SCRIPTVM

DIVI THOMAE AQVINATIS

DOCTORIS ANGELICI,

IN SECVNDVM LIBRVM SENTENTIARVM MAGISTRI PETRI LOMBARDI

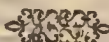
CVIVS DISTINCTIONES, ac Quaestiones sequens ostendit Index.

VENETIIS,
Apud Hæredem Hieronymi Scoti.
M. D. LXXXVI.

INDEX DISTINCTIONVM ET PARTITIONVM SECVNDI LIBRI SENTENTIARVM

MAGISTRI PETRI LOMBARDI.

DISTINCTIO PRIMA.

DISTINCTIO II.

DISTINCTIO III.

DISTINCTIO IIII.

DISTINCTIO V.

DISTINCTIO VI.

DISTINCTIO VII.

DISTINCTIO VIII.

DISTINCTIO IX.

DISTINCTIO X.

DISTINCTIO XI.

DISTINCTIO XII.

DISTINCTIO XIII.

DISTINCTIO XIIII.

DISTINCTIO XV.

De

DISTINCTIO XXIII.

DISTINCTIO XXIIII.

DISTINCTIO XXV.

DISTINCTIO XXVI.

DISTINCTIO XXVII.

DISTINCTIO XXVIII.

DISTINCTIO XXIX.

DISTINCTIO XXX.

DISTINCTIO XXXI.

DISTINCTIO XXXII.

DISTINCTIO XXXIII.

DISTINCTIO XXXIIII.

DISTINCTIO XXXV.

DISTINCTIO XXXVI.

DISTINCTIO XXXVII.

DISTINCTIO XXXVIII.

Distinctionum & partitionum secundi libri Sententiarum, Finis.

INDEX QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM SECVNDI LIBRI SENTENTIARVM SANCTI THOMAE.

DISTINCTIONIS PRIMAE.

QVAESTIO I.

QVAESTIO II.

DISTINCTIONIS II.

QVAESTIO I.

QVAESTIO II.

DISTINCTIONIS III.

QVAESTIO I.

QVAESTIO II.

QVAESTIO III.

DISTINCTIONIS IIII.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS V.

QVAESTIO I.

QVAESTIO II.

DISTINCTIONIS VI.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS VII.

QVAESTIO I.

QVAESTIO II.

QVAESTIO III.

DISTINCTIONIS VIII.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS IX.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS X.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XI.

QVAESTIO I.

QVAESTIO II.

DISTINCTIONIS XII.

QVAESTIO I.

Vtrum

DISTINCTIONIS XXVI.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXVII.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXVIII.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXIX.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXX.

QVAESTIO I.

QVAESTIO II.

DISTINCTIONIS XXXI.

QVAESTIO I.

QVAESTIO II.

DISTINCTIONIS XXXII.

QVAESTIO I.

QVAESTIO II.

DISTINCTIONIS XXXIII.

QVAESTIO I.

QVAESTIO II.

DISTINCTIONIS XXXIIII.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXXV.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXXVI.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XXXVII.

QVAESTIO I.

QVAESTIO II.

QVAESTIO III.

Index Quæstionum & Articulorum Secundi libri Sententiarum, explicit.

SCRIPTVM

S. THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI.

IN SECVNDVM LIBRVM SENTENTIARVM MAGISTRI PETRI LOMBARDI.

PROLOGVS S. THOMÆ.

PIRITVS Eius ornauit cœlos, & obstetricante A manu eius, eductus est coluber tortuosus. Iob. 26. Creaturarum cõsideratio pertinet ad theologos, & ad philosophos: sed diuersimode. Philosophi enim creaturas considerant, secundum ꝙ in propria natura consistunt. vnde proprias causas, & passiones rerum inquirũt: sed theologus considerat creaturas, secũdum ꝙ à primo principio exierunt, & in finem vltimum ordinantur, qui Deus est: vnde rectè diuina sapientia nominatur, quia altissimam causam considerat, quæ Deus est, vnde dicit Eccl. 42. Nonne Deꝰ fecit sanctos suos enarrare &c. Per modum istum in hoc secundo libro de creaturis agitur, vnde materia eius ex verbis præmissis accipi potest, ex quibus tria elicere possumus. s. rerum principium, principij ipsius actum, & actus effectum. Ex parte principij duo tanguntur. s. spiritus & manus, spiritus bonitatis, vel voluntatis sox: sed manus potestatis. De hoc spiritu dicitur in psal. 103. Emitte spiritum tuum & creabuntur. Quia secundum Dionysium 4. cap. de di. nominibus. Sicut sol radios suos emittit ad corporum illuminationem: ita diuina bonitas radios suos. i. participationes sui diffundit ad rerum creationem. Et ideo Aug. dicit, quòd inquantum bonus est, sumus, istum spiritum negauerunt, qui posuerunt Deum produxisse res, ex necessitate naturæ, & non ex libertate voluntatis, contra quos dicit Dionys. cap. 4. de diui. nom. ꝙ diuinus amor non permisit eum, sine germine esse. Sed de manu potestatis eius, in Psal. 103. legitur. Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. In manu siquidem eius erant omnes fines terræ, quia ab æterno, non nisi in eius potestate erant. Aperta enim manu claue amoris creaturæ prodierunt. hæc est manus de qua dicit Esa 59. Ecce non est abbreuiata manus eius, quia infinita sua virtute rerum substantiam in esse producit, hanc manum abbreuiare voluerunt, qui à Deo nihil fieri posse, ex nihilo astruxerunt. Et sic apparet in productione creaturarum trinitas psonarum, in spiritu ipse spiritussanctus, de quo dicitur, Sap. 1. Spiritus domini repleuit omnem terram. In manu filius, qui etiã brachium patris dicitur Iob. 40. Si habes brachium sicut Deus &c. eo quòd ipse est virtus, & sapientia Dei 1. Cor. 1. Et omnia per ipsum facta sunt. Ioã. 1. Sed in pronomine eius, persona patris exprimitur cuius est, & filius & spiritussanctus: De quo dicitur Gen. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram. Sed ex parte actus tangit etiã duo scilicet ornatũ & obstetricationis officium, ornatus pertinet ad dispositionem rerum, quia eas varia pulchritudine decorauit, vt dicitur Eccl. 42. Magnalia sapientiæ suæ decorauit. De hac etiam pulchritudine Boet. dicit. Mundum mente gerens pulchrum pulcherrimus ipse. Sed obstetricatio pertinet ad prouidentiæ gubernationem, qua creaturas per se subsistere non valentes, ad modum obstetricis in esse conseruat, necessaria in finem ministrat, & impedimenta repellit, etiam mala in bonum ordinando, vnde dicitur Iob. 38. secundum similem metaphoram, Quis conclusit ostijs mare, quando erumpebat? &c. Ex parte effectus duo tangit, s. cœlum & colubrum tortuosum. In cœlo duo considerare possumus, s. stabilitatem, Prouer. 3. Stabiliuit cœlos prudentia, & indeficientem claritatē, de qua Eccle. 24. Ego feci in cœlis, vt oriretur &c. vnde per cœlos intelligere possumus creaturas, quæ in decore suo firmiter perstiterunt. Similiter in colubro tortuoso, duo cõsiderare possumꝰ, scilicet obscuritatē, & obliquitatem. Prima in nomine colubri, obscuritatē intelligimus: qa coluber dr, quasi colens vmbram, quæ sonat priuationem lucis, obliquitatem in hoc qđ dicitur tortuosum. distortum. n. est, quod C rectitudine obliquatur. Et ideo per hunc colubrum tortuosum, creaturæ illæ intelligi possunt, quarum pulchritudo est per peccatum obscurata, & rectitudo obligata, & pcipue diabolum, cuius inuidia mors intrauit in orbem terrarum. Sap. 2. Et de vmbrositate eius dicitur Iob. 40. Sub vmbra dormit in secreto calami. Et de eius tortuositate dicitur Esa. 27. Visitabit dominus in gladio suo duro &c. Rectè ergo cœlos spiritus ornasse dicitur, quia in creaturis, quæ suum ordinem seruauerunt, & diuina bonitas clarius resplendet, & decoris ornatus immutatus non est. Rectè etiam dicitur coluber tortuosus manu obstetricante eductus, quia in malis relucet etiam diuina potentia per hoc, quòd cohibentur, & diuina prouidentia per hoc, quòd eorum mala ordinantur in bonum. Et sic patet materia huius secundi libri, in quo de institutione creatu- D rarum agitur, & lapsu per peccatum angeli vel hominis.

1. de doctrina Christiana. c. 32.

3. de consol. Metro. 9.

† In Timeo c. 7. ſm Sectionem M. Ficini in cõmento.

LIBER SECVNDVS SENTENTIARVM.

DISTINCTIO PRIMA.

A

Vnum esse rerum principium ostendit non plura, vt quidam putauerunt.

CReationem rerum insinuans scriptura: Deum esse creatorem initiumq; temporis, atque omnium visibilium, vel inuisibilium creaturarum, in primordio sui ostendit dicens. In principio creauit deus cœlum & terram. His etenim verbis Moyses spiritu Dei afflatus, in vno principio à Deo crea- B tore, mundum factum refert, elidens errorem quorundã † plura sine principio fuisse principia opinantium. Plato namque tria initia fuisse existimauit, Deũ scilicet & exemplar, & materiam, & ipsa increata sine principio, & Deũ quasi artificē: non creatorē.

DISTINCTIO PRIMA. DIVISIO TEXTVS.

DIuiditur ergo liber iste in partes duas. In prima determinat de creaturis in cõmuni. In secunda determinat de eis in speciali, quantum ad considerationem Theologi pertinet. secunda ibi § De angelica itaq; natura. § Prima in duas. In prima, determinat de creaturis, secundum exitum earum à principio. In secunda, determinat de eis, ſm ordinem earum in vltimum finem, ibi § Credamus ergo rerum creatarum &c. § Prima diuiditur in tres. In prima, inducit authorita- E tem, quæ ostensa veritate omnium, errore excludit. Secundo prosequitur errores, qui per authoritates confirmantur, ibi § Plato nãq;. § Tertio concludit veritatem, ibi § Horum ergo & similium. § Circa primum duo facit. Primo tangit errorem Platonis. Secundo errorem Arist. ibi § Arist. vero &c. § Circa primum facit duo. Primo ostendit, quomodo per authoritatem Scripturæ, refellitur error Plato. tum propter multitudinem principiorum, tum propter negationem creationis. Secundo remouet quandam dubitationem ex dictis, ibi. § Verumtamen sciendum &c. §

QVAESTIO PRIMA.

A

Ad euidentiam huius partis quæruntur hic sex.

Primo. Vtrũ sit tantum vnum primũ principium.
Secundo. Vtrum ab illo principio res p creationem effluxerunt.

Creator etenim est, qui * de nihilo aliquid facit, & creare proprie est de nihilo aliquid facere, facere vero nõ est modo de nihilo aliquid operari: sed etiam de materia. Vnde & homo vel angelus dicitur aliqua facere: sed non creare. Vocaturq; factor si-

Tertio. Vtrum tantum ab ipso res per creationem prodierunt, an etiam ab aliquibus principijs secundis.
Quarto. Si non per creationem, vtrum alio quolibet modo vnum possit esse causa alterius.
Quinto. Si non per creationem, vtrum alio quolibet modo
Sexto. Supposito q non, quomodo dicitur, Deus in principio cœlum & terram creasse.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum sint plura principia.

AD Primum sic pceditur. Videtur q sint plura pri-
1.q.44.1.q. ma principia, quia secundũ Philosophum 2. Cœli
2.3.q. 12.3. & Mundi. Si vnum contrariorum fuerit in natura
1. dist. 2. t. & reliquum: sed summum malum, est cõtrarium
Tex. cõ. 30. summo bono, sicut & malum bono. ergo cum sit quoddã sum
cõtra gent. mum bonum, quod est principium primum omnium bono-
1.ca. 43. de rum: Vr q sit, & vnum summum malum, quod est principiũ
poc.q.3.6. primum omnium malorum, & sic erunt duo prima principia. H

¶ 2 Præter. Omne quod sit vel ipsum est primum principium vel est ab aliquo principio, sicut in 3. Physic. dicitur: sed ali-
Tex. cõ. 28. quod malum fit in mundo. si ergo ipsum nõ sit primum principium, quia hoc datu haberetur propositum, oportet q sit ab aliquo principio: sed non à bono, quia bonum est destructiuum mali, & non causa eius: sicut nec calidum frigidi, & eadem ratione illius mali si non sit primum principium: erit alterum malum principium primum. Non est enim in principijs, vel causis procedere in infinitum, vt probatur in 2. Meta.
Tex. cõ. 5. ergo videtur, q oportet deuenire ad primum malum, quod sit principium omnis mali, & sic habetur propositum. Si dicas, q malum non habet principium: sed accidit præter intentionem alicuius principij agentis.

¶ 3 Contra. Omne quod accidit præter intentionem agentis est casuale, & in paucioribus: sed malum inuenitur, vt in plu- I
ribus, vt in 2. Topic. dicitur. ergo videtur, q malum sit inten-
Cap. 19. tum, & habeat per se principium.

¶ 4 Præt. Quæ sunt ab vno principio, habent conformitatem adinuicem, quia principiatum imitatur principium: sed in rebus reperitur magna contrarietas & diuersitas. ergo oportet eam in principia contraria reducere.

¶ 5 Præt. Materia & agens, nunquàm incidunt in idem, vt in 2. Physic. dicitur, nec etiam agens & forma in idem numero:
Tex. cõ. 70. sed res habent principia, & formalia, & materialia, & actiua, &
T.c.5. vsque in singulis est deuenire ad vnum primum, vt in 2. Meta. pro-
ad 13. inclu batur. ergo oportet ponere multa prima principia.
siue.

Sed contra. Omnem multitudinem præcedit vnitas, quia pluralitas ex vnitate nascitur. si ergo ponantur plura principia, oportet eis esse prius vnum principim: sed primo non est aliquid prius. ergo impossibile est ponere plura prima principia. K

¶ 2 Præt. Quæcunque conueniunt in aliquo, & in alio differunt, oportet esse composita: sed si ponantur plura prima principia, oportet ea in aliquo conuenire, ex quo habent rationẽ principij, & cum sint plura in aliquo differre, ergo oportet ea esse composita: sed nullum compositum est primum. ergo impossibile est esse plura prima principia.

¶ 3 Præt. Si essent plura principia prima, aut essent similia aut contraria, si similia, aut vtrunque per se sufficiens, & sic alterum superflueret, aut vtrunq; per se insufficiens: sed coniuncta sufficerent ad principiandum res, & sic non essent prima principia, tum indigerent coniungente quod esset prius eis, tum quia agerent per aliud additum essentiæ, scilicet per coniunctionem ipsam, & nullum tale est principium primum: si autem sunt contraria, omne autem contrarium destruit, & impedit contrarium suum. ergo si sint æquæ potentiæ, vnum impediet alterum: adeo quod nullus sequetur effectus. Si vero alterum fuerit potentius omnino destruit alterum. ergo impossibile est esse plura prima principia.

Respondeo, dicendum, q primum dicitur dupliciter, s. primum simpliciter, & primum in genere, vel in ordine aliquo. si secundo modo sic secundum genera plura causarum sunt plura prima principia, vt materiale primũ quod est materia, & primum formale qđ est esse, & sic de alijs, & vlterius descẽdendo ad diuersa rerum genera inueniũtur diuersa prima principia, in diuersis etiam secundum idem genus causæ, sicut in liquabilibus, prima materia est aqua, & in aridis terra, & in animalibus semen, vel
G menstruum: sed primum simpliciter impossibile est esse, nisi vnum, & hoc tripliciter patet. Primo ex ipso ordine vniuersi cuius partes inueniuntur adinuicem ordinatæ esse, quasi partes animalis in toto, quæ sibiinuicem deseruiunt. Talis autem coordinatio plurium, non est, nisi vnum aliquod intẽdant. ergo oportet esse vnum summum bonum vltimum, quod ab omnibus est desideratum, & hoc est primum principium. Aliter apparet ex ipsa rerum natura: inuenitur. n. in omnibus rebus natura entitatis in quibusdam magis nobilis, & in quibusdam minus: ita tamen q ipsarum rerum naturæ nõ sunt hoc ipsum esse quod habent. Alias esse, esset de intellectu cuiuslibet quidditatis, quod falsum est, cum quidditas cuiuslibet rei possit intelligi esse non intelligendo de ea, an sit. ergo oportet, q ab aliquo esse habeant, & oportet deuenire ad aliquid, cuius natura sit ipsum suum esse: alias in infinitum procederetur, & hoc est qđ dat esse omnibus, nec potest esse nisi vnũ,
H cum natura entitatis, si vnius rationis in omnibus, secũdum analogiam. vnitas. n. causati requirit vnitatem in causa per se,
& hæc est via Auicen. Tertia via est ex immaterialitate ipsius 8. Met. quasi p totum.
Dei: oportet. n. causam mouentem cœlum esse virtutem non A tex. 78.
in materia, vt in 8. Physic. probatur. in his autem, quæ sunt vsq; in finẽ.
sine materia non potest esse diuersitas, nisi secundum quod natura vnius est magis completa, & in actu existens quam natura alterius. ergo oportet, q illud quod venit ad perfectionẽ complementi, & puritatem actus sit vnum tantum à quo proficiscatur omne illud qđ potentiæ admistum est, quia actus
præcedit potentiam, & completum diminutum, vt in 9. Meta. Tex. cõ. 13.
probatur. Circa hoc tamen tripliciter est errarum, quidam. n. 1. Meta. c. 3.
vt primi naturales nõ posuerunt, nisi causam materialem. vnde qui ex eis plura principia materialia, posuit, plura principia simpliciter dixit prima. Quidã vero cum causa materiali 8. Phy. tex.
I posuerunt etiam causam agentem, & dixerunt duo contraria cõm. 2.
esse prima agentia. s. Empedocles, vt amicitiã & litem, & huic
consonat opinio Pythagoræ, qui diuisit omnia entia in duos 1. Meta. c. 5.
ordines, & vnum ordinem reduxit in bonum: sicut in principium, & alterum in malum, & exinde pullulauit hæresis Ma- Augus. 1. de
nichæorum qui ponunt duos Deos, vnum creatorem bono- mor. Eccles.
rum inuisibilium incorporalium noui testamenti. Alium crea cath. c. 10.
torem visibilium corporalium veteris testamenti. Tertius er- 1. Met. tex.
ror fuit eorum, qui posuerunt agens & materiam: sed agens cõm. 16. 17.
non esse principium materiæ quamuis sit vnum tantũ agens, & 18.
& hoc est opinio Anaxagoræ, & Platonis nisi q Plato super- In Phædo-
addidit tertium principium. s. ideas separatas à rebus, quas ne, & Ti-
exemplaria dicebat, & nullam esse causam alterius: sed per mæo. 53. in
hæc tria causari mundum, & res ex quibus mundus constat. Parmenide
¶ Ad primum ergo dicendum, q summum * malum non con clarius.
trariatur summo bono, secundum rem: sed solum secundum 1143
K vocem propter duo. Primo quia summum malum esse nõ po D. 295
test: nihil enim est adeo malum, in quo non sit aliquid boni, 837
ad minus esse. Et ideo dicit Philosophus in 4. Ethico. q si esset cap. 5. sm li
adeo perfectum malum, qđ proueniret ex corruptione om- terã Argy.
nium circunstantiarum, nec seipsum sustinere posset. Secundo l. 13. D. Tho.
quia illi bono, quod nullo modo potest auferri, vel minui, nihil opponitur priuatiue vel contrarie: vnde nec ipsum particulare malum opponitur, summo bono directe: sed particulari bono qđ per ipsum priuatur, & dico aliquid directe opponi alteri, quãdo opponitur ei, secundum quod huiusmodi, sicut nigredo manus opponitur albedini manus directe: sed indirecte opponitur etiam albedini parietis, non inquantum est nigredo, vel albedo huius: sed inquantum est albedo simpliciter, per quem modum cuilibet bono, quodlibet malum opponitur, non secundum propriam rationem huius vel illius: sed secundum communem rationem boni & mali, & sic si malum summo bono opponatur, hoc erit indirecte, quia

non

A non opponitur ei inquantum est tale bonum: sed inquantum bonum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ malum non habet causam, nisi per accidens dupliciter. Primo modo s. secundum qđ agens per accidens dicitur respectu eius, quod accidit prꝑter intentionem agentis, q a omne agẽs agit propter finem & intendit bonum qđ est finis, & nulla priuatio est * intenta: sed sequitur ex forma inducta cui adiungitur: ignis. n. intendit à materia priuare formam aeris, sed inducere formam propriam: sed inducendo formam propriam, priuat formam aeris: similiter peccator intendit dulcedinem, quæ est bonum alicuius partis eius, s. concupiscibilis, & nõ intendit priuationẽ gratiæ. Secũdo

* D. 1061 2ann.

> ue artifex, sed non creator: hoc enim nomen soli * Deo proprie congruit, qui & de nihilo quædã, & de aliquo aliqua facit. Ipse est ergo creator, & opifex & factor, sed creatoris nomẽ sibi pro-

B sicut dr̃ agens ꝑ accidens remouens prohibens: ꝓhibens. n. priuationem est forma vel res aliqua. Vnde qui remouet illam rem, dicitur causare priuationem: sicut qui extinguit candelam, vel portat ex domo dicitur causare tenebras: quod ergo dr̃, ꝙ omne quod est vel est principium, vel à principio intelligendum est de istis, quæ sunt aliquid in re: sed malum est priuatio quædam & non nominat naturam aliquam positiue.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si loquamur de malo naturæ, quod malum potest cõsiderari vel respectu totius naturæ, vel respectu alicuius particularis agentis in natura, si respectu totius naturæ, sic constat, ꝙ malum est valde in paucioribus, quia non potest esse, nisi in generabilibus & corruptibilibus, quorum congregatio est paruæ quantitatis, respectu totius cœli, in quo nullum malum accidit. Si autem consideretur respectu alicuius particularis agentis in natura, constat ꝙ actio

C eius semper est, secundum debitum naturæ suæ: nisi aliquando impediatur, & hoc est raro, & ex tali impedimento accidit malum in natura eius, sicut apparet in partibus monstruosis: si autem loquamur de malo culpæ, quod inuenitur in eo, qđ non determinatur ad vnam actionem, sicut omnia quę agunt ex libertate voluntatis: aut hoc est plurium naturarum, aut vnius tantum: si est vnius naturę, sicut in Angelis, sic constat, ꝙ in pluribus est cõsecuta operatio recta, ẽm conuenientiam naturæ ipsorum, & peccatum ipsorum fuit, vt in paucioribus. Si autem est plurium naturarum: sicut est homo, qui est compositus ex natura intellectuali & sensitiua, potest considerari dupliciter: vel secundum totam naturam speciei, & sic oportet, ꝙ in pluribus actio eius procedat secundum illam naturam, cuius actio est multiplicior, & circa bona magis manifesta nobis, & quia naturæ sensitiuæ actio est, circa delectabilia sensus, quæ magis multiplicantur, quam delectabile rationis,

D quod est etiam magis occultum nobis, qui cognitionem à sensu accipimus, ideo vt plures sequuntur operationes illas, & ex hoc contingit malum ipsi homini non inquantum est homo, quia nõ est homo, secundum ꝙ habet sensum, sed secundum ꝙ habet rationem: vel potest cõsiderari aliquod indiuiduum illius speciei, & sic contingit, ꝙ aliquis per voluntatem determinatur ad sequendum operationes ipsius rationis per habitum virtutis, & tunc vt in pluribus bene operatur, & deficit vt in paucioribus: sed qñ adhæret alteri naturæ, efficitur quasi

cap. 5. alius, vt dicitur in 9. Ethi. vnde tunc est iudicium de ipso, sicut de alijs animalibus, in quibus est natura sensitiua tantũ, quia in pluribus operabitur bonum sibi, quantum ad id qđ factus est, vt leo per crudelitatem, vel canis per iram, sus per luxuriam, & sic de alijs, vt dicit Boet. in lib. de cõsola. lib. 4. prosa 3. vnde cõstat, ꝙ malum est in paucioribus, siue comparetur ad principium totius naturæ, siue ad aliquid agens particulare.

E ¶ Ad quartum dicendum, ꝙ res habent contrarietatẽ adinuicem quantum ad proximos effectus. sed tamen concordant etiam contraria in vltimo fine, ad quẽ ordinantur secundum armoniam quam cõstituunt, sicut patet etiam in misto quod componitur etiam ex contrarijs: & ex hoc sequitur, ꝙ agentia proxima sunt cõtraria, licet agens primum sit vnum, quia iudicium de agente & fine est idem, cum hæ duæ causæ in idem incidant.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quamuis Deus nullo modo sit materia, nihilominus tñ ipsum esse, quod materia habet imperfectum, prout dicitur ens in potentia habet a Deo, & reducitur in ipsum sicut in principium. Similiter & forma, quæ pars est rei est similitudo agentis primi fluens ab ipso: vnde omnes formæ reducuntur in primum agens, sicut in principium exemplare: & sic patet, ꝙ est vnum principium simpliciter, quod est primum agens, & exemplar, & finis vltimus.

ARTICVLVS II.

b Vtrum aliquid possit exire ab eo per creationem.

A D Secundum sic proceditur. Videtur ꝙ per creationem nihil a Deo possit exire in esse: omne. n. quod fit, possibile erat prius fieri: quia si non possibile erat fieri, & necesse non fieri ab æquipollenti, & ita factũ non esset: sed quicquid est possibile fieri vel moueri, est possibile per potentiam passiuã, quæ cum non sit ens per se existens, oportet ꝙ sit in aliquo ente, quod est in potentia: sed nihil est ens in potentia ad aliquid, quin etiam ad aliquid sit in actu. ergo omne quod fit, fit ex aliquo ente in actu præexistente: sed nullum tale creatur, quia creare est ex nihilo aliquid facere, vt in litera dicitur. ergo nihil à Deo potest creari. 1. q. 45. 2. cõtra gent. 2. c. 15.

¶ 2 Præt. In omni mutatione est aliquid, ex quo est mutatio per se, quia omnis mutatio est inter duos terminos: sed illud ex quo per se fit aliquid, oportet remanere in eo, qđ fit vel secundum totum, si fit ex eo sicut ex materia, vt cultellus ex ferro, vel secundum aliquid eius, s. secundum materiam, vt dicatur totum fieri ex toto, vt caro fit ex cibo, ex albedine. n. non dicitur fieri nigredo nisi per accidens i. post albedinem, sicut etiam ex nocte dicitur fieri. Si ergo dicatur ens fieri ex non ente, oportet ꝙ non ens, vel aliqua pars eius, cum tamen partem non habeat, maneat in ente, & ꝙ sit simul ens & nõ ens, quod est impossibile. ergo omne quod fit, fit ex ente aliquo. ergo videtur, quòd impossibile est aliquid à Deo creari.

¶ 3 Præter. Nullum permanens simul fit & factum est, quia dum fit non est, & dum factum est, est. non autem simul est & non est. si ergo aliqua res permanens fiat à Deo, oportet quòd fieri sit ante suum esse: sed factio cum sit accidens, non potest esse sine subiecto. ergo oportet, quòd omne quod fit, fit ex aliquo in quo sit factio sicut in subiecto: sed nullum tale creatur. ergo nihil per creationem fieri potest.

¶ 4 Prę. Si creatio est aliquid, cum non sit substantia, oportet ꝙ sit accidens: omne aũt accidens est in aliquo subiecto, non autem potest esse in ipso creato, sicut in subiecto, quia hoc est terminus eius: sic. n. creatum creatione esset prius inquantũ est subiectum eius, & posterius inquantum est terminus. ergo oportet, ꝙ sit in aliqua materia, ex qua creatum fiat, & hoc est contra rationem creationis. ergo creatio nihil est.

¶ 5 Præt. Si creatio aliquid est, aut est creator vel creatura: sed non creator, quia sic esset ab æterno, & ita creatura ab æterno. ergo est creatura: sed omnis creatura aliqua creatione creatur, & sic creationis est creatio in infinitum, quod est impossibile, vt patet ex 5. Phy. vbi dicitur quòd actionis non est actio in infinitum. ergo impossibile est creationem esse. Tex. cõ. 10

Sed contra est quod dr̃ Genesis 1. In prin. creauit Deus &c.

¶ Præte Omne agens agit secundum id quod est in actu, sed quod est secundum aliquid sui in actu, & secundum aliquid in potentia, efficit rem secundum aliquid sui, s. inducendo formam in materiam. ergo cum primum ens, s. Deus, sit actus sine permixtione potentiæ, videtur ꝙ totam rem efficere possit, secundum totam substantiam eius. Hoc autem est creare. ergo videtur, ꝙ Deus creare possit.

Respondeo quod creationem esse, non tantum fides tenet: sed etiam * ratio demonstrat: constat enim, ꝙ omne quod * D. 407.
est in aliquo genere imperfectum oritur ab eo, in quo primo & perfecte reperitur natura generis, sicut patet de calore in

E rebus calidis ab igne, cum autem quælibet res, & quicquid est in re, aliquo modo esse participet, & admistum sit imperfectioni, oportet quòd omnis res, secundum totum id quod in ea est, à primo, & perfecto esse oriatur. hoc autem creare dicimus, scilicet producere rem in esse, secũdum totam suam substantiam, vnde necessarium est à primo principio omnia per creationem procedere.

¶ Sciendum est enim, quòd ad rationem creationis pertinent duo. Primum est, vt nihil præsupponat in re, quæ creari dicitur, vnde in hoc ab alijs mutationibus differt, quia generatio præsupponit materiam * quæ non generatur: sed per generationẽ completur in actum formæ transmutata. In reliquis vero mutationibus præsupponitur subiectum, quod est ens completum, vnde causalitas generantis vel alterantis, nõ sic se extendit ad omne illud, quod in re inuenitur: sed ad formam, quæ de potentia in actum educitur: sed causalitas creantis se extendit, ad omne id quod est in re: & ideo creatio ex nihilo * D. 659

dicitur esse, quia nihil est quod creationi præexistat, quasi non creatum. Secundum est vt in re, quę creari dicitur prius sit nõ esse quàm esse, non quidem prioritate temporis vel durationis, vt prius non fuerit, & postmodum sit: sed prioritate naturæ: ita q̃ res areata si sibi relinquatur, consequatur non esse, cum esse non habeat nisi ex influentia causæ superioris. Prius enim vnicuique inest naturaliter, qđ non ex alio habet, quàm qđ ab alio habet, & ex hoc differt creatio à generatione æterna: sic.n. non potest dici, q̃ filius Dei si sibi relinquatur, non habeat esse, cum recipiat a patre illud idem esse qđ est patris quod est esse absolutum, non dependens ab aliquo. Et ſm ista duo creatio dupliciter dicitur esse ex nihilo. Tum ita, q̃ negatio neget ordinem creationis importare, per hanc præpositionem, ex, ad aliquid præexistens, vt dicatur esse ex aliquo præexistenti, & hoc quantum ad primum. Tum ita, q̃ remaneat ordo creationis ad nihil præexistens, vt affirmatus, vt dicatur creatio esse ex nihilo, quia res creata naturaliter prius habet non esse, quàm esse, & si hæc duo sufficiant ad rationem creationis, sic creatio potest demonstrari: & sic philosophi creationem posuerunt. Si autem accipiamus tertium oportere ad rationem creationis, vt scilicet etiam duratione, res creata prius non esse quàm esse habeat, vt dicatur esse ex nihilo, quia est tempore post nihil, sic creatio demonstrari non potest, nec à philosophis conceditur: sed per fidem supponitur.

F

prie retinuit *. alia vero nomina etiam creaturis communicauit. In scripturis tamen, sępe crea

G

1. Suff. c. 10. & 6. Meta. c. 1.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ secundum Auice. duplex est agens, quoddam naturale qđ est agens per motum, & quoddam diuinum qđ est dans esse, vt dictum est. Et similiter oportet accipere duplex actum vel factum, quoddam per motum agentis naturalis, & omne tale fieri oportet q̃ præcedat tempore potentia, non tantum actiua, sed etiam passiua, quia motus est actus existentis in potentia. Quoddam vero est factum inquantum recipit esse ab agente diuino sine motu, & si istud factum sit nouum, oportet, q̃ præcedat esse eius natura, & duratione potentia actiua & non passiua: & ab actiua potentia tale factum dicitur possibile fieri, si autem non sit nouum, tūc potentia actiua non præcedit duratione, sed natura.

H

¶ Ad ſm dicendum, q̃ creatio non est factio, quæ sit mutatio proprie loquendo: sed est quędā acceptio esse. vnde non oportet, q̃ habeat ordinē essentialem nisi ad dantem esse, & sic nõ est ex non esse, nisi inquantū est post non esse, sicut nox ex die.

* D. 575.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ nulla res permanens potest simul fieri & facta esse, si fieri proprie sumatur: sed quædam sunt, quæ significant ipsum factum esse * per modum fieri: sicut cū dicitur motus terminari: simul.n. terminatur, & terminatum est, & similiter simul illuminatur, & illuminatum est, eo q̃ illuminatio est terminus motus, in 4. phy. Cõmē. dicit, & similiter etiam forma substantialis simul recipitur & recepta est, & similiter aliquid simul creatur, & creatum est. Et si obijciatur, q̃ ante omne factum esse est omne fieri proprie acceptum, Dico, q̃ verum est in omnibus, quæ fiunt per motū: sicut generatio sequitur motum alterationis, & illuminatio motum localem: non autem sic est in * creatione vt dictum est.

I

4. t. c. 129.

* D. 413.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ creatio potest sumi actiue & passiue, si sumatur actiue, cum creatio significet operationem diuinam, quæ est essentia eius cum relatione quadam, & sic creatio est substantia diuina. Si autē sumatur passiue, sic est quoddam accidens in creatura, & sic significat quandam rem non quæ sit in prædicamento passionis proprie loquendo, sed quæ est in genere relationis, & est quædam habitudo habentis esse ab alio consequens operationem diuinam: & sic non est inconueniens, q̃ sit in ipso creato, quod educitur per creationē, sicut in subiecto, sicut filiatio in Petro inquantum recipit naturam humanam à patre suo, nõ est prior ipso Petro: sed sequitur actionem, & motum quę sunt priora, habitudo autem creationis non sequitur motum: sed actionem diuinam tantum, quæ est prior quàm creatura.

K

¶ Ad quintum dicendum, q̃ vt prius dictum est in 1. dist. 30. art. 3. qñ creatura refertur ad creatorē, relatio realiter fundatur in creatura, & in Deo ſm rationem tñ. vnde ipsa relatio importata in nomine creationis nõ ponit aliquid in creatore: sed in creato tñ, non tñ oportet, q̃ alia creatione * creetur: quia illud quod est relatio p̃ essentiam, non refertur ad aliud alia relatione media, vt etiam in primo dictū est. dist. 26. art. 3. nisi ſm rationem, & huiusmodi relationes, quæ ſm rationem tantum sunt, non est impossibile in infinitum multiplicari.

* D. 412.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum creare conueniat alijs quàm Deo.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, q̃ creare etiam conueniat alijs quam Deo, omne.n. quod non producitur in esse per generationē, si de nouo fiat, creatur: sed anima rationalis non exit in esse per generationem, ergo à quocunque fit, creatur: sed anima rationalis exit in esse virtute intelligentiarum. vnde Plato inducit Deum secundis dijs dicentem. Fœnus quod credidistis ad vos recipite, & loquitur de anima rationali. Et similiter in libro de causis dicitur, quòd creata est anima mediante intelligentia. ergo videtur, quòd angeli vel intelligentiæ creare possint.

1. q. 45. 5. de pot. q. 3. 4. contra ge. 2 c. 20. 4. d. 5. q. 1. 3. q. 2.

tor accipitur tanquàm factor, & creare sicut facere sine distinctione significationis.

Propõne 3.

¶ 2 Præt. Cuiuscunque dignitatis creatura est capax, hæc ab eo sibi cõicatur, qui summa liberalis est: sed potentia creandi communicabilis est creaturæ, vt infra in 4. dist. 5. magister dicit. ergo videtur, q̃ alicui creaturæ sit cõicatum, q̃ creet.

par. 3. c.

¶ 3 Præt. Quanto aliquid magis resistit agenti, difficilius fit ab eo aliquid: sed contrarium est magis resistens quam non ens simpliciter. ergo difficilius est aliquid fieri ex contrario, quam ea non ente. Sed agens naturale facit contrarium ex contrario. ergo videtur, quod etiam ex non ente simpliciter aliquid facere possit, & sic potest creare.

¶ 4 Præt. Secundum q̃ res exeunt à Deo: ita etiam ordinantur in ipsum, sed secundum Dionys. in pluribus locis, lex diuinitatis est, vt nunquàm vltima reducantur in finem, nisi per media. ergo videtur, q̃ etiam vltima entium non immediate à Deo creentur, sed à causis medijs.

De cęl. Hie. cap. 4.

¶ 5 Præter. In causatum causæ secundæ nunquàm agit causa prima, nisi secundum q̃ agit in ipsa causa secunda agente: sed Deus qui est causa prima omnium rerū, cuiuslibet rei creator est. ergo & quælibet cā secunda in qua Deus operando creat, creatrix dici debet, & sic creare non tantum Deo conuenit.

Sed contra. Dam. anathematizat omnes, qui dicunt angelos aliquid creare, de quibus tamen magis videtur, quàm de alijs. ergo videtur, quòd creare solius Dei sit.

Libr. 2. de Orthodoxa fide cap. 3. in fine.

¶ Præt. Ens & nõ ens simpliciter in infinitam distant: sed mouere per distantiam infinitam est potentiæ infinitæ, qualis est sola diuina potentia. ergo solius eius creare est.

Respondeo dicendum, q̃ circa hoc est triplex opinio. Quidam enim philosophi posuerunt, quòd à prima causa immediate est vnum primum causatum, a quo postmodum sunt alia, & sic deinceps. vnde posuerant vnam intelligentiam causari mediante alia, & animam mediante intelligentia, & corporalem naturam mediante spirituali, quod pro hæresi condemnatur: quia hæc opinio honorem, qui Deo debetur creaturæ attribuit. vnde propinqua est ad trahendum in idolatriam. Vnde alij dixerunt, q̃ creatio nulli creaturæ conuenit, nec etiam communicabilis est: sicut nec esse infinitæ potentiæ, quam exigit creationis opus. Alij dixerunt, creationem nulli creaturæ communicatam esse, communicari tamen potuisse, quod Magister asserit in 4. lib. Vtraq; autem harum vltimarum opinionum, videtur secundum aliquid vera esse: cum enim de ratione creationis sit, vt nõ præexistat aliquid sibi ad minus secundū naturę ordinē, hoc potest accipi, vel ex parte, creantis vel ex parte creati. Si ex parte creantis, sic dr̃ illa actio esse creatio, quæ nõ firmatur super actione alicuius causæ præcedētis, & sic est actio tantum causæ primæ. quia omnis actio secundæ causæ, firmatur super actione causæ primæ. vnde sicut non potest communicari alicui creaturæ, q̃ sit causa prima: ita non potest * communicari sibi, q̃ sit creans. Si autem sumatur ex parte creati: sic illius proprie est creatio, cui non præexistat aliquid in re, & hoc est esse. Vnde dicitur in lib. de causis, q̃ prima rerum creatarum est esse, & alibi in eodem libro dicitur, q̃ esse est per creationem, & aliæ perfectiones superadditę per informationem, & in compositis pręcipue illud esse, quod est primæ partis. s. materiæ, & ex parte ista accipiendo creationem * potuit communicari creaturæ, vt per virtutem causæ primæ operantis in ipsa, aliquod esse simplex vel materia produceretur, & hoc modo philosophi posuerunt intelligentias creare, quamuis sit hæreticum.

Plato. 10. Tim. Auice. 9. Meta. c. 4. Auth. lib. d̃ causis ꝓpositione. 3. 9. & 16. Cõis positio Theologorum.

Dist. 5. in fine ibi. Item etiā posset Deus per aliam. 3. di.

D. 410 409 37. 408 944

Propõne 4. & alibi. 1. ꝓpõne, seu. cap. 18.

* D. 643. 1042

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ in hoc authoritates philosophorum non sunt recipiendæ, quia in hoc errauerunt. Possent tamen exponi hoc modo omnes illæ authoritates, vt dicerentur creare animas, inquãtum per motum orbium dispo-

nantur

nuntur corpora ad animæ receptionem: sed hoc non est de intentione eorum.

¶ Ad secundum dicendum, q quicquid est cōmunicabile creaturæ, de hoc qđ est pertinens ad perfectionē naturæ eius communicatur sibi non autem est verum de perfectionibus secundis: sicut non omnis homo, qui receptibilis est regiæ dignitatis, à Deo factus est rex, & sic etiā est de authoritate creandi, ſm illos q dicunt, q creatio potuit creaturæ communicari.

Quòd hæc verba facere, & agere non dicuntur de Deo, secundum eam rationem, qua dicuntur de creaturis.

VErumtamen sciēdum est hæc verba scilicet creare, facere, & agere, & alia huiusmodi de Deo, non posse dici secundum eam rationem, qua dicuntur de creaturis. Quippe cum dicimus eū aliquid facere non aliquem in operando motū illi intelligimus inesse, vel aliquā in laborando passionē sicut nobis solet accidere: sed eius sem

¶ Ad tertium dicendum, q resistens contrarium, nō facit difficultatem in agendo, nisi inquantum elongat potentiam ab actu, quia vnum contrariorū quanto est magis intensum, tanto potētia est magis remota ab actu: & ideo q aliquid fiat ex non ente simpliciter est maioris virtutis, quam q fiat ex contrario, quia in non ente simpliciter nulla potentia remanet. B

¶ Ad quartum dicendum, q quis ad vltimum finem reducantur vltima per media: nunquam tñ influentia vltimi finis alicui mediorum cōicatur, ita.s. vt sit vltimum desideratum, & sic etiam nunquam influentia primi agentis, quæ est creatio, alicui secundorum principiorum communicari potest.

¶ Ad quintum dicendum, q agens proximum, vt generans non operatur in hac re generata nisi educendo de potētia materiæ formam. Sed operatio causæ primæ est etiam in creando ipsam materiā: & ideo agens naturale proximum est tantum generans hanc rem. Sed agens primum, & diuinum est creans, & ex hoc patet, q sicut operatio artis fundatur super operationem naturæ inquātum natura præparat arti materiam: ita & operatio naturæ fundatur supra creationem, inquantum ministrat naturæ materiam. C

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum aliquid aliud à Deo efficiat aliquam rem.

1. q. 103. 6. AD Quartum sic proceditur. Videtur q nihil aliud efficiat aliquam rem nisi Deus. Agens enim quod agit sine medio est perfectius, quam illud q medio indiget in sua actione: sed Deus est agens perfectissimum. ergo videtur, quòd omnia nullo mediante producat.

¶ 2 Præt. Inter alias creaturas angeli sunt nobiliores: sed efficientia rerum non attribuitur angelis. vnus.n. angelus non est causa alterius, nec est iterum causa corporalis creaturæ. ergo videtur, q multo minus aliæ creaturæ sint causæ quorundā. D

¶ 3 Præt. Idem specie non producitur a diuersis agentibus secundum speciem: sed prima indiuidua omnium specierum immediate à Deo creata sunt, supposito, q mundus non fuerit semper. ergo videtur, q nihil possit producere aliquid simile sibi secundum speciem.

¶ 4 Præt. Illud quod non est ex aliqua materia, non potest fieri nisi per creationem: sed formæ, & accidentia non habent materiam partem sui, vel esset in infinitum abire. ergo non possunt fieri nisi per creationem. Inde sic. omnis causa efficiēs alicuius rei dat sibi formam, vel substantialem vel accidentalem: sed huiusmodi non producuntur, nisi per creationem. ergo nihil potest esse causa efficiens, alicuius rei nisi creator, qui tantum Deus est, vt dictum est.

¶ 5 Præt. Causa efficiens nunq̃ est deficientior quàm effectus: sed agentia naturalia nō agunt, nisi p qualitates actiuas, quæ sunt accidentia, qđ probatur ex hoc, q non est possibile aliquid esse formam substantialem in vno, & accidentalē in altero. vnde calor, qui est accidens hominis, non potest esse forma substantialis ignis, & sic de alijs. ergo nullū agens naturæ producit aliquam formam substātialem. Et sic idem quod prius. E

2. de Orthodoxa fide c. 23. Contra secundum Dam. cuiuslibet rei est propria operatio: sed omnis res, quæ habet propriam operationem actiuam, sua operatione est causa alicuius. ergo videtur, q ignis calefaciendo sit causa caloris, & sic de alijs.

¶ Præt. Si Deus immediate causaret omnia vna res non dependeret ab alia: sicut causatum a causa, & sic res nō magis fieret ab vno quam ab alio: sed videmus ad sensum, q non fit quodlibet ex quolibet: sed ex semine hominis semper generatur homo. ergo semen patris est causa effectiua filij.

Respondeo, dicendum, q circa hanc quæstionem sunt tres A positiones. Quartū vna est, q Deus immediate operetur omnia: ita q nihil aliud est causa alicuius rei: adeo q dicunt, q ignis non calefacit, sed Deus, nec manus mouetur: sed Deus causat motum, & sic de alijs. Sed hæc positio stulta est, quia ordinem tollit vniuersi, & propriam operationem à rebus, & destruit iudiciū sensus.

¶ Secunda positio est quorundam philosophorum, qui vt proprias operationes rebus sustineant. Deū immediate oīa creare negant: sed dicūt, q immediate est causa primi creati, & illud est cā alterius, & sic deinceps. Sed hæc opinio erronea est, quia secundum fidē non ponimus angelos creatores: sed solum Deum creatorem omnium visibilium, & inuisibilium.

Alphar. de intell. & Auic cū alijs, vbi supra. Alios quære infra d. 2 q. 1. art. 3. c. Dam. vbi supra. et est cō munis sīa, quasi oīum Theol.

Ar. præced. in corp.

¶ Tertia positio est, q Deus immediate omnia operatur, & q res singulę proprias operationes habent, per quas causę primæ rerum sunt: non tñ omnium sed quorūdam: quia.n. vt dictum est ſm fidem non ponitur creatura aliqua aliam in esse producere per creationem, nec virtute ꝓpria nec aliena: ideo omnium illorum, quæ per creationem in esse exeunt solus Deus immediate causa est. huiusmodi aūt sunt, quæ per motum in esse exire non possunt, nec per generationem. Primo propter simplicitatem essentiæ suæ, in qua subsistunt, quia omne qđ generatur, oportet esse cōpositum ex materia & forma. vnde nec angeli nec animæ rationales possunt generari, sed solum * creari: secus autem de alijs formis, quæ etiam si sunt simplices: non tñ habent esse absolutum, cum non sint subsistentes. vnde exitus in esse non debetur eis, sed compositio habenti talem formam, quod per se generari dicitur, quasi per se esse habens. formæ vero prædictæ non dicuntur generari, nisi per accidens, & eadem ratione materia prima, quę generationi substant, propter sui simplicitatem non generatur, sed creatur. * D.178.

¶ Secundo propter elongationē a contrarietate, * vt corpora cœlestia: omne.n. quod generatur, generatur ex contrario. * D.335.

¶ Tertio propter necessitatem generantis similis in specie generato, ꝓpter quod primæ hypostases immediate à Deo creatę sunt, vt primus homo, primus leo, & sic de alijs. nō.n. homo generari potest, nisi ab homine. aliter autē est de illis rebus, ad quarum generationem non requiritur agens simile in specie: sed sufficit virtus cœlestis cum qualitatibus actiuis & passiuis, vt quæ ex putrefactione generantur. Aliorum vero, quæ per motum & gńationem producuntur creatura causa esse pōt, vel ita q habeat causalitatem supra totam speciem, sicut sol est cā in generatione hominis, vel leonis, vel ita q habeat causalitatem ad vnum indiuiduum speciei tm: sicut homo generat hominem, & ignis ignem. Horum tñ causa etiam Deus est magis intima * in eis operans, q̃ aliæ causæ mouentes, q2 ipse est dans esse rebus. Causæ autē aliæ sunt quasi determinantes illud esse. Nullius.n. rei totum esse ab aliqua creatura principium sumit, cum materia à Deo solum sit, esse autem est magis intimum cuilibet rei, q̃ ea per quę esse determinatur. vnde & remanet illis remotis, vt in libro de causis dicitur. vnde operatio creatoris magis pertingit ad intima rei, q̃ operatio causarum secundarum: & ideo hoc qđ creatum est causa, alij creaturæ non excludit, quia Deus immediate in rebus omnibus operetur inquantum virtus sua est sicut medium contingens virtutem cuiuslibet causæ secundæ cum suo effectu: non.n. virtus alicuius creaturæ posset in suum effectum, nisi per virtutem creatoris, à quo est omnis virtus, & virtutis conseruatio, & ordo ad effectum: quia vt in lib. de causis dicitur, causalitas causæ secundæ firmatur per causalitatē causæ primæ. * D.325. Propositione, seu cap. vel lect. 1. S. Tho. Immediate vbi sup.

¶ Ad primum ergo dicendum, q non est ex indigentia Dei, q causis alijs indigeat ad creandum, sed ex bonitate ipsius, qui etiam dignitatem causandi alijs conferre voluit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si ponamus secundum quorundam opinionē angelos deseruire Deo in motibus orbium, constat quòd angeli causa erunt generationis, & corruptionis per motum orbium, & ista causalitas in omnes retorquebitur, quamuis non omnes circa hoc * ministerium occupentur: quia secundum Dion. superiores angeli inferiores illuminant de ministerijs, per eos exequendis. si autem hoc non supponitur potest dici, quòd ex hoc, quòd angeli sunt nobiliores non sequitur, quòd habeant hanc dignitatem, quę est causare * D.161. De cę. Hie. c. 3.

generationem, & corruptionem in rebus: sed aliam multo F
digniorem, quæ consistit in Dei cognitione.
¶ Ad tertium dicendum, ꝙ non potest idem esse effectus secun
dum speciē à diuersis agentibus, immediatis habentibus ope-
rationes determinatas ad determinatos effectus, sicut ab arte
& natura: sed Deus
non habet operatio-
nem determinatam
ad aliquē effectum:
immo vna sola ope-
ratione potest oēs ef
fectus, quos vult pro
ducere. vnde eundem effectum specie, quem natura producit
Deus potest sine natura operante facere.

sempiterne volūtatis nouum aliquē significamus effectum, idest æterna eius voluntate * aliquid nouiter existere. Cum ergo dicitur aliquid facere, tale est ac si dicatur iuxta eius voluntatem vel per eius voluntatem aliquid nouiter contingere, vel esse, vt

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ circa exitum rerum in esse per ge
nerationem fuit triplex opinio. Prima fuit ponentium latita- G
1. Phy.t.cō. tionem.i. Anaxagoræ, qui ponebat omnia in omnibus, & ge-
32.& 33. nerationem fieri per abstractionem, & sic non ponebat veram
generationem, quæ est per hoc, ꝙ noua forma substantialis
acquiritur materiæ, & in hunc defectum incidit omnis opinio
antiquorum, qui non ponebant veram generationem: sed ge
nerationem esse vel per cōgregationem & segregationem: vel
per alterationem tantum, & hoc contingebat eis, quia nō po-
nebant causam formalem, sed vel materialē tantum, vel cum
In Phæd. & hac etiam agentem. Alia opinio huic contraria fuit Platonis,
alibi vt sup. qui posuit formas separatas, quas vocauit ideas esse inducen-
tes formas in materijs, & quasi ad hanc opinionem inducitur
De fluxu en opinio Auic. qui dicit, ꝙ omnes formę sunt ab intelligentia, &
tis.c.4.& ali agens materiale non est nisi pparans materiam ad receptionē
bi immedia formæ, & ista opinio ꝓcedit ex hoc, ꝙ vult vnūquodq; gene-
te vbi sup. rari ex suo simili, qđ frequenter non inuenitur in rebus natu
ralibus: sicut in his, quæ per putrefactionem fiunt, & ēt quia H
ponebat fieri per se terminari ad formam, & hoc non potest
esse, quia per se fieri terminatur ad hoc qđ habet esse, quod
est terminus factionis, & hoc est tm̄ compositum, non forma,
neque materia. vnde forma non nisi per accidēns generatur.
7. Meth.t.c. ¶ Tertia est Aristo. media inter has. s. ꝙ omnes formæ sont in
29. & 12. t. potentia in materia prima, non autem actu sicut ponentes la-
comm.tt. titationes dixerunt, & agens naturale agit non formam, sed
compositum inducendo materiam de potentia in actum, &
hoc agens naturale in sua actione est quasi instrumentum ip-
sius Dei agentis, qui etiam materiam condidit, & formæ po-
tentiam dedit. vnde non oportet hanc opinionem sustinendo,
ꝙ generans creet formam, vel ꝙ faciat aliquid ex nihilo, quia
non formam sed compositum.
¶ Ad quintum dicendum, ꝙ sicut calor naturalis agit in virtu
Tex. cō.50. te animæ, vt instrm̄ eius, vt in 2. de Anima dicitur, propter qđ
non tm̄ calefacit, sed agit ad generationem carnis animatæ, I
ita qualitas actiua agit in virtute formæ substantialis: & ideo
per illam actionem non tantum inducitur materia in actum
formæ accidentalis, sed etiam in actum formæ substantialis.

ARTICVLVS V.

e Vtrum mundus sit æternus.

1.q.46.t.de AD Quintum sic proceditur. Videtur ꝙ mundus sit æter-
pot.q.3.t7. nus, & ad hoc possunt adduci rationes sumptæ ex qua-
Quodli. 3. tuor. s. ex substantia cœli, ex tempore, ex motu, & ex agente
31. & 12. 8. vel mouente. Ea substantia cœli sic. Omne qđ est ingenitum,
2. cōtra ge. & incorruptibile semper fuit, & semper erit: sed materia pri-
c.31. & seq. ma est ingenita & incorruptibilis, qa omne qđ generatur, ge-
neratur ex subiecto, & qđ corrumpitur, corrūpitur in subiectū. K
materiæ autē primæ non est aliquod subiectum. ergo materia
prima semper fuit & semper erit: sed materia nunq̄ denuda-
tur a forma. ergo materia ab ęterno fuit perfecta formis suis,
quibus species constituuntur. ergo vniuersum ab æterno fuit,
T. com. 82. cuius istæ species sunt partes, & hæc est ratio Arist. in 1. phys.
¶ 2 Præte. Quod non habet contrarium non est corruptibile
nec generabile: quia generatio est ex contrario, & corruptio
in contrarium: sed cœlum non habet contrarium, cum mo-
tui eius nihil contrarietur. ergo cœlum nō est generabile nec
corruptibile. ergo semper fuit & semper erit, & hæc est ratio
Tex. cō.20. Philosophi in primo cœli & mundi.
¶ 3 Præt. Secundum positionem fidei, substantia mundi poni
tur incorruptibilis: sed omne incorruptibile est ingenitum.
ergo mundus est ingenitus. ergo fuit semper. probatio medię.
Omne quod est incorruptibile habet virtutem, ꝙ sit semper:
sed illud quod habet virtutem, ꝙ sit semper non inuenitur

F quandoq; ens, & quandoq; non ens, quia sequeretur, ꝙ simul
esset ens & non ens, toto enim tempore aliquid est ens ad qđ
virtus sua essendi determinatur. vnde si habet virtutem, vt sit
in omni tempore est, & ita si ponatur aliquando non esse, se-
quitur ꝙ simul sit & non sit. ergo nullum incorruptibile est
quandoq; ens, & quā-
que non ens, sed om
ne generabile est hu
iusmodi &c. & hæc Tex. c.120.
est ratio Philosophi & 121.
in 1. de cœ. & mun.
¶ 4 Præt. Omne qđ
alicubi est, vbi prius nihil erat, est in eo qđ prius fuit vacuum,
quia vacuum est in quo potest esse corpus, cū nihil sit ibi. Sed
si est mundus factus ex nihilo, vbi nunc est mundus prius ni-
G hil erat. ergo ante mūdum fuit vacuum: sed vacuum esse est
impossibile, vt probatur in 4. Physic. & vt multa experimenta T.c.64. vsq;
sensitiua demonstrant in multis ingenijs, quæ per hoc fiunt, ad 86. inclu
ꝙ natura non patitur vacuum. ergo impossibile est mundum siue
incepisse, & hæc ratio est Commen. in 3. cœ. & mun. Comm.29.
¶ 5 Idem potest argui ex parte temporis sic. Omne quod est
semper in principio, & fine sui, semper fuit, & semper erit, qa
post principium est aliquid & ante finem: sed tempus sem-
per est in eo quod est principium temporis, & finis: quia nihil
est temporis nisi nunc, cuius diffinitio est, ꝙ sit finis præteriti,
& principium futuri: ergo videtur, ꝙ semper fuit tempus, &
semper erit, & ita motus & mobile, & totus mūdus, & hæc est
ratio Philosophi in 8. Physic. Tex.c.10.&
¶ 6 Præter. Omne id quod nunquam potest demonstrari vt 11.
stans, sed semper vt fluens, habet aliquid ante se à quo fluit:
sed nunc non potest demonstrari, vt stans sicut punctus, sed
H semper vt fluens, quia ratio tota temporis est in fluxu & suc-
cessione. ergo oportet ante quodlibet nunc ponere aliud nūc.
ergo impossibile est imaginari tempus habuisse primum nūc.
ergo tempus semper fuit, & ita vt prius. & hæc est ratio Com- Comm.tt.
men. ibidem.
¶ 7 Præt. Creator mundi, aut præcedit mundum tantum na-
tura, aut etiam duratione: Si natura tantum sicut causa effe-
ctum. ergo quandocunq; fuit creator, fuit creatura, & ita mun
dus ab æterno. Si autem duratione. prius autem & posterius
in duratione causat rationē temporis. ergo ante totum mun-
dum fuit tempus, & hoc est impossibile, quia tempus est acci-
dens motus, nec est sine motu. ergo impossibile est mundum
non semper fuisse, & hæc ratio Auice. in sua Meta. Lib.9.c.1.
¶ 8 Idem potest ostendi ex parte motus. impossibile enim est
nouam relationem esse inter aliqua, nisi aliqua mutatione fa
I cta circa alterum eorum: sicut patet in æqualitate. non enim
aliqua fiunt de nouo æqualia, nisi altero extremorum augmē
tato vel diminuto: sed omnis motus importat relationē mo-
uentis ad motum, quæ relatiue opponuntur. ergo impossi-
bile est motum esse nouum, nisi præcedat aliqua mutatio, vel
in mouente vel in moto, sicut ꝙ vnum approximet ad alte-
rum, vel aliquid aliud huiusmodi. ergo ante omnem motum
est motus, & sic motus est ab æterno & mobile & mundus. &
hæc est ratio Philosophi in 8. phy. Tex.com.9.
¶ 9 Præt. Omne illud cuius motus quandoq; est, & quandoq;
quiescit, reducitur ad aliquem motum continuum, qui sem-
per est: quia huius successionis, quæ est ex vicissitudine mo-
tus, & quietis, non potest esse causa aliquid eodē modo se ha-
bens, quia idem eodem modo se habens, semper facit idem, er
go oportet, ꝙ causa huius vicissitudinis sit aliquis motus, qui
non est semper, & sic oportet, ꝙ habeat aliquem motum prę-
K cedentem, & cum non sit abire in infinitum, oportet deuenire
ad aliquem motum qui semper est, & sic idem quod prius, &
hæc ratio est Com. in 8. phy. Idem potest etiam extrahi ex ver Cōm.& t.9
bis Philosophi. Inducit etiam hanc rationem Com. in 7. Met.
ad ostendēdum, ꝙ si mundus esset factus, oporteret, quod hic
mundus esset pars alterius mundi, cuius motu accideret va- T.c.t7.
riatio in mundo isto siue in vicissitudine motus & quietis, si- Hæc rō 2 t.
ue in vicissitudine esse, & non esse. c.2t. vsque
¶ 10 Prætet. Generatio vnius est corruptio alterius: sed nihil ad 13. inclu
corrumpitur nisi generetur prius. ergo ante oēm generationē siue sed Pro
est generatio, & ante omnem corruptionē corruptio: sed hęc batio ista.
non potuerunt esse, nisi mundo existente. ergo mundus sem- Omne qđ
per fuit, & hæc est ratio Philosophi in primo de generatione. agit. t 3. re-
¶ 11 Idem potest ostendi ex parte ipsius mouentis vel agētis. trograda bŕ
Omnis. n. actio vel motus, quæ est ab agente vel mouente, nō in 8. eiusdē.
moto, oportet, ꝙ sit semper: sed primū agens vel mouens est ex t. 4. 5.6.
omnino immobile. ergo oportet, ꝙ actio eius, & motus eius & 7.

sit semper. Prima sic probatur, omne quod agit vel mouet postquam non agebat vel mouebat, educit de potentia in actum, quia vnũquodq; agit ſm id qđ est in actu, vnde si agit postq̃ non agebat, oportet, q sit aliquid in actu in eo qđ prius erat in potentia: sed omne qđ educitur de potentia in actum mouetur. ergo oẽ quod agit postquã non agebat mouetur, & hæc ratio potest extrahi ex verbis Philosophi in 8. physic.

¶ 12 Præt. Deus aut est agens per volũtatem, aut per necessitatem naturæ. Si per necessitatem naturæ, cum talia sint determinata ad vnum, oportet, q ab eo semper idem fiat. vnde si ab eo mundus est aliqñ factus, necesse est mundum esse æternum. Si autẽ agens per voluntatem omnis autem voluntas non incipit agere de nouo, nisi aliquis motus fiat in volente, vel ab aliquo impediente, qđ prius erat, & postmodum cessat, vel ex eo quod excitatur nunc, & non prius aliquo inducente ad agendum qđ prius non inducebat. cum ergo voluntas Dei immobiliter eadem maneat, videtur, q non incipiat de nouo agere. & ista ratio communiter est philosophi in 8. phy. & Auic. & Commen.

in ipso nihil noui contingat. Sed nouum aliquid sicut in eius æterna voluntate fuerat, fiat sine aliqua sui motione, vel mutatione. Nos vero operando mutari dicimur, quia mouemur. Non enim sine motu aliquid facimus. Deus ergo facit vel agere aliquid dicitur, quia causa est omnium rerum noniter existẽtium, dum eius voluntate res nouæ esse incipiunt, quæ ante non erant absq; ipsius agitatione, vt actus proprie dici nõ queat, cum videlicet

T. & cõ. 8. & 15. Auic. 9. Meta. c. 1. in medio.

¶ 13 Præt. Omnis volens quandoq; agere, & quandoq; non agere, oportet, q imaginetur tempus post tempus, discernendo tempus in quo vult agere à tempore, in quo non vult agere. Sed imaginari tempus post tempus, sequitur mutationem vel ipsius imaginationis, vel saltem imaginati, quia successio temporis causatur a successione motus: vt patet ex 4. Phy. ergo impossibile est, q voluntas incipiat aliquem nouum motum agere, quem non præcedat alius motus, & hoc est ratio Commen. in 8. physic.

T. cõ. 101.

Istæ tres rõnes de agente p voluntatem, & appetitum habentur oẽs ex præfatis. tex. & cõ. 8. & 15. expsse p totum.

¶ 14 Præt. Omnis voluntas efficiendi statim producit effectũ, nisi desit aliquid illi volito, quod sibi postmodum adueniat: sicut si modo habeam voluntatem faciendi ignem cras, quando erit frigus. modo illi volito deest præsentia frigoris, qua adueniente, statim faciam ignem, si possum, nisi ad hoc aliquid aliud desit. Sed Deus habuit voluntatem æternam faciendi mundum. alias esset mutabilis. ergo impossibile est, q ab æterno non fecerit mundum nisi per hoc, q aliquid mundo deerat, quod postmodum aduenit: sed non potuit aduenire nisi per actionem aliquam. ergo oportet, q ante hoc de nouo factum præcedat aliqua actio mutationem faciens, & ita à voluntate æterna nunquam procedat aliquid nouum, nisi motu mediante æterno. ergo oportet mundum æternum semper fuisse. Et hæc est ratio Commentatoris ibidem.

Sed contra. Deus aut est causa substantiæ mundi, aut non, sed motus eius tantum. Si motus tantum. ergo eius substãtia non est creata. ergo est primum principium, & sic erunt plura prima principia & plura increata, quod supra improbatum est. Si autem est causa substantiæ cœli dans esse cœlo, cum omne quod recipit esse ab aliquo, sequatur ipsum in duratione, videtur q mundus non semper fuerit.

¶ Præt. Omne creatum est ex nihilo factum: sed omne quod est ex nihilo factum, est ens postquàm fuit nihil, cum non sit simul ens & non ens. ergo oportet, q cœlum prius non fuerit & postmodum fuerit, & sic totus mundus.

¶ Præt. Si mundus fuit ab æterno ergo infiniti dies præcesserunt diem istum: sed infinita non est transire. ergo nunquam fuisset deuenire ad hunc diem, quod falsum est. ergo &c.

¶ Præt. Cuicunque potest fieri additio, isto potest esse aliquid maius, vel plus: sed diebus qui præcesserunt potest fieri dierum additio. ergo tempus præteritum potest esse maius quã sit: sed infinito nõ est maius nec potest esse. ergo tempus præteritum non est infinitum.

¶ Præter. Si mundus fuit ab æterno. ergo & generatio fuit ab æterno tam hominum quã animalium: sed omnis generatio habet generans & generatum: generans autem est causa efficiens generati, & sic in causis efficientibus est procedere in infinitum, quod est impossibile, vt probatur in Meta. ergo impossibile est generationem semper fuisse & mundum.

Tex. cõ. 5.

¶ Præt. Si mundus semper fuit: homines semper fuerunt. ergo infiniti homines sunt mortui ante nos: sed homine moriente nõ moritur anima eius, sed manet. ergo modo sunt infinitæ animæ in actu à corporibus absolutæ: sed impossibile est infinitum esse in actu, vt in 3. Physic. probatur. ergo impossibile est mundum semper fuisse.

A tex. c. 35. vsq; in finẽ.

A ¶ Præt. Impossibile est aliquid Deo æquiparari: sed si mundus semper fuisset, æquipararetur Deo in duratione. ergo hoc est impossibile.

¶ Præt. Nulla virtus finita, est ad operationem infinitam: sed virtus cœli est virtus finita, cum magnitudo eius finita sit, & impossibile sit à magnitudine finita esse virtutem infinitã. ergo impossibile est, q motus eius fuerit in tpe infinito. & similiter impossibile est, vt esse eius tẽpore infinito durauerit, qa duratio rei non excedit virtutem, quam habet ad esse, & sic incœpit quandoque.

B ¶ Præt. Nullus dubitat, quin Deus natura præcedit mundum: sed in Deo idẽ est natura & duratio sua. ergo duratione Deus mundum præcedit. ergo mundus non fuit ab æterno.

Respondeo, dicendum, q circa hanc quæstionem est triplex positio. Prima est philosophorum, qui dixerunt, q non solum Deus est ab æterno: sed etiam aliæ res, sed differenter, quia quidam ante Arist. posuerunt, q mũdus est generabilis & corruptibilis, & q ita est de toto vniuerso, sicut de aliquo particulari alicuius speciei: cuius vnum indiuiduum corrumpitur, & aliud generatur: & hæc fuit opinio Empedoclis. Alij dixerunt, q res fuerunt quiescentes tempore infinito, & per intellectum cœperunt moueri extrahentem & segregãtem vnum ab alio, & hæc fuit opinio Anaxagoræ. Alij dixerunt, q res ab æterno mouebantur motu inordinato, & postea reductæ sunt ad ordinem, vel casu, sicut ponit Democritus, q corpora indiuisibilia ex se mobilia casu adunata sunt adinuicẽ, vel a creatore, & hoc ponit Plato, vt dicitur in 3. cœli & mun. Alij dixerunt, quia res fuerunt ab æterno secundum illum ordinẽ quo modo sunt, & illa est opinio Arist. * & omnium philosophorum sequentium ipsum, & hæc opinio inter prædictas probabilior est: tamen omnes sunt falsæ & hæreticæ.

Vide 3. Meta. t. c. 14. 1. Met. t. cõ. 16. 17. & 18. 8. Phy. t. & 3. cœl 21. & 34. vbi Timæus à Philosopho citatur. 8. Phy. à t. 4 & 1. cœl. 10 r vsq; in finẽ diffusius habetur. *D. 36. 912

C

¶ Secunda positio est dicentium, q mundus incœpit esse postquàm non fuerat, & similiter omne quod est præter Deum, & q Deus non potuit mundum ab æterno facere, non ex impotentia eius, sed quia mundus ab æterno fieri non potuit, cum sit creatus: volunt etiam, q mundum incœpisse non solum fide teneatur: sed etiam demonstratione probetur.

¶ Tertia positio est dicẽtium, q omne quod est præter Deum incœpit esse: sed tamẽ Deus potuit res ab æterno produxisse, ita q mundum incœpisse non potuit demonstrari: sed per reuelationem diuinam esse habitum & creditum, & hæc positio innititur authoritati Greg. qui dicit, q quædam prophetia est de præterito, sicut Moyses prophetizauit cum dixit. In principio creauit Deus cœlum, & terram, & huic positioni cõsentio: quia non credo, q à nobis possit sumi ratio demonstratiua ad hoc, sicut nec ad trinitatem, quamuis trinitatem non esse sit impossibile, & hoc ostendit debilitas rationum, quæ ad hoc inducuntur pro demonstrationibus, quæ omnes à philosophis tenentibus æternitatem mundi positæ sunt & solutæ: & ideo potius in derisionem, quàm in confirmationem fidei vertuntur, si quis talibus innixus contra philosophos nouitatem mundi probare intenderet.

Communis positio Theol. omnium recte scientium. Sup Ezech. in 1. Hum. primæ.

D

¶ Dico ergo, q ad neutram partem qõnis sunt demonstrationes: sed probabiles vel sophisticæ rationes ad vtrunq;. Et hoc significant verba philosophi dicentis in primo Topic. q sunt quædam problemata, de quibus rationem non habemus, vt: vtrum mundus sit æternus. vnde hoc ipse demonstrare nunq̃ intendit, quod patet ex suo modo procedendi, quia vbicunq; hanc quæstionem pertractat, semper adiungit aliquã persuasionem vel ex opinione plurium, vel approbatione rationum, qđ nullo modo ad demonstratorem pertinet. Causa autem quare demõstrari non potest est ista, quia natura rei variatur, ſm q est in esse perfecto, & hoc q est in primo suo fieri, ſm quod exit à causa, sicut alia natura est hominis iam nati, & eius ſm q est adhuc in materno vtero. Vnde si quis ex conditionibus hominis nati, & perfecti vellet argumentari de conditionibus eius, ſm q est imperfectus in vtero matris existens, deciperetur, sicut narrat Rabi Moyses de quodam puero, qui mortua matre, cum esset paucorum mensium, & nutritus fuisset in quadam insula solitaria, perueniens ad annos discretionis, quæsiuit a quodam, an homines essent facti, & quomodo: cui cum exponeret, ordinẽ natiuitatis humanæ, obiecit puer hoc esse impossibile asserens, quia homo nisi respiraret & comedat,

c. 8. in fine.

E

Lib. 2. de plexis Veteris testamẽti. c. 18.

dat, & superflua appellat, nec per vnum diem viuere potest. F vnde nec in vtero matris per nouem menses viuere potest.

¶ Similiter erant, qui ex modo fiendi res in mundo iam perfecto volunt necessitatem vel impossibilitatem inceptionis mūdi ostendere, quia quod nunc incipit esse, incipit per motum. vnde oportet, ꝙ mouens præcedat duratione, oportet etiā ꝙ pcedat natura, & ꝙ sint cōtrarietates, & hæc omnia non sunt necessaria in pgressu vniuersi esse à Deo.

¶ Ad primum ergo dicendum est, ꝙ materia est ingenita & incorruptibilis: non tamen sequitur, ꝙ G semper fuerit: quia incœpit esse non per genarationem ex aliquo, sed omnino ex nihilo, & similiter posset deficere si Deus vellet, cuius voluntate materiæ, & toti mundo esse cōicatur.

¶ Et similiter dicendum est ad secundum, ꝙ illa ratio pcedit de inceptione, per generationem & motum. vnde illa est ratio contra Empedoclem & alios, qui posuerunt cœlum generari.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ potentia quæ nunc est in cœlo ad durationem, non mēsuratur ad determinatum tempus. vnde per eam in ante, & post potuit infinito tempore esse, si eā semper habuisset: sed hāc potentiam durationis non semper habuit, sed voluntate diuina in sua creatione sibi tradita est.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ante creationem mundi non fuit vacuum, sicut neq; post: vacuum enim non est tantum negatio, sed priuatio. vnde ad positionem vacui oportet ponere locum, vel dimensiones separatas, sicut ponentes vacuum dice- H bant, quorum nullum ponimus ante mundum. Et si dicatur, ꝙ possibile erat ante factionem mundi, mundum futurum esse vbi nunc est. Dicendum ad hoc, quòd non erat nisi in potestate agentis, vt supra dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ illa ratio est circularis, quod sic patet secundum Philosophum. Per prius & posterius in motu, est prius & posterius in tempore. vnde quando dicitur, ꝙ omne nunc sit finis prioris, & posterioris principium, supponitur ꝙ omne momentum motus sequatur quędam motum, & præcedat quædam. vnde dico, ꝙ propositio illa non potest probari, nisi ex suppositione eius, quod per eam concluditur: & ideo patet, ꝙ non est demonstratio.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ nunc nunquā intelligitur vt stans: sed semper vt fluens: non autem vt fluens à priori nisi motus præcedat: sed in posterius, nec iterum in posterius, sed à prio- I ri, nisi motus sequatur. vnde si nunquam sequeretur vel præcederet motus, nunc non esset nunc, & hoc patet in motu particulari, qui sensibiliter incipit, cuius quodlibet momentum est fluens, & tamen aliquod est primum, & aliquod vltimum secundum terminum à quo, & in quem.

¶ Ad septimum dicendum, ꝙ Deus præcedit mundum non tantum natura, sed etiam duratione: non tamen duratione temporis, sed æternitatis, quia ante mundum nō fuit tempus in rerum natura existens, sed imaginatione tantum, quia nūc imaginamur huic tēpori finito, ex parte ante Deum potuisse multos annos addidisse, quibus omnibus præsens esset æternitas, & secundum hoc dicitur, quòd Deus potuit prius facere mundum, quam fecerit, & maiorem & plures.

¶ Ad octauum dicendum, ꝙ nouitas relationis contingit non mutatione mouētis, sed ex mutatione mobilis, vt large muta- K tio sumatur pro creatione, quæ proprie mutatio non est, vt dictum est supra. Vnde motum cœli præcedit creatio eius ad minus natura: creationem aūt non præcedit aliqua mutatio, cū sit ex non ente simpliciter. Si tn̄ supponeretur, ꝙ ēt cœlum extitisset antequā moueri cœpisset, adhuc ratio non procederet, quia intelligendum est, ꝙ duplex est relatio, quædā est relatio absoluta, sicut in omnibus quæ sunt ad aliquid s̄m esse, vt paternitas & filiatio, & talis relatio non efficitur noua nisi per acquisitionē illius, in quo relatio fundatur. vnde si acquiratur per motum, talis relatio sequit̄ motum, sicut similitudo vnius ad alterum sequitur alterationem in qualitate, supra quā fundatur relatio. Si aūt acquiratur per creationem, sequitur creationē, sicut similitudo creaturæ ad Deum fundatur super bonitatem quæ per creationem acquiritur, per q̄ creatura Deo assimilatur: quædam autem relatiua sunt, quæ simul important relatione & fundamentum relationis. Nouitas autem talium relationum exigit acquisitionem illius rei, quę significatur per nomen, sicut ipsius habitus qui est scientia. & similiter est de relatione, quam importat nomen motus, quæ efficitur noua per acquisitionem ipsius motus à mouente in mobili.

actus omnis in motu constat. In Deo autem motus nullus est. Sic ergo ex calore Solis aliqua fieri contingit: nulla tamen in ipso uel in eius calore facta motione, uel mutatione. Ita ex Dei uoluntate noua habent esse sine mutatione authoris, qui est unum, & solum principium omnium. Aristoteles uero duo principia dixit, scilicet materiā & speciem, & tertium operatorium dictum. Mundum quoque semper esse, & fuisse.

¶ Ad nonum dicendum, ꝙ huiusmodi vicissitudinis, ꝙ qnque mundus non fuit, & postmodum fuit, non est causa efficiens aliquis motus: sed aliqua res semper eodē modo se habēs. s. voluntas diuina, q̄ ab ęterno fuit de hoc ꝙ mundus in esse post non esse exiret. Et si diceret, ꝙ idem semp facit idem: dico ꝙ verum est, si accipiatur agens s̄m propriam rationem, qua producit determinate hūc G effectum: sicut autem agens naturale determinatur per formam propriam, vt nunq̄ sequatur actio nisi s̄m conuenientiā ad formam illam, ita agens voluntarium determinat̄ ad actionem per propositum voluntaris. vnde si voluntas non sit impedibilis nec mobilis, nō sequitur effectus nisi s̄m hoc, ꝙ voluntas proposuit, & hoc est verum, ꝙ voluntas diuina in hoc, ꝙ semper est eadem semper facit illud quod ab æterno voluit, quia nunquam cassatur: non tn̄ facit, vt sua volita semper sint, quia hoc ipse non vult. vnde si hoc faceret, q̄a faceret illud quod ipse non vult esset simile ac si calor faceret frigus.

† 2. de Gen. text. cō. 51. † 8. Phy. a t. cō. 4. & 1. Cœl. 101. vsq; in süt

¶ Ad decimum dicendum, ꝙ prima indiuidua generabilium & corruptibilium non prodierunt in esse per generationem, sed per creationem: & ideo non oportet quædā præextitisse, ex quibus creata sint, vt sic in infinitum habeatur.

¶ Ad vndecimum dicendum, ꝙ est duplex agens, quoddam H per necessitatem naturæ, & illud determinatur ad actionem per illud quod est in natura eius. vnde impossibile est, ꝙ incipiat agere nisi per hoc, quod educitur de potentia ad actum, vel essentiali vel accidentali. Aliud est agens per voluntatem, & in hoc distinguendum est, ꝙ quoddam agit actione media, quæ non est essentia ipsius operantis, & in talibus non potest sequi effectus nouus sine noua actione, & nouitas actionis facit aliquam mutationem in agēte, prout est exiens de ocio in actum, vt in 2. de anima di. Quoddam vero sine actione media vel instrumēto, & tale agens est Deus. vnde suum velle est sua actio, & sicut suum velle est æternum, ita & actio, non tamen effectus sequitur nisi s̄m formam voluntatis, quæ proponit sic vel sic facere: & ideo non exit de potentia in actum, sed effectus, qui erat in potentia agente, efficitur actu ens.

¶ Ad duodecimum dicendum, ꝙ in oībus illis, quæ agunt pro- I pter finem, qui est extra voluntatem, voluntas regulatur s̄m illum finem. vnde s̄m ea, quæ impediunt & iuuant ad finem, vult qnq; agere, & qnq; non agere: sed voluntas Dei non dedit esse ipsi vniuerso propter alium finē existentem extra voluntatem eius, sicut nec mouet pp alium finem, vt philosophi concedunt, quia nobilius nō agit propter vilius se: & ideo non oportet ex hoc, ꝙ non semper agat, ꝙ habeat aliquid inducēs & retrahens, nisi determinationem voluntatis suæ, quæ ex sapientia sua omnem sensum excedente procedit.

¶ Ad decimumtertium dicendum, ꝙ intellectus diuinus intelligit omnia simul. & ideo ex hoc, ꝙ intelligit præsentia huius temporis & illius, non est aliqua mutatio in intellectu eius: licet hoc non possit contingere in intellectu nostro: & ideo patet, quòd ratio sophistica est: similiter nec ponitur aliquis motus ex parte rei imaginatæ, quia Deus noluit facere vni- K uersum post aliquod tempus, quia tempus ante non erat nisi imaginatum, vt prius dictum est.

¶ Ad decimumquartum dicendum, ꝙ voluntas diuina nō ab æterno produxit vniuersum, quia aliquid deerat ipsi volito. hoc. n. quod volito potest intelligi deesse, propter ꝙ differtur, est proportio ipsius ad finē: sicut voluntas hominis differt sumere medicinam, qn̄ medicina non est proportionata sanitati hominis: & sic dico, ꝙ ipsi vniuerso quod fieret ab ęterno, deerat propositio ad finem, quę est volūtas diuina: hoc. n. voluit Deus vt haberet esse post non esse, sicut natura ita & duratione, & si ab æterno fuisset, hoc sibi defuisset. vnde non fuisset proportionatum diuinæ voluntati, quæ est finis eius. Et quia ad rationes in contrarium factas, quas dixi demonstrationes non esse, inueniuntur philosophorum responsiones: ideo quāuis verum concludant, ad eas etiam respondendum est secundum ꝙ ipsi philosophi respondent, ne alicui disputanti contra tenentes æternitatem mundi ex improuiso occurrant.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ sicut dicit Commen. in lib. Libr. seu c. 2. m. 12. Meta. tex. 38. da substantia orbis. Arist. nunquam intendit, quòd Deus esset

causa

causa motus cœli tantum, sed etiam q esset causa substantiæ eius dans sibi esse:cum enim sit infinitæ virtutis, eo quod corpus est indiget aliquo agente infinitæ virtutis, à quo & perpetuitatem motus habeat,& perpetuitatem essendi, sicut motũ & esse: non tamen ex hoc sequitur, q præcedat duratione, quia nõ est dans esse per motum: sed per influentiam æternã, secundum q sciẽtia eius est causa rerum: & ex hoc, q scit ab æterno & vult, sequitur res ab æterno esse:sicut ex hoc, quòd sol est ab æterno, sequitur quòd radius eius ab æterno sit.

Quod catholicum est docet.

HOrum ergo & similiũ errorẽ Spiritus sanctus euacuans veritatisque disciplinam tradens. Deum in 6. principio temporum mundum creasse, & ante tempora æternaliter extitisse significat, ipsius æternitatem & omnipotentiam commendans. Cui voluisse facere est, quia vt prædiximus, ex eius voluntate & bonitate res nouæ existunt.

Tractatu.6. exp.t. & 2. Irem.9.c.4. ¶ Ad secundum respondet Auicen.in sua metaphysica. dicit enim omnes res à Deo creatas esse, & q creatio est ex nihilo, vel eius quod habet esse post nihil:sed hoc potest intelligi dupliciter, vel q designetur ordo durationis, & sic secundum eũ falsum est, aut q designetur ordo naturę,& sic verum est. vnicuique.n.est prius ſm naturam illud, quod est ei ex se, quàm id quod est ei ab alio:quælibet autem res prętcr Deum habet esse ab alio.ergo oportet, q secundum naturam suam esset nõ ens:nisi a Deo esse haberet, sicut etiam dicit Gregorius, q omnia in nihilum deciderent, nisi ea manus omnipotentis contineret,& ita non esse quod ex se habet naturaliter, est prius q̃ esse quod ab alio habet, & si non duratione, & per hunc modum conceduntur à philosophis res à Deo creatæ & factæ.

¶ Ad tertium dicẽdum, q infinitum esse actu impossibile est: sed infinitum esse per successionem non est impossibile, infiniti autem sic considerati quodlibet acceptum finitum est: trãsiens autem non potest intelligi nisi ex aliquo determinato ad aliquod determinatum,& ita quodcunq; tempus determinatum accipiatur, sp ab illo tempore ad istud est finitum tempus,& ita est deuenire ad præsens tempus. Vel potest dici, q tempus præteritum est ex parte anteriori infinitum,& ex posteriori finitum, tempus autem futurum econtrario, vnicuiq; autem ex parte illa qua finitum est, est ponere terminum, & principium vel finem. vnde ex hoc, q infinitum est tẽpus præteritum ex parte anteriori, secundum eos sequitur, q non habeat principium, sed finem:& ideo sequitur, quòd si homo incipiat numerare à die illo, non poterit numerando peruenire ad primum diem,& econtrario sequitur de futuro.

¶ Ad quartum dicendum, q infinito non fit additio secundũ suam totalem successionem, qua infinitum est in potentia tm̃ accipientis:sed alicui finito accepto in actu,& illo nihil prohibet aliquid esse plus vel maius. Et q hæc ratio sit sophistica patet, quia tollit etiam infinitum in additione numerorũ, vt si sic dicatur, aliquæ species numerorum sunt excedentes denarium, quæ non excedunt cẽtenarium. ergo plures species excedunt denarium quàm centenarium, & ita cum infinitę excedant centenarium, erit aliquid maius infinito: patet ergo q excessus & additio & transitus non est nisi respectu alicuius in
* D.736. actu vel in re existentis, vel actu p intellectum,* vel imaginationẽ acceptę. vnde per has rõnes sufficienter probatur, q nõ sit infinitũ in actu, nec hoc est necessarium ad æternitatẽ mũdi,& istæ solutiones accipiuntur ex verbis Philosophi 3.Phy.

T.c.35.vsq; in finem. & maxime in tribus vltimis. ¶ Ad quintum dicendum, q eundem effectum præcedere causas infinitas per se vel essentialiter est impossibile. sed accidentaliter est possibile (hoc est dictu) aliquem effectum, de cuius ratione sit, q procedat a causis infinitis est impossibile, sed causas illas, quarum multiplicatio nihil interest ad effectum, accidit effectui esse infinitas. ver. gra. ad esse cultelli exiguntur per se aliquę causæ mouentes, sicut faber & instrumentum,& hæc esse infinita est impossibile, quia ex hoc sequeretur infinita esse simul actu, sed q cultellus sit factus à quodã fabro sene, qui multoties instrumenta sua renouauit, sequitur multitudinem successiuam instrumentorum, hoc est per accidens, & nihil prohibet esse infinita instrumenta præcedentia istum cultellum, si faber fuisset ab æterno, & similiter est in generatione animalis, quia semen patris est causa mouens instrumẽtaliter respectu virtutis solis: & quia huiusmodi instrumenta quæ sunt causæ secundæ, generantur & corrumpuntur, accidit quòd sunt infinitæ, & per istum etiam modum accidit q dies infiniti præcesserint etiam istum diem, quia substantia solis ab æterno est secundum eos,& circulatio eius quælibet
Tex.c.15.& 17. finita.& hanc rationem ponit Commentator in 8. Physic.

¶ Ad sextum dicendum, q illa obiectio inter alias fortior est:
A sed ad hæc respondet Algazel in sua. Meta. vbi diuidit ens per finitum & infinitum,& concedit infinitas animas esse in actu, & hoc est per accidens, quia animæ rationales exutæ à corporibus non habent dependentiam adinuicem, sed Commentator respondet, q animæ non remanent plures post corpus, sed ex oibus manet vna tantum, vt infra patebit: vnde nisi hæc positio quã ponit in 3. de Anima primo improbaretur, ratio contra eum non cõcluderet. & hanc etiam rationem tangit Rabi Moyses ostẽ-
B dens prędictam rationem non esse demonstrationem. Di. 19. q.1. ar. 1. Com.5. 1. de perplexis. Veteris Testamẽti. ca.73.

¶ Ad septimum dicẽdum, q etiam si mũdus semper fuisset, non æquaretur Deo in duratione, quia duratio diuina quæ est æternitas est tota simul, non aũt duratio mũdi quę successione temporũ variatur.& hãc ponit Boe.in 5.de cõsolatione. Prosa.6.

¶ Ad octauum dicendum, q in cœlo non est potentia ad esse, sed ad vbi tantum, secundum Philosophum,& ideo nõ potest dici q potentia ad esse sit finita, vel infinita: sed potẽtia ad vbi finita est, nec tamen oportet q motus localis cui correspondet hæc potentia sit finitus, quia motus est infinitus duratione ab infinitate virtutis mouentis, à qua fluit motus in mobile, & hæc est ratio Commentatoris in 11.Metaphy. tamen hoc quod dicit, quòd non habet potentiam ad esse intelligendum est, ad acquirendum esse per motum, habet tamen virtutem vel potentiam ad esse, vt dicitur in primo Cœ. & mũ.& hæc virtus finita est, sed acquiritur duratio infinita ab agente separato infinito vt ipsemet in lib.de substantia orbis dicit. 8. Meta.t.c. 12. & 12.a. c.10. Tex.41.

C ¶ Ad nonum dicendum, q duratio Dei quæ æternitas eius & natura ipsius sunt vna res,& tamen distinguuntur ratione, vel modo significandi, quia natura significat quandam causalitatem, prout dicitur natura motus principium, duratio autem significat quandam permanentiam, & ideo si accipiatur præeminentia naturæ diuinę & durationis ad creaturam vt vtrũque est res quædam, inuenietur eadem præeminentia: sicut. n. natura diuina præcedit creaturam dignitate & causalitate, ita & duratio diuina eisdem modis creaturam præcedit, non tamen oportet si Deus præcedit mundum per modum naturæ, vt significatur cum dicitur naturaliter præcedit mundum, q etiam mundum præcedat per modum durationis, vt significatur, cum dicitur Deus duratione præcedit mundum cum nõ sit idem modus significandi naturæ & durationis, & similiter soluũtur multę alię similes obiectiones, vt in 1. libro dictũ est. Li. seu.c.3.

D ARTICVLVS VI.

Vtrum conuenienter exponitur in principio creauit Deus cœlum & terram, id est in filio.

AD Sextum sic proceditur. Videtur q incõuenienter exponatur in principio creauit Deus cœlum & terram, i. in filio. Pater enim est principium totius diuinitatis, vt Augu. dicit. ergo per principium appropriate debet intelligi pater. 1.q.46.3. Li.4.de Tri. c.20.

¶ 2 Præt. Vt in 1.lib.dictum est, Ex ipso, dicitur propter patrem, in ipso propter spiritum sanctum, ergo per hoc quod dicitur, in principio, intelligitur spiritus sanctus, & non filius.

¶ 3 Item, Videtur quòd inconuenienter dicatur in principio temporis, quia tempus adiacet motui firmamenti, sed firmamentum factum est secunda die. ergo principium temporis
E fuit post creationem cœli & terræ, & ita non in principio temporis creata sunt.

¶ 4 Præt. Tempus est vnum de quatuor primo creatis:sed tẽpus non est creatũ in principio temporis, quia tempus sic esset in indiuisibili, quod est impossibile. ergo nec cœlũ nec terra.

¶ 5 Item videtur quòd inconuenienter dicatur In principio, id est ante omnia, quia sicut dicitur in libro de causis, prima rerum creatarum est esse, & non est ante ipsum creatum aliud. sed cœlum & terra non sunt suum esse. ergo ante cęlum & terram aliquid creatum est.

¶ 3 Præt. Ecclesiastici.18.dr. Qui viuit in æternum creauit omnia simul. ergo cœlum & terra non sunt ante omnia creata.

¶ 6 Præt. Cœlum & angelus sunt simul facta. vt infra dicetur. ergo non ante omnia cœlum & terra facta sunt.

Respondeo, Dicendum, q triplex expositio, posita conue-

nitus est secundum sanctos, per quam multiplex error exclu- ✠ ditur: per primam excluditur error Manichæi ponentis plura principia, quia in principio vno effectiuo & nō in pluribus res factæ dicuntur: per secundā excluditur error æternitatis mundi: in hoc ꝙ mundus principium durationis habere ponitur: per tertiam excluditur error ponentium visibilia a Deo creata mediante spirituali creatura in hoc, ꝙ ponitur cœlū & terra esse prima creata.

¶ Ad Primum ergo dicēdum, quòd ratio principij effectiui appropriatur patri, sed ratio principij exemplaris per modum artis appropriatur filio, qui est sapientia & ars patris.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ esse in, sicut in continente & saluante, appropriatur spiritui sancto ꝓpter appropriatū bonitatis, sed esse in, per modum quo artificiatum est in arte & res in sua similitudine appropriatur filio.

A

Credamus igitur rerū creatarum cœlestium vel terrestrium, visibilium, vel inuisibilium causam non esse: nisi bonitatē creatoris qui est Deus vnus & verus. Cuius tanta est bonitas, vt summè bonus beatitudinis suę qua æternaliter beatus est alios velit esse participes, quam vidit & communicari posse & minui omnino non posse. Illud idē igitur bonum quod ipse erat, & quo beatus erat, sola bonitate & non necessitate alijs communicare voluit, qa summe boni erat prodesse velle, & omnipotentissimi nocere non posse.

H ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ secundum illam opinionem quæ ponit oīa simul creata in materia informi, dicuntur res creatæ in principio temporis, quod mensurat motum primi mobilis, non sicut in mensurante creationē, sed sicut in adiacente creationi, quia simul fuerunt rerum creatio & tēporis principium, sed secundum aliam opinionem, quæ ponit res formatas per temporum successionem non intelligitur de tempore quòd est mensura illius motus, sed de tempore quod est numerus illius vicissitudinis, qua esse mundi succedit ad nō esse

*D 413. eiusdem: vel secundum alios sumitur tempus pro * æuum quod simul cum cœlo & terra creatum est.

*D.869. ¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut numerus non numeratur alio numero, ita nec tempus alio * tempore mensuratur nec fieri eius, cum suum esse totum sit in fieri. vnde incipit in principio temporis nō sicut in mensurante esse eius, sed sicut in eo, à quo incipit eius productio, vt animalis à corde, & domus à fundamento, & lineæ à puncto.

I ¶ Ad quintum dicendum, ꝙ loquitur Philosophus de ordine naturæ prout animal prius homine dicitur, & non de ordine durationis, non enim fuit esse cœli & terræ ante ipsa tempora.

¶ Ad sextum dicitur, ꝙ intelligūtur secundum vnam opinionem omnia simul creata non in speciebus suis, sed in materia informi, sed secundum alios dicuntur omnia creata simul etiam in formis proprijs, sed tunc hæc ante alia creata dicuntur, non duratione, sed naturæ ordine, secundum quod in via generationis est incompletum ante completum, hæc tamen infra magis inquirentur.

¶ Ad septimum dicendum, ꝙ per cœlum etiam intelligitur angelica natura quæ in cœlis habitare dicitur, & per terram intelligitur totá natura generabilium & corruptibilium.

EXPOSITIO TEXTVS.

K Plato nanq; &c. ❡ Sciendum ꝙ in hoc Plato errauit, quia posuit formas exemplares per se subsistentes extra intellectum diuinum, & neq; ipsas neque materiam à Deo esse habere ❡ Aris. vero &c. ❡ Videtur imperfecte tangere positionem eius, quia ipse ponit tria principia in 1. Physi. materiam, formam, & priuationem.

¶ Præt. Ipse ponit non solum causam effectiuam, exemplarem quæ intelligitur per principium operatorium: sed etiam causam finalem.

¶ Præt. Secundum ipsum, forma & agens & finis incidunt in idem, vt in 2. Physic. dicit, & ita videtur tantum duo principia posuisse.

¶ Ad quod dicendum, quòd Arist. non errauit in ponendo plura principia, quia posuit esse omnium tantum à primo principio dependere, & ita relinquitur vnum esse primum principium, errauit autem in positione æternitatis mundi.

✠ ¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd priuatio ab eo non ponitur per se principium, sed per accidens nec in esse rei, sed in fieri tantum.

¶ Ad aliud dicendum, quòd secundum ipsum primum principium agens, & vltimus finis reducuntur vt idem * numero, *D.322. vt patet in 1 t. Metaphisicę, vbi ponit, quòd primum principium mouens mouet, vt desideratum ab omnibus, forma autem quæ est pars rei nō ponitur ab eo in idem numero incidere cum agēte: sed in idem specie, vel similitudine, ex quo sequitur ꝙ sit vnum principium primum extra rem, quod est agens & exemplar & finis, & duo quę sunt partes rei, scilicet forma & materia, quæ ab illo primo principio producuntur.

Quare rationalis creatura facta sit.

Et quia non valet eius beatitudinis particeps existere aliquis: nisi per intelligentiam quæ quanto magis intelligitur tanto plenius habetur, fecit Deus rationalem creaturam quę summum bonum intelligeret, & G intelligendo amaret, & amando possideret, ac possidendo frueretur. Eamque hoc modo distinxit, vt pars in sui puritate permaneret, nec corpori vniretur, scilicet angeli, pars corpori vniretur, scilicet animæ. Distincta est itaque rationalis creatura in incorpoream & corpoream.

DIVISIO TEXTVS.

H Dicto exitu rerum à primo principio. Hic prosequitur ordinem earum, in vltimum finē. Et diuiditur in partes tres. In prima ostendit finem vltimum creaturarum. In secunda ex fine ostendit creaturarum diuersitatem, ibi ❡ Et quia non valet &c. ❡ In tertia, ex distinctione concludit tractandi ordinem, ibi ❡ Ex præmissis apparet &c. ❡ Secunda diuiditur in tres. In prima ostendit ordinem spiritualis naturæ in finem. In secunda ordinem corporalis, ibi ❡ Et sicut factus est homo &c. ❡ In tertia ordinem coniuncti ex vtroque, ibi ❡ Solet etiam quæri &c. ❡

¶ Circa primum duo facit. Primo, ex fine concludit spiritualis naturę institutionem. Secūdo, concludit ordinem ipsius in finem, ibi ❡ Ideoque si quæratur &c. ❡ Et circa hoc tria facit. Primo, assignat finem ex parte agentis. Secundo, ex parte operis, ibi ❡ Et si quæritur ad quid &c. ❡ Tertio, coniungit vtrunq;, ibi ❡ Cum ergo quærit quare & cur. & sic factus est &c. ❡ Circa hoc duo facit. Primo, ostendit finē corporalis creaturę. Secun- I do, excludit q̄dam dubitationē, ibi ❡ Et de homine quoq; &c. ❡

QVAESTIO PRIMA

A

Hic quinque quæruntur.

Primo. Vtrum Deo conueniat agere propter finem.
Secundo. Vtrum finis omnium sit Dei bonitas.
Tertio. Vtrum omnia sint propter hominem facta.
Quarto. Propter qđ homo ex aīa & corpore constitutus sit.
Quinto. Vtrum tali corpori anima eius vniri debuerit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Deo competat agere propter finem.

K Ad Primum sic proceditur. Videtur ꝙ Deo non cōpetit agere propter finē. Finis enim est terminus motus. vnde in his quæ carent motu, sicut in mathematicis, non est finis neq; bonum, vt in 3. Metaphy. dicitur: sed Deus non producit res per motum, vt prius dictum est. ergo sibi non competit propter finem agere. 1.p.q.44.4. Clarius ex t.ethic.c.1. & 2. elicitur ex 9.tex.3.

¶ 2 Præt. Finis est perfectio agentis. vnde sicut materia appetit formam, ita agens finem: sed Deo non competit ab aliquo perfici, cum sit primum mouens, & perfectio summa. ergo nō agit propter finem.

¶ 3 Præt. Vnicuique agēti propter finem, melius est suū opus esse quam non esse, quia per illud finem consequitur, vt patet inducendo in singulis: sed non melius, immo indifferens est Deo vtrum creaturæ sint vel non sint, quia bonorum nostrorum non eget. ergo non agit propter finem.

¶ 4 Præt. Actio eius est vltimus finis rerum, quia est sua substantia;

stantia: sed finis vltimi non est aliquis alius finis. ergo videtur quòd actio eius non sit propter finem.

Sed Contra. Omne agens quod non agit propter finem aliquem, opus eius est vanum: sed Dei opera non sunt huiusmodi. Vn-
88. Cō.tex.9. de in psal. dicitur. Nunquid vane.n.&c. Ergo agit propter finē.

Et incorporea quidem angelus, corporea vero homo vocatur ex anima rationali & carne subsistens. Conditio ergo rationalis creaturę primam causam habuit Dei bonitatem.

Quare creatus sit homo vel angelus.

IDeoq; si quæritur quare creatus sit homo vel angelus, breui sermone respōderi potest, propter bonitatem eius. Vnde Augu. in libro de doctrina christiana, quia bonus est deus sum⁹, & inquātum sumus, boni sumus.

Ad quid creata sit rationalis creatura.

B ET si quæritur ad quid creata sit rationalis creatura, respondetur ad laudandum Deum, ad seruiendū ei, ad fruendum eo, in quibus proficit ipsa, non Deus. Deus enim perfectus & summa bonitate plenus, nec augeri potest, nec minui. Quòd ergo rationalis creatura facta est

¶ Præt. Secundū Philosophū secundo Metaphysicæ. Oē agens per intellectum, agit propter finem: sed Deus est huiusmodi, cum sua scientia sit causa rerū. ergo &c.

Respondeo, Dicendum, ꝙ agere aliquid propter finem est duplicitet, vel propter finem operis, vel propter finem operātis, finis operis est hoc ad quod opus ordinatum est ab agēte, & hoc dicitur ratio
Lbi. 1. c. 32. operis. finis autē operantis est quem principaliter operans intendit, vnde finis operis potest esse in alio, sed finis operantis semper est in ipso, sicut patet in ædificatore qui lapides congregat ad componendum eos. ꝙ ista compositio in qua consistit forma domus est finis operis, sed vtilitas q̄ prouenit ex hoc operanti est finis ex parte agētis. cum autem omne opus diuinum in finem quendam ordinatum sit, cōstat ꝙ ex parte operis Deus propter finem agit, sed quia finis operis semper reducitur in finem operātis, ideo oportet ꝙ etiam ex parte operantis, finis actionis eius consideretur qui est bonum ipsius in ipso. Sciendum est ergo, ꝙ agere hoc modo est dupliciter, vel propter desiderium finis. vel propter amorem finis. desiderium enim est rei non habitæ, sed amor est rei quę
Super Psal. 118. ser 8. prope finē ex li. de substantia dilectiōis. to. 4. habetur, vt Aug. dicit, & ideo omni creaturæ conuenit agere propter desiderium finis, quia vnicuique creaturæ acquiritur bonum ab alio quod ex se non habet, sed Deo competit agere propter amorem finis cuius bonitati nihil addi potest. Ipse enim bonitatem suā perfecte amat, & ex hoc vult ꝙ bonitas sua multiplicetur per modum, qui possibilis est, ex sui scilicet similitudine ex quo prouenit vtilitas creaturæ, inquātum similitudinem diuinæ bonitatis recipit, & ideo dicitur in litera, ꝙ Deus fecit creaturam propter bonitatem suam, considerādo finem operantis, & propter vtilitatem creaturæ considerā-
De doctri. Chri. c. 13. Dionys. de Amore loquēs in sua Metha. tra. 6. c. 1. sufficiēte. do finem operis, & propter hoc etiam dicit Augu. ꝙ inquantum Deus est bonus sumus, & Dion. dicit in 4. c. de diui. nom. quòd diuinus amor non dimisit eum sine germine esse.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ secundum Auic. sicut est duplex agens, quoddam quod agit per motum sicut naturale, & quoddam quod agit sine motu dando esse, ita duplex est bonum, quoddam acquisitum per motum, & hoc est tantum in rebus naturalibus, & quoddam acquisitum sine motu in recipiendo influentiam agētis sine motu, & tale est bonum etiam in rebus immobilibus.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ illud quod agit propter desiderium finis, habet finem extra se quo perficit, hoc autem non conuenit Deo qui agit propter amorem finis, quia ipsemet est sibi finis à se habitus, & amatus, & ideo dicimus, quòd diuina voluntas non est perfecta quodam alio: sed seipsa, quia ipsa voluntas est bonitas.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ omne id quod agit propter desiderium finis per actionem suam ordinatur ad consecutionem desiderati. vnde oportet, quòd apud eum differat an sit vel nō sit suum opus. Non autem apud eum qui agit propter finis amorem, quia non agit ad acquirendum aliquod bonum.

ARTICVLVS II.

Vtrum creaturæ sint propter bonitatem Dei.

1. q. 44. 4. 1. 1. cœli. tex. 32. & 58. AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd creaturę nō sint propter Dei bonitatem. Sicut enim in 1. cœ. & mun. dicitur, nihil mouetur naturaliter propter illud quod consequi non potest: sed nulla res potest consequi diuinam bonitatem, quia ipsa non recipitur vt perfectio alicuius creaturæ, vel

A forma. ergo res non sunt ordinatæ naturaliter in ipsā.

¶ 2 Præt. Vt in 1. cœ. & mun. dicitur, Omnis res est propter suā operationem, & res sempiterna vel incorporalis est propter sempiternalitatem sui esse: sed esse rei & operatio non est extra ipsam. ergo videtur quòd non sint propter Dei bonitatem quæ est à rebus separata & impermixta. 1. cœli. text. 17.

¶ 3 Præt. Omnis res producitur ab agente propinquius fini, quantumcunque potest: sed quanto aliquid est meli⁹ & diuturnius, magis ad diuinam bonitatem accedit. ergo Deus fecit vnumquodq; quantumcunq; melius potuit. & ab æterno si facere potuit, quę cū falsa sint, videtur ꝙ bonitas Dei creaturatum finis non sit.

¶ 4 Præt. Diuina bonitas est sua beatitudo: sed beatitudinis eius non est capax nisi intellectualis creatura, vt in litera dicitur. ergo non omnis creaturæ finis est diuina bonitas.

Sed contra. Hoc propter quod res fit est finis eius. Sed sicut dicitur Prou. 16. Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus. ergo videtur quòd ipse sit finis omnium. Tex. 3. clatus & 1. & ca. primi & hic.

¶ Præt. Bonum habet rationem finis, vt in 3. Metaphisicę di-
C citur. ergo & summum bonum habet in Deo rationem finis vltimi: sed diuina bonitas est summa bonitas. ergo ipsa est vltimus rerum finis.

Respondeo. Dicendum, ꝙ finis & agens proportionantur adinuicem, sicut materia & forma. Vnde, secundum differentiam agentis est differentia finis. Est autē duplex agens: quoddam quod suscipienti suum effectum est proportionatum. vnde formam eiusdem speciei vel rationis in effectum inducit, sicut in omnibus agentibus vniuocis, vt ignis generat ignē, & domus quæ est in anima artificis, causat domū quæ est in materia. quoddam vero agens non est proportionatum recipienti suum effectum. Vnde effectus non consequitur speciem agētis: sed aliquam similitudinem eius quantum potest, sicut est in omnibus agentibus æquiuoce, vt sol calefacere dicitur, ita
D etiam est duplex finis quidam proportionatus ei quod est ad finem, & talis finis acquiritur vt perfectio in eo quod ad finē est: sicut sanitas per operationem medicinę. Est etiam quidam finis improportionabiliter excedens illud, quod est ad finem, & hic non acquiritur, vt perfectio inhærens ei quod est ad finem, sed aliqua similitudo eius, & talis finis est diuina bonitas in infinitum creaturas excedens, & ideo non acquiritur in creatura secundum se, ita vt sit forma eius, sed aliqua similitudo eius quæ est in participatione alicuius bonitatis, & ideo omnis appetitus naturæ vel voluntatis tendit in assimilationē diuinæ bonitatis, & in ipsammet tenderet, si esset possibilis haberi vt perfectio essentialis, quæ est forma rei. Sed tamē ipsamet diuina bonitas potest acquiri à creatura rationali vt perfectio, quæ est obiectum operationis inquantū rationalis creatura possibilis est ad videndum & amandum Deum. Et ideo
E singulari modo Deus est finis in quem tendit creatura rationalis præter modum communem quo tendit in ipsum omnis creatura, inquantum, s. omnis creatura desiderat aliquod bonum, quod est similitudo quædam diuinæ bonitatis, & ex hoc patet, quòd in omni bono summum bonum desideratur.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd quāmuis res non acquirat diuinam bonitatem, tamen acquirit aliquam similitudinem eius, & ex hoc dicitur finis.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ipsa operatio est vltima perfectio in qua res existit, habitus.n. & potentia imperfectionē dicunt, & ideo idem est rei esse propter suam operationem, & propter diuinam bonitatem ad quam maxime accedit, secundum quod maxime est in actu perfecto: similiter etiam ipsa sempiternas essendi est quædam assimilatio diuinæ bonitatis. Et propter hoc perpetuitas specierum vocatur à Philosophis diuinum esse.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ finis non est causa rei nisi secundū quod est in voluntate agentis. Et ideo ipsa bonitas diuina se-

cundum

sundum modum & ordinem quo est ab eo volita. est finis rerum. Et ideo tunc vnaquęquæ res maxime ad suum finem accedit quando imitatur diuinam voluntatem secundum quòd de ipsa re dispositum est à Deo.

¶ Ad quartum dicendum, quòd enim bonitas Dei sit finis rerū ad ipsam res diuersimode se habent, ipse enim Deus habet eā perfecte secundū suū esse, vnde summe bonus est, & etiam secū dum suam operationem, qua perfecte eā cognoscit, & amat. vnde beatus est, quia beatitudo est operatio perfecta secūdum Philosophum, creatura autē intellectualis non attingit ad eā secūdum suum esse, vt ipsa sit summū bonum, sed secundum operationem intelligendo & amando eā. vñ particeps est beatitudinis & non tantū bonitatis diuinæ, sed creatura irrationalis accedit ad eam secūdum aliquā assimilationem, quāmuis non pertingat, neque secundum operationem. neque secūdum esse, vnde est particeps bonitatis, sed nō beatitudinis.

Mora. ad ni 10. li. 7. c. 13 & li. 9. c. 9. & 10. c. 8.

ART C. III.

Vtrum omnia sint facta propter hominem.

AD Tertium sic proceditur. Videtur ꝙ non omnia sint facta propter hominem. Finis enim est intentus ab agente: sed humana natura non potest esse intenta a Deo, quia nullius intentio est ad hoc, quod est vilius se. ergo videtur quòd Deus non fecit omnia propter hominem.

¶ 2 Præt. Sicut vniuersale agens nō est nisi primum agens, ita vniuersalis finis non videtur esse nisi finis vltimus: sed homo non est finis vltimus creaturæ, sed diuina bonitas, vt dictum est. ergo non est finis omnium creaturarum.

¶ 3 Pręt. Nō est sapientis artificis facere multa magna instrumenta propter aliquod paruum: sed humana natura est quasi quoddam minimum in vniuerso, ergo videtur ridiculum, ꝙ totum vniuersum propter hominem factum sit.

¶ 4 Præt. Illud quod non iuuat ad id propter quod fit, est superfluum & inane: sed multa sunt in vniuerso quæ sunt homini K nociua, vt serpentes spinæ & huiusmodi, multa sunt etiam ex quibus nullum iuuamentum habet sicut aliqui pisces in profundo maris existentes. ergo cum nihil sit vanum in operibus Dei, videtur ꝙ non omnia propter hominem facta sint.

Cō. tex. 24. Sed Contra. Est quod dicitur in 2. Physic. quòd sumus, & nos quodammodo finis omnium.

¶ Præt. Ordo vniuersi est finis totius creaturæ, sed in homine est quædam similitudo ordinis vniuersi, vnde & minor mūdus dicitur, quia omnes naturæ quasi in homine confluunt. ergo

* D. 911. videtur quòd ipse sit * quodammodo finis omnium.

Respondeo, Dicendum, quòd finis alicuius rei dicitur dupliciter, vel in quem tendit naturaliter, vel ex eo ꝙ ad ipsum sicut ad finem ordinari dicitur, vt vtilitatem aliquam cōsequatur, secundum intentionem & ordinem agentis, vtroque autē modo homo finis creaturarū dicitur, & primus ex parte operis, sed secundus ex parte agentis, differenter tamen homo dicitur finis, & diuina bonitas, quia ex parte agentis diuina bonitas est finis rerum, sicut vltimum intentū ab agente, sed na-

F tura humana non est intenta à Deo quasi mouens volūtatem eius, sed sicut ad cuius vtilitatem est ordinatus effectus eius. Ipse enim duplicem ordinem in vniuerso instituit, principalem scilicet, & secundarium: principalis est secundum ꝙ res ordinantur in ipsum, & secundarius est secundum ꝙ vna iuuat aliam in perueniēdo ad similitudinem diuinam, vnde dicitur in 12. Meta. ꝙ ordo partium vniuersi adinuicem est propter illum ordinē qui est in bonum vltimum, & sic dicitur esse pp aliud omne illud ex quo prouenit ei vtilitas. Sed hoc contingit dupliciter, aut ita ꝙ illud ex quo prouenit alicui vtilitas, non habet participationem diuinæ bonitatis, nisi secundum ordinem eius ad hoc cui est vtile, sicut sūt partes ad totum, & accidentia ad subiectum quę non habēt esse absolutum: sed solum in altero, & talia non essent nec fierent nisi illud esset, cui eis prouenit vtilitas: sed quædā sunt quæ habent participationem diuinæ bonitatis absolutam, ex qua prouenit aliqua vtilitas alicui rei, & talia essent etiam si illud cui prouenit ex eis vtilitas non foret, & per hunc modum dicitur, ꝙ angeli & omnes creaturæ pp hominem à Deo factæ sunt, & sic etiam homo factus est propter reparationem ruinæ angelicæ, quia hæc vtilitas consecuta est, & à Deo præuisa & ordinata. Similiter ex parte operis ipsæ creaturæ tendunt in diuinam bonitatem, sicut in illud cui per se assimilari intendunt, sed quia optimo assimilatur aliquid per hoc quòd simile fit meliori se, ideo omnis creatura corporalis tendit in * assimilationē creaturæ intellectualis quantum potest, quæ altiori modo diuinam bonitatem consequitur. Et propter hoc etiam forma humana, scilicet anima rationalis dicitur esse finis vltimus intentus à natura inferiori, vt in 2. de Anima dicitur.

text. cō. 52.

* D. 332.

Cō. tex. 41.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ homo non hoc modo dicitur esse finis sicut intentum ab agente, quia hæc est ratio finis vltioris & principalis, sed sicut ad quod ordinatum est opus agentis aliquo modo, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ homo non est finis omnis creaturæ sic vltimo intentum ab omni creatura, sed sicut illud cui prouenit vtilitas ex omni creatura, & hoc contingit propter communicationem eius cum omni creatura, vt dicit Greg. 29. Homil. post. princ.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ omnis creatura, corporalis quātumcunque sit magna quantitate, est tamen inferior homine ratione intellectus. Vnde non est inconueniens, si omnis creatura talis etiam in assimilationem eius tendit, inquantum per hoc summæ bonitati assimilatur. Sed angeli sunt nobiliores homine secundum conditionem naturę. Vnde non sunt propter hominem prędicto modo, sed solum sicut ex quibus prouenit homini vtilitas, sicut si diceretur, regē esse constitutum propter aliquem rusticum, cui prouenit vtilitas pacis propter leges regis.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ huiusmodi non fuerunt à principio homini nociua. Sed postea per peccatum nociua sibi facta sunt, ex quibus tamen aliqua vtilitas sibi prouenit, dum per hoc humilior fit & in talibus etiam vilibus gloriam & sapientiam

---

à Deo, referendum est ad creatoris bonitatem, & ad creaturæ vtilitatem.

Breuissima responsio cum quæritur quare vel ad quid facta sit rationalis creatura.

G CVm ergo quæritur: quare vel ad quid facta sit rationalis creatura, breuissime respōderi potest propter Dei bonitatem & suam vtilitatem. Vtile nempe ipsi est seruire Deo & frui eo. Factus ergo angelus siue homo propter Deū dicitur esse, nō quia creator Deus & summe beatus, alterutrius indiguerit officio, qui bonorum nostrorum nō eget, sed vti seruiret ei ac frueretur eo, cui seruire regnare est. In hoc enim proficit seruiens, non ille cui seruitur.

Sicut factus est homo, vt Deo seruiret, sic mundus vt seruiret homini.

ET sicut factus est hō propter Deum, id est vt ei seruiret, ita mundus factus est propter hominem, vt ei seruiret. Positus est ergo homo in medio, vt & ei seruiretur, & ipse seruiret, vt acciperet vtrunque, & reflueret totum ad bonum hominis, & quod accepit obsequiū, & quod impendit. Ita enim voluit Deus sibi ab homine seruiri, vt ea seruitute non Deus, sed homo seruiēs iuuaretur. Et voluit vt mundus seruiret homini, & exinde similiter iuuaretur homo. Totū igitur bonū hominis erat, & quod factum est propter ipsum, & propter quod factus est ipse. Omnia enim vt ait Apostolus nostra sūt, scilicet & superiora, & ęqualia, & inferiora. Superiora quidem nostra sunt, scilicet ad perfruendū, vt Deus Trinitas. Aequalia ad cōuiuendum, scilicet angeli, qui & si modo nobis sint superiores, in futuro erunt æquales, qui & modo nostri sunt, quia ad vsum nobis sunt. Sicut res dominorum dicuntur esse famulorum non dominio, sed quia sunt ad vsum eorum. Ipsique angeli in quibusdam scripturæ locis nobis seruire dicuntur; dum propter nos in ministerium mittuntur.

H

† 1. cor. 3.

Quomodo aliquādo dicitur in scriptura: homo factus est propter reparationem angelici casus.

DE homine quoque in scriptura interdum reperitur quòd factus sit propter re-

I paratione angelicæ ruinæ, quod

pientiam Dei considerat. Et sic etiam in vtilitatem cedunt ea, quæ in vsum opera eius non veniunt, dum de eis aliquam cognitionem habet, vel in vniuersali, vel in particulari. Tamen authoritas Philosophi in 2. Physico. in contrarium inducta, intelligitur de rebus artificialibus. Com. text. 24.

non ita est intelligendum quasi non fuisset homo factus si non peccasset angelus, sed quia inter alias causas. s. præcipuas, hæc etiã nonnulla extitit. Nostra igitur sunt superiora & æqualia, nostra etiam sunt inferiora, quia ad seruiendum nobis facta.

Quare ita sit homo institutus, scilicet vt anima sit vnita corpori.

SOlet etiam quæri cum maioris dignitatis esse videretur anima, si absq; corpore permãsisset, cur vnita sit corpori. Ad quod primo dici põt, quia Deus voluit & voluntatis eius cã quærenda non est. Secundo autem dici potest, quia ideo Deus voluit eam corpori vniri, vt in humana conditione ostenderet nouum exemplũ beatæ vnionis, quæ est inter Deum & spiritum, in qua diligitur ex toto corde, & videtur facie ad faciẽ. Putaret enim creatura se non posse vniri creatori suo tanta propinquitate, vt eum tota mente diligeret & cognosceret, nisi videret spiritũ qui est excellentissima creatura tam infime, id est carni quæ de terra est, in tanta dilectione vniri, vt non valeat † arctari ad hoc vt velit eam relinquere, sicut Apostolus ostendit dicens. † Nolumus corpore expoliari, sed superuestiri, per quod ostenditur spiritum creatũ spiritui increato ineffabili amore vniri. Pro exemplo igitur futuræ societatis quæ inter Deum, & spiritum rationalem in glorificatione eiusdem perficienda erat, animam corporeis indumentis, & terrenis mansionibus copulauit, luteamq; materiam fecit ad vitæ sensum vegetare, vt sciret homo, quia si potuit Deus tam disparem naturam corporis & animæ in fœderationem vnam & in amicitiam tantam coniungere, nequaquam ei impossibile futurum, rationalis creaturæ humilitatem, licet longe inferiorem ad suæ gloriæ participationem sublimare. Quia ergo pro exemplo rationalis spiritus in parte vsque ad consortium terreni corporis humiliatus est, ne forte in hoc nimis depressus videretur, addidit Dei prouidentia, vt postmodum cum eodem corpore glorificato ad consortium illorum qui in sua perstiterant puritate sublimaretur. Vt quod minus ex dispositione creatoris sui acceperat conditus, postmodum per gratiã eiusdem acciperet glorificatus. sic ergo conditor noster Deus rationales spiritus varia sorte pro arbitrio

† arctari.
† 2. Cor. 5.

ARTIC. IIII.

Vtrum anima rationalis debeat vniri corpori.

1. q. 76. 1. Ani. 2. & 9. spũa. 2. 3. cõtra gen. ca. 56. AD Quartũ sic proceditur. Videtur q̃ anima rõnalis corpori vniri non debuit. Ea enim quæ sunt ad finem, determinantur secundum rationẽ finis: sed anima rationalis est p̃p̃ diuinam beatitudinẽ & bonitatem. ergo cum per corpus impediatur à participatione diuinæ beatitudinis, quia per operationes corporales impeditur anima à contemplatione spiritualium, videtur q̃ corpori vniri nõ debuit.

¶ 2 Præt. Illud quod habet per se esse subsistens, non vnitur alteri nisi accidentaliter, quia quod aduenit post esse completum, est accidens, sed anima est quiddam in esse suo subsistens, alias post corpus remanere non posset. ergo nõ ẽ vnibilis vt ex ea & corpore fiat vnum essentialiter.

¶ 3 Præt. Ea quæ maxime distant, non vniuntur nisi minima coniunctione, sed anima & corpus maxime distant, vt in litera dicitur. ergo cum coniunctio formæ ad materiam sit secundum maximam vnionem, videtur quòd anima non sit corpori vnibilis sicut forma materiæ.

¶ 4 Præt. Potentiæ animæ fluunt ab essentia eius, sed principiatum non potest esse simplicius principio a quo fluit. Cum ergo quædam potentia animę nullius corporis actus sit, vt intellectus & voluntas, videtur q̃ nec essentia animæ rationalis.

Sed Contra. Diuinę bonitatis est omnes gradus creaturarũ vniuersi complere. Sed quædã creaturę sunt pure corporales, quædã pure intellectuales. ergo ad cõpletionem vniuersi oportet esse creaturã ex corporali & intellectuali natura cõpositã.

¶ Præt. Intellectus possibilis secundum Philosophum in 3. de aia, est sicut tabula in qua nihil est scriptum: sed non potest perfici, vt scribatur aliquid in eo nisi per species in sensibus receptas. ergo oportet q̃ vniatur corpori organico sensibili.

Respondeo, Dicendum, q̃ causa finalis ipsius coniunctionis animæ & corporis assignatur in litera à Magistro sufficienter. finis enim potest sumi vel ex parte agentis, vel ex parte ipsius operis: ex parte agentis. s. Dei, finis est bonitas eius secundum q̃ cadit in voluntate ipsius volentis bonitatem suam in res diffundere. Et hæc est prima ratio, quã Magister assignauit. Ex parte autem operis, finis intentus est pertingere in assimilationem diuinæ beatitudinis, hoc autem est secundum esse eius prout ipsa coniunctio animæ & corporis est quędam similitudo diuinæ beatitudinis qua coniungitur spiritus Deo, & hęc est scd̃a ratio q̃ assignat. Et etiam ẽm operationem, prout scilicet anima per operationes quas in corpore exercet ad diuinam beatitudinem accedit merẽdo. Et hæc est tertia ratio.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quod si anima non esset corpori vnibilis, tunc esset alterius naturæ: vnde secundum hanc naturam quam habet, non potest melius ad diuinam bonitatem accedere quàm per hoc, quòd vnitur corpori.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quicquid aduenit rei subsistenti, ita q̃ ex ipsius aduentu nouum esse constituatur, oportet accidentaliter * aduenire, quia vnius rei non potest esse nisi vnum esse essentiale. Vnde aliud esse superueniens erit accidentale, sed corpori adueniens animę trahitur in consortium illius esse à quo anima subsistere potest, quia forma suũ esse materiæ dat, quamuis aliæ formæ non possunt subsistere in illo esse, sicut potest anima. * D. 12.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ propter hãc obiectionẽ Plato posuit, vt Greg. Nyssenus narrat, quòd anima est in corpore sicut motor in mobili, vt nauta in naui, & non sicut forma in materia, vnde dicebat quòd homo non est aliquid ex anima, & corpore sed quòd homo est anima vtens corpore: & propter hoc et quidã quæsierunt quædam media * inter animã & corpus, vt spiritũ corporalem, animã vegetabilem & sensibilem & lucem, quibus mediantibus anima rationalis corpori vnitur, quæ omnia absurda sunt secundum philosophiam, & improbata à Philosopho in 8. Metaph. & ideo dicimus q̃ essentia animæ rõnalis immediate vnitur corpori sicut forma materię & figura ceræ, vt in 2. de Anima dicitur. Sciendum ergo q̃ conuenientia aliquorum potest attendi dupliciter, aut secundũ proprietates naturæ, & sic anima & corpus multũ distant, aut secundum proportionem potẽtię ad actum, & sic anima & corpus maxime conueniunt. Et istã conuenientia exigitur ad hoc, vt aliquid vniatur alteri, immediate, vt forma, alias nec accidens subiecto, nec aliqua forma materiæ vniretur, cum accidens & subiectum etiam sint in diuersis generibus, & materia sit potentia & forma sit actus.

Nysenus. * D. 180. Co. tex. 11. & 16. Co. tex. 7.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ in formis est quidam gradus nobilitatis, & quanto aliqua forma est nobilior, tanto plus materiæ prædominatur: vnde forma terræ est magis materialis q̃ forma aeris vel ignis. Inter autem omnes formas anima rationalis nobilior est, vnde maxime prædominatur materiæ: omne autem quod vnitur alteri vt vincens & dominans, super illud habet effectum non solum secundum coniunctionem sui ad alterũ: sed etiam per se absolute, inquantum non dependet ad illud cui vnitur, sicut patet in igne candelæ, cuius lumẽ extenditur vltra ascẽsionem vaporis & calefactionem, vnde quædam vires ab aĩa prouenire possunt, quę sunt corporis actus, & quædã sunt ab organis corporalibus absolutæ, quia. n. essentia animę corpori vniatur vt forma, non tamẽ sicut forma materialis non habens esse absolute, in quo subsistere possit.

ARTICVLVS V.

Vtrum anima humana tali corpori debuerit vniri.

AD Quintum sic proceditur. Videtur q̃ tali corpori vniri non debuit. Cum enim forma proportionetur materię nobilissime formæ debetur nobilissimum corpus, sed corpus 1. q. 76. 5. Ani. 8. a cõtra Gẽ. c. 71.

cœleste

cœleste est nobilissimum corporum. ergo videtur q corpori F cœlesti debeat vniri anima quæ est nobilissima formarum.

¶ 2 Præt. Simplici formæ magis proportionatur corpus simplex quàm compositum, sed anima est simplicissima formarum. ergo non debet vniri composito, sed simplici.

¶ 3 Præt. Corpus organicū est magis difforme quàm corpus homogeneū: sed aīa est simplicissim⁹ motor. ergo corpus cui vnitur sicut mobili, debet esse homogeneū & nō organicū.

¶ 4 Præt. Quāto corpus est subtilius, tanto magis accedit ad nobilitatē formæ, & continentis: sed ignis est subtilissimū corpus. vnde in 2. de Generatione dicitur, q habet plus de specie. ergo videt q ad minus secūdum prędominium ignis debeat esse in corpore animato, cuius contrarium ostendit motus grauis quem habet. vnūquodque.n. mouetur motu prædominantis in ipso, vt in 1. de cœlo & mundo dicitur.

Sed Contra. Est quod dicitur Genes. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ &cæt. Et hoc etiam ad sensum videmus.

Auic. de Intelligentijs, c. 10. pac. 2. & ræps parte. 5.

Respondeo, Dicendum q oportuit talem formam, scilicet animam rationalem corpori bene complexionato vniri, cuius rationem assignat Auic. dicens, q oportet ordinem perfectibilium esse secundum ordinem perfectionum. inter omnes autē perfectiones illa est nobilissima, quæ mouet cœlum cui inter omnes alias perfectiones maxime anima rationalis assimilatur: & ideo corpus oportet q sit simillimum cœlo: de nobilitate autem corporis cœlestis est q non habet contrarium, vnde quantum plus corpus separatur à contrarietate, similius cœlo I efficitur, hoc autem non potest esse in generabilibus & corruptibilibus hoc modo, q à contrarijs omnimode absoluantur, scilicet calido & frigido. f. per hoc, q conueniunt ad medium, quia medium neutrum extremorū est actu, & ideo illud corpus quod venit ad maximam æqualitatem mistionis, est simillimum cęlo, & tale corpus debet esse corpus humanum & inde est q dicitur 2. de Anima, q homo habet meliorem tactū cæteris animalibus, & quanto est melioris tactus, tanto est melioris intellectus, quia subtilitas tactus sequitur æqualitatem complexionis. Instrumentum.n. tactus debet esse in potentia respectu suorum sensibilium sicut mediū, & nō priuatio, sicut pupilla est potentia album & nigrum, vt in eodē libro dicitur.

Vt supra Auic. ca. de intelligentijs.
Cō. tex. 94.
Com. 148.

¶ Ad Primum ergo dicendum quòd corpus cœleste est nobilius quam corpus humanum, & perfectio sua est nobilior quàm anima humana.

Primo c. 2. cap.

Sed sicut dicit Cōmen. in lib de substantia orbis, corpus cœ K leste non est generabile neq; corruptibile sicut corpus humanum, & ideo non indiget perfectione terminante ipsum sensificando & vegetando: sed qua moueat ipsum in loco, & quæcunque sit virtus illa siue Deus, siue angelus est superior in natura quàm anima humana, quæ est motor corporis humani, & corporeitas cęli quam corporeitas humani.

¶ Ad secundum, quòd corpora simplicia maxime remouentur a similitudine cœli, inquantum in eorum natura est habere contrarium intentione, & ideo corpori tali, anima rationalis vniri non debuit.

¶ Ad tertium dicendum, q anima rationalis quàmuis sit simplex in essentia, tamen est multiplex in potentijs & operationibus, & ideo oportet, q corpus suū multa habeat organa ad diuersas operationes apta, & propter hoc, natura dedit homini manus, quibus plurimas operationes facere potest, & propter hoc etiam quanto anima est minus nobilis, requirit minorem diuersitatem in organis, sicut patet in plantis & in animalibus annulosis.

¶ Ad quartum dicendum, q elementa quanto plus habent de specie & de qualitatibus actiuis, tāto plus habēt de virtute agēdi, vnde nō posset fieri adæquatio, nisi de elemento magis materiali esset plus secūdum quantitatē vel materiam. Ideo oportet corpus humanū secundum quantitatem habere plus de terrestri, quàmuis nō secūdum qualitatē, quia in corpore viuo denominatur calidū, vnde in lib. de anima dicit, q nihil est sentiuum sine calore, & q calor ignis est instrumentum animæ, & quia grauitas & leuitas quæ sunt principia motus localis, consequuntur quātitatem materiæ, ideo motus grauis apparet in corpore humano. {Intelligēdo amaret.} Hic ponit quatuor, quæ se secundū ordinem habent. Intellectus enim secundum apprehensionē boni gignit amorem, amor autem vnit amato, & quodammodo illud suum esse facit possidendo. Et ex hac coniunctione sequitur delectatio, quæ perficit rationem fruitionis, cætera ex prædictis manifesta sunt.

volūtatis suæ disponēs, illis quos in sua puritate reliquerat, sursum in cœlo mansionē, illis vero quos corporibus terrenis sociauerat, deorsum in terra habitationem constituit, vtrisque regulam imponens obedientiæ, quatenus & illi ab eo vbi erant non caderent, & isti ab eo vbi erant, ad id vbi G non erant ascenderent. Fecit itaque Deus hominem ex duplici substātia, corpus de terra fingēs, animam vero de nihilo faciens. Ideo aūt vnitæ sunt animę corporibus, vt in eis Deo famulantes, maiorem mereantur coronam.

Post sacramentū trinitatis de creatura tripartita est agendum, & prius de digniori, id est angelica.

EX præmissis apparet, rationalem creaturam in angelicam & humanā fuisse di- H stinctam, quarum altera est tota spiritualis, id est angelica, altera vero ex parte spiritualis & ex parte corporalis, id est humana. Cū itaque de his tractandum sit. f. de spirituali & corporali creatura, & de rationali & de non rationali. primo de rationali & spirituali, id est de angelis agendum videtur, vt à contuitu creatoris ad cognitionem creaturę dignioris ratio nostra intēdat. Deinde ad cōsiderationem corporeæ tā illius quæ est rationalis, quā illius quæ non est rationalis descendat, vt trinitatis increatę sacramentum tripartitæ creaturæ eique concretorum, atque contingentium sequatur documentum.

DISTINCTIO II.

A

Quæ consideranda sunt de angelis.

DE angelica itaque natura, hæc primo consideranda sunt, quādo creata fuerit, & vbi, & qualis facta sit, dum primo cōderetur. Deinde qualis effecta auersione quorundam, & cōuersione quorundam. De excellētia quoque & ordinibus, & dono

DISTINCTIO II.

DIVISIO TEXTVS.

HIc Magister incipit determinare de creaturis in speciali quantum ad considerationem theologi pertinet. Et diuiditur in tres partes. In prima, determinat de creatura pure spirituali. In secūda, de creatura pure corporali. 12. dis. ibi {De angelicæ naturæ &cæt.} In tertia, de creatura ex vtraque composita 16. dis. {His excursis &c.} Prima in tres. In prima, determinat de angelorum creatione. In secunda, de separatione per auersionem & conuersionem. 5. distin. ibi {Post hoc consideratio adducit &c.} In tertia, determinat de bonorum dignitate. 6. di. ibi {Post prædicta superest cognoscere &c} Prima in duas. In prima, determinat de creatione angelorum quantum ad illud quod adiacet eis quasi mensura. In secunda, determinat de conditione ipsorum creatorum 3. di. ibi {Ostensum est &c.} Prima diuiditur in duas. In prima, ostendit quando creati sunt angeli. In secunda, vbi creati sunt, ibi {Iam ostensum est &c.} Prima, dicit de quo est intentio. In secunda, prosequitur quæstionem, ibi {Quædam authoritates &c.} Et circa hoc duo facit. Primo, mouet quæstionem ponendo rationes ad vtranque partem. Secundo, determinat eam ibi {Videtur vtique hoc esse tenendum &c.} Et circa hoc tria facit. Primo, determinat quęstionem. Secundo, determinationem confirmat, ibi {Quòd autem simul creata fuerunt &c.} Tertio, obiecta in contrarium soluit, ibi {Hieru. tamen super epistola &c} Iam ostensum est &cæt. Hic determinat vbi creati sunt angeli. Et primo, ostendit quòd in cœlo empyreo. Secundo, epilogat ea quæ dixerat, ibi {Simul ergo visibilium.} Tertio, obiectum in contrarium soluit, ibi {Hic quæri solet &cætera.} Hic est duplex quæstio. Primo, de æuo quod durationem angeli mensurat. Secundo, de cœlo empyreo qui locus angelorum dicitur.

QVAE-

QVAESTIO PRIMA.

A

Circa primum tria quæruntur.

Primo. Vtrum æuũ ab æternitate vel tempore differat.
Secundo. Vtrum sit vnum tm̃ æuum.
Tertio. Vtrum ęuum mensurans duratioñe angeli ante tempus inceperit.

ARTIC. I.

Vtrum æuum sit idem quod ęternitas.

Ecclc. 1.

rum differentia, & de officijs ac nominibus, alijsque pluribus aliqua dicenda sunt.

Quando facti sunt angeli, prius dicit in quo videntur sibi obuiare authoritates.

QVædam authoritates innuere vidētur, ꝙ ante omnem creaturā creati sunt angeli. Vnde illud. Primo omnium creata est sapientia, quod intelligitur de angelica natura, quæ in scriptura sępe vita, sapientia, & lux dicitur. Nam sapientia illa quæ Deus est, creata non est: filius enim sapientia patris est genita non facta nec creata, & tota trinitas vna sapientia est quæ nō facta nec creata est, nec genita, B nec procedens. De angelica ergo vita illud accipiēdum est, de qua dicit scriptura quando facta est, scilicet primo * omnium. Sed rursus alia scriptura dicit In princi-

1.q.10.4. Propo.7.

AD Primum sic proceditur. Videtur quód æuum sit idē quod ęternitas, sicut.n.dicitur in libro de causis, intelligentia patificatur æternitati, non autem nisi sicut mensuratum mensuræ. cū ergo mensura angelicę durationis ponatur ęuũ, videtur ꝙ sit idē ęternitati.

Lib. 3. metro 9.

¶ 2 Præt. Sicut se habent mensurata, ita & mensuræ: sed angelus non est caūsa temporalium rerum. ergo nec mensura durationis eius causa erit temporis, sed tantum mensura durationis creationis quæ est æternitas, sed ęuum est causa temporis, sicut dicit Boetius de consolat. Qui tempus ab æuo ire subes ergo æuum est æternitas.

¶ 3 Præt. Sicut se habent mobilia adinuicem in successione, ita se habent immobilia ad inuicem in immobilitate, sed omnium mobilium est vna mensura successiua, scilicet tempus. ergo & oīum immobilium est mensura vna, scilicet ęternitas.

Lib. 8. sup. gen. ad lite 22.

Sed contra. Videtur ꝙ æuum sit idē ꝙ tempus, quia secundum Augu. Deus mouet spiritualem creaturam per tempus, sed talis creaturæ mensura ponitur ęuum. ergo æuum & tempus idem sunt.

¶ Præt. Omnis mēsura durationis creaturæ est diuisibilis, sed partes durationis non sunt simul. ergo cum ęuum sit mensura durationis creaturæ, videtur ꝙ in eo sit successio, sed hæc est ratio temporis. ergo videtur ꝙ tempus & æuum sint idem.

¶ Prǽt. Nullum creatum est actu infinitum, sed angelus in infinitum durabit, quia nunquam corrumpetur. ergo sua duratio non est tota simul, & sic idem quod prius.

¶ Præt. Omne illud cuius duratio est tota simul non differt in eo esse & fuisse, sed illud quod fuit non potest intelligi non fuisse, nec Deus potest facere id non fuisse. ergo non potest intelligi angelum non esse, nec Deus potest hoc facere, quod est falsum. ergo duratio angeli non est tota simul.

Respondeo, Dicendum, ꝙ æuum ponitur mensura media inter tempus & æternitatem, de distinctione autem temporis ab æuo est triplex opinio. quidam enim dicunt, ꝙ idē est nunc æui & temporis secundum essentiam, sed differunt secundum rationem, quia nunc temporis mensurat ipsum mobile inq̃tum est in motu, eo ꝙ sicut se habet tempus ad motum, ita se habet nunc tēporis ad mobile, vt dicitur in 4. Physic. sed nunc æui mensurat substantiam ipsius primi mobilis prout in se cō-

Com. text. 104. 105.

sideratur, & sic tempus & æuum differunt tantum ratione, tamen æuo mensuratur non tantum substantia cœli, sed etiam angeli, sed hoc nō pōt stare, quia duratio respicit esse in actu, non est autem idem actus, nec vnius rationis esse cœli quod mensuratur æuo, & moueri ipsius quod mēsuratur tempore, & ideo secundum rem, tempus & æuum differunt, cum diuersorum generum sint diuersæ mēsuræ, vt ex 10. Metaph. patet.

Com. text. 4. 5.

Ideo alij hoc concedentes dixerunt, ꝙ æuum est mensura rei permanētis creatę, sed tempus est mensura rei motæ, & tamē in æuo est prius & posterius sicut in tempore, sed differunt, quia in tempore est prius & posterius cum innouatione, in æuo autem est sine innouatione & inueteratione, hoc autem nihil videtur dictu, quia vbicumq; est prius & posterius, oportet intelligere partem priorem & posteriorem, & in nulla duratione partes priores & posteriores sunt simul. vnde oportet ꝙ quando est prius nō sit posterius, & ideo oportet posterius de nouo aduenire, cum prius non fuerit. Exemplum etiā quod ponunt falsum supponit, dicunt enim ꝙ sicut inuenitur fluxus alicu-

A ius ab alio continuus cum innouatione, eo ꝙ semper aliud & aliud est quod fluit, sicut in exitu riui a fonte, ita etiam inuenitur fluxus continuus sine innouatione, sicut exitus radij à sole, qui semper est idem. Sed hoc non est verum, quia in exitu radij à sole non attenditur prius & posterius & per se, quia illuminatio nō est motus & non est in tempore nisi ꝑ posterius eo ꝙ omne quod illuminatur reducit in quendam motum, sicut in causam in quo est innouatio situs, sicut in motu corporis illuminantis, quod illuminat dum super terram mouetur, esse autem angeli non reducitur in innouationem alicuius motus sicut in causam, nec in se innouatur, quia nihil fit quod prius nō esset. ergo impossibile est ꝙ aliquo modo sit ibi prius & posterius. Et ideo dicendum, ꝙ tempus est mensura habens prius & posterius, ęuum autem non habens. oportet enim rationem mensuræ ex mensurato accipere, esse autem angeli, quod æuo mensuratur, est indiuisibile variatione carens, & ideo æuum prius & posterius non habet, sed motus qui tempore mensuratur successione quadam perficitur, & ideo in tempore inuenitur prius & posterius. Differt autem æuum ab æternitate, sicut & esse angeli ab esse diuino in duobus. Primo, quia esse diuinum est per se stans, quia est id quod est, in angelo autem est aliud esse & aliquod quod est. Secūdo, C quia esse angeli est ab alio, & non est diuinum. vnde patet ꝙ sicut esse angeli est quædam participatio diuini esse, ita etiam æuum est quædam * participatio æternitatis, & propter hoc doctores parum loquuntur de differentia æui, & æternitatis. Vt Dion. indifferenter vtroque vtitur.

† Isidor. lib. 1. de summo bono. c. 12.

* D. 585.

Et Per hoc patet responsio ad primum, quia æternitas ibi sumitur pro æternitate participata, quæ est æuum, & Deus dicitur esse supra æternitatem, sicut supra ens & supra omne quod nominatur.

¶ Et similiter dicendum est ad secundum, ꝙ æuum sumitur ibi pro æternitate, si tamen sumatur secundum ꝙ differt ab æternitate, sic dr̃ tempus ab æuo fluere non effectiue, sed exēplariter, quia digniora in entibus sūt quodāmodo exēplaria D inferiorum, inq̃tum magis accedūt ad primū exemplar, & ita æuum est exemplar temporis inq̃antū ęternitati similius est.

¶ Ad tertium dicēdum, ꝙ motus vniuocatur ad minus in intentione generis, & ideo omnibus motibus ordinatis adinuicem potest vna mensura respondere, sed nullū esse creatū vniuocatū cū esse increato, & ideo oportet ponere duas mēsuras.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ angelus potest considerari dupliciter, vel quantum ad suum esse, quod est sine vicissitudine, & sic mensuratur * æuo, vel quantum ad operationem, sic etiam quantum ad aliquam operationem æuo mēsuratur, prout scilicet intuetur res in verbo, quia sic in eius operatione non est vicissitudo aliqua, sed secundum aliam operationem in qua est vicissitudo mensurat tempore secundum scilicet quòd intuetur res per plures species quę sunt apud ipsum, hoc autem tempus est aliud à tempore quod mensurat motum primi mobilis, quòd ista vicissitudo non ordinatur ad illam, nec istud E tempus est * continuum, sed numerus discretus vicissitudinis non continuæ, continuitas enim accidit tempori ex parte motus numerati, & non secundum formam suam qua numerus est, vt dicit Commen. in 4. Phylic.

* D. 129. 131.

* D. 118. 128.

Cō. tex 99. & 6. Physi.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ omnis diuisio durationis accidit ex motu per quem fit successio prioris & posterioris, & ideo tempus est mensura per modum numeri, sed æuum & æternitas mensurant actum, in quo non accidit renouatio per motum, & ideo sunt indiuisibiles mēsuræ per modum vnitatis, sicut enim tempus est numerus prioris & posterioris in motu, ita etiam & æuum est vnitas permanentiæ actus, qui est esse, vel operatio creati, & similiter æternitas increati.

Cō. text. 5. 7. 39. & 73.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ esse * angeli nō est infinitum priuatiue per modum quanti, quia indiuisibile est, cuius infinitū non potest esse in actu, sed est infinitum negatiue, non simpliciter: sed respectu alicuius finis qui est terminus durationis, quam non habet.

* D. 112.

¶ Ad se-

F ¶ Ad septimum dicendum, q; potest Deus facere angelum nõ esse, quia sicut non potuit per se incipere, ita nec durare: nisi voluntate eius, & similiter potest intelligi non esse, eo q; sua quidditas non est suum esse, nec tamen potest facere vt simul sit & non sit, nec hoc potest intelligi, & sic non potest facere ipsum * nõ fuisse, quia hæc possibilitas diuersificat ab illa, vt in primo libro di. 42. dictũ est. Et ideo obiectio ista non est ad propositum.

* D. 499.

† Psal. 101.

† Eccle. 18. pri.

pio creauit Deus cœlum & terrã. Et in propheta. Initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli. Et videtur quędam contrarietas oriri ex assertionibus istis. Nam si primo omnium creata est sapiẽtia, omnia post ipsam facta videntur, & ita post ipsam facta videntur cœlum & terra, & ipsa facta ante cęlum & terram. Iterum si in principio creauit Deus cœlum & terram, nihil factum est ante cœlũ & terram, ergo nec ipsa sapiẽtia facta ante cœlum & terram. Cũ ergo hæc contraria videãtur, nec in diuina scriptura fas sit sentire aliquid esse contrarietatis, requiramus intelligentiam veritatis.

G

c Quid sit tenendum docet, præmissas authoritates determinando.

VIdetur itaque hoc esse tenendum, quòd simul creata est spiritualis creatura, id est angelica & corporalis:

ARTIC. II.

b Vtrum æuum sit tantum vnum.

1. q. 10. ar. 6.

AD Secũdum sic proceditur. Videtur q; æuum non sit tantum vnum, sicut enim tempus est numerus motus, ita & æuum videtur esse vnitas cõtracta vel determinata ad rem aliquam, sed talis vnitas multiplicatur ad multiplicationem eorum quibus conuenit esse vnum. ergo non est tantum vnum æuum.

¶ 2 Præt. Corporalium & incorporalium cum sint diuersorũ generum, non est mensura vna: sed æuo mẽsurantur quædam corpora, sicut substantia cœli. ergo videtur cum etiam quædã spiritualia mensurentur æuo, quòd æuum non sit vnum.

¶ 3 Præt. Omnium motuum quorum est tempus vnum, est reductio in vnum motum sicut in causam: sed angeli non reducuntur in vnum angelum sicut in causam. ergo non mensurantur vno æuo.

H

¶ 4 Præt. Quocunq; angelo remoto, nihilominus remanebit esse aliorum angelorum æuo mensuratum, sed quæcunq; ita se habent q; remoto vno remanet alterum, non dependẽt abinuicem. ergo videtur q; æuum vnius angeli, non dependet ad æuum alterius, & sic non est omnium vnum æuum.

¶ 5 Præt. Si mensurentur per vnum æuum, hoc non est nisi p æuum quod est mensura esse primi angeli, sed vt infra dicitur, angelus q. corruit, inter omnes maior fuit. ergo videtur q; esse omnium bonorum angelorũ mensuretur ad æuum dæmonis, quod est absurdum. ergo videtur q; non sit tm̃ vnum æuum.

I

Sed Cõtra. Medium habet naturam extremorũ, sed æuum medium est inter æternitatem & tempus, æternitas autem est vna, & similiter tempus. ergo æuum est vnum.

¶ 2 Præt. Hoc etiam videtur per hoc quòd æuum est simplicius quàm tempus, & ita magis vnum.

Respondeo, Dicendum q; ponendo vnitatem æui, oportet eam inuestigare ad similitudinẽ temporis, cuius causa tripliciter assignatur. Quidam enim dicunt q; tempus est numerus motus, vnde sicut idem est denarius quo numerantur decem canes & decem equi, ita est etiam idem tempus quo numerãtur oẽs motus: sed hoc improbat Cõ. in 4. Phy. quia vnitas numeri diuersorũ numeratorũ, non est nisi vnitas numeri mathematice accepti. tp̃s aũt non est qđ mathematicũ, sed naturale.

Com. text. 134.

¶ Præt. Omnia mathematica multiplicantur secundum esse quod habent in rebus, sicut non est eadem linea in cupro & ligno secũdum esse. vnde sequeretur, q; tempus secundum esse numeraretur & multiplicaretur ad numerum motuũ, & ita sequeretur, q; essent plura tempora simpliciter, sed vnum tantum, imaginarie. Alij dixerunt, q; quia tempus est mensura variationis, & omnis variatio est ex possibilitate materiæ, & q. a materia est vna, ideo dicunt tẽpus vnum ab vnitate materiæ. Sed hoc non videtur verum. tempus enim non mensurat variationem in potentia, sed variationem in actu, actus autẽ variationis in materia non est vnus sed plures, sed tãtum prima potentia ad variationem est vna, quàmuis etiam hoc non sit per se notum, immo forte falsum, q; omniũ mobilium sit materia vna. Et præterea, tempus de necessitate cũ sit numerus, respicit aliquam multitudinem numeratam. In materia autẽ prima secundum essentiam non est aliqua multitudo, sed solum secundum esse & secundum hoc esse non est vna in pluribus vnde nec tempus materiæ secundum essentiam suam respondet, sed solum esse secundum q; variatur per motum. vnde ea vnitate materiæ, nullo modo potest esse tempus vnum. & ideo dicendum cum Com. in 4. Physi. q; tempus est vnũ ab

K

Com. text. 130. & 132.

vnitate motus primi mobilis, tempus. n. comparatur ad istum motum, non tantum vt mensura ad mensuratũ, sicut ad alios motus, sed sicut accidens ad subiectum, quod ponitur in diffinitione eius, ex quo habet vnitatem & multitudinem. vnde primo mensurat motum diurnum, & per illum mensurat omnes alios: sicut enim dicitur in 10. Meta. vnumquodq; mensuratur per illud quod est primum & minimum sui generis. Et similiter dicendũ est de æuo, quòd est vnũ ab vnitate esse simplicissimi æuiternorum, quod est primus angelus, quia oportet vnũ esse simpliciorem altero, vt infra dicetur.

Contex. 3. & 4.

¶ Ad Primum ergo dicendum, q; mensura est duplex, quædã intrinseca quæ est in mensurato sicut accidens in subiecto, & hoc multiplicatur ad multiplicationem mensurati, sicut plures lineæ sunt quæ mensurant longitudinem plurium corporum æqualium. Est etiam quædam mensura extrinseca, & hãc non est necesse multiplicari ad multiplicationem mensuratorum, sed est in vno sicut in subiecto, ad quod multa mensurãtur, sicut multi panni mensurantur ad lõgitudinem vnius vlnæ. & hoc modo multi motus mensurantur ad numerũ vnius primi motus, qui numerus est tempus, & multa permanentia ad vnitatem vnius permanentis quod est æuum.

¶ Ad secundum dicẽdum, q; spiritualia & corporalia possunt in permanentia essendi assimilari, & secundum * hoc vnam mensuram habere, quàmuis in alijs multum distent. * D 871.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis vnus angelus non sit causa alterius, est tamen simplicior altero, & hoc sufficit ad rationem mensuræ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd si non esset iste primus angelus qui modo est, esset alius primus ad quem alij mensurantur, sicut si non esset hoc primum, mobile esset aliud cuius tempus esset mensura.

¶ Ad quintum dicendum, q; cum æuum sit participatio æternitatis, quanto aliquid magis est in participatione æternitatis per prius mensuratur æuo, & ideo cum angelus beatus magis sit in participatione æternitatis quàm ille qui per peccatũ corruit, non sequitur quòd angelus beatus mensuretur ad æuum dæmonis, sed econuerso.

ARTICVLVS III.

c Vtrum duratio angeli incœperit ante mundum.

AD Tertium sic proceditur. Videtur q; duratio angeli ante mundum incœperit. Greg. enim nazañ. dixit q; Deus prioio excogitauit angelicas substantias, & excogitatio ipsius opus eius est, vt dicit Dam. ergo videtur quòd ante alias creaturas angelus factus sit.

1. q. 61. 3. de pot. q. 3. 18.

Libr. 2. c. 2. Sed 3. ca. in fin. verba formalia.

¶ 2 Præt. Creatura corporalis nõ æquiparatur spirituali; sed ideo dicitur Deũ voluisse mundum ab æterno facere, ne mundus sibi æquiparari videretur. ergo videtur q; nec creaturam corporalem simul cum spirituali facere debuerit.

¶ 3 Præt. Nullus potest habere cognitionem alicuius rei fiendæ nisi præexistat aliquid eius esse, sed secundum August. angelus in verbo accepit cognitionẽ creaturæ per verbum fiendæ, quæ cognitio matutina dicitur. ergo videtur q; angelus ante alias creaturas factus sit.

2. lib. super Gen. ad lit. c. 8. Et li. 5. eiusdem c. 4. & pluries

¶ 4 Præt. Secundum aliquos, angeli mouent cœlos, sed motor præcedit mobile. ergo videtur quòd angeli præcesserunt cœlos & alia corporea.

Sed Contra. Quandocunque fuerunt angeli destiterunt abinuicem per essentiam: sed distantia aliquorum non potest intelligi nisi loco existente, nec locus nisi sit corpus. ergo angeli antẽ corporalia creati non sunt.

¶ 2 Præt. Si angelus ante corporalia creatus fuit, oportet q; nunc creationis angeli, sit prius quam nunc creationis mũdi: sed vbicunque est nunc prius & posterius ibi est tempus. ergo oportet quòd ante mundum fuerit tempus, quod est impossibile.

bile, vt videtur, quia tunc esset & motus.

Respondeo, dicendum, q creatio rerum dependet ex voluntate creatoris, qui tunc & non prius res creare voluit, quæ quia nobis nota non est, initium creationis rerum ratione inuestigare non possumus, sed fide tenemus, prout nobis traditum est per eos, quibus diuinam voluntatem reuelatam credimus.

† Eccl. 18.

¶ Sciendum est ergo, q circa inceptionem rerum, sancti conuenientes in eo quod fidei est, s. q nihil est ab æterno pter Deũ, varia ad minus quantum ad verborum superficiem dixisse inueniuntur in his quæ de necessitate fidei non sunt, in quibus licuit eis diuersimode opinari, sicut & nobis. Plures.n. eorum qui Aug. præcesserũt, vt Hiero. Hila. Greg. Nazan. videntur posuisse angelos an creaturam corporalẽ factos, & corporalẽ per spiritualem successiue distinctam. Augu. vero ponit corporalem simul & spiritualẽ creaturam facta, & corporalem simul secundum materiam & species, non tamẽ secundum indiuidua, quæ successione temporis generantur. Sequẽtes vero, vt Gre. Beda concordãt cum August. in coæuitate corporalis & spiritualis creaturæ, & cum alijs in successionem

Omnes isti super Gen. vt Hier. Augu. & Greg. Naziãzen.

Secundum quod potest accipi illud Salomonis. Qui viuit in æternum creauit omnia simul, id est spiritualem & corporalem naturam, & ita non prius tẽpore creati sunt angeli quàm illa corporalis materia quatuor elemẽtorum & tamen primo omnium creata est sapientia, quia & si tempore non præcedit, præcedit tamen dignitate.

B

Quòd simul creata fuerit corporalis et spiritualis creatura.

Quòd autem simul creata fuerit spiritualis corporalisque creatura, August. super Gen. aperte ostendit dicẽs. Per cęlum & terram spiritualem corporalemque creaturam intelligi, & hæc creata sunt in principio scilicet temporis, vel in principio, quia primo facta sunt.

Quòd nihil factum est ante cœlum & terram nec etiam tempus, cum tempore enim creata sunt, sed non ex tempore.

Ante ea enim nihil factum est, nec etiam tempus factum est ante spiritualem scilicet angelicam naturam, & ante corporalem. s. materiam il-

D. distinctionis corporum per species diuersas, & ideo communiter tenetur, q angelus non est factus * ante corporalẽ creaturam, hoc.n. probabilius videtur, tum ex parte diuinæ omnipotentiæ, cuius est non successiue operari, tum ad excludendum errorem, ne viderentur angeli corporalium creatores esse, tum alteri sententiæ præiudicandum non est, vt in litera dicitur, quia non est demonstratum, nec fide expressum.

* D. 1. tt. 416.

¶ Ad primum ergo dicendum, q si diuersorum dicta ad conuenientiam reducere volumus, quod tamen necessarium non est, potest dici quòd authoritates, quæ coæuitatem negare videntur exponendę sunt secundum ordinem dignitatis & non durationis.

¶ Ad secundum dicendum, q non est simile, quia Deus præcedit creaturam, non solum dignitate: sed etiam causalitate, quam ostendit mundi inchoatio, quia vt Rabi Moyses dicit, facillima via ad ostendendum Deum esse, & ab ipso esse omnia, est ex suppositione nouitatis mundi. & ideo statutum est in lege, vt 7. die festum ducerent, in quo mundus consummatus est, vt per nouitatem mundi semper in cognitione Dei permaneret: sed spiritualis creatura excedit corporalem dignitate non causalitate, quæ ne credi causa eius posset, congrue simul vtraque facta est.

Al lib. li. 1. cap. 2. lib. ca. 32.

E

¶ Ad tertium dicendum, q de re iam facta potest accipi cognitio eius, vt fiendæ si consideretur in causis suis ex quibus processit, & sic angeli susceperunt cognitionem rerum fiendarum in verbo, quod est ars operatiua rerum.

¶ Ad quartum dicendum, q motor non necessario præcedit mobile duratione: sed dignitate, vt patet de anima & corpore. Aliæ rationes ad oppositum sunt etiam sophisticæ, quia essentia angeli non necessario indiget loco, nec eorum distinctio est secundum ordinem, vel distantiam localem, sed secundum principia essentialia. Similiter etiam alia obiectio proce-

A dit de tempore imaginario, quia scilicet nunc imaginari ante mundum possumus, sicut etiam multas lineas extra cœlum.

QVÆSTIO PRIMA.

A

lam quatuor elementorum confusam. Illa enim cum tempore creata sunt, nec ex tempore, nec in tempore, sicut nec tempus in tempore creatum est, quia non fuit tempus antequàm esset cœlum & terra. Vnde Aug. in lib. de Trin. dicit q Deus fuit dominus

B antequam esset tempus & nõ in tẽpore cœpit esse dominus, quia dominus fuit temporis quando esse cœpit tempus, nec vtiq; tempus cœpit esse in tempore, quia non erat tempus antequàm inciperet tempus.

Quòd simul cum tempore & cum mundo cœpit corporalis & spiritualis creatura.

Simul ergo cum tempore facta est corporalis & spiritualis creatura & simul cũ mun-

C do, nec fuit ante angelica creatura, quàm mundus, quia vt Augustinus ait. Nulla creatura est ante secula, sed à seculis cum quibus cœpit. Hieronymus tamen super epistolam ad Titum, aliud videtur sentire dicens, sex millia nec dum nostri temporis implẽtur annorum, & quantas prius æternitates, quanta tempora, quãtas seculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus angeli, throni, dominationes,

Deinde quæritur de cęlo empyreo in quo angeli facti dicuntur, de quo tria quæruntur.

Vt supra li. 5. c. 6. & 59.

Primo, Vtrum sit corpus.
Secundo. Quale sit.
Tertio. Vtrum influentiam habeat sup alia corpora.

ARTIC. I.

a Vtrum cœl empyreũ sit corpus.

Ad Primũ procedit sic. Videtur quòd non sit corpus. Omne enim corpus naturale est sensibile, & precipue secũ visus: sed cœlum empyreũ non est visibile sed intellectuale, vt in litera dicitur. ergo non est corpus.

t. q. 6?. 3.

† Li. 5. c. 19. tom. 6. Cap. 1. sup verbo quando pmisit.

¶ 2 Præt. Cœl. empyreum est locus contemplationis: sed cõtemplationi non debetur locus corporalis, quæ etiam existẽtes in corpora à corporib' abstrahit, quæ secundum Aug. quã-

D din aliquid diuinum mente percipimus non in hoc mundo sumus. ergo videtur q cœlum empyreum non sit corpus.

Lib. 14. de Tri. c. 20.

¶ 5 Præt. Philosophus probat in 1. cœ. & mun. q extra primũ mobile non est aliquod corpus, extra quod tamen quodammodo ponit vitam beatam, quam nos dicimus in cœlo empyreo esse. ergo videtur, quòd non sit corpus.

Tex. 69. 99. 10. & pluries. Et de mundo, c. 7. vltra med.

¶ 4 Præter. Corporum naturas perscrutati sunt philosophi, quibus etiam Deus suã inuisibilia reuelauit secundum Apost. ad Rom. 1. sed de cœlo empyreo nullam mẽtionem fecerunt. ergo non est corpus.

Sed contra. Omne quod mouetur in loco, est in loco, quia motus localis est primus motuum, vt in 8. Phys. probatur. ergo videtur q primum mobile sit in loco: sed locus est superficies corporis continentis. ergo oportet q habeat corpus continens quietem. & hoc dicimus cœlum empyreum.

Tex. 55.

E ¶ 2 Præt. Sicut dicitur in 2. cœl. & mun. Perfectius est quod acquirit bonitatem sine motu quam quod per motum acquirit: sed Dei perfecta sunt opera. ergo oportet perfectissimum corpus esse immobile.

Text. 64.

¶ 3 Præt. Ante omne multiforme est aliquid vniforme, vt in 9. Metaph. probatur: sed est aliquod cœlum difforme, quod partim est diaphanum & partim lucidum actu, vt cœlum stellatum. ergo oportet aliquod esse tantum diaphanum, & aliquod tantum lucidum: quod etiam concludi potest ex propositione qua vtitur Philosophus in 8. Physi. q si aliquid inuenitur cõpositum ex duobus, quorum vnum inuenitur per se oportet & reliquum per se inueniri: sed diaphanum est sicut potẽtia respectu lucidi. ergo oportet primum corpus esse totum lucidum actu, & hoc dicimus cœlum empyreum.

Aug. t 1. de ciui. Dei c. 5. 6. & 7.
Tex. 23. & 4.

Tex. 37.

Respondeo, dicendum, quòd cœlum empyreum ratione * inuestigari non potest, quia quicquid de cœlis cognoscimus, hoc est aut per visum, aut per motum, cœlum autẽ empy-

* D. 33 t.

reum nec motui subiacet nec visui, vt in litera dicitur, sed per F authoritatem est habitum, & est corpus quod principaliter ordinatum est, vt sit habitatio beatorum, & hoc magis propter homines, quorum etiam corpora glorificabuntur, quibus locus debetur quàm propter angelos qui in luco non indigent, & quia illa gloria excedit inuestigationẽ humanam, ideo etiã & cœlum empyr.

¶ Ad primũ ergo dicendum, ꝙ cœlum empyreũ dicitur intellectuale, quia nostris visibus nõ subiacet, sed intellectu tantum capitur, non ꝙ in se non sit visibile.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd cœlum empyreum dicit locus cõtemplationis, non quantum ad necessitatem, sed quantum ad congruitatẽ, sicut etiã ecclesia dr̃ locus orationis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ probationes Philosophi hoc demonstrant, ꝙ extra totum vniuersum nõ sit aliquod corpus, non ꝙ extra hoc cœlum non sit aliud cœlum, quia in numero sphærarum etiã Philosophi dissentire inueniuntur.

¶ Ad quatrum dicendum, quòd ratio iam dicta est, quare Philosophi hoc cœlum nõ cognouerunt, quia nec motui nec visui subiacet, & tñ multa quæ de illis dixerunt non demonstratiue, sed probabiliter cognouerunt: vnde ipsemet Philosophus testatur in 2. cœli. & mun. topica solutione se soluere quæstiones difficiles. Aliæ etiam rationes non sunt cogentes, quia vltimum cœlum quod mouetur, non est in loco per se, sed per accideos, vt dicit Philosophos in 4. Phys. Vbi Commeu. etiam diuersas sententias philosophorum de hoc ponit, nec etiam oportet ꝙ id quod sine motu bonitatem diuinam participat, sit corpus, nec iterum oportet ꝙ multiforme reducatur, & vniforme corporeum.

A Tex.60. vsque 72.

Tex.46.

ceterique ordines seruirent Deo absque temporum vicibus atque mensuris, & Deo iubente substiterunt? His verbis quidam adhærentes, dixerunt cum mundo cœpisse tempus seculare, sed ante mundum extitisse tempus æternum sine mutabilitate, & in eo immutabiliter & intemporaliter astruunt angelos Deo iubente G substitisse eique seruisse. Nos autem quod prius dictum est, pro captu intelligentiæ nostræ magis approbamus, salua tamen reuerentia secretorum, in quibus nihil temere asserendum est. Et illud Hiero. dixisse non ita sentiendo: sed aliorum opinionem referendo arbitramur.

Vtrum angeli mox creati fuerunt in empyreo, scilicet quod statim vt factum est angelis fuit repletum. H

B

IAm ostensum est, quãdo creata fuerit angelica natura, nunc autem attẽdendum est vbi facta fuerit. Testimonijs quarundam authoritatũ euidenter monstratur, angelos ante casum fuisse in cęlo, & inde corruisse, quosdam propter superbiam, alios vero qui nõ peccauerunt, illic perstitisse. Vnde dominus in euangelio ait. Videbam sathanam sicut fulgur cadẽtem de cœlo. Nec appellatur hic cœlum firmamentum, quod secunda die factũ est, sed cœlum splendidum, quod dicitur empyreum, scilicet igneũ à splendore, non à calore, quod statim factum, angelis est repletum, quod est supra firmamentum, & illud empyreum quidam expositores sacræ scripturæ, nomine cœli intelligi volunt, vbi scriptura dicit. In principio creauit Deus cœlum & terram. Cœlum inquit Strabus non visibile firmamentum hic appellat, sed empyreum, idest igneum vel intellectuale, quod non ab ardore, sed à splendore dicitur, quod statim factum repletum est angelis. Vnde Iob. Vbi eras cum me H laudarent & astra matutina &c. De hoc quoq; Beda ita ait. Hoc superius cœlum quod ea volubilitate mundi secretum est, mox vt creatum est, sanctis angelis impletum est, quos in principio cũ cœlo & terra cõditos testatur dominus dicens, Vbi eras cum me laudarent astra matutina, iubilarent omnes filij Dei? Astra matutina & filios Dei eosdem ange-

Luc.10.c.

Gen. 1.

Iob. Vbi, eras cũ me. c.38.a. sup. gen.

ARTICVLVS II.

b Vtrum cælum empyreum sit lucidum.

6.Nat. parte 3.c.1.3.4 & 5. elicitur de substãtia orbis. c.2.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd cœlum empyreum non sit lucidum, quia secundum Auicen. causa luciditatis est congregatio partium diaphani, vt patet in crystallo, & hoc idem dicit Commen. in lib. de substantia orbis. Sed cœlum empyreum est subtilissimum, cum sit nobilissimum corporum & maxime formale. ergo cęlum empyreum non est lucidum.

¶ 2 Præt. Cœlum empyr. est maius quantitate & virtute quã sol: sed sol quando directe nobis opponitur facit nobis diem, & à nobis videtur. ergo cum cœlum empyr. semper nobis opponatur directe: videtur ꝙ si esset lucidum semper nobis, esset dies & semper videremus ipsum: quod falsum est.

¶ 3 Item videtur ꝙ non sit immobile. Omne enim quãtum, habet partes distantes: sed quod habet partes distãtes vbi est vna pars eius, potest esse etiam alia, ita & singulæ partes eius possunt esse vbi non sunt, & quod est huiusmodi est mobile secundum locum. cum ergo cœlum empy. sit quãtum, quia est corpus, videtur ꝙ sit mobile.

¶ 4 Præt. Omne corpus naturale est mobile. Tum, quia natu- F ra est principium motus. Tum, quia corpus materiale est corpus in materia, & materia & motus se consequuntur, sed cœlum empyreum est corpus naturale, alias esset mathematicum & imaginabile. ergo cœlum empyreum est mobile.

¶ 5 Item videtur quòd sit diuisibile per densitatem & raritatem. Vox enim non potest formari nisi in tali corpore, qđ per modum illum diuiditur, sicut in aere: sed in cœlo empyreo formabitur vox, quia erit ibi laus vocalis, vt à multis dicitur. ergo videtur ꝙ sit diuisibile.

¶ 6 Præt. Omne corpus per quod est motus est diuisibile per rarefactionem & condensationem, nisi ponaĩ duo corpora esse in eodẽ loco: sed corpora gloriosa in cœlo empyreo mouebũtur, vt dicitur Sap. 3. Fulgebunt iusti &c. Ergo est diuisibile, & ex hoc vlterius potest cõcludi, quòd sit generabile & corruptibile, quia densitas & raritas sunt quedã principia generationis & corruptionis.

Sed contra. In litera dicitur, ꝙ dicitur empyreũ non ab ardore, sed à splẽdore, dicitur etiam ꝙ à volubilitate mundi secretum est, dicitur et ꝙ hẽt õn ardorem, & per cõsequens nec aliquam qualitatem actiuam nec passiuã. ergo est incorruptibile immobile & lucidum.

Respondeo, dicendum, quòd cum omnes res determinentur I à fine, oportet conditiones cœli empyrei accipere secundum quod conuenit statu bonorum propter quod factum est, & quia illi sunt in plena participatione æternæ lucis & quietis & æternitatis, ideo decet cœlum empyreum lucidum immobile & incorruptibile.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ illa ratio procedit de eo qđ est hoc modo lucidum, quia radios emittit sensui nostro visibiles: propter quod etiam ignis in propria sphæra non lucet. sic autem non dicimus lucidum cœl. empy. sed quia in natura sua lucem habet, eo ꝙ maxime formale est, & per hoc patet responsio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quãto, prout quantum est, non debetur proprie locus, nec per consequens potentia ad vbi: sed prout habet determinatam naturam. vnde dicitur in primo de gene. quòd mathematicis similitudinarie dandus est tactus & motus. Tex. 44.

K ¶ Ad quartum dicendum, quòd naturale potest dupliciter sumi. Vno modo, prout diuiditur contra ens in anima, & sic dicitur * naturale. omne illud quod habet esse fixum in natura, & sic cœlum empyreum, & angeli dicuntur naturalia. Alio modo dicitur naturale, secundum quod diuiditur contra ens diuinum, quod abstrahitur à materia & motu, & sic naturale dicitur illud solum quod mouetur, & est ordinatum ad generationem & corruptionem in rebus. & hoc modo cœ. empy. non est ens naturale: sed diuinum quod ordinatum est ad gloriam bonorum, nec materiam habet determinatam ad motum: sed ad finem suum, quia & mathematica non abstrahunt ab omni materia: sed à sensibili tantum, vt in 8. Meta. dicitur. Vnde non oportet, vbicunque est materia, ꝙ sit motus, sed verum est ꝙ in mobilibus & in immobilibus est materia æquiuoce.

* D.33 I.

Tex.2. 3. & 15.

¶Ad

los vocat. Cœlum enim in quo posita sunt luminaria, nó in principio, sed secunda die factum est. Ex his liquet, quòd in empyreo omnes angeli fuerunt ante quorundam ruinam, simulque creati sunt angeli cũ cœlo empyreo, & cum informi materia omnium corporalium.

B

Quòd simul creata est visibilium rerum materia & inuisibilium natura, & vtraque informis secundum aliquid, & formata secundum aliquid.

Simul ergo visibilium rerum materia, & inuisibilium natura condita est, & vtraque informis fuit secundum aliquid, & formata secundum aliquid. Sicut enim corporalium materia confusa & permista, quæ secundum græcos, chaos dicta est, in illo exordio conditionis primatiæ, & formam confusionis habuit, & non habuit formam distinctionis & discretionis, donec postea formaretur, atque di-

B stinctas reciperet species, ita spiritualis & angelica natura in sua conditione secũdum naturæ suæ habitum formata fuit, & tamen illam, quam postea per amorem & conuersionem ad creatorem suum acceptura erat formam, non habuit: sed erat informis sine illa. Vnde Augustinus multipliciter exponens præmissa verba Gen. In principio creauit Deus cœlum & terram &c. Per cœlum dicit intelligi informem natu-

A ¶ Ad quintum dicendum, quòd cœl. empyr. est locus angelorum, animarum & hominum. Angelorum autem & animarum exutarum, constat quòd non erit in cœlo empy. laus vocalis: sed vtrum hominum post resurrectionem futura sit ibi laus vocalis, dubitatio est, quibusdam dicentibus non futuram ibi esse laudem vocalem, sed solum mentalem quæ dignior est, quia nec erit ibi respiratio: sed solum in respirantibus est vox, vt in 2.
Text. 88. & 90. de anima dicit. Alij vero dicunt, futurã etiam ibi laudem vocalem nó propter aliquam indigentiam, sed vt nihil in sanctis vacet à diuina laude, neque mens, neq; lingua: quomodo autẽ esse possit ita dicunt, quòd. s. in pulmone & instrumentis vocalibus est aer, & per illum aerem poterunt voces formales, sicut & animalia quæ habent spiritum com-
Cap. 3. post medium. plãtatum, vt dicitur in lib. de som. & vigil.
C & hoc quantum ad aliquid videtur esse conueniens, quia ad formationem vocis, non est necessaria expulsio, vel attractio aeris. vnde respirando non potest animal vocem formare, vt
Text. 90. & 91. dicitur in 2. de anima: sed quo ad aliquid videtur insufficiẽs, quia ad vocem non tantum exigitur aer interior: sed etiam exterior, cuius confirmatione & motu sonus deferatur. vnde plus addendum est, vt dicamus ꝙ quædam sensibilia deferuntur ad sensum secundum esse spirituale tantum, sicut species colorum. Quædam quæ contingunt organum secundum esse suum materiale, sicut in gustu & tactu. Quædam vero deferuntur vtroq; modo, sicut species odorum cum permistione fumalis euaporationis, tamen species extenditur vltra fumalem euaporationem. Et similiter est de sono & motu, ibi tamen species soni defertur secũdum esse spirituale tantum, vnde non oportebit esse motum in medio, aut confractionẽ, aut condensationem: vel potest dici, ꝙ etiam erit confractio cœli empyrei. nec hoc erit ei ignobilitas, quia erit instrumentum motum à lingua glorificata & materia vocis prolatæ in laudem diuinam, nec propter hoc sequitur ꝙ sit generabile & corruptibile, quia raritas & densitas sunt æquiuoce dicta in isto corpore & in istis corporibus, sicut etiam ponunt astrologi inter duas sphæras quæ non possunt scindi, esse * aliquod spatium repletum corpore diuisibili, cum in isto spatio sit motus planetarum. secundum motum epicicli.

¶ Et per hoc patet responsio ad vltimum.

¶ Item, per miraculum fieri potest ꝙ duo corpora sint in vno loco, quod oportet esse ad minus, dum corpus gloriosum supra cœlum empyreum transfertur mediante cœlesti corpore, quod non scinditur, quid autem de his verum sit, incertum est, quia nec fide determinatur, nec ratione probatur.

ARTICVLVS III.

Vtrum cœlum empyreum habeat influentiam super alia corpora.

Quoli. 6. 29. AD Tertium sic proceditur. Videtur ꝙ cœl. empy. influentiam habeat super alia corpora, Ita enim est in alijs elementis, ꝙ semper continens est saluans contentum, quamuis sit contrarium sibi, eo ꝙ est locus eius, & habet se ad ipsum, sicut actus ad potentiam, & sicut totum ad partem diuisam,
A 46. vsque 49. vt dicitur in 4. Physi. sed cœlum empyr. continet alios cœlos. ergo multo fortius cum non contrarietur eis. videtur ꝙ non influat in eos continendo & saluando eos.

De cœlo & mũdo c. 14. ¶ 2 Præt. Secundum Auicen. & alios philosophos, sol habet effectum in istis inferioribus per lumen suum, quod irradiando emittit: sed cœlum empyr. est totum lucidum. ergo videtur, quòd influentiam habeat in inferiora corpora.

A ¶ 3 Præt. In primo mobili est dextrum & sinistrum, & aliæ positiones, vt in 2. cœ. & mun. determinatur: sed hoc non potest esse nisi per influentiam alicuius superioris. cum ergo nullum corpus sit superius: nisi cœlum empyr. videtur quòd influentiam eius habeat. A text. 13. vsq; 16.

¶ 4 Præt. Ad nobiliorem formam est nobilior dispositio: sed ad formam aiæ vegetabilis disponit lux cœli siderei. ergo cũ aia sensibilis sit nobilior, videtur ꝙ ad ipsam disponat lux cœli crystallini: vlterius ad animam rationalem lux cœli empy. & sic influentiam habet in inferiora.

Sed contra. Status gloriæ est alius à statu gñationis & corruptionis qui competit viæ, cœlum autem empyr. ordinatur ad statum gloriæ. ergo videtur nó esse eiusdem ordinis cũ alijs corporibus: sed ea q̃ non sunt eiusdem ordinis non habent in-
C fluentiam adinuicem. ergo cœlum empyr. non influit in alia corpora.

¶ Præt. Angeli sunt nobiliores cœlo empy. sed angeli non habent causalitatem super alias res. ergo multo minus cœlum empyreum.

Respondeo, dicendum, ꝙ cœlum empyreum nullam habet influentiam super alia corpora, quæ rationabiliter poni posset. non enim ponimus aliquod corpus habere influentiã super aliud, nisi per motum, quia vt in lib. de causis dicitur, etiam anima in hoc ab intelligentia deficit, quia non imprimit in res nisi mouendo eas, & multo minus corpus. nullum autem corpus mouet nisi motum, vt à Philosophis probatum est, cœlum enim per motum * suum causat generationem & corruptionem in istis inferioribus. vnde dicitur in 8. Physic. ꝙ motus eius est sicut vita existentibus omnibus. Vnde dicit Ra-
D bi Moyses, ꝙ cœlum in vniuerso est sicut cor in animali, cuius motus si ad horam quiesceret, corporis vita finiretur. vnde cum cœlum empy. ponatur immobile, non potest rationabiliter poni influentiam super corpora habere, constat enim, ꝙ non habet influentiam sine motu ad modum creantis, nec tamen negatur quin Deus potentiã influendi sine motu ei conferre potuisset, sed quia hoc nec authoritate confirmatur, nec ratione, ideo positio eorum qui dicunt cœl. empy. * influentiã super alia corpora habere, eadem facilitate contemnitur qua tenetur, & præcipue cum in talibus non quæratur quid Deus per miraculum possit facere: sed quid naturæ rei conueniat, vt dicit Aug. 2. super gene.

Vt supra li. 1. cap. 1. Propo. 3. prope fin. * D. 336. Com. text. 1. lib. ducto D. cap. 71. post prin. * D. 333. Cap. 1. in fi.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ corpus motum * motu recto generabile & corruptibile indiget loco continente & conseruante, & illa virtus locandi & conseruandi in vno attenditur elementorum respectu alterius, cum virtute cœli influẽtia in elementa per motum. Corpus autem motum circulariter incorruptibile non indiget ad motum loco extrinsecus cõtinente, nec etiam ad cõseruationem, & ꝙ aliquod huiusmodi, cor-
E pus habeat exterius continens, hoc est per accidens, vt in 4. Physi. Cõmen. dicit. vnde non dependet ab eo nisi in quantum reuoluitur reuolutione eius. in cœlo autem empy. non ponitur aliqua reuolutio. vnde non remanet aliquis influendi modus. * D. 403. Cõ. 43. circa finem.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ lux cœli empyr. vt dictum est nõ est per modum fulgoris irradiantis in alia corpora, & ideo nec etiam illuminationem influit in alia corpora: cuius ratio est, quia cum sit virtuosissimum corporum & maximum sine lumine solis omnia illuminaret. Et præterea, lumen cœli non est * causa effectiua in inferioribus, nisi supposito motu qui à cœlo empy. remouetur. * D. 830.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ dextrum & sinistrum sunt in cœlo ex virtute motoris sui, quicunq; sit ille non ex influentia alicuius corporis, sicut & in animali, est ex virtute animæ.

¶Ad quartum dicēdum, quòd nobilissima dispositio quæ vnquam potest esse in corpore ad formam est infra nobilitatem cæli, vnde eadem virtus cœlestis est per quam corpus disponitur ad formā elementi & misti & animę vegetabilis sensibilis rationalis, nec oportet, si hoc cælum disponit ad animam vegetabilem, q̄ non possit disponere ad animam sensibilem, nisi probatur quòd ex hoc esset vltimum virtutis eius, quod falsum est. Vnde patet, quòd ista positio fundatur supra tria falsa, primum est, q̄ dispositio quæ est in corpore humano ad animam, non possit esse ex virtute solis. Secundum est, quòd lux sit corpus materialiter veniens in cōpositionem animati. Tertium est, quòd sit per mediū inter animam & corpus, quæ sunt absurda apud omnes qui rationabiliter locuti sunt, & ideo vno inconuenienti dato, alia contingunt, & hoc non est mirum.

ram spiritualis vitæ, sicut in se potest existere non conuersa ad creatorem in quo formatur: per terram, corporalem materiam sine omni qualitate, quæ apparet in materia formata.

Quomodo dicat lucifer secundum Esaiam, Ascendam in cælum &c. cum esset in cælo.

G Hic quæri solet, si in cœlo empyreo fuerūt angeli statim vbi facti sunt, quomodo (vt legitur in Esaia) dicit lucifer, Ascendam in cœlum, & exaltabo solium meum, & ero similis altissimo? Sed ibi cœlum vocat Dei celsitudinem, cui parificari volebat. Et est tale, ascendam in cœlum, idest ad æqualitatem Dei.

EXPOSITIO TEXTVS.

Qvantas prius æternitates &c.§ Videtur falsum dicere, quia æternitas est tantum vna.

¶Præt. In quo differt sæculum, tempus, & æternitas.

§Ad hoc dicendum, q̄ in angelo est tria considerare scilicet esse eius cuius mensura dicitur sæculum, quia vt dicitur in primo cœ. & mun. seculum dicitur finis vniuscuiusque. Text. 100. ad me. secundū operationē ipsius in qua res in propria natura cognoscitur per species innatas, in qua est vicissitudo, & aliquis modus motus, & sic mensuratur * tempore, quod tamen est aliud ab eo, quod est numerus motus cæli. tertio operationem, qua verbum intuetur, & sic sit in participatione æternitatis & beatitudinis, & secundum q̄ sunt multæ beatitudines participatæ, ita & æternitates, quamuis beatitudo essentialiter sit tantum vna. (* D. 131. 585.) §Sed in cælum vocat &c.§ Hoc cælum non est corpus, quia cælum sanctæ trinitatis dicitur esse idem, quod essentia maiestatis eius in quo cœlo nulla creatura potest esse, sicut nec æquari Deo: sed tantum tres coæternæ, & coæquales in eo sunt personæ.

DISTINCTIO III.

DIVISIO TEXTVS.

Ostenso quando, & vbi angeli creati sunt. Hic inquirit, quales effecti sunt, & diuiditur in tres partes. In prima, inquiritur quales effecti sunt, quantum ad perfectionem naturæ. In secunda quales quantum ad gratiam, vel culpam ibi, §Illud quoq; inuestigando &c.§ In tertia, quales quantum ad gloriam, vel miseriam, 3. dist. ibi §Post hoc videt &c.§ Prima in duas. In prima ostendit quot fuerunt naturales perfectiones, angelis in principio creationis collatæ. Secūdo, ostendit qualiter adinuicem secundum istas operationes cōparentur. ibi §Hoc considerandum est &c.§ Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit quibus erant inæquales. Secundo, ostendit in quibus erant æquales. ibi §Et insunt prædictis &c.§

¶Circa primum duo facit. Primo, ostendit eos fuisse inæquales in perfectionibus naturalibus. Secundo, ostendit quòd secundum gradum naturalium, fuit etiam in eis gradus gratuitorum donorum. ibi § Ad hunc ergo modum &c.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur sex.

Primo. Vtrum angeli sint adeo simplices, q̄ non sint compositi ex materia & forma.

F Secundo. Vtrum sit in eis personalitas.

Tertio. Vtrum sit in eis aliquis numerus, & quis est iste. Cōt. gen. 2. ca. 50. quol. 9. 60.

Quarto. Vtrum omnes sint vnius speciei.

Quinto. Vtrum sint vnius generis.

Sexto. De differentia angeli, & animæ rationalis.

DISTINCTIO III.

A

Quales facti fuerūt angeli, & quòd quatuor eis attributa sunt, in ipso initio suæ conditionis.

Ecce ostensum est, vbi fuerunt angeli mox, vt creati sunt, nunc cōsequens est inuestigare quales facti fuerunt in ipso primordio suæ conditionis. Et quatuor quidē angelis videntur esse attributa in initio subsistētiæ

ARTIC. I.

a Vtrum angelus sit compositus ex materia et forma.

Ad Primū sic proceditur. Videtur, q̄ angelus sit compositus ex materia & forma, quicquid enim est in genere aliquo, participat rationem illius generis: sed ratio substantiæ secundum q̄ est prædicamentum est, q̄ sit cōposita ex materia & forma. (1. q. 50. 2. spnā. t. 2. cont. c. 5a Quodl. q. 6.) Boet. dicit in commento prædicamentorum, q̄ Arist. relictis extremis. s. materia & forma agit de medio, i. de composito, cum de substantia determinauit. (Circa primā exposit. pdicamenti substantiæ.) Cum ergo angelus sit in prædicamento

H substantiæ. videtur, q̄ ex materia & forma componatur.

¶ 2 Præt. Quæcunq; sunt in aliquo genere vno, cōmunicant vniformiter principia illius generis: sed principia generis substantiæ sunt materia & forma. cum ergo corpora quæ sunt in genere substantiæ communicent ista principia, ita quòd ex eis componuntur. videtur q̄ etiam angelus, qui est in eodem genere, ex materia & forma componatur.

¶ 3 Præt. Vbicunq; inueniuntur proprietates materiæ inuenitur materia, cum proprietates materiæ rei, non sint a re separatæ: sed recipere, substare, & huiusmodi sunt proprietates materiæ. ergo cum inueniantur in angelo, videtur quòd angelus sit ex materia compositus.

¶ 4 Præt. Omne quod est, vel est tantum actus, vel tantum potentia, vel vtrumq;: sed angelus non est actus purus, quia sic non differret à Deo, nec est potentia pura, quia sic non differret à materia prima.

I ¶ 5 Præt. Nullā operationē haberet. ergo est cōpositus ex actu & potentia, & hoc est componi ex materia & forma. ergo &c.

¶ 6 Præt. In lib. de causis dicitur, q̄ omne creatum, compositum est ex finito & infinito: sed angelus est ens creatum. ergo ex infinito quod est materia compositus est. Propo. 4.

¶ 7 Item dicit Boet. in lib. de trin. q̄ forma simplex subiectum esse non potest: sed angelus est subiectum gratiæ. ergo nō est tantum forma, sed etiam habet materiam partem sui. Lib. 1. c. 3.

Sed contra est, quod Diony. dicit in 4. c. de diu. no. q̄ angeli intelliguntur immateriales & incorporales. In princip.

¶ 2 Præt. Boet. dicit in lib. de duab. nat. q̄ ois natura incorporea, substātię nullo mō nititur fundamēto: sed angelus est substantia incorporea. ergo materiā pro fundamento non habet.

Respondeo, dicendum, q̄ circa hanc materiam tres sunt positiones, quidam enim dicunt, q̄ in omni substantia creata

K est materia, & quia omnium est materia vna, & huius positionis auctor videtur Auicebron, qui fecit librum fontis vitæ, quem multi sequuntur.

¶Secunda positio, q̄ materia non est in substātijs incorporeis: sed tñ est in oībus corporibus, ēt vna, & hęc est positio Auic.

¶Tertia positio est, q̄ corpora cœlestia & elementa non communicātur in materia, & hæc est positio Auer. & Rabi moysi, & videtur magis dictis Arist. conuenire, & ideo istam eligimus quantum ad præsens pertinet, dicentes, q̄ quicquid sit de corporibus, in angelis nullo modo potest esse materia: Tum, ratione intellectualitatis: Tum etiam, ratione incorporeitatis, q̄ enim nullum intellectuale sit materiale communiter a philosophis tenetur. (8. Met. c. 12. de substātia orbis. c. 2. Rabi Moy. lib. 2. c. 75.) Vnde etiam ex immaterialitate diuina eius intellectum concludunt. Et ratio satis manifesta est, quia materia prima recipit formam, non inquantum est forma simpliciter: sed inquantum est hæc, vnde forma existens in materia non est intellecta nisi potentia, quia cognosco esse formæ inquan-

A quantum est forma, & ideo si intellectus aliquis poneretur habens materiam, forma existens in eo, non esset intellectu in actu, & sic per formam illam non intelligeret. huius etiam significatum est, q forma materialis non efficitur intellectualis, nisi quia à conditionibus materiæ abstrahitur, & sic efficitur perfectio intellectus proportionata sibi, vnde oportet intellectum non materialem esse, & hoc nõ sequitur materiã ex parte alicu[9] formæ, cum omnis forma p abstractionem à conditionibus materiæ intelligibilis fiat: sed consequitur eam secundum se & vniuersaliter, siue sit sub forma corporali, siue spirituali. Secundo, incorporeitas repugnat materiæ, cũ enim vni perfectibili debeatur vna perfectio, & in materia prima non sit vlla diuersitas, oportet q omnis forma antequã possit in ea esse vlla diuersitas nec intelligi, inuestiat eam totam: sed ante corporeitatem non potest itelligi aliqua diuersitas, quia diuersitas præsupponit partes, quæ non possunt esse nisi præintelligatur diuisibilitas, quæ consequitur quantitatem quæ sine corporeitate non est. vnde oportet, q tota materia sit vestita forma corporeitatis, & ideo si aliquid est incorporeum, oportet esse immateriale, & tamen aliquam cõpositionem in angelo ponimus, quæ qualis sit, sic inuestigãda est in rebus ex materia & forma compositis natura rei, quæ quidditas vel essentia dicitur ex coniunctione formæ ad materiam resultãs, vt humanitas ex coniunctione animæ & corporis, de ratione autem quidditatis inquantum est quidditas, non est q sit cõposita, quia nunquam inueniretur simplex natura, qđ ad minus in Deo falsum est, nec est de ratione eius q sit simplex, C cum quædam inueniatur composita, vt humanitas.

sue scilicet essentia simplex, idest indiuisibilis, & immaterialis, & discretio personalis, & per rationem naturaliter insitam, intelligentia, memoria, & voluntas siue dilectio, librum quoq; arbitrium, idest libera inclinandæ voluntatis, siue ad bonum siue ad malum facultas. Poterat enim per liberum arbitrium sine violentia & coactione ad vtrumlibet propria voluntate deflecti.

¶ Esse autem secundum q dicitur res esse in actu, inuenitur ad diuersas naturas, vel quidditates diuersimode se habere,
* D.567. quædam.n.natura est, de cuius intellectu * non est suum esse, quod patet ex hoc, q intelligi potest, cum hoc, q ignoretur, an sit, sicut phenicem, vel eclipsim, vel aliquid huiusmodi, alia autẽ natura inuenitur de cuius ratione est ipsum suum esse, immo ipsum esse est sua natura, esse autem quod huiusmodi est, non habet esse acquisitum ab alio, quia illud quod res ex sua quidditate habet, ex se habet: sed omne quod est præter Deum, habet esse acquisitum ab alio. ergo in solo Deo suum esse, est sua quidditas vel natura. In omnibus autem alijs esse est præter quidditatem, cui esse acquiritur: sed cum quidditas quæ sequitur compositionem dependeat ex partibus, oportet q ipsa non sit subsistens in esse quod sibi acquiritur: sed ipsum compositum quod suppositum dicitur, & ideo quidditas * compositi non est ipsum quod est, sed est hoc quo ali-
* D.1147. quid est, vt humanitate est homo: sed quidditas simplex, cum non fundetur in aliquibus partibus, subsistit in esse quod sibi à Deo acquiritur, & ideo ipsa quidditas angeli, est quo subsistit etiam ipsum suum esse, quod est pręter suam quidditatem, & est id quo est: sicut motus est id quo aliquid denominatur moueri, & sic angelus cõpositus est ex esse & quod est, vel ex quo est & quod est, & propter hoc in lib. de
Li. de causis propo.9. causis dicitur, q intelligentia non est esse tantum, sicut causa prima: sed est in ea, esse & forma quæ est quidditas sua, & quia omne quod non habet aliquid ex se, sed recipit illud ab alio, est possibile, vel in potentia respectu eius, ideo ipsa quidditas est sicut potentia, & suum esse acquisitum est sicut actus, & ita per consequens est ibi compositio ex actu & potentia, & si ista potentia vocetur materia, erit compositus ex materia & for- E ma, quamuis hoc sit omnino æquiuocum dictum. sapientis enim est non curare de nominibus.

¶ Ad primum ergo dicendum est, q de ratione substantiæ est, q subsistat quasi per se ens, & ideo forma & materia quæ sunt pars cõpositi, cum non subsistant, non sunt in pręedicamento *
* D 673. substantiæ sicut species, sed solum sicut principia: q autem hoc subsistens habeat quidditatem compositam non est de ratione substantiæ, vnde non oportet illud quod est in prædicamento substantiæ, habere quidditatem compositã, sed oportet q habeat compositionem quidditatis & esse: omne.n.qđ
* D.675. Auic. in Meta. sua tract. 8. ca.4. & 5. est in genere sua quidditas non * est suum esse. vt Auicẽ. dicit. Et ideo non potest Deus in prædicamento substantiæ poni. vnde Boe. intendit dicere, q inter tria hęc. s. materiã, & formam, & compositum, ex his solum cõpositum est in genere substantiæ, sicut species, non autem intendit q omne quod est in genere substantiæ, sit compositum ex materia & forma.

¶ Ad secundum dicẽdum, q aliqua sunt vnius generis logice loquendo, quæ naturaliter non sunt vnius generis, sicut illa quæ communicant in intentione generis, quam logicus inspicit & habent diuersum modum essendi. vnde in 10. Meta. Dici- Tex. 26.
tur q de corruptibilibus & incorruptibilibus, nihil cõmune dicitur: nisi cõmunitate nominis, & ideo non oportet angelos cum corporalibus eadem principia cõmunicare, nisi secũdum intentionem tantum, prout in omnibus inuenitur potẽtia & actus, analogice tamen, vt in 11. Meta. dicitur.

B ¶ Ad tertium dicendum, q sicut dicit Cõmen. in 3. de Anima, 12. text. 16. recipere & omnia huiusmodi, dicuntur æquiuoce de materia cõmen.5.& & intellectu, materia.n. prima recipit formã, non prout est for com. 14. ma simpliciter: sed prout est hoc. vnde per materiã indiuiduatur: sed intellectus recipit formã inquantum est forma simpliciter, nõ indiuiduans eam, quia forma in intellectu habet esse vniuersale. vnde ẽt & Philosophus ibidem dicit, q intelligere, Tex. 14. pati quoddã est: sed cõiter & æquiuoce dictum. vñ ex hoc non ponitur compositio vel materialitas substantiæ intellectualis.

¶ Ad quartũ iam patet responsio per ea quæ dicta sunt: ostensum est enim: q in angelo est potentia & actus, nõ tamen, sicut partes quidditatis, sed potentia tenet se ex parte quidditatis, & esse est actus eius.

¶ Ad quintum dicendum, q obiectio procedit ex falso intellectu literæ, non.n. est sensus, q ens creatum componatur ex finito & infinito, sicut ex partibus integralibus: sed sicut ex par- C tibus subiectiuis, quia entis creati quoddam est finitum sicut incorruptibile, & quoddam infinitum sicut corruptibile, quod non est determinatum ad esse tantum, sed quandoque est, & quandoq; non est. vnde in quodam cõmento lib. de causis exponitur infinitum. i. potens esse vel non esse. Vel dicendum, q componitur ex infinito. s. ex potentia, & finito. s. ex actu.

¶ Ad sextum dicendum, quòd forma omnino simplex quæ est suum esse, sicut essentia diuina de qua Boe. ibi loquitur nullo modo potest esse subiectum: sed forma simpliciter subsistens quæ non est suum esse, ratione possibilitatis quam habet, potest subiectum esse: sed æquiuoce à modo, quo materia vel materialia subiectum dicitur, vt dictum est.

ARTICVLVS II.

b Vtrum in angelis possit esse personalitas.

D AD Secundum sic proceditur. Videtur q in angelis non Quod 2. 4. possit esse personalitas. Indiuiduatio enim est de ratione personæ, quia persona est rationalis naturę indiuidua substantia: principium autem indiuiduationis est materia. cum ergo angelus materia careat, vt dictum est, videtur quòd ab eo personalitas excludatur.

¶ 2 Præt. Omnis forma quantum est de se, communicabilis est, & vniuersalis: sed angelus est forma simplex. ergo videtur q sit vniuersale: sed vniuersalia non dicimus personas, vt di. Boet. ergo videtur q angelus non sit persona.

¶ 3 Præt. Perfectio debet perfectibili proportionari: sed forma intelligibilis quæ est perfectio intellectus, non habet rationem singularis: sed magis vniuersalis. ergo nec intellectus: sed angeli sunt diuini intellectus & diuinæ mentes. vt dicit Dion. ergo non sunt personæ. Lib. de duabus naturis post prin.

E ¶ 4 Præt. Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia: sed à Dion. ponit angelus in ordine intelligibilium, quæ supra rationabilia consistunt. ergo vr̃ q angelus non sit persona.

¶ Sed contra. Persona secundum magistros est hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente: sed angelus cum sit quid subsistens, dicitur hypostasis & eius proprietates sunt nobilissimæ. ergo videtur quòd sit persona.

¶ 2 Præter. Hoc idem habetur ex litera & ex dictis Ricar. de S. Vict. qui secundum diuersas proprietates, diuersimode personam ponit in homine, angelo, & Deo.

Respondeo, dicendum, q personalitas est in angelo, alio tñ Cœle. Hier. c.4.& 12.& pluries. modo q̃ in homine, qđ patet: si tria quę sunt de ratione psonæ considerentur. s. subsistere, rõcinari, & indiuiduũ esse: subsistit.n. hõ in partibus suis ex quibus componit: sed angelus in De diui. no. c. 5. & alias de. natura sua simplici nullo indigens partiũ vel materiæ fundamento. Rõcinatur hõ discurrendo & inquirendo lumine intelle-

tellectuali per continuum & tempus obumbrato, ex hoc q cognitionem a sensu & imagine accipit, quia secundum Isaac in lib. de diff. ratio oritur in umbra intelligentiæ: sed angelus lumen intellectuale purum & impermixtum participat. Vt supra. unde sine inquisitione difformiter intelligit secundum Diony.

An omnes fuerunt æquales angeli in tribus scilicet in essentia, in sapientia, in libertate arbitrij.

HIc considerandum est, utrum in substantia spirituali & sapientia rationali id est intellectu & libertate arbitrij quæ omnibus inerant, omnes æquales fuerunt. Vt sit prima consideratio de substantia, secunda de forma, tertia de potestate. Persona quippe substantia est, sapientia forma, arbitrium

Similiter incommunicabilitas est in homine ex hoc, q natura sua receptibilis in materiæ fundamento, per materiã determinatur, sed in angelo in se determinata est ex hoc, q in aliquo sicut forma determinabilis recipi non potest, & ex hoc ipso satis communicabilis est, & non per determinationem recipientis, sicut & diuinum esse est proprium & determinatum, non per additionem alicuius contrahentis, sed per negationem omnis adhibiti. unde dicitur in li. de causis, q indiuiduatio sua est bonitas pura, quare patet q multo nobilior est personalitas in angelo, quam in homine, sicut & cetera quæ eis conueniunt secundum Dion.

¶Ad primum ergo dicendum, q forma participabilis non indiuiduatur: nisi per materiam in qua accipit esse determinatum: sed forma quæ non est receptibilis, non indiget materia determinante: sed in sua natura determinatur ad esse, quod sibi non ad materiam dependens acquiritur, sicut formis corruptibilibus, nec in materia, & si non ad materiam depẽdens, sicut animæ rationali, & per hoc etiam patet responsio ad secundum, quia forma * rationẽ uniuersalitatis habet ex hoc, quòd in pluribus est receptibilis. * D.634.

¶ Ad tertium dicendum, q forma quæ est recepta in intellectu: potest dupliciter cõsiderari: vel per comparationem ad rem cuius est similitudo, & sic habet uniuersalitatẽ: nõ enim est similitudo hominis secundum conditiones indiuiduantes: sed secũdum naturam communem, vel per comparationẽ ad intellectum, in quo habet esse, & sic est quid indiuiduatum, quemadmodum intellectus & alia numero species intellecta hominis est in intellectu Sortis, & alia in intellectu Plat. unde non oportet intellectũ non esse qd determinatũ & subsistens.

¶Ad quartum dicendum, q rationale secundum Dion. est in angelis & in Deo eminenter, secundum quem modum ipse intellectus diuinus & angelicus ratio nominatur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum in angelis possit esse numerus.

1. q. 50. 3. cõtra gen. 2 c. 93. opusc. 15. cap. 2. 3. & 4. AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd in angelis non possit esse numerus. numerus. n. quantitas est: sed quantitatis subiectum est materia. cum ergo in angelis non sit materia, vt dictum est, videtur quòd nec numerus.

¶ 2 Præt. Secundum Philosophos. in his quæ sunt sine materia, non potest esse numerus nisi secundum causam & causatum: sed unus angelus non est causa alterius. ergo si sunt sine materia, nullus numerus in eis esse potest.

¶ 3 Præt. Quanto aliquid est propinquius uni simplici, tanto minus diuiditur. Sed inter omnes creaturas natura angelica Aug. lib. 12. confess. cap. 3. sin. Deo est propinquior secundum Augu. qui dicit in lib. confess. Duo fecisti domine, unum prope te, scilicet angelum, alterum prope nihil, scilicet materiam. ergo videtur q vel non sit in eis numerus aliquis, vel sit paucissimus.

¶ 4 Præt. Cum partes uniuersi sint ordinatæ adinuicem iuuantes se mutuo, illud ex quo non prouenit utilitas in partibus uniuersi, videtur esse frustra vel vanum, & sic omnino nõ esse: sed spiritualis substantia non iuuat ad corporalem: nisi mouendo ipsam. ergo videtur q non sint plures substantiæ separatæ, nisi quibus expletur motus corporalis creaturæ. Et ita videtur q numerus angelorum sit accipiendus secundum numerum motuum cœli, vel etiam ipsorum mobilium. ergo videtur q numerus angelorum determinatus possit esse nobis.

Ex 14. c. Cœlest. hier. ¶ 5 Præt. De angelis secundum Dio. nihil scire possumus, nisi ea quæ nobis in sacra scriptura traduntur. sed Danielis 7. dicitur. Millia millium ministrabant ei &c. ergo videtur q numerus eorum sit nobis determinatus.

Supra Matthæ. ca. 18. Sed contra. Hieron. dicit, quòd unaquæque anima habet angelum bonum ad custodiam, & malum ad exercitium sibi deputatum: sed numerus hominum in mundo simul viuentium est nobis indeterminatus. Ergo & numerus angelorum custo-

F dum, qui sunt unius ordinis, & multo fortius numerus omnium angelorum.

¶Præt. Iob. 25. dicitur. Nunquid est numerus militum eius, milites autem eius sunt angeli, vt habetur Lucæ 2. Facta est cum angelo &c. ergo videtur quòd numerus eorum non sit nobis determinatus.

Respondeo dicendum, quòd ratio humana deficit à cognitione substantiarum separatarum, quæ tamen sunt notissima naturæ, ad quę intellectus noster se habet, sicut oculus noctuæ ad lumen solis, vt dicitur in 2. Metaphy. & ideo dicitur Tex. 1.
G in 11. de animalibus, quòd de eis valde pauca scire possumus per rationem, quàmuis illud quod de eis est scitum, est valde delectabile & amatum. Et ideo philosophi de illis nihil quasi demonstratiue, & pauca probabiliter dixerunt. Et hoc ostendit eorum diuersitas, in ponendo numerum angelorum. Quidam, enim posuerunt numerum substantiarum separatarum In 12. ca. 8. secundum numerum motuum cœli, sicut Aristo. in 12. Meta. tract. 9. c. 5. Quidam, secundum numerum sphærarum, vt Auicen. in sua & 3. lõga di Meta. Quidam autem, negauerunt omnino aliquid esse incorgressione di poreum, sicut Empedocles & Democritus & Saducæi iudæosputat. rum. Quidam etiam, posuerunt unum tantum esse angelum, qui diuersa sortitur vocabula secundum diuersos actus, sicut quidam hæretici. Quidam vero, posuit angelos non indeterminato numero nobis: sed tantum per angelos significari dicitur scripturis omnẽ virtutem, vel corporalem, vel spiritua-
H lem per quam Deus ordinem suæ prouidentiæ explet quasi diuinæ voluntatis nuntium, adeo q vim concupiscibilem nominant angelum concupiscentiæ, sed substãtias separatas dicunt esse secundum numerum quem philosophi posuerunt, & iste est Rabi moyses. Fides autem catholica tenet numerum subIn lib. 2. stantiarum separatarum, quas angelos dicimus esse numerum duc. Deo finitum: sed nobis infinitum. Vnde Greg. dicit in glo. Da Cap. 12. nielis 7. q excedit omnem materialem multitudinem, vt Dio. In glo. eadẽ dicit 14. cap. cœl. hierar. & hoc satis est probabile. Videmus. n. post finem. illa corpora, quæ nobilius diuinam bonitatem participant. s. cœlestia excedere quasi sine proportione corpora generabilia & corruptibilia. Et hoc est, quia productionis creaturarũ causa est diuina bonitas quam rebus communicare voluit. unde videtur q naturas spirituales, in quibus maxime sua bonitas relucet, creauit in numero quasi improportionabiliter excrescente numerum naturarum corporalium. Qualiter autẽ di-
I stinguantur adinuicẽ, accipere possumus ex verbis Commen. in 3. de Anima, vbi dicit q si natura intellectus possibilis esset nobis ignota, non possemus assignare numerum substantiarũ separatarum. Vnde dico, q secundum gradum possibilitatis permistæ in natura angelica est eorum distinctio. Dictum est. n. supra, q ipsa natura vel quidditas angeli est possibilis, respectu esse qđ à Deo habet, Inuenitur. n. natura cui possibilitas admiscetur plus & plus distans ab actu, secundum q recedit a similitudine diuinæ naturæ, quæ est actus tantũ. Illa ergo quidditas est actus completus præter quam non est suum esse, s. natura diuina, quidditas simplex & alia quæ est propinquior per similitudinem diuinum esse, minus habet de potentia & plus de actu, & est Deo vicinior & perfectior. Et sic deinceps quousq; veniatur ad illam, naturam quæ est in ultimo gradu possibilitatis in substantijs spiritualibus, adeo q non acquiritur sibi esse: nisi in altero, quamuis esse suum ad illud non depen-
K deat scilicet intellectus humanus, qui secundum Commen. ultimus in ordine naturarum intellectualium, sicut materia Elicitur ex prima in ordine corporalium. cõ. 5. & 6.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd sicut in primo lib. dictum est. unum dicitur dupliciter secundum quod conuertitur cum ente, quod non determinatur ad aliquod genus, & similiter nec multitudo sequens ad tale unum, & talis multitudo ponitur in angelis, quæ non sequitur diuisionem quantitatis, vel materiæ, sed distinctionem naturarum. Alio modo dicitur unum quod est principium numeri, qui est discreta quantitas creatus ex diuisione materiæ, vel continui. Et talis non est nisi materialibus.

¶ Ad secundum dicendum, q etiam secundum philosophos qui distinguunt numerum substantiarum separatarum per causam & causatum, causa & causatum nõ sunt per se distinguentia: sed secundum eos consequuntur ad principia distinctionis.

nis, cum enim distinctio sit per se loquendo per hoc quod est maior vel minor compositio, & secundum distantiam potentiç & actus secūdum eos sequitur quòd illud quod est plus in actu sit causa eius quod est minus, secundum quem modum dicunt multitudinem ab vno primo simplici processisse, quē tamen modum dicit Cōmen. in 11. Meta. insufficienter probatum, & concedit ab vno primo simplici immediate potuisse plura procedere, ita & nos concedimus omnes naturas intellectuales immediate à Deo processisse distinctas, secūdum ordinem sapientiæ disponētis diuersos gradus naturarum spiritualium. Et ideo remoto quod infidelitatis est, scilicet ordine causalitatis ab angelis, & retento quod fidei, cōsonat scilicet gradu simplicitatis, habebimus eundem modum distinctionis quem ipsi habuerunt.

Qui est 12. lib. Arist. cō. 58. in fine.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex ratione illa probatur simplicitas angelicę naturæ, & præcipue illius quæ in ea suprema est; sed pluralitas gradus ab ea non tollitur.

¶ Præt. Non est loquendum de angelis sicut de diuina natura, specialiter cum plures angeli non tantum numero: sed specie differant, v. dicetur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd angeli non sunt facti propter motum corporalium, quia nihil fit propter vilius se. vnde si sunt aliquæ substantiæ non mouentes, non sequitur quòd sint superfluæ, nihilominus tamen dicendum quòd ex omnibus substātijs illis prouenit aliqua vtilitas per iuuamentum in rebus corporalibus, quia inferiores angeli in motu sphærarum Deo ministrant, sicut à quibusdam dicitur, & probabile videtur, cum Greg. dicat corporalem creaturā per spiritualem administrari. Illuminatio autē inferiorum angelorum est à Deo per proximos & medios, vt dicit Dio. & ita omnes influentia habent super motum corporalium, vel ad minus quantum ad custodiam hominum, quæ pertinet ad vltimum ordinem.

Cœle. Hier. Ad 6. 13. capitis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd verba ista aliter à Greg & Dion. exponunt. Et quātum ad aliquid eodem modo: In hoc enim conueniunt quòd angelorum numerus non est determinatus nobis: sed in hoc differunt, quia Diony. vult, quòd cum dicitur millia millium, vnum mille multiplicat aliud, ac si diceret millesies mille, & sic æqualis numerus importatur, cum dicit millia millium primo, & decies centena millia secundo, quod habet vna litera. Tantum enim est decies centum millia, quantum millies millia. Et secundum hoc datur intelligi quasi æqualis numerus ministrantium & assistentium. Vel secundum aliam literam quæ habet, Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia &c. Datur intelligi quòd numerus assistentium excedit numerum ministrantium propter suam nobilitatem, quod consonat ei, quod supra dictum est secundum intentionem Dion. quòd scilicet nobiliores creaturæ plures sunt, vnde dicit quòd in hoc verbo maximus numerus apud nos nomen proprium habens. s. mille multiplicatur per omnes maximos numeros. s. limites nominatos. s. per seipsum, cum dicitur millia millium. per denarium cum dicitur, decies millies, per centenarium cum dicitur, centena millia, in quo ostenditur maxima numerositas excedens nostrum intellectum. Sed Greg. vult quòd sit constructio partitiua, cum dicitur, millia millium, quasi diceret millia de numero millium. Vnde vult quòd datur intelligi maior numerus ministrantium quàm assistentium, per hoc quòd ad administrantes ponitur numerus non determinatus, & ad assistentes determinatus.

Vt supra.

Vt supra. 5. ca. 14. prin.

eodem cap.

Vt supra.

ARTICVLVS IIII.

a Vtrum vnius speciei sint plures angeli.

1. q. 50. 4. Spiritua. 8. contra gen. 3. c. 93. 2. d. q. 5.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quòd sint plures angeli vnius speciei. Sicut enim angelus est substantia simplex: ita & anima: sed omnes animę rationales sunt vnius speciei. ergo & omnes angeli.

potestas, & ad substantiam quidem pertinet naturæ subtilitas, ad formā vero intelligentiæ perspicacitas, & ad potestatem voluntatis rationalis habilitas.

d Hic dicit, quòd differentes fuerunt in illis.

B ILlæ igitur essentiæ rationales, quæ personæ erant, & spiritus erant naturaque simplices, ac vita immortales, differentē essentiæ tenuitatem, & differentem sapientiæ perspicacitatem, atque differētem arbitrij libertatem & habilitatem recte habuisse intelliguntur, sicut in corporibus nōnulla differentia est secūdum essentiam ac formam & pondus. Quędam enim alijs meliorem & digniorem essentiam & formam habent, & alia alijs leuiora atque agiliora sunt. Ad hunc ergo modum credendum est illas spirituales naturas conuenientes suæ

A ¶ 2 Præt. Perfectiu vna secundum speciem est eorum quæ in specie conueniunt: sed omnes angeli sunt perfectibiles vna perfectione secundum speciem quæ est gratia, vel gloria. ergo videtur quòd sint vnius speciei.

¶ 3 Præt. Diuinæ bonitatis vt dictum est, proprium est nobiliora in entib. magis multiplicare, vt bonitas sua magis diffundatur: sed in vilibus creaturis inuenitur magna multitudo participantiū vnā speciem. ergo videt, quòd multo fortius hoc sit in angelis.

¶ 4 Prætere. Secundum Boet. Nullius rei sine consortio potest esse iucūda possessio. Sed in angelis est maxima iucunditas, cum delectatio sit de ratione fœlicitatis secundum Philosophum in primo Ethicorum. ergo videtur quòd in angelis sit multorum consortium in vna specie.

2. de cōsol. prosa 4. in med. ex 8. cap.

Sed contra. Multiplicatio indiuiduorum vnius speciei, non est: nisi ad conseruandum speciei perpetuitatem, quæ in vno saluari non potest. vnde in corporibus incorruptibilibus non est nisi vnum indiuiduum vnius speciei vt sol & luna: sed angelus est substantia incorruptibilis. ergo nō sunt plures angeli vnius speciei.

C ¶ 5 Præt. Angelus est perfectior quolibet corpore, sed aliquod corpus ad tantam perfectionem peruenit, vt nihil suæ naturę sit extra ipsum, vt patet in his quæ constant ex tota materia suæ speciei, vt patet in cœlo, vt dicitur in primo cœli & mundi. ergo videtur quòd multo fortius extra vnum angelum, nō sit aliquid suæ speciei.

tex. 92. vsq; 98.

Respondeo dicendum, quòd circa hoc sunt tres opiniones. Quidam enim dixerunt, quòd omnes angeli sunt vnius speciei, adeo quòd etiam angelus & anima differunt specie. Alij vero dicunt, quòd angelus & anima differunt specie & angeli vnius ordinis ab angelis alterius ordinis. Sed omnes qui sunt vnius ordinis sunt vnius speciei. Alij vero dicunt, quòd nullus angelus est vnius speciei cum alio. Et hæc opin. concordat cum dictis philosophorum, & etiam Dionysij, qui ponit in 10. capit. cœlest. Hierat. in eodem ordine esse, primos, medios, & vltimos. Et huic necessarium est consentire, tum ex immaterialitate ponuntur cū nulla forma, vel natura multiplicet numerum nisi in diuersitate materiæ, oportet quòd forma simplex & immaterialis, non recepta in aliqua materia sit vna tantum, vnde quicquid est extra eam est alterius naturæ, eo quòd differt ab eo secundum formam, non secundum materiale principium, quod ibi nullum est. Talis autem diuersitas, causat differentiam in specie. Vnde oportet, quoslibet duos angelos acceptos differre secundum speciem. Hoc etiam de necessitate sequitur, si ex materia componantur, dummodo non ponantur corporea: quod sic patet. Quoruncunque materia secundum esse differre ponitur, oportet si ista materia est eiusdem ordinis in vtroque, sicut materia generabilium & corruptibilium est vna, quòd diuersæ formæ, secundum quas diuersum esse accipit, recipiantur in diuersis partibus materiæ. Non enim vna pars materiæ, diuersas formas oppositas & disparatas simul recipere potest. Sed impossibile est in materia intelligere diuersas partes, nisi præintelligatur in materia quantitas dimensiua ad minus interminata, per quam diuidatur, vt dicit Commen. in libro de substantia orbis, & in primo Physico. quia separata quantitate à substantia, remanet indiuisibilis, vt in primo Physico. Philo. dicit. Sed nulla forma recipitur in materia sub quantitate intellecta nisi forma corporalis. Ergo impossibile est duos angelos communicare in materia vel in potentia vnius ordinis. Sed omnis forma vel natura quæ recipitur in diuersis gradibus potētiarum, recipitur secundum prius & posterius secundum esse. Impossibile est autem naturam speciei communicari ab indiuiduis per prius & posterius, nec secundum esse nec secundum intentionem, quamuis hoc sit possibile in natura generis, vt dicitur in 7. Metaphysi. ergo impossibile est duos angelos si sunt incorporei esse vnius speciei.

In prin.

D

E

Cap. 1. post prin.

T. 35. & 36. Tomo 1. in lib. 7. mortalitate Animę, cap. vlt.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quis anima sit forma simplex

plea sicut & angelus, sñ anima non recipit esse à Deo, nisi in F corpore. Quia secundum Aug. & infundendo creatur & creando infunditur. Vnde ea corpore recipit esse indiuiduatum, quod quia non dependet ex corpore, remanet indiuiduatio, etiam destructo corpore. Ideo Aug. dicit, ꝙ impossibilis est positio illorum hæreticorũ, qui dicunt plures animas ante corpus creatas fuisse, sic autem non est in angelo. Et ideo non est ratio similis.

In 7. gen. ad lit. pluries. a c. 3. vsque ad 13. & ad Renatũ lib. 3 de origine Animæ.

¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ hoc tenet in pfectionibus q̃ sunt de natura rei, nõ autem in pfectionibus superadditis quæ nõ sequuntur ex principijs naturæ, quales sunt gratia & gloria. Possunt etiam in corporibus diuersa secundum speciem vnum specie colorem habere.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ perfectio vniuersi essentialis non attenditur in indiuiduis, quorum multiplicatio ordinatur ad perfectionem speciei, sed in speciebus per se. vnde magis apparet diuina bonitas in hoc ꝙ sunt multi angeli diuersarum specierum, quàm si sint vnius speciei tantum.

10. lib. ca. 8.

¶ Ad quartum dicendum, quòd delectatio secundum Philosophum in Ethicis, sequitur operationem perfectam. Et ideo ad iucunditatem, consortium exigitur in illa natura, in qua non potest esse in vno perfecta operatio sine alterius adiutorio, vt in hominibus in quibus vnus per seipsum non sufficit ad operationem suæ speciei, quod non potest in angelis poni, & ideo huiusmodi obiectio est vana. Non tamen negamus quin vnus angelus alio iuuetur, cum inferiores per superiores illuminentur. Et in hac societate est iucunditas ciuium cœlestis curiæ. Sed ad hoc non exigitur vnitas speciei; sed conformitas gratiæ.

puritati & excellentiæ, & in essentia & in forma & in facultate differentias accepisse in exordio suę conditionis, quibus alij superiores alij inferiores Dei sapientia constituerentur, alijs maiora, alijs minora dona præstantis, vt qui tunc per naturalia bona alijs excellebant, ipsi etiam post per munera gratię eisdem præessent. G Qui enim natura magis subtiles, & sapientia amplius perspicaces creati sunt, hi etiam maioribus gratiæ muneribus præditi sunt, & dignitate excellentiores alijs constituti. Qui vero natura minus subtiles, & sapientia minus perspicaces conditi sunt, minora gratiæ dona habuerunt, inferioresque constituti sunt sapientia Dei, æqua moderatione cuncta ordinantis.

ARTICVLVS V.

Vtrum angeli sint vnius generis.

AD Quintum proceditur sic. Videtur, quòd angeli non reducantur in vnum genus. Quæcunq; enim sunt vnius generis communicant in vna potentia generis, vt dicitur in 10. Metaphysico. sed angeli non communicant in vna potentia generis, quia immateriales sunt. Ergo videtur quòd non sint vnius generis.

¶ 2 Præt. Quæcunq; exeunt ab aliquo communi per diuisionem, exeunt ab illo & prius erant in illo in potentia. Sed angelus non exit de potentia in actum, nisi sumatur potentia agẽtis, alias esset generabilis & corruptibilis, nec iterum est ponere aliquod vnum secundum rem in plures angelos diuisum, hoc enim non posset esse, nisi illud vnum esset quantum. ergo non inueniuntur plures angeli vnius generis.

¶ 3 Præt. Omne genus vniuoce & æqualiter prædicatur de suis speciebus. Sed essentialia angelorum quæ consequuntur naturam communem in ipsis, inueniuntur in angelis secundum magis & minus, vt in litera dicitur. ergo videtur quòd non sint vnius generis.

¶ 4 Præt. Quod differt ab alio in specie si communicat cum eo in genere, oportet esse compositum ex genere & differentia. Sed compositio generis & differentiæ præsupponit compositionem formæ, & materiæ, vt videtur quia secundum Aui- K cennam differentia sumitur ex principijs formalibus rei, genus autem ex materialibus. vnde in 5. Metaphys. dicuntur esse genere vnum, quę in materia conueniunt. Ergo videtur quòd cum angelus non sit compositus ex materia & forma, & vnus differat in specie ab alio angelo, quòd non possit etiam in genere conuenire.

Ex tract. 5. suæ Meta. c. 5. 6. & 7.

Sed contra. Genus substantiæ est tantum genus vnum: sed quilibet angelus est in genere substantiæ. ergo videtur ꝙ in genere vno conueniant.

¶ Præter. Differentia addita generi constituit speciem: sed incorporeum secundum Porphy. est differentia substantiæ. ergo substantia incorporea est species substantiæ. prædicatur autẽ de multis angelis specie differentibus. ergo est genus subalternum. Et ita in genere subalterno etiam angeli conueniunt.

Isa. lib. 1. c. de differentiis.

F Respondeo, dicendum, ꝙ secundum Auicennam omne id quod habet esse aliud à sua quidditate, oportet quòd sit in genere, & ita oportet ꝙ omnes angeli ponantur in prædicamento substantiæ. hæc est enim ratio substantiæ prout est prædicamentum secundum Auic. ꝙ sit res quidditatem habens, cui debeatur esse per se, non in alio, scilicet ꝙ sit aliud à quidditate ipsa, & ideo ex ipsa possibilitate quidditatis trahit ratio generis, ex complemento autem quidditatis trahitur ratio differentiæ, secundum ꝙ appropinquat ad esse in actu: sed hoc differenter contingit in substantijs compositis & simplicibus, quia in compositis possibilitas est ex parte materiæ, sed * complementum est ex parte formæ, & ideo ex parte materiæ sumitur genus, & ex parte formæ differentia, non autem ita ꝙ materia sit genus, aut forma differentia, cum vtrumque sit pars & neutrum prædicetur, sed quia materia est materia, non solum formæ, & forma perfectio totius, non solum materiæ, ideo totum potest assignari ex materia, & forma, & ex vtroque. Nomen autem designans totum ex materia, est nomen generis, & nomen designans totum ex forma, est nomen differentiæ, & nomen designans totum ex vtroque, est nomen speciei, & hoc patet si consideretur quomodo corpus est genus animati corporis & animatum differentia, semper H enim inuenitur genus sumptum ab eo quod materiale est, & differentia ab eo quod est formale, & inde est quòd differentia determinat genus sicut forma materiã. In simplicibus autẽ naturis non sumitur genus & differentia ab aliquibus partibus, eo quòd complementum in eis & possibilitas, non fundatur super diuersas partes quidditatis, sed super illud simplex, quod quidem habet possibilitatem secundũ ꝙ de se non habet esse & complementum prout est quædam similitudo diuini esse secundum hoc, ꝙ appropinquabilis est magis & minus ad participandum diuinum esse, & ideo quot sunt gradus complementi, tot sunt differentiæ specificæ.

Vt sup. pluries.

Vt supra c. 5. & trac. 11 c. 1.

* D. 507.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ non oportet ꝙ conueniat nisi in vna intentione potentiæ, quæ est possibilitas recipiendi esse a Deo, in quo subsistant sine quantitate & materia.

¶ Et per hoc patet responsio ad secundum, quia non oportet esse vnam numero potentiam quæ diuidatur in omnes ange- I los, vel in qua prius fuerint in potentia quàm in actu.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ genus prædicatur æqualiter de speciebus quantum ad intentionem, sed non semper quantum ad esse, sicut in figura & numero, vt in 3. Meta. dicitur. sed hoc in speciebus non contingit, vt ibidem dicitur. vnde ex hoc sufficienter posset probari, quòd non sunt vnius speciei, non autem quòd non sunt vnius generis, cum conueniant in genere ad quod se habent omnes angeli, sicut diuersæ species numerorum se habent ad numerum, quarum vna secundum esse est prior alia.

¶ Ad quartum patet responsio per ea quæ dicta sunt.

ARTICVLVS VI.

Vtrum angelus & anima differant specie.

K AD Seatum sic proceditur. Videtur quòd angelus & anima specie non differant. Quæcunque enim conueniunt in vltima differentia constitutiua, sunt eadem specie, quia ipsa est quæ complet rationẽ speciei: sed angelus & anima sunt huiusmodi. ergo non differunt secundum speciem. probatio minoris. Vltima differentia constitutiua sumitur ab eo quòd nobilissimum in re est, cum se habeat ad genus & differentias præcedentes proportionabiliter, sicut forma ad materiã: sed angelus & anima cõueniunt in eo quod est nobilissimum in vtroque, scilicet in intellectu. ergo conueniunt in vltima differentia constitutiua. Si diceres, quòd vltima differentia constitutiua angeli est intellectuale, quod ab intellectu sumitur, vltima autem differentia animæ est rationale, sicut etiam Dionys. videtur distinguere ordinem intellectualium & rationabilium.

1. q. 75. 7. cõtra gen. 2. c. 94. opusc. 1. c. 25. arti. 5.

Cap. 4. cel. Hier. par. 2.

¶ 2 Contra

¶ 2 Contra. ea quæ conueniunt communiter in duobus non distinguunt inter ipsa: sed intellectus non tantum ponitur in angelis, sed etiam in anima, vt patet in 3. de Anima, similiter, & ratio non tantum animæ, sed etiam angelo conuenit. Vnde Grego. in. Homi. Epi. Angelum animal rationale vocat, & supra Magister, creaturam rationalē in angelum & animam distinxit. ergo angelus & anima non differunt penes rationale & intellectuale. Si diceres ꝙ distinguitur penes vnibile corpori & non vnibile.

Tex. 5. pluries.

¶ 3 Contra. Quicquid consequitur rem habentem esse completum, non distinguit eam essentialiter a re alia, quia omnia huiusmodi quæ sic consequuntur rem, sunt de genere accidentium: sed vnio ad corpus est quædam relatio quæ cōsequitur animam habentem in se esse completum ad corpus non dependens, alias sine corpore esse non posset. ergo quod est vnibile corpori, non distinguit essentialiter, vel secundum speciem animam ab angelo.

¶ 4 Præt. Differentia specifica non assignatur alicui rei nisi secundum quòd est in genere vt species, quia differētia est qua abundat species à genere: sed anima inquantum est forma talis corporis non est in genere substantiæ, vt species sed vt principium. cum ergo vnibilitas non conueniat animæ, nisi secundum quòd est forma, videtur quòd esse vnibile, non possit esse distinguens secundum speciem animam ab angelo.

¶ 5 Præt. Ea quorum est vnus finis non differunt specie, cum cuilibet rei proprius finis respondeat. sed idem est finis angeli & animæ rationalis, scilicet beatitudo æterna, vt supra distinctione prima Magister dicit, quòd etiam haberi ex eo potest, quod dicitur Matth. 22. Erunt sicut angeli Dei in cœlo. ergo angelus & anima non differunt specie.

Sed Contra. Plus differt anima ab angelo, quàm vnus angelus ab alio: sed vnus angelus differt ab alio secundum speciem, vt dictum est. ergo multo fortius anima ab angelo.

¶ 2 Præt. Eidem formę, vel perfectioni respondet idem perfectibile: sed anima & angelus sunt quædam formę prout communiter omnes substantias à materia separatas formas dicimus, quarum formæ materiales sunt imagines, vt Boe. in lib. de Trinitate dicit, cum ergo animæ respondeat hoc perfectibile, quod est corpus humanum, angelo vero vel nullius vel alterius speciei, vt corpus aereum, secundum quòd August. videtur dicere, vel etiam corpus cœleste secūdum opinionem Auic. & quorundam philosophorum, videtur quòd anima & angelus non sunt * vnius speciei.

In 1. lib. in fine. 3. cap. In 2. gen. ad li. 4. c. de intelligentijs.

* D. 176.

Respondeo, Dicendum, ꝙ circa hoc sunt tres opiniones. Quidam enim dicunt, ꝙ anima * non est in genere substantiæ sicut species, sed sicut principium, cum sit forma, vnde nō proprie dicitur anima specie differre, vel conuenire cum alia substantia, sed proprie dicitur ꝙ secundum animam compositum ab alia, vel cum alia substantia conuenit specie, vel differt: Sed hoc non videtur esse necessarium, quia vt Auic. dicit in sua Metaphysica ad hoc ꝙ aliqd sit proprie in genere substantiæ, requiritur ꝙ sit res quidditatem habēs cui debeatur esse absolutum, vt per se esse dicatur vel subsistēs, & ideo duobus modis potest contingere ꝙ aliquid ad substantiæ genus pertinens, non sit in genere substantiæ sicut species, vel quia res illa non habet quidditatem aliam, nisi suum esse: & propter hoc Deus non est in genere substantiæ sicut species, vt ipse Auic. dicit, vel quia res illa non habet esse absolutum, vt ens per se dici possit, & propter hoc materia prima, & formæ materiales non sunt in genere substantiæ sicut species, sed solum sicut principia. anima autem rationalis habet esse absolutum, non dependens à materia, quod est aliud à sua quidditate, sicut etiam de angelis dictum est: & ideo relinquitur, ꝙ sit in genere substantiæ sicut species, & etiam sicut principiū, inquantum est forma huius corporis, & inde venit ista distinctio, quòd formarum, quædam sunt formæ tantum, sicut formæ materiales, quæ non sunt species substantiæ, quædam vero sunt formæ, & substantiæ, sicut animæ rationales.

* D. 633.

Trac. 2. c. 1. & 6. trac. c. 5.

Sup. ī tra. 6 6. c. 6 & 7.

Secundum quid consideranda est differentia facultatis arbitrij, quò nec minor tenuitas naturę infirmitatem, nec minor cognitio sapientia ignorantiam, nec inferior libertas necessitatē inducit.

IN ipsa facultate arbitrij differentia animaduertenda est, secundum differentem naturæ virtutem, & differētem cognitionis, & intelligentiæ vim. Et sicut differens vigor, & subtilitas naturæ infirmitatem non adducit, minorque cognitio sapientiæ ignorantiam non ingerit, sic libertas inferior nullam arbitrio necessitatis voluntatem imponit.

Quæ communia, & æqualia habuerunt angeli.

B ET sicut in prædictis angeli differebant, ita & quædam communia, & æqualia habebant. Quòd spiritus erant, ꝙ indissolubiles, & immortales erāt commune omnibus & æquale,

A ¶ Secunda opinio est eorum, qui dicunt animam, & angelum vnius speciei esse, quod nullo modo potest esse, si ab anima & angelo compositio formę & materię remoueatur, vt supra de angelis dictum est. Et ideo tertia opinio communior est, cui assentiendū videtur, ꝙ anima & angelus specie differunt, quibus autem differentijs specificis distinguuntur diuersimode assignatur: quidā enim assignāt eas specie distingui, pro hoc, ꝙ est vnibile corpori & non vnibile. Alij vero pro hoc quod est rationale, & intellectuale esse.

¶ Tertio, secundum hoc quod est habere intellectum possibilē respectu superiorum tantum, quod conuenit angelo, quia superiori scilicet Deo vel angelo illuminationem recipit, & secundum hoc quod est habere intellectum possibilem respectu superiorum & inferiorum, quod conuenit animæ humanæ, quæ etiam à superioribus illuminatur, & à phantasmatibus cognitionem recipit.

¶ Quarto, secundum hoc quod est habere vertibilitatem immutabilem, quod angelo conuenit, eo ꝙ immutabiliter adhæreat bono vel malo, ad quod se semel per electionem conuertit, vel habere mutabilem vertibilitatem, quod homini cōuenit, qui de bono in malum conuerti potest, & econtrario.

C ¶ Quinto secundum virtutem interpretatiuam, quia secundū Dam. angelus interpretatur, vel loquitur quibusdam nutibus, & signis intellectualibus sine vocis expressione, vt infra patebit, homo autem loquitur voce expressa. Nec est mirum, ꝙ sic diuersimode angeli, & animæ differre assignantur, quia differentiæ essentiales, quæ ignotæ & innominatæ sunt, secundum Philosophum in 7. Meta. designantur differentijs accidentalibus, quæ ex essentialibus causantur: sicut causa designatur per suum effectum, sicut calidum & frigidum, assignantur differētiæ ignis & aquæ. Vnde possunt plures differentiæ, pro specificis assignari, secundum plures proprietates rerum differentiū specie, ex essentialibus differentijs causatas, quarum tamē istę melius assignantur, quæ priores sunt, quasi essentialibus differentijs propinquiores. Cum ergo substantiarum simplicium,
D vt dictum est de angelis, sit differentia in specie secundum gradū possibilitatis in eis, ex hoc aīa rationalis ab angelis differt, quia vltimum gradum in substantijs spiritualibus tenet: sicut materia prima in rebus sensibilibus, vt dicit Cōmen. in 3. de anima. Vnde quia plurimum de possibilitate habet, esse suū est adeo propinquum rebus materialibus, vt corpus materiale illud possit esse participare, dum anima corpori vnitur ad vnū esse: & ideo consequuntur istæ differentiæ inter animā & angelū, vnibile & non vnibile, ex diuerso gradu possibilitatis.

Li. 2. ortho. fide ex 3. c. in princ.

Ex textib⁹. 35. 36. 37. sequenti.

Ex cō. 5. & 6.

¶ Item ex eodem sequuntur alię differentię, rationale & intellectuale, quia ex hoc, ꝙ angelus plus habet de actu quā aīa, & minus habet de potentia, participat quasi in plena luce naturam intellectualem. Vnde intellectualis dicitur: anima vero extremum gradum in intellectualibus tenet, participat naturam intellectualem magis defectiue quasi obumbrata: & ideo
E dicitur rationalis, quia ratio, vt dicit Isaac in lib. de definitionibus, oritur in vmbra intelligentiæ.

¶ Tertia vero distinctio sequitur ex prima & secunda: ex hoc enim ꝙ anima corporis forma, & actus est, procedūt ab essentia eius quædam potētię organis affixę, vt sensus & huiusmodi, ex quibus cognitionem intellectualem accipit, propter hoc ꝙ rationalis est habens cognitionem decurrentem ab vno in aliud, & sic à sensibilibus, in intelligibilia venit, & per hoc ab angelo differt, qui non à sensibilibus discurrendo ad intelligibilia, cognitionem accepit.

¶ Quarta autem distinctio sequitur ex secunda, quia dicitur, ꝙ per hoc, ꝙ angelus intellectum deformem habet, conuertitur ad quodcunque immobiliter, per quod ab anima dicitur angelus differre, quæ non intellectu deformi: sed per inquisitionem rationis cognitionem habet.

Sap. 11.

¶ Quinta etiam sequitur ex prima, quia propter hoc, ꝙ anima corpori vnitur, potest vocem corporalem formare, nō autem angelus. Vnde patet, ꝙ istarum distinctionum prima melius

lior est, quia accipitur secundum esse animæ, quod primum est. secunda autem & tertia, accipiuntur penes virtutem cognoscitiuam, vel intellectiuam tantum, sicut secunda, vel pene intellectiuam simul, & sensitiuam sicut tertia, quarta autē accipitur penes virtutem appetitiuam, quia electio ad appetitiuam pertinet, vt dicit Philosophus in Ethicis, per quam anima mutabiliter conuertitur. Vnde cum appetitiua posterior sit cognitiua, hæc minus valet q̃ præcedentes.

¶ Quinta accipitur penes virtutem motiuam: formatio aūt vocis est per motum corporalem mēbrorum, motiua autem posterior est cognitiua & appetitiua, vn̄ min⁹ valet iter alias.

¶ Ad Primum ergo dicendum, q̄ differētia non est nobilior genere, sicut natura vna est nobilior altera, vel sicut forma vna nobilior est alia, quia differentia nullam formā dicit, quę

[In tract. 5. suæ Meta. cap. vlti.] implicite in natura generis non contineatur, vt dicit Auic. genus. n. non significat partem essentię rei, sed totum: sed dicitur genere nobilior, sicut determinatū indetermin[illegible], & per hunc modum habere intellectum, sic est nobilius quam habere intellectum simpliciter, & hr̄e sensum sic, q̃ habere sensum simpliciter: & ideo anima * & angelus non conueniunt in eo quod [* D.207.] per modum istum est nobilissimum in eis: vnde non oportet, q̄ conueniant in dr̄ia vltima specifica, & ita sint idē specie.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ in homine est intellectus, non tamē propter hoc in ordine intellectualium proprie ponitur, quia illa substātia intellectualis dicitur, cuius tota cognitio secundum intellectum est, quia omnia quæ cognoscit, subito, sine inquisitione sibi offeruntur: non autem ita est de cognitione animę, quia per inquisitionem, & discursum rationis ad notitiam rei venit, & ideo rationalis dicitur, quia eius cognitio secundum terminum tantum, & secundum principium intellectualis est: secūdum principium, quia prima principia, sine inquisitione statim cognoscit. vnde habitus principiorum indemonstrabilium intellectus dicitur: secundum terminum vero, quia inquisitio rationis ad intellectum rei terminatur: & ideo non habet intellectum, vt naturam propriam, sed per quandam participationem. Ratio autem & de Deo, & de angelis dicitur, tamen alio modo sumitur, secundum q̄. s. omnis cognitio immaterialis ratio potest dici, prout diuiditur ratio contra sensum, & non contra intellectum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnibilitas non est propria differentia essentialis: sed est quædam designatio essentialis differentiæ per effectum, vt dictum est.

¶ Et per hoc etiam patet responsio ad quartum, quia illud quod conuenit animę, inquantum est forma, est effectus differentiæ essentialis.

¶ Ad quintum dicendum, q̄ ea quæ differunt specie, differunt secundum finem proximum, qui est permanentia, vel operatio rei, vt in 2. Cœ. & Mun. dicitur possunt tamen conuenire in fine vltimo, & huiusmodi finis est beatitudo.

¶ Et quatuor quidem angelis &c. Videtur inconuenienter numerare: quia Diony. in 11. cœlest. Hierarchiæ. Attribuit tria angelis, scilicet essentiam, virtutem, & operationem. hic autem de operatione non fit mentio. [Vndecimo ca. post principiū. Qui est. 12. lib. i fine. cō. 38.]

¶ Præt. in 11. Meta. dicitur à Commentatore, q̄ substantiæ separatę diuiduntur in voluntatem & intellectum. & ita videtur, quòd duo tantum debeant esse attributa.

¶ Præt. liberum arb. est facultas rationis & voluntatis. ergo videtur, quòd non debeat diuidi contra tertium attributum.

¶ Item quæritur de ratione numeri.

¶ Ad hoc dicendum, q̄ hæc attributa accipiuntur secundum hæc tria, substantia, species, & virtus quæ sic differūt: res 1 enim potest considerari, secundum q̄ est principium alterius, & sic

erat. In subtilitate vero essentiæ, & intelligentia sapiētiæ, & libertate voluntatis differentes erant. Has discretiones intelligibiles inuisibilium naturarum, ille solus comprehendere potuit, & ponderare, qui cuncta fecit in pondere, numero, & mensura.

G *An boni vel mali, iusti vel iniusti, creati sunt angeli, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum.*

A

ILlud quoque inuestigatione, dignū videtur, quod & à pluribus quæri solet, Vtrum boni vel mali, iusti vel iniusti creati sūt angeli, & an aliqua mora fuerit inter creationem, & lapsum, vel sine mora in ipso creationis exordio ceciderunt.

Opinio quorundam dicentium angelos in malitia creatos, & sine omni mora fuisse.

A

G PVtauerūt enim quidam angelos, qui ceciderunt creatos esse malos, & non libero arbitrio in malitiam declinasse: sed in malitia à Deo factos esse, nec aliquam⁹ fuisse moram inter creationem & lapsum: sed ab initio apostatasse, alios vero creatos fuisse plene beatos, qui opinionē suam minuunt authoritate Augustini super Genesim ita dicentis. Non frustra putari potest, ab initio temporis diabolum cecidisse, nec cum sanctis angelis pa-

F inuenitur in te virtus, & secundum hoc attribuitur angelis liberum arbitrium, vel secundum quod est in se, & hoc dupliciter: vel quantum ad ipsam naturam subsistentem, vel quātum ad modum perfectionis eius, secundum quam speciem sortitur, & sic est species. Et tertium attributum quod est naturæ rationalitas, secundū quod ratio dicta est in angelis esse. Si vero quātum ad ipsam naturam subsistentē, sic est substantia, & secundum hæc duo, sumuntur secūdum duplicem acceptionē eius. s. prout dicitur quidditas rei, & sic sumitur primum attributum. s. essentię simplicitas, vel secūdum quod dicit hypostasis, & sic sumitur 4m, scilicet personalitas.

¶ Ad Primū ergo dicendum, q̄ operationis principiū est ipsemet angelus: & ideo nō numerat inter collata sibi à creatione.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd ista duo sunt quasi duę poten-

H tiæ eius. vnde reducitur ad vltimum attributum, & ad tertium diuersimode.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ in tertio attributo ponitur ratio, & voluntas non secundum quod sunt potentiæ consequentes essentiā: sed vt per eas designatur species essentiæ, ex qua procedunt, sicut etiam rationale ponitur differentia hominis: sed ad quartum pertinent, secundū quod sunt potentiæ. Differentiæ essentiæ &c. Quomodo hoc sit, ex dictis patet, quia quanto quidditas est magis propinqua ad esse diuinum, tantu minus habet de potentia, & ita est maior simplicitas, & ita etiam cętera nobiliora erūt inquantum nobilius esse recipiunt.

¶ Qui tunc per naturalia &c. Quantum ad illos qui ponunt angelos in gratuitis creatos facile est rationem assignare, quia ad nihil aliud potuit gratia mensurari, nisi ad capacitatem na-

I turæ Si autem ponantur in gratia non creati, tunc cum in naturalibus simul accipiendus est conatus, * secūdum quod naturalia dicimus etiam illa, in quæ per principia naturalia possumus, prout naturale contra gratuitum diuiditur: probabile est etiam, vt cuius natura est dignior, etiam conatus esset maior in illud, ad quod natura ordinabatur, cum non esset aliqd retardans, sicut in nobis, corpus quod corrumpitur aggrauat animam. & ideo quicquid sit de angelis certum est, quod nobis non infunditur gratia secundum mensuram naturalium, sed magis secundum mensuram conatus.

DIVISIO TEXTVS.

A

HIc Magister inquirit, quales angeli effecti sunt, secundum culpam vel gratiam. Et diuiditur in partes duas. In prima ostēdit, q̄ angeli non sunt facti⁹ mali, in principio suæ creationis. In secunda ostendit, qua perfectione erāt boni. ibi § Hic inquiri solet &c. § Prima in duas. In prima ponit

K quæstionem. In secunda, prosequitur eam, secundum diuersas opiniones ibi § Putauerūt. n. quidam &c. § Et circa hoc duo facit. Primo, ponit opinionem dicentium angelos creatos esse malos. In secunda, ponit contrariam opinionem. ibi § Alijs aūt videtur &c. § Et circa hoc tria facit. Primo, ponitur opinio. Secundo, improbatio primę opinionis, & confirmatio huius, authoritate & rōne. ibi § Ad hoc confirmandum &c. § Tertio, ponitur responsio ad authoritates primę opinionis. ibi § Ideoque August. extimans &c. § Primo, exponitur authoritas Iob. scdo authoritas euāgelij. ibi § Deinde qualiter verba dn̄i &c. § Hic inquiri solet &c. § Hic ostenditur, quam perfectionem habent angeli, in principio suę creationis, & primo quantum ad cognitionem. Secundo, quantum ad dilectionem. ibi § Sed etiā quæri solet &c. § Hic tria quæruntur. Primo, vtrum angelus in principio suæ creationis malus fuerit. Secundo, de naturali cognitione angelorum. Tertio, de dilectione eorum.

[Io. 8.] [In præ. 19. cap.]

ARTIC.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum angelus in principio suæ creationis, potuerit esse malus.

1.q.63.4. contra gẽt. c.107. AD Primum sic proceditur. Videtur q angelus in principio suę creationis mal⁹ esse potuit. dicitur.n. ad Ro. 6. Nunquid non habet potestatem figulus, ex eodem luto facere aliud vas in honorem, & aliud in contumeliam? vasa quæ in honorem Deus sicut figulus facit sunt sancti, qui præparantur in gloriam: vasa autem in contumeliam, sunt peccatores pręparati ad pęnam. ergo pōt Deus quosdã iustos, & quosdã peccatores creare, & sic potuit angelus in principio creationis suæ malus esse.

catum aliquando vixisse & beatum: sed mox apostatasse. Vnde dominus ait. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, vt intelligamus, quia in veritate non stetit ex quo creatus est, qui staret si stare voluisset. Idem in eodem. Non frustra, inquit, putãdum est ab ipso initio temporis, B vel conditionis suę diabolum cecidisse, & nũquàm in veritate stetisse. Vnde quidam in hanc malitiam libero arbitrio non esse flexum, sed in hac quàmuis à Deo putant esse creatum, secundum illud beati Iob. Hoc etiam, inquit, initium figmenti Dei, quod fecit Deus, vt illudatur ei ab angelis eius. Et propheta ait. Draco iste, quem formauit ad illudendũ ei, tanquàm primo factus sit malus, & inuidus diabolus non voluntate deprauatus. His, alijsque testimonijs vtuntur, qui dicunt angelos, qui ceciderunt creatos fuisse malos, & sine mora corruisse. Eos vero, qui perstiterunt perfectos, & beatos esse creatos, astruunt authoritate Augu. qui super Genesim dicit per cœlum significari creaturam spirituale, quæ ab exordio quo facta est, & perfecta & beata est semper.

Aliorum sententia probabilis, qui dicunt omnes angelos creatos esse bonos, & aliquam fuisse morulam inter creationem & casum.

ALijs autem videtur omnes angelos creatos esse bonos, & in ipso creationis primordio

¶ 2 Præt. Esaiæ 45. Quòd Deus est faciens bonum, & creans malum: sed primum malum inuentum est in angelo. ergo videtur, quòd à Deo creatus sit malus.

C

Supra gen. ad literam c.25. & 28. ¶ 3 Præt. Secundum Aug. angelus & homo ad minus, secundum animam simul creati sunt: sed homo factus est propter reparationem ruinæ angelicę, non autem hoc esset angelo adhuc non ruente. ergo videtur, quòd angelus in principio creationis suæ malus, & ruens fuit.

¶ 4 Præt. In naturis corporalibus videmus, q statim vt res incipit esse, habet operationem suam. vnde idem est instãs, ad quod terminatur generatio ignis, & in quo incipit motus localis eius, sed voluntas angeli est virtuosior, quam natura corporalis. ergo in principio creationis, voluntas in operationẽ exire potuit, sed per operationem suam, quæ indiuisibilis est, & ita in instanti compleri potuit, factus est malus. ergo bene dicitur, quòd in primo instanti suæ creationis potuit esse malus.

A ¶ 5 Præt. Si prius fuit bonus, & postea malus, est signare vltimum instans, in quo fuit bonus vel innocens, & primũ in quo fuit malus: aut est ergo vnum & idem instans, & sic simul est bonus & malus. aut aliud & aliud, & sic cũ inter quælibet duo instantia, sit vnum tempus medium in tempore isto, neque erit bonus neque malus, quorum vtrunque est impossibile. ergo angelus non est factus ex bono malus: sed in principio creationis suæ, fuit malus. D

Sed contra. Geñ. primo dicitur. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona: sed angelum fecerat. ergo in principio suæ creationis bonus erat.

¶ Præt. Dicitur, q inferiores angeli peccauerunt occasionem sumentes ex peccato primi: sed hoc non potest esse, nisi primo viderint eum bonum. ergo videtur, q aliquando fuit bonus.

Respondeo, Dicendum, quòd circa hoc fuit triplex positio. Quidam.n. dixerunt, q angelus à Deo creatus est malus. hoc autem hæreticum est & impossibile: nullus.n. effectus cõsequitur ab agente, nisi secundum conditionem agentis. dictum est autem supra, q causa creationis rerum est, quia Deus bonitatem suam rebus communicare voluit: vnde impossibile est, q ab ipso fiat aliquid, nisi secundum q suæ bonitatis particeps est, & huiusmodi est bonum, & non malum. Ideo alij dixerũt, quòd angelus in principio suæ creationis malus fuit, non tamen malitiam à Deo habuit: sed actu propriæ voluntatis. E

¶ Hæc autem positio vana, & erronea est & falsa. Vana, quia non habet fundamentum firmum per quod probetur, cũ malitia angeli ex voluntate eius dependeat: & ideo cum volũtas se habeat ad vtrumlibet, ratione inueniri non potest. Erronea est, quia primæ opinioni nimis vicina est, & à magistris damnata. Falsa est, quia impossibile est angelum, in primo instãti suæ creationis peccasse, cuius impossibilitatis hic à quibusdã causa assignatur, quia duarum operationum se consequentium,

A non potest esse vnus terminus. operatio autem angeli consequitur creationem. vnde non potest esse, q idem sit instans, in quo primo est ens, quod est terminus creationis, & in quo primo est malus, quod est terminus operationis.

¶ Sed hæc ratio non videtur cogens, quia cum operatio volũtatis angeli nõ sit cõtinua, nõ oportet, q vltimũ eius differat à principio. principiũ autem pōt esse simul cum termino creationis. vnde & terminus operationis pōt esse simul cum termino creationis. nec potest dici, q oporteat actũ voluntatis sequi apprehensionem intellectus, nisi ordine naturæ, quia de eodem potest simul esse cognitio & volũtas: nec iterum potest dici, q oportet collationem præcedere de appetendo, quia intellectus angeli non est inquisitiuus vel collatiu⁹. † Pluries in 1. & 2. c. super Geñ. ad litera alibi.

¶ Et ideo aliter dicẽdum, q cum voluntas non sit nisi boni, non potest esse aliquid volitum, nisi appræhẽdatur, vt bonum ad appetendum, quod si vere est bonum, non est peccatum in appetitu. ergo oportet, q si est peccatum, quòd sit verisimiliter bonum, & non vere bonum: sed secundum Augustinum in libro contra Academicos, nõ potest aliquis iudicare verisimile, nisi verum sit cognitum. ergo oportet vt intellectus veri boni, præcedat intellectum verisimilis boni: & ita appetitus æstimati boni, quo malus fit angelus, non pōt sequi primũ actum intellectus, secundum quòd considerat verum bonum: sed secundum quòd considerat verisimile bonum. vnde cum impossibile sit intellectui creato simul plura intelligere, non potuit primo instanti creationis appetitus angeli esse malus. Lib. 3.

¶ Ad Primum ergo dicendum, q in vasis contumeliæ, non facit Deus malitiam sed naturam: sed ordinat malitiam ad pœnam, & ille ordo designatur, cum dicitur in contumeliam. potest enim designari ordo, vel pœnę ad culpam, & hic ordo est à Deo, vel culpæ ad naturam, & hæc coniunctio non est à Deo: vnde in proposito tenetur consecutiue, non causatiue. D

¶ Ad secundum dicendum, q hoc intelligitur de malo pœnæ, & non de malo culpæ, & hoc infra plenius agetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam supposito, quòd homo simul cum angelo creatus sit, non oportet, q angelo existente malo, creatus sit homo, quia non est principalis finis creationis hominis, reparatio ruinæ angelicæ: sed quedã vtilitas consequens, vt suprà dictum est. Et hanc vtilitatem Deus præuidebat, in cuius præscientia euentus omnium rerum erant. Dist. 37.

¶ Ad quartum dicẽdum, q in instanti suæ creationis aliquem actum voluntatis habere potuit, non tamen primus potuit esse malus: sicut nec prima cognitio falsa.

¶ Ad quintum dicendum, q secundum quosdam, in eodem instanti angelus fuit primo bonus & post malus, & illud instans quamuis sit vnum re: tamen differt ratione, secundum quòd est finis præteriti, & principium futuri. Sed diuersa ratio comparationis, non tollit coniunctionem eorum, quę sunt in vno instanti. vnde sequeretur, q innocentia & malitia eius coniungerentur, quod est impossibile. Ideo alij dicunt, quòd in toto tempore præcedenti fuit bonus: sed in istius temporis vltimo instanti est malus, & sicut nõ est assignare immediatũ instãs ante aliud instans: ita nec vltimum instans, in quo fuit bonus: sed ista ratio bona est, prout inducitur à Philosopho in 8. Physic. Tunc, quando, nunc, continuat tempus quietis, & motus, qui semper se tenet cum passione, quæ inest subiecto mobili tempore quietis, siue præcedat quies, siue sequatur. Sed si poneretur instans inter duas quietes, vel inter duas partes motus continui, non magis se teneret cum vno quàm cum alio. Non autem dicimus hic, q angelus per aliquem motum continuum factus sit malus: & ideo primum instans malitiæ suæ, non est medium inter quietem & motum, sed inter duas quietes. Tex. c. 12.

quies ex. vnde ratio ista non est ad propositum. Ideo aliter dicendum, ꝙ est assignare vltimum instans, in quo angelus fuit bonus, & primum in quo fuit malus: nec inter hæc instantia fuit tempus medium, quia tempus formaliter est numerus, nec sequitur ipsum continuitas, nisi ex parte motus. vnde cum vicissitudo affectionum in angelo, per quas est bonus & malus, non sit continua nec ordinata ad aliquem motum continuum numerus earum dicetur tempus quia secūdum prius & posterius se habēt sed non erit continuum. vnde inter eius instantia, non necessario accipietur tēpus medium, sicut nec inter duas vnitates numerus.

bonos, extitisse, i. sine vitio, iustosq; fuisse. i. innocentes, sed nō iustos, i. virtutum exercitium habentes. Nondum enim præditi erant virtutibus, quę stātibus appositæ fuerunt in confirmatione per gratiam. Alijs vero per liberū arbitrium superbiētibus: & ideo cadentibus, aliquam etiam fuisse G morulam, aiunt, inter creationē, & lapsum vel confirmationem, & in illa breuitate temporis, omnes boni erant, non quidem per vsum liberi arbitrij: sed per creationis beneficium, & tales erant, qui stare poterant, i. non cadere per bona creationis, & cadere p liberum arbi. Poterant enim peccare & non peccare: sed non poterant proficere ad meritum vitæ, nisi gratia superadderetur, quæ addita est quibusdam in confirmatione. Et ad hoc cōfirmandū vtuntur testimonio August. qui super Genesim dicit, angelicam naturam primo informiter creatam, & cęlum dictam, postea formatam & lucem appellatā, quan-

QVAESTIO II.

B

Deinde queritur de cognitione angelorum.

Et circa hoc quatuor quæruntur.

Primo. Vtrum angelus cognoscat per species.
Secundo. Vtrum in superioribus, sint spēs magis vniuersales.
Tertio. Vtrum per species istas, singularium cognitionem habere possint.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum angelus cognoscat res per suam essentiam.

1. q. 55. 1. de ver. q. 8. ar. 8. Tex. c. 6.

AD Primum proceditur sic. Videtur ꝙ angelus per essentiam suam res cognoscat, & non per species aliquas, quia secundum Philosophum in 3. de anima, anima est species specierum: sed angelus simplicior est anima & nobilior. ergo essentia angeli est similitudo, vel species rerum: sed res potest in similitudine sui cognosci. ergo videtur, quòd angelus intuendo essentiam suam, res cognoscat, & non per species aliquas.

¶ 2 Præt. Omnis species, vel est causa rei, vel à re accepta: sed species rerum in intellectu angeli, non possunt esse causatæ à I rebus, cum angelus careat potentijs & organis, quibus fit abstractio à sensibilibus: nec iterum sunt causæ rerum, cum angeli non sint causatores. ergo videtur, quòd angeli per species non cognoscant.

Titulo de exemplaribus rerum.

¶ 3 Præt. Secundum Diony. in 5. ca. de diui. nomi. Nobiliora in entibus sunt inferiorum exēplaria: sed in exemplari res optime cognoscitur: cum ergo angeli inter res creatas, sint nobilissimi, quasi Deo propinquiores secundum Augustinum. Videtur quòd natura sua inspecta, alias res cognoscant.

¶ 4 Præt. Intellectum & intellectus non differunt: nisi quando vtrunque eorum est in potentia, vt in primo libro dictum est, ergo omnis intellectus, qui est semper in actu, nō differt in eo intelligens & intellectum: sed intellectus substantiæ separatæ, videtur semper in actu esse, cum suum intelligere non sequatur transmutationem aliquam. ergo videtur, quòd in eo non differat species intellecta, & substantia intellectus: & ita non per species cognoscit.

In principio capituli.

Sed Contra est quod Diony. dicit 4. ca. de di. no. ꝙ angeli illuminantur per scibiles rerum rationes, hæ autem non sunt nisi species rerum intellectæ. ergo per species rerum cognitionem habent.

¶ 5 Præt. In libro de causis dicitur, quòd omnis intelligentia est plena formis: sed illa quæ sunt in intelligentia, sunt in ea per modum intelligibilem, vt in eodem libro dicitur: quæ autem sic sunt in ea, sunt in ea ad cognoscendum. ergo videtur, quòd res per formas cognoscant.

Respondeo, Dicendum, ꝙ intellectus angelicus est medius inter intellectum diuinum & humanum, & virtute & modo cognoscendi. In intellectu. n. diuino similitudo rei intellectæ est ipsa diuina essentia, quæ est rerum causa exemplaris & efficiens. In intellectu vero humano similitudo rei intellectæ est

F aliud à substātia intellectus, & est sicut forma eius. vnde ex intellectu & similitudine rei, efficitur vnum completum, quod est intellectus in actu intelligens, & huius similitudo est accepta à re: sed in intellectu angelico, similitudo rei intellectæ est aliud à substantia intelligentis, non tamen est acquisita à re, cum non sint ex rebus diuisibilibus cognitionem congregātes, vt Dio. dicit in 7. c. de di. no. Nec tamē est causa rei secundū fidem, sed est infusa à Deo ad cognoscendum. Et ratio huius sumi potest ex verbis Commen. in 11. Meta. Ipse. n. dixit, ꝙ secundum ordinem simplicitatis naturarum separatum, est ordo distātiæ speciei intellectę ab intellectu. vnde in prima essentia, cui non admiscetur potentia aliqua, est omnino idem intelligens & intellectum, in alijs autem, secūdum quòd plus admiscetur de potentia est maior distantia inter speciem intellectam & intellectum. Cuius ratio est, quia nihil operatur, nisi secūdum ꝙ est in actu: vnde illud cuius essentia est purus actus, intelligit sine receptione alicuius perficientis, quod sit extra essentiam eius. illud vero, in quo est potentia, non potest intelligere, nisi perficiatur in actu, per aliquid receptum ab extrinseco, & hoc est lumen intellectiuum naturale, quod à Deo in substantias intellectiuas emittitur, & quia vnumquod-H que recipitur in aliquo per modum recipientis, lumen illud, quod in Deo est simplex, recipitur in mente angeli, vt diuisum & multiplicatum: omnis. n. potentia receptiua de se diuisibilitatem habet, secundum quòd non est terminata ad vnum, quod fit per actum terminantem: & ideo dicitur in libro de causis, quòd sicut in natura inferiori multiplicantur singularia: ita & species intelligibiles in intelligentijs. vtrunque enim est propter multiplicabilitatem potentiæ, & illæ sunt species, per quas angeli cognoscuntur.

Titulo quo De⁹ cognoscatur in fine.

Proposi. 10 † Lib. 1. c. 1.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ anima dicitur species specierum, inquantum per intellectum agentem facit species intelligibiles actu, & recipit eas secundum intellectum possibilē, sicut ibidem dicitur, sensus dicitur species sensibilis, & manus organum organorum, inquantum videlicet, omnia artificialia per manus efficiuntur: vnde in 14. de animalibus dicitur, ꝙ manus datæ sunt homini loco cornuum, & omniū quibus alia animalia iuuantur. vnde non sequitur, ꝙ essentia animæ vel angeli sit talis species, in qua omnia cognoscantur.

Arist. lib. 4. de partibus anim. ca 8. & 10. & 11.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ similitudines rerum in intellectu angeli existentes, nō sunt à rebus acceptæ, quia species intelligibilis non accipitur à re, nisi mediante phātasmate, quod se habet ad intellectum, sicut color ad visum, vt in 3. de anima dicitur, nec tamen sunt causæ rerum per modum creationis: sed forte per modum motus: si forte ponantur orbes mouere, quorum motus est causa formarū naturalium, nihilominus tamen oportet, ꝙ quædam cognoscant, quorum non sunt causæ, sicut ipsos orbes, & alios angelos. vnde dicendum, quòd ad hoc, ꝙ aliquam assimilationem habeant adinuicem, potest contingere dupliciter, vel ita ꝙ vnum sit causa alterius similitudinem suam illi imprimens, sicut ignis & aer calefactus, & K hoc modo intellectus diuinus & humanus, habent assimilationem ad res intellectas, licet modo conuerso, quia intellectus diuinus imprimit in rem formam, per quam res sibi similatur intellectus autem humanus speciem, per quā rei assimilatur, à re accipit, vel ita vtrunque fit ab vna causā similem formam vtriq; imprimente, & sic intellectus angelicus rebus cognitis assimilatur, quia formæ quæ à Deo impressæ sunt rebus ad subsistendum, sunt etiam angelo impressæ ad cognoscendum.

Tex. 30. 31. & 33.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ res non cognoscitur perfectè in exemplari, nisi à quo ducitur secundum totū, quod in ipsa est, & hoc modo res cognoscuntur in primo exemplari, quod imitantur res secundum esse, id quod in re est, sic autem non est de essentia angeli, cum nō sit causa, vel exemplar totius, quod in re est, scilicet materiæ & formæ. Et præterea non est actu exemplar, nisi per hoc, quòd potentia sua completur per lumen à Deo immissum, vt dictum est.

¶ Ad quartum dicẽdum, q̃ intellectus angelicus etsi ponatur A semp in actu respectu cognitorum naturalium: non tamẽ esse in actu habet à se, sed ab alio. vnde sicut in ipso differt esse, & qđ est, ppter hoc q̃ esse qđ habet, habet ab alio: ita differt in eo intellectus, & quo, actu intelligit, ppter hoc intelligere ab alio hẽt.

ARTIC. II.

b Vtrum angeli superiores intelligant per species vniuersaliores.

do ad creatorẽ est conuersa, perfecta dilectione ei inhęrens. Vnde prius dictum est. In principio creauit Deus cœlum & terram, & postea subditum. Dixit Deus, Fiat lux, & facta est lux, quia primo agitur de creatione spiritualis naturæ informis, postea de formatione eiusdem. Ratio quoque obuiat illis, qui dicunt angelos creatos fuisse malos. Non enim potuit creator optimus, author mali esse: ideo totum bonũ erat, quod ex ipso illis erat, & totũ bonum erat, quoniam ex ipso totũ erat. Hoc modo probatur, quod boni erant omnes angeli, quando primo facti sunt: sed ea bonitate, quam natura incipiens, acceperat.

Probationem Aug. contra illos inducit, qui dicunt angelos factos malos, & verba etiam Iob determinat quę illi pro se inducebant.

IDeoq: Aug. exterminans opinionem eorum, qui angelos creatos fuisse malos putãt authoritate, & ratione probat bo- B nos fuisse creatos, & verba præmissa beati Iob, quę illi pro se inducebant, quomodo sint intelligenda aperit, ita dicens super Genesim. Omnia inquit, fecit Deus valde bona. Naturam igitur angelorum, bonam fecit. Et quia iniustum est, vt nullo merito hoc in aliquo Deus damnet quod creauit, nõ naturam sed voluntatem malam puniendam esse credendum.

† cap. 1.

Philosoph. 1. de anima tex. cõ. 8. 1. q. 55. 3. de ver. q. 8. in.

AD Secundũ proceditur sic. Videtur q̃ species superiorum, non sint vniuersaliores speciebus quas habẽt angeli inferiores, quia secũdũ Philosophũ in principio de anima, animal vniuersale aut, nihil est, aut posterius est, nõ autem dicitur esse posterius, nisi propter abstractionem à rebus, in qua completur intẽtio vniuersalitatis per actum intellectus abstrahentis cum ergo intellectus angeli non abstrahat species a rebus, videtur q̃ species non sint vniuersales in ipso.

¶ 2 Præt. Si dicuntur vniuersaliores, aut hoc est quantum ad C cognitionem, aut quantum ad operationem, non quãtum ad cognitionem, quia naturalium causarum omnes cognitionẽ habent, & sui ipsorum & Dei, non quantum ad operationem, quia non sunt rerum operatores, vt dictum est. ergo videtur, q̃ nullo modo possint, quorundam spẽs vniuersaliores esse.

¶ 3 Præt. Quanto cognitio est magis propria, tanto est magis perfecta: sed superiorum cognitio perfectior est, sicut & natura simplicior, vt ex prædictis patet. ergo videtur, quòd superiorum species non sint magis vniuersales.

¶ 4 Pręt. Qui cognoscit vniuersalia non põt propria cognoscere, nisi acquirat aliquid de proprijs rei. si ergo inferiorum angelorum species essent magis proprię, oporteret, q̃ superiores non reducerentur in actum propriæ cognitionis rerum, nisi p D inferiores, quod est inconueniens, cum magis e contra contingat secundum Diony. ergo videtur idem quod prius.

Dio. c. 11. b cœl. Hier. & 12. de cęlest. Hier. c. 12.

Sed Contra est quod Dion. dicit in 12. ca. cœl. Hierar. quòd superiores angeli habent scientiam magis vniuersalem, & inferiores particularem & subiectam.

¶ 2 Præt. Hoc idem videtur per hoc, quod in libro de causis dicitur, q̃ cum omnis intelligentia sit plena formis, in quibusdam sunt formæ magis vniuersales, scilicet in superioribus, & in quibusdam minus scilicet in inferioribus.

Respondeo Dicendum, quòd secundum Theologos, & philosophos, oportet ponere formas superiorum angelorum esse magis vniuersales. Cuius ratio est, quia in omnibus sciẽtijs & artibus, siue speculatiuis siue operatiuis, oportet q̃ illa quę est altior, & ordinatiua aliarum cõsideret rationes magis vniuersales, eo q̃ principia sunt parua quãtitate & maxima virtute, B & simplicia ad plurima se extendunt: verbi gratia, sub ciuili scientia est militaris, & sub militari æquestris, & sic deinceps. ciuilis autem sub consideratione boni humani absolute. militaria autem considerat hoc idem, secũdum quod terminatur ad res bellicas, & sic deinceps, & propter hoc inferior accipit principia sua à superiori, quæ est quasi propter quid demonstrãs, & hoc etiam facilius patet, in scientijs speculatiuis, quia

* D. 476.

metaphysica, quæ est * ordinatiua aliarum, considerat rationem entis absolute. aliæ vero secundum determinationẽ aliquam, hoc autem sic est in angelis, & secundum omnes philosophos, & secundum nos, quia superiores per suam scientiam ordinant actus, & officia inferiorum illuminantes eos, & perficientes, & purgantes. vnde oportet, q̃ scientia superiorum sit vniuersalior, & species vniuersaliores: quod quomodo contin-

Cõmentator 12. Meta. tex. c. 51

gat, potest videri ex verbis Cõmen. in 12. Meta. Ipse enim dicit, q̃ secundum ordinem differentiæ, inter intelligens & intellectum, est etiam ordo multiplicationis intellectorum, quia in A intellectu superiori, qui habet minus de possibilitate, minor est compositio intelligentis & intellecti. & inde est etiam, quòd sunt in eo pauciores formæ * intelligibiles, quia quãto minus habet de potentia lumẽ intellectuale, minus diuiditur & multiplicatur in eo: & ideo oportet, q̃ illæ formæ sint vniuersaliores formis magis multiplicatis, secundum hoc ergo, sciẽtia Dei est vniuersalissima, quia vna similitudine, quæ est sua essentia omnia cognoscit, ac si aliquis per rationem communem entis, omnia cognoscere posset, & quanto p pauciores formas intelligit, tanto scientia eius est vniuersalior, & * similior diuinæ scientiæ, vt si aliquis cognoscat omnia p intentionem decẽ generum, & aliquis non nisi acciperet species primas generum, & sic descendendo vsq; ad specialissima, secũdum multiplicationẽ specierum inueniretur particulario earum.

*D. 133 141 142

† Lib. 11. Gen. ad lit. c. 31. Gen. 1.

* D. 1155.

¶ Ad Primum ergo dicendum, q̃ est triplex vniuersale, quoddam quod est in re. s. natura ipsa, quæ est in particularibus, quis in eis non sit secũdum rationem vniuersalitatis in actu. Est C etiam quoddam vniuersale, quod est a re acceptũ per abstractionem, & hoc posterius est re, & hoc modo formæ angelorũ non sunt vniuersales. Est ẽt quoddam vniuersale ad rem, qđ est prius re ipsa: sicut forma domus in mente ædificatoris, & per hunc modum sunt vniuersales formæ rerũ in mente angelica existentes, nõ ita q̃ sint operatiuæ. sed quia sunt operatiuis similes, sicut aliquis speculatiue scientiam operatiuam habet.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ sunt vniuersaliores, & quantum ad cognitionem, & quantum ad operationem. quantum ad cognitionem, tum, ex parte ipsarum specierum, quia ad plura se extendunt, tum, ex parte rerum cognitarum, quia superiores perfectius & clarius cognoscunt idem cognitum quam inferiores, vnde illuminant eos, sicut etiam eandem conclusionẽ, aliter D demonstrator, aliter dialecticus cognoscit, nec etiam est remotum a veritate, quin plura subiaceant cognitioni naturali superiorum q̃ inferiorum. Similiter etiam sunt vniuersaliores quantum ad operationem, tam secundum Philosophos, qui ponunt ordinem intelligentiarum sm ordinem motuum, ex quo oportet, q̃ causalitas formarum illius intelligentiæ superioris sit vniuersalior, cuius motus est vniuersalior in causando, q̃ etiam secũdum nos, qui ponimus eos ordines, sm diuersa diuina officia. vnde superiores ordinant inferiores in suis officijs, & non econuerso. vnde remanet nobis eadem via procedendi, secundum traditionem Diony. etiam Philosophi.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ cognitio perfecta nõ habetur per medium vniuersale, quia non est efficax ad cognitionem omnium propriorum. Si autem per medium vniuersale oĩa propria efficaciter cognoscerentur, esset perfectissima cognitio, B quia quanto aliquid est magis vnum & simplex, tanto est virtuosius & nobilius, & hoc modo dicimus, quòd angeli superiores sufficienter per formas vniuersales cognoscunt res, sicut Deus per essentiam suam perfectè cognoscit omnia.

De cœlest. Hier. ca. 4. & 5.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ ratio procederet, si formę vniuersales superiorum, non essent sufficientes ad cognitionem propriorum, quod falsum est, quia oĩa quę cognoscit inferior per formas particulares, cognoscit superior per vniuersales, vel ẽt plura, & quia ex causis vniuersalibus confirmantur particulares: inde est, q̃ scientia inferiorum perficitur per superiores.

ARTICVLVS III.

c Vtrum angeli intelligant particularia.

AD Tertium proceditur sic. Videtur, q̃ angeli per formas intellectuales particularia non cognoscant: Vbi enim inuenitur vna natura communis, non est diuersitas in operatione

1. q. 57. a. quodlib. 7. 3. de ver. q. 11. Et cõt. a. ca. 100.

tione consequente naturam: sed natura intellectualis est in angelis, & in nobis. cum ergo intellectus noster non possit esse singularium, videtur quòd nec angelicus.

¶ 2 Præt. Omnis cognitio est per assimilationem: sed quodlibet singulare in rebus materialibus, est singulare per materiã. cum ergo species rerum in mente angelica, sint omnino à materia, & à conditionibus materialib[us] absolutæ, cum intellectus angeli nō sit minus immaterialis intellectu humano. videtur ꝙ non possit esse principiū cognoscendi singulare, prout est in sua singularitate consistens.

¶ 3 Præt. Si cognoscūt singularia diuersa, ergo, aut vno, aut pluribus. Si vno, cum particularia sint infinita, videtur quòd in intellectu angeli sit, vnū, quo cognoscat infinita, & sic æquabitur intellectui diuino. Si autē pluribus, oportebit esse multitudinem specierū in intellectu angeli existentium, sm multitudinem indiuiduorum, quæ possunt esse: & ita erunt infinitæ species in actu in mente angeli, quod est inconueniens.

† 22. eiusdē libri. 1.

¶ 4 Præt. Esse multorum singularium dependet ex causis contingentibus, ad minus, quantum ad generationem, sicut generatio Platonis ex volūtate patris eius, vt, s. commisceretur eius matri. si ergo angeli cognoscunt singularia, videtur ꝙ cognoscunt futura contingentia, ꝙ negatur, quia hoc solius Dei est. ergo videtur, quòd singularia non cognoscant.

Sed Contra. Officium quorundam angelorum est custodire homines, vt a sanctis traditur: sed hoc nō potest esse, nisi homines quos custodiunt cognoscant. ergo videtur, ꝙ singularia hominum cognoscant, & eadem ratione aliarum specierum.

I ¶ 2 Præt. Cognitio angelorum est perfectior quam nostra: sed nos scimus non tantum vniuersalia, sed etiam singularia. ergo videtur, quòd multo fortius angeli.

Respondeo, Dicendum, quòd præter illam positionem, quæ ponit angelos singularium cognitionem non habere, quę hæretica est, & veritati sacræ scripturæ contraria, sunt diuersæ opiniones de modo, quo angeli cognoscunt singularia. Quidam enim dicunt, quod angeli per formas innatas solum causas vniuersales cognoscunt, sed ex rebus ipsis accipiunt: vnde singularia ex causis vniuersalibus producta cognoscant.

¶ Sed hoc non videtur conueniens, quia illud quod est acceptum à re singulari non ducit in cognitionem singularitatis eius, nisi q̄diu seruantur in eo conditiones materiales indiuiduantes illud, quod non potest esse, nisi specie existente in organo corporali, vt in sensu & imaginatione. vnde cū angeli organo corporali careant, etiam si a rebus species abstraherent, non possent per huiusmodi species singularium cognitionem habere. Ideo alij dixerunt, ꝙ omnia singularia producuntur ex causis vniuersalibus ordinatis in natura: vnde cū apud angelum sint formæ ordinis causarum vniuersi, per huiusmodi formas omnia singularia cognoscere potest, & hęc videtur via Auic. Sed tamen non est sufficiens secundum fidem nostram, quia in causis vniuersalibus non cognoscitur aliquid secundū conditiones indiuiduales, vt. s. cognoscat prout est hic, & nunc & huiusmodi. Vnde dicit ipse Auic. ꝙ Deus nō cognoscit particularia particulariter, vt. s. hoc nunc esse, & nunc non esse, & est simile de eo, qui cognoscit eclipsim in causis suis vniuersalibus, qui non cognoscit hanc eclipsim, secūdum quod est hic, & nūc incipiens, & nunc finiens: nisi sensu percipiat. Et ideo ad hanc positionem, quidam addiderunt, ꝙ ex applicatione harum formarum vniuersalium ad hoc particulare, vel illud determinatur angeli cognitio, vt hoc singulare cognoscat. Sed hoc iterum non videtur sufficiens, quia hæc applicatio vniuersalium causarum ad singulare, aut est ad singulare, quod est in intellectu angeli, & sic supposito, supponeretur illud, de quo dubitatur, s. singularia esse in intellectu angeli, vel ad singulare quod est in re, sicut dicere videtur, vt si lux solis esset intelligens, intelligeret corpora, ad quæ radij sui applicantur. hoc autem esse non potest, quia cū cognitio non sit: nisi secūdū assimilationem, impossibile est, ꝙ cognitio extendat se vltra id in quo est assimilatio. si ergo lux solis, vel intellectus angeli assimilatur rei quam irradiat, hoc nō potest esse, nisi, vel ex eo, ꝙ illud, quod est rei recipitur in intellectu, aut in luce solis, & hoc ipsi non ponunt, q̄a rediret prima positio: vel ex eo, ꝙ à sole aliquid circa rem ponitur, & sic nō cognosceret de re nisi hoc, quod circa eam ponit: sicut si sol cognosceret naturā luminis, & non propriā rationem huius, vel illius coloris, quæ est ex diuersa recipiētiū proportione, & similiter etiam angelus per huiusmodi applicationem propriam cognitionem de rebus non haberet, cum propriam naturam ipsi rei non conferat. Alij vero dicunt, ꝙ ex coniunctione vniuersalium, quæ cognoscunt, resultat cognitio particularis, secūdum ꝙ ea pluribus formis congregatis resultat, quædam collectio accidentium, quam non est reperire in alio. Sed hæc etiam nō est sufficiens, quia formæ indiuiduatio non est, nisi ex materia vnde quantumcunq; formæ aggregētur, semper remanet collectio illa communicabilis multis, quousq; intelligatur per materiam indiuiduata, vnde cognitis huiusmodi formis aggregatis, non cognoscitur Sortes vel Plato.

Auic. de fluxu ētis. c. 4. In sua Meta. tractatu 8. c. 6. & 7. & tracta. 9. cap. 4.

¶ Et ideo aliter dicendum, ꝙ eadem ratio est cognitionis singularium in Deo, & in angelis. vnde considerandum est, qualiter Deus singularia cognoscat: oportet. n. illam virtutem qua cognoscit singulare habere apud se rei similitudinem, quantū ad conditiones indiuiduantes. Et hæc est ratio, quare per speciem, quę est in sensu cognoscitur singulare, & non per speciē, q̄ est in intellectu. oportet autē vt apud artificem sit similitudo rei per artem conditæ secundum totum illud, quod ab artifice producitur, & propter hoc ædificator per artem cognoscit formam domus, quam inducit in materiam. non autem hanc domum vel illam, nisi per hoc, ꝙ à sensu accipit, quia ipse materiam non facit, sed Deus est causa rei, non solum quātum ad materiam, quæ est principium indiuiduationis. vnde idea in mente diuina est similitudo rei quantum ad vtrunque scilicet materiam & formam: & ideo per eam cognoscuntur res: non tantum in vniuersali: sed etiam in particulari. formæ

K autem quæ sunt in mente angeli sunt simillimæ rationibus idealibus in mente diuina existentibus, sicut deductæ immediate exemplariter ab eis. vnde per eas angeli cognoscere possunt rerum singularia, quia sunt similitudines rerum, etiam quantum ad dispositiones materiales indiuiduantes, sicut & rationes vel ideæ rerum existentes in mente diuina.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ intellectus humanus est vltimus in gradu substantiarum intellectualium, & ideo est in eo maxima possibilitas respectu aliarum substantiarum intellectualium, & propter hoc recipit lumen intelligibile à Deo debilius, & minus simile lumini diuini intellectus, vnde lumē intellectuale in eo receptum, non est sufficiens ad determinandū propriam rei cognitionem: nisi per species à rebus receptas, quas oportet in ipso recipi formaliter secundum modum suū: & ideo ex eis * singularia non cognoscuntur, quę indiuiduātur per materiam nisi per reflexionem quandā intellectus ad imaginationem & sensum, dum, s. intellectus speciem vniuersalem quam à singularibus abstraxit, applicat formæ singula- * D. 785.

---

dum est. Nec eius naturam esse significatam cum dicitur. Hoc est initium figmenti Dei &c. sed corpus aereum, quod tali voluntati aptauit Deus, vel ipsam ordinationem Dei, in qua eum etiā inuitum fecit vtilem bonis, vel ipsius angeli facturam, quia & si Deus prēsciret voluntate malum futurum, fecit tamen eum, prouidens quanta de illo sua bonitate

G esset facturus. Figmentum ergo Dei dicitur, quia cum sciret eum Deus volūtate malum futurum, vt bonis noceret, creauit tamen illum, vt de illo bonis prodesset, hoc autem fecit, vt illudatur ei. Illuditur enim ei cum sanctis proficit tētatio eius, sicut & mali homines, quos Deus malos futuros præuidens, creauit tamen ad sanctorum vtilitatem. Illuduntur cū præstatur sanctis eorum tētatio-

H ne profectus: sed ipse dicitur initium: quia præcedit antiquitate & principatu malitiæ. Hæc autē illusio fit angelis malis, & hominibus malis per angelos sanctos, quia subdit eis angelos malos & homines malos, vt nō quantum nituntur, sed quantum sinuntur possint. Ecce aperte ostēdit, qualiter prædicta verba Iob intelligēda sint, & angelicam naturā bonam creatam esse asseruit.

Quomodo intelligenda sint verba domini præmissa disserit, euidenter, tradēs angelos esse creatos bonos, & post creationem cecidisse.

DEinde qualiter verba domini, quę supra posuit accipienda sint August. aperit: vbi etiam sua, & quæ prędixit verba determinat, euidenter do-

ri in imaginationa seruate. Sed in angelo ex ipso lumine deter A minantur species quibus sit propria re·um cognitio, sine aliquo alio accepto: & ideo cum illud lumen sit similitudo totius rei, inquantum est exemplaritar à Deo traductum per huiusmodi species propria singulariū cognitio, haberi potest, & ita patet, q secundū gradum naturæ intellectualis, est etiam diuersus intelligendi, modus.

¶ Ad secundū dicendum, q essentia diuina quamuis sit actus purus: tamen est similitudo materiæ, secundum quòd omne ens quantumcunque imperfectum à primo ente exemplariter deducitur, & ita etiam formæ immateriales, quæ sunt in intellectu angeli, sunt iterum similitudines etiam, quantū ad principia materialia.

cēs angelos fuisse creatos bonos, & post creationē interposita aliqua morula cecidisse, ita inquiēs. Quod putatur diabolus, nunquā in veritate stetisse, & nunquàm beatam vitam duxisse: sed ab initio cecidisse, nō sic accipiendum est, vt malus à bono Deo creatus esse putetur, quia ab initio non cecidisse diceretur. Non enim cecidit si talis, id est malus factus est. A quo.n. caderet? factus ergo prius statim à veritate se auertit propria potestate delectatus, beatæque vitæ dulcedinem non gustauit, quam non vtiq; acceptam non fastidiuit. sed nolendo amisit. Sui ergo casus præscius esse non potuit, quia sapiētia fructus est pietatis. Continuo autem vt factus est, cecidit, nō ab eo quod accepit: sed eb eo qđ acciperet: si deo subdi voluisset. Ecce hic aper B te declarat Angelos bonos esse creatos, & post creationem cecidisse, & fuit ibi aliqua morula, licet breuissima. Quod Origenes confirmat super Ezechielem, dicens. Serpēs hostis contrarius veritati: non tamen à principio, neque statim super pectus, & ventrem suum ambulauit, sicut Adā & Eua non statim peccauerunt: ita & serpens aliquando fuit non

¶ Ad tertium dicendum, q sicut ex prædictis patet, quanto aliquis angelus est superiot tāto plura vna specie cognoscere potest, nullus tamen est in quo oporteat secundum numerum indiuiduorum species multiplicari, quia per vnā speciem omnia indiuidua illius speciei cognoscit, & illa species efficit propria ratio huius vel illius secundum respectum ad hoc, vel ad illud per modum, quo ideæ in intellectu diuino multiplicantur, & ita neque intellectus angeli intellectui diuino æquabitur, neque infinitæ species in intellectu angeli erunt. relationes autem quæ consequuntur actus rationis, vel intellectus in infinitum multiplicari, non est inconueniens.

¶ Ad quartum dicendum, q per species sibi à creatione inditas cognoscunt angeli causas habentes ordinem in natura, & omne illud quod in causis illis determinatur, vel simpliciter, vel vt frequenter: & quia contingentia futura non sunt determinata in causis suis: sed facta determinatione causarum afficiuntur in actu præsentia: ideo eorum quādin futura sunt, cognitionem non habent: sed hoc solius Dei est, qui omnes successiones temporum vno actu intuetur.

1. q. 58. a. quodlibet. q. 7.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum angelus intelligat plura simul.

1. p. q. 58. quodl. q. 7. De ver. supra. 14. De cœlest. Hier. ca. 7.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, q angelus simul actu plura intelligat, quia secundum Diony. angelus habet intellectum deiformem: sed Deus in actu simul omnia intelligit, quia apud ipsum nulla est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, Iac. 1. primo & intellectus angeli est simul plurium.

¶ 2 Præt. In patria non erunt cogitationes volubiles sed sanctis in patria promittitur, q erunt sicut angeli in cœlo Matth. 22. ergo videtur, quòd nec angeli intellectus, voluatur de vno in aliud: sed simul omnia cognoscat.

Tex. cō. 20. ¶ 3 Præt. secundum Philosophum, felicitas est in operatione & non in habitu: sed angeli habent nobilissimam felicitatem, ad minus beati. ergo videtur, quòd omnium cognitorum suorum cognitionem simul in actu habeant, & non successiue.

¶ 4 Præt. Intellectus angeli non est minus nobilis, quàm intellectus agens animæ rationalis: sed de hoc intellectu dicitur in 3. de anima, quòd non quandoque intelligit, & quādoque non: sed semper. ergo multo fortius hoc verum est de intellectu angeli.

8. super hec ad literam cap. 20. Sed Contra. secundum Aug. Deus mouet spiritualem creaturam per tempus: sed per tempus moueri est per affectiones & conceptiones intellectus moueri. ergo videtur, quòd in angelis sit sucessio intellectuum.

Respondeo Dicendum, q causa, quare non possunt plura simul intelligi in actu. hæc est, quam Algazel assignat, quia oportet semper intellectum configurari actu secundum speciē rei intelligibilem, quam apud se habet rei intellectę in actu, vt A sit assimilatio vtriusq; quæ exigitur ad cognitionem rei. sicut autem impossibile est corpus, secundum eandem partem diuersimode figurari diuersis figuris: ita impossibile est vnū intellectum diuersis simul speciebus ad diuersa intelligēda actu informari: & ideo considerandum est, quòd quicunque intellectus plura intelligit per plures species, oportet q ea non simul intelligat, vt patet in intellectu humano, secundum statum viæ à rebus accipiente. intellectus autem diuinus, q a vno oīa cognoscit: ideo simul est actu omniū: sed intellectus angeli cognoscit res dupliciter. Vno modo p species plures, quæ in intellectu eius sunt, & sic oportet, q plura nō simul cognoscat, nisi inquantum reducuntur ad vnam speciem per quā cognoscuntur. Alio modo cognoscunt res in vno, quod est causa earum, & hoc est verbum, & sic possunt esse simul in actu cognitionis omniū. hæc C autem cognitio est quasi formalis respectu præcedentis, à qua nunquam absoluuntur: & ideo frequenter inuenitur traditum à sanctis & philosophis, quòd in intellectu ipsorum nō est successio vel renouatio: quamuis sit vicissitudo inquantum intelligunt res in propria natura per species concretas.

¶ Ad Primum dicendum, q intellectus angelorū dicitur deiformis, eo q diuino intellectui conformis est. non autem in hoc, quòd vno omnia intelligat: & ita simul, sed in hoc, q à rebus cognitionem non accipit: sed sine inuestigatione rationis, & sine adminiculo sensus cognoscit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cognitiones volubiles dicuntur, in quibus est etiam reuolutio, secundum discursum rationis de causatis in causas procedentis, aut econtrario, vt ex notis in ignota deueniat: non tamen excluditur successio cognitionum ab angelis, & à sanctis: nisi secundum contemplationem verbi, prout in perfectam assimilationem diuinam per D ducuntur, & in hoc etiam eorum fœlicitas essentialis consistit.

¶ Vnde patet responsio ad tertium.

¶ Ad quartum dicendum, & quòd intellectus * possibilis, & agens, est in angelis sicut in nobis, sed diuersimode. quia intellectus possibilis in nobis est in potentia respectu specierum acceptarum à rebus per lumen intellectus agentis, actu eas intelligibiles facientis: sed in eis est possibilis respectu luminis à Deo, in eos procedentis. Similiter etiam, lumen intellectus agentis in nobis, nō sufficit ad distinctam rerum cognitionem habendam, nisi secundum species receptas, quas informat, vt lux colores: sed lumen intellectuale in angelis sufficit ad distinctam cognitionem rerum habendam, quia hoc ipsum lumen est, ex quo formæ intellectuales * multiplicantur, quibus intelligentiæ plenæ dicantur. Sic ergo intellectus agens ipsorum semper dicitur in actu esse, quia incessanter ad aliquid actu considerandum lucet in angelis, sicut in nobis, quantum in ipso est: non autem oportet, quòd semper ad vnam speciem fiat conuersio ita vt semper vnum intelligatur in actu. *D. 137. *D. 146.

B

QVAESTIO III.

C

Vtrum angelus in statu suo, naturali dilexerit Deum plus quàm se, & omnia alia.

CIrca tertium principale, quæritur de dilectione scilicet vtrum angeli, si in gratia creati non sunt, in illo stato innocentię Deum super se, & plus quā omnia dilexerunt. Et videtur quòd non. Sic enim Deum diligere est actus charitatis, qui charitatem non habentis esse non potest, sed angeli in illo statu charitatem non habebant, quę sine gratia non est, cum nunquam sit informis. ergo videtur, quòd non dilexerunt Deum plus quam se.

1. q. 60. 5. Et 3. dis. 29. 3. 22. q. 26. 3. q. 27. 3. de ver. q. 22. 2.

¶ 2 Præt. secundum Bern. Natura semper in se curua est: sed

dilectio

dilectio angelorum in primo statu non fuit nisi ex principio F naturali. ergo tota in amantem reflectebatur, vt quicquid diligerent angeli, propter seipsos diligerent, & ita non Deum supra se diligebant.

Tract.6.c.4 ¶ 3 Præt. Auic. dicit in sua Meta. q nulla actio alicuius naturę est liberalis, nisi filius Dei, ex hoc, q omnem actionẽ aliã, sequitur aliquod cõmodum ipsius agentis: sed dilectio, qua aliquis Deum super se diligit, est maxime liberalis. ergo videt, quòd hoc non possit alicui conuenire, nisi per gratiam.

¶ 4 Præt. Vnũquodque naturaliter appetit acquirere suum finem. sed omne quod desiderat ab aliquo, vt sibi acquirendum propter se, & minus se diligitur, cum ergo angeli in statu naturalium deum, sicut suum finem dilexerunt, videtur quòd eum super se non dilexerunt.

De diui.no. cap.4. ¶ 5 Præt. Secundum Dinny. Bona naturalia in angelis remanent etiam post peccatum: sed constat, q peccator homo, vel angelus non diligit Deum super omnia. ergo videtur, quòd nec in statu naturalium.

serpens, cum in paradiso delitiarum moraretur. Deus enim malitiam non fecit. Ecce hic aperte dicit post creationem interposita morula, cecidisse. Ideoque illa verba, sic accipienda videntur, Homicida erat ab initio, vel mẽdax, id est statim post initium, G quando sibi Dei æqualitatem, promisit, & seipsum occidit, qui homo dicitur in euangelio, nec in veritate stetit, quia in ea non fuit: sed ab initio temporis, id est statim post initiũ temporis apostatauit. Potest etiam & sic accipi illud. Ab initio homicida fuit vel mendax, id est ex quo homo fuit conditus, quem per inuidiam in mortem præcipitauit & fallaciter seduxit. Ex prædictis igitur liquet omnes angelos bonos esse creatos, & post creationem quosdam cecidisse a bono, quod habuissent, si persitissent. H

Sed Contra. Omnis dilectio, aut est vtus, aut fruitionis. si ergo angeli diligebant Deum in statu innocentiæ, aut, vt vtentes, aut, vt fruentes. Si, vt vtentes. ergo vtebautur re fruenda, quod est magnæ peruersitatis, secundum August. & ita esset dilectio peccati, & non naturalis. si, vt fruentes. ergo Deum propter seipsum diligebant, quia frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam.

Lib.11.de ciuita. Dei cap.25.

¶ 2 Præt. Deum esse super omnia intelligendum, cum sit legis naturalis scriptum, erat in mente angeli multo expressius, quam in mente hominis: sed non contingit sine peccato facere, contra id quod per naturalem legem cordi inditum est. I ergo & si Deum super omnia non diligebant, peccabant. quamdiu ergo sine peccato fuerunt, Deum super omnia dilexerunt.

Respondeo, Dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio, quidam enim distinguunt dilectionem concupiscentiæ & amicitiæ, quæ duo si diligenter consideremus, differunt secundum duos actus voluntatis, scilicet appetere, quod est rei non habitæ, & amare quod est rei habitæ secundum August. est ergo dilectio concupiscentiæ, qua quia aliquid desiderat ad concupiscendum, quod est sibi bonum secundum aliquem modum, & tali dilectione angeli in statu naturalium Deum plus quam se diligebant, vehementius appetendo bonum diuinum quam suum: quia hoc erat eis delectabilius. vnde totam hanc dilectionem in seipsos retorquebant. Dilectio autem amicitiæ est, qua aliquis aliquid vel similitudinem eius, quod in se habet, amat in altero volens bonum eius, ad quem similitudinem habet, & propter hoc Philosophus dicit, quòd est simile simili amari: sicut vnus virtuosus alium diligit, in quibus tamen est vera amicitia, & tali dilectione angeli quodammodo diligebant Deum supra se, quia ei maius bonum quam sibi optabant scilicet esse Deum, quod sibi non volebant: sed aliquod minus bonum: sed tamen intensius sibi volebat bonum creatum, quam bonum diuinum. K

Tom.8.in psal.37.

sup.8.Ethi. cap 1.

¶ Sed ista responsio non potest stare: oportet enim ponere angelos ad Deum habuisse dilectionem amicitię, cum secundum bona naturalia similitudo diuina in eis resplenderet. hoc autem est de ratione amicitiæ, quod quamuis habeat dilectiones, & vtilitates annexas. non tamen ad has oculus amantis respicit, sed ad bonum amatum. ergo in corde amantis præponderat bonum amatum omnibus vtilitatibus, vel dilectionibus, quæ consequuntur ex amato. Sed nullum bonum erat in angelo, quod non esset ex ipso amato scilicet Deo. ergo plus * diligebant bonum amatum diuinum, quàm bonum quod ipsi erant, vel quod in eis erat, & hæc est alia opinio. * D.97.

Quòd triplex fuit in angelis sapiẽtia ante casum vel confirmationem.

B

Hic quæri solet, quam sapiẽtiam habuerint ante casum vel confirmationem. Erat in eis naturalis cognitio triplex, qua sciebant q facti erant, & à quo facti erant, & cum quo facti erant. Et habebant aliquam boni & mali notitiam, intelligentes, quid appetendum vel respuẽdum illis foret.

An aliquam dei habuerint dilectionem vel sui inuicem.

C

Solet etiam quæri vtrum aliquam Dei vel sui inuicem dilectionem habuerint. Ad quod dici potest, quoniam naturalem habebant dilectionem, vt memoriam intellectum & ingenium,

¶ Ad Primũ ergo dicendum, q actus charitatis potest dici dupliciter, vel q est ex charitate, & hoc non est nisi in habẽte charitatem, vel qui est ad charitatem: non sicut meritorius vel generatiu°, sed sicut præparatiuus, & sic actus charitatis, ante charitatem habitam haberi potest: sicut facere iusta est ante habitum iustitię: vel potest dici, quòd in amicitia charitatis, mouetur animus ad amandum Deum, ex similitudine gratiæ: sed in dilectione naturali ex ipso bono naturæ, quod etiam est similitudo summæ bonitatis, & propter hoc dicendum, quòd cum dicitur, q habens charitatẽ diligit Deum, propter seipsum, ly propter, denotat habitudinem finis & efficientis, quia ipse Deus superaddit naturæ. vnde in eius dilectione tendit: sed cum dicitur de carente charitate, quod diligit Deum propter seipsum, ly propter, denotat habitudinem finis, & non efficientis proximi, nisi sicut Deus in omni natura operante operatur.

¶ Ad secundum dicendum, q natura in se curua dicitur, quia semper diligit bonum suum: non tamen oportet, quòd in hoc quiescat intentio quod suum est: sed in hoc quòd bonum est, nisi enim sibi esset bonum aliquo modo, vel secundum veritatem vel apparentiam: nunquam ipsum amaret: non autem propter hoc amat, quia suum est: sed quia bonum est. bonum enim est per se obiectum voluntatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis cuilibet naturæ creatæ agenti ex sua actione proueniat aliquod commodum: non tamen oportet, quòd illud commodum sit intentum: sicut patet in amicitia honestorum.

¶ Ad quartum dicendum, q finis est duplex, quidam proportionatus rei, receptus in ipsa, vt perfectio inhærens sibi, sicut sanitas in operationibus medicinæ, & quia iste finis non est secundum esse, nisi in eo cui acquiritur: ideo absolute non amatur ab aliquo supra se: sed ly esse sub tali perfectione amatur supra se esse simpliciter, sed est quidam finis per se subsistens, non dependens secundum esse à re, quæ est ad finem, & iste finis desideratur quidem acquiri: sed amatur supra id quod acquisitum est ab illo, & talis finis est Deus, vt supra dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, quòd bona naturalia, prout in esse naturæ absolute considerantur remanent integra, post peccatum: tamen peruertuntur, quantum ad rectum ordinem, quẽ habebant in gratia vel virtute, & hanc rectitudinem consequebatur, super omnia Deum diligere.

EXPOSITIO TEXTVS.

Hic Quæri solet' &c. Ponitur hic duplex angelorum cognitio, vna speculatiua qua cognoscebant Deum, seipsos, & alias creaturas. Et alia practica sequens eorum operationem, quæ ad eos pertinebat, qua cognoscebant quid eligere & respuere deberent. Et hæc erat similis cognitioni prudentiæ in nobis.

DISTINCTIO IIII.
DIVISIO TEXTVS.

Ostenso quales fuerunt angeli in principio suę creationis, quantum ad naturam, & quantum ad culpam & innocentiam, hic inquirit quales fuerunt, quātum ad gloriā & miseriam. Et dividitur in partes tres. In prima mouet quæstionem. In secunda determinat eam. ibi {Quales fuerunt angeli &c.} Secunda pars diuiditur in duas, secundum duas quæstiones propositas. ibi {Quatum prima quærebat de beatitudine.} In secunda de perfectione beatitudini annexa, quam ibi determinat ibi. {Ad hoc autē quod quęrebatur.}

¶Circa primum tria facit. Primo determinat quæstionem quātum ad malos. Secundo, quantum ad bonos. ibi {Boni vero qui pstiterunt.} Tertio, solutionis virtutem post inquisitionem colligit. ibi {Ex prædictis consequitur &c.}

DISTIN. IIII.
A

An perfectos et bonos creauit deus angelus, an miseros & imperfectos.

Post hæc videndum est vtrū perfectos & beatos creauit Deus angelos, an miseros & imperfectos. Ad quod dici potest, quòd nec in beatitudine, nec in miseria creati sunt. Miseri.n. ante peccatum esse non potuerunt, quia ex peccato miseria est. nam si non fuisset peccatum, nulla esset miseria. Beati quoq; nondum fuerunt illi, qui ceciderunt, quia sui euentus ignari fuerunt, idest peccati & supplicij futuri. Si enim lapsum suum præscierunt, aut vitare voluerunt, sed non potuerunt & ita erant miseri, aut potuerunt, sed noluerunt: & ita quia Deum & se aliquatenus diligebant, per quam tamen non merebantur. erant stulti & maligni. Ideoque dicimus, quia non erant præscij euentus sui, nec eis, data est cognitio eorum, quæ futura erant super eos. Boni vero & qui persti terunt, forte suę beatitudinis prę scij fuerunt. Vnde Aug. super Genesim. Quomodo inquit, beatus

B inter angelus fuit, qui futuri peccati, atq; supplicij præscius non fuit? Quæritur autem, cur non fuerit? forte hoc Deus diabolo reuelare noluit, quid futurus vel passurus esset. Cæteris vero reuelare voluit, quòd in veritate mansuri essent. His verbis videt Aug. significare, quòd angeli qui corruerunt, non fuerunt præscij sui casus: ideoq; beati non fuerunt, & quòd angeli qui perstiterunt, beatitudinem sibi affuturam prę scierunt, atq; de ea certi in spe extiterunt: vnde quodammodo iā

C beati erant, & re vera si ita fuisset, posset dici illos aliquo modo fuisse beatos, alios vero, qui nescierunt euentum suum, non.

¶Circa secundum duo facit. Primo ponit quandam viam, per quam videtur angelos bonos, beatos creatos. Secundo excludit eam. ibi {Sed hæc magis opinando &c.}

QVAESTIO PRIMA.
A

Hic tria quæruntur.

Primo. Vtrum angeli in principio suæ creationis, beati fuerunt vel miseri.

Secundo. Si non, Vtrum beatitudinem suam, vel miseriam præsciuerunt.

Tertio. Vtrum perfecti gratia, creati sunt.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum angeli sint creati beati.

1.q.62.1. Tom.3. AD Primum proceditur sic. Videtur quòd angeli creati sint beati. Primo per Augu. in lib. de ecclesiasticis dogmatibus, qui dicit, quòd angeli, qui in illa in qua sunt creati beatitudine perseuerant, non natura, sed gratia possident vt bonum mutetur: sed angeli boni de quibus loquitur, perseuerant in beatitudine perfectæ gloriæ. ergo videtur, quòd in illa creati.

¶ 2 Præt. Tota substantia beatitudinis consistit in Dei visione, vnde dicitur Ioan. 17. Hæc est vita æterna &c. sed angeli in principio suæ creationis Deum viderunt, aliàs in verbo creaturas non cognouissent cognitione matutina, quam Aug. ponit. ergo videtur quòd beati creati sunt. super Gen. ad lit. lib.4. tom.3.

¶ 3 Præt. Supra dictum est, quòd angeli in principio suæ creationis, aliquam cognitionem de Deo habuerunt. non autem cognouerunt in speculo, & enigmate sicut nos modo, vt dicitur 1. Cor. 13. Quia obscuritas enigmatis est rationis obumbratæ, per continuum tempus, inquantum à sensibus & phantasmatibus, cognitionem inquirendo accipit. ergo cognouerunt per speciem, & ita beati fuerunt.

¶ 4 Præt. Venire de posterioribus in priora, de causatis in causas, est virtutis inquirentis & conferentis: sed intellectus angelicus non est huiusmodi, quinimmo deiformiter intelligit,

A sine inquisitione sicut nos prima principia, quorum est intellectus. ergo videtur, quòd Deum non ex creaturis cognouerunt, sed ipsum in se: & ita visionem gloriosam habuerunt.

Sed contra. De ratione beatitudinis est status confirmatio. vnde Boetius dicit. Quid me fœlicem toties iactastis amici? Qui cecidit, stabili non erat ille gradu: sed angeli in principio suæ creationis, non fuerunt confirmati omnes, quod quorundam casus ostendit, nec etiā quidam alijs non confirmatis, quia culpā non potuit præcedere distinctio in carentia beneficiorū, quæ à Deo conferebantur. ergo videtur, quòd non fuerunt creati beati i principio suæ creationis. Met.1.1.li.

¶ 2 Præte. Simul boni angeli effecti sunt beati, & mali angeli miseri. ergo videtur, quòd cum mali angeli in principio suæ creationis non fuerint miseri, sicut nec peccatores, quòd nec boni in principio suę creationis beati fuerunt.

Respondeo dicendum, quòd beatitudo siue fœlicitas, est in perfectissima operatione habentis rationē & intellectum: intellectus autem perfectissima operatio est in contemplatione altissimi intelligibilis, quod Deus est. Vnde tam Dei quàm angeli quàm etiam hominis vltima fœlicitas, & beatitudo, Dei contemplatio est, nō solum secundum sanctos, sed etiam secundum Philosophos. hanc autem operationem non possibile æqualiter in omnibus inueniri. vnde beatitudo vniuscuiusque consistit, inquantum hanc operationem attingit, secundum modum suæ perfectionis: & ideo diuersimode in-

D uenitur in Deo, & in angelo, & in homine secundum eorum naturalia consideratis. Ipse enim Deus seipsum per essentiam suam videt, & non per aliquam sui similitudinem. intellectus autem angeli naturali cognitione ipsum videt per similitudinem eius acquisitam in ipsu: vnde in libro de causis dicitur, quòd intelligentia scit quod est supra se, inquantum est creata ab eo. vnde similitudinem diuini esse participat, secundum modum suum: sed intellectus humanus non peruenit ad hanc visionem naturali cognitione, nisi per similitudinem à creaturis receptam, inquantum, per ea quæ facta sunt, inuisibilia cognoscit, vt dicitur Roman. primo. Et differt hæc triplex visio, vt sensibiliter loquamur, sicut oculus videt lucem existentem in pupilla, non per aliquam speciem eius, & hæc est similis visioni, quia Deus videt se. Sed visio qua angelus videt Deum, est similis visioni, qua aliquis videt hominem per similitudinem, immediate ab

E ipso receptam: sed visio intellectus humani qua Deum videt, similis est illi visioni, qua aliquis hominem videt intuendo speculum, in quo hominis imago resultat, & propter hoc dicuntur in speculo videre 1. Corin. 13. & in hac beatitudine visionis diuinæ, quæ naturaliter angelis debetur, angeli creati sunt, & hæc est perfectio eorum, secundum tempus illud. Sed est alia perfectio, in qua per naturam suam non possunt deuenire, cuius tamen capaces sunt, vt scilicet ipsum Deum in essentia sua videant, non per aliquam similitudinem receptam, vt eorum beatitudo diuinæ beatitudini sit conformis, & in hac beatitudine creati non sunt: sed ad eam alijs cadentibus peruenerunt.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Aug. nominat beatitudinem, illam visionem Dei naturalem, per quam tamen non erant beati simpliciter, cū maioris perfectionis capaces essent, sed secundum quid, scilicet secundum tempus illud: sicut &

Cap. 10. Philosophus in 1.Ethic. dicit aliquos in hac vita beatos, non simpliciter, sed vt homines. F

¶ Ad secundum dicendum, quòd viderunt verbum per similitudinem verbi in eis impressam: non tamen in hoc est vltima eorum beatitudo, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non propriè dicitur illa cognitio specularis, sicut homo non dicitur videre in speculo illud, cui⁹ similitudo in oculo suo relinquitur, nisi ipse oculus speculum diceretur, in quo species rei resultat: nec tamẽ est visio beata, vt dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd virtutis cognoscitiuæ est, vna conuersio in speciem
*D.7.c.2. rei, & in rem ipsam. vnde ex hoc, quòd aliquis per speciem rei, quã apud se habet, rem illam cognoscit, non dicitur cõferre: sed ex eo, quòd ex similitudine vnius rei, aliã rem accipit: & ita patet, quòd non oportet intellectũ angeli ponere collatiuũ & inquisitiuum.

Quòd opinando hæc dixerit, non asserendo, scilicet quòd angeli, qui perstiterunt, præscij fuerint sui boni.

SEd hæc magis opinando, & quærendo dicit Aug. quàm asserendo. Vnde & huic opinioni opponens, consequenter subdit. Sed quare discernebantur illi à cæteris, vt Deus istis, quę ad ipsos pertinerent non reuelaret, alijs vero reuelaret, cum non prius sit ipse vltor, quàm aliquis peccator? non.n. damnat Deus innocentes. Hic videtur innuere, quòd nec peccaturis futurum malum, nec permansuris futurum bonum reuelauerit. Ideoque nec illi, qui ceciderunt vnquàm, nec illi qui perstiterunt, vsque ad consummationem beati fuerunt, quia beati non poterant esse, si de beatitudine certi non erant, vel si damnationis incerti erant. Vnde August. in eodem. Dicere inquit, de angelis, quòd in suo genere beati esse possunt, damnationis vel salutis incerti, quibus nec spes esset, quòd mutandi essent in melius, nimia præsumptio est, quomodo enim beati esse possunt, quibus est incerta sua beatitudo?

†Lib.11.super Gen.ad lit.cap.19. ARTIC. II.

b *Vtrũ angeli præsciuerint suam miseriam vel beatitudinem.*

AD Secũdum sic proceditur. Videtur quòd angeli suam miseriam, vel beatitudinem præsciuerunt: sicut enim angeli, ita & hominis miseria est per peccatum: sed homini suum peccatum quandoq; prænuntiatur, sicut dominus Petro futurum peccatum prædixit, vt legitur Matth.26. ergo videtur, quòd etiam angelis suum casum prænuntiare debuerit. I

In 1.Gradu superbiæ. ¶ 2 Præt. Bern. de gradibus humilitatis dicit, quòd diabolus præuidit se super malos principatum habiturum, propter hoc in latere aquilonis solium suum ponere volebat, vt dicitur Esa. 14. sed non est factus princeps malorum, nisi per peccatum. ergo videtur, quòd peccatum suum præsciuerit.

¶ 3 Præt. Ante peccatum nullus dolor, vel pœna præcessit in angelis: sed esse incertum de sua salute, est sanctis magna cau
Lib.5.Mor. cap.4. sa doloris, vt dicit Greg. super illud Iob 3. viro cuius abscondita est via &c. Ergo videtur, quòd boni angeli certi fuerunt de sua salute, & ita etiam mali de suo casu.

¶ 4 Præt. Quanto aliquid est magis remotum à cognoscente, tanto minus subiacet cognitioni eius: sed magis distant ab angelis ea, quorum ipsi non sunt causæ, sicut res naturales, quarum tam cognitionem habebant, quàm motus liberi arbitrij, quibus sunt conuersi vel auersi, quorum ipsi sunt causæ. ergo suam conuersionem & auersionem præsciuerunt. K

Sed contra. Quicunque est certus de malo futuro, non potest simul sperare bonum contrarium. si ergo angeli, qui ceciderunt præsciuissent suum casum, oportebat eos desperare de beatitudine accipienda. ergo fuissent desperati antequam peccassent, quod est inconueniens.

¶ 5 Præt. Omne quod quis apprehendit, oportet quòd sit vel cõueniens suæ voluntati, vel discordans: sed malũ culpæ, non potest esse concordans voluntati peccantis sine peccato, nec potest aliquid cógnitũ discordare à voluntate sine dolore & pœna. ergo si casum suum præsciuerunt, oportet quòd pœna vel culpa in eis, præcederet primam culpam, quod est impossibile.

F Respondeo dicendum, quòd aliquod potest præcognosci dupliciter, vel cognitione certa: sicut ea, quæ habent causas determinatas infallibiles, vt solem oriri cras, vel cognitione coniecturali: sicut ea quæ habent causas determinatas, vt in maiori parte, sicut medicus præcognoscit sanitatem futuram, & nauta tempestatẽ. cum ergo casus, & confirmatio angelorum dependeant ex libero arbitrio, quod non est causa determinata ad vnum, nõ potuit eorum præcognitio haberi, secundum certitudinẽ nisi à Deo, qui præsentialiter omnia intuetur: sed tamen secundum coniecturam, poterant præsumere omnes se habituros beatitudinem, quia ad hoc eorũ natura erat magis inclinata, velut ad hoc instituta: sed suum casum præscire non poterãt ex seipsis, nec per coniecturam, nec per certitudinem: sed tantum potentiã cadendi, nec etiam fuit cõgruum à Deo eis reuelari, ne pœna culpam præcederet, nec iterum bonis suam confirmationem, ne distinctio culpã præcederet, vt in litera dicitur. Si tñ vtrisque reuelatum fuisset, recepissent id non secundum certitudinem, prout in Deo erat: sed secundum modum suum, quasi ad cautelam dictum.

Summa colligitur prædictorum, confirmans omnes angelos ante confirmationẽ, vel lapsum non fuisse beatos, nisi quis beatitudinem accipiat illum statum innocentiæ, in quo fuerunt ante casum.

G EX prædictis consequitur, quòd angeli qui corruerunt, nunquàm beati fuerũt, nisi beatitudinem aliquis accipiat illum statum innocentiæ, in quo fuerunt ante peccatum. Illi vero qui perstiterunt, aut suam beatitudinem futurã, Deo reuelãte, præsciuerunt, & ita spei certitudine aliquo modo beati fuerunt, vel incerti extiterunt suæ beatitudinis: & ita aliter beati non fuerunt, quã reliqui qui ceciderunt, mihi autem, quòd posterius dictum est, probabilius videtur.

H *Responsio ad id quod quærebatur, an angeli essent creati perfecti, an imperfecti, & dicitur, quòd perfecti fuerunt secundum aliquid, & imperfecti secundum aliquid.*

AD hoc autem quod quærebatur, vtrum pfecti vel imperfecti, fuerint creati, dici potest, quòd quodam modo perfecti fuerunt, & quodam alio modo imperfecti. Non enim

I ¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Petrus etiam domini prænunciationem accepit non per certitudinem, sed ad comminationem dictam.

¶ Præt. Non est simile de homine & de angelo, quia homo cadit reparabiliter: vnde desperare non cogitur ex præscientia sui casus, sic angelus, cuius casus est irreparabilis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quando ad aliquod consequens potest per multa diuersa antecedentia veniri, contingit consequens scire sine hoc, quòd antecedens determinate sciatur, sicut Ioseph præuidit suum dominium super fratres, non Gen. 37.
tamen venditionem, & alia, ex quibus dominium consecutus est, ita & Dæmon potuit præuidere suum principatum super malos sine hoc, quod casum præsciret, quia poterat malorum princeps esse etiam bonus existens.

¶ Ad tertium dicendum, quod illa coniecturalis cognitio, per quam de sua bonitate præsumebant, omnem dubitationem,
K & anxietatem ab eis auferebat cum hoc, quòd non erat in eis aliquid ad casum trahens, sicut in nobis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd effectus naturales, qui non habent causas determinatas ad vnum, præscire non poterant in causis suis: sed tantum illa, quæ ex causis naturalibus, determinatis ad vnum procedunt: & ita in seipsis cognoscebant ea, quæ in natura eorum determinata erant. non autem illa, quæ ex libero arbitrio dependebant, vt dictum est.

ARTICVLVS III. 1.p.q.62.a. 2a.q.5.1. De ver. q. 28.3.

c *Vtrum angeli creati fuerint in gratia.*

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd angeli non sint creati in gratia. sic enim dicit Aug. Per cœlum quod primo creatum cõmemoratur, datur intelligi, in formis natura spiritualis: lib. de Gen. ad lit. ca. 3. tom. 3.

spiritualis: sicut in se potest existere non conuersa ad creato- A rem: sed hæc conuersio per gratiam fit. ergo videtur, q angelica natura, creata est informis sine gratia.

¶ 2 Præt. Sicut supra in litera habitum est, per ea quæ angeli in principio creationis acceperunt, poterant stare, sed non poterant proficere: sed per gratiã potest aliqs mereri gratiæ augmentum, & ita proficere. ergo non fuerunt in gratia creati.

Distin. 3. ¶ 3 Præt. August. dicit, & supra habitum est, quòd diabolus cõtinuo vt factus est, non cecidit ab eo qđ accipit, sed quod acciperet si Deo subdi voluisset: cecidit autem à gratia. ergo gratiam nondum acceperat.

Lib. Gen. ad lit. c. 9. ¶ 4 Præter. Secundum Aug. per lucem primo creatam significatur gratia angelorum: sed quàm cito facta est lux diuisa est à tenebris, per quas intelligunt angeli peccantes. cum ergo nullus angelus fuerat tenebra p peccatum in principio suæ creationis, videtur quòd nec etiam fuerunt lux per gratiam.

¶ 5 Præt. Cum in principio creationis, non fuerit distinctio in angelis, quantum ad gratiam & culpam, si aliqui in gratia fuerint creati, omnes in gratia creati fuissent: sed illi qui ceciderunt, nunquàm in gratia fuerunt, quia cum non fuisset in eis aliquid retrahens impetum gratiæ secuti fuissent dirigentis in Deum. ergo videtur, q nullus in gratia creatus sit.

De ciu. Dei lib. 12. c. 9. tex. Sed contra. Aug. dicit quòd Deus simul erat condens naturam & largiens gratiam. ergo in principio creationis gratiam habuerunt.

¶ 2 Præter. Supra illud Oseæ 3. Diligunt vinacia vuarum, D dicit Glo. q dæmones in magna pinguedine sancti spiritus creati sunt, qua per peccatum sunt priuati: sed pinguedo sancti spiritus est gratia. ergo in gratia creati sunt.

¶ 3 Præt. Ad diuinam liberalitatem pertinet, vt gratiam infundat omnibus, qui sunt capaces gratiæ, nisi in eis aliquid resistens inueniatur multo amplius, quam cuilibet materiæ dispositæ formam naturalem tribuat: sed angeli in principio suæ creationis motum liberi arbitrij habuerunt: nec aliquid in eis impediens fuit. ergo videtur, quòd statim in eis gratiam infundit.

¶ 4 Præter. Gratiam per naturalia nullus mereri potuit, per quæ tamen ad eam se præparare potest: sed præparatio ad gratiam potest esse etiam per vnum motum liberi arbitrij, sicut patet in contritione. ergo videtur, quòd cum motum liberi arbitrij habuerint in principio creationis suæ, quòd pro nihilo differretur gratiæ collatio, & ita videtur, quòd statim E gratiam habuerunt.

Respondeo dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio. quidam enim dicunt, quòd angeli non in gratia, sed in naturalibus tantum creati sunt, & hæc opinio est communior. Alij vero dicunt, angelos in gratia creatos esse. harum autem opinionum, quæ verior sit non potest efficaci ratione deprehendi, eo quòd creaturarum principium ex simplici creatoris voluntate dependet, quam rationem inuestigare impossibile est: tamen secundum conuenientiam ad alia eius opera, potest vna pars, alia probabilius sustineri. Illa enim opinio, quæ ponit angelos in naturalibus tantum creatos, consonat illi opinioni, quæ ponit omnia simul in materia, non autem per species distinctas creata, quia sicut se habet materia informis ad formas corporales, ita natura angelica ad gratiam. Illa autem opinio, quæ ponit angelos in gratia creatos, magis consonat illi opinioni, quæ ponit omnia in exordio creationis per species distincta, quæ opinio mihi magis placet, absque alterius partis præiudicio, quia huic positioni præcipue, quantum ad gratiam angelorum plures sanctorum authoritates consonare videntur.

vno modo dicitur aliquid perfectum, sed pluribus.

Quòd tribus modis dicitur perfectum, secundum tempus, secundum naturam, & vniuersaliter perfectum.

Dicitur namque perfectum B tribus modis. Est enim perfectum secũdum tempus, & etiam perfectum secundum naturam, & etiam perfectũ vniuersaliter. Secundum tempus perfectum est, quod habet quicquid tempus requirit, & conuenit secundum tempus haberi, & hoc modo angeli erant perfecti, ante cõfirmationem vel lapsum. Secundum naturam perfectum est, quod habet quicquid debitum est, vel expedit naturæ suæ ad glorificationem, & hoc modo perfecti fuerunt angeli post confirmationem, & erunt sancti post resurrectionem. Vniuersaliter & summe perfectum est: cui nihil vnquàm deest, & à quo vniuersa proueniunt bona, quod est solius Dei. Prima igitur perfectio est naturæ conditæ, secunda naturæ glorificatæ, & tertia naturæ increatæ.

Prædicta breuiter tangit, addens quales fuerunt angeli in conuersione & auersione.

C

Qvales fuerint angeli ĩ creatione ostensum est, boni scilicet & non mali, iusti, idest innocentes, & perfecti quodammodo, alio vero modo imperfecti, beati vero non fuerunt vsque ad confirmationem, nisi C beatitudo accipiatur, vt iam dictum est, ille status innocẽtiæ & bonitatis, in quo conditi sunt.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd secundum Aug. in illa distinctione operũ, quæ in principio Gen. memorantur, non designatur successio temporis, sed ordo naturæ tantum, secundũ quòd in via generationis est * imperfectũ ante perfectum, & in eodem potentia ante actũ, quàmuis actus simpliciter præcedat potentiam. Super Gen. ad lit. lib. 4. cap. 34. * D. 1021.

¶ Ad secundum dicẽdum, q dicuntur angeli non potuisse proficere, non quia mereri nõ poterant: sed quia per suam virtutem in gloriam transferri non poterant: nisi ampliori lumine infuso.

¶ Ad tertium dicendum, quod oportet dicere angelos, qui peccauerunt ab aliquo quod habuerũt cecidisse, siue in gratia creati fuerint, siue non, saltem ab innocentia, vel rectitudine naturali: & ideo hoc quod dicitur, q cecidit ab eo quod nondum receperat, referendum est ad casum à gloria: quod patet ex hoc quod præmittitur, Beatæ vitæ dulcedinem non gustauit &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut in diaphano est aliquid de natura lucis: licet imperfecte, completur autem quando efficitur lucidum in actu: ita etiam in principio creationis angelorum erat in eis, aliquid de natura lucis vel gratiæ, vel saltem naturalis intellectus tantum. vnde oportet, vt per hoc quod dicitur fiat lux, intelligatur de luce perfecta, quæ est gloria, quæ non prius bonis infuit, quàm à malis diuisi essent: si tamen intelligatur cœlum factum, prius tempore ante lucem, si autem intelligatur non prius factum tempore, sed natura, vt Aug. exponit in primo super Genesim, tunc potest Cap. 2. intelligi de luce gratiæ, & per tenebras non intelligitur peccatum angelorum, sed informitas corporalis creaturæ, quæ formanda restabat, vt ipse in eodem exponit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ex inclinatione gratiæ in bonum, non * potest concludi, quòd habens gratiam à bono diuerti non possit, etiam si nihil habeat retrahens, nisi sit per- * D. 723. & 819. fecta gratia, quæ fini coniungat, qualis est in beatis, quia habens gratiam non agit ex necessitate gratiæ, sicut nec necessitate naturæ, quæ in bonum etiam ordinata est: sed ex libertate voluntatis. Qui autem aliam opinionem sustinent, respondent ad authoritates exponentes gratiam non pro gratia gratum faciente, sed pro alia gratia gratis data, sicut E est perspicacitas ingenij, vel aliquid huiusmodi in hominibus: dicunt autem ad alias rationes, quòd Deus gratiam distulit vt ostenderetur, quòd distat inter possibilitatem naturæ & gratiæ, vt sic creatura magis beneficium gratiæ acceptum haberet.

EXPOSITIO TEXTVS.

Qvia sui euentus ingrati fuerunt &c. Est enim de ratione felicitatis vt felix ea, quæ ad ipsum pertinent non ignoret, quàmuis non requiratur ad eam omnium scientiam habere. Vniuersaliter autem, & summe perfectum est &c. Huic consonat quod Philosophus dicit in 5. Metaph. Illud esse simpliciter perfectum, quod habet in se omnes perfectiones, quæ in generibus rerum inueniuntur, & hanc perfectionem ibidem Commentator dicit esse in Deo. Tex. cõ. 21.

DISTINCTIO V.

DIVISIO TEXTVS.

Post haec consideratin adduci 1 &c. Ostenso qualer angeli creati sunt, hic ostendit eorum differentiam adinuicem, per auersionem & conuersionem, & diuiditur in duas. In prima determinat de auersione angelorū. In secunda determinat, quae consequuntur euersos & côuersos, secundum operationem eorum adinuicem. 6. di. ibi Praeter. Scire oportet. § Prima iu duas. In prima determinat auersionem & conuersionem quorundam. In secunda ostendit, per q d sunt auersi & conuersi. ibi. § Habebant omnes &c. § Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quòd per liberum arbitriū sunt auersi & conuersi. Secuudo inquirit, vtrū liberum arbitr. sufficiat ad côuersionem sicut ad auersionem. ibi. § Si autem quaeritur &c. § Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quòd conuersis apposita est gratia, per quam conuerterentur. Secundo inquirit vtrum per gratiam illam, suam beatitudinem meruerint. ibi § Hic quaeri solet &c. § Circa primum duo facit. Primo determinat veritatem. Secundo excludit obiectum. ibi § Ideoque à quibusdam &c.

DISTINCTIO V.

A

De confirmatione & conuersione stantium, & conuersione & lapsu cadentium.

Post haec consideratio adducit inquirere, quales effecti sunt dum diuiderentur auersione & conuersione. Post creationem namque, mox quidam conuersi sunt ad creatorem suū, quidam auersi. Conuerti ad Deū fuit, ei charitate adhaerere, auerti odio habere vel inuidere.* Inuidiae namque mater est* superbia, quia voluerunt se parificare Deo, in conuersis quasi in speculo relucere coepit Dei sapientia, qua illuminati sunt, auersi vero excaecati sunt. Et illi quidem conuersi sunt & illuminati à deo gratia apposita. Illi vero sunt excae- G H

cati nō immissione malitiae: sed ex desertione gratiae, à qua deserti sunt, non ita quòd prius data subtraheretur: sed quia nunquā est apposita vt conuerterentur: Haec est ergo conuersio & auersio, quia diuisi sunt, qui natura boni erant, vt sint alij supra illud bonum, quod habebant per iustitiam boni,* alij illo corrupto per culpam mali, conuersio iustos fecit, & auersio iniustos: vtraque fuit voluntatis, & voluntas vtriusque libertatis.

De libero arbitrio breuiter tangit docens quid sit.

Habebant enim omnes liberum arbitrium, quod est libera potestas & habilitas voluntatis rationalis. Poterant enim voluntate eligere quodli-

QVAESTIO PRIMA

A

Hic est duplex quaestio.

Prima. Est de auersione malorum angelorum.
Secunda. De conuersione bonorum.

Circa primum quaeruntur tria.

Primo. Vtrum angelus peccare potuerit.
Secundo. Quid appetendo peccauerit.
Tertio. Ad quod genus peccati, eius peccatum reducatur.

a Vtrum in angelis possit esse peccatum.

Ad Primum sic proceditur. Videtur quòd in angelis non potuit esse peccatum: sicut enim dicitur in 9. Meta. In his, quae semper sunt actu, nō potest esse malum. vnde Auic dicit, q supra sphaerā lunae non est malū: sed adhuc minus est de possibilitate in angelo, q̄ in corpore celesti. ergo in angelis nullo modo pôt esse peccatū. côtra Gen. 3. c.108. 1.q.6.3. de mal.q.16. Tex. 19.

¶ 2 Praet. Quòd aliquid sit malum, postquā fuit bonum: hoc non potest esse sine motu: sed motus non est sine materia, vt dicitur in 5. Meta. Cum ergo in angelis non sit materia, vt supra dictum est, videtur q non potuerit in eis peccatum esse. Tex. 12.

¶ 3 Praet. Sicut dicitur in 7. Phy. Omnis mutatio virtutis, & vitij, reducitur in alteratione, quae est secundum passiones partis sensitiuae: sed huiusmodi passiones non sunt in angelis carentibus organis sensus. ergo in angelis non potest esse mutatio de virtute in vitium, vt peccent postquàm boni fuerant. Tex. 20.

¶ 4 Praet. Voluntas non est nisi boni, vel apparentis boni. ergo cui non potest apparere bonum, nisi quod est bonum, non potest voluntas ferri, nisi in bonum verum: sed in angelis non potest esse bonum apparens, nisi quod est verum bonum. ergo non possunt desiderare, nisi id quod est verum bonum, & ita non possunt peccare. probatio mediae. Intellectus nunquàm errat in his, quorum proprie est intellectus, sicut in cognitione principiorum: sed angeli non habent nisi intellectiuam cognitionem. ergo non possunt in sua cognitione errare. vnde

F Philosophus dicit in lib. de anima, q intellectus semper est rectus, phantasia autem est recta & non recta, hoc idem dicit Aug. super Genesim lib. 12. 3. de anima tex. 51. Cap. 14.

Sed contra. Est quod dicitur Iob. 4. Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in angelis suis re. pra. ergo &c.

¶ 5 Praet. Vt supra dictum est. Angelis in sui creatione datum est liberū arbi. sed liberum arbi. quod est ex nihil potest etiam in malū deflecti. ergo videtur, q angeli peccare potuerunt. In lib. 3. dis.

Respondeo dicendum, q apud omnes catholicos certū est, angelos peccasse, & daemones effectos esse, quomodo autem peccauerunt difficile est videre: quia non potest esse peccatū in voluntate, nisi sit aliquo modo deceptio in ratione. vnde omnis malus est quodāmodo ignorās, vt in 3. Ethic. dicit Philosophus, q qualiter sit videndum est ad propositae quaestionis intellectum. Ipse n. distinguit in 7. Ethico. operandorum duplicem cognitionem, s. vniuersalem & particularem, & quia operationes sunt circa singularia: ideo aliquem rectè in vniuersali opinantem circa singularia peccare contingit: singularia. n. contingit cognoscere dupliciter, s. in habitu & in actu, contingit ergo aliquem peccantem rectam existimationem, etiam de singulari operabili in habitu habere: non tamē in actu, quia in nobis habitus passione ligatur, ne in actum exeat circa considerationem particularis operandi, sicut ebrietate, ita & ira, concupiscentia adeo, vt si verba pronuntiet, sensum mente non teneat, inquantum iudicium rationis, vehementia passionis absorbetur: vnde dicitur in 6. Ethic. q delectatio corrumpit existimationem prudentiae: sed quamuis hoc modo in angelis iudicium intellectus ligari non possit, eo q tales passiones in eis non sunt, potest tamen ligari inquantum considerando vnum, retrahitur à consideratione alterius, eo q eius intellectus simul plurium non est, nisi sicut in verbo omnia contemplatur. Contingit autem aliquid esse eligendum secundum vnam conditionem rei consideratam, quod tamen eligendum non est, omnibus conditionibus concurrentibus consideratis, & ita potuit in angelis error* electionis esse & peccatum. Cap. 1. Cap. 3. Cap. 5. I * D.149.

¶ Ad primum ergo dicendum, q in natura angelorum, nō est alia potentia respectu alicuius formae, quā acquirere & amittere possit, sicut est in generabilibus & corruptibilibus: & ideo non potest in eis esse malum naturae, sicut nec in ingenerabilibus & corruptibilibus, cuiusmodi sunt corpora coelestia. Sed tamen liberū arb. eorum est possibile respectu motus ordinati, & ita potest esse quantum ad hoc deordinatio malum.

K ¶ Ad secundum dicendum, q sicus passio & receptio dicuntur aequiuoce in operibus intellectualibus & naturalibus, ita & motus. vnde non exigitur, q ad talem motum sit materia: sed sufficit potentia qualis dicta est in angelis esse.

¶ Ad tertium dicendum, q dictum Philosophi est intelligendum de virtutibus & vitijs, quae sunt circa passiones, & de scientia, q̄ est à sensibus acquisita, & hoc in angelis non inuenitur.

¶ Ad quartum dicendum, q quāmuis intellectus non possit errare, ita vt iudicet aliquid huiusmodi quod non est, quantum ad illud quod de re percipit, nihilominus intellectus creatus, quia non est omnium simul, potest deficere, ex hoc q iudicat de re, q sit conueniens, secundum aliquam cōditionem rei consideratam, quod non est conueniens, secundum alia quae non considerat, sicut medicus iudicans aliquid esse expediens vni aegroto, secundum vnam infirmitatem eius consideratam, quod non est sibi simpliciter expediens, propter aliam aegritudinem, quam vel non cognoscit vel non considerat.

ARTI-

bet, & ratione iudicare, idest discernere, in quibus constat liber. arbitr. Nec creati sunt volentes auerti vel conuerti: sed habiles ad volẽdum hoc vel illud, & post creationem spontanea voluntate, alij elegerunt malum, alij bonum, & ita discernit Deus lucem à tenebris: sicut dicit scriptura, idest angelos bonos à malis, & lucem appellauit diem, & tenebras noctẽ, quia bonos angelos gratia sua illuminauit, malos vero excæcauit.

Post creationem aliquid datum est stantibus, per quod conuerterentur, nec merito aliquo, sed gratia cooperante.

SI autem quæritur: vtrum post creationem cõuersis aliquid collatum sit, per quod conuerterentur, i. diligerent Deum, dicimus, quia est eis collata gratia cooperans, sine qua non potest proficere rationalis creatura ad meritum vitæ. Cadere enim potest per se: sed proficere non potest sine gratia adiuuante.

Qua gratia indigebat angelus & qua non.

B

NOn indigebat angelus gratia per quam iustificaretur, quia malus non erat, sed qua ad diligendũ Deum perfecte, & obediendum adiuuaretur. Operans quidem gratia dicitur, qua iustificatur impius, i. de impio fit pius, de malo bonus. Cooperans vero, qua iuuatur ad bene volendum efficaciter, & Deum præ omnibus diligendum, & ad operandum bonum, & ad perseuerandum in bono & huiusmodi, de quibus postea plenius agemus.* Data est ergo angelis, qui perstiterunt cooperans gratia per quam conuersi sunt, vt Deum perfecte diligerent. Conuersi ergo sunt à bono quod habebant non perdito, ad maius bonum, quod non habebãt. Et est facta ista cõuersio per

ARTICVLVS II.

b Vtrum angelus malus appetierit æqualitatem.

2. dist. 22. 2. 22. q. 163. 2 1. q. 63. 3. de mal. 163 super Gen. ad lit. li. 11. cap. 42.

AD Secondum sic proceditur. Videtur quòd angelus Dei æqualitatem non appetierit, quia sicut dicit August. de Adam loquens. Non est credẽdum, quòd vir spirituali mente præditus esse voluerit sicut Deus. Sed angelus multo sapientior fuit homine. ergo videt, quod Dei æqualitatem nõ appetijt.

¶ 2 Præt. Illud quod non cadit in apprehensionem, non cadit in voluntatem, quia voluntas non est, nisi de aliquo bono appræhenso: sed æqualitas creaturæ ad Deum, non cadit in appræhensionem, quia ipse Deus omnem intellectum creatum sua magnitudine excẽdit. ergo videtur, quod Dei æqualitatem nõ appetijt.

¶ 3 Præt. Quamuis voluntas sit possibilium, & impossibilium, tamen electio non est: nisi possibilium, vt dicitur in 3. Ethic. sed electio angeli fuit de eo quod desiderauit, quia quicunq; non peccat per electionem, peccat per infirmitatem. vel ignorantiam, vt potest haberi a Philosopho in 5. Ethi. quale non fuit peccatum angeli. Ergo suum desideratum fuit possibile; sed eum esse æqualem Deo est impossibile. ergo non fuit suum desideratum.

Cap. 2.

Cap. 8.

¶ 4 Præt. Nullus peccat in desiderio sui finis, quia hoc naturale est: sed finis angeli, & cuiuslibet creaturę est assimilari Deo. ergo videtur, quòd non peccauit hoc appetendo.

¶ 5 Præt. Quicunq; vult assimilari alicui, conuertitur ad illud, nullus enim vult esse similis ei quem odio habet: sed angelus peccando non est conuersus, sed aduersus a Deo. ergo non appetijt similitudinem Dei, vel æqualitatem.

Psal. 68. Sed contra supra illud Psal. Quæ non rapui, tunc exsoluebam, dicit glo. quod Eua sicut diabolus rapere voluit diuinitatem. ergo videtur, quod diabolus Dei æqualitatem appetijt.

¶ 2 Præt. Esa. 14. Ex persona Nabuchodonosor in figura diaboli dicitur. In cęlum ascendam: non autem potest intelligi de cælo empyreo: quia in illo creatus fuit. ergo oportet, vt intelligatur de cælo sanctæ trinitatis: & ita videtur, quòd æqualitatem diuinæ celsitudinis appetijt.

Respondeo dicendum, quòd circa hoc triplex est opinio. Quid namque simplici & absolute conceditur, quòd peccatũ angeli fuit ex hoc, quod Deo simpliciter æqualis esse voluit: nec obstat, quòd est impossibile, quia secundum Aug. Cęca ambitio semper præsumit, plus quam possit: sed hoc non videtur conueniens, quia quamuis homo possit plus desiderare, quàm possit habere: non tñ plus potest velle q̃ possit æstimare, quia intellectum voluntas sequitur, & non excedit. Et præterea, in angelo non est ponere passionem, quæ ex appetitu honoris iudicium intellectus liget, sicut est in nobis. Et præterea, nullus vult aliquid vnquam, quo posito eius natura non maneret. Si autem angelus Deo æqualis esset, non esset huius naturæ sed diuinæ: & ita suum non esse appeteret. Et ideo aliter alij dicunt, quod Dei æqualitem directe non appetijt, sed indirecte: quia quia appetijt aliquid quo habito sequeretur, quod Deo esset æqualis, scilicet nulli subesse. Hoc etiam non videtur conueniens, quia totum bonum angeli est in hoc, quod Deo subest: sicut tota claritas aeris est in hoc, quod subijcitur radijs solis: & ideo hoc ab angelo non potuit appeti. Et ideo aliter est dicendum, quod non appetijt æqualitatem simpliciter,

A quantum ad substantiam desiderati, vt. s. vellet tantam bonitatem habere quantam Deus habet: sed tamen appetijt ęqualitatem secundum quid. s. quantum ad modum habendi: bonitas autem siue beatitudo est in Deo, quam habet per suam naturam, & a qua omnis creaturę beatitudo, & bonitas transfunditur. videns ergo angelus dignitatẽ naturæ suæ, qua creaturis ceteris præminebat, voluit à se beatitudinem, & bonitatẽ in omnia inferiora deriuari, voluit ẽe per sua naturalia in perfectionem beatitudinis peruenire: & ideo dicitur, quòd sine merito habere voluit hoc, quod meritis habiturus esset si superstitisset: nec ẽt quãtum ad modum habendi, simpliciter Deo æquiparari voluit: non. n. voluit à se beatitudinẽ habere: nec esse primum in alios transfundẽre: sed à deo & sub Deo, secundum quòd ipse in omni natura operatur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod angelus noluit ęqualitatẽ simpliciter sicut nec homo: sed modo prædicto: quidam tamẽ dicunt, quòd Adam magis fuit præditus spirituali mente quam angelus: non tamen quantum ad gradum naturæ: sed quantum ad diuinam reuelationem quam habuisse creditur, cum dominus in eum soporem immisit.

¶ Ad secundum & tertium dicendum, quòd rationes illæ procedunt de æqualitate simpliciter, quam non dicimus angelum appetisse.

D ¶ Ad quartum dicendum, quod assimilatio diuina est finis vniuscuiusque creaturæ secundum modum sibi à creatore præfixum. vnde sine deordinatione non potest esse, quòd appetitus tendat in diuinam assimilationem, vltra terminum naturæ suæ à Deo statutum.

¶ Ad quintum dicendum, quod in quolibet peccatore auersio à Deo est præter intentionem: quia malum non* potest esse intentum, sed semper bonum, in quo est ad Deum assimilatio: & ita præter intentionem ipsorum angelorum fuit, quòd à Deo se auerterent, cui assimilari volebant. *D. 1200.

ARTICVLVS III.

c Vtrum primum peccatum angeli fuerit superbia.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quod peccatum angeli primum, nõ fuit de genere superbiæ, sed aliud: quia sicut 1. Ti. 6. dicitur. Radix omnium malorum est cupiditas vel auaritia: sed peccatum angeli fuit quasi omnium peccatorum radix. ergo suum peccatum fuit cupiditatis vel auaritiæ. 1. q. 63. 2.

E ¶ 2 Præt. In litera dicitur, quod auerti à Deo est odio habere vel inuidere: sed angeli peccando à Deo auersi sunt. ergo eorum peccatum fuit inuidiæ vel odij.

¶ 3 Præt. Fugere laborem in bonis spiritualibus pertinet ad accidiam: sed Bernardus dicit, quòd in hoc fuit angeli peccatum, quòd sine labore gloriam habere voluit. ergo videtur, quòd suum peccatum fuit accidiæ.

¶ 4 Præt. Quicunque non facit illud ad quod tenetur, peccat per omissionem: sed angelus debuit conferre de Dei ordinatione, ne vltra ipsam appeteret aliquid, quod non fecit. ergo per omissionem peccauit.

¶ 5 Præt. Inter virtutes, primum locum tenet fides quasi fundamentum: sed infidelitas fidei, opponitur. ergo cum angeli

peccatum primum fuerit, videtur, quòd fuerit infidelitas. F

Sed contra. Sicut dicitur Ecclesia. 10. Initium omnis peccati superbia: sed a malitia diaboli omne peccatum originem trahit. ergo videtur, quòd suum peccatum fuit superbia.

Respondeo dicendum ꝙ superbia tribus modis accipitur. Vno modo prout sumitur habitualiter, scilicet quędam inclinabilitas, vel ex naturę flexibilitate tantum, vel ex fomitis
* D.374. corruptione ad superbiam, & sic dicitur superbia initium omnis peccati. Alio modo dicitur superbia, secundum quod aliquis actualiter se effert extra præcepti limites, vt præcipienti nõ subiiciatur, & sic non est speciale peccatum: sed quædam generalis conditio, omne peccatum consequẽs ex parte auersionis. Tertio modo dicitur superbia inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, & præcipue in dignitate vel honore, & H
* D.56. sic est speciale peccatum, vnum de septem capitalibus vitijs,
* D 302 & sic primum peccatum angeli superbia fuit, qđ patet, tum
306 ex desiderato, quia eminentiam dignitatis appetijt, tum etiã,
1144 ex motiuo, quia ex consideratione propriæ pulchritudinis in peccatum ruit.

gratiam cooperantem libero arbitrio, quæ gratia alijs, qui ceciderunt apposita non fuit.

An sit imputandum illis, quod auersi sunt.

IDeoque à quibusdam obiici solet, non esse imputandum illis, qui auersi sunt, & nõ conuersi, quia sine gratia conuerti non poterant. Sed illa non est eis data, nec culpa illorũ fuit, quòd non est data, quia in eis nulla culpa adhuc præcesserat. Ad quod dici potest, quoniam quibus apposita est ipsa gratia, non fuit ex meritis eorum. Alioquin iam nõ esset gratia, si ex merito, quod esset ante gratiam, daretur. G

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ cupiditas etiam tripliciter
* D. 56 dicitur. Vno modo, * secundum ꝙ est radix omnis peccati, &
* D. 254 sic est quædam inclinabilitas in desiderium inordinatum cu-
304 iuscunq; desiderabilis, vel ex corruptione fomitis, vel ex conditione naturæ, quæ flexibilis est propter hoc, quòd est ex nihilo. Alio modo dicitur, secundum ꝙ est conditio omne peccatum consequens ex parte conuersionis, prout dicit desiderium actualiter inordinatum, cuiuscunque desiderabilis, vel honoris vel scientiæ &cæt. Tertio modo dicitur, secundum quòd est speciale vitium, vnum de septem capitalibus, scilicet inordinatum desiderium habẽdi ea, quæ sufficientiam in vita promittunt, vt pecunia & alia, quorum prætium numismate mensuratur, & per se constat, quòd talium desiderio diabolus non peccauit. I

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ odium & inuidia, respectu Dei præsupponunt in angelo voluntatis prauitatem, vt dicit Aug.
Cap. 2. super Genesim ad literam. 11. quod sic patet, quia nullius rei potest esse odium, nisi quod est dissonum, & contrarium voluntati, illud autem quod est optimum, nihil defectus habens admistum, non est contrarium, nisi voluntati non rectæ. Similiter inuidia est dolor, alienæ prosperitatis inquantum est impeditiua alicuius boni proprij, diuina autem felicitas, non est impeditiua alicuius proprij boni, nisi quod inordinate desideratur: quia ab eo omne bonum descendit, & ita odium & inuidia præsupponunt aliquod peccatum, per quod voluntas deordinaretur, & sic non fuit peccatum eius odij vel inuidiæ. K

¶ Ad tertium dicendum, quòd angeli in hoc, quòd Deo ministrant & merentur, laborem vel tedium non habent: & ideo peccatum accidiæ eis non competit: sed pro tanto dicuntur, voluisse sine labore gloriam consequi, quia propria virtute aliequi voluerunt, secundum quòd laboriosum dicitur illud, quod facultatem operantis excedit.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ omissio quandoque est speciale peccatum, quãdo scilicet, dimittitur aliquid quod fieri debet, quod specialiter præceptum est, quandoq; vero est conditio, omne peccatum consequens, secundum ꝙ est dimissio alicuius circumstantiæ in opere obseruando, & hoc modo non est inconueniens, quòd in primo peccato angeli fuerit omissio: potest tamen dici, quòd non tenebatur, tunc actualiter conferre, quia alio modo peccatum vitare poterat.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ea quæ sunt prima in generatione, non oportet, quòd sint prima in destructione: vnde
* D. 1179 non sequitur, * si fides est prima virtutum, quòd infidelitas sit primum vitiorum.

QVAESTIO II.

B

Circa secundum principale quæritur de conuersione bonorum angelorum, & quęruntur duo.

Qua culpa gratia non est data eis, qui ceciderunt.

QVòd vero alijs non est data, culpa eorum fuit, quia cum stare possent noluerunt, quousque gratia apponeretur, sicut alij perstiterunt donec illis cadentibus, per superbiam, eis gratia apposita est. Aperte ergo cadentium culpa, in hoc deprehendi potest: quia licet sine gratia nequirent proficere, quam nondum acceperant: per id tamen quod eis collatum erat in creatione, poterant non cadere, idest stare, quia nihil erat quod ad casum eos compelleret: sed sua spontanea volun-

Primo. Vtrum fuerit eis aliqua gratia apposita ad cõuersionem.

Secundo. Vtrum per illam gratiam, suã beatitudinem meruerint.

ARTIC. I.

a Vtrum angeli indiguerint gratia ad hoc, quòd conuerterentur in Deũ.

AD Primũ sic proceditur. Videtur ꝙ non indiguerint appositione alicuius gra- 1.q.62.1.

tiæ, vt conuerterentur Ad Deum. Ad libertatem enim liberi arbitrij pertinet, vt ad vtrunq; reflecti possit, & præcipue in bonum: sed in angelis in statu creationis fuit liber. arb. nullo peccato debilitatum. ergo non indigebant gratia ad hoc, vt in bonum conuerterentur.

¶ 2 Præt. Vt supra ex verbis Aug. habitum est, Deus non di- In lit. dil.4.
stinxit inter angelos ante eorum conuersionẽ & auersionem: sed illis quæ sunt auersi, non fuit apposita gratia, vt in litera dr. ergo nec illis, qui fuerunt conuersi ante conuersionem.

¶ 3 Præt. Ex hoc, quòd angeli conuersi sunt à Deo gratia repleti sunt: ita ꝙ conuersio ad gratiam est præparacio. Si ergo conuersio non potest esse, nisi per gratiam aliquam præcedentem, nec iterum illa gratia sine præparatione aliqua: alias omnibus daretur, videtur ꝙ per hunc modum, sit procedere in infinitum, quod etiam intellectus & natura respuit. ergo est I
status in primo, ꝙ scilicet ad conuersionem, non oportuit dari gratiam, quæ ad conuersionem præpararet.

¶ 4 Præt. Idem habitus est, qui cooperatur habenti, bonum opus eius reddens, & qui operatur in eo, bonum ipsum faciens: sed angelus non indiguit gratia operante, vt in litera dicitur. ergo nec cooperante gratia ad opus conuersionis.

Sed contra. Proficere ad meritum vitæ, nullus sine gratia potest: sed per conuersionem angeli ad vitam profecerunt. ergo ad eam gratia indiguerunt.

¶ 2 Præt. Conuerti ad Deum est amore ei adhærere, vt in litera dicitur. Non autẽ intelligitur hoc de amore naturali, quia sic etiam eum prius dilexerant, vt supra habitum est. ergo videtur, ꝙ intelligatur de amore charitatis, qui sine gratia non est. ergo conuersio sine gratia non potuit esse.

Respondeo dicendum, ꝙ circa hoc est duplex opinio: qui-
K dam enim dicunt, ꝙ * ad conuersionem meritoriam exigitur * D.74.
duplex gratia. Vna gratum faciens, quæ informat conuersio- 153. 399.
nis actum, & meritorium reddit. Alia gratis data, à qua elicitur substantia actus, & quæ liber. arb. inclinat ad volendum. Sed istam gratiam ponere non videtur necessarium, nisi ipsa libertas arbitrij gratia dicatur, quæ proculdubio nobis à Deo est, vel aliquæ occasiones, quæ quandoq; dantur hominibus à Deo ad conuersionem, vt instructio legis & castigatio ad humilitatem, & alia huiusmodi, sine quibus tamen possibile est gratiam consequi, quia si homo facit, quod in se est Deus dat ei gratiam. Ad hoc autem faciendum, non exigitur aliquid aliud. Illud enim ad quod non potest per se liber. arb. non est in homine, vt faciat illud: illud enim in nobis esse dicitur, cuius nos domini sumus. vnde positio ista implicat contradictionem, dum posuit, ꝙ ad faciendum illud, quod in nobis est liberum arbitrium non sufficit.

¶ Et ideo aliter est dicendum, ꝙ ad eliciendum actum conuer-
sionis * sufficit liberum arbitrium, quod se ad habendam gra- * D. 400. &
tiam, per hunc actum præparat & disponit: sed efficacia con- 889.
uersionis ad meritum, non potest esse nisi per gratiam: vnde

vnus

tate declinauerunt, quod si non fecissent, quod datum est alijs, vtique daretur & istis.

b Quòd angeli in ipsa confirmatione beati fuerunt: sed vtrũ eam meruerint per gratiam tunc sibi datam, ambiguũ est. de hoc enim diuersi diuersa sentiunt.

B Hic quæri solet, vtrum in ipsa confirmatione beati fuerint angeli, & an ipsam beatitudinem aliquo modo meruerint. Quòd in ipsa confirmatione beati fuerint, plures contestantur authoritates: & ideo pro constanti habendum est. Vtrum vero per gratiam, tunc sibi datã, ipsam beatitudinem meruerint, ambiguũ est. Quibusdam.n. placet, ꝙ eam meruerint per gratiã, quam in confirmatione perceperunt, simulq́ue in eis meritum, & premium fuisse dicunt, nec meritum præcessisse præmium tempore, sed causa. Alijs autem videtur, ꝙ beatitudinem, quam re-

* D. 154. & 280. & 311. & 888. vnus & idem motus est * conuersionis liberi arbitrij, in quo A gratia infunditur, qui est dispositio ad gratiam, secundum qđ exit à lib. arbi. & meritorius, secundum ꝙ gratia informatur. Et simile est etiam in motu contritionis, quo primo iustificatur impius, qualiter autẽ hoc sit possibile, potest videri ex his, quæ in natura cõtingunt. In eodẽ enim instanti, quo primo est dispositio necessitans in materia forma substãtialis inducitur. cum.n. generatio sit terminus alterationis, oportet in eodem instanti alterationem terminari ad dispositioné, quæ est necessitas & generationem ad formã substãtialem. Sed qa alteratio est motus continuus: ideo principium alterationis, & medium quo materia disponitur ad formam substãtialem, tempore præcedunt introductionem formæ substantialis, motus autem voluntatis, qui disponit ad gratiam est simplex & non continuus, ideo vel primus tantum est sufficiens dispositio ad gratiam, vel vltimus inter plures: qui agit in virtute omnium præcedentium: & ideo cum illo gratia infunditur.

¶ Ad primum dicendum, quòd quamuis liberi arbitrij, de se possit in substantiam actus: non tamen in formam eius per quam meritorius est.

C ¶ Ad secundum dicendum, quòd motus auersionis & conuersionis, secundum ꝙ sunt ex libero arb. præcedunt infusionem gratiæ quibusdam, & casum quorundam, nõ tempore, sed natura secundum viam materiæ, & generationis, prout dispositio præcedit formam: & per hoc patet solutio ad tertium.

¶ Ad quartum dicẽdum, ꝙ aliquid dicitur fieri, vel operatum esse dupliciter, vel sicut ex contrario, prout dicimus, ꝙ ex nigro fit album, & hoc modo dicitur gratia operans, qua de malo fit bonus, & sic non fuit in angelis, vt in litera dicitur. Alio modo dicitur, aliquod fieri ex negatione vel priuatione, sicut ex lucente lucens, & ex non figurato figuratum, & sic dicitur gratia operans, qua de non bono, gratuita bonitate fit tali bonitate bonus, & sic gratia operans fuit in angelis.

ARTICVLVS II.

b Vtrum angeli meruerint suam beatitudinem.

1. q. 62. 4. quodli. 9. 8. AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd angeli suam beatitudinem non meruerint. Meritum enim præcedit præmium, sicut via terminum: sed in angelis non potuit esse meritum, quia ante habitudinem gratiam non habebant, quæ est radix merendi, ad minus si in gratia creati non sunt. ergo videtur, quòd suam beatitudinem non meruerunt. Si dicatur, quòd merentur eam per ministeria, quibus nobis iubente Deo obsequuntur.

De cœlest. Hier. cap. 7. & 13. ¶ 2 Contra. Secundum Diony. Superiores non mittuntur ad explendum visum exterioris ministerij. si ergo inferiores per ministerium merentur, videtur ꝙ iniuste cum superioribus agatur, quibus merendi facultas non conceditur.

E ¶ 3 Præt. Ordo vnus in infinitum non excedit alterum. si ergo inferiores continuo merentur, per exterius ministerium videtur ꝙ quandoq; perueniant ad gradum superioris ordinis: & ita esset ordinum confusio.

¶ 4 Præter. Efficacia merendi in operatione est vel propter difficultatem operis, vel propter perfectionem: sed non propter difficultatem, quia angeli sua ministeria explent, sine labore omni & difficultate. ergo si propter perfectionem, cum operatio qua Deum contemplantur sit nobilior & perfectior: videtur etiam, quòd per illam mereantur, & cum hæc sit communis omnibus beatis, & non interrupta, videtur quòd facti sint in continuo merito: & ita quòd eorum gloria in infinitum crescat.

Sed contra. In quibuscunque inuenitur perfectio, vnius rationis, in eis sunt eadem principia consequendi perfectionem illam: sed in angelis & hominibus, est beatitudo vnius rationis. cum ergo homines ad beatitudinem sine merito non perueniant, videtur quòd nec angeli.

¶ Præter. Secundum Bernard. in hoc fuit peccatum angeli, ꝙ gloriam sine merito habere voluit, non autem hoc fuisset ei peccatum, si ad hoc ordinatus esset, vt beatitudinem haberet, quam non mereret. ergo videtur, ꝙ non habuerunt beatitudinem sine merito.

Respondeo dicendum, quòd sustinendo angelos in gratia fuisse creatos planũ est ad hoc respondere, quia sic certissime meritum præmium præcessisset. Si autem in gratia creati non sunt, sed gratia fuit eis simul data cũ gloria, tũc sunt tres opiniones: quidã enim dicunt, ꝙ suam beatitudinem, nullo modo meruerunt, nec fuit eis data gratia ad merendum: sed ad beate viuendum: hoc autem non videtur conueniens, quia beatitudo habet rationẽ præmij: * præmium autem sine merito esse non potest, sicut nec pœna sine culpa. Alij dicunt, quòd per opera, quæ sunt post confirmationem, quibus nobis * ministrant merẽtur beatitudinem, quam prius acceperunt, sicut aliquis miles meretur munus sibi à rege collatum, posterius militando: sed hoc etiam simpliciter loquendo non videtur conueniens, quia beatitudo habet rationem termini, meritum autem cum sit tendens in aliud, habet rationem viæ: vnde non videntur se posse compati, vt aliquis beatus in statu merendi existat. Sed secundum quid potest sustineri, vt scilicet mereri intelligantur non præmium essentiale, quod est eorum beatitudo: sed præmium accidentale quod est gaudium de illis, qui per eorum officia saluantur. * D. 886. *D. 157. 158

¶ Et ideo videtur, cum alijs dicendum, quòd meritum in eis, non * præcessit præmium tempore, sed natura: quod facile intelligi potest ex his, quæ supra dicta sunt. Sicut enim actus liberi arbitrij est dispositio ad gratiam, ita actus informatus gratia est ad meritum glorię. Vnde vnus & idem conuersionis motus, est præparatio ad gratiam, secundum quòd est ex libero arbitrio, & meritorius gloriæ, secundum quòd est gratia informatus, & iterum fruitionis actus, secundum quòd completur per habitum gloriæ. * D. 160. 887.

D ¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non est necessarium meritum pręcedere præmium tempore, sed natura tantum quilibet enim actus meritorius, habet aliquod pręmium sibi adiunctum, sicut & quilibet actus inordinatus habet pœnam, vt dicit Aug. in lib. confess. Aug. in li. 1. cap. 12.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ & si superiores non mittantur: nihilominus tamen per eos regulantur inferiores in suis ministerijs: & ideo meritum respectu accidentalis præmij commune est: & per hoc patet responsio ad tertium.

¶ Et præterea ordines distinguuntur, secundum gradum in præmio essentiali, quod per ministeria non augetur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd actus ministerij angelorum habent efficaciam * merendi ratione effectus, scilicet salutis hominum quibus ministrant, de quo redundat in eis gaudiũ, quod est accidentale præmium. * D. 156.

EXPOSITIO TEXTVS.

AVerti odio habere &c. Videtur hoc etiam esse impossibile, quia sicut nihil amatur, nisi bonum, vel in ratione boni: ita nihil odio habetur nisi ratione mali: sed in Deo nulla est ratio mali. ergo odio haberi non potest.

¶ Sed contra est, quod dicitur in Psalmis, Superbia eorum, qui te oderunt ascendit semper. Ad quod dicendum, quod ipsum Deum, secundum quod est, nullus odio habere potest: sed ratione alicuius effectus eius, qui cõtrariatur voluntati inquantum est puniens vel prohibens, vel aliquid huiusmodi. Non ita quòd prius data subtrahuntur, ex quo videtur, quòd in gratia creati non sunt, sed hæc sunt verba magistri, qui huius opinionis videtur fuisse.

DISTINCTIO VI.

DIVISIO TEXTVS.

OStensa diuisione malorum angelorum à bonis, per auersionem & conuersionem: hic incipit determinare ea, quæ cō sequūtur auersos & cōuersos, secundum quod in eis conueniunt vel differunt, & diuiditur in partes tres. In prima determinat ea, quæ consequuntur eos quantum ad naturæ cognitionē. secunda, ea quæ pertinēt ad potestatem. 7. dist. ibi § Supra dictum est, quòd angeli perstiterunt &c. § In tertia, ea quæ pertinent ad corporum assumptionem. 8. di. ibi § Solet in quæstione versari &c. § Prima determinat veritatem. In secūda mouet quæstionem ex determinatis. ibi § Solet autē quæri &c. § Circa primum duo facit. Primo ponit eorum cōditionem, quantum ad naturæ gradum ante peccatum. In secunda conditionē eorum post peccatum. ibi § Et tantæ superbiæ &c. § Et primo quantum ad locum. Secundo, quantum ad prælationis gradum, qui gradum naturaliū sequitur. ibi § Sicut inter bonos &c. §

¶ Solet autem quæri &c. § Hic mouet quæstionem quantum ad ea, quæ dicta sunt de loco, & primo, determinat eam in communi. Secundo, in speciali. ibi § De Lucifero autem &c. § Vbi primo determinat eam, quantum ad primum angelum. Secundo, quantum ad alios. ibi. § Alijs quoque, qui a sanctis &c. §

perunt in confirmatione per gratiam tunc appositam non meruerint, dicentes tunc non fuisse eis collatam gratiam ad merendum, sed ad beate viuēdum, nec tunc eis datum esse bonum quo mererētur, sed quo feliciter fluerentur. Quod autem in præmiū tunc acceperunt, per obsequia nobis exhibita ex Dei obedientia, & reuerentia mereri dicuntur, & ita præmium præcesserit merita, & hoc mihi magis placere fateor.

DISTINCTIO VI.

A

Quòd de maioribus & de minoribus, quidā ceciderunt, inter quos vnus fuit celsior, scilicet lucifer.

PRæterea sciri oportet, quoniam sicut de maioribus & minoribus, quidam perstiterunt, ita de vtroque gradu quidam corruerunt. † Inter quos vnus fuit omnibus alijs cadentibus excellentior, nec inter stātes aliquis fuit eo dignior, sicut testimonijs authoritatum mōstratur. Ait enim Iob. Ipse principiū viarum Dei. Et in Ezechiele legitur. † Tu signaculum similitudinis plenus scientia, & perfectione, decorus in delitijs paradisi Dei fuisti. Quod exponens Gregor. ait. Quanto magis in eo subtilior est natura, eo magis in illo imago Dei, similis insinuatur impressa. Item in Ezechiele legitur. Omnis lapis præciosus operimētum eius, idest omnis angelus quasi operimentum eius erat, quia vt dicit Greg. In aliorum comparatione ceteris clarior fuit. Vnde & vocatus est lucifer, sicut testatur Isaias. Quomodo, inquit, cecidisti lucifer, qui mane oriebaris. &c. Qui nō vnus ordo: sed vnus spiritus accipiendus est, qui teste Isidoro postquā creatus est, eminentiam naturæ, & profunditatem scientiæ suæ perpendens, in suum creatorem superbiuit, intantum quòd etiā Deo se æquare voluit, vt in Isaia dicitur. In cęlum ascendam supra astra cœli & exaltabo solium meum, & ero similis altisimo. Similis quidem Deo esse voluit, non per imitationē, seu per æqualitatem potētiæ.

Vnde & quo deiectus fuit merito sua superbia.

ET tantæ superbiæ merito de cœlo, idest de empyreo cœlo, in quo cum alijs fuerat deiectus est in istum caliginosum aerē, cum omnibus suæ pra-

† Iob 40. ca.
† Ezech. 28. cap.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quinque quæruntur.

Primo. De quo ordine fuit supremus angelus inter peccantes, qui lucifer dicitur.
Secundo. Qualiter peccatum aliorum ad eius peccatum se habeat.
Tertio. De loco eis post peccatum debito.
Quarto. Si est inter eos prælationis gradus.
Quinto. De pugna eorum ad nos.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum lucifer fuerit supremus omnium angelorum. 1. q. 63. 7.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd lucifer non fuit supremus omnium, quia ad eum secundum Ezech. 28 dicitur. Tu cherub protegens & extentus: sed ordo cherubin secundum Dion. & Greg. non est supremus ordo. ergo videtur, quòd non fuit de supremo ordine.

Diony. cap. de cœl. Hie. sup. 15. Lu. Dam. de ortho. fide l. 2. ca. 4. de cęl. Hie. ca. 4. 6. & 9.

¶ 2 Præt. Dam. dicit de ipso, quòd præerat terrestri ordini: sed inferioribus ministerijs, secundum Dion. præferuntur inferiores ordines. ergo videtur, quòd fuerit de inferioribus ordinibus.

F ¶ 3 Præt. Natura cuiuslibet angeli ordinata est ad beatitudinem: sed non est probabile, quòd diuina ordinatio in natura nobilissima totius vniuersi frustra sit. ergo videtur, quòd ille angelus, qui ceteris superior fuit à beatitudine non cecidit.

¶ 4 Præt. Peccatum non potest esse in natura aliqua, nisi habente possibilitatē, quæ euonsequitur eā, secūdum quòd ex nihilo est: sed superior angelus quāto Deo, qui est actus purus, vicinior fuit, tanto min⁹ de possibili habuit. ergo videtur, quòd peccatum in eo minime locum habere potuit.

† Greg. sup Iob lib. 23. mor. ca. 24. & deinceps vsq; ad finē libri.

G Sed contra, Est quòd dicit Ezechielis. 30. Omne lignum paradisi Dei, non est assimilatum illi, neque pulchritudini ei⁹: sed per lignum paradisi significantur angeli. ergo videtur, quòd angelus peccans, ad quem verba prædicta referuntur, nullus angelorum æquari potuit.

† Ibidem.
† Greg. sup. 15. Luc. Hom. 34.
† 14. c. Isid. de sūmo bono. li. 1. c. 12
† Ibidem.

H ¶ 2 Præt. Grego dicit in litera, quod in aliorū comparatiōe ceteris clarior fuit: Sed ordo claritatis est, secundum gradū naturæ. ergo peccans angel⁹ ceteris altior fuit.

Sup. 15. Lu. Hom. 34.

Respondeo dicendum, quòd hanc quæstionē Augu. mouet. 11. super Gen. ad literam, & indeterminatam relinquit, eo quòd de his, quæ pertinent

Ezec. 31. ca. Lib. 11. sup. Gen. ad lit. cap. 17.

I ad angelos, pauca voluit asserendo tradere. sed postmodum Greg. expresse determinat, quòd fuit altior ceteris, non solū peccantibus: sed etiā stantibus, cui consentit communis sententia, quę quidem probabilis est. Tum ꝓpter multas authoritates, quæ hoc figuratiue exprimere videntur. Tum etiā ex hoc, quòd non est probabile creatoris æqualitatem, aliquo modo illum spiritum appetisse, qui etiam alteri creaturæ subiectus erat. vnde oportet, quòd ille, qui hoc appetijt, ceteris fuerit altior.

Greg. li. 32. sup. 40. cap. Iob. caput 24. fini ord. librorum & infra vsque in fine libri.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd dona inferiorum ordinum, quibus nominatur sunt etiam in superioribus ordinibus eminenter, vnde superior ordo nomine inferioris nominari potest: & ideo dico, quòd angelus ille non dicitur Cherub, quia de ordine Cherubin fuerit, sed magis de ordine Seraphin. Dicitur autem Cherub, ad exprimendum qualitatem culpæ, quia enim per elationis vitium cecidit, ideo a scientia nominatur,

K quam nomen Cherub designat, de qua dicit Apostol. 1. Corin. 8. Scientia inflat &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum quosdam, Dam. loquitur recitando opinionem quorundam, & non veritatem asserendo. Vel dicēdum, quòd quamuis inferiorum ordinum sit præesse terrestribus, secundum hoc, quòd operationes immediate exequūtur, tamen etiam illi qui sunt superiores terrestribus, præsunt in hoc, quòd inferiores illuminant, & eorum actus dirigunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuina ordinatio de nulla creatura frustrari potest, quia etiam si deficiat ab vno ordine, relabitur in alium ordinem, vt in 2. lib. dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd angeli non agunt secundum necessitatem naturæ, & ideo ille in quo est minor dispositio ad peccatum, potest plus peccare: & ideo peccatum etiam primi angeli ceteris grauius fuit, inquantum in eo minus fuit flexibilitatis ad peccandum.

ARTI-

ARTICVLVS II.

b Vtrum peccatum primi angeli fuerit occasio peccandi alijs.

1.q.63.8. AD Secundũ sic proceditur. Videtur, quòd peccatũ primi angeli non fuerit occasio peccandi alijs: illud.n. quod est deformatum nõ põt occasionaliter mouere ad suam imitationem: sed statim vt angelus peccauit deformatus est. ergo non mouit alios ad suam imitationem.

¶ 2 Præt. Non videtur, ꝙ alijs occasionẽ peccandi daret, nisi trahendo eos ad cõsensum sui desiderij, quod fuit, vt cæteris creaturis, sicut Deus præferret: sed in hoc alij non videntur cõsensisse, quia vt sancti dicunt, per superbiã peccauerunt: dignius enim est superiori subesse, id est Deo quàm inferioribus, id est angelis, & illud qđ est dignius secundum æstimationẽ, ad minus est magis à superbiente desiderium. ergo videtur, quòd supremus alijs non persuaserit casum.

†Apo.12.c. uitatis cõsortibus. Nam vt Ioannes ait in Apocal. Draco de cœlo cadens, * secum tertiam partem stellarũ traxit, quia lucifer alijs maior non solus cecidit: sed cum eo alij multi, qui ei in malitia cõsenserunt, eosque cadentes huius caliginosi aeris, habitaculum recepit. Et hoc ad nostram probationem factum est, vt sint nobis causa exercitationis. Vnde Apostolus. Colluctatio est nobis aduersus prĩcipes & potestates mũdi huius, & aduersus rectores tenebrarum harũ, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Quia dæmones qui sunt spirituales, & nequam, in hoc turbulento aere, nobis propinquo, quod cœlũ appellatur habitant. Vnde & diabolus aeris princeps dicitur.

†Ioã. 14.c.

Quòd non est concessum eis habitare in cœlo vel in terra.

C

NOn enim est eis cõcessum habitare in cœlo, quia clarus locus est & amenus. Nec in terra nobiscum, ne homi-

¶ 3 Præt. Inter alias causas vna assignatur reparationis hominis, quia per alium cecidit, vt sic congrue per alium resurgeret: sed inferiorum angelorum casus non est reparabilis. ergo videtur ꝙ non ad suggestionem superioris angeli ceciderunt.

¶ 4 Præt. Sicut mali per auersionem ceciderũt, ita & boni per conuersionem confirmati sunt: sed non ponitur in bonis angelis vnus causa conuersionis alterius. ergo videtur, quòd nec ponendum sit in malis vnum esse causam ruinæ alterius.

Sed Contra. Apoc. 12. dicitur, quòd draco de cœlo cadens, secum traxit tertiam partem stellarum: sed trahere pertinet ad causam aliquo modo mouentem. ergo videtur ꝙ primus angelus alios ad peccandum commouerit.

¶ Præt. Iob. 41. dicitur de diabolo in figura Leuiathan, ꝙ ipse est rex super omnes filios superbiæ, sed secundum Philosophũ

Tex.cõ. 16. in 5. Meta. Rex dicitur primus inquantum mouet per suam voluntatem & imperium, sibi subiectos. ergo videtur quod primus angelus alios ad peccandum traxerit.

Respondeo, Dicendum, ꝙ circa hoc, est multiplex opinio, quidam enim dicunt, ꝙ inter peccatum primi angeli & aliorum non attenditur aliquis ordo, nisi secundum quantitatem culpæ, quia peccatum primi angeli ceteris grauius fuit. Sed illud non videtur conueniens propter hoc, ꝙ ex modo loquendi, in scriptura designatur aliqua causalitas primi angeli ad peccatum aliorum. Et ideo alij dicunt, ꝙ præcessit tam grauitate quàm causalitate, & etiam temporis duratione. Sed hoc

Li.2.c.4. viderut inconueniẽs, quia secundum Dama. quod est in hominibus mors, hoc est in angelis casus, vnde sicut morientes in peccatis, statim dãnationi subijciuntur, ita etiam angelus peccans, statim suam damnationem accepit, & à bonorũ consortio eiectus est. vnde alios non potuisset ad peccãdum trahere.

¶ Et ideo dicendum, ꝙ peccatum primi angeli, aliorum peccata præcessit, non tantum quantitate culpæ, sed etiam causalitate, non tamen duratione: quod quomodo contingat sic potest videri. Ipse primus angelus, vt dictum est prius, voluit hoc consequi, vt sicut natura alios præcellebat, ita eis quodammodo causa fuisset vltimam perfectionem consequẽdi, & quia ipse motus desiderij indiuisibilis fuit, & non cõtinuus, ideo prin-

A cipium eius non præcessit terminum ipsius, & ideo motus alicuius causatus ab ipso, qui incœpit in termino eius, simul omnino fuit cum ipso secundum ꝙ hoc, quod desiderauit, attentauit, vt ad actum perduceret, alijs suum desiderium exponẽdo, & simul cum hoc fuit aliorum visio & peruersus desiderij consensus. Et simile cõtingit in omnibus operationibus instantaneis, quarum vna est causa alterius, ꝙ sunt simul tempore, sicut illuminatio aeris, & * visio coloris, & discretio rei visæ, etiam quantum ad sensibilia p accidens.

¶ Ad primũ ergo dicendũ, ꝙ deformitas consecuta est in primo Angelo ex actu suo, simul cum actu aliorum: visio autem inferiorum angelorũ non ferebatur in angelum primum, secũdum ꝙ ex actu in ipso relinquebatur deformitas: sed secũdũ ꝙ ex ipso actus procedebat, quæ.n. coniuncta sunt tempore per actum animæ separãtur, & præcipue quando vnũ naturaliter præcedit alterũ.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd inferiores angeli, etiam per superbiã peccauerunt, & tñ superiori subesse voluerunt, vnde aliquid appetebant sibi ipsis ex quo superbiebant, vt.s. ipsimet secundũ possibilitatem naturalium suorum, gloriam acquirerent, tamen sub Deo, & non sub superioribus angelis, & ꝙ eã in alios angelos inferiores transfunderent, & aliquid appetebant ipsi superiori, in quo sibi consentiebant, vt scilicet dictam dignitatem assequeretur, quia eadem ratio erat de vno & de

D omnibus. Et est simile de illis, qui pari ratione se habent ad aliquid acquirendum, & ideo omnes in vnum conspirantes, quilibet sibi & alijs desiderat.

†2.Pet.2.

*D.745.

nes nimis infestarent, sed iuxta apostoli Petri doctrinam in epistola canonica traditam. In aere isto caliginoso, qui eis quasi carceres vsque ad tempus iudicij deputatus est. Tunc autem detrudentur in baratrum inferni, secũdum illud. Ite maledicti in ignẽ

Mat.25.

B æternum qui præparatus est diabolo & angelis eius.

Quòd dæmones alij, alijs præsunt, et habent etiam alias prælationes.

D

ET sicut inter bonos angelos alij alijs præsunt, ita & inter malos alij alijs p̃lati sunt, & alij alijs subiecti. Quãdiu enim durat mundus, angeli angelis, & homines hominibus, & dæmones dæmonibus præsunt: sed in futuro omnis euacuabitur p̃latio, vt docet Apostolus. Habent

C quoque secundum modum sciẽtiæ maioris, vel minoris prælationes, alias maiores vel minores. Quidam enim vni prouintiæ, alij vni homini, alij etiã vni vitio præsunt. Vnde dicitur, spiritus super-

¶ Ad tertium dicendum, quòd ista non est propria causa, quare peccatum angeli fuit irremissibile, sed est aliqua congruitas vt peccatum hominis magis remedietur. Et præterea non est simile, quia homo peccauit per alium tentantem, sed inferiores angeli per alium occasionem præstantem.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ conuersio efficaciam habuit per gratiam, quæ non est ex aliqua creatura, sed in auersionem sufficienter virtus creaturæ potest.

¶ Præt. Non est à veritate remotum, quin auersio vnius angeli esset occasio & exemplum conuersionis aliorũ, immo videtur ex hoc quod dicitur Apoc. 12. Michael & angeli eius &c.

E

ARTICVLVS III.

c Vtrum angelis post casum conuenienter assignetur locus.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd inconueniẽter assignetur locus ipsis angelis malis post casum. Illi enim 1.q.64.4.
qui ex loco nullam impressionem recipit, æqualiter conuenit omnis locus: sed dæmones cum sint incorporeæ substantiæ, nõ recipiunt aliquas impressiones locales & corporales, quia nec illuminantur lumine corporali nec infrigidãtur. ergo videtur ꝙ nihil sit dictũ, ꝙ eis vnus locus magis quã alius debeatur.

¶ 2 Præt. Peccantibus non debetur nisi locus carceralis & pœnalis. & secundum Philosophum in 2. Cæ. & mun. Pithagoras
locum ignis dixit esse carcerem. ergo videtur, quòd ibi deberent esse post peccatum, & non in aere. Tex. cõ.73.

¶ 3 Præt. Locus debet esse proportionatus locato: sed dæmones

nes per peccatum sunt obtenebrati. ergo videtur quòd debeatur eis locus circa terram, quae est corpus opacum. F

¶ 4 Praet. Cum daemonibus debeatur perpetua poena, non debet eis concedi à Deo locus quem desiderant, quia desiderium completum mitigat poenam: sed daemones libenter volunt hic esse nobiscum, vnde leguntur frequenter petiuisse, ne in infernum mittatur. ergo videtur quod semper debeat in inferno esse.

¶ 5 Praet. Peccatum daemonis est grauius quàm peccatum hominis: sed animae dānatorū statim ad inferna descendūt, nec hic nobiscum remanere permittūtur. ergo videtur quòd nec daemones.

¶ 6 Praet. Vt dicitur Ia.2. in quadam glo. daemones quocūque vadūt secum ignem inferni portant: sed ignis ille cum sit corporalis agit ex necessitate naturae. ergo videtur quòd ad nos nunquam accedāt, quia omnia quae circa nos sunt comburerentur.

¶ 7 Praet. Quorum est vnum pondus in corporibus, est vnus locus, sicut omnium grauium centrum in

t.ad cor.15 quod tendunt suo motu, sed secundum Aug. idem est amor in
Cap.11. spiritibus, quod pondus in corporibus. cum ergo omnes dae-
De ciui.c.4. mones per affectum vnius vitij peccauerint. videtur quòd vnus locus tantum eis debeatur.

Sed Contra, est quod in litera dicitur.

Respondeo, Dicendum, quod angelo secundum suam essentiā locus non debetur, vt in primo li. dictum est. dist. 37. Sed solum quantum ad operationem, vel per modum congruentię, sicut in opere contemplationis, vel per modum necessitatis, sicut in his quae circa nos operantur operatio autem angeli secundum naturam suam, cum sit intellectualis substantia est contemplari. vnde omnes in loco contemplationi congruenti, scilicet in coelo empyreo creati sunt, operatio autem gloriae non differt ab operatione naturae eorum, nisi sicut perfectum ab imperfecto. Et ideo idem locus debetur angelis conditis & gloriosis, sed quantum ad statum culpae, vel miseriae potest eorum operatio tripliciter attēdi, aut secundum lucem naturae, quae in eis remansit, quamuis obtenebrata per peccatum, vel quantum ad culpae tenebras, & sic debetur eis locus tenebrosus & poenalis, vel quantum ad ordinem diuinę sapientiae, quo ex eorum malitijs bonum elicitur, causa scilicet, nostri exercitij, & quantum ad haec tria competit eis aer, praecipue quantum ad mediam sui partem, quia inquantum est diaphanus per naturam lucis consonat eorum naturae perfectae, quantum autem ad turbulentiam competit eis, vt pęnalis cōtra culpam, inquantum vero propinquus nobis competit ad exercitium. Sed inferni locus competit eis contra culpam, inquantum est horridus & tenebrosus, nostra autem habitatio competit eis propter nostrum exercitium.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd non dicuntur esse in loco, quasi ex loco corporali aliquid recipientes, sed quasi circa locum operantes aliquid, proprietatibus loci consonum.

¶ Ad secundum dicendum, quod inter alia corpora generabilia & corruptibilia ignis est subtilissimus & plus habet de luce, vnde angelis obtenebratis non competit, vnde magis Deus & boni angeli secundum metaphoras ab igne sumptas describūtur, vt dicit Diony. in fine coele. hierar. Pythagoras autem lo-
D.37 quitur de igne, quem in medio * vniuersi ponebat vt ibidem dicitur, hunc nos dicimus esse ignem inferni, qui est horridus & tenebrosus & locus poenalis daemonum.

bię, spiritus luxurię, & huiusmodi, quia de illo vitio maxime potest homines tentare à quo denominatur. Inde est etiā, quòd nomine dęmonis diuitiae vocantur, scilicet mammona, est enim nomen daemonis mammona, quo nomine vocantur diuitiae secundum syram linguam. Hoc autem non ideo est, quod diabolus in potestate habeat dare vel auferre diuitias cui velit, sed quia eis vtitur ad hominum tentationem & deceptionem.

An omnes daemones sint in hoc aere caliginoso, an aliqui sint in inferno.

Solet autē quaeri, vtrum omnes i isto aere caliginoso sint an iā aliqui sint in inferno. Quòd in infernum quotidie descendant aliqui daemonum verisimile est, quia animas illuc cru-
H ciandas deducunt. Et quòd illic aliqui semper sint alternatis forte vicibus, non procul est à vero, qui illic animas detinent, atque cruciant. Quòd autem malorum animae illuc descendant, atq; ibi puniantur, ex eo constat quod Christus ad inferos descendit, vt iustos qui ibi tenebantur educeret. Si enim iusti illuc descendebant, multo magis iniusti, & sicut tradit authoritas, cū iustos eduxit, iniquos ibi reliquit, Momordit
G. enim infernum, non absorbuit.

Quidam putant luciferum in inferno religatum ex quo tētauit Christum, & victus est, quem primum hominē tentasse et vicisse dicunt.

De lucifero autem, quidam opinantur quòd ibi religatus sit, & ad nos tēdandos non habeat nunc accessum, quia in Apocalypsi legitur. Cum consumati fuerint mille anni soluetur sathanas de carcere suo, &
H exiet & seducet gentes, quod erit nouissimo tempore antechristi, quando erit tanta tribulatio, vt etiam si fieri potest moueantur

¶ Ad tertium dicendum, quòd pars aeris iuxta terram est lucidior & calidior ea, quae est in media regione aeris, quia ex reflexione radiorum solis multiplicatur splendor & calor in aere, qui est iuxta terrā, vnde vapores resoluti ex aqua & terra eleuantur, & vbi inuenitur minor calor propter distātiam à loco reflexionis, vapor ille diminuitur naturae lux, vnde infrigidatur & condēsatur, sicut aqua calefacta separata à calefaciente, & propter hoc locus ille est frigidus & tenebrosus, & exinde descēdunt pluuiae & grandines & venti & huiusmodi. Et ideo ratio supponebat falsum.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd ex hoc, quòd circa nos sunt, nullo modo eorū poena minuitur: nisi quod sibi poenale aestimant non posse nobis nocere, sicut quando in inferno sunt. Osee 13.c.

¶ Ad quintum dicēdum, quod error graecorum est ponentium nullam animam ante diem iudicij neq; in infernum neq; in coelum ire, & est deriuatus à fabulis Pythagoricis & poetarum, qui ponebant animas occisorū circuire sepulchrum vsq; ad vindictam mortis, & iterum non redire ad comparem stellam ante completum periodum vitae quae ante terminum in natura, morte finita est. Apoc. 20.c. Mat. 24.c.

¶ Sed quod statim animae damnatorum in inferna descendant, probatur in litera ex illis, qui illuc descendebant. & Iob. Ducunt in bonis &c. Lucae 15. Mortuus est diues &c.

¶ Et similiter quod sancti statim in coelos ascendant, probatur, ex hoc quod habetur 2. Cor. 5. Scio enim quòd si terrestris &c. Et tamen vtrique circa nos aliquando apparent ad vtilitatem nostram, sicut angeli beati huc ad nos accedunt. nec est simile
I de animabus damnatorum & dęmonibus, quia daemones secundum gradum naturae suae constituti erant supra nos, vt ex eis aliqua vtilitas nobis proueniret, nec hoc omnino per eorum peccatum deperire debuit, vnde dati sunt nobis in exercitium, quod animabus non competit.

¶ Ad sextum dicendum, quòd quidam dicunt poenam sensibilem ipsorum daemonum dilatam esse vsque ad diem iudicij, sed hoc videtur esse & contra sanctorum authoritates & contra rationem diuinae iustitiae, quae statim animas damnatorū poenae infernalis ignis adiudicat, quarum tamen peccatum, non est maius peccato daemonum.

K ¶ Et ideo alij dicunt, quòd in igne infernali semper ardent, quem etiam semper secum deferunt, non tamen ignis ille alia corpora comburit, quia agit vt instrumentum diuinę iustitię, in illa tātum quę ad talem poenam addicta sunt. Sed cum sint incorporei, nō videtur probabile, quòd ignem corporalem secum deportent. Vnde dicendum, quòd semper igne infernali ardent, non tamen eis semper praesente secundum locum, quia non agit corporali modo calefaciendo & desiccando, sed modo * spirituali. vnde non requiritur determinata distantia sicut in actione corporali. * D.18

¶ Ad septimum dicendum, quod tria dicta loca debentur cuilibet daemoni, secundum diuersas conditiones, vt dictum est.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in daemonibus sit ordo.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd in daemonibus nō sit ordo. dicitur enim Iob. 10. quòd In terra miseriae & tenebrarum nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat.

habitat, illius autem terræ dæmones sunt incolæ. ergo in A eis non est aliquis ordo.

¶ 2 Præt. In quibuscunque est ordo prælationis est aliqua cōcordia pacis: sed dæmones videntur esse discordes, quia vt dř prouerb. 11. Inter superbos semper sunt iurgia. ergo &c.

¶ 3 Præt. Ordo prælationis cuiuslibet, est secundum aliquā regulam iuris: sed voluntas dæmonū nullo iure dirigi potest. ergo nō potest in eis esse ordo prælationis.

¶ 4 Præt. Superiores dæmones grauiꝰ peccauerunt secundum ꝙ naturalia meliora acceperant per quæ stare possent: sed illi qui magis peccauerunt grauius debent puniri. ergo nō videtur probabile quòd prælationem super alios acceperint.

¶ 5 Præt. Inter homines damnatos nō ponitur aliquis ordo prælationis: sed hominum damnatorū, & dæmonū est vna damnatio. ergo videtur ꝙ nec in dæmonibus sit aliquis ordo.

electi, Quem ibi religatū dicunt, ab eo tempore quo tētauit Christum in deserto, vel in passione, & victus est ab eo. Ipsum putant primum hominem tentasse & vicisse, & secundo Deum, sed ab eo victum esse, & ideo in inferno re- B ligatum. Alij autē putant, ex quo cecidit pro peccati sui magnitudine, illic fuisse demersum.

Quód lucifer modo non habet potestatem, quam habebit tempore antichristi.

SEd siue in infernum dimersus sit, siue non, credibile est non eum habere facultatem accedendi ad nos, quam habebit in tēpore antichristi, in quo fraudulēter ac violenter operabitur. C

Et ideo forte dicitur tunc soluendus, quia tunc dabitur ei à Deo potestas tentādi homines, quam modo non habet.

Quòd dæmones semel victi à sanctis non accedunt amplius ad alios. B

C

ALijs quoque qui à sanctis iuste & pudice viuentibus vincuntur, potestas alios tentādi videtur adimi. Vnde Origenes. Puto inquit sane, quòd sancti repugnātes aduersus illos inuentores & vincētes minuāt exercitium dæmonum, vel ꝙ quàm plurimos eorum interimant, ne vltra fas sit illi spiritui qui ab ali- C quo sancto caste & pudice viuen

Sed Contra. Est quód dicitur Iob. 15. de squamis Leuiathan per quam membra diaboli significantur, ꝙ vna vni adhæret &c. ergo videtur quòd sit inter eos aliqua concordia & ordo prælationis.

Respondeo, Dicēdum, quòd ordinem prælationis in dæmonibus esse congruit eorum naturæ, diuinæ sapiētiæ, & propriæ nequitiæ. Ex natura enim quidam alijs superiores fuerunt, & quia peccatum naturam non tollit, consequitur etiam post peccatum, vt quidam alijs superiores remaneant. Ad sapientiam etiam diuinam pertinet, vt quæ à Deo sunt, ordinata sint ab eo à quo omnis potestas est, vt dicitur Rom. 13. Et ideo potestas dæmonum ad exercendum homines & puniēdos damnatos, à Deo est, & ideo ordinata per gradus prælationis debet esse. Similiter ex nequitia sua humano generi aduersant, amicos autem esse eos qui vnius inimici sunt, consequitur: & ideo vt magis hominibus noceant quasi adinuicem confiderantur, vt concorditer & ordinate impugnent. D

¶ Ad Primum ergo dicēdum, quòd ibi omnino remouebitur ordo in finem beatitudinis à quo irrecuperabiliter ceciderūt, erit tamen in eis ordo potestatis, q̄ magis à Deo q̄ ab ipsis est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quantum in ipsis esset, dæmones nunquam concordiam haberēt, sed ad aliquid vnum efficiendum concordant, non enim est probabile quòd beneuolentiam aliquam ad inuicem habeant, sed solum concordiam ad actum aliquem.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sicut in quolibet malo oportet aliquid boni remanere, cum non totum per malum corrumpatur, ita etiam in actibus iniustitiæ potest aliquis ordo iuris remanere, sicut patet in latronibus qui alios iniuste spoliantes, inter se aliquam formam iustitiæ habent dum sibiinuicem fidem seruant, & ita in dæmonibus esse potest.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ per potestatem habitam in nullo eorum pœna mitigatur, quin potius quanto sunt superiores officio, tanto etiā grauiori subiecti tormento. vnde dř. Sapientiæ 6 Potentes potenter tormenta &c. nec potestas eis datur in præmium, sed in diuinæ sapientiæ obsequium. E

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ homines nō sunt sibiinuicē præeminentes secundum ordinem naturæ, & etiam non ordinantur damnati in exercitium aliorū, vel in punitionem, & ita nō est similis ratio de dæmonibus & hominibus.

ARTICVLVS V.

Vtrum dæmones qui vincuntur á sanctis detrudantur in infernum.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quòd dæmones qui à sanctis vincuntur, non retrudantur in infernum. Infligere. n. pœnam ei qui in pugna succūbit, est incitare ad acrius A impugnandū: sed hoc nō ptinet ad Dei misericordiā. ergo &c.

¶ 2 Præt. Christus efficacius vicit suum tentatorem quā alij sancti: sed lucifer qui Christum tentauit non est omnino à tentationis officio seclusus, quia tempore antichristi grauissime homines tentabit. ergo multo minus alij.

¶ 3 Præt. Quāto pauciores sunt tentatores tāto leuior est tētatio. cum ergo continue à sanctis aliqui dæmones vincantur, si à tentatione q vincuntur cessarent, in fine mundi leuissima esset tentatio, quod falsum est. ergo &c primum.

¶ 4 Præt. Dæmones sunt ordinati à Deo ad nostrū exercitiū: si ergo omnino à tentationis exercitio cessarent omnino ad nihil ordinati essent, quod non cōpetit diuinæ sapientiæ, quia nihil inordinatum relinquit. ergo &c. Origen. to. 1. super 15. cap. Iosuæ.

Sed Contra. Pugnātibus debet institui æqualis conditio à iusto iudice: sed dæmones nos vincētes nostrum exercitium minuunt. ergo videtur quòd similiter sit econuerso.

¶ 2 Præt. Hoc potest probari ex iustitia humana, quæ pugilē victum ad pugnam vlterius non admittit.

Respondeo, Dicendum, ꝙ omnes concedunt dæmonem victum aliquo modo à tentatione cessare: sed circa hoc scilicet qualiter cesset, sunt tres opiniones. Quidam enim dicunt, ꝙ hoc modo repellitur, quòd nec ipsum nec alium tentare possit, nec de eodem, nec de alio peccato. Quidam vero dicunt, ꝙ potest tentare de alio peccato non autem de eodem, nec ipsum vincentem nec alios, & hæ duæ ponuntur in littera. Alij vero dicunt, ꝙ ex quo aliquis perfecte de vno vitio dæmonem tentantem vincit, nec potest de eodem vitio ab eo tentari, sed de alio potest: alios autem tentare potest, & de eodem vitio & D de alio. hæc autem opinio habet causam magis manifestam, quia iste dř perfecte diabolum vincere de aliquo vitio in quo omnino vincuntur passiones ad vitium illud inclinantes, sicut est in illis in quibus acquiritur habitus virtutis consuetudinabilis, & tunc non remanet magna pronitas ad peccatum illud, & ideo à diabolo non tentaī de hoc peccato, qui vires eius cognoscit. aliarum autem opinionum ratio potest esse, quia cum charitas bona opera cōmunia faciat in tota ecclesia, ex victoria vnius omnes aliquod commodum reportant, dum eorum hostes vincuntur. Quid tamen horum verius sit ignotum est, quia nec ratione nec authoritate, multum confirmari potest.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd dæmonum voluntas semper manet in eadem obstinatione ad nocendum hominibus, & ideo magis prodest quòd remoueantur à pugna, quia per hoc potestas impugnandi compescitur, quorum iniqua voluntas non minuitur nec augetur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illi qui etiam ponunt dæmones ab omni tentatione cessare, intelligunt ad tempus E determinatum, post quod iterum ad pugnam redeunt. Et per hoc patet responsio ad tertium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd malum eorum semper est ordinatum per pœnam quam & ipsi semper sustinent, & in inferno damnatis infligunt.

EXPOSITIO TEXTVS.

DRaco de cœlo cadens &c. per draconem intelligitur ipse lucifer, per caudam suasio, qua alijs suum desideriū expressit, per stellas angeli naturali luce fulgētes, quarum tertia pars cecidisse dicitur non quantum ad numerum, sed quantum ad qualitatem, quia qui remanserunt sunt Deo adhærētes assistendo & ministrādo, & alij per auersionem ceciderunt. § Aduersus principes & potestates &c. § Sciendum ꝙ quamuis probabile sit aliquos cecidisse de singulis ordinibus,

non

non tamen dæmones nominantur ab illis ordinibus, quorum nomina sumuntur ex donis gratiæ gratum facientis, sicut seraphim nominantur ab incendio charitatis, & troni, ab inhabitatione diuina, sed ab alijs quorũ nomina sumuntur ex gratijs gratia datis quæ ad scientiam & potentiam pertinent. {At quandiu durat mundus &c.} Cõtra. semper remanebunt in diuerso gradu naturæ & pœnę. ergo semper remanebit ordo. Et dicendum, quòd dicitur cessare prælatio bonorum & malorum spirituum q̃tũ ad actus quos circa nos exercent, vel custodiendo, vel tentando.

Dist. 5. lib. huius.

te victus sit, impugnare iterũ aliũ hominem. Hoc autem quidam putant intelligendum tantum de illo vitio in quo superatus est, vt si de superbia aliquem virum sanctum tentat & vincitur, vlterius non liceat ei illum vel alium de superbia tentare.

DISTIN. VII.

A

Quòd boni angeli sint à Deo confirmati per gratiam vt peccare non possint, & malitia obdurati in malo, vt bene viuere nequeant.

Suprà dictum est, quòd angeli qui perstiterunt, per gratiã Dei confirmati sunt, & qui ceciderunt à gratia Dei deserti, sunt, & boni quidem intantum confirmati sunt per gratiam, q peccare nequeũt. Mali vero per malitiam adeo sunt obstinati, q bonam voluntatem habere siue bene velle non valẽt, & si bonum sit quod aliquando volunt. Volũt enim aliquando aliquid fieri qđ Deus vult fieri, & vtique illud bonum est & iustum fieri, nec tamẽ

G bona voluntate illud volunt, nec bene illud volunt.

Quòd vtrique liberum arbitrium habent, nec tamen ad vtrumque flecti possunt.

Sed cũ nec boni peccare possint, nec mali bene velle, vel bene operari, videtur q iam non habeant liberum arbitrium,

DISTIN. VII. DIVISIO TEXTVS.

Determinatis his, quæ pertinẽt ad naturæ conditionem quã tum ad bonos & malos angelos communiter. ¶ Hic consequenter tractat ea, quæ pertinẽt ad eorum potestatem & virtutem. Et diuiditur in partes duas. In prima, determinat eorum potestatem respectu operationum quas in seipsis habent. In secunda, respectu illarum operationum quas in alia exercent. ibi {Quorum scientia atque virtute &c.} ¶ Circa primom duo facit. Primo ostendit eorum virtutem respectu operationum voluntatis vel lib. arb. In secunda, respectu operationis intellectus. ibi {Et licet mali angeli ita per malitiam &c.} ¶ Circa primum duu facit. Primo determinat veritatem. Secundo, inducit quãdam quæstionem quam primo mouet. ibi {Sed est nihil boni &c.} Secũdo determinat eam. ibi {Ad quod dicimus &c} ¶ Circa quod, primo confirmat illud verum quod in obiectionem supponebatur, scilicet q boni angeli & mali habent liberum arbitriũ. Secundo, respondet ad obiectionem. ibi {Quod ergo Hiero. ait &c.} {Quorum scientia &c.} Hic ostendit eorum virtutem in operationibus quas in subiectam materiam exercent. ¶ Et circa hoc tria facit. Primo enim, ostendit huius virtutis principium collatiuum & finem. Secundo, ostendit operandi modũ. ibi {Nec putandum est de istis transgressoribus &c.} Tertio, ostendit impedimentũ iterandi sua virtute. ibi {Illud quoque sciẽdum &c.} ¶ Circa secundum tria facit. Primo, excludit duplicem modum falsum. Secundo, ostendit modum verum. ibi {Omnium quippe eorum &c.} Tertio, proponit exemplum primo in corporalibus actionibus. ibi {Sicut ergo nec parentes &c.} Secundo, in spiritualibus. ibi {Sicut ergo mentem nostram.}

QVAESTIO PRIMA

A

Hic est triplex quæstio.

Prima. De statu liberi arbitrij in bonis & in malis angelis.
Secunda. De cognitione malorum.
Tertia. De virtute eorum.

Circa primum quæruntur duo.

Primo. De confirmatione bonorum angelorum.
Secundo. De obstinatione malorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum angeli boni possint peccare.

D Primum sic proceditur. Videtur, q angeli possint peccare, quia secundum Philosophum, potestates rationales sunt ad opposita: sed lib. arb. quod in angelis bonis manet, est rationalis potestas, quia est facultas rationis & voluntatis secundum Augu. ergo videtur

9. Mat. t. 10 Aug. 1. cœl. & Mat. t. 11.

F quòd si possunt bene velle, quòd etiam possint peccare.

¶ 2 Præt. Sicut corruptibile nunquam mutatur, vt fiat æternum, vt dicit Philosophus in 1. cœli & mundi, ita videtur q mobile nunquam fiat immobile: sed liberum arbitrium angeli fuit in statu creationis mobile in peccatum. ergo nunquam factum est immobile.

¶ 3 Præt. Quãto aliqua virtus magis est determinata ad vnũ, minus est libera, sicut patet in virtutibus naturalibus quæ per necessitatẽ agũt: sed arbitrium angeli est liberius post confirmationẽ quàm ante, vt in litera dicitur. ergo videtur q nõ sit determinatum tãtũ ad bonum, sed possit etiam in peccatum.

¶ 4 Præt. Nulla ratio laudabilitatis subtrahenda est à bonis angelis: sed hæc est ratio laudis in hominibus, q non peccent cũ peccare possint. Eccle. 31. Qui potuit transgredi & non est transgressus, in laudem boni viri dicitur. ergo videtur q hoc etiam in angelis sit.

H Sed Contra. Immobilitas est de ratione felicitatis, vt dicit Philosophus in 1. ethi. Non enim æstimandum est felicitatem esse Cameleuntha, sed si peccarent, mouerentur à statu rectitudinis. ergo beati angeli peccare non possunt. 1. Ethi. 10.

¶ 2 Præt. Motus non est in termino, sed in via ad terminum. angeli autem non sunt viatores. ergo moueri in peccatum non possunt.

Respondeo, Dicendum, q sicut Deus per naturã suam habet q peccare nõ possit, ita & hoc angelus habet per gratiam confirmationis, quod sic patet. Principium mutationis & causa est rei possibilitas, nec defectus esse potest nisi per potẽtiam incompletam. Illud ergo, cui nihil admiscetur de potentia secundum naturam suam, nec mutari nec deficere potest. illud autem cui admiscetur potentia, quæ tamen tota per actũ cõ-

I pletur, potest quidem quantum in se est deficere & mutari secũdum q esse & completionem suam non nisi ab alio habet, sed ratione perfectæ receptionis, quæ nihil potentiæ imperfectum relinquit, habet immobilitatem & indeficientiam. huiusmodi autem exemplũ sumi potest in naturalibus & intellectualibus. Inuenitur autem in naturalibus quorundam potẽtia naturalis, omnino completa & per suum esse & per suã formam. & ideo esse indeficiens habent, sicut patet in angelis & in corporibus cęlestibus, quorum potentia non est susceptiua alicuius alterius esse vel formæ. vnde elongata sunt à priuatione, & per cõsequens à corruptione. Sed materia aquæ non tota cõpletur per formam aquę hoc modo, vt reducatur in omnem perfectionẽ possibilem per eam. vnde simul cum forma aquæ manet priuatio formæ aeris, & ideo hæc corruptibilia sunt. Et similiter patet in intellectualibus, quia principiũ im-

K mediatum naturaliter cognitum determinat potestatem totam rationis. Ante enim quã ad ipsum deueniatur per inquisitionem resoluentem, ita adhæretur vni parti, vt relinquatur quædam pronitas ad partem aliam per modum dubitationis, sed quando resoluendo peruenitur ad primum principiũ per se notum, firmatur ad vnum cum impossibilitate alterius. Similiter est de voluntate angeli beati ad quem ita se habet lumen gratiæ vel gloriæ & virtus, sicut forma vel actus in naturalibus & finis vltimus, sicut principium primum in speculatiuis, quia secundum Philosophum 6. & 7. Ethi. & 2. Phys. Finis in voluntarijs operationibus est sicut principium in speculatiuis. vnde cum per lumen gloriæ perfectæ, vltimo fini coniũgatur per fruitionem plenam, eius bonitate effecti toti in contrarium deflecti non possunt. 6. Ethi. c. 2. & 7. Ethi. c. 8. & 2. Phy. tex. 91.

¶ Ad Primum ergo dicendum, q rationalis potestas dicitur esse oppositorum, quæ sub electione cadunt, quorum propriũ est libe. arbi. electio autem non est de fine, sed de his quæ sunt ad finem, & hæc non eliguntur nisi secundum regulam finis,

quæ

* D.867.

quæ est in extimatione, & ideo de fine non potest voluntas cōtrarie se habere. voluntas enim non potest esse * de miseria, neque de malo inquantum huiusmodi, sed semper est de bono & de beatitudine, ad quam tamen consequendam possunt homines diuersas vias eligere. ¶ secundū q in illis melius æstimant se posse felicitatem consequi. vnde pōt esse error in electione eorū quę sunt ad finem ipsum, & ideo apud illos quorum est indeficienter recta extimatio finis, sicut apud angelos q ipso fine perficiūtur, impossibile est esse, volūtates alicuius eorum, quæ à fine deordinantur, cuius modi est voluntas peccati. Sed tamen possunt, velle hoc, vel illud, quorum neutrum à fine deordinat, & sic saluatur proprietas rationalis potestatis, inquantum possunt hoc facere vel non facere, quāmuis non possint in hæc opposita bonum & malum.

¶ Luc. 15. c. in tom. 3. ad Damasum papam in ti. trac. de filio pdigo.

quia in vtramque partem flecti non possunt, cum liberum arbitrium ad vtrumq; se habeat. Vnde Hier. in trac. de prodigo filio dicit. Solus Deus est, in quē peccatum cadere non potest, cetera cum sint liberi arbitrij, in vtranque partem flecti possunt. Hic dicere videtur, q oīs creatura in libero arbitrio constituta, potest flecti ad bonum & ad malū. Qđ si est, ergo & boni angeli & mali, ad vtrumque flecti possunt. ergo & boni possunt fieri mali, & mali boni. Ad quod dicimus, quia boni tāta gratia confirmati sunt, vt nequeant fieri mali, & mali adeo in malitia obdurati sunt, vt non valeant fieri boni, & tamen vtrique habēt liberum arbitriū, quia & boni non aliqua cogente necessitate, sed propria ac sponta-

B nea voluntate, per gratiam quidē adiuti bonum eligunt & malum respuunt. Et mali quidem, similiter spontanea volūtate à gratia destituti, bonum vitāt & malum sequuntur. Et mali habent libe-

¶ Ad secundum dicendum, q nō est possibile, vt in eodem subiecto succedant sibi corruptibilitas & incorruptibilitas, vel mobilitas & immobilitas, ita quòd vtrumque reducatur in eius principia naturalia. Et sic etiam dicimus, q lib. arb. angeli, quod per naturam mobile erat, nō est factum per naturam immobile, sed per gloriam.

¶ Ad tertium dicendum, q potestas angeli nunquam determinatur ad vnum, nisi in actibus coniungentibus fini, quin possit hoc facere vel non facere, aut hoc vel illud facere, non tamen potest propter hoc peccare, quia secundum Ansel. in Prosologion, posse peccare non est lib. arb. nec pars libertatis, quia lib. arb. est libertas eligendi hoc vel illud, eorum quæ in finem ducunt.

Ansel. in p-solog. c. 7. de gratia & lib. arbit. circa princ.

¶ Ad quartum dicendum, q laudabilitas non dependet essentialiter à potestate peccandi, sed à voluntate adhęrente bono, alias virtuosus in quo est minor mobilitas ad peccādum, esset minus laudabilis in actu suo, quàm carens virtute & bonum operans, sed potestas peccandi est signum laudabilitatis respectu laudantium, inquantum ostendit non coacte voluntatem bono adhærentem.

ARTICVLVS II.

b Vtrum dæmones possint bonum facere.

AD Secundum sic proceditur. Videtur q dęmones possint bonū facere, & non sint obstinati in malo. Natura enim intellectualis ordinata est ad beatitudinem, cuius facta est capax: sed in dæmonibus manet natura post peccatum. ergo non sunt adeo obstinati quin possint bonum velle & beatitudinem consequi.

Dio. 4. c. de di. no. circa medium.

¶ 2 Præt. Dion. dicit 4. cap. de di. no. q dæmones bonum appetunt, vt esse, viuere, & intelligere: sed bona appetendo habet quis bonam volūtatem. ergo videtur quod dæmones bonam voluntatem habere possint.

¶ 3 Præt. Synderesis in dæmonibus non est extincta, alias vermen conscientiæ non haberent: sed actus synderesis est remurmurare malo, hoc autem bonum est. non ergo omnis eorum actus malus est.

¶ 4 Præt. Iac. 2. dicitur, quòd dæmones credunt & contremiscunt: sed vtrumque horum bonum est. ergo eorum aliquis bonus est actus.

¶ 5 Pręt. Omni actu peccati aliquis in malitia crescit, & in merito maioris pœnæ. Si ergo dæmones omni actu suo peccant, videtur quòd pœna eorum in infinitum crescat, cum obstinatio reatum pœnæ non tollat. aliter enim ex sua malitia commodum reportarent. ergo pœna eorum in infinitum crescit, quod est inconueniens.

Sed Contra Aug. in lib. de fide ad Petrū dicit. dæmones nec mala voluntate carere possunt, nec pœna: sed ex mala voluntate nunquam procedit nisi actus malus. ergo videtur, quòd omnis eorum actus malus sit.

¶ 2 Præt. Sicut angeli per conuersionem effecti sunt boni, ita

A dæmones per auersionem facti sunt mali. Sed angeli beati malum facere non possunt, vt prius dictum est. ergo nec dæmones bonum.

Respondeo, Dicendum, quòd in dæmone est natura bona à Deo creata, sed voluntas mala, cuius malitiæ ipsi sunt causa, & ideo omnis actus naturæ eorū bonus est, sed actus voluntatis eorum est malus, actum autē malum contingit esse dupliciter: aut quantū ad substantiam actus, sicut malus actus volūtatis est fornicari, vel mentiri: aut quantū ad modum agentis, sicut cum quis appetitu laudis dat eleemosinas. Possunt ergo dęmones aliquem bonum actum ex genere facere, nullu tamē modo bona voluntate, cuius obstinationis ratio diuersimode assignatur. Quidam enim dicunt, q liberum arbitrium angeli medium est inter diuinum & humanum, in hoc quòd diuinū immobile est ante electionem & post: humanum vero mobile ante & post, angelicum vero mobile ante sed immobile post. Sed hæc ratio supponit illud cuius causa quæritur, scilicet immobilitatem post angelorum electionem. Et præterea secundū hoc, non posset assignari ratio confirmationis & obstinationis hominum defunctorum.

¶ Alia ratio assignatur, quia cum angelus sit indiuisibilis, ad

C quodcunque se conuertit * totaliter conuertitur: sed hæc videtur insufficiens, quia quāmuis sit indiuisibilis in essentia, ast tamen diuisibilis virtute, secundum q virtus eius ad multa se extendit, & hoc est secundum obiecta, & secundum quòd magis & minus alicui se applicant, & hoc est secundum intensionem & remissionem actus. Vnde non oportet, quòd sua operatio procedat ab eo secūdum totam suam virtutem, cum sit dominus sui actus. * D.125.

¶ Alia ratio sumitur per hoc, q homo per alterum cecidit, vnde decuit quòd haberet reparatorem per quem resurgeret, angelus vero per seipsum: & ideo impossibile est eius ruinam reparari, quia per se non potuit resurgere, nec decuit alium reparatorem habere. Sed hoc etiam non videtur sufficiēs, quia per se vel per alium cadere, sunt circunstantiæ peccati, quę in

D infinitum aggrauare non possunt, vt peccato recuperabilitas auferatur.

¶ Et præterea, etiam si homo nunquam reparatus esset, non tamen propter hoc obstinatus esset, vt patet in infidelibus, qui reparationis beneficium non consequuntur, quorum non omnes actus peccata sunt, vt infra dicetur dist. 31. Et ita etiam si casus dæmonis sit irreparabilis, non ex hoc sequitur obstinatio voluntatis in malo, qualis in ipso est.

¶ Alia ratio est, quia angelus peccauit contra deiformē intellectum: homo aūt contra dictamen rationis, vt patet ex Dion. in 4. cap. de di. no. & ideo peccatum angeli fuit multo grauius & irrecuperabilius, quia ratio est intellectus quasi obumbratus, secundum q dicit Isaac in lib. de definitionibus, quòd ratio oritur in vmbra intelligentiæ, sed hoc etiam non videtur sufficiens, quia intellectus angelicus & ratio humana non im-

E proportionabiliter distant, sicut recuperabile & irrecuperabile, cum vtrumque finitum sit.

¶ Alia ratio assignatur, quia natura hominis tota corrupta est per peccatum eius, in quo originaliter erat, non autem tota natura angelica. vnde magis indigebat reparatione humana natura quam angelica. Sed hoc non videtur sufficiens, quia secundum hoc, si primo homine non peccante, aliqui de filijs eius peccassent, eorum peccatum irreparabile foret.

¶ Et præterea, in quolibet angelo est natura secundum speciē ab alio differens, & ideo eo peccante tota natura suæ speciei viciata est. Et ideo oportet aliter dicere, vt inueniatur eadem ratio obstinationis in hominibus damnatis, & in angelis peccantibus, quia secundum Dam. quod est in angelis casus, hoc est in hominibus mors. Dicendum est ergo, q sicut impossibile est à voluntate indeclinabiliter adhærente recto fini, procedere opus peccati, ita econtrario impossibile est, à volūtate adhęrente inconuartibiliter peruerso fini aliquod rectum opus prouenire. Dama. li. 2. c. 4 in calce.

prouenire, peccatum autem voluntatis contingit dupliciter F circa finem: vel ex passione deducente rationem ab actuali cōsideratione recti finis, & talis peccator pœnitens est passione
7. Ethi.c.8. cessante, vel ex malitia, quæ secundum Philosophū in 7. Ethic.
* D.834. est corruptiua finis. Dicitur.n. ex malitia * peccare, qui ex electione praui finis peccat, eo q qualis est secundum habitum. talis finis videtur ei. vt qui habet habitū luxuriæ delectationē veneream sibi ponit finem, & cum error circa finem in operabilibus sit sicut error circa prima principia i speculatiuis, circa quæ errantem nō
† Ca.1.53. contingit ex alijs magis notis dirigi, oportet q sic peccans sit impœnitens, vt dicit
7. Ethi.c.8. philosophus ibidem. ergo de peccato nullus pōt penitere, nisi vel ex passione cessante vel habitu remoto, quo malum finem eligebat. Remoueri autem habitum non est possibile nisi in eo qui est in statu viæ, & mutabilitatis. vnde quandocunque aliquis deuenit ad terminum viæ, non potest deflecti ab eo fine cui adhæsit, siue sit bonus siue malus. finis autem viæ hominis est mors sua. finis autem angeli est terminus electionis suæ, qua bono adhæsit vel malo. Vnde sicut homines post mortem in bono confir-
D.443 mantur vel in malo, ita & angeli post * conuersionē vel auersionem. Datur autem homini longior via quam angelo, quia erat magis à Deo distans, & oportebat quòd in eius cognitio- H nem inquirendo perueniret. angelus autem statim deiformi intellectu, sine inquisitione in diuina peruenire potuit.

¶ Ad Primum ergo dicendum, q in dæmonibus remanet naturalis potentia ad bonum, vt remota & indisposita, & per cōtrarium habitum deprauata, qua possent benefacere si vellēt, sed velle non possunt, quia habitus malitia ab eius voluntate remoueri non potest, quia iam in statu viæ non est.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd cum in angelis natura sit bona, oportet quòd naturalis appetitus eorum bonus sit, qui tamen per circunstantias deprauatur, quas apponit deliberatiua voluntas inquantum volunt esse & viuere sub tali deformitate peccati, sicut luxuriosus desiderat viuere in sua turpi delectatione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum quosdam synderisis
Diony.4.de diui.no. in dęmonibus nō remurmurat culpæ, sed pœnę, & in hoc ma- I gis peccant ordinationi diuinæ iustitiæ renitētes, sed hoc non videtur verum, quia impossibile est, q aliquid non renitatur suo cōtrario. In synderesi autem sunt vniuersalia principia iuris naturalis, vnde oportet q remurmuret omni ei, quod contra ius naturale sit. Sed tamen illud murmur est actus naturę. In dæmonibus enim voluntas peruersa repugnat secundum quam claudunt suas virtutes inspectiuas ab omni consideratione, vt dicit Dion. in 4. cap. de diui.no.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quāmuis isti actus in se boni sint, non tamen bene fiunt, quia coactè & non ex electione bonum quodcunque operantur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quidam dicunt, quòd eorum culpa & pœna crescere potest vsque ad diem iudicij, sed hoc non videtur verum, quia cum non sint in statu viæ, sicut non in bonum, ita nec in peius mutari possunt. Vnde dicendum, quod eorum culpa vel superbia dicitur crescere, non quan- K tum ad intensionem malitiæ, sed quantum ad multiplicita-
* D.447. tem actus: pœna etiam essentialis non crescit, sed * accidentalis quæ est ex multitudine damnatorum, sicut est etiam de præmio bonorum angelorum.

rum arbitriū, sed depressum atque corruptum, quod surgere ad bonum non valent.

Quòd boni post confirmationem, liberius habent arbitrium quàm ante.

BOni vero, arbitrium multo G liberius habent post confirmationem quàm ante. Vt enim Aug. tradit in Enchi. Non ideo carent libero arbitrio, quia male velle non possunt, multo quippe liberius est arbitriū quod non potest seruire peccato. Neque culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, qua beati esse sic volunt, vt esse miseri non solum nolint, sed nec prorsus velle possint. Non possunt itaque boni angeli velle malum, vel velle esse miseri, neque hoc habent ex naturæ, sed ex gratiæ beneficio. Ante gratiæ namque confirmationem, potuerunt peccare angeli, & quidam etiam peccauerunt & dæmones

QVAESTIO II.

B

Deinde quęritur de cognitione dæmonum.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum dæmones vigeant acumine scientiæ.
Secundo. De diuinatione quæ per eos fit.

ARTICVLVS PRIVS.

a Vtrum dæmones sint acutæ scientiæ.

AD Primum sic proceditur. Videtur, q dæmones nō sunt acuti sciētia, sicut in litera dicitur. sicut enim dicit Dio. Dio. 4.c. de di.no. in 4. cap. de diui.no. Malum dæmonis est furor irrationalis, amens concupiscētia, & phantasia proterua. Hæc autem omnia hebetudinem cognitionis important. ergo videtur q scientiæ acumine non polleant.

¶ 2 Præt. Secundum Philosophos natura substantiarum intellectiuarū perficitur, intellectu & voluntate: sed sicut voluntas perficitur per appetitum boni, ita intellectus per cognitionem veri. cum ergo voluntas eorum non possit in bonum, videtur quòd nec intellectus in verum.

¶ 3 Præt. Reuelatio supernorum spirituum fit per illuminationem: sed dæmones cum sint in perpetuis tenebris, illuminari non possunt. ergo nec aliqua cognoscere possunt reuelatione bonorum angelorum.

¶ 4 Præt. Cognitio per experientiam longi temporis est accipientis scientiam à rebus, quia ex multis memorijs fit vnum experimentum, vt in principio Metaphisicæ dicitur. memoria 1. Meta. in prin. vero à sensu oritur. angeli autem cognitio nō est ex rebus accepta. ergo per experientiam longi temporis cognitionis acumen non habent.

Sed Contra. Est quod in litera authoritatibus sanctorum probatur, quod etiam eorum nomen ostendit, quia dæmones dicuntur quasi sapientes. Item Dion. dicit 4. c. de diui.no. Dio. 4.c. de di.no. Data autem angelica dona nequaquam mutata esse dicimus, sed manere integra & splendidissima: sed inter alia attributa naturalia angelorum vnum fuit perspicacitas intelligentiæ. ergo hoc adhuc in eis manet.

Respondeo, Dicendum, q cum peccatum non tollat naturam, sed tantum diminuat habilitatem ad bonum secundum q facit magis à gr̄a distare, oportet in dæmonibus lumē * in- * D.440. tellectuale perspicuum remanere, quia natura eorum intellectualis est. cognitio autem eorum de rebus est duplex, quædam enim sunt quorum cognitio per causas naturales vel signa haberi nōdum potest, & talia non nisi reuelatione supernorum spirituum cognoscūt. Quędam vero sunt, quorum cognitio per naturam haberi potest, & hoc dupliciter, vel p causas determinatas ad effectus naturales, & talia cognoscūt per subtilitatem naturæ suæ, inquantum in eis resplendent similitudines totius ordinis vniuersi, vel per aliqua signa ex quibus vt in pluribus potest alicuius cognitio haberi, sicut medici prognosticantur de sanitate vel de morte, & talia cognoscunt per experientiam temporum, secundum quòd talibus signis pluries tales effectus concurrerunt.

¶ Ad Primum ergo dicendum, q furor & concupiscentia & phantasia non sunt in dæmonibus proprie sed metaphorice, cum pertineant ad sensitiuam partem, quæ non est in angelis, omnis.n. defectus animæ qui in nobis accidit, vel est ex phantasia quantum ad cognitionem, cuius proprium est falsitas secundum Philosophum in 4. Meta. vel ex passionibus irascibi- 4. Meta. tex. 24. lis & concupiscibilis quātum ad affectionem, & ideo voluntas dæmonum inordinate detestans & appetens aliquid, dicitur furor & concupiscentia. Et intellectus suus deordinatus, dicitur phantasia. hæc autem deordinatio intellectus est ex praua voluntate & ideo dicitur phantasia proterua, quia proteruus est, qui pertinaciter verum impugnat. Irrationalitas autem & amentia, furori & concupiscentiæ importat obliquitatem voluntatis à recto iudicio intellectus vel rationis, & ignorantiam non speculationis, sed electionis, secundum quam omnis malus est ignorans.

¶ Ad secundum dicendum, q voluntas est domina sui actus magis quàm intellectus, qui ipsa in veritate compellitur, & ideo secundum actum voluntatis homo dicitur malus vel bonus, quia actus voluntatis est actus hominis, quasi in eius po-

testate existens. non autem secũdum actum intellectus, cuius A ipse non est dominus.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ reuelatio supernorum spirituum facta dæmonibus, nõ est per modum illuminationis, ita quòd lumen intellectuale dæmonis vigoretur per applicationẽ claritatis luminis ange-
Lib.1.c.13. tom.6. lici, sed per modum locutionis, ita ꝙ sibi exponuntur cognoscibilia quædam per modum quo prius, non exponebantur, sicut infra patebit dist in.11.

¶ Ad quartum dicẽdum, ꝙ quámuis cognitionẽ à rebus non
*D.442. accipiat dæmon, tamen * acuitur eius scientia per longitudinem temporis: per speciem enim rei q̃ habet innatã cognoscit rem, & ea quę in re sunt, sed antequã determinetur determinate contingens, & præcipue ad vtrũlibet nõ est in eo effectus eius. Vnde potest in ipsa cognosci, qui tamen, cognita ipsa, cognoscitur quãdo iam ad effectum determinata est.

facti sunt. Vnde Augustin. in lib. contra Maximum: creaturarum natura cœlestium mori potuit, quia peccare potuit. Nam & angeli peccauerunt, & dæmones facti sunt, quorum diabolus est princeps, & qui non peccauerũt, peccare potuerunt. Et cuicunq; creaturæ rationali præstatur, vt peccare non possit, non est hoc B naturæ propriæ, sed Dei gratiæ. Ideoq; solus Deus est, qui nõ gratia cuiusquã, sed natura sua nec potuit, nec potest, nec poterit peccare. Ecce hic insinuatur ꝙ angeli ante confirmationem peccare potuerunt, sed post confirmationem non possunt. Et quod potuerũt fuit eis ex libero arb. quod est eis naturale. Quòd vero modo non possunt peccare, non est eis ex natura, id est ex libero arb. sed ex gratia, ex qua gratia etiam est, vt ipsum liberum arbitrium iam non possit seruire peccato.

Quòd post confirmationem angeli non possunt ex natura peccare sicut ante, non quòd debilitatum sit eorum arbitrium, sed confirmatum.

NOn ergo post cõfirmationẽ angeli de natura sicut ante peccare potuerũt, nõ quòd liberum arbitrium eorum debilitatum sit per gratiã, sed ita potius confirmatum, vt iam per illud nõ possit bonus angelus peccare, quod vtique non est ex ipso libero arbitrio, sed ex gratia Dei. Quòd ergo Hiero. ait. Cetera cũ

ARTICVLVS II.

b Vtrum per dæmones possit fieri diuinatio.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ per dæmones diuinatio fieri non possit. Prænunciatio. n. futurorũ diuinitatis est signum. Vnde dicitur Esaiæ 41. Ventura quoq; annuntietis, & dicemus ꝙ dij estis. Sed dęmones sunt omnino diuinitatis expertes ergo ꝑ eos diuinatio de futuris fieri nõ põt.

¶ 2 Præt. Bonorum prophetarum est veritatẽ de futuris prędicere, vt dicitur Hierem. 38 Quòd ille est propheta quẽ misit dominus, cuius verbum euenit. Si ergo homines virtute dæmonum vera de futuris diuinando prænuntiant, videtur quòd qui per reuelationem dæmonum prophetant, veri prophetæ dicendi sint.

¶ 3 Præt. Non est cognitio rei nisi per speciem eius. sed species euentus futuri non potest per dæmonem in anima fieri, nisi dæmon species causaret. ergo videtur quòd per ipsum diuina D tio fieri non possit.

¶ 4 Præt. Mentem hominis nullus formare potest, nisi solus
Aug. de Trinitate li.9. Deus, vt Augu. in litera dicit: sed non potest cognitio alicuius accipi, nisi mens alicuius aliquo lumine formaretur. ergo videtur ꝙ per dæmones pręcognitio futurorum accipi non possit.

Sed Contra. In dæmonibus est potentior virtus intellectiua quàm in hominibus, sed homo potest alteri denuntiare, quod scit futurum. ergo & dæmones. Sciunt autem quædam futura, cum etiam quorundam futurorum cognitio ab hominibus habeatur, vt ab astrologis, & medicis. ergo per dæmones diuinatio fieri potest.

¶ 2 Præt. Quando anima retrahitur à motibus exterioribus circa corpus, vt in somno, quorundam futurorum præcognitionem accipit, non enim omnino negandum est diuinationẽ
De som. & vigi. c.1. fieri in somnis, vt dicit Philosophus in libro de somno & vigilia. Sed dæmones circa regimen corporis non occupantur. ergo videtur quòd futurorum cognitionem & habere, & alijs conferre possint.

Respondeo, Dicendum, ꝙ futurorum quædam sunt determinata in suis causis, quædam vero non habent causas determinatas, sicut quæ sunt ad vtrũlibet, quilibet autem effectus secundum ꝙ in causa sua determinatur, in ea potest cognosci. Si enim determinatur in ea, vt ex qua necessario cõtingat, certitudinar ie cognoscetur, sicut sunt ea quæ circa motum cœli accidunt, vt ortus & occasus, & eclipses, & coniunctiones luminarium, quæ omnia multo melius dæmones sciunt per species causarum innatas, quàm astrologus per artem. Si autem A determinentur in causis, vt ex quibus frequenter contingat, cum potestate tamen deficiendi in minori parte propter impedimentum ex parte agentis, vel ex parte recipiẽtis actionum, eorum præcognitio non certitudinalis, sed coniecturalis haberi potest, & hoc modo astrologus prædicit quædã futura, quæ consequũtur ex motibus cęli istis inferioribus, quæ tamẽ impediri possunt ꝑpter defectum inferiorũ, causarũ, & hæc præcognitio tanto magis ad certitudinem accedit, quanto ad vnũ effectum plures causæ concurrentes cognoscuntur, & quanto virtus causæ melius scitur. Vnde, dæmones subtilissimi, sunt in talium futurorum præcognitione, sed ea quę nõ habent causas determinatas, vt quę sunt ad vtrumlibet, vel in minori parte, non possunt cognosci in causis suis, sed in seipsis tantum, vt præsentia sunt. vnde eorũ præcognitio solius Dei est, cui ab æterno præsentia sunt, vt in primo dictum est. dist. 38. Et cui Deus reuelare voluerit, & taliũ C futurorum cognitionem, nec homines nec dæmones habere possunt, nisi reuelatione supernorum spirituum. Ea vero quæ ipsi dæmones præcognoscunt, reuelare possunt, non quidem obijciendo se animæ, sicut in speculum, in quo videntur quæ in speculo relucent, vt quidam dicũt, quia anima humana ad minus secundum statum viæ, non videt ea quæ sunt materia separata, nisi quatenus ex phantasmatibus in eorum cognitionem venit. Nec iterum species quæ sunt in intellectu angelico, sunt proportionatæ intellectui humano, cum multo simpliciores sint & vniuersaliores. Vnde, sicut species quę sunt in intellectu, imaginatio non potest comprehẽdere, nec sensus species quæ sunt in imaginatione, ita nec intellectus humanus secundum statum vię, species quę sunt in intellectu angelico: sed angelus bonus, vel malus aliter ea quæ cognoscit reuelare potest, scilicet per applicationem luminis sui ad phantasmata, sicut applicatur lumen intellectus agentis, vt eis quædã intentiones in intellectu elicianrur, & quanto lumen fuerit fortius & perfectius, tanto plures & certiores cognitiones elicien D tur. Et ideo ex phantasmatibus illustratis lumine angelico, resultat aliquorum cognitio in intellectu possibili hominis, ad quam eliciendam illustratio intellectus agentis humani non sufficeret, cum lumen eius sit debilius lumine angeli.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ * futura secundũ ꝙ habent *D.453. determinationem in causis suis, accedunt ad rationem pręsentium inquantum iam quodam modo sunt determinata in causis suis, & ideo eorum præcognitio, non proprie dicitur diuinatio, vt quando medicus prædicit sanitatem futurã, & astrologus eclipsim vel pluuiam, & aliquod hmôi, nisi forte apud eum, quem latet ordo causæ ad causatum: vnde in illis quæ omnibus nota sunt, nullus dicit diuinationem esse, vt solem oriri cras. Sed diuinatio proprie est eorum quæ causas determinatas non habent. hæc enim præcognoscere, solius Dei est, a cuius actus vsurpatione, diuini vocantur, qui futuris prę nuntiandis intendunt.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ falsi prophetæ distinguuntur à veris quantum ad tria minus. Primo, quantum ad reuelationis authorem, quia boni prophetæ futura prædicunt diuino E lumine, mediantibus bonis angelis inspirati, sed falsi prophetæ, vel sequuntur spiritum suum nihil videntes, sed mendacia confingentes, vel per reuelationem immundi spiritus. Secũdo, quantum ad intentionem prænuntiationis, quia falsorũ prophetarum finis, est aliquod lucrum temporale. Vnde dicitur Ezech. 13. Violant me ad populum meum, propter pugillum ordei & fragmen panis, vel saltem ipsius dæmonis reuelantis intentio peruersa est, qui deceptionem intendit. Sed prophetarum bonorum tota intentio in rectum finem ordinatur. Tertio,

tio, quantum ad certitudinem prænuntiatorum, quia bonorũ prophetia, innititur diuinæ præscientiæ, quæ omnium futurorum euentus intuetur, sed prænuntiatio malorum prophetarum innititur præscientiæ dæmonum, quæ coniecturalis est. F

¶ Ad tertium dicendum, q dæmon potest aliquod ignotũ manifestare sine causatione nouæ speciei, dupliciter, aut ea speciebus in imaginatione seruatis, diuersimode cõpositis & diuisis, & fortiori lumine illustratis, alias interiores eliciẽdo, aut etiã nouas species in imaginatione formãdo, secundum aliquã transmutationem organi corporalis.

† Lib. 1. de summo bono. cap. 12.

¶ Ad quartum dicendum, q solus Deus format mentem hominis iustificãdo, nõ tamen solus immediate intellectuali lumine illustrat, nisi intelligatur a lumine connaturali, quod à solo Deo est.

¶ Ad quintum dicendum, q astrologi nõ possunt prænuntiare euentus, nisi quia reducuntur ad motum cœli sicut ad causam, vel per se, sicut trãsmutationes quæ accidunt in corporalibus, vt tempestates & sterilitates, & pestilentias, & huiusmodi, quæ tamen impediri possunt fortioribus motibus superuenientibus, vt dicit Philosophus in lib. de som. &. vigi. vel per accidens sicut ad trãsmutationem corporis disponitur animus ad aliquos actus magis quàm ad alios, sicut ex naturali complexione quidã sunt proni ad luxuriam, vel ad iram, & huiusmodi, non tamen talis dispositio corporis aiæ necessitatem inducit. Vnde in his quę ex libero arbitrio dependent, maxime eorum iudicia falluntur.

† Lib. 1. de summo bono. cap. 12.

¶ Similiter etiam medici, ex signis exterius apparentibus causas interiores cognoscunt, ex quibus sequit sanitas, vel mors, vel semper, vel in maiori parte, & hæc omnia dæmones prę cognoscere possunt. non autem omnia futura sunt talia. I

¶ Ad sextum dicendum, q diuinationes etiam quæ in somnis sunt, reducuntur in aliqua signa, vel causas naturales. hoc autem contingit dupliciter. Vnomodo in his, quorum causa est in ipso somniante, & hoc contingit dupliciter. vel ita quòd ipsum somnium est causa euẽtus futuri, sicut quando quis propter hoc quod in somno videt, mouetur ad aliquid faciẽdum, vel est signum futuri, cuius causa in ipso est, sicut quando quis somniat se comedere dulcia, significatur, q flegma dulce in eo dominetur, ea quo medicus potest aliquem euẽtum futurum conijcere, vel morbi, vel salutis. Si autem neutro modo se habeat, tunc non est nisi per accidens, sicut contingit per accidens me cogitante de aduentu alicuius, illum venire. Alio modo in his quæ causam habent extra somniantẽ, & in his, euentus frequenter rei somniatę se habet ad somnum, vt per accidens, quandoque tamen somnium est signum euentus futuri: hoc autem contingit dupliciter. Vno modo ex parte illa qua cognitionem à corpore accipit, inquantum imprimitur in ipsum virtus corporis cœlestis. Ex motibus enim corporum cœlestium relinquuntur quædã impressiones & motus, quę sunt signa motuum cœlestium in corporibus inferioribus, & secundum q illi motus perueniunt ad imaginationem figurantur imagines illorum effectuum, ad quos disponunt motus cœlestes, secundum similitudinem magis vel minus expressam, secundum quòd virtus imprimens est fortior vel debilior, & secundum q virtus recipiẽs est magis disposita vel minus & magis quieta ab alijs occupationibus, & propter hoc huiusmodi sentiuntur in dormiendo, quia anima vacat ab exterioribus motibus, & præcipue in nocte, & circa horam digestionis com- K

pletæ, & per hunc modum quædam animalia præcognoscunt quædam futura, secundum q est necessarium ad eorum sustẽtationem, sicut pisces tempestatẽ futuram motibus suis prænuntiant, dum de loco ad locum mouentur, & similiter etiam in formicis & multis alijs animalib⁹, vt ad sensum patet, quorum imaginationes sunt magis quietæ q̃ humanæ, ꝑ p multiplices mot⁹ rationis. Alio modo secũdum q anima cognitionẽ accipit ex influentia luminis substantiæ separatæ, vel dei, vel angeli, cui vehemẽtius coniungitur, quanto magis ab occupatione corporis cessat, & propter hoc reuelationes in somnijs fiunt, & in illis pręcipue, quorum anima corporis affectionib⁹ non subditur, & quãto eorũ imaginatio, magis obedit intellectui, tanto figurãtur in ea expressiores similitudines, & propter hoc virtutes morales multum faciũt ad scientiam, & præcipue virtus castitatis, vt dicit Commẽ. in 7. physi. castitas. n. præcipue inter virtutes morales corpus aię obediens reddit.

† Lib. 2. sup Gen. ca. 17. in fine.

Cõmen. 7. physi. Cõmen. 10. & vltimo.

sint liberi arbitrij possunt flecti in vtranque partem, accipi oportet secũdum statum in quo creata sunt. Talis enim & homo & angelus creatus est, q ad vtrunq; flecti poterat, sed postea boni angeli per gratiam ita confirmati sunt, vt peccare nõ possint, & mali ita vitio obdurati, vt bene viuere nequeãt. Similiter etiam illud. Isido. intelligendũ est angeli mutabiles sunt natura, immutabiles sunt gratia, quia ex natura in primordio suę cõditionis mutari potuerunt, siue ad bonum, siue ad malum, sed post gratiam ita bono addicti sunt, vt inde mutari ne queant. Ad hoc enim repugnat gratia non natura. G

Quòd mali angeli viuacem sensum non perdiderunt, & quibus modis sentiunt.

ET licet mali angeli ita per malitiam sint obstinati, viuaci tamen sensu non penitus sunt priuati. Nã vt tradit. Isid. triplici acumine scientiæ vigent dęmones, scilicet subtilitate naturæ, experientia temporum, reuelatione supernorũ spirituum. De hoc etiam Aug. ait. Spiritus mali, quædam vera de temporalibus rebus noscere permittũtur, partim subtilitate sensus, partim experiẽtia temporũ callidiores, propter tam magnam lõgitudinem vitæ, partim sanctis angelis, quod ipsi ab omnipotenti Deo discũt, iussu eius sibi reuelantibus. Aliquando autem idem nephandi spiritus, & quæ ipsi acturi sunt, velut diuinando prædicunt. H

Quòd magicæ artes virtute & sciẽtia diaboli valent, quæ virtus & scientia est ei data à Deo, vel ad fallendum malos, vel ad mouendũ vel exercendum bonos.

QVorum scientia atque virtute, etiam magicæ artes exerceãtur, quibusdam tamen tam scientia quàm potestas à Deo data est, vel ad fallendum

QVAESTIO III.

Deinde quæritur de virtute dæmonum in operando.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum possint aliquos veros effectus operari in materia corporali.

Secundo. Vtrum eorum auxilio & consilio vti liceat.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum dæmones possint inducere in materia corporali verum effectum corporalem.

AD Primum sic proceditur. Videtur, q dæmones verum effectum corporalem inducere nequeãt, quia dicitur 2. Thes. 2. quòd antichristus veniet in signis mendacibus: sed tunc maximam potestatem dæmones habebunt. ergo videtur quòd nullo modo possint aliquem effectum verum inducere.

¶ 2 Præt. Id quod datum est in manifestationem & confirmationem fidei, non debet concedi fidei aduersarijs: sed operatio signorum data est ad confirmationem fidei, vt habetur Marci vltimo. Illi autem profecti &c. Ergo videtur quòd non subsit potestati dæmonum miracula facere.

¶ 3 Præt. Oĩs alteratio reducitur in motum localem, vt in 7. Phy. probatur, quorũ primus est motus cœli: sed dęmones motum cęli variare nõ possunt, qa hoc solius Dei est, vt Dio. dicit in epistola ad Policarpum. ergo videtur q nullã transmutationẽ in corporibus inferiorib' facere possint de forma in formã. 7. Phy. c. 10 Et 8. Physi. text. 55. & 56.

¶ 4 Præt. Id quod subiacet virtuti corporali non habet virtutem imprimendi in corpora: sed dæmones subduntur virtutibus stellarum. vnde etiam malefici constellationes determinatas obseruant ad inuocandũ dęmones. ergo videtur q non habeant virtutem imprimendi in corpora.

¶ 5 Præt. Dæmones non operantur nisi per modum artis: sed ars non potest dare formam substantialem. vnde dicitur in ea de numeris. Sciãt authores alchimię, species transformari nõ posse,

posse. ergo nec dæmones formas substantiales inducere pñt.

Sed contra. Est quod dicitur Exodi 7. quòd Magi Pharaonis virtute dæmonum operantes, vires in serpentes verterunt.

¶ Præt. Fortius agit in id, quod minus est forte: sed virtus dæmonis est fortior virtute corporali. ergo possunt corpora trāsmutare propria virtute.

Respondeo, dicendū, q̃ circa hoc pōt esse duplex error: vnus fuit gentilium qui credebāt dæmones, quorū virtute Magi operabantur, deos esse & ita per modum creationis posse nouos effectus producere, & ille est secundus modus quē ponit in litera Magister. Alius est Auicen. qui ponit q̃ materia corporalis multo fortius obedit conceptioni substantiæ separatæ, quam qualitatibus contrarijs agentibus in natura, quia agentia naturalia sunt tantum disponentia ad formam quæ est ex influentia substātiæ separatæ. Vnde ad conceptionem substantiæ separatæ, etiam præter ordinem motus cœli, sequitur aliquis effectus in inferioribus, & ponit exēplum de anima humana, ad cuius conceptionē totum corpus mouetur, vel in libidine ad imaginationē mulieris amatæ, vel ad cauendum ex imaginatione & timore casus, & hic est primus modus q tangitur in litera, quòd materia corporalis deseruiat dæmonibus ad nutum. Huic autem positioni contradicitur & à philosophis & à theologi. A philosophis quidē, quia dicunt q̃ motus cœli est instrumētum intelligētiæ mouentis. Vnde non nisi eo mediante, potest prouenire effectus in inferioribus ab intelligētia. A theologis etiam contradicitur, quia formæ corporales non sunt ex influentia dæmonum, sed ex influentia Dei qui eas in potentia materiæ posuit, & educere in actum potest sine adminiculo alicuius inferioris agentis, secundum quod in actinum educuntur secundum cursum naturæ ex determinatis agentibus naturalibus. Vnde huius positionis est falsum fundamentum. Et ideo dicendum, quòd dæmones virtute propria nullam formam in materiam influere possunt, nec accidentalem, nec reducere eam in actum, nisi adminiculo proprij agentis naturalis, sicut etiam artifex, non propria virtute, sed virtute ignis appositi calefacit, ita & dæmones ad determinata passiua, possunt coniungere actiua, vt sequatur effectus ex causis quidem naturalibus; sed præter consuetum cursum naturæ, propter multitudinem & vehemētiam virtutis actiuæ rerum aggregatarum, & propter habilitatem passiuorum, & ideo effectus qui non sunt in potestate alicuius virtutis actiuæ naturalis, producere non possunt, vt suscitare mortuum, vel aliquid huiusmodi secundum veritatem, sed in prestigijs tantum, vt infra dicet.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ tempore Antichristi, aliqua vera miracula fient virtute dæmonum, permissione diuina, in illis tamen ad quæ virtus dæmonis se extendit, tamen dicuntur omnia mendacia ex parte finis, q̃a ad decipiendum sunt.

¶ Ad secundum dicē dum, quòd signa facta p̄ bonos, possunt distingui ab illis quæ per malos fiunt tripliciter ad minus. Primo, ex efficacia virtutis operantis, quia signa facta p̄ bonos, virtute diuina fiunt in illis etiam ad quæ virtus actiua naturæ se nullo mō extēdit, sicut suscitare mortuos, & huiusmodi, quæ dæmones secundum veritatem facere non possunt: sed in præstigijs tantum, quæ diu durare non possunt. Secundo ex vtilitate signorum, quia signa p̄ bonos facta, sunt de rebus vtilibus, vt in curatione infirmitatū & huiusmodi. Signa autem per malos facta, sunt in rebus nociuis vel vanis, sicut q̃ volant in aere, vel reddunt membra hominum stupida & huiusmodi, & hāc differentiam assignat beatus Pet. in itinerario Clemētis. † Lib.& capit. eisdem. Tertia differentia est quātum ad finem, quia signa bonorum ordinatur ad ædificationem fidei & bonorum morum: sed signa malorum sunt in manifestum nocumentū fidei & honestatis. Et quātum ad modum differunt, quia boni operantur miracula per inuocationem diuini nominis pie & reuerenter: sed mali quibusdam deliramentis, sicut quòd incidunt se cultris, & huiusmodi turpia faciunt, & ita signa per bonos facta, manifeste possunt discerni ab his quæ virtute dæmonum fiunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd tale alterationem præcedit aliquis motus localis inquantum virtutes actiuas colligunt, & determinatis passiuis apponunt: sed talis motus localis non reducitur in motum cœlestem, quia non secundum aliquam virtutem mouentē naturalem: sed inquantum obedit virtuti dæmonis ad motum localem, quod est virtute naturæ suæ, quæ supra corpora potest, non quidem vt aliquam formam influat: sed vt localiter moueat, quia motus localis non est secundum acquisitionem alicuius quod in re sit quæ mouetur,

fallaces, vel ad monendum fideles, vel ad exercendam probandamque iustorum patientiam. Vnde August. in lib.3. de Trinit. † Cap.7. Video inquit infirmæ cogitationi quid possit occurrere. Cur scilicet ista miracula, etiam magicis artibus fiant. Nam & magis † Exod.7.& 8.cap. Pharaonis serpentes fecerunt, & B alia. Sed illud est amplius admirandum, quo modo magorum potentia, quæ serpētes facere potuit, vbi ad muscas minutissimas scilicet cinifes ventum est, omnino defecit, qua tertia plaga ægyptus cedebatur. Ibi certe defecerunt magi dicentes. Digitus Dei est hic. vbi intelligi datur, nec ipsos quidem angelos transgressores, & aereas potestates in vnam istam caliginem tanquam in sui generis carcerem, ab illius sublimis æthereæ puritatis habitatione detrusos, per quos magicæ artes possunt quicquid possunt, aliquid valere, nisi de supra data potestate. Dat autem vel ad fallendum fallaces, sicut in ægyptios, & ipsos etiā magos data est, vt in eorum spirituū operatione iudicarentur admirandi, à quibus fiebant à Dei veritate damnandi: vel ad monendum fideles, ne tale aliquid facere pro magno desiderēt, propter quod etiam nobis in scriptura sunt prodita, vel ad exercendam probandamque & manifestandam iustorum patientiam.

Quòd transgressoribus angelis non seruit ad nutum materia rerum visibilium.

† Lib. codē cap.8. NEc putandū est istis transgressoribus angelis ad nutum seruire hanc visibiliū rerum materiá: sed Deo potius à quo hæc potestas datur quantum incommutabilis iudicat.

Quòd non sunt creatores, licet per eos magi ranas & alia fecerunt: sed solus Deus.

NEc sane creatores illi mali angeli dicendi sunt, quia per illos, magi ranas & serpentes fecerunt. non enim ipsi eas creauerunt. Omnium quip- B pe rerum quæ corporaliter visibiliterq; nascuntur, occulta quędam semina in corporeis huius mundi elemētis latent, quę Deus originaliter eis īdidit. Ipse enim creator est omnium rerum, qui creator est inuisibilium seminū, quia quæcunq; nascendo ad oculos nostros exeunt, ex occultis seminibus accipiunt progrediendi hic primordia, & incrementa debitæ magnitudinis, distinctionesq; formarū ab originalibus, C vt ita dicam, regulis sumunt.

Sicut parentes non dicuntur creatores filiorum, nec agricola frugum, ita nec boni angeli, nec mali, & si per eorum ministerium fiant creatura.

SIcut ergo nec parentes dicimus creatores hominū, nec agricolas creatores frugum, quamuis eorum extrinsecus adhibitis motibus, ad ista creanda Dei virtus interius operetur, D ita non solum malos, sed nec bonos angelos fas est putare creatores: sed pro vtilitate sui sensus & corporis semina istarum rerū nobis occultiora nouerunt, & ea per congruas temperationes elementorum latēter spargunt, atq; ita & gignendarum rerum & accelerandorum incrementorum præbent occasiones, sed nec boni hęc nisi quantum Deus iubet, nec mali hæc iniuste faciunt, nisi quantum ipse iuste permittit. E Nam iniqui malitia voluntatem

tur, quia locus est extrinsecus locato.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ corpora cœlestia non habent aliquam impressionem in dæmones, vt eis subdantur. Sed ideo aduocati sub certa constellatione veniunt, quia sciunt virtutem illius constellationis iuuare ad effectum qui requiritur, vel propter hoc, vt homines inducantur ad venerandum aliquod numen in stellis, ex quo idolatriæ ritus procedit.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ ars virtute sua non potest formam substantialem * conferre quod tamē potest virtute naturalis agentis, sicut patet in hoc, ꝙ per artē inducit forma ignis in lignis; sed quædā formæ substantiales sunt quas nullo modo ars inducere pōt, quia ꝓpria actiua & passiua inuenire non potest, sed in his potest aliquid simile facere, sicut alchimistæ faciunt aliquid simile auro, quantum ad accidentia exteriora: sed tñ non faciunt verum aurū, quia forma substantialis auri non est per calorem ignis, quo vtūtur alchimistæ: sed per calorē solis in loco determinato, vbi viget virtus mineralis, & ideo tale aurum non habet operationem consequentem speciem, & similiter in alijs, quæ eorum operatione fiunt.

* D.240.
† Li.3. 8.
† Ca.3. eiusdem.
† In princi. eiusdē cap.

ARTIC. II.

b *Vtrum vti auxilio dæmonis ad effectus corporales sit malum.*

AD Secūdum sic proceditur. Videtur, ꝙ vti auxilio dæmonum in talibus operationibus nō sit malum. Ipse.n. Paulus Corinthium fornicarium tradidit sathanæ in interitum carnis, vt dicitur 1. Cor. 5. sed in hoc non dicitur peccasse. ergo vti licet obsequio dæmonum.

¶ 2 Præte. Licet auxilium accipere etiam à peccatoribus, vt elemosynam, vel aliquid huiusmodi: sed in dæmonibus non est inuenire nisi naturam quæ bona est, & peccatum. ergo videtur quòd auxilio eorum vti liceat.

¶ 3 Præte. Deus contulit virtutes verbis & rebus: sed virtute quorundam verborum & rerū dæmones aduocantur, & quasi compelluntur. ergo videtur quòd eorum auxilio vti liceat.

¶ 4 Præte. Id quod vergit in aliquam vtilitatem & nulli derogat, non videtur esse peccatum: sed per inuocationes dæmonum frequenter multa vtilia fiunt, sicut patet in inuentione rerum amissarum. ergo videtur quòd in talibus vti licet eorum auxilio.

Sed contra. Deuter. 17. Præcepit dominus omnes incantatores & maleficos interfici. mors autem corporalis non infligitur sine graui peccato. ergo videtur quòd grauiter peccant, qui talibus intendunt. F

¶ Præt. Aug. dicit super Gen. lib. 2. omnes diuinationes esse fugiendas & cauendas. ergo &c.

Respondeo, dicendum, ꝙ ea quæ sunt supra facultatem humanam & naturæ, à solo Deo requirenda sunt, & ideo sicut grauiter peccat q illud qđ est Dei creaturæ impendit ꝑ idolatriæ cultum, ita etiā grauiter peccant qui ea q à deo expetēda sunt, auxilio dæmonū implorāt, & huiusmodi est vaticinatio de futuro, vnde dicit Esa. 8. Nunquid nō populus à Deo suo &c. Et similiter etiam alijs operibus magicis, in quibus complementum operis ex virtute dæmonū expectatur. In his.n. omnibus est apostasia à fide per pactum initū cum dæmone, vel verbotenus si inuocatio intersit, vel facto aliquo, ēt si sacrificia desint. Nō.n. potest homo duobus dominis seruire, vt dr Matt. 7. † Cap. 9. in medio.

¶ Ad primū ergo dicendum, ꝙ Paulus & quidam alij sancti leguntur aliqua ꝑ dæmones fecisse, nō pacto cum eis inito: sed sicut virtutem diuinam in eis exercētes, sicut etiā potestatum cœlestium officium dī dæmones arcere. † Exod. 8. c.

¶ Ad secundum dicē dum, ꝙ peccatores quandiu in hac vita viuunt, possunt fieri mēbra Christi, quantumcunq; videantur in malitia * obstinati, & ideo ex charitate diligendi sunt, & ab eis beneficia recipi possunt & impēdi, dūmodo contra charitatem non sint, sed postquā à corpore in damnationem decedunt, idē est iudiciū de eis & de dæmonib. * D.937.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ non est credendum aliquibus virtutibus corporalibus dæmones subiacere, & ideo non cogunt inuocationibus & factis quibusdam maleficis, nisi inquantum per hoc cum eis fœdus initur, s̄m quod dicitur Esa. 18. Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ nulla vtilitas esse potest pro qua aliquid faciendum sit, quod in Dei vergat iniuriam, quod contingit, quando illud quod ipsius est, non ab ipso quæritur, sed cum eius aduersario fœdus initur.

suam habent iustitiam, potestatem autem non nisi iuste accipiunt, siue ad suam pœnam, siue ad aliorum, vel pœnā malorum, vel laudem bonorum.

Sicut iustificationem mentis, ita creationem rerum solus Deus operatur, licet creatura exterius seruiat. G

SIcut ergo mentem nostram iustificando formare non potest nisi Deus. prædicare autem extrinsecus euangelium etiā homines possunt, non solum boni per veritatem, sed etiam mali per occasionem, ita creationem rerum visibilium Deus interius operatur. Exteriores autem operationes atque contemperationes siue occasiones ab angelis tam bonis, quàm malis, vel etiam hominibus adhibentur. Sed hæc ab hominibus tanto difficilius adhibentur, quanto eis desunt sensuum subtilitates, & corporum mobilitates membris terrenis & pigris. Vnde qualibuscunque angelis vicinas causas ab elementis contrahere, quanto facilius est, tanto mirabiliores in huiusmodi operibus eorum existunt celeritates, sed non est creator nisi qui principaliter ista format, nec quisquam hoc potest nisi vnus creator Deus. Aliud est enim ex intimo ac summo causarum cardine condere ac ministrare creaturam, quod facit solus creator Deus, aliud autē pro distributis ab illo viribus & facultatibus aliquam operationem forinsecus admouere, vt tunc, vel tunc, sic vel sic exeat quod creatur. Ista quippe originaliter ac primordialiter in quadam textura elemētorum cuncta iam creata sunt. Sed acceptis oportunitatibus postea prodeunt. H

Quòd angeli mali multa possunt per naturæ vigorem quæ nō possunt propter Dei vel bonorum angelorum prohibitionem, idest quia non permittuntur.

ILlud quoque sciendum est, ꝙ angeli mali quædam possunt per naturæ subtilitatem, quæ tamen non possunt propter Dei, vel bonorum angelorum prohibitionem, i. quia non permittuntur illa facere à Deo vel ab angelis bonis. Possent vtiq; cinifes fecisse qui ranas serpentesque fecerunt. Quædam vero non possunt facere, etiam si permittantur ab angelis superioribus, quia non permittit Deus. Vnde Aug. in lib. 3. de trin. Ex ineffabili potentatu H Dei fit, vt quod possent mali angeli, si permitterentur, ideo non possunt, quia non permittuntur, neque.n. occurrit alia ratio, cur non potuerunt facere cinifes qui ranas serpentesque fecerunt, nisi qa maior aderat dominatio prohibentis Dei per spiritum sanctum. Quod etiam magi cōfessi sunt dicētes, Digitus Dei est hic. Quid autem possint per naturā, nec tamen possint propter prohibitionem, & quid per ipsius naturæ suæ conditionem facere nō I sinantur, homini explorare difficile est, immo impossibile. Nouimus hominem posse ambulare, & neq; hoc posse si non permittatur, volare autem non posse, etiam si permittatur. Sic & illi angeli quædam possunt facere si permittātur ab angelis potentioribus ex imperio Dei, quædam vero non possunt etiam si ab eis permittantur, quia ille non permittit, à quo illis est talis naturæ K modus, qui etiā per angelos suos illa plerumq; non permittit, quæ concessit, vt possint.

EXPOSITIO TEXTVS.

BOni vero argumentum &c. Sed contra libe. arbitr. est quòd cogi non potest, sed negationes non recipiunt magis & minus. ergo nec lib. arb.

¶ Ad quod dicendum, quòd quamuis negatio secundum illud

quod

quod est magis vel minus non recipiat, tamen dicitur intendi & remitti, quia habet causam in subiecto, sicut qui caret substantia oculi, magis dicitur cæcus, quàm ille, cuius visus dicitur ab humore impeditur. ad pupillam confluente, & ideo dici potest libertas arbitrij maior & minor, secúdum modum naturæ in qua est.

DISTINCT. VIII.

A

Vtrum angeli omnes corporei sint, quod quibusdam visum est, quibus August. consentire videtur dicens: omnes angelos ante casum habuisse corpora tenuia & spiritualia, sed in causa mutata in deterius malorum corpora vt in eis possent.

SOlet etiam in quæstione versari apud doctos, vtrum angeli omnes boni, scilicet & mali, corporei sint idest corpora habeant sibi vnita. Quod aliqui putant innitentes verbis Augustin. qui dicere videtur quòd angeli omnes ante confirmationem, vel lapsum, corpora aerea habuerint de puriore ac superiore aeris parte formata ad faciendum habilia, non ad patiendum, & angelis bonis, qui perstiterunt talia conseruata sunt corpora, vt in eis possint facere & non pati, quæ tantæ sunt tenuitatis, vt à mortalibus videri non valeant, nisi superuestita aliqua grossiori forma, qua assumpta videntur, depositaque videri desinunt. B Angelis vero malis mutata sunt in casu corpora in deteriorem qualitatem spissioris aeris. Sicut enim à loco digniori in inferioré locum, idest in caliginosum aerem deiecti sunt, ita illa corpora tenuia trásformata sunt in deteriora & spissiora, in quibus pati possunt à superiori elemento idest ab igne.

OCculta quædam scientia &c.) Per hæc semina intelliguntur virtutes actiuæ, existentes in rebus ex virtute cœlesti, & ex qualitatibus actiuis & passiuis, quia semen in 2. Physi. computatur inter causas actiuas.

DISTIN. VIII.

DIVISIO TEXTVS.

HIc determinat magister de angelis bonis & malis, quantum ad corporú assumptionem, & diuiditur in partes duas. In prima determinat de eis quantum ad assumptionem corporum. Secundo, quantum ad impressionem in nos. ibi § Illud etiam consideratione &c. § Prima diuiditur in partes duas. In prima determinat de apparitione angelorum in corporalibus formis, vtrum sit per corpus assumptum, vel naturaliter vnitum. In secunda, determinat de apparitione diuina. ibi § Nec dubitandum est &c. § Vbi duo facit. Primo, dicit Deum apparuisse in corporalibus formis. Secundo, ostendit Deum nunquam in sua essentia visibiliter apparuisse. ibi § Ceterum hoc velit vnus &c.

¶ Circa primum duo facit. Primo, ostendit Deum in visibilibus formis apparuisse. Secundo, inquirit dictæ apparitionis modum. ibi § Sed vbi Deus hominibus &c.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic sex quæruntur.

Primo. Vtrum angeli habeant corpora naturaliter vnita.
Secundo. Si non habeant, vtrum assumant.
Tertio. Si sic, qualiter sibi corpora assumant.
Quarto. Quas operationes per se exerceant.
Quinto. Qualiter in nos imprimere possunt.
Sexto. Quomodo Deus in formis corporalibus appareat.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum angeli habeant corpora vnita.

Aug. de ci. Dei. lib. 8. cap. 16.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd angeli corpora vnita habeant. Aug. enim in lib. de ciu. Dei inducit verba Apullei definientis dæmones sic. Dæmones sunt genere animalia, animo passiua, mente rationalia, corpore aerea, tempore æterna, nec hanc definitionem improbat. ergo videtur quòd habeant corpora aerea naturaliter vnita.

Gre. in Homi. Epiphaniæ in prin.

¶ 2 Præt. Greg. dicit in Homilia Epiphaniæ, quod iudæis annunciauit Christi incarnationem rationale animal, idest angelus; sed animal est compositum ex anima et corpore. ergo videtur quòd angeli habeant corpora naturaliter vnita.

Dam. lib. 2. c. 3. cir. princip. Et Gre. 2. mor. c. 3. in medio.

¶ 3 Præt. Illud quod in se est incorporeum, respectu nullius potest corporeum dici, quia hæc prædicatio est absoluta, quod enim absolute album est, respectu nullius est nigrum: sed secundum Dam. & Greg. angeli in comparatione Dei corporei sunt. ergo in se incorporei non sunt.

¶ 4 Præt. Nobilius est quod in se habet vitam & alteri confert, quam quod alterum non viuificat, quàmuis in seipso viuat, sed vita angeli est nobilior quam animæ. ergo videtur quod multo fortius habeat corpus vitam quod viuificet, quàm anima.

Sed contra. est quod Diony. dicit 4. cap. de diui. nom. quòd angeli sicut incorporales, ita & immateriales intelliguntur.

¶ Præte. Omnis substantia viuificás corpus naturaliter sibi vnitum habet potentias aliquas, quæ sunt actus alicuius partis corporis. si ergo angelus vniatur naturaliter corpori tanquam viuificans illud, oportet quòd habeat potétias affixas organis, sicut sunt potentiæ animæ sensitiuæ & nutritiuæ, quæ si in angelo ponantur, non differret angelus ab homine.

Respondeo, dicendum, quòd angeli neque boni, neque mali habent corpora naturaliter vnita: hoc enim esse nó potest, nisi essent formæ illorum corporum, vel saltem motores proportionati illis corporibus, & cú sint perfectioris naturæ ipsis animabus, oportet, quòd corpora nobiliora haberent, inter omnia autem corpora generabilia & corruptibilia est nobilissimum corpus humanum, quasi maxime accedens ad similitudinem cœlestis corporis propter æqualitatem complexionis. vnde oporteret illa corpora esse corpora cœlestia, & sic rediret error philosophorum ponentium angelos esse formas orbium, & multiplicari secundum eorum numerum, quod tamen longe probabilius esset, quam eos habere corpora aerea naturaliter vnita, quod videtur August. dicere, quamuis dicatur hoc non nisi ex hypothesi eum dixisse, vt vtens positionibus Platonicorum, contra quos disputabat.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Apuleius falsum dixit, August. contra hoc disputabat, quia pauca de angelis asserere voluit.

D ¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum Diony. in 2. cap. cœlest. hierarch. proprietates animales & humanæ dicuntur de angelis per modum eminentiorem, quia quod habet natura inferior, habet superior, nec eodem modo, sed eminentius, vnde dicitur angelus animal, non quia compositus ex anima & corpore, sed ex eo quòd habet virtutem cognoscendi sensibilia, non tamen per modum sensibilem, sed intellectualem.

¶ Ad tertium dicendum, quod angeli dicuntur corporei in comparatione ad Deum, quia conueniunt cum corporibus in quadam proprietate, quæ est loco diffiniti, in quo corpora à Deo distant, non quod aliquo modo naturam corporalem habeant.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quanto aliquid habet esse, vel vitam magis absolute, tanto nobilius est, & ideo cum omnis forma habeat esse in coniunctione ad materiam, nobilior est vita illius quod corpori non vnitur, quam id quod E corporis forma est, sed quod influit vita per modum efficientis tantum, & non sicut forma coniuncta hoc nobilius est, sed hoc neque animæ neque angelo conuenit, sed Deo tantum.

ARTICVLVS II.

b Vtrum angeli assumunt corpora.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd angeli corpora non assumant. Omnis enim assumptio terminatur ad aliquam vnionem: sed angeli non possunt esse vniti corporibus. ergo nec corpora assumere.

¶ 2 Præt. Sicut se habet spiritus vnitus ad separationem, ita spiritus separatus ad vnionem: sed spiritus vnitus, scilicet anima, non potest separari secundum sua voluntatem. ergo nec

spiritus separatus coniungitur corpori per assumptionem.

¶ 3 Prēt. Si assumant corpora, hoc non est nisi propter eorum operationes, quia ad esse suum corporibus non egent, nec quantum ad principium nec quantum ad finem, sicut animæ rationales egent corporibus quantum ad principium, quia creantur in corpore, sed non quantum ad finem, quia remanẽt post corpus: sed omnis virtus quãto magis est à corpore separata, tanto est fortior in operationib⁹ suis, vt patet in anima rationali. ergo videtur ꝙ nullo modo corpora assumant.

† Li.3.c.10. verũ li.8.de ciui. Dei, c. 16. suam de hac re aperit sentẽtiã.

¶ 4 Præt. Cum angeli non possint esse formæ corporum, vt dictum est, non possunt corporibus coniungi, nisi sicut motor mobili: sed hoc modo coniunguntur omni ei circa quod operãtur. ergo si hoc esset corpus assumere, q̃cunque essent circa nos, corp⁹ assumerẽt, qđ non dicitũ.

¶ 5 Præt. Quodcunque corpus assumit angelus in illo est: sed omne corpus cum sit diuisibile plures partes habet, & quod primo & per se est in aliquo, est in qualibet parte eius, vt probatur in 6. Phys. quia si esset in vna parte tantum, non dicitur in toto esse nisi ratione partis. cum ergo angelus non possit esse in pluribus locis simul, vt in primo dictum est, videtur quod corpus non assumat. Tex. 31.

Sed contra. Illud quod per se incorporeum est, videri non potest: sed angeli frequenter hominibus visibiliter apparuerunt, vt in sacra scriptura legitur. cum ergo sint incorporei, vt dictum est, videtur quòd corpus assumant.

Respondeo, dicendum, quòd hic est quorundam error, dicentium angelos nunquam corpus assumere, & omnia quæcunque de apparitionibus angelorum scriptura loquitur, in præstigijs facta esse dicunt, vel secundum visionem imaginariam: sed quia sancti communiter dicunt angelos etiam corporali visione hominibus apparuisse, cui scripturæ tex. concordare videtur, ideo absque dubio dicendum est, angelos quandoque corpora assumere, in quibus ab hominibus videntur. Quod qualiter fit, videndum est. Cum enim natura spiritualis, superior sit natura corporali, oportet quòd natura, corporalis sibi obediat, non autem quantum ad formarum susceptionem, quia prima inchoatio formarum in materia secundum quod in ea dicuntur esse habilitates quædam ad formam, est ab opere creatoris, sed eductio earum in actũ, est per virtutem agentium naturalium determinatorum, sed quantum ad motum localem per quem nulla forma ponitur in re mota, obedit corpus virtuti spirituali, & secundum hoc quòd virtus spiritualis mouet aliquod corpus, coniungitur sibi sicut motor mobili. Sed vlterius, quando angelus hoc corpus motum format per modum in præcedentibus dictum, vt appareant in eo aliquæ proprietates visibiles, inuisibilibus eius proprietatibus congruentes, tunc dicitur illud corpus assumere. vnde quandoque apparent in figura hominis, vel leonis, & huiusmodi per quorum proprietates intelliguntur ipsæ virtutes spirituales angelorum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd talis assumptio terminatur ad aliquam vnionem quæ est motoris ad motum, vt nautę ad nauem: non autem, vt formæ ad materiam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd spiritus coniunctus, scilicet anima, vnitur corpori ad vnum esse, vt forma eius, & ideo nõ potest separari per voluntatem, sed per naturam facta indispositione circa corpus, sed spiritus separatus potest per voluntatem coniungi corpori, non sicut forma, sed sicut motor instrumento. vnde virtute naturæ suæ potest assumere * & deponere illud qñ vult, sicut & homo suum instrumentum. * D.117.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtus angeli non impeditur per corpus assumptum, quia non assumitur, vt materia proportionata formæ, nec etiam iuuatur, sed tamen assumit ad consolationem eorum, quibus apparet per instrumentum, vt ex visibilibus in inuisibilium cognitionem manuducantur.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ad assumptionem corporis non sufficit motus, sed oportet ꝙ sit formatio, vt dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ angelus assumens corpus, est totus in qualibet eius parte, nec tñ est in pluribus locis, q̃a totum hoc qđ vno motu mouetur, cõparatur ad ipsum sicut vnus locus indiuisibilis, quia non est in loco nisi per operationem, vt in primo dictum est.

Et hoc Augu. sensisse videtur super Gene. ita dicens. Dæmones aerea dicuntur animalia, quia corporum aereorum natura vigent, nec per mortem dissoluuntur, quia præualet in eis elementum, aptius ad faciendum quam ad patiendum. Ad patiendum enim humor & humus, ad faciẽdum aer & ignis aptitudinẽ præbent. Transgressores vero angeli, cum principe suo nunc diabolo tunc archangelo, non mirum si post peccatum in hãc caliginem detrusi sunt. Neque etiam hoc mirum est, si cõuersi sunt ex pœna in aeream qualitatem, qua possent ab igne pati. Caliginosa tamen aeris tenere tantum permissi sunt, qui eis quasi carcer sit vsque ad tempus iudicij. Ecce his verbis videtur Augu. id tradere, quod quidam opinantur de corporibus angelorum. Hoc autem cum aliqui dixisse astruunt, non ita sentiẽdo, sed opinionem aliorum referendo, quod ex ipsis verbis diiudicare volunt, quibus ait. Dæmones dicuntur aerea animalia, non ait, sunt. Ita enim quidam dicebant. De habitatione vero caliginosi aeris in quẽ detrusi sunt, non opinando, sed rei veritatẽ asserendo eum tradidisse dicunt, quod istius locutionis distinctio ostendit. Dicunt quoq; plurimos catholicos tractatores in hoc cõuenisse, atq; id concorditer docuisse, ꝙ angeli incorporei sunt, nec corpora habent sibi vnita. Assumunt autem aliquando corpora Deo præparante, ad impletionem ministerij sui sibi à Deo iniuncti, eademq; post ex-

ARTIC. III.

¶ Vtrum corpora assumpta ab angelis habeant veram naturam quã ostendunt.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd angeli assumant corpora illa secundum veritatem, quæ habent illam naturam quæ videtur. Nuntios enim veritatis, non decet aliqua fictio: sed ostendere illud quod non est, verum, est quædam fictio. ergo videtur quòd veram naturam habeant illarum rerum corpora assumpta.

¶ 2 Præt. Proprietates humanæ non inueniuntur nisi in vero corpore humano: sed huiusmodi apparitiones fiunt secundum Dio. vt ex visibilium proprietatibus inuisibilibus instruamur. ergo videtur idem quod prius. Dio. in cœl. hier. c. 15.

¶ 3 Præt. Non sunt eædem proprietates diuersorum ordinum: sed assumptio corporalium figurarum est ad ostendendum inuisibiles proprietates angelorum. ergo videtur quòd non debeant in eadem figura apparere angeli superiorum ordinum & inferiorum ordinum.

¶ 4 Præterea. Quæritur de qua materia assumant, & videtur quòd non de aere: corpus enim quod angeli assumunt, habet determinatam figuram, & est distinctum ab alijs corporibus, sed aer non est figurabilis nisi secundum figurationem corporis alterius, eo ꝙ cum sit maxime humidum minime suis terminis terminatur, sed alienis, vnde & vna pars aeris alteri continuatur. ergo videtur quòd non assumant corpus aereum.

¶ 5 Item, videtur quòd nec terrenum, Angeli enim apparentes statim disparent, sed hoc non potest fieri in corpore grosso terrestri. ergo non huiusmodi corpus assumunt.

¶ 6 Præt. Constat quòd inter nos & cœlum est ignis medius qui est maxime actiuus in inferiora corpora. Si ergo de inferioribus elementis corpus assumerent, videtur quod quando in cœlum ascendunt corpora eorum cremarentur.

¶ 7 Præte. Diony. in 15. cap. cœl. hierar. dicit quòd inter alia corpora ignis maxime repræsentat proprietates spiritualium substantiarum, sed propter eorum cognitionem fit corporum assumptio, vt dictum est. ergo videtur quòd semper de igne corpus assumant.

¶ 8 Prēt. Corpus cœleste est nobilissimum corporum: sed nobili motori debetur nobile mobile. ergo videtur quòd corpus quod ad motum assumunt, sit de natura quintæ essentiæ.

Respondeo, ꝙ qualitas corporis assumpti ab angelis potest dupliciter inquiri, vel quantum ad veritatem naturæ quam habet, vel quantum ad materiã de qua corpus assumit. Quantum ad primum dicendum est, ꝙ corpus assumptum ab angelo non habet veritatem illius naturæ quæ ostenditur. vnde & si aliquando angelus bonus vel malus moueat corpus alicuius veri animalis, non dicitur proprie illud assumere, sicut nõ dicitur angelus assumpsisse linguam asinæ per quã locutus est ad Balaam,

A ad Balaam, nec demon corpus hominis quē vexat, cuius ratio est, quia proprietates quæ secundum veritatem sunt in aliquo corpore, ducunt in cognitionem principiorum subiecti, & non actu in cognitionem substantiæ spiritualis, quæ ductio est totius finis visibilium formationum secundum Dio. Vnde quantum ad finē apparitionis, oportet vt sint illæ proprietates secundum similitudinem tantum, vt non intelligatur illis subesse aliqua res, nisi angelus, vt quasi corpus angeli videat, & proprietates eius sint proprietates angeli. Si autem quæratur de secundo, quale sit quantum ad materiam, dicendum est, quod materia corporis assumpti ab angelo potest cōsiderari dupliciter, vel quātum ad principium assumptionis, vel quantum ad terminum. Si quantum ad principium, sic dico, sicut in litera dicitur, quod assumit de aere propter hoc, quia aer maxime transmutabilis est & conuertibilis in quęcunque. & huius signum est quod, quidam videntes corpus à dæmone assumptum scindere gladio, vel perfodere volentes, id efficere nō valuerūt, quià partes aeris diuisi statim continuant. Sed propter hoc, quod aliquā figuram recipere possunt competentem angelo apparenti, oportet quod quatum ad terminū assumptionis aer iste sit in aliquo inspissatus, & ad proprietatem terræ accedens, seruata tñ aeris veritate, quod efficere possunt tā per motum localem congregando partes, tam etiam per semina in elementis respersa, vt post dictum est.

† Cap. 5. 6. & 7 & pluribus sequentibus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut in locutionibus metaphoricis nō est falsitas, eo quòd est falsitas, eo quod non proferuntur ad significandum res quibus nomina sunt imposita, sed magis illa in quibus dictarum rerum similitudines inueniuntur, ita etiam in apparitionibus angelorum non est fictio, quia figuræ illæ non ostenduntur ad significandum esse naturale illius rei, sed proprietates angeli.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis vere proprietates hominis non sint nisi in corpore naturali, tamen similitudines illarum proprietatum in alijs esse possunt, & tales similitudines sufficiunt ad finem apparitionis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum Diony. in cœlest. hierar. in eadem figura quandoque ostenditur superior & inferior angelus, quia vna res habet diuersas proprietates, per quarum quasdam potest superiores representare & per alias inferiores.

¶ Prēt. Eædem etiam proprietates sunt superiorum & inferiorum, quamuis diuersimode secundum Dion.

¶ Ad quartum dicendum, quòd aer aliquo modo inspissatus, potest figurari & ab alio aere distingui.

¶ Ad quintum dicendum, quòd est aliquo modo terrestre inquantum habet terræ proprietatem per condensationem, sed illa densitas subito dissoluitur remotis causis densitatis.

¶ Ad sextum dicendum, quòd cum non assumant corpora nisi propter nos, non est probabile, quòd corpora assumpta in cœlum empyreum deferant, neque eis vtantur, nisi quatenus oportet ad operationes quas circa nos exercent.

¶ Ad septimum dicendum, quòd in corporibus assumptis à bonis angelis, apparent proprietates ignis, præcipue quantum ad splendorem, sicut & proprietates hominis, non tamen oportet quòd huiusmodi corpora materialiter de igne assumantur.

¶ Ad octauum dicendum, quòd cum corpus cœli sit incorruptibile, non potest diuidi nisi secundum imaginationem, nec etiam recipit peregrinas impressiones, vnde ex eo non potest corpus angeli formari.

pletionem deponunt. In quibus corporibus hominibus apparuerunt atq; locuti sunt, & aliquando quidem locuti sunt ex persona Dei sine distinctione alicuius personæ, aliquando ex persona patris, vel filij, vel spiritussancti.

B

Quòd Deus in corporalibus illis antiquis formis apparuit.

NEc dubitādum est Deum in corporalibus formis apparuisse hominibus, sicut August. in secundo lib. de Trini. ostendit, conferens diuersa scripturæ testimonia, ex quibus Deū in corporeis formis hominibus apparuisse probat, & aliquando ex persona Dei sine distinctione, aliquando sub distinctione personarum sermonem factum esse eis.

C

A **ARTICVLVS IIII.**

Vtrum angeli possint comedere in corporibus assumptis.

De perplexa quæstione quam ponit Augustin. quærens an id exhibendum has corpora et apparitiones creatura noua sit formata, an angeli qui ante fuerant missi & sic missi sunt, vt non seruata qualitate sui spiritualis corporis, aliquam speciem corporalem de corpulentiori materia assumpserint, an suum proprium corpus mutauerint in speciem suæ actioni aptam.

B

SEd vbi Deum hominibus in corporalibus imaginibus apparuisse asserit, perplexam quæstionem proponit, quam nec soluit, quærens vtrum in illis corporalibus apparitionibus creatura aliqua crearetur ad illud opus tantum, in qua Deus hominibus appare-

C

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quòd angeli in corporibus assumptis comedere possint. Legitur enim Genesis. 18. c. quòd Habraam angelis sibi apparentibus cibos apposuerit: sed ipse cognouit eos esse angelos, quod ipsa collocutio cū eis habita ostendit. ergo videtur quòd comedere possint.

¶ Sed contra hoc est, quòd expressissimū argumentum dominicæ resurrectionis, est ipsius Christi resurgentis comestio. vnde dicitur Actuū 3. Dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo nobis qui manducauimus & bibimus cum illo: sed actus qui spiritui potest conuenire non est argumentum corporalis resurrectionis. ergo angeli corpora assumentes non vere comedunt.

† Lib. 3. de Trin. c. 1. & lib. 2. c. 7.

¶ Item, videtur quòd possint generare. Dicitur enim Gene. 6. Videntes autem filij Dei filias hominum quòd essent pulchræ &c. Et hoc Iosephus exponit de dæmonibus incubis. ergo videtur, quòd generare possint.

¶ Sed contra est quòd completur generatio per virtutem formatiuam quę est in semine ex corpore viuo resoluto: sed corpus assumptum à dæmonibus & ab angelis non est viuum, vt dictum est. ergo videtur quòd generare non possint.

D ¶ Si dicatur quòd generant per hoc, quòd idem dæmon succubus ad virum est recipiens ab eo quod postmodum in mulierem transfundit factus incubus ad eam.

¶ 2 Contra est quod semen non habet virtutem generandi nisi quandiu calor animæ in eo retinetur, quem oportet exhalare per magnam distantiam delatum. ergo videtur quod per istum modum generatio fieri non possit.

¶ 3 Præter. Si fieret generatio talis per modum istum, non esset nisi secundum virtutem illius seminis. ergo ex hoc non sequeretur quòd geniti essent maioris virtutis quàm alij homines, vt innuitur ex his quæ sequuntur. ibi § Isti sunt potentes à seculo &c. §

¶ Item, videtur quòd possunt sentire. Assumunt enim corpora habentia diuersa organa sensibilia, sed hoc frustra esset nisi per oculos viderent & per aures audirent. ergo &c.

¶ Sed contra est, quod sentire per organa corporalia est accipientis cognitionem a rebus, quod angelis non conuenit, vt dictum est. ergo &c.

¶ Item, videtur quod possint localiter moueri per id quod legi-
E tur Tobiæ 6. & deinceps de angelo qui comitatus est Tobiam per multa terrarum spatia.

¶ Sed contra est, quia quod coniungitur alicui solum vt motor, si in se sit immobile non mouetur ad motum eius, sicut patet in motoribus orbium secundum Philosophos: sed angelus inquantum in se est, est substantia spiritualis immobilis. ergo videtur quòd ad motum corporis cui sicut motor tantum coniungitur non moueatur.

¶ Item, videtur quòd loquantur ex multis scripturæ locis quę frequenter eos hominibus locutos commemorat.

Sed contra est, quia in omni locutione exprimuntur quædam intentiones intellectæ: sed huiusmodi intentiones non possunt peruenire de intellectu ad vocem, nisi aliquo mediante quod est proportionatum ad huiusmodi suscipienda, sicut imaginatio humana. ergo videtur quod per corpus inanimatum

assumptum, vel per corpus brutum loqui non possunt.

Respondeo, dicendum, ꝙ vt prædictum est, angeli corporibus assumptis vitam nō influunt, sed tantum motum, & ideo considerandum est, ꝙ omnes operationes quæ consequuntur corpus viuum, inquantum viuum, non possunt angelis in corporibus assumptis cōuenire, sed tantum illę quæ consequuntur corpus mobile in quantum huiusmodi, vt mouere, impellere, diuidere, & huiusmodi.

¶ Ad primū ergo dicendum, ꝙ comedere secūdum completam rationē sui, non dicit solum diuisionē cibi & traiectionem in os, sed & istum actum procedere à virtute potente digerere & cōuertere in nutrimentum, ideo angeli non vere comedunt, sed fuit ibi vera diuisio cibi & tractio in corpus assumptum, qui postmodū non est conuersus in corpus illud, sed virtute angeli aliqua, dissolutus est in præiacentem materiam, (margin: † Cap. 14.)

H Christus autem vere comedit, quamuis cibus conuersus non fuerit, quia illa decisio cibi fuit habentis virtutem nutritiuā & conuersiuam. Habraam autem & si in fine cognouerit eos esse angelos, non tamen est inconueniens ꝙ hoc cum in principio latuerit, vel si cognouerit, in alicuius mysterij commendationem, eis cibos apposuit.

¶ Ad id quod secundo quæritur, dicunt quidam ꝙ dæmones in corporibus assumptis, nullo modo generare possunt, nec per filios Dei angelos incubos significari dicūt, sed filios Seth, & per filias hominum eas, quæ de stirpe Cayn descenderunt. Sed quia contrarium à multis dicitur, & quod multis videtur non potest omnino falsum esse secundum Philosophum in 7. Ethico. & in fine de som. & vigi. ideo potest dici ꝙ per eorum actum completum generatio, inquantum semen humanum apponere possunt in loco conuenienti ad materiam proportionatam, sicut etiā semina aliarum rerum colligere possunt ad complendum aliquos effectus, vt in præcedenti distinctione dictum est, vt attribuatur id tantum eis, quod est motus localis, non autem ipsa generatio, cuius principium non est virtus dæmonis, aut corporis ab eo sumpti, sed virtus illius, cuius semen fuit, vnde & genitus non dæmonis, sed alicuius hominis filius est. (margin: Cap. 14.)

I ¶ Et sic patet responsio ad primum quod contra obijcitur.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ cum hic dæmones velocissime moueantur propter victoriam virtutis mouentis super rem motam, possunt aliqua ponere ad conseruationem seminis, ne calor vitalis euaporet.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ dæmones possunt scire virtutem seminis decisi ex dispositione eius à quo decisum est, & similiter mulierē proportionatam ad seminis illius susceptionem, & etiam constellationem iuuantem ad effectum corporalem. s. optimæ cōplexionis in genito, quibus omnibus concurrentibus, possibile est sic genitos, corpore magnos esse vel fortes. K

¶ Ad id quod tertio quæritur, dicendū est, ꝙ angeli nullo modo vident per oculos corporis assumpti, quia hæc est operatio potentiæ corporis viuentis. vnde partes corporis assumpti nō sunt organa sensibilia, sed similitudinem eorum habentia, ad ostendendum angelorum spirituales virtutes. vnde Dio. in fine cæ. hier. ex omnibus partibus humani corporis docet proprietates angelicas considerare. vnde non frustra assumuntur.

¶ Ad id quod quarto quæritur dicendum est, ꝙ mouentur per accidens, motis corporibus in quibus sunt, quia diffinitiue sunt in illis corporibus, ita ꝙ non alibi, Deus autem non mouetur ad motum alicuius corporis, quia ita est in vno, ꝙ etiā in alio, sicut anima non mouetur per accidens ad motum manus, sed ad motum totius corporis. Similiter etiam motor orbis coniungitur orbi secundum totum, secundū Philosophos,

F & non vni parti tantum, quamuis virtus eius primo appareat in parte dextra vnde incipit motus, & ideo non mouetur per accidens, quia totus orbis non mouet extra locum suum, nisi hoc modo, ꝙ sit in alio loco ratione & non subiecto.

¶ Ad id quod quinto quæritur dicendum, ꝙ loqui proprie est per formationem vocum ex percussione aeris respirati determinatis organis ad exprimēdum aliquē intellectū, & ideo locutio corporalis angelis conuenire non potest in corporibus assumptis, secundum completā significationē, cum non habeāt vera organa corporalia, sed est aliqua similitudo locutionis inquantū intelligūr, & intellectum exprimunt quibusdam sonis, quę proprie non sunt voces, sed similitudines vocum, sicut etiam quædam animalia non respirantia dicuntur vocare, & etiam quædam instrumenta, vt dicit Philos. in 2. de anima. Intentiones autem intellectæ ab angelo efficiuntur in illis sonis non eædem numero, sed secundum similitudinem significationis per motus determinatos ab intellectu, sicut similitudo artis efficitur in materia, vt domus. (margin: † Ibidem. † Ioan. 2.4. Tex. c.87.)

ret, an angeli qui ante erant ita mitterent, vt manētes in suis spiritualibus corporibus assumerēt ex corpulentia inferiorū elementorum materia aliquam speciem corporalem, quam coaptatam quasi aliquam vestem mutarent in quaslibet species corporales, veras quidem, an corpus suum proprium verterent in spēs aptas actionibus suis per virtutem sibi à Deo datam. Ait enim August. ita in tertio libro de trinit. Quærendum est in illis antiquis corporalibus formis & visis, vtrum ad hoc opus tantum creatura formata sit, in qua Deus sicut tunc oportuisse iudicauit, humanis ostenderetur aspectibus, an angeli qui iam erant ita mittebantur, vt ex persona Dei loquerentur, G assumentes corporalem speciem de creatura corporea in vsum ministerij sui, aut ipsum corpus suū cui non subduntur, sed subditum regunt mutantes, atque vertentes in species quas vellent accommodatas atque aptas actionibus suis, secundum attributam sibi à creatore potentiam. Sed fateor excedere vires intentionis meæ, vtrum angeli manente spirituali corporis sui qualitate, per hanc occultius operantes, assumant ex inferioribus elementis corpulētioribus corpus, quod sibi coaptatum quasi aliquam vestem mutent & vertant in quaslibet species corporales, & ipsas veras, sicut aqua vera in vinum verum cōuersa est à domino, an ipsa propria corpora sua trans-

RATICVLVS V.

Vtrum dæmones possint esse intra corpora hominum.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, ꝙ dæmones intra corpora hominum esse non possint. Dicit enim glossa super illud Abacuch. 2. Dominus in templo sancto suo, ꝙ dæmones simulacris exterius præsidere possunt, non autem interius adesse. ergo multo minus humana corpora.

¶ 2 Præt. Duo spiritus creati non possunt esse in eodem loco, vt in primo dictum est: sed anima est in qualibet parte corporis. ergo videtur, ꝙ in nulla parte eius possit esse dæmon.

¶ 3 Præter. Secundum Damas. angelus est vbi operatur: sed sicut operatur in corpore ita etiam habet aliquam operationem circa animam. ergo sicut intra animam non est, ita nec intra corpus. (margin: Dam. li.2. cap.3.)

¶ 4 Præt. Videtur, quòd in sensus corporales imprimere non possit præstigijs deludendo. Illa enim forma quæ videtur, oportet quòd sit alicubi: sed non potest esse tantum in sensu, quia sensus non habet aliquam speciem nisi à rebus acceptam, nec iterum potest esse in re, quæ videtur sic, quòd mulier videatur æqua, quia duę formæ substantiales non possunt esse in eodem.

¶ Et præterea res illa videtur talis ab omnibus, nec iterum in aere circunstante qui susceptibilis figuræ non est, nec semper vnus & idem, circa rem illam manet, præcipue quando mouetur. ergo videtur quòd huiusmodi ludificationes per dæmones fieri non possunt.

Sed contra. Videtur ꝙ etiam in animā illabi possunt, quia ea quæ sunt in corde, nullus scire potest nisi cordis intima penetret: sed dæmones sciunt cogitationes malas peccatorum, quas apud Deum accusant, & ex quibus occasionem tentandi sumunt. ergo videtur, quòd animæ illabantur.

¶ Præt. Ipsi immittunt malas cogitationes, vt dicitur in psalmis, Immissiones per angelos malos. ergo videtur quòd intellectum penetrare possunt.

¶ Præt. Ipsi etiam dicuntur incentores malorum: sed incendere pertinet ad affectum, cuius est amare. ergo videtur, quòd etiam in voluntatē nostra imprimere possint, & eam intrare.

Respondeo, dicendum, quòd angeli boni & mali ex virtute naturæ suæ habent potestatem trāsmutandi corpora nostra, sicut etiam alia corpora naturalia, & quia vbi operantur

formant in id quod volunt accõmodatum ad id quod agunt. Sed quod horum sit, quoniã homo sum, nullo experimento comprehendere valeo, sicut angeli qui hæc agunt; Attende lector, quia quæstionem propositam non soluit, sed indiscussam relinquit, vtrum angeli qui mittebãtur seruatis suis proprijs spiritualibus corporibus, superuestirentur aliqua corpulentiori specie, in qua possent videri, an ipsum corpus mutarent & transformarent in quancunq; vellent speciẽ, in qua possent cerni. In quibus verbis videtur Aug. attestari angelos esse corporeos, ac propria & spiritualia habere corpora.

Quòd Deus in specie qua Deus est, nunquam mortalibus apparuit.

C Eterum, hæc velut nimis profunda atq; obscura relinquentes, illud indubitãter teneamus quòd Deus in specie essentiæ suæ nunquam mortalibus apparuit, sicut famulo suo Moysi dicit. Non videbit me homo & viuet. Et in euangelio Ioannis legitur. Deum nemo vidit vnquam. Visibile enim quicquam non est, quod non sit mutabile. Ideo substantia sine essentia Dei, quoniam nullo modo mutabilis est, nullo modo potest per seipsum esse visibilis. Proinde illa omnia q̃ patribus visa sunt, cum Deus illis præsentaretur, per creaturã facta esse manifestum est. Et si nos latet quo modo ea ministris angelis fecerit Deus, per angelos tamen esse facta dicimus. Audeo iterum fiducialiter dicere, nec Deum patrem, nec verbum eius, nec spiritum sanctũ eius qui est vnus Deus per id qđ est inuariabile atq; idipsum est, vllo modo esse mutabilẽ, ac per hoc multo minus visibilem.

† Exo. 33. c.
† Ioan. 1. c.

Vtrum dæmones intrent corpora hominum substantialiter, & illabantur cordibus, an id per effectum dicitur.

I Llud etiam consideratione dignum videtur, vtrũ dæmones siue corporei siue incorporei sint, hominum substãtialiter inirent corpora eorumq; animabus illabantur, an ideo intrare dicantur, quia malitiæ suæ effectum ibi exercent Dei permissione, opprimendo atq; vexãdo eas, vel in peccatum pro voluntate sua trahendo. Quòd in homines introeant atque ab eis expulsi exeant, euan-

† Matt. 8. c.

rantur ibi sunt, ideo nostris corporibus illabantur, & per consequens, etiam impressionem habent in potentias efficax organis, quarum operationes immutantur ad immutationem organorum, sicut est sensus imaginationis & huiusmodi, sic etiam per accidens eorum operatio resultat in intellectum, cuius obiectum est * phantasia, sicut color visus, vt dicitur in tertio de anima. sed tamen hoc non peruenit vsq; ad voluntatẽ, quia voluntas neque quantum ad actum, neq; quantum ad obiectum dependet ex organo corporali, quia obiectũ suũ ab intellectu accipit, secũdum quòd intellectus apprehendit aliquid in ratione boni.

* D. 757.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ dæmon dicitur nõ intus adesse simulacro, quasi virtus coniuncta, ita quòd ex dæmonne & simulacro fiat vnũ, sicut idolatræ putabãt aliquod numen in imaginibus corporalibus esse.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd anima nõ est in corpore, sicut in loco, sed sicut forma in materia, & ideo nõ est vnius rationis operatio quam anima in corpus efficit, & dæmon. vnde sine confusione operationum vtrũque simul in eadem corporis parte esse potest.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ esse intra aliquid, est esse intra terminos eius, corpus enim habet terminos duplicis rationis scilicet quantitatis & essentiæ, & ideo angelus operans intra terminos corporalis quantitatis corpori illabitur, non autem ita quòd sit intra terminos essentiæ suæ, nec sicut pars, nec sicut virtus dans esse, quia esse est per creationem à Deo, substantia autem spiritualis non habet terminos quantitatis, sed tantum essentiæ, & ideo in ipsam nõ intrat, nisi ille qui dat esse, scilicet Deus creator, qui habet intrinsecam essentiæ operationem, aliæ autem perfectiones sunt superadditæ ad essentiam, vnde angelus illuminans, non dicitur esse in angelo & in anima, sed extrinsecus aliquid operari.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ formæ quæ videntur in istis præstigijs, non sunt nisi in sensu: hoc autem potest dupliciter cõtingere per dæmonum operationẽ. Vno modo, vt species quæ sunt in imaginatione seruatæ, operatione dæmonum ad organa sensuum ducant, sicut contingit in somno, & ideo quando illæ species contingunt organa sensus exterioris, videntur ac si essent res præsentes, extra, & actu sentirentur. Alius modus potest esse ex immutatione organorum, quibus immutatis, fallitur sensus iudicium, sicut in eo qui habet gustum corruptum, cui omnia videntur amara, hoc autem facere possunt virtute quarundam rerum naturalium, sicut ad vaporationem cuiusdam fumi tabes domus videntur serpẽtes, & multa experimenta huiusmodi inueniuntur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cogitationes cordium scire solius Dei est, possunt tamen angeli aliquas earum conijcere ex signis corporalibus exterioribus, scilicet ex immutatione vultus, sicut dicitur. In vultu legitur hominis secreta voluntas, & ex motu cordis, sicut per qualitatem pulsus, etiam à medicis passiones animæ cognoscuntur.

¶ Ad sextum dicendum, quòd mali angeli cogitationes immittunt, vt prius dictum est, illustrando phãtasmata, vt secundum diuersas eorum compositiones, possint nouæ intentiones ab eis accipi. non tamen intellectus cogitur eas accipere, quia præter obiectum & potentiam cognoscentem, exigitur ad actualem cognitionem intentio cognoscentis, vel per sensum, vel per intellectum, sed boni angeli etiam directe in intellectum imprimere possunt, quia secũdum Aug. operantur in intelligentias nostras, miris quibusdã modis, hoc autẽ est inquãtum lumen intellectus agentis nostri confortatur per intellectuale lumen ipsorum, sed hoc dæmonibus non competit, quia quamuis naturale lumen eorum sit efficacius quã lumen intellectus nostri, tamen lumen lumine gratiæ nõ sunt perfecti, sed tenebria culpæ obumbrati: & ideo non intendunt iudicium rationis nostræ rectificare p confortationem intellectualis luminis, sed aliqua nobis ostendere, ea quibus decipiamur, qđ faciunt phãtasmata illustrando.

Augu. de ci. Dei lio. 1. c. 16.
† Aug. li. 3. de trinit. c. 10. & 11.

¶ Ad septimum dicẽdum, ꝙ dæmones dicuntur incẽsores, inquantum faciunt feruere sanguinem, & sic anima ad concupiscendum disponitur, sicut etiam quidam cibi libidinem prouocant. In voluntatem autem imprimere solius Dei est, quod est propter libertatis voluntatem, quæ est domina sui actus, & non cogitur ab obiecto, sicut intellectus cogitur demonstratione. vnde patet ex prædictis, ꝙ dæmones imprimunt in phãtasiam, sed angeli etiam in intellectum. Deus autem solus in voluntatem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Deus apparuerit in figuris corporalibus.

A D Sextum sic proceditur. Videtur, quòd ipse Deus in corporalibus figuris non apparuerit. huiusmodi enim apparitiones factæ patribus in prophetis, factæ sunt mediantibus angelis, quorum etiam dispositione lex tradita est, vt dicitur Actuum. 7. & ad Hæb. 2. Sed ille apparet, qui immediate reuelationem facit. ergo videtur ꝙ in huiusmodi formis corporalibus Deus non apparuerit.

¶ 2 Præt. Angelus apparens visibiliter assumit corpus in quo videtur: sed Deus nunquam assumpsit corpus, nisi in vnitate personæ. ergo videtur quòd ipse in corporalibus figuris non videatur.

¶ 3 Præt. Angelus qui apparet in aliquo corpore, est in eo in quo prius non fuerat: sed in illis creaturis in quibus apparere dicitur Deus, non est nisi sicut prius fuerat scilicet per essentiam, præsentiam, & potentiam. ergo videtur quòd ipse Deus non apparebat.

¶ 4 Præte. Si ipse Deus apparuerit. ergo videtur quòd missio visibilis facta fuerit in veteri testamento, sicut etiam in nouo, quod à sanctis negatum.

Sed contra. Est quod dicitur Exodi vigesimo. Vbi dominus loquitur ad populum dicens. Non erunt tibi alij dij præ- ter me,

tet me,& frequenter etiam inuenitur, Ego dominus. ergo videtur quòd ipsemet Deus apparuerit.

¶ Præt. Isa. 6. dicitur. Vidi dominum sedentem &c. Quod non potest cõuenire nisi ipsi Deo. ergo videtur quòd ipsum Deum viderit.

Respondeo, Dicẽdum, ꝙ Deus secundum essentiam suã, (†Mar. 1. c.) corporalibus oculis, nunquam videri potest, nec etiam intellectu nisi à beatis sed in corporalibus formis hominibus apparuit. (†Aug. c. 83. tom. 3.) hæc autem apparitio facta est ministerio angelorum, vt dicit Augu. in lib. de Trini. (Aug. de trinita. lib. 2.) Quia diuinæ illuminationes non veniunt in nos, nisi mediante cœlesti hierarchia, vt dicit Dio. (Dion.) Vnde in oĩbus illis apparitionibus corporalibus, corpus formatũ est, & assumptum & motũ ab angelo, sed tamen in corpore assumpto ꝑ angelum dicitur apparere angelus, (†Act. c. 5.) & aliquando Deus Formatio. n. & apparitio corporis, assumpti, vt dictum est, fit ad ostendẽdas proprietates spiritualium substantiarum, quandoq;. n. angelus qui immediate illuminat hominẽ, vult instruere eũ de propria virtute quã ipse habet, & tunc in corpore illo exprimit similitudines suæ virtutis, & sic dicitur ille inferior angelus apparere. Aliquando autem vult instruere hominem de virtute diuina, vel etiam superioris angeli per quẽ operatur, & tunc format corpus assumptum ad exprimẽdam eminentiam diuinæ maiestatis, vel etiam proprietates superioris angeli, & tunc dicitur Deus apparere, vel ille superior angelus. & hoc etiam Greg. dicit in glo. Exodi. 3. assignãs causam quare angelus qui loquebatur Moysi, quandoque vocatur angelus, quandoque dominus. (Greg. in gl. Exo. 3.)

¶ Et per hoc patet responsio ad primum quia non dicitur apparere ille angelus qui immediate corpus format, sed Deus cuius proprietates in figura ostensi corporis significantur.

¶ Et similiter ad secundum, quia quamuis angelus corpus formet, vel moueat, non tamen ipse apparere dicitur, ratione iam dicta, sed Deus. K

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ Deus erat in illis creaturis nouo modo, sicut signatum in signo.

¶ Ad quartum dicendum, quòd immissio visibilis diuinæ personæ differt ab apparitione, de qua differentia dictum est in 4. dist. 16.

gelium aperte declarat commemorans dæmonia in quosdã ingressa, & per Christũ eiecta. Sed vtrum secundum substantiã fuerint ingressa, an propter mali effectum dicantur ingressa, nõ adeo perspicuum est. De hoc autẽ Cenadius in diffinitionibus ecclesiasticorum dogmatum ait. (G) Dæmones per inergiam operationẽ nõ credimus substãtialiter illabi animę, sed applicatione & oppressione vniri. Illabi autem menti, illi soli possibile est qui creauit, qui natura subsistens incorporeus, capibilis est suæ facturæ. Ecce hic videtur insinuari quòd substantialiter non illabantur dęmones, vel introeant corda hominũ vel corpora. Beda quoque super illũ locum apostolorum actuum, vbi (H) Petrus ait Ananiæ. Cur tentauit vel impleuit sathanas cor tuum? dicit. Notandum, ꝙ mentem hominis iuxta substantiam nihil implere possit, nisi creatrix trinitas, quia tantummodo secundũ operationem & volũtatis instinctum anima de his quæ sunt creata impletur. Implet ergo sathanas cor alicuius, non quidem ingrediens in eum & in sensum eius, neque introiens aditum cordis, siquidẽ potestas hæc solius Dei est, sed (I) callida & fraudulẽta deceptione animam in effectum malitiæ trahẽs per cogitationes & incentiua vitiorum, quibus plenus est. Impleuit autem sathanas cor Ananiæ, non intrando, sed malitię suæ virus inferendo. Idem. Spiritus immundus flamma virtutũ de cordibus fidelium expulsus, doctoribus veritatis luctãtibus venenum persecutionum infundit. His authoritatibus ostenditur, ꝙ dęmones non substãtialiter intrãt corda hominum, sed propter malitiæ suæ effectum, de quibus pelli dicuntur cũ nocere nõ sinuntur.

DISTINCTIO. IX.

A

De ordinum distinctione, & quot sint, & quid sint.

POst prędicta, superest cognoscere de ordinib⁹ angelorũ, quid scriptura tradat quę in pluribus locis nouẽ esse ordines Angelorũ promulgat. s. angelos, archangelos principatus, potestates, virtutes, dominationes, thronos, cherubin, & seraphin. Et inueniuntur in istis ordinibus tria terna esse, & in singulis tres ordines, vt trinitatis similitudo in eis insinuetur impressa. Vnde Dion. (I) tres ordines angelorum esse tradit, ternos in singulis ponens. Sũt

F &c.} Hic mouetur quæstio habens tres partes, secundum tres modos, quibus potest diuina apparitio æstimari. Vnus modus est, vt aliqua noua creatura creætur, ad hoc ꝙ in ea Deus appateat, & hoc verũ est, si per creationem intelligatur formatio corporis facta per ministerium angelorum. Secundus modus est, vt angeli corpora naturaliter vnita diuersimode transforment, ad exprimendum diuersas similitudines. Tertius modus est, vt supra corpora quæ habẽt, alia grossiora assumant, quasi indumẽta quibus induitur, & verũ quę istorum falsum est, quia supponit angelos habere corpora naturaliter vnita. (†Sup c. 28. act. circa illud vipera cũ processet à calore.) {Visibile est quicqd nõ est &c.} Istud absolute verum nõ est, si intelligatur de visu exteriori, quia omne visibile est corpus naturale, & omne corpus naturale est mobile, vel secundũ locum, vel alio modo. Per energumenos, &c. Energia dicitur ab eo quod est in, & ergia, qđ est labor, & geus quod est terra, & conueniunt his qui interius terrestri, & melancholico humore laborant, quia tales vsu rationis priuantur, ideo energumini etiam dicuntur illi, qui interius a dæmone, possidentur. (†Dio. lib. 1. de cæle. hierar. c. 6. Nõ à Dion. Sed à Greg. positus ordo in hac ennumeratione seruatur super Caput Lucæ 15.)

DISTINCTIO IX.

DIVISIO TEXTVS.

DEterminatis his quæ pertinent ad statum creationis angelorum & ad distinctionem eorum per conuersionem & auersionem. Hic determinat ea quæ pertinent ad dignitatem bonorum. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de distinctione ordinum. In secunda, determinat quosdam actus qui sequuntur ordines distinctos. 10. dist. {Hic inuestigandum est &c.} Prima in duas. In prima determinat ordinum angelorum distinctionem. In secunda, ostẽdit (K) quomodo homines assumuntur ad ordines angelorũ. ibi {Est etiam notãdum ꝙ diuinus ordo &c.} Prima in tres. In prima, ostendit ordinum distinctionem. In secunda, distinctionis principium quantum ad durationem. ibi. {Iam nunc inquirere restat &c.} In tertia, distinctionis modum quantum ad æqualitatem. ibi {Præterea considerari oportet &c.} ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit ordinum distinctionem. Secũdo, assignat distinctionis rationem. ibi {Hic considerandum est &c.} Tertio assignat causam nominationis ipsorum. ibi {Hæc nomina illis &c.} Et circa hoc duo facit. Primo, determinat veritatem. Secundo, excludit obiectionem. ibi {Sed oritur hic quæstio &c.} {Notandum est &c.} Hic ostendit quomodo homines ad angelorum ordines assumũtur. Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit per quem modum assumuntur, vtrum ad vnum ordinem decimum, vel ad omnes nouem. Secundo, ostendit eorum qui assumuntur numerum. ibi {Non enim iuxta &cæt.} Vbi duo facit. Primo, ostendit veritatem. Secundo, excludit contrarietatem. ibi {A quibusdam tamen putatur &c.}

EXPOSITIO TEXTVS.

AD patiendum humor & humus &c. Videtur hoc esse falsum, quia in aqua dominatur qualitas actiua, scilicet frigidum, & ita videtur magis esse actiua quã aer in quo dominatur qualitas passiua, scilicet humidũ. Et dicendum, ꝙ ista obiectio procedit considerata actione & passione secundum qualitates actiuas & passiuas. Sed aliter est, si consideretur secundum formas substãtiales quæ sunt prima principia actionis, quanto aliquid est magis subtile, magis est actiuum, quia plus habet de forma, & grossum est magis passiuũ, quia plus habet de materia. {Sed vbi dicendum homınıbus

enim tres ordines superiores, tres inferiores, tres medij. Superiores, seraphin, cherubin, & throni. Medij, dominationes, principatus, potestates. Inferiores, virtutes, archangeli, & angeli.

B *Quid appelletur ordo, & quæ sit ratio nominis cuiusque.*

HIc considerãdum est, quid appelletur ordo. Deinde, vtrũ ab ipsa creatione fuerit distinctio illorum ordinum. Ordo angelorum dicitur multitudo cœlestium spirituũ, qui inter se, in aliquo munere gratiæ assimilantur, sicut & in naturaliũ datorum munere conueniũt, verbi gratia. Seraphin dicuntur, qui C præ alijs ardent in charitate. Seraphin enim interpretatur ardens vel succedens. Cherubin, qui præ alijs in scientia eminent. Cherubin enim interprætatur plenitudo scientię. Thronus dicitur sedes, throni autẽ vocantur, vt beatus Greg. ait, qui tanta diuinitatis gratia replentur, vt in eis sedeat Deus, & per eos iudicia discernat atq; informet. Dominationes vero vocantur, qui principatus, & potestates transcendunt, principatus dicuntur qui sibi subditis, quę sunt agenda disponunt, eisq; ad explenda diuina ministeria, principantur. Potestates nominã B tur hi, qui hoc cæteris potentius, in suo ordine acceperunt. Vt virtutes aduersæ eis subiectę eorum refrenentur potestate, ne homines tentare tantum valeant, quantum desiderant. Virtutes vocantur illi, per quos signa & miracula sæpe fiunt. Archangeli, qui maiora nuntiãt, angeli, qui minora.

C *Quòd hæc nomina non propter se, sed propter nos eis data sunt, quæ sumpta sunt à donis gratię, quę nõ habent singulariter, sed excellenter, & à præcipuis nominantur.*

HAec nomina non propter se illis, sed propter nos eis data sunt. Qui.n. sibi noti sunt contemplatione, nobis innotescunt cognominatione, & nominantur singuli ordines à donis gratiarum, quę non singulariter:

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur octo.

Primo. Quid sit hierarchia.
Secundo. De actibus hierarchiæ.
Tertio. De distinctione hierarchiarum & ordinum.
Quarto. De nominatione ordinum distinctorum.
Quinto. De distinctione, vel æqualitate personarũ in vno ordine existentiũ.
Sexto. De generatione hierarchiarũ.
Septimo. De principio ordinum.
Octauo. De eorũ restauratione ꝑ homines facta.

ARTIC. I.

a *Vtrum diffinitio hierarchia data à Dionysio, sit conueniens.*

AD Primũ sic proceditur. Et ponitur, diffinitio Diony. 4. c. cœlest. hierar. Hierarchia est diuinus ordo & scientia & actio deiformi quantum possibile est, similans, & ad inditas ei diuinit° illuminationes proportionabiliter in Dei similitudine conscendens. Videtur autem ꝙ sit inconipeteos, D quia diffinitio nihil superfluum debet continere: sed ipse alibi diffiniens hierarchiam dicit. Hierarchia est ad Deum quãtum possibile est vnitas & similitudo. cum ergo in prætalliguata descriptione propter diuinam similitudinem multa ponantur, videtur, quòd sint superflua.

ibidem. & Homil. 34. eundem servat ordinẽ. Dio. 4. c. cœle. hier.

¶ 2 Præt Pars non debet poni in diffinitione totius: ad minus sicut genus: sed ordo est pars hierarchiæ, cum vnaquęq; hierarchia tres ordines contineat. ergo videtur incõueniener dicere. hierarchia est ordo.

¶ 3 Præt In angelis non tantum est ordo secundum scientiã, sed etiam secundum alia dona & naturalia & gratuita, quæ omnia excellentius sunt in superioribus quã inferioribus. ergo sicut ponit scientiam, debuit alia dona ponere.

¶ 4 Præt. Actio pertinet ad ministrantes: sed hierarchia est communis ministrantibus & assistentibus. ergo videtur quòd describat commune per proprium, quod est contra artem diffinitionum.

E ¶ 5 Præt. Idem non potest poni in diuersis generibus nõ subalternatim positis. ergo videtur cum scientia, & actio, & ordo non subalternentur inuicem, ꝙ inconuenienter assignentur hierarchiæ tanquam genera in prædicta descriptione.

¶ 6 Præt. In diuinis personis non est ordo scientiæ & actionis, cum sit vna scientia, & actio trium, hoc autem pertinet ad rationem Hierarchiæ, quòd sit ordo scientiæ & actionis. ergo videtur, quòd non similiter deiforme.

¶ 7 Præt. Idem est deiformitas, & similitudo diuina. ergo videtur esse verborum inculcatio, cum dicit in diuinam similitudinem ascendens post quàm dixerat deiformi simulans.

Respondeo. Dicendum, ꝙ hierarchia dicitur, quasi sacer principatus à hieros quod est sacrum, & arcos quod est princeps. In omni autem principatu requiritur gradus potestatis & finis. vnde in sacro principatu oportet huiusmodi sacra & diuina esse: & ideo sicut in principatu sæculari finis est, vt subiecta multitudo pacifice disponatur ad bonum intentum à A principe, sicut patet in exercitu, qui secundum Philosophum. 12. Metaphy. ordinatur ad bonum ducis, sicut ad finem vltimũ. Ita oportet, ꝙ in sacro principatu finis, sit assimilatio ad Deum. Hunc autem finem non est possibile angelos consequi, nisi per ordinatam actionem ad quam exigitur ordinata potestas, & scientia dirigens: & ideo in diffinitione hierarchiæ, ponitur ordo, in quo exprimitur gradus potestatis, & scientiæ sicut dirigens, & actio sicut ad finem inducens, & Dei similitudo sicut finis intẽtus.

12. Meta. tex. 52.

¶ Ad Primum ergo dicẽdum, ꝙ finis est causa causarum: & ideo diffinitio, quę sumitur ex fine * formalior est inter omnes diffinitiones, & medium demonstrãs eas: & ideo illa descriptio hierarchiæ est, ad Deũ vnitas, & similitudo est sicut diffinitio, quę est mediũ demõstrationis, hæc autẽ hierarchia est, ordo, sciẽtia & actio, si nihil addat est quasi demõstrationis cõclusio, quia includit essentialia, principia hierarchiæ. vñ Dion. eam ex prædicta concludit: sed illa quæ posita est, perfecta est, quia comprehendit vtrunque. vnde est quasi demonstratio positione differens.

* D. 512.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ordo potest sumi dupliciter, vel secundum quod nominat vnum gradum tãtum, sicut qui D sunt vnius gradus, dicuntur vnius ordinis, & sic ordo est pars hierarchiæ, vel secundum quod nominat relationem, quæ est inter diuersos gradus, vt ordo dicatur ipsa ordinatio, & sic sumitur quasi abstracte, & sic ponitur in diffinitione hierarchię, primo autem modo sumitur concretiue, vt dicatur ordo vnius gradus ordinatus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut anima in corpore quendam effectum inducit immediate in omnibus mebris, vt esse, inquantum est forma corporis, alium autem inducit in vno membro mediante alio, vt motum, ita etiam Deus in omnibus ordinibus cœlestis hierarchiæ immediate inducit vitam naturæ, gratiæ & gloriæ: sed ad executionem officiorum diuinorum mouet eos ordinate per primos medios, & per medios vltimos: & ideo non ponitur natura vel gratia, vel gloria in diffinitione hierarchiæ: sed scientia velut dirigens actionem in diuinis officijs.

¶ Ad quartum dicendum, quòd actio circa nos exercita est propria ministrantium, quę non ponitur in diffinitione hierar E chiæ: sed actio communis prout significat transfusionem percepti luminis à Deo, ab vna in aliam communis est omnibus.

¶ Ad quintum dicendum quòd Diony. non intendit ordinare diffinitionem, sed principia essentialia hierarchiæ tangere, quorum aliquod est sicut materiale, per modum generis se habens scilicet ordo, alia vero sunt sicut formalia complentia, ratione hierarchiæ per modum differẽtię, quorum primum est ipsa receptio diuini luminis, quę in scientia importãtur, quia scientia illa est secundum receptionem diuini luminis, & secundum, est eius transfusio in alterum quam designat actio, & tertium, est consecutio finis in Dei similitudinem, & sic patet, ꝙ semper sequens est formale respectu præcedentis, vnde si debet ordinare tradi diffinitio potest sic dici, quòd hierarchia est diuinus ordo, secundum conscientiam, & actionem &c.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ secundum quosdam in diuinis personis, est quædam hierarchia quam dicunt supercœlestem,

quæ

quae attenditur secundum ordinem naturae in personis diuinis, quam assimilat hierarchia coelestis angelorum, & subcoelestis hominum, sed hoc non est conueniens:, nec secundum intentionem Diony. quia in diuinis personis principatum ponere vnius ad alterum, est haereticum, aut quòd pater purget filiū, vel illuminet, vel perficiat, vel quòd id quod patris est recipiatur in filio inferiori modo, quę tamen requiruntur ad rationem hierarchiae, secūdum intentionem Diony. & secundum vocabuli significationem. Et ideo dicendum est aliter. s. q assimilat deiforme, inquātum per lumen perceptum diuinae clari tati assimilatur, non quidem per aequiparantiam: sed secundū suam proportionē, propter quod dicit, quantū possibile est. Omnis etiam perfectio creaturę est similitudo diuinę bonitatis, licet quaedam expressior alia.

† 1.Cor.13 ¶ Ad septimum dicendum, q alicui agenti vel imprimenti, potest aliquod recipiēs assimilari dupliciter, vel secundum formā tantum, vel secūdum formam & actionē, sicut aliquid illuminatur à sole, vt etiā alia illuminet ad similitudinem solis, sicut luna, & haec est assimilatio secundū conuenientiam, in forma & actione, aliqua autem illuminantur, vt in seipsis luceant: sed lumen in alterum non transfundant, vt terrestria colorata, quia color est aliquid lucis, sic etiā assimilantur angeli Deo, in receptione diuini luminis, & haec assimilatio ostenditur in hoc, q dicit deiformem inquantū possibile est &c. & etiam in transfusione eiusdem in alios, & hoc ostenditur cum dicitur ad inditas illuminationes, i. secundum virtutem & regulam datarum illuminationum, ascendens in I Dei similitudinem operando in alios secundum suam proportionem: & ideo nominat ascensum, quia in hoc est perfectio similitudinis, & omnium diuinius est Dei cooperatores fieri, sicut ibidem dicit Diony. propter quod etiam philosophi posuerunt finem intelligentiarum mouentium orbes, quam intendunt assimilationem diuinam in causando, & sic patet, quòd prima similitudo respondet scientiae: sed secunda actioni.

ARTICVLVS II.

b Vtrum vnus angelus purget alium.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd vnus angelus alium non purget. Purgatio enim non est nisi per gratiam: sed solius Dei est dare gratiam. ergo ipse solus purgat.

¶ 2 Praet. Purgatio non est nisi ab immunditia. sed in angelis bonis post casum malorum, nulla remansit immunditia. ergo non est ibi purgatio. Item videtur, quòd nec illuminatio vnius per alterum fiat, quia informare mentem est solius Dei vt ait

Aug. de trinitate li. 9. August. sed illuminari non potest angelus, nisi mens sua informetur. ergo videtur, quòd vnus angelus alium non illuminet.

¶ 4 Praeter. Sicut habetur Math. 23. Magister vester vnus est Christus. vbi dicit Aug. quòd ipse solus est, qui interius docet: sed illuminatio est per modum cuiusdam doctrinae. ergo videtur, quòd solus Deus mentem angeli illuminet.

¶ 5 Praet. Omnes angeli beatitudinem suam habent ex hoc, q immediate vident Deum: sed Deus est sufficiens mediū ad omniū cognitionem. ergo videtur, q vnus aliu non illuminet.

¶ 6 Praet. Si vnus illuminat alium, aut hoc facit creando nouum lumen in mente eius, aut transmutando lumen à Deo

F receptum: sed primum est haereticum, cum angeli nō sint creatores. Secundum autem videtur impossibile, nisi ponatur aliquod medium deferens: sicut in illuminatione corporali, quod ibi non est etiam facile fingere. ergo videtur, quòd vnus, alium non illuminet.

¶ 7 Item videtur, q nec perficiat, Quia vt supra in 4. dist. dictū est, perfectio quae possibilis est in angelo, est vel naturę conditae vel glorificatae: sed neutra potest esse in angelo ab angelo. ergo videtur, q vnus alium non perficiat. † Hom. 34. euang.

¶ 8 Praet. Nulla perfectio pōt esse in angelo, nisi secundum receptionem diuini, luminis: sed haec receptio est per illuminationem. ergo perfectio ab illuminatione non differt. † ibidem.

Respondeo Dicendum, quòd actio nō potest esse, nisi secundum exigentiam rei, cuius est actio: cum autē hierarchia perficiatur in sciētia, vt ex diffinitione patet, oportet vt actio hierarchia in transfusione scientiae consistat. vnde dicit Dion. 7. c. coelest. hier. q purgatio, * illuminatio, & perfectio est diuinae scientiae assumptio. Ad scientiam autem concurrunt duo in sui acquisitione. s. expulsio cōtrarij vel priuationis, & cōsumatio eius, sicut est etiam in acquisitione cuiuslibet formae: sed consumatio scientiae, in duobus consistit, sicut & visio corporalis ad quam requiritur lumen, sub quo videatur visibile, & cōsequitur cognitio ipsius visibilis. Similiter etiam per lumē intellectuale habetur cognitio intellectiua. ergo quantum ad remotionem priuationis est purgatio, quantū ad influentiam luminis est illuminatio: sed quantum ad cognitionem consequentem, in quam dirigit lumen, sicut in vltimum terminū est perfectio, & propter hoc, perfectiones à Dionysio dicuntur, secūdum traditionem sacrarum doctrinarum. * D. 147.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd purgatio à culpa est per gratiam, sed à * nescientia est per lumen doctrinae, & hoc etiam ab alio esse potest quam à Deo. * D. 540.

¶ Ad secundum dicendum, q purgatio quae est in angelis, non est ab immunditia: sed à dissimilitudinis confusione, vt dicitur in 3. coelest. hierar. vel a nescientia, vt dicitur in 6. c. coelest. hier. & haec duo in idem redeunt: confusio enim intellectus est ex hoc, quòd est in potentia respectu plurium, & in hoc dissimilis est a primo intellectu, scilicet diuino, cui nulla possibilitas admiscetur. per lumen ergo receptum a Deo mediante superiori angelo, liberatur intellectus angelicus ab hac dissimilitudinis confusione, inquantum terminatur ad vnum, cui fortius inhęret, quāto magis medium cognitionis efficax est: sicut patet in eo, qui nescit quam partem contradictionis eligat: sed inuentio medio probabili, magis ad vnam flectitur: sed addito medio demonstratiuo firmatur in illo. Dion. 3. ca. coel. hier. & 6. c. eiusdē.

K ¶ Ad illud quod postea de illuminatione quaeritur, dicēdum, q circa hoc contrarie quidam opinati sunt. Quidam enim dixerunt, angelos inferiores, nunquam essentiam Dei videre: sed per illuminationem * superiorum, qui eum immediate vidēt Dei notitiam capere, cui obuiat quod dicitur Matth. 18. Angeli eorum semper vident faciem patris mei, vbi loquitur de angelis inferioris, ordinis, hominibus ad custodiam deputatis. Alij vero econtrario, dicunt angelos omnes immediate à Deo illuminationem recipere, negantes inferiores à superioribus illuminari, & negātes totum hoc, quod Dionysius de angelis tradit, authoritatibus sacrae scripturae probatum, & consonum philosophorum doctrinae. vnde mediam viam eligentes dicimus, * D. 139. Matth. 13.

sed excellenter data sunt in participatione. In illa enim coelesti patria, vbi plenitudo boni est: licet quaedam data sint excellenter: nihil tamē possidetur singulariter, Omnia enim in oībus sunt, non quidem aequaliter, quia alij alijs sublimius possident, quae tamen omnes habent. G Cumque omnia dona gratiarum superiores ordines sublimius & perfectius perceperint: tamen ex pręcipuis sortiti sunt vocabula, inferioribus caetera relinquentes ordinibus ad cognominationem, vt seraphin, qui ordo excellētissimus aestimatur, tam dilectionē quàm cognitionem diuinitatis, & caetera virtutū dona caeteris, omnibus sublimius & perfectius percepit: & tamen ab excellentiori dono. i. à charitate nomen accepit ille superior ordo: maius enim donū est charitas quàm scientia. H Item, maius est scire quàm iudicare, scientia nanque informat iudicium. Ideoque secundus ordo, à secundo dono. i. à cognitione veritatis appellatus est, scilicet cherubin: ita & de alijs intelligendū est. Assignatur ergo excellētia ordinum, secundum excellentiam donorum: & tamen sicut Grego. ait, illa dona omnibus sunt communia. Omnes enim ardent charitate, & scientia pleni sunt, sic & de alijs. Sed superiores alijs excellentius, vt iam dictum est, ipsa dona acceperunt, à quibus & nominantur. Vnde Grego. In illa summa ciuitate, quisque ordo eius rei censetur nomine, quam plenius accepit in munere. Sed oritur hic quęstio talis. Si quis ordo ab illo dono nominatur, qđ plenius possidet, tunc cherubin in sciētia praeeminet omnibus, quia à sciētia nominatur. Sed qui magis diligit plus cognoscit. Tātum enim vt tradit authoritas cognoscit ibi quisque, quantum diligit. Itaque seraphin non solū in charitate: sed etiam in sciētia pręeminent. Ideoq; authoritas illa sic videtur intelligēda, vt comparatio non referatur ad omnes ordines,

mus, omnes quidem angelos essentiã diuinam immediate videre, ex quo beati sunt, sed non est necessarium, q qui videt causam, videat omnes eius effectus, nisi ipsam secũdum totam potentiam comprǽhendat: sicut Deus seipsum comprǽhendens, omnia cognoscit. Aliorum autem, qui ipsum videndo nõ cõprǽhendũt, vnusquisque tanto plura in eo cognoscit, quãto ipsum plenius capit fruitione gloriæ: sicut etiam ex principijs speculatiuis, qui melioris intellectus, est, plures conclusiones elicere potest. vnde in his diuinis effectibus pertinentibus ad statum naturę vel gratiæ, quæ per angelorum officia dispensantur, superiores inferiores illuminãt & instruunt, vt expresse habetur in 7. cœlest. hiera. & in principio 4. de diui. no. Quod ergo tertio obijcit, q mentem solus Deus formare potest. Dicendum, quòd verum est instituẽdo, p gratiam: sed de hac formatione nihil ad præsens.

sed ad quosdam, scilicet inferiores. Ille enim ordo non plenius seraphin, accipit scientiam in munere: sed plenius alijs ordinibus, qui sunt inferiores. Nec nominatur quisque ordo ab omni re, quam plenius alijs accepit, sed ab aliqua rerum, quas accepit. B Vel potest comparatio referri, non ad ipsos ordines, sed ad alia dona, nec ad omnia alia dona, sed ad quædam: sicut enim homines cum plura habeant dona, quædam alijs excellentius possident: ita forte & angeli quibusdã muneribus magis pollent, & alijs quibusdam minus.

¶ Ad quartum dicendum, q sicut in actionibus naturalibus, inferius agens non habet efficaciã in productione effectus, nisi per virtutem agentis primi, quę vehemẽtius imprimit in effectum: ita etiam in intellectualibus, inferior illuminans, nihil C potest efficere, nisi per virtutem primi illuminantis, & propter hoc ipse Deus est, qui omnes docet: nec tamen excluditur ab alijs illuminatio: sicut nec ab agentibus naturalibus naturalis actio. Vel dicendum, q docere proprie dicitur, qui in cognitionem rei ducit. Sicut autem in cognitionem coloris sensibilem, peruenit homo ex duobus. i. ex visibili obiecto, & ex lumine sub quo videtur (vnde & vterq; dicitur demonstrare rem scilicet qui lumen præparat, & qui obiectum repræsentat) ita etiam ad cognitionem intellectualem duo exiguntur, scilicet ipsum intelligibile, & lumen per quod videtur: & ideo dupliciter dicitur aliquis docere, vel sicut proponens intelligibile, vel sicut præbens lumen ad intelligendum: hoc autem lumen est duplex: vnum intrinsecũ vel connaturale intellectui, cui similatur lumen, quod est de compositione oculi, & per collationẽ huius luminis, solus Deus docere dicitur. Secundum lumen, quod superueniens ad confortationem connaturalis luminis, D cui similatur in visu corporali lumẽ solis vel candelę, & sic potest angelus alium angelum, vel etiam hominem illuminare ad aliquid cognoscendum. non autem homo sic docere potest, cum in eo lumen intellectuale debilissime recipiatur. Quidam tamen dicunt, q nullo modo angelus docet: sicut lumen præbens, quod expresse dictis Dion. contrariari videtur. Similiter etiam intelligibile duplex est, vnum ad quod intelligendum sufficit intellectus alicuius hominis, dummodo sibi considerandum proponatur. vnde & ipse proponens docere dicitur, quasi in cognitionem ducens, sicut in visu corporali monstrat rem, qui eam coram oculis ponit. Aliud est, ad cuius cognitionem non sufficit intellectus discipuli, nisi in hoc manuducatur per aliquid sibi notum. vnde & qui hoc magis notum sibi proponit, docere eum dicitur. Huius simile est in visu corporali in hoc, quòd aliquis alicui rem à longe apparentem digito monstrat, & his duobus modis homo docere dicitur, & E hæc doctrina est non per modum illuminationis, sed per modum locutionis.

Dion. de cœlest. hierar. cap. 10.

¶ Ad quintum dicendum, q quamuis Deum omnes videant, non tamen ipsum comprǽhendunt: & ideo non oportet, quòd omnia omnes in ipso cognoscant, & propter hoc, non remouetur, quin vnus angelus, qui aliquid in verbo Dei cognoscit possit quantum ad hoc alium illuminare angelum, qui hoc in verbo Dei non cognoscit.

¶ Ad sextum dicẽdum, quòd sicut in corporalibus illud, quod est in actu agit, per hoc quod educit potentiam patientis in actum: ita etiam cum intellectus inferioris angeli sit in potentia respectu quorũdam, poterit per superiorem angelum, qui est in perfectiori actu, reduci in actum similem, non per creationem alicuius noui luminis, nec per hoc, q idem numero lu-

A men, quod est in superiori recipitur ab inferiori, nec oportet esse aliquod medium deferens virtutẽ agentis, quia in eis falso imaginatur quis distãtiam situalem. Sed quod est in corporibus situs, hoc est in spiritualibus ordo secundũ Augustinum.

¶ Ad septimum dicendum, quòd perfectio. hic dicitur illud, ad quod terminatur motus illuminationis. non autẽ perfectio glorię vel naturæ.

¶ Ad octauum dicẽdum, quòd istæ tres actiones, quandoque coniungũtur: & ideo non differunt nisi secundum rationem, quia omnis perfectio in hoc, quod perficit illuminat & purgat, & omnis illuminans purgat: sed non conuertitur, vt patet præcipue in nostra hierarchia secundum Dionysi. Non enim quamlibet purgationem sequitur luminis receptio, sed perfectam. & similiter non quãmlibet illuminationem sequitur perfectio cognitionis, sed consumatam.

Vtrum hi ordines ab initio creationis, ita distincti fuerint.

IAm nunc inquirere restat: vtrum isti ordines à creationis initio, ita distincti fuerint. Quòd ita fuerint distincti, à primordio suæ conditionis, videtur testimonio authoritatis insinuari, quæ tradit de singulis ordinibus aliquos cecidisse. De ordine namque superiori Lucifer ille fuit, quo nullus dignior † conditus est. Apostolus etiam principatus, & potestates tenebrarum nominat, ostendens de ordinibus illis cecidisse, qui cum in ma-

† Ezech. 38. c.

ARTICVLVS III.

Vtrum hierarchia angelica diuidatur conuenienter in tres hierarchias, & nouem ordines.

AD Tertium sic proceditur. Videtur q inconuenienter diuidatur angelica hierarchia in tres hierarchias, & in nouem ordines. Aut enim illa diuisio est per diuisionem totius integralis in partes, vel generis in species. primo modo non diuiditur, quia diffinitio communis non cõueniret partibus, sicut diffinitio domus, non conuenit parieti: nec item per modum generis, quia non omnes ordines æqualiter se habent, ad participandum rationem hierarchiæ. ergo videtur, quòd nullo modo possit esse competens diuisio.

¶ 2 Præt. Quanto aliquid est propinquius vni primo, tanto est minoris multiplicationis: sed hierarchia angelica media est inter nos & Deum, vt in 4. cap. cęlest. hier. dicitur. ergo cum hominum sit tantum vna hierarchia, videtur quòd angelorum non sint tres hierarchiæ.

D ¶ 3 Præt. Superius & inferius in angelis nõ est, nisi secundum diuersam proportionem ad receptionem diuinorum: sed ordines se habent sicut superius & inferius. ergo videtur, quòd sit in eis diuersa proportio ad receptionem diuinorũ, & similiter hierarchiæ se habent secundum superius & inferius. ergo videtur q eadem sit ratio distinguẽdi ordines & hierarchias.

¶ 4 Præt. Ratio hierarchiæ consistit in ordine potestatis: sed potestates determinantur per actus. cum ergo actio hierarchica sit triplex, vt dictum est, videtur quòd sint tantum tres ordines cœlestis hierarchiæ.

¶ 5 Præt. Ecclesiastica hierarchia exemplata est à cœlesti secũdum Dio. sed in ecclesiastica hierarchia, secundum eundem, sunt tantum tres ordines. ergo videtur, q similiter in cœlesti.

¶ 6 Præter. Vnitas ordinis est, vt in litera dicitur, ex hoc, quòd multi spiritus conueniunt in vno munere gratię: sed dona spiritussancti sunt septem, vt habetur Esa. 11. ergo videtur, quòd E sunt tantum septem ordines angelorum.

¶ 7 Præt. Videtur esse diuersitas in distinctione hierarchiarũ secundum Greg. & Dionysium, quia Dion. ponit virtutes medium ordinem secundæ hierarchiæ, & principatus primũ tertiæ hierarchię. Gregorius autẽ ẽcõuerso, & quærit ratio huius.

Respondeo, Dicendum, quòd in angelis inuenitur triplex distinctio. vna est hierarchiarum adinuicem. Secunda est ordinum in eadem hierarchia. Tertia est personarum eiusdem ordinis, & quælibet istarũ sumitur, secundum diuersam proportionem ad receptionem diuini luminis. Diuersitas enim hierarchiarum est, secundum diuersum modum recipiendi diuinas illuminationes, diuersitas vero ordinum est sm diuersos actus, quos diuinum lumen perficit secundũ perfectius, & minus perfectum: diuersitas personarum vnius ordinis est,

secundum diuersam virtutem in executione actus minus, vel magis efficaci: verbi gratia. Nostra hierarchia distinguitur ab angelica, in hoc q nostra perficitur in diuino lumine velato, per similitudines sensibiles tam in sacramentis, quæ in metaphoris scripturarū: sed angelica perficitur lumine simplici & absoluto, & cum dictus modus sit communis omnibus, quę sunt in nostra hierarchia: tamen eorum sunt diuersi actus, secundum quos diuersi ordines distinguuntur. Alius enim est actus sacerdotum & diaconorū, & in exercitio cuiuslibet horū actuum, quidā sunt alijs magis idonei: angeli autē omnes, quamuis in hoc modo conueniant, sine inquisitionis discursu, & sine velamine figurarum, diuinum lumen recipiunt: tamen differūt in hoc, q quidam eorum recipiunt in maiori vniuersalitate quā alij. vnde superiores dicuntur habere scientiam magis vniuersalē, vt dictum est. hoc autem non potest nisi tripliciter variari: aut enim cognitionem diuinorū effectuum recipiunt in ipsa causa prima vniuersali, & hic est modus proprius primæ hierarchię, quæ est proportionata ad recipiendum illuminationes, in ipso H fulgore diuini luminis, & propter hoc dicuntur circa Deum esse, vt omnes ordines eius denominentur, ab operatione circa Deum. Aut cognoscunt res in vniuersalibus rerum rationibus, & hic est modus secundæ hierarchiæ: & ideo angelorum huius hierarchiæ, est accipere perfectionem cognitionis, per illuminationem primæ hierarchiæ, in qua sunt formæ maxime vniuersales, & propter hoc, ordines huius hierarchiæ, non denominantur ab operibus circa Deum: sed nominibus pertinentibus ad potestatem operandi in res, inquantum formæ per quas cognoscunt, sunt operatiuæ ad minus respectu effectuum, in quibus Deo ministrant, & quia illæ formæ sunt vni-
*D.133. uersales * nominantur a potestate non limitata vel determinata ad aliquem, vel ad aliquos: Aut cognoscunt res in pro-
*D.162. prijs rationibus, & hic est modus vltimæ hierarchiæ, in quo I sunt formæ particulares & proportionatæ, vt ab eis recipiantur in intellectus nostros, propter quod dicuntur angeli hierarchiæ tertiæ, accipere diuinum lumen, secundum conuenientiam hierarchię nostrę: & inde est, q ordines tertię hierarchię denominantur ab actibus limitatis, circa vnum hominem, vel vnam * prouinciam: huius autem simile, potest videri in terrenis principatibus, quia ministrorum qui sunt sub vno rege, quidam operantur immediate circa personam, regis quasi cubicularij, & consiliarij, & assessores, & hoc competit primę hierarchiæ respectu Dei. Quidam vero habent officia ad regimē regni in communi, non deputati huic vel illi prouinciæ, vt domini regalis curiæ, & principes militiæ, & iudices curiæ, & huiusmodi, similes sui angeli secundæ hierarchiæ. Quidam vero proponuntur ad regimen alicuius partis regni, vt prępositi & balliui, & huiusmodi officiales minores, & his similes sunt ordi K nes tertiæ hierarchiæ, & sic patet diuisio triū hierarchiarū.

¶ Ordinum autem primæ hierarchiæ, sic potest accipi numerus & distinctio, secūdum tres actus fruitionis, quibus anima Deo fruitur, quorum vnus est comprehēdere, vel tenere, quo perficitur memoria, & secundum hoc accipitur ordo Thronorum, quia in eis sedet Deus, quiescit, dum eos in se quiescere facit. Alius actus est videre, quo perficitur intellectiua, & secundum hoc accipitur ordo cherubin, qui interpretatur plenitudo scientiæ. Alius actus est amare, quo perficitur voluntas, & secundum hoc accipitur ordo seraphin, qui interpretatur ardens vel incendens, & quia in hoc tactu est completissima vnio ad Deum, eo q amor facit interiora amati penetrari. ideo ordo seraphin est primus. secūdus cherubin, propter vnitatem assimilationis, in qua completur scientia in actu. tertius est thronorum, quia in sessione importatur vnio secundum contactum solum.

¶ Ordinum vero secundæ hierarchiæ, sic potest accipi diui-

lis ministerium exerceant: non tamen penitus nominibus suorū ordinum, priuati sunt. Sed nō videtur illud posse stare. non enim tunc charitate ardebant, nec sapientia pollebant, neque in eis deus sedebat. si. n. hoc habuissent non cecidissent. Non ergo tunc erant seraphin, vel cherubin, vel throni. Ad quod dicimus, quia ante casum quorundam non erant G isti ordines, quia nondum habebant dona, in quorum participationibus conueniunt: sed quibusdam cadentibus, alijs opposita sunt, eisque qui ceciderunt collata fuissent, eadem dona si perstitissent. Ideoque scriptura dicit, de singulis ordinibus cecidisse aliquos, non quod fuerint in ordinibus, & postea corruerint: sed quia si perstitissent eorum aliqui in singulis fuissent ordinibus, qui & in naturæ tenuitate, & in formæ perspicacitate differētes gradus habebant, sicut illi qui perstiterunt. Alij enim vt supra diximus, superiores, alij inferiores cōditi sunt, superiores, qui magis natura subtiles, & sapientia amplius perspicaces. Inferiores, qui natura minus subtiles, & intelligētia minus pspicaces facti sunt. Has autem inuisibiles differētias

F sio & numerus, quia regimen alicuius communitatis est secūdum hoc, q ordinare & pacifice bonum commune dispensatur. hic autem ordo pacis disponitur tribus. s. aliquo sententiante, quid vnicuiq; debeatur, & ad hoc est ordo potestatum. vnde dicuntur arcere aereas potestates, & hic non est vltimus finis: sed quietem & vtilitatem bonorum dispensare, sicut potestas sæcularis suspēdit latronem ad pacem ciuitatis, sed sententia debet esse efficax & recta: sed ad hoc vt sit efficax indiget aliquo adiuuante & propugnāte, vt nihil sit impossibile exequi, quod p sententiam determinatur. Et ad hoc est ordo virtutum, quę attingunt vltimum in operandis omnibus difficilibus, pertinentibus ad ministeria diuina: & ideo attribuitur eis miracula facere, quia obuiare legibus naturæ, est arduissimum. Ad hoc autem, q sit recta indiget aliquo dirigente & imperante, & ad hoc ordo dominationis est, ad quem pertinet dirigere in omnibus ministerijs diuinis, sicut architector in mechanicis, qui etiam est præceptiuus: & ideo hic ordo est primus secūdæ hierarchiæ, quia ab ipso dirigitur, & imperatur quicquid in ministerijs diuinis, per angelos agitur. & secundus est ordo virtutū a quibus actus potestatum efficaciam habet, sicut & leges sæculares oportet esse armatas, vt habeant vim coactiuam.

† Dist.3. huius.

† Sap.11.

† Aug. lib.4 de Gen. ad literam c.3.

¶ Ordinum autē tertiæ hierarchiæ, sic numerus & ordo accipitur, quia cum habeant potestatem limitatam, oportet q actus eorum, vel limitentur ad vnam prouinciam, vel ad vnū hominem. si ad vnam prouinciam, sic est ordo principatuum, vt princeps Persarum, qui præerat Persis de quo habet Dan. 10. Si autem limitatur ad vnum hominem: aut est de his, quę pertinent ad ipsum tantum, & sic est ordo angelorum. vnde dicuntur minima nuntiare, quorum est etiam singulos custodire. Aut de his, quæ pertinent ad bonum multorum, quę explentur per actum, vnius singularis personę, & ad hoc est ordo archangelorum, sicut Gabriel qui nuntiauit natiuitatē Christi, & Ioannis baptistæ, & ideo nomen eorum compositum est, ex duobus ordinibus extremis, dicuntur. n. archangeli quasi princeps angeli. & propter hoc etiam dicuntur maiora nuntiare, quia bonum gentis est diuinius, quàm bonum vnius hominis secundum Philosophum in 1. Ethic. Numerus autem eorum, qui sunt in vnoquoque ordine, ignotus est nobis.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quod diuisio hierarchiæ, in ordines est totius potestatiui in partes potentiales: sicut anima diuiditur in suas potentias, & hoc totum est quasi medium, inter totum vniuersale & integrale. vniuersale. n. est secūdum essentiam, & completam virtutem in qualibet sua parte. vnde de omnibus æqualiter prædicatur. Sed integrale, nec est secundum essentiam, nec secundum virtutem totam in vnaquaque suarum partium: & ideo nullo modo de parte prædicatur sed totum potentiale, adest quidem secundum essentiam cuilibet parti, sed secundum completam virtutem est in parte suprema; quia semper superior potentia habet in se completius, ea quę sunt inferioris, & ista est coparatio hierarchię ad ordines.

¶ Ad secundum dicendum, quod omnes homines sunt vnius speciei: & ideo in omnibus est, vnus modus communis recipiēdi diuinas illuminationes, & propter hoc omnium est hierarchia vna: sed angeli sunt diuersarum specierū, & propter hoc in diuersis hierarchijs ordinantur, secundum diuersum modum receptionis. vt dictum est. Sed verum est, q quælibet natura in angelis est magis, vna & simplex, quam natura humana, quæ est vltima natura intellectualis.

¶ Et per hoc, patet responsio ad tertium, quia sicut humanæ hierarchiæ, sunt tres ordines secundum Dionysium & cuiuslibet cælestis. vnde secūdum tres hierarchias sunt nouem ordines, vt sic in omnibus trinitatis, similitudo relucent, secundum principium, medium, & finem.

¶ Ad quartum dicendum, q in nostra hierarchia distinguuntur

tur ordines, secundum tres actiones hierarchicas, quia ministrorum est purgare, sacerdotum, illuminare simul & purgare: sed episcoporum perficere. talis autem distinctio, non potest esse in cœlesti hierarchia, quia minimus ordo angelorum est superior supremo ordine nostræ hierarchiæ, vnde potest & perficere, & illuminare & purgare.

¶ Ad quintum dicendũ, ꝙ diuersitas proportionum potest sumi multipliciter, aut secundum diuersum genus proportionis, sicut duplum & sexquialterum, quorũ primũ est multiplex, secundum superparticulare. alia est.n. genere proportio quatuor ad duo, quoniã dupla, & triũ ad duo quoniam sexquialtera; aut secundum diuersas species eiusdẽ generis, sicut duplũ & triplum, quorum est vnum genus proportionis .s. multiplex, aut secundum diuersos numeros in eadem specie proportionis, vt quatuor ad duo, & sex ad tria, & prima diuersitas cõpetit distinctioni hierarchiarum. secunda, distinctioni ordinum. tertia, distinctioni personarum vnius ordinis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dona secundum, quæ distinguuntur ordines sunt dona perficientia in actibus hierarchicis, & hæc variantur, vt dictum est. dona autem & virtutes perficiunt ad actus personales: & ideo secundum ea, ordines non distinguuntur.

¶ Ad septimum dicendum, ꝙ ordinatio Dionysij est rationabilior, quia ipsa distinguit secundam hierarchiam à tertia, secundum vniuersale & particulare, non limitatum & limitatum: & ideo virtutes ponit in secunda, & principatus in tertia. Greg. autem non multum intendit ordinare sed numerare, nihilominus ista ordinatio potest sumi secundum actus exteriores, & secundum conformitatem ad nostram hierarchiam, & quia in nostra hierarchia habentes prælationem, sunt super personas priuatas: ideo in secunda hierarchia ordinat illos, quorum nomina important officium prælationis, s. dominationes principatus & potestates. In tertia autem ordines, quorũ actus sunt etiam personarum priuatarum, vt mirabilia facere, quod est virtutum, & nuntiare magna, quod est archangelorum, & nuntiare parua, quod est angelorum.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum nomina angelorum, conuenienter distinguantur.

AD Quartum sic proceditur. Videtur ꝙ nomina angelorum, non conuenienter distinguantur. Nomen enim totius, non debet parti imponi. sed ordo est pars hierarchiæ. cum ergo hierarchia sit idem, quod sacer principatus, vt dictum est. videtur quòd nullus ordo principatus debeat dici.

¶ 2 Præt. Nomen totius non debet imponi alicui ordini illius naturæ: sed omnes cœlestes spiritus, angeli vocantur. ergo videtur, quòd vltimus ordo angelorum, non debeat nomine angelorum vocari.

¶ 3 Præter. Illud quod est superioris ordinis, non necessario inuenitur in inferiori, quàmuis econtrario: sed nomina respondent rebus. cum ergo omnes angeli dicantur cælestes virtutes secundum Diony. videtur, quòd hoc nomine non debeat nominari medius ordo secundæ hierarchiæ, quia nomina superiorum non sunt inferiorum.

¶ 4 Præt. Omnis virtus est media, inter essentiam & operationem: sed nullus ordo vocatur in angelis, nomine essentiæ vel operationis. ergo nec etiam nomine virtutis.

¶ 5 Præter. Per nomina ordinum deuenimus in proprietates eorum secundum Diony. sed nulli angelo conuenit per cha-

invisibilium, ille solus ponderare potuit, qui omnia in numero & mensura, & pondere disposuit id est in seipso, qui est mensura, omni rei modum præfigens, & numerus, omni rei speciem præbens, & pondus, omnem rem ad stabilitatem trahens, i. terminãs & formans & ordinans omnia.

Vtrum omnes angeli eiusdem ordinis sint æquales.

PRæterea considerari oportet, vtrũ omnes angeli eiusdem ordinis sint equales. Ita esse quibusdam placuit: sed non est hoc probabile, nec assertione dignum. Quia Lucifer, qui fuit de collegio superiorum, ipsis etiã dignior extitit, qui alijs excellen-

A ritatem inflammare, nec in voluntatem imprimere, quia hoc solius Dei est. ergo videtur, quòd inconuenienter dicantur seraphim incendentes.

¶ 6 Præt. Ardere charitate & videre Deum & tenere ipsum: sunt de substantia beatitudinis: sed omnes angeli sunt beati. ergo nulli ordines debent ab his actibus nominari.

¶ 7 Præt. Quæritur quomodo differant, hæc tria seraph, seraphin, & seraphim & cherub, & cherubin, & cherubim.

Respondeo, Dicendum, quòd circa nominationes ordinum attendendum est, ꝙ sicut vnusquisque ordo est altior: ita etiã à perfectiori nominatur, & quauis ea quæ sunt superiorum participentur, quodammodo ab inferioribus & econtrario. non tamen debent esse confusa nomina, sed distincta. Ad hoc enim, ꝙ aliquod nomẽ nominet proprie aliquã rem, duo requiruntur scilicet ꝙ hoc quod significatur per nomen habeatur perfecte, secundum completum actum, & vt C sit vltima perfectio eius: & quia omnis denominatio est à forma, quæ dat esse & est principium operationis: ideo angeli denominantur ab eo quod est in eis loco formæ tanquam à digniori. verbi gratia in homine est, quædam participatio intellectus, & quia nõ habet plenum actum intellectus, vt sine inquisitione, & imaginatione intelligere possit, ideo in ordine intellectualium non ponitur. Similiter etiam, quàmuis sensum habeat secundum completissimam operationem respectu omnium animalium, quia tamen sentire non est secũdum vltimam perfectionem eius, non ponitur in ordine sensitiuorum: sed in ordine rationalium, quia rationis actum plene habet, & est actus eius inquantum est homo. Secundum hoc ergo dico, quòd donum superiorum est in inferioribus, secundum quandam participationem, non secundum completum actum: & ideo ab eo non possunt denominari: econtrario vero dona inferiorum, sunt in superioribus eminentius, sed tn̄ illis actibus, non est vltimum complementum eorum: vnde ab his non denominantur sicut proprio nomine, & inde est, quòd di- D cuntur sibi in denominationibus cædere, vt scilicet superior ordo ab excellentiori actu, proprium nomen sortiatur.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd principatus communiter sumptus, ad cuiuslibet prælationis officium intelligitur nomine hierarchiæ: sed principatus specialiter sumptus ad regimen determinatæ prouinciæ, est nomẽ vnius specialis ordinis.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ nomen angeli designat manifestationem, cum angelus nuntius dicatur. esse.n. manifestatiuũ simpliciter conuenit omnibus ordinibus, inquantum scilicet secundum descensum ordinum, lumen intellectuale est in eis minus simplex, & magis proportionatum intellectui sequentium: & ideo dicit Dion. in 10. c. cœl. hierar. ꝙ semper inferior angelus manifestat superiorem omnibus sub se ordinatis: & ideo esse manifestatiuum omnium superiorum respectu nostri est vltimi ordinis: propter quod vltimum ordinem, angelorum nomine significamus: alijs ordinibus nominatis ab his, quæ designant excellentiorem modum, nuntiandi vel mani- E festandi, & per hunc modum angelus est nomen naturæ, quia conditionem naturæ exprimit. Sed si nuntiare sumatur secundum exterius ministerium, quod exercent, sic angelus est nomen officij non naturæ, vt dicit Grego.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ nomen virtutum, secũdum quod nominat specialem ordinem, sumitur à speciali dono vel actu quod est exequi & perficere, quicquid est arduum, & difficillimum in ministerijs diuinis: sed secundum qđ conuenit omnibus cælestibus spiritibus sumitur à virtute sequente naturam.

¶ Ad quartum dicendum, quòd angelorum nomina quædam sunt communia omnibus ordinibus, quædam autem propria determinato-

tiores creati fuerant. Ex quo percipitur, quòd si perstitisset, in ordine superiori fuisset, & alijs eiusdem ordinis dignior extitisset. Sicut enim vnus est ordo apostolorum, & alter martyrum, & tamẽ in apostolis alij sunt alijs digniores, similiter & in martyribus, alij alijs sunt superiores, ita & in B ordinibus angelorum recte creditur esse.

Quomodo dicat scriptura decimũ ordinem ex hominibus compleri, cum non sint nisi nouem ordines angelorum.

NOtãdum etiam, quòd decimus ordo legitur de hominibus restaurãdus: sed cum nõ sint nisi nouem ordines,

determinatorum ordinum, communium autem quædam sumuntur ab essentia vel aliqua conditione naturali, vt q dicuntur cœlestes essentiæ & angeli, & spiritus, & diuinæ mentes, & diuini intellectus, & cœlestes animi, quædam vero à virtute, vt q dicuntur cœlestes virtutes, quædam vero ab operatione, vt q dicuntur angeli: sed nominibus specialium ordinum, sumuntur à donis superadditis, & officijs consequentibus dona: & ideo nomina specialium ordinum magis possunt æquiuocari, cum nominibus generalibus, quæ sumuntur à virtute, & ab operatione, quæ essentiæ superadduntur, quam cum illis quæ sumuntur à natura, quæ nō superadditur, sed substernitur.

† Hom. 34. super 35.c. Lucæ.

nec plures fuissent, etiam si illi perstitissent, qui ceciderunt, moueutur lectores, quomodo scriptura dicat, decimum ordinem compleri ex hominibus. Grego. nanque dicit homines assumendos, in ordine angelorum, quorū alij assumuntur in ordine superiorum, qui scilicet magis ardent charitate: alij in ordine inferiorum, qui.s. minus perfecti sunt. G Ex quo apparet non esse, de hominibus formandum decimum ordinem, tanquàm nouem sint angelorum, & decimus hominū: sed homines pro qualitate meritorum statuendos in ordinibus angelorum. Quòd ergo legitur decimus ordo cōplendus de hominibus, ex tali sensu dictum fore accipi potest, quia de hominibus restaurabitur, quod in angelis lapsum est, de quibus tot corruerūt, vt posset fieri decimus ordo. Propter quod Apostolus dicit, omnia restaurari in Christo quæ in cęlis, & quę in terris sunt, quia per Christum redemptum est humanum genus, de quo fit reparatio ruinæ angelicæ, tamen non minus saluaretur homo, si angelus non cecidisset.

¶ Ad quintum dicēdū, quòd seraphim non dicuntur incendentes, quasi habitum charitatis influāt: sed quia illuminant de his, quæ ad amorē charitatis pertinēt.

¶ Ad sextum dicendum, q nomina superiorum ordinum, nō sumuntur simpliciter ab actibus fruitionis, sed ab excellentia eorum, quæ tantum in superioribus inueniuntur, quàmuis fruitio communis sit omnibus. non enim dicuntur amantes sed ardentes, in quo consummatio charitatis exprimitur. Similiter cherubim, non dicuntur simpliciter videntes vel scientes, sed pleni scientia. vnde per illum modum scientiam habere non est commune omnibus: quàmuis scientia vel visio omnibus sit communis, & propter hoc non possunt omnes dici cherubim, vt dicit Diony. in 12.ca.cel.hierar.

¶ Ad septimum dicendum, quòd nomina ista desinentia in, in, vt cherubin seraphin, sunt neutri generis pluralis numeri, & ponuntur pro toto collegio vnius ordinis. Desinētia autem in im, sunt mascu. generis, & pluralis numeri, & ponuntur pro pluribus personis vnius ordinis: sed cherub & seraph sunt masculini generis & singularis numeri, & significant vnam personam illius ordinis.

ARTICVLVS V.

e Vtrum omnes angeli vnius ordinis, sint æquales.

AD Quintum sic proceditur. Videtur quòd omnes angeli vnius ordinis sint æquales. Maior.n. est conuenientia eorum, qui sunt vnius ordinis quàm eorum, qui sunt vnius hierarchiæ, sed Diony. frequenter vocat æquipotentes eos, qui sunt vnius hierarchiæ. ergo videtur multo fortius, quòd illi, qui sunt vnius ordinis, sint æquales.

¶ 2 Præt. Quæcunque se habēt sicut superius, & inferius sunt in diuerso gradu vel ordine ordinati: sed quicunque in angelis sunt æquales, se habent sicut superius & inferius. ergo videtur, quod sint diuersorum ordinum. ergo si aliqui sint vnius ordinis, videtur quòd sint æquales.

¶ 3 Præt. Dignitas angelorum est secundum dona percepta: sed illi qui sunt vnius ordinis perficiuntur vno dono, vt habetur ex diffinitione ordinis in litera posita. ergo videtur, quòd sint æquales.

¶ 4 Prędt. Quanto aliquid immediatius coniungitur alteri, tanto minus distat ab illo: sicut tria minus distat à duobus quam decem: sed si angeli, qui sunt vnius ordinis essent inæquales, inferior angelus vnius ordinis, immediate se haberet ad primum angelum inferioris ordinis, quam ad superiorem sui ordinis. ergo angeli diuersorum ordinum magis conuenirent, quam angeli eiusdem ordinis, quod videtur absurdum. ergo omnes angeli vnius ordinis, sunt sibi immediati, i. a quod se mutuo non excedunt.

Sed contra. Vbicunque est primum medium & vltimum, ibi est inæqualitas: sed in angelis vnius ordinis est inuenire primos medios & vltimos, secundum Dionysium in 10.c.cæl. hierar. ergo angeli vnius ordinis, non sunt æquales.

¶ Præt. In angelis est summa pulchritudo post Deum: sed in F diuersorum graduum consonantia ordinata, consistit ratio pulchritudinis. ergo videtur, quòd in angelis, etiam vnius ordinis, est huiusmodi gradum inuenire.

Respondeo, Dicendum, quòd sicut supra dictum est, angeli secundum diuersitatem naturalium, diuersimode etiā in gratuitis perfecti sunt, secūdum quæ dona in ordinibus distinguūtur. cum autem supradictum sit, quòd in vna specie nō sint plures angeli, & species in angelis non possint differre, nisi secūdum q magis & minus habent de potentialitate & actu, oportet quòd vnius angeli, semper natura sit sublimior quā alterius: ideo non est accipere duos angelos æquales in tota cœlesti hierarchia.

¶ Ad Primum. ergo dicendum, q angeli vnius hierarchiæ, dicuntur æquipotentes non simpliciter, sed secundum quid scilicet quantum ad modum accipiendi illuminationes diuinas, qui est proprius illi hierarchiæ, & similiter angeli vnius ordinis sunt æquipotentes, secundum conuenientiam in actu illius ordinis, & non simpliciter.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non quælibet distinctio gradus, facit distātiam ordinum, vt supra dictum est: sed illa quæ est secundum diuersos actus.

H ¶ Ad tertium dicendum, quòd quàmuis omnium sit vnum donum, non tamen æqualiter omnes illud participant: sed secundum magis & minus.

¶ Ad quartum dicendum, q sicut in naturalibus diuersa quātitas, & diuersa intensio qualitatis, non facit diuersitatē in specie, sed est dispositio ad diuersam speciem, inquantum vnaquæque species, requirit determinatam quantitatem dimensionis, vt dicitur in 2. de anima. & similiter ad speciem ignis requiritur determinata intensio caloris. vnde possibile est, vt aliqua minus distent, in quantitate, vel intentione qualitatis, quæ magis distant secundum speciem: ita etiam est in ordinibus angelorum. si consideretur distantia, secundum rationem quantitatis tantum, non est inconueniens, q infimus angelus alicuius ordinis, plus distet a supremo sui ordinis, quam a supremo sui inferioris ordinis, a quo tamen differentia formali, I & secundum speciem magis distat, inquantum attingit rationem superioris ordinis, quam alius non consequitur, sicut si diceretur, q frigidissimus vir, minus distat à calidissima muliere, quàm à calidissimo viro, cum quo tñ magis conuenit ratione sexus. & hoc vniuersaliter inuenitur verum in omni re, quę compatitur aliquam latitudinem diuersorum graduum.

ARTICVLVS VI.

f Vtrum omnes hierarchiæ sint connexæ.

AD Sextum sic proceditur. Videtur quòd non omnes hierarchiæ sint conexæ. Quoruncunque.n. ratio consistit K in distinctione, eorum nō est aliqua connexio, quia connexio distinctioni opponitur: sed ratio hierarchiæ consistit in distinctione superioris & inferioris. ergo earum non est connexio.

¶ 2 Præt. Quæ differunt in eo quod est maxime commune, non habent vlterius, in quo connectuntur: sicut quæ specie differunt, genere conueniunt, & quę differunt generibus generalissimis, non vniuocantur in aliquid: sed hierarchia, est quid communissimum compræhēdens sub se ordines & personas. ergo diuersæ hierarchiæ in nullo connectuntur.

¶ 3 Præt. In angelis non est inuenire, nisi naturalia & gratuita. sed in naturalibus nō connectuntur, cum sint diuersarum specierum, nec iterum in gratuitis, cum diuersis muneribus gratiæ, diuersi ordines perficiantur. ergo videtur, q ea quæ non coniunguntur in aliquo vno termino communi, non videntur connexionem habere, sicut discreta: sed hierarchiæ, & ordines non vniuntur in aliquo vno termino communi, cum non sit vnus ordo diuersarum hierarchiarum, nec vnus angelus

lus diuersorum ordinum. ergo videtur, quòd non sit aliqua eorum connexio. A

Sed contra. Est quod Diony. dicit in c. 10. cæl. hier. assignans connexionem ordinum, & hierarchiarum.

¶ Præter. Dicit Cõmen. in 12. Meta. ꝙ ordo substantiarum separatarum sub Deo & adinuicẽ, est sicut plurium artium sub vna arte communi. vnde scientiam Dei assimilat Metaphysicæ, sub qua sunt omnes scientiæ, & sicut plura officia ordinantur sub principe ciuitatis: sed in omnibus his, est aliqua connexio, secundum ꝙ adinuicem dependent. ergo videtur, quòd hierarchiarum cœlestium, & ordinum sit connexio.

Quód homines assumuntur iuxta numerum stantium non lapsorum.

NOn enim iuxta numerum eorum, qui ceciderũt, sed eorum qui permanserunt homines ad beatitudinẽ admittuntur. Vnde Grego. Superna illa ciuitas ex angelis & hominibus constat, ad quam credimus tãtos humani generis ascendere, quantos illic contingit angelos remansisse, sicut scriptum est in cantico B Deuteronomij. Statuit terminos populorum, iuxta numerũ angelorum Dei.

Quód quidam putant, secundum numerum lapsorum angelorum, homines reparandos.

AQuibusdam tamen putatur, ꝙ homines reparentur iuxta numerum angelorum, qui ceciderunt, vt illa cœlestis ciuitas, nec suorum ciuium numero priuetur, nec maiori co-

Respondeo. Dicendum, quòd ordines angelicæ hierarchię, omnes sunt connexi adinuicem, & etiam ordinibus nostrę hierarchiæ, vt Dion. tradit. Hæc autem connexio intelligenda est ad modum ordinis vniuersi, cuius partes adinuicem ordinatæ sunt, inquantum vna alteram iuuat ad consecutionem sui finis, & etiam ad vltimum bonum, quod est finis totius vniuersi: ita etiam & connexio hierarchiarum est, & secundum relationem in vnum finem vltimum, secundum quòd omnis hierarchiæ finis est vnitas, & similitudo ad Deum, & secũdum ea quæ sunt de essentia ipsius hierarchiæ, id est secundum ordinem, scientiam, & actionem: secundum ordinem quidem, inquantum in omnibus inuenitur distinctio, per primum, medium, & vltimũ. sicut enim angelica hierarchia, media est inter Deum & nos: ita etiam est accipere in ipsa hierarchia primam hierarchiam, & mediam, & vltimam, & in vnaquaq; primum ordinem, medium, & vltimum, in quorum vnoquoque est accipere primos angelos, medios, & vltimos, & hoc à primo vsq; ad vltimum: secundum scientiam vero, inquantum irradiatio diuini luminis extenditur, à primis vsq; ad vltimos, vt dicitur Iob. 25. Nũquid est numerus militum eius, & super quem non surgit lumen eius? quod tamen non vniformiter ab omnibus recipitur: sed à superioribus in maiori simplicitate, & ab inferioribus in minori: secundum actionem autem, quia primi habent actionem hierarchicam in medios, & medij in vltimos, & medij manifestant primos, & vltimi medios eo modo, qui supra expositus est, & sic secũdum quatuor, quæ in diffinitione hierarchiæ ponuntur, quadruplex eius connexio assignatur. C D

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd distinctio quæ est de ratione hierarchiæ, est ordinatorum adinuicem, & ad aliquod vnum, & talis distinctio connexionem non excludit, sed ponit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd plurium hierarchiarum, est vnus finis communis, & vna communis perfectio & ratio: & ideo quæ differunt in hierarchia, connectuntur in fine vltimo, & in communi ratione hierarchiæ, & in lumine perficiente hierarchiam: sed ordines vnius hierarchiæ, præter hoc connectuntur in his, quæ sunt propria illius hierarchiæ, & qui sunt vnius ordinis, in proprijs illius ordinis.

*D.145. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ angeli perficiuntur duplici * lumine, lumine, scilicet naturali, prout sunt intellectus quidam, & lumine gratuito perficiente ad actus hierarchicos, & vtrunque lumen est vnum in omnibus, ex parte principij à quo est, & finis ad quem ordinatur: sed vtrunque distinguitur, & appropriatur diuersis, secundum diuersam capacitatem recipientium: tamen distinctio, ordinata est: & ipse ordo connexionem ponit: & ideo talis distinctio connexionem non excludit. E

¶ Ad quartum dicendum, quòd inuenitur in hierarchijs, & in ordinibus, quidam communis finis, non ꝙ vnum sit in diuersis: sed inquantum inueniuntur in vno diuersorum proprietates, secundum conuenientiam, & secundum ordinem sapientiæ diuinæ, quæ finem primorum, coniungit principijs secundorum, vt dicit Diony. in 7. c. de diui. nomi. Et hoc patet discurrenti per singulas hierarchias. Primus enim ordo primæ hierarchiæ, quodam modo secundum maximum excessum accedit ad diuinas proprietates. vnde nominatur seraphin, ex Circa finẽ.

A proprietate ignis, qui maxime significat diuinas proprietates, vt dicit Diony. in fine cæl. hierar. vltimus vero ordo illius hierarchiæ, habet quandam conglutinationem, cum ordinibus secundæ hierarchiæ: vnde & non denominatur tantum ab actu, qui est circa Deum: sed ab actu qui est, & in inferiora: & ideo dicuntur throni, inquantum Deus in eis sedet: vt omnia iudicant, similiter ẽt in secũda hierarchia primus ordo scilicet dominationom habet aliquid simile, cũ hierarchia prima scilicet præesse & non exequi, ita etiam primus ordo tertię hierarchiæ, scilicet principatus habet aliqd simile, cum ordinibus secundæ hierarchiæ: vnde & nomen eius, prælationẽ importat. Similiter etiam & summus ordo, nostræ hierarchiæ habet aliquid simile, cum vltimo ordine cæl. hierar & ideo sacerdos vocatur angelus. Malach. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam &c. quia angelus domini exer. &c. C. 15. & 7.

ARTICVLVS VII.

g Vtrum distinctio ordinum sit a natura.

AD Septimum sic proceditur. Videtur ꝙ distinctio ordinum non sit à natura, ita ꝙ à creatione inceperit. Conformitas. n. mentis ad Deum est per gratiam: sed, hierarchia est deiforme, inquantum possibile est, similans. ergo videtur, quòd ordines hierarchiæ non distinguantur, nisi per gratiam. C

¶ 2 Præt. Secundum Dionysium, Per nomina ordinum ostenduntur proprietates eorum: sed quædam nomina ordinum exprimunt gratiam, præcipue nomen seraphim, quod imponitur ab ardore charitatis. ergo videtur, quòd distinctio ordinum sit per gratiam. Cap. 7. cel. hier.

¶ 3 Præt. Nostra hierarchia exemplata est à cœlesti: sed in nostra hierarchia, non est distinctio ordinum per naturam: sed solum per gratiam sacramentalem, quæ confertur in sacramento ordinis. ergo videtur, quod nec in cœlesti sit distinctio ordinum per naturam.

D ¶ 4 Præt. Ad distinctionem ordinum requiritur gradus, secundum actiones hierarchicas, vt vnus alium purget, illuminet, & perficiat: sed hoc non potest esse, nisi per diuinum lumen in eis receptum. ergo videtur, quòd ante collationem gratię, nulla fuerit ordinum distinctio per naturam.

Sed contra. est quod dicitur in diffinitione ordinis, in litera posita, quòd ordo est multitudo cœlestium spirituum, qui conueniunt in naturalibus datis, & in muneribus gratiæ. ergo videtur, quòd etiam per naturam sit distinctio ordinum.

¶ Præt. Vbicunque est diuersitas gradus, secundum superius & inferius, ibi est diuersus ordo: sed à principio creationis ante infusionem gratiæ, si in gratia creati nõ sunt, fuit in eis gradus superior & inferior, secundum quod quidam erant subtilioris essentiæ, & perspicacioris intelligentiæ, vt supra dictum est. ergo videtur, quod à principio creationis fuerint in eis ordines distincti.

E Respondeo. Dicẽdum, quòd donum gratiæ est perfectiuum naturæ: & ideo distinctio ordinum est per diuersum donum gratuitum, sicut per principium formale, & per diuersum donum naturale, sicut per principium quasi materiale & dispositum, vnde diffinitio ordinis, vtrunque complectitur, cõpræhendens principia materialia & formalia. sic ergo quodammodo à principio creationis fuit distinctio ordinum: non tamen secundum vltimum complementum.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd etiam in natura angelica est, quædam deiformitas, secundum quod prima & nobilior est, inter naturas creatas, & magis accedens ad similitudinem diuinam, secundum proprietates naturales: sed completa deiformitas est, per dona gratuita.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ in angelis ante infusionem gratiæ erat etiam dilectio, & cognitio naturalis, à cuius ardore, &

pleniu-

plenitudine possent dici. Cherubim & Seraphim, quàmuis non secundum completam rationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homines nostræ hierarchiæ, omnes sunt vnius speciei, & naturæ formaliter: vnde tota diuersitas indiuiduoru in eadem specie, causatur ex principijs materialibus: & ideo secundum natura, non est distinctio ordinis in nobis: sed secundũ potestatem gratis cõcessam, nec oportet, quòd in omnibus nostra hierarchia, cum cœlesti conueniat, & si, eam secundum modum suum imitetur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd si angeli haberent naturalia, tantum, adhuc lumẽ vnius excederet lumen alterius, & ita posset esse aliqua illuminatio & perfectio, sed non complete.

pia regnet. Quòd August. in Ench. sentire videtur hoc asserens de hominibus plus saluari, quàm corruit de angelis, sed nõ minus, ita dicens. Superna hierusalẽ mater nostra, ciuitas Dei, nulla ciuium suorum numerositate fraudabitur, aut vberiore etiam copia fortasse regnabit. Neq; enim numerum aut sanctorum hominum, aut immundorum dæmonum nouimus, in quorum locum succedentes filij catholicæ matris, quæ sterilis apparebat in terris, in ea pace de qua illi ceciderunt, sine vllo temporis termino permanebunt, sed illorum ciuium numerus, siue qui est, siue qui fuit, siue qui futurus est, in contemplatione eius artificis est, qui vocat ea quę non sunt, tanquàm ea quæ sunt. Ecce aperte dicit, non minus de
G hominibus saluari, quàm corruit de angelis: sed plus non asserit.

ARTICVLVS VIII.

b Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.

AD octauum sic proceditur. Videtur quòd homines nunquã ad ordines angelorum assumantur: quia secũdum Dion. 4. ca. cælest. hierar. distinguuntur quatuor gradus rerum, scilicet intellectualium in quo compræhenduntur angeli, rationalium, in quo sunt homines: sensibilium, in quo sunt bruta animalia, & existentium, in quo sunt res insensibiles: sed sensitiua nunquàm possunt pertingere ad gradum rationalium. ergo rationalia nunquam possunt pertingere ad gradum intellectualium: & ita homines nõ assumuntur ad ordines angelorũ.

¶ 2 Præt. Plus distat natura hominis à natura angelorum, & præcipue superiorum, quàm natura vnius angeli à natura alterius: sed angelus inferioris naturæ, non fuit capax illius doni, per qđ superiores ordinantur in suo ordine, nec breuiter angelus vnius ordinis, põt pertingere ad superiorem ordinẽ. ergo videtur, quòd nec hoĩes ad ordines angelorum assumantur.

¶ 3 Præt. Quantuncunq; intellectus perficiatur lumine gratiæ vel gloriæ, semper oportet, quòd intelligat sub lumine naturali, quia gratia non tollit naturam sed perficit: sed lumen naturale in nobis est obumbratum, respectu luminis naturalis angeli. ergo homo semper magis obscure videbit quàm angelus: sed tota substantia gloriæ est in visione. ergo videtur, quòd homo nunquàm pertingat ad gloriam angelorum.

¶ 4 Præt. Quæcunq; differunt in hierarchia, differunt etiam in ordine: sed angeli & homines differunt in hierarchia. ergo videtur, quòd etiam in ordine, & ita homines non assumantur ad ordines angelorum.

¶ 5 Præt. Quicunq; est in ordine aliquo, habet actum illius ordinis: sed actus alicuius ordinis, est custodire hoĩes, & mitti in ministerium, quod non conuenit animabus sanctis. ergo videtur. quòd homines ad ordines angelorum non assumantur.

Sed contra. est quod dominus dicit Matth. 22. quòd erunt sicut angeli Dei in cælo. Diony. etiam dicit in cap. 1. de diui. no. quòd homines angelorum gloriam sortiuntur. Greg. etiam dicit in homelia de centum ouibus, quòd homines secundum diuersitatem meritorum, ad diuersos ordines transferentur.

Respondeo. Dicendum, quòd circa hoc est triplex positio. Quidam enim Com. Græcus episcopus Eustrathius nomine, dicit in commento super 6. Ethi. Ari. quòd nullus tantum animæ suæ profectum sperare potest, vt ad operationem intellectuũ separatorum pertingat, & secũdum hoc hominum, qui in gloria assumuntur, esse vnus ordo decimus, inferior nouem ordinibus angelorum. Sed hæc positio est contraria dictis sanctorum, & videtur sapere hæresim: cum etiam beata virgo super choros angelorum exaltata sit: nisi forte dictum Commen. intelligatur, quantum ad naturalem operationem, inquantum scilicet ex naturalibus pertingere potest. Alia positio est, quòd hominum quidam assumũtur ad ordines angelorum. Alij vero faciunt vnum ordinem decimum, & sic impletur similitudo de 10. dragma perdita, quæ ponitur Lucæ 15. Sed hoc diuersimode assignatur: quidam enim dicunt, quòd solum vir- (Super Luc. hom. 34. c. 2.)

F gines ad ordines assumuntur, eo quòd cognata est angelis virginitas, vt dicit Hiero. alij vero electi decimum ordinem constituunt: sed hoc nõ est verum, cum multi non virgines, vt Petrus & Magdalena: multis etiam virginibus eminentiores sint. vnde alij dicunt, quòd perfecti assumuntur ad ordines angelorũ: sed illi qui sunt imperfectorum meritorum, decimum ordinem constituabunt, sed cum ex hominibus & angelis, futura sit vna ecclesia, & vna hierarchia, non est probabile, quòd numerus ordinũ, qui cœlesti hierarchię cõpetit per tria terna distinctus, vt ipse numerus ordinum exprimat trinitatis increatæ vestigium, per homines augeat. vnde tertia positio plus mihi placet, quę etiam dictis sanctorum magis consonat, s. quòd omnes electi assumantur ad ordines angelorum, quidam ad superiores, quidam ad inferiores, quidam ad medios pro diuersitate suorum meritorum: sed beata virgo Maria super omnes. Sed vtrum assumantur tot de hominibus, quot ceciderunt angeli, vel quot perstiterũt, vel quot fuerunt, vtriq; vel plures vel pauciores: ille scit, cui soli cognitus est numerus electorum, in superna fœlicitate locandus.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd plus distat ratio a sensu, quàm intellectus à ratione: quia sensus & ratio, non communicant in vno obiecto, cum sensus appræhendat intentiones
H rerum, cum conditionibus materiæ: ratio autem & intellectus intentiones, à conditionibus materiæ separatas: vnde in obiecto conueniunt. differunt autem in modo, quia in cognitionẽ veritatis, ratio inquirendo peruenit, quam intellectus simplici intuitu videt: vnde ratio ad intellectum terminatur, vnde etiam in demonstrationibus, certitudo est per resolutionem ad prima principia, quorum est intellectus: & ideo non est inconueniens, si homines in sui vltimo gradu, ad gradum intellectualium pertingunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd meritum hominis est efficacius, quàm meritum * angelicum propter difficultatem, quæ est occasio maioris conatus: tum etiam propter continuum augmentum gratiæ, quod potest esse in homine, vt de virtute
I in virtutem proficiat, cum homo sit diutius viator, quàm angelus fuerit: tum etiam inquantum merita nostra, efficaciam habent ex merito Christi, cuius gratia est quodammodo infinita. Nusquam enim angelos appræhendit: sed semen habraę. Hebre. 2. Et ideo magis possunt homines virtute meriti, transferri in gradum altioris naturæ, quàm etiam angeli. (* D. 156.)

¶ Ad tertium dicendum, quòd in homine, naturalis actio nunquàm potest attingere ad æqualitatem angelorum, sed lumen gloriæ superabundans omnem vmbram euacuabit, non quidem tollendo naturam, sed perficiendo lumen intellectuale, quod secundum naturam in nobis defectiue percipiatur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd secundum Dionysium, sicut se habet nostra hierarchia, vel ecclesia ad cœlestem: ita hierarchia veteris legis ad nostram: vnde sicut vetus hierarchia erat via in nostram, & significabat eam, & propter hoc veniente no
K ua vetus assumpta est in illam & ad ordines eius: ita etiam nostra hierarchia est via in cœlestem, & signum eius: vnde in patria non erit alia hierarchia hominum & angelorum: sed vna & eadem, & homines in ordines angelorum distribuentur. (De cel. hie. cap. 1. & de eccle hier. 1. & 4. c.)

¶ Ad quintum dicendum, quòd actus angelorum in nos, consequitur ordines angelorum magis quantum ad gradum naturæ, quia angelica natura medium est inter Deum & nos, quàm secundum essentiales proprietates ordinis. Ideo sicut animæ damnatorum non dantur nobis in exercitium, ita nec animæ sanctorum in custodiam, quia hoc non competit eis, secũdum gradum naturæ suæ. Vnde Diony. &c. Sciendum quòd magister in verbis sequentibus, partim accipit sententiam Dionysij, scilicet quantum ad numerum ordinum, partim sententiam Gregorij, quantum ad eorum dispositionem, quia secundum Dionysium principatus, sunt de inferioribus, & virtutes de medijs, secundum Gregorium econuerso: sed ordo Dionysij, est secundum quòd ipse prius ennumerauit, incipiens ab inferioribus. ibi ʒ Angelos archangelos &c.

DISTINCTIO X.

DIVISIO TEXTVS.

Posita distinctione ordinum, Magister hic determinat quosdam actus, qui ordines distinctos consequuntur. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de quibusdam actibus, qui cōsequuntur omnes ordines, scilicet assistere & ministrare. In secunda determinat de actu custodiæ, qui specialiter vni ordini competit. distin. 11. {Illud quoque sciendum &c.} Prima in tres secundum tres opiniones, quæ in litera ponuntur. Secūda incipit, ibi {Quibus obiicitur &c.} Tertia vero ibi {Alij vero dicunt &c.} (a Dan.7.ca.)

¶ Circa secūdum tria facit. Primo ponit ea, quæ sunt ad confirmationem secūdæ positionis contra primam. (Dio. c.7. de cœlest. hier.) Secundo, excludit quandam quæstionem. ibi {Hic oritur quæstio &c.} Tertio, respondet ad probationes primæ opinionis. ibi {Qui autem omnes &c.} Quæstio autem, quam remouet sumitur ex nomine angeli. vnde primo remouet eam, secundo exponit quædā nomina angelorum, ostendens in quibus conueniant. ibi {Et putant illi Michael &c.}

DISTINCTIO X.

A

An omnes spiritus cœlestes mittantur, & ponit duas opiniones, et authoritates quibus innituntur.

Hoc etiam inuestigandum est, vtrum omnes illi cœlestes spiritus ad exteriora nuntianda mittantur. Quidam putāt, aliquos in illa multitudine esse, qui foras pro officio exeunt, alios qui semper intus assistunt, sicut scriptum est in Dan. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Item Dionysius in hierarchia, quæ sacer principatus dicitur, de prælatione spirituum ait. Superiora illa agmina, ab intimis nunquàm recedunt, quoniam ea quę præeminent, vsum exterioris officij, nunquam habent. His authoritatibus innituntur, qui angelos mitti, nisi inferiores insiciantur. Quibus obijcitur quod Isaias ait. Volauit ad me vnus de Seraphin, qui ordo superior est, B & excellentior. Ideoque si de illo ordine mittuntur, non est ambigendum, quinetiam & de alijs mittantur. Apostolus quoque ait. Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi. His testimonijs asserūt quidam, omnes angelos mitti. Nec debet indignum videri, si etiam superiores mittantur, cum & ille qui creator est omnium, ad hæc inferiora descenderit.

QVAESTIO PRIMA

A

Hic quatuor quæruntur.

Primo. Vtrum angeli assistant.
Secundo. Vtrum omnes ministrent.
Tertio. Si non, qui assistunt, & qui ministrent.
Quarto. Vtrum illi, qui ministrant, per ministerium à contemplatione retardentur.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum omnes angeli assistant.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd omnes angeli assistant. Assistere enim dicuntur regi, qui eius vultum præsentialiter intuentur: sed Matth. 18. dicitur de angelis ad custodiam deputatis, ꝙ semper vident faciem patris, qui tamen sunt inferioris ordinis. ergo videtur, quòd omnes Deo assistant.

¶ 2 Præter. Secundum Gregorium, illi dicuntur assistere, qui intima contemplatione perfruuntur: sed omnes angeli intime contemplantur, cum eos a contemplationis acumine, nec pondus corporis, neq; culpa retardat. ergo videtur, quòd omnes assistant.

¶ 3 Præt. Cuicunque conuenit illud, quod maius est, videtur etiam quod minus est sibi conuenire, si vtrunq; sit dignitatis: sed inter omnes actus patriæ fruitio est nobilissima. ergo cum omnes fruantur, videtur multo fortius, ꝙ omnes assistant. B

¶ 4 Præt. A conspectu Dei, multo amplius distant mali angeli quàm boni: sed mali angeli etiam dicuntur Deo assistere, vt habetur Iob 1. quòd cum venirent filij Dei, vt assisterent coram domino affuit inter eos etiam Sathan. ergo videtur, ꝙ omnes angeli assistant.

Sed contra Dan. 7. dicitur Millia milium ministrabant. vbi dicit Gregorius, quòd alij sunt qui assistunt, alij qui ministrant. ergo non omnes assistunt.

¶ Pręt. Illi dicuntur regibus assistere, qui in eorum palatijs habitant: sed secundum Dion. esse inuestigabilis diuinitatis est proprium primæ hierar. ergo videtur, ꝙ illi tantum assistant.

Respondeo. Dicendum, quòd assistere dicitur in angelis ad similitudinem eorum, qui regibus assistunt. assistere autem A regi dicuntur, qui circa eum sunt. Vnde cum proprium primę hierarchiæ assignet Dionysius circa Deum esse, eis tantum conuenit assistere, dicuntur autem circa Deum esse, inquantum immediate illuminationes percipere possunt in ipsa simplicitate diuini luminis, & hoc propter perspicacitatem suæ intelligentiæ. Quāto enim aliquis intellectus est perspicacior, tāto ex principio vniuersali cognito, in plures conclusiones, & in plura scibilia potest deuenire, & illi qui minus sunt perspicacis intellectus, non possunt quæstionum veritates videre, nisi in principijs contractis, & appropriatis ad materiam illam. (b Esa.c.6.) Et ideo illi sup primi intellectus primę hierarchię, in ipso primo illuminationum principio, omnis illuminationis rationes percipiunt, & propter hoc circa Deum esse dicuntur, & ei assistere: inferiores vero cognitionem accipiunt ex ipso lumine iam diuiso, & multiplicato in ipsis supremis angelis respectu diuinæ simplicitatis, & propter hoc, non dicuntur circa Deum esse, & sibi assistere. (c Heb.1.c.) (d Ioā.1. ex à patri.) C

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ quamuis omnes immediate essentiam diuinam cōtemplentur: non tamen in ipsa omnes inspicere possunt hoc, quod ad eorum ordinem, idest hierarchiam pertinet: & ideo non assistunt ꝓprie loquendo omnes.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ intime contemplari potest dici aliquis tripliciter. vel secundum ꝙ eius consideratio nō distrahitur ad exteriora sensibilia, & sic omnes angeli boni & mali intime contemplantur, quia scientiam à sensu non accipiunt: aut per hoc, quòd non indigent exteriori similitudine, in qua Deum contemplentur, quæ. s. sit extra essentiam eius, sed cum in essentia sua videnr, & sic intime contemplantur omnes beati, non autem in statu creationis, nec iterum mali angeli. aut per hoc, ꝙ non tantum essentiam Dei vident: sed ipsam penetrantes, in ipsa inspiciunt eius effectus, qui in ipsa per similitudinem relucent, & sic intime contemplari est proprie assistere, & hoc solum angelis primę hierarchiæ conuenit, secundum alios vero modos, dicitur secundum quid assistere. D

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ fruitio est nobilissimus actus patriæ, qui quamuis omnibus communis sit: non tamen æqualiter omnibus contingit: sed sunt diuersi gradus fruitionis, & altissimi fruitio est in assistendo. Vnde non sequitur, ꝙ omnes fruentes assistant.

¶ Ad quartum dicendum, quòd dæmones dicuntur inter * assistentes, inquantum cum eis conueniunt in primo modo intimæ contemplationis. (* D.247.)

ARTICVLVS II.

b Vtrum omnes angeli mittantur in ministerium. B

AD Secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ omnes angeli in ministerium mittantur. Nulli enim dubium est, quin diuinæ personæ excedant omnes angelos in infinitum: sed diuinæ personę mittuntur, vt filius & spiritussanctus, vt in 1. lib. dictum est. ergo multo fortius omnes angeli.

¶ 2 Pręt. Inter omnes ordines, primus ordo est seraphim: sed seraphim leguntur missi. Isaiæ. 6. Volauit ad me vnus de seraphin. ergo videtur, ꝙ multofortius alij mittantur. (Dist. 15. q. 1. arti. 1. ad 4.)

¶ 3 Præt. Apostolus ad Hebræos, intendit probare per ministerium angelorum, Christum angelis maiorem esse, per hoc ꝙ ipse, non sicut minister: sed sicut verus hæres in domo Dei patris est. Vnde dicit ad Hebræ. 1. ꝙ omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi: sed Christus simpliciter omnibus angelis maior est. ergo videtur, ꝙ secundum intentionem Apostoli, omnes angeli in ministerium mittantur.

¶ 4 Præt. Omnes cœlestes spiritus angeli dicuntur: sed angelus idem est, q numerus. ergo videtur, q omnes ad exteriora nuntianda mittantur.

¶ 5 Præt. Quod angeli ministrent nobis, hoc est propter eximiam charitatem eorum in nos: sed quanto superiores sunt, tanto maiori charitate feruent. ergo videtur, quòd eis conueniat magis nobis ministrare.

Quòd si omnes mittãtur, cur vnus tantum ordo nomine angelorum censetur. I

Hic oritur quæstio: si omnes mittuntur, & nuntij Dei existunt, quare vnus tantum inter nouẽ ordines angelorum nomine censetur? Ad qđ G quidam dicunt, omnes quidem mitti: sed alios sæpius, & quasi ex officio iniuncto, qui proprie angeli vel archangeli nominantur. Alios vero rarius mitti, scilicet maiores, causa extra communem dispensationem oborta, qui cum angelorum ministerium suscipiunt, etiam nomẽ assumunt. Vnde in Psal. Qui facit angelos suos spiritus, quia illi qui natura spiritus sunt, aliquando angeli, idest nuntij fiunt.

Psal. 103.

Putant quidam Michaelem, Gabrielem, & Raphaelem de superiori ordine fuisse, & sunt hæc nomina spirituum, non ordinum.

Et putant quidam, Michaelem, Gabrielem, & Raphalem de superiori ordine fuisse. Michael interpretatur, quis vt Deus. Gabriel fortitudo

Gal. hier. cap. 3.

Sed contra secundum Diony. hæc est lex diuinitatis inuiolabiliter stabilitæ, q à primis, vltima per media perficiantur: sed inter nos & primos angelos sũt medij inferiores. ergo primorum actio, immediate non peruenit ad nos, sed est per medios secundos.

¶ Præt. Inter agens, & recipiens dicit esse proportio: sed recipere diuinas illuminationes proportionatas nobis, & per conuenientiam nostræ hierarchiæ, conuenit inferioribus angelis. ergo videtur q tantum immediate ipsi ad nos mittantur.

Homil. 34. de cẽtũ oui. * D.151.

Respondeo. Dicendum, q Greg. istam quæstionem mouet: sed in neutram partem assertiue determinat. Quidam vero dicunt, aliquos * angelos ex officio ad ministerium deputari, vt inferiores, sed aliqua causa extra communem dispensatio- H nem exorta, etiam superiores, in ministerium mittuntur. Sed illud non videtur necessarium, quia ad quantumcunq; maxima nuntianda, vel exequenda inferiores ordines sufficiunt. Et præterea, quamuis huiusmodi magna fiant præter communem cursum naturæ, non tamen fiunt præter ordinem gratiæ, secundum quem ordinem distinctio attenditur. Et ideo secundum Diony. dicendum, q superiores angeli, nunquam immediate, circa nos ministerium habent, & huius ratio ex tribus potest assumi. Primo, ex dispositione diuinæ sapientiæ, cuius ordinatione vel lege sanctum est, vt a superioribus in vltima per medias actiones perueniant, vt sic sit ordinata connexio in omnibus partibus vniuersi, & nulli sua nobilitas subtrahatur, quæ est in hoc, vt inferiorum quodammodo causa I existat, quantum ad aliquid. Secundo ex parte illuminationum. Sicut enim in actionibus corporalibus, requiritur proportio inter agens & recipiens, quod præcipue in sensibus patet, qui ab excellenti sensibili corrumpuntur: ita etiam est in intellectualibus. Vnde intellectus hæbes, ad subtilissimas veritates non pertingit. Cum ergo lumen intellectuale in supremis angelis sit simplicissimum, & vniuersalissimum, non est proportionatum intellectui nostro, qui est in vltimo gradu intellectualium substantiarum: nisi prius contrahatur, & determinetur in * ipsis inferioribus, qui sunt minoris simplicitatis. Tertio, ex parte ipsarum actionum quas circa nos exercent: cum enim actiones ministerij sint particulares, & circa particularia, oportet q earum consecutio fit per formas maxime contractas, & particulares in superioribus. hæ autem sunt formæ, quæ sunt in angelis inferiorum ordinum: & ideo executio diuinorum mysteriorum, pertinet ad inferiores angelos, & hæc est causa, quare Philosophi posuerunt duplices motores orbium, scilicet quosdam coniunctos, quos vocabãt K orbium animas, quorum conceptiones sunt determinatæ & particularizatæ, & hos etiam Auicen. dicit angelos ministrantes. Alios vero separatos, quos intelligentias dicunt, in quibus sunt formæ simplices & vniuersales, & hos dicit angelos esse assistentes. Vnde patet, quòd hæc positio rationabilior est, tum quia Diony. hoc tradit, qui discipulus Pauli fuit, & dicitur eius visiones scripsisse. Vnde eum frequenter in authorem inducit, & præcipue in diuisione hierarchiarum, & sicut in 13. cap. cœlest. hierar. annuit, hæc positio vulgata erat tempore primitiuæ ecclesiæ, tum etiam quia dictis philosophorum magis consonat, vt ab eis, ea quæ contra fidem non sunt, accipiamus, alijs resecatis.

* D.133.

Trac. 9. suæ met. c. 2. circa finem.

Cœl. hiera. ca. 11. 12. & 13.

¶ Ad primum ergo dicendum, q missio æquiuoce conuenit diuinis personis, & ipsis angelis. diuinæ enim personæ non mittuntur mutando locum: sed per nouum effectum gra- F tiæ gratum facientis in sanctis animabus: sed angeli mittuntur mutando locum, & operando in nos, non sicut agens primum: sed sicut agentia secunda determinata, & proportionata respectu propriorum receptiuorum: & ideo ratio procedit ex æquiuoco.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illã obiectionem soluit Dion. in 13. ca. cœlest. hierar. dupliciter. Primo vt dicatur, quòd ille, qui missus est ad purgadũ labia Isaiæ, fuit de inferiori ordine, & dictus est de seraphim æquiuoce, quia per ignem purgare venerat. Secundo vt dicatur, vere eum fuisse de ordine seraphim. Non tamẽ ille angelus, qui visionẽ virtutis reuelabat, erat de superiori ordine sed de inferiori: sed virtus hierarchica, quæ est in inferioribus angelis fit primo à Deo, & consequenter à superioribus angelis in * inferiores descendens, angelus visionem formans reduxit prophetam, in cognitionem non solum virtutis immediate agentis: sed etiam virtutis diuinæ. Vnde ostendit dominum super solium sedentem, & per consequens virtutem supremorum in angelis. Vnde ostendit H seraphim, circa thronum stantia, & ostendit virtutem purgationem ab eis, per inferiores angelos, vsque in homines deuenire, per hoc, quod seraphin videbatur ad eum volans peruenire, & ponit exemplum de sacerdote, qui absoluit ex potestate a Pontifice descendente, ac si diceret, Pontifex te absoluit, qui mihi tradidit potestatem absoluendi te: ita & angelus ostendit seraphim purgantem: quia ipse in virtute eius purgabat. Et per hoc etiam patet responsio ad tertium, q omnes dicuntur ministrare, inquantum inferiores virtute superiorum, ministerium exequuntur. Vel potest dici, quòd Apostolus intendit probare præeminentiam nouæ legis ad veterem, propter eminentiam Christi, qui nouam legem dedit ad angelos, per quos vetus lex tradita est. Vnde loquitur I quãtum ad angelos, vltimi ordinis, per quos lex tradita est, vt sic lex noua, cuius Christus est author, legi veteri præponatur.

* D.132.

Heb. 1.

¶ Ad quartum dicendum, q omnes cœlestes spiritus secundum Diony. dicuntur angeli, non quia ad aliquid nobis nuntiandum mittuntur, quia diuinum lumen quod caligini, & tenebris propter sui simplicitatem, & immensitatem fulgoris comparatur, secundum q est in suo fonte, in ipsis recipitur cum minori simplicitate. Et ideo magis est proportionatum intelligibilibus sequẽtium, & propter hoc dicuntur nunciare vel manifestare lumen diuinum, & sic vnusquisq; angelus inferior, sui superioris manifestatiuus est, sicut nubes nuntiant lumen solis, quod in suo fonte inspici non potest. Si autem dicantur angeli, propter nuntiationem exteriorem, vt Greg. dicere videtur, tunc etiam angelis superioribus conuenit, inquantum de rebus nuntiandis inferiores illuminant.

Cœl. hier. c. 13. Et de de ui. no. c. 4.

Super. 21. Lucæ hom. 34.

¶ Ad quintum dicendum, q superiores angeli propter charitatem, quam in nos habent, inferiores mouent, & dirigunt ad operandum nostram salutem: nec aliquid perfectæ charitati K detrahitur, si ministerium immediate non exequuntur.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnes angeli secundæ hierarchiæ mittantur.

Ad Tertium sic proceditur. Videtur q omnes angeli secundæ hierarchiæ mittantur. Omnes enim angeli, vel assistunt, vel ministrant: sed assistere est proprium primæ hierarchiæ, cuius est circa Deum esse secundum Dionysium. ergo omnes alij in ministerium mittuntur.

De cœlest. hier. ca. 7.

¶ 2 Præt. Secundum Greg. plures sunt qui mittuntur, quàm qui assistunt: sed si angeli secundæ hierarchiæ non mittantur, plures assisterent, quia sex ordines, tribus tantum ministrantibus. ergo illi de media hierarchia mittuntur.

Gregor. 17. libr. moral. ca. 7. super 25. Iob.

¶ 3 Præt.

Dei. Raphael medicina Dei. Nec sunt ista nomina ordinum: sed spirituum, & dicunt quidam singulum horum, vnius proprie ac singulariter spūs esse nomen. Alij vero non vnius singulariter, & determinate: sed nūc huius, nūc illius esse nomen secundum qualitatem eorum, ad quæ nuntianda, vel gerenda mittuntur. Sicut & dæmonum quædam nomina sunt, quæ quidam putant vnius esse propria, alij vero pluribus cómunia. Diabolus quippe qui græce ita vocatur, & criminator interprætatur, vel deorsum fluēs, hebraice dicitur sathan, idest aduersarius: dicitur & belial, i. apostata, & absq; iugo: dicitur etiam leuiathan, i. additamentum eorum, & alia plura reperies nomina, q̄ vel vnius spiritus sunt propria, vel pluribus communia.

Quo modo determinent præmissas authoritates, quæ videntur aduersari, qui dicunt omnes angelos mitti.

B QVi autem omnes angelos mitti asserunt, præmissas authoritates Danielis, scilicet & Dionysij, determinant. Dicūtur superiora agmina Deo assistere, & ab intimis nunquàm recedere, non quin aliquando mittantur: sed quia rarissime ad exteriora prodeunt: neque tunc ab intimis recedūt: sed Dei præsentiæ, & cōtemplationi semper assistunt. Quod etiam faciunt, qui frequenter mittuntur.

¶ 3 Præt. Cum nullus angelus alteri sit æqualis, quilibet angelus præter primum, & vltimum est medius inter aliquos duos. si ergo de ratione mediæ hierarchiæ esset, quòd in ministerium non mitteretur, pari ratione, nullus angelus mitteretur in ministerium, nisi vltimus tantum, quod dissonat, & à veteribus scripturis, & à dictis sanctorū. ergo videtur, quòd illi de media hierarchia mittantur.

¶ 4 Præt. Omnis potestas est ordinata ad executionem operis: sed nomina ordinū secundæ hierarchiæ imponuntur à gradu potestatis. ergo videtur, quòd eorum sit mitti ad exequēdum ministerium.

Sed contra. Ordines vnius hierarchiæ videntur esse æquipotentes in modo accipiendi diuinas illuminationes: sed dominationibus, quæ sunt in media hierarchia non conuenit in ministerium mitti, quia ministrare est contra rationem domini. ergo videtur, quòd nec alij ordines mediæ hierarchiæ mittantur.

¶ Præt. Lex diuinitatis est, vt superiores reducant vltimos per media: sed inter mediam hierarchiam angelorum, & nostrā, est vltima hierarchia angelica. ergo videtur, q̄ illuminationes non immediate perueniant ad nos à media hierarchia: & ita angeli illius hierarchiæ non mittuntur.

Respondeo. Dicendum, q̄ quidam dicunt angelos primæ hierarchiæ, nullo modo mitti: sed assistere: angelos vero tertiæ hierarchiæ mitti ad nos: sed angelos mediæ hierarchiæ mitti ad illos de tertia. Et hæc opinio tangitur in litera: sed non videtur conueniens, Tum quia secundum hoc non esset differentia inter primam, & mediam hierarchiam. non. n. potest intelligi missio angeli ad angelum, nisi per hoc, q̄ vnus alium illuminat. sicut autem secunda illuminat tertiam: ita prima secundam, Tum etiam quia dictis sanctorum non consonat, qui assignant ordinibus secundæ hierarchiæ actus, qui in executione exterioris ministerij complentur, vt miracula facere, dæmones arcere, & huiusmodi. Et ideo sequendo rationes nominum, in sacra scriptura nobis traditorum, ex quibus secundum doctrinam Dion. ordinum proprietates, & officia colligere oportet, dicimus q̄ mediæ hierarchiæ, duo vltimi ordines, scilicet virtutes & potestates in exterius ministerium mittuntur. dominationibus autem mitti in ministerium non competit, sed dirigere omnes inferiores in suis ministerijs. hoc enim pertinet ad dignitatem domini, vt ad nutum eius dirigantur actiones subditorum, & ipse actionibus eorum non admisceatur. Vnde à Gregor. principibus, & potestatibus præesse dicitur. Et à Dionysio maior omni subiectione describitur dominationum ordo: & ita relinquitur, quòd ordo virtutum sit supremus omnium ordinum, qui mittuntur, quasi pertingens ad vltimum in diuinis ministerijs, quod nomini competit, quia virtus dicitur vltimum in re de potentia, vt ponitur in primo Cœli & mundi.

De cel. hie. c. 7. vsq; ad 9. cap. — Greg. super 15. Lucæ, homil. 34. — Dio. de cel. hier. cap. 8.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd nullus ordo mediæ hierarchiæ est, proprie loquendo, de dispositione assistentium: sed pertinet ad dispositionem ministrantium. sicut autem in artificialibus inuenitur aliquis artifex, qui tantum manu operatur, exequens præceptum alterius, & nulli imperans: sicut ille qui præparat materiam. alius vero qui præcipit præparanti materiam, & ipse operatur ad inducendam formam. Alius vero qui nihil operatur, sed præcipit habens rationes operis sumptas ex fine, cuius est coniectator, & talis dicitur architector, quasi princeps artificum, vel vsualis inquantum vtitur ministerio subditorum ad suum finem, vt ex 2. Physi. habetur: ita etiam in ministerijs diuinis, dominationes sunt quasi artifices dirigentes, & imperantes. Alij vero sicut exequentes, secundum gradum & modum suum: nihilominus

Tex. 25.

A omnes ministri dicuntur, sicut & isti omnes artifices.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ secundum hanc positionē verificatur dictum Greg. quia plures erunt ordines ministrātium, quia sex, quam assistentium, qui sunt tres, vt ex dictis patet. Greg. 17. li. mor. c. 7. super 25. Iob.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ medium inquantum huiusmodi non est imediate operatiuum, quia actio est secundum contactum, vel secundum situ in corporalibus, vel secundum ordinem in spiritualibus: sed si aliquid sit medium quantū ad aliquid, & quantum ad aliud vltimum, potest immediate agere. hoc autem cōtingit. quando plures secundum gradum potentiæ differentes, super idem operationē habēt. erit enim aliqua actio, quam circa illud potest efficere superior, quā non potest inferior facere, & quantum ad illam actionem illud supremum est vltimū. Alia vero actio

† Dam. c. 7. Dion. c. 7. & 13. c. de cel. hierar.

C est, quam poterit inferior facere, & in illa est supremum operans & non vltimum: sed medium inter primum dirigens, & vltimum operans. vnde hanc actionem non faciet medium, nisi mediante vltimo, quod patet in exemplo prius inducto. artifex enim qui inducit formam, in hac operatione est vltimus, quia nullus infra eum hoc potest, vt verbi gratia, compaginare tabulas ad formam nauis complendam. Et ideo hoc immediate facit: sed præparationem materiæ p dolationem tabularum, facit mediante inferiori artifice, inquantum dat sibi regulas, quales debeant esse tabulæ aptæ ad compaginationem nauis: ita est etiam in ordinibus angelorum. Potestates enim habent actum circa ea, quæ pertinent ad tranquillitatem totius vniuersi, inquantum habent potentiam non limitatā, & talis ordo potestatum: per se facit. Alia vero sunt, quæ pertinent ad statum vnius prouinciæ vel regni, & hoc nō faciunt potestates, nisi mediantibus principatibus, qui hæc

D per se exequuntur. Quædam vero sunt pertinentia ad aliquē, vel ad aliquas specialiter, & hi etiā principatus non exequuntur, nisi mediantibus angelis, in quibus etiam quæ maiora sunt, fiunt immediate per superiores, & quæ minora sunt, immediate ab inferioribus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ex hoc, quòd ordines secundæ hierarchiæ nominantur à potentia, significatur quòd ad ministratiuam dispositionem pertinent: sed non oportet, quòd omnes immediate ministerium exequantur.

¶ Ad alia etiam duo, patet responsio per ea quæ dicta sunt.

ARTICVLVS IIII.

d *Vtrum angeli impediantur à contemplatione per executionem ministerij.*

B

AD Quartum sic proceditur. Videtur q̄ angeli per executionem ministerij à contemplatione retardentur, quia vt habetur Thobiæ 12. Angelus in ministerio existens, dixit, Tempus est vt reuertar ad eum qui me misit: sed non reuertitur nisi per contemplationem. ergo videtur quòd per ministerium a contemplatione Dei abscesserit.

¶ 2 Præt. Vna potentia finita, non potest simul plures operationes: sed potentia angeli finita est. ergo videtur, quòd non potest simul contemplari & ministrare.

¶ 3 Præter. Intellectus creatus non potest simul plura intelligere: sed quando ministrant angeli, intellectu considerant ea quæ agunt. ergo videtur, quod tunc diuina contemplari non possunt.

¶ 4 Præter. Locus contemplationis est cœlum empyreum: sed cum sint hic secundum Dam. non sunt in cœlo. ergo videtur, De orth. fid. li. 2. c. 2.

detur, quòd exequendo circa nos ministerium, à contemplatione retardentur. F

Greg.hom. 34. sup 15. Lucæ. Sed contra, est quod dicit Greg. quòd sic ad exteriora prodeunt, quòd ab intimis nunquam recedunt. ergo videtur, quod semper contemplentur vel assistant, si sunt idem ministrantes & assistentes.

¶ Præt. Beatitudo angelorum non minuitur ex eorum ministerio: sed eorũ beatitudo tota est in contemplatione diuinitatis. ergo in nullo per ministerium, eorum contemplatio retardatur.

Respondeo. Dicendum, quod angeli beati nullam operationẽ habent, quæ non sit essentialis beatitudini, vel in qua per contemplationem beatam non dirigantur. Et ideo contemplatio eorum se habet ad eorum ministeria quæ exequuntur, sicut in artifice consideratio regularũ artis, ad executionem operis, eo quod ipse Deus est finis omniũ operum hierarchicorum, & a fine sumitur ratio cuiuslibet operis; & ita se habet finis ad operabi-

† Heb.1.ca.

Quos alij dicant mitti, & quos dicant non mitti, cum determinatione authoritatum, quæ videntur sibi aduersari.

Alij vero dicunt tres ordines supremos, scilicet seraphin, cherubin, & thronos, ita creatori Deo assistere, quod ad exteriora non exeunt. Inferiores autem tres, ad exteriora mitti. Tres vero medios inter vtrosq; consistere, non modo dignitate vel loco: sed etiam officio, quia præceptum diuinum à superioribus accipiunt, & deferunt ad inferiores. Ideoq; cum supremi medijs, & medij imis atq; hi hominibus pceptum Dei nuntient, merito omnes Angelos nominari dicunt. Et ob id forte Apostolus dicit, omnes spiritus administratores esse filij, & mitti in ministerium. Vel per omnes non singulos ordines, sed de inferioribus ordinibus singulos angelos complexus est. Illud vero quod G H

Tex 91. lia: sicut principium ad speculabilia, vt in secundo Physic. dicitur. Et ideo sicut artifex simul considerat rationem artis, & exequitur opus; ita & angelus simul contemplatur Deum, & ministrat nobis.

¶ Ad primum. ergo dicendum, quòd angelus dicitur discedere a Deo, non per intermissionem contemplationis, aut per locum, quia intra Deum currunt, quocunque mittantur. vt dicit Ven. Beda, eo quod Deus vbique est: sed per hoc, quod ab inuisibilitate recedens, visibilis apparet: sicut filius exiuit à patre, & venit in mundum, visibilis hominibus factus. Ioa. 16. & similiter dicuntur reuerti ad Deum, quando deposita visibili specie, ad pristinam inuisibilitatem reuertuntur. I

¶ Ad secundum dicendum, quòd contemplatio angelorum magis se habet per modum receptionis, quam actionis: & ideo sicut luna, simul recipit lumen à sole, & illuminat inferiora corpora: ita etiam angelus simul illuminatur in diuina contemplatione, & illuminat inferiorem, vel ministrat circa nos.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea quæ cognoscuntur diuersis rationibus, intellectus non potest simul considerare: quia non potest consignari diuersis similitudinibus simul: sicut nec corpus diuersis figuris: sed ea quæ cognoscuntur vna ratione, vel quorum vnum est ratio alterius, nihil prohibet simul intelligi. K

¶ Ad quartum dicendum, quòd cœlum empyreum non est locus cõtemplationis secundum necessitatem, sed secundum congruentiam, sicut & ecclesia domus orationis dicitur: & ideo ratio non sequitur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Diony. cœl. hier. c. 7. Greg. hom. 31. sup 15. Lucæ. Item Dionysi. &c.} Verba, quæ sequuntur sunt Gregorij inducentis authoritatem Dionysi. non quantum ad verba: sed quantum ad sensum. Et putant alii Michaelis &cæt.} Hoc expresse contradicit scripturæ, quia Michael Danielis. 10. ponitur in ordine principum. Gabriel autem dicitur de ordine archangelorum. Raphael autem posset poni in ordine angelorum, secundum ea, quæ circa singulares personas exercuit.

DISTINCTIO XI.

DIVISIO PRIMAE PARTIS TEXTVS.

Isaias dicit, per verba Dionysij, determinant, dicẽtis. hi spiritus, qui mittũtur percipiunt horum vocabulum quorum gerunt officium. Vnde dicunt illum angelum, qui missus est ad Isaiam vt mundaret, & incẽderet labia prophetæ, fuisse de ordine inferiorum, sed ideo dictus est forte de Seraphin, quia veniebat incendere & consumere delicta Isaiæ.

† Esa. ca. 6. Dio. de cœl. hier. c. 13. Postquam determinauit de quibusdã actibus, qui consequuntur omnes ordines scilicet assistere & ministrare: hic determinat de quodam actu, ad quem vnus ordo specialiter deputatur, scilicet custodire homines. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de angelis, quantum ad officium custodię. In secunda quãtum ad profectum, prædictũ officium consequentem. ibi § Præterea. Illud cõsiderari oportet &cæt.} Circa primum duo facit. Primo determinat veritatem. Secundo circa determinata, mouet quæstionem. ibi §Solet etiam quæri &c.} Vbi tria facit. Primo mouet quæstionem. Secundo excludit alterã partem. ibi §Sed cum electi tot sint &c.} Tertio excludit reliquam, & exponit eam. ibi §Ideo dici oportet &c.}

DISTINCTIO XI.

A

Quòd quæq; anima habet angelum bonum ad sui custodiam delegatum, & malum ad exercitium.

Illud quoque sciendum est, quod angeli boni deputati sunt * ad custodiam hominum: ita vt quisque electorum habeat angelum ad sui profectum, atque custodiã specialiter delegatum. Vnde in euangelio veritas, à pusillorum scandalo prohibens ait. Angeli eorum semper vident fa- H

QVAESTIO PRIMA.

A

Circa custodiam angelorum, quæruntur. hic quinque. I

Primo. Vtrum angeli hominibus ad custodiam deputẽtur

Secundo. Cuius ordinis sit custodire.

Tertio. Quorum hominum sit custodiri.

Quarto. Vtrum custodes angeli, semper custodiant homines, quibus deputantur, vel quandoque eos derelinquant.

Quinto. Cum de salute hominum gaudeant angeli, Vtrum econtrario, de perditione eorum tristentur.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum angeli custodiunt homines.

K Ad Primum sic proceditur. Videtur quod angeli homines non custodiant. Deus enim est custos hominum, vt dicitur Iob. 6. sed pfectior est custos, qui per seipsum sufficit ad custodiam, quã qui custodit mediantibus alijs: cum ergo omne quod est perfectissimum, Deo sit attribuendum, videtur, quod ipse nos per angelos non custodiat. Iob. cap. 7.

¶ 2 Præt. Custodia & conseruatio hominum est per gratiam: sed gratiam Deus immediate infundit animæ, & non per angelos. ergo videtur, quòd eis non competat custodire nos.

¶ 3 Præt. Vnus effectus custodiæ angelorum ponitur, quod deferant orationes nostras ad Deum: sed hoc videtur omnino superfluum, cum Deus omnia cognoscat. ergo videtur vanum ponere angelos hominum custodes.

¶ 4 Præt. Custos ponitur alicui, aut propter imbecillitatem, vt scilicet, iuuetur & defendatur, aut propter ignorantiam, vt instruat: sicut mulieribus & pueris doctores, & pedagogi dantur: sed homo per se potest cognoscere ea, quæ sunt faciẽda vel vitanda per legem naturalem cordi impressam, & potest

etiam exequi propter arbitrij libertatem. ergo videtur, quòd custodia angelorum non egeat.

¶ 5 Præt. Custodis officium est retrahere custoditum ab his, quæ sibi sunt nociua: sed angeli nō retrahunt homines à pec catis, cum multos in peccata præcipitari videamus. ergo videt̃ q angeli homioum custodes non sunt.

¶ 6 Præt. Custodis est instruere custoditos secundum modum eius: sed modus hominis est cognitionē à sensibilibus accipere. ergo videtur q visibilibus apparitionibus nos deberēt instruere, hoc autem non faciunt, nisi forte raro. ergo videtur, q vel nō custodiunt, vel sunt negligentes in custodiendo.

† Super 18. Matth. to. 9.

† Super 15. Lucæ homi. 34.

Psal. 90. Sed contra est, quod dicitur in Psal. Angelis suis Deus &c.

¶ Præt. Deus est pronior ad miserendum quā ad puniendum: sed Deus hominibus dedit dæmones ad exercitium, vt habetur ad Ephe. vltimo: Non est nobis colluctatio &c. Ergo videtur, q multo fortius dederit angelos ad custodiendum.

4. de conso. prosa 6. Respondeo. Dicendum, q secundum Boet. in lib. de consol. Deus prouidentiam suam, quā de omnibus rebus habet, mediantibus quibusdam causis exequitur, vt autem in primo dictum est, quamuis omnium rerum prouidentiā habeat: speciali tñ modo, substantiæ rationales, suæ prouidentiæ subdun C tur, inquantum altiori modo præ cæteris finem diuinæ bonitatis nate sunt consequi, & per altius principium, quod est voluntas: quia ergo inter Deum & homines, media est natura angelica, & secundum legem sapientiæ suæ hoc est ordinatū, vt inferioribus per superiora prouideat: ideo ipsi angeli exequuntur diuinam prouidentiam circa salutem hominum, adiuuando ad tendendum in finem, & liberādo ab his, quæ processum in finem impediunt, & hæc executio diuinæ prouidentiæ per angelos de hominibus, vocatur custodia angelorum.

¶ Ad primum ergo dicendum, q Deus est custos primus & principalis, apud quem summa prouidentia residet, nec est propter suam insufficientiam, q suam prouidentiam de hominibus exequitur per angelos: sed propter ordinem suæ sapientiæ. Tum, quia congruit angelis: vt scilicet eis hęc dignitas non negetur, q sint duces hominū, reductionis in Deum, D & in hoc Deum quodammodo imitantur, inquantum cooperantur Deo in introductione hominum in finem. Tum, quia congruit hominibus, qui sunt in statu imperfectionis, quod pueritiæ Apostolus comparat 1. Cor. 13. Vnde eis custodes tā quam pueris assignātur, donec veniente quod perfectum est, euacuetur quod ex parte est.

¶ Ad secundum dicendum, q sicut in operationibus artificialibus, in quibus instrumenta quodammodo disponunt ad formam, vt ignis mollificando ferrum, & martellus dilatando: sed forma cultelli inducitur ab artifice, per similitudinem artis quam habet: ita etiam * Deus, qui est primus custos inducit vltimam perfectionem coniungentem fini, & per hoc conseruantem, scilicet gratiam & gloriam. Sed angelorum est præparare homines, ad susceptionem gratiæ per illuminationes, & alia huiusmodi.

* D. 608.

¶ Ad tertium dicendum, q non dicuntur, Deo, orationes nostras deferre: quasi ipsum de hoc docentes: sed quasi ipsum E orantes pro nobis: sicut etiam sacerdos offert Deo orationem populi, inquantum sua interuentione, effectum operationibus impetrat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd lumen naturalis cognitionis imperfectum est, & præcipue ad dirigendum in illa, quæ naturam excedunt: voluntas etiam eius potest ad malum inclinari multis occasionibus: & ideo prouidet hominibus angelorum præsidium.

¶ Ad quintum dicendum, q sicut prouidentiæ diuinæ est, sic impedire mala: vt tamen saluetur naturę conditio: ita etiam & angelorum custodiæ: & ideo ad angelos non pertinet, q homines custodiendo ad virtutem cogant: & à vitijs retrahant, quia sic periret libertas arbitrij, & ratio meriti.

¶ Ad sextum dicendum, q huiusmodi apparitiones visibiles angelorum, eo q sunt supra cursum naturæ, stuporem quen-

A dam incutiunt, & quodammodo violenter incutiunt ad consensum, in quo perit aliquod bonū hominis quantum ad conditionem naturæ, qđ est inquisitio rationis. Vnde huiusmodi apparitiones non omnibus fiunt, sed aliquibus factæ sunt ad cōfirmationem fidei in multis: sicut etiam miracula: nihilominus tamē per modum nostrū instruūt nos, illustrando * phātasmata & confortādo lumen intellectus nostri, & excitando ad aliquid rectius cōsiderandum.

* D. 190.

ciem patris, angelos dicit eorum esse, quibus ad custodiā deputati sunt. Super quem locum Hieronymus tradit, vnamquāq; animam ab exordio natiuitatis, habere angelum ad sui custodiā deputatum, inquiens ita. Magna dignitas animarum est, vt vnaquæq; habeat ab ortu natiuitatis B in custodiam sui angelum delegatum. Gregorius quoque dicit, quod vnusquisq; vnum bonum angelum sibi ad custodiam deputatum, & vnum malum ad exercitium habet. Cum enim omnes angeli boni nostrum bonum velint, communiterque saluti omnium studeant: ille tamē qui deputatus est alicui ad custodiam, eum specialiter hortatur ad bonum, sicut legit̃ de angelo Thobiæ & de angelo Petri, in actibus apostolorum. Similiter & mali angeli cum desiderent malū hominum, magis tamen hominem ad malū incitāt, & ad nocendum

† Thob. c. 5. Actuū c. 12.

ARTIC. II.

b Vtrū ad omnes ordines tertiæ hierarchiæ pertineat custodire homines

AD Secundum sic proceditur. Videtur q custodire pertineat ad omnes ordines tertiæ hierarchiæ, quia secundum Diony. tertiæ hierarchiæ propriom est lumen diuinum accipere, per conuenientiam nostræ hierarchiæ, idest proportionatum ad immediate transferendum in nos: sed ille angelus dicitur custos hominis, qui immediate ipsum illuminat. ergo videtur, quòd custodire ad omnes pertineat.

Dion. 9. ca. de cel. hier.

¶ 2 Præt. Angelus custos defendit hominem ab impugnatione inuisibilis hostis. Sed arcere secundum Grego. pertinet ad potestates. ergo videtur, quòd illi ordini præcipue conueniat custodire.

Greg. hom. 34. sup. 15. Lucæ.

¶ 3 Præt. Missio ordinatur ad custodiam: sed angeli quinque ordinum mittuntur ad explendum exterius ministerium, vt dictum est. ergo omnibus conuenit custodire.

¶ 4 Præte. In hominibus inueniuntur diuersa officia: sed secundum diuersa officia distinguuntur ordines angelorum, quorum officiorum aliquæ similitudines, inueniuntur in officijs humanis, vt dicit Grego. ostendens qualiter homines, ad ordines angelorum assumantur. ergo videtur, quòd omnes ordines ad custodiam deputentur.

Greg. hom. eadem 34.

Sed contra est, quod dicit Gregor. angelos esse qui minima nuntiant, sed minima sunt, quæ ad singulares personas pertinent, quia quāto bonum est communius: tanto est diuinius secundum Philosophum in primo Ethico. ergo videtur, quòd illi qui singulis hominibus præsunt, sunt tantum de ordine D angelorum.

Greg. eadē homil. 34.

Ethi. 1. cap.

¶ Præt. Bern. dicit in lib. de consideratione. Putamus angelos dici, qui singulis hominibus præponuntur in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. ergo videtur idem quod prius.

Bernar. de cōsideratione lib. 5.

Respondeo. Dicendum, quòd illi angeli dicuntur hominum custodes, qui immediate illos illuminant, & habent actus limitatos circa humana officia, & procurant, quæ ad ipsos specialiter pertinent. Et ex hoc quòd immediate illuminant, excluduntur à custodia angeli assistentes. Ex hoc autem, quòd habent actus limitatos, ad dirigendum in humanis officijs, excluditur media hierarchia, quæ habet potestatem non limitatam ad humana officia. Per hoc autem, quòd per custodiam procurant ea quæ pertinent ad aliquas determinatas personas, quod est vltimum & minimum in actibus angelorum, deputatur custodia vltimo ordini, qui est E ordo angelorum.

¶ Ad primum ergo dicendum, q tota tertia hierar. accipit illuminationes proportionatas ad actus, & officia humana: non tamen ad hanc, vel ad illam personam: sed hoc est angelorū. Et ita, eis conuenit custodire singulos homines, alijs vero conuenit custodire singulas prouincias vel regna.

¶ Ad secundum dicendum, q inferiores angeli participant virtutem superiorum, inquantum ab eis illuminantur: sicut secundum Dion. dicitur inferior angelus purgasse Isaiam, per ignem virtute seraphim. & ita etiam inferiores angeli, virtute potestatum dæmones cohibent, & similiter virtute aliorum superiorum ordinum, possunt exequi aliqua, quæ ad eos pertinent circa determinatas personas.

Dionys. 13. de cel. hier.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnes angeli custodes mittuntur: non tamen omnes, qui mittuntur custodiunt, sed vltimi tantum custodiunt, vt dictum est, quia superiores exequuntur

per ea, quę ad multos pertinent, & quanto ad plures, tanto est ordo superior: & ideo virtutes sunt supremi, inter exequêtes ministeria, quia eorum actus se extendunt, non tantum ad res humanas: sed etiam ad res naturales, vt patet in operatione signorum. & post potestates, quorum actus nô tantum ad homines: sed etiam ad dæmones se extêdit, & post * principatus, quorum operatio est circa totam multitudinem. Et vltimi angeli, qui operâtur circa determinatas personas. Archangeli vero medij sunt habentes aliquid commune cum vtrisque, vt prius dictum est. * D.162.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ omnia officia, humana pertinêtia ad singulares personas, cû quibuscunque ordinibus similitudinem habeant, diriguntur per vltimû ordinem, inquâtum participant virtutes superiorum, vt dictû est. Sed illa officia, quæ ad multitudiné pertinent, diriguntur per principatus vel archangelos: & ideo homo in prælatione constitutus, illuminatur ab angelo inferioris ordinis de his, quæ ad statum personæ suæ pertinent. Sed ab angelo * principe de his, quæ spectant ad regimen multitudinis. * D.163.

fortius instat ille, qui ad exercitium eius deputatus est.

Vtrum singulis hominibus, singuli angeli an pluribus vnus deputatus sit.

SOlet autem quæri, vtrum singuli angeli singulis hominibus, an vnus pluribus ad custodiam, vel ad exercitium deputatus sit. Sed cum electi toti sint, G quot & boni angeli sunt, plures constat esse omnes simul bonos & malos homines quá boni angeli sint, & cum tot sint electi, quot angeli boni, & angeli boni plures sint, quá mali pluresq; sint homines mali: quàm boni, non est ambiguum plures esse bonos homines quá sint mali angeli, & plures esse malos homines, quàm sint mali angeli vel boni angeli.

H

Confirmat vnum angelum pluribus hominibus deputari, siue simul siue diuersis temporibus.

IDeoq; dici oportet, vnum eûdemq; angelum bonû vel malum, pluribus hominibus deputari ad custodiam, vel exercitium, siue eodem tempore, siue G diuersis temporibus. Ideo autem dicimus, eodem tempore, vel diuersis temporibus, quia videtur quibusdam, quòd omnes homines, qui sunt simul in aliquo tempore singuli singulos angelos habere possint, bonos vel malos, quia licet maior sit numerus hominum computatis in vnum omnibus qui fuerunt, & sunt, & futurum sunt quàm angelorum, tamê quia decedentibus hominibus succedunt homines: &

H

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum omnibus hominibus deputentur angeli ad custodiam.*

AD Tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ non omnibus hominibus deputantur angeli ad custodiam. Custodia. n. angelorum valet hominibus ad euitandum pericula, & ad instruendam ignorantiam. Sed Adam in primo statu, ab vtroq; liber fuit. ergo angelum custodem non habuit. I

¶ 2 Præte. Gratia confirmata, in quibusdam hominibus hoc efficit, vt mortaliter peccare non possint, vt patet in sanctificatis in vtero: sed contra impedimentum salutis, per peccatum principaliter ordinata est custodia angelorum. ergo videtur, quòd tales ea non indigeant.

¶ 3 Præt. Ante natiuitatem ea vtero, sacramenta salutis puero conferri non possunt: sed hoc est, ꝙ angelus custos in homine promouere intendit. s. salutem. ergo puerperio animato ante natiuitatem angelorum. custodia non debetur.

¶ 4 Pręt. Custodia angelorum est per hoc, ꝙ homines illuminando instruunt: sed pueri ante perfectam ætaté non sunt capaces doctrinæ. ergo videtur ꝙ careant angelorum custodia.

¶ 5 Præt. Secundę Thesa. 1. dicitur, ꝙ omnis actus Antichristi erit secundum operationem Sathanæ. Sed custodia angelorum ordinatur contra tentationes malignorum spirituum. ergo videtur, quòd frustra ab angelo custodietur. K

Sed contra. Videtur ꝙ etiam Christus, angelum custodem habuit. Primo per hoc quod dicit Diony. 4. c. cœlest. hierar. ꝙ subdebatur paternis dispositionibus mediâtibus angelis: sed vt dictum est, per custodiam, executio diuinæ dispositionis, sic de hominibus per angelos. ergo videtur, quòd Christus angelum custodem habuit.

¶ Præt. Lucæ. 22. dicitur, ꝙ Apparuit angelus domini confortans eum. ergo videtur, ꝙ cum confortare sit vnus actus custodiæ, quòd angelum custodem habuit.

Distin. 34. Expositione tex. Respondeo. Dicendum, ꝙ sicut in primo libro dictum est, prouidentia proprie est ad conferendum ea, quæ promouent in finem, & remouêdum ea quæ impediunt. Vltimum autem in his adiutorijs est, id quod coniungit fini, quod à solo Deo est: & ideo ea quæ ab angelis custodibus, per diuinam prouidentiam circa singulares personas exequuntur, sunt quædam F præparationes iuuantes ad consequendû finem vltimum, præparans autem non habet operationem circa rem, nisi quæ est ordinata ad finem, ante finis consecutionem: & ideo omnibus hominibus, ab infusione animæ rationalis, per quam ad finê salutis ordinantur, custodia debetur vsq; ad mortem, quando terminatur via proficiendi in finem. nulli ergo caret * custodia angelorû nisi vel per hoc ꝙ fiunt impenitibiles, vt damnati, vel per hoc, ꝙ finem gloriæ consequuntur, vt beati. * D.163.

¶ Ad primû ergo dicendum, ꝙ quamuis in Adam, non esset periculum ex aliqua corruptione carnis instigante ad malum: erat tamen periculû ex potêtia peccandi, & ex dæmone oppugnante, & similiter erat debilioris cognitionis quâ angelus: & ideo indigebat præsidio custodis angeli.

¶ Ad secundum dicê dum, ꝙ etiam si confirmati peccare non possint: possunt tamen proficere, & eorum profectus potest impediri, & propter hoc indiget custodia angelorum, ad promouendum in bonum, & remouendum impedimendum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pueri in materno vtero, non recipiunt sacramêta ecclesię, quia non subduntur actibus ministrorum: sed operibus diuinis & angelorum subduntur: & ideo eis ab infusione animæ * rationalis, custos angelus assignatur, per quem prohibetur virtus dæmonis ab eius nocumento, & propter multa impedimenta, quibus potest eius côplexio deteriorari, vt efficiatur proniur ad peccandû, vel etiê ipsa vita extingui, & in hoc etiam prosunt paruulis natis, quàmuis eos non illuminent. * D.164. & 165.

¶ Vnde patet responsio ad quartum.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ Antichristus etiam habebit angelum custodem, quia lex communis, propter vnum mutari nô debet, & in hoc eius pœna iustior apparebit, quia beneficia toti naturæ humanæ prouisa, sibi non subtrahuntur: nec tamen est omnino frustra custodia, quia & si ad bonum nô conuertatur: à multis tamen malis cessabit, retractus ab angelo custode: huac enim effectum ad minus semper consequitur angelus per custodiam, in quocunque obstinato.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ Christus non habuit * angelum custodem. Tum, quia anima sua omnibus angelis superior, fuit immediate à verbo sibi vnito illuminata. Tum, quia erat verus côpræhensor. vnde eius bonum nec impediri, nec iuuari poterat. Dicitur vero subdi paternis dispositionibus per angelos, quodammodo indirecte, inquantum angeli instruebant Ioseph, & matrem eius de his, quæ circa ipsum puerum existentem agenda erant, vt habetur Matth. 2. * D.166.

K ¶ Ad septimum dicêdum, ꝙ angelus dicitur confortasse eum, non aliquid in ipsum imprimendo: sed per modum ministerij, inquantum congratulabatur fortitudini eius: sicut homo naturaliter in tribulatione confortatur ad præsentiam amicorum: & ita per modum quo fuerat vera tristitia: fuit confortatio vera, & non apparens tantum, vt quidam dicunt.

ARTICVLVS IIII.

d *Vtrum angelus quandoq; relinquat hominê deputatus.*

AD Quartum sic proceditur. Videtur ꝙ angelus, quâdoq; relinquat hominé, cui deputatur custos. Primo per hoc quod habetur Hiere 51. Curauimus Babylonem, & non est curata. derelinquamus ergo eam: sed hoc dicitur ex persona angelorum, vt dicit glos. ergo videtur, ꝙ relinquat, quando à peccato non corrigitur.

¶ 2 Præt. Isa. 5. dicitur. Auferam sæpê eius, & erit in direptionem, Glos. idest custodiam angelorum. ergo idem quod prius.

¶ 3 Præt.

A ¶ 3 Præt. Efficacius custodit Deus hominem quàm angelus: sed Deus quandoque relinquit hominem, vt in Psal. dicitur. Quare dereliquisti &c. ergo multo fortius angelus.

¶ 4 Præt. Zachariæ 1. dicitur. Quòd reuersus est angelus, qui loquebatur ad eum. Et similiter etiam Danielis. 10. Sed non reuertit, nisi qui abscedit. ergo videtur, quod angelus quandoq; hominem relinquat.

¶ 5. Præt. Angeli quandoq; sunt in cœlo empyreo: sed cum sint ibi, nō sunt circa nos secūdum Dam ergo videtur, quod aliquādo nos relinquunt.

¶ 6 Præt. Medicus sapiens infirmum desperatum relinquit: sed angeli custodes possunt scire aliquē esse præscitum per reuelationem, & videre aliquem obstinatum in peccatis, talis autem est, sicut infirmus desperatus. ergo videtur, quod etiam angelus, qui est quasi medicus spiritualis, talem relinquat.

Sed contra. Boni angeli sunt magis proni ad iuuandum, quam mali ad infestandum, sed mali nunquam cessant ab infestatione. ergo nec boni à custodia.

¶ Præt. De nemine est desperandum, quādiu est in statu viæ: sed infirmus non relinquitur a medico: nisi propter desperationem. ergo videtur, quòd angelus non dimittat hominem, quantumcunq; peccatorem. C

Respondeo. Dicendum, quòd cum custodia angelorum sit quædam executio diuinæ prouidentiæ, oportet esse idem iudicium de vtroque: diuina autem prouidentia, nunquam relinquit hominem ex toto, quia omnino in nihilum redigeretur, sed verum est, quod magis & minus prouidet diuersis, secundum eorum conditionem: & ideo Oculi Dei super iustos dicuntur, & aures eius &c. quibus adeo perfecte prouidet, vt omnia eius cooperētur in bonum, vt dicitur Rom. 8. Sed malos secundum aliquid relinquit, inquantum permittit eos subiacere tribulationibus, & quod grauius est, etiam in peccata ruere. Vnde ad Rom. 1. Propterea tradidit eos Deus in reprobum sensum &c. Similiter etiam angeli dicuntur aliquos derelinquere secundum quid, inquantum exponuntur tribulationibus, vel etiam iusto Dei iudicio ab aliquo peccato non retrahunt: nunquàm tamen ita relinquunt, quin sit aliquis effectus custodiæ inquantum aliquod malum prohibent, & ad aliquod bonum promouent. D

¶ Ad primum ergo dicendum, quod hoc intelligitur esse vox angelorum discedentium ab homine peccatore in hora mortis, quia tunc primo disperatur de eius salute, vel potest dici, quod derelinquunt secundum quid, vt dictum est, sicut etiā & Deus.

¶ Vnde patet responsio ad secundum & tertium.

¶ Ad quartum dicendum, quod Angelus ab eo recesserat quantum ad aliquem effectum, quia scilicet ipsum de futuris non illuminauerat, & non quantum ad omnem effectum custodiæ.

¶ Ad quintum dicendum, quod quandocunq; aliquod agens, imprimit fortem impressionem, remanet illa impressio in patiente per aliquod tempus, etiam ad absentiam agentis, vt patet in motibus violentis, & ita dico, quod ad vnam actionem angeli in hominem, potest homo bonam dispositionē accipere, quæ manet in eo, ad aliquod tempus. vt patet quando aliquis semel deuote orat, ad plures dies remanet inde deuotior: & ita angelus quamuis nō semper sit præsens, potest semper custodire, inquantum effectus eius, manet post actionem suam. E

¶ Ad sextum dicendum, quod nullus in statu viæ, est adeo obstinatus, quin possit post pœnitentiam cōuerti, vnde non est de eo disperandum, & si angelus sciret eum præscitum: posset tamen multa mala in eo impedire: sicut de Antichristo dictum est.

Ad quintū præceden. artic.

ideo nunquàm simul sunt in hac vita. Angeli vero nunquam decedunt, sed simul omnes sunt, ideo esse potest vt singuli hominum, dum in hac vita sunt, singulos habeāt angelos bonos vel malos, ad sui custodiam, vel exercitium destinatos: ': Ceterū siue ita sit, siue non, non est dubitandum vnumquemque hominem habere angelum sibi deputatum, siue pluribus simul deputatus sit, siue vni singulariter. Nec est mirandum, vnum angelum pluribus hominibus ad custodiam deputari, cū vni homini plurium custodia deputetur, ita vt eorum quisque suum dicatur habere dominum, vel episcopum vel abbatem.

DISTINCTIO XI.

A

Vtrum angeli proficiant in merito vel in præmio vsq; ad iudicium. B

PRæterea, illud considerari oportet, vtrum angeli boni in merito vel in præmio proficiant, vsq; ad iudicium. Quòd

RATICVLVS V.

Vtrum angeli doleant de damnatione hominum, quos custodiunt.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quod angeli doleant de damnatione hominum quos custodiunt. Exterior enim luctus est signum interioris doloris: sed Isa. 33. dicitur. Angeli pacis amare debunt. ergo videtur quòd doleant.

¶ 2 Præte. Amicorum est compati sibi in necessitatibus: sed angeli feruētissima charitate nos diligunt. ergo videtur, quòd contristentur, hominum damnationi compatiendo.

¶ 3 Præt. Sapientis est dolere de his, per quæ suum gaudium minuitur: sed per damnationem hominum minuitur gaudiū angelorum, quod esset de cōuersione eorū, de quo habetur Lucæ. 15. Gaudium est angelis Dei sup vno peccatore &c. ergo de hominum damnatione dolent.

¶ 4 Præte. Omne id quod est contrarium volito, & repugnans fini est cōtristans: sed damnatio est cōtraria saluti quam volunt, & per officium custodiæ procurant. ergo damnatio hominum eos contristat.

Sed contra. Apoc. 21. dicitur quòd in cœlest. Hierusalem, nec est luctus nec est dolor. illius autem verbis ciues sunt angeli. ergo de nullo dolent.

¶ Præt. Perfecta beatitudo non compatitur secum miseriam: sed omnis tristitia ad miseriam pertinet, & fugienda est, vt in 7. Ethi. Philo. dicit. ergo angeli beati tristes esse nō possunt. Cap. 13.

Respondeo. Dicendum, quod cum angeli beati, sint in diuinæ voluntatis continua cōtemplatione, cui perfectissime conformantur, nihil potest esse contra voluntatem eorum: sicut nec contra voluntatē Dei: potest tamen esse aliquid: præter voluntatem eorum: sed hoc ipsum, inquantum est permissum à Deo, est volitum ab eis, sicut a Deo: & ideo nihil potest accidere, de quo doleant angeli, sicut nec de quo doleat Deus. Et ideo simpliciter dicendum est, quod neq; de peccatis hominum tristantur, neque de damnatione: sed vtrobique lætantur de iusta permissione & punitione.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod illud secundum literam intelligitur, de nuntijs Ezechiæ, quos misit ad pacem ab Assyrijs quærendam, qui audientes blasphemias Rapsacis: scissis vestibus fleuerūt. Allegorice vero exponitur de apostolis in glos. Si autem ad angelos referatur, intelligendus est dolor non proprie: sed metaphorice, per modum, quo etiam frequenter in scripturis Deo attribuitur.

¶ Ad secundum dicendum, quod compati non potest: quia passibilis non est. Et ideo ex impassibilitate angelorum hoc accidit, quod condolere non possunt, non ex charitatis defectu.

¶ Ad tertium dicendum, quod angelorum gaudium, non minuitur ex damnatione: quia electorū numerus, minui non potest. Vel potest dici, quod ipsi semper gaudent de suis bonis operibus, quæ custodiendo egerunt: licet ille qui custoditus est nō saluatur.

¶ Ad quartum dicendum, quod angeli volunt salutem hominis voluntate antecedente, sicut & Deus, sed voluntate cōsequente volunt hominem damnari si meruerit. vnde consequens est, vt de eius damnatione non doleant.

EXPOSITIO TEXTVS.

ET vnum malum ad exercitium &c. §

¶ Videtur iniuste agi cum homine, quia dæmones, multo potentiores sunt hominibus, non. n. est potestas super terram, quæ ei comparetur, vt dicitur Iob. 41. ergo non iustum est pugnam inter hominem, & dæmonem constitui. E

¶ Et dicendum, quod cum liberum arbitrium, non possit cogi ad peccandum, quantumcunq; sit dæmon fortis, homo resistere potest. Vnde dicitur, quod debilis est hostis, qui non potest vincere nisi volentem, & super hoc homini adest præsidium angeli, & auxilium diuinum, si suscipere velit.

DISTINCTIO XI.

DIVISIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS.

HIc inquirit Magister, vtrum angeli, dum officium custodiæ durat, in merito, vel præmio proficiant, & diuiditur in partes duas. Primo ponit duas opiniones. Secundo, eligit alteram illarum. ibi § illud quoq; &c. § Prima in duas,

dua, secundum duas opiniones, quarum secunda incipit.ibi § Alij autem dicunt &c.§

¶Circa primum tria facit. Primo ponit opinionem. Secundo, confirmat per authoritatem.ibi § Et quòd angelis proficiāt. § Tertio, soluit contrarietatem.ibi § His autem videtur &c.Hic eligit alterā opinionem. Secundo, respōdet ad quasdam authoritates, quæ sunt in cōtrarium.ibi § In quibus tamen videtur &c.

in meritis proficiant, atq; quotidie magis ac magis mereantur, quibusdam videtur ex eo, quia quotidie hominum vtilitatibus inseruiunt eorumq; profectibus student. *. Quibusdam etiam nihilominus videtur, ꝙ in præmio proficiant, scilicet in cognitione & dilectione Dei. Licet enim, vt aiunt, in confirmatione beatitudinem acceperint æternam atq; perfectam, augetur tamen quotidie eorum beatitudo, quia magis ac magis diligūt atq; cognoscunt, & est eorum charitas, qa Deum & nos diligunt, & meritum & pmium. Meritum, quia per eā & per obsequiā, ex ea nobis impensa merent, & in beatitudine proficiunt, & ipsa eadē est præmium, quia ea beati sunt.

QVAEST. I.

A

Hic quæruntur sex.

Primo. Vtrum angeli proficiant in cognitione Dei, quæ est præmium essentiale.

Secundo. Vtrum proficiant in cognitione aliarū rerum, per illuminationē superiorum.

Tertio. Vtrum accrescat eis aliqua cognitio p mutuam locutionem.

Quarto. Vtrum mysterium incarnationis per ecclesiam didicerint.

Quinto. Vtrum inter eos sit pugna, & contradictio.

Sexto. Vtrum ordinum distinctio maneat post diem iudicij.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum angeli proficiunt in visione Dei.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd angeli in visione Dei proficiant. Perfectio enim virtutis non tollit, sed auget efficaciam merendi: sed in angelis beatis, est perfecta charitas, quæ est radix merendi, qua omnes eorum actus informantur, ꝙ semper magis, & magis mereantur diuinam visionem in eis augeri. I

¶ 2 Præt. Secundum Auicen. Omnis actio creaturæ est ad aliquod commodum agentis, vnde liberalitatem puram, solius Dei propriam dicit: sed angeli creati sunt. ergo ex actibus eorum, circa nos aliquid ei accrescit: & ita videtur, ꝙ eorum bonum, semper magis ac magis augeatur.

¶ 3 Præt. Quanto aliquis intellectu est clarior, tanto perspicacius intuetur: sed inferiores angeli, continue à superioribus illuminantur. ergo videtur, quòd semper limpidius Deum contemplentur.

¶ 4 Præt. Si non possunt proficere in Dei visione, aut hoc est, quia peruenerunt ad summam perfectionem, aut quia maioris perfectionis capaces non sunt: sed primum esse nō potest, quia summa perfectio solius Dei est, quia seipsum comprehendendo videt: similiter nec secundum, quia sic homines essent capaciores inferioribus angelis, quia homines, vt dictū est, possunt peruenire ad modum contemplationis supremorum ordinum. ergo videtur, ꝙ angeli etiam in diuina contemplatione proficere possunt.

Sed contra. Magister supra dixit, ꝙ perfectio naturæ glorificatæ est, quando habet quicquid nata est habere: sed angeli sunt glorificati. ergo totum id quod nati sunt habere, habent.

¶ Præter. In termino motus non contingit esse motum: sed angeli non sunt in statu viæ, cui competit motus, sed in termino. ergo videtur, quòd ipsi proficere non possint, cum profectus sit motus quidam.

Respondeo. Dicendum, ꝙ secundum Philosophum operatio, & motus differunt: operatio enim est actus perfecti, vt lucidi lucere, & intellectus in actu, intelligere: sed motus est actus imperfecti tendentis in perfectionem: & ideo id quod est, in sua vltima perfectione, habet operationem sine motu, sicut Deus. Quod autem distat ab vltima perfectione, habet operationem coniunctam motui: & quia proficere in beati-

F tudine est quidam motus naturæ, * tendentis in pfectionem: * D.189.
ideo quandocunque angelus vel homo ponitur in vltima sua perfectione, operatio eius non est meritoria, nec proficiens. Sed in hoc quando scilicet, angelus sit in sua vltima perfectione, est duplex opinio. Vna quam Magister approbat, scilicet

Authoritatibus confirmant quod dicunt.

ET quòd angeli proficiant in cognitione, ac per hoc in beatitudine, testimonijs sanctorum confirmant. Dicit.n.
G Isaias ex persona angelorū Christi ascendentis magnificentiam admirantium. Quis est iste qui venit de Edon, tinctis vestibus de bosra? Et in Psal. Quis est iste rex gloriæ? Ex quibus apparet, quòd mysterium verbi incarnati plenius cognouerunt angeli, post impletionem quàm ante. Et sicut in cognitione huius mysterij profecerunt, ita dicunt eos in deitatis cognitione proficere. Quòd autē in huius misterij cognitione profecerint, euidenter
H

quòd erit in die iudicij. Alia est, quæ in litera tangitur, quòd hoc fuit in prima eorum confirmatione, & hæc videtur mihi probabilior: tum, qa vltima perfectio rei est in termino suæ viæ, terminus autem † Isa.c.65.
viæ angelorū fuit eorum confirmatio. nō enim nunc viatores dicūtur: nisi forte secundum qd, inquan † Psal.23.
tū circa viatores operantur, tum quia idē iudicium est de hominibus post mortē, & de angelis post cōfirmationem vel casum: homini autem statim post mortem, vltima sua perfectio consequitur nisi forte aliquid purgandū

repugnet, nec differtur vsque ad diem iudicij, vt Græci errantes dicunt: & ideo dicimus, quòd angeli statim in * confirmatione, vltimam perfectionem beatitudinis consecuti sunt, nec postmodum in visione Dei proficiunt, in qua eorum beatitudo essentialiter consistit. * D.159.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd perfectio virtutis includens finem, tollit rationem meriti & motus, qui repugnat fini, sed in via ad finem auget efficaciam meriti.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ omnis operatio creaturæ, ordinata est ad perfectionem eius, sed quandoque operatio, non est ad alium finem, sed ipsamet est finis, vt in primo Ethic. dicitur, & sic dico, quòd illuminare inferiores, in angelis est dignitas eorum: quia in hoc maxime consequuntur, Dei similitudinem. Et ideo non oportet, quòd per huiusmodi operationes aliquid mereantur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnus angelus non illuminat alium, vt dictum est de his, quæ ad essentiam beatitudinis pertinent, sed alijs: & ideo non oportet, quòd propter hoc limpidius videant Deum: sed ea de quibus illuminantur.

¶ Ad quartum dicendum, quod angeli summum gradum cōtemplationis non attingunt, sed propter hoc dicuntur nō posse proficere, quia tota eorum capacitas plena est: nec ampliari potest illa capacitas angelorum per meritum, sicut in hominibus qui sunt in statu viæ.

ARTICVLVS II.

b Vtrum angeli inferiores illuminentur a superioribus.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd angeli inferiores, per superiorum illuminationem in cognitionem rerum, siue diuinorum effectuum non proficiant: Omnis enim operatio angeli, aut pertinet ad naturam, aut ad me
K ritum, aut ad præmium: sed in naturali cognitione non proficiunt, quam totam simul in creatione receperunt, nec etiam in merito, aut in præmio proficiunt. ergo videtur, quòd in eis cognitio diuinorum effectuum, non crescat.

¶ 2 Præterea. Deus est causa rerum per essentiam suam. ergo in hoc, quòd videtur essentia sua, cognoscitur ipse esse causa: sed quando cognoscitur aliquid, inquantum est causa, cognoscitur etiam effectus eius. ergo videtur, quòd cum angeli beati essentiam diuinam videant, quòd etiam in ipsa effectus eius cognoscant, & sic in cognitione diuinorum effectuum non crescunt.

¶ 3 Præterea. Nihil est cuius ratio, non sit in Dei scientia siue verbo eius, quod est ars plena rationum viuentium, vt dicit Augustinus: sed angeli beati vident Dei verbum. ergo cognoscunt omnes diuinos effectus, & sic idem quod prius.

¶ 4 Præt.

docet Apostolus dicens. Quæ sit dispensatio sacramenti absconditi, à sæculis in Deo, vt innotescat multiformis sapiétia Dei, per ecclesiam principibus, & potestatibus in cœlestibus*. Super quē locum dicit Hiero. angelicas dignitates præfatum mysterium ad purum, vel plenum nō intellexisse, B donec completa est passio Christi, & apostolorum prædicatio per gentes dilatata.

Quòd in hac senteētia videtur Au. aduersari Hierony.

His autem videtur contradicere August. super eundem locum epistolę dicēs. Non latuit angelos mysteriū regni cœlorum, quod opportuno tempore reuelatum est propter salutem nostram. Illis ergo à seculis innotuit supra memoratū mysterium, quia omnis creatura non ante secula, sed à seculis est. Attēde lector, quia vidētur dissentire in hac sententia illustres doctores. Ideoque vt omnis repugnantia de medio tollatur, prędicta verba Aimonem sequentes ita determinemus, vt illis angelis qui maioris sunt dignitatis, & per quorum ministerium illa nūtiata sunt, ex parte cognita à seculis fuisse, vt pote familiaribus & nuntijs. Illis vero qui minoris dignitatis sunt, incognita extitisse dicamus,* vsquequo impleta sunt & per ecclesiam prædicata. & tunc ab omnibus angelis, perfecte fuerunt cognita. Constat itaque om

¶ 4 Pręt. Qui videt speculum necessario videt formas relucentes in speculo, nisi diuersitas partium speculi impediat, vt dū intuetur vnam partem speculi, formas resultantes in alia parte nō videat: sed Dei verbum, quod est sapientia genita est speculum sine miraculo, vt dicitur Sapientiæ 7. in quo omnes rerum rationes resplēdent. ergo cum verbum sit indiuisibile angeli intuentes verbum, omnia in eo cognoscunt, & sic idem quod prius.

† Ad Ephe. cap. 3.

¶ 5 Præt. Secundum Philosophum in 3. de Anima. Intellectus cū intelligit difficilia non minus intelligit infima, sed magis: altissimū, autem intelligibile est essentia diuina: sed eam angeli vident. ergo videtur quòd omnia alia cognoscere possunt, & ita eorum cognitio non crescit.

Tex. 7.

† Super 3. c. ad Ephe. tom. 6.

Sed contra. est quod dicit Dio. in fine cæl. hierar. quòd multæ rationes sacramentorū latent supernas essentias id est angelos: sed quæcunque latent aliquem ipse potest in cognitionem eorum proficere. ergo angeli in cognitione proficere possunt &c.

† Aug. sup gen. ad lite. lib. 5. ca. 19 Dio. in 6. & vltimo c. cæli hier.

¶ Præt. In 6. cap. eiusdem lib. dicit, quòd angeli inferiores per superiores à nescientia purgantur: sed non liberatur aliquis à nescientia nisi per scientiæ acquisitionem. ergo videtur quòd angeli in acquirendo scientiam proficiant.

in 6. c. cæle. hier.

Respondeo, Dicendum, quòd angeli proficiunt in cognitione diuinorum effectuum per illuminationes in inferiores à superioribus descendentes, & hoc patet sic. Cum enim Deus sit vniuersalissima causa omnium entium in visione essentiæ eius non cognoscuntur omnes effectus ipsius de necessitate, nisi intellectus totam virtutem eius comprehendat, & quanto aliquis intellectus limpidius eam videt, tanto plura in eo cognoscere potest, sicut in principijs primis speculatiuis, quò perspicacioris intellectus est, plures conclusiones in eis videt, & ita superiores angeli plures effectus in essentia diuina cognoscūt quàm inferiores, & de illis superiores inferiores illuminare & instruere possunt, & tamen aliqui effectus sunt, quos omnes immediate in visione diuinæ essentiæ percipiunt, quāmuis etiam hos superiores perfectius cognoscant, sicut & diuinam essentiam clarius intuentur, & vnusquisq; ordo ex illo nomen & rationem recepit, quod est vltimum suæ virtutis ad capiendum rerū cognitionem immediate in visione diuinæ essentiæ.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd reuelationes diuinorū effectuum pertineot ad præmium, non quidem essentiale: sed accidentale, & dicitur præmiū accidentale ad quod merita directe non ordinant: sed superadditur ex liberalitate retribuētis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per hanc rationem probat Algazel, Deum creaturarum scientiam habere, inquātum suā essentiam cognoscit, non tamen sequitur, quòd videns essentiam eius omnia sciat, nisi ipsam perfecta cognitione comprehendat, & hoc angelis non conuenit. Et propter hoc patet responsio ad tertium, quia quamuis verbum videant, non tamē ipsum secundum modum rei cognitæ vident: sed secundum modum cognoscentium, id est suipsorum, & ideo non oportet, quòd omnia quæ in verbo sunt, cognoscant.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut dicit Boe. in lib. de Trin. In diuinis non oportet ad imaginationem deduci. Vnde non est imaginandum rationes rerum resplendere in speculo æterno, sicut formæ visibiles in speculo materiali: sed magis sicut causatorum rationes præexistunt in sua causa, vt Dio. dicit in lib. de diuinis nominibus. non est autem necessarium, vt qui causam videt, hoc ipso omnes rationes effectuū in ea cognoscat, vt dictum est, & ideo ratio non procedit. Vel dicendum, vt communiter dicitur, quòd speculum æternum voluntarium est, quia in eo non videtur, nisi quod ipse vult ostendere, secus est autem de speculo materiali, quod ex necessitate naturæ

Cap. 2.

Dio. 4. & 7. c. de di. no.

A repræsentat formas in eo relucentes.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quia nostra cognitio à sensu incipit, ideo de minus notis in magis nota secūdum naturam deuenimus, & ideo manifestissima naturæ sunt nobis vltimo nota, & difficillima ad cognoscendum, scilicet res immateriales, vt Deus & angeli: sed in angelis est econuerso, quia ea quę sunt magis nota simpliciter, sunt etiā notiora quo ad nos, & ideo licet essentiā diuinam maxime cognoscant, non tamen ex hoc sequitur quòd * omnia alia cognoscant, sed secūdum quòd perfectius ipsam vident ex ea in plurium esse ctuum cognitionem procedere possunt.

* D. 144.

† Aimō sup 3. ad Ephe.

ARTIC. III.

Vtrum angeli cognoscant aliqua per mutuam locutionem.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd angeli non accipiant cognitionem aliquorūm per mutuam locutionem. Dicit. n. Basil. Si nuda & intecta anima viueremus, ex solis nutibus C intentionum cogitationes alterutrum panderentur: sed angeli habent intellectum non obtectum corpore. ergo vnus alterius cogitationes videt, & ideo mutua locutione nō egent.

Basilius in sermone super illis verbis Moysi, attēde tibi. in prin.

¶ 2 Præt. In omni locutione oportet esse aliquod signum, quod mentis occultum conceptum exprimat: sed tale signum in angelis sensibile esse non potest nec intellectuale: non sensibile, quia sensitiuam cognitionem non habent, nec etiam manens in intellectu tantum, quia hoc esset æqualiter ignotum cum alio conceptu mentis qui manifestandus esset. ergo videtur quòd in angelis manifestatio per locutionem esse non possit.

¶ 3 Præt. In omni locutione oportet esse aliquod medium, per quod intentio loquentis ad audientem deferatur. Sed tale medium in angelis inueniri non potest. ergo nec locutio.

¶ 4 Præt. In locutione corporali sonus ad aures perueniens, excitat audientem ad audiendum: sed in angelis nō potest poni aliquod tale excitatiuum, cum nihil sit in vno postmodum D in altero factum, & tamen necessaria esset excitatio ad attendendum si esset locutio, quia vnus angelus non semper alterum considerat. ergo non est ibi locutio.

¶ 5 Præt. A loquente recipitur aliquid in audiente: sed superiores ab inferioribus nihil recipiunt. ergo videtur quòd ad minus inferiores superioribus loqui non possint.

Sed contra. est quod dicitur 1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar & angelorum: sed locutio est actus linguæ. ergo angeli loquuntur.

¶ Præt. Angelus est maioris virtutis naturaliter quàm homo: sed homo potest alteri loquendo suam cogitationem exprimere. ergo multo fortius angelus.

Respondeo, Dicendum, quòd in angelis est quædam locutio, quæ tamen ab illuminatione differt in duobus. Primo, quantum ad ea de quibus sunt, quia illuminatio proprie est de his E quæ superior angelus in lumine diuinæ essentiæ apprehendit, quæ inferior ibi non videt. vnde indiget, vt in lumine superioris angeli magis determinato & contracto, quàm sit lumen diuinum illa cognoscat: sed locutio est de motibus lib. ar. quos in vno alius non videt: his enim duobus modis aliquid potest esse notum vni angelo & ignotum alteri. Secundo, quantum ad modum quo vtrumque perficitur, differentem secundum duo, quæ ad visionem intellectualem requiruntur ad similitudinem visionis corporalis, scilicet ipsa res quæ intellectui proponitur, & lumen sub quo videtur, illuminatio ergo fit per hoc quòd lumen intellectus vnius angeli, per perfectius lumen superioris confortatur ad aliquorum cognitionem, sed locutio per hoc quòd aliqua prius occulta proponuntur, vt cognoscenda sine hoc, quod virtus cognoscentis fortificetur, vt patet in recitationibus hystoriarum, in quibus aliquis cognoscit quod

prius

prius nesciebat sine hoc, quod suus intellectus clarificetur. Qualiter autem aliquid possit proponi angelo, vt cognoscendum ab ipso patet ex simili nostræ locutionis. Est enim aliquid in homine, quod alius homo de ipso naturaliter percipere pōt, vt ea quæ exterioribus sensibus subiacent, aliquid vero quod videri non potest, sicut interiores conceptus mentis. Species ergo conceptæ interius secundum quod manēt in simplici cōceptione intellectus, habent rationem intelligibilis tantū, secūdum autem quod ordinantur ab intelligente, vt manifestatæ alteri, habent rationem verbi, quod dicitur verbum cordis, secūdum autem quod aptantur & quodammodo ordinantur signis exterius apparētibus, siquidem sunt signa ad visum, dicuntur nutus. si vero ad auditum, dicitur ꝓprie locutio vocalis: hi n. duo sensus disciplinabiles sunt.

nes angelos in cognitione diuinorum mysteriorum, secundum processum temporis profecisse. Vnde non incōgruenter ipsi idē, dicunt angelorum scientiam ac beatitudinem augeri vsque ad futuram consumationem, quando in sciētia ac beatitudine ita perfectissimi erunt, vt nec augeatur amplius nec minuatur. G

Aliorum opinio, qui dicunt angelos in quibusdam prædictorum non profecisse.

ALij autem dicunt, angelos in confirmatione, tanta deitatis dilectione atque notitia, fuisse præditos, vt in his vlterius non profecerint nec profecturi sint, profecerunt tamē in scientia rerum exteriorum, sicut in cognitione sacramenti incarnationis & huiusmodi, sed non in contemplatione deitatis, quia trinitatem in vnitate, & vnitatē in trinitate, non plenius intelligunt siue intellecturi sunt, quam ab ipsa confirmatione, perceperint. Ita etiam dicunt, eos in charitate non profecisse post confirmationem, quia eorum charitas postea non est aucta, & sic dicūt eos non profecisse in meritis. Sed hoc quantum ad vim merendi, non quantum ad numerum meritorum. Plura enim bona fecerunt postea, quæ tunc non fecerant: sed eorum charitas ex qua illa processerunt, nec est aucta, ex qua tantum meruerunt antequam illa adderentur, quantum

Similiter in angelis interior conceptus mentis lib. ar. subiacēs ab alio videri non potest: quando ergo speciem conceptam ordinat, vt manifestandam alteri, dicitur verbum cordis, quando vero coordinat eam alicui eorum, quę vnus angelus in alio naturaliter videre potest, illud naturaliter cognoscibile, fit signum expressiuum interius conceptus, & talis expressio vocatur locutio, non quidem vocalis: sed intellectualibus signis expressa, & virtus exprimendi dicitur lingua eorum. H

¶ Ad Primum ergo dicendum, quod Basilius intendit ab anima separata excludere indigentiam vocalis locutionis, nō autem spiritualis, qualis dicta est in angelis esse, & sic ēt exponendæ sunt multæ authoritates similes, quæ ad hoc induci possunt.

¶ Ad secundum dicendum, quod illud naturaliter notum in vno angelo ab alio, est quasi signum latentis interius cogitationis non sensibile: sed intellectuale.

¶ Ad tertium dicendum, quod angeli non debent cogitari vt distantes secundum situm, sicut dicimus duo corpora vel duo puncta, quia quod facit in corporalibus situs, hoc facit in spiritualibus ordo, vt dicit August. Vnde non exigitur aliquod medium per quod deferatur locutio vnius ad alterum, sed sufficit ad hoc solus ordo intentionis vnius, ad manifestandum alteri. I

¶ Vel dicendum, quòd omnes continuantur in radiatione diuini luminis, vel naturalis, vel superadditi, vt supra dictum est, quod non sit vnum numero in omnibus, sed ab vno principio & in vnum finem, & ordinate in diuersis acceptum. vnde per illud lumen vnius, alterius locutionem cognoscit, sicut & essentialia eius.

¶ Ad quartum dicēdum, quod angelus præcipue beatus, semper est in actuali consideratione sui ipsius, & per consequens eorum quæ ad ipsum pertinent, quorum omnium ipse est ratio cognoscēdi. nihil enim prohibet plura intelligi simul, quæ vna ratione cognoscuntur, quam cito autem vnus angelus ordinat locutionem suam ad alterum, efficitur locutio eius de pertinentibus ad illum, & ita ab eo cognoscitur, & inde patet quomodo vnus angelus plures eum inuocantes. K

¶ Ad quintum dicendum, quod inferior angelus potest loqui superiori non illuminare eum, quia loquens non infundit aliquid in audientem: sed solummodo proponit sibi, vt cognoscibile.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum angeli didicerint mysterium incarnationis per homines.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd angeli per homines mysterium incarnationis didicerint. Primo, per hoc quod habetur Ephes. 3. Vt innotescat principibus & potestatibus in cœlestibus &c.

F ¶ 2 Præt. Superioris est illuminare & instruere inferiores: sed quidam homines quibusdam angelis superiores sunt, quod probatur ex hoc quod dicitur 1. Cor. 5. Nonne angelos iudicabimus, comparatione melioris facta secundum Glo. ergo angeli per homines illuminari possunt & instrui. 1. Cor. 6. c. Et Glo. ibidem.

¶ 3 Præt. Illi qui immediate à Deo recipiunt cognitionem, alios instruunt: sed Apostoli immediate de mysterijs ecclesię à Dei filio instructi sunt. ergo videtur quod de hoc etiam angelos instruere possint.

¶ 4 Præt. Paulus dicitur ut ad tertium cœlum raptus 2. Cor. 12. Et exponit quædam Glo. tertium cęlum, tertiam angelorum hierarchia: sed illi qui sunt in tertia hierarchia ascendendo, id est in summa, illumināt inferiores angelos. ergo videtur quod Paulus inferiores angelos illuminare potuerit.

¶ 5 Præt. Angeli cognitionem aliquorum accipiunt & per illuminationem & per locutionem: sed loqui etiam possunt inferiores superioribus. ergo videtur quòd angeli ab hominibus & sibi inferioribus, cognitionem accipere possint.

Sed contra. Est quod Diony. dicit in 4. c. cæle. hier. quòd angeli de natiuitate Christi primo edocti sunt, & per eos ad homines deuenit. ergo ipsi ab hominibus non didicerunt.

¶ Præt. Mysterium incarnationis a prophetis est pronunciatum: sed reuelationes factæ patribus & prophetis mediantibus angelis à Deo processerunt, vt sancti communiter dicunt. ergo videtur quod ipsi præcognouerint mysterium incarnationis, & non ab hominibus didicerint.

Respondeo, Dicendum, quod in hoc videtur esse quædā controuersia inter Hiero. & Aug. & Dion. Hiero. enim ponit duo, scilicet angelos ante incarnationem mysterium humanitatis Christi nesciuisse. & quantum ad hoc videtur Aug. sibi obuiare dicens, eos a seculis, id est à principio mundi cognouisse. Secundo, ponit Hiero. quod hoc per homines didicerunt. & quantum ad hoc videtur sibi obuiare Dion. ponens homines de hoc ab angelis edoctos esse, secundum ordinem diuinæ legis inuiolabiliter constitutum. Vt autem sciatur, qualiter vnumquodque veritatem habere possit, distinguendum est quantū ad primum, quod mysterium incarnationis dupliciter potest considerari, vel quantum ad substantiam facti, & sic omnes a principio cognouerūt, scilicet incarnationem, passionem, & huiusmodi, vel quantum ad conditiones circumstantias mysterij, scilicet quòd sub tali prędide, vel tali hora & huiusmodi, & hoc a principio non cognouerunt. His etiā modis differenter enarrant Propheta & Euangelista, quia propheta annūtiauit substantiam facti: sed euangelista recitat expletionis modū. Quantum etiam ad secundum, distinguendum est, quod angeli dupliciter accipiunt cognitionem aliquarum rerum, aut per illuminationem, & sic angeli per homines nihil recipiunt: sed inferiores a superioribus illuminantur, & superiores immediate à Deo, per quem modum multæ rationes mysteriorum ecclesiæ edocentur, aut per modum expletionis rerum, & sic futura contingentia cognoscunt quando actu complentur, per hoc quod eorum causæ ad effectus determinantur, vt in eis cognosci possint: & ita quædam quæ circa incarnationis mysterium nesciebant, quando explebantur prædicantibus apostolis cognouerunt, non tamen ab apostolis edocti. Hieron. to. 9. sup 3. ca. ad Ephe. Augu. to. 3. super Gen. ad lit. c. 19. Dio. de cæl. hie. c. 4. & 5.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quod Augu. vult vt dicitur in Glo. super eundem locum, quòd hæc determinatio, per ecclesiam non determinet hoc verbum innotescat, sed præcedens, scilicet illuminare omnes, vt sit sensus, quod apostolo erat data gratia illuminandi omnes per ecclesiam, id est omnes de ecclesia. Hieron. tamen vult, quòd determinet hoc verbum innotescat, & tunc intelligendum est modo prædicto, vel potest intelligi Vt haberi in corpore.

telligi de ecclesia angelorum, vbi prima fuit ecclesia, & ibi vltimo nostra ecclesia congreganda est, vt sit sensus. Incarnationis mysterium fuit absconditum in Deo, ita tamen quòd à seculis innotuit principibus per ecclesiam, id est in ecclesia cœlesti, & hanc expositionem ponit August. super Gen. 5.

Aug. super Gene. lib. 5. cap. 19.

postea his adiectis. Illud vero qđ alij superius dicunt, probabilius videtur scilicet quòd angeli vsq; ad iudicium in scientia & in alijs proficiant.

Quòd quædam authoritates videntur obuiare probabilio-ri sententiæ.

QVibus tamen videtur obuiare quarundam authoritatum verba. Ait enim Isid. in lib. de summo bono. Angeli in verbo Dei omnia sciunt antequam fiant, sed nec omnes nec omnia perfecte angelos scire dixit, & ideo eos in sciētia proficere nó remouit. Greg. quoque in lib. dialogorum ait. Quid est quod illi nesciant, qui scientes omnia sciūt? Vbi videtur dicere, ꝙ omnia sciant angeli, & nihil
B sit quod nesciant. Sed accipiendū est hoc de his, quorum cognitio beatum facit cognitorem, vt sunt ea quæ ad mysterium trinitatis & vnitatis pertinent.

¶ Ad secundum dicédum, ꝙ secundū conditionem status, quilibet angelus quolibet homine simpliciter viatore maior est vnde dicitur Matth. 11. quòd Qui minor est in regno cęlorum maior est illo scilicet Ioāne Baptista, quo tamen nullus maior inter natos mulierū surrexit: sed quātum ad causam potest dici secūdum quid aliquis homo, aliquo angelo maior, inquātum per gratiam quam habet, meretur gradum quibusdam angelis altiorem.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ apostoli immediate instruebantur à verbo incarnato, non quòd essentiam verbi immediate viderent, quam tamen inferiores angeli videbant, & ideo multo plura a verbo discebāt, quàm etiam ipsi apostoli.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Paulus in illo raptu secundum quid participauit statum comprehensorum, non tamen tanta gloria perfectus fuit, vt lumen in angelos transfundere posset, quia vt dicitur, Factus est illius gloriæ particeps miraculose quantum ad actum, & non quantum ad habitum, quod est lumen gloriæ.

¶ Ad quintum dicendum, quòd angelus ab homine per locutionem, quorundam cognitionem accipere potest, eorum scilicet, quæ subduntur libero arbitrio hominis: sed talia non sunt mysteria incarnationis.

ARTICVLVS V.

e *Vtrum inter angelos possit esse pugna.*

AD Quintum sic proceditur. Videtur quòd inter angelos pugna esse non possit. Omnis discordia & pugna, repugnat vnitati charitatis: sed angeli sunt perfecti in charitate. ergo inter eos pugna esse non potest.

¶ 2 Præt. Quicunque patrocinium præstant contrarijs causis, ita se habent quòd alter eorum iniustam causam defendit. sed hoc sanctis angelis conuenire non potest, quorum rectitudo confirmata, iniustitiam non patitur. ergo videtur quòd non possint dici contrarijs causis patrocinando pugnare. D

¶ 3 Præt. Vbicunque est ordinata prælatio, non potest esse pugna vel contrarietas, quia hoc est contra rationem prælationis, vt inferior superiori resistat: sed angeli ordinantur omnes secundum superius & inferius, vt prius dictum est. ergo videtur quòd vnus alteri non repugnet.

In 3. ar. distin. 9.

¶ 4 Præt. Cum nullus angelus nitatur nisi ad hoc quod rectū sibi videtur, oportet quod si ad contraria nitatur, quòd contrarias opiniones habeat: sed contrariarum opinionum altera est falsa. ergo aliquis angelus habebit falsam opinionem. hoc autem est falsum, quia falsitas in nobis appropriatur phantasiæ secundum Philosophum in 4. Meta. qua tamen angeli carent. ergo inter eos non potest esse pugna.

Arist. 4. Met. c. 2. text. 24.

Sed contra. est quod habetur Danielis 7. quòd Quatuor vēti cœli pugnabant, per quos secundum glos. intelliguntur quatuor angelicæ potestates, regnis principalibus prælatæ. ergo angeli inuicem repugnant. E

Dan. 7. c. & glosa ibidé.

¶ Præt. Hoc expresse habetur Danielis 10. vbi angelus ad eum loquens dixit. Princeps persarum restitit mihi 21. diebus. ergo videtur quòd etiam longas cōcertationes ad inuicem habeat.

Respondeo, Dicendum, ꝙ ista verba Danielis, vnde tota dubitatio oritur, à sanctis diuersimode exponuntur. Hieronymus enim dicit, quòd ille princeps persarum qui restiterat liberationi populi, erat malus angelus, Persis prælatus: sicut. n. vnicuique homini datur ad exercitium vnus bonus & alter malus angelus, ita singulis gentibus duo spiritus præponuntur, vnus bonus & alter malus. Sed in hoc non est minor dubi-

Hiero. sup eundem ca. Greg. super 28. cap. Iob. lib. 17. c. 7. vsq; in finem libri.

A tatio. Constat enim ꝙ angelus Danieli loquens, bonus angelus erat. Quomodo autem sibi efficaciter tot diebus malus angelus restitisset, nisi iustam causam haberet, non potest dici ꝙ si iustam habebat, etiam impossibile erat illam resistentiam multo magis per bonum angelum fieri. Et ideo dicendum est cum Greg. ꝙ vterq; bonus angelus fuit, quod etiam magis literæ consonat, quæ in eadem locutionis serie, principem persarū nominat, & Michaelem principē iudæorum, quem constat bonum angelū esse. hæc autē pugna sic intelligenda est secundum Greg. Cum enim Iudicia dei sint abyssus multa, profunditatem iudiciorum eius, angeli cōprehendere non possunt. Et ideo quid vnicuique genti, vel homini debeatur secūdum dispositionem diuinam, non semper intelligunt, nisi eis reueletur. Contingit autem quandoque ꝙ in diuersis gentibus, inueniantur diuersa merita, secundum quorum diuersitatem, videtur ꝙ vna gens alteri subesse debeat, vel ab eius dominio liberari, sicut tunc in iudęis erat, quia Danielis oratio, quantum in se erat, liberationem populi merebatur: sed peccata populi & etiam vtilitas quam iudæi faciebant in regno Persarum, dum per eos Dei notitia diffundebatur, erant in contrarium, & quia vnusquisq; angelus secundum officium suū, ad examen diuinæ scientiæ referebat merita sibi subditorum,
C & ideo relatio cōtrariorum meritorum per diuersos angelos facta sententiam diuinam expectantes, pugna inter angelos vocatur, & eorum concordia est in diuinæ illuminationis perceptione, per quam de diuina voluntate instruuntur. hoc enim omnes concorditer volunt, quod percipiūt Deum velle. vnde dicitur Iob. 25. de Deo, ꝙ facit concordiam in sublimibus.

Greg. parū supra.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd secūdum Philosophum in 9. Ethi. amicitiæ, vel concordiæ, non repugnat diuersitas opinionum: sed solum diuersitas voluntatum. vnde talis pugna quę est secundum iudicia ex diuersis meritis sumpta, non obstat vnitati charitatis, cum voluntas eorum sit vna, vt diuina scilicet prouidentia expleatur.

Cap. 6.

¶ Ad secundum dicendum, quod non est inconueniens contrariarum causarum, vtramque aliquid iustitiæ habere, & secundum hoc vtraque à bono defendi potest, & præcipue expectando diuinam sententiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ordo prælationis angelorum
D perficitur per illuminationes diuinitus receptas, & ideo ea recepta, vnus alteri non obsistit.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ quamuis in angelis non possit esse falsa opinio, potest tamen in eis esse quorundam nescientia, ex hoc ꝙ intellectus eorum propter potētialitatem admistam, non omnino terminatur ad vnum, & secundum quod eorum quæ nesciunt, cognitionem à Deo, vel superioribus angelis expectant, interrogare in scriptura dicunt, quia tamen ei quod nesciunt per iudicium non adhęrent, ideo falli non possunt: sed secūdum contrarietatem rerum quæ in iudicium diuinum veniunt, contrarietates inter eos memorantur.

ARTICVLVS VI.

f *Vtrum ordines durabunt post diem iudicij.*

E AD Sextum sic proceditur. Videtur ꝙ ordines post diem iudicij non durabunt. Dicitur enim 1. Corin. 15. Quòd cum Christus Tradiderit regnum Deo & patri, euacuabit omnem principatum & potestatem: hoc autem erit in resurrectione. ergo videtur, ꝙ eadē ratione alios ordines euacuabit.

¶ 2 Præt. Quidam ordines actum proprium habent in directione diuinorum ministeriorum, sicut principes, vt præsint regnis & prouincijs, & angeli, vt custodiant homines: sed ista ministeria cessabunt post diem iudicij. ergo & ordines.

¶ 3 Præt. Maior perfectio erit in angelis quàm in corporibus inferioribus: sed in corporibus inferioribus post diem iudicij non erit actio, quia cessabit motus primi mobilis, & hoc pro-

pter

pter perfectionem vniuersi. ergo multo minus in angelis: sed hierarchia est scientia & actio. ergo non erunt hierarchiæ & ordines post diem iudicij.

¶ 4 Præt. Post diem iudicij, angeli in cognitione non proficiēt: sed per purgationem & illuminationem superiorum, inferiores proficiunt in cognitione (vt dictum est) ergo non erit illuminatio & purgatio, & ita nec hierarchiarum & ordinum distinctio.

Sed Contra. Homines assumūtur ad ordines angelorum: sed frustra esset iam distincta & ordinata assumptio, si completo numero electorū, ordinata distinctio esse desineret. ergo vtrū ordines post diem iudicij remanebunt.

DISTIN. XII.

A

Post cōsiderationem de angelis habitam, igitur de aliarum rerum creatione, & præcipue de operū sex dierum distinctione.

HAec de angelicę naturę cōditione dicta sufficiant. Nunc superest de aliarum quoque rerum creatione, ac præcipue de operum sex dierum distinctione nonnulla in medium proferre. Cum Deus in sapientia

¶ Præt. Ad distinctionem ordinum duo concurrunt, scilicet gradus naturæ, & distantia gratiæ: sed vtrumque remanebit post diem iudicij. ergo & ordinum distinctio.

Respondeo, Dicendum, q distinctio ordinum & hierarchiarum cœlestium potest considerari, vel quantum ad essentialia hierarchiæ & ordinis, sic semper erit, quia semper manebunt distincti gradus naturæ in angelis, & diuersæ sortes gloriæ, & etiam actiones hierarchiæ, quia vnus alium illuminabit, purgabit & perficiet, vel quantum ad actum consequentem secūdum quod mediantibus ordinibus angelorum homines reducuntur in Deum, & quantum ad hoc prælatio ordinum cessabit, cessante statu viatorum.

Et per hoc patet responsio ad primum, quia secundum hoc vltimum, intelligitur authoritas.

¶ Ad secundum dicendum, q actus essentialis ordinū est principaliter in receptione diuini luminis, & consequenter in trāsfusione eiusdē in inferiores: sed q hoc ordinetur ad reductionem hominum viatorum, accidit ipsis ordinibus. vnde cessante statu viæ, non oportet q cesset distinctio ordinum, nihilominus tamen remanebit modus recipiendi diuinum lumen, proportionatum statui viatorum reducendorum, si essent.

¶ Ad tertium dicendum, q actio corporum, quę est per motū tolletur, quia motus cessabit & omnis imperfectio euacuabitur, sed actio quæ est sine motu manebit: semper enim sol illuminabit inferiorem aerem, ita etiam & actiones hierarchicæ, quæ sine motu sunt, post diem iudicij remanebunt. Per hoc etiam patet responsio ad quartum, quia si non sit illuminatio & purgatio ordinata ad quorundam nouorum cognitionem per modum profectus, & motus cuiusdam, erit tamen continuatio illuminationis secundum q inferiores in lumine superiorum; rationes secretorum diuinorum cognoscent.

EXPOSITIO TEXTVS.

Dio. in fine 4.c.cæl.hie. DIcit enim Isaias ex persona angelorum &c. Hanc quęstionem Dion. dicit esse superiorum angelorum expectantium ab ipso Christo illuminari de secretis mysterijs suę incarnationis, non tamen ipsi Christo quæstionē proponunt: sed sibijnuicem, ad signandum reuerētiam eorum ad Christum, sicut discipuli mutuo disputantes, determinationē magistri expectant. §Quid est quod ibi nesciant &c.§ hoc sicut dicit Magister potest intelligi de his quæ ad beatitudinē pertinent, vel ēt quia nihil est, ad cuius cognitionem mediū illud non sufficit, s. diuina essentia. vnde nō est ex defectu eius, vt aliquid lateat ipsam vidētem, sed ex defectu videntis, qui ipsam perfecte nō cōprehendit. Quanto aūt intellectus videntis perspicacior est, tanto plura in ipsa videt, ad altiorē aūt perspicacitatis gradum non nisi dono ipsius Dei visi ascēdit, qđ quidem non communicat necessitate, sed volūtate: & ideo dr illud speculum voluntarium esse, vt in se hoc solum qđ vult ostendat.

DISTINCTIO XII.
DIVISIO TEXTVS.

IN Parte præcedenti determinauit Magister de natura pure corporali, quantum pertinet ad theologi considerationem, scilicet secundum quod a Deo in operibus sex dierum primi-

F tus instituta est. Diuiditur autem in partes tres. In prima determinat institutionem corporalis naturæ, quantum ad opus creationis. In secunda, quantum ad opus distinctionis. 13. dist. ibi §Hi rationabiliter diuinus... operatio &c.§ In tertia, quantum ad opus ornatus. 15. dist. ibi §Sequitur. Dixit dominus, Fiat luminaria.§ Prima in duas. In prima determinat de opere creationis secundum se. In secunda per comparationem ad alia opera ibi §Nunc superest, vt dispositionem illam &c.§ Prima in duas. In prima ponit diuersas opiniones de opere creationis. In secunda sequitur propositū secūdum alteram illarum. ibi §Secundum hanc itaque traditionem &c.§

sua angelicos condidit spiritus, alia etiam creauit, sicut ostendit supra memorata scriptura Gen. quæ dicit, In principio Deum creasse cœlum, i. angelos, & terrā scilicet materiam quatuor elemētorum adhuc confusam & informē, quæ à græcis dicta est chaos, & hæc fuit ante omnem diē. Deinde, elementa distinxit, & pro- G prias atque distinctas species singulis rebus secundum genus suū dedit, quę non simul, vt quibusdā sanctorum patrum placuit, sed

† Gen. 1.

¶ Circa primum duo facit. Primo dicit de quo est intentio, & tangit opinionum diuersitatē. Secundo, explicat eas ibi. §Quidam namque sanctorum &c.§ Secundum hanc vtique &c.§ Hic prosequitur opus creationis, secūdum alteram dictarum opinionum. Et circa hoc duo facit. Primo, manifestat creationem materiæ primo creatæ, quantum ad nomen quod in scripturis nominatur. Secundo, quantum ad ipsius conditionem. ibi §De qua prius quam tractemus &c.§

¶ Circa primum duo facit. Primo, manifestat propositum. Secundo, dubitationem excludit ibi. §Attende, q hic dicit Aug. &c.§ §De qua prius quam tractemus &c.§ Hic ostendit mate- H riæ primo creatæ conditionem, & primo quantum ad formā: secundo, quantum ad locum. ibi §Quia secundo proponebatur &c.§ §Nunc superest, vt dispositionem &c.§ Hic determinat de opere creationis p comparationem ad alia opera. Et circa hoc duo facit. Primo, ponit operis vniuersalitatē. Secūdo, ponit diuinorum operū distinctionem. ibi §Quatuor. n. modis &c.§

QVAESTIO PRIMA.

A

Circa partem istam quinque quæruntur.

Primo. Vtrum omnium corporalium sit vna materia.

Secundo. Vtrum omnia corpora sint simul creata in speciebus suis distincta.

I Tertio. Si simul distinctionem receperunt, quomodo accipiendi sunt dies, qui in principio Gen. numerantur.

Quarto. Si non simul distincta sunt, qualis fuit illa informis materia.

Quinto. De numero quatuor coæuorum.

ARTICVLVS PRIVS.

a Vtrum omnium corporalium sit eadem materia.

AD Primum sic proceditur. Videtur q omnium corporalium sit materia vna. Quorumcumque enim est forma vnius rationis, eorū est vna materia communis; eo q proprius actus in propria K potentia fit, vt dicit Philosophus: sed forma corporeitatis est vnius rationis in omnibus corporibus. ergo videtur quòd vna materia sit superiorum, & inferiorum corporum.

Idē auctor 1. q. 66. a. 2. Et opusc. 9. c. 34. Cōtra 2. c. 16. 2. de aia. t. c. 26.

¶ 2 Præt. In litera dicitur, q ex materia informi primo creata omnia corpora, in formas distinctas formata sunt, per opus distinctionis & ornatus. ergo omnium corporū est vna materia.

¶ 3 Præt. Quorumcumque est resolutio actu vel intellectu in vnum & idem, sicut in subiectum primum, eorum est materia vna: sed omnia corpora sunt huiusmodi. ergo &c. probatio medię. Illud in quo stat vltima resolutio omnium, est simplex materia sine aliqua forma, quia quamdiu inuenitur aliqua forma in materia, contingit vlterius resoluere: sed in materia quę est sine omni forma non est aliqua diuersitas, quia principium distinctionis materiæ est ex parte formæ. ergo omnium corporum resolutio stat in vno vltimo.

¶ 4 Præt. Philosophus in 1. Phy. vnam tantum materiam primam ponit. cum ergo in illo lib. de mobili in communi determinetur,

Text. 8.

minetur, vt q omnium corporum mobilium sit vna materia. A

¶ 5 Præt. Secundum Philosophum in 2 Meta. necesse est imaginari materiam in re mota. ergo quæcunque conueniunt in aliquo motu, videntur in materia conuenire: sed loci mutatio communis est superioribus & inferioribus corporibus. ergo & materia.

per interualla temporum ad sex volumina dierum, vt alijs visum est, formauit.

Quòd sancti tractatores videntur super hoc, quasi aduersa tradidisse, alijs dicentibus omnia, simul facta in materia & forma, alijs per interualla temporum. B

QVidam namque sanctorū patrum, qui verba Dei atque archana excellenter scrutati sunt, super hoc quasi aduersa scripsisse videntur. Alij quidem tradiderūt omnia simul in materia & forma fuisse creata, quod Augu. sensisse videtur. Alij vero hoc magis probauerunt atque asseruerunt, vt primum materia rudis atque informis quatuor elementorum commistionem atque confusionem tenens, creata sit. Postmodum vero per interualla sex dierum illa materia rerū corporalium genera sint formata secundum species proprias. Quam sententiam Gregorius, Hieronymus, Beda, alijque plures commedant ac præferunt. Quæ quidem etiam scripturæ geneseos, vnde prima huius rei cognitio ad nos manauit, magis cōgruere videtur.

Sed contra. Quorumcunque non est vna potētia, nec vna materia, quia sicut forma est actus, ita materia est potentia, sed corporū inferiorum & superiorum, non est potentia eadem, quia secundum Philosophum in 12. Meta. & in 8. in inferioribus est potentia ad esse: sed in superioribus tantum ad vbi. ergo videt quod non sorum tātum sit vna materia. 12. Metap. tex. c. 10. 8. Meta. t. c. 12. & text. c. 4.

¶ Præt. In quocunque inuenit aliquid, oportet inuenire illud à quo nunquam separatur: sed materia prima quæ est in inferioribus, nunquam separatur à priuatione formæ, quia q̃documque est sub forma vna, adiungitur sibi priuatio formæ alterius: priuatio autem adiuncta materiæ, inducit corruptibilitatem. ergo videtur quod materia prima inferiorum corporum, non inueniatur in corporibus cœlestibus per suam na- C turam incorruptibilibus.

Respondeo, Dicendum, q super hoc inuenitur duplex Philosophorum opinio, quarum vtraque sectatores habet. Auic. enim, videtur ponere vnam materiam esse omnium corporū, argumentum ex ratione corporeitatis assumens, quæ cum sit vnius rationis, vna sibi materia debetur. hanc autem positionem Commen. improbare intendit in princ. Cæ. & mun. & in pluribus alijs locis, ex eo q, cum materia quantum in se est, sit in potentia ad omnes formas, nec possit esse sub pluribus simul, oportet q secundum q est sub vna, inueniatur in potentia ad alias. nulla autem potētia passiua inuenitur in natura, cui non respondeat aliqua potentia actiua, potens eam in actu. reducere, alias talis potentia frustra esset. vnde cum non inueniatur aliqua potentia naturalis actiua, quæ substantiam cœli in actum alterius formæ reducat, quia non habet contrariū, D sicut motus ostendit, quia motui naturali eius, s. circulari, non est aliquid contrarium, vt dicitur in primo Cœli & mun. oportet q in ipso nihil inueniatur de materia prima inferiorum corporū: nec potest dici q materia prout est sub forma cœli, tota potentia terminetur, ita quòd nihil remaneat in eadem potentia ad aliam formam, non enim terminatur potentia, nisi per adeptionem formæ, ad quam erat in potentia. vnde cum materia prima secundum se considerata sit in potētia ad omnes formas naturales, non poterit tota eius potentia terminari, nisi per adeptionem omnium formarū. Non enim vna forma recepta in materia (etiam si sit nobilior & magis perfecta) tollit potētiam ad formam aliam minus nobilem: materia. n. sub forma ignis existens, adhuc remanet in potentia ad formam terræ. vnde & si forma cœli sit nobilissima, nihilominus tamen recepta in materia prima, non terminabit totam potētiam eius, nisi simul cum ipsa recipiantur omnes aliæ formæ, E quod est impossibile sit præterea, si poneretur q forma cœli per suam perfectionem, totam materiæ potentiam terminaret, adhuc oporteret, q materia stans sub forma elementari, esset in potentia ad formam cœli, & reduceretur in actū per actionem virtutis cœlestis, & ita cœlum esset generabile & corruptibile, & ideo ipse vult, q nullo modo in materia, conueniant superiora & inferiora corpora, & hoc videtur probabilius & magis consonum dictis Philosophi. Nec dico, sicut quidam dicunt, q conueniunt in materia, si sumatur pro fundamento primo, quod nec est album, nec est nigrum, vt dicitur
12. Met. c. 4 in 1. Meta. sed differunt in materia, secundum q materia determinatur per motum. diuersitas enim motus est signum diuersitatis materiæ & non causa, sed econuerso, quia motus est actus existentis in potentia. vnde oportet q vbi inuenitur vna materia per essentiam, inueniatur potentia respectu eiusdem motus, secundum quòd materia est in potentia ad plura.

Suff. li. 1. c. 3. med.

¶ Ad primum ergo dicendum. q corporeitas secundum intentionem logicā, vniuoce in omnibus corporibus inuenitur, sed secundum esse considerata, nō potest esse vnius rationis in re corruptibili & incorruptibili, quia non similiter se habent in potētia essendi, cum vnum sit possibile ad esse & ad non esse, & alterum non, & per modum istum dicit Philosophus in 10. Meta. q de corruptibili & incorruptibili nihil commune dicitur, nisi communitate nominis, & p hoc Com. ibidem hanc rationem soluit. † Sup gen. ad literam. Tex. 26.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd sicut omnes res prout modo sunt in suo complemēto, dicuntur vnus mundus, vel vnum vniuersum, ita etiam prout erāt informes ex defectu vltimi cōplementi, dicebantur vna materia informis, non quidem per cōtinuitatem, tanq̃ omnia ex vna materia numero facta sint. 32. Mor. ca. 40.

¶ Ad tertium dicendum, q secundum Auic. non est quærenda differentia per aliquos actus, nisi in illis quæ in vna potētia conueniunt: species enim quæ conueniunt in vna potentia generis, distinguuntur specificis differentijs: sed ipsæ differentiæ quæ non conueniunt in genere, sic q genus sit pars essentiæ earum, seipsis distinguuntur: similiter etiam genera generalissima non diuiduntur aliquibus differentijs: sed seipsis. Similiter etiam composita quæ conueniunt in materia distinguuntur per formas diuersas: sed diuersæ materię seipsis distinguūtur secundum analogiam ad diuersos actus, prout in eis diuersa ratio possibilitatis inuenitur. Suff. li. 2. ca. 13.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Philosophus in lib. Phy. nondum probauerat esse quintam essentiam, quod in principio Cęli & mun. & demōstrat. & ideo in lib. Phy. nihil determinat de his, quæ sunt propria illi essentiæ, propter quod etiam tractatum de infinito replicat, vt Com. in 1. Cęli & mun. recitat. Lec. 10. cō. vsque 82.

¶ Ad quintum dicendum, q sicut in 1. de gene. dicitur. Materia est immediate subiectum generationis & corruptionis. aliorum autem motuum per prius & posterius, tanto plus, quanto illud secundum quod est mutatio, maiorem perfectionem motus præsupponit, & ideo in illis tantum est vnitas materiæ primæ, quæ in generatione & corruptione conueniunt, & per consequens etiam illa quæ conueniunt tribus motibus scilicet augmento & diminutione & alteratione, secūdum q augmentum & diminutio non est sine generatione & corruptione, quæ etiam alterationis terminus est, sed loci mutatio, vt in 8. Physi. probatur, est maxime perfecta, quia nihil variat de eo quod est intraneum rei. vnde subiectum huius motus, est ens completum in esse primo, & in omnibus proprietatibus intraneis rei, & talis motus conuenit corpori cœlesti, & ideo materia eius, est sicut subiectum completum in illis inferioribus, vt dicit Commen. in lib. de substantia orbis. vnde remanet communitas materiæ secundum analogiam tantum. Cap. 3. post med. * D. 656.

ARTICVLVS II.

b Vtrum omnia sint creata simul, & distincta per species.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, q omnia sint simul creata & distincta per species. Primo, per hoc quod habetur Eccle. 18. Qui viuit in ęternum, creauit omnia simul. Sepę li. 1. & 2. circa me.

¶ 2 Præt. Magis distat spiritualis & corporalis creatura, quam duæ corporales: sed spiritualis & corporalis simul facta esse ponuntur. ergo multo fortius omnes corporales.

¶ 3 Præt. Vt dr Deut. 32. Dei perfecta sunt opera, nec pōt esse rō, quare perfectio ad tempus differtur, quam creatura per se consequi non poterat, nec ab alio nisi a Deo. cum ergo creaturæ secundum suas perfectiones in species distinguantur videtur q a principio sub distinctione specierū creata sint omnia.

¶ 4 Præt.

¶ 4 Præt. Opus creationis diuinam potentiam manifestat: sed potentiam agentis minus demonstrat effectus successiue completus, quàm subito in sua perfectione productus. ergo videtur quòd à principio omnia simul distincta sint.

¶ 5 Præt. Constat ꝙ Deus totum opus vnius diei in vno momento produxit. ergo vr̃ ridiculum dicere, ꝙ in toto die ab operando cessauerit vsque ad principium alterius diei, quasi ea opere lassatus. ergo videtur ꝙ non per successiones dierum, creaturæ distinctę sint, sed à principio creationis.

¶ 6 Præt. Partes vniuersi dependent adinuicē, & præcipue inferiores à superioribus, sed eorum quæ dependent adinuicē, vnum non est sine altero. ergo videtur inconuenienter dici, ꝙ primo fuerit aqua & terra, & postmodum stellæ factæ sint. *Li. 1. ca. 7.*

Quòd per interuallu temporis, res corporales conditæ sunt.

SEcundum hanc itaque traditionem, ordinem, atque modū creationis formationisq; rerum inspiciamus, sicut supra memoratū est. In principio creauit Deus cœlum .i. angelicam naturam, sed adhuc informem, vt quibusdam placet, & terram, id est illam confusam materiā quatuor elementorum, quam nomine terræ, vt ait Aug. contra Manich. ideo appellauit Moyses, quia terra inter omnia elementa minus est speciosa. Et illa inanis erat & incomposita propter omnium elementorum commistionem. Eandem etiam, vocat abyssum dicens. Et tenebrę erant super faciem abyssi, quia confusa erat & cōmista, specie distincta carens. Eadem etiam materia informis dicta est aqua, super quā ferebatur spiritus domini, sicut superfertur fabricandis rebus volūtas artificis, quia subiacebat bonæ voluntati creatoris, quod formandum perficiēdumq; inchoauerat, qui sicut dominus & conditor præerat fluitanti & confusæ materiæ, vt distingueret p species varias quando vellet & sicut vellet. Hæc ideo dicta est aqua, quia omnia quæ in terra nascuntur, siue animalia, siue arbores, vel herbæ & similia, ab humore

Ad literam lib. 2. c. 5. Sed contra. Augu. dicit super Genes. ꝙ maior est huius scripturæ authoritas quæ habetur in principio Genes. quàm omnis humani ingenij perspicacitas: sed ibi scriptum est per senarium dierum creaturas distinctas esse. ergo videtur quod ita necessarium sit ponere. H

¶ Præt. Natura imitatur operationem creatoris: sed in operatione naturali est processus de imperfecto ad perfectum. ergo videtur, ꝙ etiam in operatione creatoris, & ita videtur ꝙ non omnia simul distincta sint in ipso creationis principio.

Respondeo. Dicendum, ꝙ quæ ad fidem pertinent, dupliciter distinguuntur, quædam enim sunt per se de substantia fidei, vt Deum esse trinū & vnum, & huiusmodi, in quibus nulli licet aliter opinari. Vnde Apostolus ad Gal. 1. dicit. ꝙ si angelus Dei aliter euangelicizauerit quàm ipse docuerat, anathema sit. Quædam vero per accidens tantū, inquantum. s. in scriptura traduntur quam fides supponit, spiritusancto dictante promulgatam esse, quæ quidem ignorari sine periculo possunt ab his, qui scripturas scire non tenentur, sicut multa hystorialia, & in his etiam sancti diuersa senserunt, scripturam diuinā diuersimode exponentes. I Sic ergo circa mundi principiū aliquid est quod ad substantiam fidei pertinet, scilicet mundum incepisse, creatum, & hoc omnes sancti concorditer dicūt: quo autem modo & ordine factus sit, non pertinet ad fidem nisi per accidens, inquātum in scriptura traditur, cuius veritatem diuersa expositione sancti saluantes, diuersa tradiderūt. Aug. enim vult, in ipso creationis principio, quasdā res per species suas distinctas fuisse in natura propria, vt elementa, corpora cœlestia & substantias spirituales. Alia vero in rationibus seminalibus tantum, vt animalia, plantas, & homines, quæ omnia postmodum in naturis proprijs producta sunt in illo opere, quo post senarium illorum dierum Deus naturā prius conditam administrat, de quo opere Io. 5. dicit. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. nec in distinctione rerum attendendum esse ordinem temporis, sed naturæ & doctrinæ. Naturæ sicut sonus precędit cantum natura, sed non tempore, & ita quę naturaliter priora sunt, prius facta memorantur, sicut terra prius quàm animalia, & aqua prius quàm pisces, & sic de alijs. Doctrinæ vero ordine, sicut patet in docentibus geometriam: quamuis enim partes figuræ sine ordine temporis figuram constituant, tamen geometria docet constitutionem fieri protrahendo lineam post lineam, & hoc fuit exemplum Platonis, vt dicitur in principio cœli & mun. Ita etiam & Moyses rudem populum de creatione mundi instruens, per partes diuisit quæ simul facta sunt. Ambro. vero & alij sancti ponunt ordinem temporis in distinctione rerum seruatum & hæc quidem positio est communior, & magis consona videtur literæ quantum ad superficiem: sed prior est rationabilior, & magis ab irrisione infidelium sacram scripturam defendens, quod valde obseruandum docet August. super Gene. libro 1. vt sic scripturæ exponantur, quòd ab infidelibus non irrideantur.

Plato in Timeo post princ.

Supra li. 1. c. 1. Et de ciuit. Dei lib. 11. c. 11.

Li. 1. exame ron ca. 7. Et Greg. li. 32. mor. c. 10.

Ad lit. lib. 1. c. 19.

F & hæc opinio plus mihi placet, tamen vtranque sustinēdo, ad omnia argumenta respondendum est.

¶ Ad Primum ergo dicendum est, ꝙ secundum Greg. dicuntur omnia simul creata per substantiam materiæ & non p speciem formæ, vel etiam in sui similitudine, sicut anima rationalis quæ angelis similis est, non ex materia propaganda. *Supra in li. examer. Et Greg. vt supra p totū.*

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ corporalia omnia communicant in materia siue sit vna, siue plures. & quia materia nō præcedit compositum, ideo vt ordo temporis ordini naturæ responderet, prius facta est materia corporalis, & deinde p formas distincta, non autem corporalis natura ex spirituali producitur, vel sicut ex materia, vel sicut ex efficiente, & ideo nō est similis ratio.

¶ Ad tertium dicendū, quòd sicut creatura non habet esse ex se, ita nec perfectionem, & ideo ad vtrumque ostendendum, voluit Deus, vt creatura prius non esset, & postmodum esset, & similiter prius esset imperfecta, & postmodum perfecta.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in creatione non tantum debet ostendi potentię virtus: sed etiam sapientiæ ordo, vt quæ prius natura sunt, prius etiam instituantur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ad ostendendum diuersam distinctorum naturam, voluit Deus vt vnicuique rerum distinctioni, dies vnus responderet, & non ex aliqua necessitate, vel lassitudine agentis. *1. gen. ad literam sępe, Et contra Manic. li. 1.*

¶ Ad sextum dicendum, quòd non est eadem natura rei iam perfectæ & prout est in suo fieri. Et ideo quàmuis natura mūdi compleri hoc exigat, vt omnes partes essentiales vniuersi sint simul, potuit tamen aliter esse ab ipsa mundi factione: sicut in homine perfecto non potest cor esse sine alijs partibus, & tamen in formatione embrionis, cor ante omnia membra generatur.

¶ Ad septimum dicendum, quòd authoritati scripturę in nullo derogatur, dum diuersimode exponitur, salua tamen fide, quia maiori veritate eam spiritussanctus secundauit, quàm aliquis homo adinuenire possit.

¶ Ad octauum dicēdum, quod hoc est ea imperfectione creaturæ, ꝙ ex imperfecto ad perfectionem daret quanmmcunq; posset, seruata tamen operis conditione, & ideo non oportet quòd in hoc, diuinum opus operationi creaturę sit simile.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum distinctio dierum saluetur secundum expositionem Augustini.

K AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd secundum expositionem Augu. dierum distinctio non saluetur. Dies enim nominat quoddam tempus: sed in rerum formatione secundum August. non fuit successiu temporis. ergo nec saluata est distinctio dierum. *Super gen. ad lit. lib. 1*

¶ 2 Pręt. Cum dies ponat illuminationem quandam, oportet quod dies intelligantur, vel secundum illuminationem lucis corporalis, vel intellectualis: sed non secundum lucem corporalem, quia hoc non facit dies nisi in pluribus reuolutionibus, quæ successione temporum complentur. nec iterum secūdum lucem intellectualem, quia lux intellectualis creata, non influit per motum irradiationis ad creationem rerum: sed ratio diei requirit irradiationem aliquam. ergo videtur quod dies illi non conuenienter assignentur.

¶ 3 Præt. In illuminatione spirituali non est inuenire diuersas partes: sed diei assignantur diuersæ partes scilicet mane & vespere. ergo videtur quòd non possint intelligi dies illi, secundum illuminationem lucis spiritualis.

¶ Si

¶ Si diratur quòd mane huius diei est secundum cognitionem rerum in verbo, vespere autem secũdum coguitionem rerum in propria natura.

¶ 4 Cuntra, quia in illo diritur res cognosci, à quo similitudo rei accipitur: sed angeli non habent rerum cognitionem per similitudines à rebus acceptas, sed per spe ries à verbo in eorũ m entem influxas. ergo tantum in verbo cognosrunt res rreatas, & non in propria natura, & sic habent tantum mane, non vespere.

¶ 5 Præt. Vbicunque est res, ibi potest cognosci, sed res rreata habet triplex esse, scilicet in verbo, & in mente angeli, & in ꝓpria natura, quod significatur secundum

Cap. 9. Aug. super Gen. 1. ꝑ hoc q dixit, fiat. Quantum ad esse rei in verbo, factum est, quantũ ad esse re. in mẽte angeli. fecit. quantũ ad esse rei in propria natura. ergo huius diei debent tres partes assignari.

¶ 6 Præt. Sicut quilibet dies vtatus habet vespere & mane, ita & meridiem. ergo sicut assignatur cognitio matutina & vespertina, ita & meridiana.

¶ 7 Præt. Omnes dies debent esse vnisormes: sed primæ diei non assignatur mane, quia mane quod post vespere ponitur non potest esse mane à quo incipit primus dies, sed ut quod terminatur. Septima autem dies ponitur habere mane ad qđ terminatur sexta dies & non vespere: ergo nec alijs diebus mane simul & vespere assignari debent.

¶ 8 Præt. De vespere in mane non transitur nisi per noctem: sed de nocte nulla fit mentio. ergo insufficienter traditur dierum ordo.

Supra c. 23. in fine. Respondeo, Dicendum q secundum Aug. illi sex dies sunt vnus dies, sex rerum distinctionibus secundum quas numeratur simul præsentatus, sicut etiam vnum verbum est quo omnia facta sunt, scilicet Dei filius, quamuis frequenter legatur. Dixit Deus: & sicut illa opera saluantur in omnibus sequentibus quæ ex eis propagantur operatione naturæ, ita etiam illi sex dies manẽt in tota successione temporis. quomodo autem hoc sit, videndum est. Natura angelica intellectualis est, & lux est, & si proprie lux est, oportet q eius illustratio dies dicatur.

Aug. supra Angelica autem natura in principio conditionis rerum cognitionem earũ accepit, & sic quodammodo lux intellectus eius rebus creatis præsentabatur, inquantum cognoscebantur. vnde ipsa cognitio rerum, dies dicitur, & secundum diuersa genera cognitorum, & ordinem distinguuntur, & ordinantur dies, vt in primo die intelligatur formatio spiritualis creaturæ per conuersionem ad verbum. In secundo die, formatio corporalis creaturæ quantum ad superiorem partem, quę firmamentum dicitur. In tertia, quantum ad interiorem partẽ, scilicet terræ aquę & aeris vicini. In quarta, superior pars, scilicet firmamentum ornatum. In quinta, inferior quantum ad aerem & aquam. In sexta, quantum ad terram. Cum autem Deus sit

Ex Augu. li. 4. sup Gen. cap. 22. 23. & 29. 30. 31. 32. 33. E lux plena, & tenebræ in eo non sint vllæ. 1. Ioan. 1. cognitio ipsius Dei in se est plena lux, sed quia creatura ex hoc quod ex nihilo est, tenebras possibilitatis & imperfectionis habet, ideo cognitio qua creatura cognoscitur, tenebris admista est. potest autem cognosci dupliciter. vel in verbo secundum q exit ab arte diuina, & sic eius cognitio matutina dicitur, quia sicut mane est finis tenebrarum, & principium lucis, ita creatura a verbo etiam principium lucis sumit, postquam prius non fuerat, cognoscitur etiam prout est in natura propria existens, & talis cognitio dicitur vespertina propter hoc, q sicut vespere est terminus lucis & tendit in noctem, ita & creatura in se subsistens, est terminus operationis verbi. quasi facta per verbum, & de se in tenebras defectus tendens, nisi verbo portaretur: nihilominus hæc cognitio dies dicitur, quia sicut in compara-

A tione ad cognitionem verbi tenebrosa est, ita est lux in comparatione ad ignorantiam, quæ omnino tenebra est, sicut vita iustorum præsens, caliginosa dicitur respectu futuræ gloriæ, quæ tamen lux est in comparatione ad vitam peccatorum, & sic attenditur quædam circulatio inter mane & vespere, secũdum q angelus seipsum cognoscẽs in ꝓpria natura, hanc cognitionem retulit ad verbum, sicut ad finẽ in quo sequentis operis cognitionẽ sumpsit, sicut in principio, & sic finis huiusmodi mane est finis diei præcedentis, & principium sequentis: & hæc quidem expositio subtilis & cõgrua est, dummodo lux & dies proprie in spiritualibus dicantur, & non metaphorice, vt Augustinus vult super Gene. 4. aliter. n. esset expositio mystica & non literalis. Sed q a à pluribus negatur, ideo sustinentes cum Augustinum q omnia sunt simul creata & in species distincta, possumus dicere q dies accipiuntur secundum illustrationem lucis corporalis, ita tamẽ q ordo dierum

Cap. 23. Supra ca. 1. Et contra Manic. to. 1. c. 7.

C attendatur, secũdum ordinem eorum & distinctionem in quæ lux corporalis refulget. sicut enim omnium creaturarum naturalium cognotionem angeli acceperunt, ita etiã lux in omnia corporalia se diffundit, vt Dion. dicit. diuersimode in diuersis recepta, secundum diuersitatem recipientium, & ideo sicut Aug. distinguit sex dies secundum præsentationem lucis spiritualis, quæ primo die facta dicitur, sex rerum generibus, ita secundum pręsentationem lucis corporalis sex rerum generibus possunt eodem modo sex dies distingui, sine distinctione temporis. Et quia periodus vniuscuique rei corporali secũdum influentiam lucis præfigitur quasi inter duos terminos, eum quælibet virtus corporalis finita sit, ideo illi termini mane, & vespere, dicuntur, vltra quos virtus rei non extenditur.

Dion. 4. ca. di. no. Ang. supra c. 23. Gene. ad lit. 703.

¶ Ad primum ergo dicendum, q dies etiam est pars temporis, & lucis effectus, distinctio ergo primorum dierum, non sumitur ea parte temporis, sed ex partę lucis, secundum quòd

D diuersa per lucem declarantur, vel quantum ad cognitionem angelicam, vel quantum ad influentiam lucis corporalis in diuersa.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lux illa & corporalis & spiritualis potest intelligi, & si intelligatur corporalis, dies distinguetur secundum diuersa illuminata, & non secundum illuminationis tempus. Si autem intelligatur spiritualis, non est per influentiam lucis ad res creandas, sed per fulgorem lucis ad res cognoscendas.

¶ Ad tertium dicendum, q partes diei secundum lucem spiritualem non sunt secundum diuersa cognita, sed secundum diuersos modos cognitionis eiusdem rei: & sicut dies non sunt successiui, quia angelus in verbo simul diuersa genera rerum intuetur, ita nec partes diei vnius, quia simul videt in verbo creaturas, & in propria natura.

E ¶ Ad quartum dicendum, q non dicitur cognitio vespertina quæ est rerum in propria natura, ex eo q ab ipsis rebus species sumant per quas cognoscant. Sed quia per species quas à creatione receperunt res cognoscunt, prout in propria natura subsistunt.

¶ Ad quintum dicendum, quòd species rerum primum habẽt esse in arte diuina, quę est verbum, quod esse significatur cum dicitur. dixit Deus fiat, id est verbum genuit, in quo erat vt fieret. Secundum esse habent in intelligentia angelica, quod significatur in hoc quod dicitur, factum est, per influentia verbi. Tertium esse habent in rebus, quod significatur in hoc qđ dicitur, fecit, & ideo ista triplex distinctio non ponitur in productione lucis spiritualis, nec informatione hominis, quia ẽt intellectualis ponitur, & sic etiam angelus triplicem de rebus cognitionem habet, scilicet prout in verbo sunt, prout sunt in D. 140.

mente

incipiunt formari atque nutriri. His oĩbus vocabulis vocata est illa informis materia, vt res ignota, notis vocabulis insinuetur imperitioribus, & non vno tantum. Nam si vno tãtum significaretur vocabulo, hoc esse putaretur qđ consueuerant homines in illo vocabulo intelligere. Sub his ergo nominibus significata est materia illa confusa & informis, quæ nulla specie cerni, aut tractari poterat, id est nominibus visibiliũ rerũ, quæ inde futuræ erant, propter infirmitatem paruulorum, qui minus idonei sunt inuisibilia comprehendere. Et tunc erant tenebræ. i. lucis absentia. Nõ enim tenebræ aliquid sunt, sed ipsa lucis absentia. Sicut silentium non aliqua res est, sed vbi sonus non est, silentium dicitur. Et nuditas non aliqua res est, sed in corpore vbi tegumentum non est, nuditas dicitur, sicut & inanitas nõ est aliquid, sed inanis dicitur esse locus, vbi non est corpus, & inanitas absentia corporis.

B *Quo sensu tenebræ dicantur non esse aliquid, & quo dicantur esse aliquid.*

ATtende, q hic Augu. tenebras dicit nõ esse aliquid, cũ alibi tenebrę inter creaturas ponantur, quæ benedicunt dominum, vnde dicitur. Benedicite lux & tenebræ domino. Ideoque sciendum est, tenebras diuersis modis accipi, scilicet, vel ꝓ lucis absentia, qualiter supra acce-

mente eius, & pront sunt in propria natura: quãmuis autem nunquã cognoscat res in propria natura nisi per species quas habet apud se, tamẽ differt cognitio qua cognoscit prout sunt in seipso, & prout sunt in propria natura: potest enim intellectus conuerti ad speciem quam apud se habet dupliciter. Aut considerando ipsam secundum q͏̃ est ens quoddam in intellectu, & sic cognoscit de ea quod est intelligibile, vel vniuersale, vel aliquid huiusmodi, aut secundum q͏̃ est similitudo rei, & sic intellectus cõsideratio non sistit in specie, sed per speciẽ trãsit in rem, cuius similitudo est, sicut oculus per speciem quæ est in pupilla videt lapidẽ, & est simile de imagine lapidea, quę potest considerari secundũ q͏̃ est res quædam, vel similitudo rei, & ita patet quòd duæ cognitiones dictę differunt, sed vtraque est vespertina, quia etiã esse ipsum intellectus angeli, creatura est, & in tenebras defectus tendens quantum in se est. F

Supra Aug.

† Supra, & opus impf.

D.610.

pit Aug. iuxta quam acceptionẽ non sunt aliquid, vel pro aere obscuratio, siue aeris obscura qualitate, & secundum hoc, aliqua res creata sunt. Ideo ergo dicit tenebras tũc fuisse super faciẽ abyssi, quia nondum erat lux. Quę si esset, superesset & superfunderetur. Sed nõdum lucis gratia opus suum Deus venustauerat, quę postea in primo die facta est.

Duo hic consideranda sunt: quare illa materia confusa sit dicta informis, & vbi ad esse prodiit, quantumq; in altitudinem ascenderit.

De qua prius quàm tractemus duo nobis discutiẽda occurrũt. Primum, quare illa materia confusa informis dicatur, an quia omni forma caruerit, an propter aliud. Secũdo, vbi ad esse prodierit, & quantum in altum ascenderit. Ad illud vero quod primo positum est, breuiter respondentes, dicimus illam primam materiam non ideo dictam fore informem, quòd nullã formam omnino habuerit, quia non aliquid corporeum tale existere potest, quod nullã habeat formam, sed ideo nõ absurde informem appellari posse dicimus, quia in confusione & permistione quadam subsistens, nondum pulchram apertamque & distinctam receperat formam, qualem modo cernimus: facta est ergo illa materia in forma confusionis ante formam dispositionis. In forma confusionis prius omnia G

¶ Ad sextum dicendum, q͏̃ cognitio meridiana non potest esse cognitio creaturæ cui defectibilitatis tenebra admissa est, sed cognitio ipsius Dei, qui est plena lux: & ideo in operibus creationis meridies non nominatur. H

1. Sup gen. 9. Et super gene. lib. 4. c. 22.

¶ Ad septimum dicendum, q͏̃ in prima die secundum August. formatio narratur ipsius intellectualis naturæ, cuius cognitio, esse eius in propria natura naturaliter sequitur, & ideo suiipsius cognitionem matutinam non habet, sed vespertinam. Similiter & septima dies pertinet ad quietẽ Dei in seipso, ex omnibus operibus q̃ propter se fecit, & hęc quies nullo defectu clauditur, & propter hoc in die illa vespere non nominatur.

¶ Ad octauum dicendũ, q͏̃ si angelus cognitione creaturæ accepta, eam in laudem creatoris non referret, in ipsa creatura sistens, non in eo fieret. hoc enim esset peruerse frui creatura. hoc autem non conuenit beatis angelis qui per lucem significantur, & ideo in illo dierum senario, nox non commemoratur. vel potest dici secundum aliam viam, quòd mane & vespere ponuntur, quia sunt principia diei & noctis, ibi autem attẽditur institutio principiorum naturæ, ex quibus omnia propagata sunt, & ideo ponuntur extrema relictis medijs. I

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum prima materia fuerit informis.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd prima materia informis erat. Illa enim materia communis erat omnibus elementis, quia ex illa omnia facta sunt: sed elementa non conueniunt nisi in materia informi. ergo prima materia omnino informis erat. K

Li. 12. c. 3. Gen. ad lit. 3. cap.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in li. confes. ad Deum loquens. Docuisti domine famulum tuum quòd prius quàm ista faceres, non aliquid erat, nec species, nec color &c. nec tamen omnino nihil erat, quia informitas quædam erat. ergo prima materia omnino forma carebat.

¶ 3 Præt. Si illa materia formam aliquam habebat, aut habebat formam corporis misti, aut corporis simplicis, sed non corporis misti, quia sic esset, mistum prius corporibus simplicibus, quod esset consonum positioni Anaxagoræ. ergo oportet q͏̃ haberet formam corporis simplicis, & sic redibit opinio antiquorum naturalium, qui ponebant vnum elementum omnium, vel ignem, vel aquam, vel aerem.

¶ Si dicatur, quòd non habebat aliquam harum formarum, sed aliam.

¶ 4 Contra. Omne quod generatur, generatur ex suo contrario, sed ex ista prima materia existente sub forma corporali, F facta sunt elementa. ergo oportet quòd habuerit contrarietatem ad elementa quæ ex ea facta sunt: sed cõtrarietas primorum corporum nõ potest extendi vltra quaternarium numerum, vt in secũdo de Gene. probatur. ergo oportuit materiam illam esse sub forma alicuius quatuor elementorum, si fuit sub forma aliqua corporali, & ita vnum tãtum esset elemẽtum primũ, quod improbat Philosoph⁹. oportuit ergo, quod materia illa omnino fuerit informis.

Sed contra. omne esse est à forma. si ergo materia prima fuit ante rerum distinctionem, oportet quod formã aliq habuerit.

¶ Præt. Sicut se habet corpus naturale ad diuersas figuras, ita se habet materia prima ad formas substantiales: sed impossibile est esse aliquod corpus absque omni figura. ergo impossibile est esse materiã absque omni forma.

Respondeo, Dicendum, quòd materia prima dicitur dupliciter. vel ita q͏̃ primũ importet ordinem naturæ. vel ita quod importet ordinem tẽporis. secundum quòd importat ordinem naturæ, materia prima est illud in quo vltimo stat resolutio corporum naturaliũ, quod oportet esse absque omni forma, quia omne subiectum quod habet formam est diuisibile in formam & subiectũ formæ: & ideo quia omnis cognitio est per formam, hæc materia prima est scibilis, vt dicit Philosophus in 1. Phys. secundum analogiam tãtum, pront dicimus illud esse materiam primã, quod ita se habet ad omnia corpora, sicut se habet lignum ad lectum, & quamuis materia prima sic accepta, non habeat aliquam formam partem essentiæ suæ, nunquam tamen diuiditur ab omni forma, vt probat Aui. in sua Metaphisica, immo quando amittit vnam formam, acquirit aliam, secundum q͏̃ corruptio vnius est generatio alterius, & ideo materia prima sic accepta, non potuit esse duratione ante corpora ex ea formata. Alio modo dicitur materia prima secũdum q͏̃ primum importat ordinẽ temporis, illud scilicet, quod duratione præcessit ordinatum dispositionem partium mundi, qualis nunc cernitur secundum eos qui ponunt mundum non sẽp fuisse, nec a principio creationis omnia distincta fore, & sic accipiendo primam materiam, oportuit eam habere aliquam formã. Sed circa hoc antiqui Philosophi diuersificati sunt. Quidam enim posuerunt eam esse totam sub vna forma, ponentes vnũ elementorum oium primam materiam esse, vel aliquid inter ea. & ex isto omnia generari constituunt densitate & raritate. Trac. 1. c. 3.

¶ Alij vero posuerunt eam sub pluribus formis, non tamẽ ordinatis adinuicem: sed quadã confusione permistis, quę creatoris operatione ad ordinem & distinctionem reductæ sunt, & hoc tamen diuersimode posuerunt, vt Philosophus narrat, quod ad præsens non pertinet, & hæ omnes positiones à Philosopho sufficienter improbatæ sunt. Moderni etiam in has duas vias diuidunt. quidam enim ponunt materiam illam primam totam sub vna forma creatam: sed ne in antiquum errorem labi videantur, ponunt illam formam non esse vnũ quatuor elementorum, sed aliquid quod se habet in via ad eas, vt imperfectum ad perfectum, sicut forma embrionis se habet ad animal completum, sed hoc non potest similiter dici in elementis, quia secundum Commen. 11. metaphisicæ. prima habilitas quæ est in materia, est ad formam elementi. vnde non inuenitur aliqua forma media inter materiam primam & formam elementi, sicut inueniuntur multa media inter materiã primam & formam animalis quarũ vna alteri succedit, quousque ad vltimam perfectionem veniatur, intermedijs multis generationibus & corruptionibus, vt Auic. dicit.

1. Phys. cõ. text. 20. vsque ad 44.

D. 542.

¶ Et præterea, cum tunc naturalia principia instituta fuerint, oportet etiam nũc in naturali elementorum generatione aduertere aliam formam ante formam elementi, quod est contra

tra sensum, nisi forte dicatur secundum positionē libri fontis vitæ, esse vnam primam formam, & sic in materia, primo inductam forte formam corporalem cōmunem, & postmodum formas speciales distinctas. Sed hanc positionem Auic. improbat, quia omnis forma substantialis dat esse completum in genere substantiæ. quicquid autem aduenit postquam res est in actu, est accidens: est enim in subiecto qđ dicitur ens in se completum. vnde oporteret omnes alias formas naturales esse accidentia, & sic rediret antiquus error, ꝙ generatio esset idem quod alteratio. vnde ipse vult, ꝙ ab eadē forma ꝑ essentiam, ignis sit ignis, & corpus, & substantia: & ideo tenēdo viā aliorum sanctorum, qui ponūt successionem in operibus sex dierum, videtur mihi dicendum, ꝙ prima materia fuit creata sub pluribus formis substantialibus, & quòd omnes formæ substantiales partium essentialium mundi, in principio creationis productæ sunt. & hoc sacra scriptura ostendit, quæ cœlum, terram, & aquam in principio cōmemorat. & hoc etiam Magister dicere videtur, ponens in illa informi materia hoc terreum elementum in
C medio consistere, & aquas rariores fuisse in modum nebulæ supra excessas: sed dico, ꝙ virtutes actiuæ & passiuæ nondum in principio partibus mundi collatæ fuerant, secundum quas postmodum distingui & ordinari dicuntur, & hoc esse possibile patet, si sustinere volumus opinionem Auic. qui ponit elementa in misto remanere secundū formas substantiales quantum ad primum esse, transmutari autem quantum ad secundum. s. quantum ad qualitates actiuas & passiuas, est. n. mistio miscibilium alteratorum vnio. vnde possibile est materiam esse sub forma substantiali sine hoc, ꝙ habeat qualitates actiuas & passiuas in sui complemento, & sic cum esse primum naturaliter præcedat esse secundum, expressus est ordo naturæ in successione temporis, dum res prius sunt in esse primo, quam perficiantur in esse secundo.

Metha. sua Trac. 2. c. 2.

D ¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ illa materia prima quæ vna numero est in omnibus elementis, vt pars essentiæ eorum, est omnino informis in sua essentia considerata, sed hæc non potuit elementa duratione præcedere. vnde illa materia quæ duratione præcessit corporalis fuit, non vna per vnitatem essentiæ; sed per similitudinem informitatis, quantum ad formas secundas.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ cum Aug. non ponat ordinem durationis: sed naturæ tantum, secundum ipsum oportet dicere, ꝙ materia prima est omnino informis, quod non potest esse secundum aliorum positionem sanctorum.

Contra aduersariū legis & ꝓphetarum c. 8.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non habebat formam vnam, sed plures, non quidem formas corporum mistorum, quia hæ consequuntur virtutes actiuas & passiuas principiorum mundi ex quibus essentialiter integratur. Et per hoc patet responsio ad quartum.

ARTICVLVS V.

e Vtrum quatuor coæua conuenienter assignentur.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter assignentur quatuor coæua. s. cœl. empyreum, angelica natura, materia quatuor elementorum, & tempus: locus. n. consequitur generationem rerum sicut & tempus, sed de loco nulla fit mentio inter prima creata. ergo nec de tempore.

¶ 2 Præt. Tempus est accidens quoddam, sed de alijs accidentibus non fit mentio: sed intelliguntur cum suis subiectis creata. ergo videtur ꝙ nec de tempore debet fieri.

¶ 3 Præt. Tempus est mensura motus primi mobilis: sed primum mobile, scilicet firmamentum factum est secundo die. ergo tempus in principio creationis non fuit.

A ¶ 4 Præter. Superiorum & inferiorum corporum non eadem est materia: sed in principio creationis instituta est omnium corporum materia. ergo videtur quòd debeant esse sex scilicet cœlum empyreum, materia firmamenti, materia quatuor elementorum &c.

¶ 5 Præt. In qualibet sex dierum dicitur, dixit Deus, fiat, vt ostēdatur opus illius diei per verbum factum esse. cum ergo informis materia per verbum facta sit, videtur quòd in eius creatione debeat dici, dixit Deus, fiat cœlum & terra.

Respondeo. Dicendum, ad hoc vltimū. Primo quòd ꝑ opus creationis instituta est tota creatura quātum ad esse suum informe. vnde quæ nō possunt dici ad vnū informe principium, quod est materia, faciunt numerum in operatione creationis. Substantia enim & accidens, non reducuntur in vnam materiam, quia accidentis pars materia non est, & ideo non conueniunt in materia ex qua, potest tamen dici aliquo modo accidens conuenire cum substantia, in materia in qua, secundum quòd accidens est in
C substantia, & ideo illud accidens quod est sicut extra mensurando denominans, substantiæ connumeratur, s. tempus. Similiter substantia spiritualis & corporalis, non reducuntur in vnam materiam, cum spiritualia materia careant, & ita connumeratur angelus. Similiter etiam corporum cœlestium & inferiorum non est vna materia, & ideo numeratur cœlum & materia quatuor elementorum, & sic oportet in creationis opere, quatuor prædicta connumerari.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd locus est superficies corporis locatis, & ideo creatio loci cum creatione corporalis naturæ intelligitur. D. 820.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ accidentia quædam denomināt illud in quo sunt, sicut albedo, & talia intelliguntur creata in creatione suorum subiectorum, si sunt de illis quæ esse primū consequuntur, vt figura & quantitas & huiusmodi. quædam
D autem denominant etiam illud in quo non sunt, vt in subiecto, sicut locus. Non enim est locus corporis continentis in quo est, vt subiecto, sed corporis contenti, & tempus est numerus omnium motuum, & si primo eius in quo est, vt in subiecto scilicet motus primi mobilis per quem omnes alij numerantur, vt in 10. Meta. dicitur, sed tamen alia est ratio de tempore & de loco, quia locus est idem per essentiam, quod superficies corporis locantis. tempus autem non est idem numero cum aliquo accidente in substantia fundato.

¶ Et præterea locus totum complementum suum habet in re: sed temporis ratio aliquo modo completur ex actione animæ numerantis. vnde magis habet rationem extrinseci quam locus, & ideo potius connumeratur primo creatis quam locus, vel aliud aliquid accidens. Et præcipue hoc factum puto, ad remouēdum antiquum errorem philosophorum, qui tempus posuerunt æternum præter Platonem, vt in 8. Phys. dicitur. D. 1149. Tex. 10.

E ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ motus cœli incepit secunda die: sed non omnia simul creata sunt. vnde non potest intelligi de tempore quod est numerus motus primi mobilis: sed oportet ꝙ vel per tempus significetur æuum, vt quidam dicunt, vel tempus large sumatur pro numero cuiuscunq; successionis, vt sic tempus primo creatum dicatur quod mensurat ipsam creationem rerum, qua post non esse, in esse res prodierunt.

¶ Ad quartum dicendum, quòd firmamentum secundum quosdam est de natura inferiorum corporum, & sic materia eius intelligitur in materia quatuor elementorum, & sic coelum empyreum erit alterius naturæ, & quinta essentia: sed si dicamus firmamentum esse quintam essentiam, tunc per cœlum intelligitur empyreum cœlum, & cœlum crystallinum, & cœlum sydereum, sed quantum ad naturam informem horum duorum, cœlum enim empyreum statim in sua creatione vltimum complementum habuit.

corporalia materialiter simul & semel sunt creata, postmodum vero in forma dispositionis sex diebus sunt ordinata. Ecce absolutum est quod primo in discussione propositum fuit, s. quare illa materia dicatur informis.

Hic ad id quod secundo quærebatur respondet.

B NVnc superest quod secundo proponebatur explicare, vbi scilicet illa materia substiterit, & quantum in altitudine porrigebatur. Ad quod nil temere asserentes dicimus, quòd illa prima rerum omnium moles quando creata est, ibidem ad esse videtur prodiisse, vbi nunc formata subsistit. Eratque terreum hoc elementum in vno loco eodemq; medio subsistens, cæteris tribus in vna confusione permistis, eisdem circumquaq; in modum cuiusdam nebulæ expansis, ita obuolutum erat, vt apparere nō posset quod fuit. Illa vero tria in vna permistione confusa circumquaq; suspensa, eousq; in altum porrigebatur quousq; nunc summitas corporeæ naturæ ꝑtingit, & sicut quibusdam vr̄, vltra locum firmamenti extendebatur

Aug. 4. Gene. ad literã sæpe 6.

¶Ad quintum dicendum, q̃ verbum proprie loquendo importat rationem formæ exemplaris ad creaturas, eo quòd verbum est ars, vt August. dicit, & iden in senario dierum vbi vbi formatio creaturæ narratur, conuenienter mentio de verbo fit. vbi autem narratur productio informis materiæ, filius ostẽdit ve cã vt principium & non vt verbum. vnde diuersimode vtrobique totius trinitatis causalitas ostenditur. In creatione siquidem informis materiæ, designatur. pater nomine Dei qui creauit, filius nomine principij, spiritusſanctus nomine proprio, cum dicitur, Spiritus domini. In formatione vero rerum significatur pater vt dicens, filius vt verbum, spiritusſanctus, vt benignitas, qua approbatur qđ factum erat. eodem nãque amore quo Deus voluit vt creatura fieret, ei placuit vt maneret.

illa moles, quæ in inferiori parte spissior, atque grossior erat. In superiori vero rarior & leuior atq; subtilior existebat. De qua rariori substantia putãt quidam fuisse aquas, quæ super firmamentum esse dicuntur. Talis fuit mundi facies in principio priusquã recipe- G ret formam vel dispositionem.

Ostenso qualis fuit mundi facies in ipso primordio incipit prosequi operum sex dierũ distinctionem.

NVnc superest, vt dispositionem illam qualiter perfecta sit ordine prosequamur. Sex diebus sicut docet scriptura Genesis, distinxit Deus & in formas redegit proprias, cuncta quæ simul materialiter fecerat, perfecitque opus suum die H sexto, & sic deinde die septimo requieuit ab omni opere, idest cessauit nouam creaturam facere. Sex enim diebus, sex rerum genera distinxit, nihilque postea fecit quod in aliquo illorum non continuatur. Operatus est tamen postea, sicut veritas in euangelio ait. Pater meus operatur vsque nunc, & ego operor illud.

EXPOSITIO TEXTVS.

QVia nomine terræ &cæt. § Sciendum q̃ secundum Augu. qui ponit in distinctione rerum ordinem temporis, oportet q̃ materia prima intelligatur omnino informis, vt dictum est, & sic vocabitur nomine aquæ vel terræ, propter similitudinem tan- I tum, vt dicatur terra propter carẽtiam formæ, terra enim inter omnia elementa minus habet de specie cum sit magis elementum grossum, aqua vero propter receptibilitatem formarum, quia humidum est bene receptibile & terminabile: sed abyssus dicitur ex hoc, q̃ est turpis per accidens, vt in primo Phys. dicitur. Abyssus enim dicitur ab a. quod est sine. & bysso, quod est genus lini candidissimi, i. sine candore, & hoc accidit materiæ ratione priuationis. vel dicitur abyssus quasi sine basi de aliqua magna profunditate, & præcipue aquarum, secun-

Li. 1. super Gen. ad literam. c. 1.

dum Aug. & similiter materia prima abyssus dicitur, inquantum priuatur forma, per quam esse substãtificum recipit. Sed secundum alios sanctos possumus dicere, q̃ ad literam erat sub forma substantiali terræ vel aquæ. § Terra autem erat inanis & vacua. § Si intelligitur per terram materia informis, sic oportet exponi, receptibilitas materiæ quodammodo esse similis receptibilitati loci, inquantum in vna materia manen- K te, succedunt sibi diuersæ formæ, sicut in vno loco diuersa corpora, propter q̃, Plato locum & materiam idem esse dixit, vt in 4. Phys. dicitur, & ideo ea quæ sunt loci, similitudinarie de materia dicuntur, vt materia dicatur inanis, & vacua, secundum carentiam formæ: sed vacua, inquantum forma implet capacitatem materiæ, inanis, inquantum forma est finis in quem tendit appetitus materiæ. Si autem terra sumatur pro elemento adhuc informi, sic ad literam dicitur vacua & inanis, propter carentiam corporum mistorum, quorum ipsa est locus, & ad quæ quasi ad finem ordinatur. Sine aeris obscura qualitate &c.

¶Sciendum, quòd omnis priuatio quantum ad id quod significatur per nomen, est non ens: sed tamen oportet q̃ aliquid præsupponatur, quia enim priuatio est negatio in subiecto

Tex. 4.

apto nato, vt in 4. meta. dicitur. vnde præsupponitur subiectum & habilitas ipsius ad receptionem formæ quę priuatur, & ideo cum tenebra opponatur luci per modum priuationis potest tripliciter sumi, aut pro ipso subiecto priuato, quod est F aer obscurus, & sic constat tenebras aliquid esse & creaturas esse. Secundo modo potest sumi pro ipsa virtute aeris, per quã est receptiuus lucis, quæ est diaphaneitas secundum q̃ non est perfecta per lucem, & sic tenebra potest dici obscura qualitas aeris, qua aliquid creatum est. Tertio modo sumitur proprie, pro eo quod significatur per nomen, & priuatio est non ens, & hoc modo per se loquendo, nõ potest dici creata à Deo, sed solum per accidens, inquantum fecit naturam opacam, ex cuius oppositione ad corpus luminosum tenebra relinquitur, sicut dicitur tenebras domum facere q̃ claudit fenestram. § Primo in verbo omnia disponendo &c. § videt hoc esse falsum, quia nihil quod fit in verbo, est factum, & ita in verbo Deus nihil operatur.

† Primo ca.

† Eccle. 18.

De quatuor modis diuinæ operationis.

QVatuor enim modis, vt ait Alcuinus super Gen. operatur Deus. Primo in verbo, omnia disponendo. Secundo G in materia informi quatuor elementorum, de nihilo eam creando. Vnde. Qui viuit in æternum creauit omnia simul, omnia scilicet elemẽta, vel omnia corpora materialiter simul creauit. Tertio per opera sex dierum varias distinxit creaturas. Quarto ex primordialibus seminibus nõ incognitæ oriuntur naturæ, sed notæ sępius reformantur, ne pereant.

DISTIN. XIII.

A

Quæ prima fuerit distinctionis operatio.

PRima autem distinctionis operatio fuit formatio lucis, sicut ostendit scriptura, quæ cõmemorata rerum informitate earum dispositionem à luce inchoauit, subdens. Dixit De⁹, fiat lux, & facta est lux, & diuisit lucem à tenebris, appellauitque

¶Ad quod dicẽdum, q̃ secundum quosdã Alcuinus improprie locutus est, & est exponendum operatur in verbo, i. genuit verbum qđ est ars omnium operandorum per ipsum. Hoc autẽ ideo dicunt, quia nõ faciunt differentiam inter operari & facere, cum multum differant, quia facere proprie est actus rei transiens in exteriorem materiam. vnde Philosophus dicit in 6. Ethico. artificialia esse factibilia, & sic I Deus non fecit aliquid ab æterno. Sed operatio dicitur quilibet actus rei, etiam si exterius non transeat, sicut intelligere est operatio intellectus, & potest esse sine motu. vnde Philosophus in 7. Ethi. dicit, q̃ Deus vna simplici operatione gaudet. & per hunc modum Deus ab æterno in verbo operatur, sicut artifex excogitando formas artificialium.

Cap. 5.

Elicitur ex 10. ca. 8.

DISTINCTIO XIII.

DIVISIO TEXTVS.

DIcto de opere creationis, hic prosequitur distinctionis opus. Et diuiditur in partes tres. In prima determinat de opere primæ diei. In secunda de opere secundæ. 14. dist. ibi § Sequitur, dixit Deus. Fiat firmamentum. § In ter- K tia de opere tertiæ diei. ibi § Sequitur, dixit Deus Congregentur aquæ &c. § Prima diuiditur in duas. In prima determinat primum opus distinctionis per lucis productionem. In secunda exponit quædam dubia, quæ possent esse in his quæ contra hoc opus dicuntur, & circa opera secunda ibi § Præterea inuestigandum &c. § Circa primum tria facit. Primo, determinat lucis productionem. Secundo, eius conditiones. ibi § Sed quæritur qualis illa lux fuerit &c. § Tertio, lucis effectum &c. ibi § Hic notandum est quòd dies &c. § Secunda in duas. In prima ostendit conditionem lucis, quantum ad eius naturam vel genus. In secunda, quantum ad eius locum. ibi § Si autem quæritur vbi facta est &c. § Tertia pars in qua determinat effectum lucis qui est dies, diuiditur in tres. In prima distinguit diem, quantum ad variam acceptionem. In secunda, quantum ad ordinem partium. ibi § Hæc est naturalis ordo &c. § In tertia, quantum ad causam efficientem. ibi § Solet etiam quæri &c. §

¶Præt. Inuestigandum &c. § Hic exponit quomodo intelligendum sit qđ dicitur. Dixit Deus. Et primo ponit expositionem.

Secundo

Secundo mouet dubitationem consequentem. ibi § Hic quæri solet &c. § Circa quod tria facit. Primo mouet quæstionem. Secundo quorundam errorem ponit. ibi § Putauerunt quidã hæretici &c. § Tertio determinat secundum veritatem. ibi. § Non est itaq; intelligẽdum &c. § Vbi duas ponit solutiones. Quarum secũda incipit ibi § Potest & aliter &c. § Circa primũ duo facit. Primo ponit responsionem. Secundo excludit hæreticorum obuiationẽ. ibi § Sed dicit hæreticus &c. §

lucem diem, & tenebras noctẽ, & factũ est vespere & mane dies vnus. Congrue mundi ornatus à luce cepit. vnde cetera quę creãda erant viderentur.

b *Qualis fuerit lux illa, spiritualis, an corporalis.*

SI quæritur qualis illa lux fuerit, corporalis scilicet an spiritualis, id respondemus quod à sanctis traditum legimus. Dixit enim Aug. quia lux illa corporalis vel spiritualis intelligi potest. Si spiritualis accipitur, angelica natura intelligitur, quæ informis fuit: sed postea formata est cum ad creatorem suum conuersa, ei charitate adhęsit, cuius informitatis creatio, superius significata est, vbi dictum est. In principio creauit Deus cœlum & terram. Hic vero eiusdẽ formatio ostenditur. cum ait. Fiat lux & facta est lux. Hæc ergo angelica natura prius tenebræ & postea lux fuit, quia prius habuit informitatem B & imperfectionem, deinde formationis perfectionem, & ita diuisit Deus lucẽ à tenebris. Nam vt ait August. super Gene. Huius creaturæ informitas & imperfectio, fuit antequam formaretur in amore conditoris. Formata vero est, quando conuersa est, incommutabile lumen verbi. Si vero corporalis fuit lux illa (quod vtique probabile est) corpus lucidum fuisse intelligitur,

QVAEST. I.

A

Hic quæruntur quinque.

1. sup Gen. ad literam. Primo. De opera distinctionis, per differentiam ab alijs operibus.

Secundo. Vtrum lux proprie in spiritualibus inueniatur.

Quarto. De lucis productione.

Quinto. Quomodo pater dicitur per filium operari.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum opus distinctionis fuerit necessarium post opus creationis.

1.q.47.ar.1. 2, cõt.c.39. 1. vsque 45. Et li.3.c.97 opo.3.c.71. 72.73.110. 12. Metha. tex.9. Propositione.18.

AD Primum sic proceditur. Videtur ꝙ post opus creationis, distinctionis opus necessarium non fuerit. Distinctio.n.non est nisi prius confusorum & commixtorum. si ergo post creationem facta est rerum distinctio oportet res prius omnes fore creatas, & sic redibit opinio Anaxagoræ & Anaximandri quod res fiant per extractionem ex vno confuso & mixto.

¶ 2 Præt. Creatio terminatur ad esse, ens enim, vt dicitur in libro de causis est per creationem: sed materia secundum esse distincta est, quamuis secundum essentiam sit vna. ergo videtur ꝙ post creationem distinctione opus non sit.

¶ 3 Præt. Eorum est distinctio, quorum potest esse commixtio & confusio secundum locum: sed hæc non possunt conuenire, nisi communicantibus in materia, si ergo superioribus & inferioribus corporibus materia communis non sit, videtur quòd superiorum ab inferioribus nulla sit facienda distinctio.

¶ 4 Præt. Quodlibet corpus est distinctum ab alijs corporibus. Cum ergo describatur in textu distinctio cœli cryllallini & cœli siderei, videtur quòd inconuenienter subticeatur distinctio cœli empyrei.

¶ 5 Præt. Supra dictum est in litera, ꝙ sex diebus Deus creaturas per species distinxit. ergo videtur ꝙ totum corpus sex dierum ad distinctionem pertineat, & ita ornatus videtur à distinctionis opere non differre.

Respondeo, dicendum, quòd natura in operibus sex dierum taliter instituta est, vt naturæ principia tunc condita in se subsisterent, & quòd ex eis alia propagari possent per mu-

9.li.Gen.ad literam.c.4 tuam actionem & passionem, & ideo oportuit eis tunc esse conferri & virtutes actiuas & passiuas, quas Aug. vocat rationes seminales quibus ex eis effectus consequentes producerentur: quantum ergo ad ipsorum principiorum sumitur opus creationis, per quod substantia elementorum mundi in esse producta est. Sed virtutum actiuarum & passiuarum quædam sunt mouentes ad determinatas species, vt virtus quæ est in semine leonis & equi: quædam vero sunt communes mouentes ad omnem speciem, vt calidum, frigidum, & huiusmodi: per opus ergo distinctionis attributæ sunt rebus creatis virtutes actiuę & passiuę communes, mouentes ad omnem speciem. Sed per opus ornatus collatæ sunt rebus virtutes mouentes ad determinatas species: sed distinctio non potest nisi tripliciter variari. Cum enim motus alterationis secundum

A quem fit generatio & corruptio, reducatur in vnum primum alterans non alteratum scilicet cœlum, oportet enim in principijs essentialibus mundi esse tria. Primum quod est alterans non alteratum, vt cœlum. Secundum quod est alterans alteratum, vt media elementa quæ sunt ignis, aqua, & aer. Tertium qđ est vltimum & minimum habens de virtute alterandi scilicet terra. Primo ergo oportuit distingui primum ab vltimo, & hoc factum est per lucis productionẽ quæ quidem formaliter est in cœlo, & participatur in medijs elementis secundum plus & minus. Sed vltimum elementum. s. terra caret luce, vel minimũ de ipsa habet. Secundo, oportuit esse distinctionem primi à medio, & hoc factũ est secũda die, quando diuisæ sunt aquæ inferiores à superioribus facto firmamẽto. Tertio, est distinctio medij ab vltimo, & hoc factum est tertia die, quando congre- Li.1.c.6.

C gatæ sunt aquæ in vnum locum & apparuit arida.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd distinctio partium mundi non est intelligenda per extractionem materialem ab aliquo mixto, sed formaliter per hoc ꝙ diuersis rebus diuersæ virtutes collatæ sunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per opus creationis principia mundi distincta sunt quantum ad esse primum, quod est per formas substantiales. Sed oportuit aduenire opus distinctionis, vt distinguerentur etiam quantum ad agere & pati, secundum diuersas virtutes rebus collatas.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in istis distinctionibus est quædam diuersitas, quia.n.corpora superiora non sunt eiusdem materiæ cum inferioribus, & per consequens secundum locum cõfundi non possunt, ideo prima distinctio quæ est primi ab vltimo, & secunda quæ est primi à medio, est tantum secundum collationem diuersarum virtutum ad agendum & patiẽdum.

D Sed tertia quæ est medij elementi ab vltimo, quæ commisceri possunt, & secundum locum cõfundi, est secundum vtrunque, inquantum elementis collatæ sunt qualitates quæ sunt principia alterationis, vt calor & frigus, & huiusmodi. Et illa quæ sunt principia motus localis, vt grauitas & leuitas, & ideo in tertio die facta est mentio de loco, cum dicitur, Congregẽtur aquæ in vnum locum & non alijs præcedentibus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cœlum empyreum, vt supra dictum est, non habet influentiam super inferiora corpora, & ideo inter opera distinctionis commemorari non debuit, per quam rebus virtutes actiuæ datæ sunt: sed cœlum empyreum ordinatum est ad gloriam beatorum, & ideo in principio creationis suæ totum complementum suum habuit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd opus distinctionis supra acceptum est communiter prout dicit discretionem secundum

E quancunque virtutis differentiam, & sic in se inclusit etiam ornatum, alio autem modo ab ornatu differt, vt dictum est. Et hæc differentia potest sumi ex modo loquendi ipsius scripturæ, quæ in operibus trium dierum quandam diuisionem insinuat.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum lux proprie inueniatur in spiritualibus.*

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd lux proprie in spiritualibus inueniatur. Primo, per id quod dicitur. Ioan. 1. Erat lux vera &c Quod de Deo intelligitur, qui maxime spiritualis est. ergo videtur quòd lux proprie in spiritualibus substantijs inueniatur. Idem 1.q. 67.ar.1.

Cap. 22. ¶ 2 Præt. Aug. dicit 4. super Gen. Non Christus sic dicitur lux quomodo dicitur lapis: sed illud proprie, hoc vtique figuratiue: nō autem Christus proprie diceretur lux, nisi lux proprie in spiritualibus inueniretur. ergo &c.

¶ 3 Præt. Inter alias creaturas, spiritualis substantia nobilior est quasi Deo proximior: sed nō est probabile scripturam diuinam, nobilissimę creaturę creationem subticuisse. Cum ergo de creatione angelorum mentionē nō faciat, videtur quòd ad literam, & proprie, per lucis productionem, creatio naturæ angelicæ sit intelligenda.

¶ 4 Luci cōuenit maxime actiuum esse. Vnde luci attribuitur diffusiuum esse: sed actio conuenit verius spiritualibus q̃ corporalibus. ergo & lux.

¶ 5 Præt. Actus proprius lucis est manifestare: sed manifestatio magis proprie est in spiritualibus vbi est nobilior cognitio. ergo videtur quòd & lux verius in eis inueniatur.

Dam. lib. 1. orthod. fidei c. 14. & 15.

Sed contra est quod dicit Ambr. qui inter ea quę transsumptiue de Deo dicuntur, ponit splendorem qui contingit ex multiplicatione luminis. ergo videtur quòd lux in spiritualibus non nisi metaphorice inueniatur.

De lumine luminis.

¶ 2 Præt. Dion. dicit in 4. cap. de diui. nom. quòd Deus dicitur lumen ex hoc ꝙ similitudo eius maxime resultat in radio solari quantum ad causalitatem. Sed omne nomen quod dicitur de Deo per similitudinem à creatura corporali sumptam, conuenit sibi metaphorice. ergo &c.

Respondeo, dicendum, ꝙ in hoc videtur esse quædam diuersitas inter sanctos. Augustinus enim videtur velle, ꝙ lux in spiritualibus verius inueniatur quàm in corporalibus. Sed Ambro. & Dionysius videntur velle ꝙ in spiritualibus non nisi metaphorice inueniatur. Et hoc quidem videtur magis verum, quia nihil per se sensibile spiritualibus conuenit nisi metaphorice, quia quamuis aliquid commune possit inueniri analogice in spiritualibus & corporalibus, non tamen aliquid per se sensibile, vt patet in ente & calore: ens enim non est per se sensibile, quod vtriq; commune est, calor autem quod per se sensibile est, in spiritualibus proprie nō inuenitur. Vnde cum lux sit qualitas per se visibilis, & species quædam determinata in sensibilibus, non potest dici in spiritualibus nisi vel æquiuoce vel metaphorice.

Aug. vt supra Damasc. ca. 22.

¶ Sciendum tamen ꝙ transferuntur corporalia in spiritualia per quandam similitudinem quæ quidem est similitudo proportionabilitatis, & hanc similitudinem oportet reducere in aliquam cōitatem vniuocationis vel analogiæ, & sic est in proposito: dicitur. n. lux in spiritualibus illud, quod ita se habet ad manifestationem intellectiuam, sicut se habet lux corporalis ad manifestationem sensitiuam. Manifestatio aūt verius est in spiritualibus. Et quantum ad hoc, verum est dictum Aug. ꝙ lux verius est in spiritualibus quam in corporalibus non secundum propriam rationem lucis, sed s̃m rationem manifestationis, prout dicitur in prima Can. Ioā. quòd Omne quod manifestatur lumen est, per quem modum, omne quod manifestum est clarum dicitur, & omne occultum obscurum.

Aug. 4. sup Gen. ca. 22. ac Sæpe. 16

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Deus dicitur lux vera, quantum ad veritatem eius à quo sumitur similitudo, & non quantum ad veram naturam lucis per quem etiam modum dicitur vitis vera Ioan. 15.

4. sup Gen. 22.

¶ Ad secundum dicendum, quòd August. attendit quantum ad rationem manifestationis, magis quàm ad nomen lucis. Vel dicendum, ꝙ ea quæ ibi dicit, vt ipse ibidem protestatur non asserendo: sed inquirendo dicit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum Dionysium Scriptura diuina proponit nobis spiritualia sub similitudine rerum corporalium, & ideo non decuit, vt creationem angelorum

F expresse describeret, sed dedit eam intelligere ex productione corporalis lucis.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ad propriam naturam lucis non pertinet quælibet actio: sed talis, quæ est in corporalibus, & similiter non quælibet manifestatio, sed quæ est ad sensum visus: vnde patet responsio ad quintum.

velut lucida nubes, quod non de nihilo, sed de præiacenti materia formaliter factū est, vt lux esset, & vim lucendi haberet. Cū qua, dies prima exorta est, quia ante lucem, nec dies fuit, nec nox: licet tempus fuerit.

d Quòd lux illa facta est vbi sol apparet, quæ inter aquas lucere poterat. G

SI autem quæritur, vbi facta est lux illa, cum abyssus omnem terræ altitudinem tegeret, dici potest in illis partibus facta, quas nunc illustrat solis diurna lux. Nec mirū lucem in aquis posse lucere, cum etiam nautarū operatione sępius illustrentur, qui in profundum mersi misso ex ore oleo aquas sibi illustrant, quæ multo rariores fuerunt in principio quam modo sint, quia nondum congregatæ fuerant in vno loco. facta est ergo lux illa quæ vicem & locum solis tenebat, quæ motu suo circumagitata, noctem diemque discernebat. Ibi ergo primum lucem apparuisse verisimile est, vbi sol quotidiano cursu circumuentus apparet, vt eodem tramite lux circumcurrens, ac primo ad occasum descendens, vesperam faceret. Deinde reuocatā ad ortum, auroram, idest mane illustraret, & ita diuisit Deus lucem & tenebras, & appellauit lucem diem, & tenebras noctem.

ARTIC. III.

e Vtrum lux sit accidens.

1. q. 67. arti. 2. 3. Aug. li. 1. episto. ad Volusiaň. episto. 3.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd lux non sit accidens. Primo per authoritatē August. qui dicit in lib. de lib. arbit. ꝙ lux in corporibus tenet primum locum & multa huiusmodi in libris suis dicit: sed nullum corpus est accidens. ergo &c.

¶ 2 Præt. Quæcunq; coniunguntur & separātur abinuicem, manentia eadem numero non sunt accidentia, quia accidens de subiecto in subiectum non transit, nec duo accidentia eiusdem speciei distincta, in eodem subiecto esse possunt: sed duorum luminarium lumina cōiunguntur & separantur abinuicem, vt dicit Dion. in 2. c. de diui. nom. ergo lux non est accidens.

Din. 2. c. di. no. 2. parte

¶ 3 Præt. Quicquid prædicatur de genere & de specie: sed secundum Philosophum lux est species ignis. Cum ergo ignis sit corpus & substantia, videtur quod similiter & lux.

5. Topi. c. 3. 2. de anima lectio 147. Physic. tex. 113.

¶ 4 Præt. Nihil mouetur nisi corpus, vt in 7. Physic. probatur, sed radij mouentur descendentes de sole ad nos. ergo sunt corpus.

¶ 5 Præt. Nihil reuerberatur ad corpus, nisi corpus, quia accidenti corpus non obsistit. Sed radij solares reuerberantur ad corpus solidum. ergo &c.

¶ 6 Præt. Corporum est vt ex eorum confricatione & compressione calor sequitur, sed ex intersecatione radiorum solis & multiplicatione sequitur calor. ergo &c.

I ¶ 7 Item nihil agit vltra speciem suam, quia effectus non est altior agente: sed per lumen solis ꝓducuntur formæ substantiales in inferioribus, vt patet ex Diony. in 4. cap. de diui. nom. vbi dicit, ꝙ lumen solare corporum visibilium generationi confert, & ad vitam ipsam mouet. Cum ergo forma substantialis sit vltra naturam accidentis in perfectione & dignitate, videtur quòd lumen accidens esse non possit.

Dionys. ibi. cap. 4.

¶ 8 Præt. Si accidens est, oportet ꝙ ad aliquod accidentis genus reducatur, nec potest ad aliud reduci quàm ad genus qualitatis, cuius sibi nulla species competere videtur nisi tertia. Si ergo in tertia specie qualitatis non sit, videtur quòd non sit accidens. Quòd autem non sit in tertia specie qualitatis, sic probatur. In illa. n. specie est passio, vel passibilis qualitas: sed cuilibet passibili qualitati est aliquid contrarium. cum ergo luci nihil contrarie opponatur, sed solum priuatiue, scilicet

In capi. de Qualita

K tenebra, videtur ꝙ lux non sit in tertia specie qualitatis.

¶ 9 Præt. Omnis qualitas passibilis introducitur successiue in materiam, quia secundum eam contingit alterationis motus qui successiuus est, illuminatio autem fit subito. ergo lumen non est huiusmodi qualitas.

¶ 10 Præt. Qualitates passibiles impressæ in subiecto ab aliquo agente, remanent per aliquod tempus, etiam agente remoto, vt patet in aqua calefacta: sed lumen factum in aere statim esse desinit ad absentiam solis illuminantis. ergo &c.

Sed contra. est quod dicit Damasc. lucem esse qualitatem ignis, qualitas autem est accidens. ergo & lux.

Dam. lib. 2. ortho. fidei cap. 7. Auic. de aïa par. 3. c. 1.

¶ Item Auic. dicit, ꝙ lux est qualitas corporis lucidi inquantum huiusmodi, & quòd lumen est qualitas quam mutat corpus diaphanum à corpore lucido. ergo videtur quòd tam lumen quam lux sit accidens.

Respondeo. Dicendum, ꝙ ista quatuor differunt, lux, lumē, radius, & splendor. Lux. n. dicitur secundum ꝙ est in aliquo

corpore

A corpore lucido in actu, à quo alia illuminantur, vt in sole. Lumen autem dicitur, secundum quòd est receptum in corpore diaphano illuminato. Radius autem dicitur illuminatio secundum directam lineam ad corpus lucidum. Et ideo, vbicunque est radius, est lumen: sed non conuertitur. Contingit enim lumẽ esse in domo ex reflexione radiorum solis, quãuis non ex directa oppositione, propter aliquod corpus interiacens. Splendor autem est ex reflexione radij ad aliquod corpus tersum & politum, sicut ad aquã & ad argentum, vel ad aliquod huiusmodi, ex qua reflexione et radij proijciũtur.

Quòd dies diuersis modis accipitur.

Hic notãdum est, quòd dies diuersis modis accipitur in scriptura. Dicitur enim dies lux illa, quæ illo triduo tenebras illuminabat, & dicitur dies illuminatio ipsa aeris. Dicitur etiam dies, spatium. 24. horarum, qualiter accipitur cum ait. Factum est vespere & mane dies vnus. Quod ita distinguendum est. Factum est vespere prius, & postea mane, & ita fuit dies vnus expletus. 24. horarum, dies scilicet naturalis qui habuit vesperã, sed non mane. Mane enim dicitur finis præcedentis, & initium sequentis diei, quod est aurora, quæ nec plenam lucem, nec omnino tenebras habet. Mane ergo primus dies nõ habuit, quia nec dies præcesserat, qui sequentis diei initio terminaret, & eo præcipue, quia luce apparente mox super terram plenus atq; præclarus dies extitit, qui non ab aurora, sed à plena luce inchoauit, & B mane sequentis diei consummatus est. Vnde Beda super Genes. Decebat, vt dies à luce inciperet, & in mane sequentis diei tenderet, vt opera Dei à luce inchoasse, & in lucem completa esse figurarentur. Reliquã autem dies mane habuerunt, & vesperam, quorum quisq; à suo mane incipiẽs, vsque ad alterius diei mane extendebatur.

¶ His ergo visis sciendum est, ꝙ circa naturam lucis & luminis est multiplex opinio. Quidam. n. dixerũt ꝙ lux est corpus quod est ipsa substantia solis ex quo fluũt quædam corpora, & illa corpora dicũtur lumen, vel radius. Hæc autem positio multipliciter à Philosophis improbata est. Primo, quia sequeretur quòd illuminatio esset motus localis corporum a sole fluentium, cum motus localis non possit esse subito, sequeretur illuminationẽ fieri successiue, quæ successio non posset sensum latere secundum maximum spatium ab oriente. s. in occidentem, & à sole ad nos. Secundo, quia sequeretur duo corpora esse simul in eodem loco, cum totum spatium qđ illuminatur sit plenum aere, quãuis hæc pro inconuenienti quidam eorum non habeant, omnino sensum negligẽtes. Alij vero dicunt, lumen recipi in poros aeris. Sed hoc ridiculum est, oporteret enim obtenebrato aere, poros vacuos remanere, & aerem non totum illuminari, & multa huiusmodi. Tertio quia illa corpora, aut deciduntur de substantia solis, & sic oporteret eum quotidie minorari, & quandoq; consumi, nisi forte dicatur cibari vaporibus ex aqua & terra ascendentibus, vt sic deperdita restaurentur, qđ est omnino fabulosum. Aut oporteret, ꝙ continue illa corpora de nouo fiant, & hoc vel ex materia præiacente, & sic fierẽt corruptis quibusdam alijs, & cum in cœlo sit illuminatio, sequeretur aliqua corpora ibi corrumpi, vt alia generentur & multa alia absurda. Aut ꝙ fiant per creationem nouæ materiæ & naturæ, nec poterit esse tunc illuminatio, nisi per miraculum à Deo. Sequeretur etiam, cum corpora creata in nihilum non reducantur, ꝙ quantitas mundi semper augmentaretur, nouis corporibus quotidie creatis, & huiusmodi multa absurda.

Opinio Emped. vt in 2. de Anima, tex. 70.

De Anima, par. 3. c. 3. ¶ Præt. Contra hæc, Auic. multas rationes ponit in sexto de naturalibus. vnde hæc positio tanquam absurda & extranea relinquenda est, non enim potest sustineri, nisi alijs principijs naturalis philophiæ inuentis. Alij autem dicunt, quòd lumen quod est receptum in corpore diaphano est accidẽs, quia post esse completum aduenit & recedit rebus manentibus: sed in corpore lucido lux est substantia, vel ipsum corpus lucidum secundum quosdam, vel forma substantialis eius secundum alios, hoc iterum stare non potest. Illuminatio. n. est actio in aliud, quia lucidum illuminat, vnde si lumen in hoc aere est accidens, oportet ꝙ principium illuminationis in corpore lucido, sit accidens, sicut etiam Commen. probat quod calor non est forma substantialis ignis, quia in corporibus calefactis est accidens.

D. 361.

D. 752. ¶ Præt. Nulla substantia est per se sensibilis, quia quodquid est obiectum intellectus. Vnde oportet ꝙ lux per se videtur non sit forma substantialis. Et si dicatur, ꝙ illud quod videtur non est lux: sed fulgor quidam. Dicendum, ꝙ illud quod nos appellamus lucem est illud quod per se videtur, & si forma substantialis solis dicatur lux non erit nisi æquiuoce, quia accidens & substantia non vniuocantur in aliquo, & sic nihil prohibet etiam lapidem vocari lucem, aut tenebras, quia etiã

Tex. 11. secundum Philosophum in 4. Metaphisicæ non est inconueniens, ꝙ eodem nomine apud nos significetur homo, & apud alios non homo. Alij dixerunt, ꝙ lux nihil addit supra colorem: sed ipsa euidentia coloris vocatur lux, vel lumen, & hãc positionem Auic. multipliciter improbat, accipiendo omnes modos quibus intelligi potest. Sensibiliter tamen apparet esse falsum in noctilucis, quorum color in nocte occultatur, quando lux apparet & qñ color videtur in die lux non sentitur: sed verum ꝙ per lucem videtur color, quia facit colorem esse visibilem in actu. Alij dicunt, ꝙ lux non habet esse firmum & ratum in natura, sed est tantum intentio: sicut. n. dicitur ꝙ species coloris per aerẽ ad pupillam delata, in aere nõ habet esse naturale, * sed spirituale. vnde & p eandem partẽ aeris species albedinis & nigredinis deferuntur, ita etiã intentio corporis lucidi in aere relicta, est lumen. Et hæc opinio valde probabilis est. Primo, C quia cum lumen det esse spirituale colori, multo fortius videtur ꝙ ipsum spirituale esse habeat. Secundo, quia nulla qualitas habens esse naturale, immediate superposita organo visus potest videri, lumen autem videtur contingens pupillam, vnde videtur ꝙ esse spirituale habeat: sed hoc non videtur vsqueq; verum, quia per illud qđ habet esse intentionis tantum, non sequitur transmutatio nisi secundum operationem animæ, vt in videndo & audiendo: per illuminationem autẽ videmus sensibiliter naturales transmutationes fieri per caliditatem ex radijs solis consequentem. vnde non potest esse, ꝙ habeat esse intentionis tantum. Et ideo dicunt alij, quibus consentiendum videtur mihi, ꝙ lux est forma accidentalis, habens esse ratum & firmum natura, & ꝙ sicut calor est qualitas actiua ignis, ita lux est qualitas actiua ipsius solis, & in alijs est secundum ꝙ magis cum sole communicant qui totius luminis est fons. Vnde Auic dicit, ꝙ nulla actio est a corporibus D superioribus in inferiora, nisi mediante luce, sicut ignis etiam agit mediante calore, vnde lux & lumen differunt, sicut calor in subiecto per se calido & in calefacto. Et quia cœlum est primum alterans, inde sequitur ꝙ omnis alteratio quæ est in inferioribus, perficiatur per virtutem luminis, siue sit alteratio secundum esse naturale, siue secundum sensum, & ex hoc habet lux ꝙ omnibus corporibus generationem conferat, vt dicit Dion. ex hoc etiam est, ꝙ coloribus esse spirituale confert, secundum ꝙ esse recipiuntur in medio & in organo. vnde & ipsum lumen virtutem spiritualem habet: & inde est etiam ꝙ secundum Aug. lumen est medium in omni sensu, sed in visu primo & immediate: qualitates enim visibiles sunt priores cæteris prout secundum esse formale sunt inuẽtæ: in corporibus inferioribus, secundum ꝙ conueniunt cum corpore cœlesti, vt patet in 2. de anima. & in 2. de gene. sed aliorum sensuum mediantibus alijs qualitatibus.

De anima, par. 3. ca. 2. & 3.

* D. 87.

D. 1119.

D. 787.

Li. de cæ. & mun. c. 14. in fine.

De diu. no.

7. sup Gen. ad lit. c. 15.

E ¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ sicut tenebra sumitur quandoq; pro aere obscurato, vt supra dictum est, ita etiã lux pro corpore lucido sumitur, & sic potest intelligi, ꝙ Aug. lucem alijs corporibus connumerat per modum loquendi, quo etiã Commen. in 2. de Anima, calorem naturalem corpus esse probat, nihilominus Aug. non intendit hoc asserere, quasi fidei conueniens: sed sicut vtens his, quæ philosophiam addiscens audierat. Et ideo illæ authoritates parum cogunt.

D. 817. ¶ Ad secundum dicendum, ꝙ non intelligitur coniunctio & separatio luminum, nisi secundum intensionem & remissionem luminis, multiplicatis, vt subtractis luminaribus, quorum radij confusi esse dicuntur propter luminarium distinctionem.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ illa diuisio ignis sic intelligenda est, vt per lucem intelligatur ignis secundum ꝙ in ppria materia est, vt sic coniunctiue sumatur: per alia vero secundum

quòd est in materia aliena, per carbonem quidem secundum quòd est in sicco terrestri, per flammam autem secundum ꝙ est in humido aereo, & sic ipsemet se exponit in lib. de animalibus: sed tamen authoritates Aristo. quæ exemplis inductis sumuntur nihil valent, quia ipsemet testatur in principio de gene. ꝙ in eis quærit subiectum, sed modum, vnde inducit ea non ad esse rendũ, sed quia erant suo tẽpore apud quosdam probabilia.

De Aia par. 4.c.1.

¶ Ad quartum dicendum secũdum Auic. quòd cum dicitur radius moueri, vel descendere, nõ propriè dicitur, sed transumptiue, ex eo. s. ꝙ alteratio illuminationis incipit ab eo quod supra nos est, p quẽ etiam modum possumus dicere calorem ascendere, vel descendere.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ radius non dicitũ reuerberari ad corpus solidũ, sicut repulsus secundum motum localem, sicut pila quædam, sed inquantũ obsistit sua densitate illuminationẽ, per quem etiã modum aliæ qualitates reflectuntur.

Sup Gen.1.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ ex intersectione radiorum, non sequitur calor sicut ex confricatione corporum, sed quia ex concurrentibus multis radijs, ad vnum punctum oportet multiplicari lumen, & ex hoc multiplicatur calor inquantum lumen, ex hoc ꝙ est qualitas primi alterantis, habet ꝙ ad alterationem iuuet, & præcipue secundum illam qualitatem quæ est simpliciter, & maxime actiua scilicet calor, ac per hoc virtuti primi alterantis maxime conformis.

¶ Ad septimum dicendum, quòd forma substantialis educitur in actum per virtutem cæli, & ideo oportet quòd lumen quod per cœlum in inferiora agit, generationem rebus conferat, & ad formam substantialem moueat inquantum agit in virtute ipsius cæli, sicut etiam calor ignis mouet ad formam substantialem ignis, secundum quòd agit in virtute formæ substantialis à qua fluit.

Vt supra cap.2.

¶ Ad octauum dicendum, ꝙ lux & etiam lumen, in genere qualitatis est, vt dicit Auic. & quia passionem in sensu infert, oportet quòd sit in tertia specie, nec tamen oportet ꝙ contrarium habeat, eo ꝙ est qualitas illius corporis quòd à contrarijs natura remouit, vt sit vniuersaliter mouens alterans.

¶ Ad nonum dicendum, quòd successio quæ est in alia ratione aliarum qualitatum contingit ex hoc, quòd in patiente est qualitas contraria quæ resistit actioni alterantis, quam oportet successiue expelli. Sed cum lux non habeat contrarium, sicut nec forma substantialis, diaphanum ad præsentiam illuminantis statim lumen, recipit, sicut materia facta necessitas per alterationem præcedentem, recipit formam substantialem. Et ideo sicut generatio est terminus alterationis, ita illuminatio motus localis, quo illuminans sit præsens illuminato, vt dicit Com. in 6. Phylic.

¶ Ad decimum dicendum, quòd sicut dicit Diony. in 4. cap. de diuin. nomin. lumen solis recipitur in diuersis corporibus diuersimode, secundum diuersam capacitatem eorum, & ideo aliqua sunt quæ illuminantur in superficie tantum, vt corpora opaca. Aliqua vero sunt, quæ illuminantur etiam in profundo, sicut diaphana, quæ tamen lucem non retinent, quia imperfecte lumen recipiunt: vnde oportet quòd lumen in eis esset absente illuminante. Alia vero sunt quæ perfectius lumen recipiunt, & lumen tenent, vt carbunculus & huiusmodi.

De naturali ordine computationis sex dierum, & de illo qui pro mysterio introductus est.

HIc est naturalis ordo distinctionis dierum, vt distinguantur atq; computẽtur dies a mane vsque ad mane. Postea vero in mysterio factum est, vt dies computentur à vespera in vesperam, & adiungatur dies præcedenti nocti in computatione, cum iuxta naturalem ordinem præcedens dies sequẽti nocti adiungi debeat, quia homo à luce per peccatũ corruit in tenebras ignorantiæ & peccatorum. Deinde per Christum, à tenebris ad lucem redijt. Vnde Apostolus. Eramus aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Primus itaque dies non ab aurora, sed à plena luce incipiens, & post paulatim vesperã occidente luce excipiens, mane sequentis diei cõpletus est. Vnde Beda. Occidente luce paulatim, & post spatium diurnæ longitudinis & inferiores partes subeunte, factum est vespere sicut nunc vsitato cursu solis fieri solet. Factum est autem mane, eodem super terram redeunte, & alium diem inchoante, & dies expletus est vnus 24. horarum, fuitque nox illo triduo omnino tenebrosa, q̃ post creata sydera, aliqua luce claruit.

Cur sol factus est, si lux illa sufficiebat.

SOlet autem quæri, quare factus est sol, si lux illa faciendæ diei sufficiebat. Ad quod dici potest, quoniam lux illa forte superiores partes illustrabat, & ad illuminationẽ inferiorum solem fieri oportebat. Vel potius ideo, quia facto sole, diei fulgor actus est. Ampliori enim multo luce radiauit dies postea, quàm ante. Si vero quæritur quid de luce illa factum sit, cum modo non appareat, potest dici, aut de ea corpus solis formatum, aut in parte cœli esse in qua sol est,

ARTICVLVS IIII.

Vtrum productio lucis conuenienter recitetur.

1.q 68.ar.4

AD Quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter lucis productio recitetur. Cum enim Deus lux sit, non decet eum, vt à tenebris opera sua inchoet: sed ante lucem tenebræ fuerũt. ergo videtur ꝙ lux debeat esse de primo creatis, non ad opus distinctionis: sed ad opus creationis pertinens.

¶ 2 Præt. Lux inuenitur in pluribus corporibus, nec omniũ corporũ est lux vna. ergo videtur ꝙ incõuenienter vnius tantum lucis productio describatur, in illo tantum loco existentis, vbi nunc est sol, vt in litera dicitur.

†Aug. super Gen. ad lit. li.8.c.13.

¶ 3 Præt. Dies & nox non fuerunt nisi secundum accessum & recessum luminariũ: sed hoc non potest esse, nisi per motum circularem lux defesatur. cum ergo firmamentum quod circulariter mouetur secũda die sit factum, videtur quòd inconuenienter in prima die secundum lucem tunc creatam, fuisse dies & nox commemoratur.

¶ 4 Præt. Omne quod fit ex aliquo, fit ex incontingenti, idest contrario. vt ex 1. Physi. patet: sed soli non est aliquid contrarium. ergo non põt esse ꝙ ex luce tũc creata sol factus fuerit.

¶ 5 Præt. vt in 1. Metheorotum habetur, nubes ex vaporibus congregantur qui ex terra & aquis resoluti superius ascendunt: sed corpora superiora non communicant in materia cum inferioribus, vt supra dictũ est. ergo lux ex qua sol quasi ex materia postmodum factus dicitur, nubes esse non potuit.

Sed incontrarium sunt quæ in litera dicuntur.

Respondeo, dicendum, ꝙ sicut dictum est, lux est qualitas actiua corporis cœlestis, sicut calor est qualitas actiua ignis. Calor autem habet quandam actionem communem inquantum est calor, quia secundum ꝙ in diuersis rebus inuenitur, determinatur sua actio ad determinatos effectus, sicut calor qui est in homine operatur ad conuersionem cibi in carnem humanam, & in planta ad substantiam plantæ, ita etiam & lux, quàmuis habeat actionem consequentem naturam lucis inquantum huiusmodi, determinatur tamen sua actio secundum, ꝙ in diuersis recipitur ad diuersos effectus, vnde alium effectum habet radius Saturni quam Iouis: secundum hoc ergo dico, ꝙ ipsa lux secundum virtutem communem pertinet ad opus distinctionis sicut & calor, sed ideo inter opera distinctionis primo ponitur, quia primi corporis qualitas actiua est. Sed postea determinatio ad diuersos effectus secundum diuersas virtutes corporibus cœlestibus collatas, pertinet ad opus ornatus. Et ideo dicit Dion. in 4. de diui. nom. quòd lumen solare est illud lumen quod Moyses in tribus diebus nostri temporis narrat, quàmuis tunc informe esset, quia scilicet terminatio virtutis non aderat.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ circa hoc est duplex opinio. Quidam. n. dicunt, quod opus distinctionis statim cum opere creationis incepit, & ideo statim lux creata est cũ primo creatis. Et sic patet, ꝙ non à tenebris, opus Dei inchoauit. Et hoc quidem oportet dicere secundum expositionem Augustini, quàmuis etiam Aug. velit ꝙ productio in formis materiæ intelligatur ante omnem diem non tempore, sed natura. Alij vero dicunt quòd prius tempore fuit opus creationis, & postea per aliquod interuallum temporis formata est lux, & tunc

Super Gen. ad lit. co. 3. c.1. & imp̄fecto. c.1.

dies

dies primo incepit, vnde dicunt creationis opus ante omnem diem fuisse, Et hoc quidem magis consonat literæ Genesis secundum suum sensum planum: statim.n.posita creatione, tenebras super faciem abyssi commemorat, & postmodum de lucis productione dicit: nec tamen est incõueniens tenebras præcedẽtes non in genere priuationis ponere, quia priuatio esse non potuit antequã natura habitus oppositi, s.lucis, corporibus indita esset, sicut nec catulus ante nonum diem, cecus vel priuatus visu dicitur, vnde per tenebras præcedentes lucẽ imperfectio corporalis naturæ ostenditur, quam quidem ex Deo non habet, à quo habet omnino id quod perfectionis est: decens est autẽ vt ab imperfectione ad perfectum diuina opera adducerentur, vt sic ab ipso omnis perfectio esse ostenderetur. vnde dicit Aug.in 2.super Gen. q si aliquid imperfectum Deus fecisse dicatur, quod postmodum ipse perficeret, nihil reprehensionis habet ista sententia.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd in lucis productione intelligitur proprietas lucididatis & diaphaneitatis, quæ ad lucis genus reducitur, omnibus corporibus lucidis & diaphanis collata fuisse, sed tamen secundum Diony. 4.c.de diui.nom. Sed est principium & fons luminis, illuminans superiora & inferiora corpora, & ideo per lucem illã ipse intelligit lumen solis tunc informe, & Magister etiam dicit in litera, quòd ex ea formatum est corpus solis. Dio.vt sup.

¶ Ad tertium dicendum, q circa hoc est duplex opinio. Dama. enim dicit, q in illo die fiebat dies & nox per contractionem luminis & emissionem, sicut etiã suos radios retraxit in terra Egypti, cum alibi lux esset, vt dicitur Exod. 10. Et similiter in passione domini quando tenebræ factæ sunt super terram, vt habetur Matth. 27. Sed non potest esse, quia illuminare est actio à corpore lucente proueniens, secundum necessitatem naturæ, & ideo oportet q semper illuminet corpora sibi directe opposita, nisi forte poneretur habere aliqua coopercula, sicut sunt palpebræ oculorum, quibus se tegeret, quod est ridiculum dicere. Aut nisi ponatur hoc virtute diuina fieri, & quasi miraculose, & hoc non conuenit ponere in prima institutione naturæ, vt Aug. dicit. Et præterea, exemplum de passione Christi non est conueniens, quia obscuritas illa non fuit facta per contractionem radiorum solis, sed per interpositionem corporis lunaris, vt Diony. in epistola ad Policarpum dicit, sicut etiam fit in eclipsi solis, quãmuis tunc tempus non esset eclipsis, vnde miraculosa fuit. Et ideo alij dicunt, vt in litera dicitur quòd dies & nox fiebant per motum circularem illius lucis quo accedebat & recedebat, nec est inconueniens substantias sphærarum quæ lucem reuoluerent à principio creationis fuisse quibus postmodum aliquæ virtutes collatæ sunt in operibus distinctionis & ornatus. Aut si substantiæ sphærarum non erant suis figuris determinatæ ipsum corpus lucidum naturaliter circulariter mouebatur, cum esset de naturæ quintæ essentiæ, & ita suo motu circulum describebat sicut lapis suo motu lineam rectam fecit rectius etiam quã ars.

In 7.ca.2.li. de fid.orth. paulo post princ.

Dionysi. ad Policar. epistola 7.

¶ Ad quartum dicendum, quòd substantia corporis solaris à principio creationis in sua forma substãtiali fuit, vnde ipsum corpus lucidum substantia solis fuit, sed dicitur ex eo sol quarta die factus per additionem nouæ virtutis, sicut dicitur ex homine non musico fieri homo musicus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd non fuit nubes secundum veritatem substantiæ, sed secundum similitudinem proprietatis quia sicut nubes lucida recipit lumen à sole in minori claritate quam sit in ipso fonte, ita etiam substantia solis habuit primo lumen imperfectum, quod postmodum quarta die consumatum est.

A

non quòd ipsa sol, sed sit sic ei vnita, vt discerni non valeat.

Quomodo accipiendum sit illud, Dixit Deus, an sono vocis id Deus dixerit, an aliter.

PRæterea inuestigãdum est, B est, quomodo accipiendum sit quod ait. Dixit Deus, vtrũ temporaliter vel sono vocis illud dixit, an alio modo? Aug. super Gene. tradit, nec temporaliter, nec sono vocis Deum fuisse locutum quia si temporaliter & mutabiliter, & si corporaliter dicatur sonuisse vox Dei nec lingua erat qua loqueretur, nec erat quẽ oporteret audire & intelligere. Bene ergo vox Dei ad naturam verbi p quod omnia facta sunt, refertur. Dixit ergo Deus. Fiat &c. non temporaliter non sono C vocis: sed in verbo sibi coæterno, idest verbum genuit non temporaliter in quo erat & disposuit ab æterno vt fieret in tempore, & in eo factum est.

Quomodo accipiendum est quod dicitur pater operari in filio, vel per filium, vel in spiritu sancto.

HIc quæri solet quomodo accipiendum sit quod dicitur pater operari in filio, vel per filium, vel in spiritu B sancto. Hæc enim scriptura frequenter nobis proponit, vt illud, Omnia in sapientia fecesti domine, idest in filio. Et in principio, idest in filio creauit Deus cęlum & terram. Et illud. Per quem fecit & secula. Super illum quoque Psal. locum. Verbo domini cœli firmati sunt &c. dicit Aug. quòd pater operatur per verbum suũ & spiritum sanctum, quomodo ergo hoc accipiendum est? Putauerunt quidam hæretici, quòd pater velut author & artifex filio C & spiritu sancto in rerum operatione, quasi instrumento vteretur, ex prædictis verbis errandi occasionem sumentes: Quod velut blasphemum atque sanæ doctrinę aduersum abijcit pia fides.

ARTIC. V.

e Vtrum pater faciat omnia per filium.

AD Quintum sic proceditur. Videtur quòd pater nõ faciat omnia per filium. Illud enim per quod fit aliquid immediatius se habet ad effectum quam faciens per ipsum: sed filius non est immediatius principiũ rerum quam pater, cũ ambo æque immediate operẽtur. ergo pater per filium non operatur.

¶ 2 Præt. Per, denotat habitudinem causæ: sed filius respectu nullius quod est in patre causa, vel principium dici potest. ergo filius non est per quem pater operaẽ.

¶ 3 Præt. Secundum Damas. ex cogitatio. Dei est opus eius: sed non potest dici q pater sit sapiens per filium, vel intelligens. ergo videtur quòd nec per filium operetur, cum idem sit Deo esse quod operari. Dam. lib. 2. c. 3. in fi.

¶ 4 Præt. Per, notat causam mediam, filius autem est causa prima. ergo videtur quòd non conuenienter dicatur, pater per filium operari.

Sed contra est quod dicitur ad Hæb. 1. Quem constituit hæredem vni. per quem fecit & secula.

D ¶ Præt. Quilibet artifex per suam artem operatur, sed secundum Aug. filius est ars patris plena rationum viuentium. ergo pater per filium operatur. Aug. super Ioan. to. 9. tract. 1.

Respondeo. Dicendum, quòd operari per aliquem dicitur dupliciter. Vno modo operari per virtutem alicuius sicut dicitur Balinus operari per regem, scilicet per potestatem regis sibi commissam, quæ immediatior est operi quàm virtus eius, & hoc modo nec pater per filium, nec filius per patrem dicitur operari, quia vna & indiuisibili virtute ambo operantur. Alio modo, dicitur aliquis operari per aliquem, sicut per operantem. Et hoc modo rex per præfectum operari dicitur, & huius distinctionis ratio est, quia cum operatio sit mediũ inter operantem & operatum, causalitas importata per præpositionem, per, potest referri ad operationem secundum quòd exit ab operante, & sic dicitur aliquis operari per illum qui est causa quòd ille operetur, & est ille cuius virtute operatur: E vel potest referri ad operationem secundum quòd terminatur ad operatum, & sic dicitur aliquis operari per illud quod est, ab operante ordinatum ad operatum vt causa. vnde designatur authoritas in operante respectu eius per quem operatur, in quo est causalitas respectu operati, sed hoc contingit dupliciter. Vno modo, quando illud quod ordinatur ab operante, vt causa operati, est causa eius secundum virtutem aliam à virtute operantis, quam tamen ab ipso recipit, & hoc oportet esse instrumentum operantis, inquantum est motum ab operante, vel per imperium sicut seruus, vel motu corporali sicut res inanimatæ, vt securis. Vnde Philosophus dicit in octauo Ethicorum quòd seruus est sicut organum animatum, & organa sunt sicut serui inanimati, & hoc modo pater per filium non operatur sicut hæretici intelligebant. 8. Ethic. ca. 11. Et 1. Poly. cap. 3.

¶ Alio modo, quando eadem virtute operatur, quam tamen ab ope-

ab operante recipit, & sic dicimus patrem per filium operari, F quia est causa ipsorum operatorum vna & indiuisibili virtute cum patre, quam tamen à patre nascendo recipit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quamuis Deus operetur effectus naturæ per causas naturales, ipse tamen immediate in omnibus effectibus naturæ operatur, vnde multo fortius immediate operatur in his, quæ per filium facit, cuius est eadem numero virtus, quæ est & patris.

¶ Ad secundum dicendum, quòd causalitas præpositionis nō refertur ad operantem, sed ad operatū, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum dicitur pater intelligit, non connotatur aliquid respectu cuius filius possit esse principium, & ideo non potest dici quòd pater per filium intelligat, vel sciat, sicut dicitur in illis quæ effectum in creatura important.

¶ Ad quartum dicendum, quòd primum dicitur, quo non est aliquid prius, illa autem authoritas patris respectu filij inquantum filius à patre habet & esse & operari, ratione cuius pater per filium operatur, non facit patrem filio maiorē, vel priorem esse, vnde nō sequitur quòd filius non sit prima causa ex hoc quòd pater per filium operatur.

Non intelligendum ideo scripturam frequenter commemorare patrem operari in filio, vel per filium, tanquam filius non posset facere, si ei non porrexisset pater dexteram, vel tanquam aliquod instrumentum fuerit patris operantis: sed potius illis verbis patrem intelligi voluit cum filio & cum spiritu sancto operari, & sine eis nihil facere. G

Contra hanc expositionem surgit hæreticus.

SEd dicit hæreticus, hac ratione posset dixisse filium operari per patrem, vel in patre, & spiritum sanctum cum vtroque, vel per vtrumque, quia filius cum patre, & spiritus sanctus cū vtroq; operatur. Cui breuiter respōdetur, ideo illud dictum esse, H & non istud, vt in patre monstraretur authoritas. Non enim pater à filio, sed filius à patre operatur & spiritussanctus ab vtroque. Ideoq; filius etiam per spiritum sanctum legitur operari, quia cū spiritu sancto operat, hoc ipsum à filio habente vt operetur.

Alia prædictorum expositio.

POtest & aliter illud accipi vt dicatur pater in filio, vel per I filium operari, quia eum genuit omnium opificem, sicut dicitur per eum iudicare, quia genuit iudicem. Ita & per spiritum sanctum dicitur operari siue pater siue filius, quia ab vtroq; procedit spiritussanctus factor omnium. Vnde Ioannes Chriso. in expositione epistolę ad Hebr. sic ait. Non vt hæreticus inaniter suscipiatur tanquam aliquod instrumentū patris extiterit filius neque per eum pater dicit fecisse tanquam ipse facere non posset. sed sicut dicitur pater iudicare per filium, quia iudicem genuit, etiam dicitur operari per filium, quia cum constat opificem genuisse. Si enim causa eius pater, multo amplius eorum causa est quæ per filium facta sunt, hæc de opere primæ dici dicta sunt.

DISTIN. XIIII.

A

De opere secundæ diei, qua factum est firmamentum.

DIxit quoque Deus. Fiat firmamentū in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Diuisitq; aquas quæ erant sub firmamento ab his, quæ erant super firmamentū. Sciendum est, q illius cœli hic describitur creatio, sicut ait Beda super Gene. in quo fixa sunt sidera, cui superpositæ sunt aquę facte, & in terra, & superpositæ aliæ,

EXPOSITIO TEXTVS.

HIc notandum est, quòd dies &c. § Hic ponit acceptiones diei. vna est secundum quòd dicimus diem naturalem qui habet 24. horas, & sic sumitur quod habetur Genes. primo. Factum est vespere & mane dies vnus. Alio modo, secundum quòd dicitur artificialis scilicet tempus quo sol nostrum hemisperium illuminat, & hoc modo sumitur cum dicitur quòd tenebras appellauit noctem & lucem diem. Non ab aurora: sed à plena luce &c. § Videtur hoc esse falsum, quia à plena luce, quæ est in meridie vsque in mane alterius diei non sunt. 24. horę, & ita primus dies non habuisset K tot horas, sicut in litera dicitur.

¶ Ad quod dicendum, quòd in primo die dicitur dies non habuisse auroram, non quin lux illa quæ suo motu diem faciebat in oriente creata non fuerit, sed quia primæ illi illuminationi tenebræ commistæ non erant, sicut modo est, eo quòd aurora nunc est finis noctis & principium diei, quod tunc non contingit. § Potest etiam illud accipi &c. § Hæc expositio differt à prædicta in hoc, quòd prædicta sumebatur secundum operationem quam filius à patre habet, hæc vero sumitur ex parte operantis secundum quòd filius qui est operans à patre est. § Si enim causa eius pater est &c. § Hic communiter & improprie Chrisostomus loquitur. Non enim proprie in diuinis personis causa recipitur: sed nomine principij vtimur ad signandum originem personarum, & de hoc in primo libro dictum est.

DISTINCTIO XIIII.

DIVISIO TEXTVS.

DEterminato primo opere distinctionis, quo lux formata est, hic determinat de opere secundæ distinctionis, quod secundæ diei competit, in quo firmamentum esse factum describitur. Diuiditur autem hæc pars in partes duas. In prima, ostendit distinctionem secundo die factam. In secunda, mouet quasdā quæstiones. ibi § Quæri etiam solet cuius figura &c. §

¶ Circa primum duo facit. Primo, determinat opus primę distinctionis secūdum positionem quorundam, dicentium firmamentum ex aquis factum esse. Secūdo, secundum dispositionem eorum qui dicunt firmamentum esse de natura ignis. ibi § Quidā vero cœlum &c. § § Quæri etiam solet &c. § Hic mouet tres quæstiones. Primam de figura cœli. Secundam, de motu eius. ibi § Quæritur autē si stet &c. § Tertiam, quare prætermittit huius diei benedictio. ibi § Post hoc quæri solet &c. § Sequit. § Dixit &c. § Hic ponitur opus tertiæ distinctionis, ad quod tertia dies deputatur. Et circa hoc duo facit. Primo, describit opus tertiæ diei. Secundo, mouet quasdam quęstiones circa hoc. ibi § Si autem quæritur &c. § Vbi primo quæritur de congregatione aquarum. Secundo, de vnitate & pluralitate earum. ibi § Cumque multa constat esse Maria &c.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur quinque.

Primo. Vtrum supra firmamentum sint aliquæ aquę.
Secundo. Cuius naturæ sit firmamentum.
Tertio. A quo moueatur.
Quarto. De numero cœlorum.
Quinto. De opere diei tertiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum aquæ sint super cœlos.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd aquæ super cœlos sint, quia vt dicit Aug. Maior est Sacræ scripturæ authoritas, quam omnis humani ingenij perspicacitas: sed scriptura in pluribus locis aquas super cœlos esse commemorat. ergo videtur quòd nulla ratione negandum sit.

¶ 2 Præt. homo dicitur minor mundus, quia in eo est similitudo totius vniuersi: sed in corpore humano cerebrum in quo est frigiditas secundum Philoso. est positum super cor, quod est fons

a. super gene. ad lit. c. 5. Auicē. in lib. de intellig. c. 4.
2. de partibus aial. c. 7 Et 1. de natura aial. c. 16.

A est fons totius caliditatis. ergo videtur quòd in vniuerso aqua sit supra ignem collocata & supra solem.

Com. 42. ¶ 3 Præt. Secundú Philosophum in 2. cæ. & mun. corpora cœlestia per velocitatem sui motus, in inferioribus calorem generant: sed Saturnus inter alios planetas velocissime moueri motu diuturno, qa partibus sphæræ quanto pars plus distat á centro, tãto velocius mouetur. ergo oportebit secundum hoc, q saturnus sit calidissimi effectus, cuius cõtrariú ab astrologis dicitur, oportet ergo ibi esse aquas, p quarum ppinquitate calor Saturni minuat.

2. cæl. cõm. tex. 2. ¶ 4 Præt. Omne continuum diuisibile est in infinitum: sed quia aqua aliquo mõ diuisa per rarefactionẽ in ad aliquid spaciũ aeris ascendit, vt quando vapores eleuãtur, ergo tantum poterit diuidi quòd supra cœlum ascendet, & ita videtur aquas super cœlum esse.

de quib' dicitur. Qui tegis aquis superiora eius. † Psal. 133. In medio ergo firmamentum est, id est sidereum cœlum, quod de aquis factũ esse credi potest. Chrystalinus enim lapis cui magna est firmitas & pspicuitas, de aquis factus est. Si quẽ vero mouet, quomodo aquę natura fluidæ & in ima labiles super cœlum possint consistere, de B Deo scriptum esse meminerit, qui ligat aquas in nubibus suis. Qui enim infra cœlũ ligat aquas ad tempus vaporibus nubiũ retentas, potest etiam super cœli sphęram non vaporali tenuitate, sed glaciali soliditate aquas suspẽdere, ne labantur. Quare autem & ad quid conditæ sint, ipse nouit qui condidit. Ecce ostensum est his verbis, q cœlum factũ sit,

Sed Contra. Corpora eiusdem speciei, debetur vnus locus naturalis secundum numerum. vnde in 3. Physicorum dicitur, q ad eundem locum mouetur pars terræ & tota terra: sed C

4. Phy. tex. 45. omnis aqua omni aquę est eadem secundum speciem, vt Philosophus dicit. Cum ergo naturalis locus huius aquæ sit sub aere & super terram, quod motus eius ostendit, videtur quòd supra cœlum locus naturalis aquę esse non possit.

4. Phy. tex. 43. ¶ 2 Præt. Secundum Philosophum in 4. Physicorum, corpus continens se habet ad corpus contentum, sicut totum ad partem, & sicut forma ad materiam, quia continens inuenitur habere plus de specie quàm contentum. vnde in 2. de gene. dicitur, q species in terminus est: sed aqua habet minus de specie quam aer & ignis, quod eius grossities ostendit. ergo videtur q nullo modo aqua naturaliter possit esse sup ignem & aerẽ.

Li. 1. exem. cap. 8. & de spir. sancto. c. 6. & vlti. Respondeo. Dicendũ, q circa hoc varia dicta sunt. Ambro. enim in lib. de spiritu sancto videtur dicere, q per aquas, quæ supra cœlos sunt, spiritussanctus intelligitur, sed hoc magis ad analogicam expositionem pertinet quàm ad literalem, siue ad spiritum sanctum siue ad angelos referatur. Alij vero dicunt, aquas de natura huius elementi, quod apud nos est, super cœlos virtute diuina cõtineri. Sed hoc remouet Aug. quia in ope- D ribus sex dierum, quibus natura instituta est, non quęritur qđ Deus facere possit sua virtute: sed quid rerum natura patiatur. Aug. etiam inquirendo tangit alium modum, vt. s. firmamentum dicatur aer iste super quem aquæ per vapores ascendunt. sed hoc non videtur Sacræ Scripturæ conuenire, quę in firmamento cœli stellas positas dicit, nisi forte firmamentum

Li. 2. direc. dub. c. 31. æquiuoce sumatur, sicut Rabi Moy. dicit, qui etiam hanc expositionem innuit. Sed tamen melius possumus dicere, q intelligatur de firmamẽto, quod est cœlum sidereum, supra qđ sunt aquæ, non quidem de natura huius aquæ, quæ apud nos est, sed de natura quintæ essentiæ, habentis similitudinẽ cum hac aqua, ratione cuius nomen aquæ scriptura eis attribuit, occulta per sensibilia nota manifestans. Hęc autem similitudo non potest attendi in se secundum lucidum & diaphanum, in quibus inferiora corpora conueniunt cum cœlestibus, vt in 2. de anima dicitur. Et ideo, sicut cœlum empyreum dicitur, E quod est simile igni in hoc q est lucidum totum, ita etiã cœlũ crystallinum, vel aqueum dicitur inquantum conuenit cum aqua in hoc q est diaphanũ, siue q sit aliqua pars eius lucẽs, sicut est in cœlo sidereo, cuius quædam partes lucent. s. stellæ. & aliqua pars est diaphana. huic etiam videtur consonare qđ supra dixerat Magister q per aquas intelligitur prima materia, de cuius subtiliori parte factæ sunt aquæ, quæ super cœlos sunt, vt sic non cogamur ponere aquæ elementum supra cœlos esse, hoc autem cœlum aqueum est nona sphæra, ad quam primo reducunt astrologi motum orbis signorum communem omnibus stellis qui est de occidente in orientem, &

A iterum spheram decimam ad quam reducunt motum diurnum, qui est de oriente in occidentem.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd in hoc nihil authoritati scripturæ derogatur, si diuersimode exponatur, dummodo hoc firmiter teneatur, quòd Sacra scriptura nihil falsum contineat, constat tamẽ in scriptura Sacra multa metaphorice tradita, quæ secundũ planam superficiem literæ, intelligi nõ valẽt.

¶ Ad secundũ dicendum, q non oportet esse eundem sitũ partium in vniuerso, qui est in homine, qa in vniuerso ordinantur corpora super nos, secũdum quòd minus sunt immaterialia: sed in homine, secũdum quòd expedit ad cõseruationem vitæ, & ad cõuenientem executionem animæ, & pp hoc illud, quod est principiũ vitæ in † 2. super. homine, scilicet cor, est in medio positum vt ab oĩ læsione conseruetur, & vitã proportionaliter in omnes partes corporis diffundat: sed cœlum quod propter suam impossibilitatem est conseruans, non conseruatum à corpore alio, est in extremo positum, quasi conti- C nens: cuius tamen motus est vt vita quædam natura existentibus omnibus, vt in 8. Physicorum dicitur, ad similitudinem motus cordis in animali, vt dicit Rabi Moyses.

scilicet illud, in quo fixa sunt sidera, id est quod excedit aerem, & de qua materia, s. de aquis, & quales sint aquæ, quæ super illud cœlum sunt, scilicet vt glacies solidatæ sunt.

Alij putant cœlum illud esse igneæ naturæ. quibus consentit Augustinus.

B QVidam vero cœlum, quod excedit aeris spacium, igneæ naturę dicunt, asserẽtes super aerem purum ignem esse, qui dicitur esse cœlũ, de quo igne sidera & luminaria facta esse coniectant, quibus Augustinus consentire videtur. Vtrum vero nomine firmamẽti, cœlum quod excedit aerem: an ipse aer hic in-

¶ Ad tertium dicendum, quòd Saturnus habet infrigidare ex propria natura, & virtute consequente speciẽ suam: vnde non oportet, quòd ad eius infrigidationem aquæ, super cœlos ponantur, quia si ibi essent ipsum non infrigidarent, cum sint de natura quintæ essentiæ non susceptibilis peregrinæ impressionis: quod iterum si esset possibile, magis infrigidarent stellas octauæ sphærę, velut sibi propinquiores, quarum tamen quędam inueniuntur esse calidissimi effectus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd corpora naturalia in infinitum diuidi non possunt, quia omnium natura constantium, vt in 2. de anima dicitur, est terminus magnitudinis: nec tan- Cõtex. 41. tum in augmento, sed etiam in diminutione: & ideo etiam est inuenire minimam carnem, & minimam aquam, vt in primo Physicorum dicitur: & ideo in qualibet specie oportet esse ter- D minum quendam rarefactionis, vltra quem, species non saluatur. Vnde vltima raritas, ad quam potest peruenire, est secundum q materia stat sub forma ignis, vt dicit Commenta. in Com. 70. 4. physico. Vnde posset aqua tantum rarefieri, quòd iam non & 71. esset aqua nec vapor, sed aer vel ignis.

¶ Præterea. Cum ignis sit maxime actiuus, non posset pertransire regionem ignis vapor ille, qui consumaretur, & adhuc minus possibile esset, vt substantia orbium penetraret, qui secundum omnes sunt indiuisibiles, nisi metaphorice diuidi dicantur.

ARTICVLVS II.

b Vtrum firmamentum sit de natura inferiorum corporum.

E AD Secundum sic proceditur. Videtur q firmamentum sit de natura inferiorum corporum. Dicit enim Basilius in Exameron, quod est de natura ignis. In litera etiam dicitur, quòd est de aqua in modum crystalli congelata, quæ duo constat esse de natura inferiorũ corporũ. ergo & firmamentũ.

¶ 2 Præt. Ignis est nobilissimum corporum, inter elementa: sed non est probabile, vt nobilissimum corpus, in operibus creationis prætermitteretur: cum ergo scriptura specialem mentionem de igne non faciat, videtur quòd nomine firmamenti intelligatur.

¶ 3 Præter. Omne agens agit sibi simile sed corpora superiora in inferioribus habent effectum caliditatis & humiditatis. ergo vi-

go videtur, quòd qualitatibus efficiantur: & ita videtur esse de natura inferiorum corporum. F

¶ 4 Præter. Proprium ignis est secundum Philosophum esse specie subtilissimum corporum: sed nihil corporum est cœlo subtilius & nobilius. ergo videtur, quòd cœlum sit ignis, & sit idem quod prius.

Sed Contra. Dion. dicit in 4. ca. de diui. nomi. q cœli & stellę, habent substantiã ingenerabilem & inferiora corpora sunt generabilia & variabilia ergo firmamentum nõ est de natura inferiorũ corporum.

¶ Præter. Cum natura sit principiũ motus & quietis, oportet, q per motum iudiciũ de natura corporis accipiamus: sed motus circularis naturalis cœlo est, quia est primus mot⁹, motus autem violentus non põt esse primus: nulli autem inferiorum corporum naturalis est motus circularis. ergo oportet, quòd cœlum nõ sit de natura inferiorum corporum, nec habens contrarium sicut nec motus eius.

telligatur, idem Aug. quærit nec absoluit. Magis tamen approbare videtur cœlum, illud hic accipi, quod spatia aeris hic excedit, aquas vero quæ super illud cœlũ sunt, dicit vaporaliter trahi, & leuissimis suspendi guttis. Sicut aer iste nubilosus exhalatione terræ, aquas vaporaliter trahit, & p subtiles minutias suspendit, & post corpulentius conglobatas pluuialiter refundit. Si ergo põt aqua, sicut videmus ad tantas minutias peruenire, vt feratur vaporaliter super aerem, aquis naturaliter leuiorem, cur nõ credemus etiam super illud leuius cœlum minutioribus guttis, & leuioribus emanare vaporibus. Sed quoquo modo ibi sint, ibi esse non dubitam⁹. G

Respondeo. Dicendum, quò circa hanc quæstionẽ fuit philosophorum diuersa positio. Omnes enim ante Arist. posuerunt cœlum esse de natura quatuor elementorum. Aristo. autem primus hãc viam improbauit, & posuit cœlum esse quintam essentiam sine grauitate & leuitate, & alijs contrarijs, vt patet in primo cœli & mundi, & propter efficaciam rationum eius, posteriores philosophi consenserunt sibi: vnde nunc omnes opinionem eius sequuntur. Similiter etiam expositores sacræ scripturæ, in hoc diuersificati sunt, secundum q diuersorum philosophorum sectatores fuerunt à quibus in philosophicis eruditi sunt. Basilius. n. & Aug. & plures sanctorum sequuntur in philosophicis, quæ ad fidẽ non spectant, opiniones Platonis: & ideo ponunt cœlũ de natura quatuor elementorũ. Dionysius aũt fere vbiq; sequitur Arist. vt patet diligenter inspicienti libros eius: vnde ipse separat corpora cœlestia ab alijs corporibus, & ideo hanc positionem sequens dico, q cœlũ non est de natura quatuor elementorum, sed est quintum corpus. H

3. cæl. a 60. cõtex. vsq; in fin.

Tom. 1. sup Gen. aduer. mart. & sup Geñ. ad lit. lib. 1. c. 1. & sæpe alias Dion. 3. cæl. hier. 3. cęl. tex. 64.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd alij sancti hoc tradiderunt, non quasi asserentes, sed sicut vtentes his, quæ in philosophia didicerant: vnde non sunt maioris authoritatis quàm dicta philosophorum quos sequuntur, nisi in hoc, quòd sunt ab omni infidelitatis suspitione separati: vel potest dici, quòd sumunt ignem & aquam, secundum similitudinem lucis, & diaphaneitatis. I

Lib. 2. 31.

¶ Ad secundum dicendum, q Rabi Moy. dicit, quòd ignis intelligitur per tenebras, quæ in principio creationis commemorantur, vt sic numerus & ordo elementorum designetur, dum super terram aqua, super aquam spiritus, id est aer super spiritum, qui est facies abyssi tenebræ describuntur, eo quòd ignis in sua sphæra non lucet, vt à philosophis probatum est. Sed quia hæc expositio videtur nimis extranea, ideo põt melius dici, q ibi non tanguntur nisi creaturæ, quæ habent manifestam apparentiam, & vtilitatem apud nos omnes; & propter hoc etiam de aere, nõ fecit mentionem, quia aer esse corpus à vulgo non percipitur: vnde quidam vacuum plenum aere dixerunt: similiter & ignis elementum, secundum quòd in sphæra sua est, non sensu, sed ratione depræhenditur: & ideo horum creatio rudi populo explicite non proponitur: sed per aquam omnia tria intelliguntur, quasi medium corpus inter cœlum & terram. Vel dicendum secundum August. quòd aer quatum ad superiorem partem propter tranquillitatem, cum cœlo computatur quod est ignis, secundum eius positionem, & idẽ nos possumus dicere de igne, ex quo non ponimus cœlum, de natura quatuor elementorum. K

Super lib. Gen. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quando materia est proportionata ad recipiendam actionem, secundum virtutem agẽtis, tunc agens facit sibi simile in specie, & dicitur agens vniuocũ: quando autem materia non est proportionata ad recipiẽdum actionem, secundum virtutem agentis, seruatur quidem aliqua similitudo effectus ad agentem, secundum qđ dicit Dio. in 2. ca. de diui. nomi. q habent causata, causarum suarũ contingentes imagines: & tamen non oportet eodem modo inueniri aliquid in causa, quo est in effectu: sed eminentiori, & ita ẽt calor aliquo mõ est in sole, non quidem denominans ipsum, vt dicatur calidus formaliter, sed effectiue secundum virtutem calefaciendi, quæ in eo est.

¶ Ad quartum dicendum, q subtilitas & raritas nõ inuenitur vniuoce in corporib⁹ cœlestibus, & inferioribus, vt dicit Cõmẽ. in lib. de substãtia orbis. vnde ignis dicitur esse subtilissimum corporum, secundum illam acceptionem, qua subtilitas in inferioribus corporibus inuenitur: tamen authoritates ex exemplis sumptæ parum cogunt. 1. vt su. c. 9.

Quales sint aquæ, & quæ sit figura firmamenti.

B

QVæri etiam solet, cuius figuræ sit cœlum. Sed spiritussanctus, quamuis authores nostri sciuerint, per eos dicere noluit, nisi quod prosit saluti. Quęritur etiam si stet,* an moueatur cœlũ, si mouetur inquiũt, quomodo est firmamentum? si stat, quomodo fixa sidera in eo circumeunt? sed firmamentum dici põt, non propter stationem: sed propter firmitatem, vel terminum aquarum intransgressibilẽ, si autem stat, nihil impedit moueri & circumire sidera.

ARTICVLVS III.

Vtrum motus cœli sit ab intelligentia.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd motus cœli nõ sit ab anima vel intelligentia. Motus enim cœli est motus naturalis, vt in primo cœli & mun. dicit Philosophus: sed motus naturalis est, cuius principium est forma corporis naturalis. ergo videtur, q motus cœli sit à forma naturali eius, & non ab aliquo mouente per appræhensionem. Cõt. 82.

¶ 2 Præterea. Omnis motus ab anima est, cum labore & pœna, vt in 2. cæl. & mund. dicitur: sed motus cœli non est huiusmodi, quia non posset esse continuus & vniformis. ergo non mouetur ab anima. Cõt. 63.

¶ 3 Prętèrea. Anima intellectiua non coniungitur corpori nisi mediante sensitiuo & nutritiuo, vt patet ex comparatione partium animæ ad species figurarum in 2. de anima: sed corpora cœlestia, non possunt habere animam sensitiuam vel nutritiuam, quia non habent corpus complexionatum, quale exigitur vt sit instrumentum operationum animæ vegetatiuę & sensitiuæ. ergo videtur, quòd nec ab anima intellectiua moueri possit. Cõt. 29.

¶ 4 Præterea. Omne corpus motum ab anima, habet dextrum, & sinistrum, & alias differentias positionis: sed corpus cœleste cum sit totum vniforme, non habet huiusmodi diuersitatem in partibus. ergo videtur, quòd non possit esse motum ab anima.

Sed contra est, quia probatur in 7. Physicorum, quòd omne quod mouetur localiter, oportet reduci in primum, quod ex se mouetur: sed ex se motum non potest esse (vt probatur ibidem) nisi illud, cuius vna pars est mouens, & altera mota, & omnis talis motus, est motus virtutis appræhendentis. ergo oportet motum cœli, esse ab aliqua virtute appræhendente. Cõt. 3.

¶ Prętèr. Omnis motus naturalis est corpus, existentis extra vbi suum, hoc autem est impossibile in cœlo ponere. ergo motus cœli est ab aliqua appræhensione.

Respondeo. Dicendum, q circa hoc est multiplex opinio. Quidam enim dicunt, quòd sicut motus aliorum corporum simplicium est ex naturis eorum corporalibus, ita etiam motus corporis cœlestis. Illud autem non videtur esse verũ, quia omnis motus est ab aliquo motore. In motu autem corporũ simplicium, quàmuis forma naturalis sit principium motus, non tamen est motor *. Sed essentialis motor est generans qđ dedit formam, & accidentalis est remouens prohibens, vt probatur in. 8. physic. quę nullo modo competũt corpori cœlesti. * D. 691. Cõtex. 33.

¶ Et præterea, motus naturalis, est ad vnam partem tantũ, &

perficitur

perficitur quiete naturali, & est corporis existentis extra vbi naturale, quæ omnia etiam à corpore cœlesti aliena sunt. Et ideo alij dicunt, ꝙ oportet motū corporis cœlestis esse ab aliquo intellectu & voluntate: sed non immediate ab ipso Deo, hoc etiam ordini diuinæ sapientiæ non cōgruit: cuius effectus ad vltima per media deueniunt, vt Diony. dicit.

Quare tacuit scriptura de opere secundæ diei, quod in alijs dixit.

POst hæc quæri solet, quare hic non est dictum, sicut in aliorum dierum operibus, Vidit Deus, ꝙ esset bonum, Sacramentum aliquod hic commēdatur. Ideo enim fortasis nō est dictum, quod tamē sicut in alijs factum est, quia binarius principium est alteritatis, & signum diuisionis.

Et ideo Greg. dicit in 4. dialogorum, ꝙ corporalis creatura, per spiritualē administratur: & ideo probabile est, ꝙ aliquis intellectus creatus, sit motor proximus cœli. Sciendum tamen, ꝙ philosophi posuerunt diuersos, motores, diuersis motibus & mobilibus. vnde secundum eorū numerum probauerunt, numerum intelligentiarum mouentium: vnicuique tamen orbi assignauerunt duos motores, vnum coniunctū quem dixerunt animam orbis, & alterum separatum, quem dixerunt intelligentiam, cuius positionis ratio fuit, quia intelligentia secundum eos habet formas vniuersales, quæ non conuenient, vt immediate dirigant in renouationibus diuersis motus cęli, & in his quæ per motum cœli educuntur: & ideo oportet habere motorem, in quo sint formæ particulares dirigentes in motu, & hunc dicunt esse animam orbis. Hæc autem positio partim est hæretica, & partim catholice sustineri potest. Ipsi enim ponunt, ꝙ C ces secūdum ordinem exeunt à Deo, ita ꝙ à causa prima, quæ Deus est, creatur immediate intelligentia, à qua iterum exit anima orbis, & ab illa producitur substātia ipsius orbis, & pro tanto potest dici motor proximus forma eius vel anima, quia dat sibi esse, sicut causa sibi proportionata. Hoc autē fides nostra non patitur, quę solum Deum, rerum creatorem ponit, vt

Vera pō. supra dictum est. Et ideo angelos, qui mouēt orbes proxime, possumus motores dicere, non formas vel animas, quia orbes recipiunt ab eis motum tantum, non autem esse. In hoc autē sustineri potest, vt dicamus superiores angelos, qui habent formas magis vniuersales esse motores separatos & remotos, angelos autem inferiores, qui habent formas magis particula-

Tract 10.c. 1.princ. res, vt prius dictum est esse motores proximos. Vnde et Auicen. dicit ꝙ intelligentiæ apud philosophos sunt, qui in lege vocant superiores angeli vt cherubim & seraphim animæ vero; orbium dicuntur inferiores, qui dicuntur angeli ministerij. D

D. 334. ¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ sicut Commentator dicit in primo cœli & mundi, qui motus cœli dicitur naturalis, non quia principium eius actiuum sit aliqua forma naturalis, sed quia ipsum corpus cœleste, est talis naturæ, vt talem motum natum sit suscipere, ab aliquo intellectu, non habēs naturam repugnantem, huic motui voluntario, sicut est in nobis. Natura enim non tantum dicitur de forma, sed etiam de materia.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ philosophus loquitur contra illos, qui ponebant cœlum de natura inferiorum corporū: tunc enim motus ille esset ab anima, contra naturam corporis moti: & ideo oporteret laborem, & pœnam esse in mouendo. Sed si ponatur motus ille ab intellectu, secundum conditionem corporis moti, non est ibi violentia nec labor.

Cap.2. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sicut dicit Commen. in libro de substantia orbis, corpus cœleste non est generabile, nec est corruptibile, sicut corpus nostrum: & ideo non indiget aliqua forma vegetante ipsum. Similiter etiam motor eius, non acquirit cognitionem à rebus, sed habet scientiam quasi actiuam: & ideo non indiget anima sensitiua: & ideo etiam secundum philosophos non dicitur vniuoce anima cœli & hominis. E

A cōt.7.vsque ad 16. ¶ Ad quartum dicendum, quòd secundum Philosophum in 2. cœli & mun. in corpore cœli est assignare differētias positionum: ita ꝙ dextrum eius dicatur oriēs, vnde incipit motus, & sinistrum occidens, & superius polus meridionalis, & inferius polus septentrionalis, & anterius, superius hemisperium, & posterius, inferius: tamen istæ partes, vt idem Commen. dicit, diuersimode assignantur in corpore cœlesti, & in corporibus nostris quantum ad duo. Primo, quia in nobis istæ partes figura, & virtute diuersificantur: non autem in corpore cœlesti, cū vndique sit sphæricum. Secundo, quia in nobis determinata A pars est dextra, quæ nunquam fit sinistra. In corpore autem cœli illa pars orbis, quæ nunc est dextra postmodum fit sinistra, quia pars, quæ nunc est in oriente postmodum est in occidente, quod contingit ex hoc, ꝙ virtus exequens motum in nobis est actus corporis cuiusdam affixa organis, scilicet musculis & neruis. quod non contingit in corpore cœlesti.

De opere tertiæ diei, quando aquæ congregatæ sunt in vnum locum.

C

SEquitur Dixit Deus. Congregētur aquæ in vnum locum, & appareat arida. Tertij diei opus est, congregatio aquarum in vnum locū. Congregatæ enim B sunt omnes aquæ cœlo inferiores in vnam matricē, vt lux quæ præterito biduo aquas clara luce illustrauerat, in puro aere; clarior resulgeat, & appareat terra quæ

ARTIC. IIII.

Vtrum numerus rerum conueniēter assignetur à Rabano.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter à Rabano numerus cœlorum assignetur. Ponit enim septem cęlos, scilicet empyreum, crystallinū, sydereum, igneū, olympium, æthereum, & aereum. Est. n. cœlum sanctæ trinitatis, in quod Lucifer ascendere voluit, vt supra dictum est: hoc autem ab omnibus enumeratis differt. ergo insufficienter videntur cœli enumerari.

Beda super 1.c.Geñ.

¶ 2 Præterea. Sicut in sphæra aeris & ignis differt conuexum & concauum, ita etiam in sphæra cœli empyrei & crystallini: sed penes conuexum & concauum ignis & aeris, sumitur duplex cœlum, vt infra dicetur. ergo similiter in cœlo empyreo debet duplex cœlum assignari.

¶ 3 Præterea. Pręter cœlum sidereum, in quo sunt sidera fixa, sunt etiam orbes septem planetarum, qui etiam cœli nomen sortiuntur. cum ergo de eis mentionem nō faciat, videtur insufficienter cœlos assignare.

¶ 4 Præt. Sicut aer & ignis communicant cum cœlo in luce & diaphaneitate, ita etiam & aqua: sed ratione huius conuenientiæ aer & ignis cœlum dicuntur. ergo videtur, quòd oportuisset similiter aquam & elemētum, inter cœlos computare.

Sed contra. Videtur quòd non sint tot cœli, sed solum tres, per hoc quod legitur 2. Corin. 12. Paulus vsque ad tertium cœlum raptus.

Respondeo. Dicendum, ꝙ cœlum potest nominari, aut solum ab aliqua cœlesti proprietate, aut simul à proprietate & natura. Natura enim corporis cœlestis est, vt separatum sit à corruptione & a contrarijs, proprietates autem eius præcipue attenduntur in altitudine situs, & claritatis participatione. Si ergo nominemus cœlum à natura, & proprietate cœlesti, sic est triplex cœlum, quorum vnum est vniforme & immobile, scilicet empyreum. Secundum vniforme & mobile, scilicet cęlum crystalinum. Tertium difforme in partibus & mobile scilicet sidereum. Si autem dicatur cœlum à proprietatibus cœlestibus tantum, sic erit quadruplex cœlum. Sunt enim duo elementa, quæ simul claritatem lucis participant, & altitudinem situs, s. aer & ignis, in quorum vtroq; distinguitur pars superior, quantum ad conuexum sphærę ipsius, & pars inferior quantum ad concauum: pars ergo superior sphærę ignis dicitur cœlum igneum, eo ꝙ ignis ibi purissimus est, propriam naturam seruans, pars autem inferior eius cœlum olympium dicitur, à quodam monte, qui nominatur olympus in Macedonia, qui vltra nubes in altu dicitur porrigi, superior vero pars E aeris, dicitur cœlum æthereum, propter inflammationē illius partis ex propinquitate ignis, quia vt in 1. Cæl. & mun. dicitur, nomen ætheris designat corpus velocis motus, cito inflammabile vt inflammans, inferior vero pars aeris dicitur cœlum aereum, in qua est aer seruans proprietate aeris nobis noti, & in vsum nostrum venientis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cœlum sanctæ Trinitatis nominatur metaphorice ipsa celsitudo diuinæ maiestatis, & transumptiua similitudine, qualis potest esse corporalium, & spiritualium secundum proportionabilitatem: & ideo non oportuit, vt in eandem diuisionem cum cœlis corporalibus veniret.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ corpus illud quod natura cœlum dicitur, non est alterabile ex contactu alterius corporis: & ideo eādem naturam retinet, in qualibet sui æternitate: & ideo in talibus corporibus non distinguitur duplex cœlum, secundum

dum superiorem & inferiorem partem, sicut in aere & igne, cuius extremitates, ex alteratione corporum contingentium diuersis proprietatibus disponuntur.

¶ Ad tertium dicendum, q sub cœlo sidereo includuntur cœli septem planetarum, qui omnes in hoc conueniunt cũ sphæra stellarum fixarũ, q habent difformitatē in partibus ex eo, q aliqua pars est lucida vt stella, & altera pars diaphana, vt sunt reliquæ aliæ partes orbis.

¶ Ad quartum dicẽdum, q quãuis aqua participet diaphaneitatem: non tamẽ participat altitudinẽ situs, cum in pluribus sit graue quàm leue: est enim graue in loco ignis & aeris, leue vero in loco terræ totum, ignis vero est leuis simpliciter, aer autem in pluribus leuis quàm grauis, vt dicitur in 4. Cæl. & mun. & ideo elementum aquæ, non consequitur nomen cœli.

¶ Ad quintum dicendum, q per triplex cœlum intelligitur secũdum Gl. triplex genus visionis, vel ẽt triplex hierarchia: vel potest dici, q tertium dicitur empyreum, vt tantum triplex cœlum sumatur quod naturam cœlestem habet, vt dictum est, scilicet empyreum, crystallinum, sidereum.

cooperta latebat, & quæ aquis limosa erat, fieret arida, & germinibus apta. Eodẽ enim die protulit terra, herbam virentem, lignumque faciens fructum. Si autem quæratur, vbi congregatæ sunt aquæ, quæ totum texerant spatium vsque ad cœlum, potuit fieri, vt terra subsidens concauas partes præberet, vbi fluctuantes aquas reciperet: potest etiam credi primarias aquas rariores fuisse, quæ sicut nebulæ tegerent terras: sed congregatione esse spissatas, & ideo facile in vnum posse redigi locum.

Quomodo omnes sunt in vnum locum congregatæ, cum multa sint maria & flumina:

CVmque constet esse multa maria & flumina, in vnũ tamen locum, dicit aquas
G congregatas propter cõtinuationem omnium aquarum, quæ in terris sunt. Quia cuncta flumina, & Maria magno mari iungun-

ARTICVLVS V.

Vtrum opus tertię diei, conuenienter describatur.

1.q.69. art.10. AD Quintum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter opus tertiæ diei describatur. In tertia enim die facta est distinctio medij elementi ab vltimo: sed sub medio elemento includitur ignis, aer, & aqua, vt dictum est: cum ergo ignis & aer sint nobiliora quàm aqua, videtur quòd inconueniẽter eorum mentionem prætermisit.

¶ 2 Pręterea. Cuilibet corpori debetur locus naturalis, secundum exigentiam suæ formæ. Vnde Commen. dicit in 8. phy. quòd quanto ignis accipit de specie in generatione, tãtum habet de vbi: sed aqua etiam ante tertium diem, formam naturalem habuerat, quod patet ex scriptura, quæ ipsius aquæ in principio mentionem facit. ergo à principio suæ creationis in suum locum tendebat. ergo non videtur tertiæ diei opus, congregatio aquarum in vnum locum.

¶ 3 Præt. In elementis est talis ordo, quòd subtilius se habet ad minus subtile, sicut continens ad contentũ. vnde ignis continet aerem, & aer aquam: sed aqua etiam est subtilior terra. ergo aqua debet totam terram continere, & non in vnam partem eius congregari.

¶ 4 Præter. A loco in quem mouetur corpus naturaliter, non potest moueri nisi violenter, vt in 2. Cæl. & mun. habetur. Si ergo aqua naturaliter congregatur, in vnam partem terræ, videtur q ad alias partes defluere non posset nisi violenter. Nullus autem motus violentus est perpetuus, vt in 1. Cęl. & mun. dicitur. Cum ergo ex mari, quod dicitur locus congregationis aquarum, indeficienter aqua ad reliquas partes terræ deriuetur, quod ipsa perennitas fluuiorum ostendit, videtur q non naturaliter aquæ in vnum locum congregentur, & ita incõuenienter talis congregatio in institutione naturæ cõmemorat.

¶ 5 Præt. In loco naturali vnumquodq; elemẽtum est purum & simplex: sed aqua in mari non videtur esse purum elementum, quod ipsa salsẽdo ostendit, cum aqua de natura sua sit insipida. ergo videtur, quòd non naturaliter in locum vnum, scilicet in mare aquæ congregentur, & sic idem quod prius.

¶ 6 Prætet. Plantæ videntur ad ornatum terræ pertinere: sed ad ornatum deputantur tres vltimi dies. ergo in opere tertiæ diei de productione plantarum mentio facienda non erat.

¶ 7 Præter. Herbæ quædam vel plantæ, non videntur in tertia die esse productæ: sed post peccatum hominis, vt habetur Gen. 3. Spinas & tribulos germinabit tibi. ergo videtur, quòd inconuenienter in tertia die dicatur terram, herbam viretem protulisse, cum hoc non sit vniuersaliter verum.

¶ 8 Præterea. Sicut plantæ generantur in terra: ita etiã & cor-
F pora mineralia. ergo videtur, quòd insufficienter rerum productionem determinet scriptura, cum in hac die de mineralibus mentio non fiat.

Respondeo. Dicendum, q opus distinctionis attenditur, secundum hoc, q corporibus, quæ sunt elementa mundi, conferũtur virtutes, vniuersaliter ad naturales effectus mouẽtes, cuiusmodi sunt qualitates actiuæ & passiuæ elementorum: & ideo huiusmodi qualitates, in inferioribus elementis tertia die collatæ intelligũtur, quibus abinuicẽ, & proprietate & situ separantur, eo quòd inter qualitates elementates, etiam grauitas & leuitas continentur, quæ sunt principia motus elementorum ad propria loca, & etiam quietis naturalis eorum in eisdem, sicut caliditas & frigiditas, sunt principia alterationis: & ideo ex collatione talis virtutis, dicuntur aquæ tertia die in vnum locum congregatæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, q ignis & aer sunt elementa magis latentia, eo quòd non ita sensu percipiunt, sicut aqua: & ideo legislator rudi populo legem proponens, ex manifestis quæ tetigit, occulta intelligenda reliquit. Vel dicendum, vt prius dictum est, q aer quantũ ad superiorem partem cõpræ-
H henditur nomine cœli, quantum vero ad inferiorem nomine aquæ propter similitudinem humiditatis, quam cum aqua habet, cuius vaporibus resolutis, quodammodo aer inspissatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut calor & frigus nõ sunt formæ substantiales elementorum, ita nec grauitas & leuitas, quia non possent esse alijs corporibus accidentales. vnde sicut substantia non est principium alterationis, nisi mediante calore vel frigore: ita nec est principium motus vel quietis localis, nisi mediante grauitate & leuitate: & ideo quàmuis aqua formam substantialem ex opere creationis habuerit, non tamen ex hoc in proprium locum congregabatur: sed per opus suæ distinctionis intelliguntur hæc opera ordinata, secundum tẽpus, siue secundum naturam. Verbum autem Commentatoris intelligendum est de corporibus, secundum q sunt in sui
I complemento quantum ad primum, & ad secundum esse.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quanto aliquod elementũ est subtilius, tanto est maius in quantitate: & ideo aer est maior quàm aqua, & aqua quàm terra: & ideo aer complectitur ista duo, vndique complexus sphæricam figuram, à quo deficit aqua, quæ quidem terram cingit, non totam operiens ipsam, complexus quidem circulum, sed deficiens à complexione sphæræ, & hoc etiam sequitur necessitatem finis, vt in terra possit esse habitatio animalium respirantium, & generatio plantarum. terra vero quasi minima in centro concluditur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd corpora inferiora præter motus proprios sequũtur quodammodo motum superiorum, & quanto est perfectius corpus inferius, tanto magis consequitur de motu superioris, quod patet ex hoc, quòd in corporibus cœlestibus orbis inferior, præter motum proprium, reti-
K net motum superioris orbis quo defertur: ita etiam est in elementis, q ex motu corporum cœlestium aliquid consequuntur de motu circulari, pręter motus proprios naturales, quod euidentissime apparet in refluxu maris, qui sequitur motum lunæ: non tamen hoc fit per motum violentum, quia dicit Commen. in 4. cœli & mun. quòd motus quibus elementa sequuntur impressiones corporum cœlestium non sunt violenti, cum sit secundum naturalem ordinem corporum, quòd inferiora impressionem superiorum sequantur, & tanto plus, quanto perfectius fuerit in natura corpus inferius, & per hũc modum ex impressione cœli mouentis elementa, ad missionem aqua subingreditur terram, vt sit apta ad generationem mineralium, & animalium, & plantarum, & exinde in locum proprium naturali motu reuertitur, vt dicitur Ecclesi. 1. Ad locum vnde exeunt flumina, reuertuntur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd omnia elementa in loco vbi contingunt se, alterantur à sua natura, vt sit quidam motus coniunctionis inter ea, & exinde in mari causatur salsedo ex

admistione

A admistione vaporis terrestris, simul cum adustione radij solaris,& hoc præcipue prope terram,& in superficie. In profundo enim pelagi inuenitur aqua dulcis, vt patet ex verbis Philosophi dicentis in libro de animalibus, quòd quidam piscis, qui dicitur Malarie, inuenitur valde magnus in locis pelagogis, in quibus abundant aquæ dulces.

¶ Ad sextum dicēdū, quòd de productione plantarum, videtur esse diuersitas inter Aug. & alios sanctos. Aug. enim videtur velle, ꝙ cum dicitur, Producat terra herbam virētem &c. non intelligitur tunc plātas esse productas in ꝓpria natura, sed tūc terræ datam esse virtutem germinatiuam, ad producēdū plantas opere propagationis, alijs autem videtur, ꝙ tūc etiam plātæ productæ sunt. vtroque autem modo conueniēter productio plantarum ad opus distinctionis ꝑtinet, quia ad earum pullulationem sufficit virtus cœlestis loco patris,& virtus terræ loco matris, vt Philosophus dicit. Et sic principia communia actiua, quæ ad opus distinctionis pertinent, sufficiunt ad generationem plantarum. nō autem ad productionem animalium, ad quam requiritur virtus formatiua in semine existens, vel quia quælibet res pertinet ad ornatum illius loci, in quo mouetur, & non in quo quiescit. Plantæ autem radicitus infixæ terræ adhærent: & ideo ad ornatum eius non pertinent: sed cum ipsa computantur: sicut dicit August. super Geñ. secun do.

Ad literam, c. 12. & 13. ¶ Ad septimum dicendum, quòd plantæ nociuæ, simul etiam cum alijs productæ sunt: non tamen homini ante peccatum nociuæ fuissent, diuina prouidentia ipsum protegente: sed post peccatum in nocumentum hominis esse cœperunt. vnde signāter dicitur, germinabit tibi.

¶ Ad octauum dicendum, ꝙ generatio mineralium est occulta in visceribus terræ, & ideo non oportuit de his populo facere mentionem: sed de his solum, quæ manifesta sunt.

D ¶ Præterea. Mineralia non participant aliquem gradum dignitatis in entibus supra elementa, cum vita careant: propter quod oportuit de his specialiter fieri mentionem.

tur. Ideoque cum dixerit aquas congregatas in vnum locum: deinde dicit pluraliter, congregationesque aquarum propter multifidos sinus earum, quibus omnibus ex magno, mari principium est.

DISTINCTIO XV.

A

De opere quartæ diei, quando facta sunt luminaria.

SEquitur. Dixit Deus. Fiāt luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem. In præcedēti triduo disposita est vniuersitatis huius mundi machina,& partib' suis distributa. Formata enim luce prima die, quæ vniuersa illustraret, duo sequentes dies attributi sunt supremæ & infimæ parti mūdi: firmamento, scilicet & aeri,& terrę & aquæ. Nam secunda die firmamentum desuper expansum est. Tertia vero aquarum molibus, intra receptacula sua collectis, terra est reuelata, atque aer serenatus.

B Quatuor igitur mundi elemēta illis diebus, suis locis distincta sunt & ordinata. Tribus autem sequentibus diebus, ornata sunt illa quatuor elemēta. Quarta enim ornatum est firmamentum sole,& luna,& stellis. Quinta, aer in volatilibus, & aqua in piscibus ornamenta acceperunt. Sexta accepit terrę iumenta & reptibilia & bestias, post quæ omnia factus est homo de terra & in terra: non tamen ad terram, nec

EXPOSITIO TEXTVS.

QVod De aquis factum esse credi potest &c.} Hoc intelligendum est, quantum ad proprietatem perspicuitatis, & non quantum ad naturam corporis elementaris. sed hoc etiam credi potest, quia contra fidem non est. {Sed Spiritussanctus quàmuis &c.} Notandum, ꝙ hic authores nostros nominat eos, qui libros canonicos ędiderūt, scilicet Apostolus & Prophetas, qui hæc scribere non curauerunt: sed ab alijs Sanctis asseritur, & philosophis probatur cœlū esse sphæricæ figurę, quod rationibus naturalibus, & etiam mathematicis demonstratur. {Quæ autem sistet &c.} De hoc etiam

B Almagesto. li. 7. c. 1. & 2. apud Philosophos est duplex opinio. Aristote. enim vult tantum orbes moueri, & non stellas habere: sed Pthole. vult stellas habere proprium motum, præter motum orbis, quàmuis autem vtroque modo motus localis cœlestibus orbibus ascribatur, motus tamen varians aliquid in eius substantia, ab eo excluditur, ex cuius priuatione firmamentum vocatur. {Post hæc quæri solet &c.} Præter hanc rationem misticam, quæ in litera tangitur, aliam literalem magister in hystorijs assignat, quam etiam & Rabi Moyses tangit, quia scilicet in secunda die, medium elementum à supremo distinguebatur, & ita non erat perfecta distinctio medij elementi, nisi etiam ab infimo distingueretur: & sic patet opus secundæ diei in tertia die consumatum esse: & ideo benedictio tertiæ diei ad vtrumque refertur.

DISTINCTIO XV.

DIVISIO TEXTVS.

A POst opus creationis & distinctionis. hic incipit Magister ꝓsequi opus ornatus. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de operibus trium vltimorū dierum, qui ad ornatum deputatur. In secūda determinat de quiete septimæ diei: in qua totius operis consummatio ostenditur. ibi {Iam de septimæ diei reqe &c.} Prima in duas. In prima prosequit opus, ornatus secundū sententiam aliquorū sanctorum. In secunda prosequitur sentētiā August. de operibus sex dierum. ibi {Sed antequàm de hominis creatione &c.} prima in tres, secūdum tres dies, quib' opus ornatus perficitur. In prima enim determinat de opere quartæ diei. In secūda de opere quintæ. ibi {Dixit Deus: Producant aquæ &c.} In tertia de opere sextæ diei. ibi {Sequitur dixit Deus producat terra &c.}

C Circa primam duo facit. Primo distinguit opera ornatus ab inuicem, & ab operibus distinctionis. Secūdo, prosequitur specialiter opus quartæ diei. ibi {Quia ergo cœlum &c.} Tertio, mouet quandam dubitationem & soluit. ibi {Quod autē subditur, & sint in signa &c.} {Sequitur dixit Deus &c.} Hic describitur opus sextæ diei. Et circa hoc tria facit. Primo ponit opus quod sexto die factum est. Secūdo mouet circa hoc duas quæstiones, vnam de animalibus nociuis. ibi {Quæri solet de venenosis &c.} Aliam de animalibus ex putrefactione generatis ibi {De quibusdam etiam minutis &c.} Tertio assignat rationem ordinis eius, quod vltimo factum est ad opera præcedētia. ibi {Omnibus autem creatis &c.} {Iam de septimæ diei requie &c.} Hic Magister prosequitur ea, quæ ad septimum diem pertinent. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quomodo intelligatur authoris requies. Secūdo, quomodo intelligatur operis consummatio. ibi {Sed quæritur quomodo septima

D die &c.} Tertio ostendit, quomodo intelligatur ipsius diei sanctificatio. ibi {Illum autem diem sanctificasse &c.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic tria quæruntur.

Primo. De productione stellatum, quæ ad quartum diem pertinet.
Secundo. De productione animalium, quæ pertinet ad quintum & sextum.
Tertio. De quiete opificis, quæ pertinet ad septimum.

Circa primum quæruntur tria.

B Primo. De ipsa productione stellatum.
Secundo. De effectu earum in inferiora corpora.
Tertio. De effectu earum in ea, quę sunt ea libero arbitrio.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum productio stellarum conuenienter describatur,

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd stellarum productio incompetenter describatur. Ea enim quæ sunt priora secundum naturam, per prius ab ordinatissimo authore prodiere: sed sol & aliæ stellæ naturaliter præcedunt inferiora corpora, sicus mouens præcedit motum, & agens passum. ergo inconuenienter

ter describitur productio solis,& aliarum stellarum post distin- F ctionem inferiorum elementorum.

a tex. c.36. vsq; ad 46. & 48.

¶ 2 Præterea. Secundum Philosophum in 2. Cœli & mundi. Stellæ sunt partes orbium immobiles in orbibus permanêtes, per eorum motum delatæ. Sed planetæ dicuntur ad ornatum non pertinere, quia terræ affixæ sunt. ergo videtur, quòd nec etiam stellæ.

Pto. libr.5. almagest.; c.16.

¶ 3 Præt. Sicut probant astrologi, multæ stellæ sunt maiores luna. Sed cum dicitur, esse duo magna luminaria discretiue intelligitur excedens magnitudo. ergo videtur, quòd inconuenienter hæc de luna dicantur.

¶ 4 Præt. Luminare videtur dici,quod est vas luminis: sed illud corpus dicitur vas luminis quod à se lumen habet, quod lunæ non competit, q̃ à sole illuminari eclipsis lunę,& augmentatio, & diminutio ostendit. ergo videtur inconuenienter lunam luminare dici.

Ante alia de ornatu cœli agitur sicut prius factum est.

QVia ergo cœlũ cæteris elemẽtis specie pſtat, priusque alijs factum est, ideo ante alia ornatur in quarto die, fiunt sidera. Quæ ideo facta sunt, vt p ea illustraretur inferior pars, ne esset habitantibus tenebrosa. G Infirmitatique hominum prouisum est,vt circumeunte sole, potirentur homines diei noctisque vicissitudine, propter dormiẽdi, vigilandiq; necessitatem, & etiã ideo ne nox indecora remaneret: sed luna ac syderibus consolarentur homines, quib⁹ in nocte operandi necessitas incumberet, & quia quædam animalia sunt,quę lucem ferre non possunt.*Quod autem subditur, & sint in signa, & tempora,& dies,& annos, quo modo accipiendum sit, quæri solet. Ita enim dictũ videtur, quasi quarto die cæpissent tempora,cũ tamen prius triduum sine tempore non fuerit. Ideoque tempora quæ fiunt, per sidera non spatia morarum: sed vicissitudinem G aereæ qualitatis debemus accipere,quia talia motibus siderũ fiũt, sicut dies & anni quos vsitate nouimus. Sunt enim in signa sereni tatis,& tempestatis,& in tempora,quia per ea distinguimus,quatuor tempora anni, scilicet ver, æstatem,autumnum, & hyemẽ. Vel sunt in signa & tempora, id est. in distinctionem horarum temporis, quia prius quàm fierent, ordo temporum nullis no-

H ¶ 5 Præt. Vnumquodque luminare,tempori illi præesse videtur,in quo apparet:sed luna quandoque etiam in die apparet. ergo non debet dici solum nocti præesse.

¶ 6 Præter. Nobilius nunquam est propter vilius se: sed non nisi absurde dici potest minuta animalia,quæ lucem solis ferre nõ possunt,luna & sideribus digniora esse. ergo videtur, inconuenienter in litera dici:ideo factam esse lunam & sidera,vt lucerent propter talia animalia.

Respondeo. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, præter principia & communia actiua in tota natura exigũtur determinatæ virtutes mouentes ad determinatas species, & huiusmodi virtutes per opus ornatus,rebus inditæ sunt. Sicut autem actio virtutum inferiorum communiter agentium reducitur in virtutem cœlestem actiuam vniuersaliter: ita etiam virtutes quæ sunt in inferioribus, mouentes ad determinatas species, reducũtur in aliquas virtutes cœlestes determinatas, I & huiusmodi virtutes determinatæ,consistũt præcipue in stellis,quæ secundum diuersos aspectus,& coniunctiones, imprimunt ad determinatas species,vt dicit Commen. in 11. Meta.

Cõm.3t.

vnde virtutes inferiores sunt, sicut instrumenta virtutum superiorum, vt dicit Commentator in 8. Physi. & ideo vt ordo ornatus distinctionis ordini responderet, Primo ponitur ornatus supremi elementi,secundum productionem luminarium, in quibus determinatæ virtutes consistunt. Secundo,ornatus medij elementi per formationem piscium & auium. Tertio, ornatus infimi elemẽti in productione animalium terrestrium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd hoc quod dicitur. Fiant luminaria in firmamento cœli, nõ intelligitur, quod huiusmodi corpora luminarium, secundum esse suum specificum ex K præiacenti materia facta sint: sed eorum substantia prius existente, tunc primo virtutes determinatæ eis collatæ sunt, ex quo vltimum complementum sui acquisiere. Hæ autem determinatæ virtutes corporum cœlestium, non respondent communibus virtutibus, quæ sunt in elementis: sed proprijs quæ sunt in determinatis rebus, vt sicut lucis productio elementorum distinctionem præcesserat:ita luminarium institutio præcederet naturalium specierum diuersitatem.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ ad productionem plantarum, sufficiunt communes virtutes elementorum, quæ ex diuersa commistione elementorum, diuersimode speciem sortiuntur,

*D 208. quod in animalibus perfectis * accidere non potest, quamuis
514 quidam Philosophi hoc posuerint:& hæc est causa quare plã-
509. tæ ad opus distinctionis pertinent. Vnde non oportet, quod stellæ pertineant ad opus distinctionis, in quibus sunt virtutes mouentes ad determinatas species. Vel potest dici, q̃ stellæ,& si non mouentur in cœlo per se, mouentur tamen cum orbibus suis. planetæ vero nec per se, nec cum alio mouentur.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ sol dicitur magnum luminare, & propter quantitatem, & propter virtutem. Luna vero dicitur magnum, non tam propter quãtitatem veram, quam propter quantitatem apparentem, & propter excessum claritatis respectu aliarum stellarum, ex propinquitate eius ad nos, & propter euidẽtiam eius effectus quem habet in rebus humidis.

¶ Ad quartum dicẽdum, quod sicut Philosophi probant, & etiam Dion. asserit in 4. cap. de diuin. nom. à sole illuminantur omnia corpora, & superiora & inferiora, & non tãtum luna: nec tamen hoc impedit, quin alia corpora luminaria dicantur, quia cum lumen solis, vt Dion. dicit, recipiatur diuersimode in diuersis corporibus, secundum eorum proportionem, quædam corpora recipiunt lumen prædictum, vt lucẽtia & radios emittentia, sicut luna & stellę,& talia possunt luminaria & vasa luminis dici: quædam autem recipiunt, non H vt radios ex se emittentia, & hoc dupliciter, vel in profundo vt aer, vel in superficie, vt corpora opaca, quorum neutrum luminare dici potest.

† Augus. 2. Gen. ad lit. c.13. & 14.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd quàmuis luna in die appareat: non tamen lumen eius in die illuminat, propter præsentiam maioris luminis:& ideo dicitur nocti præesse non diei.

¶ Ad sextum dicẽdum, q̃ aliquid potest esse, propter aliud dupliciter: aut quia ordinatur ad ipsum, sicut ad finem propriũ & principalem, & sic inconueniẽs est dicere, q̃ aliquid sit propter vilius se, vt luna & stellæ propter noctuas & vespertiliones, cum finis potior sit his, quæ sunt ad finem. Alio modo potest dici, aliquid esse propter aliud, cui ex ipso prouenit aliqua vtilitas, eo modo quo posset rex dici propter rusticum, ex cuius regimine prouenit ei pax, & per hunc modum est intelligendum quod in litera dicitur. omnes enim vtilitates, quæ ex corporibus cœlestibus proueniunt in inferioribus, sunt a Deo prouisæ, qui corpora illa instituit.

ARTICVLVS II.

b Vtrum corpora cœlestia habeant aliquem effectum in corporibus inferioribus.

1.q.115.ar. 3. o. & 3. cõtra c.82.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd corpora cœlestia non habeant aliquem effectum in inferioribus corporibus. Primo per hoc, quòd in litera dicitur, quòd facta sunt huiusmodi corpora, vt sint in signa. Signum autem contra causam diuiditur. ergo videtur, quòd non sint causæ aliquorum, K quæ in inferioribus contingunt.

Lib.2.c.7.

¶ 2 Pręt. Damascenus dicit. Nos autem dicimus, quòd ipsa scilicet corpora cœlestia nõ sunt causa generationis eorum, quæ generantur, neque corruptionis eorum, quæ corrumpuntur: sed generatio & corruptio ad corporalia pertinent. ergo videtur, quòd nec in corporalibus effectum habeant.

cap. de Necessario.

¶ 3 Præt. Necessitas effectus procedit ex necessitate causæ, vt in 5. Met. Philosophus dicit. Sed motus corporum cœlestium, & dispositiones eorum sunt de rebus necessarijs, & inuariabilibus, vt etiam dicit Dion in epistola ad Polycarpum. 7. Si ergo ex corporibus cœlestibus causarentur alterationes, & motus corporum inferiorum, oporteret, q̃ in inferioribus oĩa ex necessitate contingerent. Hoc autẽ apparet esse falsum. ergo &c.

¶ 4 Præter. Omne agens agit sibi simile: sed corpora superiora non afficiuntur qualitatibus inferiorum corporum, scilicet calore & frigore, vt Philosophus probat. ergo videtur, q̃ non possint esse causa motuum & alterationum ad has formas.

Si dicatur, q̃ causant calorem p motum, & p naturã lucis.

¶ 5 Contra. Vni est eadem causa, & idem effectus. Sed omnia

corpora

corpora cœlestia communiter motus & lumen habent. ergo omnia haberent eundem effectum, quod est cōtra omnes, qui ponunt causalitatem corporum cœlestium, super inferiora, cum quædam eorum dicantur effectiue calida vt sol. quędam vero frigida, vt Saturnus & Luna.

tabatur indicijs, vel meridiana hora, vel qualibet hora, hęc quarta die facta sunt.

De opere quin † d.e. quando creauit Deus ex aquis, volatilia & natatilia.

B

DIxit etiam Deus. Producāt aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terrā &c. Opus quintæ diei est formatio piscium & auiū, quibus duo elemēta ornantur, *, & de eadem materia, i. de aquis pisces, & aues creauit. Volatilia leuans in aera, & natatilia remittens gurgiti.

De opere sexta diei, quando creata sunt animalia, & reptilia terræ.

SEquitur. dixit Deus. Producat terra animam viuentem, iumenta & reptibilia, & bestias terræ, secundum species suas &c. Sexte diei opus describitur, cum terra suis animalibus * ornari dicitur.

¶ 6 Præter. Cum mouens, & motum oporteat esse simul, & agens & passum, vt ꝓbatur in 7. Physi. non (Cōtex.10.) potest ab vno extremo pronenire actio in alterum, nisi per impressionē factā in medio: sed inter stel- († Hic exordium habet distin. 15.) las superiores, & corpora inferiora sunt medij orbes planetarum. cum ergo illi orbes non recipiant impressionem caloris & frigoris, non videtur, ꝙ ad minus à superioribus stellis aliqua impressio in inferiora corpora fiat, nec ēt ab aliquo planetarū, nisi forte à Luna.

Sed contra est qđ dicit Aug. li. 5. c. 6 de ciui. Dei. Non vsquequaque absurde dici potest ad solas corporum differētias afflatus quosdā sidereos peruenire. Dionysius etiam dicit in 4. cap. de diui. nomi. de radio solari tractans generationem visibilium corporum confert, & ad vitam ipsam mouet & auget, & nutrit, & perficit, hoc etiam ipse sensus ostēdit, præcipue quantum ad effectum Solis & Lunæ.

Respondeo. Dicendum, ꝙ circa hanc quæstionem fuit multiplex error. Quidam enim antiqui naturales non intelligentes aliquam substantiam præter corpora esse, ea quæ sunt nobilissima in corporibus, posuerunt esse nobilissima in entibus. vnde etiam scientiam naturalem, primam scientiarum dicebāt, vt in 4. Meta. dicitur, & propter hoc, corpora cœlestia deos appellabant, credentes etiam ea esse animata, quia ipsam animam corpus esse dicebant, vt in 1. de anima patet: & ideo sequebatur, corpora cœlestia habere primam influētiam in inferiora corpora ex se, & non ab alio, & hæc fuit causa inducēs D idolatriam. Sed hæc positio ostenditur erronea, non tantum per scripturas sanctas, sed etiam per rationes philosophorum, qui substantias intellectuales primas esse probauerunt, quarum vnam esse primam omnium causam ostendunt. s. Deum. Alia positio est quorundam philosophorum, qui quidem concedunt nobiscum corpora cœlestia, noq esse primas causas inferiorum: sed ipsa esse ab alio, habere, etiam virtutem agendi, dicunt tamē, ꝙ esse corporum inferiorum procedit à Deo mediantibus corporibus cœlestibus. vnde & materiam elemen- (In sua Met. tract. 9.c.4. & tract.6. & de intellig.c.4.) torum. Auic. dicit à substantia cœli causari, & hoc vt ostendat omnia à Deo, secundum ordinem processisse, scilicet animas mediantibus intelligentijs, & corporalia mediantibus spiritualibus, & corruptibilia mediantibus incorruptibilibus. Sed hæc positio erronea est, & contra fidem quæ ponit Deum solū materiæ, & omnium rerum creatorem esse, vt supra dictum est. Aliorum positio est, ꝙ omnino nullum effectū in corporibus E habeat. Sed hoc omnino est contra sensum, & contra sanctorū authoritates. Et ideo aliter dicendum est, ꝙ secundum Auic. (Tract.6. vt sup.) duplex est agens, scilicet agens diuinum, quod est dans esse, & agens naturale, quod est trāsmutans. Dico ergo, quòd primus modus actionis soli Deo conuenit, sed secundus modus etiam alijs conuenire potest, & per modum illum dicendum est, corpora cœlestia causare generationem, & corruptionem in inferioribus, inquantum motus eorum, est causa omnium inferiorum mutationum. Sed cum omnis motus sit actus motoris & moti, oportet ꝙ in motu relinquatur virtus motoris, & virtus mobilis. vnde ex ipso mobili, quod corpus est, habet virtutem

A mouēdi inferiora corpora, ad dispositiones corporales, ex parte autem motoris, qui est substantia spiritualis, quæcunq; sit illa, habet virtutem mouendi ad formas substantiales, secundum quas est esse specificum, quod diuinum esse dicitur. relinquitur autem virtus spiritualis substantiæ in motu corporis

Vtrum post peccatum venenosa animalia noxia facta fuerint, an propter peccatum nocere ceperint, prius facta innoxia.

QVęri solet † de venenosis animalibus & perniciosis: vtrum post peccatum hominis, ad vindictam creata sint, B an potius creata innoxia, peccatoribus nocere ceperint. Sane dici potest, quod creaturæ nihil homini nocuissent, si non peccasset. Puniendorum nanque vitiorum & terrendorum, vel probandę & perficiendæ virtutis causa nocere cæperunt. Fuerūt ergo creata innoxia: sed per peccatum facta sunt noxia.

Vtrum minuta animalia tunc creata fuerint.

C DE quibusdam etiā minutis animantibus, quæstio est, vtrum primis conditionibus creata sint, an ex rebus corruptis postea orta sint. Pleraque. n.

cœlestis ad modum, quo virt⁹ motoris relinquit̄ in instrumento, & per hunc modū omnes formæ naturales descendūt a formis, quę sūt sine materia, vt Boet. dicit 1. de Trin. c. 3. in fin. & Cōm in 11. Meta. sicut formæ artificiatorum ab artifice. († August. 2 Gen. ad lit. c.15.)

¶ Ad primū ergo dicendum, ꝙ contingit aliquando idem esse * signum & causam: causam inquantum operatum operatur ad effectum. signum inquantū sensibus repræsentatum in cognitionem effectus ducit. Vnde per hoc, ꝙ dicuntur signa, non excluditur eorum causalitas, q̄ tamen scriptura subticuit, ne idolatrandi aliqua occasio daretur, ad quam tunc tēporis homines proni erant. (* D.1124.)

¶ Ad secundū dicendum, ꝙ Dam. intendit negare à corporibus cœlestibus illam causalitatē, quæ idolatriam inducebat, vt patet ex prædictis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd impressio alicuius agentis non recipitur in aliquo, nisi per modum recipientis, & quia natura inferior est talis, quæ impediri potest & deficere in minori parte. Ideo impressiones corporum cœlestium, non recipiuntur in corporibus inferioribus, secundum necessitatem, vt semper ita eueniat. sed vt in pluribus, sicut expresse habetur a Philosopho in fine de somno & vigil.

¶ Ad quartum dicendum, quòd similia sunt, quæ in eadem forma communicant: sed contingit, ꝙ illam formam non vniformiter participant quædam, quia quod est in vno deficienter, in altero est eminentius, & hoc oportet inueniri secūdum Dionysium, in omnibus causis essentialibus: & ideo ipse dicit, ꝙ sol vniformiter præaccepit in se omnia ea, quæ diuisim per eius actionem in alijs causantur, & secundum hoc dico, quòd calor & frigus, & huiusmodi, inueniuntur in corporibus cœlestibus, nobiliori modo quàm in elementis, non quòd illis qualitatibus efficiantur & denominentur: sed sunt in eis, sicut in virtute actiua, & talis similitudo sufficit ad actionem agentis non vniuoce.

¶ Ad quintum dicendum, quòd lux quantum est de se, semper est effectiua caloris, etiam lux Lunæ. Vnde dicit Philosophus de partibus animal. lib. 4. c. 5. ꝙ noctes plenilunij sunt calidiores: sed præter naturam lucis, quæ communis est omnibus corporibus cœlestibus, quęlibet stella habet virtutem determinatam, consequentem suam speciem, ratione cuius, lux eius & motus habet vel infrigidare vel humectare, & sic de alijs: sicut etiam & pręter motum communem, qui est motus diurnus, quilibet orbis habet motum proprium.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ cuiuslibet agentis habentis situm, actio prius recipitur in medio quàm in termino: non tamen oportet, quòd recipiatur in vtroque eodem modo: sed secundum ꝙ exigit dispositio vtriusq;, sicut ponit exemplum Commen in 8. Physic. de pisce, qui retentus in rheti, stupefacit manum præter hoc, ꝙ stupefaciat rhete, quæ stupefactionis capax non est, & tamen secundum aliquē modum rhete alteratur ea virtute piscis: ita etiam oportet, ꝙ virtutes superiorum stellarum, prius recipiantur in medijs orbibus, q in inferiora corpora, quamuis non eosdem effectus vtrobique habeant.

ARTIC.

ARTICVLVS III.

Vtrum corpora superiora habeant causalitatem super motus liberi arbitrij.

1.q.115.ar.4.& 3.contra cap.84.85.86. AD tertiũ sic proceditur. Videtur quòd corpora superiora habeant causalitatem, etiã super motus libe.arbi. Dionysius enim in 4. ca. de di.no. de corporibus cœlestibus tractans, Ea inquit. Quę sunt in tempore determinant & numerant, & ordinant & continent: sed opera quæ sunt, ex libe.arbit. sunt in tempore. ergo determinãtur & ordinant virtute corporum cœlestium.

¶ 2 Præt. Omne quod non est eodem modo se habens, oportet reducere in causam, semper eodem modo se habẽtem, quia contingentia procedunt ex necessarijs, & difformia ab vniformibus: sed actus ex liber.arbit. dependentes maxime sunt variabiles. ergo oportet eos reducere in motus cœlestes, sicut in causas vniformes.

¶ 3 Præt. Sicut se habet mouens & mobile, ad aliud mouens & mobile, ita se habet motus ad motum: sed motor corporis cœlestis est nobilior motore corporis humani, & potens in ipsum imprimere, & similiter corpus cœleste, in corpus humanum. ergo & motus cœlestis est aliquo modo causa operum humanorum, quæ ex lib. dependent arbitrio.

¶ 4 Præter. Præcognitio aliquorum futurorum, non potest accipi nisi ex illis, in quibus illa futura sunt aliquo modo, sicut in causis, siue per se cognoscantur causæ illæ, siue per aliquos I effectus, qui dicuntur eorum signa, & per consequens aliorum effectuum: sed præcognitiones operum humanorum ex libertate arbitr. dependẽtium, accipiuntur ex motibus cœlestibus, sicut patet ex Astrologis, qui multa de his diuinando prędicũt. ergo videtur, quòd corpora cœlestia habeant causalitatem super ea, quæ ex libertate arbi. dependent.

Contex. 8. 14.18. Sed contra. Sicut dicit Philosophus in 3. de anima. Agens oportet esse præstantius patiente: sed corpus cœleste est multo inferius in ordine entium, quàm anima rationalis. ergo non potest in ipsa agere, vt causet aliquem effectum eius.

c.5.& 1.magnorũ mor. c.9. ¶ Præter. Vt probat Philosophus in 3. Ethic. in nobis est, bonos vel malos esse: sed boni vel mali efficimur per actus nostros, ergo in nobis est, quod nos actus nostros faciamus. ergo non causantur ex aliqua virtute, impressione virtutis cœlestis.

Respondeo. Dicendum, quod cum propria rei operatio sequatur naturam ipsius: illud tantum causa operationis esse potest, K quod aliquo modo naturam in esse producit; & ideo cũ actus ex libertate arbit. procedentes, ex hoc quòd voluntarij sunt & in potestate nostra, actus humani propriè dicantur, nõ possunt in aliquam causam directe reduci, quæ ipsius animæ causa nõ sit: & ideo secundum diuersas positiones de causalitate rationalis animæ, consecutę sunt diuersæ opiniones de operibus humanis. Quidam enim antiqui philosophi sensum & intellectũ, idem esse dixerunt, in tantum, quod sicut ex transmutatione corporis transmutatur sensus, ita etiam mutaretur intellectus, vt de Democrito, Philosophus narrat, & cum omnes virtutes corporales ex corpore dependentes, reducãtur in virtutes primorum corporum sicut in causis, sequebatur quod corpora cœlestia directe causalitatem haberent super animam rationale, & per consequens supra operationes eius, vnde ponebant, quod

F qualis vnusquisque est, secundum dispositionem quam ex natiuitate sortiebatur, secundum impressionem superiorum corporum, talis finis videbatur ei, & secundum hoc diuersificabatur electiones hominum, quibusdam hoc, quibusdã aliud eligentibus. hæc autem positio reprobata est à Philosophis, & quãtum ad causam, quia probauerũt intellectum nõ esse virtutem corporalẽ, nec actum eius proprium organo corporali expleri, tum etiã quantũ ad id quod sequitur, ostendentes bonam vel malam electionem in nostra potestate esse, aliàs iniuste darẽtur pœnæ vel præmia. Similiter & damnata est à sanctis tanquã fidei contraria. Alij vero Philosophi ponentes intellectum * à sensu differre in hoc, quod ad corpus non depẽdet nec corporali organo suum actum explet, † dixerunt nullam virtutem corporalẽ causalitatem, super intellectum humanũ habere: sed omnino ab extrinseco esse: & sic etiam electionem humanam non dependere ex corporibus cœlestibus, nisi per accidens, inquantum, videlicet ex dispositione corporis, quàm impressio cœlestis relinquit, aliquo modo anima inclinatur ad sequendum affectiones corporis, per modum quo passiones corporales rationem inclinant, & quandoque deducunt. Sed tamen quia ponunt animas humanas creari à Deo mediantibus intelligentijs, ponunt quod motores orbium causent ipsos motus voluntatis, præter ordinem motus, vt Auic. dicit in fine Meta. suæ, quod varietas operum voluntatis, reducitur sicut in causam, in cõceptiones vniformes motorum cœlestium; nec tamen ponunt, quod tollatur libertas electionis, cum impressio recipiatur, per modũ recipientis. Hæc etiam positio falsa est, & cõtra fidem quę immediate animas humanas à Deo creari ponit: vnde relinquitur, quod electionis humanæ, non sit causa per se loquendo, neque corpus cœleste, neque anima eius, vel intelligentia mouens ipsum: sed solus Deus, qui operatur omnia in omnibus.

* D.766.

† li. 4.c.11.

Tract. 10.c. 1.post pri.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod actus liber. arbit. non sunt temporales nisi per accidens, inquantum, scilicet habent ordinem ad virtutes corporales, à quibus ratio scientiam accipit, & voluntas earum passionibus inclinatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd motus voluntatum reducitur in vnam causam vniformem: sed illa causa non est motus cœlestis, aut aliqua virtus creata: sed ipsa voluntas diuina à qua est omnis voluntas.

¶ Ad tertium dicendum, quod motus actuum qui dependent ex lib. arbit. quidam in sola electione consistunt: sicut interiores actus, & in hos non habent causalitatem cœlestia corpora, nisi forte per modum dispositionis, secundum quòd ex qualitate corporis inclinatur anima, ad hãc vel ad illam electionem, & si etiam poneretur, quòd essent ex impressione superiorum motorum, hoc esset præter ordinem motus, quod tamen falsum est, nisi Deum immediate cœlos mouere dicamus. Alij vero motus, sunt per organa corporalia completi, vt ambulare & huiusmodi, & super hos actus non est dubium, motus corporum cœlestium causalitatem habere, non quidem à parte illa, qua sunt à voluntate imperati: sed secundum quòd consistunt in executione corporis: cum omnis motus inferiorum reducatur in superiores motus, sicut in causas.

¶ Ad quartum dicendum, quod sicut dictum est, electio animæ multum inclinatur ex complexione corporis, vnde etiam medici

---

de humidorum corporum vitijs, vel exalationibus terrę, siue de cadaueribus gignuntur. Quædam etiam de corruptione lignorum, & herbarum, & fructuũ, & Deus author omnium est. Potest autẽ dici, quòd ea quæ de corporibus animalium maxime mortuorum nascuntur, cum animalibus crea G ta non fuerint, nisi potentialiter & materialiter. Ea vero quæ ex terra vel ex aquis nascuntur, vel ex eis quæ terra germinante orta sunt, tunc creata fuisse non incõgrue dici potest.

Quare post omnia factus est homo.

OMnibus autem creatis, atque dispositis, nouissime factus est homo, tãquam dominus & possessor, qui & omnibus præferendus erat. Vnde sequitur. Vidit Deus, quòd esset bo H num & ait. Faciamus hominem &c. Sed antequàm de hominis creatione tractemus, quod supra breuiter tetigim, plenius versantes, clarius faciamus. In hac enim rerum distinctione catholici tractatores dissentire, vt supra diximus, inueniuntur. Alijs dicẽtibus res creatas, atque distinctas secũdum species suas per interualla. vj. dierum. Quorũ sententię, quia litera Genesis magis inseruire vi G detur, atq; eam catholica ecclesia magis approbat: ideo hactenus studiose docuimus, quomodo ex illa cõmuni materia prius informiter facta, postea rerum corporalium genera, per sex dierũ volumina distinctim sint formata. Alijs autem videtur, quod nõ per interualla temporum facta sint: sed simul ita formata ad esse prodierint. Quod Augustinus sup Gen. pluribus modis nititur ostendere dicẽs. elementa quatuor ita formata, sicut modo apparẽt ab initio extitisse, & cœlum syderibus H ornatum fuisse. Quędam vero nõ formaliter: sed materialiter tunc facta fuisse, quæ post per temporis accessum formaliter distincta sunt, vt herbæ, arbores, & forte

1 Aug. super Gen. lib. 3. c.14.

dici indicant aliquem esse inuidum, vel tristem, vel lasciuum, vel aliquid huiusmodi, quorum iudicia frequenter vera sunt, eo q vt in pluribus ratio passionibus succumbit, & ab eis deducitur, quàmuis non de necessitate, eo q ratio imperium super passiones habet, & per hunc etiam modũ, ex motibus corporum cęlestium aliqua possunt de operibus humanis præsciri, cum non sit dubium, dispositiones corporis humani impressiones corporũ cęlestium sequi, quã-
Li. 1.c. 18. uis talibus prædictionibus, non sit totum nimis intendere, vt dicit August. 2. super Gene. cum plerumq; astrologi de futuris vera prænuntient, nõ tam ex signis cœlestibus, quam ex occulto dæmonis instinctu, quem humanæ mẽtes interdum nescientes patiuntur, & sic cum huiusmodi diuinationibus, quodammodo fœdus initur.

animalia. Omnia ergo in ipso temporis initio facta esse dicunt: sed quædam formaliter, & secundum species, quas habere cernimus, vt maiores mundi partes, quædam vero materialiter tantum, sed vt dicunt. Moyses loquens rudi, & carnali populo, locutionis modum temperauit de Deo loquens, à simili hominis, qui per moras temporum opera sua perficit, cum ipse omnia opera sua fecerit. Vnde Augus. Ideoque, inquit Moyses diuisim, refert Deum illa opera fecisse, quia non potuit simul ab homine dici, quod à Deo simul potuit fieri. Item potuit diuidere scriptura loquẽdi de temporibus, qđ Deus operandi temporibus non diuisit. Illi, qui his authoritatibus, & alijs huiusmodi inhærentes dicunt quatuor elementa, atq; cœli luminaria, ita formata simul eẽ, & habuisse illos sex dies, quos scriptura commemorat sex rerũ genera. i. distinctiones appellat, quæ simul factæ sunt, partim formaliter, partim causaliter.

B *Quomodo intelligendum sit Deum, requieuisse ab omni opere suo.*

C

IAm de septimæ diei requie, aliquid nos eloqui oportet. Scriptum est, quia compleuit Deus die septimo opus suum, & requieuit die septimo, ab vniuerso opere qđ patrarat. Requieuisse dicitur Deus, septimo die non quasi operãdo lassus, sed ab vniuerso opere requieuit, qa no-

QVÆSTIO II.

B

Deinde quæritur, de productione animalium, quæ ad quintam & sextam diem pertinet.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. De materia ipsorum.
Secundo. De locis, qui eis ornari dicuntur.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum quædam animalia sumpserint materiam ex aquis, quædam ex terra.*

AD Primum sic proceditur. Videtur falsum esse quod dicitur, quædam animalia ex aquis, quædam ex terris materiã suscepisse. Corpus enim cuiuslibet animalis oportet esse sensibile: sed nihil est sensitiuum sine calore, vt Philosophus dicit in 2. de anima. ergo in corporibus animalium, præcipue debet ignis dominari, qui est fons caloris. Tex. cõ. 38. & 40.

¶ 2 Præter. Inter omnia corpora inferiora, sunt nobilissima corpora animalium, quod patet ex hoc, q nobilissimam perfectionem sortiuntur, s. animam. cum ergo corpora rariora, s. ignis & aer sint nobiliora, quasi plus habentia de specie, & minus de materia. videtur q ex ipsis præcipue animalium corpora constare debeant.

Cõtex. 52. ¶ 3 Præt. Vt dicit Philosophus in 4. Metheo. quæcunq; ex calido condensantur, terreæ sunt magis: quæ vero ex frigido aqueæ: sed corpora omnium animalium condensantur ex calore digerente & humores in membra conuertente. ergo non videtur esse aliquod animal, in quo dominetur aqua.

Contex. 5. ¶ 4 Præt. Vnicuique corpori mixto debetur locus, secundum elementum prædominans in ipso, vt dicitur in primo Cœli & mundi: sed locus auium est aer, vt in litera dicitur. ergo videtur, q non aqua: sed aer præcipue in auibus dominetur.

Sed contra est quod in litera dicitur, quòd ex aqua pisces & aues producuntur. ex terra autem alia animalia.

Respondeo. Dicendum, q elementum prædominari, in aliquo corpore potest intelligi dupliciter, vel secundum suum genus vel quantum ad id quod est proprium illi corpori in genere illo. cum enim alicui generi deputatur aliqua cõplexio, hoc non est secundum aliquem indiuisibilem gradum: sed secundum latitudinem quãdam: ita q est inuenire aliquos terminos vltra quos non saluatur complexio illius generis: sed inter illos terminos est multa diuersitas, secundum q accedi- A tur ad vnum, vel ad alterum. v.g. cõplexio debita corpori humano est cõplexio temperatissima: & tamen sunt multi gradus temperamenti, secundum quos quidam dicuntur melancholici, quidam cholerici, & sic de alijs, secundum propinquitatem ad terminos complexionis humanæ speciei, vel in calore, vel in frigore: ita tamen q est aliquis gradus caloris vel frigoris, quem non trãsit humana complexio. Dico ergo, q si loquimur de elemento prædominante in corpore animalis, quantum ad complexionem consequentem ipsum genus, oportet q elementa inferiora grossiora secundum quãtitatem, excedant elementa subtiliora, quę tamẽ excedunt secũdum virtutem. s. secũdum calidum & humidum, in quo vita consistit, quæ sunt qualitates principales ignis & aeris. cum. n. corpora animalium debeant esse alijs temperatio-
C ra, vt magis à contrarijs remota, per æqualitatem complexionis naturæ corpori cœlesti assimilata, perfectionem magis similem sortiantur virtuti, quæ mouet cœlos, oportet inferiora elementa, quæ sunt minus actiua, eo q habent plus de materia, & minus de forma, secundum quantitatem excedere, vt virtutis defectum suppleat quantitatis excessus: sed tamen complexio in qua saluatur, natura animalis, habet multas diuersitates, & sẽm q accedit ad vnum extremum, vel ad alterum, dicitur in altero dominari hoc vel illud elementum.

¶ Ad primum ergo dicendum, q ignis dominatur secundum virtutem in corpore sensitiuo, eo q calor est instrumentum animæ: non tamen potest esse, q ignis dominetur secundum quantitatem materiæ, eo q cum sit maxime actiuus, alia elementa consumeret: & ideo non dicitur animalis corpus ex igne materialiter formatum.

¶ Ad secundum dicẽdum, q in quolibet genere tanto aliquid
D est nobilius, quanto magis accedit ad nobilissimum in genere illo: & ideo simpliciter loquendo, per respectum ad vltimam perfectionem, corpus æqualis perfectionis, in quo sẽm quantitatem excedunt corpora grossiora, est nobilius corpore ignis vel aeris, quia nihil est corpori cœlesti similius: sed nihil prohibet quantum ad aliquas virtutes corporales, vt calorem & frigus & huiusmodi, subtiliora corpora nobiliora esse.

¶ Ad tertium dicẽdum, q in corporibus omnium animalium simpliciter dominatur terra secundum quantitatem, eo quòd aqua est quasi continuans partes, vt non communionem, sed commistionem faciant, sed illa animalia, quæ plus habent de aqua alijs animalibus dicuntur ex aqua constare, pensata eorum propria complexione, secundum comparationem ad complexionem debitam generi communi, & secundum hęc ex aqua dicuntur esse pisces, quantum ad id, quod in ea
E grossius est. Aues autem quantum ad id, quod in ea subtilius est, quod quidem in vapore resolutum est, quasi medium inter aerem, & aquam, propter hoc aues in aere eleuantur, & pisces gurgiti remittuntur.

¶ Ad quartum dicendum, q Philosophus loquitur de loco naturali, qui est terminus motus naturalis, & in quo naturaliter quiescit corpus. sic autem aer non est locus auium, quia non in aere: sed in terra quiescunt, sed est locus eorum, secundum motum animalẽ, cuius principium non est grauitas & leuitas.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum ornatus elementorum conuenienter describatur secundum tria genera.*

AD Secundum sic proceditur. Videtur q inconuenienter ornatus, trium elementorũ, secundum tria genera animalium describatur. Ignis. n. est principalior inter elementa &

sed ei nullus ornatus assignatur. ergo videtur, ꝙ insufficienter F ornatus elementorum assignetur.

¶ 2 Præt. Locus naturalis est locus quietis: sed aues non quiescunt in aere, vt dictum est. ergo vr̃, ꝙ aer auibus nõ ornetur.

¶ 3 Præt. Reptibile est genus terrestris animalis: sed diuersorum elemẽtorum diuersus est ornatus. ergo videtur, ꝙ inconuenienter in ornatu aquæ reptile commemoratur.

¶ 4 Præte. Nobiliori corpori debetur nobilior locus: sed animalia gressibilia sũt nobiliora auibus vel piscibus, quia sunt magis cõpleta, vt eorum generatio ostendit, & membrorum dispositio. ergo cum aer & aqua sint nobiliora elemẽta quàm terra, videtur ꝙ inconuenienter aues & pisces aeri & aquæ, aialia vero gressibilia terræ describatur.

hist. aïal. 4. e.t.& 8.c.3, ¶ 5 Præt. Secundum Philoso. in lib. de animalibus, quædam animalia sunt media inter terrestria & aquatica, quę vtrobiq; morantur, horum autem mentio nulla facta est. ergo videtur, H insufficienter elementorum ornatus describi per animalia.

¶ 6 Præt. Plus distat homo à gressibilibus, quam gressibile à volatili, quia est in alio gradu entium scilicet rationalium, cum omnia bruta, in vno gradu entium scilicet sensibilium computentur: sed non eadem die, producta sunt gressibilia & volatilia. ergo videtur, quòd nec eadem die debuit homo, cum alijs animalibus fieri.

¶ 7 Præt. Quorum est maior similitudo, est etiam maior continuatio, sed vt dicit Auic. corpus humanum est simillimum corporibus cœlestibus. ergo videtur, ꝙ statim post ornatum cœlorum corpus hominis formari debuit ante alia animalia.

Respondeo. Dicendum, ꝙ animalia non dicuntur ornamẽta elementorum: nisi secundum ꝙ comparantur ad elementa, vt locatum ad locum. Comparatio autem corporis ad locum suum, est ſm motum & quietem. motus autem animalis I est duplex, vnus cõsequens naturam corporis eius, secundum virtutem elementi dominantis in ipso. alius consequitur apprehensionem & appetitum, & hic est motus proprius animalis, inquantum est animal: & ideo ad illius elementi ornatum animal pertinet, in quo motum animalem habet proprium, non ad quod motu cõsequente naturam sui corporis. huiusmodi.n. motus non sequitur animal inquantum huiusmodi: sed secundum ꝙ componitur ex grauibus & leuibus: & ideo animalia gressibilia ad ornatum terræ pertinere dicuntur, quia in ea motum animalem habent, & pari ratione natatilia ad ornatum aquæ, & volatilia ad ornatum aeris.

¶ Ad primum. ergo dicendum, ꝙ quamuis aliquæ res cõmistæ possint, ad tempus sine læsione in igne seruari: tamen nulla res est, quæ tandem ab igne non consummatur, si diu in eo

De hist.animal. libr. 5. c.19. in fine. permaneat, vt Gal. dicit in libro de simplici medicin. & ideo K non est possibile aliquod animal viuere in igne, vt in libro de proprietatibus elementorum. Philosophus dicit: nisi forte ad modicum tempus, vt de Salamandra dicitur.

¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ anima auis in motu animali mouet corpus, contra naturam corporis: & ideo talis motus est cum labore ꝙ pœna, vt in 2. cœl. & mun. dicitur: & ideo oportet, ꝙ quies qua huic labori succurritur sit, in loco conuenienti naturæ corporis, ex quo tamen non habetur, ꝙ terra sit proprius locus auis inquantum est animal.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ reptilium quædam genera sunt terrestria, quędam aquatica: & ideo reptile cum vtroq; commemoratur. dicitur enim reptile quod se rapit. hoc autẽ contingit multipliciter, quoddam enim rapit se virtute costarum, vt serpentes, quoddam vi quorundam annulorum, vt animalia annulosa, quoddam vi oris, vt quidam vermes, qui ore terræ affixo totò corpus post se trahunt. quoddam vero vi pennularum, quarundam se mouet, vt pisces & vniuersaliter omne animal, videtur reptile dici, cuius corpus non multum à

uam creaturam facere cessauit. Requiescere enim cessare dicit. Vnde in Apocalypsi dicitur. Nõ habebant requiem dicentia. Sanctus, sanctus, sanctus, idest dicere non cessabant. Requieuisse igitur Deus dicitur, quia cessauit à faciendis generibus creaturæ, quia vltra noua non condidit. Vsque nunc tamen vt veritas in euangelio ait. Operatur pater cum filio, scilicet administrationem eorundem generum, quæ tunc instituta sunt, Creatoris enim virtus, causa subsistendi est, omni creaturæ. Quod ergo dicitur, Pater meus vsque modo operatur, & ego operor, illud, vniuersæ creaturæ continuam administrationem ostendit. Die ergo septimo requieuit, vt nouam creaturam non faceret vlterius, cuius materia vel similitudo non præcesserit: sed vsque nunc operatur, vt quod condidit continere, & gubernare non cesset. G

a Qualiter accipiendum sit, quòd Deus dicitur cõplesse opus suum septimo die, cum tunc requieuit ab omni opere suo.

SEd queritur: quomodo septimo die dicatur, Deus compleuisse opus suum, cum ab omni opere, illo die requieuerit,

F terra eleuatur, per instrumenta motus.

¶ Ad quartum dicẽdum, ꝙ nobilioribus animalibus, debetur nobilior locus, per cõparationem ad ipsa animalia, quàmuis autem aer sit nobilior terra, in natura sua: tamen terra inquãtum competit, in dispositionibus animalium, est nobilior aqua vel aere, quia in ea nutrimenta animalium magis abundant, & magis competit locus iste, æqualitati complexionis.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ animalia media computantur, cũ illo extremorum, cũ quo magis communicant. non enim inuenitur aliquod animal quod alterius, naturam non magis sapiat.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ illud hominis, quo cæteris animalibus, anteponitur non est aliquid corporalis forma sed intellectus: sed quantum ad naturam corporis sui, non est inconueniens, ꝙ magis conueniat cum quibusdam animalibus, quam quædam cum H alijs secundum materiam. Animalia enim deputantur diuersis diebus vel vni, secundum materiam ex qua corpus producitur, diuersis vero elementis in ortum secundum diuersum motum, qui etiam corporalibus organis completur.

¶ Ad septimum dicendum, ꝙ in via generationis, quanto aliquid est perfectius, & magis assimilatum agenti, tanto tempore posterius est, quamuis sit prius natura: & ideo, quia homo perfectissimum animalium est, vltimo inter animalia fieri debuit, & non immediate post corpora cœlestia, quæ cum inferioribus corporibus non ordinantur, secundum viam generationis, cum in materia non communicent cum eis.

QVAESTIO III.

C

Deinde quæritur de his, quæ ad septimum diem pertinent. I

Et circa hoc quæruntur tria.

Primo. De consummatione operum diuinorum.
Secundo. De quiete Dei.
Tertio. De sanctificatione septimæ diei.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Deus compleuerit opus suum septimo die.

K AD Primum sic proceditur. Videtur ꝙ Deus non consummauerit septimo die opus suum. Perfectus enim numerus consummationi operum diuinorum conuenit: sed senarius numerus perfectus est, & non septennarius. ergo die sexto & non septimo, Deus opus suum consummare debuit. 1.q.73.ar.1 & 2.

¶ 2 Præt. Consummatio operis attenditur secundum hoc, ꝙ aliqua perfectio operi adijcitur: sed nulla perfectio potest rei opceatæ accrescere, nisi ex actu operantis. cum ergo Deus die septima quieuerit, vt scriptura dicit: non videtur illa die opus suum consummasse.

¶ 3 Præt. Quàdiu artifex ab opere suo non cessat, opus suum non consummat: sed Deus nunquàm ab operatione sua cessat, cum operatio sua sit essentia sua, quæ æterna est. ergo Deus die septimo opus suum non consummauit.

¶ 4 Præter. Secundum Auic. omne agens quod non agit per motum, non habet actionem in effectu solum quandiu fit, sed quandiu in eo perdurat: cum non tantum sit causa fieri, sed essendi: sed Deus est causa agens rei, non per motum, cum non requirat materiam, ex qua agat, quam oporteret esse subiectum motus. ergo videtur, ꝙ ipse quandiu mundus durat, De intellig. cap.4:

sua

nec aliquod genus nouum fecerit. Alia translatio habet. Consummauit Deus, die septimo opera sua, quæ nihil quæstionis affert, quia manifesta sunt, quæ in eo facta sunt, & eo die omnium consummatio perfecta est: sicut scriptura ostendit, cum ait. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erãt valde bona. Omnia quidem naturaliter bona erant, nihilque in sui natura vitij habentia. Et sunt bona quæ condidit Deus etiam singula, simul vero vniuersa valde bona, quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo, in qua etiam illud, qđ malum dicitur bene ordinatũ, & loco suo positum eminentius commendat bona vt magis placeant, & laudabiliora sint, dum comparantur malis. Sexta ergo B die facta est omnium operum consummatio. Ideo præmissa oritur quæstio, scilicet: quomodo dicatur Deus die septimo opus suum complesse, quod hebraica veritas habet: in quo tamen ni-

sua actione esse mundo influat: & ita videtur, quòd septima A die non cessauerit ab opera, & sic idem quod prius.

¶ 5 Præt. Deus non tantum rerum factor est, sed etiam conseruator: sed non potest dici, quòd cõseruet nisi per aliquam actionem in res. ergo videtur, ꝙ quandiu res in esse conseruatur, ꝙ Deus in res operatur. ergo &c.

¶ 6 Præt. Dies septimus creatura quædã est: sed omnis creatura est ex operatione diuina, nec prius diem septimum fecit quam esset, quia esse successiuorum est in fieri. ergo videtur, ꝙ die septimo nouam creationem fecerit: & ita non ab omni opere cessauit. vnde vt prius.

¶ 7 Præt. Vnde dicit Philosophus in 7. de animalibus. frequenter apparent nouæ species animaliũ, quæ prius nunquam apparebant, vt patet in illis, quæ ex putrefactione generantur. ergo videtur, ꝙ nec etiam ab instituendis nouis speciebus, Deus die 7. cessauerit, & sic idem qđ prius.

De genera. anima. li. 3. ca. vlt. ad finem.

¶ 8 Præt. Quædam sunt, in quibus sola diuina virtus operatur, sicut in creatione animarum, in infusione gratiæ & miraculorum operatione. ergo videtur, ꝙ tunc non cessauerit ab operatione, & institutione nouarum creaturarum. ergo &c.

Contra hæc est quod dicitur Genes. 1. quòd consummauit Deus die 7. &c.

¶ Præt. In perfectione operis cuiuslibet diei spiritussanctus significatur, cum dicitur vidit Deus, ꝙ esset bonum, vt dicit Aug. in 1. super Gen. sed septenarius numerus spirituisancto attribuitur, qui septiformis in munere dicitur. ergo conuenienter consummatio operum 7. diei ascribitur.

Et 4. super Geñ. ad lit. cap. 9.

Respondeo, dicendum, quòd sicut Magister dicit in litera, in hoc discordat nostra translatio ab alia, quam Aug. exponit. In nostra. n. translatione consummatio operum ascribitur diei. 7. in alia vero dici. 7. vtraq; autem veritatem habere potest, siue intelligatur septimus dies, sequi alios. 6. successione temporis, vt alij sancti volunt, siue ponantur septem dies vnus dies, vt Aug. vult, septeni pluraliter rebus præsentatus. s. cognitio angelica: loquendo. n. secundum Aug. distinguenda est rei duplex perfectio. Vna. n. est perfectio totalitatis, quam res habet ex hoc, ꝙ ex omnibus partibus suis essentialibus integrata est, & talis perfectio mundi, sextæ diei competit, quia post sex primos dies nulla creatura mundo addita est, quæ nõ aliquo modo in operibus. 6. dierum esset, vt patebit. Alia vero perfectio rei est, quam habet ex ratione finis, quæ est vltima perfectio, & talis perfectio mundi debetur 7. diei, in qua Deus ab omnibus operibus requieuit in se sicut in fine: sed sequendo alios sanctos distinguenda est iterum duplex perfectio. vna est perfectio prima, quam. s. res habet secundum esse suum, & hæc perfectio mundi cõpleta est. 6. die, quia nulla pars mundi postmodum addita est, quæ in primis sex diebus non præcesserit aliquo modo. Alia est perfectio secunda, quæ est operatio rei, vt dicitur 2. de anima. & talis perfectio mundi fuit in septima die, quia ex tunc cessante operatione, qua Deus naturam instituit, incœpit operatio propagationis in toto vniuerso, ſm ꝙ ex naturis iam conditis, res aliæ producuntur, quá operationem in rebus omnibus Deus, vsq; nunc facit Ioan. 5. Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor. E

Cõtex. 24.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ senarius numerus ratione partium perfectus dicitur, quia ex omnibus partibus eius aliquoties aggregatis cõsurgit: & ideo perfectio senarij, cõgruit illi perfectioni mundi, quæ consistit in totalitate partiũ, quantum ad esse primũ, & sicut partes aliquotæ senarij ordinatim, & cõtinue sibi succedũt sine alterius numeri interpositione. s. vnum, duo, tria: ita etiã in productione partium vniuersi, ordo seruatus est, vt post productionẽ primæ partis statim narraretur productio secũdæ partis, & sic deinceps vsq; ad sextam.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ consummatio operum intelligitur secundum aliquid perfectionis ipsis rebus collatum, quod est ipsa operatio, per quam natura propagatur. Hæc autem operatio est à Deo, & a virtute creaturæ: ideo & Deus dicitur consummasse opus, cuius virtute natura mota, in operationem exit: nec tamen aliquid nouum in natura efficitur, quia operatio consequitur ex virtute naturæ, prius rebus collata. Consummatio autem, quæ est ex parte finis, non est secundum aliquid additum in re.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ Deus non dicitur cessare ab operatione, nisi ex parte effectus consequentis. ipse. n. nõ agit aliqua operatione media, vel intrinseca vel extrinseca, quæ non sit sua essentia, quia suũ velle est suũ facere, & suum velle est suũ esse: nec tñ ab æterna operatione sequitur effectus, nisi secundũ determinationẽ voluntatis, vt prius dictum est. vnde diciẽ incipere operari, vel ab operatione cessare ex parte effectus.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ sicut influentia solis, per irradiationem est semper, quãdiu aer illuminatur, vt possit dici semper, sol facit lumen in aere, ita diuina bonitas semper esse rebus influit, non aliud & aliud, sed vnum & idem: nec tamen res dicuntur semper fieri, vel creari, vel institui apud nos: sed tunc cum primo esse acceperint. Et ideo dicitur, ꝙ cessat creare, vel facere mundum.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ conseruatio rerum in esse, nihil aliud est, quàm influentia esse rei, secundum ꝙ dictum est. s. C ꝙ Deus quandiu res est causat, & efficit esse rei: nec tamen talis conseruatio repugnat prædictæ cessationi, quia esse rei consequitur principia essentialia: sicut operatio virtutem.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ dies ille septimus præcesserat, secundum similitudinem ad minus, in primis sex diebus. Et præterea esse diei, causatur à principijs naturalibus, prius naturæ collatis, quia motus est causa temporis, vel est idem dies cum præcedentibus, secundum Augustinum.

¶ Ad septimum dicendum, ꝙ illæ nouæ species producuntur ex virtute cœlesti, quæ tenet locum virtutis formatiuæ, in animalibus ex putrefactione generatis: & ideo illæ species fuerunt productæ in operibus sex dierum, in suis principijs. s. materia, & in rationibus seminalibus, sicut etiam alia, quæ per operationem naturæ producuntur.

¶ Ad octauum dicendum, quòd nihil facit Deus in creatura, D quod aliquo modo in primis diebus non præcesserit: sed diuersimode. Quædam. n. fuerunt in operibus sex dierum, vt in principijs actiuis & materialibus, & secundum similitudinem speciei, vt ea quæ generantur ex sibi similibus in natura. quædam vero sicut in principijs actiuis & materialibus: sed non secundum similitudinem speciei, sicut quædam animalia ex putrefactione generata. quædam vero sicut ex principijs disponentibus & nõ actiuis, & secundum similitudinem speciei sicut anima rationalis. quædam vero, vt in potentia obedientiæ tantum, sicut ea quæ per miraculum fiunt.

ARTICVLVS V.

a Vtrum Deus conuenienter dicatur quieuisse septima die.

B AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter dicatur Deus die septima requieuisse. Opposita. n. nata sunt fieri circa idem. Sed quies opponitur motui. ergo cum Deus non moueatur. Iac. 1. Apud quem non est transmutatio &c. Videtur quòd nec possit dici quiescere. Si dicatur ꝙ quies dicitur de Deo, non secundum ꝙ opponitur motui: sed secundum quòd opponitur labori.

1. q. 73. art. & 2.

¶ 2 Contra. Secundum Philosophum in septimo & decimo Ethicor. operatio cui non adiungitur motus, est secundum se delectabilis, & nullo modo laboriosa, quia labor in operatione causatur ex motu innaturali: sed operatio Dei est omnino sine motu, quia immobilis manens dat cuncta moueri, vt dicit Boet. ergo nullus labor sibi accidit in hoc, quòd res creauit. ergo nec quies quæ opponitur labori, sibi conuenit. Si dicatur, quòd Deus dicitur requieuisse inquantum facit nos in se requiescere: sicut dicitur cognoscere aliquem, quãdo facit

Cap. 4.

De consol. lib. 3. Metr. 9.

nos illud cognoscere, vt Gen. 22. dicit Abraæ, Nunc cognoui, quòd timeas Deum.

¶ 3 Contra. Requies septimæ dies condiuiditur contra operationem sex dierum: sed in sex diebus dicitur Deus fecisse, quia ipsemet fecit, non quia fecit nos facere. ergo & in 7. die ipsemet requieuit, non solum fecit nos requiescere. Si dicatur, quòd Deus quieuisse dicitur, sicut voluntas quiescit in fine.

¶ 4 Contra. Sicut quies corporis opponitur motui eius: ita quies voluntatis opponitur motui eius, vt vtrunq; per similitudinem de voluntate dicatur: sed motus

hil nouum creasse dicitur, nisi forte dicatur die septimo compleße opus suum, quia ipsum benedixit & sanctificauit: sicut subijcit scriptura. Benedixit diei septimo & sanctificauit illum. Opus enim est benedictio & sanctificatio, sicut Salomon aliquid operis fecit cum templum dedicauit.

voluntatis non potest esse nisi secundum quòd procedit de his, quæ sunt ad finem in finem ipsum. cum igitur talis motus Deo non conueniat, qui ex rebus alijs, nec in sui cognitionem, nec in sui amorem venit, videtur quòd nec quies voluntatis sibi conuenire possit.

¶ 5 Præt. Ea quæ sunt æterna, non conuenienter connumerantur inter ea, quæ ex tempore inceperunt: sed quies volũtatis diuinæ in suo fine est æterna. ergo inconueniẽter dies quietis diuinæ connumeratur diebus creationis rerum, quæ ex tempore inceperunt.

¶ 6 Præt. Finis diuinæ voluntatis non est aliud à Deo. Si igitur intelligitur requieuisse propter voluntatem quiescentem in fine, videtur inconuenienter dici in die. 7. requieuisse, cum dies. 7. creatura sit. Si dicatur, quòd non requieuit in die 7. sicut in obiecto quietis, sed sicut in tempore quietis.

¶ 7 Contra. Illud quod est æternum, non est in tempore, sed supra tempus: sed quies diuinæ voluntatis est æterna, igitur non est in 7. die sicut in tempore.

¶ 8 Præt. Sicut quies Dei, qua in se quiescit non habet finem: ita non habet principium, sed sicut vesperum est finis diei: ita mane est principium eius. ergo dies. 7. si dicto modo accipiatur quies, non debet habere mane, sicut nec habet vespera. ergo cum assignetur sibi mane, non potest dici Deum die 7. modo prædicto quieuisse.

Sed contra. Deuter. 32. Dei perfecta sunt opera: sed omnis artifex perfecto opere suo quiescit. ergo Deo post naturæ institutionem, quæ fuit in sex diebus, quies die 7. conuenit.

¶ Præt. Homo bene dispositus dicitur ex operibus suis in Deo requiescere, quia opera sua ad Dei bonitatem refert. Cum ergo Deus omnia, propter bonitatem suam operetur, vt dicit Aug. & dictum est in prima distin. 2. lib. videtur quòd sibi conueniat ex his quæ fecit, in seipso requiescere.

Respondeo. Dicendum, quòd quies proprie loquendo motui opponitur, quia vero motus causae laborem in operationibus nostris, vt dicit Philosophus: inde consecutum est, vt quies labori opponatur, & ex his duabus, significationibus quietis, transumptæ sunt aliæ duæ: quia enim nostris operationibus motus adiungitur. inde in vsum venit, vt omnis operatio motus dicatur: quàmuis impropriè & secundum hoc omnis cessatio à quacunq; operatione, quies dicitur, & hæc significatio transumitur à prima. Sed quia nihil * laborat, nisi ex hoc, quòd à perfectione propriæ naturæ distat, vt patet in motibus violentis, inde est vt in illo res requiescere dicatur, in quo sufficientiam inuenit, & secundum hunc modum, voluntas quiescit in vltimo fine, & hæc significatio quietis transumitur à secunda.

1. cæl. Et 5. Meth. con. tex. 51.

* D. 806.

¶ Contra ergo, quòd Deo non potest quies attribui, quantum ad primam vel secundam significationem: sed quantum ad tertiam vel quartam, potest. Sed quantum ad tertiam sciendum, vt ex præcedenti articulo patet, quòd Deus ab operatione cessare non dicitur, quasi ipsa operatio qua operatur deficiat, cum sua operatio sit essentia eius: sed ratione effectus hoc dicitur, quia operatione æterna facit, vt aliquis effectus temporaliter fit. Nec sic tamen ex parte effectus operatio eius cessare dicitur die. 7. quasi nihil in rebus fecerit postea, vel saltem in die 7. quia si operatio eius in creatura vel ad momentum cessaret, creatura esse desineret, vt dicit Aug. 4. super Gen. sed sic dicitur ab opere cessasse die 7. quia à die. 7. deinceps, nouã creaturam non fecit, quæ non aliquo modo in operibus sex dierum præcesserit, vt supra dictum est.

Ca 5. & 6. vsq; ad 8.

¶ Sed quantum ad quartum notandum, quòd quies voluntatis

F diuinæ in fine, potest accipi dupliciter, Vel absolute, secũdum quòd in seipso sufficientiam inuenit, & sic quies æterna est. Alio modo potest intelligi per relationem ad creaturam, secundum quòd creatura Deo placet: non tamen ita vt ea indigeat, quasi in ea sufficientiam suæ beatitudinis inueniens: sed eam ad seipsum ordinans in seipso sufficientiam inuenit, & sic quiescere dicitur Deus proprie à rebus conditis, quod non potest intelligi, nisi rebus iam conditis, quod est post senarium diẽ: & ita quies Dei, secundum duas vltimas acceptiones, cõuenienter septimo diei ascribitur.

Quæ sit sanctificatio & benedictio septimi diei.

Illum autem diẽ sanctificasse & benedixisse legitur, quia mistica præ cæteris benedictione, & sanctificatione cum donauit. Vnde in lege dicitur. Me-
G mento sanctificare diem sabbati. Et inde est, quòd numerando

¶ Primum ergo & secundum concedimus, quia Deo non attribuitur quies opposita motui vel labori.

¶ Tertium similiter concedimus, quia non solum illo modo dicitur Deus quieuisse. 7. die vt dictum est, alijs modis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd motus voluntatis diuinæ metaphorice dicitur, non ex hoc, quòd voluntas eius finem consequatur per aliqua media: sed quia ea quæ ab ipso sunt, in seipsum ordinat.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd quàmuis Deus ab æterno in seipso quieuerit, non tamen quieuit à creaturis conditis in seipso, sed solum quieuit sic, quando iam creaturæ fuerant conditæ.

¶ Ad sextum dicendum, quòd dies septimus nullo modo poni-
H tur vt obiectum quietis, sed vel secundum Aug. Deus dicitur in 7. die quieuisse, inquantum quietem propriam, qua in seipso à rebus conditis quiescit naturæ angelicæ monstrauit: cuius cognitionem diem appellat, vel secũdum alios sanctos, dies septima significat tempus quoddam: non ita quòd quies diuina tempore mẽsuretur: sed quia simul cum tempore est, per quem modum verba temporalia de Deo dicuntur. Vnde patet responsio ad septimum.

¶ Ad octauum dicendum, quòd quamuis quies Dei principium non habeat: tamen quies creaturæ à Deo, secundum quòd in eo stabilitur, principium habet: sed non finẽ, quia qualitercunq; creatura mutetur, nunquàm in non ens simpliciter cedit, vt dicit August. 4. super Gen. Vel aliter dicendum, quòd etiam ipsa quies, qua Deus quiescit, quodammodo principium habet, non inquantum quiescit in seipso absolute: sed inquantum
I quiescit in seipso à rebus conditis, eis non egendo: quod tamen finem non habet: quia eis nunquàm egebit: & ideo dies septima habet mane, sed non vespere. c. 6. 7. 8.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Deus debuerit sanctificare septimum diem præ alijs.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd diem septimum Deus, præ alijs sanctificare non debuit. Operatio enim nobilior est ocio, vt dicitur 10. Ethic. Vnde non in ocio, sed in operatione fœlicitas consistit, sed 6. diebus Deus operatus est. 7. vero die ab opere cessauit. ergo. 6. diem potius quàm 7. sanctificare debuit. 1. q. 73. ar. 3

¶ 2 Præt. Sanctificatio & benedictio congrue bonitati respon-
K dee: sed bonum est communicatiuum sui, vt dicit Dion. Cum ergo Deus in 6. diebus bonitatem suam communicauerit res in esse producendo. videtur quòd eisdem. 6. diebus magis quã 7. sanctificatio competat. Diui. nom. cap. 4.

¶ 3 Præt. Vt dicit Rabi Moy. Obseruatio sabbati in lege fuit instituta, vt in fide populi firmiter permaneret nouitas mundi, ex qua facillima probatio sumitur, ad ostẽdendum Deum esse, & omnipotentiam eius, & alia huiusmodi. Sed secundum Apostolum Ro. 1. per ea quæ facta sunt, in inuisibilia Dei deuenimus. ergo potius 6. dies in quibus creaturæ factæ sunt, sanctificari deberent quam dies 7. Lib. 2. dub. cap. 32.

¶ 4 Præt. Ei cui nihil decrescit in operando aliquid exterius non est acceptior quies quam operatio: sed Deo nihil decrescit faciendo creaturas, quia faciendo non laborat, vt dictum est, neque virtus eius exhauritur, quin semper in infinita posse, nec intellectus eius distrahitur, quin semper in sui contemplatione perfecte maneat. ergo non debuit magis sanctificare

ctificare diem quietis quàm dies, in quibus operatus est.

¶ 5 Præter. Magis indicat diuinam potentiam operatio, qua Deus operatur instituendo naturam, quam illa qua operatur in natura operante ad naturæ propagationem: sed in primis sex diebus Deus operatus est, naturam instituendo nullo mediante. In 7. vero die, & deinceps operatus est, naturam conseruando & mouendo motibus naturæ & principijs. ergo senarius dierū magis manifestat diuinam potentiam, quam dies septim⁹: & ita magis sanctificari debuit.

Sed contra sanctificatio & benedictio bonitati debetur: sed bonū secundum Philosophum in 3. Met. dicitur ex ratione finis: cum igitur perfectio rerum, quę est ex ordine ad finē debeatur diei. 7. ille dies præ alijs sanctificari & benedici debuit.

dies, vsq; ad septimum procedimus, & dicimus septem esse dies quorum repetitione omne tempus agitur, non quin alius sit ab illis dies octauus & nonus, & sic de cæteris: sed quia in sex diebus rerum genera distincta sunt. Et in septimo: licet non fuerit nouum genus rerum institutum: tamen fuit in eo quasi quidam nouus status sanctificationis operū, & requietionis opificis. Potest etiā sic exponi illud. Compleuit die septimo opus suum, idest cōpletum & consummatum vidit.

B

¶ Præt. Vita contemplatiua actiuæ præfertur. Vnde Luc. 10. Optimam partem elegit sibi Maria, per quam vita contemplatiua signatur: sed senarius dierum attribuitur actioni qua Deus res produxit: septimus autem quieti diuinæ contemplationis, qua seipso Deus perfruitur. ergo sanctificatio & benedictio præcipue diei septimæ debetur.

C Respondeo. Dicendum, ꝙ septimæ diei duo attribuūtur, s. consummatio operum, & quies opificis. Quantum vero ad primum debetur diei septimæ benedictio, quia secundum Greg. benedictio Dei, significat collationem donorum eius, & multiplicationem eorundem, multiplicatio autem creaturarum præsupponit duplicem perfectionem rerum, illam. s. qua vniuersum perfectum est, ex omnibus suis partibus essentialibus constans. Vnde Philosophus in 4. Metheororum dicit, ꝙ perfectum est vnumquodq;, quando potest facere alterū quale ipsum est, & aliam, qua. s. vniuersum perfectum est ex ordine ad finem, quia multiplicatio creaturarum per generationē est ad hoc, vt diuinum esse quantum possunt participent, vt in 2. de Generatione dicitur. Omnis etiam creaturæ operatio naturalis, ad finem ordinata est: & ideo benedictio diei septimæ debetur, in qua post perfectionē primam vniuersi, quæ sexto die completa est, etiam in ordine ad finem vniuersum perfectum est: sed quantum ad secundum, qđ est quies opificis debetur diei septimæ sanctificatio. In sacra. n. scriptura sanctificatio interdum dicitur ex hoc, ꝙ aliquid ad cultum Dei dedicatur: sic. n. dicitur tabernaculum sanctificari, & vasa eius & ministri: & ita etiam dies septimus sanctificatus est. i. ad cultum Dei dedicatus est, vt sicut s. Deus qui res condidit non in ipsis rebus conditis, quasi in fine quieuit: sed à rebus cōditis in seipso, in quo beatitudo sua cōsistit, cum non sit beatus ex hoc, ꝙ res fecerit: sed ꝙ factis non eget in seipso sufficientiam habens: ita etiam & nos nō in operibus eius, aut in operibus nostris discamus quiescere sicut in fine, sed ab operibus in ipso Deo, in quo beatitudo nostra consistit, propter hoc enim institutum est, vt homo sex diebus laborans in operibus proprijs, septimo die quiesceret, eius cultui vacans, hæc autem quies in Deo christianis non ad tempus, sed perpetuo indicitur, quibus indicitur sine intermissione orare. 1. Tes. 5. Et ideo illa temporalis obseruatio in lege noua cessauit.

Ambros. lib. de bñd. patriarcharum. c. 2.

Cōm. 19.

Cōm. 4.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ fœlicitas Dei non consistit in operatione qua creaturas condidit, sed in operatione qua seipso perfruitur creaturis non egens, & hæc operatio ad quietem septimæ diei pertinet.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ quamuis bonitas Dei manifestetur in hoc, ꝙ esse communicauit rebus per creationem, tamen perfectio bonitatis ostenditur in hoc, ꝙ rebus conditis Deus non esset: sed in seipso sufficientiam habet.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ creaturæ sunt sicut via, per quam deuenitur in cognitionem creatoris, perfectio autem non consistit in via, sed in termino viæ. Vnde non debuit sanctificari dies, in quo creaturæ sunt conditæ: sed dies in quo sicut in fine quiescit.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd quamuis per operationem qua A res in esse producit, nihil Deo decrescat, tamen hæc potius apud eum est, quòd alijs non eget in seipso quiescens, quàm quòd alia facit: & ideo dies quietis magis benedicitur, quam dies productionis creaturæ.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ Deus eadem virtute, qua esse rebus tribuit, eas in esse proprio cōseruat. Vnde nō magis ostēdit diuinam potentiam productio creaturarum, quàm earum conseruatio.

DISTIN. XVI.

A

De hominis creatione, vbi considerandum est, quare creatus sit homo, & qualiter sit institutus, quæ duo supra tractata sunt, & qualis factus et qualiter lapsus: postremo quomodo sit reparatus, quæ discutienda sunt.

B His excursis, quæ supra de hominis creatione promisimus, effectui mancipare atq; ordine explanare nunc suscipimus. Vbi hæc consideranda vi-

EXPOSITIO TEXTVS.

Iumēta & reptilia & bestias. § Quid sit reptibile dictū est. Iumenta vero dicuntur, quæ adiutorium homini conferunt, præcipue vehēdo ipsum, vt equi vel asini & huiusmodi. Bestiæ dicuntur propter crudelitatem quasi vastiæ vt leones, vrsi, & huiusmodi creata non fuerunt nisi potentialiter & materialiter, vt intelligatur tam de potentia actiua quam de materiali. § Quia non potuit simul ab homine dici &c. § Videtur hoc nihil esse, quia licet non potuerit simul pronuntiare, potuit tamen dicere ea quę successiue narrabat, simul esse facta. Sed dicendum, ꝙ dicitur non potuisse dicere, non quia non simpliciter non potuit dicere simul esse facta, sed quia non potuit hæc dicere secundum conuenientiā disciplinæ, vt faciliter quod dicebatur à rudibus caperetur, vt faciunt geometræ in descriptionibus figurarum, lineam post lineam protrahentes, quæ tamen simul figuram constituunt. Alia translatio habet: consummauit Deus die septimo, vtraq; translatio veritatem continet, si vt prædictum est, completio distinguatur.

DISTINCTIO XVI.

DIVISIO TEXTVS.

Determinato de natura pure spirituali, idest angelica, & de natura pure corporali, Hic tertio multipliciter prosequitur de natura composita ex spirituali & corporali, scilicet de homine. Diuiditur ergo pars ista in partes duas. In prima, determinat de homine, quantum ad primam sui institutionem. In secunda quantum ad eius casum 21. dist. ibi § Videns ergo diabolus &c. § Prima in duas. In prima, determinat conditionis humanæ principium. In secunda ostendit hominis conditi statum. 19. distinct. ibi. § Solent plura quæri de primi hominis statu &c. § Prima in duas. In prima, ostendit formationem hominis, secundum quòd exit à sua causa, & in similitudine eius, vt ostendatur quodammodo esse actio vniuoca. In secunda, determinat institutionem hominis, secundum quòd ex suis partibus constat. 17. distin. ibi. § Hic de origine animæ. § Prima in tres. In prima ostendit hominem, ad imaginem & similitudinem Dei institutum. In secunda, ponit horum expositionem. ibi § Imago autem & similitudo &c. § In tertia ostendit, secundum quam partem hominis, esse ad imaginem sibi conueniat. ibi § Factus est homo secundum animam. § Secunda pars diuiditur in tres. In prima ponit suam expositionem. In secunda excludit, alias quorundam expositiones. ibi § Filius vero imago patris dicitur. § In tertia, supplet quoddam ad suam expositionem, quod in alijs expositionibus tangebatur, scilicet in quo imago & similitudo differant. ibi § Verumtamen hæc distinctio. § § Factus est homo &c. § Hic ostendit, secundum quam partem in homine, sit imago assignanda. Et primo ostendit, quòd secundum animam. Secundo ostendit, quòd huiusmodi indicium etiam in corpore ostenditur ibi. § Sed in corpore quandam habet &c. § Circa primum duo facit. Primo ponit hominem esse ad imaginem trinitatis, non solum patris vel filij, vt alij dicebant, & hoc secundum animam. Secundo ostendit, quomodo differenter imago secundum animam homini, & filio Dei conueniat. ibi § Quocirca homo & imago. §

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quatuor quæruntur.

Primo. Vtrum in aliqua creatura imago Dei inueniri possit.
Secundo. In quibus inueniatur.
Tertio. Vtrum in illis in quibus inuenitur, æqualiter inueniatur.
Quarto. De differentia imaginis & similitudinis.

dentur; scilicet quare creatus sit homo, & qualiter institutus, & qualis & quomodo factus: deinde qualiter sit lapsus, postremo qualiter, & per quem sit reparatus. Horum autem primo loco, & secundo positam causam creationis humanæ, & modum institutionis superius, pro modulo nostræ facultatis tractauimus. Ideoq; superest vt qualis, vel quomodo factus sit, discutiamus. In Genesi legitur. * Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. In eo quòd dicit faciamus, vna operatio triũ personarum ostenditur. In hoc vero, quod dicit, ad imaginem & similitudinem nostram, vna & æqualis substantia, trium personarum monstratur. Ex persona enim patris, hoc dicitur ad filiũ, & spiritumsanctum: non vt quidam putant angelis, quia Dei & angelorum nõ est vna, & eadem imago & similitudo.

G

Quòd imago & similitudo hic à diuersis accipitur varie, à quibusdã increata, ab alijs creata, & increata vel essentia trinitatis, vel pater vel filius, & spiritussanctus.

IMago autem, & similitudo in hoc loco, vel increata intelligitur, idest trinitatis essentia ad quam factus est homo, vel creata, in qua factus est homo, & ipsa homini concreata. Increatam .n. imaginem, quæ Deus est, videtur intellexisse Beda cum dicit, non esse vnam imaginem Dei & * angelorum, sed trium personarum:

H

ARTIC. I.

a Vtrũ aliqua creatura possit dici esse ad imaginem.

† Augnst.3. Gen. ad lit. c.19.

AD Primũ sic proceditur. Videtur quòd nulla creatura possit dici, ad imaginem Dei esse. Cuiuscunque est aliqua imago creata, ei contingit aliquã imaginem ponere: sed Deo non contingit aliquam imaginem ponere. Esaia.40. Cui similem fecisti Deum, aut quam imaginem pones ei? ergo &c.

¶ 2 Præter. Proprietates vnius non inueniuntur in alio: sed imago indicat proprietatem filij, vt in primo dictum est, qui increatus est. ergo nulli creaturæ conuenit.

De sinodis in Arrian. can. t.

¶ 3 Præt. In imagine importatur conuenientia quædam, in aliquo vno: vnde dicit Hylarius, imaginem esse speciem, non differentem eius rei ad quam imaginatur: sed quæcunq; conueniunt in aliquo vno, habent aliquid prius & simplicius se, siue sit conuenientia analogiæ siue vniuocationis, est enim ens prius substantia & accidente, sicut animal prius homine & equo, Deo autem nihil est prius & simplicius. ergo non potest esse, eius imago in creatura.

& Aug. li.6. Retract. c. vlt.

I

¶ 4 Præt. De ratione imaginis est æqualitas. Dicit .n. Hylarius, imaginẽ esse rei ad rem coæquandam: sed nulla æqualitas potest esse creaturæ ad Deum. ergo nec imago eius esse potest.

¶ 5 Item, infinite distantium, non potest esse indiscretio & vnio: sed imago vt dicit Hilarius, est similitudo indiscreta & vnita. ergo creatura non potest esse ad imaginem Dei, à quo in infinitum distat.

Contra est quod habetur Genesis primo. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

¶ Præt. Ad perfectionem operis exigitur, vt perducatur in similitudinem agentis: sed Dei perfecta sunt opera. Deute.32. ergo oportet esse aliquod operum eius, in quo ipsius imago repræsentetur.

Respondeo. Dicendum, quòd imago proprie dicitur, quod ad alterius imitationem est: nec tamen quælibet imitatio rationem imaginis perficit, vt si hoc sit album, & illud album, non ex hoc dicitur eius imago: sed ad rationem imaginis exigitur imitatio in aliquo, quod speciem exprimat & essentiam, propter quod ab Hylario dicitur species indifferens. Et inde est, quòd in corporalibus secundum imitationem figuræ, potissimum imago attenditur, quia figura est quasi certum signum ostendens vnitatem, & differentiam speciei, hæc autem imitatio potest esse dupliciter, aut simul quantum ad speciem, & signum speciei, & sic imago hominis est in filio suo, qui ipsum in humana specie, & figura imitatur, & hęc est perfecta imago: aut quantum ad signum tantum, & non quantum ad veritatem speciei, sicut imago hominis est statua lapidea, & hæc est imperfecta imago. Et primo modo filius est imago patris: sicut in natura cõicans. Secundo autẽ modo, imago Dei est in creaturis: & ideo creatura potest esse imago Dei, licet nõ perfecta.

K

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Propheta loquitur contra idolatras, qui Deum in corporalibus figuris imaginari nitebantur: & ideo non est ad propositum.

¶ Ad secundum dicendum, quod imago secundum perfectam

F rationem indicat proprietatem filij: & sic creaturæ non conuenit, sed secundum imperfectam significationem, vt sic nomen imaginis à filio in creaturas descendat, sicut à patre nomen paternitatis, ad Ephe. 3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd conuenientia potest esse dupliciter, aut duorum participantium aliquod vnum, & talis conuenientia nõ potest esse creatoris, & creaturę vt obiectum est, aut secundum quòd vnum per se est simpliciter, & alterũ participat, de similitudine eius quantum potest, vt si poneremus calorẽ esse sine materia, & ignẽ cõuenire cũ eo, ex hoc quòd aliqd caloris participaret, & talis conuenientia esse põt creaturę ad Deũ, quia Deus dicit ens hoc modo, quòd est ipsum suũ esse, creatura vero, nõ est ipsum suum esse: sed dicitur ens, quasi esse participans, & hoc sufficie ad rationẽ imaginis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ad rationem imaginis, non exigitur æqualitas æquiparantiæ, cum magni hominis in parua pictura imago exprimatur: sed exigitur æqualitas proportionis, vt. s. eadem sit proportio partium adinuicem in imagine, quæ est in imaginato, & talis æqualitas inuenitur in anima respectu Dei, quia sicut ex vtroq; spiritussanctus, ita ex mente notitia, & ex vtroq; amor procedit.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd vbi est perfecta imaginis ratio: ibi est perfecta indiscretio & vnitas, vt patet in filio ad patrem: creatura autem quantum ad hoc, quòd Deum imitatur non discernitur: sed quodammodo sibi vnitur vnitate conuenientiæ, quàmuis semper remaneat maior differentia, & sic non ex toto tollitur ratio imaginis: sed solum imaginis perfectæ.

ARTICVLVS II.

b Vtrum imago Dei, inueniatur tantum in creaturis rationalibus.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd non tantum in rationalibus creaturis, imago Dei inueniatur. Ad rationem enim imaginis, qualis in creaturis esse potest, non exigitur perfecta similitudo, vt dictum est: sed sufficit imperfecta imitatio: sed quælibet creatura ex hoc esse habet, quòd diuinam perfectionem imitatur. ergo quælibet creatura dici debet ad imaginem Dei. 1.q.93.ar.2

¶ 2 Præter. Dicit Boetius in libro de consola. philosophiæ de Deo loquens. Mundum mente gerens similiq; imagine formans: sed quælibet creatura in esse prodijt, ex hoc quòd in mente diuina, per suam ideam gestabatur. ergo quælibet creatura potest dici facta ad imaginem Dei. De consol. li.3. metr.9.

¶ 3 Præt. Vbi est expressior similitudo, ibi magis saluatur ratio imaginis: sed perfectio diuinæ bonitatis, expressius repræsentatur in toto vniuerso, quàm in aliqua parte eius. ergo totum vniuersum magis debet dici ad imaginem Dei, quam aliqua creatura rationalis.

¶ 4 Præt. Dion in 4. de diui. no. ostendit similitudinem diuinæ bonitatis, maxime apparere in radio solari: expressio similitudinis causat imaginem. ergo radius solaris debet dici esse ad imaginem Dei. Post principium.

¶ 5 Præt. Illud quod maxime exprimit proprietatem, alicuius, maxime videtur ad ipsum conuenientiam habere: sed in fine cœlest. hierarchiæ dicit Dion. quòd in igne maxime ostenduntur diuinæ proprietates. ergo ignis maxime debet dici ad imaginem Dei.

Sed contra. Ex hoc anima dicitur imago Dei, quia eius capax est, vt Aug. dicit: sed sola creatura rationalis est capax Dei. ergo ipsa sola est ad imaginem Dei. Ex lib. 83. qõ. q. 51.

¶ Præt.

¶ Præt. Quanto aliqua creatura est perfectior, tanto est Deo A similior: sed inter alias creaturas, rationalis natura altissimũ gradum tenet: in ipsa ergo præcipue imago Dei inuenitur.

Respondeo. Dicendum, q vt dictum est, illa imitatio rationem imaginis constituit, quæ est in aliquo ad speciem pertinente. ex primo autẽ & cõmuni nihil sortitur speciem: sed ex vltimo & proprio: sicut est differentia cõstitutiua. Considerantis autem diuinæ bonitatis processibus in creaturis, quibus naturæ creatæ constituuntur in similitudinem naturæ increatæ, vltima inuenitur intellectualis dignitatis participatio, & qa omnes alias præsupponit: & ideo intellectualis natura attingit ad imitationẽ diuinã, in qua quodãmodo consistit species naturę eius, & inde est q in eadẽ operatione ponimus, vltimam fœlicitatẽ intellectualis creaturę, in qua est fœlicitas Dei. s. in contemplatione intellectiua: & ideo sola intellectualis creatura rationabiliter ad imaginem Dei dicitur esse.

¶ Ad primum ergo dicendum, q quàmuis quælibet creatura aliquid participet de ratione similitudinis diuinæ: non tamé potest dici eius imago ratione prædicta.

¶ Ad secundum dicendum, q similitudo operis potest dici ad operantem dupliciter: aut quantum ad id quod habet in natura sua, sicut homo generat hominem, aut quantum ad id, quòd habet in intellectu suo, sicut artificiatum ab artifice, in similitudinem artis suæ procedit. Vtroque modo procedit creatura a Deo, in similitudinem eius. Primo modo, quia ab ente, sunt entia, & à viuo, viuentia. Secundo modo, quia procedunt D à rationibus idealibus. cum ergo vnaquæque res pertingat ad perfectam imitationẽ eius, quod est in intellectu diuino, quia talis est qualem eam esse disposuit: ideo quantum ad hunc modum similitudinis, quælibet creatura põt dici imago ideæ, in mente diuina existentis: vnde dicit Boe. in lib. de trinitate, q formæ quæ sunt in materia, possunt dici imagines, eo quòd ab his formis venerunt, quæ sine materia sunt, sed quantum ad alium modum sola intellectualis natura, pertingit ad vltimum gradum imitationis, vt dictum est: & ideo ipsa sola dicitur imago Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd similitudo diuinæ bonitatis, quantum ad nobilissimas participationes ipsius, non resultat in vniuerso: nisi ratione nobilissimarum partium eius, quæ sunt intellectuales naturæ: nec per se de toto potest dici, & primo. quia non conuenit sibi ratione omnium partium, vt in 6. Phys. dicitur frequenter: & ideo vniuersum non potest dici imago Dei, sed intellectualis natura.

¶ Ad quartum dicendum, quòd similitudo radij solaris, ad diuinam bonitatem tota attenditur, quantum ad causalitatem, & non quantum ad dignitatem naturæ, quæ ratione imaginis perficit.

¶ Ad quintum dicendum, q proprietates diuinæ, ostenduntur in creaturis dupliciter. Vel secundum similitudinem analogiæ: sicut vita, sapientia, & huiusmodi, quæ analogice Deo, & creaturis conueniunt, & sic diuinæ proprietates pcipue ostenduntur in rationali natura. Vel secundum similitudinem proportionis, secundum q spirituales proprietates corporalibus metaphorice designantur, & hoc modo in igne ostenduntur proprietates diuinæ, vt in 1. lib. dist. 33. dictum est: sed hæc similitudo non facit rationem imaginis. Vnde Dion. vocat eam in 2. cap. cœlest. hierar. dissimilem similitudinem.

& ideo personis non angelis sit ibi sermo. Improprie tamẽ imago dicitur: quia imago relatiue ad illud dicitur, cuius similitudinem gerit, & ad quod repræsentandu facta est: sicut imago Cæsaris, quæ ipsius similitudinem præferebat, ipsumq; quodammodo repræsentabat. Improprie autem imago dicitur id, ad quod B aliud sit, sicut exemplum ꝓprie dicitur, qđ sumitur ex aliquo, & exemplar ex quo sumitĩ aliquid. Ponitur tamen aliquãdo abusiue alterum pro altero. Ita & minus proprie accipitur imago essentia trinitatis, si tamẽ ea nomine imaginis, in hoc loco intelligitur.

Opinio eorum, qui putauerunt filium per imaginem, & similitudinem hic accipi.

Filius vero proprie imago patris dicitur, sicut supra in tractatu de trinitate diximus. Vnde fuerunt nonnulli, qui ita distinxerunt, vt imaginem in hoc loco intelligerent filium, hominem vero non imaginem: sed ad imaginem factum dicerent, quos refellit Apostolus dicens: Vir quidẽ imago & gloria Dei: hæc nanque imago, idest homo cum dicitur fieri ad imaginem, non quasi ad filium dicitur fieri: alioquin non diceret ad imaginem nostram: quomodo enim nostram diceret, cum filius solus patris imago sit? Fuerunt autem, & alij perspicacius hæc tractantes, qui per imaginem filium, & per similitudinem spiritumsanctum intelligerent, qui similitudo est patris & filij: & ideo pluraliter putauerunt dici nostram, id referentes ad similitudinem tantum, ad imaginem vero subintelligendum esse meã. C Hominem vero & imaginem esse, & ad imaginem & similitudinem factum esse tradiderunt, & imaginem imaginis esse, & similitudinis.

ARTICVLVS III.

b Vtrum imago Dei, magis reperiatur in angelis, quam in hominibus.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, q imago non magis in angelis, quã in hominibus inueniatur. Ea enim quæ sequuntur naturam, æqualiter inueniuntur in omnibus habentibus naturam illam, vt visibile in hominibus: sed esse ad imaginem Dei, consequitur intellectualẽ naturam. ergo in omnibus habentibus intellectum, est æqualiter. 1. q. 93. ar. 3. † Aug. 7. de Trin. c. vlt.

¶ 2 Præt. Secundum Aug. in ipso est anima imago Dei, q capax eius esse potest: sed non magis capax Dei est angelus quã homo, cum in fruitione diuinitatis homines angelis æquẽtur. ergo esse ad imaginem non magis angelis, quam hominibus conuenit.

¶ 3 Præter. Vt dicit Aug. inter mentem nostram & Deum, nihil est medium: sed quod magis imitatur Deum, cadit medium inter ipsum, & id quod minus imitatur ipsum. ergo angelus non magis est ad imaginem Dei, quàm mens humana. lib. 83. qõn. q. 51.

¶ 4 Præt. ad Heb. 3. dicit Glo. quòd natura mentis humanæ, quam Christus assumpsit, nihil post Deum est melius: sed Christus assumpsit mentẽ eiusdem naturæ, cum nostris mentibus. cum ergo vnumquodq; tanto sit melius, quanto expressiori imagine Deum imitatur, videtur q esse ad imaginem non magis angelis quam hominibus conueniat.

¶ 5 Præt. De beata virgine dicit Hiero. q exaltata est super choros angelorum ad cœlestia regna: sed hoc non posset esse, si ipsa esset minus ad imaginem Dei quam angeli. ergo cum ipsa vere, & pure naturam humanam habeat, videtur quod imago non plus in angelis quam in hominibus inueniatur. Serma, de Assũp. to. 4.

Sed contra est quod dicit Greg. quòd angelus dicitur signaculum similitudinis, quia in eo diuinæ imaginis similitudo magis insinuatur expressa: sed secundum hoc, aliquid dicitur esse magis ad imaginem, secundum q expressius imago Dei, in ipso relucet. ergo angeli sunt magis ad imaginem Dei qua homo. Similiter etiam videtur, q vir magis quam mulier per id quod primæ Cor. 11. quidam gradus inter virum, & mulierem, constituitur, dum dicitur, vir imago Dei, & mulier imago viri: & ita non in omnibus habentibus imaginem, imago æqualiter inuenitur. 32. moral. c. 25.

E Responden. Dicendum, q de imagine possumus loqui dupliciter, aut quantum ad id, in quo proprie consistit imaginis ratio, aut quantum ad id, ad quod secundario assignatur similitudo imaginis: proprie. n. & principaliter imago intellectualem naturam consequitur. Vnde oportet, q vbi intellectualis natura perfectius inuenitur, etiam ibi sit imago expressior, & sic cum natura intellectualis, multo sit dignior in angelis quàm in homine, eo q propter obumbratione intellectualis luminis, homo rationalis dicitur, cum ratio sit quidam intellectus obumbratus, oportet q in angelis sit expressior Dei imago quam in anima, & in angelis superioribus quam in inferioribus, & in viro quàm in muliere, quamuis ista diuersitas sit minor quàm prima, quia non sequitur diuersitatem naturæ secundum speciem, assignatur etiã imago Dei in homine: sed non ita proprie, quantum ad aliquas proprietates consequentes, sicut q homo dominat inferioribus creaturis, sicut etiam

Deus in toto vniuerso, & est quodammodo finis earum, & hoc innuitur Gen. 1. vbi post id quod dictum est. Faciamus hominem ad imaginem &c. subiungitur. Vt præsit piscibus &c. Et similiter, sicut Deus est totus, in qualibet parte vniuersi, ita anima in qualibet parte corporis: & secundum hoc & huiusmodi alia, nihil prohibet hominem magis ad imaginem Dei esse quam angelum: sed hoc est secundum quid, & nõ simpliciter, quia iudicium similitudinis vel diuersitatis quod sumitur ab essentialibus rei, est multo firmius.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ea quæ consequuntur naturam, æqualiter inueniuntur in omnibus habentibus naturam illam æqualiter: natura autẽ intellectualis, non æqualiter inuenitur in angelis, & in hominib⁹, sed in angelis multo nobilior.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ imago inuenitur in homine & in angelo, quantum ad naturalia sua, non quantum ad habitũ gratiæ, vel gloriæ. Cõsideratis autem naturalibus angeli, & hominis, magis est capax diuinę cognitionis angelus q̃ homo, & ꝙ homo ad æqualitatem angelorũ perduci in diuina fruitione, est gratię & nõ naturæ, & ideo obiectio non procedit.

Neque horum sententiam approbat, sed imaginem & similitudinem Dei in homine quærẽdam, & considerãdam docet, vt imago & similitudo creata intelligatur.

Verũtamen hæc distinctio, licet reprobabilis penitus non videatur: quia de me- G dio montium idest authoritatibus sanctorum non manat, congruentius in ipso homine imago & similitudo Dei, quærenda est & consideranda. Factus est ergo homo ad imaginem Dei, & similitudinem secundum mentem " qua irrationalibus antecellit: " Sed ad imaginem secundum memoriam, intelligentiam, & dilectionem, Ad similitudinem secundum innocentiam, & iustitiam, quæ in mente rationali naturaliter sunt. Vel imago consi- H deratur in cognitione veritatis, similitudo in amore virtutis. Vel imago in alijs omnibus, similitudo in essentia, quia immortalis & indiuisibilis est. Vnde Aug. in lib. de quantitate animæ. Anima facta est similis Deo, quia immortalem & indissolubilem fecit eam Deus. Imago ergo pertinet ad formam, similitudo ad naturam. Factus est ergo homo, secundum animam ad imaginem,

I ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ inter mentem nostram & Deum, nihil est medium quasi obiectum beatitudinis, sed immediate in Deum nostra mens tendit, à quo etiam immediate, per gratiam viuificatur, & tamen est aliquid medium, quantum ad gradum naturæ, s. angelica natura, vt patet ex Dion. 4. c. cæl. hierar. Aug. etiam dicit, angelum prope Deum factum, & materiam prope nihil: & ideo obiectio nulla est.

12. confess. c. 7.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ natura humana quam Christus assumpsit, est multo nobilior quam quęlibet creatura, sed hoc habet ex vnione diuinitatis, & non ex principijs essentialibus: & ideo non sequitur similis ratio de mentibus humanis non vnitis. Assumpsit enim Dei filius humanam naturam, vt Damasce. dicit, in athomo, idest in indiuiduo, & non in specie, & sic etiam natura mentis humanæ in gloria predicta accipitur.

lib. 3. c. 11.

¶ Ad quintum dicendum, quòd exaltatio beatæ virginis, super choros angelorum, non fuit naturæ sed gratiæ: & ideo K per hoc nihil probatur.

ARTICVLVS IIII

d Vtrum imago & similitudo conuenienter distinguantur in litera.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter imago, & similitudo in litera distinguantur. Illud enim quod ponitur in diffinitione alicuius vt genus, non distinguitur ab ipso, sicut animal ab homine, sed secundum Hilarium Imago est rei ad rem coæquandam imaginata & indiscreta similitudo. ergo imago & similitudo distingui non debent.

1. q. 93. ar. 9

De synod. i Arria. ca. 1.

¶ 2 Præt. Secundum quorundam opinionem, homo in gratuitis creatus non est: sed innocentia & iustitia ad gratiam pertinent. ergo inconuenienter similitudo, in qua homo factus F est, per iustitiam & innocentiam, exponitur in litera.

¶ 3 Præt. Cognitio & amor nominant actum vel passionem: sed actus & passio non semper remanent in animo. Cum ergo imago semper maneat, videtur ꝙ inconuenienter imago secundum dilectionem, vel cognitionem assignetur.

& similitudinem Dei, nõ patris, vel filij, vel spiritussancti, sed totius trinitatis. Ita & secundum animã dicitur homo esse imago Dei, quia imago Dei in eo est. Sicut imago dicitur, & tabula, & pictura, quæ in ea est: sed propter picturam, quæ in ea est, simul & tabula & imago appellatur. Ita propter imaginem trinitatis, etiã illud, in quo est hæc imago, nomine imaginis vocatur.

Quare homo dicitur imago & ad imaginem, filius vero imago & non ad imaginem.

QVocirca, homo, & imago dicitur, & ad imaginem: filius autem imago, non ad imaginem, quia natus est, nõ creatus, æqualis & in nullo dissimilis homo creatus est à Deo, H non genitus, non parilitate ęqualis, sed quadam similitudine accedens ei. Vnde Augustin. in 7. lib. de Trinit. In Genesi legitur, faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Faciamus & nostram, pluraliter dixit. Et nisi ex relatiuis, idest personis accipi non oportet, vt sacere intelligantur pater & filius, & spiritussanctus, scilicet & imaginem patris & filij & spi. sancti, vt subsisteret homo imago Dei.

¶ 4 Præter. Amor ad voluntatem ptinet, voluntas autem est pars imaginis. ergo incõuenienter distinguitur similitudo ab imagine, per hoc, ꝙ similitudo in amore virtutis consistit.

¶ 5 Præt. Voluntas ad cognitionem non pertinet, & tamen pars imaginis ab Augustino ponitur. ergo videtur, ꝙ inconuenienter dicat imago ad cognitionem veritatis pertinere. 1 t. de Trin. c. 4. & 5.

¶ 6 Præt. Natura intellectualis ad essentiam animæ ptinet: sed naturam intellectualẽ sequitur imago, vt dictum est. ergo videtur inconuenienter dici, ꝙ similitudo ad essentiã pertineat, imago vero ad alia, quæ sunt in anima. † c. vlt.

Respondeo. Dicendũ, quod in ratione imaginis includitur similitudo, & non econuerso: vnde si similitudo contra imaginem distinguatur: oportet specialiter sumi similitudinem quæ deficit a ratione imaginis: sicut proprium condiuiditur

I diffinitioni non secundum nomen commune, quod de diffinitione prædicatur: sed ẽm illam rationem determinate acceptum, qua deficit à perfectione diffinitionis. cum ergo imago importet imitationem in his, quæ pertinent ad speciem demonstrandam, oportet ꝙ similitudo accipiatur in eo, qđ deficit à demonstratione specialis naturæ, hoc autẽ contingit dupliciter, aut quia est prius, & cõmunius quam sit natura speciei: sicut proprietates consequentes naturam generis: aut quia est posterius his, quę speciem demonstrant, vt accidentia consequentia principia indiuidui. Si ergo accipiatur defectus primo modo, sic est vltima distinctio, quæ in litera assignatur: secundum hoc. n. dicetur similitudo ẽm conueniẽtiam in illis, quæ consequuntur essentiam, inquantum est essentia, & non inquantum est intellectualis, vt incorruptibile & indiuisibile & huiusmodi. imago autem attenditur ẽm ea, quę proprie intellectualem naturam consequuntur. Si autem attendatur de K fectus, ex hoc quod est posterius, hoc est dupliciter, quia aut hoc est secundum ordinem potentiæ naturalis ad potentiam, & sic primum demonstrans naturam intellectualem est potentia cognoscitiua, & actus eius, & posterius erit volũtas & actus eius, quæ consequitur appræhensionem cognoscitiuæ virtutis, & sic erit secunda dist. quia imago pertinebit ad cognitionem veritatis, quæ est primum demonstrans naturam intellectualem: similitudo autem ad amorem virtutis, aut secundum ordinem potentiæ ad habitum, & sic erit prima distinctio, secundum ꝙ imago pertinet ad potentias, scilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Similitudo vero ad habitus consequentes, scilicet innocentiam & iustitiam.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ similitudo communiter sumpta, non diuiditur contra imaginem: sed similitudo deficiens a ratione imaginis, sicut proprium contra diffinitionem.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ etiã si ponatur homo non creatus

tus in habitibus gratuitis: constat tamen eum esse creatum in habitibus naturalibus, integris & perfectis, & quátum ad hoc similitudo attenderetur.

¶ Ad tertium dicendum, q potentiæ innotescunt per actus & passiones: & ideo per cognitionem & amorem, debet intelligi potentia cognoscitiua & amatiua, quæ est voluntas.

¶ Ad quartum dicendum, q ratio illa nó valet, quia procedit ex diuersis distinctionibus, nec est inconueniens, vt secúdum vnam dist aliquid ptineat ad imaginem, & secundum aliá pertineat ad similitudinem, quia in vna cóparatione potest aliquid accipi, vt prius aliquo, quod in alia accipitur, vt posterius respectu alteri⁹, secundum quem modum possunt comparari potentiæ intellectiuæ naturæ ad habitus, quibus inueniútur priores, vel vna ad alteram, & sic est vna prior altera. Et ita sicut aliquid est prius & posterius, in aliqua comparatione diuersimode acceptum: ita etiam potest ad imaginem & similitudinem pertinere ratione prædicta.

Sed quia nó omnino æqualis fiebat illa imago, tanquàm non ab illo nata, sed ab eo creata, ideo ita imago dicitur, q & ad imaginem, quia non æquatur parilitate: sed accedit quadam similitudine. Filius autem est imago: sed non ad imaginem, quia æqualis est patri. Dictus est ergo homo ad imaginem propter imparem similitudinem: & ideo nostram, vt imago trinitatis esse homo intelligatur non trinitati æqualis: sicut filius patri, Ecce ostensum est, secundum quid homo sit similis Deo, i. secundum animam. Sed in corpore quádam proprietatem habet, quæ hoc indicat, quia est erecta statura, secúdum quam, corpus animę rónali congruit, quia in cœlum erectú est.

B

¶ Et similiter dicendum est ad quintum.

¶ Ad sextum dicendum, q intellectualitas, quámuis pertineat ad essentiam naturæ intellectualis: non tamen est de ratione essentiæ, inquantum essentia: & ideo non pertinet ad similitudinem, quæ assignatur secundum communes differentias entis, scilicet simplex & compositum, corruptibile & incorruptibile & huiusmodi.

C

EXPOSITIO TEXTVS.

Qvare creatus sit homo. i. causa finalis hominis, & qualiter institutus, quia ex anima & corpore: hęc duo in prima distinctione huius libri dicta sunt. Et qualiter & quomodo factus: hic incipit prosequi. Deinde qualiter sit lapsus: hoc prosequitur. 21. dist. Et deinceps postremo qualiter &c. hoc in 3. libr. & in 4. Quæ in mente rationali naturaliter sunt: hoc potest intelligi etiam de habitibus gratuitis ad quos anima naturaliter est ordinata, non q per principia naturæ causentur: vel potest intelligi de habitibus innatis, sicut Philosophus in 6. Ethic. ponit etiam quaedá virtutes naturales. imago ergo pertinet ad formam. i. specialem, similitudo ad naturam. i. communem, & hoc secundum vltimam distinctionem quam posuit. §Quocirca homo & imago &c.§ Ratio huius est, quia hæc præpositio, ad, notat distantiam, quia vt dicit Augu. Filius est imago patris, nulla ex parte ei dissimilis: ideo ita dicitur imago, quòd non ad imaginem, homo autem quia ipse Deum imitatur in natura intellectuali & á perfecta imitatione illi distat, in quam tamen tendit vt potest: ideo imago dicitur, & ad imaginem.

D

DISTINCTIO XVII.

DIVISIO TEXTVS.

Ostenso quòd homo prodijt à Deo, in similitudine eius, sicut à causa quodammodo vniuoca. Hic determinat productionem hominis in se, secundum quòd ex suis partibus constat. Et diuiditur hæc pars in duas. In prima, determinat productionem viri. In secunda, productionem fœminæ. 18. dist. ibi §In eodem quoque paradiso &c.§ Prima in duas. In prima, determinat constitutionem hominis. In secúda, determinat locum, qui sibi constituto in esse assignatus est; sicut etiam in naturalibus rei generatæ debetur aliquis locus. ibi §Hominem autem formatum &c.§ Prima in duas. In prima determinat productionem hominis, ex parte animæ. In

E

A secunda ex parte corporis. ibi §Solet quæri vtrum Deus hominem &c.§ Circa primum tria facit. Primo, determinat animæ productionem à Deo. Secundo, excludit circa hoc quorúdam errores, vnum ex parte creantis. ibi §Non ergo carnaliter putemus.§ Alterum ex parte creati. ibi §Putauerunt enim quidam &c.§ Tertio, determinat quádam dubitationé. ibi §Sed vtrum in corpore, an extra corpus.§ §Hominem anté ita formatum &c.§ Hic determinat locum qui homini creato est assignatus, scilicet paradisum. Et diuiditur in duas partes. In prima describit paradisum. In secunda ligna paradisi. ibi. In hoc autem paradiso &c.&c.§

DISTINCTIO XVII.

A

Hic de creatione animæ, vtrum de aliquo facta sit, vel non, & quando facta, & quam gratiam habuerit in creatione.

B Hic de origine animę, plura quæri solent, scilicet vnde creata fuerit, & quádo & quam gratiam habuerit in creatione. Sicut hominis formatio secundum corpus describitur, cum dicitur. Formauit Deus hominé de limo terræ: ita eiusdem secundum animam describitur factura, cum subditur. Et inspirauit in faciem eius, spiraculum vitę. Corpus enim de limo terræ formauit Deus, cui animam inspirauit. Vel secundum aliam literam fla-

QVAES. I.

A

Hic duo quæruntur.

C

Primo. De creatione eius ex parte corporis.
Secundo. De formatione eius ex parte corporis.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Vtrum anima humana sit de essentia dinina.
Secundo. Si non, Vtrum sit de aliqua materia creata.
Tertio. Vtrum anima extra corpus creata sit.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum anima humana sit de essentia diuina.

D Ad primum sic proceditur. Videtur, q anima sit de essentia diuina per id quod habetur Gen. 1. Inspirauit in faciem eius &c. sed illud quod inspirat aliquid, flatum de se emittit. ergo anima est de essentia Dei. 1.q.90.ar.1 Et 2.contra c.83.

¶ 2 Præt. Dicitur Actuú. 18. Nos enim genus Dei sumus: hoc autem non conuenit homini, nisi secundum animam, qua ab alijs, sensibilibus secernitur. ergo videtur quód anima sit de substantia naturæ diuinæ.

¶ 3 Præt. Cum naturalis operatio cósequatur naturam, oportet ea quę in operatione conueniunt in natura, vel essentia cóuenire: sed anima rationalis conuenit in operatione intellectus cum Deo, vt Philosophus in 10. Ethic. dicit. ergo communicat cum ipso in essentia.

¶ 4 Præt. Omne quod intelligitur, intelligitur per similitudinem, vel identitatem, oportet enim quód intellectus in actu sit intellectum in actu, quod non contingit, nisi vel quia sunt idem per essentiam, sicut Deus seipsum intelligit, vel quia similitudo intellecti recipitur in intelligéte, vt perfectio eius: sed

E intellectus noster intelligit Deum, & similiter materiam primam: sed hoc non potest esse per similitudinem abstractam ab eis, quia simplicissimo nihil potest abstrahi. ergo oportet quòd intelligat ipsa per identitatem, & sic est idem per essentiam Deus, & materia prima, & anima intellectiua.

¶ 5 Præt. Quæcunque sunt & nullo modo differunt sunt penitus idem: sed intellectus & materia prima & Deus sunt, & nullo modo differút. ergo sunt penitus idem. Probatio mediæ quantum ad secundam partem, quia prima constat. Quęcunque differunt aliqua differentia differunt: sed omne quod differt ab altero aliqua differentia, est compositum ex differentia, & quodam alio. Cum ergo prædicta tria sint penitus simplicia, videtur quòd nullo modo differant.

¶ 6 Præt. Illud quod participatur ab esse cuiuslibet rei est de essentia cuiuslibet rei. Sed sicut dicit Dionys. in 4. cap. de diui. nomi. participatione diuinæ bonitatis anima, & omnes aliæ Circa med

res

res sunt: & bonæ sunt. ergo videtur quòd diuina bonitas sit essentia cuiuslibet animæ, & cuiuslibet rei: sed diuina bonitas est sua essentia. ergo essentia diuina est ipsa essentia animæ, vel aliquid eius.

Sed contra. Illud quod est in se tantum actus, non est possibile ad speciem alteram, vel ad esse aliud: sed essētia diuina est actus purus cui nulla potētia permiscetur. ergo non est possibilis ad hoc, vt transformetur in natura animæ, vel alicuius alterius, vel additionem aliquam recipiat.

¶ Præte. Ei quod est actus purus nō admiscetur aliqua priuatio, quia priuatio est eius quod est natum haberi, & nondum habetur: sed animæ adiunguntur multi defect⁹ vel priuationes, vt ignorātia, malitia, & huiusmodi. ergo anima nō est de * essentia diuina.

* D.172.

uit vel sufflauit. Non q faucibus sufflauerit, vel manib⁹ corporeis corpus formauerit, Spirit⁹ enim Deus est, nec lineamentis membrorum compositus est. Non ergo corporaliter putemus Deum corporeis manibus formasse corpus, vel faucibus inspirasse animam, sed potius hominem de limo terræ secundum corpus formauit, iubendo, volēdo, id est voluit, & verbo suo iussit, vt ita illa fieret. Et inspi. in fa. eius spi. vitæ, id est substantiam animæ in qua viueret creauit, non de materia aliqua corporali, vel spirituali, sed de nihilo. Putauerunt enim quidam hæretici, Deum de substantia sua animam creasse, verbis scripturæ pertinaciter inhærentes quibus dicitur. Inspirauit vel sufflauit &c. Cū stat inquiūt, vel spirat homo, de se flatū emittit. Sicut ergo cum dicitur Deus flasse, vel spirasse spiraculum in faciem hominis, ex se spiritum hominis emisisse intelligitur, id est de sua substantia. Qui hoc dicūt, non capiunt tropica locutione dictum esse, sufflauit, id est flatum hominis, scilicet animam fecit: G flare enim est flatū facere & flatum facere est animā facere. Vnde dominus per Isaiam. Omnem flatum ego feci. Nō sunt ergo audiendi qui putant animam esse partē Dei. Si enim hoc esset, nec a se, nec ab alio decipi posset, nec ad malum faciendum, vel patiendum compelli, nec in melius, vel deterius mutari. Flatus ergo quo hominem animauit, factus est à

Respondeo, Dicēdum, q quorundam antiquorum philosophorum error fuit q Deus esset de essentia omnium rerum, ponebant. n. omnia esse vnum simpliciter, H & non differre, nisi forte secundum sensum, vel æstimationem, vt Parmenides dixit, & illos etiam antiquos philosophos secuti sunt quidam moderni, vt Dauid de dinādo. Diuisit enim res in partes tres, in corpora, animas, & substantias æternas separatas. Et primum indiuisibile ex quo constituuntur corpora, dixit yle. Primum autem indiuisibile ex quo constituūtur animæ, dixit noym vel mentem. Primum autem indiuisibile in substātijs æternis, dixit Deum. Et hæc tria esse vnum & idem, ex quo iterum consequitur esse omnia per essentiam vnum. Veruntamen hæc positio & sensui contradicit, & à Philosophis sufficienter improbata est.

¶ Alij vero minus errantes dixerunt Deum esse, non quidem essentiam omnium, sed substantiarum intellectuarum, considerantes similitudinem operationis & dignitatem intellectus I & immaterialitatem eius, qui error ortum habere potuit ex opinione Anaxagoræ, qui posuit intellectum mouentem omnia. Et fulcimentum habere potuit ex authoritate Gen. 1. inducta male intellecta, hoc etiam fidei contrariatur & philosophorum dictis, qui substantias intellectuales in diuersis ordinibus constituunt, & intellectum humanum vltimum in ordine omnium intellectualium, inter quos primum ponunt intellectum diuinum, & hunc quidem esse omnino immobilem, vt fides tenet, & ratio demonstrat, anima autem humana aliquo modo variabilis est, scilicet secūdum virtutem & vitium, & scientiam & ignorātiam. Horum autem omnium errorum & similium vnum videtur esse principium & fundamentum, quo destructo nihil probabilitatis remanet. Plures enim antiquorum ea intentionibus intellectis iudicium rerum naturalium sumere volunt, vnde quęcunque inueniuntur conuenire in aliqua intentione intellecta, voluerunt q communicarēt in vna re, & inde ortus est error Parmenidis & Melissi, qui videntes ens prædicari de omnibus, locuti sunt de ente sicut de vna quadam re, ostendentes ens esse vnum & non multa, vt eorum rationes indicant in 1. Physi. recitatæ. Ex hoc etiam secuta est opinio Pythagorę & Platonis, ponentium mathematica & intelligibilia principia sensibiliū, vt quia numerus inuenitur in his & in illis quæ communicant in numero, sicut in quadam essentia vna, & similiter quia Sortes & Plato sunt homo, q sit vnus homo per essentiam qui de omnibus prædicatur. Ex hoc etiam procedunt plures rationes Auicebron in libro fontis vitæ, qui semper vnitatē materiæ venatur ex ęquali communitate prędicationis. Ex hoc etiam deriuatur opinio, quæ dicit vnam essentiam generis esse in omnibus speciebus re, non tantum secundum rationem. Sed hoc fundamentum est valde debile: non enim oportet quòd si hoc est homo, & illud homo, quòd eadem sit humanitas numero vtriusque, sicut

Li. de iusto. sed de repub. long. ver. disp.

F in duobus albis non est eadem albedo numero: sed quòd hoc similiter illi in hoc quòd habet humanitatem, sicut illud intellectus accipiens humanitatem, nō secundum quod est huius: sed vt est humanitas format intentionem communem omnibus, & ita etiam non est necessarium quòd si in anima est natura intellectualis, & in Deo, quòd sit eadē intellectualitas vtriusque per essentiam, per q̄ eandem essentiam, vtrunque dicatur ens.

¶ Ad Primum ergo dicēdum, quòd sicut August. dicit 7. super Gen. illa authoritas non cogit ponere animam de substantia Dei esse. Primo, quia hoc quod homo flando emittit, est de aere exteriori quem respirando attraxit, nō de substantia eius. Secūdo, quia & si esset de substantia sufflantis, nullo modo esset de substantia animæ. & si etiā poneretur de substantia corporis, Deus autem hoc modo se habet ad totum vniuersum regendo ipsum, sicut anima H ad corpus, vnde non sequitur animam hominis esse de substātia Dei. Tertio, quia anima tantummodo corpori dominatur, vnde flatum non nisi de corpore facere potest: Deus autem est supra omnem naturam, vnde non oportet, vt de corporalibus elementis animam faciat: sed de nihilo eam creat immensitate potestatis suæ, vnde figuratiue dicitur, flare, quasi flatum facere. Isaiæ. 58. Omnem flatum ego feci. C.a.3. & 4

¶ Ad secundum dicendū, q dicimur nos esse genus Dei quantum ad animam, non ita q anima sit de diuina essentia, sed quia participat naturam intellectualem quæ etiam in Deo est secundum quòd etiam dicitur ad imaginem Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum anima non habeat eandem operationem numero quam Deus habet, sed similem, non sequitur quod habeat eandem naturam: sed similem, nec I ex tali similitudine vnitas essentiæ concludi potest, vt dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, q intellectus creatus intelligit Deū non per identitatem naturæ: sed per vnionem ad ipsum, quæ est vel per aliquam similitudinem non quidem abstractā, sed effluxam à Deo in intellectum, & hunc modum intelligendi vocat Aui. per impressionem dicens, intelligentias in nobis esse, ex hoc q impressiones earum in nobis sunt, vel per vnionē ad ipsam essentiam lucis increatæ, sicut erit in patria: materia autem prima cognoscibilis est, non per aliquam speciem ab ipsa receptam: sed per analogiam ad formam, vt dicitur in 1. Phy. & ideo est de alijs quæ suo defectu perfecte intelligi non valet, vt dicit Boe. in lib. de duabus naturis.

C.25. vsque ad 30.

De itelli. & 4. part. 2.

¶ Ad quintum dicendum, q secundum Philosophum in 10. Meta. non est idē esse diuersum & esse differens, quia differens K ad aliquid dicitur, vnde oportet oē differens, proprie loquendo, aliquo differre: diuersum aūt absolute dicitur, vnde quę diuersa sunt, non oportet aliquo diuersa esse, sed seipsis. Si enim oporteret oīa diuersa in aliquo differre, in infinitum abiretur, & ideo oportet deuenire ad prima simplicia, quæ seipsis diuersa sunt, vt patet in differentijs, quibus species distinguuntur. Si ergo differens stricte sumatur ēm prædictam acceptionem, sic prima propositio falsa est, eo q aliqua non differūt quę diuersa sunt. Idem autem, non differenti, sed diuerso opponitur. Si autem sumatur differens large pro diuerso & differenti, sic prima propositio vera est, sed media est falsa, vt ex prædictis patet.

¶ Ad sextum dicendum, quòd creaturæ non dicuntur diuinam bonitatem participare quasi partem essentiæ suæ: sed quia similitudine diuinæ bonitatis in esse constituuntur, secundum quam non perfecte diuinam bonitatem imitantur: sed ex parte.

ARTIC.

ARTICVLVS II.

b Vtrum anima humana sit constituta ex aliqua materia.

Deo, non de Deo, nec de aliqua materia, sed de nihilo.

b Hic quæritur quando facta sit anima, an ante corpus an in corpore.

SEd vtrum in corpore, an extra corpus, etiam inter doctores scrupulosa quæstio, B est. Aug. enim super Genesim tradit animam cum angelis * sine corpore fuisse creatam, postea vero ad corpus accessisse, neq; compulsa est incorporari, sed naturaliter illud voluit, id est sic creata fuit, vt vellet, sicut naturale nobis est velle viuere. Male autem velle viuere, non naturæ, sed voluntatis est peruersæ. Alij vero dicunt, animam primam hominis in corpore fuisse creatam, ita exponentes verba illa. Inspi. in faciem eius spiraculum vitæ. i. animā in corpore creauit, quæ totum corpus animaret, faciem tamen specialiter expressit, quia hæc pars sensibus ornata est ad intuenda superiora. Sed quicquid de anima primi hominis æstimetur, de alijs certissime sentiendum est, quòd in corpore creentur. Creando. n. infundit eas Deus, & infundendo creat. Dicēdum est etiam animam illam non sic esse creatam, vt præscia esset operis futuri iusti, vel iniusti.

t. q. 75. art. Et 2. contra c. 50. & 51. & quodlib. 3. a. AD Secūdum sic proceditur. Videtur, quòd anima ex aliqua materia cōstituta sit. Omne. n. quod est hoc aliquid in natura, est compositum ex materia & forma, vt in 2. de Anima patet: sed anima rationalis est huiusmodi, quia est per se † sine corpore existens ab alia anima eiusdē speciei numero distincta. ergo &c.

† li. 6. c. 24. & 15.

¶ 2 Præt. In quocunque inueniunt̄ proprietates materiæ, oportet materiam inueniri, cum proprietates rei à re non separentur: sed in anima inueniuntur quædam proprietates materiæ, vt subijci, recipere, pati, & huiusmodi. ergo videtur quòd sit ex materie composita.

¶ 3 Præt. Secundum Philosophum in 2. Metaphy. necesse est imaginari materiam in re mota: sed animæ mutabilitas ostenditur ex hoc, q vitijs & fallacijs deformis redditur, formatur C
Ad lit. c. 6. autem virtutibus, veritatisque doctrina, secundum Augu. 7. super Gen. ergo in anima est materia.

Tex. 13. ¶ 4 Præt. Secundum Philosophum in 8. Metaphysic. nullius agentis actio terminatur nisi ad compositum: sed actio creantis Dei terminatur ad animam, quam in esse producit. ergo est ex materia & forma composita.

¶ 5 Præt. Nihil viuit seipso nisi Deus: sed anima non tantum viuificat corpus: sed etiam viuit. ergo seipsa non viuit: sed aliquo sui: sed omne illud in quo est principium vitæ & recipiens vitam, est ex materia & forma compositum. ergo &c.

¶ 6 Præt. In omni creato differt quod operatur & quo operatur, quia solum primo agenti conuenit per essentiam agere, alijs autem per participationem alicuius, quod ad essentiam additur: sed anima habet operationes proprias, & sic illis operationibus ipsa est operans. ergo non est quo operat, & sic non D videtur esse forma simplex, sed materiam habens, quia forma est principium quo operatio producitur.

Sed contra. Quāto aliquid est propinquius vni primo & simplici, tanto magis est vnum & simplex, vt in lib. de causis dicitur: sed inter formas naturales, anima Deo est propinquior. ergo enim aliæ formæ sint simplices, multo fortius anima.

¶ Præt. Formæ substantialis non est forma substantialis, sicut nec qualitatis qualitas: sed omne quod habet materiam, habet etiam substantialem formam dantem esse materiæ. cum ergo anima sit forma substantialis, videtur quòd ex materia composita non sit.

Ad lit. c. 6. ¶ Præt. Aug. super Gen. 7. deducendo per singula ostendit animam ex materia non esse factam. Non enim potest facta fuisse ex materia spirituali rationali, quia si natura rationalis ex qua fit, beata, fuisset, non in pœnis imitata esset, quia materia cum formatur à Deo, in melius formatur. Si vero misera fuit, E oportet q præcesserit culpa, quod est contra Apostolum Roma. 9. cum nondum aliquid boni egissent, aut mali &c. Si autem nec beata nec misera, tunc vsum rationis nondum habebat, sicut in pueritia contingit, & sic ociosa erat. Similiter nec ex materia spirituali irrationali, quia hoc esset propinquum opinioni, quæ ponit animarum de corpore in corpus transitū. Et peius adhuc, quia illa positio non dicit animā bestiæ in hominē transire, sed ecōuerso. Similiter nec ex materia corporali, nō enim ex eodem facta est anima, ex quo facta est caro. Et præterea, cum anima aliquid intelligit, ab omnibus corporalibus se retrahit, qđ non cōtingeret, si de natura corporis esset, sed ex omnibus prædictis sic potest argui. Omne quod habet materiam secundum Aug. dicitur ex materia factum, quamuis materia tempore non præcesserit. Si ergo anima non potest

A dici facta ex materia, vt probatum est, anima materiam non habet.

Respondeo. Dicendum, quòd mihi non videtur in anima, vel in aliqua spirituali substantia aliquo modo esse materiam, sed ipsas esse simplices formas & naturas, quāmuis quidā aliter dicant. Et præter alias rationes, quib* hoc de angelis impossibile vid r. vt supra dist. 4. dictum est, etiā quadā speciali ratione, materia à ratione animæ secluditur: cū enim anima sit forma corporis, oportet quòd vel tota essētia sua sit corporis forma, vel partem essentiæ suæ. si secundum essentiam suam totā, impossibile est quòd pars essentiæ sit materia, quia id quod in se est potentia pura, nō potest esse forma, vel actus alicui*, omnis autem potētia in genere substantiæ est potentia pura, quia est immediatum subiectum substantialis formę & generationis, vt in 1. de generatione dicitur. Si autem secundum partem substātiæ suæ est forma corporis per quam est in actu, & non secundum alteram quæ est materia eius, sequuntur duo inconuenientia. Vnum est, quòd vnus actus nu- C mero est forma diuersarum materiarum, scilicet materię corporalis & materiæ spiritualis, ex qua essentia animæ constituitur. Aliud est, quod in potentijs non vnius generis est vnus actus perficiens, corporalis enim materia & spiritualis non possunt esse vnius rationis.

¶ Et præterea: illud quod est tantum actus corporis viuentis, animam vocamus. Et simili ratione Auic. ostendit in sua Metaphisica intelligentias esse simplices, nec tamen negamur animam rationalem quendam modum compositionis habere, scilicet ex esse & quod est, vt supra dist. 3. de angelis, & in 1. di. 8. de ipsa anima expositum est, qui tamen compositionis modus in alijs formis non inuenitur, quia non possunt esse subsistentes, quasi in esse suo, sed sunt per esse compositi, & in hoc anima deficit à simplicitate diuina, hoc etiam in 1. dist. 8. plenius expositum est. Trac. 9. c. 4

D ¶ Ad primum ergo dicendum, quòd aliquid in natura potest dici ex duobus, aut ex eo q habet esse subsistens in natura, & sic anima rationalis est hoc aliquid, sed ex hoc non sequitur q ex materia componatur, hoc enim subsistenti accidit, scilicet ex materia componi. Alio modo potest dici hoc aliquid p hoc, quòd aliquid quod est pars essentiæ suæ indiuiduatur, & sic anima non est hoc * aliquid, principium enim indiuiduationis animatum est ex parte corporis, & tamen etiam post separationem corporis remanent indiuiduatæ & distinctæ, vt in 1. lib. dictum est. dist. 8. & sic accipit Philosophus hoc aliquid in 2. de anima. vnde ibi expresse negat animam esse hoc aliqd. * D. t 76. Cōtext. 3.

¶ Ad secundum dicendum, q pati & recipere & omnia huiusmodi, dicuntur de anima, & de rebus materialibus ęquiuoce, vt patet ex Philosopho in 3. de anima, & ex Commen. ibidem. vnde non oportet, quòd materia in anima inueniatur: sed sufficit q sit ibi aliqua potentialitas, qualis autem illa sit, E supra tertia dis. de angelis dictum est. Cōtext. 6.

¶ Ad tertium dicendum, q non requiritur materia eiusdem rationis ad omnes motus, quia ad motum localem non requiritur materia quæ sit in potentia ad esse, sed solum quæ est in potentia ad vbi. Similiter etiam ad variationem, quæ est de vitio ad virtutem, vel econuerso, non requiritur materia quę sit in potentia ad esse, quasi pars essentiæ ipsius mobilis, sed requiritur materia tantum, quæ sit in potentia ad virtutem, & hæc est ipsa substantia animæ.

¶ Ad quartum dicendum, q Philosophus loquitur de agente naturali, quod ex materia operatur, vt rationes suæ ostendūt, quæ ex hoc principio procedunt, q in omni factione oportet esse tria, scilicet ex quo fit, & id in quod factio terminatur, & ipsum faciens, & ex hoc concludit quod fieri non est formarū, nisi per accidens. ista autē principia non concedimus in actione diui-

ne diuina per quam animam creat, & ideo non oportet animā vel aliam substantiam spiritualem à Deo creatam, ex materia compositam esse, quia etiam secundum Auicen. agens diuinum non agit per motum, vt materiam exigat. Commen. etiam dicit in 12. Metaphysi. quòd actio æquiuoce dicitur de actione qua Deus agit, & de actione naturali.

Metha. tracta. 9. cap. post princ. 1. & 4.

c In qua ætate Deus hominem fecerit, ut in ætate virili factus est homo secundum superiores causas.

SOlet etiam quæri: vtrū Deus hominē repente in virili ætate fecerit, an perficiendo & ætates augendo, sicut nunc format in matris vtero. Augu. super Gene. dicit quòd Adam in ætate virili continuo factus est, & hoc secūdum superiores non inferiores causas, id est secundum volūtatem & potentiam Dei, quā naturę generibus non alligauit, qualiter & virga Moysi conuersa est in draconem. Nec enim talia cōtra naturam fiunt, nisi nobis quibus aliter naturę cursus innotuit, Deo autem natura est quod facit, non ergo contra dispositionē suam illud fecit Deus. Erat enim in prima causarum cōditione sic hominem posse fieri, sed non ibi erat necesse, vt sic fieret, hoc. n. non erat in conditione creaturæ, sed in beneplacito creatoris, cuius voluntas necessitas est: Hoc. n. necessario futurum est, quod vult & præscit. Multa vero secundum inferiores causas futura sunt, sed in præsciētia Dei futura nō sunt. Si autem aliter ibi futura sunt, potius futura sunt sicut ibi sunt, vbi præscit ille qui nō potest falli. Sic ergo factus est Adam non secun-

G

Cōtext. 37.

¶ Ad quintum dicendum, quòd secūdum philosophum in 2. de Anima. viuere nihil aliud est, quā esse viuentium. vnde sicut anima rationalis est, nec est illud quo est, ita etiam viuit, nec est illud quo viuit, sed sicut illud quod est formaliter nō est aliqua forma quæ sit pars essentiæ eius, sed ipsum suum esse, ita id quo viuit formaliter, nō est aliqua forma quæ sit pars essentię eius: sed ipsum suū viuere, sed id quo est, & quo viuit effectiue est ipse Deus, qui omnibus esse, & vitam influit: in rebus quidem compositis mediante forma, quę est pars essentię earum, in substantijs autem simplicibus per totam essentiam earum, Deus autem non est, nec viuit ab aliquo efficiente principio, sed ipse etiam est suum viuere & suum esse, & in vtroque totum deficit anima à perfectione diuinæ vitæ.

†Li. 6. c. 14. & 15.

H

* D. 197.

¶ Ad sextum dicendum quòd * illud quo operatur anima, dupliciter acceptū differt ab ipsa. Operatur enim anima aliquo influente sibi esse viuere, & operari, scilicet Deo qui operatur omnia in omnibus, quæ constat ab anima differre: operatur etiam naturali sua potentia, quæ est principium suæ operationis, scilicet sensu, vel intellectu, quæ non est essentia eius, sed virtus ab essentia fluens. Neutro autem modo Deus operatur alio à se, quia à seipso operari habet, & ipse est sua virtus, non autem dicitur anima operari aliquo, quod nō sit ipsa, sed pars essentiæ suæ, sicut corpora naturalia operātur forma, quæ est pars essentiæ eorum, licet mediante aliqua virtute quasi instrumento, sicut ignis mediante calore.

QVÆSTIO II.

B

Tertio quæritur, vtrum anima extra corpus creata sit.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum sit vna anima, vel intellectus, omnium hominum, quasi quædam substāntia separata in omnia corpora influens.

Secundo. Si sint plures, vtrum sint in corpore, an extra corpus creatæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima intellectiua, vel intellectus, sit vnus in omnibus hominibus.

1. q. 76. ar. 2. Et 2. contra c. 73. & 75. Et Ani. 3. ... & 6.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd anima rationalis, vel intellectus, sit vnus numero in omnibus. Nulla enim forma multiplicatur secundum esse ad diuisionem materiæ, nisi forma materialis: sed intellectus, vt in tertio de Anima probatur, non est forma materialis, cum non sit actus corporis cuiusdam, quod ex ipso suo actu probatur, quia cognoscit omnes formas materiales, quod non posset esse, si aliquam earum haberet in natura sua, vel determinaretur ad eam ex corpore, cuius esset actus, sicut virtus visiua non cognosceret omnes colores, si pupilla quæ est organum eius, haberet determinatum colorem. ergo intellectus non multiplicatur secundum esse ad diuisionem materiæ, & ita manet vnus in omnibus indiuiduis hu-

F

manæ speciei, quæ non nisi per materiam diuiduntur.

¶ 2 Præt. Impossibile est, quòd principium sit materialius quàm principiatum, quia principium oportet esse simplicius, sed sicut ab omnibus conceditur, aliquæ sunt potentiæ animæ rationalis, quæ non sunt actus corporis cuiusdam, nec organis affixæ, cuius principium, & radix est ipsa essentia animę. ergo videtur quòd nec ipsa aīa rationalis corpori vniatur per essentiā suam sicut actus eius, & ita sequetur, vt videtur, quòd ad diuisionem corporū, anima rationalis non distinguatur.

¶ 3 Præt. Omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum recipiētis & nō per modum sui, vt ex Dion. & ex li. de causis habet. si ergo intellectus indiuiduetur ad diuisionē corporis, vt sit alius & alius diuersorū, oportet quòd formę intellectuales in eo receptæ, etiam sint indiuiduatæ, ex quo videntur sequi duo inconuenientia. vnum est, cum nullum particulare sit intellectum in actu, sed in potentia, quòd huiusmodi species non erunt intelligibiles in actu: sed indigebunt intelligi per alias species, & sic in infinitum procedetur. Aliud est quòd erit idem modus recipiendi formas in materia prima & in intellectu possibili, quia vtrobique recipiūtur, vt sunt istæ & non vt sunt formæ simpliciter: & ita sicut materia prima non est cognoscibilis per formas quas recipit, ita nec intellectus possibilis vt videtur.

¶ 4 Præt. Quæcunque distinguuntur adinuicem, oportet quòd aliquid diuersum sit in natura vtriusque. sed cum intellectus nihil sit eorum quę sunt ante intelligere, videtur quòd non sit aliquid diuersum inuenire in eo, nisi secundum diuersitatē specierum intellectiuarum. ergo nō differunt intellectus illius & illius per essentiam, sed per species intellectas tantum.

¶ 5 Præt. In omnibus substantijs per se existentibus & immaterialibus, diuersitas secundum numerum redundat in diuersitatem speciei, quia si habent esse suum absolutum subsistēs,

I

non possunt distingui essentialiter per aliquid quod sit extra essentiam earum, super quod deferantur, sicut formæ corporales super materiam delatę. In essentia autem earum non est diuersitas formæ quæ diuersitatem speciei inducit, sed non est dicere, quòd intellectus diuersorum hominum differant secūdum speciem, quia & ipsi homines specie differunt ad diuersitatem suarum formarum. ergo cū anima rationalis sit substantia in se subsistens, alias post corpus nō maneret, & etiam sit immaterialis, videtur quòd nec etiam numero in diuersis hominibus differat.

Sed contra est, quòd impossibile est plurium indiuiduorum esse vnam formam numero: sed anima rationalis est forma cuiuslibet hominis. si enim homo haberet esse à substantia sen-

K

sitiua, vel nutritiua, non posset in homine inueniri quantum ad suum esse primum, vnde alia animalia excederet, quod est inconueniens. ergo impossibile est vnam tantum esse animam rationalem omnium.

¶ Præt. Impossibile est inueniri diuersitatem quo ad esse secūdum in illis, quorum nulla est diuersitas quo ad esse primum, quia diuersitas secundarum perfectionum & contrarietas, nō potest esse simul cum vnitate perfectionis primę, quia sic contraria essent in eodē; sed nos inuenimus perfectiones vltimas quantum ad esse secundum, esse in diuersis hominibus diuersas & contrarias, quorum quidam sunt stulti, & quidam sapientes, & quidam vitiosi, & quidam virtuosi. ergo oportet primam perfectionem, scilicet animam quantum ad esse primum, in diuersis variari.

¶ Præt. Anima est forma corporis & motor: sed in corporibus cœlestibus, secundum positionem Philosophorū, diuersis corporibus assignantur diuersi motores. ergo videtur quòd multo fortius in diuersis hominibus sint diuersæ animæ.

Respondeo, Dicendum, quòd circa vnitatem & diuersitatem animæ

dum inferiores causas, quia non erat in rerum causis seminalib9, vt ita fieret, sed secundum superiores, non contra naturam operantes, quia in rerum causis naturalibus erat, vt ita posset fieri.

b *Quòd homo extra paradisum creatus, in paradiso sit positus, & quare, ita factum sit.*

HOminem autem ita formatum tulit Deus, vt scriptura docet, & posuit in paradiso voluptatis quam plantauerat à principio. His verbis aperte Moyses insinuat quòd homo extra paradisum creatus est, postmodum in paradiso sit positus, quod ideo factum dicitur, quia non erat permansurus in eo, vel vt non naturæ, sed vt gratiæ hoc assignaretur. Intelligitur autem B paradisus localis & corporalis, in quo homo locat9 est. Tres enim generales de paradiso sententiæ sunt. Vna eorum qui corporaliter intelligi volunt tantum. Alte-

animæ rationalis sunt plures Philosophorum opiniones, prætermissis illis qui ponunt intellectum esse vnum in tota natura intellectuali, vel qui ponunt intellectum esse idem quod diuina essentia, ad quarum intellectum oportet intelligere, ꝙ distinguitur secundum Philosophos tripliciter intellectus, scilicet intellectus possibilis, intellectus agẽs, & intellectus in habitu: & dicitur intellectus possibilis qui est in potentia ad recipiendum omnes formas intellectas, sicut oculus est in potẽtia ad recipiendum omnes colores. intellectus autem agens dicitur, qui facit intelligibilia in potẽtia esse in actu, sicut lumen quod facit colores in potentia visibiles, esse actu visibiles, intellectus autem in habitu, vel formalis ab eis dicitur, quando intellectus possibilis iam perfectus est specie intelligibili, vt operari possit. nulla enim potẽtia passiua habet operationem, nisi per speciem obiecti sui perfecta fuerit, sicut visus non videt antequam recipiat speciem coloris.

¶ His ergo visis, sciendum est, ꝙ in hoc fere omnes Philosophi
3. de Aia. concordant post Arist. ꝙ intellectus agens & possibilis differũt secundum substantiam, & ꝙ intellectus agens sit substantia quædam separata & postrema in substantijs separatis, & ita se habet ad intellectum possibilem quo intelligimus, sicut intelligentiæ superiores ad animas orbium, sed hoc secundum fidẽ
Li.Cur De9 homo.c.18. non potest sustineri. Si enim vt Ansel. probat, reparationem hominis per angelum Deus fieri noluit, ne paritas hominis & angeli in gloria tolleretur, dum angelus hominis fieret causa salutis. Similiter si poneretur anima nostra secundum naturalem operationem dependere ab aliqua intelligentia, vel angelo, non posset rationabiliter sustineri, quòd anima angelis par sit in gloria futura, quia vltima perfectio vniuscuiusque substantiæ, est in complemento suę operationis, & ideo vniri cum intelligentia agente ponunt prædicti Philosophi vltimam felicitatem hominis. Et ideo quidam catholici doctores corrigẽtes hanc opinionem, & partim sequentes, satis probabiliter posuerunt ipsum Deum esse intellectum agentem, quia per applicationem ad ipsum, anima nostra beata est, & hoc confirmant per hoc quod dicitur. Io. 1. Erat lux vera &c. De intellectu autem possibili similiter fuit magna diuersitas inter Philosophos sequentes Aristo. Quidam enim dixerunt, intellectum possibilem esse diuersum in diuersis, quidam vero esse vnum in omnibus. Eorum autem qui posuerunt eum diuersum esse. D in diuersis, sunt tres opiniones, quidam enim dicunt intellectũ possibilem nihil aliud esse quam pręparationem, quę est in natura humana ad recipiendam impressionem intellectus agentis, & hanc esse virtutem corporalem consequentem complexionem humanam. & hæc fuit opinio Alex. Sed hoc non
In princ. de anima. 3. de anima tex. 18. potest stare etiam secundum intentionem Arist. qui vult ꝙ intellectus possibilis sit receptiuus specierum intelligibilium, præparatio autem non est receptiua, sed magis præparatiua. præparatum autem hac pręparatione est corpus, vel virtus in corpore, & ita illud quod recipit formas intelligibiles, esset corpus vel virtus in corpore, quod Philosophus improbat.

¶ Præt. Sequeretur ꝙ intellectus possibilis non esset virtus cognoscitiua. Nulla enim virtus causata ex cõmistione elementorum est cognoscitiua, quia sic qualitas elementorum ageret vltra suam speciem, quod est impossibile. Et ideo alij dixerunt ꝙ intellectus possibilis nihil aliud est quàm virtus imaginatiua secundum quòd est nata, vt sint in ea formæ quæ fuerunt E intellectæ in actu, & hæc est opinio Auempace. Sed hoc etiam est impossibile, quia secundum Philosophum in 3. de Anima.
Tex. 30. 31. 32. Phantasmata quæ sunt in imaginatiua, se habent ad intellectum humanum sicut colores ad visum, & ideo oportet quòd phantasmata sint mouentia intellectum possibilem, sicut color mouet visum, vnde aptitudo quæ est in intellectu possibili ad intelligendum, est similis aptitudini quæ est in patiente in potentia, vt sit patiens in actu, aptitudo autem quæ est in imaginatiua, est sicut aptitudo agentis in potentia, vt sit agens in actu. Impossibile autem est, quòd idem sit mouens & motum,

A & agens & patiens. ergo impossibile est quòd virtus imaginatiua sit intellectus possibilis.

¶ Præt. Adhuc sequeretur ꝙ virtus recipiens intelligibilia in actu, quæ dicitur intellectus possibilis, esset vtens organo corporali, cum virtus imaginatiua habeat determinatũ organũ.

¶ Sciendum est etiã, ꝙ secundum has opiniones, intellect9 possibilis generatur generato corpore, & corrumpit corrupto corpore, & cum non sit differentia intellectus in diuersis hominibus, nisi intellectus possibilis, quia agens est vnus, sequeretur ꝙ illud quod remanet de intellectu ex omnibus hominibus post mortẽ, esset vnũ numero, scilicet intellectus agẽs, & hoc est valde hæreticum, quia sic tolleretur retributio meritorũ post mortem: & ideo tertia opinio est Auic. qui ponit intellectum possibilem in diuersis diuersum, fundatum in essentia animæ rationalis, & nõ esse virtutem corporalem, & cum corpore incipere, sed non cum corpore finiri. vnde quantum ad intellectum possibilem, eius opinio est quam tenemus secundum fidem catholicam, quàmuis erret cum alijs de intellectu agẽte, vt dictum est. Eorum autem qui ponunt vnum intellectum possibilem in omnibus, duplex est opinio. Vna est Themistij & Theophrasti, vt Com. eis imponit in 3. de Anima. Dicũt enim C quòd intellectus in habitu qui est tertius, est vnus in omnibus & æternus, & est quasi compositus ex intellectu agẽte & possibili, ita ꝙ intellectus agens est sicut forma eius, & per cõtinuationem intellectus possibilis, continuatur etiam nobis intellectus agens, ita ꝙ intellectus agens est de substantia intellectus speculatiui, qui etiam dicitur intellectus in habitu per quem intelligimus, & huiusmodi signum inducunt, quia illa actio intellectus quæ est in potestate nostra, pertinet ad intellectum in habitu. Cum ergo abstrahere species à phantasmatibus sit in potestate nostra, oportet quòd intellectus agens sit intellectus in habitu sicut forma eius. Et ad hanc positionem deducuntur qui ex demonstratione Arist. volunt habere, ꝙ intellectus possibilis sit vnus in omnibus, quia non est hoc aliquid, nec virtus in corpore, & per consequens ꝙ sit æternus. Et dicunt iterum, ꝙ intellectus agens similiter sit æternus, & quòd impossibile sit effectum esse generabilem & corruptibilem, si agens & recipiens sit æternum. vnde posuerunt ꝙ species intellectæ sunt æternæ, & ideo non contingit ꝙ intellectus quandoque intelligat, & quandoque non, per hoc ꝙ fiant nouæ species intelligibiles quæ prius non fuerunt, sed ex coniunctione intellectus agentis cum possibili secundum ꝙ continuatur in nobis per impressionem suam. Sed hãc opinionem Com. improbat, quia sequeretur ꝙ formæ rerum naturalium quæ intelliguntur essent ab æterno sine materia & extra animam, ex quo species illæ non ponuntur in intellectu possibili, vt forma eius, quia forma intellectus possibilis ponitur ab eis intellectus agens: sequeretur etiam ꝙ cum vltima perfectio hominis sit secundum intellectum in habitu, & prima secundum intellectum possibilem, ꝙ homo non differret ab homine, neque secundum vltimam perfectionem, neque secundum primam, & sic esset vnum esse, & vna perfectio omnium hominum, quod est impossibile. Et ideo ipse tenet aliam viam, ꝙ tam intellectus agens quam possibilis, est æternus & vnus in omnibus: sed species intelligibiles non sunt æternæ, & ponit ꝙ intellectus agens non se habet ad possibilem, vt forma eius, sed vt artifex E ad materiam, & species intellectæ abstractæ à phãtasmatibus, sunt sicut forma intellectus possibilis, ex quibus duobus efficitur intellectus in habitu. Et per hanc positionem nititur euadere omnia inconuenientia quæ contingunt Themistio. Primo, quia ostendit ꝙ non est necessarium ꝙ si intellectus agẽs est æternus & recipiens æternum, scilicet intellectus possibilis, ꝙ facta sint æterna, scilicet species intelligibiles. Sicut enim species visibilis habet duplex subiectum, vnum in quo habet esse spirituale scilicet visum, & aliud in quo habet esse naturale, scilicet corpus coloratum, ita etiam species intelligibilis habet duplex subiectum, vnum in quo habet esse materiale, scilicet

Margin notes (right): † Aug. li 8. Gen. ad lit. c. 1. & deinceps. — De anima. c. 7. parte. 5. & sequenti. — Com. 5. — Vbi supra.

ipsa

ra eorum qui spiritualiter tantū. Tertia eorum qui vtroq; modo paradisum accipiunt. Tertiam mihi placere fateor, vt homo in paradiso corporali sit positus. Qui ab illo principio plantatus accipi potest, quo terram omnē remotis aquis herbas & ligna ꝓducere iussit. Qui & si præsentis G ecclesiæ, vel futuræ typum tenet, ad literam tamen intelligendum est esse locum amœnissimū, fructuosis arboribus magnum, & magno fonte fæcundum. Quod autem dicimus à principio, antiqua translatio dicit, ad orientem. Vnde volunt quidā in orientali parte esse paradisum longo interiacente spatio vel maris, vel terræ à regionibus quas incolunt homines, secretum, & in alto situm vsque ad lunarem circulum pertingentem, vnde nec aquę diluuij illuc peruenerunt.

ipsa phantasmata quæ sunt in imagine, & secundum hoc esse, F istæ species non sunt æternę. Aliud est in quo habet esse materiale, scilicet intellectum possibilem, & secundum hoc subiectum non habet quòd sint generabiles & corruptibiles. Sed illa responsio nulla videtur, sicut enim nō est eadem numero species coloris quæ est in pariete, & quæ est in oculo, ita non est eadem numero spēs coloris quæ est in pariete, & quæ est in oculo, ita nō est eadem numero species quæ est in imaginatione & in intellectu possibili. vnde adhuc remanet ꝙ illa species quæ est in intellectu possibili, habeat vnum subiectū tantum, & illa quæ est in imaginatione generabilis & corruptibilis, sit alia numero, nisi forte dicatur ꝙ sunt æternæ simpliciter: sed non quo ad eum in quo ab æterno non sunt phantasmata, quorum similitudines sunt apud intellectum possibilem, sed tamen cum nulla phantasmata sint æterna, adhuc sequeretur ꝙ illæ speciesquæ sunt ab æterno in intellectu possibili, non essent abstractæ ab aliquibus phantasmatibus, & hoc est contra intentionem & verba Philosophi. Secundo autem nititur ostendere, quòd ex hac positione non sequitur ꝙ omnium hominum sit vnum esse, & vna operatio secundum quā omnes sint æqualiter sapientes. Dicit enim, quòd cum species intellecta se habeat ad intellectum possibilem, quodammodo vt forma ad H materiam, hoc modo ꝙ ex eis quodammodo efficitur vnum completum, coniunctio eius ad nos est per id quod est formale in dicta cōiunctione. s. per speciem intellectam, cuius vnum subiectum, dicit esse phantasma, quod est in nobis, & ad ipsum intellectum possibilem, vnde cum in diuersis sint diuersa phātasmata, diuersis hominibus coniungitur intellectus possibilis diuersa coniunctione: & ex hoc homines habēt esse diuersum, ex hoc etiam vnus scit quod alter ignorat, quia secūdum vnā speciem intellectam coniungitur vni, secundum quā non coniungitur alteri, quamuis quædam intentiones intellectæ sint, vt primæ conceptiones intellectus, secundum quas omnibus coniungitur, a quibus intellectus possibilis nunquam denudatur, hominibus ab æterno existentibus, vt ipse dicit. Vnde concludit ꝙ illud quod est in nobis de intellectu, quodammodo est corruptibile, & quodammodo est incorruptibile, quia ex parte illa, vnde multiplicātur phantasmata, accidit corruptio, I sed ex parte intellectus possibilis est incorruptibilitas. vnde sequitur etiam ex hoc, ꝙ post corporū corruptionem nulla diuersitas animarum remaneat. Sed hæc ratio ostenditur esse friuola multipliciter. Primo, quia vt dictum est, species quæ est forma intellectus possibilis, non est eadem numero in phantasmate & in subiecto: sed est similitudo illius. vnde sequitur, ꝙ intellectus nullo modo nobis coniungitur, & sic per ipsum non intelligamus. Secundo, quia coniunctio intellectus cum specie intellecta, est per operationem intellectus pertinens ad perfectionem secundam. vnde impossibile est ꝙ mediante tali coniunctione acquiratur homini perfectio sua prima: & esse substantiale, & sic cum homo ex tali coniunctione sit habens intellectum, vt dicunt, homo non esset homo in specie determinata per hoc, quòd est habens intellectum, quia illud medium, scilicet species intellecta, cum vtroque extremorū coniungitur modo accidentis ad subiectum, scilicet cum virtute imaginatiua, & cum intellectu possibili, quod est contra Philo-
Tex.16. sophum in. 8. Meta. vbi dicit, animam corpori nullo mediante vniri, nec etiam mediante scientia, vt Licophron dicebat, in quod ista positio redire videtur. Tertio, quia operatio nō egreditur ab obiecto, sed a potentia: non enim visibile videt, sed visus. si ergo non coniungitur intellectus nobiscum, nisi per hoc ꝙ species intellecta aliquo modo habet subiectum in nobis, sequitur ꝙ hic homo scilicet Sor. nō intelligat, sed ꝙ intellectus separatus intelligat ea quæ ipse imaginatus, & plura alia absurda nō difficile est adducere. Et ideo remotis omnibus præ-
De anima parte 5.c.7. dictis erroribus, dico cum Auic. intellectum possibilem incipere quidem esse in corpore, sed cum corpore non deficere, & in diuersis diuersum esse, & multiplicari secundum diuisionem materiæ in diuersis indiuiduis, sicut alias formas substātiales, F & superaddo etiam intellectum agentem esse in diuersis diuersum: non enim videtur probabile ꝙ in anima rationali non sit principium aliquod quod naturalem operationem explere possit, quod sequitur si ponatur vnus intellectus agens, siue dicatur Deus, vel intelligētia. Nec iterum dico hæc duo, scilicet intellectum agentem & possibilem esse vnā potētiam diuersimode nominatam secūdum diuersas operationes, quia quęcunque actiones reducūtur in contraria principia, impossibile est eas reducere in eandem potentiam, propter quod memoria à sensu distinguitur, quia recipere species sensibilium quod est sensus, & tenere qđ est memoriæ, reducuntur in contraria principia etiam in corporibus, scilicet humidum & siccum. Cum ergo recipere species intellectas, quod est intellectus possibilis, & facere eas intelligibiles actu, quod est intellectus agentis non possint secundum idem conuenire: sed recipere conuenit alicui secundum ꝙ est in potentia, & facere secundum quòd est in actu, impossibile est agentem & possibilem non esse diuersas potentias. Sed quomodo possint radicari in vna substantia est difficile videre: non enim videtur ꝙ vni substantiæ possit conuenire esse in potentia respectu omnium formarum intelligibilium, quod est intellectus possibilis, & esse actu respectu omnium illarum, quod est intellectus agentis, alias non posset facere omnes formas intelligibiles, cum nihil agat, nisi secundum ꝙ est in actu. Sed tamen sciendum ꝙ non est inconueniens aliqua duo esse, quorum vtrumque secundum diuersa est in potentia respectu alterius, sicut ignis est in potētia frigidus, quod actu aquæ conuenit, & aqua est in potentia calida, quod actu est in igne. vnde agunt & patiuntur adinuicem. Similiter dico quòd se habet res sensibilis ad animam intellectiuam: res enim sensibilis est potentia intelligibilis, & actu naturam distinctam habens: in anima vero est actu lumen intellectuale, sed determinatio cognitionis respectu huius, vel illius naturę, est in potētia, sicut pupilla est in potentia respectu huius, vel illius coloris: & ideo anima virtutem habet per quam facit species sensibiles esse intelligibiles actu, quæ est intellectus agens, & habet virtutem per quam est in potentia, vt efficiatur in actu determinatæ cognitionis à specie rei sensibilis, facta intelligibilis actu, & hæc virtus vel potentia dicitur intellectus possibilis, & harum duarum virtutum operationes sequitur omne nostrū intelligere, tam principiorum quàm conclusionum. vnde apparet falsum esse quod quidam dicunt, habitum principiorum esse intellectum agentem.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ intellectus non negatur esse forma materialis quin det esse materiæ sicut forma substātialis quantum ad esse primum, & ideo oportet quòd ad diuisionem materiæ quę causat diuersa indiuidua sequatur etiam multiplicatio intellectus, id est animæ intellectiuæ. Sed dicitur immaterialis respectu actus secundi qui est operatio, quia intelligere non expletur mediante organo corporali: & hoc contingit, quia ab essentia animæ non exit operatio, nisi mediante virtute eius, vel potentia: vnde cum habeat quasdam virtutes quæ non sunt actus aliquorum organorum corporis, oportet ꝙ quædam operationes animæ sint non mediāte corpore.

K ¶ Ad secundum dicendum, ꝙ quandocunque coniunguntur duo, quorum vnus est potētius altero & trahit ad se illud, habet aliquam virtutem præter illud quod sibi subijcitur, vt patet in flamma, quia ignis vincens vaporem cui coniungitur, habet virtutem illuminandi, vltra quam possit se extendere actio vaporis incensi calefaciendo. Cum ergo in coniunctione formæ ad materiam, forma inueniatur dominans, quanto forma est nobilior & magis vincens materiam, tanto magis poterit habere virtutem præter conditionem materiæ. vnde quædam corpora mixta, præter virtutes qualitatum actiuarum, & passiuarum quæ tenent se ex parte materiæ, habent quasdam virtutes quæ consequuntur speciem, vt ꝙ magnes attrahit ferrum, & magis hoc inuenitur in plantis, vt patet in augmento quod terminatur per virtutem animæ, quod non posset esse per virtutē ignis vt dicitur 2. de Anima, & hoc adhuc Tex. 40.41.

inuenitur

inuenitur plus in animalibus, quia ſentire omnino eſt ſupra A virtutem qoalitatum elementarium, & perfectiſſime in anima rationali, quę eſt nobiliſſima formarum, & ideo ipſa habet quaſdam virtutes, in quibus nullo modo communicat corpus & quaſdam in quibus communicat.

De lignis paradiſi inter quæ erat lignum vitæ & lignum ſcientiæ boni & mali.

IN hoc autem paradiſo erant ligna diuerſi generis, inter quæ vnum erat quod vocatũ eſt lignum vitæ, alterum vero lignum ſcientiæ boni & mali. Lignum vitæ dictum eſt, ſicut docet Beda & Strabus, quia diuinitus accepit hanc vim, vt qui ex B eius fructu comederet, corpus eius ſtabili ſanitate & perpetua ſoliditate firmaretur, nec vlla infirmitate, vel ætatis imbecillitate in deterius, vel in occaſum laberetur, lignum autem ſcientię boni & mali, non à natura hoc nomen accepit: ſed ab occaſione rei poſtea ſecutæ. Arbor enim illa non erat mala, ſed ſcientiæ boni & mali ideo dicta eſt, quòd poſt prohibitionem erat in illa tranſ-

Loco, vt ſupra. ¶ Ad tertium dicendum, q̃ ſecundum Auic. ſpecies intellecta poteſt dupliciter conſiderari, aut ſecũdum eſſe quod habet in intellectu, & ſic habet eſſe ſingulare, aut ſecundum q̃ eſt ſimilitudo talis rei intellectæ, prout ducit in cognitionem eius, & ex

†Vbi ſupra. hac parte habet vtilitatem, quia non eſt ſimilitudo huius rei ſecundum q̃ hęc res eſt, ſed ſecundum naturam in qua cum alijs ſuæ ſpeciei conuenit: nec oportet omne ſingulare eſſe intelligibile tantum in potentia, ſicut patet de ſubſtantijs ſeparatis, ſed in alijs quæ indiuiduantur per materiam, ſicut ſunt corporalia, ſed ſpecies illæ indiuiduantur per indiuiduationem intellectus, vnde non perdunt eſſe intelligibile in actu, ſicut intelligo me intelligere, q̃uis ipſum meum intelligere ſit quædam operatio ſingularis. patet etiam per ſe, quòd ſecundum inconueniens non ſequitur, quia alius indiuiduationis modus eſt per intellectum & per materiam primam.

Com. 5. ¶ Ad quartum dicendum, quòd ſicut Com. etiam dicit in 3. de Anima illud quod eſt receptiuum aliquorum, non oportet q̃ C ſit primum qualibet natura determinata: ſed quòd ſit denudatum à natura receptorum, ſicut pupilla à natura colorum, & ideo intellectum poſſibilem neceſſe eſt habere naturã determinatam, ſed ante intelligere, quod eſt per receptionem ſpeciei, nõ habet in natura ſua aliquid eorum quæ à ſenſibilibus recipit. & hoc eſt quod dicitur, quòd nihil eſt eorum quę ſunt.

¶ Ad quintum dicendum, q̃ quãuis anima non habeat materiam partem ſui ex qua ſit, habet tamen materiam in qua eſt, cuius perfectio eſt, ad cuius diuiſionẽ multiplicatur ſecundum numerum & non ſecundum ſpeciem. ſecus autem eſt in illis ſubſtantijs immaterialibus, quę non habent etiam materiam cuius ſint formę, quia in eis nulla materialis multiplicatio eſſe poteſt, ſed tantum formalis, quæ diuerſitatem ſpeciei inducit.

ARTICVLVS II.

b Vtrum animæ fuerint creatæ extra corpora.

1. q. 90. art. 4. 2. contra cap. 83. pot. q. 3. 10. AD Secundum ſic proceditur. Videtur, q̃ animæ fuerint creatæ extra corpora. Gen. 2. dicitur, q̃ die 7. requieuit Deus ab omni opere quod patrauit. i. ceſſauit aliquod opus nouum facere, ſed nouum opus eſt quod nec in ſe vnquã fuit, nec in materia præceſſit. cum ergo anima immaterialis ſit, & non poſſit dici quòd ſecundum materiam præceſſerit in operibus ſex dierum, videtur q̃ ipſa in ſe præceſſerit, alias Deus nouum opus faceret in animæ creatione. ergo videtur quòd animæ extra corpora creatæ fuerunt, cum corpora ſingularium ab initio non fuerint.

¶ Si di. quòd quãuis anima non præceſſerit in materia in operibus ſex dierum, præceſſit tamen quantum ad rationem E ſeminalem.

¶ 2 Contra ſi ratio ſeminalis animæ pręceſſerit oportet quòd in aliqua creatura præceſſerit, vel corporali, vel ſpirituali: ſed

Tex. 31. illud in quo eſt ratio ſeminalis alicuius rei eſt effectiuum eius. vnde Philoſophus in 2. Phyſ. ponit ſemen in genere cauſæ efficientis. ergo vel angelus eſſet factor animę, vt Philoſophi quidam poſuerunt quod falſum eſt, vel aliqua creatura corporalis, quod eſt magis falſum. ergo & primum, eſt impoſſibile.

¶ 3 Pręt. Opus creationis pręcedit diſtinctionem & ornatum: ſed anima educitur in eſſe per creationem. ergo non incipit eſſe poſt opera ſex dierum, in quibus res diſtinctæ & ornatæ ſunt, & ſic idem quod prius.

¶ 4 Præt. Omne illud quod non dependet ab altero ſecũdum ſuum eſſe, poteſt incipere non incipiente illo: ſed anima rationalis non dependet ex corpore ſecundum ſuum eſſe, cum deſtructo corpore remaneat. ergo non videtur inconueniens ponere animas extra corpus creatas.

¶ 5 Pręt. Anima & angelus conueniunt in natura intellectuali cum ergo naturæ intellectualis conditio ſit immaterialitas: videtur quòd ſicut angeli ex ſua creatione habent quòd corpori non vniũtur, q̃ ſimiliter animę rationales in ſua creatione corpori vnitæ non ſint.

¶ 6 Præt. Magis pertinet ad perfectionẽ vniuerſi natura ſpiritualis quam corporalis. Si ergo animæ rationales quotidie de nouo creentur, videtur q̃ à principio vniuerſum perfectũ non fuerit, & q̃ quotidie eius perfectionis adijciatur cuius contrarium habetur Gen. 2. igitur perfecti ſunt cœli & terra &c.

Sed contra. Proprius actus eſt in propria potentia, ſed anima rationalis eſt proprius actus corporis. ergo videtur quòd non ſit niſi in corpore.

¶ Præt. Terminus motus nũquam præcedit motum præcipue in generatione. ſed anima eſt terminus generationis humanę, ſicut quælibet alia ſubſtantialis forma rei generatæ. ergo ante generationem corporis anima eſſe non potuit.

Reſpondeo. Dicendum, q̃ quorundam antiquorum opinio fuit animas eſſe extra corpora à principio creatas, cuius erroris occaſio fuit, quod animam corpori vniri poſuerunt quaſi accidentaliter, ſicut nautam naui, vel ſicut hominem indumento, vt de Platone Greg. niſſenus narrat. vnde dicebat hominẽ Plato, in Alcibiade de natura hominis.
eſſe animam corpore indutam. Et ideo etiã ſecundum Pythagoricos, de corpore in corpus tranſibat. Hoc autem Ariſt. reprobat oſtendens animam cum det eſſe ſubſtantiale & ſpecificantem tali corpore habere eſſentialem habitudinẽ ad corpus, in tantum q̃ anima quæ dat eſſe vni corpori, aliud perficere non poſſit. Similiter Auic. iſtum errorem reprobat ſatis efficaci ratione, ſuppoſita animæ immaterialitate. impoſſibile eſt enim diuerſitatem in numero ſub eadem ſpecie cauſari, niſi ex diuerſitate materiæ, quia ad diuerſitatem formalium principiorum ſequitur diuerſitas ſpecierum. ſi ergo anima, vt 3. de Aia, text. 53. & 2. de Anima, text. 26 De Aia parte. 5. c. 4.
dictum eſt, non habeat materiam ex qua ſit, non poſſent plures animæ vnius ſpeciei eſſe diuerſæ numero, niſi per diuerſitatẽ materię in qua ſunt. Vnde ſi ante corpus creatę fuiſſent, D oportuiſſet eas vel eſſe diuerſas in ſpecie, & ſic omnes homines ſpecie differre ex diuerſitate formarum autem, quòd eſſet vna tantum in numero, & ſic rediret error tactus in præcedenti artic. Auguſt. tamen dicit 7. ſuper Gen. animam primi hominis creatam eſſe ante formationem corporis, quod tamen non aſſerit.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ pro tanto Deus dicitur ab opere 7. die ceſſaſſe, quia nihil poſtea fecit, quod non aliquo modo in primis operibus præceſſerit, vel ſecũdum materiam & rationem ſeminalem, ſicut corpora quæ de nouo generantur. vel ſecundum ſimilitudinem, ſicut animæ quæ de nouo creantur.

¶ Sciendum autem, quòd ſimilitudo animę pręceſſit etiam in opere creationis aliquo modo, cum omnia ſimul creata legantur, vt Eccle 18. dicitur ſed hęc ſimilitudo fuit in natura communi, in qua anima & angelus conueniunt. ſ. in intellectuali, præceſſit etiam in operibus ſex dierum, huius animæ quę nũc creatur ſimilitudo in ſpecie, quia inter alia ſex dierum opera, etiam homo creatus eſt, rationali anima perfectus ſecundum alios ſanctos, quamuis ſecundum Aug. 7 ſuper Gen. fuerit in illis ſex diebus factus homo, quantum ad materiam & rationem ſeminalem ratione corporis. ratione vero animę, ipſa primi hominis anima fuerit in ſe facta.

¶ Et per hoc patet reſponſio ad ſecundum, quia concedimus quod ratio ſeminalis animæ, eius creationem in nulla creatura præcedat.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ quædam creatio eſt quæ nõ præſupponit materiam, nec ex qua, nec in qua illud quod creatur fiat, & talis eſt creatio quæ diſtinctionem & ornatum præceſſit, ſed creatio animæ, quamuis non fit ex materia, tamen præexigit materiam in qua creatur, & quia illa materia non

poteſt

potest disponi, vt efficiatur propria, nisi per actionem naturæ, F ideo talis creatio sequitur distinctionem & ornatum secundum quæ principia actiua in natura constituta sunt, vt prius dictum est.

De aia parte 1.ca.1. ¶ Ad quartum dicendum, q sicut Auic. dicit anima quàmuis non dependeat à corpore quantum ad suũ esse, vel quantum ad suũ finẽ, dependet tamen quodammodo quantum ad suum principium. cuius ratio est, quia cum vniuersalia non habeãt aliquod esse nisi in aia, oportet q quicquid in esse naturæ producitur, producatur secũdum hoc q indiuiduatur, cum ergo anima esse indiuiduatum non possit habere, nisi secundum quòd coniungitur corpori vt forma eius, vt probatum est, oportet quòd non incipiat esse nisi in corpore, sed tamen in corpore acquiritur sibi esse absolutum, non depressum, vel obligatum ad corpus, & ideo etiam post destructionem corporis manet secundum suum esse indiuiduata, & distincta ab alia anima.

¶ Ad quintum dicendum, q anima & angelus in hoc conueniunt, quòd vtrumq est substantia subsistens, esse absolutum habens, & quòd * materiam partem sui non habent, ex quibus consequitur intellectualitas in vtroque, in hoc tamẽ differunt, quòd cum natura angelica sit sublimior & Deo propinquior, acquiritur sibi esse altius, in cuius participatione nullo modo corpus adduci potest, ac per hoc nec angelus potest forma corporis esse, sed animæ acquiritur esse inferius & minus nobile, in quo corpus sibi vnitur, vt vnum sit animæ esse & corporis, quod est esse coniuncti: & ideo est forma corporis & indiuiduatio sua est ex vnione eius ad corpus. & de hoc etiam in 1. lib distin. 8. habitum est.

* D.177.

¶ Ad sextum dicendum, quòd essentialis vniuersi perfectio consistit in speciebus. accidentalis vero in indiuiduis. cum ergo multiplicatio animarum non sit secundum diuersam speciem, sed secundum numerum tantum, relinquitur quòd per hoc quòd multæ animæ quotidie creãtur, nihil ad essentialem vniuersi perfectionem adiungitur, sed ad accidentalem tantum, & hoc non est inconueniens.

gressio futura, qua homo experiendo disceret, quid esset inter obedientię bonum & inobedientiæ malum. Non ergo de fructu qui nasceretur inde positum est illud nomen, sed de retransgressione secuta. Cognouit enim homo prius quàm tangeret hoc lignum, bonum & malũ, sed bonum per prudentiam & experientiam, malum vero per prudentiã tantum. Quod etiã per experientiam nouit vsurpato ligno vetito, quia per experientiã mali didicit quid sit inter bonum obedientiæ & malum inobedientiæ. Si vero primi parentes obedientes essent, nec contra peccatum peccassent, non ideo tamen minus diceretur lignum scientię boni & mali, quia hoc ex eius tactu accideret si vsurparetur. A ligno G ergo homo prohibitus est, quod malum non erat, vt ipsa præcepti

QVAESTIO III.

C

Deinde quæritur de formatione hominis ex parte corporis.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. De qua natura corpus hominis compositum sit.
Secundo. De loco corporali in quo positus est, scilicet in paradiso.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in compositione hominis sit aliquid de natura corporis cœlestis.

AD primum sic proceditur. Videtur, q in compositione corporis humani sit aliqua pars de natura corporis cœlestis. Eidem enim formæ debetur idem perfectibile, sed forma corporis humani cõuenit in natura intellectuali cum forma separata quæ corpus cœli mouet. ergo videtur quòd aliquid de natura cœlestis corporis in compositione humani corporis veniat.

¶ 2 Præt. Impossibile est contraria ad maximam ęqualitatem venire, nisi per aliquid concilientur, sed non potest contraria conciliare nisi quod est a cõtrarietate remotum, quale est inter corpora solum corpus cœleste. ergo oportet ad compositionem corporis humani, in quo ad maximam ęqualitatem elemẽta perueniunt, aliquid de natura corporis cœlestis aduenire.

De aia, parte 3 c.8. Et ¶ 3 Præt. Auic. dicit quòd spiritus qui per membra diffunduntur sunt de natura lucis, hęc autem est natura quinti corporis. F vnde etiam Philosophus dicit in 2. de Anima. q lucidum & diaphanum inuenitur in inferioribus corporibus secundum q communicant cum superiori corpore. ergo videtur quòd in corpore humano sit aliquid de essentia corporis cœlestis. parte 5.c.8. Tex.69.

¶ 4 Præt. Sicut dicit Philosophus de gene. animal. lib. 2. cap. 2. oportet q in semine sit triplex calor, scilicet calor elementaris scilicet igneus, & cœlestis, & vitalis, qui est animæ, sed accidentis indicãt naturam, vt in 2. de anima dicitur. ergo videtur q præter naturam elementarem sit etiam in corpore hominis natura cœlestis, & natura animæ. † Aug. 3. li. super Gen. c.13.

¶ 5 Præt. Homo dicitur minor mundus, quia in eo omnium creaturarum naturæ concurrunt, sed corpus cœleste est maxima pars vniuersi. ergo videtur quòd aliquid de natura illius corporis veniat in compositionem corporis humani.

Sed contra. Quicquid venit in compositionem corporis humani est aliquo modo perfectum ab anima, sed quicquid incipit esse sub aliqua forma substantiali, est generabile & corruptibile. anima vero substantialis forma est. cum ergo natura corporis cœlestis sit incorruptibilis & ingenerabilis, videtur quod ad compositionem corporis humani non veniat.

¶ Præte. Vt in 1. cæ. & mun. Philosophus dicit. idem est locus naturalis totius corporis & partis eius, sed locus corporis cœ- Text.18. H lestis est supra elemẽta. ergo nihil de natura illius corporis potest hic esse nisi sicut in loco innaturali & per motum violentum. illius autem corporis non potest esse violentus motus, cũ motus eius circularis contrarium non habeat, vt in 1. cæ. & mun. probatur. cum tamen oporteat motum violentum naturali contrarium esse. ergo nihil de natura corporis cœlestis ad compositionem hominis venit. Text.20.

Respondeo, Dicẽdum, q aliquid venire in compositio[nem] alicuius contingit dupliciter. Aut per essentiam suam per modum principij materialis vel formalis, & sic nullo modo aliquid de natura corporis cœlestis venit in compositionem humani corporis, quia quòd plura corpora veniant ad constitutionem vnius, hoc non potest esse nisi tribus modis, vel per simplicem I aggregationem sicut ex lapidibus fit aceruus, vel per compositionem quæ est cum ordine partium determinate, & ligamento, sicut ex lignis & lapidibus fit domus, vel per mixtionem, sicut ex elementis efficitur mixtum. nullo autem istorum modorum potest aliqua pars corporis de natura cœlestis corporis in compositionẽ humani corporis venire, quia in primis duobus modis, oportet vnamquanque partium esse distinctam secundum situm ab alia. non autem videmus hoc in compositione humani corporis, q sit ibi aliquid de natura corporis cœlestis ab alijs, scilicet elementis secundum situm distinctam. In tertio autem modo oportet adesse alterationem componentium, quia mixtio est miscibilium alteratorum vnio, vt in 1. de gene. dicitur. natura autem cœlestis inalterabilis est. Alio autẽ modo venit aliquid in compositionem alicuius, per effectum virtutis suæ, & hoc modo natura corporis cœlestis venit in cõ K positionem corporis humani & omnium mixtorum corporũ, quia nihil consequitur formam substantialem, nisi per virtutem cœlestem, eo q corpus cœli est primum alterans, cuius virtute omnes alterationes regulantur, & ad fines proprios perducuntur. Quidam tamen dicunt aliquid de natura corporis cœlestis venire in cõpositionẽ humani corporis essentialiter, quasi concilians elementa, & hoc dicunt esse lucem, quam ponunt corpus esse. Sed hæc positio falso fundamento innititur dum ponit lucem esse corpus, vt supra dictum est, quo remoto veritatem haberet quodammodo, quia vt supra dictum est virtutes corporum cœlestium participantur ab inferioribus corporibus mediante luce, nec tamen adhuc esset de compositione humani corporis, corpus cœlestis naturæ, quia illa lux non est forma substantialis corporis humani, sed aliquo modo est causa eius, & de hoc supra dictum est dist. 13.

¶ Ad primum ergo dicendum, q anima quæ mouet corpus humanum non est eiusdem speciei cum natura quæ mouet corpus cœleste, quamuis sit simillima sibi inter omnes formas naturales.

Cap. 3. naturales. vnde non oportet ꝙ aliquid de cœlesti corpore sit A essentialiter pars humani corporis, sed ꝙ humanum corpus maxime cœlo similetur, quod contingit in hoc ꝙ est temperatissimæ complexionis & maxime recedens à contrarietate, dum ad medium perueniat quod neutrum est contrariorum.

obseruatio bonum illi esset, trãsgressio malum, nec melius consideratur quãtum malum sit inobedientia, quàm hoc modo, cum ideo, scilicet reus factus esse homo intelligitur, quia prohibitus rem tetigit, quam si non prohibitus tetigisset non peccasset, nec pœnam sensisset, si enim venenosam herbam prohibitus tetigeris, pœna sequitur, & si nemo prohibuisset, similiter sequeretur. Si etiam prohibetur res tangi, quæ non tangenti tantum, sed prohibenti obest, sicut aliena pecunia, ideo prohibitum est peccatum, quia prohibenti est damnosum. Cum vero tangitur quod nec tangenti obest si non prohibetur, nec cuilibet si tangatur, ideo prohibetur, vt per se bonum obedientiæ, malum inobedientiæ monstretur. B Sicut primus homo à re bona prohibitus, pœnam incurrit, vt non ex re mala, sed ex inobedientia pœna esse monstretur, sicut ex obedientia palma.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ad illam elementorum conciliationem sufficit effectus virtutis cœlestis. vnde non oportet corpus cœleste cõpositionem humani corporis essentialiter ingredi.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ non oportet omne quod est lucidum, pertinere ad naturam quintæ essentiæ, nisi per similitudinem, & conuenientiam quandam. vnde quanto corpus fuerit nobilius, tanto magis participat proprietate eius. vnde in igne est plus de luce quàm in aere, & sic deinceps. non ergo intendit Auic. dicere spiritus esse de natura quintæ essentiæ, cum post ipse dicat ex quibusdam cibis vel potibus subtiliores spiritus generari.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ in semine non est calor cœlestis corporis, qui sit in corpore cœlesti sicut in subiecto. sic enim sequeretur corpus cœleste in semine esse, sed quòd virtus corporis cœlestis operatur in semine, sicut virtus motoris primi C relinquitur in instrumento.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ non omnia veniunt in compositione humani corporis per essentiam, sed per similitudinem Homi. ascẽsionis. & conuenientiam quandam, vt dicit Greg. quòd homo intelligit cum angelis, viuit cum arboribus, & sic de alijs.

ARTICVLVS II.

Vtrum paradisus in quo fuit Adam possit esse locus corporalis.

1.q.102.artic.2. AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd paradisus de quo fit hic mentio, locus corporalis esse non possit. Homo enim ab alijs animabus in re corporali non distinguitur, cum quibus vitam & sensum communicat, sed in re spirituali. s. intellectu, cum ergo ab alijs animalibus in paradiso dica- D tur distingui, qui alia animalia ibi posita non fuerunt, videtur quòd paradisus sit locus tantum spiritualis.

¶ 2 Præt. Nullus locus terrenus est vsq; ad lunarem globum pertingens, cum circa lunam sit ignis maxime actiuus, & extranei corporis consumptiuus, sed in litera dicitur quòd pertingit paradisus vsq; ad lunarem globum. ergo videtur quòd non sit locus terrenus, sed spiritualis.

¶ 3 Præt. Philosophi & hystoriographi inueniuntur de diuersis terræ locis scripsisse, de hoc autem loco nullus vnquam scripsit: ergo videtur probabile ꝙ non sit locus corporalis.

Li. 2. de fid. ortho. c. 9. ¶ 4 Præt. Dam. dicit ꝙ fons vnde dicuntur egredi flumina paradisi est ipse oceanus, sed oceanus circuit totam terram, & non aliquem locum determinatum. ergo videtur ꝙ nullus locus determinatus in terra sit paradisus.

¶ 5 Præt. Quatuor flumina quæ scriptura commemorat de paradiso egredi, ex diuersis fontibus emanant. Cum ergo scri- E ptura de vno fonte qui in paradiso est, dicat horum fluminũ esse originem, videtur ꝙ non possit intelligi de fonte & fluminibus corporalibus, nec alia quæ de paradiso dicuntur.

¶ 6 Præt. Lignum vitæ est sapientia, vt dicitur Prouerb. 13. Cum igitur sapientia nõ sit quid corporale, vr̃ ꝙ nec hæc nec alia quæ de paradiso dicuntur, corporaliter accipienda sint.

¶ 7 Præte. Id quod debetur homini damnato non conuenit proprie naturæ institutæ, sed agricultura data est in pœnam homini damnato Gene. 3. In sudore vultus tui &c. ergo videtur ꝙ non nisi misticè dictum sit, hominem in paradiso positum, vt operaretur illum.

¶ 8 Præt. Vbi nullus inuasor timetur non est necessaria custodia, sed nullus paradisum inuadere poterat. ergo non potest proprie intelligi hominem in paradiso positum ad custodiendum illum.

A Sed contra est quod in litera determinatur, & communis ecclesiæ traditio tenet.

Respondeo, dicendum, ꝙ Origen. posuit paradisum non esse locum aliquem corporalem, sed omnia quæ de paradiso dicuntur, allegorice de paradiso spirituali interpretanda esse, quod pro errore reprobat Epiphanius Cypri Episcopus in quadam epistola per Hiero. translata. vnde simpliciter concedendum est, paradisum locum quendã corporalẽ esse in determinata parte terræ sic situm, temperatissimum & amenum, vt homo nullis perturbationibus impeditus, spiritualibus delitijs quiete frueretur. Hunc autem locum extimant sub æquinoctiali esse versus partem orientalem, eo quòd quidam Philosophi locum illum temperatissimum asserunt, ex quo etiam loco Nilus vnus de quatuor fluminibus paradisi fluere videtur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd etiam in virtute sensitiua homo alia animalia excedit, quia etiam melioris tactus est, & magis vigent in eo inferiores sensus, vt per eos operatio intellectus melius compleri possit, & ideo etiam vt quietius operationi intellectuali vacaret, locum tranquillum seorsum ab alijs animalibus accepit, non enim probabile est illuc alia animalia peruenire potuisse ex seipsis, nisi aut virtute diuina ad tempus, vt quando adducta sunt animalia ad Adam vt videret quid vocaret ea, vt legitur Gene. 2. nisi forte hoc per interiorem reuelationem factum exponatur, vel etiam operatione dæmonis, vt patet de serpente.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non potest intelligi paradisus terrestris vsque ad lunarem globum se extendere secundum situm, sed secundum quandam similitudinem propter temperantiam & incorruptionem quæ loco illi debebatur, & habitatoribus eius, à luna vero & supra neque contrarietas neque corruptio est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd locus ille, vt in litera dicitur, est semotus etiam à nostra habitatione aliquibus impedimentis, vt adiri non possit, vel montibus, vel aquis, vel etiam aeris D intemperie in loco intermedio, & ideo eius notitia haberi nõ potuit, nisi per reuelationem scripturæ.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ primum principium illorum fluminum sicut & cæterarum aquarum est oceanus, sed principium proximum est fons ille qui in illa parte terræ surgit.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ sicut contingit in quibusdam fluminibus, vt fontes à quibus originem habent, sub terram intrent postquam per aliquod spatium fluxerunt, & iterum in alijs locis erumpant, ita etiam dicit Augu. 8. super Gen. hoc in Cap. 9. illis fluminibus contingere ꝙ primum principium eorum est fons paradisi, qui in aliquo loco nobis ignoto terram subintrant, & deinde in alijs locis aqua illa erumpit, vbi videtur illorum fluminum esse principium.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ sicut per Hierusalem significatur præsens ecclesia, & etiam cœlestis patria, & tamen ad literam E Hierusalem ciuitas quędam fuit, ita etiam quamuis per lignũ vitæ sapientia significetur, non remouetur quin lignum vitæ arbor quædam ad literam intelligatur.

¶ Ad septimum dicendum, quod in statu innocentiæ non fuisset agricultura laboriosa, sicut est in statu peccati, sed delectabilis ex consideratione diuinæ prouidentiæ & naturalis virtutis.

¶ Ad octauum dicendum, ꝙ homo est positus in paradiso ad custodiendum ipsum sibi, non contra aliquem inuasorem, ne scilicet per peccatum ipsum amitteret.

¶ Vel dicendum, quòd hoc non sic intelligendum est quasi homo debeat operari paradisum, vel custodire, sed ideo positus est in paradiso, vt Deus ibi operaretur hominem & custodiret eum. sicut enim homo operatur terram, vt faciat eam fructiferam, sic Deus operatur hominem, vt iustus sit: & custodit eum, quia sine eius adiutorio tutus esse non potest, vt dicit Ca. 10. & 9. Aug. 8. super Genes. c. 5. & 21.

EXPOSITIO TEXTVS.

ANImam cum angelis sine corpore fuisse creatam. Hæc positio videtur irrationalis, quia eorum quæ sunt vnius speciei est etiam vnus modus originis. vnde si aliæ animæ in corpore creantur, nō potest rationabiliter sustineri quòd anima primi hominis extra corpus creata sit, q̄uis Aug. sine assertione hoc dicat. 7. super Gen. Deus aut natura est quod facit. Ipse enim per naturam suam omnipotēs est, etiam ipse naturarū institutor & cōditor est. sicut. n. ex operatione hominis formæ artificiales proueniunt, ita etiam ab intellectu Dei formę naturales profluxerē. vnde id quod ab eo fit, naturę rationem habet. Si autem ibi aliter futura sunt &c. Huius ratio est, quia causæ inferiores impediri possunt, vt non omne contingat quod in eis futurum est, sed scientia Dei falli non potest, & ideo non potest esse vt ipse sciat aliquid futurum quod non fit. Vnde nec aquæ diluuij illuc peruenerunt &c. Hæc non tantum fuit propter loci altitudinem quam propter loci puritatem qui purgatione non indigebat.

DISTIN. XVIII.

A

IN eodem quoq; paradiso mulierem formauit Deus de substantia viri, sicut post plantatum paradisum hominemque in eo positum, & post vniuersa animalia ad eum educta, suisq; nominib' designata, subnectit scriptura. Immisit Deus soporem in Adam. Cumque obdormisset, tulit vnam de costis eius & formauit eam in mulierem. Hic attendendum est quare non creauit si- G
mul virum & mulierem sicut angelos, sed prius virū, deinde mulierem de viro, ideo. s. vt vnum esset humani generis principium, quatenus in hoc & superbia diaboli confunderetur, & hominis humilitas Dei similitudine sublimaretur: diabolus quippe aliud à Deo principium esset cōcupierat, ideoq; vt eius superbia retunderet, hoc homo in muliere accepit, qđ diabolus peruerse rapere voluit, sed obtinere non potuit, & per hoc imago Dei in homi-

DISTINCTIO XVIII.

H

DIVISIO TEXTVS.

POstquam determinauit originē hominis ex parte ipsius viri. hic determinat de origine mulieris. Et diuiditur in duas partes. In prima de origine ipsius secundum corpus. In secunda de origine ipsius secundum animam. ibi § Quemadmodum mulieris corpus &c. § Prima in duas. In prima ostendit modum productionis mulieris ex parte corporis. In secunda inquirit producti corporis principium. ibi § Solet etiam quæri vtrum de costa illa &c.

¶Circa primum duo facit. Primo, proponit modum originis. Secundo, assignat propositorum causas. Vbi primo ostendit quare de viro formata sit mulier. ibi § Hic attendendum est &c. § Secundo, quare de tali parte. ibi § Cum autem his de
I causis. § Tertio, quare de viro dormiente. ibi § Non sine causa quoque. § § Solet etiam quæri &c. § Hic inquirit principia producti corporis. Et primo inquirit principium materiale. Secundo principium actiuum. ibi § Illud etiam sciri oportet. § Vbi primo inquirit vtrum corpus mulieris productum fuerit per actionem angeli. Secundo, vtrum per actionem naturæ. ibi § Sed quæritur an ratio quam Deus. § Et circa hoc duo facit. Primo, præmittit quædam necessaria ad solutionis manifestationem. Secundo, quæstionis solutionem prosequitur. ibi § Omnium rerum &c. § § Quemadmodum mulieris corpus &c. § Hic inquirit modum originis mulieris ex parte animæ, vbi excludit duas hæreses & astruit veritatem catholicam, vt per se patet in litera.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio.

Prima. De productione mulieris ex parte corporis.
Secunda. De origine animæ.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Vtrum corpus mulieris de costa viri factum fuerit, & quia dicitur hoc non fuisse factum actiuè pec rationes seminales, sed primordiales.
Secundo. Quæritur de differentia harum rationum. Et quia ea quæ præter rationes seminales fiunt, dicuntur in litera miraculose fieri.
Tertio. Quæritur cuiusmodi opera debeant dici miracula.

ARTICVLVS PRIMVS.

¶ Vtrum corpus mulieris debuerit fieri de costa viri.

AD Primum sic proceditur. Videtur, q͂ corpus mulieris de costa viri fieri non debuit. distinctio. n. sexus cōmunis est homini & alijs animalibus, sed in alijs animalib' mas & fœmina simul pducta sunt, & neutrum ab altero sumptum. ergo videtur q͂ nec fœmina hominis de viro sumi debuit. 3.q.95.ar3

¶ 2 Pręt. Materia nō potest trāsmutari de parua quantitate in magnam, nisi vel per rarefactionem, sicut ex vno pugillo aquæ generantur decē aeris, vel per alterius additionem. Vnde dicit August. 10 super Gen. quid est absurdius quam vllum esse corpus manente naturæ suæ quantitate, idest sine additione, quod vndique crescat nisi rarescat, sed non potuit esse, vt per rarefactionem vna costa in quantitatem mulieris excresceret, quia inueniretur corpus mulieris etiam ipso aere rarius. ergo oportebit hoc per additionem exterioris fieri, quod oportuit multo amplius esse quam costam ipsam. cum ergo vnum quodque denominandum sit a maiori parte, videtur q͂ non debeat dici ex costa viri corpus mulieris formatum.

H ¶ 3 Pręt. Cum in operibus diuinis nihil sit superfluum, oportet quòd costa illa de perfectione corporis Adę fuerit, sed subtracto eo quod ad perfectionem rei pertinet, sequitur diminutio. cum ergo omnis diminutio in resurrectione restauretur, videtur quòd costa illa in corpore Adę resurget. si ergo de costa illa factum est corpus Euæ, videtur quòd Eua non resurget quod est inconueniens. non ergo de costa viri facta est mulier.

¶ 4 Pręter. In corpore sensibili non potest esse diuisio continui sine dolore, sed corpus Adę propter naturę institutę integritatem maxime sensibile fuit. ergo cum nullus dolor in ipso pręcederet culpam, videtur quod ex eius costa mulier formata non sit.

¶ 5 Pręt. Vt dicit August. 2. super Gen. in omnibus operibus creationis non quid Deus facere possit quęritur, sed quid rerum natura patiatur. cum ergo naturalis modus propagationis mulieris non sit de costa viri, sed ex semine, quia his quę sunt eiusdem speciei debetur vnus modus originis, videtur q͂ inconuenienter ex costa viri mulier facta ponatur. Ad lit. c. 1.

Sed contra est quod dicit Boet. in lib. consol. necesse est q͂ imperfectum à perfecto sumat originem, sed mulier est vir imperfectus siue occasionatus, vt in 16. de animalibus Philosophus dicit. ergo congruum fuit, vt de corpore viri corpus mulieris sumeretur. Li. 3. pſ. 1. Et lib. 2. de gen. aial. c. 3.

¶ Pręt. Primum principium & finis in idem reducuntur. vnde idem ponimus, vniuersitatis finem & principium, sed mulier propter virum facta est, quia in adiutorium viri facta legitur Gen. 2. ergo congruum fuit, vt etiam vir mulieris esset principium, & sic idem quod prius.

Respondeo, Dicendum, quòd apud catholicos dubium esse non debet quin mulier de costa viri formata fuerit, quamuis iudei de hoc multa fabulentur, non enim magis rationi resistit, vel diuinæ potentiæ mulierem ex corpore viri sumi, quam corpus viri ex limo terræ formari, cum
K vtrumque a naturæ virtute separatum sit, modum tamen quo id factum est non omnes similiter assignant. Quidam enim vt Magister in litera, & Hugo de Sancto Victore volunt ex costa viri sine alicuius exterioris additione, vel nouæ materiæ creatione corpus mulieris formatum fuisse. Li. de sacr. lib. 1. par. 6. c. 36.
Hoc autem non videtur intelligibile. si enim per multiplicationem materiæ hoc factum dicant, oportet multiplicationem hanc, aut secundum quantitatem tantum attendi, aut secundum essentiam materiæ. Si primo modo, sic oportet vt eadem materia numero quæ fuit primo sub paruis dimensionibus, postmodum maiores dimensiones recipiat. Hoc autem idem est quod rarefieri, vt ex 4. Physico. patet, & ita sequeretur corpus mulieris ex costa viri per modum rarefa- Conte. 35. vsque 42.
ctionis

ctionis esse formatum, quod expresse impossibile est. Si vero A multiplicatio essentiam materiæ attingat, cum nihil aliud sic multiplicari quàm aliquid fieri quod prius non erat, oportet quòd aliquid materiæ sit sub forma corporis mulieris, quod prius sub forma costæ non erat. Hoc autem aliter esse non potest nisi vel per conuersionẽ alterius corporis in corpus mulieris, cuius materia sub forma eius remaneat. vel per hoc ꝙ aliqđ materiæ sit de nouo creatum, & ita oportet ꝙ per additionem alicuius materiæ, vel de nouo creatæ vel sub forma alterius corporis præexistẽtis, ex costa viri corpus mulieris formatum sit, & sic etiã panũ multiplicatio intelligi põt. verius tamen videtur quòd per * additionẽ materiæ præexistẽtis hoc factum fuerit, cum omnia simul fuisse creata ad minus in materia, sancti communiter tradant.

†August. de Gen. ad lit. lib. 9. c. 13.

* D. 968.

ne apparuit. Quia sicut Deus omnibus rebus existit principium creationis, ita homo omnibus hominibus principium generationis. Ideo etiã ex vno homine omnes esse voluit Deus, vt dum cognoscerent se ab vno esse, omnes se quasi vnum amarent.

Quare de latere viri & non de alia corporis parte formata sit.

Cvm autem his de causis facta sit mulier de viro, non de qualibet parte corporis viri, sed de latere eius formata est, ostenderetur, quia in consortium creabatur dilectionis, ne forte, si fuisset de capite viri facta, viro ad dominationem videretur præferenda, aut si de pedibus ad seruitutem subijcienda. Quia ergo viro nec domina nec ancilla parabatur, sed socia, nec de capite nec de pedibus, sed de latere fuerat ꝓducenda: vt iuxta se ponẽdam cognosceret, quam B de suo latere sumptã didicisset.

Quare dormienti & non vigilanti viro costa subtracta est.

NOn sine causa dormienti quoque viro potius quam vigilanti detracta est costa de qua mulier in adiutorium ge-

Cap. 1. ¶Ad primum ergo dicendũ, ꝙ vt dicit Philos. in 8. Aeconom. mas & fœmina in hominibus coniunguntur, non solum propter prolis generationem sicut in alijs animalibus, sed etiam C propter communicationem operum in vita communi, vt sic sibi sufficiant adinuicem propria opera conferentes. vnde apparet diuersa esse opera viri & mulieris, quia ergo in communicatione vitæ & regimine domus, vir caput est mulieris, ideo mas in hominibus magis habet rationem principij respectu fœminæ, quàm in alijs animalibus. & propter hoc, magis decuit fœminam hominis ex viro sumi quã in alijs animalibus.

¶ Et præterea in litera assignantur duæ rationes quæ per se patent.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ per additionem rei exterioris, ex costa, corpus mulieris factum est, nec tamen oportet, ꝙ ex illo adiecto, corpus mulieris factum dicatur, & si sit amplius in quantitate, quia illud adiectum non venit in materiam mu-

* D. 868. lieris, nisi mediante costa, sicut etiam * menstruum materia embrionis dicitur, quàmuis oporteat etiam ex cibis conuersis D corpus embrionis maiorem quantitatem assumere, sicut etiã aqua in sanguinem Christi transfertur mediante vino, etiam si esset maior quantitas aquæ, dummodo virtute potentioris vini, natura aquæ absorberi possit.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ aliquid dicitur esse de perfectione alicuius dupliciter, vel quia est necessarium ad esse indiuidui, & sic costa illa non erat de perfectione corporis Adæ, aut quia

Et 1. de gen. ani. à c. 19. vsque in fi. est necessarium ad conseruationem speciei, sicut semen in 15. de animalibus, dicitur esse superfluum respectu indiuidui, quo tamen indigetur ad speciei conseruationem. & hoc modo costa fuit de perfectione corporis Adæ, inquantum Adam

* D. 406. erat principium humani generis. ex quo patet quòd costa * illa resurget in Eua & non in Adam cum sit de perfectione corporis Euæ etiam quantum ad esse indiuidui, & ita magis ad ipsam pertineat.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ illud quod ordinatum est ad con E firmationem speciei, non solum sine dolore, sed etiam cum delectatione rescinditur, & ita non oportet quòd in separatione illius costæ, dolorem senserit.

¶Vel dicendum, vt Magister dicit hoc diuina virtute & miraculose factum, vt dolorem vulneris non sentiret.

* D. 893. ¶ Ad quintum dicendum, ꝙ institutio * rerum naturalium, potest considerari dupliciter. vel quantum ad modum fiendi, vel quantum ad proprietates consequentes res institutas. Modus quidem fiendi naturalis esse non potuit, cum non præcesserint aliqua principia naturalia, quorum actiones & passiones sufficerent ad effectus naturaliter producendos, & ideo oportuit per virtutem supernaturalem prima principia in naturis constituere, vt corpus hominis formaretur ex terra, & corpus mulieris ex costa, & sic de alijs: sed proprietates consequentes naturas institutas non debent miraculo attribui, vt quòd aquæ miraculose super cœlos consistant.

ARTICVLVS II.

b Vtrum Deus conuenienter indiderit materiæ rationes seminales.

AD Secũdum sic proceditur. Videtur, ꝙ inconueniẽter dicatur rationes seminales materiæ Deus indidisse. quod enim recipitur in materia sensibili, est in ea per esse naturæ & non per esse intentionis, quia materia cognoscitiua nõ est formarum quas recipit, sed ꝑ eas in esse specifico perficitur: sed rõ non nominat formam secundum esse naturæ, sed per modum intẽtionis. ergo virtutes rebus sensibilibus inditæ rationes dici non debent. 1. q. 115. ar. 2. Et veri. q. 5. ar. 9.

¶ 2 Præt. Semen, vt ex 2. Physic. habetur, principium actiuum nominat: potentia autem materię non est actiua, sed passiua, cum nihil agat nisi secundum ꝙ est in actu. ergo ratio seminalis materiæ attributa non est. Cõtext. 31.

¶ 3 Præt. Quod est in aliquo, non producitur ab eo nisi per modum exitus. si ergo omnium rerum semina Deus in natura prius posuit, videtur quòd generatio rerum sit per exitum vnius rei ab alia, & sic redibit error Anaxagoræ, qui posuit quodlibet esse in quolibet, & nihil pure esse hoc vel illud, vt os vel caro, sed vnumquodque nominari ex prædominante, quod in 1. Physi. improbatur. a cõtex. 33. vsque 40.

¶ 4 Præt. Ad generationem rerum naturalium non tantum sunt necessariæ virtutes actiuę, sed etiam passiuę. cum ergo in seminalibus rationibus virtutes passiuæ non includantur, videtur quòd præter rationes seminales etiam aliæ rationes rebus inditæ debeant dici.

¶ 5 Præt. In natura inferiori effectus non procedunt ex suis causis, vt semper, vel necessario, sed vt frequenter. cum ergo in litera describantur rationes seminales secundum quas necesse est aliquid fieri, videtur quòd ad minus in natura inferiori rationes seminales positæ non sint.

Sed contra. quia vt dicit Grego. benedictio Dei dicitur bonorum eius collatio, & eorundem multiplicatio. cum ergo Deus legatur Genes. 1. sua opera benedixisse, videtur quòd eis dederit virtutes, quibus fieret eorum multiplicatio. hoc autẽ importat ratio seminalis. ergo rationes seminales à Deo rebus inditæ sunt. Et Ambro. de benedic. patriarcha. c. 8.

¶Præt. Deuter. 32. dicitur. Dei perfecta sunt opera, perfectum autem vnumquodque est, vt in 4. Metheor. dicitur, quando potest alterum tale producere, quale ipsum est. ergo virtutes quibus hoc fieri possit, rebus attributæ sunt, & hæ sunt rationes seminales. ergo &c. Cap. 3.

Respondeo, dicendum, quòd emanatio creaturarum à Deo est sicut exitus artificiatorum ab artifice. vnde sicut ab arte artificis effluunt formæ artificiales in materia, ita etiam ab ideis in mente diuina existentibus, fluunt omnes formæ & virtutes naturales. Sed quia vt Diony. dicit in 4. cap. de diui. nomin. ea quæ sunt creatorum abundanter præinsunt causis formæ receptæ in materia, non adæquant virtutes, vel artem increatam a qua procedunt. vnde apud artificem remanet ex arte sua virtus aliquid aliter operandi circa ipsa artificiata, quibus virtus artis alligata non est. & similiter in virtute diuina est, vt aliquid rebus creatis addat, vel mutet, vel abstrahat. in duobus autem differt operatio Dei ab operatione artificis. Primo, ex parte materiæ, quia cum artifex materiã non producat, sed ex materia data operetur, potentia materiæ non confert ad recipiendum formas quas materiæ indidit, nec inferre in materiam potest. Deus autẽ, qui totius rei auctor est non solum formas & virtutes naturales rebus contulit, sed ẽt potentiam recipiendi illud qđ ipse in materia facere vult. Secũdo, ex parte formæ, quia formæ quas inducit artifex non

producunt sibi similes, quia lectus putrescens non pullulat in F
Cõtext. 12. lectum, sed in plantam, vt ex 2. Phys. patet: formę autem na-
turales sibi similes producere possunt, & ideo proprietatem
seminis habent, & seminales dici possunt. formæ autem rerũ
secundum q in arte diuina existunt, primordiales esse dicun-
tur, eo q ipsæ sunt
prima principia sim-
pliciter rerum produ
cendarum. potentia
autem quę rebus in-
dita ėst ad suscipien-
dum illud in se quod
voluntas Dei dispo-
nit, rationes obedien
tales à quibusdam di
cũtur, secundũ quas
inest materiæ, vt fieri
possit ex ea qđ Deus
vult. Ipsæ autem vir-
tutes in materia po-
sitæ per quas natura
les effectus consequũ
tur, rationes seminales dicuntur, sed quid sint secundum rem
seminales rationes, à diuersis diuersimode assignatur. quidam
enim dicunt q forma speciei non recipitur in materia nisi me
diante forma generis, adeo q est alia forma numero per quã
ignis est ignis, & per quam ignis est corpus. illa ergo forma ge
neralis incompleta, ratio seminalis dicitur, quia propter talẽ
formam inest materiæ quædã inclinatio ad recipiendum for-
mas specificas. Hoc autem nõ videtur esse verum, quia omnis
forma quæ aduenit post aliquod esse substantiale, est forma
accidentalis. Si enim post esse in genere substantiæ cõstitutum H
aduenit. ergo ea recedente, adhuc remanet indiuiduum in ge-
nere substantiæ, quod est contra rationem formæ substantia-
Cõtext. 8. lis, sicut dicitur in 2. de Anima.
¶ Et præterea enim omnis forma det aliquod esse, & impossibi
le sit vnam rem habere duplex esse substantiale, oportet q si
* D. 650. prima forma substantialis adueniens materiæ, det sibi esse *
substantiale, q secunda superueniens det esse accidentale, &
ideo non est alia forma qua ignis est ignis, & qua est corpus,
Suffic. lib. 2. vt Auic. vult. Et si Com. dicat in 2. Meta. genus non esse mate-
c. 3. riam, sed formam mediam inter materiam & vltimam for-
mam. hoc non dicitur ad significandum ordinem formarum
secundum rem, sed secundum rationem, quia genus quamuis
significet totum, vt Auic. dicit significat tantum vt indistin-
ctum, & ita propinque se habet ad rationem materiæ.
¶ Et præterea sequeretur q res signata per genus, esset pars I
speciei constitutæ per formam superadditam, & ita de specie
prædicari non posset. Nec etiam hoc conuenit secundum in-
tentionem Aug. quia ex virtute formæ generalis non necessa-
rio sequitur forma spiritualis. vnde non est talis virtus secun-
dum quam necesse sit fieri, sed secundum quam fieri potest.
De gen. aĩa Ideo alij dicunt q cum omnes formæ ſm Philosophum de
lib. 2. c. 3. potentia materiæ educantur, oportet ipsas formas præexiste-
* D. 644. re in materia incõplete, secundum quandam quasi * inchoa-
tionem, & quia non sunt in esse suo perfecte non habent per-
fectam virtutem agendi, sed incompletam, & ideo nõ possunt
per se exire in actus, nisi sit agens exterius quod excitet for-
mam incompletam ad agendum, vt sic cooperetur agenti ex-
teriori. aliter. n. non esset generatio mutatio naturalis, sed vio
C. 1. & 3. lenta, quia vt in 3. Ethic. dicitur, violentum est cuius principiũ
est extra, nil conferente vim passo. has ergo virtutes incomple K
tas in materia præexistentes, rationes seminales dicunt, quia
sunt ſm esse completum in materia: sicut virtus formatiua
in semine. Hoc autem verum non videtur, quia quamuis for-
mæ educantur de potentia materiæ, illa tamen potentia mate
* D. 66. riæ non est actiua, sed * passiua tantum, sicut. n. vt Commen.
85 t. dicit in 8. Phys. in motu locali, oportet esse aliud mouens &
motum, ita etiam in motu alterationis, & ponit exemplum q
quando corpus naturaliter sanatur, cor est sanans & alia mẽ-
bra sanata, & ideo sicut in corporibus simplicibus non dici-
mus, q sint mota ex se ſm locum, quia ignis non põt diuidi
in mouens & motum, ita etiam non potest esse alteratum ex
se, quasi aliqua potẽtia existens in materia aliquo modo agat
in ipsam materiam, in qua est, educendo eam in actum: sed
vtrumq; contingit in animatis, quia sunt mota ſm locum ex
se, & etiam alterata propter distinctionẽ organorum, vel par-
tium, quarum vna est mouens & alterans, & alia mota & alte
rata, & ideo non hoc modo potest accipi virtus seminalis in

...nerationis viro est formata scili-
cet vt nullam in eo sensisse pœ-
nam monstraretur, & diuinæ si-
mul potentiæ opus mirabile ostẽ
deretur, quæ hominis dormien-
tis latus aperuit, nec eum tamen
à quiete soporis excitauit. In quo
etiam opere Christi sacramen-
tum & ecclesiæ figuratum est.
Quia sicut mulier de latere viri G
dormientis formata est, ita eccle
sia ex sacramentis quæ de latere
Christi in cruce dormientis, pro-
fluxerunt, scilicet sanguine &
aqua, quibus redimimur à pœnis
atque abluimur à culpis.

*a Quòd de illa costa sine addita-
mẽto extrinseco facta fuerit per
Dei potentiam sicut quinque pa-
nes se multiplicati sunt.*

SOlet etiam quæri vtrum de
costa illa sine adiectione
rei extrinsecæ facta sit mu-
lier. Quod quibusdam non pla-

alijs rebus, sicut in habentibus animam, nec tamen sequitur
si in materia est potentia passiua tantum, q non sit generatio
naturalis, quia materia coadiuuat ad generationem non agen
do, sed inquantum est habilis ad recipiendum talem actionẽ,
quæ etiam habilitas appetitus materiæ dicitur, & inchoatio
formæ. Non. n. eodẽ
modo omnes motus
naturales dicũtur, vt
in 2. Phys. & in 1. cœ.
& mun. Com. dicit, Com. 3.
sed quidam propter
principium actiuum
intus existens, vt mo
tus localis grauium
& leuium, & quidam
propter principium
passiuum quod est se
cundum potentiã ab
agente naturali, natã
in actum educi, vt in
generatione & altera
tione simplicium cor
porum, vnde & natura diuiditur in materiam & formam, &
ideo concedo q in materia nulla potentia actiua est, sed pure
passiua, & quod rationes seminales dicuntur virtutes actiuæ
completæ in natura cum proprijs passiuis, vt calor & frigus,
& forma ignis, & virtus solis, & huiusmodi, & dicuntur semi-
nales non propter esse imperfectum quod habeant sicut vir-
tus formatiua in semine, sed quia rerum indiuiduis primo
creatis huiusmodi virtutes collatæ sunt, per opera sex die-
rum, vt ex eis quasi ex quibusdam seminibus producerentur
& multiplicarentur res naturales.
¶ Ad primum ergo dicendum, q huiusmodi virtutes actiuæ
in natura dicuntur rationes non q sint in materia per modũ
intentionis, sed quia ab arte diuina producuntur, & manet in
eis ordo & directio intellectus diuini, sicut in re artificiata, ma
net directio artificis in finem determinatum.
¶ Ad secundum dicendum, q rationes seminales dicuntur ma
teriæ inditæ nõ quia sint intelligendæ præexistere in materia
ante aduentum formæ completæ, quasi pertinentes ad essen-
tiam materiæ, vel ad rationem eius ſm q est materia, sed per
modum quo etiam formæ completæ in materia esse dicũtur.
¶ Ad tertium dicendum, q Anaxagoras ponebat in aere ex
quo generabatur ignis præexistere quasdam partes ignis in
actu latentes, per quarum exitum & congregationem, ignis
generari videbatur. Hoc autem non ponimus, sed q in ma-
teria aeris præcessit aptitudo ad formam ignis, & in igne ge-
nerante virtus actiua per quam hæc aptitudo in actum redu-
citur, & hoc non est inconueniens.
¶ Ad quartum dicendum, q sub rationibus seminalibus com
prehenduntur tam virtutes actiuæ, quam etiam passiuæ quæ
perfici possunt per agentia naturalia, sicut & in generatione
animalis semen extento nomine dicitur non solum sperma,
sed etiam menstruum.
¶ Ad quintum dicendum, q concurrentibus omnibus causis
naturalibus, ex quibus omnibus vna perfecta causa constat,
necesse est effectum sequi, nisi aliquid impediat. Et hoc modo
loquitur August.

ARTICVLVS III.

*c Vtrum ea quæ fiunt præter rationes seminales
sint miracula.*

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd ea quæ præter
rationes seminales fiunt, non omnia miracula sint. In 1. q. 105. ar.
opus enim creationis virtus seminalis naturæ non potest, nec 7.
tamen opus creationis miraculosum dicitur, quia miracula
sunt ad manifestationem gratiæ, vt in litera dicitur, ad quod
creatio non est ordinata, sed magis ad institutionem naturæ.
ergo videtur quòd non sit ratio miraculi in hoc, quòd præter
causas seminales aliquid fit.
¶ 2 Præte. Creatio animarum & iustificatio impiorum cum
frequenter fiat, miraculosa non est, quia miraculum est aliqđ
arduum & insolitum, vt Aug. dicit, & tamen isti effectus præ- Super Gen.
ter rationes seminales producuntur. ergo idem quod prius. ad lit. lib. 6.
¶ 3 Præt. Resurrectio mortuorum cum in spe fidelium sit, mi c. 14.
raculosa non est, quia miraculum est præter spem admirantis Super Ioã.
apparens, vt Aug. dicit, & tamen resurrectio mortuorum per tract. 8.
naturam

naturam fieri non potest. ergo non omnia quæ præter virtutem naturæ fiunt, miracula dicuntur.

¶ 4 Præt. Quædam quandoque fiunt prẹter rationes seminales, quæ facultatem naturæ non excedunt, sicut ꝙ aqua conuertatur in vinum, vt factum legitur Ioan. 2. Sed miraculum est supra facultatem naturæ apparens, vt Aug. dicit. ergo videtur quòd non omnia quæ præter rationes seminales fiunt, miracula sit. (De ciui. lib. 10. c. 12.)

¶ 5 Præt. Omnes virtutes actiuæ creaturis collatæ, rationes seminales dici possunt, sed angeli & homines dicuntur miracula facere. ergo videtur ꝙ non omnia miracula præter rõnes seminales fiunt.

¶ 6 Præt. Monstra in natura contingunt, & præter intentionem naturæ agentis, non tamen miracula dicuntur. ergo non in hoc consistit ratio miraculi, quod est præter rationes seminales fieri.

cuit. Ceterum si ad perficiẽdum corpus mulieris, Deus extrinsecum augmentum addidisset, maius illud esset quàm ipsa costa. Ideoque potius de illo addito, quàm de ipsa costa mulier facta deberet dici, de quo plures accepisset substantiæ partes. Restat ergo vt de sola ipsius costæ substantia, sine omni extrinseco additamento per diuinam potentiam in semetipsa multiplicata, mulieris corpus factum dicatur, eo sane miraculo, quo postea de

Sed contra. Illa opera miraculosa dicimus, quæ in admirationem diuinæ virtutis inducunt, sed mutare cursum solitum naturæ, non est nisi illius virtutis quæ naturam instituit. ergo ea proprie miracula dici debent, quæ præter virtutes actiuas in natura contingunt.

Prohe. Respondeo. Dicendum, ꝙ sicut ex verbis Philosophi habetur in principio Meta. admiratio ex duobus causatur, scilicet ex hoc, ꝙ alicuius effectus causa occulta est, & ex eo ꝙ aliquid in re videtur per quod aliter esse deberet, vnde in hoc ꝙ est diametrum quadrati non posse commensurari lateri, admiratio causatur ex hoc, ꝙ huius causa ignoratur, & ex hoc ꝙ ex paruitate linearum videtur, ꝙ vna alteri commensurari possit. cõtingit ergo aliquid esse admirabile simpliciter & aliquid esse admirabile quo ad hunc: admirabile huic est esse id, cuius causa occulta est sibi, & cui videtur secũdum suam estimationem aliquid obuiare, quare non ita esse deberet, quãuis in re nihil sit repugnãs nec causa in se sit nimis occulta, & hoc potest dici mirum illi: admirabile autẽm se est id, cuius causa simpliciter occulta est, ita etiam ꝙ in re est aliqua virtus secundum rei veritatem per quam aliter debeat contingere: huiusmodi autem sunt quæ immediate à virtute diuina causantur quæ est causa occultissima, alio modo quàm se habeat ordo causarum naturalium, sicut ꝙ cecus iterũ videat & quòd mortuus resurgat & huiusmodi, & hæc proprie miracula dicuntur quasi in seipsis & simpliciter & mira. Hæc * aũt quandoq; sunt supra naturam quandoq; prẹter naturam, quãdoq; contra naturam. Supra naturam dicitur esse miraculum, quãdo natura non potest in ipsam substantiam facti, sicut diuisio maris rubri, suscitatio mortui, & huiusmodi: illa vero dicunt̃ præter naturam fieri, in quo quidem natura potest quantum ad substantiam facti, sed tamen præter operationem naturæ fiunt iussu diuino. Et ꝙ hæc dicantur miracula contingit ex tribus. Primo, propter excessum & singularem quendam modum, sicut ranæ productæ in ægypto in tanta multitudine sicut antea visum non fuerat. Secundo, propter hoc ꝙ hora determinata contingunt ad inuocationem diuini nominis, sicut ꝙ manus Ieroboam extensa contra prophetam, arefacta fuit & ara eius diuisa 3. Reg. 13. Tertio quando aliquid vniuersaliter contingit sicut in veteri lege de aqua zelotypiæ Num. 5. quòd post potum illius, venter adulteræ diuino miraculo putrescebat. Contra naturam autem dicitur, quando in re est aliquid contrarium ei qood fit, sicut si graue sursum moueretur & quòd virgo peperit, vel aliquid huiusmodi, ita quòd miraculosè sequatur actus manente contraria natura, quæ scilicet est principium contrarij actus. (* D. 917.)

¶ Ad primum dicendum, ꝙ creatio proprie loquendo non est opus miraculosum, quia deficit vna conditio miraculi, quãmuis n. causam occultam habeat, tamen non est in re, vnde aliter esse deberet, immo esse rerum naturali quodam ordine à primo ente producitur, quàmuis non per necessitatẽ naturæ.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ nec etiam creatio animarum, vel iustificatio impiorum proprie miracula debent dici, quia quamuis sint præter rationes seminales, agentes ad perfectionem effectus, non tamen est præter eas disponentes: dispositio enim corporis ad receptionem animæ & præparatio voluntatis ad susceptionem gratiæ, est per virtutem creaturæ collatam, si tamen sine tali præcedente præparatione vel anima infunderetur, vel gratia conferretur & vtrumque miraculum dici posset, vt patet i formatione primi hominis & in * cõuersione Pauli, nec tamen sequitur ex vi rationis inductæ, quæ insolitum quod in diffinitione miraculi ponitur, non dicit raritatem facti, sed excludit solitum cursum naturæ, vnde si quotidie ceci illuminarent, nihilominus miraculũ esset, quia pter cursum naturalẽ qui nobis est consecutus, contingeret. (* D. 985.)

v. panibus. Iesu cœlesti benedictione multiplicatis v. milia hominum satiata sunt. Illud etiam scire oportet, quòd cum angelorum ministerio facta sit mulieris formatio, non eis tamen tribuenda est creationis potentia. Angeli enim nullam possunt creare naturam. ergo nec formare costam in mulierem, nec carnis supplementum in locum costæ. Non quòd nihil agant, vt aliquid creetur, sed nõ ideo creatores sunt, sicut nec agricolæ se- (Matth. 14. Et Ioan. 6.)

¶ Ad tertium dicendum, quòd resurrectio miraculosa erit: quàmuis enim sit secundum spem gratiæ, est tamen supra spem naturæ, & hæc duplex spes distinguitur in glo. Rom. 4. Qui contra spem in specie credidit &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quàmuis conuersio aquæ in vinum non fuerit supra facultatem naturæ quantum ad substantiam facti, tamen fuit supra eius facultatem quantum ad modum faciendi: non enim potest natura aquam in vase existentem subito in vinum conuertere, sed per digestionem & maturationem vuæ.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ miracula non faciunt homines & angeli, quasi eorum virtute effectos ille agatur, sed homines impetrando precibus, & angeli per ministerium.

¶ Ad sextum dicendum, qòd quàmuis monstra contingant in natura præter intentionem virtutis formatiuæ, quæ agit in semine, tamen reducuntur in aliquas causas naturales: contingunt enim ex aliqua indispositione materiæ, sicut ex principio proximo, vel ex impressione alicuius signi cœlestis, sicut ex principio remoto.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de formatione mulieris ex parte animæ

Et circa hoc quæruntur tria.

Primo. Vtrum anima rationalis sit ex traduce, vel per creationem: si non ex traduce.

Secundo. Quæritur. Vtrũ creetur à Deo immediate, vel mediantibus angelis.

Et tertio quæritur. Vtrum anima sensibilis & vegetabilis sit ex traduce.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum anima humana traducatur à parentibus.

AD Primum sic proceditur. Videtur ꝙ anima humana etiam à parentibus traducatur. Dicitur enim Gen. 46. Omnes animæ quæ egressæ sunt de femore &c. Sed non egreditur aliquid filij ex femore patris, nisi per traductionem seminis. ergo videtur ꝙ hoc modo anima filij ex parentibus veniat. (1. q. 118. ar. 2. Et s. cõt. c. 8s. Etque li. 12. 11.)

¶ 2 Præt. Omne id quod dat complementum operationi cooperatur operanti. si ergo Deus per hoc ꝙ infundit animam, adulterorum operationem perficeret, videtur quòd adulteris cooperetur, & hoc videtur inconueniens, quia qui operatur iniquo non est ab iniquitate immunis. ergo videtur ꝙ anima rationalis non infundatur à Deo, sed traducatur.

¶ 3 Præt. Filij à parentibus originale peccatum cõtrahunt, vt Apostolus docet Rom. 5. Sed accidens non potest traduci nisi traducatur subiectum eius. ergo videtur ꝙ anima rationalis quæ subiectum culpæ originalis, à parentibus traducatur.

¶ 4 Prẹt. In omni generatione vniuoca, generans dat speciem

getum, aut arborum. Solus Deus, idest trinitas, est creator. Facta est ergo fœmina à Deo etiam si costa ministrata sit per angelos.

b Vtrum secundum superiores, an secundum inferiores causas ita illa facta sit mulier. i. an ratio seminalis id haberet vt ita fieret, an tantum vt illa fieri possit, sed vt sic fieret in Deo tantũ esset causa.

SEd quæritur an ratio quam Deus primis operibus concreauit, id haberet, vt secundum ipsam ex viri latere, fœminã fieri necesse foret, an hoc tantum vt fieri posset. Ad quod sciẽdum est omnium rerum causas in Deo ab æterno esse. Vt enim homo sic fieret, vel equus vel huiusmodi, in Dei potentia & dispositione ab æterno fuit. Et hæ dicũtur primordiales causę, quia istas aliæ non pręcedunt, sed istæ alias quæ sunt causæ causarum. Cumque vnum sit diuina potentia, dispositio siue voluntas, & ideo vna omniũ principalis causa, tñ propter effectus diuersos pluraliter dicit Augu. causas primordiales omnium rerũ, in Deo

suam generatio, quia agens & finis generationis incidunt in
Cõtext. 31. idem specie, vt in 2. Phys. dicitur, sed cum homo ex homine procedit, est generatio vniuoca. cum ergo homo speciem habeat ea anima rationali, videtur quòd animam rationalem ex parentibus recipiat.

¶ 5 Præt. Sicut dicit
Com. 7. Com. in 2. Meta. impossibile est, vt sint diuersi agentes quorũ vnius actio, terminetur ad subiectũ formæ, & alterius ad formã, quia ad subiectũ formæ actio agentis nõ terminatur, nisi secũdum ꝙ recipit formam: sequeretur. n. vt ipse dicit ꝙ subiactum & forma essent duo distincta, ex quibus non fierent vnũ si essent termini diuersarum actionum: sed corpus organicũ est subiectum huius formæ, quæ est anima rationalis. cum ergo per actionẽ virtutis formatiuæ corpus organizetur, videtur ꝙ eius actio se extendat ad ipsam rationalem animam, & sic anima rationalis traducitur.

C.3.Co.18. ¶ 6 Præt. Vt in 4. Metheororum dicitur, perfectum vnumquodq; est, quando sibi simile potest producare. cum ergo anima rationalis sit perfectior omnibus formis naturalibus, videtur ꝙ cum virtute aliarum formarum educantur similes formæ in actũ, multo fortius anima rationalis hoc possit facere.

¶ 7 Præt. Deus die 7. à condendis nouis creaturis cessauit: sed nouum est quod nullo modo in præexistentibus præextitit. ergo oportet animas singulorum hominum qui modo generantur, in operibus sex dierum præextitisse. cum igitur in prima natura non præextiterint, vt hæretici dicunt, videtur omnes animas in anima primi hominis extitisse. ergo videtur ꝙ ex eius anima, omnes animæ traducantur, sicut ex eius carne, omnis caro humana traducitur.

Et da gene. anal. 2. c. 3. Sed contra est quod dicit Philos. in 2. de animalibus, ꝙ intellectus ab extrinseco est. & in lib. de proprietatibus elementorum dicit, ꝙ in nato fit spiritus vitæ iussu Dei, & ita videtur ꝙ non traducatur à patre. Hoc etiam autho. Sacræ Scripturæ ostenditur, quia Genes. 2. dicitur, Hoc nunc os de ossibus meis & caro de carne mea, multoque carius amantiusque diceretur anima de anima mea, si sic esset anima, vt caro de carne, & os de osse.

¶ Præt. Isa. 42. dicitur ex persona domini, omnem flatum ego feci idest animam, & sic videtur anima non traduco, sed ex creatione esse.

¶ Præt. Eccl. vlti. videtur Donec spiritus reuertatur ad Deum qui fecit illum, & sic videtẽ humana anima à Deo creata esse.
C.17.21.22 Et hoc Aug. disputando inducit 10. super Gen. ad literam.

Respondeo, dicendum, ꝙ traductio duo importat. s. originem & decisionem, non enim ignis generatus ab igne generante, traduci proprie dicitur. Similiter nec lignum diuisum in partes, dicitur ꝙ eius vna pars ab alia traducatur, vnde tractio proprie dicitur in generatione animatorum, quæ est per decisionem seminis, & ideo non potest dici traduci ab aliquo, illud quod ab eo originem non habet, nec diuisionem recipit. diuiditur autem aliquid dupliciter, s. per se, vt corpus, & per accidens, vt forma corporalis materiæ impressa, anima vero rationalis nec corpus est, nec virtus corporalis, quod ipsa sua operatio ostendit, quæ sine corpore est, & ideo traduci non po-
Et de gene. 2. c. 3. test, per modum diuisionis, & in hoc consistit ratio Arist. 16. de animalibus. vnde cum ꝙ quorum principiorum operationes sunt sine corpore, illa principia non traducantur per semen. Similiter etiam patet, ꝙ nullo alio modo, originem potest habere anima filij ex anima patris, aut. n. hoc esset, quia intellectus filij ab intellectu patris oriretur, mediante virtute generatiua & formatiua, aut immediate. Primum autem est impossibile: quia effectus non potest esse immaterialior sua causa: vnde cum virtus generatiua sit potẽtia materialis, non potest eius actio ad formam immaterialem determinari. Se-
Metha. tractã. 9. c. 4. cundum etiam esse non potest, quia cum sit duplex agens, secundum Auic. vnum quod habet causalitatẽ respectu totius

F speciei, sicut sol est causa generabilium & corruptibilium, aliud autem quod est causa respectu vnius indiuidui tantum, sicut ꝙ hic ignis est causa huius, neutro autem modo anima vnius potest esse causa animæ alterius. In causis enim quæ ꝙ essentialiter habent ordinem ad totam speciem, oportet ꝙ causa & causarũ non sint eiusdem ordinis, nec eiusdem speciei, qa habet directe causalitatẽ suam supra essentiam speciei inquãtum huiusmodi, vnde secundum hoc animę nõ omnes, rationales essent eiusdẽ speciei. Similiter etiã non potest esse per alium modum quo aliquid in vna specie est causa alterius in eadẽ specie, quia hoc non contingit nisi secundum hoc, ꝙ agẽs † Sup Gen. li. 9. c. 18.
mouet materiam ad talem formã, anima autem rationalis nõ est quid ex materia ad minus præexistente & forma compositum, nec est forma materialis, quæ posset educi de potentia materiæ sicut aliæ formæ materiales, vt dictum est: vnde relinquitur ꝙ principium originis ipsius animæ rationalis, sit aliquod principium separatum, & hoc quidem communiter
H conceditur & à theologis & à philosophis.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ locutio illa est synedochia, ponitur enim pars principalis, scilicet anima pro toto homine, & hic modus loquendi consuetus est in Sacra Scriptura & apud Philosophos. vnde Philosophus dicit 9. Ethicorum, ꝙ totus homo dicitur intellectus, per modum quo etiam tota ciuitas dicitur rector ciuitatis.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ operatio adulteri potest dupliciter considerari. Aut sm esse morale, & sic pro vt est deformis non cooperatur ad ipsam Deus, sed prohibet. Aut secundum ꝙ est in specie naturali, & sic est bonum quoddam, vnde non est inconueniens, vt tali operationi inquãtum bona est Deus qui in omnibus operatur, complementum apponat.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quamuis peccatum originale sit in anima sicut in subiecto, tamen causatur in anima ex infectione seminis, & est in eo, s. in semine, quamuis non sicut in subie-
I cto, tamen sicut in causa, & ideo per traductionem seminis, & non animæ, peccatum originale traducitur.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ hoc ꝙ agens agat sibi simile, contingit dupliciter. Aut quia forma secundum quam similitudo attenditur, per actionem de potentia in actum educitur. Aut quia per actionem disponitur materia, vt sit necessitas ad receptionem formæ, & primus modus est, quo ad omnes in formis accidentalibus. Secundus autem est etiã secundum Auic. Vbi supra.
in omnibus formis substantialibus, quia ipse vult omnes formas substantiales esse a principio separato, sed secundũ Arist. & Commen. formæ substantiales materiales pertinent ad primum modum, & anima rationalis ad secundum, & hic modus sufficit ad hoc quòd agens agat sibi simile, quia non proprie forma generatur, sed compositum.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de diuersis agẽ-
K tibus non ordinatis, s. quorum vnum non operatur in altero, sed in ipsa operatione naturę, operatur Deus, vnde non est inconueniens ꝙ actio eius pertingat ad aliquem terminum, in quem non se extendit actio formatæ virtutis, sic enim ipse Deus in natura operans, etiam organizationem corporis facit, vnde est quasi actio continua, reducta in vnum agens, & quæ terminatur ad vltimam dispositionem subiecti, & quæ terminatur ad formam, quamuis quantum ad primum cooperetur sibi natura, & non quantum ad secundum.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ anima rõnalis nec ex materia composita est, nec est forma materialis, quasi in materia impressa, & ideo non potest produci ab aliquo agente, qđ accidẽtalem causalitatem habeat ad ipsam ex parte materiæ quæ inducit ad formam, sicut est in alijs formis materialibus, sed oportet ꝙ producatur a principio qđ habet causalitatem essentialẽ, respectu essentiæ eius, & hinc non potest esse vnius speciei.

¶ Ad septimum dicendum, quod animæ quę nunc creantur,

Cap. 3. sunt eiusdem speciei cum anima Adæ, quæ in operibus sex dierum creata sunt, & ideo vt August. dicit 10. super Genes. iam tunc animam fecerat, quales & nunc facit, & ideo non aliquod nouum creaturæ genus nunc facit, quod tunc in suis consummatis operibus non creauerit, scilicet quod quantum ad similitudinem speciei non præextiterint, etiam quodammodo in illis primis operibus, secundum causales rationes, quia sicut ibidem subdit Augustin. corporibus humanis, quorũ ex illis operibus, propagatio cõtinuata successione procéditur, tales congruit animas inseri, quales nunc facit atque consecit.

esse, inducens similitudinem artificis in cuius dispositione est qualis futura sit arca. Ita & in Deo vniuscuiusq; rei futuræ causa præcessit. In creaturis vero quarundam rerum, sed non omniũ causæ sunt, vt ait August. Quia inseruit Deus seminales rationes rebus, secundum quas alia ex alijs proueniunt, vt de hoc semi- B ne tale granum, de hac arbore talis fructus & huiusmodi. Et hæ quoque dicuntur primordiales causæ & si non adeo proprie, quia habent ante se causam æternam, quæ proprie & vniuersaliter prima est. Illæ vero ad res aliquas dicuntur primæ, quæ scilicet ex eis proueniunt. Ideo etiã primordiales dicuntur, quia in prima rerum conditione rebus à Deo insitæ sunt, & sicut creaturæ mutabiles sunt, ita & hæ causæ mutari possunt. quæ autem in immutabili Deo causa est, mutari non potest.

ARTICVLVS II.

b Vtrum anima rationalis sit à Deo mediantibus angelis.

1. q. 90. art. 3. Et op. 15. c. 10. AD Secundum sic proceditur. Videtur ꝙ anima rationalis procedit a Deo mediantibus angelis. Primo, per hoc qđ habetur in lib. de causis, quia intelligentię primę influunt formas fixas stantes, sicut est anima, seu intelligẽtias angelos dicimus. ergo vr̃ ꝙ a Deo mediantibus angelis producatur.

¶ 2 Præt. A causa infinita non potest immediate procedere C effectus finitus, vt potest probari per demonstrationes Philosophi in 1. cæl. & mun. vbi probat ꝙ corpus infinitum non potest agere, sed Deus est causa infinitæ virtutis. ergo cum anima sit quid finitum, non potest immediate à Deo produci. T. 68.

¶ 3 Præt. Non minor est ordo in spiritualibus quam in corporalibus, sed videmus in corporalibus superiora inferiorum causas esse. ergo multo fortius hic in substantijs spiritualibus esse debet. ergo cum angeli sint altioris naturæ quam animæ, videtur ꝙ ab angelis animæ producantur.

¶ 4 Præt. Per eadem est reditus in finem vltimum, & exitus a primo principio, sed anima rationalis in Deum reducitur per angelos, vt Diony. dicit. ergo videtur ꝙ etiam mediantibus angelis a Deo procedat.

¶ 5 Præt. Cum Omnis operatio sequatur naturam rei, ab illo res habet esse, cuius virtute propriam operationem partici- D pat, sed propria operatio animæ rationalis, est operatio intellectualis, cum ergo hæc operatio conueniat sibi ex virtute intelligentiæ, vt in libro de causis dicitur. videtur ꝙ ipsa secundum suum esse, mediantibus angelis producatur.

Sed contra est quod Gen. 2. dicitur, ꝙ Inspirauit Deus in faciem eius spiraculum vitæ, hæc autem est anima rationalis, qua homo viuit. ergo videtur ꝙ immediate à Deo sit.

¶ Præt. Dam. dicit, omnes illos cum patre suo diabolo maledictos, qui angelos aliquid creasse dicunt: sed anima non potest educi in esse nisi per creationem, cum de potentia materiæ nõ educatur, vt dictum est, nec ex materia composita, vt sic possit generabilis esse, vel per se, vel per accidens. ergo videtur quod mediantibus angelis producta non sit.

Respondeo, dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, res sub quodam ordine à primo principio prodijsse quidam philosophi opinati sunt: posuerunt e. n. a primo principio quod Deus E est, eo ꝙ est vnum & simplex non potuisse immediate plura prodire, eo ꝙ idem natum est facere idẽ. & ideo à primo immediate procedit intelligentia prima in quam incidit ex eo ꝙ ab alio esse habet quædam pluralitas potentiæ & actus, & ita ab hac intelligentia secundum hoc ꝙ intelligit primum principium dicunt effluere secundam intelligentiam, quæ est minoris actualitatis quam prima causa, cum causatum sit deficiens à sua causa essentiali, secundum autem ꝙ intelligit se, prout est in actu, fluit ab ea anima orbis quem mouet, & secundum ꝙ considerat se quantum ad id quod est in ipsa potentia, fluit ab ea ipsa substantia orbis, & sic deinceps vsq; ad vltimam intelligentiam quæ mouet vltimum orbem, quam De intellig. dicunt intelligentiam agentem, & ab hac dicit Auic. effluere c. 4. diuis. 3. animas humanas & omnes alias formas substantiales in illis inferioribus, & materiam generabilium & corruptibilium reducunt sicut in causam, in substantiam orbis, & diuersas variationes quæ circa materiam accidunt reducunt sicut in causam, in motus cœlestes, & omnes has causas medias sicut & primam ponunt agentia essentialia, quę causant essentiam rei sine motu, non sunt causa fiendi tantum per motum sicut causæ agẽtes naturales, & ideo omnibus intelligentijs attribuũt quẽdam modũ creationis, secundum ꝙ eorum actio nihil presupponit ex parte rei quæ producit, sed tantum ex parte agẽtis cuius actio firmatur super actionem causæ superioris, vt sic sola actio primi principij possit vere dici creatio, quæ non firmatur in alterius actione, sed in ipsa firmantur ceteræ actiones. Hæc autem positio debile habet fundamentum, sicut etiam Cõm. ostendit in 11. Meta. quia cum Cõm. 30. dicitur actio de Deo & de rebus naturalibus, est quasi æquiuoce dicta, quia in naturalibus agentibus actio sequitur ex necessitate formæ, vnde secundum vnitatem formæ oportet esse vnitatem in effectu, sed in diuinis actio sequitur intellectum, & ideo secundum ꝙ diuersa ab vno possunt intelligi, ita diuersi effectus ab vno immediate pcedere possunt, & ſm hoc multitudo à Deo processit prout se intellexit, vt ideam pluriman. vt participabilem diuersimoda imitatione: ipsa etiam positio C veritati fidei non consonat, quæ solum Deum creatorẽ enunciat, in quo omnis idolatria tollitur, cui proculdubio maximũ fomentum dicta opinio subministrat, vnde ſm fidem non potest poni aliquid esse causa alterius post Deum, nisi per viam motus & generationis, & ideo omnium eorum quæ per generationem non inceperunt, oportet Deum immediatã causam ponere, vt sunt angeli, animæ, substantiæ cœlorum, & materia elementorum, & primæ hypostases in omnibus speciebus. Dicta etiam positio tollit honorem animarum sanctarum, quibus promittitur angelorum æqualitas Matth. 22. in consecutione vltimi finis, quod non posset esse si causa essentialis animæ angelus esset, cum esse causati semper dependeat à sua causa essentiali, sicut & Ansel. probat ꝙ reparatio humani generis per angelum fieri nõ debuit, ne dignitati animarum de- Cur Deus hõ. li. 1. c. 5. rogaretur. Sequeretur etiam aliud inconueniens quod vltima sæpe. D beatitudo animarum non esset in diuina fruitione, sed potius in fruitione * angelorum, quia vltima perfectio ad quam res * D. 274. potest peruenire est hæc, & vt coniungatur suo principio. Et ideo à philosophis ponitur vltimam fœlicitatem hominis esse in continuatione intellectus possibilis ad intelligentiam agentem, siue talis continuatio sit in vita secundum quosdam, siue post hanc vitam secundum alios.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ in hac materia authoritates libri de causis recipiendæ non sunt, quia ille qui librum illum composuit, huius erroris auctor fuisse inuenitur, nisi quis velit exponere, quod est præter nostrum propositum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ illa ratio si vim habeat, concludit, ꝙ nihil à Deo immediate causetur, quia omne quod est præter ipsum, finitum est, nisi forte ſm aliquem modum substantias separatas infinitas * esse ponamus nõ simpliciter, sed * D. 112. secũdum quid, s. versus inferius, vt in lib. de causis dicitur, hoc E est ſm ꝙ eius virtus non limitatur ad determinatos effectus in his quæ suæ operationi subduntur, quo etiam modo infinitatem habet anima rationalis tam ex parte intellectus agentis quo est omnia facere, quam ex parte intellectus possibilis quo est omnia fieri, & cuius est formam vniuersalem recipere in qua sunt potentia infinita singularia, quod est etiã euidens argumentum immaterialitatis ipsius animæ, & ꝙ ex traduce non sit, quia omnis forma materialis finita est, vt in 8. Phys. probatur. Et ideo ad rationem illam dicendum est, ꝙ etiam si Deus sit infinitus simpliciter, effectus tamen eius dupliciter * * D. 536. limitatur. Primo & principaliter ex ordine sapientiæ eius, quæ cuilibet rei certos terminos pfigit. Secundo ex parte recipientis, quia influentiam agentis recipit patiens per modum virtutis suæ, & non per modum virtutis ipsius agentis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ etiã in corporalibus non ponimus superius esse causam inferioris, nisi per modum mouentis

& generantis, & hæc in substantijs spiritualibus non ponimus, quia per generationem & motum in esse non producuntur, sed tamen sicut superiora corpora mouent inferiora ad generationem, ita superiores substantiæ spirituales mouent inferiores ad propriam operationem, secundum q Dion. dicit, inferiores angelos à superioribus illuminari, & homines ab angelis.

Cæle hier. cap. 13.

¶ Ad quartum dicendum, q quælibet res tendit in finem vltimum, per propriam operationem, & ideo secundum q per illuminationem superiorē inferiores illuminant ad proprias operationes, dicitur per eos in Deum reduci. Non est enim inconueniens, vt vna creatura ponatur causa motus, vel operationis alterius, sed non est similis rō de exitu rerum à primo principio, quia res non exit à suo principio per hoc quòd aliquid operetur, sed tantum per hoc quòd aliquid à principio recipiat.

¶ Ad quintum dicendum, q si intelligatur anima participare operationem intellectualem ab intelligentia, hoc modo quòd potentia intelligendi insit animæ per virtutem intelligentiæ hæreticum est: & redit in dictum errorem, quia potētia intelligendi sequitur naturam animæ: si autem intelligatur hoc modo quod anima iuuetur in sua operatione per illuminationem angelorum, ex hoc non potest concludi quòd anima secundum suam naturam ab angelis creata sit, non enim à quocunq; iuuatur res vel mouetur ad opus, ab eo esse habet.

c Distinctio causarum rerum per vtilis scilicet quòd quædam in Deo & in creaturis, quædam in Deo tantum sunt.

Omnium igitur rerum causæ in Deo sunt, sed quarūdā causæ & in Deo sunt & in creaturis. Quarundam vero causæ in Deo tātum sunt, & illarum rerum causæ dicuntur absconditæ in Deo, quia ita est in diuina dispositione, vt hoc vel illud fiat, quod non est in seminali creaturæ ratione. Et illa quidem quæ secundum causam seminalem fiunt, dicuntur naturaliter fieri, quia ita cursus naturæ hominibus innotuit. Alia vero præter naturam, quorum causæ tantum sunt in Deo. Hæc autem dicit Augustin. esse illa quæ per gratiam fiunt, vel ad ea significanda non naturaliter, sed mirabiliter fiunt. Inter quæ mulieris facturam de costa viri ponit, ita dicens, vt mulierem ita fieri necesse foret, non in rebus conditum, sed in Deo absconditum erat. Omnis creaturæ cursus habet naturales leges, super hunc naturalem cursum creator habet apud se, posse de omnibus facere aliud, quàm eorum naturalis ratio habet, vt virga, scilicet arida repente floreat, fructum gignat, & vt in iuuentute sterilis fœmina in senectute pariat, vt asina loquatur, & huiusmodi. Dedit autem naturis vt ex his etiam hæc fieri possent, non vt in naturali motu haberent. Ha

F ¶ 6 Præt. Quanto aliquid est nobilius, tanto nobiliorem causam habet, vel saltem non minus nobilem, sed anima sensibilis nobilior est in animalibus perfectis, quàm in generatis ex putrefactione. ergo cū in generatis ex putrefactione nō possit poni anima sensibilis ex aliquo principio naturali produci, cō non generent ex sibi similibus, & ita oportet q à principio supernaturali animam sortiantur, videtur q multo fortius hoc necessarium sit in animalibus perfectis.

† Sup Gen. li. 9. c. 18.

Sed contra. est q̄d dicitur Gen. 1. Producant aquæ reptile animæ viuentis, sed aquæ non producunt nisi illud q virtute naturæ producitur. ergo videtur q per virtutem seminalem rebus collatam, aīæ sensibiles producant.

† Num. 17.
† Luc. 1.
† Num. 17.

¶ Præt. Philosophus dicit in 16. de animalibus q intellectus solū ab extrinseco est. ergo videtur q anima sensibilis non sit ab extrinseco.

G

H Respondeo. Dicendum, q circa hanc quæstionem diuersæ inueniuntur opiniones & Philosophorum & etiam magistrorum. Quidam enim philosophi, vt Plato, Auic. & Themistius posuerunt omnes animas à principio separato esse, quod quidem principium Plato ideam posuit, Auic. intelligentiā agentem. Et theologi hanc viam tenentes, ipsum Deum. Ratio autem quæ prædictos Philosophos mouit, vt Commen. narrat 7. & 11. Meta. est sumpta ex animabus putrefactis, quæ etiam obijciendo tacta est. Et similiter ex hoc q in naturalibus nihil inuenitur agens nisi forma accidentalis, vt calor & frigus, quorum actione non potest anima produci, cum nihil agat vltra suam speciem. Sed tamen aduertendum est quòd nullus Philosophus inter animam sensibilem & alias formas substantiales distinxit quantum ad originem, quia prædicti Philosophi omnes formas substantiales esse à principio separato posuerunt tam animam sensibilem quàm formam lapidis, vel ignis. Alij vero vt Arist. & Commen. eius qui ponunt formas alias materiales ex potentia materiæ educi virtute agentium naturalium, ponunt etiam animam sensibilem & vegetabilem ex traduce esse, eo quòd esse formarum naturalium non est ipsarum absolute, sed ipsorum compositorum: non enim per se possunt subsistere, & ideo ipsis formis per se loquendo non acquiritur esse, sed substantijs compositis, vnde forma per se loquendo neque fit neque generatur, sed compositum: & quia omne quod generatur, generatur ex sibi simili, ideo oportet quòd generans, vel inducens ad formam sit compositum ex materia & forma, & non forma tantum, vel substantia separata, & in hoc substentatur Arist. in 7. Metaphisicæ, & per eandem rationem ostendit in 17. de animalibus, animam vegetabilem & sensibilem non ab extrinseco esse, ostendens eas esse formas materiales, ex hoc quòd operationes exercent mediante corpore, quod non habet esse absolutum à materia, habet etiam operationem à materia absolutam. Et ideo vult q omnia principia, vel virtutes quarum operationes non exercentur sine corpore, non sint ab extrinseco, sed ab agente corporali, & q intellectus solus fit ab extrinseco, quia eius operatio est sine corpore, & etiam eius esse absolutum est, vnde sibi deberet factio non tantum per accidens, sed etiam per se, vt esse incipiat, & oportet tunc quod hic fit secundum modum sibi competentē, & à principio separato. Alij vero Philosophi attenderunt ad ipsas formas, ac si eis per se fieri deberetur, & ideo posuerunt omnes formas esse à principio formali separato. Sed positio Aristote. multo rationabilior est, quia nihil incipit, vel fit, vel generatur, nisi secundum modum quo esse habet. Et ideo concedimus animam sensibilem & vegetabilem ex traduce esse. Modus autem traductionis talis est, cum enim omne agens vniuocum & proximum inducat speciem suam in patiente, & cibus secundum

Phile. li. 10. parte 5. & 8

Com. 31.
Com. 5.

ARTICVLVS III.

c Vtrum anima sensibilis sit ex traduce.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd etiam anima sensibilis non sit ex traduce. Nulla enim substantia simplex perfecta in esse quæ sit hoc aliquid, educitur in esse nisi per creationem: sed aīa sensibilis est huiusmodi substantia. ergo &c.

1. q. 118. ar. 1. Et pot. q. 3. art. 11. Et quodl. 10. ar. 11. Et 3. cont. c. 82. Cōtex. 29.

I

¶ Probatio mediæ, Illud quod est tantum forma, & non hoc aliquid non potest esse motor. vnde in 8. Physicorum Philosophus vult quòd forma ignis non sit motor in motu eius naturali, non enim potest habere perfectam & absolutam actionē quæ debetur motori qui non habet esse perfectum: sed anima sensibilis est motor in animali. ergo est hoc aliquid habens esse perfectum, & quòd sit simplex per se patet.

Com. 4. 5.

¶ 2 Præt. Com. dicit in 3. de anima quòd non potest esse aliqua virtus cognoscitiua ex commistione elementorum: sed ea quæ producuntur per actionem naturæ in inferioribus elemētis producuntur per actionem qualitatum actiuarum & passiuarum elemētorum commistorum, eo quòd nulla virtus actiua est in istis inferioribus, nisi per qualitates elementares, vt Commen. dicit 11. Metaphisicæ. cum ergo anima sensibilis sit virtus cognoscitiua, videtur quod non per operationem naturæ traduci possit, sed per creationem in esse producatur.

K

Com. 31.

¶ 4 Præt. Omnis operatio naturæ inferioris reducitur in virtutem cœlestem, sicut in virtutem primi alterantis, sed per virtutem cœli anima sensibilis educi non potest, cum corpus cœleste inanimatum sit, & nihil agat vltra suam speciem, quia effectus non potest esse potior causa agente. ergo videtur quòd non per operationem naturę, sed per creationē in esse educatur.

¶ 5 Præt. Eorum quæ sunt idem secundum substantiam non potest vnum creari quin alterum creetur, sed in homine anima sensibilis & anima rationalis sunt idem per essentiam. ergo videtur q cum anima rationalis non generetur, sed creetur, quòd similiter nec anima sensibilis: sed secundum animam sensibilem non differt homo à bruto. ergo videtur quod etiam in brutis anima sensibilis fit per creationem.

dum

dum quòd est patiens, & alteratum in nutrimentum corporis cedat, quia nutrit secundum quòd est potentia caro, vt Cõtext. 31. in 1. de genera. & 2. de anima dicitur, oportet ꝙ in fine speciẽ Cõtex. 45. vsque 50. & virtutem nutrimenti recipiat, ante ergo vltimam assimilationem quãdo efficitur actu pars determinata, vt caro vel os, est in ea virt*, speciei idterminatæ ad hoc vel illud, quia determinatio ad hoc vel illud, est secundũ propriam virtutẽ determinatę partis, & ideo eum semẽ sit residuũ vltimi cibi ꝓpinquissimi ad vltimam conuersionem, est in ea potentia totũ, & non actu aliqua pars: ante vero quam resoluatur per actum virtutis generatiuę separatum à reliquo sui generis, est in eo potẽtia illa indistincta, sicut forma totius non est in parte nisi in potentia, quãdo autem separatur, efficit actu habens talem potentiam, vel formam, sicut etiã videmus in animalibus annulosis, in quibus secũdũ †Aug. super Gen. lib. 10. cap. 1. Philosophũ, vna est anima in actu & plures in potentia, vnde quando diuiduntur, efficit qualibet pars animatu habens animam distinctam. In hoc tamen differũt, quia propter paruam differentiã organorũ in illis animalibus, pars est fere toti consimilis, & ideo in parte remanet anima perfecta sicut erat in toto, semen autem d. cisum nondum est actu simile toti, sed in potentia propinqua, & ideo non remanet post diuisionem animæ in actu, sed in potentia, propter quod dicitur 2. de Anima, ꝙ semen in potentia viuit, & non actu. Hæc autem potentia non est passiua in semine maris, sicut dicimus ligna & lapides esse in potentia domus. Sic enim est potentia in menstruo mulieris, sed est potentia actiua, sicut dicimus formam domus in mente artificis esse potentia domum, vnde arti comparat eam D Philosophus in 17. de animalibus, & hanc potentiam Auic. & De genera. animal. lib. 2. ca. 20. Cõm. in 7. Metaphisicæ vocant virtutem formatiuam, quæ quidem virtus quantum ad modum operandi media est inter intellectum & alias vires animæ. Aliæ enim vires vtuntur in suis operationibus determinatis organis. Intellectus autẽ nullo, hæc autem vtitur aliquo corporali in sua operatione quod nondum habet determinatam speciem: subiectum autem & organum huius virtutis est spiritus vitalis inclusus in semine, vnde ad continendum huiusmodi spiritum semen est spumosum, & hæc est causa albedinis eius. Huic autem spiritui coniũgitur virtus formatiua, magis per modum motoris quam per modum formæ, & si forma eius aliquo modo sit, vnde dicit Com. 3. Commenta. in 7. Metaph. quòd includitur in semine virtus illa quodammodo sicut vniuntur motores orbibus. Illi autem corporali spiritui coniungitur triplex calor, scilicet calor ele- E mentaris, qui est sicut instrumentum resoluens & consumens, & huius operans, & calor animę qui est viuificans, & calor cœli cuius virtute mouet ad speciem determinatam, & virtute huius triplicis caloris, virtus formatiua conuertit materiam à muliere præparatam in substãtiam membrorum per modum quo est transmutatio corporis in augmento, vt 15. de animalibus dicitur, & secundum ꝙ proceditur in perfectione organorum secundum hoc anima incipit magis ac magis actu esse in semine, quæ prius erat in potentia: ita quòd conceptum primo participat opera vitæ nutritiuæ, & tunc dicitur viuere vita plantæ, & sic deinceps donec perueniat ad completam similitudinem generantis.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ anima sensibilis nullo modo est hoc aliquid, quia nec habet aliquam partem sui per quam A indiuiduetur, nec habet esse subsistens & absolutum, cũ nulla eius operatio sit nisi mediante corpore, nec hoc ipsum quod est mouere motu progressiuo, facit sine organo corporali: est enim duplex virtus motiua, vna imparans, & altera imparata. Imparans est virtus appetitiua sensitiua cuius actus constat ꝙ non est sine organo corporali. Virtus autem motiua imparata & exequens motum, est vis quædam musculis & lacertis affixa, quorum motu totum corpus mouetur, & sic patet quod in motu aialis hæc operatio, quæ est mouere non est aïæ sen- †Cap. 14. sitiuę secũdum se, sed mediãte organo corporali, vnde non sequitur quòd esse absolutum habeat.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd ex actione qualitatũ elementarium sequitur aliquid dupliciter. Vno modo ex ipsis secundum se, sicut sapor & odor, durum & molle, & alia quæ determinantur in 4. Me- Cap. 4. theororum, & sic nec anima sensibilis nec aliqua forma substãtialis ex actionib* earum sequitur, quia sequeretur, ꝙ formę substãtiales ex necessitate materiæ inducerẽtur, vt Empedocles dixit. Alio autem modo sequit aliquid ex eis, sicut ex instrumentis, vt dicit Phi- Cõtex. 40. 41. losophus in 2. de Anima, ꝙ ignis in motu augmẽti, est sicut instrumentum regulatum, sed principaliter agens, & regulans est virtus animæ dirigens in determinatam quantitatem, & similiter dico, ꝙ ex actionibus qualitatum actiuarum consequitur anima sensibilis, & aliæ formæ substantiales secundum ꝙ in eis, vt instrumentis manet virtus animæ, vel alterius substantialis formæ, & ipsius cœli: & ideo non oportet, cum non agant in virtute sua tantum, ꝙ ex actionibus earum nihil sequatur vltra earum speciem, quia ex motu instrumenti sequitur effectus secundum rationem principalis agentis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ supposito secundum fidem nostrã, ꝙ cœlum sit corpus inanimatum, nihilominus tamen ponimus quòd motus eius sit ab aliqua substantia spirituali sicut à motore, & cum motus sit actus motoris & mobilis, oportet ꝙ in motu non tantum relinquatur virtus corporalis ex parte mobilis, sed etiam * virtus quædam spiritualis ex parte mo- * D. 748. toris, & quia motor est viuens nobilissima vita, ideo nõ est inconueniens, si motus cœlestis inquantum est in eo intensio & virtus motoris, per modum quo virtus agentis principalis est in instrumento, est causa vitæ materialis, qualis est per animam sensibilem & vegetabilem.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ quãmuis homo & equus in hoc conueniunt ꝙ est sensibile, non tamen oportet anima sensibi- E lis sit vnius * rationis in homine & equo, qa homo & equus, * D. 208. non sunt vnum animal in specie, vnde in homine anima sensibilis est multo nobilior q̃ in alijs animalibus, quantũ ad principales actus, vt patet in actibus inferiorũ sensuum, & in operatione tactus, qui est principalis sensus: in omni enim toto potestatiuo potentia inferior superiori cõiuncta perfectior inuenitur, vt ptãs Præpositi multo excellẽtior est in rege: anima autem sensibilis in homine per essentiam coniungitur animæ rationali, & ideo totum est per creationem, sed tamen modus traductionis seminis est similis in homine, & in alijs animalibus, quia in semine hominis est etiam virtus formatiua, sicut in alijs animalibus: sed quia actio illius virtutis est materialis, vt dictum est, non potest actio eius pertingere ad essentiam immaterialem, sed tamen per actionem huius virtutis primo consequitur conceptus vitam nutritiuã, & postea vitam sensitiuam.

bet ergo in se Deus absconditas quorundam factorum causas, quas rebus conditis non inseruit, easque implet non opere consueto prouidentiæ, quo naturæ subsistunt, vt sint, sed quo illas administrat, vt voluerit, quas vt voluit condidit. Omnium ergo quę ad gratiam significãdam B non naturali motu rerũ, sed mirabiliter facta sunt, absconditæ causæ in Deo fuerunt. Quorum vnum erat, quòd mulier facta est de latere viri dormiẽtis. Non habuit prima rerum conditio, vt fœmina sic fieret, sed vt fieri posset, ne contra causas quas Deus voluntarie instituit, mutabili voluntate aliquid facere putaretur.

b De anima mulieris, quòd non est ex aïa viri vt quidã putauerunt, dicentes animas esse ex traduce.

Quemadmodum mulieris corp* de viri corpore traductum fuit, ita putauerunt aliqui ipsius animam * de C viri anima propagatã, & omnes animas præter primam * de traduce esse sicut corpora. Alij autẽ putauerunt simul omnes animas ab initio creatas. Catholica autẽ ecclesia nec simul, nec ex traduce factas esse aïas docet, sed in corporibus per coitũ seminatis atq; B formatis infundi, & infundendo * creari. Vnde in ecclesiasticis dogmatibus: animas hominum non esse ab initio inter cæteras intellectuales naturas, nec simul creatas, sicut Origenes fingit, dicimus, neque cum corporibus p coitum seminari sicut Luciferiani & Cyrillus & quidam latinorum præsumptores affirmãt. Sed dicimus, corpus tantum per coniugij copulam seminari. Creationem vero animæ solum creatorẽ nosse, eiusq; iudicio corpus coagulari in vulua, & compingi atq; formari, ac formato iam corpo- C re, animam creari & infundi, vt viuat in vtero homo ex aïa constans & corpore, & egrediatur viuus ex vtero plenus in anima &

De natura i nal. c.9. de ani- parte.5 t n

nuam Sed quia vt Aui.dicit, in hoc processu sunt plurimæ generationes & corruptiones, sicut q semen conuertitur in sanguinem, & sic deinceps, quando venitur ad secundam perfectionem, prima perfectio non manet eadem numeru, sed acquiritur simul cum acquisitione secundæ, & sic patet, q in infusione animæ rationalis simul consequitur in vna essētia animæ animam sensitiuam & vegetatiuam, & priores perfectiones nō manent eędē numero.

¶ Ad quintum dicendum, q in animalibus generatis ex putrefactione, virt⁹ cœli, vt Commen.dicit in 7. Metaphysicæ, supplet locum virtutis formatiuæ in semine: huiusmodi.n. animalia propter sui imperfectionem non requirunt tot ad sui generationē sicut animalia perfectiora, in quibus oportet quòd cum virtute cœlesti adsit in semine virtus aiæ à patre deriuata: est enim virtus cœlestis in omnibus corporibus inferioribus sicut virtus motoris in moto, vt inducat vnumquodq; in speciem secūdum materię dispositionē,

Com. 31.

& hæ virtutes cœlestes in elementis receptæ vocantur à Philosopho in 17. de animalibus virtutes animæ, quibus omnia elementa plena dicit, eo quòd huiusmodi virtutes sunt sufficientes ad animationem materiæ, si pertingant ad aliquam complexionis æqualitatem.

De generā. animal. lib. 5. c. 3.

corpore, humana substātia. Hieronymus etiam anathematis vinculo illos cōdemnat qui animas ex traduce dicunt, inducens authoritatem Prophetæ. Qui finxit singillatim corda eorum. Hic satis inquit, innuit Propheta q non animā de anima facit Deus, sed singillatim animas de nihilo creat.

DISTINCTIO XIX.

A

De primi hominis statu ante peccatum, scilicet qualis fuerit secundum corpus & secundum aīam,

SOlent quæri plura de primo hominis statu ante peccatū, scilicet qualis fuerit homo prius qui peccaret & in corpore * & in anima, mortalis an immortalis, * passibilis an impassibilis. De termino inferioris vitæ, & de transitu ad superiorem, H de modo propagationis filioru, & alia multa, quæ non inutiliter sciuntur: licet aliquando curiositate quærantur. At prius quàm ad animi qualitatem, pertinentia prosequamur, de qualitate ei⁹ secundum corpus, & modo propagationis filiorum, & de alijs quibusdam inspiciamus. * Primus igitur homo secundum naturam corporis terreni, & immortalis fuit, quodammodo se- G cundum aliquid, quia potuit nō mori, & mortalis quodāmodo, quia potuit mori. In illo nanque primo statu habuit posse mori, & posse non mori, & hæc fuit prima humani corporis immortalitas scilicet posse nō mori. In secundo vero statu post peccatum habuit posse mori, & non posse non mori, quia in hoc statu moriendi est necessitas. In tertio statu habebit posse non mori, & nō posse mori, quia ad illum statum pertinet moriēdi impossibilitas, quod ex gratia erit, non ex natu- H ra. In primo statu fuit corpus hominis animale, id est egens alimonijs ciborum. Vnde & homo factus esse dicitur in animam vi-

SEQVITVR EXPOSITIO TEXTVS.

AVr si de pedibus ad seruitutem subijciendam. Non videtur esse verum per hoc, quod dicitur Gen. 3. Sub viri potestate eris. Et dicendum, q hoc in pœnam mulieris in obedientis inductum est. Vel dicendum, quòd non est sub potestate viri per modum seruitutis, sed per modum gu- I bernationis. Ideoque potius de illu &c. Hæc conclusio non sequitur, cuius ratio in obiectionibus dicta est. Eo sane miraculo. Hæc similitudo etiam ad probandum eius propositum non valet, & quia Augu. eo modo multiplicationem illam factam dicit super Io. sicut ex paucis granis crescunt multæ segetes, q quidem per attractionem humoris a terra certum est fieri. Angelorum ministerio facta sit &c. Quod quidem ministerium esse potuit in separatione costæ, & in congregatione materiæ, ex cuius conditione corpus mulieris formatum est. Tamen propter effectus diuersos &c. Et hoc est secundum q dicuntur plures ideæ secundum diuersos respectus ad creaturas, vt supra in primo lib. dictum est.

DISTINCTIO XIX.

DIVISIO TEXTVS.

DEterminata superius institutione humanæ naturæ, quantum ad vtrumq; sexum. Hic prosequitur conditiones naturæ institutæ, quātum ad primum statum sui. Diuiditur autem in partes duas. In prima determinat ea, quæ pertinent ad conseruationem indiuidui, in esse per immortalitatem. In secunda ea, quæ pertinent etiam ad multiplicationem speciei, per generationem. 20. distin ibi Post hoc videndum est, qualiter primi parentes &c. Prima in duas. In prima ostē- K dit immortalitatem hominis, quantum ad primum statum. In secunda inquirit causam & modum eius. ibi Solet & hic quæ-

F ri, cum homo primus &c. Circa primum tria facit. Primo manifestat intentionem. Secundo proponit hominis immortalitatem. ibi Primus ergo homo, secundum naturam corporis &c. Tertio manifestat differentiam illius, primi status ad duos status sequentes. ibi In primo statu fuit corpus hominis &c. Solet & hic quæri. Hic inquirit causam immortalitatis, & modum vtrum scilicet esset per gratiam. vel p naturam. Et circa hoc tria facit. Primo mouet q̄stionem. Secundo determinat eam, ex verbis Augus. ibi. Ad qd dici potest &c. Tertio inducit quorundam disceptationem super hac determinatione. ibi Propter hoc aliqui dicūt &c. Et circa hoc duo facit. Primo ponit quorundam opinionem, qui simpliciter dictæ determinationi adhęrent dicentes, solam gratiam esse causam immortalitatis. In secunda obijcit in contrarium, & ponit cōtrariam opinionem. ibi Sed adhuc quæritur &c. Et circa hoc tria facit. Primo ponit obiectionē cōtra primā opinionē. Secundo ex hoc inducit opinionem contrariam. ibi Aliqui dicunt &c. Tertio ponit quędam verba August. ex quibus secunda opinio firmamentum habere videtur. ibi De hac vero hominis immortalitate. Vbi prius verba August. ponit, qualitatem potentiæ immortalitatis exprimentia. Secundo ex his concludit secundam opinionem, ad quam firmandam aliam authoritatem August. inducit ibi Ideo alij dicunt &c.

QVAESTIO PRIMA

A

Hic quæruntur quinque.

I

Primo. De immortalitate hominis secundum animam.
Secundo. Vtrum homo in statu innocentiæ fuerit immortalis secundum corpus.
Tertio. Vtrum fuerit impassibilis.
Quarto. Supposito quòd sic, vtrum, illa immortalitas, & impassibilitas fuerit, per naturam, vel per gratiam.
Quinto. Vtrum illa immortalitas sit eadem, cuius immortalitate resurgentium.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima hominis corrumpatur ad corruptionem corporis.

AD Primum sic proceditur. Videtur q anima hominis corrupto corpore corrumpatur. Primo p hoc quod habetur Eccl. 3. Vnus est interius hominis & iumentorum: sed iumenta simul in corpore, & in anima intereunt. ergo videtur, quòd etiam homo. ¶ 2 Præter. Differentiæ superiores participantur vniformiter ab his, quæ conueniunt in aliquo inferiori: sicut omne animal æqualiter se habet, vt dicatur corporeum: sed incorruptibile & corruptibile sunt differentiæ entis. ergo eodem modo conueniunt omnibus, quæ sunt in aliquo determinato genere: sed in omnibus animalibus accidit corruptio per hoc, quòd forma eorum in non ens se cedit, ergo videtur, quòd similiter in hominibus.

1. q. 75. art. 6 & 2. contra c. 79. 80. 81. & quod lib. 6.

¶ 3 Præt.

uentem, non spiritualem, id est in animam corpus sensificātem. quod adhuc erat animale, non spirituale. quod egebat cibis, vt per animam viueret. Factus est igitur in animam viuentem, id est vitam corpori dantem: tamen per sustentamenta ciborum, & tunc erat corpus mortale & im- B mortale, quia poterat mori, & poterat nō mori. Post peccatum vero factum est mortuum: sicut dicit Apostolus. Corpus propter peccatum mortuum est, id est ne cessitatem moriendi in se habet. In resurrectione vero erit spirituale, scilicet agile, & cibis non egens, & immortale, non sicut in statu primo tantum fuit, scilicet ꝙ possit non mori: sed etiam ꝙ non poterit mori. vnde Aug. super Gen. Apostolus ait. Corpus quidem mortuum est, propter peccatum &c. Prius de limo terræ formatum est corpus anima le non spirituale, cum quali resurgemus, & renouabimur à vetustate, non in corpus animale quale fuit: sed in melius, id est B spirituale, cum hoc mortale induet immortalitatem, in quam mutandus erat Adam, nisi mortem corporis animalis, peccando meruisset. Non enim ait Apostolus. Corpus mortale est propter peccatum: sed mortuum. Illud enim ante peccatum mortale, & immortale erat, quia poterat mori & nō mori. Aliud est autē non posse mori. Aliud posse non mori: ideo factum est per peccatum non mortale, quod erat:

¶ 3 Præt. Quoromcunque est vnum esse, non potest corrumpi A vnum sine corruptione alterius, cum corruptio sit mutatio de esse in non esse: sed formæ & materiæ est vnum esse, cum esse debeatur composito quod ex vtroque resultat. ergo nō potest esse corruptio materiæ, sine corruptione formæ: sed anima est forma corporis, vt in 2. de anima habetur. ergo corrupto corpore etiam anima corrumpitur. Si dicatur, ꝙ anima etiam est forma, & substantia, & post mortem non manet, inquātum est forma: sed inquantum est substantia.

¶ 4 Contra. Aut anima est forma per essentiam suam, aut per aliquod accidēs suū. Si primo modo. ergo cū vnius rei, non sint plures essentiæ, si anima post mortem nō manet, inquātum est forma, essētia sua penitus annihilabitur. Si autem secūdo modo, cum ex anima & corpore non constituatur vnum quod est homo, nisi inquantum anima est forma corporis, sequeretur quòd homo sit ens per accidens, & non significet aliquid in prædicamento substantiæ, quod est valde absurdum. ergo vi- C detur, quòd post mortem nullo modo anima remaneat.

Tex.6.8.

cap.12.vel tex.133. ¶ 5 Præt. vt in 1. Cœli & mundi probat Philosophus, impossibile est, ꝙ aliquid habeat virtutem ad essendū semper, quod non semper fuit: quia virtus, est quæ ad hoc, vt sit semper, determinatur ad tempus infinitum, & quod in tempora infinito potest esse, non habet virtutem determinatam ad hoc, vt quādoq; sit, & quandoq; non sit, quod inuenitur in omni eo quod esse cœpit, sed anima rationalis non semper fuit, quinimmo cum corpore incœpit. ergo nec semper erit, sed cum corpore finietur.

De fide ortho. lib.4. c.28. ¶ 6 Præter. Cum nulla sit substantia, sine propria operatione, vt Dam. dicit. impossibile est aīam separari à corpore, si in omni operatione sua, indiget corpore: sed in intelligendo corpore indiget, quia non est intelligere sine phantasmate, vt in pri- 1. de Aīa t. 12. mo & tertio de anima dicitur, & huiusmodi intelligere cor- D rumpitur corrupto corpore, vt in primo de anima dicitur, de alijs etiam operationibus eius planum est, quòd sine corpore 3. de Aīa t. 39. non exercentur. ergo animam à corpore separatam remanere, est impossibile.

De fide ortho. lib.2.c. 3.&.6. ¶ 7 Præt. Omne quod est ex nihilo vt Dam. dicit, vertibile est in nihil: sed anima cum sit creatura, ex nihilo est. ergo videtur, quòd in nihil vertibilis sit, & ita est corruptibilis.

C. tex.25. In contrarium est quod dicit Philosophus in 2. de anima, quòd reliquum genus animæ, scilicet intellectus, separatur ab alijs partibus animæ, sicut perpetuum à corruptibili. Et in primo de anima, quòd intellectus videtur substantia quædam esse, & nō corrumpi: non enim corrumpitur per se, cum etiam inferiores vires, vt sensitiuæ de quibus minus videtur, debilitentur tantum ex indispositione organorum, nec etiam per accidens: cum non sit forma super aliud delata: sed substan- E tia quędam per se subsistens.

c.7.8.9. ¶ Præt. In 10. Ethicorum, Philosophus probat fœlicitatē contemplatiuam actiua digniorem esse, quia est diuturnior: sed fœlicitas actiua extenditur, vsque ad terminum huius corporalis vitæ, ergo contemplatiua remanet etiam post hanc vitam, non autem in corpore. ergo in anima.

¶ 3 Præt. Ad Deum pertinet habere curam, & prouidentiam de omnibus, quæ in mundo fiunt, & præcipue de his, quæ circa homines geruntur, & præcipue circa bonos, & qui sunt Deo cap.7. & vltra. simillimi, vt habetur ex verbis Philosophi. 10. Ethicor. ꝙ homo sapiens est Deo simillimus, & sibi amantissimus: sed non potest esse sine iniustitia prouisoris & gubernantis, vt mali nō puniantur, & boni non præmientur. Cum ergo iniustitia in Deum cadere non possit, oportet omne malum puniri, & omne bonum præmiari: hoc autem in vita illa nō contingit, cum A frequenter bona malis eueniant, & econuerso ergo videtur, quòd hoc erit post hanc vitam.

¶ 4 Præt. Vt in 3. de anima Philosophus dicit. anima est locus Tex.6. specierum: sed locus conseruat locatum. ergo si similitudo bona est, oportet & in anima intellectiua, de qua loquitur species intelligibiles cōseruentur: sed intellectus potest intelligere præsentibus intelligibilibus. sicut sensus sentire psentibus sensibilibus. ergo anima potest per se, in actū intelligendi, sine hoc ꝙ aliquid à corpore accipiat: & ita videtur, ꝙ sine corpore esse possit, ex regula quam Arist. in principio de Tex.12.& 13. anima ponit, ꝙ si anima habet operationem propriam sine corpore, est separabilis.

Respondeo. Dicendum, quòd circa hoc quatuor sunt positiones. Prima fuit antiquorum naturalium, qui intellectum à sensu non discernebant: vnde sicut operatio sensus dependet à corpore: ita etiam ponebant intellectus operationem ex corpore dependere, & animā C intellectiuam consequi naturam corporalem: vnde quidam ponebant animam esse ignem, quidam vaporem, quidam armoniam, & sic de alijs, secundum ꝙ tantum sensus, & motus animalium considerabant: & ideo secundum eos necessarium fuit ponere animam post corpus non remanere. Hanc autem opinionem Aristo. sufficienter infringit, ostendens intellectum Tex.7. habere esse absolutum, non dependens à corpore: propter quod dicitur non esse actus corporis, & ab Auicen. dicitur non esse forma submersa in materia. & in libro de causis dicitur non De aia parte lectione.7. esse super corpus delata. Huius autem probationis medium te.5.c.1. sumitur ex parte, operationis eius: cū enim operatio non possit esse, nisi rei per se existentis: oportet illud quod per se habet operationem absolutam, etiam esse absolutum per se habere: operatio autem intellectus est ipsius absolute, sine hoc, quòd in hac operatione aliquod organum corporale communicet, D quod patet præcipue ex tribus. Primo, quia hæc operatio est omnium formarum corporalium sicut obiectorū: vnde oporret illud principium, cuius est hæc operatio, ab omni forma corporali absolutum esse. Secundo, quia intelligere est vniuersalium, in organo autem corporali recipi non possunt, nisi intentiones indiuiduatę. Tertio, quia intellectus intelligit se, quod non * contingit in aliqua virtute, cuius operatio sit per organum corporale, cuius ratio est, quia secūdum Auic. cuiuslibet * D.1123. virtutis operantis, per organum corporale, oportet vt organū De aia parte.2.c.1. sit medium inter ipsam, & obiectum eius. Visus enim nihil cognoscit, nisi illud cuius species potest fieri in pupilla: vnde cū non sit possibile, vt organum corporale cadat medium, inter virtutem aliquam, & ipsam essentiam virtutis, non erit possibile, vt aliqua virtus operans mediante organo corporali, cognoscat seipsam. Et hæc probatio tangitur in libro de causis, in illa propositione. Omnis sciens, qui scit essentiam suam est E rediens, ad essentiam suam reditione completa. Et dicitur redire completè ad essentiam, vt vbi Commen. exponit, cuius Lcōne.8. essentia est fixa stans, non super aliud delata. Ex quibus omnibus patet, ꝙ anima intellectiua habet esse absolutum, non dependens ad corpus: vnde corrupto corpore non corrumpitur. Secunda fuit Pythagoræ & Platonis, qui videntes incorruptionem animæ errauerunt in hoc, ꝙ posuerunt animas de corpore in corpus transire. Et hanc positionem improbat Phi Tex.53. losophus in 1. de anima: ostendens ꝙ anima est forma corpo- 2. de anim tex.16. ris, & motor eius, oportet autem vt determinatæ formæ determinata materia debeatur, & determinato motori, determinatum organum, sicut quælibet ars in agente vtitur proprijs instrumentis: vnde hæc anima non potest esse forma & motor, nisi huius corporis. Tertia positio est eorum, qui dicunt, animam intellectiuam, secundum quid corruptibilem esse, & se-

eundum

cundum quid incorruptibilem, quia secundum hoc, ꝙ de anima est huic corpori proprium, corrumpitur corrupto corpore, secundum autem, id quod omnibus est commune incorruptibilis est. Ponunt enim intellectum esse vnum in substantia omnium, quidam agentem, & quidam possibilem, vt supra dictum est, & hunc esse substantiam incorruptibilem, & in nobis non esse, nisi phantasmata illustrata lumine intellectus agentis, & mouentia intellectum possibilem, quibus intelligẽtes sumus, secũdum quòd per ea continuamur intellectui separato, ex quo sequit, ꝙ si id quod est proprium destruitur, tãtum communi remanente, ꝙ ea omnibus animabus humanis, vna tantum substantia remaneat dissolutis corporibus. Hæc aũt positio quibus rationibus innitatur, & quomodo improbari possit, supra dictum est. 17. distin. Quarta positio est, quam fides nostra tenet, ꝙ anima intellectiua sit substantia, non * dependens ea corpore, & quòd sint plures intellectiuæ substantiæ, secundum corporum multitudinem, & quòd destructis corporibus remaneut separatę, non in alia corpora transeuntes: sed in resurrectione, idem corpus numero quod deposuerat vnaquæque assumat.

† sup Gen. lib.6.c.25.

† Cap.2.

* D.169.

F

sed mortuum, quod non fieret nisi peccaret: animale enim non est hoc corpus, sicut primi hominis fuit, sed iam deterius est, habet enim necessitatem moriendi. Ecce hic euidenter aperit Augustin. quòd corpus hominis ante peccatum mortale & immortale fuit: sed non qualiter fiet in resurrectione. De hoc eodem, Beda super Genesim ait. Non est credendum ante peccatum, ita fuisse mortua corpora nostra sicut modo, ait enim Apostolus. Corpus propter peccatum mortuum est: sed licet fuissent animalia nondum spiritualia, non tamen mortua, quæ scilicet necesse esset mori.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd Salomon ibi loquitur more concionatoris, assumens in se diuersorum hominũ sententias, & sapientium & stultorum, vt in fine omnibus appareat, quę sit verior sententia, vnde concludit quasi sententiam proferens, dicens, finem loquendi omnes pariter audiamus &c. Et hoc est vnum ex illis, quæ ab eo in persona stultorum inducuntur.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ corruptio inuenitur in omnibus corruptibilibus, secundum vnam rationem communem, quantum ad id quod per se corruptioni conuenit, sed non quãtum ad id quod accidit ei, cum enim corruptio sit proprie cõpositi transmutatio de esse in non esse, hoc per se ad corruptionem pertinet, vt compositum esse desistat, & quia compositũ habet esse, ea coniunctione formæ ad materiam: ideo diuisio formæ, a tali materia inuenitur, in qualibet corruptione, sed ꝙ forma in nihil cedat vel non, hoc corruptioni accidit, ex ratione propria huius formæ vel illius. si enim sit forma talis cuius esse sit absolutum, & non dependens, in cuius esse participationem materia adducitur, ex hoc quòd perficitur tali forma, contingit, vt ex defectu materiæ compositum huiusmodi esse amittat, secundum hoc, quòd improportionata ad ipsum efficitur. & tamen ipsa forma remanet in suo esse, & sic destructio est compositi, forma remanente, si vero forma nõ habeatur esse absolutum, in quo subsistat; sed sit per esse compositi, tunc ex quo compositum desinit esse, oportet quòd forma etiam esse amittat, & per accidens corrumpatur.

Disput.1.in tolu. vltimi dubij.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dicit Com. in 3. de anima. intellectus non eodem modo dicitur forma, cum alijs formis materialibus, quod quantum ad hoc dico verum esse, licet ipsa aliud intendat, quòd anima cum habeat esse absolutum, vt eius operatio ostendit, non habet esse, per esse compositi, quin potius compositum per esse eius: & ideo corrupto corpore non corrumpitur per accidens anima, sicut aliæ formæ, quæ non sunt, nisi per esse compositi, nec aliquam operationem habẽt, nisi mediante materia. K

* D.176.

¶ Ad quartum dicendum, quòd anima rationalis præter alias formas dicitur esse substantia, & hoc * aliquid, secundum ꝙ habet esse absolutum, & quod dicitur, ꝙ anima potest dupliciter considerari. s. secundum ꝙ est substantia, & secundum ꝙ est forma, non est intelligendum quantum ad diuersa quæ in ipsa sunt, quasi aliud sit essentia sua, & aliud ipsam esse formã, vt sic esse formam accidat sibi, sicut color corpori: sed distinctio accipitur secundum eius diuersam considerationem: non

F enim ex hoc quòd est forma habet, ꝙ post corpus remaneat: sed ex hoc ꝙ habet esse absolutum, vt substantia subsistens, sicut etiam homo non habet ꝙ intelligat, ex hoc quòd est animal, sed ex hoc quòd est rationalis, quamuis vtrunque sit sibi essentiale.

d Vtrum immortalitas quam habuit ante peccatum, esset de conditione naturæ, an ex gratię beneficio.

SOlet hic quæri, cum primus homo mortale, & immortale corpus habuerit, vtrum ex conditione naturę ipsius corpo-
G ris habuerit vtrũque, an alterum beneficium esset gratiæ, scilicet immortalitas, id est posse nõ mori. Ad quod dici potest, quia alterum habebat in natura corporis, id est posse mori, alterum vero scilicet posse non mori erat ei ex ligno vitæ, scilicet ex dono gratiæ. Vnde Augustin. super Gene. Quodammodo creatus est ho-

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ ex ratione illa non plus probatur quàm hoc. s. quòd id quod habet virtutẽ ad hoc, vt sit semper, dum habet illam virtutem, non terminat esse suum ad aliquod tẽpus ante vel post, quasi non potuerit per hãc virtutem plus quàm certo tẽpore durasse, & hoc etiã in anima verum est, quia per virtutem quam modo habet, potuisset per mille milia annorum durasse: sed quia hãc virtutẽ à se nõ habet sed ab alio: tunc ex hac virtute incæpit sua duratio, quando hæc virtus data est sibi. † lib.6.c.25.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ intelligere cum aliquo, vel sine aliquo dicitur dupliciter, vel hoc modo, ꝙ illud etiam intelligatur esse particeps operationis, sicut organum virtutis visiuæ,
H simul cum virtute visiua videt, quia videre est compositi, & sic intellectus omnino siue corpore intelligit, quia hæc operatio non perficitur mediante organo corporali, vel ita quòd illud sit obiectum operationis: sicut visus non potest videre sine colore, & hoc modo etiam intellectus in statu viæ, non potest intelligere sine phãtasmate, quod se habet ad intellectum, sicut color ad visum, vt Philosophus in 3. de anima dicit. Et ex hoc non ostenditur, ꝙ anima intellectiua habeat esse dependens ad corpus, cum operatio egrediatur ab ipsa absolute: sed post mortem alium modum intelligendi habebit, de quo locus erit inquirendi in fine Quarti. Tex.30.

¶ Ad septimum dicendum, ꝙ vertibilitas in nihil: nihil aliud ponit in creatura, quam dependentiam esse eius, ad principiũ à quo esse habet, adeo ꝙ si influentia eius cessaret, quælibet creatura esse desisteret: sed ex hoc non potest, creatura corru-
I ptibilis dici, vt in primo libro dictum est. distinct. 8.

ARTICVLVS II.

b Vtrum homo in primo statu habuerit necessitatem moriendi.

AD Secundum sic proceditur. Videtur ꝙ homo in primo statu habuit necessitatem moriendi secundum corpus. 1.q.67.ar.1
Quicquid enim sequitur ex necessitate materiæ, est necessariũ necessitate absoluta, vt in 2. Physicorum habetur: sed corruptio compositi ex contrarijs sequitur ex necessitate materiæ. Tex.88.
ergo corpus hominis quod ex contrarijs cõpositum erat, simpliciter & absolute erat necesse corrumpi.

¶ 2 Præt. Quod est corruptibile secundum partem, est etiam secundum totum dissolubile: sed corpus hominis in primo statu, secundum aliquam partem dissolubile erat, alias cibo non vteretur, præcipue quia est formatus in perfecta quantitate, cum nutrimentum sit, ad restaurationem deperditi. ergo videtur, quòd etiam totum corpus dissolubile foret.

¶ 3 Præt. Vt in 5. Meta. dicitur. necessitas cibi est de illis, sine quibus non potest esse vita: sed homo in primo statu habebat vitam cibis indigentem, vt in litera dicitur. ergo sine cibis viuere non potuisset: & ita videtur, quòd quantum in se erat, necessitatem mortis haberet. Tex.6.

¶ 4 Præt. Ea quæ differunt secundum genus, non sunt transmutabilia inuicem: sed corruptibile & incorruptibile sunt huiusmodi, vt in 10 Meta. dicitur. ergo non potest esse, vt homo, qui nunc est corruptibilis, prius fuerit incorruptibilis. Tex.26.

¶ 5 Præt. Mortale, est vna de differentijs constructiuis hominis: sed vt in 8. Meta. dicitur, qualibet differentia apposita, vel amota, fit alia species, sicut etiam numeris per additionem, &

subtractio-

subtractionē vnitatis.ergo si homo ante peccatum fuisset immortalis,fuisset alterius speciei:quod est inconueniens.

Sed contra.Apostolus Rom.6.dicit.Stipendia peccati mors. ergo homo ante peccatum mortuus non fuisset. Idem potest haberi ex hoc, quòd dicitur Sapien.3. Deus mortem non fecit: sed impij &c.

¶ Præt.Pœna nō præcedit culpā: sed mors est maxima pœnarū. vnde à Philosopho finis retribilium dici-

Cap.9. tur in 3.Ethi.ergo ante peccatū mortuus non fuisset.

Respondeo.Dicendum, ꝙ vt ex 2.Phy.

Tex.c.89. habetur.Ea quæ sunt ad finem, instituūtur secundum rationem finis, vt patet præcipue in artificialibus. cum ergo homo institutus esset ad finem beatitudinis excedentis omnem facultatē humanæ naturæ, oportuit quòd in ipsa sui institutione, aliquid sibi collatū fuerit, supra facultatem principiorum naturalium.ex principijs autem naturalibus, esse perpetuum habere non potest,cum ex contrarijs componatur,quod est cau-

C sa corruptionis in rebus,cum forma materiam perficiat secundum eius capacitatem.vnde hoc sibi supra conditionem naturæ suæ collatum fuit,vt anima quæ in tam nobilem finem ordinabatur,secundum potestatem suam,supra communem naturæ ordinem,quo materia recipit esse, secundum sui conditionem,esse perpetuum materiæ communicaret. Et quia hæc potestas animæ super corpus, consequebatur ex ordinatione eius in finem,non poterat impediri eius effectus,nisi per deordinationem eius à fine, quæ sine peccato esse non poterat: & quia peccare poterat libero arbit. nondum in iustitia confirmato,poterat impediri eius effectus,vt morte,esse perpetuum interciperetur:& ideo quodammodo erat mortalis,inquātum poterat mori & quodammodo immortalis, inquantum poterat non mori.Sed potentia moriendi,nō poterat reduci statim in actum, nisi præcedente immutatione animæ, secundum actum peccati:ideo simpliciter dicendus erat, homo in statu

D illo immortalis,& mortalis non nisi secundum quid, scilicet si

Tex.cō. 12. peccaret,quia vt in 9.Meta.dicitur.illud dicitur simpliciter esse in potentia ad aliquid, quod potest statim reduci in actum vno motore:sicut non dicimus, ꝙ ex terra possit fieri statua, sed ex cupro, quamuis ex terra fiat cuprum.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd ratio illa procederet, si compositum esse recepisset secundum conditionem materiæ, & non secūdum potestatem formæ, cuius esse perpetuum est, & hoc idem animæ in principio, super communem naturæ cursum, collatum est.

¶ Ad secundum dicendum,quòd quidam dicunt,quòd nulla dissolutio,vel perditio facta fuisset in corpore Adæ,& cibus ab eo non sumebatur,ad restaurationē deperditi, sed contra hūc defectum,communem omni creaturæ, qui est vertibilitas in nihil. Sed hoc ridiculum videtur. quia secundum hoc, etiam

E corpora cœlestia cibis indigerent,& etiam incorporeæ substantiæ,nec contra hunc defectum per cibos subuenitur, vt vel tollatur dependentia sui esse per cibum,vel saltem minuatur. Irrationabile autem est, ꝙ indigueri propter defectum aliquē, propter quem illi defectui subueniri non possit: & ideo dicendum est, quòd cibus sumebatur ad restaurationem deperditi, & ad augmentum corporis,in quantitate perfecta,& ad multiplicationem speciei, per viam seminalem, secundum quòd nutritiua augmentatiuæ & vegetatiuæ deseruire dicitur. & ideo oportet ponere, ꝙ aliqua particularis deperditio in corpore Adæ fieret: non tamen poterat subsequi dissolutio in toto,propter virtutem regitiuā corporis, quæ erat ex parte animæ,vt dictum est:sicut etiam in partibus mundi contingit,elementorum in partibus corruptionem fieri. non autem in toto contingit elementa corrumpi, ex eo, quòd inferiorum corporum ordo, virtute superiorum conseruatur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ si Adam non comedisset moreretur:nec tamen mori poterat ante peccatum, quia hoc ipsum quod erat non comedere tēpore determinato, fuisset sibi peccatum,tum quia erat contra præceptum diuinitus promulgatum,quo præceptum erat,sibi vt de omni, ligno paradisi comederet. Gen.2.tū quia non existēte præcepto, foret cōtra legem naturaliter insitā. tēpus autem determinatū comedendi,non per experiētiam defect⁹ cognouisset: sed iudicio rationis.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ impossibile est, quòd de corruptibili,in incorruptibile transmutatio fiat vel econtrario,si sumantur vt opposita,i.supra ea deesse principia fundata. Incorruptibilitas autem illa quam primus homo habuit, non fuit in principijs naturæ suo data, sed in virtute animæ diuinitus concessa: & ideo quando naturæ suæ derelictus est, mortem quam in natura sua habebat, necesse fuit

C in actum exire, quæ quidem dictæ immortalitati opposita non erat.

Si non foret præceptum, vt de illo ligno ederet, & alijs & non illo vteretur, an posset non mori.

SEd adhuc quæritur, si nō esset præceptum,vt de ligno vitæ ederet & alijs, & non illo vesceretur, nunqnid posset non

B mori? Si semp viueret,non vtens illo ligno,nō erat ei ex illo ligno posse non mori. Si vero non posset semper viuere, id erat ei ex illo ligno.Aliqui dicunt, ꝙ si non fuisset ei præceptum,vesci de illo ligno,& alijs,& non illo vesceretur,viueret semper, sic determinantes illud, quod supra dixit Augusti.scilicet, erat ei de ligno vitæ, non de conditione naturæ tantum,scilicet quasi non ex conditione naturæ,solummodo erat [ho]mo immortalis, quod erat ei de ligno vitæ,non de conditione naturæ. Mortalis erat de conditione corporis animalis, immortalis beneficio conditoris. Non.n. immortale erat, quòd omnino mori non posset, quod non erit, nisi vbi fuerit spirituale. Aperte

B dicit,ꝙ non ex natura: sed ex ligno vitæ habebat posse non mori. Propter hoc aliqui dicunt, ꝙ nisi illo ligno vteretur, non semper viueret,quia peccaret. Peccaret enim, si illo ligno non vteretur, quia præceptum erat ei, vt comederet de omni ligno paradisi: nisi de ligno scientiæ boni & mali. Sicut ergo peccauit comedēdo quod erat prohibitum: ita etiam peccaret si non comederet,quod erat iussum.

¶ Vnde patet responsio ad quintum, quia illa immortalitas principia naturæ, in quibus consistit mortalitas,non tollebat. vnde nulla differentia cōstitutiua diminuitur.dicebatur enim homo tunc mortalis,prout mortale est differentia eius,secundum quòd ex conditione naturæ suæ mortem habuit.

ARTICVLVS III.

Vtrum corpus Adæ fuerit passibile.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd corpus Adæ fuerit passibile. Sentire.n. secundum Philosophum,quoddā 1.par.q.97. art.2.

pati est:sed Adam habuit corpus sensibile.ergo & passibile. 3. de anima lec.7.te.&

D ¶ 2 Præter. Corpora superiora sunt causa motuum, in inferioribus corporibus: sed corpus Adæ, aliquo modo mutabile cō.1.

erat,ad minus secundum augmentum. ergo erat receptiuum impressionum superiorum corporum:sed recipere impressionem agentis est pati.ergo habuit corpus passibile.

¶ 3 Præt.Somnus est passio quædam, & immobilitatio organorum sensibilium,vt Philosophus ostendit:sed Adam in pri- De somno

mo statu dormiuisset. Vnde Gen.1 t. Immissus in eo sopor à &vig.le.1.

Domino dicitur. ergo corpus passibile habebat.

¶ 4 Præter. Augmentum sine alteratione esse non potest, nec alteratio sine passione,vt in 1.de generatione dicitur: sed corpus Adæ erat augmentabile. ergo & alterabile & passibile. Lect.16.&

¶ 5 Præter. Omne molle obuians duro,oportet ꝙ cedat sibi: tex.cō.38.

sed Adam habuit in carne sua molliciem. ergo ab aliquo corpore duro,vt securi, secari potuisset,similiter etiam vri, vt dicitur ab excellenti calido, & sic de omnibus alijs passibilibus corporalibus.

Sed Contra. Omnis passio magis facta abijcit à substantia, vt dicit Philosophus: sed quod abijcitur à substantia est via in Topicor. 6.

corruptionem. ergo cum corpus Adæ fuerit incorruptibile, cap.9.

non potuit simul esse passibile.

¶ Præter.Cum semper patiens sit ignobilius agente.passio.n. aliquem defectum importat in patiente: sed corpus Adæ nulli defectui subijci poterat. ergo passibile non erat.

Respondeo.Dicendum,ꝙ pati dicitur dupliciter. Vno modo communiter.Alio modo proprie, communiter dicitur pati,quicquid recipit aliquid quocunque modo, & sic cum omne recipiens careat eo quod recipit, & sic in potentia ad illud, & ecōtrario.omne quod est in potentia ad aliquid, sit receptiuum alicuius, à tali passibilitate nihil absoluitur nisi illud quod est actus purus, scilicet Deus.omnis enim creatura passibilis dici

dici potest, secundum quod alicuius perfectionis receptibilis est. F Sed quia illud quod perfectionem recipit, nõ proprie dicitur passum vel alteratum, sed magis perfectum, vt in 7. Physic. dicitur. (Tex c. 16.) ideo proprie pati, secundum quod passio sequitur alterationum, qua aliquid transmutatur ab eo, quod est sibi secundum naturam: sicut si aqua calefiat, vel aer inspissetur, & si corpus animalis infirmetur, non autem si sanetur. Primo ergo modo accepta passione, corpus Adæ passibile erat: sed secundo modo accepta, tunc dicendum est corpus eius fuisse passibile secũdum quid, scilicet si peccaret, & impassibile simpliciter, sicut de mortali, & immortali dictum est. (Lib. 3. c. 21.)

(Supra art. 2 in cor.) ¶ Ad Primum ergo dicendum, quod duplex est passio. Vna quæ sequitur actionẽ naturæ, quando scilicet species agentis recipitur in patiente secũdum esse materiale, sicut quando aqua calefit ab igne. Alia quæ sequitur actionem, quæ est per modum animæ, quando scilicet species agentis recipitur in patiente, secũdum esse spirituale, vt intentio quædam, secundum quem modum, res habet esse in anima, sicut species lapidis recipitur, in pupilla, & talis passio semper est, ad perfectionem patientis. vnde talem passionem non excludimus à corpore Adæ. H

(Tex. com. 1.) ¶ Ad secundum dicendum, quod cum motus superiorum corporum sit vt vita quædam, non natura existentibus omnibus, vt in 8. Physic. dicitur. passio illa, secundum quam corpora inferiora, superiorum impressionem recipiunt, est ad perfectionem, & conseruationem eorum: vnde nec etiam talis passio à corpore Adæ excluditur.

¶ Ad tertium dicendum, quod secundum quosdam, homo in primo statu non dormiuisset: sed quia hoc ratione, vel authoritate firmari non potest, probabilius videtur, vt ex quo vitã animalem habebat, ea quæ talem vitam consequuntur, sibi non deessent. Somnus autem, quandoq; conuenit ex causa naturali, I sicut ex vaporatione alimenti, vel ex humiditate cerebri, vt in prima ætate, & sic videtur vtraq; de causa potuisse esse somnum in primo statu, quandoque vero ex causa innaturali, sicut ex labore aut ægritudine, & sic non fuisset ibi somnus. Somnus enim quantum in se est, est passio ad perfectionem totius animalis pertinens, eo quòd in somno intenduntur virtutes naturales, & quietantur virtutes animales, vt postmodum fortiores sint in actibus suis.

¶ Ad quartum dicendum, quod in augmento est alteratio eius quod additur, quia conuertitur in substantiam eius quod augetur. non autem oportet, quòd sit alteratio eius cui additur, per quam à perfectione naturæ suæ transmutatur, & hoc quod augetur est illud, cui additur alimentum. vnde ex augmento K non potest concludi passibilitas corporis augmentati.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quamuis caro Adæ mollis esset & diuisibilis: tamen per prouidentiam suam continebatur à tali passione, dum sibi à nociuis cauebat, quod si non faceret, peccaret: sed per diuinam prouidentiam, ab omni violentia conseruabatur illæsus.

ei: sed etiam ex ligno illo. Alijs autem videtur, quod ex ligno vitæ erat ei posse non mori, non ex natura. Ideoque enim dicitur potuisse non mori, quia poterat vti illo ligno, de quo edens nõ moreretur

Quæstio Aug. quomodo immortalis factus sit homo. G

De hac vero hoĩs immortalitate qualis fuerit. Augu. super Genesim quæstionẽ mouens, sic ait. Quæritur quomodo immortalis factus sit homo præ alijs animãtibus, & quomodo cum illis communem acceperit alimoniam. Sed alia est immortalitas carnis, quã in Adã accepimus, alia quam in resurrectione speramus p Christum. Ille factus est homo immortalis, vt posset non mori si non peccaret, moreretur autem si peccaret. Filij vero resurrectionis nec poterunt vltra peccare nec mori. Caro nostra non tunc egebit refectione ciborum, quia nulla poterit esse defectio. Caro Adæ ante peccatum ita immortalis creata est, vt per alimoniam adiuta, esset mortis & doloris expers. Sic ergo immortalis & incorruptibilis cõdita est caro hominis, vt suam immortalitatem, & incorruptionem per obseruantiam mandatorum Dei custodiret. In quibus mandatis hoc continebatur, vt de illis lignis concessis manducaret, & ab interdicto abstineret, per horum edulium immor-

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum homo in primo statu fuerit impassibilis, & immortalis per naturam.

(1. par. q. 97. art. 1.) AD Quartum sic proceditur. Videtur, quòd per naturam, homo in primo statu erat impassibilis, & immortalis. Eiusdem enim est infundere & continuare vitam: sed anima naturaliter vitam corpori infundit. ergo etiam naturaliter in perpetuum, vitam in corpore continuasset.

¶ 2 Præt. Vt dicit Aug. 11. super Gen. & Philosophus in 3. de anima. (Tex. cõ. 19) Agens est nobilius patiente: sed corpus Adæ nobilissimum corporum erat. ergo à nullo corpore pati poterat, vt corrumperetur, etiam secundum conditionem naturæ suæ.

¶ 3 Præter. Corruptio contingit in corporibus mistis, ex hoc quod aliquod elementorum prædominans, harmoniam mistionis dissoluit: sed corpus Adę erat temperatissimum. ergo videtur, quòd non poterat ibi sequi corruptio naturalis, p excessum alicuius contrarij.

¶ 4 Præt. Corruptio naturalis animalium contingit ex cõsumptione humoris naturalis: sed in corpore Adæ, si aliquid deperdebatur, poterat per cibum assumptũ restaurari, præcipue cũ ipse quantitatem deperditi, & virtutem cibi assumpti cognosceret, & in edendo modum conseruaret. ergo videtur, quod nunquàm naturaliter corruptus fuisset.

H ¶ 5 Præter. Illa dicimus naturaliter euenire, quæ ex rationibus seminalibus, rebus inditis consequuntur: sed per virtutem ligni vitæ, immortalitatem consecutus fuisset, vt in litera dicitur. ergo videtur cum lignum illud esset corpus naturale, quod naturaliter vitam conseruare potuisset.

Sed Contra est, quia Diony. dicit in 4. cap. de diui. no. quòd data naturalia dæmones per peccatum non perdiderunt: sed homo non amplius, quam dæmon peccauit. ergo si immortalitatem naturaliter habuisset, eam nullatenus amisisset. (Tit. neq; dæmones natura mali sunt.)

¶ Præterea. Differentiæ consequuntur ex principijs essentialibus speciei: sed mortale est differentia hominis. ergo ex naturalibus principijs homo habet, quod sit mortalis. cum ergo natura speciei eadem sit ante peccatum & post, videtur quod ante peccatum etiam naturaliter mortalis erat.

Respondeo. Dicendum, quòd immortalitas illa, & impassibilitas, I quam homo habuit in primo statu, non inerat sibi ex suis principijs naturæ, vt dictum est: sed ex beneficio conditoris. vnde naturalis proprie dici non potest: nisi forte naturale dicatur omne illud, quod natura incipiens accepit: sed contra multiplices modos corruptionis & causas, pluribus remedijs à corruptione conseruabatur. Est enim quadruplex modus, quo corpora animalium corrumpuntur. Primus est, qui communiter inuenitur in omnibus generabilibus, & corruptibilibus, ex hoc quòd res materiales habent virtutem finitam ad essendum. vnde oportet, quod omnes certa periodo corrumpantur, vt in 2. de generatione dicitur. Secũdus est communis omnibus corporibus mistis, ex excessu inordinato alicuius contrariorũ, (Tex. cõ. 57.) & contra vtrunq; illorum defectum subueniebatur homini, K per quandam virtutem animæ collatam, ad hoc vt secundum conditionem suam materiam perficeret, vt sicut ipsa anima habet esse indeficiens: ita indeficiens esse corpori tribueret, & perpetuam æqualitatem complexionis. Tertium modum corruptionis proprium habent corpora animata, sicut & propriũ modũ generationis, ex hoc scilicet quod calor qui est instrumentum animæ, humidum consumit, in quo est vita, & contra hũc defectum subueniebatur sibi duplici beneficio, quia per esum aliorum lignorum paradisi, restaurabatur continua deperditio facta in corpore, sicut etiam in nobis fit per cibos quibus vtimur: sed quia illud, quod ex nutrimento conuertitur, non est adeo perfecte subseruiens virtuti speciei: sicut quod prius erat, eo quod virtutes naturales semper debilitantur in agendo: ideo in nobis oportet, quod in fine sequatur diminutio, quando virtus speciei, adeo debilitatur propter mistionem extranei, quod non potest fieri tanta restauratio quanta fit consumptio, & sic in hoc oportet consumptionem esse, vt Philosophus in 1. de generatione dicit. & ponit exemplum de vino, cui semper admiscetur aqua, quod tandem aquosum fit. (Lctõne. 25. & cõ. 88.) Sed ad hoc subueniebat

uenicbat ei lignum vitæ, cuius virtute diuinitus concessa alimentum assumptum, in perfectam assimilationem adducebatur, propter quod etiam à quibusdam dicitur, ꝙ ad restaurationem humidi radicalis deperditi cōferebat. Quartus autem modus corruptionis est, per violentiam ab aliquo extrinseco agente, sicut per incisioné gladij, vel adustionem ignis, & huiusmodi. Et ab hoc mō corruptionis conseruabat hominé illæsum diuina prouidentia, per quam decretum erat, vt nullum nocumentum homo pateret in corpore, nisi prius à mentis innocentia deuiasset.

lib.8.c.5.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ animę non est naturale infundere vitam: nisi tali corpori. s. quod est sic complexionatum & organizatū, & manente tali dispositione corporis, vita continuatur ab anima: sed hanc nō est possibile semper durare secundum potestatem inferioris naturæ. vnde non oportet, quòd immortalitas sit naturalis.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ impossibile est aliquod mistum esse, in quo non prædominetur alterum contrariorum, multis de causis. Primo cum naturæ elementares se habeant, quasi materialiter ad formam misti, non posset mistum consequi vnam formam simpliciter: nisi elementa aggregarētur in vnū hoc modo, ꝙ vnum sit formale & prædominans. Secūdo, quia ad mistionem exigitur elementorum alteratio, quam esse nō contingeret, si ponerentur eorum æquales virtutes: oportet. n. quòd virtus alterantis, virtutem alterari excedat. Tertio, quia nullum locum naturalem haberet, si nullum elementum in eo dominaretur, & ita nec motum naturalem, in quo deficeret à proprietate corporis naturalis. Quarto, quia in animatis specialiter calor est instrumentum animæ, vt in 2. de anima dicitur. vnde oportet calorem prædominari, & sic oportet, quòd in quolibet misto tandem sequatur corruptio.

2.c.50.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ nihil prohibet, illud quod est nobilius simpliciter, esse minus nobile, secundum aliquid, sicut caro humana, quæ quidem secundum naturam, suæ speciei nobilior est gladio, tamen secūdum proprietatem duri & mollis, est ignobilior, quia durum nominat potentiam naturalem respectu illius rei, cuius molle impotentiam dicit, & eodé modo est ignobilior quàm ignis cum habeat in potētia calorem, quem ignis habet actu. actus vero semper potentia est nobilior: & ideo contingit corpus nobilius ab ignobiliori pati secūdum naturam, vt corpus animalis ab igne.

D.53.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ illud quod ex nutrimento in carnem conuertitur, semper efficitur minus, ac minus habens de virtute speciei, tum quia virtus naturalis, ex actione debilitatur, eo ꝙ agens simul patitur, vt in 6. Physi. dicitur, tum quia perfectius recipit virtutes speciei, quod ꝑ se generatur, quam quod generatur per admistionem ad alterum, sicut vinum quod generatur in vite virtuosius est, quàm hoc quod aggeneratur, ex additione aquæ transsumptæ in vinum, ex cuius etiam admistione totum vinum debilitatur, tum etiam quia omnis virtus, quanto plus est vnita, tanto efficacior est ad agēdum, & quànto materia magis multiplicatur, tanto calor naturalis magis diffunditur, vnde est minus potens ad cōuersendum: sicut etiam in libro de animalibus, dicit Philosophus, ꝙ animalia, quæ habent magnum cor, sunt timida, quia calor in magno corde est dispersus, & in paruo congregatus: & ideo in puero tantum de alimento conuertitur, quod sufficit non solum ad restaurationem deperditi, sed etiam ad augmentum: sed postea conuertitur solum hoc, quod ad restaurationem deperditi sufficit. tandem vero non tantum natura potest conuertere, quantum deperditur. vnde oportet, quòd sequatur diminutio, & tandem corruptio. Et ideo per virtutem naturalem, hoc non potest contingere, vt per sumptionem cibi, vita hominis perpetuo conseruaretur.

T.c.52.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ lignum vitæ non erat principalis causa immortalitatis, sed coadiuuans ad continuationem vitę modo prædeterminato: & ideo immortalitas non est iudicanda naturalis, propter virtutem ligni vitæ: sed magis gratuita propter virtutem animæ supra naturam collatam, quæ principalis causa immortalitatis erat. Et præterea in rebus viuentibus, non dicitur aliquid naturale, nisi quod ex principio intrinseco cōsequitur, quāmuis et per actionem quarundam rerum naturaliū extrinsecus agētium, aliqd in eis efficiatur, vt patet in vstione, & alijs similibus.

Quod ex prædictis consequi videtur, hominem de natura suæ conditionis aliquo modo fuisse immortalem, sed nō omnino fieret immortalis, nisi participato ligno vitæ.

Ideo aliqui dicunt, quòd immortalitatem de natura habebat qui poterat non mori, quæ aliorum lignorum esu poterat conseruari; sed non poterat consumari, nisi per assumptioné ligni vitæ, quod videtur August. sentire super Gene. dicens. Hoc quoque addo talem cibum illam arborem præstitisse, quo corpus ... talitatis dona conseruaret, donec corporalibus incremētis ꝑductus ad ætatem, quæ conditori placeret, multiplicaret progeniem: ipso iubente sumeret de ligno vitæ, quo perfecte immortalis factus, cibi alimenta vlterius non requireret. Ecce his verbis videtur Aug. tradere ꝙ caro primi hominis immortalitatem in se habuerit, quæ per alimoniam ciborum conseruaretur, vsque ad tempus suæ translationis in melius, quando de ligno vitæ comederet, & fieret omnino immortalis, ita vt non posset mori-

ARTIC. V.

Vtrum immortalitas Adæ fuerit eadē cum immortalitate resurgentium.

AD Quintum sic proceditur. Videtur quòd immortalitas Adæ non sit eadem cum immortalitate resurgentium. Primo per hoc, quòd August. dicit, quod alia est immortalitas, quam in Adam perdidimus, & alia quam per Christum in resurrectione speramus.

1.par.q.102 artic. 5. Et ver.54.9. 4 sup Gen. c.5.& 13. de trin. versus fin.

¶ 2 Præterea. De eodem in idem, non est aliqua transmutatio: sed infra dicetur, quòd si Adam perstitisset transferendus erat de immortalitate quam habebat, in spiritualem vitam. ergo immortalitas spiritualis, qualis est resurgentium, non est eadem, cum immortalitate Adæ.

¶ 3 Præterea. Impassibilitas resurgentium est quædam ipsorum dos: sed Adam in primo statu dotem nō habuit, cum dos non debeatur nisi ei, qui traducitur in domum cœlestis sponsi per modum sponsæ. ergo &c.

¶ 4 Præterea. Ea quæ causantur ex diuersis principijs, oportet esse diuersa: sed immortalitas Adæ, causabatur ex innocentiæ gratia. immortalitas autem resurgentium causabitur ex habitu gloriæ in beatis. ergo non eadem immortalitas est vtrobique.

Sed contra. Immortalitas corporis consequitur libertatem arbitrij, secundum eius diuersum statum, sed in omnibus statibus, est eadem libertas arbitrij. ergo eadem est immortalitas corporis, in primo & vltimo resurgentium statu.

¶ 2 Præterea. Vna & eadem potentia est, quæ prius disposita est, & postmodum efficitur necessitas: sed corpus hominis in primo statu erat immortale, quasi secundum potentiam dispositam tantum, eo quòd poterat mori & non mori. in vltimo vero statu erit immortale secundum potentiam, quæ est necessitas ad vitam, quia impossibile erit mori. ergo est vna, & eadem immortalitas.

Respondeo. Dicendum, quòd immortalitas dicit potētiam quandam ad semper viuendum, & non moriēdum. hæc autem potentia in natura humana, ex parte corporis non inuenitur, nisi imperfecta, quasi potentia obedientiæ tantum, eo ꝙ per principia naturæ, vitę sempiternitas haberi non potest: sed cōplementum huius potentiæ est, ex aliquo diuino munere gratis collato. sic ergo immortalitas dupliciter considerari potest. vel quantum ad potentiam incompletā naturalem, & sic est vna & eadem immortalitas, sicut vna & eadem natura. vel quantum ad munus gratiæ, qđ est quasi formale complens dictam potentiam, & sic inuenitur dñ̃a vtriusq; immortalitatis & impassibilitatis, quia prima fuit per gratiam innocentiæ. vltima vero erit per donum gloriæ. In primo enim statu, talis erat victoria animæ super corpus, vt nihil in corpore fieri posset qđ animę aduersaretur: sed in vltimo statu amplior erit victoria in hoc, ꝙ proprietates animæ quodammodo in corpus redūdabunt, vt corpus agile, & lucidum, & spirituale efficiatur & impassibile. Et per hoc patet responsio ad vtranque partem.

EXPOSITIO TEXTVS.

IN Primo statu fuit corpus hominis &c. ¶ Videtur quòd tale etiam erit in tertio statu, cum animal genus hominis sit, & semper de specie prædicetur. Et dicendum, ꝙ differt animal, & animale quātum ad nominis significationem, quia animal

animal nominat naturam generis, quæ à specie nunquam remouetur vnde semper homo dicetur animal: sed animale dicit aliquod denominatum ex natura animalis. Cum autem denominatio propric fit ab eo quod est formale & perfectiuũ rei, illi tantum animale esse competit, in quo proprietates animalis, quantum ad aliquid denominantur. Hæ autem sunt in quibus homo, cũ alijs animalibus, conuenit: & ideo qui bruta tales mot᷑ sequitur, id est passiones sensitiuæ partis, animalis hõ ab Apostolo dicitur. 1. Corint. 3. quia ergo in primo statu, hominem oportebat occupari circa opera nutritiuæ, & generatiuæ, sine quibus vitã conseruare non poterat: ideo animalẽ vitam dicebatur habere. {Corpus propter peccatum mortuum &c.} Videtur hoc esse falsum, & expositio insufficiens quæ adiungitur, quia quod in futurum necessarium est: nondum tamen dicitur esse factũ. ergo & si ex peccato necessitatem mortis homo incurrat: non tamen corpus eius mortuum dici debet. Et dicendum secundum quosdam, quòd homo post peccatum, est in continuo actu deficiendi vsque ad mortem, secundum quod dicitur Sapien. 5. Cõtinuo nati desinimus esse: & ideo statim homo mortuus potest dici. Sed hoc videtur cedire in opinionem Heracliti, qui ponebat omnia moueri semper. volebat enim omnem transmutationem, quæ in longo tempore contingit, puta augmenti, diuidere secundum omnes particulas temporis, vt in qualibet parte temporis, esset assignare aliam partem motus: sicut est in motu locali, qui solus proprie, & vere cõtinuus est, vt in octauo Physicorum. Commen. dicit, & hoc satis a Philosophis improbatur. H

¶ Præterea. Non est impossibile, quod duo motus contrarij sint continui. Vnde cum generatio, & corruptio sint contraria, oportet inter tempus generationis, & corruptionis eiusdem rei, esse aliquod tempus, in quo non corrumpitur nec generatur. I

¶ Et præterea, adhuc non deberet dici mortuum, sed mori. Et ideo aliter dicendum est, quòd expositio Augustini est sufficiens, vt scilicet ex hoc mortuum dicatur, quia necessitatem mortis habet, quod enim est in futurum necessarium, & si nõdum in actu in seipso, est tamen iam determinatum in causa sua, vt quodammodo possit dici esse. Vnde & de ortu solis & luminarium & occasu, & eclipsibus fiunt demonstrationes, vt de his quæ sunt semper, quia causas determinatas habent, quas non contingit aliquo modo deficere. Vnde dicit Augustin. 9. super Gen. quod hoc modo dicitur corpus hominis post peccatum mortuum: sicut à medicis homo infirmus desperatus, propter impossibilitatem euadendi dicitur mortuus. {Quod autem dicitur continuo nati &c.} Non est intelligendu, quasi transmutatio corruptionis hominis, sit toto tempore vitę eius in actu. sed vel hoc dicitur, propter breuitatem vitæ. quod. n. parum est, quasi nihil esse videtur, vt dicitur in 2. Physic. vel quia dies ad vitam determinati à Deo, continue labuntur. K {Quod erat ei de ligno &c.} Videtur quòd hoc dictum redeat in fabulas antiquorum, quas Philosophus deridet, & improbat in 3. Meta. qui dicebant Deos, qui gustauerũt de quodam cibo, factos esse immortales. alios autem remansisse mortales. Sed dicendum, quòd non est simile, quia illi fabulose totam causam immortalitatis cibo conferebant. August. vero nõ intendit, quòd lignum vitæ esset principalis causa immortalitatis: sed quoddam ad immortalitatem coadiuuans, vt dictum est. Non quòd posset non mori &c. Ad huius quæstionis locutionem sciendum, quòd & si præceptum exterius non accepisset: tamen interior ratio dictabat, terminato tempore cibum sumendum esse, & ideo si cibum non assumpsisset, tam de illo ligno, quàm de alijs contra legem naturalem fuisset; & ideo peccasset, & mortuus fuisset.

hominis stabili sanitate firmaretur, non sicut ex alio cibo: sed inspiratione salubritatis occulta. Hic innuere videtur, quòd cum alijs cibis posset corpus sustentari, hoc cibo indeficienti sanitate firmaretur. Ex quo consequi videtur, quod sicut in natura sua habuit mortalitatem, quandam scilicet aptitudinem moriendi: ita aliquam immortalitatem, in natura sua habuit, id est aptitudinẽ quandam, qua non poterat non mori cibis adiutus: sed si perstitisset immortalitatis perfectio, esset ei de ligno vitæ. Sed qui hoc tradunt, quomodo superiora Augustin. verba quibus dicit, quòd erat immortalis ex ligno vitæ, huic sententiæ non contradicãt, diligenter inquirant. G

B

DISTINCTIO XX.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam Magister determinauit de immortalitate Adæ, per quam esse indiuidui perpetuum conseruabatur. Hic determinat de generatione filiorum, per quam species multiplicantur in indiuiduis. Diuiditur autem in partes duas. In prima determinat ea, quæ pertinent ad statum generationis. In secunda ostendit, in quem statum post hoc trãsferẽdus erat. ibi {Talis erat hominis institutio &c.} prima diuidit in duas. In prima, determinat conditionem generationis ex parte generantis. In secunda determinat qualitatem generatorum. ibi {Si vero quæritur quales, si non peccassent &c.} Circa primum tria facit. Primo, ostendit modum generationis, quia per concubitum sine pruritu libidinis. Secundo, ostendit generationis principium, quia non in paradiso coniuncti sunt ante peccatum ad generationem. ibi {Cur ergo in paradiso &c.} Tertio inquirit generationis terminum. ibi {De termino vero temporis &c.} {Si vero quæritur &c.} Hic inquirit qualitatem generatorum. Et primo, quantum ad corpus. Secundo quantum ad animã. ibi {Et cum de corpore humano &c.} Circa primũ duo facit. Primo determinat qualitatem natorum in primo statu. Secundo, mouet quasdam obiectiones. ibi {Ad hoc opponitur &c.} Circa primum tria facit. Primo mouet quæstionem. Secundo ostendit eam esse dubitabilem, ex verbis August. ibi {Et super hoc Aug. ambigue loquitur.} Tertio determinat ipsam, consentiendo in alteram partem. ibi {Sed cum August. &c.} {Ad hoc autem opponitur &c.} Hic mouet obiectiones contra determinata. Et primo ostendendo, quod comestione non indigebant. Secundo, quòd cibum non sumebant, quia superfluum non fuisset. ibi {Item opponitur &c.} Et vtriusque patet solutio in litera. Et est de corpore humano &c. Hic ostendit qualitatem natorum, ex parte animæ. Et circa hoc tria facit. Primo, mouet quæstionem. Secundo determinat eam. ibi {Illi qui sentiunt &c.} In tertio mouet obiectionem in contrarium & soluit. ibi {At quod quidam opponunt &c.}

DISTINCTIO XX.

A

De modo procreationis filiorum si non peccassent, & quales nascerentur filij.

POst hæc videndum est, qualiter primi parentes si non peccassent, filios procreassent, & quales ipsi filij nascerentur. Quidam putant ad gignendos filios primos homines, in pa-

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur duo.

Primo. De generatione primorum parentum.
Secundo. De qualitate natorum.

Circa primum quæruntur duo.

Primo. An generatio fuisset in primo statu.
Secundo. Quis modus generationis fuisset.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd in statu innocentiæ, generatio non fuisset. Generatio enim nõ est, nisi ad multiplicationẽ indiuiduorum: sed sicut dicit Damasc. Poterat Deus genus hoc scilicet humanum sine generatione multiplicare. cum ergo via compendiosior semper eligenda sit, videtur quòd generatio non fuisset. 1. par. q. 98. art. 1. lib. 4. de fi. de orthod. c. 25.

¶ 2 Præter. Secundum Philosophum. Omne generabile, est corruptibile & econuerso, vt probat in 1. cœli. & mun. sed corpora humana in primo statu erant incorruptibilia. ergo videtur, T. c. 102.

T.c.35. tur, quòd per generationem in esse non producerentur. A

¶ 3 Præter. Finis generationis, vt Philosophus in 2.de anima ostendit, est vt id quod non potest cõseruari in esse perpetuo, idem in numero, perpetuetur in esse, secundum idem specie: sed corpus humanum, secundum idem in numero in perpetua vita cõseruari potuisse in statu innocentiæ. ergo videtur, quòd generatio non fuisset, cum in operationibus Dei, nihil sit frustra.

¶ 4 Præte. Eorũ quæ sunt idem in specie, est etiã vnus modus originis: sed primi parentes non sunt producti in esse, per generationem naturalem, sed per operationem diuinam: ergo & eorũ posteritas sine generatione naturali ꝓpaganda esset.

Sed contra. est qđ dicitur Gen. 1. Crescite & multiplicamini & replete terram: sed imperium ad aliquos factum, non est nisi de actibus, quorum ipsi sunt causa. ergo multiplicationis humani generis primi parentes naturali generatione causa fuissent.

radiso misceri non potuisse, nisi post peccatum, dicentes concubitum sine corruptione, vel macula non posse fieri: sed ante peccatum, nec corruptio nec macula in homine esse poterat, quoniam ex peccato hæc consecuta sunt. Ad quod dicendum est, quòd si non peccassent primi homines, sine omni peccato & macula in paradiso carnali copula conuenissent, & esset ibi thorus immaculatus, & mistio sine concupiscentia, atq; genitalibus mẽbris: sicut cæteris imperarent, vt ibi nullum motum illicitum sentirent, & sicut alia membra corporis alijs admouemus, vt manum ori sine ardore libidinis: ita genitalibus vterentur membris, sine aliquo pruritu carnis. Hæc B

¶ 2 Præt. Imago diuinitatis in homine, per innocentiam in nullo diminuta fuisset: sed in hoc quodammodo homo diuinæ imaginis similitudinem gerit, quòd omnium sui generis principium est. ergo in statu innocentiæ, per generationem naturalem, principium fuisset posteriorum. C

Respondeo. Dicendum, ꝙ per peccatum natura specie variata non est, vnde quæcunq; ad perfectionem humanæ speciei pertinent, oportet homini in statu innocentię attribuere. In omnibus autem per naturam generabilibus, & corruptibilibus ad perfectionem pertinet, vt vnumquodque tale alterum facere possit, quale ipsum est, vt in 4. Metheo. dicit Philosophus: & ideo oportet in natura humana, ponere aliquem statum naturalis generationis, etiam si in ea, nunquam peccatum fuisset, & hic est status innocentiæ, prius quàm homines transferendi erant in statu gloriæ, vbi omnino generationis cessat officium, vt dicitur Matth. 22. In resurrectione, neque nubent neque nubentur. D

2. de anima t.c.34.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ quàmuis Deus potuisset sine operatione alicuius naturalis principij humanum genus multiplicare: tamen hoc magis congruum ex ordine suæ sapientiæ decreuit, vt rebus omnibus operationes proprie cõferret, in quibus earum perfectio consistit, quia tanto in eis diuina bonitas magis relucet, quanto res perfectiores sunt.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ corpus humanum quàmuis in statu innocentiæ fuerit incorruptibile, per gratiam innocentiæ: erat tamen corruptibile per naturam: & ideo naturali virtute, ad generandum non priuabatur, quia & si quodammodo immortalis esset, vt posset non mori: alio tamen modo mortalis erat, quia poterat etiam mori.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ omne perpetuum est per se intentum in natura. vnde ſm ꝙ aliqua se habent ad ꝑpetuitatem, hoc modo sunt de intentione naturæ. Quędã igitur sunt, quę nõ habent perpetuitatem, nisi ratione speciei, & in his multiplicatio indiuiduorum non est per se intenta natura, sed per accidens, prout. s. in tali multiplicatione, speciei perpetuitas conseruatur. vnde in his non est generatio, nisi vt conseruetur idem ſm speciem, quod ſm numerum, idem conseruari non potest. in hominibus autem secus est, quia quantum ad aliquam partem sui. s. animam incorruptibilem, habent etiam ſm naturam: & ideo hominum multiplicatio est per se intenta, etiam sine hoc, ꝙ ad conseruationem speciei pertinet. E

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ in primis operibus natura instituenda erat: & ideo oportebat illa opera immediate à principio supernaturali esse: sed postmodum natura instituta, in proprios effectus per naturalem operationem peruenire poterat, & hoc de perfectione ipsius erat.

A ARTICVLVS II.

b *Vtrum in statu innocẽtiæ fuisset generatio per coitum.*

AD Secundum sic proceditur. Videtur ꝙ in primo statu, non fuisset generatio per coitum. Non enim potest esse coitus sine virginitatis corruptione: sed indecens erit in primo statu virginitatis corruptionem fuisse, quando humana natura omnino integra erat, & nulla dignitate priuanda. ergo videtur, ꝙ non fuisset ibi generatio per coitum. 1.par.q.98. arti.2.

enim lætalis ægritudo membris humanis ex peccato inhæsit. Genuissent itaq; filios in paradiso* per coitum immaculatum, & sine corruptione. Vnde August. super Gen. Cur non credamus primos homines ante peccatum genitalibus membris ad procreationem imperare potuisse, sicut cæteris in quolibet opere, sine voluptatis pruritu vtuntur? Incredibile. n. non est, Deum talia fecisse illa corpora, vt si nõ peccassent illis membris, sicut pedibus imperarent: nec cũ ardore seminarent, vel cum dolore parerent: sed post peccatum, motum illum meruerunt, quẽ nuptiæ ordinãt, continentia cohibet. Infirmitas enim prona in ruinam turpitudinis, excipit honestate nuptiali, & † li.9.c.10.

¶ 2 Præt. In meliori natura maior est delectatio, quia & maior consensus conuenientis, cum conuenienti, ex quo causatur delectatio: sed natura humana in primo statu purior erat, quam post peccatum. cum ergo post peccatũ delectatio, quæ est in coitu propter suam magnitudinem, vsum rationis absorbeat, videtur ꝙ multo amplius, in statu innocentię fuisset, & ita fuisset peruersitas ordinis in partibus animæ, quam originalis iustitia non patiebatur. Si dicatur, ꝙ ratio poterat illam delectationem comprimere. C

¶ 3 Contra. Generatiua & nutritiua potentia, & augmentatiua ad eandem partem animæ reducuntur, quia sunt potentiæ vegetabilis animæ, sed ratio imperare non poterat nutritiuæ & augmentatiuæ, vt sine cibo homo nutriri, & augeri posset. ergo nec generatiuæ, vt delectatio actus eius conueniens remitteretur.

¶ 4 Præt. Generatio, quæ est per coitum completur per decisionẽ seminis: sed in corporibus naturalibus, decisio est inductiua corruptionis: ergo cum corpus humanũ in primo statu incorruptibile foret: talis gñationis modus, ibi esse nõ poterat.

¶ 5 Præt. Secundum Philosophum in 15. de animalibus. Semen est superfluum alimenti: sed omnis superfluitas nutrimenti assumpti inordinationi attestatur, quæ in primo statu esse non poterat. ergo nec talis generationis modus. D

¶ 6 Præt. Aliæ superfluitates alimenti, vt egestiones vrinæ & huiusmodi, vt videtur, in primo statu non fuissent, cum turpitudinem quandam habeant, quæ sine pœna esse non potest. ergo cum eadem sit ratio de vno superfluo, & de alijs. videtur quod nec generatio per seminis decisionem ibi fuisset, cum semen semper sit superfluum, vt dictum est.

Sed contra est quod dicitur Gen. 1. mascu. & fœmi. creauit eos: sed distinctio sexuum est ordinata in animalibus ad generationem, quæ est per coitum. ergo talis modus generationis ibi fuisset.

¶ Præt. Secundum id quod commune est, non attenditur aliquorũ differentia: sed in virtute generatiua homo conuenit, cum alijs animalibus. ergo cum in animalibus perfectis, quibus perfectior est homo, sit generatio per coitum, videtur ꝙ etiam hominibus talis modus generationis connaturalis sit. E

Respondeo. Dicendum quòd ad quamlibet generationem oportet duo concurrere scilicet agens quod inducit formam, & patiens quod offert materiam, nec hæc duo in idem reducuntur, cum nihil patiatur, vel moueatur a seipso. in omnibus enim viuentibus perfectis, in quibus est sexus distinctio fœmina se habet, vt patiens, & materiam ministrans, & mas se habet vt agens, & ad formam inducens, vt in 15. de animalibus dicitur. Vnde non poterat compleri* generatio humana, nisi per coniunctionem maris & fœminæ, propter quod mulier in adiutorium viri facta, dicitur Gen. 2. * D.664.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ad perfectionem virginitatis duo concurrunt scilicet integritas carnis, cum integritate mentis, quorum alterum, s. integritas mẽtis honorabilius est, reliquum virginitati essentialius. Dicendum ergo, ꝙ in omni concubitu soluitur virginitas, quantum ad integritatem

carnis, etiam in primo statu: sed integritatem mentis contingit solui dupliciter. Vel quantum ad habitum, & sic soluitur per illicitum concubitum, qui tollit habitum castitatis. Vel quantum ad actum, & sic in statu post peccatum soluitur etiã, 15 per concubitum matrimonialem, eo quòd propter vehementiam delectationis ratio in ipso actu absorbetur. In primo vero statu, * neutro modo integritas mentis soluta fuisset: sed sola integritas * carnis, cui præponderasset fœcunditas prolis.

* D. 357. 372.

* D. 738. & 739.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quantitas alicuius potest attẽdi dupliciter, vel absolute, vel secundum proportionem. Dicendum ergo, quòd absolute loquendo maior delectatio coitus fuisset in primo statu, quam etiã modo sit: sed secundum proportionem ad rationem, fuisset multo minor, quia ratio in suo actu fortiter persistens, delectationi penitus dominaretur: & ideo non fuisset superabundans, vel feruens delectatio, sicut modo est: quia secundum Philosophum in 2. Ethi. abundantia & defectus, in operibus humanis sumitur, secũdum proportionem, vt aliquis cibus est moderatus vni, qui esset superfluus alteri.

† lib. co. c. 4.

¶ Ad tertium dicendum, quòd potentiæ animæ vegetabilis in actibus proprijs non obediunt rationi, vt in 1. Ethic. dicitur, sed quidam actus sunt sensitiuæ partis vel motiuæ, ordinari ad actus vegetatiuæ, & illi actus subiacent rationis imperio. delectatio autem non est per se, ad generatiuam pertinens, sed ad sensiuiuam, quia secundum diffinitionem Platonis, delectatio est generatio sensibilis in natura, idest naturæ conueniens.

C. 16.

¶ Ad quartum dicendum, quòd emissio seminis non est, per decisionem alicuius, quod fuerit in actu pars, quia sic corrumperetur & non haberet virtutem speciei, vt in 15. de animalibus dicitur. sed per quandam resolutionem cuiusdam humiditatis, propinquissime ad vltimam conuersionem, quæ non est actu pars, sed potentia totum, vnde per hoc nihil corporis humani corrumpebatur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 15. de animalibus. Semen est superfluum quo indigetur, quia superest de eo quòd per actum nutritiuæ, in substantia membrorum conuertitur. vnde superfluum dicitur: & tamen indigetur eo ad generationem: vnde tale superfluum inordinatam cibi sumptionem non ostendit. tantum enim homo ordinate de cibo sumere poterat, quantum necessarium erat ad actum nutritiuæ, augmentatiuæ, & generatiuæ. K

¶ Ad sextum dicendum, quòd quædam superfluitates sunt, quæ attestantur defectui naturæ, vt putredines, sudores, & eiusmodi, & tales superfluitates in primo statu esse non poterant. quædam vero superfluitates naturæ perfectionem ostendunt: sicut semen & egestiones, & huiusmodi, quæ secundum cursum naturalem fiunt, tanto melius, quanto robustior natura fuerit: vnde etiam ad virtutem naturalem reducuntur, scilicet expulsiuam, & tales superfluitates, in primo statu fuissent: licet absque omni fœditate.

quod sanis officium esset, ægrotis est in remedium. Emissi quidem de paradiso conuenerunt, & * genuerunt: sed potuerunt in paradiso eis esse nuptiæ honorabiles & thorus immaculatus sine ardore libidinis, sine dolore pariendi.

Quare in paradiso non coierunt duobus modis soluit.

CVr ergo nõ coierunt in paradiso? Quia creata muliere mox transgressio facta est, & eiecti sunt de paradiso, vel quia nondum iusserat vt coirent, & poterat diuina expectari authoritas, vbi concupiscentia non augebat. Deus vero non iusserat, quia casum eorum præsciebat, de quibus homo propagandus erat. Ecce expresse habes de modo procreationis filiorũ. H

Determinatio illius inferioris vitæ, vtrũ nati filij per successiones, an simul omnes transferẽdi fuissent.

DE termino vero temporis, quo transferrentur ad spiritualem cœlestemque vitam, certũ aliquid scriptura non tradit: & ideo ambiguum est, vtrum parentes genitis filiis perfectaque humani officii iustitia, ad meliorem statum transferrentur non per mortem, sed per aliquam mutationem. An patres in aliquo statu vitę manerent, ligno vitæ vtentes, donec filii ad eundem statum peruenirent, & sic impleto numero, omnes simul
G ad meliora transferrentur vt essent sicut sancti angeli Dei in cœlis. De quo Aug. ambigue disserit super Gen. ita inquiens. Potuerunt primi homines, in paradiso filios gignere, non vt morientibus patribus succederẽt filii: sed in aliquo formæ statu manentibus, & de ligno vitæ vigorem sumentibus, & filii ad eundem perducerentur statum, donec impleto numero sine morte animalia corpora, in aliam qualitatẽ transirent, in qua omnino regenti
H spiritui deseruirent, & solo spiritu viuificante, sine corporeis alimentis viuerent. Vel potuerunt parentes filiis cedere, vt per successiones numerus impleretur. Qui genitis filiis perfectaque humani officii iustitia, ad meliora transferrẽtur, non per mortem: sed per aliquam mutationem. Ecce hic habemus, de trãsitu hominis ad meliora: sed incertum nobis relinquitur, vtrum simul transferãtur, an per successiones.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de qualitate natorum.

Et circa hoc quæruntur tria.

Primo. Quales fuissent, secundũ corpus.

Secũdo. Quales fuissent secundum intellectũ in cognitione veritatis.

Tertio. Quales fuissent, secundũ affectionem in amore virtutis.

ARTIC. I. † lib. 8. c. 4.

a Vtrum in statu innocentiæ homines habuissent omnem perfectionem corporis, quo ad virtutem, & staturam & sexum, statim post natiuitatem.

AD Primũ sic procedit. Videtur quòd homines in statu innocentiæ statim nati, omnem perfectionem corporis habuissent, & quãtum ad virtutem, & quantum ad staturam, & quãtum ad sexũ. Sicut enim Philosophus dicit in 16. de animalibus. Mulier est vir occasionatus. illud autem occasionatum dicitur, quod non est per se intentum: sed ex aliqua corruptione, vel defectu prouenıens. Cum ergo in primo statu nullus defectus naturalis operationis fuisset: videtur quòd omnes nati fuissent in perfecto sexu scilicet virili.

† Ibidẽ c. 6.

I

¶ 2 Præt. Agens perfectum inducit similitudinem suam in patiente, nisi sit defectus ex parte recipientis: sed in generatione hominum semen maris est agens, & sanguis mulieris est materia & patiens. cum ergo ex neutra parte in statu innocentiæ aliquis defectus fuisset: videtur quòd semper proles in similitudinem patris, producta fuisset in sexu virili.

¶ 3 Præterea. Magis distat limus terræ ab humano corpore, quàm materia à muliere administrata, ad formationem conceptus in naturali generatione: sed primus homo de limo terræ formatus, statim in perfecta quatitate, & virtute membrorum productus est. ergo multo fortius filij, qui ex eo nascerentur.

¶ 4 Præt. Augustinus dicit in litera, quòd infirmitas carnis, quæ est in pueris congruit infirmitati mentis: sed in statu innocentiæ, nulla fuisset mentis infirmitas. ergo nec in tali infirmitate carnis, pueri nati forent.

¶ 5 Præte. Omnium animalium nobilissimus est homo: sed quorundam animalium filij naturaliter statim nati officia membrorum habent. ergo defectus, qui in pueris, nunc videtur accidere, non est naturalis: sed ex peccato inductus. ergo ante peccatum non fuisset.

Sed contra. Omnis virtus naturalis, multiplicata materia, roboratur, secundum debitam proportionem. quia in maiori quantitate, maior est virtus: sed pueros oportebat, paruulos nasci propter materni vteri necessitatem, vt in litera dicitur. ergo oportuit, vt eorum virtus motiua, quæ materialis est, imperfecta esset.

¶ Præterea. In pueris oportet expectari tempus ad generandum,

sandom, quousque compleatur tempus augmenti. quandiu enim est augmentum in suo vigore: sicut in duobus primis septennijs, generatiua opus suum non habet, quia digestio completa non est, vt semẽ debito modo maturari possit, tum etiam, quia quod residuum est ab opere nutritiuæ, cædit in vsum augmẽtatiuæ: sed sicut generatiuæ deseruiunt, quædam membra: ita & alijs animæ viribus. ergo & per eandem rationẽ, nec aliorum mẽbrorũ vsum habuissent: ad quorũ actus exigitur aliquorum membrorum fortificatio, & completio.

Respondeo. Dicendum, quod in hominis vita, est quædam circulatio, eo quod à defectu incipit in statum debitæ pfectionis deueniens, ex quo iterum in defectum terminat: vnde & principium hominis, quidam defectus consequuntur in pueritia, & similiter finem in senectute. homo autem ante peccatum, & si vitæ termino caruisset: tñ habuisset vitæ principium per natiuitatẽ: vnde hos defectus, qui ordinãtur ad vitæ terminũ, vt ęgritudines & defectus seniles, non habuisset. defectus autẽ illos, qui principium originis consequuntur, nihil prohibet eum habuisse, vt Magister in litera dicit, nec hoc fuisset ei in pœnam: quia ex hoc nullum incommodum sentiret, diuina prouidentia eum gubernante. Quidam vero dicunt aliter innitentes verbis Aug. quæ in litera ponuntur. Sed cum Aug. de his nihil asserat, vt in litera dicitur, probabilius sustinebitur illud, quod naturalis cursus habet, vbi scripturæ authoritas non repugnat.

D ¶Ad primum ergo dicendum, quod quamuis mulier sit, præter intentionem naturæ particularis, quæ agit in hoc semine, intendens prolem adducere, in perfectam similitudinem generantis: non tñ est præter intentionem naturæ vniuersalis, sicut nec corruptio, quia sine fęmina non posset esse generatio, vt perpetuitas speciei saluaretur: & ideo etiam per diuinam prouidẽtiam ad officium generationis, mulieres aliquas nasci oportebat, & in æquali numero cum viris, vt vna vnius esset.

¶Ad secundum dicendum, quod generatio mulieris contingit, vt in 18. de animalibus dicitur, ex hoc quod semen viri, non potest vincere super materiam mulieris, vt digerat ipsam vltima digestione, & imperfectum sexum adducat: huiusmodi autem impotentiæ causa, potest esse triplex. Vna est ex defecto naturalis principij agentis cum semine, quia calor est diminutus in semine, propter eius indigestionem: vnde ante tertium septennium, vt Philosophus dicit, viri vt in pluribus fœminas generant, & talis causa, non multum fuisset in primo statu, quia tempus in quo est perfecta generatio, non anticiparetur. Alia causa est, ex virtute imaginatiua, quam sequuntur etiam virtutes corporales, sicut patet quod ad imaginationem alicuius terribilis, totum corpus concutitur & tremit: & ita videmus, quod filij frequenter nascuntur similes illis, quos parentes imaginantur in actu conceptionis: sicut etiam Hiero. narrat de quadam muliere, quæ peperit filium nigrum, propter hoc, quod in tempore coitus, vidit imaginem nigram, & talis causa generationis fœminæ, potuit esse in stat innocentiæ, vt filij nascerentur in hoc, vel in illo sexu, secundum voluntatem parentum, & præcipue propter magnam obedientiam corporis ad animam in statu illo. Tertia causa est, ex aliquo principio extrinseco, quia parua immutatio, vt Philosophus dicit in 18. de animalibus, vel venti, vel temporis, vel huiusmodi sexus variationem facit. Vnde dicit, quod expertum est apud pastores, quod

A quando flat ventus septentrionalis concipiuntur mares, & quando flat meridionalis cõcipiuntur fœminę, propter abundantiam humiditatis. Et etiam si in tempore coitus aspiciant ad partem septẽtrionalem, vel meridionalem, sequitur etiam dicta diuersitas, vt frequenter, & talis causa potuit esse in statu illo.

b Quales procreassent filios, verũ perfectam staturam, & vsum membrorum habẽtes, qualis primus homo fuit conditus.

SI vero quæritur, quales, si non peccasset homo filios genuisset, vtrum videlicet, sicut ipse primus homo secundum staturam corporis, & vsus membrorum perfectus mox conditus extitit: * ita etiam eius filij in ipso, natiuitatis exordio perfecti existerent, qui ambulare & loqui, & cætera cuncta facere possent. Responderi potest, quòd filios paruulos nasci oportebat, propter materni vteri necessitatem. Sed, vtrum mox nati perfectionem staturæ, & membrorum vsum haberent, an paruuli & in minori ætate constituti, vti possent membrorum officijs, an per interualla temporum, eo modo quo nunc fit, perfectionem staturæ, & vsum membrorum recepturi essent, de authoritatibus diffinitum non habemus. Ex super hoc Aug. ambigue loquitur. Mouet nos, inquit, si primi homines non peccassent, vtrũ tales filios essent habituri, qui nec lingua nec manib' nec pedibus vterentur. Nam propter vteri necessitatem, forte necesse erat paruulos nasci: sed quãuis exigua pars corporis sit costa: non tamẽ pro-B pter hoc paruulam viro coniugẽ fecit. Vnde & eius filios poterat omnipotentia creatoris, mox natos grandes facere. Sed vt hoc omittam, poterat certe eis præstare, qđ multis animalibus præstitit, quorum pulli quamuis sint paruuli: tamen mox vt nascuntur currunt, & matres sequũtur: econtra homini nato, nec ad incessum pedes idonei sunt, nec manus saltem ad scalpendũ habiles, & iuxta se mãmis positis nascen-C tes, magis possunt esurièntes flere quàm sugere. propriæ vero infirmitati mentis congruit hæc infirmitas carnis. His verbis videtur insinuari, quòd filij etiam paruuli, officijs membrorum valerẽt vti.

¶Ad tertium dicendum, quod de limo terræ corpus primi hominis formatum est virtute diuina, cuius est statim ad perfectum adducere cum voluerit: sed propagatio filiorum fuisset per virtutem naturæ, cuius non est subito operari: & ideo per successiones temporum, in vltimum perfectionis statum proles, producta fuisset.

† tom. 7. de peccatorũ mer. & remis. c. 37.

¶Ad quartum dicendum, quod infirmitas carnis, quae in pueris duo complectitur. s. defectum vsus membrorum, & hoc congruit naturali infirmitati mentis, inquãtum adhuc non peruenit ad vltimum cõplementum scientiæ vel virtutis, qđ etiã in primo statu esse potuit, complectitur etiam quandam pœnam in esurie & fletu, & talis infirmitas congruit infirmitati culpæ. Vnde neutrum horum in primo statu fuisset scilicet nec pœna nec culpa.

¶Ad quintum dicendum, quòd hoc est ex nobili complexione hominis, quòd defectum talem in pueritia, prę quibusdam animalibus patitur. quia enim est mollis complexionis: ideo membra puerilia, ex sui mollitie sunt impotentia ad suos actos exercendos, & etiam propter humiditatem abundantem in pueritia, quod contingit in hominibus, præ quibusdã animalibus: tum ex magnitudine cerebri, qđ homo maius, præ alijs animalibus habet, secundum proportionem sui corporis, tum etiam propter qualitatem complexionis, à qua si in humidiorem recedatur, propter complexionem ætatis, inuenietur superabundans humiditas, quæ præcipue impedit motum neruorum. Vnde animalia siccæ complexionis, vt capræ, nascuntur cum membris ad motum habilibus.

ARTICVLVS II.

b Vtrum in statu innocentiæ pueri mox nati, fuissent perfecti in cognitione.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod pueri mox nati perfecti in cognitione fuissent. Omnis enim virtus cuius actus impeditur ex imperfectione corporis, est virtus materialis: sed intellectus non est actus corporis cuiusdam, vt Philosophus dicit. ergo naturaliter non impeditur à suo actu propter defectum corporis. ergo videtur, quod in statu integritatis naturæ, pueri perfectam cognitionem habuissent, etiam si defectum membrorum paterentur. Si dicatur, quòd intellectus impeditur per accidens, ex impedimento corporis, inquantum indiget accipere à virtutibus corporalibus.

1. p. q. 101. artic. 1. Et ver. q. 18 artic. 7.

¶2 Contra. Quòd superiores vires ab inferioribus accipiant, videtur esse peruersitas ordinis: sed in primo statu nulla deordinatio in partibus animæ erat. ergo intellectus non accipiebat perfectionem suam ex viribus sensibilibus.

¶Præterea. Intellectus non indiget sensu, nisi ad acquirendam scientiam: vnde qui priuatur, visu scientiam de coloribus retinet, quã per visum accepit: sed in primo statu habitum scientiæ homo habuisset, immediate ex diuina influentia, &

forte p ministerium angelorũ.ergo ad intelligendum,& sciendum in actu, sensibus non indigebat,& sic idem quod prius. F

¶ 4 Præt. Sensus puerorum, in primo statu, non fuissent imperfectiores, quam modo sint: sed modo pueri perfecte possunt,videre & audire, & sic de alijs.ergo & tunc: ita per defectum sensibilium virium, actus intellectus non impeditur.

¶ 5 Præt. Perfectioris cognitionis,secundum suam naturam alijs animalibus est homo: sed alia animalia,mox nata habent cognitionẽ quarundam rerum, quæ prosunt eis vel nocent.vnde Agnus sequitur matrem,& fugit Lupum.ergo multo fortius,hoc homo secundum suam naturam habere debet, & ita videtur, ꝙ defectus cognitionis, q est in pueris, non est naturalis: sed ex peccato inductus: & ita videtur, ꝙ ante peccatum perfectam cognitionẽ habuissent.

Cõm. 20. Sed contra. Vt dicit Philoso. 7. Physicorum. In quiescendo.fit anima sciens & prudens; sed in pueritia non potest esse perfecta uis corporis, propter multos † Dist.19. motus, & præcipue propter augmentũ. ergo nec perfectam cognitionem, secundũ naturam habere potest.

¶ Præterea. Ad hoc anima infusa est corpori, vt in ipsa acquirat perfectionem scientiæ & virtutis: sed hoc non esset,si per seipsam scientiam perfectam haberet, quam per temporum successionem, in corpore acquireret.ergo non statim, dum corpori infunditur perfectam cognitionem habet: sed experimentu indiget, & tempore intellectualis virtus, vt Philosophus in secũdo Ethicorum dicit. I

Respondeo. Dicendum,quòd sicut Magister dicit in litera, oportet ꝙ positio de perfectione intellectus consonet positioni de perfectione corporis. vnde cum posuerimus pueros in principio non habituros fuisse membrorum vsũm,oportet po- * D.70. nere, ꝙ nec vsum perfectæ * cognitionis habuissent, qui autẽ 740. membrorum perfectionem concedunt, perfectum vsum ra- 1107. tionis etiam concedere possunt. Inter alia enim membra corporis cerebrum humidissimum est. Vnde si propter humiditatem ætatis, membrorum aliorum officia pueri habere non poterant, multo minus plenum vsum imaginatiuæ virtutis, cuius organum est, in anteriori parte cerebri habere poterãt. Abundantiam enim humiditatis, confusionẽ quandam phantasmatum creat: sicut patet in ebrijs,ex multo vapore ad ca- * D.752. put ascendente. Phantasmata * autem vt in tertio de anima Cõm.31. dicitur se habent ad intellectum sicut colores ad visum.vnde sicut ad confusionem colorum, sequitur indeterminatio, & confusio in actu virtutis visiuæ: ita ad confusionem phantasmatum sequitur, quædam confusio in actu virtutis intellectiuæ, & inde est, quod pueri in principio cõfusam cognitionem habent vniuersalium quorundam, & postmodum per successiones temporis distincte, vnumquodque cognoscunt: vn- T.cõ.5. de in primo Physicorum dicitur,quod pueri in principio appellant omnem virum patrem, posterius autem determinant vnumquodque. K

¶ Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ operatio intellectus non impeditur, propter defectum corporis per se sed per accidens, vt dictum est, s. ex defectu virium, à quibus intellectus accipit.

Quibusdam non absurde placuit, quòd hij parui nascerentur, & per accessum temporis in statura, & in alijs sicut nunc proficerent, quod non esset vitio imputandum.

Sed cum Augu.sub assertione de his,nihil tradat: non irrationabiliter quibusdam placuit, primorum parentum filios nascituros paruulos: ac deinde per interualla temporum,eadem lege qua & nunc natiuitatem humanã ordinatam cernimus, staturæ incrementum, & vsum mẽbrorum recepturos, vt in illis expectaretur ætas, ad ambulãdum & loquendum, sicut modo in nobis, quod vtique non esse vitio deputandum: sed conditioni naturę,sicut à cibo non penitus abstinere valebant: nec tamen illud erat ex vitio: sed ex naturæ conditione. Ad hoc autem opponitur ita: si non peccarent nec morerentur. sed non peccarent si non comederent. Poterant ergo sine alimonia viuere. Cæterũ sicut supra diximus non solum peccarent si de ligno vetito ederent: sed etiam si concessis non vterentur, quia sicut erat ei præceptum non illo ligno vti ita alijs vesci. Præterea, contra naturalem rationem facerent, qua intelligebant de illis esse edendum, quod & naturaliter appetebant. Item opponitur, cum fames sit pœna peccati, si non peccarent, famem non sentirent: sed sine fame superfluum videretur comedere. Vnde putant quidam eos cibis non indiguisse ante peccatum, quia non poterant esurire si non peccassent. Ad quod dici potest quòd fames vere defectus est, & pœna peccati. Est enim immoderatus appetitus edendi, cui non subiacuisset homo, si non peccasset: sed proculdubio peccaret, nisi hunc defectum cibo præueniret: habebat enim naturalẽ appetitum & moderatum, cui ita satisfaciendum erat, ne defectum famis sentiret: sicut ergo non ex vitio, sed ex naturæ conditione erat, quòd ante peccatum homo cibis indigebat: ita non ex vitio esset, sed de natura, si hominis conditio in principio suo idest in primo parente à perfecto inchoata, in subsequẽti propagatione à modico ad maiora proficeret, vt scilicet per interualla temporum staturæ corporeæ incrementa, vsumq; membrorum susciperet. G H

¶ Ad secundum dicendum, quòd perfectio intellectus possibilis est, per receptionem obiecti sui,quod est species * intelligibilis in actu: sicut autem in obiectu visus est aliquid,quasi materiale, quod accipitur ex parte rei * coloratæ: sed complementum formale visibilis, inquantum huiusmodi est ex parte lucis,quæ facit visibile in potentia esse visibile * in actu: ita etiam obiectum intellectus, quasi materialiter administratur, vel offertur à virtute imaginatiua:sed in esse formali intelligibili,completur ex lumine intellectus agentis, & secundum hanc formam,habet quòd sit perfectio in actu intellectus possibilis: & ita non sequitur deordinatio in partibus animæ,si intellectus possibilis pficiatur per species a phantasmatibus acceptas, inquantum illustrantur lumine intellectus agentis, q̃ est potẽna altior, q̃ intellectus possibilis. * D.752. * D.359. * D.361.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ cum phantasma sit obiectum intellectus possibilis, vt dictum est, secundum statum vitę,anima ad suum actum phantasmatibus indiget: non solum vt ab eis sciẽtiam accipiat secundum motum, qui est a sensibus ad animam: sed etiam vt habitum cognitionis,quam habet circa species phantasmatum, ponat secundum motum, qui est ab anima ad sensus,vt sic inspiciat in actu, quod per habitum cognitionis tenet in mente. Vnde etiam Dionys.dicit in epistola ad Titium,quòd illi qui intellectuales reuelationes accipiunt, eas quibusdam figuris circumponunt: vnde læsa imaginatione per læsionem organi, vt est in freneticis, intellectus impeditur, ab actuali consideratione etiam eorum, quæ prius sciebat. I

¶ Ad quartum dicendum, quòd exteriorum sensuum, actus in pueris distincti sunt: sed imaginatio consusa est, propter cerebri humiditatem excedentem: & ita etiam oportet,quod operatio intellectus sit confusa: non enim intellectus immediate ab exterioribus sensibus accipit: sed ab interioribus.

¶ Ad quintum dicendum, quod alia animalia non prosequuntur conueniens, & fugiunt nociuum, per rationis deliberationem, sed per naturalem instinctum extimatiuæ virtutis,& talis naturalis instinctus est, etiam in pueris.vnde etiam mammillas accipiunt,& alia eis conuenientia, etiam sine hoc quòd ab alijs doceantur. K

ARTICVLVS III.

Vtrum in statu innocentiæ pueri nascerentur in gratia.

AD Tertium sic proceditur. Videtur,quòd in statu innocentiæ pueri in gratia nascerentur, quia secundum considerationem Philosophi, sicut se habet propositum in proposito, ita & oppositum in opposito: sed homo corruptus per peccatum transmisit peccatum in posteros.ergo etiam,& gratiam,& iustitiam, quam habuit in posteros transmisisset.

¶ 2 Præt.

Titulo, vnde puenit malū in rebus.

¶ 2 Præt. Bonum est potentius, quàm malum, quia malum non agit, nisi virtute boni, vt dicit Dionys.4.cap.de diu.nom. Si ergo malum primi hominis adeo fuit potens, vt totum humanum genus interficeret, multo amplius eius gratia totum humanum genus iustificasset.

¶ 3 Præt. Adam non solum sibi, sed etiam nobis demeruit, quia per vnum hominē, peccatum, & mors, in mūdum intrauit. Rom.5. Sed meritū, & demeritum ab eadem potentia procedunt. ergo & ipse, si perstitisset, omnibus mereri potuisset: & ita omnes per eius meritum primam gratiam consecuti fuissent.

¶ 4 Præt. Impossibile est esse pœnam sine culpa: sed pœna peccati originalis est carentia visionis diuinæ. ergo cum in statu innocentiæ homines, sine peccato originali nati fuissent, habuissent meritum visionis diuinæ: sed hoc non potest haberi, nisi per gratiam. ergo nati fuissent in iustitia gratuita.

¶ 5 Præt. Homo per peccatum necessitatem peccandi incurrit. ergo si perstitisset, in iustitia confirmatus fuisset. Sed secundum Ansel. oportuit, vt qualis ipse fuit, tales etiam filios genuisset. ergo & omnes in iustitia cōfirmati fuissent, mox à natiuitate sua, vt peccare non possent.

De cōcept. virg. & peccato origi. c.10.

Sed contra. Illud quod infunditur immediate a Deo, vt anima rationalis, non transfunditur à parentibus: sed gratia est huiusmodi, vt in primo libro probatum est dist.14. ergo gratiam vel iustitiam, in posteros non transfudisset.

To. 3. summæ sniarū trac.3.c.6.

¶ Præt. Hugo de S. Victore dicit, quod homo si perstitisset, generasset filios sine peccato: sed tamen non necessario paternæ hæredes iustitiæ: & ita videtur, quòd iustitiam vel gratiam non transfudisset.

Respondeo. Dicendum, quod sicut dicit Philos. in 2. de generatione. In generatione est quædam circulatio, quæ tamen non redit in idem numero: sed ad idem specie. homo.n. generat hominem, non Sortes Sortem: & inde est, quod generatum generanti assimilatur in omnibus illis, quæ ad naturam speciei pertinent, nisi adueniat impedimentum, vt in monstris apparet. non autem oportet, quod assimiletur in proprietatibus, quæ consequuntur indiuiduum ratione indiuidui, & si aliquando contingat, quod in aliquibus proprietatibus, etiam personalibus assimiletur filius patri, hoc tantum accidit in accidentibus corporalibus, sicut quod albus generat album, & podagricus podagricum. non autem in perfectionibus animæ, generat sibi similem secundum actum, vt grammaticus generat grammaticum: sed forte secundum aptitudinem tantum, secundum quod ex complexione corporis, vnus est habilior alio, ad scientiam, vel doctrinam vel virtutem. Sciendum est ergo quòd duplex iustitia primo homini poterat conuenire: vna originalis, quæ erat secundum debitum ordinem corporis sub anima, & inferiorum virium sub superiori, & superioris sub Deo, & hæc quidem iustitia, ipsam naturam humanam ordinabat, in sui primordio ex diuino munere: & ideo talem iustitiam, in filios transfudisset. Est etiam alia iustitia gratuita, quæ actus meritorios elicit, & de hac est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod primus homo in naturalibus tantum creatus est, & non in gratuitis, & secundum hoc videtur, quod ad talem iustitiam requirebatur, quędam præparatio per actus personales: vnde secundū hoc, talis gratia, proprietas personalis erat ex parte animæ: & ideo nullo modo transfusa fuisset, nisi secundum aptitudinem tantum. Alij vero dicunt, quòd homo in

A gratia creatus est, & secundum hoc videtur, quod donum gratuitæ iustitiæ ipsi humanæ naturæ collatum sit: vnde cum infusione naturæ, simul etiam infusa fuisset gratia.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod peccatum originale est primo, & per se peccatū naturæ, & per posterius personæ: actuale actum est proprie peccatum personæ, quod per actum personalem incurritur. Et ideo, sicut peccatum originale transfunditur, & non peccatum actuale: ita etiam iustitia originalis naturalis transfusa fuisset, & forte non gratuita.

¶ Ad secundum dicendum, sicut ad primū.

¶ Ad tertium dicendum, quod peccatū non transit in posteros à primo parente per modum demeriti quasi ipse omnibus mortē meruerit, & infectionem peccati: sed per modum traductionis consequentis traductionem naturæ: non enim vnius personæ actus toti naturæ mereri, vel demereri potest, nisi limites humanæ naturæ transcendat, vt patet in Christo, qui Deus & homo est, vnde à Christo nascimur filij gratiæ, non per carnis traductionem: sed per meritum actionis. Ab Adam vero nascuntur filij iræ per propagationem, non per demeritum.

¶ Ad quartum dicendum, quod carentia visionis diuinæ, potest dupliciter intelligi, vel negatiue, & sic non est pœna, sed defectus naturalis cuilibet enim naturæ creaturæ conuenit, vt ex se non habeat, vnde in Dei visionem ascendere possit: vel priuatiue, & sic est pœna, secundum, quod importat quandam obnoxietatem ad non videndum Deum.

D ¶ Ad quintum dicendum, quòd probabile videtur, quod si Adam in prima tentatione perstitisset: nondum statim confirmationem iustitiæ fuisset adeptus: sed quādo in spiritualem vitam fuisset translatus, simul immortalitatem accepisset in corpore, & iustitiæ confirmationem in anima. Quod ergo dicitur, quòd quia tentationi succubuit, peccandi necessitatem incurrit, verum est de peccato veniali, quod gratiæ non opponitur, sed cuidam accidenti gratiæ, scilicet feruori: sed necessitatem peccandi mortaliter, homo etiam in peccato existens non habet, nisi peccari intelligatur in peccato esse: sicut videre dicitur habere visum. Non enim, qui in peccato est, potest per se non esse in peccato, vt possit à peccato, per se sine gratiæ infusione resurgere: nec tamen sequitur, si homo post peccatum, non potest in peccato non esse, quod in gratia existens, non possit in gratia non esse, quia homo per seipsum peccare potest, sed non per se resurgere. Si tamen concedatur, quod Adam confir-

E matus fuisset statim post victoriam tentationis, adhuc non sequitur, quòd filios confirmatos in iustitia genuisset, quia hoc sequebatur actus personales eius: & ita erat perfectio ad personam pertinens, quam non oportet in filios propagari: sicut si Adam donum philosophiæ habuit, vel miracula faciendi, non oportet, quòd filij eius hoc habuissent.

¶ Ad aliam etiam patet de plano solutio, quia non intelligitur gratia in posteros propagari à parentibus, quasi per virtutem fœminalem, gratiam filij consequerentur: sed quia cum transfusione naturæ, cui ea prouisione diuina gratia debebatur, simul gratia infusa fuisset, secundum vnam opinionem. Alia etiam authoritas inducta, intelligitur de iustitia gratuita, & non de originali, secundum vnam opinionem. Vel potest intelligi de operibus iustitiæ, quia si cum gratia nati fuissent, poterant per liberum arbitrium a iustitia parentum deuiare.

b *Vtrum sicut statura corporis: ita & sensu mentis paruuli nascerentur, & per accessum temporis proficerent in sensu & notitia veritatis, an mox nati in his essent perfecti.*

ET cum de corpore humano nō sit absurdum vel inconueniens hoc existimare, quæri solet, vtrū de sensu animæ, & cognitione veritatis, eodē modo sentiendum sit, vt scilicet hi, qui sine peccato nascerentur, sensu & intelligentia mentis imperfecti existerent, & per accessum temporis in his proficerent, vsque ad perfectionem, an mox conditi perfectionem sensus & cognitionis perciperent. Illi qui sentiunt paruulos natos, in statura corporis, & vsu membrorum, per accessum temporis profecturos, non diffitentur, eosdem in exordio natiuitatis sensu imperfectos existere, & per interuallū temporis, in sensu & cognitione proficere, vsq; ad perfectum. Ad quod quidā opponunt dicentes. Si mox nati non haberent perfectionem sensus, & intelligentiæ, ignorantia in eis esset, ignorātia autem peccati est pœna. Sed qui hoc dicunt, non satis diligenter considerant, quia non omnis qui aliquid nescit, vel minus perfecte

B aliquid, scit, statim ignorantiam habere, siue ignorans esse dicendus est, quia ignorātia non dicit, nisi cum id quod sciri, & non ignorari debet nescitur, talisque ignorantia pœna peccati est, cū mens vitio obscuratur: ne cognoscere valeat ea, quæ scire deberet.

De hominis translatione in meliorē statum, & de duobus bonis, altero hic dato, altero promisso.

C TAlis erat hominis institutio ante peccatum, secundum corporis conditionē. De hoc autem statu transferendus erat cū vniuersa posteritate sua, ad meliorem dignioremque

EXPOSITIO TEXTVS.

EXcipitur de honestate nuptiali, hoc modo, vt scilicet, q sine nuptijs turpitudinem culpæ, & pœnæ haberet, per honestatem matrimonij, turpitudine pœnæ remanente, turpitudo culpæ tollatur. Sed potuerunt in paradiso esse nuptiæ honorabiles, quia in statu illo, nuptiæ simpliciter virginitate honorabiliores fuissent, eo q in nullo integritate mētis læsa, fœcunditas carnis in matrimonio, sterilitati virginitatis pualuisset. Vel quia Deus nondum iusserat: videtur hoc esse falsum, quia actū matrimonialem præceperat Deus dicēs. Crescite & multiplicamini &c. Sed quod dicitur hic, potest intelligi de speciali iussione, ad determinatum tempus. Respōderi potest, quòd filios paruulos. In hac responsione Magistri, vnum asserit, scilicet q oporteat pueros, in principio natiuitatis, paruos quantitate esse. Sed tria sub dubio reliquit, quorum vnum est: si statim post natiuitatem in perfectam quantitatem transformati fuissent: sed hoc non potuit fieri operatione naturæ, sed solum diuino miraculo. Secundum est, an essent paruuli per aliquod tempus: ita q defectum quantitatis haberent: sed non virtutis, quantum ad membrorum officium. Tertium, si in vtroque per aliquod tempus imperfecti fuissent, scilicet, & quantitate & virtute.

DISTINCTIO XXI.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam determinauit hic Magister institutionem humanæ naturæ. Hic determinat lapsum eius per peccatum. Et diuiditur in duas partes. In prima determinat humanæ naturæ lapsum in primis parentibus, quantum ad actuale peccatum ipsorum. In secunda, determinat lapsum humanæ naturæ in posteris. dist. 30. ibi § In superioribus insinuatum est &c. § Prima in duas. In prima determinat principium peccati in primis parentibus. In secunda autem principium, quo cōtra peccatum iuuabatur, circa medium. 33. dist. ibi § Et quidem secundum animam, rationalis fuit homo. § Prima in tres. In prima determinat tentationem hostis, quæ fuit principium peccati exterius. In secunda inquirit, quod fuit principium intrinsecum. 22. dist. ibi § Hic videtur diligenter inuestigādum. § Item inquirit de permissione diuina, quæ fuit causa sine qua non. 23. dist. ibi § Præter. quæri solet &c. § Prima in duas. In prima determinat modum, & ordinem tentationis. In secunda ex modo tentationis, concludit grauitatem culpæ. ibi § Porro sciendum est, duas esse species tentationis. § Circa primum tria facit. Primo ostendit motiuum ad tentandum. Secundo tentationis ordinem. ibi § Vnde & mulierem tentauit. § Tertio tentationis formam. ibi § Tentatio autem est. § Circa secundum duo facit. Primo ostendit, quare per mulierem virum tentare voluit. Secundo mulierem per serpentem. ibi § Sed quia ille per violentiā &c. Circa quod duo facit: Primo assignat dicti rationem. Secundo remouet duas dubitationes. Vnam ibi § Ideoq; serpens dictus &c. § Alteram ibi § Hic quæri solet: quare mulier. § Circa tertium tria facit. Primo ostendit astutiam tentantis inuestigando conditionem tentanti. Secundo persuasionem sui propositi. ibi § Quia ad persuasionem suam &c. § § Porro sciendum est &c. § Hic ex ipsa tentatione ostendit modum culpæ. Et circa hoc tria facit. Primo distinguit tētationis modos, & quis eorum sit grauior, quia ille, qui est a carne. Secundo ostendit, q peccatum Adæ

F grauitatem quandam habet, quia tantum exteriori tentatione pulsatus cecidit, & tamen remissibile est, quia per alium tentatus fuit. ibi § Homo ergo, qui solo exteriori. § Tertio remouet quasdam dubitationes. ibi § Illud etiam notandum &c. Circa secundum duo facit. Primo ponit rationem, quam principaliter intendit, quare peccatum hominis sit remissibile, ex prædictis deductam. Secundo adiungit quandam aliam. ibi § Præter. angelica natura &c. § Circa tertium duo facit, secundum duas quæstiones quas mouet, quæ per se in litera patent. Secunda incipit ibi § Et quærit, quo loqui potuit §

statum, vbi cœlesti & æterno bono in cœlis sibi parato frueretur. Sicut enim ex duplici natura cōpactus est homo: ita illi duo bona conditor, à principio præparauit. Vnum temporale, alterum æternum. Vnū visibile, alterum inuisibile. Vnum carni, alterum spiritui. Et quia primum est, qđ est animale: deinde quod spirituale est, temporale, ac visibile bonum prius dedit. Inuisibile autem, & æternum promisit, & meritis, quærendum proposuit. Ad illius autem custodiam quod dederat, & ad aliud promerendū quod promiserat, naturali ratione in creatione animæ hominis inditæ, qua poterat inter bonum & malum discernere, præceptū addidit obediētiæ, per cuius obseruantiam datum nō perderet, & promissum obtineret, vt per meritum veniret ad præmium.

DISTINCTIO XXI.

A

De inuidia diaboli qua ad hominem tentandum accessit.

G VIdens igitur diabolus hominem, per obedientiæ humilitatem posse ascēdere: vnde ipse per superbiam corruerat, inuidit ei. Et qui prius per superbiam fuerat diabolus, idest deorsum lapsus, zelo inuidiæ factus est sathan, idest aduersarius. * Vnde & mulierem tentauit, in qua minus quàm in viro, rationē vigere nouit, eius enim malitia ad tentandum virtutē ti-

QVAES. I.

A

Hic est duplex quæstio.

Prima. De tentatione in communi.

Secunda. De tentatione primorum parentum.

H Circa primum quæruntur tria.

Primo. Cuius sit tentare.

Secundo. Vtrum oīs tentatio passiue accepta, cū peccato sit.

Tertio. Vtrum tentatio sit appetenda.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Deus tentet aliquem.

CIrca primum sic proceditur. Videtur q Dei non sit tentare. Tentatio enim est ad sumendum experimentum alicuius, quod nescitur: sed Deus nihil ignorat. ergo tentare sibi non competit.

¶ 2 Item. Videtur q nec dæmoni. Intentio.n. dæmonis est ad fallendum: sed tentatoris inquantū huiusmodi, non est fallere sed experiri. ergo dæmonis proprie officium nō est tentare. I

¶ 3 Item. Videtur, quòd nec carni conueniat. Caro enim cognitionis particeps esse non potest: sed & ei quod non cognoscit, non conuenit experiri vel tentare. ergo nullus proprie ad peccandum, à carne tentatur.

¶ 4 Item. Videtur q nec mundo. Nullus.n. tentat eum, quem abiectum reputat, quia tentatio de dubijs sit: sed mundus sanctos quasi abiectos reputat. ergo mundus non tentet eos.

¶ 5 Præt. Primæ Thes. 3. dicitur. Ne forte tentauerit vos is qui tentat. s. solus diabolus, cuius officium est tentare. ergo videtur, q nec mundus, nec caro, nec etiam Deus tentat.

Sed cōtra est quod dr Gen. 22. Tentauit Deus Abraam &c.

¶ Item Iaco. 2. dicitur. Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua: concupiscentia autem est peccatum, quod in carne habitat. ergo est aliqua tentatio à carne.

Respondeo. Dicendum, q ad perfectam rationem tentatio K nis tria concurrunt. Primo vt per tentationem, alicuius dubij cognitio accipiatur. Secundo, vt hoc sit intentum ab eo qui tentat. Tertio, vt ipsemet qui tentat, cognitionem illius rei accipere velit, & secundum hunc modum inuenitur tentatio in hominibus, sm q homo hominem tentat, vt experimentum sumat scientię, vel alterius qđ in ipso est. Alia vero dicitur tentatio, in qua saluantur duo ex his. s. manifestatio ignoti, & intentio eius, & hoc modo tentare dicitur Deus, vt patet in tentatione Abraæ: præceptum.n. de immolatione filij, tentatio eius dicitur, quia per hoc manifestabatur qualis esset, in obedientia & fide. Hanc etiā manifestationem Deus intendebat: sed tertium prædictorum huic tentationi defuit: non.n. ad hoc tentauit Deus Abraam, vt fidei eius cognitionem acciperet, q̄ prius sciebat, sed vt alijs manifesta esset in exemplum. Alia vero tentatio est, in qua saluatur vnum tm̄ dictorum, s. manifestatio tentati, & sic dr caro tentare, vel mundus, quia in his cognoscitur manifeste virtus, vel infirmitas mentis, sicut

in bello

in bello cognoscitur virtus militis, quāmuis hostes non impugnent, vt cognoscant, sed vt vincant. vnde ipsa impugnatio virtutis tentatio dicitur. hoc autem est, vel à principio intrinseco, s. ea corruptione carnis, & sic dicitur tentatio à carne: vel à principio extrinseco, & hoc dupliciter, quia illud quod exterius est, vel pugnat per modum obiecti, & sic est tentatio à mundo, cuius rebus corda hominum alliciuntur ad peccandū: vel per modum agentis, qui trahit ad peccatum persuadendo, terrēdo, blandiendo, & sic de alijs, & sic dicitur esse tentatio ab hoste scilicet diabolo, & ab his, qui sunt membra eius.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quòd Deus non tentat, vt sibi aliquid ignotum manifestū fiat: sed vt alijs manifestetur, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicēdum, q̄ in tentatione dæmonis est duplex finis. Vnus vltimus scilicet inducere ad peccatum, & quantum ad hoc habet rationem tentationis, secundum q̄ quælibet impugnatio dicitur tentatio. Alius est finis proximus, s. experiri ad qđ vitium, quisq; maxime pronus est, vt ad illud impugnando trahat, & sic saluatur ibi ratio tentationis, quantum ad primum modū, vnde Hugo de S. Victore diffiniens diaboli tentationem dicit sic. Tentare est callide experiri, & ante violentam impulsionem quasi quibusdam blandis conatibus probare. (lib. 2. allegoriarum sup Math. c. 13.)

¶ Ad tertium & quartum patet solutio, per illud quod iam supra dictum est, quia nō saluatur ibi tentatio, secundum quòd includit omnia tria prædicta.

¶ Ad quintum dicendum, q̄ solus diabolus dicitur tentare, non quia ipse sit semper immediatus tentator: sed quia ipse primo tentauit hominem, ex qua tentatione, parata est alijs tentātibus via. Vel aliter dicendum, q̄ diabolus solus dicitur tentare, quia illi soli, & membri eius conuenit impugnare virtutem, cum intentione occidendi hominem per peccatum, hoc autem caro non intendit: sed delectabili cognito perfrui, vel quia ipse vtitur rebus mundi & carne: sicut instrumentis ad tentandum hominem.

ARTICVLVS II.

b Vtrum tentatio à diabolo sit peccatum.

AD Secundum sic proceditur. Videtur q̄ tentatio, quę est ab hoste, etiam sit peccatum. Potestas enim minor, non potest intentionem potestatis maioris repellere: sed potestas dæmonis est maior quam potestas hominis, vt dicitur Iob. 40. Non est potestas super terram quæ ei. po. cō. ergo cum intentio dæmonis sit, vt inducat homines ad peccandum, videtur quòd homo semper quando ab eo tentatur, peccet.

¶ 2 Præt. Cum violentia excuset peccatum, vbi est maior violentia ibi minus peccatum: sed sicut in litera dicitur, grauior est tentatio, quæ est à carne quàm ab hoste. ergo cum illa, quæ est à carne sit peccatum, vt in litera dicitur, multo amplius illa, quæ est ab hoste peccatum erit.

¶ 3 Præte. Illud quod vitari non potest, non est in potestate nostra: sed quandiu in hac mortali vita viuimus, non omnino tentationem carnis vitare possumus. ergo non est in potestate nostra, & tamen peccatum est. ergo & tentatio quæ est ab hoste, quamuis in potestate nostra non sit, peccatum erit, cum in idem illicitum tendat.

¶ 4 Præt. Diabolus tentare non potest, nisi aliquid in hominem imprimendo: sed cum ipse sit pater iniquitatis & mendacij. Ioan 8. Ipse est mendax, & pater eius, impressum ab eo, non potest esse nisi peccatum. ergo videtur, q̄ semper quando tentat, in hominem peccatum imprimat,

mida, humanam naturam in ea parte vbi debilior videbatur, aggressa est. Vt forte illic aliquatenus præualeret, postmodum fiducialius ad alteram, quę robustior erat pulsandā, vel potius subuertendā accederet. Primum igitur solitariam fęminam explorauit, vt in ea primum omnem suæ tentationis vim experiretur.

a Quare in aliena forma venit.

SEd quia illi per violentiā nocere nō poterat, ad fraudem se conuertit, vt dolo hominem supplantaret, quem virtute superare nequiret. Ne autē fraus illius nimis manifestaret, in sua specie nō venit, ne aperte cognosceretur, & ita repelleretur. Iterū, nē nimis occulta foret fraus illius, quæ caueri non posset, & homo simul videretur iniuriam pati, si taliter circumueniri permitteret, cum Deus, vt præcauere non posset, in aliena quidem forma permissus est venire diabolus: sed in tali, in qua eius malitia facile posset depræhendi. Vt
B igitur in propria forma non veniret, voluntate sua factum est. Vt autem in forma, suæ malitiæ congruenti veniret, diuinitus factum est. Venit ergo ad hominem in serpente, qui forte si permitteretur, in columbæ specie venire maluisset: sed non erat dignum, vt spiritus malignus illam formā homini odiosam faceret, in qua spiri. sanctus appariturus erat. Non ergo nisi per serpētem

A ¶ 5 Præt. Motus vis concupiscibilis, in illicitum tendens tentatio carnis est, quæ peccatum in litera dicitur: sed vis concupiscibilis, cum sit affixa organo corporali cogi potest, & immutari per immutationem organi. ergo videtur, q̄ dæmon tentando nos, possit facere in nobis peccatum esse: & ita tētatio, quæ est tantū ab hoste, peccatum erit.

Sed contra. Vt dicitur Matt. 4. Christus à diabolo tentatus fuit: sed in eo locus peccati nō fuit. vnde ipse dicit Ioā. 14. Venit princeps mūdi huius &c. ergo non omnis tentatio, quæ est ab hoste peccatū est.

¶ Præt. vt Aug. dicit, nullus peccat in eo quod vitare non potest: sed homo nulla modo vitare potest, quin hostis eum tentet. ergo tētatio, quæ est ab hoste non est peccatum. (li. 3. de lib. arbitr. circa medium.)

Respondeo. Dicēdum, quòd peccatū vnius non consistit in actu alterius, sed in actu proprio, prout
C dicitur Ezech. 18. Anima quæ peccauerit ipsa morietur. In tentatione autem carnis, ipse appetitus illicitus, secundum quem aliquis tentari dicitur, est actus eius, qui tentatur: non enim sola caro concupiscit sed coniunctum: & ideo talis tentatio est * peccatum in eo qui tentatur. tentatio autem quæ est a mūdo, vel ab hoste est à principio extrinseco: vnde actus non pertinet ad tentatum, sed passio tantum, & propter hoc non est peccatum in tali tentatione, nisi per delectationē consensus, quia tunc tentatus incipit cooperari tentanti. (* D. 445.)

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quamuis potestas dæmonis, sit simpliciter maior quam potestas hominis: tamen quantum ad aliquid non est maior, scilicet quantum ad actus liber. arbi. qui cogi non possunt, quia horum actuum ipse homo dominus est, & non dæmon: & ideo potest homo tentationi eius resistere.

¶ Ad secundum dicendum, quòd tentatio carnis, pro tanto
D dicitur esse grauior, quia est ipsi tentato proximior, secundum q̄ per eam, quodammodo in diuersa desideria diuiditur, interioris & exterioris hominis: nec tamen est ibi violentia absoluta, quia interior homo non cogitur, sequi motum exterioris hominis: vnde adhuc remanet ratio peccati, & magis quā in tentatione hostis, secundum quòd ipsum desiderium est actus ipsius tentati, & quodammodo in potestate eius.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ quamuis homo non possit vitare tentationem carnis: ita q̄ nullam habeat, potest tamen vitare hanc, vel illam singulariter: & ita quodammodo est in potestate eius: sed tentatio, quæ est ab hoste nullo modo.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ dæmon potestatem habet imprimendi in imaginationem, vel repræsentando aliqua sensibilia exterius, vel etiam turbando imaginem interius, & quomodo hoc fit, supra in tractatu de angelis dictum est: & ideo secundum quòd hoc modo imprimit in nos tentare dicitur, hęc au-
E tem impressio ex hoc, non habet rationem peccati: cum non sit in appetitu: sed in appræhensione tantum: sed est tendens in peccatum, quantum est de ratione tentantis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd motus vis concupiscibilis potest dupliciter insurgere, vel ex qualitate organi, sicut calcitato corpore insurgit motus libidinis, sine aliqua imagine, & ille motus est pure naturalis, nec rationem peccati habens, & ad hoc potest virtus dæmonis, ex potestate suæ naturæ, quæ in transmutationem corporalium, potest nisi virtute diuina cohibeatur. Alius motus concupiscibilis est, qui insurgit ex appræhensione delectabilis, & ea parte illa appetitus concupiscibilis, habet quandam libertatem, ad minus in homine, secundum quòd potest obedire imperio rationis prohibentis, & sic in cōcupiscibili potest esse peccatum. sed hunc motum diabolus extorquere non potest.

ARTICVLVS III.

c *Vtrum tentatio sit appetenda.*

3.par q 41, a.ad 2. AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd tentetio sit appetenda. Primo per hoc quod dicitur Iac.1. Omne gaudium exi. &c. sed illud, de quo gaudendum est, quando habetur, est appetendum cum non hebetur. ergo tentatio est eppetenda.

¶ 2 Præter. Illud in quo manifestatur bonum alicuius, est appetédum, sed virtus in tentationibus osté ditur, & ibi quodam modo refloret. ergo idem quod prius.

¶ 3 Præt. Illud quod est materia & organum virtutis est appetendum, sed sicut dicit August. tentatio cui non consentitur, est materie exercendæ virtutis. ergo est appetenda.

¶ 4 Præte. Illud sine quo, non potest perueniri ad regnum, est studio appetendum, sed tentatio est huiusmodi, quia non coronabitur. nisi qui legitime certauerit. 2. Thi. 2. Certamen autem spirituale sine tentatione non est. ergo tentetio est eppetenda.

¶ 5 Præt. Vt scribitur 2. Corin. 12. Paulus petiuit stimulum carnis à se remoueri, per quem carnis tentatio intelligitur: sed ibi dicit glosa, ꝙ ipse hoc petés nesciuit, quid peteret. ergo videtur, ꝙ non est desiderandum extra tentationem esse.

Sed contra. Illud quod debemus orare, debemus desiderare: sed dominus Matt. 6. docet nos orare dicens. Et ne nos inducas in tentationem. ergo debemus desiderare tentationes à nobis remoueri. I

¶ Præt. Sicut voluntas nostre, debet diuinæ voluntati esse conformis: ita à voluntate hostis debet esse discordans, sed hostis vult & petit nos tentare, vt habetur Lucæ. 22. Ecce sathan expetiuit vos &c. ergo tentationem velle non debemus.

Respondeo. Dicendum, ꝙ cum bonum sit obiectum voluntatis, & desiderij, eo modo aliquid est adamandum, quo bonum. Inter bona eutem inuenitur aliquid, quod est bonum simpliciter, & per se, sicut bona honeste, quæ tanquàm fines appetuntur sui gratia, & si in aliud ducent, quia in omnibus honestis vtilitas honestati coincidit, nisi in vltimo, quod est finis finium, quod propter se tantum eppetédum est: aliquid tamen est quod in se bonitatem hebet, non tamen appetitur, si absolute consideretur: sed ex ordine ad finem bonitatem quandam sortitur, quæ vtilitas nominatur, & hæc sunt tantum propter aliud appetenda, vt sectio membri propter sanitatem & huiusmodi. Sed sciendum, ꝙ ad finem aliquem consequendum contingit aliquid dupliciter ordinari, per se scilicet & per eccidens. per se dico, quod quantum est in se, in finé debitum ductiuum est. per accidens autem, quod quantum in se est, in aliud duceret: sed ex concursu alterius causæ ducitur ad finem ipsum: sicut qui comedit venenum vt moriatur, & contingit ex hoc sanitas. Cum * ergo causa per accidens, non sit proportionata ad effectum, sed solum causa per se, ex ordine ad finem, qui est per accidens, non erit dicendum aliquid bonum vel appetibile simpliciter acceptum: sed solum concurrentibus omnibus, quæ ad hunc effectum determinât. Dico ergo, ꝙ tentatio per se ordinata est ad hominis perditionem, ad salutem vero nô ordinatur nisi per accidens. i. ex hoc, ꝙ vincitur per euxilium gratiæ diuinæ; & ideo tentari simpliciter non est eppetendum: sed tentari & vincere simul acceptum eppetédum est: sed quia propter nostram fragilitatem

*D. 539.

F victoria nimis dubia est: ideo securius fugitur quã quæratur.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ beatus Iac loquitur de tentatione tribuletionum, ad quarum patientiam hortatur, vt inter ees æquanimitatem & gaudium mentis seruent. non. n. aliter eas vincere possunt, nisi per patientiã: vnde ipsum gaudium victoria quędã est, quod quidem est nô de tentetionibus secundû se: sed de pe tientia, quæ tentatio nem vincit.

¶ Ad secundum dicé dum, quòd in tentationibus, non relucet bonum hominis, nisi præsupposito quodã alio scilicet eorum victorie cum qua eppetendæ sunt.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ non sunt materia virtutis, tanquã per se ad virtuté ordinatæ: sed per accidens tantum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd tentationes non sunt necessariæ, vt perueniatur ad regnum: nisi necessitate conditionata, hc scilicet vt si tentationes adueniant, non veniatur ad regnum vincantur, sed tentationes aduenire non est necesseriû absolute, nisi secundum corruptionem stetus præsentis, ex que sequitur pugna carnis eduersus spiritum, quæ tentatio dicitur.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ Paulum petens à se stimulû carnis remoueri, rectè petijt, habita consideratione ipsius stimuli absolute: sed quia considerato euentu pugnæ, in que victor futurus erat, remotio stimuli non sibi expediebat, qui tamen euentus sibi certus non erat, pro tanto dicitur nescisse, quid peteret: vnde certificatus de doctrina, verbo domini dicentis, Sufficit tibi gratia mea, patienter stimulum sustinuit.

tentare, permissus fuit diabolus, vt per illud quod fortis erat, astutiã tentantis animaduertere fœmina quiret. Diabolus enim per serpenté tentabat, in quo loquebatur. Ideoq; serpens dictus est esse callidior cunctis animãtibus terræ. Quia vt ait Aug. mali angeli, licet superbia deiecti: natura tamen sunt excellentiores omnibus bestijs, propter eminentiam rationis, quàmuis serpens non rationali anima, sed spiritu diabolico, possit sapientissimus dici. Non ergo mirum si diabolus spiritu suo implens serpentem, sicut vates implebat, sapientissimum reddiderat omnium bestiarum: quem tamen ad tentandum non elegit diabolus: sed per quod animal permissus fuit, tentauit. Vnde Aug. super Genes. Non est putandum, quòd diabolus serpentem, per quem tentaret elegerit: sed cum decipere cuperet non potuit, nisi per quod animal posse permissus est. Nocẽdi enim voluntas inest cuiq; à se: sed potestas à Deo. Sic autem loquebatur diabolus, per serpentem ignorantem: sicut per energuminos vel per phanaticos loquitur. Serpente enim velut organo est vsus mouens naturam eius ad exprimendos sonos verborũ, & signa quibus suam monstraret voluntatem. G Serpens ergo nec verba intelligebat, nec rationalis est factus, callidissimus tamen dictus est, propter astutiam diaboli. Locutus est autem sicut asina Balaam: sed hoc diabolicum, illud angelicum fuit. Boni enim & mali angeli, similiter operantur. Hic quæri solet, quare mulier non horruit serpentem? Quia cum nouerit creatum esse, etiam officium loquendi à Deo, accepisse putauit.

H *De modo tentationis.*

TEntatio autem hoc modo facta est. Stans coram fœmina hostis superbus, non audet in verba pſuasionis exire,

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur specialiter de tentatione primorum parentum.

Et circa hoc quæruntur tria.

Primo. De progressu tentationis.
Secundo. De quantitate peccati tentationem sequentis.
Tertio. Vtrum Adem potuerit peccare venialiter antequam mortaliter.

K

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum diabolus ex inuidia, & in forma serpentis tentauerit Euam.*

AD Primum sic proceditur. Videtur non fuisse talis tentationis progressus, qualis in litera describitur. Inuidia enim respectu superioris est: vnde dicitur Iob. 5. Paruulum occidit inuidia: sed Adam non erat superior dæmone, ad minus reputatione dæmonis, qui fuit superbissimus. ergo non est ex inuidia, stimulatus ed tentandum.

¶ 2 Præter. In primo statu, anima corpori omnino imperabat. ergo diuersitas, quę erat ex parte corporis, nullo modo in animam redundabat: sed mulier differebat à viro, secundum corporis dispositionem, vnde Philosophus in 10. Meta. dicit, quòd mas & fœmina differunt differentijs materialibus. ergo tunc temporis non oportebat, ꝙ fœmina esset minus sapiens,

vel

vel fortis quàm vir: & ita nulla ratio videtur, quare per mulierem ad virum tentando transierit.

¶ 3 Præterea. Tentatio est assimilatio boni ad fallendum, vt Cassiod. super psalmos dicit. Si ergo iniquus persuasor, tentare hominem disponebat, formam boni persuasoris, scilicet angeli assumere debuit.

Si dicatur quòd non fuit pmissus, ne homo quasi violenter deciperetur.

¶ 4 Cõtra. Ad pium custodẽ pertinet magis infirmis, maioris defensionis auxilium exhibere. cum ergo post peccatum, quando natura humana est infirmior, non cohibeatur sathanas, quin in angelum lucis se transformet, vt dicitur 2. Corint. 10. Multo minus tũc cohiberi debuit.

¶ 5 Præterea. Consideratio præcepti in actu à peccato retrahit, & sic tentationis effectum impedit. si ergo tentator ad trahẽdum in peccatum venerat, videt quòd inconuenienter mulierem, in memoriã præcepti adduxerit.

Sed Cõtra. Est qđ dicitur Sapien 3. Inuidia diaboli &c. Et ita videtur, quòd ex

metuens depræhendi. Sed sub interrogatione eam aggreditur, vt ex responsione colligeret, qualiter in malitia procedere posset. Cur inquit præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno paradisi? Cui respondit mulier. De fructu lignorũ, quę sunt in paradiso vescimur. De fructu B vero ligni, quod est in medio paradisi, pręcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus: ne forte moriamur. In quo verbo dedit locum tentanti: cum dixit, ne forte moriamur. Vnde mox diabolus dixit ad mulierẽ. Nequaquàm moriemini. Scit.n. Deus, ꝙ in quocunque die, comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Attende ordinem ac progressum humanæ pditionis. Primo Deꝰ dixerat quacunque die comederitis ex eo C morte moriemini. Deinde mulier dixit. Ne forte moriamur. Nouissime autem serpens dixit, Nequaquàm moriemini: Deus

inuidia diabolus commotus fuerit ad tendandum.

¶ Præterea. vt Augusti. dicit: ordo tentationis interioris, quæ in nobis nunc agitur, præsentat ordinem tentationis, in primis parentibus seruatum: sed in nobis tentatio à sensualitate incipit, & per inferiorem rationem in superiorem producitur. cum ergo sensualitas serpentem repræsentet, & inferior ratio mulierem, & superior virum, videtur quòd decentissimus fuit talis ordo tentationis in primo peccato, vt in eo possit peccatorum sequentium similitudo ostendi. D

Respondeo. Dicendum, ꝙ sicut Magister dixit. 7. dist. dæmones quædam possunt per naturæ suæ potestatẽ, quæ non possunt propter Dei, vel angelorum cohibitionem: ita etiam & eorum astutia intellectus, & nequitia voluntatis in multis impeditur, vt non faciant omne quod volunt, etiam quod ad finem suæ intentionis conueniens astute vident: vnde in tentatione primorum parentum, diabolus aliquid fecit quod voluit, vt. s. à muliere tentationem inciperet, & vt aliena forma veniret: ꝙ autem in forma serpentis veniret, non sponte elegit: sed ex permissione diuina, quæ eum alias species, in quibus magis posset latere, assumere prohibebat, vt in litera dicitur.

¶ Ad Primum. ergo dicendum, ꝙ diabolus homini inuidebat, quem sibi superiorem futurum putabat si illuc ascenderet: vnde ipse descenderat, & in hoc ipso iam superiorem, ꝙ ad bonũ illud habẽdum, paratus erat homo, quod ipse dæmon in perpetuum amiserat, nec in hoc aliquid eius superbię derogatur, E quia superbia potius est in appetitu excellentiæ, quàm in ęstimatione, nisi prout æstimatio ex appetitu excellẽtiæ nascitur, qui oculos mentis claudit. Vnde superbi frequenter alios se superiores, in multis æstimant, qui tamen multa sibi magis digna esse cogitant, propter alia bona in quibus alios excedere videntur: & ideo ex ipsa superbia inuidiæ, zelus oritur, Vnde dicit Aug. 11. super Gen. amando quisque excellẽtiam suam, vel paribus inuidet, ꝙ ei coæquantur, vel inferioribus, ne sibi coæquentur, vel superioribus, quòd ei non coæquentur.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ alia est obedientia corporis, ad animam in primo statu, & alia in vltimo. In primo enim statu, sic erat subiectum corpus animæ, vt nihil in corpore contingere posset, quod contra bonum animę foret, vel quantum ad esse, vel quantum ad operationem: nec tamen remouebatur, quin etiam tunc secundum diuersitatem corporum, diuer-

A sa fuisset dignitas animarum, cum oporteat animæ ad corpus proportionem esse, vt formæ ad materiam, & motoris ad motum: & ideo mulier etiam quantum ad animam, viro imperfectior erat. In vltimo vero statu, talis erit subiectio, vt etiam qualitas corporis, sequatur virtutem mentis: vnde secundum

affirmauit. Mulier quasi ambigendo illud dixit, Diabolus negauit. Quæ igitur dubitauit ab affirmante recessit, & neganti appropinquauit.

De versutia diaboli, qui vt facilius persuaderet, malum remouit, & bonum in pollicito duplicauit. B

QVi ad suam persuasionem pleniter suffulciendam, id est vt malũ quod intendebat libere persuaderet, & malum quod mulier timuit, negãdo remouit & promissionem addidit, & vt eius psuasio citius reciperetur, promissionem duplicauit. Vnam nempe comestionẽ suadens, duo in præmio proposuit, similitudinem Dei, scientiãque boni & mali spondens. Vbi tribus modis hominem tẽtauit, C scilicet gula in persuasione cibi, cum dixit. In quacunque die comederitis. Inani gloria in promissione deitatis, cum dixit. Eritis sicut dij. Auaritia in promis-

diuersitatem meritorũ, erit anima vnius, alia dignior, & corpus gloriosius: vnde non erit differentia, propter sexum diuersum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in litera dicitur, aliã speciem, in qua appareret, & præcipue boni angeli, libẽter elegisset: sed permissus non fuit.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ quãmuis homo in primo statu esset fortior: tamẽ post peccatum factus est cautior, per experientiam mali: vnde fraudibꝰ hostis, quas quotidie experitur, meliꝰ resistere nouit, vel quia in pœnam peccati hoc cõsecutum est, vt homo qui diabolo se sponte subiecit, violentius ab eo impugnetur.

¶ Ad quintum dicẽdum, ꝙ secundũ Philosophum in 3. & in 7. Ethic. omnis malus quodammodo ignorans est: oportet. n. ꝙ existimatio rationis in peccante corrumpatur, quia malum pro bono eligit. Hoc autem contingit dupliciter, vel in vniuersali, vel in particulari. rectam autem æstimationem in particulari corrumpit delectatio, vt Philosophus in 6. Ethic. dicit, & etiam aliæ passiones, quæ tunc inesse homini non poterant præter regulam rationis: & ideo oportuit, vt in vniuersali æstimatio corrumperetur: & ideo præceptum ad memoriam re- D duxit tentator, vt æstimationem rectam falsis suasionibus corrumperet, & sic ad peccandum inclinaret.

¶ Vel dicendum, vt dicit Aug. 11. super Gen. Ideo prius interrogauit serpens, & respondet hæc mulier, vt in præuaricatione esset inexcusabilis, nec vllo modo dici posset illud, quod pręceperat Deus, oblitam fuisse mulierem, quamquam & obliuio præcepti maxime vnius, & tam necessarij ad maximam culpam damnabilis negligentiæ pertineret, verumtamen euidentior eius transgressio est, cum memoriæ retinetur, & tanquàm in illo Deus assistens præsensque contemnitur.

ARTICVLVS II.

b Vtrum peccatum Adæ fuerit grauius omnibus alijs peccatis.

E AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd peccatum Adę grauius fuerit omnibus alijs peccatis, quia sicut dicit Aug. in lib. de ciui. Dei. Magna est. n. in peccando iniquitas, cui tanta est in non peccando facultas: sed Adam facilius potuit vitare peccatum quàm aliquis sequentium. ergo ipse grauius peccauit.

¶ 2 Præter. Aug. dicit, ꝙ ex hoc aliquid est malum, quia adimit bonum: sed peccatum primi hominis plus de bono ademit, totam naturam humanam corrumpens, quàm aliquod peccatorum sequentium. ergo peius alijs fuit.

¶ 3 Præt. Maiori culpæ maior pœna debetur: sed peccatum Adæ grauissime punitum fuit a Deo, quia ad omnes posteros eius pœna extenditur. ergo grauius alijs fuit.

¶ 4 Præter. Videtur quòd etiam irremissibile fuerit, quia bonum gratiæ excedit bonum naturæ, angelus autem per peccatum a statu naturalium tantum cecidit, secũdum opinionem illorum,

illorum, qui dicunt eos in naturalibus tantum creatos, homo autem etiam a statu gratiæ cecidit. Cum ergo tantum casus sit grauior quantum gradus sit altior, videtur quòd irremissibilius fuerit peccatum Adæ, quam etiam demonis.

¶ 5 Præterea. Bonum est potius quàm malum: sed Adam per peccatum totam naturam humanã corrupit, quia in eo originaliter erat. si ergo pœnitere potuisset, & sic remedium peccati sui habere, videtur quòd totam naturã humanam reintegrare potuisset, quod falsum est, quia hoc solus filius Dei potuit. ergo idem qđ prius.

Sed Contra. Illud qđ habet plures rationes mali, magis est malum, sed Adã peccauit faciendo illud quod erat malũ solum, quia prohibitum, multi autẽ peccant faciendo illud quod est vtrumq; modo malum & secundum se, & quia prohibitum. ergo videtur ꝙ multorũ peccata grauiora sint peccatu Adæ.

¶ Præter. Peccatum qđ est ex certa malitia, grauius est peccato quod est per ignoranciam: sed peccatum primum hominis fuit quodammodo per ignorantiam, vt infra patebit. ergo videtur quòd eo multa grauiora sint, quæ ex certa malitia generantur.

sione scientiæ, cum dixit. Sciẽtes bonum & malum. Gula est immoderata cibi auiditas. Vana gloria est amor propriæ excellentiæ. Auaritia immoderata habẽdi cupiditas, quæ non est tantum pecuniæ: sed etiam altitudinis & scientiæ, cum supra modum sublimitas ambitur.

G

De duplici tentationis specie.

PORRO sciendum est, duas esse species tentationis, interiorem. s. & exteriorem. Exterior tentatio est, quando nobis extrinsecus, malũ visibiliter suggeritur, verbo vel signo aliquo, vt ille cui fit ad cõsensum peccati declinet, & talis tentatio tantum fit ab aduersario. Interior vero tentatio est, quando inuisibiliter malum nobis intrinsecus suggeritur. Et hæc tentatio aliquando fit ab hoste, aliquando à carne. H Nã & diabolus inuisibiliter mala suggerit, & ex carnis corruptione suboritur motus illicitus,

Respondeo. Dicendum, ꝙ in peccato possunt multa considerari, ex quibus peccatum grauitatem trahere potest, & contingit ꝙ illud peccatum quod secundum vnum est grauius, secundum aliud leuius inueniatur, illud tamẽ simpliciter grauius considerandum est, quod secundum plura & potentiora grauius inuenitur, & præcipue secundum speciem peccati, quia quantitas cõsequens speciem peccati, est peccato essentialior quàm quæ circunstantias peccati sequitur. Secundum hoc ergo dicendum, quòd peccatum Adæ quantum ad hoc grauius alijs fuit quòd minori tentatione pulsatus cecidit, & ꝙ facilius resistere potuisset, sed quantum ad speciem peccati, & quantum ad alias circunstantias, quæ peccatum magis exaggerant, multa grauiora peccata sunt secuta. I

Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ hoc fuit per accidens ꝙ maiorem læsionem intulit, ex hoc ꝙ scilicet naturam integram inuenit, vnde non sequitur ꝙ grauius ceteris fuerit, quia hoc idem etiam sequentia peccata fecissent, si talem naturam inuenissent, sicut & secundum peccatum mortale gratia non priuat, quia eam non inuenit, sed priuaret si inueniret.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ pœna peccati Adæ, dupliciter dicitur. Vna quæ debetur sibi inquantum est quoddam singulare peccatum & personale, & sic multis alijs peccatis grauior pœna debita fuit. Alia quæ debetur sibi indirecte ratione infectionis originalis peccati ex ipso creatæ, & sic maxima pœna ipsum primum peccatũ secuta est, sed grauitas huius pœnæ non commensuratur quantitati primi peccati, vt fuit quoddam personale peccatum, sed secundum quòd corrumpit naturam. K

¶ Ad quartum dicendum, quòd quàmuis gratia excedat naturam, tamen quia potentia naturalis est quę substantiã actus administrat, qui ex gratia informatur, ideo defectus naturalis boni magis excusat peccati actum, quàm etiam carentia gratiæ: gratia enim non eleuat hominem, vt statim eliciat actum intellectus deiformis, quod tamen angelus ex natura habet, & ideo magis facit ad irremissibilitatem peccati superioritas naturæ, quàm excessus gratiæ. Causa tamen quare peccatum F angeli est irremissibile & non peccatum hominis, supra in tractatu de angelis dicta est.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ sicut homo pẽr se gratiam amittere potest, nec tamen per se potest gratiam recuperare, quia gratia virtutem naturæ excedit, ita etiam homo potuit integritate innocentiæ amittere, quæ conditionem naturæ excedebat, vt dictum est, nec tamen potuit eã recuperare, nisi ille q supra naturam erat, nã gratia quæ postmodum Adę reddita creditur, non nisi ad actus ꝑsonales se extendebat, vnde naturam in illud quod supra se est, eleuare nõ poterat. i. in originalẽ iustitiam & impassibilitatem quæ supra conditionem principiorum naturæ humanæ erat.

& titillatio praua. Ideoque tentatio, quæ est ex carne, non fit sine peccato. Quæ autem est ab hoste, nisi ei consentiatur, nõ habet peccatũ, sed est materia exercendæ virtutis. Tentatio autem carnis interior difficilius vincitur, quia interius oppugnans, de nostro contra nos roboratur. ∴ Homo igitur qui sola exteriori tentatione pulsatus cecidit, tãto grauius plectendus erat, quanto leuiori impulsu fuerat protestatus. Et tamen quia aliquam licet modicam cadendi occasionem habuerit: idcirco per Dei gratiam, iuuari potuit ad veniam, vt qui per alium ceciderat, ꝑ alium erigeretur. Qui ergo incitatorẽ habuit ad malum, non iniuste reparatorem habuit ad bonum. Diabolus vero qui sine alicuius tentatione peccauit, per alium, vt surgeret, iuuari non debuit, nec per se potuit, & ideo irremediabile peccatum eius extitit. Peccatum, vero hominis sicut per alium habuit initium, ita per

ARTIC. III.

¶ Vtrum Adam in statu innocentiæ potuerit peccare venialiter.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod Adam in primo statu venialiter peccare potuit: dispositio enim præcedit perfectionem, sed veniale est dispositio ad mortale. ergo videtur quòd prius venialiter quam mortaliter peccauerit. 12. q. 89. 3. ad 3. Et Mala. q. 7. ar. 7.

¶ 2 Præt. Lib. arb. se habet ad opposita, & præcipue si confirmatum non sit: sed lib. arbit. hominis in primo statu confirmatum non erat. ergo sicut poterat non peccare venialiter, ita etiam poterat peccare venialiter.

¶ 3 Præt. Quicunq; potest id quod plus est, potest illud quod minus est: sed plus est peccare mortaliter quam venialiter. cũ ergo potuit peccare mortaliter potuit peccare venialiter.

¶ 4 Præt. Mortale peccatũ magis repugnat rectitudini, & gratiæ, quam peccatum veniale: sed rectitudo innocentiæ nõ impediebat quin mortaliter peccare posset. ergo multo minus impediebat, quin etiam venialiter peccaret.

¶ 5 Præt. Impossibile est quod aliquis credat, vel æstimet illud de cuius contrario certus est: sed Adam vt dicit August. credidit peccatum quod ipse committeret veniale esse. ergo ipse nesciebat se non posse venialiter peccare: sed si non potuisset, sciuisset se non posse, quia hoc nobilitatis in eo erat, & inconueniens est nos habere nobilissimos habitus & nos latent, vt Philosophus in 2. poste. ergo Adam venialiter peccare potuit.

¶ Si dicatur, quòd non potuit peccare venialiter, quia non poterant inferiores vires auerti nisi prius ratio superior auerteretur.

¶ 6 Contra. In ratione superiori non tantum est peccatũ mortale, sed etiam veniale, ergo potuisset deordinatio aliqua in superiori ratione fuisse per veniale peccatum, sicut & quando aliquis aliquem motum infidelitatis sentit.

Sed Contra. Peccatum veniale in nobis causatur ex pronitate ad peccandum, & ex quadam impulsione carnis corruptæ, sed hoc totum per peccatum secutum est. ergo videtur quòd ante mortale peccatum, veniale peccatum esse non potuit.

¶ Præt. Paruum motiuum non commouet magnam virtutẽ: sed veniale peccatum paruum habet motiuum in quo appetitus non vt in fine quiescit. ergo cum virtus humana in primo statu esset fortissima, videtur quòd per veniale peccatum commoueri non poterat.

Respondeo, Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, talis erat primi status rectitudo, vt superior pars rationis, Deo subijceretur,

A fetur, cui subijcerentur inferiores vires, quibus subijceretur corpus, ita ꝙ prima subiectio erat causa secundæ, & sic deinceps. Manente autem causa, maneret effectus: vnde sicut quandiu homo erat subditus Deo nihil in corporie partibus contingere poterat contrarium animæ, ita etiam nihil in viribus animæ cōtingere poterat, quod superior ratio non ordinaret in Deum, quod autē in Deum recte ordinatū est, veniale peccatū nō est, & ita * veniale peccatū in primo statu contingere nō poterat sicut nec mors, nisi prius ordo mētis ad Deum tolleretur, qood sine peccato mortali fieri nō potuit. (* D.75.)

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ duplex est dispositio, quędā est, quæ necessaria est ad esse eius ad qđ disponit, & hæc semper pręcedit illud ad quod disponit, sicut calor formam ignis: quædam vero dispositio ordinatur ad facilitatem eius ad qđ disponit, quod quidem sine ea esse potest, sed nō ita de facili, sicut quòd ligna perfunduntur oleo, vt inflammentur citius, & sic veniale peccatum est dispositio ad mortale.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ Adam in primo statu habebat lib. arb. ad peccandū venialiter, sed hoc nō poterat in actū exire, nisi prius peccaret mortaliter. Et ratio huius dicta est, vel potest dici ꝙ comparando lib. arb. ad obiectum suum, confirmatum non erat, sed comparando vnum ordinem ad alium, habebat quandam confirmationem, vt scilicet inferior ordo superiorem inuiolabiliter sequeretur. D

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ differt in potentijs actiuis & passiuis, quia in potentijs actiuis quod potest in plus, etiam in minus potest, vt qui potest ferre. 100. lib. potest etiam ferre 10. In potentijs autem passiuis est econuerso, qui enim potest pati à paruo potest etiam pati à maiori, vt si aliquis potest vinci ab vno, potest etiam vinci à duobus, sed non conuertitur, & talis potentia est potentia peccandi, qui enim peccat, à peccati sui concupiscentia vincitur.

¶ Ad quartum dicendū, ꝙ rectitudo originalis iustitię in tantum repugnabat culpæ mortali, vt simul cum ea esse non posset, tamen culpa mortalis quæ ei opposita erat, ipsam priuare poterat. Venialis aūt culpa nec priuare iustitiam originalē poterat, cuius principium erat in ordine superioris partis in deū, à quo veniale peccatum non separat, nec simul poterat cum ea esse propter ordinem inferiorum sub superiori. E

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ Adam etsi peccare non posset venialiter, tamen poterat de hoc certus non esse, ꝙ enim habitus nobilissimi nos non lateāt, intelligitur de habitibus cognitiuæ partis, de quorum perfectione certitudo est, non autem de habitibus affectiuę, qui latent, vt in charitate patet. Et prętcrea si sciuisset in vniuersali poterat in particulari non considerare. Vel melius dicendum, ꝙ veniale dicitur tripliciter, scilicet ex genere, vt verbum ociosum. veniale ex causa, vt quod ex infirmitate, vel ignorantia geritur, quod excusabilitatem quandam habet, & est veniale ex euentu, sicut culpam præcedentem mortalem confessio sequens venialem facit, vt Amb. dicit, quia relinquitur reatus tēporalis pœnæ: cum ergo Aug. dicit quòd credidit peccatum esse veniale, intelligitur veniale ex causa, quod quandoque etiam mortale est simpliciter.

¶ Ad sextum dicendum, quòd sicut in parte intellectiua, speculatiua suprema pars est, quæ principijs per se notis inhęret, ita in ratione practica suprema pars est, quæ fini adhęret, qa finis in operabilibus est sicut principiū primum indemonstrabile in speculatiuis, vt in 6. & 7. Ethi. Philosophos dicit. & hæc pars non potest deordinata esse nisi ꝑ peccatum mortale, qđ finem cōtrarium ponit, ab ordine autem huius partis totus ordo originalis iustitiæ dependebat, & ideo nisi prius mortaliter peccasset, nulla inordinatio in eo esse potuisset. Cap. 9.

EXPOSITIO TEXTUS.

Diabolus ꝑ serpentem tentabat in quo loquebatur. Modus in quo angeli boni, vel mali in assumptis corporib' loqui possunt, supra di. 8. tact' est. {Serpēs dictus est esse callidior &c.} Videt hoc esse falsum, quia quodcunq; animal diabolus assumpsisset, eandem calliditatem habuisset, si propria calliditate astutus nō erat, vt ipse subdit. (Luc. 11. c. 5.) ¶ Sed dicendum ꝙ in his quæ visibiliter gerebantur, ea quæ non vidētur intelligi poterant. Serpēs autem, & si astutiam ad nocendum homini spiritualiter ex se non haberet, habet tamen astutiam ad nocendum sibi corporaliter, vnde astutia exterior serpentis astutiam spiritualem dæmonis designat, & ideo callidior alijs animantibus dicitur propter astutiam dęmonis qua mouebatur, per quam & diabolus designabatur. {Sicut per energuminos & phanaticos} Energumini dicuntur quasi interius laborantes ab eo quod est in, & erge quod est labor. Phanatici dicuntur ex hoc quòd in phanis, vel templis idolorum à dæmonibus responsa accipiebant, sed vtrunque hic pro arreptis à dæmone accipitur. {Auaritia immoderata habendi cupiditas &c.} Hoc quod hic dicitur de auaritia non est intelligendum de ea secundum quòd est speciale vitium vnum de 7. capitalibus, quia sic non differt à superbia, quę est appetitus immoderatus propriæ excellētiæ, sed sumitur hic auaritia prout est generale vitium ad omnia peccata, quæ in appetitu quorumcunque bonorum naturalium consistunt, vt curiositas, superbia, & huiusmodi, vt distinguit August. 11. super Genes.

DISTINCTIO XXII.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam determinauit principiū humani casus ex parte tētatoris, hic determinat principium intrinsecum ex parte ipsius hois peccantis Et diuiditur in partes duas. In prima inquirit quod fuerit in homine primum peccatum, origo & radix peccatorum sequentium. In secunda inquirit, quid fuerit principium illius primi peccati. ibi {Solet etiam quæri

---

alium non incongrue habuit remedium.

Quare homo non angelus sit redemptus.

PRæterea, angelica natura quoniam non tota perierat, sed ex parte perstiterat, non est redempta, humana vero tota perierat, & ideo ne penitus perderetur, ex parte est redempta, vt inde ruina suppleretur angelica. Vnde Aug. in Enchi. Placuit vniuersitatis creatori, & moderatori, vt quoniam non tota multitudo angelorum Deum deserendo perierat, ea quæ perierat in perpetua ꝑditione remaneret. Quæ autem cū Deo illa deserente perstiterat, de sua certissime cognita semper felicitate gauderet. At vero creatura rationalis quæ in hominibus erat, quoniam peccatis atque supplicijs tota perierat, ex parte reparari poterat, vnde angelicæ societati suppleretur, quod ruina illa minuerat, hoc enim promissum est sanctis, quod erunt æquales angelis Dei. B

Quòd non soli viro præceptum fuit datum.

ILlud etiam notandum est, ꝙ non soli viro præceptum videtur esse datū, cum ipsa mulier testetur sibi etiam esse mandatum dicens. Præcepit nobis Deus &c. Supra tamē legitur. Ante factam mulierem, Deū dixisse viro. De ligno scientiæ boni, & mali ne comedas, nō dixit ne comedatis. Forte quia facturus erat mulierem, sic præcepit, vt per virū ad mulierem perueniret mandatum, quia mulier quę subiecta viro fuit, non nisi mediante viro diuinum debuit accipere præceptū. Vnde ait Apostolus. Si quid voluerint discere mulieres, domi viros suos interrogēt. Si quæritur quomodo loqui potuerūt vel loquentē intelligere, qui non didicerant inter loquentes crescendo, vel magisterio, dicimus quia Deus eos tales fecerat, qui possent loqui, & discere ab alijs si essent. C

DISTIN. XXII.

A

HIc videtur diligenter inuestigandum esse, quæ fuerit origo & radix illius peccati: * Quidam putant quandam elationē in animo hominis præcessisse, ex qua diaboli suggestioni consensit. Quod videtur Aug. innuere super Genesim ita dicēs. Non est putandum quòd homo deijceretur nisi præcessisset in eo quędam elatio comprimenda, vt

quæri &c.} Prima diuiditur in partes tres. In prima dicit ꝙ primum peccatum in homine fuit elatio. In secunda ostendẽdo ꝙ diuersimode fuit in viro & muliere. ibi {Et talis quidem elatio.} In tertia ex hoc concludit peccatum mulieris grauius peccato viri fuisse. ibi {Ex quo manifeste aduerti potest.} ¶ Circa primum tria facit. Primo, ponit quorundam opinionem, & rationes eorum, ponentium superbiam in corde hominis etiam tẽtationem dæmonis præcessisse. Secũdo, obijcit in contrarium. ibi {Quòd si ita fuerit &c.} Tertio, determinat veritatem. ibi {Quòd circa prædicta Augu.} {Et talis quidẽ &c.} Hic ostendit qualis fuerit elatio viri & mulieris. Et primo qualis fuerit elatio mulieris. Secundo qualis fuerit elatio viri. ibi {Solet quæri verum talis.} {Ex quo manifeste &c.} Hic cõcludit ex prædictis ꝙ peccatũ mulieris grauius fuit peccato viri. Et primo ostendit propositum. Secundo, obijcit in contrarium ibi {Sed hoc videtur cõtrarium.} Quòd autem peccatum mulieris grauiꝰ fuerit ostendit tripliciter. Primo, ex motiuo ad peccandum, quia ex maiori superbia. Secũdo, ex offensa, quia in plures peccauit. ibi {Quæ etiam in se.} Tertio, ex pœna, quia grauius punita est. ibi {Inde etiam colligitur.} {Sed hoc videtur contrarium &c.} Hic obijcit contra hoc qđ dictum est. Et primo ostendit æquale fuisse peccatum. Secundo, ostendit peccatum viri fuisse grauius ibi {His autem opponi solet.} ¶ Circa primum duo facit. Secũdum ꝙ duas authoritates contra definita inducit. Secunda incipit ibi {Veruntamen & de viro &c.} Quælibet autem istarum partium diuiditur in obiectionem & responsionem. {Solet etiam quæri &c.} Hic inquirit quod fuerit principium illius peccati. Et diuiditur in duas partes secundum quòd duas mouet quæstiones. Secunda incipit. ibi {Si vero quæritur &c.}

per humilitatẽ peccati sciret quá falso de se præsumpserit, & quòd non bene se habet natura, si à faciente recesserit. Item in eodem. Quomodo verbis crederet mulier Deũ se à re bona & vtili prohibuisse, nisi inesset eius menti amor ille propriæ potestatis, & de se superba præsumptio? Quæ

G per tentationem fuerat conuincenda, aut perimenda. Denique non contenta suasione serpentis, aspexit lignum bonum esu, decorum aspectu, nec credens se inde posse mori, forte putauit Deum alicuius causa significationis illud dixisse. Ideo comedit & dedit viro suo, fortalsis cum aliqua suasione, quam scriptura intelligendam relinquit. Vel forte non fuit suaderi necesse, cum eã mortuam esse illo cibo non videret vir. Sicut ergo non est permissus

H diabolus tentare fœminam nisi per serpentem, ita nec virum nisi per fœminam. Vt sicut preceptũ Dei per virum venit ad mulierẽ, ita diaboli tentatio per mulierem ad virum transiret.

Quòd aliter locutus est diabolus in muliere quàm in serpente.

IN muliere vero quæ rationalis erat, non est ipse locutus vt in serpente, sed persuasio eius quàmuis instinctu adiuuaret interius, quod per serpentem gerebat exterius. Ex prædictis tenta-

G tionis modus atque progressus insinuatur. Nec non etiam quod prædiximus innui videtur, scilicet quòd tentationem præcesserit quædam electio & præsumptio in mente hominis.

Obiectio contra illos qui dicunt electionem præcessisse in mente.

QVod si ita fuit, non igitur alterius suggestione priꝰ peccauit, cum authoritas tradat, ideo peccatũ diaboli incu-

H rabile esse, quia nõ suggestione, sed propria superbia cecidit, hominis vero curabile, quia nõ per se, sed per alium cecidit, & ideo per aliũ surgere potuit. Quo circa, prædicta Aug. verba peritum

QVAESTIO PRIMA

A

Hic duo quæruntur.

Primo. De peccato primi hominis,
Secundo. De ignorantia.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Quod fuerit primum peccatum secundum genus.
Secundo. Quid homo peccando appetijt.
Tertio. Quis plus peccauit: vtrum vir vel mulier.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum primum peccatum hominis fuerit superbia.

1.p.q.63.ar. 2. Et 2.2.q. 163.artic.1. Mal.q.8.ar. 3.ad.1.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd superbia non fuit primum hominis peccatum. Discredere enim verba diuina peccatum infidelitatis est, sed peccatum hominis ex hoc processisse videtur, ꝙ verba Dei discredidit, vel de eis dubitauit, vt supra dictum est. ergo primum peccatum hominis fuit infidelitas.

F ¶ 2 Præt. In spirituali ædificio primum fundamentum est fides, vt Hæb. 11. dicitur. Sed fidei opponitur infidelitas. ergo etiam in progressu perditionis humanæ, primum peccatum fuit infidelitas & non superbia.

¶ 3 Præt. Rom. 5. dicitur. Per inobedientiam vnius hoīs peccatores cõstituti sunt multi, & loquitur ibi de peccato primi hominis. per peccatum enim mors in mundum intrauit. ergo primum peccatũ est inobedientia.

¶ 4 Pręt. Spẽs peccati determinatᷓ ex motiuo ad peccandũ: sed mulier mota fuit ad peccandum ex delectabili secundum gustum. vnde di Gen. 3. Videns ergo mulier ligum &c. Cum ergo circa delectabile ad esum sit gula, videtur qđ primũ hominis peccatum sit gula.

¶ 5 Præt. Promissio dæmonis mulierem ad peccandum instigauit: sed dæmõ promisit perfectionẽ sciẽtiæ, ergo ex appetitu scientiæ peccauit: sed immoderatus appetitus sciendi, est curiositas. ergo primũ peccatum est curiositas.

¶ 6 Præt. Quicũque non facit illud quod facere tenetur, peccat peccato omissionis: sed tenebatur homo in tentatione conferre de præcepto iniuncto, quia si contulisset non peccasset. ergo videtur quòd peccato omissionis primo peccauerit.

¶ 7 Præte. Primum peccatum hominis fuit radix & origo sequentium peccatorum: sed sicut dicitur. 1. Timoth. vlti. Ra-

I dix omnium malorum est cupiditas. ergo videtur quòd primum peccatum fuit cupiditas & non superbia, vel elatio, ve in litera dicitur.

Sed Contra est quod dicitur Eccle. 10. Initium omnis peccati superbia est, sed in primo peccato hominis, omne peccatum initium sumpsit. ergo primum peccatum fuit superbia.

¶ Præt. Diabolus tentans hominem, sui imitationem coactus est reddere: sed dæmon per superbiam peccauit, vt supra dictum est. ergo & homo.

Respondeo, Dicendum, ꝙ contingit quandoq; in vno actu, plurium peccatorum deformitates inueniri, sed illa deformitas est principalior & formalior complẽs speciem peccati, quæ ex principali motiuo relinquitur, in quod ordinantur alia, quia

K finis est id quod primum cadit in voluntate ex qua est origo peccati, & ex fine actus * morales specificantur. vnde Philosophus dicit in 6. Ethi. ꝙ si aliquis mechatur, vt accipiat lucrũ, magis auarus seu iniustus quam mechus est. secũdum hoc dico quòd in primo peccato hominis multæ deformitates apparent. vnde Magister supra in eo notauit gulam, inanem gloriam, & auaritiam, propter quod vnum peccatum multiplex potest dici, nihilominus tamen sunt omnia talia materialia respectu superbiæ, quia ad finem excellentiæ consequendę omnia ordinauit, sicut promissio dæmonis ostendit, quæ ad peccatum instigauit. dicit. n. Eritis sicut dij. Gen. 3. & merito vtriusque peccatum, & dæmonis, & hominis incepit, quia omnium aliorum peccatorum, defectus aliquis occasio solet esse: sola vero superbia est quæ fundamentum ex perfectione sumit. vnde Aug. dicit ꝙ etiam bonis operibus insidiatur, vt pereãt.

* D.991. Ca.2.

In Regula monac.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ non crediderunt Deum falsum dixisse. hoc enim simpliciter infidelitatis fuisset, sed crediderunt forte alio modo intelligendum fore metaphorice, vel ad aliquid significandum dictum.

¶ Vel

¶ Vel dicendum, ꝙ ex ipsa electione, qua illud quod promittebatur appetebant, oculus mentis impeditus fuit, ne actualiter veritatem diuini dicti attenderent secundum quòd omnis malus aliquo modo ignorans est, sed talis ignorantia, vel dubietas, etiam credendorum, infidelitatem non facit.

ac diligentem lectorem efflagitant, quæ sic intelligere sancimus. Non duceretur homo scilicet in actum illius peccati, vt scilicet lignum vetitum ederet & in has miserias per tẽtationem diaboli, nisi elatio cõprimenda præcessisset, non vtiq; tentationem, sed opus peccati. Talis enim fuit B ordinis processus. Diabolus tentando dixit. Si comederitis eritis sicut dij, scientes bonum & malum, quo audito, statim mẽti mulieris subrepsit elatio quædam & amor propriæ potestatis. Ex quo placuit ei facere quod diabolus suadebat, & vtique fecit. Suggestione igitur peccauit, quia tẽtatio præcessit, ex qua in mẽte eius orta est elatio, quam peccatum operis secutũ est, & pęna peccati.

Quæ fuit elatio mulieris.

ET talis quidẽ elatio in mente mulieris fuit pro certo, qua credidit & voluit habere similitudinem Dei cum ęqualitate quadam, putãs illud esse verum quod diabolus dicebat, & ideo specialiter mulierem commemorat August. inquiens. Quomodo crederet mulier diabolo, nisi esset in mente eius de se superba præsumptio. Et quod ibi sequitur, s. quæ per tentationem B fuerat conuincenda vel perimenda, ad mulierem referendum est, vt intelligatur, quæ mulier, non q̃ elatio fuerat per tẽtationẽ &c.

Quæ fuit elatio viri, an crediderit & voluerit quod mulier.

SOlet quæri: vtrũ illa talis elatio & amor propriæ potestatis in viro fuerit sicut in muliere. Ad quod dicimus, quia Adã non fuit seductus eo modo quo mulier. Non enim putauit esse verum quod diabolus suggerebat. C In eo tamen fuisse seductum credi potest, quòd commissum veniale putauerit quod peremptorium erat. Sed nec prior seductus fuit, nec in eo in quo mulier vt

¶ Ad secũdum dicendum, quòd ordo cõpositionis est contrarius ordini resolutionis, quia quod est primum in compositione, est vltimum in resolutione, & ideo nõ sequitur quòd si fides* est prima in cõpositione ædificij spiritualis, quòd infidelitas sit prima in resolutione eiusdem. * D. 1003.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ inobedientia dupliciter sumitur. quandoq; enim est speciale peccatũ, quãdo scilicet, ex cõtemptu præcepti aliquis specialiter peccat. quandoque autẽ sumitur prout est cõditio generalis, consequens omne peccatum mortale. cum. n. præceptũ legis actus omnium virtutũ ordinet, cõsequens est, vt quodlibet vitium transgressionem annexam præcepti habeat & inobedientiã, & sic dicitur. Per inobedientiam vnius &cæt.

¶ Ad quartum dicendum, quòd motiuum gulæ non fuit principale motiuum, sed secundarium & ordinatum ad aliud, vt dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ non peccauit mulier in hoc ꝙ appeteret scientiam eorum quæ ad ipsam non pertinebant, quia hoc curiositas fuisset, sed in hoc, ꝙ in scientia, eminentiam desiderauit, vt in hoc quodammodo Deo æquaretur.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ non tenebatur tunc conferre, quia etiam sine collatione poterat tentationi resistere. Vel dicendũ D melius, quòd fuit ibi omissio, nõ prout est speciale peccatum, sed prout est consequens omne peccatum. In omni peccato commune est hoc, quòd aliquis non facit quod in se est, ad resistendum peccatu, quod si faceret, non peccaret.

¶ Ad septimum dicendum, ꝙ cupiditas tripliciter sumit̃. Vno modo, prout est speciale peccatum, & habet materiam specialem, scilicet bona ad vsum vitæ pertinentia, prout possidetur, & sic non est radix * omnis peccati, nisi secundũ ꝙ infra Ma-

* D. 56. gister dicit, ꝙ non est aliquod genus peccati, quod non interdum ex auaritia oriatur. Secundo modo dicitur cupiditas, vt

302. est generale peccatum prout est immoderatus appetitus ha-

306. bendi quodcunque, vel sciẽtiam, vel possessionem, vel quodli-

1144. bet aliud, & hoc modo supra Magister dixit, in primo peccato hominis esse auaritiam, & hos duos modos ponit August. 11. super Genes. Tertio modo, prout non est peccatum, sed radix

C.15. peccati, prout dicit quandam pronitatem appetitus vt incline E tur ad aliquid inordinate appetendum in actu, & cõstat quòd primo modo, vt cupiditas, est speciale peccatum, homo ex auaritia non peccauit.

ARTICVLVS II.

b Vtrum peccatum hominis fuerit hoc quòd appetierit esse sicut Deus.

2.2.q.163. ar.2. Et 1.q. 63. art.3.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd peccatũ hominis non fuerit in hoc quòd appetijt esse sicut Deus. Completa enim voluntas prudentis de impossibili esse nõ potest, & præcipue de illo quod in appræhensione non cadit, sed aliquam creaturam esse, sicut Deus est impossibile, nec in in- A tellectu capi potest. ergo hoc modo non appetijt, cum prudentiam & reliquas virtutes haberet, vt infra Magister dicit.

¶ Si dicatur quòd non appetijt esse sicut Deus per æqualitatem, sed per similitudinem.

¶ 2 Contra: Sicut dicit Aug. amor est eorum quæ habentur, sed appetitus eorum quæ nõ habentur. cũ ergo hõ in sui creatione ad Dei similitudinem factus sit, videtur quòd hoc homo non appetijt.

¶ 3 Præt. Constat ꝙ malum per experiẽtiam Deus scire non potest, sed sciẽtia boni & mali intelligitur de malo ꝑ experientiam, quæ prius erat ꝑ cognitionem tantum. ergo videtur quòd ex hoc ꝙ appetijt scientiam boni & mali, Dei similitudinem non affectauit.

¶ 4 Præter. Philosoph⁹ dicit in 10. Ethi. ꝙ debemus nos in diuina trahere quantũ possumus, quia ipse nobis diuina non inuidet, vt quidã Poeta mentiebatur. Diony. autem & Aug. dicit quòd ad Deum acceditur nõ loco, sed similitudine. cum ergo ad ipsum accedere, debeamus, vt in psal. 33. dicitur. Accedite ad eum & illu. videtur quòd non peccauit in hoc quòd Dei similitudinem appetijt. 7. de Trini. c. vlti.

¶ 5 Præt. Nullus peccat in appetendo illud quod naturaliter desiderat, sed oẽs homines, vt Philosophus dicit, natura desiderant scire. cum ergo non appetijt diuinam similitudinem nisi in scientia, vt verba serpentis ostendunt, videtur quòd in appetendo Dei similitudinem non peccauit. Prohe. Meth.

Sed Contra est quod in litera dicitur per August. Qui peruerse vult esse sicut Deus, peruerse vult esse similis Deo, vt dia D bolus & homo. Hoc etiam videtur ex improperio Dei quod Genes. 3. ponitur. Ecce Adam quasi vnus ex no. &c. Super psal 70. con. 2.

Respondeo, Dicendum, quòd homo quantum ad aliquid appetijt esse sicut Deus, quãtum vero ad aliquid non. Si enim sicut dicat æqualitatem in aliqua perfectione, sic homo noluit ꝙ ipse haberet tantam scientiam, vel potentiam, vel bonitatẽ quantam habet Deus, quia hoc ipsum impossibile & incogitabile est, sed quantum ad aliquem modum habendi voluit Deo parificari, tam homo quàm diabolus, vt. s. vterque haberet perfectionem sibi datam, sicut habet Deus, secundum aliquem modum, sed differenter, quia superbus angelus appetijt talem æqualitatem in potestate, sed homo in scientia. Cuius ratio est, quia primus angelus inter alias creaturas excellentior erat. vnde quodammodo ex ordine suæ naturæ influentiã super alias creaturas habebat. voluit ergo dignitati suæ natu- E ræ innixus, vt ipse principium quoddam creaturarum sequentium existeret, & gubernationis & causalitatis cuiusdam modi, tamen sub primo principio, à quo suam potentiam recognoscebat, sed hoc secundum dignitatem naturæ suæ adipisci præsumebat, non ex diuino munere superaddito. homo vero qui creaturis inferioribus superpositus erat, vt eas regeret & eis vteretur, non tam per potentiam quam per prudentiam, hoc modo appetijt, vt per naturæ suæ conditionem, & ligni prohibiti edulium, tantam scientiæ plenitudinem consequeretur, vt ex lumine propriæ rationis, quod tamen à Deo sibi collatum esse credebat, & seipsum regeret in omnibus, & inferiora sibi subiecta. Vnde Aug. dicit, ꝙ noluit vt seruus teneri præcepto quasi ab alia regula, per lumen naturali lumini superadditum. Et hoc etiam verba serpentis ostendunt, qui promisit scientiam boni & mali, quod ad actiones pertinet, & ad gubernationem rerum. Super Psal. 70. med.

¶ Ad

¶ Ad Primum ergo dicendum, q̃ electio intantum cœcat oculos mentis, vt illud æstimet esse possibile, quod possibile non est. vnde potuit esse, vt ad verba serpentis, homo excellentiam inordinate appeteret in communi. ex illo appetitu vero excæcatus, peruersum iudicium de impossibili proferret, & sic appetitus declinaret ad hunc excellentiæ modum. Vel dicendũ, q̃ æqualitatem æquiparantiæ, quod impossibile est & cogitari nõ potest, non appetijt, sed assimilationem quandam vt dictum est, quam cogitare potuit.

¶ Ad secundum dicẽdũ, q̃ per similitudinem naturalis dignitatis quã in creatione accepit appetẽdo, non peccauit, sed quia ipse super hoc, aliam similitudinem appetijt, vt scilicet, sicut De[us] lumine suæ naturæ omnia regit & gubernat, ita etiã homo p naturale lumẽ rationis, sibi subdita gubernaret, & seipsum sine adiutorio exterioris luminis.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ homo non appetijt mala p experientiam scientiæ, sed p inditium, sed hoc consecutum est ex peccato suo, q̃ malum per experimentum cognosceret, vt sic, & dæmonis promissio verificaretur incompleta, cuius consuetudo est, vt dubijs verbis homines fallat, & vt nomen arbori impositum non frustra videatur.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ ad Dei similitudinem accedendum est, secũdum modum & ordinem vnicuique à Deo præstitum, sed qui proprio motu ad Dei similitudinem accesserit, peruerse vult esse similis Deo, vt Augu. dicit in litera, omnis enim peccator appetit similitudinem Dei, cum nihil sit appetibile nisi prout eius similitudinem habet, sed in hoc peccat, quia quærit eius similitudinem inordinate, & in quo quærenda non est.

¶ Ad quintum dicendum, quòd non peccauit in hoc q̃ scientiam appetijt, sed quia inordinate appetijt, vt dictum est.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum mulier grauius peccauerit quàm vir.

s. s.q.163. art.4.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd mulier grauius quàm vir non peccauerit. Vterque enim elationis vitio peccauit, sed elatio illa non fuit nisi in hoc, quòd Dei similitudinem peruerse appetierunt. ergo videtur quòd vterq; idem appetijt, & æqualiter peccauerunt.

¶ 2 Præt. Infirmitas peccatum excusat, sed mulier infirmior fuit viro, propter quod diabolus, vt dictum est supra, eam primo aggressus est. ergo videtur quòd ipsa minus peccauerit.

¶ 3 Præt. Propter hoc peccatum dæmonis grauius iudicatur quàm peccatum hominis, quòd eminentiorem cognitionem de Deo habebat, sed vir magis erat præditus spirituali mente quàm mulier, vt in litera dicitur. ergo videtur quòd ipse grauius peccauerit.

¶ 4 Præt. Regimen mulieris ad virum pertinebat. vnde & supra dictum est, quòd per virum ad mulierem præceptum delatum est. ergo videtur quòd etiam peccatum mulieris viro imputandum sit, & magis aggrauandum.

¶ 5 Præter. Peccare ex consideratione misericordiæ diuinæ, videtur esse peccatum præsumptionis, quæ est species peccati in spiritum sanctum, quod est grauissimum. cum ergo vir peccauerit cogitans de Dei misericordia, vt in litera dicitur,

F videtur quòd ipse grauius peccauerit quàm mulier.

Sed Contra. Peccatum à diabolo peruenit in mulierem, & à muliere in virum, sed diabolus grauius peccauit quàm mulier. ergo & mulier grauius quàm vir.

¶ Præt. Ad idem sunt ea quæ in litera adducuntur.

crederet Deum illud signũ ideo tangere prohibuisse, quia si tangerent, fierent sicut Dij. Veruntamen præuaricator fuit Adam, vt testatur Apostolus. Potuit ergo aliqua elatio menti eius inesse ilico post tentationem ex qua voluit lignum vetitum experiri, cum mulierem non videret mortuã esca illa percepta. Vnde Augustin. super Gene. Cum Apostolus, Adam præuaricatorẽ fuisse ostendit dicẽs, In similitudinem præuaricationis Adæ, seductum tamen negat, vbi ait. Adam non est seductus, sed mulier. Vnde & interrogatus non ait, Mulier seduxit me, sed dixit. Dedit mihi & comedi. Mulier vero inquit. Serpens seduxit me. Hanc autem seductionẽ proprie vocauit Apostolus, per quam id quod suadebatur, cum falsum esset, verũ putatum est, scilicet q̃ Deus lignũ H illud ideo tangere prohibuerit, quia sciebat eos, si tetigissent, sicut Deos futuros, tanquam eis diuinitatẽ inuideret, qui eos homines fecerat. Sed & si virũ propter aliquam mentis elationem, quæ Deum latere non poterat, solicitauit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem videret, accepta illa esca nõ esse mortuã, non tamen eum arbitror, si iam spirituali mente præditus erat, vllo modo credidisse quod diabolus suggerebat. G

¶ Quis plus peccauit, Adam vel Eua?

EX quo manifeste animaduerti potest, quis eorũ plus peccauerit, Adam scilicet vel Eua. Plus enim videtur peccasse mulier, quæ voluit vsurpare diuinitatis æqualitatem, & nimia præsumptione elata, credidit ita esse futurum, Adam vero nec illud credidit, & de pœnitentia & H Dei misericordia cogitauit, dũ vxori morem gerens, eius persuasioni consensit, nolens eam contristare, & à se alienatam relinquere, ne periret, arbitratus illud

Respondeo, Dicẽdum, q̃ sicut supra dictum est, non est incõueniens q̃ duorum peccatorũ vnũ sit altero grauius, diuersis circunstantijs consideratis, illud tamen simpliciter grauius dicendum est, quod in pluribus siue potioribus prępõderat. illud autẽ potissimum in quolibet peccato est, quod ad peccatum mouet, vt prius dictum est. & ideo secũdũ hoc maxime grauitas peccati attendenda est. & secundum hoc patet q̃ peccatum mulieris grauius est. mulier enim ex sola elatione mentis ad peccandum mota fuit. vir autem non ex sola elatione, sed simul cum hoc ex quadam amicabili benignitate ad vxorem quod aliquo modo peccatum eius mitigat. Itẽ elatio q̃ mouit mulierem, maior fuit quàm elatio quæ mouit virum. In muliere enim talis fuit elationis progressus, vt ad verba serpentis tantum excellentiæ appetitum conciperet, vt iudicium rationis peruerteret, & crederet hoc possibile & verum, quod diabolus dicebat: & propter hoc dicitur esse seducta. In viro autem non tantum excreuit in principio amor propriæ excellentiæ, vt iudicium eius peruerteret, quasi crederet hoc esse futurũ, I sed quia illud vellet, si possibile foret, & ideo non dicitur fuisse seductus, sed tamen talis elatio ad experiendum ipsum incitauit. vnde aliquam dubitationem elatio in eo fecit, quæ in muliere firmam opinionem conceperat, & ideo etiam voluntas mulieris perfecta. consecuta est in appetitum diuinæ similitudinis, sed viri imperfecta, scilicet sub conditione, si possibile foret.

¶ Ad Primum ergo dicendum, q̃ sicut ex prædictis patet, licet id quodammodo vterque appetierit, non tamen æqualiter. quod enim creditur esse possibile, completum desiderium habet. id vero quod impossibile creditur esse possibile, vel de cuius possibilitate dubitatur, habet desiderium conditionatum tantum, quia homo illud vellet si possibile foret: quia ergo mens mulieris per elationem ad verba serpentis conceptam in tantum excæcata est, vt illud possibile K crederet, quod diabolus promittebat, completum desiderium habuit. vir vero incompletum, quia hoc possibile non credidit.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd in muliere non erat tanta debilitas quin peccato resistere posset, vnde quamuis debilitas mulieris sit aliqua circunstantia diminuens peccatum ipsius, per comparationem ad virum, non tamen simpliciter minus peccatum fecit.

¶ Et similiter dicendum ad tertium, & quartum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cogitare de Dei misericordia cum proposito pœnitendi & resiliendi à peccato, nõ facit præsumptionis peccatum, sed magis peccatum alleuiat, sed cogitare de Dei misericordia sine proposito pœnitẽdi, hoc præsumptionis est, & contemptus diuinæ iustitiæ, nec sic Adam de misericordia cogitauit.

QVAE-

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de ignorantia, de qua fit mentio in litera.

esse veniale, non mortale delictũ. Vnde August. Apostolus inquit. Adam non est seductus. Quod vtique ita accipi potest, vt intelligatur non esse seductus prior, scilicet, vel eo in quo mulier, vt scilicet crederet illud esse verũ. Eritis sicut dij. Sed putauit vtrũque posse fieri, vt & vxori morem gereret, & per pœnitẽtiam veniam haberet. Min⁹ ergo peccauit qui de pœnitentia & Dei misericordia cogitauit, postquã enim mulier seducta manducauit, eique dedit vt simul ederent, noluit eã contristare, quam credebat sine suo solatio contabescere, & à se alienatam omnino interire. ¶ Nõ quidem carnali victus concupiscentia, quam nondum senserat, sed amicabili quadam beneuolẽtia, qua plerũque fit, vt offendatur Deus ne offendatur amicus, quod eum facere non debuisse, diuinæ sentẽtiæ iustus exitus indicauit. Ergo alio quodammodo ipse etiam deceptus est. In expertus enim diuinæ seueritatis, in eo falli potuit, vt veniale crederet esse commissum sed dolo illo serpentino quo mulier seducta est, nullo modo arbitror illum potuisse seduci. Ex his datur intelligi ꝙ mulier plus peccauerit, in qua maioris tumoris præsumptio fuit. Quæ etiã in se & in proximum, & in Deũ peccauit. Vir autem tantum in se & in Deum peccauit. Inde etiam colligitur, ꝙ mulier plus peccauerit, quia grauius punita est. Cui dictũ est. In dolore paries alios &c.

B *Quòd prædictæ sententię aduersari videtur.*

SEd huic videtur contrarium quod August. super Gen. de viro & muliere peccatũ suũ excusantibus ait. Dixit Adã. Mulier quam dedisti mihi dedit mihi de ligno & comedi. Non dicit peccaui. Superbia enim habet cõfusionis deformitatem, non confessionis humilitatem. Nec etiã mulier confitetur peccatum, sed refert in alterum dicens. Serpens decepit me, & comedi, in impari sexu, sed pari fastu. Ecce hic dicit

C Aug. quia parem fastum habuit mulier cum viro. Pariter ergo superbierũt & pariter peccauerũt. Sed hoc ita determinari potest, vt dicamus parem vtriusq; fuisse fastum in excusatione peccati, & in esu ligni vetiti, sed disparem & in muliere multo maiorem in eo ꝙ credidit & voluit esse sicut Deus, quod non vir. Veruntamẽ & de viro legitur ꝙ voluit esse si-

Et quæruntur duo.

Primo. An ignorantia peccatum sit.
Secundo. An peccatum excuset.

ARTIC. I.

b Vtrum ignorentia sit peccatum.

1.2.q.76.ar ti. Et de Malo.q.3.ra.7. AD Primũ sic proceditur. Videť quòd ignorãtia peccatum non sit. Omne enim peccatum, vt Augu. dicit, est in voluntate: ignorantia autem est in intellectu. ergo non est peccatum.

¶ 2 Præt. Omne peccatum est originale, vel actuale: sed ignorantia non est originale peccatum, sed magis concupiscẽtia, vt infra dicetur: nec etiam est actuale, quia non est dictum, vel factum vel concupitum contra legẽ Dei. ergo ignorantia non est peccatum. — Li. de duabus anim. contra Manich.c.10.

¶ 3 Præt. Omne peccatum cõsistit in defectu alicuius actus, & non in defectu alicuius habitus, alias aliquis dormiendo peccaret: ignorantia autem magis opponitur habitui quàm actui. ergo idem quod prius.

¶ 4 Præt. Ignorans in ignorantia sua continue manet. si ergo ipsum ignorare peccatum esset, videtur ꝙ continue peccaret. non enim apparet ratio, quare magis nunc sit peccatum quã prius, sed hoc videtur graue dicere. ergo videtur quòd ignorantia non sit peccatum.

Vbi supra. ¶ 5 Præt. Aug. dicit ꝙ omne peccatum est voluntarium. ignorantia autem non est voluntarium, cum ab hominibus naturaliter scientia desideretur s̃m Philo. ergo non est peccatum.

Sed Contra est quod primæ Cor. 14. dicitur. Qui ignorat ignorabitur, & loquitur de ignorantia reprobationis: sed nulli debetur reprobatio nisi pro peccato mortali. ergo ignorantia est peccatum mortale.

¶ Pręt. Esaiæ 5. dicitur. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam: sed pœna non debetur nisi culpæ. ergo carere scientia, est culpa.

Respondeo, ꝙ quidam dixerunt, nullam ignorantiã quantum in se est, culpam esse, sed ratione alicuius annexi, vel præcedentis vel sequentis: præcedentis, vt causæ, s. negligentiæ addiscendi: sequentis, vt effectus scilicet alicuius inordinati actus, qui ignorantiam sequitur: sed quia de ratione culpę nõ est plus, nisi quòd sit priuatio alicuius, quod debitum est habere in potestate eius qui priuatur existens, ideo etiam ipsam ignorantiam secundum se possumus culpam dicere, si tamen ignorantia priuatiue & non negatiue accipiatur, & dico ignorantiam priuatiue acceptam, quæ est eius quidem quod quis natus est addiscere, quicquid sit illud non enim idem est quod omnes scire tenentur, cum ad plura scienda quidam magis alijs teneatur. vnde aliqua ignorantia est peccatum vni, quæ non est peccatum alteri. vnicuique enim peccatum est ignorantia eorum quæ ad bonos mores, & fidei veritatem perti-

A nent, sed alicui in officio constituto, est etiam peccatum, ignorantia eorum quæ ad suum officium pertinẽt, nec est mirum, si hoc ipsum quod est scientia carere, peccatum est ei qui potest, & tenetur habere, cum etiam carere aliquo corporali ad officium pertinente peccatum sit, vt tonsura vel veste ad officium accõmodata, & quòd illa in se peccata sint, pœna ostendit quæ pro eis iuste infligitur.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ esse in voluntate contingit dupliciter,* vel sicut in subiecto, & hoc modo nõ omne peccatum in voluntate est. aliquod enim est in concupiscibili, vel irascibili, & sic de alijs viribus, vel sicut in causa, vt scilicet ipsa voluntas sit domina eius qđ in ea esse dicitur, quasi in eius potestate existens, & hoc modo oẽ peccatum in volũtate est, etiam ignorantia. ipsa enim volũtas imperat alijs viribus & intellectui. vnde act⁹ aliarum virium sunt in potestate voluntatis & defectus earũ, scilicet solum illi quæ rationi obediunt. — * D.796. — † Li. de gen. c.35.

¶ Ad secundũ dicendum, ꝙ ignorantia nõ est originale peccatum. nõ enim ignorãtia imputatur puero in peccatum, antequam ad tempus deputatum venerit, sed est peccatũ actuale eo mõ quo omis-

D sio peccatum actuale dicitur, & eodem modo conuenit peccati actualis descriptio ignorantiæ, sicut omissioni, quod qualiter sit infra dicetur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quàmuis scientia cui opponitur ignorantia non sit actus qui est operatio, sed habitus, tamen per operationem aliquam quæ est in potestate voluntatis acquiritur, & ideo hoc ipsum quod est scientiam habere voluntati subiectum est, & per consequens hoc quod est scientia carere, & inde est quòd culpæ rationem habet.

¶ Ad quartum dicendum quòd peccatum omissionis nõ habet rationem culpę, nisi ex hoc quòd opponitur pręcepto affirmatiuo legis naturalis vel scriptę. Præceptum autem affirmatiuum obligat semper, sed nõ ad semper, & ideo omnis omissio pro illo tempore est peccatum in actu, in quo quis ꝑ præceptum obligatur, & quoties illud tempus reuertitur toties peccatum multiplicatur.

E ¶ Ad quintum dicendum, quòd quàmuis omnis homo naturaliter scientiam desideret, & scientiam velit, non tamen omnes volunt id per quod ad scientiam peruenitur, & sic quodãmodo ignorantia voluntarium efficitur, non per se sed per accidens, sicut & quodlibet malum.

ARTICVLVS II.

c Vtrum ignorantia excuset peccatum.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd ignorantia peccatum non excuset. Primo per hoc quod dicit glo. Ambr. Rom. 11. Grauissime peccas si ignoras, sed quod aggrauat peccatũ, non excusat. ergo ignorãtia non excusat peccatũ. — 1.2.q.76.ar.3. Et de Malo.q.3.ar.8.

¶ 2 Præt. Qui per ebrietatem hominem occidit, constat quòd per ignorantiam peccat, sed secundum Philosophũ in 3. Ethi.

talis

talis meretur duplicea maledictinnes. ergo ignorantia non excusat, sed aggrauat

¶ 3 Præt. Peccatum additum peccato non eacusat, sed aggrauat, sed ignorantia peccatum est, vt dictum est supra. peccatum ergo non excusat.

¶ 4 Præt. Illud quod consequitur oẽ peccatum nõ potest excusare, vel alleuiare peccatũ, quia sic de quolibet excusaret, sed ignorantia sequitur omne peccatum, qa omnis malus est ignorans secundum Philosophum in 3. Ethic. ergo idẽ quod prius.

¶ 5 Præt. Vt Beda õicit quatuor sunt pœnalitates quæ nos ea peccato primi hoĩs cõsequuntur scilicet ignorantia, infirmitas, concupiscentia, malitia, sed malitia non eaculat, sed aggrauat peccatũ, nec etiam concupiscẽtia. ergo videtur quòd nec ignorãtia nec infirmitas.

† Super. Io. tract. 17.

Sed contra. est qđ Apostolus 1. Thimot. 2. dicit. Misericordiã consecutus sum, qa igno. se. sed nihil ꝓuocat ad misericordiam, nisi peccatum excuset, vel alleuiet. ergo ignorantia eacusat, vel alleuiat peccatum.

¶ Præt. Omne peccatum est voluntariũ secundum Augu. ergo quod tollit vel diminuit rationem voluntarij eacusat, vel alleuiat peccatum, sed ignorantia est huiusmodi, quia iouoluntarium per ignorantiam causatur, vt Philosophus in 4. Ethi. dicit. ergo ignorantia, vel excusat vel alleuiat peccatum.

De duabus aiabus. c. 10.

I Respondeo, Dicendum, ꝙ ignorantia quædam ex toto excusat peccatum, quædam vero alleuiat in parte, quædam vero nec in toto excusat, nec in parte alleuiat. Et ad huiusmodi euidentiam sciendum est, ꝙ ignorantiæ diuisio tripliciter potest sumi. Primo, ex parte ipsius scientis, quia quædam est in potestate scientis, & hæc dicitur ignorantia vincibilis, vel affectata. quædam autem non est in potestate eius, & hæc dicitur inuincibilis. Sed hoc ꝙ ignorãtia sit in potestate eius qui ignorat contingit dupliciter, quia vel est in potestate eius secundum se, sicut qui ignorat aliquod præceptum quod statim scire posset, vel est in potestate eius quantum ad suam causam licet non in se, vt patet in ignorantia ebrij, quia ebrietas quæ est causa ignorantiæ in potestate eius fuit. non autem ignorãtia consequens, cum vsus rationis impediatur. Secundo, sumitur diuisio ignorantiæ ex parte scibilis. est enim quædam ignorantia eius quod quis scire tenetur, & hæc dicitur secundum Philosophum ignorantia vniuersalis, & secundum iurisperitos ignorantia iuris, & hæc variatur in diuersis, vt supra dictũ est, quia quędã tenetur scire vnus quę non tenetur scire alius. K Quædam vero ignorantia est eius quod quis scire non tenetur, & hæc est scientia particularium circunstantium in actu, quam Philosophus vocat ignorantiam particularis. Iuristæ vero ignorantiam facti. Tertia diuisio sumitur ex ordine ad actum. quædam enim ignorantia est, quæ est causa actus, quia si non ignoraret non faceret, & tunc dicitur per igoorantiam peccare, & huius signum est pœnitendo de actu. quędam vero est ignorantia quæ noo est causa actus, sed per accidens se habeţ ad actum. Et secundum hanc vt Philosophus in 4. Ethic.

C. 3. in fin.

F dicit. non dicitur aliquis per ignorantiam facere, sed ignorãs, vnde in actu talis non penitet, vt si aliquis credens accedere ad vnam mulierem, accedat ad aliam, ad quam tamen accederet si eam non ignorasset. Quædam vero ignorantia est, quę quodammodo affectum peccati consequitur, vt quando ex concupiscentia peccati, quam voluntas non reprimit, absorbetur iudiciũ rationis & particulari operabili, secundum ꝙ dicitur in 6. Ethic. ꝙ delectatio corrumpit extimationẽ prudentiæ, & hæc est ignorantia electionis, secundum quam omnis mal⁹ dicitur ignorans. Cap. 5.

¶ His ergo visis, sciẽdum est, quòd ignorãtia nõ excusat nec minuit peccatum nisi secũdum ꝙ causat inuoluntarium. non enim potest esse volũtariũ quod est ignoratũ. Ignorantia autem quæ non est causa actus, non causat inuoluntariũ, vt Philosophus dicit in 3. Ethic. vnde illa nullo modo excusat, nec diminuit peccatum, sed solum illa quæ est causa actus. Hæc autem potest excusare peccatum, vel in toto vel in parte. si enim sit talis ignorãtia cui nullo modo admisceatur rõ culpę, ex eo ꝙ ignorantia est, sic excusat in toto, sicut ignorantia inuincibilis, & ignorantia particularis, adhibita tamen debita diligentia. Ignorantia vero quæ rationem culpæ habet, excusat quidem quãtum ad aliquid, scilicet inquantum ignorantia est, quia sic habet ꝙ inuoluntarium causet. non autem excusat inquantum culpa est, quia sic rationem voluntarij retinet: & ideo ignorantia vniuersalis excusat peccatum sequens non ex toto, sed à tanto. Similiter etiam & ignorantia vincibilis siue sit secundum se vincibilis siue secundum causam suam, dum tamen rei illicitæ operam non dederit quando ignorantiam incurrit. si enim operam rei licitæ dedisset moderate, ignorantia sequens culpam non haberet, & ita potest sequens peccatum ex toto excusare, vt patet in his qui exercitio spiritualium operationum in amentiam vertuntur.

De sumo bo. li. 2. c. 17

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ ignorans dicitur grauissime peccare, non propter quantitatem peccati, sed propter periculum, quia dum morbum non cognoscit, medicinam non quærit. Vel dicendum, ꝙ Ambro. loquitur de grauitate peccati, quod est ignorantia ipsa beneficiorum Dei, quod est grauissimum inter species ingratitudinis, cum scilicet homo beneficium non recognoscit.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ebrius homicida duobus peccatis peccat, scilicet ebrietate & homicidio, propter quod dicitur, duplices maledictiones mereri: nihil tamen prohibet quin quantitas sequentis peccati per ignorantiam ex præcedenti consequente minuatur. vnde in processu argumenti est figura dictionis, quia mutatur discretum in continuum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ignorantia omnis quæ est peccatum, est etiam in intellectu, sicut in subiecto, & in voluntate sicut in causa, vt supra dictum est. vnde secundum hoc quod est in intellectu, prout scilicet priuat directam scientiã in actu minuit quantitatem sequentis peccati, nec ex eo habet quòd peccatum sit, sed prout est in voluntate, sicut in causa habet ꝙ peccatum

---

cut Deus. Dicit enim Aug. super illum locum Psalmi. Quæ nõ rapui tunc exoluebam. Rapuit. n. Adã & Eua præsumentes vt diabolus de diuinitate. Rapere voluerunt diuinitatem, & perdiderunt fœlicitatem. Item super illũ locum Psalmi. Deus quis similis tibi. Qui per se vult esse vt Deus peruerse vult esse similis Deo, vt G diabolus qui noluit sub eo esse, & homo qui vt seruus noluit teneri præcepto, sed voluit vt nullo sibi dominante esset quasi Deus. Item super illum locũ epistolæ. Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Quia non vsurpauit quod suũ non esset, vt diabolus & primus homo.

Quorundam sententia quòd Adam ambierit esse vt Deus, sed non credidit esse possibile.

B

IDeo quibusdã videtur, quòd H etiam Adam ambierit esse sicut Deus non tamẽ id credidit posse fieri, & ideo falsum esse quod diabolus promittebat, cognouit, & licet diuinitatis æqualitatem concupiuerit, non tamẽ adeo exarsit, nec tãta est affectus ambitione, sicut mulier, quæ illud posse fieri putauit, & iõ magis illud ambiẽdo superbiuit. Virum autem aliqua forte ambitionis subreptio mouit, sed non ita, vt illud putaret verum, vel possibile fore. Alijs autẽ videtur ideo dictum esse quòd Adam illud voluerit, quia mulier de eo sumpta illud voluit, sicut inquiunt, peccatum dicitur per vnum hominem intrasse in mundum, id est in humanam naturam, cum tamen mulier ante virum peccauerit, quia per mulierem intrauit de viro factam. Vel potius ideo per hominem dicitur intrasse, quia etiam peccante muliere, si vir non peccasset, humanum genus minimeq; peccatis corruptum periret. Minus ergo peccauit vir quàm mulier.

Obiectio contra id quod dictum est, vi. um minus peccasse.

HIs autem opponi solet hoc modo. Tribus modis, vt ait Isido. peccatum geritur, scilicet ignorantia, infirmitate, & industria. Et grauius est infirmitate peccare quam ignorantia. Grauiusque industria quã infirmitate. Eua autẽ videtur ex ignorantia peccasse, quia seducta fuit. Adã vero ex industria, quia non fuit seductus, vt Apostolus ait. Ad quod dicimus, quia licet

peccatum sit, & sic non habet quod excuset, sed quod ad peccatum addat, & potest esse quandoque quod plus ponderat ipsum peccatum ignorantiæ quam illud quod per ignorantiam de sequenti peccato minuitur. A

¶ Ad quartum dicendum, quod ignoratia quę consequitur omne peccatū non est causa peccati, vt dictum est, & ideo non * excusat nec diminuit peccatum.

* D. 718.

¶ Ad quintum dicendum, quod ignorantia & infirmitas habent quod excusent peccatū, vel in toto vel in parte ex hoc quod causant inuoluntarium. malitia vero & concupiscentia magis voluntarium augēt, & ideo nō excusant, sed aggrauāt peccatum, & hoc dico, si concupiscentia sumatur pro actu voluntatis. si vero sumatur pro passione concupiscibilis trahēte voluntatem quodammodo renitentem, sic concupiscentia excusat, quia quanto aliquis maiori tentationi succumbit, minus peccat, sed hoc ad infirmitatem reducitur.

EXPOSITIO TEXTVS.

† De natura & grā. c. 17. De gratia, & lib. arb. c. 2. & 3.

QVæ per tentationem fuerat cōuincenda. § Perimenda scilicet spirituali morte vel etiam corporali, vel à se, vel à viro, vel à Deo, si de muliere intelligatur, vt Magister exponit. § In eo tamen fuisse seductū credi potest, quod commissum veniale &c. § Hoc intelligitur, vt supra dictum est de veniali ex causa, & non ex genere. putauit. n. quod quia fecit, vt vxori morē gereret, quòd peccatū suum excusationis causam haberet, & veniam de facili acciperet, & huiusmodi seductionis causa videtur fuisse elatio mentis, quæ ad suggestionem mulieris surrepsit, ex qua voluit lignum vetitum experiri. Cum. n. experimentum non fit nisi de dubijs, patet quod elatione in quandam dubitationem adductus est eius rei, puta experimēti ligni vetiti, in quo etiam mulier seducta fuit. § Tribus modis, vt ait Isido. &c. § Videtur quod insufficienter enumeret, quia quoddam peccatum est ēt ex concupiscentia, de qua mentionem non facit. Et dicendum, quod peccatū ex concupiscētia proueniens ad peccatum ex infirmitate reducitur. non. n. tunc solum est ex infirmitate peccatum, qn̄ aliquis aliquo exteriori impulsu peccat, sed etiam qn̄ per tentationem carnis in peccatum labitur. § Quæ ēt ipsa peccatum &c. § Hoc verum est, si sit eorum quæ quis scire tenetur, alias non, quia etiam habere voluntatem non sciendi geometriā, peccatum non est ei qui illam non profitetur per officium magisterij.

Eua in hoc per ignorantiam deliquerit, quòd putauit verū esse quòd diabolus suadebat, non tamen in hoc quin nouerit illud Dei esse mādatum, & peccatum esse contra agere, & ideo excusari à peccato per ignorantiā non potuit. Est enim ignorantia quæ excusat peccantem, & est ignorantia quæ talis non excusat: est autem ignorantia vincibilis, & ignorantia inuincibilis. Excusatio omnis tollitur, vbi mandatum non ignoratur. B

De triplici ignorantia quæ excusat & quæ non.

EST autem ignorātia triplex, eorum scilicet qui scire nolunt cum possint, quæ non excusat, & * quia & ipsa peccatum est: & eorum qui volūt, sed non possunt, quæ excusat & est pœna peccati & non peccatum: & eorum qui quasi simpliciter nesciunt, non renuentes vel proponentes scire, quæ neminem plene excusat, sed sic fortasse vt minus puniatur. Vnde Augu. ad Valentinum. Eis aufertur excusatio, qui mandata Dei nouerunt, quam solent habere homines de ignorantia: & licet grauius sit peccare scienter quā nescienter, non ideo tamen confugiendum est ad ignorantiæ tenebras, vt in eis quis quàm excusationem requirat. Aliud est enim nescisse, aliud scire noluisse, quia in eis qui intelligere noluerunt, ipsa ignorantia peccatum est. In eis vero qui non potuerunt, pœna peccati.* Ignorantia vero quę non est eorum qui scire volunt, sed eorum qui tanquam simpliciter nesciunt, nullum sic excusat, vt æterno igne non ardeat, sed fortasse, vt minus ardeat. Nō igitur mulier excusationem habuit de ignorantia, cum & mandatum nouerit, & peccatum esse secus agere non ignorauerit. C D E

Vnde processerit consensus illius peccati, cum natura hominis esset incorrupta.

B SOlet etiam quæri, cum sine vitio esset natura hominis, vnde consensus mali processerit? Ad quod responderi potest, quia ex lib. arb. propriæ volūtatis fuit, & in ipso. n. & in alio causa extitit, vt fieret deterior. In alio, quia in diabolo, qui suasit: in ipso, quia voluntate libe. arb. consensit, & cum lib. arb. sit bonum, ex re vtiq; bona malus ille consensus prouenit, & ita ex bono malum manauit. De hoc autem in sequenti plenius tractabimus, cum origo mali, & in quare calescat, inuestigabitur. C

An voluntas præcesserit illud peccatum.

SI vero quæritur, vtrum voluntas illud peccatum præcesserit? Dicimus, quia peccatū illud & in voluntate & in actu præcesit. Sed ipsam voluntatem alia hominis voluntas mala non præcessit, atq; ex diaboli persuasione & hominis arbitrio illa voluntas mala prodijt, quia iustitiā deseruit, & iniquitatē inchoauit, & ipsa voluntas iniquitas fuit. D

DISTIN. XXIII.

A

Quare Deus permiserit hominem tentari, sciens eum esse casurum.

PRæterea quæri solet: quare Deus hominem tentari permiserit, quem decipiendum esse præsciebat. Sed non esset laudabile homini, si ideo bene E

DISTINCTIO XXIII.

DIVISIO TEXTVS.

A POstquam diffiniuit Magister principium humanæ perditionis, & ex parte tentationis, & ex parte peccantis. In parte ista determinat de permissione diuina, quæ quodammodo principium peccati dicitur, sicut causa sine qua non. Si enim Deus non permisisset, homo non peccasset. Et diuiditur in quinque partes, secūdum quinque quæstiones quas mouet Secunda incipit ibi § Mouetur etiā quædam. § tertia ibi § Addunt etiam talē hominem. § quarta ibi § Item inquiunt. § § Posset Deus &cæt. § Deinde accedendum ad partem alteram, in qua ostendit quā perfectionem animę § Et quidem secundū animam. § Et diuiditur ibi per tres. In prima ostendit qualis fuit factus secundum animam, quantum ad scientiam. In secunda, quantū ad naturalem potentiā. 24. dist. ibi § Nunc diligenter inuestigādum. § In tertia ostēdit, qualis fuerit quātum ad gratiam. 26. dist. ibi § Hæc est gratia operans & cooperans. § Prima in duas. In prima ostendit, quorum cognitionē homo in principio suæ conditionis accepit. In secunda ostendit qualem de his notitiā habuit. ibi § Rerum quippe cognitionem homo acceptisset &cæter. † Dist. 34.

¶ Et circa hoc tria facit. Primo, ostendit qualem cognitionē habuit de rebus creatis. Secundo, qualem de Deo. ibi § Cognitionem quoq; creatoris. § In tertia, qualē de seipso. ibi § Porro sui cognitionem. § ¶ Et circa hoc duo facit. Primo, determinat veritatem. Secundo mouet dubitationem & soluit. ibi § Si autem quæritur: vtrum homo scientiam habuit &c.

† Augu. lib. 11. Sup Gen. ad lit. c. 4. & 6.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio.

Primæ. De permissione diuina respectu peccati primi hominis.

Secunda. De cognitione primi hominis, quantum ad primum statum.

Circa primum quæruntur duo,

Primo. Vtrum Deus potuerit conferre alicui naturæ creatæ, vt peccare non posset ex naturæ conditione.

Secundo. Vtrũ Deus debuerit permittere hominem tentari & peccare.

viuere posset, quia nemo male viuere suaderet, cũ in natura posse, & in potestate haberet velle, non cõsentire suadenti Deo iuuante, & est gloriosius non consentire, quàm tentari non posse. Mouentur etiam quidam dicentes, cur creauit Deus, quos futuros malos præsciebat? Quia præuidit quid boni de malis eorum G esset facturus. Sic enim fecit eos, vt relinqueret eis, vnde aliquid faceret, & si culpabiliter aliquid facerent, illum de se laudabiliter operantem inuenirent, à se habebant voluntatem malam, ab illo materiam bonam & iustam pœnam. Frustra ergo dicitur, non deberet Deus creare, quos præsciebat malos futuros. Sciebat.n. bonis profuturos, & iuste pro mala voluntate puniendos. Addunt etiam talem deberet hominem facere, qui nollet omnino peccare. Concedimus quidẽ meliorem naturá esse quæ omnino peccare nollet. Concedant & ipsi non esse malá, quæ talis facta est, vt posset non peccare si vellet, & iuste punitam quæ voluntate nõ necessitate peccauit. Cum ergo hæc bona sit, illa melior, cur non vtrũq; faceret vt vberius laudaretur de vtraque? Illa.n. de sanctis angelis, hæc de hominibus est. Item inquiunt: Si Deus vellet, & isti boni essent, & hoc quidẽ concedimus, sed melius voluit, vt qđ vellent essent. Et boni quidẽ non fructuose, mali vero non impune essent. Item inquiunt. Posset Deus voluntatem eorum vertere

ARTIC. I.

a Vtrum alicui naturæ creatæ conferri potuerit, vt peccare non posset ex conditione naturæ.

AD Primũ sic proceditur. Videtur, q alicui naturæ creatæ conferri potuit, vt cõditione suæ naturæ peccare non posset.

¶ Primo, per hoc qđ Augus. dicit in litera scilicet, quód illa natura quæ peccare nõ potest, est de sanctis angelis. hæc autem quæ peccare potest, est de hominibus, nec potest dici, q hoc angelicæ naturæ per gratiam conueniat, quia in hoc ab homine non differret, coi etiam per gratiam hoc conuenit. ergo videtur q per conditionem naturæ suæ angeli habeant q peccare non possunt.

¶ 2 Præt. Natura spiritualis est nobilior quàm natura corporalis, sed aliqua natura corporalis est, in qua nullo modo peccatum, vel error accidere potest, etiam secundum naturæ suæ conditionem, scilicet cœlestis. ergo multo fortius est aliqua spiritualis, in qua nullo modo peccatum accidere posset secundum naturæ suæ conditionem.

Li orth. fid. cap. 3. ¶ 3 Præt. Vt Dam. dicit, ex hoc q creatura est ex nihilo, duplex varietas sequitur ipsam in diuersis. vna secundum esse, sicut in his quæ corrumpuntur. alia secundum electionem, sicut in his quæ peccant, sed alicui rei secundum naturæ suæ conditionem confertur, vt sit inuariabilis quantum ad esse, sicut substãtijs spiritualibus & corporibus cœlestibus. ergo alicui naturæ conferri potest, quòd secundum naturalem conditionem sit inuariabilis quantum ad electionem.

¶ 4 Præt. Constat quòd voluntas diuina hoc naturaliter habet, quòd peccare non potest. cum ergo ipse sit summæ bonus & summæ potens, videtur quòd alicui creaturæ contulerit, vel conferre potuerit suam similitudinem, vt per naturam suam non possit peccare.

¶ 5 Præt. Constat quòd alicui creaturæ hoc confertur per gratiam, q peccare non possit, sed potuit Deus facere, vt ille habitus gratiæ qui confirmationem in bono creat, alicui naturæ pars essentialis esset, vel etiam aliquid illo habitu perfectius. ergo videtur quòd si esset talis natura secundum naturale sibi principium, haberet confirmationem in bono. ergo videtur alicui creaturæ conferri potuit, vt peccare non posset.

Sed contra. Perfectio vniuersi in hoc consistit, quòd omnes bonitates creaturarum communicabiles in genere, communicatæ sunt, sed hoc quod est peccare non posse ex natura propria, nulli naturæ communicatum est, quia nec homini nec angelo, quod vtrumque peccatum probat. ergo videtur quòd hoc creaturæ communicabile non fuit.

¶ Præte. Confirmatio in bono videtur consequi ex perfecta adhæsione finis, sed finis ille ad quem rectitudo voluntatis ordinatur, & potestatem & intellectum, & desiderium cuiuslibet creaturæ excedit. ergo videtur impossibile q aliqua creatura sit, quæ naturaliter habeant, quòd peccare non possit.

Respondeo, dicendum, quòd nulli creaturæ communicatum est nec communicabile fuit, quòd peccare non posset per conditionẽ naturæ suæ. Cuius ratio est, quia cum omne creatum dependeat sicut à causa sui esse à Deo, oportet, q si sibi relinquatur, deficiat, quandiu autem causæ influentiam recipit, conseruetur, sed applicatio causati ad causam suam potest

F esse dupliciter, vel ita, q sit in potestate causati à causa sua recedere quantum ad aliquid, vel non recedere, vel ita q non sit in potestate eius, & primum pertinet ad lib. arb. quia hoc est essentiale lib. arb. vt possit facere, vel non facere. si autem causæ suæ non inhęret, oportet q deficiat. Vnde dicit Aug. 8. super Genes. Homo Deo sibi præsente illuminatur, absente autem continuo tenebrabit, & ideo impossibile fuit, vt seruata libertate arbitrij alicui creaturæ conferretur, vt secundum cõditionem suę naturæ peccare non posset. est enim quasi quædam cõdictionis implicatio, quia si est lib. ar. oportet quòd causæ suę possit inhęrere vel non inhærere, & si nõ potest peccare non potest causæ suę non inhęrere, & sic sequitur cõtradictio, sed naturæ diuinæ, quę ex se rectitudinem habet, conuenit per conditionẽ naturæ suæ, vt deficere non possit, sicut nec ab esse, ita nec à rectitudine bonitatis, & quibuscunque hoc confertur, vt per gratiam confirmentur in bono, habent per donum gratiæ per quod filij Dei efficiuntur, & quodammodo diuinæ naturæ consortes.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Aug. non intendit dicere quòd angeli hoc habeant, vt peccare non possint per conditionem naturæ suæ, sed per donum gratiæ, in hoc tamen ab hominibus secernuntur q gratuitam confirmationem quasi à principio creationis acceperunt, quæ hominibus per longum tempus datur.

¶ Ad secundum dicendum, q natura spiritualis etiam in esse inuariabilis est, sicut natura corporalis, sed habet electionem, vt possit, secundum hoc in ea esse peccatum, vnde quantum ad potentiam electionis non stat comparatio inter corporalem & spiritualem creaturam.

I ¶ Ad tertium dicendum, q quælibet res habet principia determinata ad suum esse, & proprietates naturales quæ principia non sunt de illis, quę suæ potestati subiacent, & ideo aliqua creatura in illis inuarietatẽ habet, sed electio est eorum quæ sunt in potestate eius. vnde, quia in his creatura rationalis aliquo modo sibi relinquitur, vt dicitur Eccl. 17. Reliquit eum in manu consilij sui, ideo deficere potest.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non est ex imperfectione potentiæ diuinæ, vt creaturæ conferre non possit quantum ad hoc suam similitudinem, sed ex imperfectione creaturæ, partim ex hoc quòd recipere non potest, & partim ex hoc quòd est quædam impossibilitas in implicatione contradictoriorum, vt dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, q quandocunq; alicui naturæ conuenit aliquod accidens ex influentia superioris tantum, non potest natura inferior illud accidens per se habere, nisi efficia K tur naturæ superioris, sicut si aer illuminatur in actu per ignẽ non põt esse q sit de natura sua lucidus in actu, nisi nat ignis. Dico ergo, q cum confirmatio in bono insit creaturæ rationali solum per gratiam quæ est quoddam spirituale lumen, & similitudo increati luminis, non potest esse q aliqua creatura ex natura sua confirmationem habeat, vel gratiam, nisi efficeretur diuinæ naturæ, quod est omnino impossibile.

ARTICVLVS II.

b Vtrum Deus debuerit permittere hominem tentari, vel peccare.

AD Sedundum sic proceditur. Videtur, quòd Deus non debuit permittere hominem peccare, vel tentari. Sapientis enim artificis est facere vnumquodq; quantũcunq; potest

fini

fini competentius: homo autem ad beatitudinem sicut ad finem factus est. cum ergo competentior beatitudini fieret sine peccato, videtur quòd non debuit permittere eum in peccatum cadere.

Hugo li. de sacramētis par.6.c.12.

¶ 2 Præt. Quibus datur idem finis, debet dari eadem facultas perueniēdi ad finem illum: sed homo & angeli ꝓpter vnum finem creati sunt, s. propter beatitudinē participandam, vt in 1. dist. dictum est. cū ergo naturam angeli fecerit Deus quę peccare non posset, vt in litera dicit. videtur ꝙ naturam hominis talem facere debuit.

¶ 3 Præt. Ad prouidentiam sapientis ꝑtinet, vt impedimenta remoueat sui operis. cum ergo per tentationem dæmonis, homo à sua rectitudine impeditus fuerit, & prouidētia diuina sit omnium creaturarum & præcipue rationalium, videtur ꝙ hominē tentari permittere non debuit.

¶ 4 Præt. Quanto aliquid efficitur compendiosius tanto certius & melius est. vnde & omnium linearum inter duo puncta recta breuissima est, sed compendiosior fuit via perueniendi in beatitudinem, quòd homo non peccaret quam quòd homo post peccatum de peccato erutus in beatitudinem transferretur. ergo videtur quòd Deus non debuit permittere hominem peccare.

C ¶ 5 Præt. Minus malum pro maiori malo permittendum est, sed minus malum est diminutio alicuius laudis, quam ipsum peccatum, quia minori bono opponitur. ergo videtur quòd non fuerit ratio sufficiens permissionis diuinæ quæ in litera assignatur, scilicet quòd gloriosius est non consentire, quàm tentari non posse.

Sed contra est. Id ex quo apparet Deus laudabilis nō debet penitus impediri: sed in peccatis etiā apparet laudabilis Deus, cum per misericordiam parcit, & per iustitiam punit. ergo videtur quòd non debuit omnino peccatum impedire.

¶ Præte. Omne bonum potentius est in sua bonitate, quàm malum in sua malitia. ergo non est cōueniens, vt aliquod malum taliter impediatur, ꝙ per hoc aliquod bonum tollatur, sed si Deus non permitteret hominem peccare tolleretur libertas arbitrij quæ coactionem non patitur. ergo conuenienter permissus est homo peccare.

D Respondeo, dicendum, ꝙ ad prouidentiam diuinam pertinet, vt vnumquodq; in sua natura relinquatur, quia vt Dion. dicit 4. de diui. nomi. prouidentia non est corruptiua naturæ, sed saluatiua. Cuius ratio est, bonum vniuersi excedit bonum particulare cuiusque naturæ creatæ, sicut etiam bonum gentis excedit bonum hominis, vt in 1. Ethico. dicitur. si autem aliqua natura à suo gradu translata in altiorem per prouidentiam mitteretur, quamuis aliquod bonum illi naturæ excresceret, tamen bonitati vniuersi aliquid detraheretur, dum non omnes gradus bonitatis impleti essent illo gradu ex quo natura illa translata erat, vacuo remanente. Dico ergo, ꝙ si peccatum omnino impediretur per hoc multi gradus bonitatis tollerentur, tolleretur enim natura illa quæ potest peccare & non peccare, quę quidem bona est, tolleretur etiam hoc, quod est de peccato posse resurgere, & multa huiusmodi, quibus ablatis, bonitati vniuersi multum detraheretur, & ideo ad prouidentiam diuinam pertinet, & hominem tentari permittere, & peccare si vellet.

E ¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ sapiens artifex non tantum considerat quid competat parti ædificij secūdum se acceptæ, sed etiam secundum proportionem ad totum ædificium, & ideo sicut vnam partem alia meliorem facit, ita etiam Deus vnumquodq; facit in illa proportione ad finem, secundum ꝙ competit naturæ suæ in ordine ad totum vniuersum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nec etiam angeli de natura sua habent quòd peccare non possint, quod aliquorum peccatum monstrauit, sed per gratiam confirmationis quam statim post principium suæ conditionis acceperunt, confirmati sunt, vt peccare non possint, ita etiam homo, cum ad terminum viæ recto tramite peruenerit, eandem confirmationem

A consequitur, sed quòd angelo breuior assignata est via quàm homini diuersitas naturarum facit, vt supra dictum est. nec est necesse, vt omnibus ordinatis in vnum finem assignentur eadem perducentia in finē, & eodem modo, sed vnicuiq; secundum suam conditionem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sapientis est remouere hoc modo impedimentum, quòd natura nō tollitur, quod non fieret, si hominem, vel angelum in peccatum cadere non permitteret, quādiu est in statu viæ.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ non semper via breuior eligenda est, nisi quando per eam omnia quæ ad rem pertinent conuenienter saluantur, & hoc non fieret, si hominē in peccatum non ꝑmitteret cadere.

¶ Ad quintum dicendum, quòd non tantum per prohibitionem peccati violenta tolleretur laus, sed etiam naturalis ordo rerum, quod nullo modo prouidentia diuina pateretur.

in bonum, quia omnipotens est. Posset reuera, cur non fecit? quia noluit, cur noluit? ipse nouit, non debemus plus sapere quantum oportet sapere. Et quidem secundum animā rationalis fuit homo, habens discretionē boni & mali. Scientiam quoq; rerum creatarum & cognitionem veritatis, quæ primæ perfectioni congruebat, mox conditus non incongrue accepisse putatur, & ad illam non studio vel disciplina aliqua per interuallum temporis profecisse, sed ab exordio suæ conditionis diuinitus illam percepisse.

Quòd triplicē cognitionem habuit ante lapsum scilicet rerū propter se factarum, & creatoris, & sui.

B FVit itaq; homo primus ante lapsum triplici cognitione præditus, rerum scilicet, propter se factarum, & creatoris, & sui. a Rerum quippe cognitionem hominem ac-

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de cognitione, quam homo in primo statu habuit.

Et circa hoc quæruntur tria.

Primo. Vtrum Deum per essentiam viderit.
Secundo. Vtrum rerum omnium scientiam habuerit.
Tertio. Vtrum potuerit falli.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Adam viderit Deum per essentiam.

D AD Primum sic proceditur. Videtur quòd Adam Deum per essentiam videbat. Visio enim immediata Dei, dicitur visio per essentiam: sed Adam in primo statu videbat Deum sine medio, vt in principio 4. Magister dici. ergo videtur quòd videbat Deum per essentiam. 1.p.q.94 arti.1. & ver. q.18.1.

¶ 2 Præt. Aug. dicit, ꝙ inter mentem nostram & Deum, nihil est medium secundum naturam mentis, sed omne medium cognoscendi, est medium inter cognoscentem & cognitum. ergo videtur ꝙ cum in primo statu homo esset in integritate naturæ suæ, ꝙ Deum immediate & per essentiam viderit. 83.qst.q.51

¶ 3 Præt. Vt Apostolus. 1. Cor. 13. dicit. Videmus nunc per speculum in enig. tunc autem fa. ad fa. sed Adam in primo statu non videbat in enigmate, quia nulla obscuritas in eo erat. ergo videtur, quòd tunc videbat facie ad faciem.

¶ 4 Præt. Quicunque non habet illud quod desiderat, affligitur: sed in primo statu non erat aliqua afflictio, quia pœna non potuit culpam precedere. cum ergo naturaliter visionem diuinæ essentiæ homo desideraret, videtur quòd Deum per essentiam videbat.

E ¶ 5 Præt. Illud, quod est naturaliter ordinatum ad aliquid, non caret eo, nisi per aliquid impediatur, sicut lapis quòd sit deorsum, sed intellectus hominis naturaliter ordinatus erat ad videndum Deum per essentiam. cum ergo non esset ibi aliquod impedimentum, quia nec culpa nec pœna, videtur ꝙ Deum per essentiam videbat.

Sed contra. est quod dicitur Ioannes. 1. Deum nemo vidit vnquam. Et sicut dicit quædam Glos. Esaia. 6. idest, nullus homo in statu viæ existens: sed Adam erat viator, quia peccare poterat. ergo videtur quòd Deum per essentiam non videbat.

¶ Præter. Vt dicit August. visio deitatis per essentiam, est tota merces, sed constat quòd homo in statu innocentiæ mercedem beatitudinis non habebat. ergo & Deum per essentiam non vidit.

Respondeo, dicendum, ꝙ sicut in litera dicitur. modus quo Adam Deum cognouit, medius fuit inter cognitionem viæ, qua nunc Deum videmus, & cognitionem patriæ, qua sancti eum in gloria videbunt. Vnde ad huiusmodi euidentiam videndum est, quot modis Deus possit videri.

¶ Sciendum autem ꝙ tripliciter videri potest. Vno modo per suam essentiam. Alio modo per effectum aliquem eius, effluentem in intellectum videntis. Tertio modo per effectū aliquem extra intellectū videntis, in quo diuina similitudo resultat. Huius autem exemplum in visione corporali inspici potest. lux enim non videtur ab oculo per aliquam similitudinem sui in ipso relictam, sed per suā essentiam oculum informans, & huic comparatur primus modus diuinæ visionis qui est per essentiam. & hic quidem modus ex conditione naturæ suæ, nulli naturæ debetur, nisi diuinæ, in qua est sciens & scitum. Lapis autem videtur ab oculo corporali per similitudinem suam in ipso oculo relictam, & huic comparatur secundus modus, qui est per effectum relictum in intellectu videntis. & hic quidem modus videndi, conuenit angelo secundum conditionem naturæ suæ, quia vt in lib. de causis dicitur. omnis intelligentia scit quod est supra se, per illud quod est causa ei. vnde cognoscens ipsum lumen naturæ suæ, quod est similitudo luminis increati, Deum videt. vultus autem hominis relucens in speculo videtur ab oculo, non quidem per similitudinem eius immediate in oculo relictam, sed per similitudinem relucentem in speculo, ex quo resultat in pupilla, & huic cōparatur illa visio, qua Deus videtur per effectum extra intellectum vidētis, siue per effectum naturalem, sicut per cognitionem creaturarum, naturali cognitione Philosophi in Deum deuenerūt, siue per effectum spiritualem, sicut est in visione fidei illius, q adhæret his, quæ alijs reuelata sunt per influentiam spiritualis luminis, & ideo dicimus nunc in speculo videre, secundum Apostolum. Modus autem iste competit homini s̄m conditionem naturæ suæ, quia intellectus noster nec seipsum intelligere potest, nisi per species rerum quas apud se habet, quia per obiecta venit in cognitionem actuū, & per actus in cognitionem potentiarum.

cepisse perspicuum est, cum non ipse creator, vel angelus aliquis, sed homo omnibus animātibus nomina imposuerit, vt ostenderetur ꝙ singulorum notitiā homo ipse habuit. Quæ enim propter illum creata erant, & ab illo regenda & disponenda erant, horum omnium Deus illi & scientiam tribuit, & prouidentiā atq; curam reliquit. Quia vt ait Apostolus. Non est cura Deo de bobus. Quorum aliorumq; animalium Deus homini curam reliquit & prouidentiam, vt dominationi eius subijcerentur, & ratione ipsius gubernarentur, vt sciret illis necessaria prouidere, à quibus emolumentum debebat recipere. Hanc autem scientiam hoc peccando non perdidit, sicut nec illam qua carnis necessaria prouiderentur. Et idcirco in scriptura homo de huiusmodi non eruditur, sed de scientia animæ quam peccando amisit.

¶ Ad primum ergo modum visionis, qui soli Deo ex cōditione naturę debetur, eleuatur angelus & homo per gloriam. vnde illa est visio beatorum, quā homo in primo statu non habuit.

¶ Ad secundum vero modum, qui est naturalis ipsi angelo, & supra naturam hominis, eleuatur homo per gratiam, etiam post statum culpæ, sicut etiam in viris contemplatiuis patet, qui reuelationes diuinas merentur, & multo amplius fuit in primo statu per gratiam originalis iustitiæ.

¶ Tertius autem modus est communiter viatorum, etiā post statum culpæ. vnde patet ꝙ modus quo Adam in primo statu Deum videbat, medius est inter vtrumque. Quidam vero aliter dicentes, errant, ponentes Deum nunquam per essentiam, nec in patria nec in via videri, quod hæreticum est, & scripturæ contrarium, vt patet 1. Cor. 13. & 1. Ioan. 3. Quidam vero econtrario dicunt, Deum per essentiam in omni statu videri, & his etiam authoritates sanctorum repugnant, quia Dion. dicit, ꝙ si aliquis videns Deum sciuit quid vidit, non ipsum vidit, sed aliquid eorum, quæ sunt eius. Et Grego. dicit. quòd quantumcunque homo in statu viæ profecerit, ad statum tamen illum contemplationis, quo Deus per essentiam videtur, non pertingit.

18. mor. ca. 37. 38. &

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ Adam in primo statu dicitur Deum sine medio vidisse, non quia ipsum per essentiam videret, sed quia non per medium argumentationis * ex creaturis sensibilibus procedens, in cognitionem eius deueniebat, sed mediante effectu spiritualis, in intellectum eius resultante, sicut & angeli in primo statu videbant, ideo dicitur quòd post peccatum necessaria * fuerunt sacramentalia signa, vt ex sensibilibus homini spiritualia panderentur.

* D. 71. * D. 740.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur, nihil esse medium inter Deum & mentem nostram, intelligendum est non

F secundum naturæ dignitatem, quia natura mentis angelicæ supra naturam mentis humanæ est, vt Diony. expresse dicit 4. c. cœle. hie. & Greg. in hom. de centum ouibus. Et Aug. super Ioā. nec etiam per modum informantis priuatur medio, quia charitas creata est medium coniungens mentes Deo, sed intelligitur ꝙ ipse immediate eam beatificat & iustificat sicut & creat.

G

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ enigma importat obscuritatem quandā cognitionis, eo ꝙ enigma est secundum Donatum, quæstio verborū obscuritate inuoluta, obscuritas autem triplex potest accidere alicui intellectui. Prima ex hoc, ꝙ ex nihilo est, quia in hoc deficit à claritate intellectus increati, & secundum hoc omnis intellectus creatus enigmaticus est. Secunda ex hoc ꝙ intellectus intelligit inquirendo, & per continuum & tempus, & talis obscuritas accidit intellectui humano in comparatione ad intellectum angelicum qui deiformis est. Intellectus vero* humanus est ratiocinatiuus & acceptiuus cognitionis à sensibilibus secundum conditionem suæ naturæ: & secundum vtrumque modum etiam in primo statu homo in enigmate vidisset. Tertia vero obscuritas intellectum, consequitur humanum, ex peccato, consecuta ex corruptione carnis aggrauantis animam. Sapien. 9. & sic in enigmate nunc homo videt, tunc autem non vidisset. * D. 71.

H

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ non facit afflictionem, vel pœnam carentia cuiusq; desiderati, sed eius tantum quod debet Christi, & cum est tempus habendi: & ideo Adam in primo statu & si Deum non videret quod summe desiderabat, non tamen inde affligebatur, quia nondum erat tempus ad illud perueniendi, alias sequeretur, ꝙ omne qđ intendit venire ad aliquem finem quem nondum consequitur, pœnam haberet.

¶ Ad quintum dicendum, quòd aliquem actum potest aliquid impedire dupliciter. Vno modo per modum contrarium, sicut calor violentus impedit aquā ne infrigidetur, & per hunc modum culpa & pœna impediunt visionem Dei, & tale impedimentum homo in primo statu non habebat. Alio modo per modum simplicis negationis, sicut rusticus impeditur ab actu geometricandi. ex hoc quòd habitum geometriæ non habet, & ita etiam Adam ab actu visionis Dei impediebatur, quia nondum intellectus erat ad hunc actum per habitum gloriæ subleuatus.

I

ARTICVLVS II.

b *Vtrum Adam habuit perfectam cognitionem rerum à creatione sua.*

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd Adam non habuit à creatione rerum perfectam cognitionem, quia secundum Ansel. qualis fuit Adam in primo statu, tales etiam filios generasset: sed supra habitum est, quòd pueri non fuissent nati perfecti in scientia secundum vnam opinionem, cui Magister magis assentire visus est. dist. 20. ergo nec Adam in scientia perfectus fuisset. 1. p. q. 94. arti. 3. Et ver. q. 18. ar. 3. De concep. vir. cap. 1.

K

¶ 2 Præt. Aug. dicit 8. super Gen. quòd Adam ideo positus est ad operandum in paradiso, vt naturas rerum experiretur: sed experimentum est principium cognitionis accipiendæ à sensibilibus, & per inuentionem. ergo videtur ꝙ non statim in principio perfectam rerum cognitionem habuisset. Cap. 10.

¶ 3 Præt. Secundum Philosophum in 3. de anima. Intellectus nihil est in actu eorum quæ sunt antequam intelligat: sed nō potest intelligere sine phantasmate, vt ibidem dicitur, sicut nec visus videre sine colore. cum igitur nihil sit eorum quæ sunt, nisi secundum quòd perficitur actu habens speciem alicuius rei in natura existentis, videtur ꝙ cognitionem à sensibilibus accepisset mediante sensu & imaginatione, & sic non statim fuisset perfectus in scientiā. Text. 5.

¶ 4 Præt. Secundum Philosophum, & sicut etiam Magister supra

De cognitione creatoris.

COgnitionem quoque creatoris primus homo habuisse creditur. Cognouit enim à quo creatus fuerat, non eo modo cognoscendi quo ex auditu solo percipitur, quomodo à credentibus absens quæritur, sed quadam interiori inspiratione qua Dei præsentiam contemplabatur, non tamen ita excellenter, sicut post hanc vitam sancti visuri sunt, neq; ita in enigmate, qualiter in hac vita videmus.

De sui cognitione.

POrro sui cognitionem idẽ homo talem accepisse videtur, vt quid deberet superiori, & quid æquali, & quid inferiori non ignoraret. Conditionem quoq; suam & ordinem, scilicet qualis factus esset, & qualiter incedere deberet, quid agere, quid

pra dixit 1. dist. anima infusa est corpori, vt in ipso perficiatur scientia & virtutibus, & ad hoc sunt dati sensus & membra: sed hoc frustra esset, si per operationẽ sensus, intellectus perfectionem non acquireret. cum igitur nihil sit frustra in naturæ operibus, & præcipue in compositione humani corporis, videt quòd homo à sensibilibus cognitionem rerum accepisset, sicut & nunc, & nõ statim perfectam scientiam habuisset.

¶ 5 Præt. Ille qui est in scientia perfectus nõ est necesse, vt alio illuminante perficiatur: sed Adam in primo statu etiam per angelos fuisset illuminatus, alias perijsset naturalis ordo creaturarum, secundum quẽ natura angelica inter diuinam & humanam ponitur, ab vna accipiens & in aliam refundens, vt in 4. ca. cœlest. hier. dicitur. ergo non fuisset in scientia perfectus.

Sed contra. Nomina imponuntur rebus ex proprietatibus earum sumpta, quia vnaquæq; res nominatur ab eo quod in ipsa est nobilius, sed Adam animalibus nomina imposuit, vt Gen. 2. dicitur. ergo in principio suæ creationis animalium naturas cognouit, & per consequens aliarum rerum.

¶ Præte. Quanto aliquid est nobilius, tanto minus decet esse defectum in eo, sed in corpore Adæ nulla fuit imperfectio in C statu innocentiæ. ergo multo minus fuit imperfectio in intellectu eius.

Respondeo, dicendum, ꝙ illam scientiam necesse est homini nobis in primo statu attribuere, sine qua imperfectus fuisset, & nihil amplius. tunc autem alicuius scientia imperfecta dicitur, quando non nouit aliquid eorum quæ ad ipsum pertinẽt, & ideo nulla notitia eorum quæ ad hominem pertinebant in primo statu homini defuisset. Pertinebat autem ad ipsum dispositio sui ipsius in actibus proprijs, & ideo dicitur cognitionem perfectam habuisse eorum quæ ab ipso agenda, vel vitanda erant, similiter etiam ad ipsum pertinebant aliæ creaturæ, inquãtum propter ipsum factæ erant, vt vel ab ipsis emolumẽtum acciperet, vel eis præesset & ea gubernaret, & ideo tantum de vnaquaq; re cognoscebat, quantum ad vsum hominis pertinebat, nec oportet plus cognitionis sibi ascribere in primo statu. Hanc autem cognitionem aliter Adam ha- D buit, & aliter ad eam eius posteri peruenissent: quia natura à perfectis exordium sumit, vt Boet. dicit. Et Dei perfecta sunt opera, vt Deut. 32. dicitur. Ideo Adam tanquam principium totius humani generis, omnem perfectionem quæ naturæ humanæ competit, in suo primordio accepit, sicut secundum corpus ita & secundum animam, vt esset potens ad propagandũ alios corporaliter, & instruendum intellectum. Filij autẽ eius, quia cum originali iustitia nascebantur, quæ sine prudentia esse non potest, sicut nec aliqua virtus, vt in 6. Ethic. Philosophus dicit. Ideo oportuit ꝙ statim nati habitum habuissent cognitionis illius, per quam cognoscere possent, quid agere & quid vitare deberent, quãuis forte vsus rationis impediretur secundum vnam opinionem, propter organorum indispositionem, sed habitus cognitionis aliarum rerum nõ est necesse ꝙ in sua natiuitate habuissent, sed per inuentionem & doctrinã, E vt tantum simul cum perfectione corporis & perfectio cognitionis compleretur. vnde Philosophus in 6. Ethic. dicit. ꝙ prudentia & habitus ad cognitionem rerum à nobis agendarum pertinentes, sunt nobis magis naturales quam scientia aliarum rerum. Quidam vero dicunt, ꝙ etiam habitus cognitionis omnium rerum mox nati accepissent, sed hoc non videtur necessarium neque quantum ad integritatem naturæ, neque quantum ad originalem iustitiam.

De consol. phil. lib. 3. pros. 10.

Cap. vlt.

Cap. 8.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ vt supra dictum est, nõ oportuit, vt filij Adæ sibi similarentur, nisi in his quæ ad speciem humanam pertinebant, vel ex conditione naturæ, vel ex Dei beneficio, hoc autem ꝙ Adam in primordio suæ conditionis habitum omnium rerum accepit, non conueniebat sibi inquã tum homo, sed inquantum homo humani generis principium, vnde non oportet quòd alijs conuenisset.

* D. 592. ¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquis experitur * aliquid A dupliciter. vel vt ex sensibilibus, quorum experiẽtia habitum cognitionis acquirit, sicut in nobis fit qui ex multis experimentis vnum vniuersale colligimus, quod est principium artis, vel scientiæ, & sic Adam experimento non indigebat. Alio modo, vt illud qđ quis per habitum cognitionis tenet, etiam in rebus videat, hoc enim facienti delectabile est, & sic Adã experimenta de naturis sumpsisset.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ intellectus noster, vt supra dictũ est, indiget phantasmate, quod est obiectum * eius in duobus, s. in accipiendo scientiam secundum motum qui est à rebus ad animam, & in circumponẽdo illud quod apud se tenet phantasmatibus, sicut in quibusdã exemplis patet secundum motum qui est ab anima ad res. Dico ergo, ꝙ intellectus Adæ in primo statu non indigebat * phantasmate quantum ad primum modum, sed quantum ad secundum, nec oportebat ꝙ illud phantasma esset à sensu acceptum, aliàs non potuisset intelligere nisi rem quã prius vidisset: contingit autem per operationẽ interiorum virtutum formari in imagine aliquod phantasma, quod nunquam per sensum est acceptum. * D. 75. * D. 70.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ non propter hoc operationes sensuum in Adam frustra fuissent, si per eas cognitio rerum ad se pertinentium nõ accepisset, quia per operationem sensus expertus fuisset exterius, quod intellectus interius tenebat per habitum cognitionis innatæ.

¶ Et præterea, hoc sibi supra conditionem naturæ suæ collatum fuerat, vt scientiam non à sensibilibus acciperet, & ideo oportebat, vt ea quæ ad naturæ perfectionem secundum sui conditionem conueniunt, ei non subtraherentur, sicut homini resurgenti, membra apta ad comestionem non subtrahuntur, quamuis cibis vlterius non vtantur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd Adam non hoc modo fuit in scientia perfectus, quòd omnia sciret, & ideo in his quæ nesciebat, per angelos illuminatus fuisset, sicut & inferiores angeli à superioribus purgantur à nescientia, vt in 6. Cœl. hierarch. Diony. dicit.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo in primo statu decipi potuerit.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd homo in primo statu decipi potuerit, quia sicut Apostolus dicit, 1. Thimoth. 4. Mulier seducta est. Adam vero quãmuis non fuerit seductus in hoc in quo mulier, tamen in aliquo seductus est, vt veniale crederet quod mortiferum erat, vt in præcedenti dictum est. ergo in statu innocentiæ decipi potuit. 1. p. q. 94. art. 4. Et ver. q. 18. ar. 6.

¶ 2 Præt. Magister supra dist. 21. dixit, quòd mulier ideo serpentem non horruit, quia quem à Deo creatum sciuit, ab eo etiam loquendi vsum accepisse credidit: hoc autem falsum erat, quia loqui, non est nisi intelligentis propriæ. videtur igitur quòd decipi potuerit.

E ¶ 3 Præte. Constat quòd Adam in primo statu secreta cordis alterius hominis scire non potuisset, cum nec angeli hoc sciãt, sed solus Deus, potuit autem contingere, vt aliquis diceret se illud cogitare, quod non cogitabat, nec Adam cum mentiri credidisset, cum hoc certitudinaliter non cognouisset. ergo videtur quòd deceptus fuisset.

¶ 4 Præt. Sensus quandoque nuntiant aliquid aliter quàm sit, sicut quod à remotiori videtur minus videtur: sed de sensibilibus cognitionem per sensus habuisset. ergo videtur quòd ibi quodammodo decipi potuerit, cum decipi nihil aliud sit quàm falsum verum æstimare.

Sed contra. Aug. dicit, quòd falsa pro veris approbare, non est natura hominis instituti, sed pœna damnati, cum igitur homo in primo statu omni pœna caruisset, videtur quòd decipi non potuerit. De lib. arb. lib. 3. c. 18. Erud. theo. parte 7. c. 3. lib. 1.

¶ Præt. Deceptio sine ignorantia non est. Ignorantia autem

F vt Hugo de San. Victore dicit, est & culpa & pœna. hoc autem in primo statu esse non potuit. ergo nec aliqua deceptio.

Respondeo, dicendum, quod sicut supra dictum est, perfectio totius hominis pendebat ex superiori parte mentis, qua homo Deo per rectitudinem iustitiæ inhęrebat, & ideo illa permanente Deo coniuncta, sicut nec defectus in corpore aliquis, vt passio & mors, ita nec deceptio in anima esse potuit: vnde, sicut supra dictū est, Adam quodammodo potuit mori, si prius peccaret, erat tamen quodammodo imortalis, quia in actu potentia moriēdi non exisset, nisi prius peccasset, ita ēt homo in statu innocentiæ consideratus, poterat quidem decipi si prius peccasset, non tamen ante peccatum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod sicut supra dictum est, elatio quædam mentē mulieris inuasit post verba serpentis, per quā verum credidit quod serpēs suadebat, & ideo seductio illa secuta est elationem quæ fuit peccatum primum, & similiter est de viro, vt dictum est.

H ¶ Ad secundum dicendum, quòd mulier credidit serpentem vsum loquendi diuinitus accepisse, non quidem per conditionem naturæ, sed per ministeriū spiritualis creaturæ, nec contulit vtrum hoc fieret virtute boni, vel mali angeli, aut vtrum fieret Deo permittente, vel Deo iubente.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut diuina prouidentia corpus hominis seruasset illęsum ab omnibus exterioribus lęsuris, ita etiam seruasset intellectum hominis indeceptum in omnibus quæ suam cognitionem impediebant, vt statum intelligeret si quis falsum pro vero sibi diceret.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quamuis à sensibus fuisset ei aliquid alio modo repræsentatum quam rei natura haberet, non tamen in eo fuisset illa deceptio, nec quantum ad sensum qui hoc modo recipiebat secundum proportionem suam ad sensibile, nec quantum ad intellectum, cuius iudicio subiacebat illa discretio, quæ inter sensum & rem erat, vt scilicet sciret quare aliter res videretur quam esset. I

EXPOSITIO TEXTVS.

SEd non esset laudabile homini &c.§ Videtur hoc esse falsum, quia tunc si nec angelus, nec homo peccasset, actus hominis laudabilis non fuisset, cum tunc nullus esset ad malum persuasor. ¶ Et dicendum, quod hoc non est intelligendū, ita quod laus humani actus dependeat à suasione mali, sed a potentia resistendi, suadendiq; impotentia manifestari potuit, si tentatus fuisset & vicisset. Vnde signanter dicit. §Et ideo &c.§ vt quasi causa bene viuendi attendatur hoc quod nullus ad malū persuade-§Et est gloriosius non consentire &c.§ Videtur hoc esse falsum, quia cum Deus & angelus tentari non possint, aliquid esset in homine gloriosius quam in Deo. ¶ Et dicendum, quod hoc intelligendum est supposita conditione humanæ naturæ, per quam potest homo peccare & non peccare, vel exponatur, vt primum. §Habeat autem scientiā homo &c.§ Videt falsum, quia nunc non habemus cognitionem omnium rerū K sicut Adam habuit. ¶ Et dicēdum, quod etiam ista scientia aliquo modo per peccatum diminuta est, sed non adeo quod per hoc homo à via salutis impediatur, & ideo in salutari doctrina, de huiusmodi instruendus non erat. §Sed non habuit præscientiam eorum &c.§ Vr falsum, quia cum nos quorundam futurorum præscientiam habeamus, cognitio eius fuisset imperfectior quā nostra. ¶ Sed dicendum, quod nos non cognoscimus futura, nisi prout quodāmodo sunt pntia in suis causis, quæ sunt determinatæ ad tales effectus, vel de necessitate, vel in maiori parte, & sic etiam Adam in primo statu, futurorum cognitione habuit multo plenius quam nos, non tn̄ eorum quæ causas determinatas non habent, sicut ea quæ ex lib. ar. depēdent, vt casus suus.

cauere intellexit. Si horum notitiam non habuisset, non esset reus præuaricationis, neque seipsum cognouisset.

Vtrum homo præscius fuerit eorum quæ sibi futura erant.

G SI autem quæritur: vtrum homo scientiam habuerit eorum quæ circa eum ventura erant, idest, si ruinam suam præsciuerit, & similiter si præsciuerit bona quæ habiturus fuisset, si in obedientia præstitisset. Responderi potest, quòd ei magis facienda indicta sunt, quam futura reuelata. Accepit enim sciētiam & præceptum eorum quæ facienda fuerant, sed non habuit præscientiam eorum quæ futura erant. Nō fuit ergo homo præscius sui casus, sicut & de angelo diximus. Quod Aug. super Gen. asserit, ratione vtens, quam supra posuimus: & hæc de scientia hominis quantum ad primum statum pertinet, dixisse sufficiat.

DISTINCTIO XXIIII.

DIVISIO PRIMAE PARTIS TEXTVS.

POstquam determinauit de sciētia quam homo i primo statu habuit. hic incipit determinare de potentia naturali, per quam peccatū vitare poterat. Et diuiditur in duas partes. In prima parte ostendit, quod homo habuit naturalē potentiam per quā poterat peccatum vitare. In secunda ostendit quæ sunt illa. ibi § Hic considerādum, quod fuerit adiutorium.§ Circa quod, mouet duas dubitationes. Prima ibi § Sed & quomodo rectā & bonam volūtatem. § Secunda ibi § Ad hoc autem quod diximus.§ §Hic considerandum est &c.§ Hic ostendit quæ fuerit illa potentia naturalis. Et dicit quod lib. arbi. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quid sit lib. arb. In H secunda ostendit quasdam liber. arbit. conditiones. 25. dist. ibi §Iam ad propositum redeamus.§ Prima diuiditur in duas. In prima determinat quid est lib. ar. In secunda notificat quasdā vires animæ, vt ostendat in quibus lib. arbit. contineatur. ibi § Est enim sensualitas &c.§ ¶ Circa primum duo facit. Primo ostendit quod illa potentia qua peccato resistere potuerit, est lib. arb. Secundo diffinit ipsum. ibi § Liberum vero arbitriū &c.§ § Est enim sensualitas &c. § Hic notificat quasdam potentias animæ. Et circa hoc duo facit. Primo, notificat eas. Secundo, ostendit qualiter in eis potest esse peccatum. ibi §Illud quoq; prætermittendum non est &c.§ Li. 11. c. 10.

A

De gratia hominis & potentia ante peccatum.

NVnc diligenter inuestigari oportet, quā gratiam, vel potentiam habuit homo ante casum, & vtrū per eā potuerit stare vel non. Sciendū est igit,

QVAESTIO PRIMA.

A

Et præterea pars cum præcedentibus est præsentis lectionis.

Circa quam duo quæruntur.

Primo. De libero arbitrio.
Secundo. De virtutibus libero arbitrio annexis.

Circa primum quatuor quæruntur.

Primo. Vtrum lib. arb. sit potentia vel habitus.
Secundo. Si est potentia, Vtrum sit vna vel plures.
Tertio. Si est vna vtrum sit distincta à ratione & voluntate.
Quarto. Vtrum homo in primo statu per lib. arbit. peccato resistere poterat.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum liberum arbitrium sit habitus.

K AD Primum sic proceditur. Videtur quod lib. arbi. sit habitus. Primo, per hoc quod dicit Bern. quód lib. arb. est habitus animi liber sui, & ita videtur esse habitus & non potentia. 1. p. q. 83. arti. 2. Et ver. 24. ar. 4.

¶ 2 Præt. Potentia non efficitur facilis ad actum nisi ex habitu: sed libe. arb. dicitur in litera esse facultas voluntatis & rationis, cūm igitur facultas habilitatem quādam nominet, videtur quòd lib. arb. sit habitus.

¶ 3 Præt. Sicut infra dicitur. Philosophi diffiniunt lib. arb. liberum de voluntate iudicium: iudicium autem nō nominat potentiam, sed magis habitum. ergo videtur quod non sit potentia.

¶ 4 Præt. August. dicit, quòd homo male vtens lib. arbit. & se perdidit & ipsum: sed per peccatum nulla potentia naturalis tollitur. Super Psal. 70.

tollitur. ergo lib. arb. non est potentia, sed habitus.

¶ 5 Præt. Nulla potentia recipit magis & minus: sed lib. arb. intenditur & remittitur, vnde & supra di. 7. dictum est, quod boni angeli lib. ar. habent tam post confirmationem quam ante. ergo lib. arb. non est potentia, sed habitus.

quòd homini in creatione sicut de angelis diximus, data est per gratiam auxilium & collata est potentia per quã poterat stare, i. non declinare ab eo quod acceperat, sed non poterat proficere in tantum, vt per gratiam creationis sine alia mereri salutem valeret. Poterat quidem per illud auxilium gratiæ creationis resistere malo, sed non perficere bonũ. Poterat tamen per illud bene viuere quodammodo, quia poterat viuere sine peccato. Sed non poterat sine alio gratiæ adiutorio spiritualiter viuere, quo vitã mereretur æternam. Vnde Aug. in Enchi. Sic factus est homo rectus, vt & manere in ea rectitudine posset, non sine diuino adiutorio, & suo fieri peruersus arbitrio, vtrumlibet horum elegisset, Dei voluntas fieret, vel ab illo vel de illo. Et quia suam maluit facere voluntatem quã Dei, de illo facta est voluntas Dei. Item in eodem. Sic oportebat prius hominem fieri, vt & bene posset velle & male. Nec frustra si bene, nec impune si male. Idem quoq; in libro de correctione & gratia ait. Si hoc adiutorium vel angelo vel homini cum primum facti sunt B defuisset. Quoniam nõ talis natura facta erat, vt sine auxilio posset manere si vellet, non vtiq; sua culpa cecidisset. Defuisset quippe adiutorium sine quo manere nõ posset. Idem. Dederat Deus homini bonam voluntatem, in illa quippe eum fecerat rectum. Dederat adiutorium, sine quo, non posset in ea manere si vellet, & per qđ posset: vt autem hoc vellet, in eius dimisit arbitrio. Idem in eodem. Acceperat posse si vellet, sed non habuit posse, quo vellet, nã si habuisset, perseuerasset. His testimoniis euidenter mon- C strat, quòd homo rectitudinẽ & bonam voluntatem in creatione accepit, atque auxilium quo stare poterat. Alioquin non sua culpa videretur cecidisse.

Sed contra. omnis potentia determinatur per habitum ad aliquid vnũ vel simpliciter, sicut per habitũ scientiæ ad vnũ, vel ad minus, vt magis vni inhæreat sicut opinio, sed per libe. arb. non æqualiter se habet ad vtrũlibet. ergo lib. arbi. non est habitus.

¶ Præt. Habitus non potest esse subiectum alterius habitus, sed lib. ar. est subiectum gratiæ, quę ad ipsum cõparatur, sicut sessor ad equum, sicut Aug. dicit. ergo libe. arb. non est habitus.

Respondeo, dicendum, quod circa hoc quidam dicunt lib. ar. secundum quod in vsum loquẽtium venit nomen habitus esse, quamuis eodẽ nomine & potentia & actus significetur, sicut patet in nomine intellectus, quod & potentiam & habitum & actum significare potest, hunc autem habitum quem nomen lib. arb. designat, nõ dicunt esse aliquam qualitatem potentiæ superuenientem, sed ipsam habilitatem potentiæ ad actum, vel facilitatem quam habet vna potentia ex adiutorio alterius, propter quod secundum eos, facultas voluntatis & rationis dicitur: sed hæc opinio non recte vtitur nomine habitus, quia habitus secũdum proprietatem sui nominis, significat qualitatem quandam quæ est principium actus, informantem & perficientem potentiam, vnde oportet si proprie accipiatur, quòd sit superueniens potentiæ, sicut D perfectio perfectibili.

¶ Præt. Si consideretur ratio & voluntas, non potest esse nisi tripliciter. aut quod vtrumq; secundum se consideretur, & sic cõstat quod vtrumq; est potentia, & ita quodcunq; eorum ponatur lib. ar. erit potentia, vel quod consideretur vnum in respectu alterius, nec sic potest dici quod vnum sit habitus alterius, quia potentia non est habitus potentiæ, vel relatio vnius ad alterum, nec hoc nomen habitus habere potest, vnde nõ videtur rationabiliter dictum, quod lib. ar sit habitus. Et ideo quidam dicunt, quod libe. arbi. nominat potentiam non absolutam, sed habitualem. i. prout est per habitum quendam perfecta, non quidem acquisitum, vel infusum, sed naturalem, per quem habitum facilis est in suum actum, in tantũ vt dominium sui actus habere dicatur. Istud etiam non videtur conueniens, quia quod voluntas habeat dominium sui actus ex ipsa natura potentiæ
* D. 725. habet prout est imperans alijs, & * à nullo imperata, vnde hãc facilitatem ex se habet, & non ex aliquo alio habito. Et prætera, vnusquisq; habitus se habet ad actum, vt quo, non simpliciter efficitur actus, sed bene efficitur. libe. autem arbit. ad electionis actum se habet, vt quo talis actus efficitur, quãdoq; bene, quandoque, quidem male & indifferenter, vnde non videtur habitum aliquem designare si habitus proprie accipiatur, sed illam potentiam cuius proprie actus est eligere, quia lib. ar. est quo eligitur bonum, vel malum, vt Aug. dicit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Bernardus large vtitur nomine habitus pro habitudine quadam, ex hoc enim lib. ar. in homine dicitur, quod hoc modo se habet eius animus, vt sui actus liberam potestatem habeat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd facultas secundum communem vsum loquendi significat potestatem, qua aliquid habetur ad nutum, vnde & possessiones facultates dicuntur, quia in dominio sunt possidentis, & ideo libe. arbi. facultas dicitur nõ quasi habitus quidam, sed quia actum suum in libera potestate habet, vnde & liberum nominatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd iudicium proprie loquendo nõ nominat potentiam nec habitum, sed actum: non autem inuenitur vnus habitus per quem omne iudicium elicitur, cũ secundũ diuersos habitus in diuersis iudicium procedat, nisi forte dicamus habitum illum primorũ principiorum, quorum cognitio naturaliter est insita nobis, secundum quod in omnibus iudicijs dirigimur, quem nullus liberum arbitrium diceret, quia non est proprium & proximum directiuum in electionis actum, potest autem ad vnam potẽtiam reduci omne iudicium electionis, & ideo congruentius hoc noie actus, datur intelligi potentia, quàm habitus. C. 10. circa med.

¶ Ad quartum dicendum, quòd homo dicitur liberum arbit. amisisse non quidem essentialiter, sed quia quãdam libertatem amisit, quæ quidem est à peccato, & à miseria, vt infra dicitur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd omnis potentia in suo actu vigoratur aut debilitatur per habitum superuenientem, vel impedimentum aduenienes, vnde lib. arb. non dicitur liberum, quia ipsa potentia in se intendatur & remittatur, sed quia vel impeditur per corruptionem peccati, vel expeditur per habitum gratiæ & gloriæ.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum liberum arbitrium dicat plures potentias, vel vnam.*

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd liberum arb. non nominet vnam potentiam, sed plures. August. enim dicit. Cum de libero arbitrio loquimur, non de quadam parte animæ dicimus, sed de tota anima, totalitas autem animæ in pluralitate potentiarum cõsistit. ergo liberum arbitrium plures potentias colligit. Ver. q. 24. ar. 9

¶ 2 Præt. Ratio & voluntas sunt diuersæ potentiæ, sed lib. ar. est facultas voluntatis & rationis, vt in litera dicitur. ergo in se plures potentias colligit.

¶ 3 Præt. Potentiæ distinguuntur per actus, vt in secundo de Anima Philosophus dicit, sed libe. arbit. se extendit ad actum plurium potentiarum, quia sicut Dam. dicit: liberum arbit. Li. 2. ortho. fid. c. 28.
E inquirit, disponit, & sic de alijs. ergo videtur quod plures potentias colligat.

¶ 4 Præt. Electio nihil aliud est quàm duobus propositis alterum alteri præoptare, sed hoc cuilibet potẽtiæ competit, cum qualibet potentia conueniens appetat, & nociuum refutet. ergo cuiuslibet potentiæ est eligere, sed eligere assignatur proprie actus libe. arbi. in litera. ergo videtur quòd libe. arb. non sit determinata potentia.

¶ 5 Præt. Virtus & vitium non nisi in libero arbi. esse potest, inuenitur autem in omnibus virtutibus animæ, quod in concupiscibili est temperantia, & in irascibili est fortitudo & vitia opposita. ergo videtur quòd liberum arbitrium determinatam potentiam non nominet, sed plures.

Sed contra. Actus determinatus est determinatæ potentiæ, sed eligere est quidam determinatus actus qui lib. assignatur. ergo lib. arb. est determinata potentia.

¶ Præt. Nihil quod est vnum simpliciter in natura, constat ex pluribus, nisi illa vel alterum eorum à sui natura transmutetur. si ergo lib.ar. ex pluribus potentijs conficiatur, vel nó erit aliquid vnum, vel hoc erit vnum cum corruptione quarundã potentiarum animę, quorum vtrumq; est inconueniens. ergo liberum arbitrium non colligit diuersas potentias.

Respondeo, dicendum, q quidam posuerunt lib. arb. non esse determinatã potentiam, sed colligere omnes vires rationalis animæ, sicut totum vniuersale suas partes, hoc autẽ non videtur conueniens. Tum, quia oporteret q multiplicatis potentijs, li.ar. multiplicaretur secundum esse, multi enim homines sunt multa animalia & non vnũ. Tum, quia oporteret q ratio lib.arb. in singulis potentijs saluaretur, quod non potest esse, quia actus q lib.arbit. assignatur, non est cuiuslibet potẽtię, sed alicuius determinatæ. Et ideo alij dicunt, q lib.ar. colligit plures potentias, sicut totum integrale partes suas. Nec hoc iterum conueniẽs videtur, quia potentiæ nõ possunt esse partes integrales alicuius vnius, si accipiatur vnum simpliciter, nisi forte dicatur vnum qđ est aggregatione vel ordine vnum. lib. autem ar. non debet sic esse vnum, sed simpliciter, cum sibi vnus actus attribuatur. Quidam autem dicunt, q lib.ar. colligit plures potentias. s. voluntatem & rationem, sicut habitus vtriusque, propter quod facultas voluntatis & rationis dicitur. Sed etiam hoc impropriè dicitur, quia, si nomen habitus propriè sumatur, nõ potest esse immediate vnus habitus duarum potentiarum, quia vnus habitus ad vnum actum ordinatur, qui est vnius potentiæ. Et ideo aliter est dicendum, q aliquid dicitur colligere plura dupliciter. Vno modo essentialiter, sicut totum colligit partes suas. Alio modo virtualiter, sicut quando virtus plurium rerum in vno participatur, secundum hoc ergo dico q lib.ar. non colligit plures potentias essentialiter, sed virtualiter, quasi vna potentia determinata. Si enim est in potentijs animæ, q cum omnes ab essentia animæ oriantur, quasi proprietates ab essentialibus rei, est tamen quidã ordo huiusmodi originis, vt scilicet origo vnius potentiæ originem alterius pręsupponat, qua mediante quodam modo ab essentia animæ procedat, quod ex actibus considerari potest. Actus.n. vnius potentiæ necessario actum alterius præsupponit, sicut actus appetitiuæ actum apprehensiuæ, & inde est q sicut virtus essentiæ animæ in potẽtia relinquitur, ita etiam virtus vnius potentiæ præcedentis relinquitur in subsequenti, & inde est, q aliqua potentia virtutes plurium potẽtiarum in se colligit, & sic est in lib.ar. quod ex actu eius patet. Eligere.n. quod actus eius ponitur, importat discretionem & desiderium, vnde eligere est alterum alteri pręoptare, hæc autem duo sine virtute voluntatis & rationis perfici non possunt, vnde patet q lib.arb. virtutem voluntatis & rationis colligit, propter quod facultas vtriusque dicitur.

¶ Ad primum ergo dicendum, q contingit aliquam potentiã esse determinatam in se, quæ tamen vniuersale imperium super omnes actus habet, sicut patet in voluntate, vnde lib.arb.

Qualis fuerit illa rectitudo & bonitas voluntatis, in qua creatus est.

SEd quomodo rectam & bonam voluntatem habuit homo, si per eam nec mereri vitam valuit, nec in ea stare voluit? Quia nec aliquid mali ea tũc volebat, & ad tempus stare voluit, G sed non perseueranter, & ideo recta & bona fuit tũc voluntas hominis. Ad hoc autem quod diximus, hominem non potuisse proficere, vel mereri per gratiã creationis, solet opponi sic, Per illum auxilium gratiæ creationis potuit stare in bono quod acceperat: * Potuit ergo resistere tentationi. Sed resistere tentationibus atque suggestionibus malis, meritum est ac bonum remunerabile. Omne autem bonum meri- H tum profectus est. Per gratiam igitur creationis ꝓficere potuit, sine adiectione alterius gratiæ. Ad quod dicimus, quia resistere malo, & non consentire tentationi, non fecisset illi meritum, & si non consensisset, quia nihil in eo erat quod ad malum impelleret. Sicut angelis qui nõ ceciderunt, nec fuit meritum, q steterunt, i. quòd non corruerunt. Nobis autem meritum est aliquãdo si malum non facimus, sed resistimus. Ibi dũtaxat, vbi causa subest, quæ nos facere id mouet, quia ex peccati corruptela proni sunt ad lapsum gressus nostri. Vbi autem non interuenit causa nos ad malum impellens, non meremur, si ab eo declinam⁹. Declinare enim à malo semper meretur palmam.

F propter hoc dicitur non pars animæ, sed tota anima, nõ quia non sit determinata potentia, sed quia nõ se extendit per imperium ad determinatos actus, sed ad omnes actus hominis, qui lib.arb. subiacent.

¶ Ad secundum dicendum, q lib.arb. dicitur facultas voluntatis & rationis, non quia vtraq; essentialiter compræhendat sed virtualiter, vt dictum est.

De adiutorio homini in creatione dato, quo stare poterat.

HIc considerandum est, qđ fuerit illud adiutoriũ homini datum in creatione quo poterat manere si vellet. Illud vtiq; fuit libertas arbitrii ab omni labe & corruptela immunis atque voluntatis rectitudo, & omnium naturalium potentiarum animæ sinceritas atq; viuacitas: * Liberum vero arbitriũ est facultas rationis & voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistente, vel malum eadem desistente, & dicitur liberum quantũ ad voluntatem, quæ ad vtrumlibet flecti potest. Arbitrium vero quantum ad rationem, cuius est facultas, vel potentia illa cuius etiam est discernere inter bonũ & malum, & aliquando quidem discretionẽ habens boni & mali, quod malum est eligit, aliquando quod bonum.

¶ Ad tertium dicendum, q actus aliquis attribuitur alicui potentię dupliciter. Vel quia elicit ipsum sicut proprium, sicut visus videre, & intellectus intelligere, & sic lib. ar. assignatur actus ille qui est eligere. Alio modo, q a operat ipsum, & hoc modo act⁹ omnium virium obedientium rationi * possunt voluntati attribui, quæ est motor omniũ virium, & ita ẽt actus diuersarũ virium lib.arb. attribuuntur. * D.1175.

¶ Ad quartum dicendum, q eligere non ptinet ad omnes vires, sed ad aliqua determinate, quamuis vnaquęq; vis in suũ cõueniens tendat, & cõtrarium refugiat: hoc enim nõ ut ipsa vi eligere, seu vel propter ordinem naturalem pǒtẽtiæ ad obiectum, sicut lapis naturaliter descedit, & non per electionem liberi arbitrij, quia sicut dicit Aug. intel- De spũ, & aia ex 34.c. Tom.3.

I ligentia non solum sibi intelligit, sed toti animæ, & non similiter voluntas non soli sibi vult, & sic de alijs.

¶ Ad quintum dicendum, q virtus & vitium dicuntur esse in aliquo dupliciter. Vel sicut in causa, & hoc modo sunt in lib. arb. & voluntate. vel quantum ad habitus, sicut in acquisitis habitibus, vel saltem quantum ad actus, quantum ad intuitos. Alio modo vt in subiecto, & hoc modo contingit in diuersis potentijs animę virtutes & vitia esse, vt supra dictum est.

ARTICVLVS III.

Vtrum lib.arb. sit potentia distincta à voluntate & ratione.

K AD Tertium sic proceditur. Videtur, q lib.arb. sit potentia distincta a voluntate & ratione. Actus enim cuiuslibet potentiæ denominatur ab ipsa potentia, sicut velle à voluntate, & intelligere ab intellectu, sed eligere neque a voluntate neque a ratione denominatur. ergo cum sit actus lib.arb. videtur quòd lib.arb. sit potentia ab vtraque discreta. 1.p.q.83.arti.4. Et ver. 24.art.6.

¶ 2. Præt. Lib.arb. importat iudicium & libertatem: sed vtrũque istorum simul nec voluntati conuenit, cuius non est iudicare, nec rationi quæ violentia argumenti cogitur. ergo lib. arb. est potentia ab vtroque discreta.

¶ 3. Præt. vt Philosophus dicit in 3. Ethico. voluntas est finis, electio autem non est finis, sed eorum quæ sunt ad finem. ergo cum eligere sit liber. arbitrij, lib.arbit. erit alia potentia à voluntate. C. 2.

¶ 4. Præt. vt Philosophus dicit in 6. & 7. Ethicorum. In operatiuis, ratio se habet per modum principij in speculatiuis, sed non ad eandem virtutem pertinent principia & conclusiones 6.c.2.7.c.8.

in spe-

in speculatiuis, quia intellectus principiorũ est, & scientia conclusionum, ergo nec in operatiuis ad eandem virtutem pertinet finis, & id quod est ad finem, & ita voluntas cuius obiectũ est finis & li.ar. quod est electiuum eius quod est ad finem, nõ sunt vna potentia.

quando vero quod bonum est, sed quod bonum est nisi gratia adiuta non eligit, malum vero per se eligit. Est enim in anima rationali voluntas naturalis, qua naturaliter vult bonum, licet tenuiter & exiliter, nisi gratia iuuet quæ adueniens iuuat eam & erigit, vt efficaciter velit bonum, B per se autem potest velle malum efficaciter, illa igitur rationalis animæ potentia qua bonum, vel malum velle potest, vtrunque discernens, liberum arbitrium nũcupatur, quod bruta animalia non habent, quia ratione carent, habent tamen sensum & appetitum sensualitatis.

¶ 5 Praeter. Potentia quæ habet iudicium de actibus aliarũ est discreta ab eis, sicut sensus communis à sensibus particularibus, sed lib.arb. habet iudicium de actibus omnium potentiarum, quod etiam ipsum nomen sonat, à iudicando impositum, & etiam super actum ipsius voluntatis cum * Philosophi lib.ar. diffiniant esse liberum de voluntate iudicium. ergo videtur quòd lib.ar. sit potẽtia discreta à voluntate, & ab alijs viribus.

Sed Contra. per virtutes affectiuas & apprehensiuas sufficienter diuiduntur vires intellectiuæ partis, sed voluntas & ratio comprehendũt sufficienter apprehensionem & affectionem & intellectiuam. ergo lib.ar. non est aliud ab vtroque.

Com. 36. ¶ Praete. Commentator dicit super 11. Metaph. q substantiæ separatæ diuiduntur in voluntatem & intellectum solummodo: constat autem quòd in substantijs separatis est lib.ar. sicut C in Deo & in angelis. ergo lib.ar. non est potentia separata à voluntate & ratione, vel intellectu.

Respondeo, dicendum, q quidam dicunt lib.arb esse potẽtiam distinctam a voluntate & ratione. Ad hoc autem ponendum diuersi diuersis vijs mouentur. Quidam enim ponunt li.arb. esse vnam potentiam habentem iudiciũ super actus omnium potentiarum, propter quod lib.ar. nominetur quod iudicium importet. Sed hoc non videtur, quia iudicare de actibus omnium potentiarum non potest conuenire alicui potentiæ quæ sit aliud quàm volũtas vel ratio, præcipue cum Ansel. dicat q voluntas est motor omnium virium, oportet n. vt ea quę est liberrime, super alias dominium & imperium habeat. Alij vero alia via ad hoc mouentur, magis idonea. s. ex diuersitate actuum, vident n. eligere quod est actus lib.ar. esse aliud q̃ D velle simpliciter, & aliud quàm ratiocinari, & ideo inducunt hunc actum in quendam potentiam, à voluntate & ratione distinctam, quam lib.ar. nominant, quod ponunt quodammodo medium inter voluntatem & rationem, & quodammodo postremum vtroque, secundum enim ordinem naturæ & dignitatis, oportet q vtranque sequatur. s. voluntatem & rationem, cum lib.ar. sit ab essentia animæ procedens, præsupposita ratione & voluntate, quod etiam ipse actus ostendit, quia eligere non est nisi prius apprehenso fine per rationem, & desiderato per voluntatem, deficit etiam à dignitate voluntatis, cuius obiectum est principale bonum. s. finis. lib. autem ar. obiectum est secundarium bonum, quod est eligibile ad finem, sed quantum ad participationem proprietatis vtriusque, naturam medij habet, vt ex ratione habeat iudicium, & ex voluntate desiderium, secundum q virtutes præcedentium potentiarum in sequentibus relinquũtur, vt dictum est, sed illud E videtur extraneum, & si probabiliter dicatur, quia philosophi qui potentias animæ subtiliter scrutati sunt, nullam potẽtiam in intellectiua parte præter volũtatem & rationem siue intellectum posuerunt, & ideo non videtur mihi q lib.arb. sit alia potentia à voluntate & ratione, quod etiam ex suo actu patet. Dicit enim Philosophus in 6. Ethico. q electio vel est intellectus appetitiuus, vel appetitus intellectiuus, & hoc magis videntur sua verba sonare, q electio sit actus appetitus volũtatis, secundum tamen q manet in ea virtus rationis & intellectus, quod sic patet. Quandoque enim est aliquis actus alicuius potentiæ, secundum q manet in ea virtus alterius, semper ille actus illi potentiæ attribuitur, ex qua mediante producitur, ver. gra. intellectus principiorum est. ratio autem proprie actus rationis est deducere principium in conclusionem. hoc ergo quod est conclusiones elicere, est actus rationis secundum q manet in ea virtus intellectus, vnde magis proprie attribuitur rationi quàm intellectui, ita etiam electionem præcedit consilium, vt in 3. Ethi dicitur, sicut disputatio cõclusionem, est enim electio præconsiliati appetitus, & ita eligere erit principaliter act⁹ voluntatis, non tamen absolute, sed secundũ q manet in ea virtus intellectus, vel rationis consiliantis. vnde sic consideratam voluntatem, nominat liberum arbitriũ & non absolute.

b Quòd bruta animalia non habẽt liberum arbitrium, sed appetitum sensualitatis:

Et Si enim * sensualitas quædam vis animæ inferior, ex qua est motus qui intenditur in corporis sensus atque appetitus rerum ad corpus pertinentium. Ratio vero est vis animę superior, quæ vt ita dicamus, duas habet partes vel differentias, superiorem & inferiorem. Secundum superiorem supernis cõspiciendis, vel consulẽdis intendit. Secundum inferiorem ad temporalium dispositionem conspicit. Quicquid ergo in anima nostra

¶ Ad Primum ergo dicendum, q actus qui est absolute act⁹ potentiæ denominatur ab ipsa potentia, actus vero q est vni⁹ secundũ ordinem ad aliam non denominatur ab aliqua earum sicut scire, neque à ratione neque ab intellectu nominatur, ita etiam eligere neque à voluntate neque à ratione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quàmuis iudicium non pertineat ad voluntatem absolute, iudicium tamen * electionis, quę tenet locum conclusionis, ad voluntatem pertinet, secundum quam in ea virtus rationis manet. * D.613.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnaquęque potentia diffinitur ex eo quod est per se obiectum eius & formaliter, cum autem obiectum voluntatis sit bonum, propter hoc à fine principaliter describitur, quia habet per se rationem boni. Id autem q̃d est ad finem, non est bonum inquantum huiusmodi absolute, sed ex ordine ad finem: sed tamen secundum hoc quòd participat rationem boni, est obiectum voluntatis, secundum scilicet quòd in voluntate est vis rationis ordinantis.

¶ Ad quartum dicendum, q quàmuis principia & conclusiones pertineant ad diuersos habitus animæ, non tamen pertinent ad diuersas potentias. Vel melius dicendum, q si etiam ratio & intellectus diuersæ potentiæ ponantur, non tamẽ propter hoc sequitur q voluntas & lib ar. sint diuersæ potentiæ, nihil enim diuiditur essentialiter per id quod est accidentale sibi, sed per id quod est essentiale. Conferre autem & ordinare virtuti apprehensiuæ per se conuenit, appetitiuæ autem non nisi per accidens, secundum q est in ea vis apprehensiuæ, & ideo virtus apprehensiua conuenienter diuiditur in virtutem, quæ absolute accipit verum, sicut est intellectus, & quæ est cũ collatione sicut est ratio, sed appetitiua non debet diuidi in eã quæ accipit bonum absolute, & in eam quæ accipit bonum in ordine ad illud, quia ille ordo non est à voluntate, sed à ratione, vnde voluntas est magis ordinati vel collati quàm conferens seu ordinans.

¶ Ad quintum dicẽdum, q non oportet quòd iudicium actus cuiuslibet potentiæ pertineat ad aliam potentiam, quia sic abiretur in infinitum, sed est deuenire ad summas potentias quæ super suos actus reflectuntur, sicut est voluntas & ratio, & ideo non oportet q sit alia potentia iudicans de actu voluntatis & rationis: iudicium autem lib.ar. intelligitur iudicium electionis, vnde quod dicitur liberum de voluntate iudicium, ly de, non denotat causam materialem, quasi voluntas sit id, de quo est iudicium, sed originem libertatis, quia electio sit libera, hoc est ex natura voluntatis.

Dial. de casu dia. c. 12.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum Adam potuerit vitare peccatum per liberum arbitrium in primo statu.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, q Adam in primo statu per lib.arb. non poterat peccatum vitare, quia sicut dicit Aug. in li. de vera innocentia. Natura humana & si in illa integritate in qua condita est permaneret, nullo tamen modo seipsum sine creatore adiuuante seruaret, sed sua conseruatio C.307. 12. de Trin. c.7.

seruatio erat, vt sine peccato maneret. ergo videtur, quòd per lib. arb. peccatum vitare non poterat. F

¶ 2 Præt. Lib. ar. vt in litera dicitur est, quo malum eligit gratia desistente: sed Adam in primo statu gratiam non habuit, aliàs proficere potuisset ad meritum vitæ. ergo videtur quòd oportebat illum malum eligere.

¶ 3 Præt. Vincēti debetur corona: sed resistere tentationi est tētationem vincere. si ergo per lib. arb. potuisset tentationi resistere, videtur quòd per lib. arb. coronam mereri potuisset, quod falsum est, & in litera negatur.

¶ 4 Præt. Vitare peccatum est quoddam laudabile: sed opus laudabile proficit ad meritum vitæ, quia opus laudabile etiam actus virtutis. si ergo peccatum vitare potuit per se, etiam potuit ad meritum vitę proficere, quod in litera negatur.

Sed Contra. Nulli imputandum est si facit illud, quod vitare non potest: sed homini imputatum est ad pœnam quòd peccato non restitit. ergo peccatum vitare potuit. H

¶ Præt. In rebus naturalibus simul datur rei generatæ forma specifica: & virtus sese conseruandi in esse specifico: sed opera Dei sunt perfectiora quàm opera naturę, cum ergo homini rectitudinem voluntatis dederit, videtur ꝙ dedit ei potentiam conseruandi se in illa rectitudine: sed hoc non potuit nisi peccatum vitando. ergo videtur ꝙ lib. arb. peccatum vitare potuit.

Respondeo, Dicendum, ꝙ hoc ꝙ aliquis non possit vitare peccatum, potest intelligi dupliciter. Vno modo ita, ꝙ ad peccatum per violentiam impellatur, & hoc omnino liberati arbitrij repugnat, quæ coactionem non patitur. Alio modo, quia lib. ar. ad malum inclinatur, vel per habitum aliquem, vel per passionem cui lib. arb. succumbit, neutro autem modo potest dici de primo homine, ꝙ peccato resistere non posset: quia & verum liberum arbitrium habebat, & integrum: vnde nec I passiones inerant, quæ ad malum impellerēt: nec habitus peruersus naturam corrumpens, quæ omnia ex peccato consecuta sunt: & ideo non solum habuit, ꝙ peccato resistere posset:
a D.76. sed ꝙ * etiam illud facile potuit, quod etiam peccatum eius aggrauauit, vt supra dictum est.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ Deus operatur in voluntate & natura: sicut prima causa, in causis secundis: & ideo sine ipso adiuuante, nec lapis in esse conseruaretur, nec deorsum tenderet: similiter etiam nec humana natura sine eo, vel consistere potest, vel rectum motum voluntatis habere: non tamen propter hoc sequitur, quòd aliquo dono naturalibus superaddito, quod scilicet in sui conditione acceperit, indigeret vt peccatum vitaret. K

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ hic est duplex opinio: quidam enim dicunt, ꝙ homo in gratia creatus est, & isti dicunt, quòd est duplex profectus. vnus ad meritum, & hunc habere poterat, per id quod iam acceperat: & alius ad confirmationē beatitudinis, & hunc per id quod tunc acceperat habere non poterat: sed supposito etiam, secundum aliam opinionem, quòd gratiam gratum facientem non habuit, adhuc non sequitur, quòd non potuerit peccatum vitare: cum enim dicitur, quòd liber. arbit. eligit malum gratia desistente, non intelligitur obligatio liberi arbitrij, sine gratia considerantis ad malum: sed ostenditur, quòd liberum arbitrium, per se sine gratia potest in malum, non autem sine gratia * potest in bonum me-
* D.74. ritorium.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ non cuilibet victoriæ debetur corona vitæ æternæ: sed ei quæ est gratia gratum faciente * in-
* D.33. formata, frequenter enim etiam peccatores alicui tentationi resistunt, per quod tamen vitam æternam non merentur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non omnis actus laudabilis est virtute informatus, quia & actus, qui sunt ad virtutem, vel sicut causantes acquisitam, vel sicut disponentes ad infusam sunt laudabiles: nec etiam actus quicunque virtute informatus, est meritorius: sed ille tantum quem informat virtus, gratiæ gratum facienti & charitati coniuncta.

nobis considerantibus occurrit, quod non sit commune cum bestijs, ad rationem pertinet. Quod aūt in ea reperis commune cum bestijs ad sensualitatem pertinet, & vbi nobis gradatim in consideratione partium animæ progrediētibus, primum aliquid occurrit quod nō est commune cū bestijs, ibi incipit ratio. Hæc autem Augustin. docet in xij. lib. de Trinita. ita dicens. Videamus vbi sit, quasi quoddam hominis interioris exteriorisque confinium. Quicquid enim habemus in animo commune cum pecore, rectè dicitur ad exteriorem hominem pertinere. Non enim solum corpus homo exterior deputabitur, sed adiuncta quadā vita sua, qua cōpages corporis & omnes sensus vigent, quibus instructus est ad exteriora sentiēda. Ascendentibus igitur introrsum quibusdā gradibus considerationis per animæ partes vbi incipit aliquid occurrere quod nobis non sit commune cum bestijs, ibi incipit ratio, vbi homo interior iā possit agnosci. Rationis autem pars superior æternis rationibus conspiciendis, vel consulendis adhærescit. Portio inferior ad temporalia gubernanda deflectitur, & illa rationis intentio qua cōtemplamur æterna, sapientię deputatur. Illa vero qua bene vtimur rebus temporalibus, scientiæ deputatur: * Cum vero disserimus de natura mentis humanæ, de vna quadam re disserimus, nec eam in hæc duo quæ commemoraui- G

QVAES. II.

B

Deinde quæritur de virtutibus, libero arbitrio annexis.

Et quæruntur quatuor.

Primo. De sensualitate quid sit.
Secūdo. De superiori & inferiori parte rationis.
Tertio. De diuersis.
Quarto. De conscientia.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum notificatio sensualitatis posita in litera sit conueniens.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter notificetur in litera sensualitas. Differt enim sensualitas à ratione, vt in litera dicitur: sed inferior portio rationis, est quædam vis ex qua procedit appetitus rerum ad corpus pertinentium, quia temporalibus amministrandis intendit, vt in litera dicitur. ergo inconuenienter per hæc sensualitas describitur.

¶ 2 Præter. Vt in litera dicitur, quicquid commune cum bestijs habemus, hoc ad sensualitatem pertinet: sed vires sensitiuæ appręhensiuæ nobis pecoribusque communes sunt. ergo ad sensualitatem pertinent: sed ex appræhensiuis, non procedit appetitus & motus. ergo inconuenienter per hæc sensualitas describitur.

¶ 3 Præter. Secundum Philosophum in 2. Elen. eadem est ratio rei, & vnius rei: sed sensualitas non est vna vis animæ, quia si colligit appræhensiuas & appetiuas, constat ꝙ plures sunt: similiter etiam si colligit appetitiuas tantum, quia appetitus sensibilis, qui nobis & pecoribus communis est, in duo diuiditur scilicet in desiderium & animum, vt in 3. de anima dicitur, Tex. 46.
siue irascibilem & concupiscibilem, quod idem est. ergo videtur, quòd inconuenienter dicat sensualitatem esse vim animæ quandam.

¶ 4 Præter. Vnius virtutis est vnus actus: sed ipsi sensualitati duos actus attribuit id est appetitum & motum. ergo inconuenienter eam describit, sicut vnam quandam vim.

¶ 5 Præter. Si sensualitas est vna vis, non potest esse, nisi quòd sit appetitus sensibilis: sed appetitus non est ex appetitu. ergo videtur, quòd inconuenienter dicat sensualitatem esse, ex qua est appetitus rerum ad corpus pertinentium.

Respondeo, Dicendum, ꝙ differt sensualitas & sensibilitas. Sensibilitas enim omnes vires sensitiuæ partis compręhendit, tam appræhensiuas de foris: quàm appræhensiuas de intus, quam etiam appetitiuas. Sensualitas autem magis proprie illā tantum partem nominat, per quam mouetur animal in aliquod appetendum vel fugiendum: sicut autem est in intelligibilibus, ꝙ illud quod est appræhensum non mouet voluntatem, nisi appræhendatur sub * ratione boni vel mali, propter quod * D.226.
intellectus speculatiuus, nihil dicit de imitando vel fugiendo, vt in 3. de anima dicitur, ita etiam est in parte sensitiua, quòd Tex. 33.
appræhētio sensibilis non causat motum aliquem, nisi apprehendatur sub ratione, conuenientia vel incōuenientia. Et ideo dicitur in 2. de anima, ꝙ ad ea quæ sunt imaginatione, hoc Tex. 157.
modo nos habemus, ac si essemus considerantes aliqua terribilia

bilia in picturis, quę passionem non excitarent vel timoris, vel alicu us huiusmodi. vis autem appræhendens huiusmodi rationes conuenientis, & non conuenientis, videtur virtus æstimatiua, per quam agnus fugit lupum & sequitur matrē, quæ hoc modo se habet ad appetitum partis sensibilis, sicut se habet intellectus practicus ad appetitum volūtatis: vnde proprie loquēdo, sensualitas incipit ex cōfinio ęstimatiuę & appetitiuę consequentis, vt hoc modo se habeat sensualitas ad partē sensitiuam, sicut se habet voluntas, & liberum arbitriū ad partem intellectiuā: hoc aūt cōueniens quod sensualitatē mouet, aut ratio suæ conueniētiæ est appręhensa à sensu, sicut sunt delectabilia secundū singulos sensus, quæ alia per se sequūtur. aut est non appræhēsa à sensu, sicut inimicitiam lupi, neque videndo neq; audiendo ouis percipit, sed æstimando tantum: & ideo motus sensualitatis in duo tendit, in ea scilicet quæ secundū exteriores sensus delectabilia sunt. & hoc est quod dicitur, q ex sensualitate est motus, qui intenditur in corporis sensus: aut ad ea, quæ nociua vel conuenientia corpori, secundum solam æstimationem cognoscuntur, & sic ex sensualitate dicitur esse appetitus rerum ad corpus pertinentium.

† Aug. li. de Trin. c. 11.

A mus, nisi per officia geminamus, carnalis autem vel sensualis animę motus qui in corporis sensus intenditur, nobis cum pecoribus communis est, qui seclusus est à ratione sapiētiæ. Rationi autem scientiæ vicinus est.

B *Quòd talis est ordo peccandi vel cadendi in nobis, qualis fuit in primis hominibus.*

Illud quoque prętermittendū non est, q talis nunc in vnoquoque homine est ordo tētationis & progressio, qualis tūc in primis præcessit parentibus, vt enim tunc serpens mulieri malum sua sit, ipsaque consensit, deinde viro suo dedit, sicq; cōsummatum est peccatum: * ita & nunc in nobis pro serpēte est sensualis motus animæ, pro muliere inferior portio rationis, pro viro superior rationis portio, & hic est vir, qui secundum Apostolum dicitur imago & gloria Dei, & illa est mulier quæ secundum eundem dicitur gloria viri. Atque inter hunc virum & hanc mulierem, est velut quòddam spirituale coniugium naturalisque contractus, quo superior rationis portio quasi vir debet præesse & dominari, inferior vero quasi mulier debet subesse, & obedire. Ideo vir, secundū Apostolum non debet habere velamen, sed mulier. Et sicut in cunctis animalibus nō est repertum homini adiutorium simile sibi, sed de illo sumptum quod ei for

C ¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd ex ratione inferiori est etiam motus, & appetitus eorum, quæ ad corpus pertinent: non tamen sicut ex proximo principio: sed sicut ex remoto, inquantum vires sensibiles, per imperium mouet, quæ sunt aliqualiter obedientes rationi, vt in 1. Ethicorum dicitur. Vel dicendum, q ratio huiusmodi motum causat, non cōcernendo intentiones particulares, & materiæ cōcretas, sicut sensualitas: sed magis vniuersales, & à materiæ appēditijs separatas.

D ¶ Ad secundum dicendum, q ad sensualitatem aliquid pertinet dupliciter, vel sicut existens de essentia eius, & sic videtur tantum appetitiuam partem continere, vel sicut præambulū ad ipsum, sicut ratio ad libe. arbit. pertinet, vt dictū est, & hoc modo etiam vires appræhensiuæ sensitiuæ, pertinent ad sensualitatem, licet secundum quendam ordinem, quia ęstimatiua propriè se habet ad eam, sicut ratio practica ad liber. arbit. quæ etiam est mouens, imaginatio autem simplex, & vires præcedentes se habent magis remote, sicut ratio speculatiua ad volnotatem.

¶ Ad tertium dicendum, quod sensualitas non nominat simpliciter vnam potentiam. sed vnam secundum genus, s. appetitiuam sensitiuam: quæ in irascibilem & concupiscibilem diuiditur. Sed tamen secundum, q ratione differunt sensualitas & irascibilis, & concupiscibilis. Gū. n. vt Diony. dicit. 7. cap. de diui. no. Nam cum inferior in sui supremo, attingat infimum superioris naturæ, natura sensitiua in aliquo sui quodāmodo rationi coniungitur, vnde & quædam pars sensitiua. s. cogitatiua, alio nomine ratio dicitur, propter confinium eius ad rationem. sic ergo dico, q irascibilis & concupiscibilis, nomināt appetitum sensitiuum, secundum q completus est, & per diuersa distinctus, & versus rationem tendens: vnde & in homine, irascibilis & concupiscibilis, rationi obtemperant: sensualitas autem nominat sensitiuum appetitum, secundum quòd est incompletus & indeterminatus, & magis depressus: & ideo dicitur, quòd in ea non potest esse virtus, & quòd est perpetuæ corruptionis, & ex ipsa sua indeterminatione, quandam vnitatem habet, vt quædam vis dicatur.

E ¶ Ad quartum dicendum, quòd si per motū intelligatur motus progressiuus exterior, non inconuenienter motus, & appetitus sensualitati attribuuntur, etiam si sit vna potentia, quia sunt actus non æque primi: sed ordinem ad inuicem habentes: appetitus enim interior motum exteriorem causat, & sic

A vnus mediante altero, à sensualitate procedit, si autem per motū intelligatur motus interior appetitus, tunc distinguuntur illi duo actus, secundum diuersa obiecta, quæ tamen potentiam non diuersificant secundum genus, & hoc quodammodo, sicut dictum est.

¶ Ad quintum dicendum quòd appetitus est nomen potentiæ, & nomen actus: vnde non est inconueniens, q ex appetitu potēti ę procedat appetitus actus.

ARTIC. II.

b *Vtrum ratio superior & inferior sit vna potentia.*

AD Secundū sic proceditur. Videtur, quòd ratio superior, & inferior nō sint vna potentia: sed diuersæ. In partibus enim animæ non accipitur superius, & inferius animæ secūdum situm, sed secundum dignitatem: sed inter partes animę intellectiuæ est inuenire vnam partem alia digniorem, quia intellectus agens est nobilior possibili, vt in 3. de anima dicitur, quæ diuersæ potentiæ sunt, vt supra dictum est. ergo videtur, quòd id quod est superius in ratione, & id quod est inferius, sint diuersæ potentiæ. 1. par. q. 79. artic. 9. Et ver. q. 15. art. 2. Tex. 18. 19.

¶ 2 Præterea. Aeternum & necessarium idem esse videtur, & contingens & temporale: sed Philosophus in 6. Ethicorum dicit, q scientificum animę circa necessaria est ratiocinatiuum, aut circa contingentia operata à nobis. ergo videtur, q scientificum sit illud idem, quod ratio superior, quæ ęterna conspicit, & ratiocinatiuum idem, quod ratio inferior, quæ temporalibus inhæret, vt in litera dicitur: sed ratiocinatiuū & scientificum, vt ibidem dicitur, sunt diuersæ potentiæ. ergo videtur, quòd ratio superior & inferior. cap. 2.

¶ 3 Præterea. In superiori parte animæ, est imago deitatis, vt in primo dictum est: sed superior pars animæ est superior pars rationis. ergo in superiori ratione est imago: sed imago colligit tres potentias, memoriam, intelligentiam, & voluntatem. ergo ratio superior & inferior, non dicunt vnam quandam potentiam, sed plures.

¶ 4 Præterea. Regulans & regulatum, & imperans & imperatum non possunt esse idem, sicut nec agens & patiens: sed ratio superior se habet ad inferiorem, sicut regulans ad regulatum. ergo non possunt esse vna potentia.

¶ 5 Præterea. Potentiæ distinguuntur per actus: sed officium actum nominat, vt Tullius dicit. ergo videtur, cum ratio superior, & inferior per diuersa officia geminentur, quòd sint diuersæ potentiæ. lib. de offic.

Sed contra. Diuersitas potentiarum, constituit diuersitatem rei: sed in litera dicitur, quòd cum de superiori & inferiori ratione loquimur, de vna quadam re dicimus. ergo videtur, quòd non sint diuersæ potentiæ.

¶ Præterea. Potentia per diuersos habitus non diuersificatur: sed ratio superior dicitur, prout dono sapientiæ perficitur, inferior, prout dono scientiæ, vt in litera dicitur. ergo videtur, q superior & inferior ratio, non sint diuersæ potentiæ.

Respondeo. Dicendum, q ratio hic accipitur, quæ hoc modo se habet ad voluntatem, & liberum arbitrium, sicut se habet appræhensio sensitiua ad sensualitatem, sicut enim dictū est, nullus appetitus mouetur in suum obiectum, nisi fiat appræhensio alicuius, sub ratione boni, vel mali * conuenientis vel nociui, hanc autem rationem conuenientis & boni, aliter homo percipit, aliter brutum: brutum enim non conferendo, sed quodam naturali instinctu, sibi conueniens vel nociuum cognoscit, homo autem per inuestigationem quandam, & collationem huiusmodi rationes considerat: & ideo vis illa, per quam in huiusmodi rationum cognitionem venit, consequen- * D. 232.

ter

ter ratio dicitur, quæ inuestigatiua est, & deductiua vnius in alterum, quia vero tota ratio potentiarum, ex obiectis sumitur, quorum speciebus informantur, inde est, ꝙ oportet in ratione, quendam gradum constituere secũdum ordinem eorum, quibus intendit. In rebus autem, quas ratio considerat talis inuenitur distinctio, & ordo, vt quædam æterna, & necessaria, à tẽporalibus discreta, eis proponantur: vnde & ratio ex hoc, quendam gradũ consequitur, ꝙ his vel alijs intendit: sed quia ita est in ordine rerum, ꝙ superius est directiuum inferioris & causa, inde est, ꝙ ꝑ æterna in his, quæ temporalia sunt diriguntur: sicut id quod vno modo se habet, est mensura eius, qđ multiforme est, vt ex 10. Metaphy. accipitur. Et secũdum hoc patet, ꝙ rō æternitatis dupliciter inhærere potest, vel considerãdo ipsa in se, vel considerando ipsa, secundum ꝙ sunt regula temporalium, per nos disponẽdorum & agendorum. Et prima consideratio non exit limites speculatiuæ rationis. Secũda autem ad genus practicæ rationis pertinet. vnde patet, ꝙ rō superior partim est speculatiua, & partim practica. & ideo in litera dicitur, ꝙ supernis conspiciendis, inquantum est speculatiua, & inquantum est practica supernis, consulendis intendit. vnde ex hoc patet, ꝙ ratio superior, prout contra inferiorem diuiditur, non distat ab ea sicut speculatiuum, & practicũ, quasi ad diuersa obiecta respiciant, de quibus fiat ratiocinatio: sed magis distinguũtur secundum media, vnde ratiocinatio sumitur. ratio enim inferior consiliatur ad electionem tendens, ex rationibus rerum temporaliũ, vt ꝙ aliquid est superfluum vel diminutum, vtile vel honestum, & sic de alijs conditionibus, quas moralis Philosophus pertractat. superior vero consilium sumit, ex rationibus æternis & diuinis, vt quia est contra præceptum Dei, vel eius offẽsionem pariter, vel aliquid huiusmodi. diuersitas autem mediorum, ex quibus ad idem genus conditionis proceditur, nõ potest facere diuersam potentiam: sed quandoque diuersum habitum: & ideo ratio superior & inferior, non distinguuntur sicut diuersæ potentiæ, sed magis secundum habitum, vel quẽ iam actu habet, vel ad quẽ naturaliter ordinatur. ratio enim superior perficitur sapientia, sed inferior scientia.

Tex.3.4.

maretur in coniugium, ita in partibus animæ quas cum pecoribus habemus communes, nullũ menti nostræ simile est adiutorium. Vnde August. in eodem. Illud nostrum quod in actione temporalium tractandorum ita versatur, vt nõ sit nobis commune cũ pecore, rationale est quidem, sed ex illa rationali mente qua subhæremus intelligibili & G incommutabili veritati tãquam ductum & inferioribus tractandis gubernandisque deputatum est: sicut enim in omnibus pecoribus, non est inuentum viro adiutorium simile illi: nisi de illo detractum, quod ei in coniugium formaretur: ita menti nostræ, qua supernam consulimus veritatem, nullum est ad vsum temporalium rerum, quantum naturæ hominis satis est, simile adiutorium ex animæ partibus, quas communes, cum pecoribus habemus. Ideoque rationale nostrum nõ ad vnitatis diuortium separatum: sed in auxilium societatis, quasi deriuatum in suo dispartitur officio. Et sicut vna caro est duorum in masculo & G in fœmina, sic intellectũ nostrũ & actionem siue rationem, & appetitum rationalem, vel si aliquo modo significantius dici possunt, vna mentis natura complectitur, vt sicut de illis dictum est, erũt duo in carne vna, sic de his dici possit duo in mente vna. Ecce ex his verbis intelligi põt, qualiter in anima hominis, existat imago illius cõiugij, & qua-

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ ratio superior & inferior nõ differunt, sicut agens & possibile, quod sic patet, quia vt in litera dicitur. ratio superior & inferior habent actus respectu diuersorum, agens aũt, & possibile semper concurrunt, ad idem obiectum vel medium, quia impossibile est nos, in intellectiuam operationem progredi, sine operatione possibilis & agentis. oportet enim vt species phantasmatum, quæ * sunt obiecta intellectus nostri, efficiantur in actu intelligibiles, qđ * ad agentem pertinet, ꝙ intellectui coniungantur in eo receptæ, quod pertinet ad possibilem. vnde ex diuersitate possibilis, & agentis non sequitur diuersitas superioris, & inferioris rationis, sed ex diuersitate medij vel obiecti.

* D.752.
* D.777.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ scientificum & ratiocinatiuum, non omnino distinguuntur, sicut ratio & superior & inferior, quia scientificum nullo modo ad praxim pertinet, sicut pertinet ratio superior, vt dictum est, inquantum. ęterna consulit, & præter hoc scientificum, ad quædam se extẽdit, quorum non est ratio superior, prout hic accipitur scilicet ad res creatas necessarias, quia Philosophus scientificum animæ, non tãtum sapientia, quæ diuinorum est proprie: sed scientia & intellectu, quæ creatorum sunt, in 6. Ethi. perfici docet. cognitio autem rerum temporalium siue quantũ ad ea, quæ ad nos agenda pertinent, siue quantum ad ea, quæ in his necessarijs demonstrationibus, considerantur, ad rationem inferiorem pertinet, quæ scientia perficitur, quam Aug. extendit tam ad spe-

cap.7.

F eculatiuam, quàm practicam considerationem rerum temporalium: vnde distinctio superioris & inferioris rationis, nõ est idem cum distinctione specifici & ratiocinatiui, quãuis scientificum, secundum aliquid sui, cum ratione superiori conueniat, & ratio inferior, cum ratiocinatiuo.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ratio superior non est omnino idem, cum illa parte mentis, in qua consistit imago, sed includit eam & excedit, quod sic patet. Imago enim potissime distinguitur, secundum hoc, ꝙ mens tẽdit in obiectum, qđ Deus est, vt in primo dictũ est. vnde potẽtiæ imaginis, prout ad imaginem pertinent respiciunt æterna, solummodo vt obiectum. ratio autem superior considerat ex dupliciter scilicet vt obiectũ inquãtum conspicit ea, vt medium inquãtum ipsa cõsulit: nihilominus tamen, & si imago plures potentias essentialiter colligat, non oportet, ꝙ ratio superior in H pluribus potentijs consistat, quia imago compræhendit, & cognitiuam & affectiuam: sed ratio compræhendit imaginem, secundum cognitiuam tãtum, & excedit, vt dictum est: & ideo ratio superior, & mens, in quo est imago se habent, vt excedentia & excessa. superior enim ratio est speculatiua & practica: sed mens, secundum ꝙ in ea est imago tantum, ad speculatiuam pertinet, quia obiectum imaginis non est aliquid operabile à nobis, & sic ratio superior excedit mentem, & exceditur à mente, inquantum mens compræhendit affectionem & cognitionem, cum ratio cognitionem tantum importet.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ diuersitas regulantis, & regulati non demonstrat diuersam potentiam, sed diuersum habitum. vnus enim habitus est regulatiuus alterius, sicut patet in scientijs speculatiuis, ꝙ omnes scientias * sapientias Metaph. dirigit: ita etiam ratio superior inferiorem dirigere dicitur. * D.1155.

I ¶ Ad quintum dicendum, quòd non quęlibet diuersitas actus, ostendit diuersitatem potentiæ: sed quandoque etiam ostendit, tantum diuersitatem habitus, sicut geometrizare & syllogizare, quandoque autem neutrum, ista autem sic patet. quia enim substantia vniuscuiusque potentiæ est, secundum ꝙ est nata operari circa proprium obiectum, vt de sensu dicit Philosophus in 2. de anima: ideo actiones, quæ differunt secundũ diuersa obiecta, ostendunt diuersitatem potentiarum: vt tamen accipiatur differentia obiectorum, secũdum id quod ad propriam rationem obiecti pertinet. homo enim & lapis differunt genere: sed conueniunt secundum ꝙ sunt obiectum visus in colore: & ideo visio hominis & lapidis pertinẽt ad vnã potentiam, sed sentire sonum & colores pertinent ad diuersas potentias, quia sonus & color, secundum proprias rationes, K quibus adinuicem distinguuntur, sunt propria obiecta sensus. Quandoque autem diuersitas actuum causatur, ex diuersitate medij vel principij, ex quo peruenitur ad idem genus obiecti: & talis diuersitas actuum, ostendit diuersitatem habituũ. diuersæ enim scientię ex diuersis principijs procedunt: etiam si easdem conditiones demonstrent, sicut astrologus & naturalis, diuersis medijs rotunditatem terrę ostendit, vt dicitur in 2. Physic. Similiter etiam virtutes morales, distinguuntur ex diuersis finibus, qui sunt in operatiuis, sicut principia in speculatiuis, quandoque vero diuersitas actuum causatur ex eo, qđ est accidens actionis, vel ex parte agentis, secundum ꝙ est potentius, vel infirmius in agendo, sicut hebetudo vel subtilitas ingenij, quæ differunt secundum velocitatem, & tarditatem addiscendi. vel ex parte medij vt credere, & opinari quæ differunt secundum efficaciam, & debilitatem medij, vel ex parte obiecti, sicut videre hominem & lapidem. accidit enim colorato, esse hominẽ aut lapidem, & talis diuersitas actionum, neque potentiam diuersam, neque diuersum habitum sequitur,

Tex.22.
Tex.2.

quia

quia, illud quod est per accidens, nō causat differentiam in specie. officium autem rationis superioris, & inferioris non differunt pœnes diuersam rationem obiecti, cum vtraq; operabilia consideret: sed pœnes diuersam rationem medij, quia ratio inferior procedit ex rationibus temporalib⁹: sed ratio superior ex rationibus æternis: & ita etiam hæ diuersa officia, non oportet, q diuersas potētias demōstrent, sed diuersos habitus, vt dictum est. A

liter in singulis nostrum spiritualiter sint illa tria, scilicet vir, mulier, serpens.

Qualiter per illa tria in nobis consumetur tentatio.

NVnc superest ostendere, quomodo per illa tria in nobis consumetur peccatum, vbi agnosci poterit, si diligenter intendatur, quod sit in anima mortale vel veniale peccatum: vt enim ibi serpens persuasit mulieri, & mulier viro: ita & in nobis sensualis motus, cum illecebram peccati conceperit, quasi serpēs suggerit mulieri, scilicet inferiori parti rationis, id est rationi scientiæ. Quæ si consenserit illecebræ, mulier edit cibum vetitum. Post de eodē dat viro, cum superiori parti rationis, id est rationi sapientiæ, eandem illecebram suggerit. Quæ si consentit, tunc vir etiam cum fœmina, cibum vetitum gustat. Si ergo in motu sensuali, tantum peccati illecebra teneatur, veniale ac leuissimum est peccatū. B Si vero inferior pars rationis consenserit: ita vt sola cogitationis delectatione, sine voluntate perficiendi teneatur, mulier sola mā ducauit, non vir, cuius authoritate cohibetur voluntas, ne ad opus vsque perueniat. Si vero adsit plena voluntas perficiendi, vt si adsit facultas ad effectum perducatur, vir quoque manducat: quia superior pars rationis illecebræ consentit, & tunc est

ARTIC. III.

c Vtrum synderesis sit habitus vel potentia.

1. par. q. 79. art. 12. AD Tertium sic proceditur. Videtur q synderesis sit

Et ver. q. 16 potentia, & non habitus.

art. 1. Ea enim, quæ veniunt in eādem diuisionē videntur esse vnius rōnis: sed synderesis diuiditur contra alias animę potētias scilicet cōtra rationalem, & concupiscibilē, & irascibilem, vt patet ex glo. Hie. Ezech. 1. ergo videtur, quòd sit potentia.

C ¶ 2 Præterea. Hiero. dicit Malach. 2. super illud. Custodite spiritum vestrum &c. Spiritus dicitur non pars animalis, quę nō percipit ea, quæ sunt Dei, sed rationalis. hanc autem vocat synderesim: sed rationalis pars potentiam nominat. ergo videtur, quòd sit potentia.

¶ 3 Præter. Habitus non inscribitur nisi potentię: sed August. dicit, q vniuersalia iuris præcepta, scripta in naturali iudicatorio sunt, quod est synderesis. ergo cum vniuersalium iuris, sit aliquis, videtur, quod synderesis cui inscribuntur, sit potentia quædam.

¶ 4 Præt. Ex identitate actuum colligitur identitas potentiarum: sed, vt ex inducta authoritate patet, ad synderesim pertinet iudicium, cum ergo liberum arbitrium à iudicando nominetur, videtur quòd synderesis sit idem quod liberum arbitrium, sed liberum arbitrium est potētia. ergo & synderesis. D

¶ 5 Præter. Habitus amittitur per obliuionem vel alio modo, sed synderesis semper manet, quæ etiam post mortem peccato remurmurat, cuius murmur vermis dicitur. ergo synderesis nominat potentiam, & non habitum.

Sed contra. Potentia rationalis se habet ad opposita: sed synderesis se habet determinate ad vnum, quia nunquàm errat. ergo videtur, quòd non sit potentia sed habitus.

¶ Præterea. Opposita in idem genus reducuntur: sed synderesi opponitur fomes, sicut enim fomes semper ad malum instigat: ita & synderesis semper in bonum tendit. cum igitur fomes sit habitus quidam, vt in litera dicitur. videtur etiam q synderesis habitum nominet.

Respondeo. Dicendum, q sicut est de motu rerum naturalium, q omnis motus ab immobili mouente procedit, vt dicit Aug. 8. super Geñ. & probat in 7. & 8. Physico. & omne dissi-

Circa fin. 7. militer se habens ab vno, eodemq; modo se habēte, ita etiam E

Phy à tex. 1. oportet, q sit in processu rationis. cum enim ratio varieta-

vsq; ad 9. & tem quandam habeat, & quodammodo mobilis sit, secūdum

8. à tex. 31. q principia in conditiones deducit, & in conferendo frequen-

vsque 45. ter decipitur, oportet q omnis rō ab aliqua cognitione procedat, quæ vniformitatem & quietem quandam habeat, quod non fit per discursum inuestigationis: sed subito intellectui offeratur. sicut enim ratio in speculatiuis deducitur ab aliquibus principijs per se notis, quorum habitus intellectus dicitur: ita etiam oportet, q rō practica ab aliquibus principijs, per se notis deducatur, vt quod est malum, non esse faciendū, præceptis Dei obediendum fore, & sic de alijs & horum quidem habitus est synderesis. vnde dico, q synderesis à ratione practica distinguitur, non quidem per substantiam potentiæ sed per habitum, qui est quodam modo innatus menti nostræ ex ipso lumine intellectus agentis, sicut & habitus principio-

A rum speculatiuorum, vt omne totum est maius sua parte, & huiusmodi: licet ad determinationem cognitionis eorū sensu, & memoria indigeamus, vt in. 2. Poster. dicitur. Et ideo statim cognitis terminis, cognoscuntur, vt in 1. Posteriorum di- cap. vlt.

citur. Et ideo dico, q synderesis vel habitū tantum nominat, cap. 1.

vel potētiam saltem subiectam habitui, sic nobis innato.

¶ Ad Primum. ergo dicendum, q synderesis diuiditur cōtra alias potentias, non quasi diuersa, p substantiam potētię. sed per habitum quēdā, sicut & intellect⁹ principiorum contra speculatiuam rationem divideretur.

¶ Ad secundū dicendum, quòd rationalis pars, non simpliciter vocatur synderesis, sed secundum quòd ad talem habitum concernitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vniuersalia iuris non inscribūtur synderesi, quasi habitus potētiæ: sed magis quasi collecta in habitu inscribuntur ipsi habitui, sicut principia geometricalia geometriæ inscribunt.

C ¶ Ad quartum dicendum, quòd iudicium non eodem modo libero arbitrio, & synderesi conuenit, quia ad synderesim pertinet vniuersale iudicium, secundum vniuersalia iuris principia. semper enim de cōditionibus, per principia iudicatur. Vnde & scientia resolutiua iudicandi ars dicitur, sed ad liberum arbitrium pertinet iudicium particulare de hoc operabili, qd est iudicium electionis. vnde synderesis non est idem, quod liberum arbitrium.

¶ Ad quintum dicendum, quòd habitus naturalis nunquàm amittitur, sicut patet de habitu principiorum speculatiuorū, quem semper homo retinet, & simile est etiam de synderesi.

ARTICVLVS IIII.

D *d Vtrum conscientia sit actus.*

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd conscientia non sit actus. Origenes enim dicit, q conscientia est spi- 1. par. q. 79.

ritus corrector, & pedagogus animæ sibi sociatus, quo separa- artic. 13.

tur à malis, & adhæret bonis: sed spiritus vel nominat potē- Et ver. q.

tiam, vel etiam ipsam essentiam animæ. ergo videtur, quòd 17. art. 1.

conscientia non sit actus. Super epi.

Rom. c. 2.

¶ 2 Præter. Conscientia, secundum quòd à quibusdam describitur, est dictamen rationis, quo iudicat & ligat ad faciēdum, & non faciendum: sed iudicium de hoc faciendo vel non faciendo, vt dictum est, pertinet ad liberum arbitrium. ergo conscientia est liberum arbitrium, sed liberum arbitrium non est actus. ergo nec conscientia.

¶ 3 Præter. In glo. Ezech. 1. dicit Hiero. postquàm de synderesi locutus est. hanc autem conscientiam, interdum præcipi- E tari videmus. ergo videtur, q conscientia sit idem quod synderesis: sed synderesis non nominat actum: sed potentiam vel habitum. ergo videtur, quod etiam conscientia.

¶ 4 Præter. Conscientia est scientia quædam: sed scientia nominat habitum. ergo & conscientia.

¶ 5 Præter. Damasce. dicit, q conscientia est lex intellectus nostri sed lex intellectus, est ipsa lex naturalis, quæ est habitus principiorum iuris. ergo videtur, quòd cōscientia sit habitus, & non actus.

¶ 6 Præter. Omnis actus vel generat habitum, vel saltem ex aliquo habitu est productus. si igitur conscientia est actus quidam, oportet q multiplicatis actibus generetur habitus, qui conscientia dicatur, vel quòd saltem tales actus, ex habitu aliquo procedant, quod in idem redit.

Sed contra. Conscientia peccatum aggrauare dicitur; sed

sed

sed aggrauatio peccati esse non potest · nisi per hoc, q con- F iadiciitur actuali rationis considerationi.ergo videtur, quód conscientia actualem rationis considerationem nominet.

¶ Præt. Vt dictum est, conscientia à quibusdam dictamen rationis dicitur: sed dictamen actum quendam nominat, secundum quód ratio aliquid faciendum diiudicat.ergo videtur, q conscientia actum nominet.

Respondeo, Dicendum, q conscientia multis modis accipitur. quádoque enim dicitur cóscientia ipsa res conscita, & sic sumitur.1.Timoth.1. Charitas pcedit de cóscientia bona.Glo. i.spes, quia ex meritis, quæ conscientia tenet, motus speí insurgit. Quandoque vero dicitur habitus, quo quis disponitur ad consciendum, & secundú hoc ipsa lex naturalis, & habitus rationis consueuit dici conscientia.Quidá etiam dicunt, q conscientia quandoque potentiam nominat: sed hoc nimis extraneum est, & improprie dictum quod patet si diligéter omnes potentiæ animæ inspiciantur. nullo autem horum modo- H rum conscientia sumitur, secundum q in vsum loquentium venit, prout dicitur ligare, vel aggrauare peccatum. nullus. n. ligatur ad aliqoid faciendum: nisi per hoc, q considerat hoc esse agendum.vnde quandam actualem considerationem rationis, per conscientiam communiter loquentes intelligere videntur, sed quæ sit illa actualis rationis consideratio vidédum est. Sciendum est igitur, q sicut in 7.Ethic.Philosophus dicit.

cap.12. ratio in eligendis & fugiendis, quibusdam syllogismis vtitur. In syllogismo autem est triplex consideratio, secundum tres propositiones, ex quarum duabus tertia concluditur: ita etiá contingit in proposito, dum ratio in operandis ex vniuersalibus principijs, circa particularia iuditium assumit, & quia vniuersalia principia iuris, ad synderesim pertinent: rationes autem magis appropriate ad opus, pertinent ad habitus, quibus ratio superior & inferior distinguuntur, synderesis in hoc syllogismo, quasi maiorem ministrat, cuius cósideratio est actus synderesis: sed minorem ministrat ratio superior vel inferior, & eius consideratio est ipsius actus: sed consideratio conclusionis elicitæ, est consideratio conscientiæ, verbi gratia, synderesis I hanc proponit, Omne malum est vitandum: ratio superior hanc assumit, adulterium est malum, quia lege Dei prohibitum, siue ratio interior assumeret illam, quia ei est malú, quia iniustum siue inhonestum, conclusio autem, quæ est, adulteriú hoc esse vitandum, ad conscientiam pertinet, & indifferenter siue sit de præsenti, vel de præterito, vel futuro, quia conscientia & factis remurmurat, & faciendis contradicit: & inde dicitur conscientia, quasi cum alio scientia: quia scientia vniuersalis ad actum particularem applicatur. vel etiam quia per eá aliquis sibi conscius est eorum, quæ fecit vel facere intédit, & propter hoc etiam dicitur sententia, vel dictamen rationis, & propter hoc etiam contingit conscientiam errare, nó propter synderesis errorem: sed propter errorem rationis, sicut patet in hæretico, cui dictat conscientia, q prius permittat se comburi quám iuret, quia ratio superior peruersa est in hoc, q credit iuramentum, simpliciter esse prohibitum, & secundum huius modum patet, qualiter differant synderesis, lex naturalis, & conscientia, quia lex naturalis nominat ipsa vniuersalia principia iuris: synderesis vero nominat habitum eorum, seu potentiam cum habitu. conscientia vero nominat applicationem quandam legis naturalis, ad aliquid faciendum, per modum conclusionis cuiusdam.

¶ Ad Primum. ergo dicendum, quód spiritus quandoque sumitur pro spirituali quadam operatione, & pro spirituali dono, & hoc modo sumitur hic spiritus, & nó pro natura animæ.

¶ Ad secundum dicendum, q iudicium ad liberum arbitrium pertinet, ad conscientiam, & synderesim, sed diuersimode, quia ad liberum arbitrium pertinet iudicium, quasi participatiue, quia per se voluntatis non est iudicare. vnde ipsum iudicium electionis liberi arbitrij est: sed iudicium per se, vel est in vniuersali & sic pertinet ad synderesim. vel est in particulari. tamen infra limites cognitionis persistens, & ptinet ad conscientiam. vnde tam conscientia, quá electio, cóclusio quædam est particularis, vel agendi vel fugiendi: sed conscientia cóclusio cognitiua tátum, electio conclusio affectiua, quia tales sunt códitiones in operatis vt in 7. Ethicorum dicitur.

¶ Ad tertium dicendum, q tota virtus conclusionis,* ex primis principijs trahitur, & inde est, quód conscientia, & synderesis frequenter pro eodem accipiuntur, & iudicium vtriq; attribuitur, & præcipue iudicium vniuersale, quod per delectationem peccati non corrumpitur: sed magis iudicium in particularibus: & ideo non dixit synderesim præcipitari, sed conscientiam. * D.1103.

¶ Ad quartum dicendum, quód conscientia & actum, & habitum nominare potest: est enim scire in habitu, & scire in actu. vnde & conscientia diuersimode accipi potest, vt dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, q conscientia, secundum quód accipitur pro habitu, potest dici lex naturalis, quia ex habitu illo præcipue actus conscientiæ elicitur.

¶ Ad sextum dicendum, quód habitus ille, ex quo nascitur actus conscientiæ, non est habitus separatus ab habitu rationis & synderesi, quia non alius habitus est * principiorum, & conclusionum, quæ eliciuntur ab eis, & præcipue earum, quæ sunt circa singularia, quorum non est * habitus scientiæ: nisi secundum q continentur in principijs vniuersalibus. * D. 702. * D.1104.

damnabile & graue peccatum. Quando autem mulier, sine viro gustat: aliquando est mortale, aliquando veniale peccatum, vt enim dictum est, tunc mulier sine viro gustat, cum ita delectatione cogitationis peccatum tenetur, vt faciendum non decernatur, vel cum quidá terminus, & mensura peccato adhibetur à G viro, vt non liceat mulieri effrenata libertate in peccatum progredi. Si ergo peccatum non diu teneatur, in delectatione cogitationis: sed statim vt mulierem tetigit, viri authoritate repellatur, veniale est. Si vero diu in delectatione cogitationis teneatur & si voluntas perficiendi desit, mortale est, & pro eo damnabitur simul vir & mulier, id est totus homo, quia tunc vir non sicut debuit mulierem cohibuit, vnde potest dici consensisse.

Repetitio summam perstingens.

Itaque vt breuiter summam perstringam, quando peccatum ita in anima concipitur, vt illud facere disponat, vel etiá perficiat, aliud frequenter, aliud semel, vel etiam quando cogitationis delectione diu tenetur, mortale est. Cum vero in sensuali motu tantum est, vt prædiximus, tunc leuissimum est peccatum, quia ratio tunc non delectatur.†. Ideo autem supra dixi, aliud frequéter aliud semel, quia vt quibusdam placet, quædam sunt, quæ si tantum semel fiant,

EXPOSITIO TEXTVS.

Sed nunc perfice bonum.§ Intelligendum est de bono meritorio, quia nihil in eo erat, quod ad malum impelleret, detur hæc causa esse insufficiens, quia in Christo etiam, I nihil fuit ad malum impellens, & tamen resistendo malo meruit. Et dicendum secundum quosdam, quód hoc intelligitur, non de quolibet merito: sed de merito satisfactionis, ad quam pœna requiritur: sed hoc non videtur esse ad propositum, quia Adam merito satisfactionis non indigebat. Et ideo aliter potest dici, quód ratio meriti ex duobus potest sumi, vel ex habitu informante, & sic omnis actus vel facilis, vel difficilis gratia informatus meritorius est, vel ex conditione actus præcipue in quo est difficultas, & hanc rationem merendi in resistendo peccato non habuit.

DIVISIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS.

K Illud quoque prætermittédum non est, quod talis in vnoquoque homine &c.§ Ostensa diuersitate quadam partium animæ: hic ostendit, quo modo cótingat in eis peccatum esse. Et diuiditur in partes tres. In prima ostendit, qualiter in vnaquaque parte animæ, possit esse peccatum mortale & veniale. In secunda, assignat huiusmodi digressionis, q̃ fecit causam. ibi § Hic de partibus animæ inseruimus.§ In tertia remouet quandam dubitationem, quæ posset accidere distinguendo sensualitatis nomen. ibi § Non est autem silentio prætereundú &c.§ Prima diuiditur in duas. In prima adaptat per quádam similitudinem, processum peccati in viribus animæ peccato priorum parentum, quantum ad virum & mulierem

rem & serpentem. In secunda ostendit, qualiter in singulis cō- A tingat esse peccatum. ibi {Nunc superest ostendere &c.} Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, qualiter contingat in partibus animæ peccatum mortale, vel veniale esse. Secundo summatim colligit ea quæ dixerat. ibi {Itaque vt breuiter summā perstringam &c.} Tertio inducit authoritates ad confirmandum. ibi {Hic autem August. in lib. 12. de trinitate &c.}

vel facienda disponātur damnāt, quædā vero non nisi sæpius fiāt, vel facienda decernantur, vt de ocioso verbo, & huiusmodi. Hęc autem Augu. in 12. lib. de tri. tradit ita. sicut in illo coniugio, primorum hominum serpens manducandum persuasit. mulier autem non manducauit sola: sed vi- B ro suo dedit, & simul manducauerunt: ita & in quodam secreto coniugio, quod in vno homine geritur & dignoscitur, cum rationi scientiæ, quæ in rebus temporalibus agendis ratiocinandi viuacitate versatur, animalis sensus ingerit quandam illecebram, tunc velut serpens alloquitur fœminam. huic autem illecebræ cōsentire, de ligno vetito est ædere. Sed iste consensus si sola cogitationis delectatione cōtentus est, superiori vero authoritate, ita retinentur membra, vt non exhibeantur arma iniquitatis peccato, sic habendum æstimo, velut si lignum vetitum mulier sola comederit. Si autem in consensu illo ita decernitur quodque peccatum: vt si potestas sit etiā opere impleatur, intelligenda est mulier dedisse viro suo, simul æden-

QVAEST. III.

C

Hic quæruntur sex.

Primo. Quis motus sit sensualitatis, & rationis inferioris superioris.

Secundo. Vtrum motus sensualitatis, possit esse peccatū.

Tertio. Vtrum in ratione possit esse peccatum.

Quarto. Vtrum delectatio rationis inferioris aliquo modo possit esse peccatum mortale, si diu permaneat.

Quinto. Vtrum in ratione superiori possit esse peccatum veniale.

Sexto. Vtrum veniale per multiplicationem, vel alio modo possit esse mortale.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum motus sensualitatis, & rationis superioris & inferioris conuenienter & sufficienter assignatur in litera.*

AD Primum sic proceditur. Videtur ꝙ insufficienter, & inconuenienter distinguātur in litera motus sensualitatis, & inferioris, & superioris rationis. Omnis enim virtus, naturaliter in suum obiectum mouetur: sed virtus generatiua & nutritiua est quædam naturalis virtus. ergo habet aliquem motum naturalem, in actum generationis & comestionis: & ita præter motum sensualitatis, & rationis, oportet ponere motum naturalem.

¶ 2 Præterea. Motus specificatur per terminum, & actus per obiectum, sed aliquis actus peccati est actus generatiuę, & obiectum alicuius actus peccati est actus generatiuæ & nutritiuæ. ergo motus in istud obiectum ad generatiuam pertinet, & non ad sensualitatem & rationem: & ita insufficienter motus animæ diuiduntur.

¶ 3 Præterea. Diuersarum potentiarum diuersa sunt delectabilia, sicut & diuersæ operationes. delectatio enim operationē sequitur, vt in 10. Ethic. dicitur: sed sensualitas & inferior ratio sunt diuersæ potentiæ. ergo delectationem non habent circa idem: & ita inconuenienter ratio inferior ponitur, circa idē delectari, in quo delectatur sensualitas.

¶ 4 Præterea. Sicut supra dictum est. ratio superior & inferior, non differunt per essentiam potētiæ, sed in respectu eiusdem obiecti per diuersa media negociari habent. si ergo rationi inferiori attribuitur delectatio circa sensibilia ex hoc, ꝙ de sensibilibus negociari habet per rationes ciuiles, & à rebus creatis sumptas. videtur quòd etiam superiori rationi possit aliqua delectatio circa sensibilia ascribi, ex hoc, ꝙ de eis per rationes diuinas negociatur, secundum quòd intendit æternis consulendis, vt dictum est.

¶ 5 Præterea. Consensus pertinet ad eum, cuius est iudicium: sed eiusdem est iudicare & regulare. cum igitur ratio superior sit regula rationis inferioris, videtur quòd consensus in delectationem, ad rationem inferiorem non pertineat: sed ad superiorem.

¶ 6 Præterea. Eiusdem potentiæ, non sunt diuersi actus: sed ratio inferior est vna potentia. ergo videtur, quòd inconuenienter assignentur sibi duo motus scilicet delectari & consentire in delectationem.

Sed Contra est quod in litera determinatur.

A Respondeo, Dicendum, ꝙ motus: vt dicit Philosophus est via in ens. vnde in partibus animæ motus proprie dicitur inclinatio ad aliquid: & ideo quibus viribus inclinatio non conuenit, eis proprie motus non attribuitur. Inclinatio autem est in appetitu, qui mouet in aliquid agendum: & ideo actus appetitiuarum virtutum, motus vocantur. non autem proprie actus appręhensiuarum. Est autem in nobis triplex appetitus scilicet naturalis, sensitiuus, & rationalis. Naturalis quidem appetitus, puta cibi, est, quem non imaginatio gignit, sed ipsa qualitatum naturalium dispositio, quibus naturales vires, suas actiones exercent. Hic autem motus in nullo rōni subiacet nec obedit. vnde nec in eo peccatū esse pōt: & ideo hic prætermittitur. Appetitus autem sensitiuus est, qui ex præcedenti imaginatione, vel sensu consequitur, & hic vocatus motus sensualitatis. Appetitus autem rationalis est, qui consequitur appræhensionem rationis, & hic dicitur motus rationis, qui est actus voluntatis: sed rationis appræhensio dupliciter esse potest. Vna simplex & absoluta, quando. s. statim sine discussione appræhensum dijudicam. & C talem appræhensionem sequitur voluntas, quæ dicitur non deliberata. Alia est inquisita, quando. s. ratiocinando bonum vel malum, conueniens vel nociuum inuestigat, & talem appræhensionem sequitur voluntas deliberata. ratio ergo inferior, quæ terrenis disponēdis intendit, vtroque modo motum voluntatis circa terrena elicere potest, vel quando subito appræhendit hoc esse conueniens, vel nociuum corpori, & tunc sequitur motus rationis inferioris, qui dicitur delectatio, quia tunc accipit illud, quod corpori delectabile est vt faciendum, vel quando inquirendo deliberat, & tunc nō potest sequi appetitus, ante deliberationem finitam, & tunc consentire dicitur in delectationem. Ratio autem superior, quia per se rebus terrenis non intendit: sed solum secundum ꝙ regulatur rationibus æternis, non sequitur ipsam aliquis motus, nisi deliberatus respectu. s. horum terrenorum: & ideo respectu eorum, D non attribuitur sibi delectatio, sed solum vltimus consensus, qui est consensus in executione operis.

¶ Ad Primum ergo dicendum, ꝙ sicut dictū est, motus naturalis ideo prætermittitur, quia in ipso peccatum esse non pōt.

¶ Ad secundum dicendum est, ꝙ cum vires superiores, aliquo modo ordinent inferiores, circa actum generatiuæ & nutritiuæ, contingit esse actus etiam aliarum potentiarum, vel sensus vel rationis. verbi gratia: maturatio seminis, & organizatio prolis & huiusmodi, absolute ad generationem pertinent, & quia generatiua, nullo modo rationi obedit, ideo in his actibus nullo modo contingit esse peccatum: sed appetitus delectationis, & delectatio ipsa, quæ in coitu accidit, & alia huiusmodi, quæ ad virtutem sensitiuam & motiuam pertinēt, possunt ordinari à ratione vel vitari. vnde in his peccatū est, quæ nec ad potentiam generatiuam, vel nutritiuam pertinent.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sicut contingit idem esse apprę- E hensum, per sensum & rationem. ita etiam contingit idē esse desideratum per vtrunque: & ideo quamuis non sit eadem operatio vtriusque: tamen potest esse circa idem, & per consequens etiam delectatio, quæ operationem consequitur. vnde non est inconueniens, si circa idem, sensus, & ratio delectatur: non tamen eodem modo, sed sensus delectatur in eo, sub ratione delectabilis in sensu. ratio vero inferior, secundum quòd accipitur in ratione boni, vel conuenientis ad regimen corporis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut dictum est, ratio superior non habet motum circa res temporales, nisi deducēdo ad eas per modum consilij rationes æternas: & ideo non se habet, nisi vt deliberans de eis: & ideo sibi delectatio in his rebus non attribuit, quę nominat quandā complacentiam, non deliberatam: sed tm̄ consensus, qui deliberationem consequitur.

¶ Ad

¶ Ad quintum dicendum, quòd ratio superior regulat inferiorem, & ratio inferior sensualitatem, & etiam seipsam aliquo modo dirigere potest. quandocunque autem sunt plura principia ordinata, semper ordinatio in vltimum attribuitur primo & summo: sicut patet in artibus subalternatis, quia ciuilis considerat vltimum finem humanę vitæ. militaris autem victoriam, quæ est citra hunc finem, & sic de alijs, & secundum hoc dico, quod rationi superiori reseruatur iudicium respectu vltimi, quod est executio operis: & ideo attribuitur sibi cōsensus in opus. rationi vero, inferiori attribuitur iudicium, respectu aliquorum ad opus G ordinatorum: & ideo attribuitur sibi consensus in delectationem: non tamen est dubium, quin etiam superior iudicare possit de hoc, de quo iudicat inferior. vnde & consensus in delectationem superioris esse potest, si fiat inquisitio per rationes æternas

dum illicitum cibum: neque.n. potest peccatum, non solum cogitandum suauiter, verum etiam perpetrandum efficaciter mente decerni: nisi & illa mentis intentio penes quam summa potestas est, membra in opus mouendi, vel ab opere cohibēdi, male actioni cædat. Nec sane cum sola cogitatione, mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & volens, id est delectans libenter, quę statim, vt attingerunt animum

¶ Ad sextum dicendum, quòd delectatio & consensus in delectationem non sunt diuersi actus, secundum genus, qui diuersitatem potentiæ exigant: sed differunt per deliberatum, & non deliberatum, vt dictum est. vnde non est inconueniens, vtrunque rationi inferior attribui.

ARTICVLVS II.

b Vtrum in sensualitate sit peccatum.

De ver q. 25. art. 5. AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd in sensualitate non possit esse peccatum. H Sensualitas enim nobis pecoribusq; communis est, vt supra dictum est: sed in pecoribus non est peccatum, vt de peccato agimus. ergo nec nobis, secundum sensualitatem peccatum conuenit.

1. Retract. c. 13. ¶ 2 Præterea. Omne peccatum in voluntate est, secundum Augustinum: sed sensualitas a voluntate seclusa est, cum voluntas sit in ratione, secundum Philosophum. 3. de anima tex. 42. ergo in sensualitate non est peccatum.

¶ 3 Præterea. Virtus & vitium cum sint contraria, sunt in eodem: sed sensualitas, cum sit perpetuæ corruptionis, secūdum statum præsentis vitæ, subiectum virtutis esse non potest. ergo nec in ea peccatum esse poterit.

¶ 4 Præterea. Nulli imputatur aliquid ad culpam, quod in eius potestate non est: sed motus sensualitatis, non est in potestate nostra, cum deliberationem rationis præcedat. ergo I non potest esse peccatum.

¶ 5 Præterea. Actus proprius & naturalis alicuius non potest esse peccatum: sed moueri in delectabilia secundum carnem, est actus proprius & naturalis sensualitatis: cum sit motus potentiæ in proprium obiectum. ergo in hoc non potest esse peccatum.

¶ 6 Præterea. Peccatum post mortem etiam in anima manet: sed sensualitas non manet, quia solus intellectus separatur, vt Tex. 21. Philosophus dicit in 2. de anima, & 11. Meta. Tex. 17. ergo in sensualitate non est peccatum.

Sed contra. Augustin. dicit, quod nonnullum vitium est, cum caro aduersus spiritum concupiscit: sed hoc nō contingit, nisi secundum inordinatos motus sensualitatis. ergo in ea est vitium K & peccatum. hoc etiam expresse habetur per hoc, quod in litera dicitur, quòd si in motu sensuali, tantum peccati illecebra teneatur, veniale ac leuissimum peccatum est. ergo videtur, quod saltem veniale peccatum in sensualitate esse possit.

* D. 395. 445. 899. Respondeo. Dicendum, quod omnes primi * motus, qui sensualitati ascribuntur, vt verba Aug. asserunt, peccatum sunt: sed motus præcedentes, quos supra naturales diximus, qui imaginem non sequuntur: sed solum naturalium qualitatum actionem, ratione peccati carent, secundum quòd potest verificari quorundam dictum, qui dicunt, quod motus primo primi non sunt peccatum: sed motus secūdo primi sunt peccatum, vt per primo primos motus naturales, & per secūdo primos, motus sensualitatis intelligamus, in qua peccatum est, etiam sicut in subiectu, quod sic patet. Peccatum.n. vt pertinet ad præsentem considerationem, non est aliud, quàm inordinatus actus, ad genus moris pertinens. nullus autem motus ponitur in genere moris, nisi habita comparatione ad voluntatē, quæ principium est moralium, vt ex 6. Meta. patet: ex. 5. & ideo ibi incipit genus moris, F vbi primo dominium voluntatis inuenitur. habet autem volūtas, in quibusdam dominium completum, in quibusdam vero incompletum. Completum dominiū habet in illis actibus, qui ex imperio voluntatis procedunt, & hi sunt actus deliberationem sequentes, qui rationi ascribūtur: sed incompletum dominiū habet in illis actibus, qui non per imperiū rationis procedunt: sed tamen voluntas eos impedire poterat, vt sic quodā modo voluntati subiaceant, quantū ad hoc, quod est impediri vel non impediri: quod ideo inordinatio, quæ in his actibus cōtingit, G rationem peccati causat, tamen completi: & ideo in his actibus, peccatum leuissimum & veniale est, non autem mortale, quod est perfectum peccatum. deformitas autem cuiuslibet actus, illi potentiæ attribuitur vt subiecto, quę actus principium est: & ideo cum sensualitas sit principiū horum actuū, conuenienter in ea peccatum esse dicitur, vt in subiecto.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod quamuis sensualitas nobis pecoribusque communis sit: tamen aliquid conuenit sensualitati in nobis, quod non conuenit sibi in brutis. s. esse aliqualiter subiectam rationi, ratione cuius in sensualitate humana potest esse peccatum, non autem in sensualitate brutali.

¶ Ad secundum dicendum, quod omne peccatum est in voluntate, non sicut in subiecto, sed sicut in causa, sed voluntatem esse causam alicuius peccati contingit dupliciter, vel per se, vt quando actus peccati ex imperio volūtatis procedit, vel quasi per accidens, quando nō impedit quod impedire potest, H sicut dicitur aliquis facere id, quod non impedit, cum impedire possit, & hoc modo est causa primorum motuum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd electio est principale in virtute, vt Philosophus in Ethic. dicit. vnde oportet omnem actum virtutis ex electione procedere, propter quod etiam virtus habitus electiuus dicitur in 2. Ethic. & ideo virtus non potest esse, nisi in illis actibus, qui ex imperio voluntatis procedunt, quāmuis etiam sint sensitiuarum partium, propter quod in irascibili & concupiscibili ponimus esse virtutem, & similiter etiam est de eo quod perfectam rationē peccati habet, quod per se virtuti opponitur: & ideo actus irascibilis & concupiscibilis, potest esse actus virtutis, vel peccati mortalis, sed sensualitas, vt supra dictum est, nominat partem sensitiuam, secundū quod magis ad carnem depressa est, prout non sequit in operādo imperiū voluntatis, sed mouetur proprio motu: & ideo in ea, I nō potest esse actus virtutis, vel peccati mortalis, sed quiddam incompletum in genere moris, quod est peccatum veniale.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd motus isti quodammodo sunt in potestate nostra, & alio modo nō sunt. Si enim quilibet eorum sigillatim consideretur, sic in potestate nostra sunt, quia quemlibet eorum præueniendo, impedire possumus. si autem omnes simul considerentur, sic in potestate nostra non sunt, quia dū vni obuiare nitimur, ex alia parte potest motus illicitus surrepere. non enim potest esse simul intentio retinentia voluntatis contra diuersa in actu.

¶ Ad quintum dicendum, quòd aliquis actus potest esse proprius sensualitatis simpliciter, qui non est proprius sensualitatis, secundum quod humana est, quoniam sensualitatis huma- K næ est, vt eius motus non sit contra rectitudinem rationis. vnde sequitur, quòd aliquis actus in brutis est laudabilis, qui in homine est vituperabilis.

¶ Ad sextum dicendum, quod quāmuis potentiæ sensitiuæ, secundum quorundam opinionem per suā essentiam, non maneāt post mortem, manent tamē in sua radice. s. in essentia animæ, à qua potentię fluunt, & sic manet peccatū sensualitatis in anima, secundum quod peccatum vnius potētiæ in totum redeunt.

ARTICVLVS III.

c Vtrum in ratione possit esse peccatum.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd in ratione non possit esse peccatum. Ratio enim potētiam cognitiuam nominat: sed peccatum ad effectum pertinet. ergo in ratione peccatum non est. 1. 2. q. 74. ver. q. 15. art. 3.

¶ 2 Præterea. In 3. de anima dicit Philosophus, quod intellectus semper est rectus: sed vbi est rectitudo perpetua, ibi nō potest

esse

esse peccati cęcitas. ergo in ratione, quæ ad intellectum pertinet, peccatum esse non potest.

¶ 3 Præt. Dion. dicit 4. cap. de diui. nom. peccatum esse contra rationem. si ergo in ratione esset peccatum, in ratione aliquid contrarium rationi existeret: quod est impossibile. ergo & primum scilicet in ratione peccatum esse.

¶ 4 Præt. Superior ratio habet hunc actũ, vt contemplandis æternis inhęreat, sicut supra dictum est: sed ex hoc, ꝙ aliqs æternis inhæret non peccat. ergo in ratione, ad minus superiori non potest esse peccatum.

¶ 5 Præte. In partibus animę inuenitur aliqua perpetuę corruptionis. s. sensualitatis, inuenitur etiã aliqua, in qua potest esse & peccati cęcitas, & virtutis rectitudo. ergo ad perfectionem potentiarum animæ oportet esse aliqua, quæ sit perpetuæ rectitudinis: sed hoc nulli congruentius ascribitur quam superiori rationi. ergo in ea non potest esse peccatum.

respui debere, negandum est esse peccatum: sed longe minus, quã si & opere statuatur implẽdum, & ideo de talibus quoq; cogitationibus, venia petenda est, pectusq; percutiẽdum & dicendũ. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Neque. n. sicut in illis duobus primis hominibus personam suã quisq; portabat: & ideo si sola mulier cibum illicitũ edisset, sola vtique mortis supplicio plecteretur. Ita pôt dici in homine vno, si delectationibus illicitis, à quibus continuo se deberet auertere, cogitatio libenter sola pascatur, nec facienda decernant mala: sed tñ suauiter in recordatione teneãtur, quasi mulierẽ sine viro posse damnari. Absit hoc credere. Hic quippe vna psona est, vnus hõ est, totusq; dam- B nabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi: sed tñ cum voluntate animũ talibus oblectandi: solius cogitationis sentiunt esse peccata, per mediatoris gratiam re-

Sed contra. Eligere ad rationem pertinet: sed cõtingit esse electionem rectam, & non rectam. ergo videtur, quòd in ratione possit esse peccatum.

¶ Præt. Sicut se habet ratio speculatiua ad scibilia: ita se habet ratio practica ad operabilia: sed in scibilibus cõtingit esse peccatum in ratione speculatiua, ex eo, ꝙ quis non recte ratiocinatur. ergo videtur, ꝙ etiam in operabilibus contingat esse in ratione peccatum, ex eo, ꝙ non recte eligitur.

Respondeo. Dicendum, ꝙ rationis peccatum potest dici dupliciter. Vno modo ex eo quod est ipsius rationis secundum se, & sic dicimus esse in ratione peccatum, quando iudicando errat, siue sit in speculatiuis siue in operatiuis, & hoc est peccatum in cognitione, ex eo, ꝙ male syllogizatus. Alio modo dicitur esse peccatum in ratione, ex parte voluntatis, quæ per iudicium rationis regulatur, vt tũc in ratione peccatum esse dicatur, qñ sequitur peruersa electio. Sciendum est igitur, ꝙ quidam Philosophi posuerunt, ꝙ secundo modo, non contingit esse in ratione peccatum, nisi etiã primo modo ratio erret, dicentes: omne peccatum ignorantiam esse, & scientẽ peccare non posse, quorum primus fuit Socr. vt in 7. Ethi. dicitur. hac ratione inductus, qđ non videtur conueniens, vt nobilissimũ quod est scientia, ab ignobilibus passionibus vincatur. vnde si scientia esset in nobis, passiones viles non sequerentur, quod quia ad sensum falsum apparet: ideo Philosophus in eod. lib. ostendit, quo contingat scientem peccare, distinguens scientiã in vniuersali & particulari, & similiter scientiam in habitu & actu, & in habitu dupliciter, quia habitus aliqñ ligatus est ne in actionem exeat, vt in ebrijs patet, qñq; autem non est ligatus. Dicit ergo, ꝙ contingit peccantem esse scientem in vniuersali, & in actu. in particulari autẽ, non contingit esse scientem in actu: sed in habitu tantum ligato passione, vel iræ vel concupiscẽtiæ, ne ratio in rectam electionem prorumpat: sed motum passionis sequatur, & si etiã ore quis passioni subditus, ea, quæ sñm rectam rationem sunt proferat in particulari: non tñ mente id tenet, sicut ebrius sapiẽtum verba potest ore proferre, quæ intellectu non capit: & ideo cum ratio in operandi quodammodo syllogizet, inuenitur iudicium rationis rectum in maiori propositione, quæ vniuersalis est. in minori autem propositione, quæ particularis est, admiscetur passio, quæ circa particulare viget. vnde sequitur corruptio rationis in conditione electionis. verbi gratia, si dicatur: nulla fornicatio est committenda, in hoc iudicium rationis perfectum est. Item pponatur alia. omnis fornicatio est delectabilis, sub quibus duabus assumat vna particularis, hæc. s. accedere ad hanc mulierem est fornicatio. si ratio sit fortis, vt nec etiam in particulari passione vincatur, inducet cõditionem negatiuam eligens fornicationem non cõmittere. si autem passione vincatur, eliciet conclusionem affirmatiuam, eligens in fornicatione delectari, & sic sumitur hic esse peccatum in ratione, quando. s. post rationis deliberationẽ, eo ꝙ ratio in particulari corrumpitur per passionem, sequitur praua electio, & si quidem

cap. 2.

A deliberatio fiat per rationes diuinas, dicetur esse peccatum in superiori ratione, vt si procedat ex hoc, ꝙ omne prohibitũ lege Dei est vitandum. si vero per rationes creatas dicitur esse peccatum in inferiori ratione, vt si procedat ex hoc, ꝙ omne in quod transcenditur medium virtutis, est vitandum, vel aliquid huiusmodi.

¶ Ad primum. ergo dicendum, quòd ratio, quamuis sit cognitiua potentia: tamen est directiua voluntatis: vnde non potest esse peccatum in voluntate, nisi sit aliquo modo in ratione, præcipue cum voluntas, non sit nisi boni vel apparentis boni: vnde malam voluntatem aliquo modo præcedit falsa æstimatio: sed peccatum contingit esse in ratione dupliciter, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ intellectus non est idem * quod ratio. Ratio. n. importat quẽdam discursum, vnius in aliud. Intellectus autem importat subitam appræhensionem alicuius rei: & ideo intellectus proprie est principiorum, quæ statim cognitioni se offerunt, ex quibus ratio cõclusiones elicit, quæ per inquisitionem innotescunt. vnde sicut in speculatiuis, in intellectu principiorum nõ potest esse error: sed in deductione conclusionum ex principijs: ita etiam in operatiuis intel- C lectus, semper est rectus, sed ratio recta & non recta. * D. 1083.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ corrupta ratio, non est ratio, sicut falsus syllogismus, proprie non est syllogismus: & ideo regula humanorum actuum nõ est ratio quælibet, sed ratio recta: & ideo Philosophus in 3. Ethico. dicit, ꝙ homo virtuosus est mensura aliorum. vnde ex hoc consequitur, ꝙ in ratione non sit peccatum: sed quòd non sit in ratione recta. Et 9. Ethic. cap. 4.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut supradictum est, ratio superior non tantum inhæret æternis conspiciendis per contemplationem: sed etiam consulendis ad directionem operis: contingit autem, ꝙ deductio rationis, quæ est ex rationibus æternis corrumpatur per passionem: sicut etiam illa, quæ est ex ciuilibus rationibus. vnde in vtraque peccatum esse potest.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ in anima est aliquid, quod est perpetuæ rectitudinis. s. synderesis, quę quidem nõ est ratio supe- D rior: sed se habet ad rationem superiorem, sicut intellectus principiorum ad ratiocinationem de conclusionibus.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum in delectatione rationis inferioris, possit esse peccatum mortale.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd in delectatione inferioris rationis, non sit peccatum mortale. Non enim est peccare mortaliter, nisi eius cuius est aduertere rationem diuini præcepti, cum peccatum mortale determinetur ex eo, ꝙ est contra legem diuinam, sed aduertere præceptum diuinum, non est inferioris rationis: sed superioris quæ æternas rationes consulit. ergo peccatum mortale, non potest esse in ratione inferiori: sed tantum in superiori. 1. 2. q. 74. artic. 6.

E ¶ 2 Præt. Vt communiter dicitur, nulla circunstantia peccatum aggrauat in infinitum, quia quantitas, quæ ex accidente relinquitur, non potest esse maior, quam essentialis quantitas peccati, sed delectatio rationis inferioris, si non diu teneatur, est peccatum veniale, vt in litera dicitur. ergo etiam per hoc, quòd diu tenetur, non efficitur mortale peccatum. Si dicatur, quòd non dicitur diuturna, vel morosa à mora temporis, sed ex consensu adueniente.

¶ 3 Contra. Consensus in veniale non est nisi venialis: sed delectatio per se sumpta est veniale vt dictum est. ergo consensus in ea non erit mortalis.

¶ 4 Præt. Non est mortale, quod non est prohibitum lege diuina: sed consentire in huiusmodi delectationes, dummodo in opus non consentiatur, non est prohibitum lege diuina. ergo non est peccatum mortale.

¶ 5 Prætet. Maius est peccatum homicidij quàm fornicatio-

nis: sed si aliquis cogiter de occisionibus multorum, & in cogitatione delectetur, & in delectationem consentiat, non videtur peccare mortaliter. ergo videtur, quod nec etiam si cõsentiat in delectationem carnis: dummodo in actum nõ consentiat.

Sed contra. Est quod in litera dicitur in pluribus locis.

mittatur. Idem quoq; in lib. contra Manichæos de hoc eodẽ sic ait. Apost. dicit. Secundum principem potestatis aeris huius spiritus, qui nũc operatur in filijs diffidẽtiæ. Nunquid ergo visibiliter eis apparet, aut quasi corporeis locis accedit ad eos & operatur? Sed miris modis per cogitationẽ suggerit, quicquid potest, quibus G suggestionibus resistendum est. Non.n.ignoramus astutias eius. Quomodo.n.accessit ad Iudam quãdo ei persuasit, vt dominum traderet? Nunquid in locis, aut per hos oculos ei visus est? Sed vtique, vt dictũ est, in cor eius intrauit. Repellit aũt illum homo, si paradisum mentis custodiat. Posuit.n.hominem Deus in paradiso, vt operaretur & custodiret. Quia sicut ecclesiæ dicitur in cãticis canticorum. Ortus conclusus fons signatus. Quo vtiq; non admittitur peruersitatis ille persuasuor: sed tantum per mulierẽ decepit. Non.n.etiam ratio nostra deduci potest ad consensum

¶ Præt. Sicut vir poterat peccare mortaliter: ita & mulier in coniugio primorum parentum: sed inferior ratio mulieris figuram exprimit. ergo in ea mortale peccatum esse potest: sed non secundum subtractam delectationẽ. ergo secundum delectationem morosam. († de Genesi lib.5.c.14.)

Respondeo, dicendum, quod sicut supra dictum est, delectatio rationis inferioris, nihil aliud est q̃ complacentia voluntatis in eo quod appræhenditur conueniens, per inferiorem rationem. hæc autẽ delectatio est, vt in litera dicitur, si statim vt mentem attigerit, authoritate viri capellatur, veniale peccatum est. hoc.n.contingit, quando talis complacentia sequitur subitam rationis appræhensionem. si vero diu teneatur, peccatum mortale est. Hæc autem diuturnitas non est ex quãtitate temporis iudicanda, sed magis ex deliberatione rationis. si.n. post deliberationem rationis inferioris, adhuc delectatio illa placeat, morosa delectatio dicetur, & tunc erit in delectationem consensus, & tunc mortale pecca- H tum est, vt Magister dicit, & verba Aug. sonare videntur, quãuis quidam in hoc Magistro contradicant, authoritates Aug. exponentes. Sed opinio Magistri, valde probabilior est & securior, quod sic patet. Quædam.n. operationes sunt, quæ ex suo genere peccata mortalia sunt, vt fornicatio, furtum, & huiusmodi: quod autem aliquod horum peccatorum mortale non sit, nõ potest esse, nisi per accidens, inquantum s. eius subiectum peccati mortalis capax non est, vt quando est in sensualitate tantum. Philosophus autẽ vult in 10. Ethic. quod idem iudicium est, de operatione & delectatione. (Cap. 4.) Vnde si operatio est per se bona, & delectatio est per se bona, & econtrario: quod ergo delectatio consequens per operationẽ, quæ est per se peccatum mortale nõ sit mortalis, hoc non est nisi per accidens. s. ex defectu I subiecti, vnde quãdocunq; mala delectatio, vel operatio reducitur ad hoc, in quo potest esse perfecta ratio peccati vel virtutis, de necessitate incipit esse peccatum mortale. perfecta autẽ ratio virtutis, vel peccati mortalis, non potest esse sine electione rationis consiliantis, & deliberantis: & ideo quicquid fornicationis, ante hoc inuenitur per accidens, peccatum mortale non est. vbi autẽ ad hoc peruenitur, statim peccatum mortale esse incipit. vnde etiam si vsus exteriorum membrorum, delectatio eorum esset, sine voluntate tali, peccatum nõ esset, sicut beata Lucia dixit. Si inuitam me violari feceris, castitas mihi duplicabitur ad coronam, sed sensus adueniẽs actui exteriori, facit peccatum mortale. Similiter appetitus sensualitatis, & delectatio consequens appetitum, ante consensum rationis deliberatæ, peccatum mortale non est, sed post consensum rationis deliberantis peccatum mortale incurritur.

† 2. Cor. 2.

K ¶ Ad primum ergo dicendum, quod sicut ratio inferior, regit vires sensibiles: ita ratio superior regit inferiorem: vnde sicut in visibus sensibilibus, est virtus & vitium, ex hoc, quod participant regimen rationis, ita etiam in inferiori ratione, potest esse peccatum mortale, ex hoc, quod regitur a ratione superiori, cuius est aduertere diuina præcepta.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut dictum est, non dicitur diuturna delectatio propter moram temporis: sed ex consensu rationis deliberatæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd consensus in veniale quod est veniale ex genere, vt verbum ociosum, non est mortalis: sed consensus illud veniale, quod est veniale per accidens, bene potest esse mortalis, quia per talem consensum remouetur illud accidens; quod rationem peccati mortalis auferebat scilicet delectationem rationis non attingere.

¶ Ad quartum dicendum etiam, quòd interior delectatio diuino præcepto prohiberur, vt per hoc quod dicitur, Non concupisces rem proximi tui: si tamen nullum tale præceptum F esset, adhuc ratio non sequitur; quia ex hoc ipso, quod aliqua operatio prohibetur, designatur esse per se mala, in quocunq; sit tam ipsa q̃ delectatio eius, nisi per accidens prohibeatur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd secundum diuersitatem operationum est diuersitas delectationum. vnde alterius naturæ est delectatio, quæ sequitur operationem appetitiuæ virtutis, & delectatio, quæ sequitur operationem cogitatiuæ: sicut.n. cogitatio de homicidio vel luxuria, sine appetitu aliquo, non reducitur, nisi inordinata sint, ad genus luxuriæ vel homicidij, sed ad aliud genus, quod est curiositas vel vanitas, ita etiã delectatio consequens talem cogitationẽ, non pertinet ad genus homicidij vel fornicationis, vnde consensus in talem delectationem, non est peccatum mortale sed veniale, quia enim vanitas cogitationis, non est mortalis ex genere suo, etiam delectatio consequens appetitum homicidij, vel fornicationis, reducitur ad idem peccati genus, sicut & appetitus ipse. vnde sicut in fornicatione, sicut aliquis consentiat in delectationem, quæ appetitum concupiscibilis respectu fornicationis sequitur, erit peccatum mortale: ita etiam & multo amplius, si consentiat in delectationem, quæ appetitum irascibilis respectu homicidij sequitur, erit peccatum mortale.

ARTICVLVS V.

e Vtrum in ratione superiori possit esse peccatum mortale.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quòd in superiori parte rationis, non possit esse peccatum veniale. Peccatum enim superioris rationis, non est nisi per hoc, quod deflectitur à rationibus æternis: sed ab eis deflecti non contingit, nisi per peccatum mortale. ergo in ratione superiori, non erit peccatum nisi mortale. (1.2.q.74. arti.7.)

¶ 2 Præt. Contemptus, peccatum mortale facit: sed non potest esse, quod aliquis post deliberationem, in actum peccati consentiat sine contemptu. ergo cum superior ratio, sine deliberatione non peccet, videtur quòd in ipsa nunquàm sit, nisi mortale peccatum.

¶ 3 Præter. Consensus in actum peccati mortalis, semper est mortale peccatum: sed motus superioris partis rationis, dicitur esse consensus in actum. ergo ad minus in genere mortalis peccati, superior ratio nunquam venialiter peccat.

¶ 4 Præte. In partibus animæ inuenitur aliquid, in quo non potest esse, nisi veniale peccatum scilicet sensualitas, inuenitur etiam aliquid, in quo potest esse & veniale & mortale scilicet inferior ratio. ergo ad completionẽ partium animę oportet esse aliud, in quo non possit esse, nisi peccatum mortale. hoc autem non est synderesis, quia in ipsa non peccatum. er- K go relinquitur, quòd ipsa sit superior ratio.

¶ 5 Pręt. Peccatum veniale ex corruptione carnis oritur, quia sicut supra probatũ est: Adam in primo statu venialiter peccare non poterat: sed superior ratio est in summo remotionis à carne. ergo in ipsa peccatum veniale esse non potest.

Sed contra. Consensus in actum venialis peccati non est grauior quam ipse actus: sed quidam actus sunt venialia peccata, vt loqui ociosa & huiusmodi. ergo consensus in huiusmodi est etiam veniale: sed consensus in actum pertinet ad superiorem rationem. ergo in ipsa potest esse peccatum veniale.

¶ Præt. Sicut aliorum peccatorum contingit esse aliquos motus subitaneos ex surreptione: ita etiam & infidelitatis: sed non est dicendum, tales motus esse peccata mortalia. cũ ergo non sint motus nisi superioris partis rationis, cuius est diuina conspicere, videtur quod in ipsa veniale peccatum esse possit.

Respondeo. Dicendum, quòd aliquem motum esse veniale peccatum cõtingit ex duobus, aut ex ipso genere actus, quod veniale est, sicut verba ociosa, aut ea parte eius cuius est

motus,

motus, inquantum videlicet motus ille electionem præcedit, A in qua principalitas virtutis, & vitij consistit. Sciendum est igitur, q vnaquæque potentia, quam aliquo modo possibile est eleuari, ad illud qđ est supra se, potest habere aliquem * subitum motum in id quod sibi ſm se conuenit, & alium motum habere põt in id qđ sibi conuenit, ratione eius, q est eleuata in aliquid superius: sicut in appetitu sensibili patet. nam ipse subitum motum habet in id qđ est conueniens ſm sensum, inquantum autẽ est regulatus ratione, & perfectus habitu virtutis, habet motum post deliberationẽ, in id quod est secundum rationem conueniens. sicut autem appetit' sensibilis eleuatur per regimen rationis, in id quod est supra se: ita etiã ratio superior eleuatur per lumen fidei, in id quod est supra naturalem suam cognitionem: & ideo subitus motus apprehensionis superioris rationis, est secundum naturalem suã cognitionem, qui si in aliquo fidei obuiet, erit motus infidelitatis ex surreptione, & ita propter defectum deliberationis, erit veniale peccatum. secundum hoc ergo distinguendum est, quia aut motus superioris rationis est in id quod est veniale ex genere, & sic etiam motus eius venialis erit: aut est in id qđ est mortale ex genere. & hoc contingit dupliciter, quia vel illud est proprium obiectum eius, & sic habet circa illud duos motus, vnũ C subitum qui præcedit deliberationem, & hoc erit veniale peccatum: alium deliberatum, & hoc erit mortale, vt in motibus infidelitatis patet. aut est obiectum inferioris potentiæ sicut sensualitatis, vt patet in delectabilibus ſm carnem, & sic superior ratio non habet motum in illud, nisi consultationis, quasi ministrans medium, qđ de illa re syllogizari potest: & ita circa illud nõ habet motum nisi deliberatum: & ideo in talibus motus superioris rationis semper est mortale peccatum. alijs autem duobus modis in ea contingit veniale peccatum esse.

peccati: nisi cum delectatio mota fuerit in illa parte animi, quæ debet obtemperari ratione tanquàm rectori viro, etiam in vnoquoq; nostrũ nihil aliud agitur nunc, cum ad peccatum quisque dilabitur, quàm tunc actum est in illis tribus, serpente, muliere, & viro. Nam primo fit suggestio, si- B ue per cogitationem, siue per sensus corporis, vel videndo, vel tangendo vel audiendo, gustãdo vel olfaciendo. Quæ suggestio cum facta fuerit, si cupiditas nostra non moueatur ad peccandũ, excluditur serpentis astutia. Si autẽ mota fuerit, quasi iã mulieri persuasum erit: sed aliqñ ratio viriliter etiam cõmotam cupiditatem refrenat atque compescit. Quod cũ fit, non labimur in peccatum: sed cum aliquanta luctatione co- B ronamur. Si autem ratio consentiat, & quod libido commouerit, faciendum esse decernat, ab omni beata vita, tanquàm de paradiso expellitur homo. Iam.n. peccatum imputatur, etiã si non

¶ Ad primum ergo dicendum, q peccatum superioris est pec hoc, q deflectitur aliquo modo à rationibus æternis: sed hoc contingit dupliciter: vel simpliciter, sicut in mortali peccato, per quod deflectitur quis à lege Dei actu & habitu, non tantum faciens præter eam, sed contra eam: vel secundum quid, sicut in veniali peccato, quo quis relinquit legem Dei actu, D sed non habitu, non contra eam, sed præter eam faciens.

¶ Ad secundum dicendum, q deliberatus consensus in veniale non semper procedit ex tali contemptu, vt mortale peccatum faciat. quando enim hoc modo in veniale consentitur, vt si esset contra legem Dei, nullo modo fieret, manet intra limites venialis peccati, etiã si aduertatur esse veniale peccatum: si autem hoc modo in ipsum consentiatur, vt etiam si prohibitum esset præcepto: nihilominus fieret, talis consensus in

* D.1009. veniale, ex genere * etiam mortalis esset.

¶ Ad tertium dicendum, q in illud mortale quod pertinet ad obiectum inferioris potentiæ, non habet superior ratio alium motum, nisi consensum deliberatum, eo q ad ipsam non pertinet secundum se considerare conuenientia corporis: sed solum consiliari de his: & ideo in talibus non peccat nisi mortaliter. secus autem est in illis mortalibus, quæ circa proprium obiectum committuntur, vt supra dictum est. E

¶ Ad quartum dicendum, q hoc q sensualitas non peccat, nisi venialiter, est ex imperfectione eius: sed peccatum veniale non tantum causatur ex imperfectione agentis, sed etiam ex ipso genere actus: & ideo non oportet, q potentia quantumcunq; sit perfecta, q motus eius, non possit esse venialis: sequeretur autem, si tantum ex imperfectione agentis veniale causaretur. Sic enim per oppositum, imperfecto perfectissimum responderet.

¶ Ad quintum dicendum, quòd veniale peccatum non est ex corruptione carnis, sicut ex causa proxima, sed sicut ex causa prima, quia per hoc, quòd caro corrupta traducitur, omnes animæ potentiæ quodammodo corrumpuntur, & ita corruptio redundat in ipsam rationem superiorem: quamuis à carne sit remotissima.

D.103. (margin)

A

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum peccatum veniale possit fieri mortale.

AD Sextum sic proceditur. Videtur q veniale possit fieri mortale. Ita enim dicit Aug. super prima can. Ioan. de venialibus loquens. Ista leuia noli negligere, si contẽnis quãdo ponderas, expauesce quando numeras, leuia multa faciunt vnum grande, multæ guttæ implẽt fluuium, multa grana faciunt massam: sed grande non dicitur nisi peccatũ mortale. ergo ex multis venialibus, fit vnum mortale. t.s.q. 89. artic.4.

¶ 2 Item. Aug. in lib. de decẽ chordis. Nolite contemnere venialia, quia minima sunt: sed timete quia plura sunt. plerĩq; enim bestiæ minutæ multa necant. Si proijciatur quisq; in locum pulicibus plenum, nunquid non moritur ibi? & minutissima sunt grana harenæ: sed si harena amplius in nauim mittatur, mergit illam vt pereat, quàm minutæ sunt guttæ pluuiæ: nonne pluuiæ implent flumina & domos deijciunt? timenda est ergo ruina multitudinis, & si non magnitudinis. Circa fin.

¶ 3 Præt. Omne finitum omni finito proportionabile est: sed complacentia qua aliquis in peccato mortali, ad bonum commutabile conuertitur finita est. ergo proportionalis est cõpla- C centiæ qua aliquis in peccato veniali, conuertitur ad cõmutabile bonum. ergo multiplicatum veniale, vnũ mortale facit.

¶ 4 Præt. Delectatio ante deliberationem rationis, est veniale peccatum: sed post consensum deliberatum efficitur mortalis. ergo veniale peccatum potest fieri mortale.

¶ 5 Præt. vt in 5. Physic. dicitur. Motus est vnus, qui est continuus, sed contingit aliquem motum inordinatum, cõtinuum in prima parte sui, non in contemptu Dei fieri, & sic est venialis, & postmodum in contemptu Dei, & sic erit mortalis. ergo illud quod prius fuit veniale, potest fieri mortale. Tex. 39.

¶ 6 Præt. Dispositio fit habitus, vt in prædicamentis Philosophus dicit: sed veniale est dispositio ad mortale. ergo veniale potest fieri mortale. Cap. de Qual.

¶ 7 Præt. Eadem est distantia mortalis ad veniale, & venialis ad mortale: sed mortale per confessionẽ fit veniale, vt Ambr. De Interp. lib.1.c.6. D dicit. ergo & veniale potest fieri aliquo modo mortale.

¶ 8 Ad hoc etiam est quod in litera dicitur, quòd quædam non damnant nisi sæpius fiant, vel facienda decernantur, vt de ocioso verbo & huiusmodi: sed damnatio non est, nisi per peccatum mortale. ergo si verbum ociosum sæpius iteretur, erit peccatum mortale.

Sed contra. Eorum quæ in infinitum distant, vnum non potest in aliud transmutari: sed mortale & veniale in infinitum distant, quod eorum pœna ostendit, quia veniali debetur pœna temporalis, & mortali æterna. ergo veniale non potest fieri mortale.

¶ Præt. Iteratio actus non diuersificat speciem: sed veniale & mortale diuersa genera peccatorum sunt. ergo per hoc, quòd veniale multiplicatur, non fiet mortale.

Respondeo. Dicendum, quòd cum quæritur, an * veniale possit fieri mortale, tripliciter potest intelligi: aut ita q vnus * D.1009. E & idem numero actus, quãdoq; sit veniale, & postmodum fiat mortale, & hoc esse non potest, quia vnus actus non est nisi semel. ex quo.n. semel transit, iterum resumi non põt idem numero: & ideo si semel fuit veniale, nunquam erit mortale. Vel ita, q aliquis actus, q ex genere suo venialis est, aliquo modo mortalis fiat, & hoc possibile est, si tñ placeat, vt finis in eo cõstituatur. cum.n. impossibile sit esse duos fines vltimos, quãsunq; ponitur aliquod bonum cõmutabile finis vltimus vitæ, oportet q Deus non pro fine habeatur, & cum finis semper maxime sit dilectus, oportet quòd illud in quo finis constituitur, supra Deum diligatur, qđ constat peccatum mortale esse. huiusmodi autem complacentiæ expressissimum signum est, quando aliquis alicui rei etiam non prohibitæ, tantum adhæret, vt consentiat, si etiam esset prohibitum, illud se non relicturum, vt præcipue patet in quibusdam ebriosis, qui totam

vitam suam in vino posuerunt, & in histrionibus, qui verba ociosa sectantur. Alio modo potest intelligi, vt multa venialia pertingant ad quantitatem peccati mortalis. & hoc quidem per se loquendo, est impossibile, quia reatus & macula mortalis peccati in infinitum distat ab ea, quæ est venialis, cũ peccatũ mortale priuet infinitũ bonum, qđ est bonum increatũ: per veniale autẽ peccatum tollatur aliquod causatum, vt feruor charitatis. distantia autem priuationum mensuratur ex his quæ priuantur, vni etiam eorum debetur pœna æterna, & alteri temporalis. Sed per accidens possibile est: cum.n. veniale sit dispositio ad mortale ex hoc, q aliquis frequenter venialiter peccat, fit in eo etiam pronitas ad peccandum mortaliter. quanto enim magis consuescit in aliquo opere, tanto magis sibi placet illud, quia signum habitus est delectatio operis, vt in 2. Ethic. dicitur. (Cap. 3.) hoc tamen nõ de necessitate cõtingit. quãtumcunq; enim excrescat pronitas ad peccandum per iterationem venialium: semper tamen manet libertas in voluntate, ne in peccatum mortale delabatur.

Et sic patet responsio ad duas primas authoritates. Non enim intelligitur, quòd multa venialia faciant vnum mortale per se, sed per accidens, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non oportet omnium finitorum accipere proportionem aliquam, sicut lineæ & numeri nulla est proportio, quia vt in quinto Euclidis dicitur (Lib. 5. Diff. 3.) propoctio est certitudo mensurationis duarum quãtitatum eiusdem generis: & ita quamuis complacentia mortalis sit finita, non tamen oportet, vt sit proportionata complacentiæ venialis, quia est alterius rationis. alia enim ratione placet finis, & alia ea quæ sunt ad finem. semper enim plus placet finis. vnde quantumcunque multiplicetur complacentia venialis, non adæquabit complacentiam mortalis. Vel dicendum, quòd complacentia mortalis peccati potest considerari dupliciter. Vel ex parte eius cui placet, & sic finita est, quia ex potentia finita, non potest procedere actus infinitus, vel ex parte eius quod placet, & sic infinita est, quia placet vt finis, qui desideratur vt infinitum bonum, quia propter finem vltimum omnia desiderantur. I

¶ Ad quartum dicendum, quòd motus delectationis, qui est in sensualitate, nullo modo fit mortalis: sed consensus rationis adueniens, qui est aliud, cum diuersarum potentiarum non sit vnus actus numero: vnde non sequitur, quòd actus, qui prius fuit venialis, postea sit mortalis. K

¶ Ad quintum dicendum, quòd ille actus continuus, quamuis sit vnus secundum esse naturæ consideratus: tamen non est vnus consideratus in esse mortali: immo pro duobus actibus computatur.

¶ Ad secundum dicendum, q dispositio proprie dicitur illud quod se habet vt incompletum in motu ad perfectum, quod est terminus motus: sicut qui addiscit habet dispositionem scientiæ, qua perficitur in termino motus disciplinæ. cõtingit autem terminum motus esse duplicem, quia vel eiusdem generis vel alterius, v.g. alterationis terminus est qualitas, sicut eiusdem generis: sed forma substãtialis sicut alterius generis. si ergo dispositio comparatur ad id quod est terminus motus eiusdem generis, sic constat, q dispositio potest fieri illud ad quod disponit, sicut calor imperfectus fit calor perfectus. si F autem accipiatur terminus motus alterius generis, hoc nunquam contingit, sicut calor imperfectus quantumcunq; excrescat, nunquam fit forma substãtialis ignis. Dico ergo q veniale nõ est dispositio ad mortale sicut ad terminum eiusdem generis, sed * alterius: & ideo veniale nunquam fit mortale. (* D. 1001.)

¶ Ad septimum dicendum, q est æquiuocatio in veniali. cum enim dicitur, q culpa mortalis, per confessionem fit venialis, nõ intelligitur de veniali ex genere, secundum quod hic de veniali loquimur: sed intelligitur de veniali ex euẽtu. quod quidem dicitur veniale, per quandam similitudinem ad veniale, q a scilicet manet reatus ad pœnã temporalem, pro culpa mortali, quã confessio deleuit, non ita quòd culpa in culpã mutetur.

¶ Ad octauum dicendum, q hoc quod dicit Magister, intelligendum est non per se, sed per occasionẽ, inquantũ scilicet venialia frequenter occasionaliter in mortale inducunt, inquãtum faciunt prouocatem ad illud.

subsequatur factum, quando rea tenetur in confessione conscientia. Hæc de animæ partibus inter seruimus, vt ipsius animæ natura plenius cognosceretur, & secundum quam sui portionem, in ea sit liberum arbitrium intelligatur, s. secundum rationem, quo omne mortale peccatũ geritur: G sed non omne veniale, illud scilicet, quod in solo intuitu, vel motu sensualitatis existit.

Quòd sensualitas sæpe in scriptura, aliter quàm supra accipitur, scilicet vt inferior portio rationis eius nomine intelligatur.

NOn est autem silentio prætereundum, q sæpe in scriptura nomine sensualitatis, non id solum in anima, quod est nobis cõmune cum pecore, H sed etiã inferior portio rationis, quæ temporaliũ dispositioni intendit, intelligit. Quod diligens lector in locis scripturæ, vbi de ipsa fit mẽtio, vigilãter annotet.

DISTINCTIO XXV.

A

Redit ad liberi arbitrij considerationem.

IAm vero ad propositum redeamus, s. ad liberi arb. tractatum. Quod Philosophi diffinientes, dixerunt liberum de voluntate iudicium; quia potestas ipsa, & habilitas voluntatis, & rationis, quam supra diximus esse liberum arbitrium, libera est ad vtrũlibet, quia libere potest moueri ad hoc, vel ad illud. liberum ergo dicitur arbitrium, quãtum ad voluntatem, quia voluntarie moueri, & spontaneo appetitu ferri ad ea potest, quæ bona vel mala iudicat, vel iudicare velit.

Quòd liberum arbitrium non pertinet nisi ad futurum, nec ad omne futurum.

HOc autem sciendum est, q liberum arb. ad præsens vel ad præteritũ non refertur: sed ad futura contingentia.

EXPOSITIO TEXTVS.

ET ideo de talibus cogitationibus &c. § Videtur hoc esse contra illud, quod prius determinatum est, quia percussio pectoris & Pater noster, valent ad dimissionem peccati venialis, & est satisfactio propria venialium. ergo videtur, quòd morosa delectatio, de qua hic loquitur, sit veniale peccatum. Et dicendum, quòd quamuis huiusmodi sit sufficiens satisfactio pro veniali peccato, & non pro mortali: tamen etiam ad dimissionem peccati mortalis valent: vnde etiam pro mortalibus Pater noster dicere debemus, & pectus tundere. § Non enim ratio nostra deduci &c. § Videtur hoc esse falsum, quia quædam peccata spiritualia sunt, in quibus non est aliqua carnis delectatio. Sed dicendum, quòd hoc intelligitur in genere peccatorum carnalium, quorum appetitus ad sensualitatem pertinet. § Non est autem silentio prætereundum &c. § Hic per scripturas, nõ canonem bibliæ: sed dicta sanctorum signat: ratio autem dicti est propter conuenientiam sensualitatis & inferioris, quia vtraque attendit ea, quæ ad corpus pertinent, licet ratio inferior sub rationibus vniuersalibus, & sensualitas sub rationibus particularibus & materiæ concretis.

DISTINCTIO XXV.
DIVISIO TEXTVS.

POstquam determinauit de libero arbitio ostendendo quid sit, & consequenter de alijs potentijs animæ, vt ostenderet in quibus liberum arbitrium poneretur: hic determinat quasdam liberi arbitrij conditiones. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit, quorum sit liberum arbitrium vt obiectorum. In secunda, quorum sit vt subiectorum. ibi § Et quidem secundum prædictam assignationem. § Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod liberum arbitrium se habet ad vtrumque oppositorum, secundum quod est tantum futurorum contingentium. ibi § Hoc autem sciendum est &c. § Et quidem secundum prædictam assignationem, diuiditur hæc pars in duas. In prima ostendit, quorum sit liber. arbitr. quia Dei, angelorum, & hominum.

In secunda, quomodo in hominibus diuersimode inuenitur secundum diuersos status. ibi { Ex prædictis perspicuũ fit &c. } Circa primum duo facit. Primo inducit obiectionem, ꝙ liberum arb. non sit in Deo nec in beatis. Secundo determinat veritatem. ibi { Sed ꝙ Deus lib. arbi. &c. } Et circa hoc duo facit. Primo determinat, quãtum pertinet ad Deũ. Secundo quantum pertinet ad angelos. ibi { Angeli vero & sancti &c. } Circa primũ duo facit. Primo ostendit, ꝙ liberum arbitr. est in Deo. Secundo, ꝙ non eodem modo est in Deo sicut in alijs. ibi { Sed aliter accipitur &c. } { Ex pdictis perspicuum fit &c. } Hęc pars diuidit in duas. In prima ostendit, quomodo secũdum diuersos status liberum arbit. accrescit, vel minuitur in omnibus. Et quia hoc ratione diuersarum libertatum contingit: ideo in secũda parte distinguit libertatem arbitrij. ibi { Est nãq; libertas arbitrij &c. } Circa primũ tria facit. Primo ostẽdit ex prædictis ꝙ libertas arbitrij quãdoq; maior, quandoq; minor inuenitur. Secundo distinguit status hominis, secundũ quos libertas variatur. ibi { Et posset notari in homine &c. } Tertio inducit quoddam corollariũ ex dictis. ibi { Vnde manifestum est, ꝙ propter alias &c. } { Nãq; libertas &c. } Diuiditur hæc pars in duas. In prima ostendit multiplicem arbitrij libertatem. In secunda ostendit, quæ sit causa vniuscuiusque. ibi { Libertas autem à peccato. } Primo diuiditur in duas. In prima ponit libertatis distinctionem. In secunda inducit quandam conclusionem ex prædictis. ibi { Ex prædictis iam apparet &c. } Circa primum tria facit. Primo distinguit triplicem libertatem, & prosequitur de primo membro, quod est libertas à coactione. Secundo prosequitur de secundo membro, quod est libertas à peccato. ibi { Est & alia libertas à peccato &c. } Tertio ꝓsequitur de tertio membro, quod est libertas à miseria. ibi { Est iterum libertas &c. } Circa secundum tria facit. Primo ostendit, quæ sit libertas à peccato. Secundo, quorum sit. ibi { Istam libertatem &c. } Tertio mouet quandam dubitationem. ibi { Hic quæri potest &c. } Et circa hoc duo facit. Primo mouet dubitationem, & ponit opiniones ad vtranque partem. Secundo determinat, secundum suam opinionem. ibi { Verum nobis placet &c. } Item circa hoc duo facit. Primo, mouet quæstionem de libertate ad malum. Secundo, de libertate ad bonum. ibi { Similiter etiam quæri solet &c. }

† Cap. vlt.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur quinque.

Primo. In quibus inueniatur liberum arbitrium.

Secundo. Vtrum liberum arbitrium semper sit liberum à coactione: ita quòd cogi non possit.

A Tertio. Vtrum ad omnia opera humana liberũ arbitrium se extendat.

Quarto. Vtrum liberum arbitrium augeatur vel minuatur.

Quinto. De diffinitione libertatis, quæ in litera tangitur.

Quod enim in præsenti est, determinatum est, nec in potestate nostra est, vt tunc sit vel non sit, quando est. Potest. n. non esse, vel aliud esse postea: sed non potest non esse dum est, vel aliud esse dũ est, i. quod est. Sed in futuro an hoc sit vel illud, ad potestatem liberi arbitrij spectat. Non tamen omnia futura sub potestate liberi arbitrij veniunt, sed ea tãtum, quæ per liberum arbitr. possunt fieri vel non fieri. Siquis enim tale quid velit ac disponat facere, quod in eius nullatenus sit potestate, vel quod sine ipsius dispositione æque fieret, ipse in hoc liberum arbitrium non habet.

Quòd suprapositadescriptio liberi arbitrij non conuenit Deo, nec his qui glorificati sunt.

ET quidem secundum prædictam assignationem, in his tantum videtur esse liber. arbitrium, qui voluntatem mutare & in cõtraria possunt deflectere. In quorum. s. potestate est eligere bonum vel malum, & vtrumlibet secundum electionem facere vel dimittere, secundum quod nec in Deo, nec in his omnibus, qui tãta beatitudinis gratia sunt roborati, vt iã peccare nequeant libe. arbitrium esse nequit. *. Sed quòd Deus liber. arbitrium habeat, Aug. docet in lib. 22. de ciuitate Dei, ita inquiens. Certe Deus ipse, nunquid, quoniam peccare nõ potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est? Ambros. quoq; in lib. de fide ait. Paulus dicit, quia omnia operatur vnus, atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult, i. pro liberæ voluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio.

B *Qualiter in Deo accipitur liberum arbitrium.*

SEd aliter accipitur liberum arbitr. in creatore, quàm in creaturis. Dei etenim liber. arbitrium dicitur eius sapientissima, & omnipotẽs voluntas, quę non necessitate: sed libera voluntate omnia facit ꝓut vult. Ideoq; Hieronymus attendens, non ita esse liberum arb. in Deo, sicut est in creaturis, ab ipso videtur excludere liberum arbitrium, in homelia quadam de prodigo filio, C dicens. Solus Deus est, in quem peccatum non cadit, nec cadere potest, cætera, cum sint lib. arbi. in vtrãque partem flecti possunt. Dum ait cætera indicat liberum arbitrium, sicut est in cæteris non ita esse in Deo.

Quod angeli & sancti, qui iam beati sunt, libero arbitrio non carent.

D ANgeli vero & sancti, qui iam cum domino fęliciter viuunt, atque in gratia beatitudinis confirmati sunt, vt

ARTIC. I.

a Vtrum in Deo sit liberum arbitriũ. † Cap. 3. à med. † 1. Cor. 12

AD Primũ sic procedit. Videtur ꝙ liberum arbitrium non sit in Deo, quia vt in lib. de som. & vigil. dicit Philosophus, cuius est potentia, eius est actus, & econtrario: sed actus liber. arbitr. qui est eligere Deo non conuenit, cum electio sequat consiliũ, vt in 3. Eth. dicitur. Consiliũ autem, inquisitio quædam est, cum quodã rationis discursu, qđ Deo non cõpetit. ergo vr, ꝙ in Deo non sit liberum arbitriũ. Ver. q. 24. arti. 3. Cap. 1. † Ad Dam tom. 3.

¶ 2 Præt. In his, quę sẽm naturam sunt determinata ad vnam partem, non est libe. arbitrium. Non. n. dicimus, ꝙ lapis libero arbitrio deorsum tẽdat: sed Deus ex naturæ suæ cõditione, semper determinate bonum vult. ergo vr, ꝙ libero arbi. careat.

¶ 3 Præt. Videtur, ꝙ nec in aliquibus creaturis sit: ad libertatem. n. liberi arbi. pertinet, vt aliquid sit dominus sui act⁹: sed cuiuscunque agentis actus ab aliquo priore agẽte causatur, ipse agens non est dñs sui actus: cum igitur cuiuslibet creaturæ actus in causam priorẽ reducatur, quæ est ipse Deus, qui omnia opera nostra in nobis operatur, vt Isa. 26. dicitur, vr ꝙ libe. arbitrium in creatura nulla inueniatur.

¶ 4 Præt. Videtur ꝙ saltem in beatis non sit, quia electio est eorum, quæ sunt ad finem: sed veniente fine cessant ea, quæ sunt ad finẽ, cum ergo beati, fini vltimo cõiuncti sint, vr ꝙ ad eos non pertinet electio, & per consequens nec liberum arbi.

¶ 5 Item videtur, ꝙ nec in viatoribus sit, quia electio eorum, quæ sunt ad finem, ex ratione finis trahitur: sed sicut in 3. Ethic. Philosophus dicit. Qualis vnusquisque est, talis etiam E finis videtur ei: sed qualitas alicuius est determinata ex natura. ergo videtur, ꝙ electio eorum quæ sunt ad finem, determinetur alicui ex natura sua. ergo videtur, ꝙ lib. arb. non habeant homines ad eligendum ea, quæ ad ipsos pertinent. Cap. 1. Cap. 1.

¶ 6 Contra. Videtur quòd etiam in brutis sit, in quibuscunq; enim est voluntarium, in illis liberum arbitrium est, sed vt in 3. Ethico. Philosophus dicit, voluntatio & pueri & alia animalia communicant. ergo videtur, quòd alia animalia libe. arbit. habeant.

¶ 7 Præt. Liberum arbitrium consistit in electione conuenientium, & refutatione nociuorum: sed alia animalia fugiunt nociuum, & prosequuntur conueniens. ergo videtur, ꝙ lib. arb. habeant, præcipue cum sponte illud faciant.

Respondeo. Dicendum, ꝙ nihil agit, nisi secundum quòd est in actu, & inde est, ꝙ oportet omne agens esse determinatum ad alteram partem, qđ enim ad vtrumlibet est æqua-

A.cõ.75.vsque ad 87.

liter se habens, est quodammodo potentia respectu vtriusq; : & inde est, vt dicit Cõm. in 2. Physic. quòd ab eo quod est ad vtrumlibet nihil sequitur, nisi determinetur. determinatio autem agentis ad aliquam actionem, oportet ꝙ sit ab aliqua cognitione præstituente finem illi actioni : sed cognitio determinans actinnem, & præstituens finem, in quibusdam quidem coniuncta est, sicut homo finẽ suæ actionis sibi præstituit. In quibusdam vero separata est, sicut in his quæ agunt p naturam, rerum enim naturalium actiones non sunt frustra, vt in 2. Phys. probatur, sed ad certos fines ordinatæ ab intellectu naturam instituẽte, vt sic totum opus naturæ sit quodammodo opus intelligẽtiæ, vt Philosophus dicit. sic ergo patet, quòd hæc est differentia in agentibus, quia quædam determinant sibi finem & actum in finem illum, quædã vero nõ, nec aliquod agens finem sibi præstituere potest, nisi rationem finis cognoscat, & ordinem eius qđ est ad finẽ ipsum, quod solum in habẽtibus intellectum est. Et inde est, ꝙ iudicium de actione propria, est solum in habẽtibus intellectum, quasi in potestate eorum constitutum sit eligere hanc actionẽ vel illam, vnde & dominium sui actus habere dicuntur, & propter hoc, in solis intellectũ habentibus, liberũ arbitrium inuenitur, non autem in illis, quorum actiones non determinantur ab ipsis agentibus : sed a quibusdam alijs causis prioribus.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ea quæ dicuntur de Deo & creaturis, vt in primo libro dictum est, semper eminentius in ipso inueniuntur, & ideo electio saluatur in Deo hoc modo, ꝙ abijciatur id, quod imperfectionis est, retento eo quod ad perfectionem pertinet, quòd enim post inquisitionem consilij electio fiat, hoc imperfectionis est, & accidit libero arbitrio, prout est in natura ignorante : vnde secundum hoc, in Deo non saluatur : sed quantum ad hoc, ꝙ determinatio sui actus, non est sibi ab alio, sed à seipso : vnde ipse verissime sui operis dominus est, & propter hoc etiam in litera dicitur, ꝙ liberum arbitrium, aliter in Deo, quàm in alijs inuenitur.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ad rationem liberi arbitrij non pertinet, vt indeterminate se habeat ad bonum vel ad malũ, quia liberum arbitrium per se, in bonum ordinatum est, cum bonum sit obiectum voluntatis, nec in malum tendat : nisi propter aliquem defectum, quia apprehenditur vt bonum, cum non sit voluntas aut electio nisi boni, aut apparentis boni : & ideo vbi perfectissimum est liberum arbit. ibi in malum tendere non potest, quia imperfectum esse nõ potest, sed hoc ad libertatem arbit. pertinet, vt actionem aliquam facere vel non facere possit, & hoc Deo conuenit, bona enim quæ facit potest non facere, nec tamen malum facere potest.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ Deus operatur in omnibus : ita tamen ꝙ in vnoquoq; secundum eius conditionem, vnde in re-

F bus naturalibus operatur, sicut ministrans virtutem agendi, & sicut determinans naturam ad talem actionem. In lib. antẽ arb. hoc modo agit, vt virtutem agendi sibi ministret, & ipso operante liberum arbitrium agat : sed tamen determinatio actionis & finis, in potestate liberi arbitrij constituitur. vnde remanet sibi dominium sui actus : licet non ita sicut primo agenti.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ illud quod est ad finem, est duplex : quoddam enim est distans à fine, & quoddam est coniunctum fini, vt patet in generatione naturali. Imperfectus.n. calor, qui est dispositio ad formam ignis, dũ est in alteratione pręcedente, non coniungitur ipsi fini : sed caliditas vltima, quæ est in termino alterationis, coniungit formæ substantiali, nec excluditur per eam : ita dico, ꝙ quædam ordinata sunt ad finem vltimum beatitudinis, quæ ipsi fini coniungunt, vt videre, amare, & huiusmodi, & respectu horum erit sempiterna & libera electio, non autem imperfectorum, quæ à fine distant, vt fides, spes, & huiusmodi.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ qualitas alicuius est duplex, quędam ex habitu, & quędam ex naturali cõplexione. & secũdum illam, quæ est ex habitu videtur alicui finis talis, qualis est ipse, verbi gratia, ei qui habet habitum luxuriæ, videtur optimum delectabile venereum, quod est secundum similitudinẽ sui habitus, in his ergo puta hoc quod est habere virtuosum habitum, vel vitiosum est in potestate nostra, & consequenter eius fieri. Sed licet naturalis complexio, non sit in potestate nostra : tamen adhuc fieri eius, est in potestate nostra, ex quo talis complexio, vel eius qualitas, est solum dispositio finis : sed eius ꝙ est tales esse, vel non tales, est in potestate nostra, quia vel opera causant habitum, sicut in acquisitis, vel saltem sunt dispositiones ad habitum, sicut in infusis, qualitas autem
K quæ est ex naturali complexione, non est ad hoc, ꝙ faciat finem videri huiusmodi, sed est sicut dispositio ad illud, sicut patet in illis, qui ex naturali complexione ad luxuriam proni sunt, ꝙ non omnes delectabile venereum prosequuntur, licet eos ad hoc, quodammodo naturalis complexio inclinet.

¶ Ad sextum dicendum, quòd Philosophus accipit voluntarium large, non secundum quòd dicitur à voluntate : sed secundum quòd diuiditur contra violentum : vnde cum violentum sit, cuius principium est extra, voluntarium erit cuius principium est intra, & inde est, quòd animalia quæ mouentur ex seipsis, motus voluntarios habere dicuntur : nec tamen electionem habent, aut voluntatem, sicut Philosophus ibidem ostendit, vnde nec liberum arbitrium.

¶ Ad septimum dicendum, quòd animalia non appræhendunt rationem conuenientis per collationem : sed per quendam naturalem instinctum : & ideo animalia habent æstimationem, sed non cognitionem : sicut etiam habent memoriam,

ad malum flecti nec velint, nec possint, libero arbitrio non carent. Vnde Aug. in lib. 22. de ciuitate Dei ait.

† Cap.30.

Sicut prima immortalitas fuit, quam peccando Adã perdidit posse non mori, ita primum liberum arbitrium posse non peccare, nouissimum non posse peccare. Idem in Enchi.

† Cap.105.

Sic oportebat prius hominem fieri, vt bene velle posset & male, postea vero sic erit, vt male velle nõ possit : nec ideo carebit libero arbitr. Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino nõ poterit seruire peccato : neque aut voluntas non est, aut libera dicẽda non est, qua sic beati esse volumus, vt esse miseri non solum nolimus : sed nequaquã velle prorsus possimus. Sicut ergo anima nostra etiã nunc habet nolle infelicitatem : ita nolle iniquitatẽ semper habitura est. Sed ordo seruandus fuit, quo Deus voluit ostendere, quàm bonum sit animal rationale, quod etiam peccare posset, quàmuis sit melius, qđ peccare non possit. Ecce his verbis euidẽter astruitur, quòd post beatitudinis confirmationem, erit in homine liber. arbitrium, quo peccare non poterit, & nunc in angelis est, & in sanctis, qui cum domino sunt, & tanto vtiq; liberius, quanto à peccato immunius, & ad bonum pronius. Quo enim quisq; ab illa seruitute peccati, de qua scriptum est, qui facit peccatum seruus est peccati,

Ibidem.

Ibidem.

† Ioan. c.8.

longius absistit, tanto in eligendo bonum liberius habet iudicium. Vnde si diligenter inspiciatur, liberum videbitur dici arbitrium, quia sine coactione & necessitate valet appetere vel eligere, quod ex ratione decreuerit.

G

De libertatis arbitrij differentia, secundum diuersa tempora.

EX prędictis perspicuum fit, quòd maior fuit libertas arbitrij prima quàm secunda, & tertia multo maior quàm secunda vel prima. Prima.n. libertas arbitrij fuit, in qua poterat peccare & non peccare. Vltima vero erit, in qua poterit non peccare, & non poterit peccare. Media vero est, in qua põt peccare & nõ potest peccare, ante reparationem & mortaliter, post reparationem vero saltẽ vniuersaliter.

H

De quatuor statibus liberi arbitrij in homine.

ET possunt notari in homine quatuor status liberi arbitrij. Ante peccatum enim ad bonũ nil impediebat, ad malum nil impellebat. Non habuit infirmitatem ad malum, & habuit adiutoriũ ad bonum. Tunc sine errore ratio iudicare & voluntas sine difficultate bonum appetere poterat.
I Post peccatum vero ante reparationem gratiæ præmitur à cõcupiscentia & vincitur, & habet infirmitatem in malo : sed non habet gratiam in

riam, sed non reminiscentiam, quàmuis omnia hæc partis sensitiuæ sint: & ideo ex determinatione naturæ, actus suos exercent, non autē ex propria determinatione agentis: vnde omnia eiusdem speciei, similes operationes faciunt sicut omnis aranea similem facit telam, quod nō esset, nisi ex seipsis quasi per artem operātes, sua opera disponerent, & propter hoc in eis, nō est liberum arbitrium.

ARTIC. II.

b Vtrum liberum arbitrium possit cogi.

a.p.q. 116. attic.6. AD Secūdum sic proceditur. Videtur, ꝙ liberum arbitrium cogi possit. Quòd enim immutatur ab aliquo agente, cogitur ab illo. sed vt dicit glos. ad Roman. Cap. 8. Deus potest immutare voluntatem hominum in quodcunque voluerit. ergo videtur, quòd volūtas à Deo cogi possit, & ita liberum arbitrium.

¶ 2 Præter. Omne agens, quod non pōt aliter operari quàm ab altero sibi determinatur, cogitur ab illo: sed liberum arbitrium, non potest aliter operari, quàm Deus præsciuit, vel prædestinauit. † Luc. 10. ergo videtur, quòd liberum arbitriū à Deo cogatur.

¶ 3 Præt. Virtus superior potest cogere inferiorem: sed in ordine vniuersi quædā virtutes sunt superiores quā liberum arbitrium. † Iac. 1. ergo ipsum cogere possunt.

¶ 4 Præterea. Intellectus est altior potentia, quàm voluntas: sed intellectus cogitur in demonstrationibus, vt ex 5. Metaphy. apparet. ergo videtur, quòd etiam voluntas & liberum arbitrium cogi possit.

¶ 5 Præterea. Motus inferiores regulantur secundum motus superiores, quia omne quod non vniformiter se habet, regulatur per aliquid vniformiter se habens: sed motus liberi arbitrij maxime difformiter se habent. ergo videtur, quòd indigeant regulari per actiones vniformiter se habentes. huiusmodi autem in natura non sunt, nisi motus cœli. ergo per motus syderum regulantur opera liberi arbitrij, & per eorum potentiam cogi possunt, quod patet ex hoc, quòd astrologi per cursum syderum, aliqua de operationibus liberi arbitrij subiectis prænuntiant.

¶ 6 Præter. Omne quod vincitur ab aliquo, cogitur ab illo: sed incontinentes, qui dicuntur passionibus, vincuntur, vt ex 7. Ethic. patet. ergo videtur, ꝙ liberum arbitrium cogi possit.

¶ 7 Præte. Difficilius est aliquem priuare omnino suo actu, quàm suum actum immutare: sed vsus liberi arbitrij potest per violentiam impediri, vt in freneticis patet. ergo etiam videtur, ꝙ per violentiam cogi possit ad aliquid agendum.

Sed contra. Vt dicit August. contra Tullium in libro de ciuitate Dei. Quod est necessarium non est voluntarium: sed liber. arbit. in ratione sua voluntarium habet, cum sit facultas A rationis & voluntatis. ergo videtur, quòd non possit per necessitatem cogi.

¶ Præt. Quicquid cogitur, non habet dominium sui actus, sed ex hoc liberum arbitrium in nobis dicitur, quòd domini sumus nostrorum actuum. ergo videtur, quòd hoc sit contra rationem liberi arbitrij, quòd cogatur.

Respondeo. Dicendum, ꝙ est duplex coactio, quædā sufficiens, quę compulsio vocatur. quædam vero insufficiens, quæ vocat impulsio. Sciendum est igitur, quòd in partibus animæ, quædam sunt, quæ compelli possunt: sed dupliciter. quædam enim cōpelluntur ex subiecto, sicut illę vires, quæ sunt organis affixæ: † Cap. 30. cum enim sine organis operationes habere non possint compulsis organis, ipsæ virtutes prohibentur, vel compellūtur, earum actibus violenter extortis. † 2. Petr. 2 quædā vero sunt, quæ quidē subiecto non compelluntur, quia organis affixæ non sunt, compelluntur tamen obiecto, sicut intellectus, ipse enim nō est actus alicuius partis corporis, v. Philosophus dicit in 3. de anima: Tex. 4. & 6. & tamen demonstrationis vi cogitur. voluntas autem neq; subiecto cogi potest, cum nō sit organo affixa, neque obiecto, quantumcunq; enim aliquid ostendatur esse bonum, in potestate eius remanet eligere illud, vel non eligere. Cum ratio est, quia obiectum intellectus est verum: obiectum autem voluntatis est bonum. Inuenitur autem aliquod verum, in quo nulla falsitatis apparentia admisceri potest, vt patet in dignitatibus: vnde intellectus non potest subterfugere, quin illis assentiat. Similiter etiam inuenitur aliquod falsum, quod nullam veri apparentiam habet, vt patet in oppositis dignitatum: vnde illi nullatenus intellectus assentire potest. Similiter etiam si proponatur voluntati aliquid bonum, quod completam boni rationem habeat, vt vltimus finis, E propter quem omnia appetuntur, nō potest voluntas hoc non velle: vnde nullus non potest, non velle esse * fœlix, aut velle esse miser. * D. 797. In bis autem, quæ ad finem vltimum ordinantur, nihil inuenitur adeo malum, quin aliquod bonum admistum habeat: nec aliquod adeo bonum, quod in omnibus sufficiat, vnde quantumcunque ostendatur bonum vel malum, semper potest adhærere, & fugere in contrarium, ratione alterius quod in ipso est: ex quo accipitur, si malum est simpliciter, vt apparens bonum, & bonum esset simpliciter, vt apparens malum: & inde est, quòd in omnibus, quæ sub electione cadunt, voluntas libera manet, in hoc solo determinationem habens, quòd fœlicitatem naturaliter appetit, & non determinate in hoc vel illo: quàmuis autem cogi non possit, nihilominus tamen potest inclinari ad agendum aliquid per aliquas dispositiones & habitus, ex quibus pronior efficitur ad eligendum alteram partem.

bono. Et ideo potest peccare, & non potest non peccare, etiam damnabitur. Post reparationem vero, ante confirmationem premitur à concupiscentia: sed non vincitur, & habet quidem infirmitatem in malo: sed gratiam in bono, vt possit peccare ꝓpter libertatem & infirmitatē, & possit non peccare ad mortem, propter libertatem & gratiam adiuuantem. Nondum tamen habet, posse omnino non peccare, vel non posse peccare, propter infirmitatē, nondum perfecte absorptam, & propter gratiā nondum plene consummatam. Post cōfirmationem vero infirmitate penitus consumpta, & gratia cōsummata, nec vinci poterit nec ꝓmi, & tunc habebit nō posse peccare.

d De corruptione liberi arbitrij per peccatum.

VNde manifestū est, quòd præter alias pœnalitates, pro peccato illo, incurrit homo pœnam, incorruptionem & depressionem liberi arbitrij, per illud namque peccatum, naturalia bona corrupta sunt in homine, & gratuita detracta, hic est enim ille, qui à latronibus vulneratus est & spoliatus. Vulneratus quidē in naturalibus bonis, quibus nō est priuatus. Alioquin non posset fieri reparatio. Spoliatus vero gratuitis, quæ per gratiam naturalibus addita fuerant, Hæc sunt data optima, & dona perfecta, quorum alia sunt corrupta per peccatum, idest naturalia, vt ingenium, memoria, intellectus. Alia subtracta, idest gratuita, quamquàm & naturalia ex gratia sint, ad generalem, quippe Dei gratiam pertinent. Sæpe tamen huiusmodi distinctio fit: cum gratiæ vocabulum ad speciem, nō ad genus refertur. Cor-B rupta est ergo per peccatum libertas arbitrij, & ex parte perdita. Vnde Aug. in enchir. Libero arbitrio male vtens homo, & se perdidit & ipsum. Cum enim libero arbitrio peccaretur, victore peccato amissum est, & liberum arbitrium. A quo enim, quis deuictus est, huic seruus addictus est. Ecce, liberum arbitrium dicit hominem amisisse, non quia post peccatum non habuit liberum arbitrium: sed quia liber-C tatem arbitrij perdidit, non quidem omnem, sed libertatem à miseria & à peccato.

e De tribus modis libertatis arbitrij:

EST namque libertas arbitrij triplex, scilicet à necessitate, à peccato, & à miseria. A necessitate & ante peccatum, & post æque liberum est arbitrium. Sicut enim tunc cogi non poterat, ita nec modo. Ideoq; voluntas merito apud Deum iudi-D catur, quæ semper à necessitate libera est, * & nunquàm cogi potest. Vbi necessitas, ibi non est libertas. Vbi nō est libertas, nec voluntas: & ideo nec meritū. Hæc libertas in omnibus est, tam in

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Deus operatur in voluntate & in libero arbitrio, secundum eius exigentiam: vnde etiam si voluntatem hominis in aliud mutet: nihilominus tamen hoc sua omnipotentia facit: vt illud in quod mutatur, voluntarie velit: & ita coactionis ratio tollitur: aliàs esset contradictionis implicatio, si diceretur nolle illud in quod mutatur, & cogi ad illud,
† 2. Cor. 3. quia necessitas coactionis voluntati contraria est, vt in 5. Metaphysi. Philosophus
† Ioan. 8. Tex. 6. dicit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd diuina præscientia necessitatem libero arbitrio non
† Rom. 6. imponit, quamuis hoc quod præscitum est, impossibile sit non euenire, & hoc quomodo esse possit, in primo libro ostensum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad actum liberi arbitrij, nulla
† In enchi. cap. 30. virtus est eo superior nisi Deus: quamuis forte aliqua alia virtus creata simpliciter potentior sit: vnde nulla virtus creata liberum arbitriũ cogere, nec immutare potest: Deus autẽ potest quidẽ immutare, sed non cogere: eo modo quo dicit, non posse facere, vt duo contradictoria sint simul.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quamuis intellectus sit superior virtus quàm voluntas, ratione ordinis, quia prior est, & à voluntate præsupponitur: tamen voluntas etiam quodàmodo superior est, secundum quòd imperium habet, super omnes animæ vires, propter hoc, quòd eius obiectum est finis, vnde conuenientissime in ipsa summum libertatis inuenitur. Liber enim dicitur, qui causa sui est, vt in primo Metaphys. dicitur.

Tex. 1. ¶ Ad quintum dicendum, quòd motus cœlestis se habet ad liberum arbitrium, sicut inclinans ad aliquid agendum: sed inquantum ex impressione corporis cęlestis, relinquitur aliqua dispositio in corpore, secundum quam anima efficitur prona, ad hanc actionem vel illam: sicut ex naturali complexione, quidam sunt magis proni ad vnum vitium quàm alij: & hoc modo possunt astrologi prænuntiare aliquid ex his, quæ ex
K libero arbitrio dependent coniecturaliter, & non per certitudinem scientiæ, quia virtutem coactiuam sufficienter super libero arbitrio, non habent corpora cœlestia. Vnde etiam
In centiloquio propo sit. 5. Ptolomæus dicit, quòd homo sapiens dominatur astris, quia per sapientiam suam, potest vitare ea, ad quę astra disponunt. Auicenna tamen videtur velle, vt supra dictum est, quòd motus voluntatis reducantur sicut in regulans, in animas corporum cœlestium, quia ponit, quòd animæ inferiores sunt ex animabus superioribus: vnde non est mirum, si impressionem habet anima superior in animam inferiorem: sed secundum fidem catholicam hoc stare non potest, quæ ponit animas immediate à Deo creari, vnde ipse solus in voluntate operari potest, & in ipsam imprimere: & ideo diuersitates hu-
F manæ voluntatis, in vniformitatem voluntatis diuinæ reducuntur, sicut in primam regulam.

¶ Ad sextum dicendum, quòd incontinens dicitur vinci à passionibus, non quasi cogentibus, sed vehementer inclinantibus ad aliquid agendum.

¶ Ad septimum dicendum, quòd vsus liberi arbitrij, non impeditur per se, sed per accidens, inquantum scilicet ad vsum liberi arbitrij requiritur vsus rationis, & ad vsum rationis requiritur vsus imaginatiuæ virtutis, qui per læsionem organi impeditur.

ARTIC. III.

Vtrum liberum arbitrium, se extendat ad omnia opera humana.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd liberum arbitrium, non se extẽdat ad omnia opera humana. Liberum enim arbitrium cogi nõ potest, vt dictum est: sed quędam opera humana cogi possunt. Impeditur. n. homo a motu per violentiam. ergo nõ omnia opera humana sunt liberi arbitrij.

¶ 2 Præt. In 1. Ethic. dicitur, quòd quædam opera humana sunt fines, electio autem non est finis, vt in 3. Ethico. dicitur, cum igitur eligere sit actus liberi arbitrij, videtur quòd liberum arbitrium, non sit omnium humanorum actuum. Cap. 10.

¶ 3 Præter. Omnes actus liberi arbitrij sunt in potestate nostra, sed quidam actus sunt in nobis, non in potestate nostra existentes, sicut actus generatiuæ, nutritiuæ, & augmentatiuæ. ergo nõ omnes actus nostri sunt liberi arbitrij.

¶ 4 Præt. Potentia determinata, est ad determinatos actus. si igitur libe. arbi. esset omnium humanorum actuum non esset determinata: sed vniuersalis potentia, quod supra falsum esse dictum est.

¶ 5 Præt. Illud quod est præter voluntatem, est etiam præter liber. arbir. cum lib. arbi. sit facultas voluntatis & rationis, vt supra dictum est. Sed vt Dion. dicit 4. cap. de diuin. nom. malum est præter voluntatem. ergo libe. arb. hominum ad mala opera non se extendit.

Sed contra. Est quod Dam. dicit in 2. lib. quòd homo libero arbitrio inquirit, eligit, impetum facit ad opus, & sic de alijs. ergo videtur, quòd ad ipsum pertineant omnes actus humani.

¶ Præt. Vt supra dictum est: liberum arbit. est voluntas, sed omnes actus humani sunt volũtarij. ergo sunt etiam lib. arb.

Respondeo. Dicendum, quòd actus alicuius potentiæ, vel habitus potest esse dupliciter, vel quia elicit ipsum. vel quia imperat eum. Ille autem actus, proprie à potentia elici dicitur, qui immediate ab ipsa potentia procedit: sicut ab intellectu intelligere, & hoc modo, non omnes actus humani sunt liberi arbitrij: sed proprius actus eius eligere, vt supra dictum est:

bonis quàm in malis. Est & alia libertas, à peccato scilicet, de qua dicit Apostolus. Vbi spiritus domini, ibi libertas. Et veritas in euangelio. Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. Hæc libertas à seruitute peccati liberat, & seruos iustitiæ facit, sicut econuerso, seruitus peccati liberos iusti-
G tiæ facit. Vnde Apostolus. Liberati à peccato serui facti estis iustitiæ. Et item. Cum serui essetis peccati, liberi fuistis iustitię. Hãc libertatẽ homo, peccando amisit. Ideoque Aug. dicit, quòd homo male vtens libero arbitrio, & se perdidit & ipsum, quia perdita est per peccatum libertas non à necessitate sed à peccato. Qui.n. facit peccatum seruus est peccati. Istam libertatem, quæ est à peccato, illi soli nunc habent, quos filius per gratiam liberat & reparat, non ita quòd penitus sint si-
H ne peccato in hac mortali carne: sed vt peccatum in eis non dominetur, neq; regnet. Et hæc est vera & bona libertas, quæ bonam parit seruitutem. s. iustitiæ. Vnde Aug. in ench. Ad iustitiam faciendam non erit aliquis liber, nisi à peccato liberatus, esse iustitię cęperit seruus, & ipsa est vera libertas, propter recte facti lætitiam simul, & pia seruitus propter præceptum, i. obedientiam. Est alia
I libertas non vera, malæ seruituti adiuncta, quæ est ad malum faciendum, vbi ratio dissentit à voluntate, iudicans non esse faciendum, quod voluntas appetit. Ad bonum vero faciendum concordat ratio voluntati: & ideo ibi vera libertas est & pia. De libertate autem ad malum, & seruitute mala, ait Aug. in enchi. Serui addicti peccato, s. quæ potest esse libertas, nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim seruit, qui sui domini voluntatem libenter facit, ac per hoc ad peccandum liber est, qui peccati seruus est.

Quæstio de libertate ad malum, an sit ipsa libertas liberi arbitrij, an alia.

HIc quæri potest, vtrum hęc libertas, qua quis liber est ad malum, sit libertas arbitrij. Si enim libertas arbitrij est, bonum quidem est, quia libertas arbitrij bonum naturale est. Quibusdam videtur, quòd sit ipsa libertas arbitrij, quæ semper bona est: sed propter peccati seruitutem ad malum sit liberior & pronior: & ideo dicitur non esse vera libertas, quia ad malum est. Alijs autem videtur, quòd hæc libertas arbitrij ad malum, quam supra commemorauit Aug. non sit ipsa libertas arbitrij, sed sit quædam pronitas peccandi, & cæcitas quæ ex peccato est, & mala est.

Quæstio alia de libertate ad bonũ, an ipsa sit libertas liberi arbitrij vel non.

SImiliter etiam quæri solet, vtrũ & illa libertas vera, quæ est ad iustitiam faciendam, sit ipsa libertas arbitrij. Quidam

est: sed per imperium voluntatis & liberi arbitrij, mouentur A etiam aliæ potentiæ in suos actus. vnde virtus appetitiua dicitur mouens, quia imperat motum, & virtus motiua affixa musculis & neruis. quia exequitur, & per modum istum omnes actus humani sunt liberi arbitrij, quia ab ipso imperati: sed non eliciti.

dicunt illam eandem esse: sed per gratiam reparatam quia iuuante libera est ad bonum, sine gratia vero non est libera ad bonum. vnde August. in Enchi. Ista libertas ad benefaciendum, nunquā erit homini addicto & vendito, nisi eum redimat ille qui dicit: Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. B Quod antequàm fieri incipiat in homine, quomodo quisquàm de libero arbitr. gloriatur, qui nondum est liber ad operandum bene? Ecce aperte ostendit, liberum arbitrium per gratiam liberari, vt per illud bene operetur quis. Ideoque dicūt illam libertatem veram, quæ est ad bene faciendum, cuius supra meminit August. esse libertatem ipsam arbitrij, gratia Dei liberatā, & adiutam. Alij vero putant non esse ipsam arbitrij libertatem, sed aliam quandam, quæ C ex gratia & libero arbitrio in mente hominis Deo operāte incipit esse, cum reparatus est.

† Cap. 3. ¶ Ad primum ergo dicēdum. ꝙ liberum arbitrium nō potest cogi in suo actu proprio, qui est eligere: sed tamen potest cogi in aliquibus actibus imperatis ab ipso propter coactionem virtutum exequentium.

† Ioan. 8. ¶ Ad secundū dicendum, ꝙ illud quod est finis respectu quorundam, potest esse etiam ordinatum ad vlteriorem finem: nisi sit vltimus finis: nulla autē operatio humana * est finis vltimus nisi per accidēs, inquantū scilicet fini vltimo coniungit: & ideo omnium operationum humanarū, potest esse electio, nō quidem inquantum est finis: sed inquantum sunt ad finem: quāmuis enim vincere sit finis militaris potentiæ, ordinatur tamē ad vlteriorem finem: vnde sub electione cadere potest.

* D. 621.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ homo ex hoc dicitur homo, ꝙ rationem habet. vnde illi tantum actus dicuntur actus humani, qui sunt virium rationalium, vel per essentiam, vel ꝑ participationem, sicut actus concupiscibilis & irascibilis: virtutes autem nutritiuæ partis, nullo modo rationem participant, vt in 1. Ethi. dicitur. vnde earum actus operationes humanæ non dicuntur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ratio illa sequeretur, si omnia opera humana essent liberi arbitrij quasi elicita ab ipso: quod non est verum, vt dictum est, vnde non sequitur, quòd D sit vniuersalis potentia.

* D. 242. ¶ Ad quintum dicendum, quòd malum in eo, ꝙ malum est, præter * voluntatem est: sed operatio humana inquantum apparet bona, sub voluntate cadere potest, & ita potest esse eius electio, & libero arbitrio subiacere.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum libertas arbitrij augeatur vel minuatur,

AD Quartum sic proceditur. Videtur ꝙ libertas arbitrij non augeatur neque minuatur. Illud enim quod pertinet ad rationem potentiæ, non variatur per actus vel habitus, cum priora à posterioribus non varientur: sed eis subiaceāt: sed libertas pertinet ad rationem potentiæ, quæ lib. arbit. dicitur. ergo non potest per actus, vel habitus virtutis, aut vitij augeri & minui.

¶ 2 Præter. Illud quod sequitur naturam aliquam, æqualiter inuenitur in omnibus habētibus naturam illam: sed liberum arbitrium consequitur naturam intellectiuam, vt dictum est. ergo in eis non augetur nec minuitur.

¶ 3 Præterea. Liberum arbitrium dicitur ex eo, ꝙ cogi non potest: sed negationes non recipiunt magis & minus in diuersis, nec in eodem secundum diuersos status. ergo &c.

¶ 4 Præterea. Illud quod est fortius non vincitur, nec in seruitutem deducitur ab eo quod est debilius, sed liberum arbitrium est fortius quàm sint passiones peccati, quia eis resistere potest, & sibi subiugare. ergo videtur, quòd non minuatur liberum arbitrium per seruitutem peccati.

¶ 5 Præterea. Illud quod quilibet per se potest, vnus non est A altero liberior: sed in malum quilibet per se potest, & in gratia & sine gratia ergo videtur quòd liberum arbitrium alicuius, non sit liberius ad malum quàm alterius: & ita videtur ꝙ liberum arbitrium, non augeatur vel minuatur.

Sed contra est quod dicitur ad Rom. 7. Non quod volo bonum hoc ago. hoc autem in persona hominis damnari dicitur, vt vna glo. exponit. cum ergo in statu innocentiæ, nihil ad bonum impediret. videtur quòd liberum arbitrium augeatur, & minuatur.

c Certa determinatio vtriusq; quæstionis, qua dicitur libertas ad bonum & ad malum, esse libertas arbitrij.

VErum nobis magis placet, vt ipsa libertas arbitrij sit, & illa, qua quis liber est B ad malum, & illa qua quis liber est ad bonum faciēdum. Ex causis enim varijs sortitur diuersa vocabula. Dicitur enim libertas ad malum faciēdum, antequàm per gratiam sit reparata. Sed cū per gratiam fuerit reparata dicitur libertas ad bonum faciendū, quia ante gratiam libera est voluntas ad malum, per gratiā vero libera fit ad bonum. Semper igitur voluntas hominis aliquo modo libera est: sed nō semper bona est. Nō enim est bona, nisi à peccato liberata. Est tamen à C necessitate libera. Vnde Augu. in lib. de gratia & libero arbitrio. Semper in nobis voluntas libera est: sed nō semper bona est: aut

¶ Præt. Non redimitur, nisi quod in seruitutem fuit: sed per sanguinē Christi de peccato redempti sumos, vt primæ Petri. 1. dicitur. ergo ꝑ peccatum in seruitutem trahimur: & ita libertas minuitur.

Respondeo. Dicendum, ꝙ liberum arbitrium dicitur ex eo, ꝙ cogi nō potest: coactio autem vt priua dictum est, est duplex vna compellens, & alia inducens vel impellēs. hoc autem est naturale & essentiale libero arbitrio, vt sufficienter non cogatur coactione cōpellente, & hoc sequitur ipsum, in quolibet statu, vnde non augetur talis libertas, nec diminuitur per se: sed per accidens tantum. Omnis enim proprietas, quæ consequitur naturam aliquam, quanto natura illa nobilius inuenitur in aliquo, tanto etiam proprietas illa perfectius participatur ab eo, secundum quem modum homo dicitur minus intelligens quàm angelus, & ita etiam libertas à necessaria coactione nobilius inuenitur in Deo quàm in angelo, & in vno angelo quàm in alio, & ita angelo quàm in homine Libertas autem illa, quæ est ab impellentibus & disponentibus in vnam partem, augetur & D minuitur, & acquiritur & amittitur, secundum quòd illa disponentia augentur, & minuuntur, & acquiruntur vel amittuntur, vnde libertas talis per se etiam augetur, & minuitur in homine secundum diuersos status. † ad Valēti. c. 15. to. 7.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd libertas à necessitate est, quæ consequitur naturam potentiæ: & ideo per actus, & habitus non variatur: sed libertas à disponentibus, sequitur habitum & actum: & ideo secundum diuersitatem actuum, & habituum variatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in quibus inuenitur natura vna æqualiter, inuenitur etiam æqualiter illud, quod consequitur naturam illam: sed natura intellectiua non inuenitur æqualiter in Deo, angelo, & homine. vnde nec etiam libertas à coactione æqualiter in omnibus est.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quamuis negatio, per se non reci- E piat magis ac minus: tamen per accidens intenditur & remittitur scilicet per intensionem & remissionem suæ causæ, sicut dicuntur maiores tenebræ, quanto est maius obstaculum lucis, vnde etiam secundum ꝙ causa libertatis quæ est natura intellectiua inuenitur nobilior & minus nobilis: secundum hoc etiam ipsa libertas intenditur quodammodo & remittitē.

¶ Ad quartum dicendum, quòd liberum arbitrium, nunquàm ita vincitur aut seruituti subijcitur passionibus peccati, vt ad peccandum compellatur, quia iam sibi in peccatum non imputaretur: sed dicitur esse subiectum peccato, inquantum ex peccato inclinatur ad peccandum, sicut à disponente, non sicut a compellente.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ quāmuis quilibet per se possit in malum: non tamen potest quilibet eodem modo malum facere, sicut ille, qui habet habitum malitiæ. vnicuiq; enim habenti habitum est delectabilis operatio, quæ est secundum habitum

bitum illum: & ideo illi qui habent habitus corruptos, opera abhominabilia delectabiliter, & sine abhominatione exercent & ideo libere illud facere dicuntur, inquantum per habitum corruptum reprimitur contradictio rationis ratione obtenebrata, quod non potest esse in illis, qui talibus habitibus carẽt & ideo dicit Philosophus in 5. Ethicor. q iustus non potest statim facere opera iniustitiæ, sicut iniustus facit.

Cap. 1.

enim libera est iustitiæ, quando seruit peccato, & tunc est mala. aut à peccato libera est, quando seruit iustitiæ, & tunc est bona.

ARTIC. V.

De libertate à miseria.

EST iterum libertas à miseria, de qua Apostolus ait. Et ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei, hanc libertatem homo ante peccatum habuit, qui omni carebat miseria, & nulla tangebatur molestia, & plenius habebit in futura beatitudine, vbi miser esse non poterit, sed in hac vita, quæ est inter primum peccatum, & vltimam confirmationem nemo à miseria liber est, quia pœna peccati non caret.

H *De libertate quæ fit ex gratia, & quæ ex natura.*

EX prædictis iam apparet, in quo per peccatum sit imminutum, vel corruptũ liberum arbitriũ. Quia antè peccatum, nulla erat homini difficultas, nullumque impedimentũ de lege membrorum ad bonum, & nulla impulsio, vel instigatio ad malum. Nunc autem per legem carnis, ad bonum impeditur, & ad malu instigatur, vt non possit velle, & perficere bonum: nisi per gratiam liberetur & adiuuetur. Quia vt ait Apostolus. † Rom. 6.

G Peccatum habitat in carne, liberum ergo arbitrium cũ semper, & in singulis sit liberum, non est tamen pariter liberum, & in bonis & in malis, & ad bona & ad mala. Liberius tamen est in bonis, vbi liberatum est, quã in malis, vbi liberatum non est. Et liberius est ad malum, q p se potest quàm ad bonũ, quod nisi gratia liberetur, & adiuuetur nõ potest. † Rom. 8.

De libertate quæ fit ex gratia, & quæ ex natura.

LIbertas ergo à peccato, & à miseria per gratiam est. Libertas vero à necessitate per naturam, vtrãque libertatem naturæ, scilicet & gratiæ notat

¶ Vtrum liberum arbitrium distinguatur tripliciter.

AD Quintum sic proceditur. Videtur q inconuenienter distinguatur liberum arbitrium tripliciter. secundum.n. diuersos status libertas arbitrij variatur status autẽ hominis quatuor in litera assignantur. ergo & quatuor libertates arbitrij distingui debent.

¶ 2 Preterea. Plus differt peccatum a iustitia quã peccatũ a miseria, cũ prima se habeant vt opposita, secunda vt causa & effectus. si ergo assignat alia libertas a peccato & à miseria, multo fortius debet distingui etiam alia libertas à peccato & à iusticia.

De gratia & lib. arbit.

¶ 3 Præt. Ansel. dicit, q posse peccare, neq; est libertas, neque pars libertatis: sed libertas a iustitia est, tm hoc quod est posse peccare. ergo vr, q inconuenienter libertatẽ talem assignet.

I ¶ 4 Prætetea. Sicut differt peccatum & iustitia, sic differt gloria & miseria. si ergo contra libertatem a peccato ponit libertatem à iustitia, videtur quòd etiam contra libertatem à miseria, deberet ponere libertatem a gloria.

¶ 5 Præter. Necessitas, quædam miseria est: sed pars non debet diuidi contra totum. ergo inconuenienter libertatem à necessitate diuidit, contra libertatem a miseria.

Trac. de gra & lib. arb.

¶ 6 Præter. Ber. distinguit triplicem libertatem scilicet libertatem arbit. libertatem consilij, & complaciti: cum igitur horum Magister mentionem non faciat, videtur insufficiens in libertatis distinctione.

Respondeo. Dicendum q libertas in sui ratione negationẽ coactionis includit, omnis autem priuatio distinguitur secundum ea quę priuantur, vnde secundum ea quę cogere possunt vel impedire, oportet libertatis distinctionem sumi: vt autem prius dictum est, duplex est coactio, quædam perfecta, quæ quidem simpliciter coactio dici potest, & quædã quæ est imperfecta, quæ potius impulsio, quàm coactio dicitur. Si ergo consideretur libertas, secundum q remouetur perfecta coactio, sic erit libertas à coactione & necessitate, quæ quidem per se & semper liberum arbitrium sequitur. vnde in litera dicitur, q in omnibus inuenitur, sine qua peccatum imputari non possit. Si autem dicatur libertas, per remotionem impellentis seu impedientis, hoc est dupliciter, quia hoc quod impellit liberum arbitrium, aut impedit vel facit hoc per se, sicut habitus & dispositiones, quæ sunt in ipsa anima, & sic est libertas à peccato. vel per accidens, sicut impotentiæ vel pœnalitates, quæ sunt ex parte corporis, vsum libe. arbit. impedientes, & sic est libertas à miseria.

¶ Ad primum ergo dicendum, q libertates non distinguuntur secundum diuersos status hominis, cum vna libertas in diuersis statibus participetur libertas enim à necessitate omnibus

F statibus cõmunis est. Libertas autem à peccato est tribus statibus communis scilicet primo statui innocentiæ. & 2. qui est post reparationem gratiæ. & 3. qui est in gloria, tamen secundum magis & minus, sicut in litera designatur, libertas autem à miseria duobus statibus communis est, scilicet statui innocentiæ, & statui gloriæ.

¶ Ad secundum dicendum, q liberum arbitrium quãmuis possit in bonum & in malum, tamen per se in bonum ordinatũ est, & ideo, illud qđ impedit ipsum a bono simpliciter impeditiuum ipsius est & corruptiuum, & propter hoc, libertas ab eo quod impeditur à bono, simpliciter libertas dicitur, quæ est libertas à peccato: quod autem impedit illud à malo, qđ corruptio eius est, nõ est impeditiuum ei⁹, nisi secundum quid, sicut etiam cũ corrũpitur ignorãtia in homine dicitur corruptio secundum quid. hoc aũt quod à peccato impedit, est iustitiæ rectitudo in rõne existens, & inde est q libertas à iustitia nõ est libertas simpliciter, sed secũdũ quid. Et ideo inter principales partes libertatis assignari non debet, sed tamen reducitur ad illam libertatem, quæ est à peccato propter similitudinem in modo, sicut enim peccatũ per se impedit à bono per modum habitus, vel dispositionis, ita etiam iustitia impedit à malo.

I ¶ Ad tertium dicendum, quòd non est libertas simpliciter, vt dictum est, libertas à iustitia: sed secundum quid, & propter hoc etiam, nõ computatur inter partes principales, sed quasi per consequens reducitur ad alteram libertatum, vt dictũ est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd de ratione beatitudinis, vel gloriæ est, vt aliquis omnia habeat quæ vult, & nihil mali velit. vt dicit Aug. & ideo gloria in nullo impedit vsum lib. ar. & propter hoc, nõ assignatur aliqua libertas a gloria, nulla enim voluntas miseriam quærit, & gloriam fugit, cum omnes naturaliter beati esse velint. De, mor. ec. cõ. li. 1.

¶ Ad quintum dicendum, quòd coactionem illam quæ per libertatem necessitatis excluditur, miseria non includit, eo q nunquam ad tantam miseriam deuenitur, vt lib. ar. cogi possit, & ideo non est inconueniens, si libertas à necessitate contra libertatem à miseria distinguatur.

K ¶ Ad sextum dicendum, q Magister, vt ex dictis patet, distinguit lib. arb. sm ea, a quibus est libertas, & hęc est per se diuisio eius, vt dictum est. Bernardus autem distinguit libertatem secundum terminum ad quem, & hoc est illud quod sub electione cadit: cum igitur nihil cadat sub electione, nisi sm q habet aliquam rõnem boni, secundum diuersos gradus bonitatis in humanis actib⁹ diuersas libertates distinguit, est enim aliquid in humanis actibus quod est licitum, quia nulla lege prohibet. & respectu huiusmodi dicit libertatem arbitrij, quia in iudicio nostro consistit, verum hoc sequantur, vel non. vlterius est aliquid quod non tantum est licitum, sed etiã vtile est, quia omnia licent, sed non omnia expediunt, vt Apostolus ait, & secundum hoc, assignat libertatem consilij, quia cõsilium est de meliori bono, quod est expediens ad salutem: est etiam aliquid quod delectat, respectu huiusmodi assignat libertatem complaciti, vnde dicit, quòd libertas arb. discernere habet, quid liceat, libertas autem consilij probare, quid expediat, libertas autem complaciti, experitur, quid libeat.

EXPO.

EXPOSITIO TEXTVS.

QVod Philosophi diffinientes dixerunt &c.} Sciēdum, ꝙ illa non est vera diffinitio, sed quædam notificatio. vnde large diffinitionem sumit:, differt autem à prædicta superiꝰ assignata, quia illa data est secūdum hoc, ad quod est lib. arb. quia scilicet in bonum & malum: hæc autem datur secundum libertatis causam. {Vnde, cum dicitur liberum de volūtate &c.} hæc præpositio, de, libertatis causam notat, quia volūtas, vt prius dictum est, totius libertatis finis est. Et quia secūdum prædictam assignationē &c.} nō secundum illam Philosophorum, quā ponunt, secūdum suam expositionem, quam addidit dicens, ꝙ libera est ad vtrumlibet &c. Et secundum illam quam supra ex verbis Augustin. accipit. {Non potest peccare ante reparationem &c.} Intelligendum est, quātum ad præsens pertinet, quia de hoc infra quæretur, non peccare, id est, nō in peccato esse, sicut etiam videre dupliciter sumitur, pro habere visum, & pro vti visu. {Corrupta est ergo &c.} Corruptam dicit, propter libertatem à necessitate quæ naturalis est, sicut etiam alia bona naturalia per peccatum corrumpuntur, licet semper maneant, perditam vero ostendit, propter libertatem à peccato, quæ quidem ex toto adueniēte peccato tollitur, sicut & alia innocētiæ & gratiæ bona. {hic quæri potest, Et vtrum libertas &c.} Sciendum est, quòd si libertas dicat facultatem ipsius potentiæ, sic eadem est libertas arbitrij, & à peccato & à iustitia, quæ quidem per illa, sicut per quosdā habitus disponitur: si autem dicat facultatem habitus, tunc alia libertas est à peccato & à iustitia, & vtraque superadditur libertati arbitrij, sicut habitus potentiæ, vnde secūdum aliquid vtraque opinio verum dicit. {Liberius est ad malum.} videtur hoc esse falsum, quia vt dictum est, ad malum non est libertas, nisi secundum quid, & quod est simpliciter, est magis eo, quod est secundum quid. Et dicendum, quòd hæc comparatio non attenditur secūdum proprietatem libertatis, quia libertas ad bonum, magis est libertas quàm libertas ad malū, sed attenditur secundum sufficientiam liberi arbitrij, quod quidem per se in quodlibet malum potest, non autē in quodlibet bonum.

†Rom.7. Apostolus, cum ex persona hominis nō redempti ait. Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio, ac si diceret, habeo libertatem naturæ, sed nō habeo libertatem gratiæ. Ideo nō est apud me pfectio boni. Nam voluntas hominis quam naturaliter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum, vel B opere implendum, nisi per gratiam liberetur & adiuuetur, liberetur quidem, vt velit, & adiuuetur, vt perficiat. Quia vt ait Apostolus, †Rom.9. Non est volentis velle, neque currentis currere, id est operari, sed miserentis Dei, qui operatur in nobis velle & operari bonum. †Philip.2. Cuius gratiam non aduocat hominis voluntas vel operatio, sed ipsa gratia voluntatē præuenit, præparando, vt velit bonū, & præparatā adiuuat, vt perficiat.

DISTINCTIO XXVI.

A

De gratia operante, & cooperante.

HAec est gratia* operans & cooperans. Operans enim gratia præparat hominis voluntatem, vt velit bonum. Gratia cooperans adiuuat ne frustra velit. Vnde August. in lib. de gratia & lib. arb. Cooperando Deus perficit in nobis, quod operando incipit. Quia ipse, vt velimus operatur incipiens, quod volentibus cooperatur perficiens: vt ergo velimus operatur. Cum autem volumus, & sic volumus, vt perficiamus, nobis cooperatur. B Tamen sine illo vel operante, vt velimus, vel cooperante cum volumus ad bona pietatis opera nihil valemus. Ecce his verbis satis aperitur, quæ sit operans gratia, & quæ cooperans. Operās enim est, quæ præuenit voluntatem bonam. Ea enim liberatur & præparatur hominis voluntas, vt sit bona, bonumq; efficaciter velit. Cooperans vero gratia voluntatem iam bonam sequitur adiuuando. Vnde Augu. contra Iulianum hæreticum, C qui bonam volūtatem ex libero arb. tantum esse dicebat, atque hominem per liberum arbitrium posse bonū velle & operari sine gratia asserebat, ait. Apertam de commendatione gratiæ Apostolus protulit sentētiā cum ait. Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei: hoc si

DISTINCTIO XXVI.

DIVISIO TEXTVS.

OStenso, quam scientiam, & quam potentiam homo in primo statu habuit. Hic ostendit, quam gratiam accepit. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de gratia in se. In secunda determinat de ea in comparatione ad statum primi hominis 29. di. {Post hæc cōsiderandum est &c.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat de gratia secundum veritatem. In secunda remouet quosdam errores circa gratiam. 24. dist. {Hic vero inconcusse & incunctanter &c.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat gratiæ potestatem, distinguens eam per comparationem ad lib. ar. In se-A cunda inquirit genus gratiæ, & quomodo gratia mereri dicatur. 27. dist. ibi {Si vero quæritur, quomodo ipsa gratia præueniens &c.} Prima diuiditur in duas In prima diuidit gratiam in operantem & cooperantem, quæ quidem diuisio sumitur secundum effectum quem gratia lib. ar. habet. Secūdo, inquirit de partibus diuisionis: vtrum diuidāt gratiam per essentiā, vel secundum rationem tātum. ibi {Hic cōsiderandum est cū prædictum sit &c.} In prima ponit gratiæ distinctionem. In secunda remouet quasdā dubitationes. ibi {Nō est tamen ignorandū &c.} Prima diuiditur in duas. In prima distinguit gratiā in operantem & cooperantem. In secunda, ostēdit ordinē gratiæ ad bonam voluntatem. ibi {Ideoq; bona voluntas &c.

¶Circa primum duo facit. Primo, diuidit gratiam in operātem & cooperantem. Secundo, exponit diuisionis membra, ibi {Operans .n. est quæ præuenit &c.} {Ita bona voluntas &c.} Et hic ostendit ordinem gratiæ ad bonā voluntatem. Et circa hoc duo facit. primo, ostendit ꝙ quædam gratia quæ operans vel præueniens dicitur, bonam voluntatem præcedit. Secundo, quòd quædam gratia quæ subsequens, vel cooperans dicitur à bona voluntate præuenitur. ibi {Ipsa eadem tamen &c.} ¶Circa primum duo facit. Primo, ostendit quòd gratia bonam voluntatem præcedit. Secundo, ostendit quæ sit ipsa gratia. ibi {Sed diligenter intendas &c.} {Non est tamen ignorandum &c.} Hic soluit quæ prædictis contradicere videntur. Et diuiditur in duas partes secundum quòd duas authoritates inducit, quæ videntur prædictis aduersari. Secunda incipit ibi {Ceterum quæstionem hanc &c.} Et vtraque diuiditur in obiectionem & responsionem.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur sex.

Primo. Vtrum gratia ponat quid creatum in anima.
Secundo. Si ponit, vtrum sit substantia, vel accidens.
Tertio. Si est accidens, in quo sit sicut in subiecto, vtrum in essentia animæ, vel in potentia.
B Quarto. Vtrum gratia sit virtus.
Quinto. De diuisione gratiæ in operantem & cooperantem, vel præuenientem & subsequentem.
Sexto. Vtrum gratia diuidatur per essentiam in diuersis virtutibus & donis, & huiusmodi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum gratia sit aliquid creatum in anima.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd gratia nihil creatum in anima ponat. Gratia acceptionem quandam ponit in eo qui habere gratiam dicitur, vt scilicet sit acceptus ei cuius gratiam habet: sed ex hoc quòd aliquis dicitur acceptus alicui, nihil ponitur

1.2.q.110.articulo 1. Et cōt. 3.c.155. Et ver.q.27.articulo 1.

ponitur in acceptato, sed in acceptione. ergo ex hoc quòd homo gratiam Dei habere dicitur nihil in eo ponitur.

¶ 2 Præt. Vt dicitur Sap. 11. Deus diligit omnia quæ sunt: sed gratia non aliud quàm acceptionem dilectionis significat. si ergo in homine aliquid ponitur supra sua naturalia per hoc quòd gratiam habere dicitur, videtur quòd in omnibus creaturis aliquid supra naturalia ponendum sit, per hoc quòd à Deo diligi dicuntur.

¶ 3 Præt. Quanto natura perfectior est, tanto expeditius suum finē consequi potest: sed natura humana inter alias creaturas, ad minus inferiores, perfectior est. si igitur aliæ creaturæ sola dei prouidentia sine aliquo superaddito suis naturalibus finē proprium consequi possunt, videtur quòd multo fortius hæc rationalis creatura consequi possit. ergo nullo superaddito naturalibus indiget quòd gratia dici possit.

†1.Cor.15.

¶ 4 Præt. Eius est recreare cuius est creare: sed ipse Deus solus sine medio animā creauit. ergo eius solius est recreare. si igitur gratia recreare dicitur, videtur quòd gratia nihil creatum dicat.

†C.io.co.6.

¶ 5 Præt. Sicut anima est vita corporis, ita Deus est vita animæ: sed anima viuificat corpus nullo medio. ergo & Deus viuificat animam immediate. non ergo gratia aliquid creatum in anima est, cum per gratiam animæ viuere dicantur.

¶ 6 Ad hoc etiam possunt induci quædam rationes quæ suprapositæ sunt in 1 lib. 17. dist. de charitate. vnde hic dimittantur.

Sed contra. Isido. dicit, quòd gratia est diuinæ misericordiæ donum, per quod bonæ voluntatis fit exitus: sed dona quæ à Deo percipimus, quid creatum in anima ponunt. ergo videtur quod gratia sit quid creatum in anima.

¶ Præt. Nullus dicitur esse gratus alicui, si ille in diligendo nō errat, nisi per hoc quòd aliquid bonum in ipso est: sed Deus in diligendo non errat. ergo per hoc quod aliquis gratiam Dei habere dicitur, aliquid in ipso præ alijs significatur.

I

Respondeo, Dicendum, quod nomen gratiæ quandam liberalitatem importat, vnde ex hoc quod gratis datur, gratia dicitur. liberalis autem donationis principiū est amor, & inde est, quòd nomen gratiæ dupliciter sumitur. Vno modo pro ipsa acceptatione amoris, secūdum quòd aliquis gratiam alterius habere dicitur qui eum diligit. Alio modo, pro ipso dono quod liberaliter datur ex amore, vnde gratia dicitur donum quod gratis datur. vtrolibet autem modo gratia sumatur, oportet quòd aliquid creatum in anima significetur. si enim pro ipsa diuina dilectione gratia accipiatur, patet quòd aliquem effectū eius in anima ponit. sicut enim scientia Dei a nostra differt in hoc, quia nostra scientia causatur a rebus, sua autem est causa rerum, ita etiam noster amor ex bonitate dilecti causatur, quæ ad amorem sui trahit. Amor autem diuinus bonitatem rebus profundit, vnde Dion. dicit 4. cap. de diui. nomi. quòd diuinus amor non permisit eum sine germine esse: vnde per hoc quòd Deus dicitur aliquem diligere, significatur effectus diuinæ dilectionis in dilecto esse. Similiter etiam si accipiatur gratia donum gratis datum, oportet quòd aliquid creatum intelligatur. est enim quoddam donum gratis datū, quod quidem increatum est, scilicet spiritus sanctus. sed quod hoc donum nunc habeatur cum prius non haberetur, hoc non ex sui mutatione contingit, sed ex mutatione eius cui datur. vnde oportet, quòd ex hoc ipso quòd scilicet alicui datur aliquid ipsi creaturæ accrescat, quod prius

K

F non habebat, secundum cuius adeptionem spiritumsanctum habere dicitur, vnde gratia qualitercunque significetur, ostendit aliquid creatum in anima esse quod gratia dicatur, quamuis etiam nomine gratiæ aliquid increatum significari possit, vt vel ipsa diuina acceptatio, vel etiam datum increatū quod est spiritussanctus potest dici gratia.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quòd quando aliquis acceptus homini dicitur, aliquid in homine significatur vnde acceptatur, sed tamen hoc non est causatum semper ab acceptatione, immo est acceptationis causa, sed cū aliquis Deo gratus vel acceptus dicitur, significatur aliquid in ipso, quod ex Dei acceptatione causatur.

†Rom 9.

¶ Ad secundū dicendum, quòd cum dilectio dei bonitatem creaturæ causet secūdū diuersos gradus bonitatis in creaturis, diuersimode Deus aliqua diligere dicitur, nulla diuersitate in ipso intellecta, vnde & diligere omnes creaturas dicitur secundum quòd bonū naturæ omnibus tradit: sed illa est simpliciter & perfecta dilectio, quasi amicitiæ similis, qua non tantum diligit creaturam sicut artifex opus, sed etiam quadam amicabili societate, sicut amicus amicum, inquantum trahit eas in societatem suæ fruitionis, vt in hoc eorum sit gloria & beatitudo, quo Deus beatus est, & hæc est dilectio qua sanctos diligit quæ antonomastice dilectio dicitur, & ideo etiam effectus huiusmodi dilectionis antonomastice gratia vocatur, quamuis & omnes naturales bonitates gratiæ dici possunt, quia gratis à Deo dantur.

†August. in Ench. c. 31.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si finis hominis non esset altior fine ad quem perueniunt ceteræ creaturæ, sequeretur quòd homo imperfectior alijs esset, si finem suum per naturam suā consequi non posset quod cetera possunt. Sed quia finis ad quem homo pertingit excellentior est omni fine quem creaturæ aliæ consequuntur, & omnem facultatem naturæ excedit, hoc ipso quòd homo talem finem consequi potest, licet non per se, sed aliquibus auxilijs diuinitus collatis, inuenitur ceteris dignior, sicut ille qui perfectam sanitatem consequitur multis exercitijs, melioris naturæ est quàm ille qui non nisi modicam sanitatem pauco exercitio consequitur, vt in 2. cœli & mun. dicitur.

Tex. cō. 62. & 64.

¶ Ad quartum dicendum, quòd creare & recreare effectiue Dei est, vnde sicut creando, formam substantialem rei confert per quam in esse naturali subsistit, ita etiam recreando, formam gratiæ confert, per quam in esse gratiæ permanet. non enim potest intelligi quod aliquis sit agens nisi aliquid in effectu suo faciat, vel formam aliquam inducat vel substantialem vel accidentalem, vnde gratia dicitur recreare formaliter, sed Deus effectiue.

¶ Ad quintum dicendum, quòd anima quodammodo similiter se habet ad corpus, vt Deus ad animam, & quodammodo dissimiliter. In hoc enim similitudo tenet quòd vtrumque rationem causæ efficientis habet, sed in hoc differt, quòd anima est etiam causa formalis corporis, vnde immediate corpus viuificat, cum inter materiam & formam non sit aliquid medium, vt in 8. Metaph. Philosophus dicit. Deus autem non est forma animæ nisi exemplaris, vnde oportet quòd mediante aliqua forma, in esse gratuito eam viuificet.

Tex. cō. 10.

atrendetes Iulianæ non extenderes contra gratiam merita voluntatis humanæ. Non enim ideo miseretur Deus alicuius, quia voluit & cucurrit, sed ideo voluit & cucurrit, quia misertus est Deus. Præparatur enim hominis volūtas à Deo, & à domino gressus hominis diriguntur. Ideoque congrue ait. Non est volētis neque cur. sed mi. Dei. Non quia hoc sine nostra voluntate agatur, sed quia voluntas nostra nil boni agit, nisi diuinitus adiuuetur. Vnde alibi Apostolus ait. Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Non ideo hoc dicit, quia nihil boni agebat, sed quia nihil boni ageret, si illa non adiuuaret. His testimonijs aperte insinuatur, quia volūtas hominis gratia Dei præuenitur atque præparatur, vt fiat bona, non vt fiat voluntas. Quia & ante gratiam voluntas erat, sed non erat bona & recta voluntas. Voluntatem ipsam Aug. in lib. de duabus animabus ita diffinit. Voluntas est animi motus cogente nullo ad aliquid non admittendum, vel adipiscendum. Hæc autem vt non admittat malum vel adipiscatur bonum, præuenitur & præparatur Dei gratia. Vnde Apostolus, gratiam præuenientē & subsequentem commendans, id est operantem & cooperantē, vigilanter dixit. Non est vo. neq; cur. sed mi. Dei. & non econuerso. Non miserentis Dei, sed volentis & currentis. Nam si vt quibusdam placuit, quod dictum est ita accipiatur. Non est vo. ne. cur. sed mi. Dei. tanquam diceretur: Non sufficit sola voluntas hominis, si non sit etiam misericordia Dei, econtra dicitur. Non sufficit etiam misericordia Dei, si nō sit etiam voluntas hominis: At per hoc si recte dictum est illud. quia sed voluntas hominis sola non implet, cur non etiam econtrario recte dicitur, non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, cum id misericordia Dei sola non impleat: Homo enim credere vel sperare non poterit nisi

G

H

ARTIC.

ARTICVLVS II.

b Vtrum gratia sit accidens.

1. 2.q.110. ar.2. AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd gratia nō sit accidens. Accidens enim non transit de subiecto in subiectum, cū indiuiduatione à subiecto habeat: sed gratia de subiecto in subiectum transit, vt dr. Num. 11. Tollam de spiritu tuo, & dabo senioribos &c. Et iterum 4. Reg.2. Spiritus Helyæ requieuit super Helyseum. ergo videtur quòd gratia non sit accidens.

¶ 2 Præt. Omne accidēs habet aliquod subiectum, cuius per se accidens est, cum omne quod est per accidens, ad per se reducatur: sed gratiæ non est assignare aliquod subiectum per se, cum omne accidens per se ex principijs subiecti causetur. gratiæ vero nihil causatum sit eius, nisi solus Deus. ergo videtur quòd gratia non sit accidens.

† Epist.106. tom.2.

¶ 3 Præt. Nullū accidens est dignius suo subiecto: sed gratia dignior est quam ipsa anima, quia per ipsam gratiam summo bono coniungitur. ergo videtur quòd gratia non sit accidens.

¶ 4 Præt. Nullum accidens agit in subiecto in quo est, etiam si in aliud exterius agat: sed gratia agit in ipsam animam gratificando eam, & mouendo in opus. ergo &c.

¶ 5 Præt. Omne accidens quod amitti potest, etiam corrumpi potest: sed gratia amittitur, non tamen corrumpitur cum sit expressior similitudo Dei quàm etiam naturalis similitudo animæ, ratione cuius anima incorruptibilis dicitur. ergo videtur quòd gratia non sit accidens.

D Sed contra. super illud Psal. 103. Vt exhilaret faciē in oleo. dicit Glo. Gratia est nitor animæ cōcilians sanctum amorem, sed nitor accidens nominat ergo videtur ꝙ gratia sit accidēs.

C.5. ¶ Præt. Omne quod intenditur & remittitur est accidēs, quia substantia non recipit magis & minus, vt in prædicamētis dicitur. sed gratia est huiusmodi, vt ex litera patet, quia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici. ergo est accidens.

Respondeo, Dicendum, quòd ex quo gratia creatum quid ponitur, necesse est ipsam in genere accidentium poni. Cuius ratio est, quia omne illud quod aduenit alicui post esse completum, accidentaliter se habet ad ipsum. vnde cū gratia post esse animæ sibi aduenia, non est aliquid de essentia eius, vnde

*D.12. oportet ꝙ * accidentaliter ad ipsam se habeat, sed tamen aliquid accidentaliter ad aliud se habet: quod tamen in se substantia est, sicut indumentum ad corpus, sicut etiam econtrario aliquid substantialiter ad alterum se habet, quod tamen E in se accidens est, sicut color ad albedinem, & sic non potest de gratia accidere, cum enim ponatur gratia esse coniungēs animam fini vltimo, hoc non potest intelligi nisi vel per modum formæ, vel per modum efficientis. Si per modum efficientis, sic oporteret aliquam substantiam creatam esse mediam inter animam & Deum, quæ eam Deo coniungeret, & sic anima nō immediate à Deo gratificaretur & glorificaretur, qđ est alienum a fide. oportet enim quòd sicut anima immediate à Deo

*D.680. creatur effectiue, ita etiam immediate ab ipso * recreetur. Si autem intelligatur formaliter, tunc oportet quòd gratia sit forma animæ & cum adueniat post esse completum, de necessitate erit accidens: non enim inuenitur aliqua forma in genere substantiæ quæ alteri accidentaliter adueniat.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd gratia eadem numero,

A non transit de subiecto in subiectum, sed talis modus loquendi intelligitur in scripturis propter similitudinem gratię ad similes actus in specie.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ quædam accidentia sunt per se, quæ semper actu consequuntur suum subiectum, quędam autem non semper in actu, semper autem in habilitate. vnde cum illud quod per se inest, semper insit, subiectum aliquando dicitur esse per se subiectum respectu ipsius accidentis, sicut ignis est per se subiectum caloris, & tale accidens ex principijs subiecti causatur, non solum quantum ad habilitatem, sed etiam quantum ad essentiam accidētis. Aliquando respectu habilitatis tantū, sicut aer qui nō semper, illuminatur in actu, semper tamen illuminabilis est, & hæc illuminabilitas ex principijs subiecti causatur, quāuis lumē ab extrinseco sit. Similiter dico, ꝙ lumē gratię ab extrinseco est, sed receptibilitas gratiæ semper subiectum consequitur, & ex principijs subiecti causatur, sicut etiam patet in hoc, quod est disciplinæ perceptibile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd simpliciter in esse suo consideratum subiectum, accidente nobilius est, sed quo ad quid, nihil prohibet accidens subiecto melius esse quantum ad esse accidentale. semper enim illud quod se habet per modū actus, nobilius est eo ꝙ se habet per modum potentiæ inquantum huiusmodi. sicut autem forma substantialis est actus materiæ in esse substantiali, ita accidens est actus subiecti in esse accidentali. vnde secundum hoc, albedo est nobilior corpore, & gratia anima.

D ¶ Ad quartum dicendum, ꝙ agere aliquid dicitur dupliciter, scilicet formaliter, sicut albedo facit album parietem, & hoc modo accidens in subiectum agere potest, & sic gratia in animam agit, mundificando ipsam & gratificando. Alio modo effectiue, sicut pictor parietem album facit. & hoc modo nec gratia, nec aliquod accidens in subiectum suum agit.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ imago Dei & similitudo dicitur de anima & de gratia, sed diuersimode, quia aīa dicitur imago secundum hoc quòd Deum imitatur, sed gratia dicitur imago, sicut illud quo anima Deum imitatur, sicut corpus figuratum alio modo dicitur imago quàm figura ipsa. vnde cum nō eodem modo anima & gratia dicantur imago, non sequitur, quòd si anima est incorruptibilis, quòd gratia non corrumpatur, immo cum corrumpitur, simul etiam in nihilum redit.

ARTICVLVS III.

e Vtrum gratia sit in potentia uel anima, sicut in subiecto.

AD Tertium sic procedítur. Videtur quòd gratia sit in potentia animæ sicut in subiecto. Illud enim quod naturalibus superadditur, inter naturalem causam & effectum medium non cadit: sed gratia naturalibus superadditur. cum igitur potentia sit effectus naturalis ipsius essentię, videtur quod gratia non cadat medium inter essentiam & potentiam, & ita non sit in essentia sicut in subiecto, sed magis in potentia. 1. 2.q.110. ar.4. Et ve. q.27.ar.6.

¶ 2 Præt. Illud quod est immediatum principium actus, est potentia, quia sicut potentia ab essentia, ita operatio à potentia procedit: sed gratia immediate ordinat ad actum, quod ex diffinitione eius patet. dicitur enim gratia gratuitum Dei donum

velit, nec peruenire ad palmam, nisi voluntate currat. Restat ergo, vt ideo ita recte dictum intelligatur, vt totum detur Deo, qui hominis voluntatem bonā præuenit & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam. Nolentē præuenit vt velit, volentem subsequitur ne frustra velit. Ecce his B verbis & alijs præmissis euidenter traditur, quòd voluntas hominis præparatur & præuenitur gratia Dei, vt bonum velit, & adiuuatur ne frustra velit.

Quòd bona voluntas comitatur gratiam.

ITaque bona voluntas comitatur gratiam, non gratia voluntatem. Vnde Aug. ad Bonifacium Papam scribens contra Pelagianos inquit. Cum fides impetrat iustificationem, sicut vnicuique Deus partitus est mensuram fidei, non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici voluntate comitante, non ducente, pedissequa non præuia. Ecce hic expresse habes, quòd gratia præuenit bonæ voluntatis meritum, & ipsa voluntas pedissequa est gratiæ non præuia.

B *b Quę sit gratia voluntatem pręueniens scilicet fides cum dilectione.*

ET si diligenter intendas, nihilominus tibi monstratur quæ sit ipsa gratia voluntatē præueniens & præparans, scilicet fides cū dilectione. Ideoq; Augu. in eodem tractans quomodo iustificati sumus ex fide, & tamen gratis, vtrumque enim dicit Apostolus qui dicit iustificati ex fide. † Rom.5.

Alibi ait. Iustificati gratis per gratiam. Hoc enim ideo dixit, ne fides ipsa superbia sit, ne dicat sibi. Si ex fide iustificati, quomodo gratis? Quod enim fides meruit, cur non potius redditur quā donatur? Non dicat ista homo fide- † Rom.3.

num quod bonum facit habētem, & opus eius bonum reddit. ergo videtur quod gratia sit in potentia sicut in subiecto.

Hipognost. tom. 7. ¶ 3 Præt. Aug. dicit in litera, ꝙ gratia præparat voluntatem. non autem nisi sicut accidens præparat subiectum, alibi etiam dicit quòd gratia se habet ad lib. ar. sicut sessor ad equum. Cū igitur voluntas siue lib arbi. sit potentia, videtur quòd gratia sit in potentia sicut in subiecto.

¶ 4 Præt. Gratia opponitur culpæ: sed omne vitium ad minus actuale, est in aliqua potentia sicut in subiecto. cum igit̄ opposita sint circa idē, videtur quòd gratia etiam sit in potentia aīæ sicut in subiecto. † Cap. 9.

¶ 5 Præter. Habitus infusi & acquisiti nō differunt, nisi secundum principium efficiens. cōstat.n.quòd ad eosdem actus in specie ordinant: sed habitus acquisiti sūt per prius in potentia quàm in essentia. nō enim sunt in essentia nisi mediante potentia. ergo & habitus infusi. non igitur gratia est in essentia animæ. sicut in subiecto, sed magis in potentia.

lis, quia cum dixerit habeo fidē, vt merear iustificationē, respondetur ei. Quid habes quod non accepisti? Fides enim qua iustificatus es, gratis tibi tradita est. Hic aperte ostēditur quòd fides est causa iustificationis, & ipsa est gratia & beneficium quo hominis præuenitur voluntas & præparatur. Vnde Aug. in primo lib. retractationum. Volūtas est, qua & peccatur & recte viuitur. Volūtas vero ipsa nisi Dei gratia liberetur à seruitute qua peccati serua facta est, & vt superet vitia adiuuetur, recte pieque viui à mortalibus non potest, & hoc beneficium quo liberatur, nisi eā præueniret, iam meritis daretur, & non esset gratia, quæ vtique gratis datur. Prçuenitur ergo bona hominis voluntas, illo gratiæ beneficio, quo liberatur & prçparatur, & illud beneficiū recte fides Chri- H sti intelligitur. Sicut Augustin. in Ench. euidenter ostendit dicens, ipsum lib. arb. liberādum est post illam ruinam à seruitute peccati, nec omnino per seipsum, sed per solam Dei gratiam, quæ in fide Christi posita est liberatur, vt voluntas ipsa prçparetur. Ecce aper- G te dicit gratiam per quam liberatur arbitrium & prçparatur voluntas, positam esse in fide Christi. Fides.n. Christi, vt in eodē ait, impetrat quod lex imperat.

Quòd voluntas bona qua præuenitur gratia, quędam Dei dona præuenit.

IPsa tamen eadē voluntas quædā gratię dona præuenit. Vnde Aug. in Enchi. Prçcedit bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia. Quç autem non prçcedit, ipsa in eis est, & ip-

Tex. 37. Sed contra. Gratia dicitur esse vita animæ: sed viuere viuentibus est esse, vt in 2. de Anima Philosophus dicit. esse autem essentiam respicit. ergo & gratia per prius essentiam quā potentiam respicit.

¶ Præt, Nullum accidens extenditur in agēdo vltra actionem sui subiecti, cum agens non proprie dicatur accidens, sed subiectum accidentis, sed gratia non determinatur ad aliquem actum, cum omnis actus humanus meritorius esse possit, nec hoc posset esse nisi à gratia, quæ merita bona in bonis causat, vt in litera dicitur. cum igitur omnis potētia se habeat ad determinatos actus, videtur quòd gratia non sit in potentia animæ sicut in subiecto.

I Respondeo, Dicendum, ꝙ ab omnibus communiter dicitur, ꝙ gratia respicit essentiam animę. virtus autem potentiā, sed qualiter hoc intelligendum sit, à diuersis diuersimode traditur. Quidam enim hoc accipere volunt secundum appropriationem quandam, & non proprie dictum. cum enim virtus dicatur id quod operationis principium est, operatio autē potentiam sequatur, conuenienter virtus ad potentiam refertur gratiæ autem effectus est, vt Deo acceptum faciat. hoc autem per prius respicit ipsam animam quàm operationē eius. vnde Gene. 4. dicitur, ꝙ respexit Deus ad Abel, & ad munera

* D. 953. eius, quasi per prius * acceptans offerentem quā ea quę offerebantur. Quidam vero hoc accipiunt proprie dictum dicentes, ꝙ proprium & primum subiectum gratiæ est essentia animæ, virtutis autem potentia. & hoc rationabilius est & dictis Dion. consonat. Cum enim nullius operatio supra facultatem naturæ operantis extendatur, oportet ꝙ si operatio alicuius supra id quod naturaliter potest extenditur, quod etiam natura quodam modo supra seipsam eleuetur. cum igitur actus K meritorij facultatem humanæ naturæ excedant, non possunt isti actus ab homine procedere, quia in eos solis naturalibus homo non potest, nisi quodammodo natura humana etiam altius esset sublimata. Et ideo dicit Dion. in 2. c. cœle. hierar. quia sicut in rebus naturalibus est, ꝙ illud quod non habet speciem per generationem adeptam, non potest habere operationes speciei debitas, ita ille qui non est adeptus diuinum esse per spiritualem regenerationem, nō potest participare diuinas operationes. oportet ergo ꝙ primum donum quod gratis homini infunditur, hunc habeat effectum, vt ipsam essentiam animæ in quoddam diuinum esse eleuet, vt idonea sit ad diuinas operationes: & ideo quia vnumquodque simpliciter dicitur, quod per prius dicitur, sicut substantia ens; ideo tale

F donum quod essentiam animæ nobilitat, principaliter gratia vocatur, tum etiam quia non determinatur per aliquem specialem actum, vnde speciale nomen sortiatur, & ideo proprie & per se gratia respicit essentiam animę sicut subiectum.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ quāmuis gratia sit in essentia animæ sicut in subiecto, nō tamen sequitur ꝙ intercidat media inter potētiā & essentiam, nisi esset eiusdem ordinis scilicet vt sicut gratia esset ab essentia, ita potentia à gratia, per quem modū potētia cadit media inter essentiam & operationē, sed hoc non est ita, quia potentia non est per gratiam, sed per naturam. vnde obiectio non procedit. † C. 106. & 17.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sicut potentia non habet ꝙ sit principium talis operationis, nisi secundum ꝙ manat à principijs talis essentiæ, ita etiam perfectio potentiæ habet quòd informat actū ex virtute gratiæ perficientis ipsam essentiam, & ideo gratia non tantum dicitur gratificans essentiam animæ, sed etiam opus gratum reddens, non quidem sicut proximum informans, sed sicut primum, quod naturam in altius esse eleuat. † C. 32.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ inter potentias animæ, voluntas & lib. arb. maxime commouis est, eo quòd eius imperio actus aliarum potentiarum subiaceant, vt dictum est, & quia gratia non respicit aliquem determinatum actū, cum sit in essentia quæ ad nullam operationē determinatur, ideo gratia immediatius voluntatem vel lib. arbi. respicit, cum omnes actus gratia informati quodammodo sint voluntatis & lib. arb. non tamen sequitur quòd sit in voluntate vel libe. arbi. sicut in subiecto, sed ex gratia voluntas & libe. arbit. habet, vt actum meritorium educere possit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd culpa actualis non est per infusionem, vel immissionem, sed per aliquem determinatum actum nobis aduenit, & quia omnis operatio respicit determinatam potentiam, quæ est eius principium, inde est, ꝙ culpa per prius est in potētia quàm in essentia animæ. gratia autem non acquiritur per actus nostros, sed à superiori infunditur, vnde illud quod superius animæ est scilicet essentiam quæ est origo omnium potentiarum per prius respicit.

¶ Et per hoc etiam patet responsio ad quintum, quia habitus acquisiti per actus nostros aggenerantur, & ita ad potentiam immediate pertinent, vnde magis proportionantur virtuti quàm gratiæ. Similiter & culpa immediatius virtuti quam gratiæ opponitur, secundum quòd in actu consistit.

ARTICVLVS IIII.

d *Vtrum gratia sit virtus.*

AD Quartum sic proceditur. Videtur ꝙ sit virtus. Cum enim sit in genere accidentis ad nullum genus reduci potest nisi ad qualitatem, nec inter qualitatis species nisi ad primam, vt deducendo in singulis patet. erit igitur gratia, vel scientia, vel virtus. non enim inter habitus, vel dispositiones corporales computatur, sed constat quòd non est scientia. ergo de necessitate est virtus. 1. 2. q. 110. art. 3. Et ve. q. 27. ar. 2.

¶ 2 Præt. Philosophus in 7. Physi. dicit, quòd virtus nihil aliud est quàm dispositio perfecti ad optimum: sed præcipue gratiæ competit quæ animam quam perficit ad optimum disponit, scilicet ad vltimum finem. ergo ipsa est virtus. Text. 17.

¶ 3 Præter. In 2. Ethi. Philosophus dicit, quòd hoc est virtus

vniuscu-

vniuscuiusq;, ꝙ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit: sed gratia bonam facit animam & opus eius, cũ vtrũque gratificet, nec aliquid Deo possit reddi acceptum nisi per hoc ꝙ bonum fit. ergo videtur quòd gratia sit virtus.

De spiritu & lit. c. 32. ¶ 4 Præt. In litera dicitur ab August. quòd gratia præueniens est fides per dilectionem operans: sed fides est virtus. ergo & gratia.

¶ Psal. 58. ¶ Psal. 22.

¶ 5 Præte. Charitas dicit esse forma omnium virtutũ, & mater. cum igitur informatio virtutũ sit per gratiam per quã opera meritoria redduntur, videtur ꝙ gratia sit idẽ quod charitas: sed charitas est virtus. ergo & gratia.

¶ Matt. 5. ¶ Luc. 11.

Sed contra. Omnis virtus est sicut in subiecto in aliqua determinata potentia. gratia autem nõ, sed essentiam animæ respicit. ergo videtur ꝙ grã non sit virtus.

¶ Rom. 9.

¶ Præt. Illud in quo conueniunt diuersa in specie, & illud in quo eadem distinguũtur, non possunt esse idem per essentiam: C sed omnes virtutes conueniunt in hoc ꝙ est opera meritoria reddere, distinguũtur autem in hoc, quòd determinatos actus educunt. ergo illud quod est principium merẽdi, est aliud per essentiam, ab eo quod est principium distinctionis actuum: sed principium merendi est gratia, vt in litera dicitur. principium autem distinctionis in actu, est determinata species virtutis, quia qualis est virtus tales habitus reddit. ergo gratia & virtus per essentiam differunt.

sa iuuat. Nam vtrumque legitur in sanctis eloquijs: Et misericordia præueniet me, misericordia eius subsequetur me. Nolentem quippe præuenit, vt velit, volentem suo sequitur, ne frustra velit. Cur enim admonemur orare pro inimicis nostris nolentibus pie viuere, nisi vt Deus in eis operetur & velle? Itemque: cur admonemur petere, vt accipiamus, nisi vt ab illo fiat quod volumus, à quo factum est, vt velimus? Inde Apostolus ait. Non est volentis, neque cur. sed mi. Dei. Ex his apparet quòd bona hominis voluntas quædam Dei dona præuenit, quia eam comitatur gratia adiuuans, & quibusdam præuenitur, quia eam præuenit gratia operans, s. fides cum charitate.

Respondeo, Dicẽdum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones. Quidam enim dicunt, ꝙ gratia & virtus sunt omnino idẽ per essentiam secundum rem, sed differunt tantum rõne, quia gratia dicitur secundum ꝙ Deo hominem acceptum reddit. virtus autem dicitur secundum ꝙ est principium recti operis. Sed hoc non videtur conueniens, quia si virtus ab eodem haberet quòd esset virtus, & ꝙ gratum Deo redderet, oporteret D quòd omnis virtus hoc faceret, & cum quædam virtutes per actus acquirantur, sequeretur secundum heresim Pelagij ꝙ ex lib. arb. homo gratus Deo efficeretur. Si autem ab alio habet quòd sit virtus, & quòd gratum Deo reddat, oportet quòd gratia & virtus non sint omnino idem secundum rem. diuersis enim effectibus qui diuisim inueniuntur, diuersa principia respondent.

* D. 677. ¶ Et iden alij dicunt, quòd virtus * & gratia realiter differũt, non ita ꝙ sint diuersa per essentiam, sed quòd ex gratia & virtute efficitur vnũ sicut ex forma, & eo cuius est forma dicunt enim ꝙ hoc modo se habet gratia ad virtutem, sicut lumen manifestans colorem ad colorem ipsum. vnde sicut lumẽ efficitur quodammodo vnum cum colore existẽte cum eo in eodem subiecto, ita etiam dicont ꝙ gratia vnitur virtuti in eodem subiecto, vt informans ipsam. Ponũt enim quòd proprie E loquendo, subiectum gratiæ est potentia. Sed istud etiam non videtur conueniens, quia cum dicitur, quòd ex lumine & colore efficitur vnum, aut accipitur lumen quod est de compositione coloris, cum hypostasis coloris sit lux, & sic rediretur in primam opinionem, scilicet ꝙ gratia & virtus essent idem secundum rem. non enim lumen quod est de compositione coloris, re differt à colore. Aut accipitur lumen quod est in aere circunstante: & hoc constat quòd in aliu subiectio est à colore, & per essentiam ab eo differt. Similiter etiam si accipiatur lumen, prout participatur in superficie corporis terminati, in qua est color, de necessitate per essentiã à colore differt, quod patet ex hoc, ꝙ adueniente & recedente lumine, nihilominus color idem manet, quod non esset nisi per essentiam differret à calore. Similiter etiam oportet ꝑ vel virtutes efficiant Deo gratæ per aliquod à Deo influxum, & sic oporter id ꝑ essentiam differre à virtute, cum etiam quædam virtutes infusę, vt fides & spes recedẽte gratia remaneant informes. vel oportet

A quòd virtutes Deo sint gratæ sine hoc, ꝙ aliquid addat à Deo infusum, & sic vel gratia nihil creatum in anima ponet, vel nihil aliud realiter à virtute distinctum. Et ideo alij dicunt, ꝙ gratia essentialiter à virtute differt. oportet enim perfectiones perfectibilibus proportionatas esse. vnde sicut ab essentia animæ fluunt potentiæ * ab ipsa essentialiter differentes, sicut accidens à subiecto, & tamen omnes vniũtur in essẽtia animę, vt in radice, ita etiã à gratia est perfectio, essentiæ, vt dictũ est, & ab ea fluunt virtutes quæ sunt perfectiones potẽtiarum, ab ipsa gratia essentialiter differentes, in gratia tamen coniũctę sicut in sua origine ꝑ modum quo diuersi radij ab eodẽ corpore lucẽte procedunt. Et hoc secundum prædicta conuenientius videtur. * D. 197.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ gratia ad genus qualitatis reducitur, & ad primam speciem qualitatis, nec proprie tamen naturam habitus habet, cum non immediate ad actum ordinet, sed est velut habitudo quædam, sicut sanitas se habet ad corpus. Et ideo dicit Chryso. quòd gratia est sanitas mentis. vnde non computatur, nec inter scientias, nec inter virtutes, nec inter alias qualitates, quas philosophi numerauerunt, quorum non fuit tractare, nisi habitus naturales & acquisitos. To. 5. hom. 40.

Quæ prædictis videntur contraria, scilicet quòd videtur dici fidem esse ex voluntate.

NOn est tamen ignorãdum quod alibi Aug. significare videtur, quod ex voluntate sit fides, de illo verbo Apostoli, scilicet, Corde creditur ad B iustitiam. Ita super Ioan. tractãs. Ideo non simpliciter Apostolus ait creditur, sed corde creditur, quia cetera potest homo nolẽs, credere autem non nisi volens. Intrare ecclesiam, & accedere ad altare potest nolens, sed non credere. Item super Genesim vbi Labam & Batuel dixerunt, Vocemus puellam, & quęramus eius volũtatem, dicit expositor. Quia fides est voluntatis, non necessi-

† Rom. 10 Tract. 26. † Gen. 24.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd virtus dicitur dispositio perfecti ad optimum, inquantum elicit operationem, per quam res suum finem consequitur. vnde per hunc modũ gratia non est dispositio perfecti ad optimum, cum non primo operationem respiciat, sicut effectum proximum, sed potius est quoddam diuinum quod animæ confert.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ bonitas quam virtus habenti confert, est bonitas perfectionis in comparatione ad opus, sed gratia confert animæ perfectionem in quodam diuino esse, & nõ D solum respectu operis, secũdum quòd quodammodo gratiam habentes deiformes constituuntur, propter quod sicut filij, Deo grati dicuntur.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ gratia præueniens dicitur fides, non ꝙ per essentiam gratia a fide non differat, sed quia in iustificatione quam gratia causat, primus motus fidei inuenitur, & ideo cum habitudines & habitus per effectus nobis innotescant, illud in quo primo gratia manifestatur est fides, & propter hoc fidem, gratiam præuenientem dicit.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ charitas alio modo dicitur forma * virtutum quàm gratia. charitas enim est forma virtutum ex parte actus, inquantum scilicet omnes actus virtutum in suum finem cõuocat, eo ꝙ eius obiectum est finis vltimus. sic. n. est in omnibus potentijs & actibus ordinatis, ꝙ illa quæ altiorem finem respicit, largitur formam arti quę sub ipsa est, E cuius actus in suum finem ordinatur, sicut patet, quia gubernator ostendit factori nauis, qualis debeat esse forma temonis: vnde charitas informat alias virtutes, sicut virtus virtutẽ, sed gratia informat per modum originis, quia. s. ex ipsa gratia quodammodo formaliter oriuntur habitus virtutum, per diuersas potentias diffusi. Illud aũt quod ab alio oritur, formã & speciem ab eo trahit, & in suo vigore consistit, quandiu origini continuatur, & iden non oportet ꝙ gratia sit idem quod charitas, quàmuis charitas nunquam possit esse sine gratia. * D. 507.

ARTICVLVS V.

Vtrum gratia diuidatur conuenienter in gratiam operantem & cooperantem.

AD Quintum sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter gratia per operantem, & cooperantem diuidatur, quia vt dictum est, gratia non per se respicit opus, sed vnumquodqua 1. 2. q. 111 ar. 2.

quodque diuidendum est secundum hoc quod sibi per se con- F uenit, vt in 7. Metaphy. dicitur. ergo videtur cum operans & cooperans respectu operis dicantur, quòd incõuenienter gratia per hæc duo distinguatur. Tex.43.

¶ 2 Præt. Si gratia est operans, oportet quòd aliquid in anima operetur. aut ergo se ipsam, aut aliquid aliud, sed seipsa non facit, cum nihil sui ipsius causa sit, nec est signare aliquid aliud quod in anima operetur. ergo videtur quòd incõuenienter aliqua gratia operãs dicatur.

¶ 3 Præter. Nullum opus est tantum gratiæ quod etiam li. ar. non sit. si ergo gratia cooperans dicitur propter huc quòd simul cũ libero arbit. operatur, videtur quòd gratia quælibet cooperans dici debeat.

¶ 4 Præt. Illud quod cooperat alicui, non se habet sicut principale in operatione, sed in omni operatione in qua lib. arbi. & gratia cõueniunt, gratia principalem ob- H tinet. ergo inconuenienter gratia cooperans nominatur.

tatis. Ad quod respondentes dicimus, non hæc ita accipienda fore, vt ex voluntate hominis fides intelligatur prouenire, cum ipsa sit proprie Dei donũ, vt ait Apostolus, & ex ea bona hominis merita incipiant, per hanc enim vt ait Aug. super Psalmum 66. Iustificatur impius, id est, de impio G pius fit, vt deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari, vnde omnia bona merita incipiũt. Sed potius hæc ideo dicta sunt, quia non est fides, nisi in eo qui vult credere, cuius bonam volũtatem fides preuenit, non tempore, sed causa & natura. Vnde August. supra, congruenter dixit, quia bona voluntas in eis donis est, que præcedit, & ipsa iuuat, quia ea iuuat quibus preuenitur, dum eis consentit ad effectũ boni, & in eis est, quia tempore ab eis non preceditur.

Quædam adhuc addit, quę grauiorem faciunt quæstionem, scilicet quòd cogitatio boni præcedit fidem.

Ceterum hanc questionem magis acuunt, & vrgẽt verba August. quibus in li. de prædestinatione sanctorum vtitur, pertractans illud verbũ Apostoli, Non quòd sufficientes simus cogitare aliqd à nobis quasi ex nobis. Attendant (inquit) hic, & verba ista perpendant, qui putãt ex nobis esse fidei inceptum, & ex Deo esse fidei supplementum. Commendans enim istam

Cap.32. ¶ 5 Præt. Aug dicit in lib. de natura & gratia. quod gratia præuenit, vt pie viuamus, & subsequitur, vt semper cum illo viuamus, & tunc præuenit, vt vocemur, & tunc subsequetur, vt glorificemur, & illa gratia præueniens, statum præsentis vitæ respicit, & gratia subsequens statum gloriæ. cum igitur operans & cooperans ad præsentem vitam pertineant, videtur quod gratia operans & cooperans non sint idem quod præueniẽs & subsequens, vt Magister innuit.

Respondeo, Dicendum, quod gratia habet in nobis diuersos effectus ordinatos. Primum. n. quod facit est hoc, quod dat esse quoddam diuinum. Secundus autem effectus est opus meritorium, quod sine gratia esse non potest. Tertius effectus est pręmium meriti, scilicet ipsa vita beata, ad quam per gratiam peruenitur. In actibus etiam est quidam ordo, quia primum I est opus interius voluntatis. Secundum est opus exterius quo voluntas completur, & secundum hoc quandoque Augu. diuersimode videtur accipere gratiam præuenientem & subsequentem, quia considerato ordine meriti ad præmium quod sequitur, nominat gratiam præuenientem, quę principium est merendi. gratiam vero subsequentem, ipsum habitum gloriæ, qui in nobis beatam vitam efficit, vt patet in authoritate inducta, secũdum vero ordinem actus interioris ad exteriorem, ponit gratiam præuenientem, quæ causat motum bonæ volũtatis. gratiam vero subsequentem, quæ opus exterius cõplet. vnde dicit, quod præuenit voluntatem, vt velit bonum. subsequitur, vt compleat siue persistat, & sic in litera quasi per totum videtur accipere præuenientem & subsequentem. secundum vero ordinem esse quod dat ad actum qui est operatio, sic ponit gratiam præuenientem quæ animæ quoddam esse salubre confert. & gratiam subsequentem, quæ opus meritorium cau- K sat. vnde dicit, quod præuenit vt sanemur, & subsequitur, vt sanati negociemur. Sed distinctio gratiæ operantis & cooperantis proprie accipitur tantum, prout pertinet ad statum vitę præsentis. vnde dupliciter distingui potest. Vno modo, vt per gratiam operantem significetur ipsa gratia prout esse diuinum in anima operatur, secundum quòd gratum facit habentem, & per gratiam cooperantem significetur ipsa gratia secundum quòd opus meritorium causat, prout opus hominis gratum reddit. Alio modo secundum quòd gratia operãs dicitur prout causat voluntatis actum, & cooperans secundum quod causat exteriorem actum in quo voluntas completur, per perseuerantiam in illo, & vtroque modo cooperans & operans, dicitur idem quod præueniens & subsequens.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quamuis non immediate gratia ad opus referatur, tamen est per se causa operis meritorij, licet mediante virtute, & ideo non est inconueniens si F per operantem & cooperantem distinguatur.

¶ Ad secundum dicendum, quod gratia operans secundum vnam acceptionem dicitur operari in anima, non effectiue, sed formaliter secundum quod quælibet forma facit esse aliquod in subiecto, sicut albedo facit esse album. vnde per hunc modũ gratia dicitur operans, quia formaliter hominem Deo gratum facit. secundum vero aliam acceptionem dicitur operans effectiue, secundum quod habitus effectiue causat op9, ita enim gratia motum meritoriũ voluntatis operat eliciendo ipsum, licet mediante virtute, propter quod operans dicitur.

¶ Ad tertium dicendum, quod si accipiatur gratia operans secũdum primam acceptionem, tunc planũ est quod effectus quos operat formaliter, ipsa sola operatur, sicut enim sola albedo formaliter facit albũ parietẽ, ita sola gra- H tia formaliter gratum facit, sed secũdum aliam acceptionem, verum est quòd ipse motus voluntatis non est à gratia sine lib. arb. & tamen quia se habet gratia, vt principale, quia inclinat in talem actum per modum cuiusdam naturæ, ideo ipsa sola talem actum dicitur operari, non quòd sine libero arbitrio operetur, sed quia est principalior causa, sicut grauitas dicitur operari motum deorsum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd si dicatur gratia cooperans secundum quod causat quemcunque motum, vel extrinsecum vel intrinsecum, sic dicitur cooperans, non quia non sit principalis causa in agendo, sed quia liberum arbitrium ministrat substantia actus, & à gratia est forma per quam meritorius est. vnde illud quod gratia ministrat est, sicut vltimum cõplementum: & propter hoc dicitur cooperans quasi cõpleẽs illud quod per libe. arbit. vt præiacens exhibetur. Si autem acci- I piatur cooperans prout respicit actum exteriorem tantum, sic dicitur cooperans, non propter principalitatem liberi arbitrij ad gratiam, sed propter principalitatem actus ad actum. actus enim interiores in moralibus potiores sunt exterioribus vt in 10. Ethic. Philosophus dicit. vnde conuenienter gratia secundum quòd causat principalem actum, dicitur operans, & secundum quòd causat secundarium, dicitur cooperans. Cap.8.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quamuis quantum ad illum modum acceptionis gratię præuenientis & subsequentis, operans & cooperans præuenienti & subsequenti non respõdeat, tamen secundum alias acceptiones penitus idem sunt, & hoc modo Magister in litera sumit.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum gratia sit multiplex in anima.

AD Sextum sic proceditur. Videtur, quòd gratia in anima multiplicetur. Diuisiones. n. gratiarum sunt, vt 1. Cor. 12. dicitur. Sed diuisio est causa numeri & multitudinis. vnde secundum Isido. numerus dicitur quasi nutus memoris, id est diuisionis. ergo videtur quòd in vna anima, inueniantur multæ gratiæ. Ver. q.27. art.5.

¶ 2 Præt. Non potest idem esse prius & posterius, præcedens & subsequens. ergo cũ in vno homine inueniatur gratia præueniens & subsequens, videtur quòd oporteat plures gratias in vno & eodem homine esse.

¶ 3 Præter. Omnis forma multiplicatur secundum differentiam eorum quæ informat, cum diuersorum diuersæ sint formæ: sed gratia est forma virtutum. ergo videtur quòd cum virtutes sint diuersę, quòd oporteat gratias esse multiplicatas.

¶ 4 Præt. Ea quæ differunt secundum genus, non reducuntur in idem principium: sed virtutes à donis etiam secundum genua

A nus differunt, similiter á gratijs sacramentalibus. ergo videtur quòd a diuersis gratijs oriuntur.

¶ 5 Præt. Gratia datur in diuersis sacramentis, & vna habita non habetur alia. quæcunque autem hoc modo se habent, ꝙ vnum est sine altero, oportet esse numerata & distincta. ergo videtur quòd gratia non maneat tantum vna, sed per essentiā multiplicatur.

Sed contra. Perfectio proportionatur perfectibili, sed gratia perficit immediate essentiam animæ, vt dictum est. Cum igitur essencia animę sit vna multiplicata in potentijs, videtur quòd etiā gratia sit vna multiplicata in virtutibus.

¶ Præte. Illud quod conuenit diuersis secundum eandem rationem, oportet ꝙ ab vno principio procedat, sed eadem ratio merēdi est in omnibus actibus meritorijs. cum igitur gratia sit principiū merendi, videtur ꝙ gratia sit vna tantū, non multiplicata.

† Epist. 144. Respondeo, dicendum, ꝙ secundum illos, qui dicunt quòd gratia & virtus realiter non differunt, sed solum ratione, necesse est ponere ꝙ gratia multiplicetur per essentiam secundum numerum virtutum. quāmuis enim possint dicere quòd multiplicatio non cōtingit in virtutibus secundum quòd habēt rationem virtutum, nihilominus tamen oportet dicere, quòd sint plures gratiæ per esse diuersæ. D Sed secundum opinionem, quæ ponit gratiā á virtute differentem, est multiplex modus dicendi. Quidam enim qui ponunt gratiam non esse sicut in subiecto in essentia animæ, necesse habent ponere ꝙ sint plures gratiæ secundum numerum virtutum distinctæ. non enim potest esse, vt idem accidens numero in diuersis substantijs sit. Si autem gratia ex eo ꝙ est forma virtutum ponitur in eodem subiecto, in quo est virtus, necesse est ꝙ sic in qualibet potentia in qua est virtus, vel per prius vel per posterius, secundum ꝙ quædam virtutes per prius á gratia informantur quam aliæ. non enim potest dici ꝙ sit idem lumen numero quod colores diuersorum corporum informat, nisi secundum ꝙ accipitur in vno subiecto continuo, quod est aer. Si enim consideretur, vt receptum in superficiebus diuersorum corporum, oportet de necessitate ꝙ secundum numerum multiplicetur, cum accidēs multiplicetur, multiplicato subiecto. E Quidam vero dicunt, ꝙ gratia est sicut in subiecto in essentia animæ, in qua omnes potentiæ sicut in centro colliguntur, vnde sicut lineæ & radij in centro vniuntur, & secundum ꝙ magis á centro elongantur plus abinuicem diuiduntur, ita etiam gratia secundum quòd in essentia animæ consistit, est vna. multiplicatur autem secundum quòd in diuersas potentias diffunditur, in quibus rationem virtutis accipit. Sed illa opinio videtur supponere ꝙ gratia & virtus non differant secundum speciem, vel rationem, sed solum secundum diuersitatem subiecti. Si enim alterius rationis est virtus a gratia, tunc ex multiplicatione virtutum in potentijs non sequeretur multiplicatio gratiæ, quia diffusiones gratiæ in potentijs nomē & rationem gratię amitterent, sicut si lumē á centro diffundatur per diuersos radios, quamdiu manet in ratione luminis, dicitur lumē multiplicari & diuidi, sed si secundum diuersas lineas diffusionis luminis, sic neræ rationes diuersorum colorum acciperent, tunc diceretur ꝙ lumen esset tantum vnum scilicet, quod est in centro, & ꝙ colores in diuersis lineis caussati essent multi, nisi forte dicatur, ꝙ diffusio gratiæ in potentias est præter essentiam virtutum, sicut diffusio lucis super colores, qui efficiuntur per eam visibiles actu secundum quorundam opinionem, est præter essentiam coloris, vt dictū est, vt sicut lux super colores diffusa præbet coloribus ꝙ sint visibiles actu, ita diffusiones gratiæ quasi quidā radij eius præbeant virtutibus efficaciam merendi. sic enim radius gratiæ receptus in potentia retineret rationē lucis, & differret a gratia quæ est in essentia animæ, sicut lumen á luce, & ita gratia prout esset in essentia animæ, esset vna, sed gratiæ diffusæ in potentias essent multæ. Sed hoc non potest stare, quia ad actum meritorium non requiruntur nisi duo, vnū est vt agens actum, dignus vita æterna habeatur, & ad hoc sufficit gratia quæ est i essentia animæ animam gratificans. Aliud est vt actus ipse sit in debitum finem relatus, & debitis circunstantijs vestitus, & ad hoc sufficit virtus. vnde ad eliciendum actum meritorium non requiritur aliquid præter gratiam quæ est in essentia, & virtutem quæ est in potentia animæ quasi aliqua diffusio gratiæ ab essentia animæ perueniat in potentiam præter virtutem. D Et ideo alij melius dicunt, ꝙ scilicet gratia est vna tantum non multiplicata. virtutes autem sunt multæ, quæ quidem virtutes in aliud genus cadunt, quāmuis á gratia procedant, sicut etiam potentiæ animæ ab vna essentia procedunt, nec tamen est eadem ratio potentiæ & essentiæ, & ideo potentiæ multiplicantur, sed essentia manet tantum vna, quæ omnes conueniunt in hoc, quod conuenit eis secundum ꝙ sunt in tali essentia. distinguuntur autem secundum diuersas rationes potentiarum, ita etiam & virtutes veniunt in ratione merendi, * quæ conuenit eis secundum hoc ꝙ á gratia oriuntur, differunt autem secundum proprias rationes, inquantum virtutes sunt. * D.876.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Apostolus large accipit gratiam pro quolibet dono quod nobis gratis á Deo confertur. & hæc quidem dona, plura & diuina sunt. E Sed nos hic loquimur de gratia prout est primum donum, gratiam faciens animam.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ quocunque modo distinguatur maxime quantū ad duas distinctiones, operans & cooperans, præueniens & subsequens, non differunt per essentiam, sed ratione tantum. vna enim forma est quæ dat esse, & quę est principium operis, vnus etiam habitus est qui elicit actum extrinsecum & intrinsecum. vnde eadē gratia est operans & cooperans, nec dicitur præueniens & subsequens propter ordinem gratiæ ad gratiam, sed propter ordinem effectus ad effectum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ratio illa procedit de forma quæ est intrinseca rei, & quasi constitutiua eius. sic autem gratia non dicitur esse forma virtutum, sed quasi principium a quo virtutes formaliter oriuntur.

gratiam, quæ non datur secundum aliqua merita, sed efficit omnia bona merita, inquit, Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid boni, s. ex nobis. Quis autem non videat prius esse cogitare, quàm credere? Nullus quippe credit aliquid, nisi prius cogitauerit esse credendum. B Si ergo cogitare bonum non est ex nobis, vt hic Apostolus tradit, nec credere, quamquam & ipsum credere nihil est aliud quàm cū assensione mentis cogitare. Hic videtur insinuare, quòd cogitatio bona præcedat fidem, & ita bona voluntas præueniat fidem, non præueniatur, quod prædictis aduersari videtur. Ad hoc autem dicimus, quòd aliquando cogitatio bona siue voluntas præuenit fidem, sed non est illa bona voluntas, vel cogitatio, qua recte viuitur. Illa enim sine fide & charitate non est. C Nam vt ait Aug. ad Anastasium. Sine spiritu non est voluntas hominis libera, cum cupiditatibus vincatur, non est libera ad bonum nisi liberata fuerit, non autem liberatur, nisi per spiritum sanctum charitas diffundatur in cordibus. Non est libera voluntas, nisi eam liberet gratia per legem fidei, idest non libera sine fide operante per dilectionem, & illam sufficienter habere bonum est. Non est enim fructus bonus, qui de radice charitatis non surgit. Si vero adsit fides operans per dilectionem, fit delectatio boni.

De illa cogitatione boni, quæ præcedit fidem plene disseritur.

B Illa autem cogitatio siue voluntas, quæ fidem & charitatem aliasq; iustificationes præcedit, non sufficit ad salutem nec ea recte viuitur, & hac voluntate cōcupiscitur illa bona voluntas, quæ est magnum bonum, ista vero non. Alia ergo est illa voluntas siue cogitatio, alia ista. Et sicut illa istam præcedit, ita illam præuenit intellectus. Vnde Aug. istam distinguens super illum locum psalmi. Concupiuit anima mea d. iust. tuas. † Psal. 118. C concupiui desiderare, inquit, non desideraui, videmus. n. ratione nonnunquàm quàm vtiles sunt iustificationes Dei, sed infirmitate præpediti aliquando non desideramus. Præuolat ergo intellectus, sequitur tardius aut nullus effectus, scimus bonum, nec delectat agere, & cupimus, vt delectet. Sic iste olim desiderare cōcupiscebat, quę bona esse cernebat, cupiens co-

¶ Ad quartum dicendum, quòd diuersitas virtutum & donorum accipitur tantum secundum diuersitatem actuum conueniunt autem actus in ratione merendi. vnde oportet quòd primum principium à quo rationem merendi habent, sit vnum, & quòd diuersitas eorum in genere & in specie, sit ex diuersitate actuū & obiectorum. F

¶ Ad quintum dicendum, quòd gratia in diuersis sacramentis datur ad diuersos effectus; secundum quod plures infirmitates ex peccato consequuntur, contra quas præcipue gratiæ sacramentales ordinātur, & ideo sicut differt virtus à virtute, per hoc quòd ordinatur ad diuersum actum, ita etiam differt vna gratia sacramentalis ab alia, per hoc quòd ad diuersos effectus ordinatur. vnde sicut ex multiplicatione virtutum non sequitur multiplicatio gratiæ, ita etiam ex multiplicatione sacramētorum non sequitur multiplicatio illius gratiæ de qua nunc loquimur, quia illæ etiam perfectiones quæ in diuersis sacramentis conferūtur, quædam emanationes sunt illius gratiæ de qua nunc loquimur, sicut & virtutes. Sed quia non habent propria nomina, ideo communiter nomine gratiæ nuncupantur.

rum habere delectationem, quorum potuit videre rōnem. Ostendit itaque quibus quasi gradibus ad eas perueniatur, prius.n.est, vt videantur quam sint vtiles & honestæ, deinde vt earum desideriū concupiscatur, postremo vt proficiente gratia delectet earū operatio, quarum sola ratio delectabat. Attende hunc ordinē gratiarum quem hic distincte assignat Aug. qualiter.s. intellectus bonorum præcedit concupiscentiam eorundem, & ipsa cōcupiscentia delectationem quæ fit per fidem & charitatem, qua habita, vere bona est voluntas; qua recte viuitur, ipsaque fidei comes est non præuia. Qui verba Aug. præmissa secundum hanc distinctionem considerat, nullam ibi repugnantiam fore animaduertit, nō ignorans etiam ante gratiam præuenientem & operātem, qua voluntas bona præparatur in homine, H præcedere quædam bona ex Dei gratia & lib. arbi. quædam etiam ex solo lib. arbi. quibus tamen vitam non meretur, nec gratiā qua iustificatur. Illius enim gratiæ percipiendæ quæ voluntatem hominis sanat, vt sanata legem impleat, nulla merita præcedunt. Ipsa est enim qua iustificatur impius, idest fit iustus qui prius erat impius, meritis autem impij non gratia, sed pœna debetur, nec ista esset gratia, si nō daretur gratuita, datur autem gratuita, quia nihil boni ante feceramus, vnde hoc meremur. Non negamus tamen multa ante hāc gratiam, & I præter hanc gratiam ab homine fieri bona per libe. arbit. vt tradit Augus. in responsionibus contra Pelagianos, vbi dicit homines per lib. arb. agros colere, domos ædificare, & alia plura bona facere sine gratia cooperante.

G

EXPOSITIO TEXTUS

HAec est gratia operās & cooperans &c. De qua, scilicet supra mentionem fecit cum dixit {Ipsa gratia præuenit &c.} {Voluntas est cum motus &c.} Sciendum quòd hic non diffinit voluntatem quæ est potentia, sed voluntatem quæ est actus. hoc enim cōmune est fere in omnibus potentijs animæ, vt eodem nomine potentia & actus nominetur, & sic fere per totum hic voluntas accipitur. {Sed ipsa meretur augeri &c.} De augmentu gratiæ eodem modo potest disputari, sicut de augmento charitatis de quo supra dictum est primo lib. dist. 17. {Cetera potest homo nolens &c.} Intelligendum est de actibus K exterioribus, non autem de interioribus, quia diligere nullus potest nisi volens. {Sequitur tardus, aut nullus affectus &c.} Iste affectus est per modum operationis præcedentis habitum virtutis, quæ ex sola deliberatione rationis procedit, sed affectus perfectus qui delectationem habet, est in operatione quæ sequitur habitum, quia signum oportet habitus accipere fientem in opere delectationem, vt in secundo Ethicorum Philosophus dicit.

DISTINCTIO XXVII.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam distinxit gratiam in operantem & cooperātem. Hic quærit ad qđ genus reducatur, vtrum scilicet sit actus vel qualitas mentis, ponens eandem quæstionem de gratia & virtute. vel quia eadem ratio est de vtroque, vel forte, quia huiusmodi opinionis fuit, quod gratia à virtute non differt. Diuiditur autem in partes duas. In prima mouet dubitationē. In secunda determinat eam. ibi {Hic videndum est, quod sit virtus &c.} Vbi etiā secundum quosdam 27. distinct. incipit.

¶ Circa primū duo facit. Primo, mouet quæstionem. Secundo, ostendit quæstionis dubitationem. ibi {Vt autē hoc aperte insinuari valeat &c.} Vbi quandam contrarietatem ex dictis Aug. colligit. Primo enim ponit verba eius in quibus dicit, opus virtutis esse bonum vsum lib. arb. Secundo ibi {Inquiritur in quibus bonis &c.} Ponuntur quædam verba eiusdem, in quibus dicit, bonū vsum libe. arbit. esse virtutem. quæ duo aduersantur, quia opus virtutis non est virtus, vnde si vsus lib. arbi. est virtus, non est opus virtutis. {Hic videndum est, quid sit virtus, &c.} Hic determinat dubitationem. Et primo determinat secūdum vnā opinionem, quòd virtus siue gratia non sit actus. Secundo, determinat secundū aliorum opinionem, quòd virtus sit actus. ibi {Alij vero dicunt virtutes esse &cæt.} Prima pars diuiditur in duas. In prima ostendit, quod virtus seu gratia non est actus. quo supposito, ostendit secundo, quomodo per gratiam quis mereri dicitur. quod dubium ex prædicta determinatione relinquitur, cum omne meritum in actu consistat. ibi {Cum ergo ex gratia dicitur esse &cæt.} ¶ Circa primum intendit talem rationem. Virtutis causa Deus in nobis est, & non nos: sed cuiuslibet actus nostri causa nos sumus: ergo nullus actus est virtus. si ergo gratia est virtus vel aliquid simile virtuti, gratia non est actus. Circa hoc aliter hoc modo procedit. Primo, probat hanc quòd virtutem solus Deus in nobis operetur. Secundo, assumit hanc quòd actus quilibet in nobis causatur ex libe. arbit. ibi {Si igitur gratia quæ sanat &c.} Tertio, concludit propositum. ibi {Propterea quidam non inerudite tradunt &c.} Primum ostendit tripliciter. Primo, de virtute in communi per eius diffinitionem. Secundo, de virtute iustitiæ per authoritatem Aug. ibi {Sicut de virtute

D.25.& 2.

Cap. 9 & med.

f Vtrum vna eademque sit gratia quæ dicitur gratia operans & cooperans.

HIc considerādum est cum prædictum sit per gratiam operantem & præuenientem, voluntatem hominis liberari ac præparari, vt bonum velit, & per gratiam cooperantem & G subsequentem adiuuari ne frustra velit, vtrum vna & eadem sit gratia, idest, vnum munus gratis datum quod operetur & cooperetur, an diuersa, alterū operans, & alterum cooperans. Quibusdā nō irrationabiliter videtur quòd vna & eadem sit gratia, idem donum, eadem virtus, quæ operatur & cooperatur, sed propter diuersos eius effectus dicitur operans, & cooperās. Operans enim dicitur inquantum liberat & præparat voluntatem hominis, vt bo- H num velit. Cooperans inquantum eandem adiuuat ne frustra velit, scilicet, vt opus faciat bonum, ipsa enim gratia non est ociosa, sed meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici.

DISTINCTIO XXVII.

A

Quid sit ipsa & quomodo mereatur augeri quæritur.

SI vero quæritur quomodo illa gratia præueniens mereatur augeri cum nullum meritum sit sine libe. arb. & quid sit ipsa gratia, an virtus, an non. Et si I virtus, an actus vel non. Vt hoc aperte insinuari valeat, præmittendum est, tria esse genera bonorum. alia nanque sunt magna. Alia minima. Alia media, vt August. ait in 1. libr. de retractationibus. Virtutes, inquit, quibus recte viuitur magna bona sunt.

virtute iustitiæ &c.} Tertio, de virtute fidei quam etiam gratiam nominari dicit.ibi {Nam de gratia fidei Ephesijs scribēs &c.} {Cum ergo ea gratia dicitur &c} Ostenso ꝙ gratia non sit actus. Hic ostendit quomodo per eam quis mereri dicitur. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit propositum. In secunda ex dictis colligit dubitationis solutionē.ibi {Ea præmissis iam innotescere nobis &c.}

¶Circa primum tria facit. Primo, ostendit ꝙ principaliter causa meriti est gratia. Secūdo, ostendit quomodo per eam quis mereri dicit, inquantum. videlicet. ꝑ eius actum quis meretur. ibi {Cum ergo dicitur fides mereri &c.} Tertio, concludit propositum.ibi {Ex muneribus itaq; virtutum &c.} {Alij vero dicunt &c.} Hic determinat quæstionem secundum aliam opinionem in contrariam partem. Et circa hoc tria facit. Primo, ponit eorum opinionem. Secundo, ponit probationes ipsorum. ibi {Quidam virtutes sint nutus &c.} Tertio, ponit responsiones ad alias probationes secundum primam opinionem.ibi {Quibus alijs respondentes &c.}

Species autem quorumlibet corporum sine quibus recte viui potest, minima bona sunt. Potentię vero animi sine quibus recte viui non potest, media bona sunt. Item virtutibus nemo male vtitur. Ceteris autem bonis, i. medijs & minimis non solum bene, sed etiam male quisq; vti potest, & ideo virtute nemo male vtit, quia opus virtutis est bonus vsus istorum, quibus etiam non nisi bene vti possumus. nemo autem bene vtendo male vtitur. non solum autē magna, sed etiam media & minima bona esse præstitit bonitas Dei. Ecce habes tria genera bonorum distincta.

In quibus bonis sit liberum arbitrium.

B Quæritur autem in quibus bonis contineatur lib. ar. de hoc August. in primo lib. retractationū ait ita. In medijs quidē bonis inuenitur liberum voluntatis arbitrium, quia

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur sex.

Primo. In quo genere sit virtus, vtrum scilicet in genere actus vel habitus.

Secundo. De diffinitione virtutis quam Aug. in litera ponit.

Tertio. Vtrum contingat secundum actum virtutis & gratiæ ex condigno vitam æternam mereri.

Quarto. Vtrum possit aliquis sibi mereri gratiam.

Quinto. Vtrum possit aliquis sibi mereri gratiæ augmētum.

Sexto. Vtrum vnus possit alij primam gratiam mereri.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum virtus sit habitus.

1.2.q.55.articulo.1.Et virtut.q.1.arti.1.Et 3.d.23 3.q.1.3. AD Primum sic proceditur. Videtur ꝙ virtus non sit habitus. vltimum.n. rei non ponitur in alio genere quam res ipsa, sed vt in 1. cœli & mun. Philosophus dicit. virtus est vltimū in re de potentia. ergo non est in genere habitus: sed in genere potentiæ. Text.113.

¶ 2 Præt. Potentiæ naturales non sunt magis perfectæ quam potentiæ rationales: sed potentiæ naturales possunt in suos actus sine habitibus medijs, vt patet in duro & molli. ergo multo fortius hoc possunt rationales potentiæ. ergo virtus vel est potentia vel est actus.

¶Si dicatur quòd in potentijs rationalibus requiruntur habitus vt potentiæ determinentur ad vnum.

¶ 3 Contra. Potentia determinata ad vnum, semper est in suo actu, nec in alteram partem inclinari potest: sed potentia rationalis perfecta per virtutem moralem, nō est semper in suo

Tex. 1. actu, cum non contingat semper agere, secundum Philosophū in 1. de somno & vigi. & quamuis etiam esset in aliquo actu, potest nihilominus in contrarium actum inclinari. ergo potentia rationalis non determinatur ad vnum per habitum.

¶ 4 Præt. Præmium respondet merito: sed meritum est ipse actus bonus lib. arb. cum igitur virtuti & gratiæ debeatur præmium, videtur quòd virtus vel gratia sit actus.

Cap. 3. ¶ 5 Præt. Medium est eiusdem generis cum extremis, sed virtus est media inter passiones, vt in 2. Ethic. patet. ergo videtur quòd virtus non sit in genere habitus: sed in genere passionis vel actus. nam & actiones animæ passiones dicuntur, vt in 6. prin. dicitur.

Cap. 6. In contrarium est quod Philosophus in 2. Ethico. dicit, ꝙ virtus est habitus electiuus immediate consistens &c.

¶ Præt. Ex virtutibus sumus boni. sed bonitatem gratuitam non habemus ex actibus. ergo virtus & gratia non est actus.

A Respondeo, dicendum, ꝙ cum effectus proportionetur suæ causæ, oportet actum potentiæ rationalis ipsi potentiæ proportionatum esse. In actu autem virtutis non solum consideratur substantia ipsius actus, sed etiam modus agendi: non enim qui caste operatur quocunq; modo castus est: sed qui faciliter & delectabiliter, vt ex 2. Ethi. habetur. delectatio autem ea conuenientia causatur, sicut & in sensibilibus patet, ꝙ coniunctio conuenientis cū conuenienti, facit delectationē. Oportet ergo quòd actus virtutis procedat à potētia adaptata & assimilata ad hunc actum. Hoc autem potentia rationalis non habet ex seipsa, cum sit ad vtrūlibet. Oportet ergo aliquid potētiæ superaddi, vt perfectionem eius, per quod talem actum educat vndecunque causetur, & hoc dicimus esse habitum virtutis, & ideo dicit Philosophus in 2. Ethi. ꝙ signū generati habitus oportet accipere neutrum in opere delectationem, hinc etiam est, ꝙ potentia perfecta per habitum virtutis, tendit in actum consimilem per modum cuiusdam naturæ. propter quod dicit Tullius ꝙ virtus est habitus modo naturæ, rationi consentaneus, sicut.n. grauitas deorsum tendit, Cap. 8. Cap. 3. In Prohe. vet. Teth.

C ita castitas casta operatur, hinc etiam est ꝙ in natura completa, cuius potentia ad malum flecti non potest, non requiritur habitus quo mediante agat, quia ipsa potentia ea seipsa proportionata est ad actum perfectum, vt in Deo patet, & sic patet ꝙ prima opinio veritatem continet. secunda vero & à dictis sanctorum discordat, & philosophiæ non conuenit: sed ex quibusdam authoritatibus praue intellectis ortum habuit.

¶Ad primum ergo dicēdum, ꝙ vltimum quod est aliquid rei, non reducitur in aliud genus: sed est in eodem genere, vel per se, sicut vltima pars lineæ, vel per reductionem sicut punctus ad lineam, sic autem virtus non est vltimum potentiæ: sed dicitur vltimum * eius per respectum ad actum, quia altissimū in quod potentia eleuari potest, est actus quem virtus elicit. *D.1171.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ potētiæ naturales sunt determinatæ ad suos actus ex seipsis, vnde non indigent habitu determinante, sicut potentiæ rationales, quæ ad vtrumlibet sunt.

D ¶Ad tertium dicendum, ꝙ quidam dicunt, ꝙ virtutes habent quosdam actus qui continui sunt, nec in eis est interpulatio, quamuis à nobis non sentiatur, non enim virtutes posse ociosas esse æstimant, sed actus est duplex, s. primus, vt esse actus formæ. & talis actus virtutis continuus est, manente.n. castitate continue manet esse castum. Et actus secundus qui est operatio, & hunc non contingit continuum esse. Hic.n. actus non tantum est virtutis, sed potentiæ quam perficit, sicut nulla forma quæ non est per se subsistens, habet operationem, præter communicationem subiecti, nec cōtingit actum aliquem esse vel operationem ex lib. arbi. & præcipue cum electione, sine qua virtutis actus esse non potest, quin à nobis percipiatur. Et ideo aliud dicendum est, ꝙ natura potentię per habitum non tollitur, potētię autem rationalis natura est, vt cogi ad vnum non possit, vnde etiam si virtute perficiatur, in ipsa erit agere

B vel non agere, vel hoc aut contrarium agere, & non oportet quòd continue sequatur inclinationem virtutis: habet enim actus virtutis aliquid in potentia, vt scilicet ex necessitate nō sit, & aliquid ab habitu, vt scilicet faciliter fiat.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ alio modo respondet pręmium gratię & merito, gratię enim respondet & virtuti sicut ei, vnde in actu est efficacia merendi: vnde secundum ꝙ ex maiori gratia procedit actus virtutis, efficacior est in merendo, ipsi autem actui qui meritum dicitur respondet, sicut ei quo per se meretur, quia vt in 1. Ethic. dicitur. quod quemadmodum in olimpiadibus nō optimi & fortissimi coronantur, sed agonizantes, horum autem quidam scilicet qui vincunt, ita & eorum qui in vita bonorum & optimorum operantes illustres fiunt, quod etiam scientię Apostoli congruit. 2. Thi. 2. Non coronabitur nisi qui legitime certauerit. C. 8. 10.

¶Ad quintum dicendum, ꝙ medium dicitur de virtute dupliciter. s. essentialiter & effectiue. essentialiter quidē non est me-

dium inter duas passiones: sed inter duos habitus vitiosos, quibus aliqualiter ad passiones nos habemus. nec hoc est essentiale virtuti, cum aliqua virtus inueniatur quæ hoc modo non est medium, s. iustitia, vt ex 5. Ethi. patet. (Cap. 1.) Iustitiæ. n. quasi æqualitati & medio opponitur abundantia eius qui plus habet q̃ iustum sit, qui ex hoc ipso iniustus est vitium iniustitiæ habens, & etiã defectus illius qui defraudatus est, q defectus vitium in eo non est, & ita iustitia non est mediũ inter duo vitia. Effectiue vero dicitur medium inter passiones, qa in passionibus medium inuenit, vnde nõ oportet q̃ sit in genere passionis.

& male illo vti possumus, sed tamen tale est vt sine illo recte viuere nequeamus. Bonus autẽ vsus eius iam virtus est, quæ in magnis repetitur bonis, quibus male vti nullus potest, & quia bona & magna & media & minima ex Deo sunt, sequitur vt ex Deo sit etiam bonus vsus liberæ (G) volũtatis qui virtus est, & in magnis numeratur bonis. Attende diligenter quæ dicta sunt & confer in vnum. Sic enim aperietur quod supra quærebatur. Dixit equidem opus virtutis esse, bonum vsum illorum bonorum, quibus etiam non bene vti possumus, i. mediorum, in quibus posuit liber. arbitrium, cuius quoq; bonum vsum dixit esse virtutẽ, quod si est. non est ergo opus virtutis qd̃ supra dixit, quia aliud est virtus, aliud opus eius.

b De virtute quid sit & quid actus eius.

HIc videndũ est quid sit virtus & quid sit act⁹ vel opus eius. Virtus est, vt ait Aug. bona qualitas mentis, qua recte viuit, & qua nullus male vtitur, quam Deus solus in homine operatur, ideoq; opus Dei tantũ est, sicut de virtute iustitiæ Aug. docet super illum locum psalmi. Feci iudicium & iustitiam, ita dicens. iustitia magna virtus animi est, quam non facit in homine nisi Deus. Ideoq; cũ ait propheta ex persona ecclesiæ. Feci iusti-

ARTIC. II.

b Vtrum diffinitio virtutis posita ab Augus. sit conueniens.

1. 2. q. 55. ar. 4. Et virt. q. 1. art. 2. Cap. 3. AD Secundum sic proceditur. Videtur q̃ Aug. inconuenienter virtutem diffiniat. Sicut enim in 2. Topi. dicitur. (H) Nullum genus denominatiue prædicatur de sua specie: sed bonitas est genus virtutis, est enim virtus, vt Philosophus in 1. Ethic. dicit, qua quis bonus est, & quæ opus bonum reddit. ergo inconuenienter dicitur virtus bona qualitas.

¶ 2 Præter. Illud quod transcendit genus non debet poni vt differentia generis, sed bonum transcendit genus qualitatis, cum sit conuertibile cum ente. ergo inconuenienter ponitur vt differentia qualitatis, cum dicitur bona qualitas mentis.

¶ 3 Præt. Subiectum quod ponitur in diffinitione alicuius accidentis debet esse conuertibile cum illo: sed mens non hoc modo se habet ad virtutem, non enim omnis virtus est in mẽte, sicut in subiecto: sed quædam in concupiscibili, quædam in irascibili & sic de alijs., ergo inconuenienter ponitur mens, vt subiectum commune virtutis in eius diffinitione.

¶ 4 Præt Illud quod est alicuius speciei proprium, non debet (I) poni in diffinitione generis: sed rectitudinem appropriat sibi (Dialog. de Verit. c. 1.) iustitia. Vnde Ansel. dicit q̃ iustitia est rectitudo voluntatis propter se seruata. ergo inconuenienter in diffinitione virtutis communis, ponitur, qua recte viuitur.

¶ 5 Præt. Quicunq; superbit de aliqua re, male vtitur ea: sed multi de virtutibus superbiunt, quia vt Aug. in regula dicit. Superbia etiam bonis operibus insidiatur, vt pereant. ergo falsum est quod dicitur, qua nullus male vtitur.

¶ 6 Præte. Quicunque recte viuit non male vtitur. cum ergo dixerit virtutem esse qua recte viuitur, superflue addidit, qua nullus male vtitur.

(De Verb. apostol. ser. 15.) ¶ 7 Præt. Aug. dicit. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te: sed iustificatio non nisi per virtutem. ergo falsum est quod sequitur, quam Deus in nobis operatur.

¶ 8 Præt. Cuicunq; diffinitio conuenit & diffinitum: sed gratia non est virtus, vt supra dictum est, & tamen huiusmodi (K) diffinitio conuenit sibi. ergo hæc non est diffinitio virtutis.

¶ 9 Præt. Vni rei vnica debet esse diffinitio, sicut & vnum esse. si ergo quædam aliæ diffinitiones de virtute assignentur, si illæ conuenientes sunt, videtur quòd ista sit incompetens.

Respondeo, dicendum, quòd Aug. hic non intendit diffinire quamlibet virtutem, sed virtutem infusam, & hanc completissime diffinit, ponendo formalia ipsius, s. genus & differẽtiam cum dicit. Bona qualitas, & subiectũ quod est materia in qua, cum dicit. Mentis, & actum qui est etiam finis virtutis, cum dicit Qua recte viuitur &c. Et causam efficientem, cum dicit. Quam Deus in nobis &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ aliter est in nominibus illis quæ exprimunt formas generales, & quæ exprimunt formas
* D. 1078. 360. 412. speciales. Forma enim specialis quæ informat subiectum aliquod, non informatur alia forma eiusdem rationis, sicut * color non informatur colore, sed forte luce, vnde non potest dici (F) color coloratus: sed forte clarus. Et similiter nec albedo colorata, contingit autem q̃ illud quod est perfectio vnius * (* D. 1010. 300.) secundum vnam rationem sit perfectum ab alio secundum rationem aliam, sicut lux perficit colorem, & color perficit superficiem, & superficies corpus, cuius terminus est, & ideo perfectio potest dici perfecta. Et similiter in omnibus alijs q̃ exprimunt perfectionẽ in communi sicut est hoc nomen bonum * (* D. 299.) & inde est q̃ virtus quæ dicitur bonitas animæ secundum q̃ perficit eam, potest dici bona secundum q̃ est perfecta quodã (Lib. 2. de lib. ar. c. 18.) alio * vt ordine ad finem & regula rationis, a quibus formã habet, & in speciem trahit. (* D. 63. 1171.)

¶ Ad secundum dicẽdum, q̃ quàmuis bonum conuertatur cũ ente, tamen quodam speciali modo inuenitur in rebus animatis & habentibus electionem, vt in 5. Metaph. dicit. (Tex. 19.) Cuius ratio est, quia bonũ dicitur ex ratione finis, & ideo quàmuis inueniatur in omnibus in quibus est finis, tamen specialius inuenitur in illis, quæ finem sibi præstituunt, & intẽtionem finis cognoscunt, & inde est q̃ habitus electiui ex fine speciem sortiuntur, & propter hoc horum habituum bonum & malum sunt differentiæ constitutiuę, non quidem prout communiter sumuntur, sed per modum iam dictum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in diffinitione accidentis non debet poni nisi subiectum eius. quàmuis autem contingat virtutem in aliqua potentia, vt in subiecto esse quę essentialiter mens non est, non tamen habet quòd sit subiectum virtutis, nisi inquantũ aliquid mentis & rationis participat. vnde Philosophus in 1. Ethic. dicit q̃ rationale est subiectum virtutis, vel rationale essentialiter, vel rationale per participationem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Ansel. videtur diffinire iustitiam non quę est specialis virtus: sed iustitiam generalem, quę à philosopho legalis dicitur, & est idem cum virtute, differens ratione tantum, vt ex 5. Ethi. patet. (Cap. 3.) Si tamen pro iustitia speciali sumatur, sciendum est quòd rectitudo potest accipi dupliciter. vel secundum commensurationem rei ad rem, & sic rectitudinem vendicat sibi iustitia, quę æqualitatem in datis & acceptis constituit, vt in 5. Ethic. dicitur. (Cap. 5.) aut secundum commensurationem actus ad finem & ad iudicium rationis, & sic rectitudo cuilibet virtuti conuenit, & ita sumitur hic.

¶ Ad quintum dicendum, quòd vti aliquo dicitur dupliciter. Vel sicut forma quæ est principium vsus hoc modo virtute nullus male vtitur, quia ex hoc ipso quòd est vsus à virtute procedens malus esse non potest. Vel sicut obiecto, & hoc modo virtutibus male vti contingit, sicut patet de illis qui de eis superbiunt.

¶ Ad sextum dicendum, q̃ recte viuere contingit duobus scilicet virtute & lib. arb. sed lib. ar. contingit male vti, & ideo ad (K) differentiam eius additur, qua nemo male vtitur, quamuis enim qui recte viuit non male vtatur, non tamen quomodocunque recte viuitur tale est, vt eo nullus male vtatur.

¶ Ad septimum dicendum, q̃ Deus non iustificat non sine nobis consentientibus, quia non cogit ad virtutem, vt Dam. dicit. (Li. 2. de bono. c. 12.) Iustificat tamen nos sine nobis virtutem causantibus.

¶ Ad octauum dicendum, q̃ si stricte accipiatur hęc diffinitio, gratię non conuenit, quia per hoc quod dicitur, qua recte viuitur, ostenditur virtus esse principium rectę operationis, nõ enim sumitur hic recte viuere, secundum q̃ est esse viuentis: sed secundum q̃ est operatio rei viuę. gratia autem non est principium recti operis, nisi mediante virtute, & ideo non est illud quo immediate recte viuitur.

¶ Ad nonum dicendum, q̃ si accipiatur diffinitio rei quę complectitur totum esse rei secundum q̃ ex omnibus causis cõstituitur quę est perfecta diffinitio, tunc vnius rei nõ potest esse nisi vna diffinitio. dicta autem diffinitio virtutis, complectitur

omnes

omnes causas eius, vt dictum est, inueniuntur autem & aliæ quæ aliquas harum exprimunt, sicut illa philosophi, habitus electiuus in medietate consistens &c. quæ exprimit formalia virtutis & actum eius, & illa quæ est in 7. Phys. dispositio perfecti ad optimum exprimit ordinem ad finem. Et diuersæ descriptiones, diuersas conditiones virtutis exprimunt, & ideo non est inconueniens si de virtute plures diffinitiones dantur.

2.Eth c.6. [illegible]a.17.

tiam, non ipsam virtutem quam non facit homo, sed opus eius intelligi voluit. Ecce aperte insinuatur hic, quòd iustitia in homine non est opus hominis, sed Dei, quod & de alijs virtutibus itidem intelligendum est.

De fide itidem dicit quòd non est ex hominе, sed ex Deo tantum. B

NAm de gratia fidei ephesijs scribens Apostolus, similiter fidem non ex homine, sed ex Deo tãtum esse asserit inquiens, Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum est: qđ à sanctis ita exponitur. hoc idest fides non est ex vi naturæ nostræ, quia donum Dei pure est. Ecce & hic manifeste traditur ꝙ fides non est ex libertate arbitrij, siue ex arbi. voluntatis, quod superioribus consonat, vbi dictum est gratiam præuenientem, vel operantem esse virtutem quæ voluntatem hominis liberat & sanat. Vnde Aug. in lib. de spiritu & litera C ait. Iustificati sumus non per liberam voluntatem, sed per Christi gratiam, non ꝙ sine voluntate nostra fiat, sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, vt sanet gratia voluntatem, & sana voluntas impleat legem.

De gratia quæ liberat voluntatem, quæ si virtus est, virtus non est libe. arbit. & sic non est motus mentis.

SI igitur gratia quæ sanat & liberat volũtatem hominis, virtus est vel vna vel plures, cum ipsa gratia non sit arbitrio voluntatis, sed eam potius sanet ac præparet, vt bona sit, consequitur vt virtus non ex libe. sit arbit. & ita non sit motus vel affectus mentis, cum omnis motus vel affectus mentis sit ex lib. arb. sed bonus ex gratia & libe. arbit. malus vero ex libe. arbi. tantum, vt enim ait August. in primo lib. retractationum. Homo sponte & libe. arbit. cadere potuit, non etiã resurgere. Item in lib. de dua-

ARTIC. III.

Vtrũ aliquis possit mereri ex condigno vitam æternã per actus virtutis.

1.2.q.114. art.3. AD Tertium sic proceditur. Videtur ꝙ aliquis non possit ex cõdigno vitam æternam mereri per actus virtutis. Primo per id qđ habetur ad Rom. 8. Nõ sunt condignæ passiones &c. sed per passiones quas sancti sustinẽt, maxime merentur: videtur ꝙ nullus ex condigno vitã æternam mereatur.

¶ 2 Præt. Condignũ importat æqualitatẽ
Ca.6.to.3. dignitatis. sed impossibile est ꝙ actus humanus equetur in dignitate præmio vitæ æternæ, quod est ipse Deus. ergo videtur quòd nullus ex condigno vitam æternam mereri possit.

¶ 3 Præt. Ille qui reddit quod debet non meretur vltimum præmium: sed homo bene operans reddit quod debet, vt dicitur Luc. 17. Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis dicite serui inutiles sumus &c. ergo videtur quòd nullus ex cõdigno, recte viuendo, vitam æternam mereatur.

¶ 4 Præt. A quocunq; quis meretur, ille debitor sibi efficitur, D quia præmium merito debetur: sed Deus nõ potest effici debitor. ergo apud ipsum nihil ex condigno mereri possumus.

¶ 5 Præt. Nullus meretur premium apud eum qui eius opere nec iuuatur nec iuuari potest, sed Deus nostris bonis operib⁹ non iuuatur, quia bonorum nostrorum non eget, vt in Psal. 15. dicitur. ergo videtur ꝙ apud ipsum mereri non possumus.

Sed contra. nihil ex iusto iudicio redditur nisi quod quis meretur: sed vita æterna quæ corona iustitiæ dicitur, quia pro ea redditur ex iusto iudicio: sicut depositum redditur. 2. Tim. 4. In reliquo reposita est m. &c. ergo aliquis coronam iustitiæ meretur.

¶ Præt. Sicut se habet culpa ad pœnam, ita & opus virtutis ad gloriam, sed culpa ex condigno pœnam ęternam meretur. ergo & actus virtutis ex condigno vitam æternam meretur.

Respondeo, dicendum, ꝙ circa hoc sunt duæ opiniones. E Quidam. n. dicunt, ꝙ aliquis vitam æternam non potest mereri ex condigno: sed ex congruo. Alij vero dicunt, ꝙ etiam ex condigno potest quis vitam æternam mereri per actus virtutum, dicitur autem aliquis mereri ex condigno, quando inuenitur æqualitas inter præmium & meritum, ſm rectam æstimationem. Ex congruo autem tantum quando talis æqualitas non inuenitur: sed solum secũdum liberalitatem dantis munus tribuitur quod dantem decet. videtur autem vtrique quantum ad aliquid verum dicere. Est. n. duplex æqualitas, s. quantitatis & æqualitatis proportionis. secundum quãtitatis æqualitatem ex actibus virtutum vitam æternam ex cõdigno non meremur, non. n. tantum bonum est in quantitate actus virtutis, quantum præmium gloriæ, quod est finis eius. secun-
*D.883. dum autem æqualitatem * proportionis ex condigno meremur vitam æternam. Attenditur enim æqualitas proportionis quando æqualiter se habet hoc ad illud, sicut alius ad alterum, non autem maius est Deo vitam æternam tribuere quã nobis actum virtutis exhibere, sed sicut hoc congruit huic, ita illud illi, & ideo quædam proportionis æqualitas inuenitur inter Deum præmiantem & hominem merentem, dum tamẽ præmium referatur ad idẽ genus. n. quo est meritũ, vt si præmium est quod omnem facultatem humanæ naturæ excedit, sicut vita æterna, meritum etiã sit per talem actum in quo refulgeat bonũ illius habitus q. diuinitus infunditur Deo nos consignans. Illi tamẽ qui dicunt nos ex cõdigno vitam æternã posse mereri, verius dicere videntur. Cum enim sit duplex species iustitiæ, vt in 5. Ethi. Philosophus dicit. s. iustitia distributiua & cõmutatiua quæ est in contractibus, vs in emptore & venditore. Iustitia cõmutatiua respicit æqualitatem arithmeticam quæ tendit in æqualitatem quantitatis. Iustitia vero distributiua æqualitatem respicit geometricam, quæ est æqualitas proportionis. In redditione autẽ præmij ad merita magis seruatur forma distributionis, cum ipse vnicuique secundum opera sua reddat quam cõmutationis, cum Deus à nobis nihil accipiat, quamuis à sanctis quandoq; inueniatur metaphorice dictum ꝙ bonis operib⁹ regnum cœlorũ emitur, inquantum Deus accipit opera nostra vt acceptans ea, & ideo verius dicitur, ꝙ ex condigno meretur quam ꝙ non ex condigno. Cap. 2.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Apostolus per dictum D suum intendit excludere æqualitatem quantitatis, quia non est tanta acerbitas præsentium passionum, quam gaudium futuræ gloriæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non requiritur ad condignitatem distributiuæ iustitiæ ęqualitas quantitatum, sed proportionis tantum, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam reddendo quod debet, meretur aliquis, in hoc enim aliquis apud Deum meretur, in quo etiam vita laudabilis apud homines constituitur. actus autem iustitię est laudabilis sicut & aliarum virtutum, vnde etiam actus iustitię meritorius est, quãuis quidam hoc quondam negauerunt, & tamen actus iustitię in redditione debiti etiam quod homini debetur consistit, quamuis enim illud quod reddit quod debitum est alteri suum non sit, nihilominus tamen modus operationis in quo fundatur & ius merendi, & laus ipsius reddentis est, qui voluntarie, & propter bonum iustitię reddit. E

¶ Ad quartum dicendum, quòd Deus non efficitur * debitor nobis, nisi forte ex promissio, quia ipse bona operantibus pręmium repromisit, & ideo non est inconueniens, si ab ipso quis mereri possit, ex quo aliquo modo debitor est. Vel dicendum quod in iustitia commutatiua ille apud quem quis meretur, efficitur debitor ei quod meretur, vt patet in illis, qui operationes suas locant in seruitium aliorum, sed in iustitia distributiua non requiritur ratio debiti ex parte eius qui distribuit: potest enim ex liberalitate aliqua distribuere, in quorum tamen distributione iustitia exigitur, secundum quòd diuersis, prout eorum gradus exigit, proportionabiliter tribuit. *D.431.

¶ Ad quintum dicendum, quòd illud tenet in iustitia commutatiua: sed in distributiua non est necessarium.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum aliquis possit mereri gratiam.

AD Quartum sic proreditur. Videtur, quod aliquis gratiam mereri possit. Iustificatio enim non fit nisi per gratiam, 1.2.q.114. ar.5.Et côt. 3.c.149.
sed in litera dicitur quod fides meretur iustificationem. ergo per actũ fidei aliquis gratiam meretur.
¶ 2 Præt. Aliquis bene vtendo re temporali quam ab aliquo domino accepit, meretur rẽ prius acceptam, vt equum aut aliquid huiusmodi: sed vsus gratiæ non est minoris efficaciæ in merendo, quàm vsus rei temporalis. ergo aliqs bene vtẽs gratia quã accepit, ipsam meretur.
¶ 3 Præt. Oratio qua quis orat pro se, & de his quæ expediũt ad salutem, mereĩ exaudiri à Deo, vt Aug. dicit: sed si aliquis in gratia existens oret, vt si cõtingat eum à gratia decidere quòd gratia sibi reddatur, pro se petit maxime expediens ad salutẽ. ergo meretur gratiã recuperare. Sup Io.c.9

bus animabus. Animæ si libero ad faciendum & non faciendum motu animi carent, si deniq; hir abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur, earum peccatum tenere non possumus. Hic aperte ostenditur quod motus animi siue ad bonum siue ad malũ ex lib. arb. est. Ideoq; si gratia vel virtus motus mentis est, ex lib. arb. est. Si vero ex libe. arbi. vel ex parte est, iam nõ solus Deus sine homine eam facit. Propterea quidam non inerudite tradunt, virtutem esse bonam mentis qualitatem, siue formam, quæ animã informat, & ipsa non est motus vel affectus animi, sed ea lib. arb. iuuatur, vt ad bonum moueatur & erigatur, & ita ex virtute & li. arb. nascitur bonus motus vel affectus animi. Et exinde bonum opus procedit exterius. Sicut pluuia rigatur terra, vt germinet & fructum faciat, nec pluuia est terra nec germen, nec fructus, nec terra, germen vel fructus, nec germen fructus. Ita gratis terræ mentis nostræ, idest arbitrio voluntatis infunditur pluuia diuinæ benedictionis, i. inspiratur gratia, quod solus Deus facit, non homo cum eo, quia rigatur voluntas hominis, vt germinet & fructificet, i. sanatur & præparatur, vt bonum velit secundum quod
G dicitur operans, & iuuatur vt bonum faciat, secundum quod dicitur cooperans, & illa gratia virtus non incongrue nominatur, quia voluntatem hominis infirmam sanat, & adiuuat.

Quo sensu dicantur ex gratia incipere bona merita, & de qua gratia hoc intelligatur.

CVm vero ex gratia dicuntur esse bona merita & incipere, aut intelligitur gra-
H tia gratis dans, idest Deus, vel potius gratia gratis data quæ voluntatem hominis præuenit. Non. n. magnũ esset si hęc à Deo diceren

¶ 4 Præt. Si Deus dat alicui gratiã, aut dat digno, aut indigno. Si dat indigno insipiens & iniustus est, quod impossibile est. ergo dat digno: sed nullus est dignus habere aliquid nisi quod hoc meruit. ergo quicunque accipit gratiam, prius meruit eam.
¶ 5 Præt. Non est minor ordo iustitiæ apud Deum in distributione gratiæ, quàm in distributione bonorum naturaliũ: sed Plato dicit quod formæ non dantur à datore, nisi secundum merita naturæ, ergo nec gratia infunditur, nisi secundum merita recipientium. In Timeo.
I Sed contra. Illud quod meritis redditur, non gratis datur: sed quod gratis non datur non est gratia. ergo gratia meritis non redditur.
¶ Præter. Illud quod est principium omnis meriti, non cadit sub merito: sed gratia est huiusmodi. ergo &c.
Respondeo, dicendum, quod in omni qui meretur, exigitur vt actus eius sic aliquo modo proportionatus ad id quod meretur, nullus enim meretur nisi id quod secundum suam conditionem potest eum contingere, sicut seruus non meretur à domino, vt in hęreditate filiorum admittatur: sed vt mercedem suam recipiat. gratia vero omnino conditionem humanæ naturæ excedit, quod patet ex eius effectu, quia ducit in finem quem nulla creata natura per se attingere potest, propter quod dicitur 1. Corin. 11. Quòd oculus non vidit &c. Vnde bonum gratiæ nullo modo sub merito cadere potest, eius qui in puris
K naturalibus est, & multo minus eius qui peccato deprimitur: sed tamen opera bona ante donum gratiæ facta, præmio suo sibi proportionato non carent, causant. n. quandam habilitatem ad gratiam, & secum etiam quandam honestatem & io-
* D.950. cunditatem * & pulchritudinem habent, in quibus præcipue eorum præmium consistit, & aliqua etiam per accidens causant, vt bonorum temporalium affluentiam, aut aliquid huiusmodi, quia frequenter, vt Greg. dicit. Deus in hoc mundo remunerat eum, qui præmium futuræ gloriæ non meretur, vt sic nullum bonum irremuneratum inueniatur. Moral. li.5. cap.1.
¶ Ad primum ergo dicendum, quod pro tanto fides dicitur mereri iustificationem, quia in iustificatione primo apparet motus fidei. Oportet enim accedentem ad Deum credere quia est. Hæb. 11. Non autem ita quod iustificatio sub merito cadat.
¶ Ad secundum dicendum, quod in iustitia commutatiua cõtingit quandoque quod præmium, vel id quod est loco præmij præcedat meritum, vt patet in emptione & vẽditione, qui. n. rem emptã prius accipit quàm pretium soluat, quodammodo præmium
F ante meritum accipit, quod etiã magis patet in eo, qui prius accipit præmium laboris sui, quam laborẽ impendat in obsequium alicuius. In iustitia autem distributiua hoc non potest accidere, eo quod in præmium redditur secundum gradum & dignitatem personæ, & ideo secundum illud quod præcedit meritum, oportet quod præmium attendatur, ex quo quidam constituitur in tali dignitate, vnde cum gratia pro modum iustitiæ distributiuæ diuersis hominibus à Deo datur, nõ potest esse quod aliquis ex sequentibus actibus mereatur gratiã prius acceptam.
¶ Ad tertium dicendum, quod qui sic orat, non meretur sibi gratiã restitui post amissionem, quia per sequens peccatum oratio præcedens mortificatur, sicut & alia bona merita, nec oratio efficax est ad petendum, quia nõ instanter orat: sed orationem peccãdo interrumpit.
¶ Ad quartum dicendum, quod indignũ potest sumi dupliciter, vel negatiue tantum, & sic Deus dat gratiã indignis, quia his qui non sunt sufficienter ad hoc digni: sed tamẽ habent aliquam dispositionem ad recipiendum, ex quo dicuntur quodammodo ex congruo gratiam mereri, nec ex hoc sequitur quod sit iniustus, sed liberalis. Vel sumitur contrarie, vt dicantur indigni qui habent voluntatem resistentem gratiæ, & talibus gratiam non infundit, quia ad virtutem non cogit, vt Dam. dicit. Li.2. de hoc to.c.12.
¶ Ad quintum dicendum, quod potentia materiæ est proportionata ad receptionem formæ, & ideo dispositiones ipsius & habilitates cõuenienter possunt merita nominari: sed gratia excedit omnem, proportionem naturæ, vnde actus naturales non possunt merita respectu gratiæ dici, sed dispositiones remotæ tantum.

ARTICVLVS V.

e Vtrum aliquis possit mereri augmentum gratiæ.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quod aliquis non possit gratiæ augmentum mereri. Efficacia enim merendi attenditur secundum quantitatem radicis, sed si aliquis per actum minoris gratiæ maiorem gratiam meretur, efficacia merendi excederet radicem gratiæ. ergo non contingit augmentum gratiæ mereri. 1.2.q.114. arti.8.
K ¶ 2 Præter. Quilibet actus meritorius meretur hoc quod sub merito cadit. si ergo contingit augmentum gratiæ mereri, sequitur quod quolibet actu meritorio gratia augmentabitur, quod falsum est.
¶ 3 Præt. Ex eisdem principijs ex quibus aliquid innascitur, & augmentatur. Cum igitur principium gratiæ sub merito non cadat, videtur quòd nec augmentum eius.
¶ 4 Præt. Nullus meretur illud quod est in eius potestate, sed in potestate habentis gratiam, est vt non tantum in eo quod est persistat: sed vt in melius proficiat. ergo ipsum profectum gratiæ non contingit mereri.
¶ 5 Præt. Actus remuneratus non expectat vlterius præmiũ: sed si contingeret augmentum gratiæ mereri gratia augmentata: actus ille remuneratus foret. ergo ei vlterius præmium non deberetur, quod est inconueniens.
Sed contra. est quod Augustin. dicit quòd gratia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici, & ita augmentum gratiæ sub merito cadit. Epi. 106. Tom. 2.

¶ Præt.

¶Præt. Magis est gratiam perfici quam gratiam augeri: sed gloria cadit sub merito, quę nihil aliud est quàm perfecta gratia. ergo & augmētum gratiæ sub * merito cadit. * D. ßßt.

Respondeo, dicendum, quòd sicut culpæ redditur duplex pœna. Vna quæ comitatur ipsam culpam, vt conscientiæ remorsus & huiusmodi, secundum qđ Aug. dicit in lib. confess. quòd inordinatus animus sibiipsi est pęna. Alia quæ infligitur exterius à iudice Deo vel homine, ita etiam duplex est pręmium respōdens merito. Vnum quod comitatur ipsum actū meritorium, vt ipsa delectatio boni operis & similia. Aliud quod pro bono opere redditur a Deo vel homine, vt vita æterna, & quicquid hoc modo redditur. Ad hoc autē duplex præmium diuersimode actus meritorius ordinatur, quia ad primum præmium est proportionatus secūdum formam suā, v. gra. ex hoc ipso ꝙ est actus ab habitu perfecto procedens, delectabilis est, vnde in principio actus reducitur sicut in causam: sed ad præmium qđ exterius redditur, ordinatur secundū proportionē dignitatis tantum, vt qui tantū meruit, tantū remuneretur in quocunqꝫ bono, & qui tantum peccauit, tantum puniatur: secūdum hoc ergo dicen, quòd per actum meritorium contingit mereri augmentum gratiæ, sicut præmium concomitans naturam actus meritorij, cum naturale sit, vt omnis actus possit in acquisitionem vel augmētum similis habitus, vel effectiue vel dispositiue.

Lib. 1. c. 12.

¶Ad primum ergo dicendum quòd quàmuis pręmium quod quis meretur sit maius quam gratia qua meretur, non tamen sequitur quòd sit maior efficacia merendi in actu, quàm exigat gratia informans actum. Constat enim quòd per actum meritorium charitate informatum, meretur quis charitatem perfectam, qualis est charitas patriæ, quæ longe maior est charitate viæ, eliciente actum meritorium. Cum enim dicitur ꝙ efficacia merendi in actu meritorio respondet quantitati gratiæ, non intelligitur commensuratio quantitatis præmij ad principium merendi secundum æqualitatem, sed proportionalitas quædam actus meritorij, ad principium merēdi, quia quanto charitas & gratia maior est, tanto cōtingit per actum meritorium maius præmium mereri.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ quando actus meritorius se habet ad præmium solum in ratione meriti, tunc verum est ꝙ sicut quis per vnum actum eiusdem rationis meretur præmium, ita & per alium. Secus autem est quando actus meritorius se habet ad præmium non solum, vt meritum: sed quodammodo vt causa, & sic se habet actus meritorius ad augmētum gratiæ, vnde non oportet quòd quilibet actus meritorius augmentum gratiæ mereatur, quia non in quolibet actu meritorio inuenitur illa conditio, per quam ex actu consequitur augmentum habitus: sed solum in illo actu quo quis vtitur, accepta gratia secundum proportiones suarum virium, vt in nullo gratia Dei desit per negligentiam, vt in primo libro. dist. 17. dictum est.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ tam augmentum gratiæ q̄ etiam ipsius infusio est à Deo: sed tamen aliter se habent actus nostri ad infusionem gratiæ, & augmentum ipsius, quia ante infusionem gratiæ, homo nōdum est particeps diuini esse, vnde actus sui sunt omnino improportionati ad merēdum aliquod diuinum, quod facultatem naturæ excedat: sed per gratiam infusam constituitur in esse diuinum, vnde iam actus sui proportionati efficiuntur ad promerendum augmentum, vel perfectionem gratiæ.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ homo habēs gratiam non dicitur posse proficere in melius, quasi ipse gratiā sibi augmentet, cum augmentum gratiæ à Deo sit. Sed quia homo potest per gratiam acceptam augmentum gratiæ mereri disponendo se, vt maioris gratiæ capacior fiat.

¶Ad quintum dicendum, ꝙ præmiū concomitans actum nō excludit vlterius pręmium, quod per actū redditur, sicut per hoc ꝙ aliquis delectationem ex actu virtutis sentit, non amittit vitæ æternæ præmiū, cum non sit eadē ratio præmij vtrobiqꝫ, ita etiam per hoc ꝙ actum meritorium sequitur augmētum gratiæ, non impeditur remuneratio quę consistit in adeptione gloriæ.

tur esse, à quo sunt omnia, sed potius eius gratia gratis data intelligitur ex qua bona merita incipiunt, quæ cum ex sola gratia esse dicantur, non excluditur lib. arbi. quia nullum meritum est in homine quod non sit per lib. ar. Sed in bonis merēdis causæ principalitas gratiæ attribuitur, quia principalis causa bonorum meritorum est ipsa gratia qua excitatur libe. arbit. & sanatur, atque iuuatur voluntas hominis vt sit bona. B

Quòd bona voluntas gratia principaliter est & etiam gratia est, sicut & omne bonum meritum.

QVæ ipsa etiā donum Dei est, & hominis meritum, immo gratię, quia ex gratia principaliter est, & gratia est. Vnde Aug. ad Sixtum præsbyterum. * Quid est meritum hominis ante gratiā? Cum omne bonum nostrum meritum non in nobis facit nisi gratia. Ex gratia enim vt dictum est, quæ præuenit & sanat arbitrium hominis, & ex ipso arbitrio procreatur in anima bonus affectus siue bonus motus mentis, & hoc est primum bonum hominis meritū. Sicut verbi gratia ex fide, virtute C

* Epist. 105.

& hominis arbitrio generatur in mente, motus quidam bonus & remunerabilis. s. ipsum credere. Ita ex charitate & libe. arbi. alius quidam motus prouenit, scilicet diligere, bonus valde. Sic de cęteris virtutibus intelligendum est, & isti boni motus, vel affectus, nisi merita sunt & dona Dei, quibus meremur & ipsorum augumentationem & alia quæ consequenter hic & in futuro nobis apponuntur. B

Ex qua ratione dicitur fides mereri iustificationem & alia.

CVm ergo dicitur fides mereri iustificationem & * vitam æternam, ex ea ratione dictum accipitur, quia per actum fidei meretur illa. Similiter de charitate & de iustitia & de alijs accipitur. Si enim fides ipsa: virtus præueniens diceretur esse mentis actus, qui est meritum, iam ipsa ex libe. arbit. originem haberet, quod quia non est sic dicitur esse meritum, quia actus eius est meritum, si tamen adsit charitas, sine qua nec credere nec sperare meritū vitæ est. Vnde apparet vere, quia charitas est spiritussanctus, quę animę qualitates informat & sanctifi- C

ARTICVLVS VI.

D *Vtrum aliquis possit mereri alteri primam gratiam.*

AD Sextum sic proceditur. Videtur ꝙ vnus non possit alteri primam gratiam promereri. Accidens enim non extendit se vltra suum subiectum: sed gratia quæ principium merendi est, accidens est. ergo efficacia merendi in alium non transit, vt scilicet vnus alteri gratia mereri possit. 1. 2. q. 114. art. 6.

¶ 2 Præt. Christi meritum fuit perfectissimum. si ergo per aliū cuius meritum alicui gratia acquiratur, multo fortius hoc per meritum Christi continget. Cum ergo meritum Christi sit sufficientissimum, videtur quòd quibus per meritum Christi gratia non acquiritur, quod nullius meritis gratia acquiratur, præcipue quia pro omnibus passus est, qui vult omnes homines saluos fieri.

¶ 3 Præt. Inter alios actus maxime oratio meritoria videtur: sed vna conditio orationis quam Aug. ponit, est vt homo pro seipso oret. ergo videtur quod nullum meritum valeat nisi ei qui meretur. E

¶ 4 Præt. Actus hominis magis prodest operanti quàm alijs. Sed homo sibi ipsi primam gratiam mereri non potest. ergo multo minus alij.

¶ 5 Præt. Illud quo posito, vel remoto nihilominus aliquid accideret, non est causa eius: sed si iste paratus est ad gratiā consequetur eam, & si non est paratus, non habebit siue alius mereatur siue non. ergo videtur ꝙ bonus actus vnius non sit causa meritoria gratiæ alterius.

Sed contra. est illud quod Aug. dicit in lib. 2. de prædestinatione sanctorum, ꝙ vnus alij primam gratiam meretur. Cap. 8.

¶ Præt. Iac. vlt. dicit. Orate pro inuicem vt saluemini: sed salus non est sine gratia: cum igitur oratio ecclesiæ cassa esse non possit, videtur ꝙ vnus gratiam alteri mereri possit.

Respondeo, dicendum, ꝙ insufficientia causæ ex duobus contingere potest, vel ex imperfectione causæ, vt quādo ignis est paruus qui calefacere non potest, aut ex impedimento qđ accidit circa effectum, vt si ligna aqua humectātur, & ita cum meritum quodammodo sit causa præmij, dupliciter cōtingit, vt actus meritorius non sufficiat ad præmij consecutionem, vna ex imperfectione actus, alia ex impedimento eius qui præmium consequi debet. Sed imperfectio actus potest esse duplex, aut ita quòd actus sit extra genus talis pfectionis quæ meritū causat, sicut sunt actus gratiā pręcedentes, & hoc modo dicitur ꝙ actibus talibus non meretur quis gratiam sibi ex condigno, sed solū ex congruo: aut est in genere talis perfectionis, quæ tamen propter sui paruitatem non sufficit ad merēdum, & hoc modo dico, ꝙ actus habentis gratiam se habēt ad acquirendam gratiā alteri, sufficit.n. gratia ad hoc vt homo per eam sibijpsi mereatur: sed ꝙ alteri mereatur ad hoc nō sufficit nisi sit perfectissima gratia, quæ quodāmodo in alios redundet. Et propter hoc dicitur ꝙ Christus de cuius plenitudine oēs accipimus. Ioan. 1. Omnibus ex condigno meruit: sed nullus alius alteri ex condigno meretur, sed solū ex congruo, ita tamen ꝙ est hic plus de ratione meriti, quam quando aliqs dicitur sibi mereri gratia ex congruo.

Epi. 105. to. 8. añ med.

Quantumcunq; autem gratia perfecta sit quæ opus meritorium causat, potest impediri effectus meriti, vel præmij, dummodo dicatur vnus alteri mereri: sed dicitur aliquis alter vel alius dupliciter, vel secundum subiectū sicut sunt diuersę personæ, & hoc modo constat ꝙ etiam meritum Christi, ne dum merita aliorum in multis effectum non consequitur, propter eorum indispositionem: aut secundum accidens & secūdum rationem, sicut dicitur ꝙ Sortes in foro, est alter à seipso in domo, sicut ipse hodie est alter à seipso cras, & inde est, ꝙ quando aliquis hodie meretur vitam æternam, vt habeat ea in fine vitæ suæ, licet meritum sit sufficiens quantum in se est, tñ potest impediri ne effectum cōsequatur per peccatum, quod interuenit cras & post, ratione cuius dicitur præcedens mortificatum meritum esse: sed præmium illud quo quis sibi meretur, quod est concomitans meritum impedire non potest. Sm hoc ergo patet ex dictis, ꝙ aliquis alteri gratiam mereri potest ex congruo & non ex condigno, nec tamē necessarium est ꝙ ille gratiam accipiat, cum aliquis gratiam meretur.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ cum dicitur, ꝙ accidens non excedit suum subiectum, non intelligitur ꝙ accidens nō possit esse principium actionis in aliud subiectum tendentis, quia hoc etiam falsum est in omnibus actionibus naturalibus, sed quia accidens non habet esse extra proprium subiectum, nec etiā habet virtutem agendi, nisi sm conditionē sui subiecti.

cat, vt eis anima informetur & sanctificetur. Sine qua animæ qualitas non dicitur virtus, quia non valet sanare animam.

De muneribus virtutum & de gratia quæ non est, sed facit meritum.

G EX muneribus itaq; vel actibus virtutum boni sumus & iuste viuimus, & ex gratia, quæ non est meritum: sed facit, non tamen sine lib. arb. proueniunt merita nostra. s. boni affectus eorumq; progressus atque bona opera, quæ Deus remunerat in nobis, & hæc ipsa sunt Dei dona. Vnde Aug. ad Sixtum præsbyterum. Cum coronat merita nostra, nihil aliud coronat quā munera sua. Vnde vita æterna quæ in fine à Deo meritis præcedentibus redditur, quia & eadē merita quibus redditur nō à nobis sunt, sed in nobis facta sunt per gratiam, recte & ipsa vita gratia nūcupatur, quia gratis datur. Nec ideo gratis, quia nō meritis datur, sed quia data sunt per gratiā & ipsa merita quibus datur. Ex præmissis iam innotescere nobis aliquatenus potest, * qualiter gratia præueniens meretur augeri, & alia & quid ipsa sit, an virtus, an aliud. Et si virtus an sit actus vel non. Ostensum est.n. supra ex parte quorundam, quòd ipsa est virtus, & virtus non est actus, sed eius causa, non tamen sine lib. ar. vnde quod supra Aug. dixit bonum vsum liberi arbitrij esse virtutem, ita accipi potest idest actum virtutis. Alioquin sibi contradicere videretur qui etiam opus virtutis supra dixit esse bonum vsum eorum quibus nos bene vti possumus, in quibus potest liber. arbit. Si vero bonus vsus liber. arbit. opus virtutis est, iam virtus non est. Cum ergo bonum vsum eius virtutem esse dixit, nomine virtutis ipsius vsum significauit.

Quòd idem vsus est virtutis & liberi arbitrij, sed virtutis principaliter.

IDem nempe vsus bonus ex virtute est, & ex lib. arb. sed ex virtute principaliter, & bonus ille vsus in magnis bonis annumerandus est. Illa autem gratia præueniens, quæ & virtus est, non vsus libe. arb. est, sed ex ea potius bonus vsus lib. arb. quæ nobis est à Deo non à nobis. vsus vero bonus arb. & ex Deo est, & ex nobis, & ideo bonum meritum est. Ibi enim solus Deus operatur, hic Deus & homo, hoc meritum ex illa purissima gratia ꝓuenit, quod Apostolus notauit dicens, Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me va. nō fuit. Super quem locum Aug. ita ait. Recte gratiam nominat, primum enim solam gratiam dat Deus, & non nisi gratiam nominet, cum non præcedunt nisi mala merita. Sed post per gratia incipiunt merita bona, & vt attenderet etiam lib. arb. addit, & gratia eius

F ¶Ad secundum dicendum, ꝙ meritum Christi est sicut radix omnium meritorum, a quo omnium merita efficaciam trahunt, vnde est quodammodo sicut causa vniuersalis, quam oportet ad effectus determinatos applicari per causas particulares, sicut sunt sacramenta & orationes ecclesiæ, & inde est, ꝙ non tantum Christum oramus, sed etiā sanctos eius, quorū meritis & præcibus auxilium eius percipimus.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ Aug. ponit cōditiones orationis quam necesse est modis omnibus exaudiri, & quia oratio quæ pro altero fit, potest impediri per indispositionem alterius, inde est ꝙ orationis cōditionē ponit, vt pro se quis oret, nec tñ sequitur quòd oratio vnius, alterum non iuuet, si impedimentum nō interueniat.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ quāuis plus prosit suū opus quā alienum, dummodo sit æqualitas in vtroque, tamen opus alienum informatū gratia, plus accedit ad meritum condigni, inquantum ex radice gratiæ procedit, q̃ opus proprium, qđ ex puris naturalibus causatur.

¶Ad quintum dicendum, ꝙ frequenter contingit ꝙ per orationes sanctorū omnibus offeruntur occasiones, vt se ad Deū conuertant, & ad gratiam recipiendā pręparent, qua ratione facta, gratia eis infunditur. Quāmuis autem sanctis non orātibus homines saluarentur, si se præparēt ad gratiam, non tamen sequitur ꝙ etiam præparatis suffragia sanctorum non conferant, quia Deus hoc modo præuidit & ordinauit, vt per horum merita illam gratiam accipiant.

De gratia & li. ar. & Valen. c. 5. 6.

EXPOSITIO TEXTVS.

PRætermittendum est tria esse genera bonorū &c.} Sciendum est, quod ista diuisio boni est secundum quantitatem ipsius non absolutam, sed in comparatione ad hominem, vnde contingit quod idem secundum diuersas comparationes sub diuersis membris cadat, potentiæ enim naturales hominis comparatæ ad ipsum, cuius sunt media, bonæ sunt, quia sine eis non recte viuitur, contingit tamen eis recte non vti, comparatę vero ad alium cadunt sub minimis bonis, quia sine auxilio alterius hominis non potest bene viuere. Sumitur ergo diuisio illa secundum diuersos gradus in approximatione ad vltimam perfectionem hominis, quæ consistit in operatione perfecta, secundum quam contingit recte viuere, ad quam homo quibusdam iuuatur quasi organice & instrumentaliter, vt Philos. dicit in 1. Ethic. sicut sunt bona fortunæ, quæ quidem non pertinent ad necessitatem recte viuendi, cum sine eis recta vita esse possit: sed sunt, sicut expedientia ad rectam vitam, vt homo facilius operetur his, quasi

Cap. 12.

adminiculis sustentatus. Quædam vero sunt, quæ per se conferunt ad rectam vitam, sicut ministrantia substantiam actus, & huiusmodi computatur inter media bona, sine quibus nullus recte viuit, quibus tamen aliquis potest etiam peruerse viuere, aliqua vero sunt quæ conferunt ad rectam vitam, quasi dantia perfectionem ipsi actui, recte informando ipsum, sicut sunt habitus virtutũ & gratiarum, & hæc magna bona dicuntur, quia propinquissima sunt operationi perfectæ in qua est vltima hominis perfectio. {Virtutibus nemo male vtitur} verum est, quasi habitu informante vsum, vtitur tamen eis aliquis male quasi obiecto. {Bonus vsus liberæ voluntatis qui virtus est &c.} id est actus virtutis, vt Magister in fine exponet. {Si igitur gratia quæ sanat & liberat &c.} Hic expresse videtur Magister huiusmodi opinionis esse, quod gratia & virtus sint idem, nisi forte hoc exponeretur, quia gratia in operationẽ non nisi mediate virtute procedit: sed tamen supposito, quod gratia non sit virtus, eadem magisteri ratione, virtus erit non, .n. minus est manifestũ de gratia, quam de virtute quod a solo Deo in nobis sit. {Vnde apparet vere, quia charitas est spiritus sanctus &c.} Hic loquitur Magister secundum suam opinionẽ quam in 1. li. supponit. s. charitatem in nobis nihil aliud, quam spiritum sanctũ esse, non autem oportet hoc de charitate opinari, quia ipsa virtutes informat & sanctificat, sicut hic concludere videtur, hoc enim cõtingit ex hoc, quod charitatis obiectũ est finis vltimus, vnde ipsa mediante omnes virtutes vltimũ ordinantur.

Tract.40.

Cap.10.

in me vacua non fuit, & ne ipsa voluntas sine gratia Dei putetur aliquid boni posse, subdit. Non autem ego solus, scilicet sine gratia sed gratia Dei mecum, idest cum lib. arb. Plane cum data fuerit gratia, incipiũt esse nostra merita bona, per illam tamen: quia si illa defuerit, cadit homo.

B

Aliorum sententia hic ostenditur, qui dicunt virtutes esse bonos usus lib. arbi. id est actus mentis.

Alij vero dicunt, virtutes esse bonos vsus naturaliũ potentiarum, non tamen omnes, sed tãtummodo interiores qui in mente sunt, exteriores vero, qui per corpus geruntur, non virtutes esse dicunt, sed opera virtutum, & ideo quod Augu. dicit opus virtutis esse bonum vsum naturalium potẽtiarum, de vsu exteriori accipiunt. Quod vero dicit bonum vsum lib. arb. virtutem esse, & in magnis numerari bonis, de vsu interiori intelligunt, & virtutes nihil aliud esse, quàm bonos affectus vel motus mentis asserunt, quos Deus in homine facit, non homo, quia licet illi motus sint lib. arb. non tamen queunt, nisi Deus ipsum liberet, & adiuuet gratia sua operante & cooperãte, quam Dei gratuitam voluntatem accipiũt, quia Deus est, qui & operatur in nobis velle, & operari bonum.

C

D

Quibus authoritatibus muniant quod dicunt.

Quòd autẽ virtutes sint motus mentis, testimonijs sanctorum astruunt. Dicit enim Aug. super Ioannẽ. Quid est fides? credere quod non vides, Credere autem motus mentis est. Idem in lib. 3. de doctrin. christ. Charitatem autem voco motum animi. si vero charitas & fides motus animi sunt, virtutes ergo motus animi sunt. Quibus alij respondentes, præmissa verba August. ita intelligenda fore inquiunt. Fides est credere qđ non vides, i. fides est virtus qua creditur quod non videtur. Item, charitas est motus animi, id est gratia qua mouetur animus ad diligendum, & quòd hæc, & his similia ita accipiẽda sint, ex his cõijcitur, quæ alibi Aug. ait. Nam in 2. lib. quæstionum euãgelij, inquit. Est fides qua creduntur ea, quæ non videntur, quæ proprie dicitur fides. Idem in 13. lib. de Tri. Alia sunt ea quæ credũtur, aliud est fides qua creduntur. Ex quibus verbis sic argumẽtando procedunt. Aliud est credere, aliud est illud, quo creditur. Sic ergo credere non est fides, quia credere non est id quo credit. Addunt quoque, virtus opus Dei tantum est, quam ipse solus facit in nobis. Ipsa ergo non est vsus vel actus liberi arbit. sed credere est actus libe. arb. nõ est itaque virtus. Præmissis, alijsque rationibus ac testimonijs innituntur vtrique. horum autem iudicium diligentis lectoris relinquo examini, ad alia properans.

E

A positiones, quarum prima est, quod sine gratia potest homo perfecte legem Dei implere ex solo lib. ar. quamuis gratia ad hoc detur, vt facilius homo impleat, ad quod etiam nos Deus iuuat instruendo per suam legem. Secunda positio consequens ex prima est, quod non oportebat orare neque pro fidelibus neque pro infidelibus, cum ex seipsis hoies bene, vel male operari habeant. Et hoc ibi {Destruuntur & orationes &cæt.} Tertia est, quia debent quod hõ ex proprijs actibus gratiam Dei mereatur. ibi Gratiã Dei, qua liberantur ab impietate &c.} Quarta est, quia hoiem sine peccato originali nasci debẽt. Et hoc ibi {Paruulos etiam sine vllo &c.} {Quid vero debent &c. Hic ponitur confirmatio prædictarum positionum. Et diuiditur in partes sex, secũdum sex authoritates Au. quæ inducuntur, ex quibus error Pelagij confirmari videtur. Secunda incipit ibi {Aliter etiam innitebatur &c.} Tertia ibi {Alibi etiam Augu. dicit &c.} Quarta ibi {Sic etiam intelligẽdũ &c.} Quinta ibi {In ea positione quoque &c.} Sexta ibi {Illud etiam diligenter &c.}

C.39.

C.2.

DISTINCTIO XXVIII.

A

Prædicta repetit, ut alia addat, diffinitam assertionem ponens de gratia & libero arbitrio, contra Pelagianos.

Id vero inconcusse & incunctanter teneamus, lib. ar. sine gratia præueniente & adiuuante non sufficere ad iustitiam & salutem obtinendam, nec meritis præcedentibus gratiam Dei aduocari, sicut pelagiana heresis tradidit. Nam vt ait Augu. in primo libro Retractationum. Noui hetici pelagiani liberum sic asse-

QVAEST. I.

A

Hic quinq; quæruntur.

Primo. Vtrũ sine gratia hõ aliquod bonũ facere possit.

Secũdo. Vtrum sine gr̃a possit homo vitare peccatum.

Tertio. Vtrũ homo sine gratia possit mandatum legis implere.

Quarto. Vtrum sine gr̃a, saltem gratis data, possit se homo ad gratiam, præparare. Cap.9.

Quinto. Vtrum sine gr̃a possit hõ scientiã veritatis hr̃e.

DISTINCTIO XXVIII.

DIVISIO TEXTVS.

Postquam determinauit de gratia secundum veritatem. Hic excludit quosdam errores circa gratiam. Et diuiditur in partes duas. In prima excludit errorem Pelagij, qui gratiæ derogabat. In secunda excludit errorem Iouiniani & Manichei, qui negabant li. arb. ibi {Id ergo de gratia & lib. ar. &c.} Prima diuiditur in duas. In prima narrat positiones Pelagij. In secunda inducit rationes ipsius. ibi {Quidam vero debent, hominem sine gratia &c.} Ponuntur ergo quatuor

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum homo possit facere aliquod bonum sine gratia.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod homo sine gratia nullum bonũ facere possit, quia sicut Io. 15. dicitur a Christo discipulis. Sine me nihil potestis facere: sed Deus non habitat in nobis nisi per gratiam. ergo videtur quod sine gratia homo nihil boni facere possit. 1.2.q.109. ar.2. Et ve. q.24. ar.14.

¶ a Præt. Cogitatio boni præcedit operationem eiusdem: sed vt dicitur 2. Corin. 3. Non sumus sufficientes aliquid cogitare

à nobis quasi ex nobis. ergo videtur quòd multo minus sine gratia bonum operari possumus. F

Li.1.c.3. ¶ 3 Præt. Sicut dicit Aug. ad Bonifacium Papam. Non potest homo aliquod bonum velle, nisi iuuetur à Deo, qui malum velle non potest: sed adiutorium eius qui malum velle non potest scilicet Dei est gratia ipsius. ergo homo sine gratia bonũ nec velle nec facere potest.

¶ 4 Præt. Non potest homo esse iustus & bon᷒ sine gratia: sed in hoc quòd aliquis bona & iusta operatur, iustitia & bonitas hominis attenditur. ergo homo sine gratia non potest aliquod bonum facere.

¶ 5 Præte. Nihil potest in effectum qui est vltra suam perfectionem: sed boni actus excedunt bonitatem naturaliũ potentiarum, quia computant inter magna bona, cum potentiæ inter media bona cõputẽtur. ergo homo per potentias naturales sine additione gratiæ, non potest in bonam operationem.

runt voluntatis arbitrium vt gratiæ Dei non relinquerẽt locum, quam secundum merita nostra dari asserũt. Pelagianorum enim heresis omnium recentissima, à Pelagio monacho est exorta, hi Dei gratiæ qua prædestinati sumus, & qua meruimus de potestate tenebrarum erui, in tãtum inimici sunt, * vt sine hac cre- G dant hominem posse facere omnia diuina mandata. Denique Pelagius à fratribus increpatus, ꝙ nihil tribueret adiutorio gratiæ Dei ad eius mandata facienda, non eam lib. arbit. præponebat, sed infideli calliditate supponebat dicens, ad hoc eam dari hominibus, vt quæ facere per libe. arbi. iubẽtur, facilius possint implere per gratiam. Dicendo vtique facilius possint implere per gratiam, voluit credi etiã si difficilius, tamen posse homines sine gratia facere iussa diuina. Illam vero gratiam Dei * sine qua nil boni possumus facere non esse dicunt nisi in libe. arbi. quod nullis suis præcedentibus meritis ab illo accepit nostra natura. Ipso ad hoc iuuante nos per suam legem atque doctrinã vt discamus quæ facere, & quę sperare debeamus. Non autem ad hoc per donum spiritus sancti vt quæ didicerimus esse facienda faciamus. Ac per hoc diuinitus dari nobis sciẽtiam confitentur, qua ignorãtia pellitur. Charitatem autẽ negant diuinitus dari, qua pie viuitur, vt scilicet sit donum Dei scientia, quæ sine charitate inflat, & nõ sit

Sed contra. Nulli fit admonitio vel præceptum de eo quod facere non potest: sed quotidie hoĩes admonentur vt bona faciant. ergo bona facere est in eorum potestate, ẽt sine gratia.

Li.2.c.23. ¶ Præt. Secundum Dam. Nulla res destituitur propria operatione: sed bona operatio hominis est quæ est propria eius, i. secundum rationẽ ordinatam, sicut & malum hominis est cõtra rationem esse, vt Dion. 4. c. de diui. no. dicit. ergo homo per se sine gratia adiuncta potest in bonam operationem.

Respondeo, Dicendum, ꝙ cum virtus essentiam consequatur, oportet ꝙ secundum diuersitatẽ naturarum sit diuersa facultas ad operandum, quod quidam non attendentes, pari modo operationem lib. arb. & rerum naturalium determinauerunt, credentes quòd sicut lapis de necessitate suam operationem habet vt eat deorsum, nisi aliquid impediat, ita etiam homo necessario operationes suas exerceat secundũ congruẽtiam alicuius naturę in ipso existentis, & quia in homine consideratur duplex natura: vna scilicet intellectualis, ex qua inest homini inclinatio ad appetendum per se desiderabilia, & honesta: & altera sensibilis secũdum quam pronus est ad appetendum & ad concupiscendum ea quæ sunt delectabilia secundum sensum, ideo ad hæc duo respicientes hæretici, contrarias hereses ea eadem radice producentes confecerũt: quorum quidam. s. Iouiniani attendentes ad intellectualem naturam, hominem de necessitate bene operari & nunquam posse peccare asserebant. Alij vero scilicet Manichei, respicientes ad naturam sensibilem, quam secundum se malam esse dicebãt, & à malo Deo originem habuisse, dixerunt, ꝙ homo de necessitate peccat, nec bonum facere potest. In hoc penitus lib. arbi. vtrique destruentes: non enim esset homo libe. arbit. nisi ad eum determinatio sui operis pertineret, vt ex proprio iudicio eligeret hoc, aut illud, vt supra dictum est. Et ideo alij naturam libe. arbit. saluare volentes, in alium errorem prolapsi sunt, s. Pelagiani, facultatem liberi arbitrij ampliantes. Dicũt enim quòd quia lib. arb. de se non est terminatum ad aliquod opus, sed ex ipso pendet determinatio cuiuscunque operis, ideo homo per libe. arb. in quodlibet bonum opus potest sine aliqua gratia superaddita, etiam in opus meritoriũ, non attendentes quòd opus meritorium non determinet genus actus, sed efficaciam, Genera enim actuum, distinguuntur secundũ diuersitatẽ obiectorum: & quia lib. arb. ad nullum obiectum determinatum est, ideo in quodlibet genus actus ex se potest, vt videlicet facere fortia & iusta, & huiusmodi. Sed actus meritorius habet efficaciam excedentem naturalem virtutem, inquantum est efficax ad illud pręmium consequẽdum, quod facultatem naturæ excedit, & ideo ꝙ opus sit meritoriũ, non potest lib. arbi. ex seipso nisi subleuetur per habitum, qui etiã naturæ facultatem excedat, qui gratia dicitur. Et ideo secundum fidem catholicã, in medio contrariarum heresum incedendum est, vt scilicet dicamus hominem per lib. arb. & bona & mala facere posse, non tamen in actum meritorium exire sine habitu gratiæ, sicut etiam nõ potest hõ sine habitu virtutis acquisitæ talem actum facere, qualẽ facit virtuosus quo ad modum agendi, licet possit talem facere, quantum ad genus operis, vt ly per se, non excludat diuinam causalitatem secũdum ꝙ ipse Deus in omnibus operatur, vt vniuersalis causa boni, vt dicitur Esa. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis domine, Sed excludit habitum aliquẽ, creatis naturalibus, superadditum.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ sicut supra dixit Magister. Gratia dupliciter dicitur. Vno modo donũ gratuitum. Alio modo ipse Deus gra-

H tis dans. Dona autem gratuita proprie dicuntur, quæ naturalibus superaddita sunt, sine quibus bonis, homo multa bona facere potest, quamuis nõ meritoria, nihil tamen boni potest facere sine gratia Dei, secundũ ꝙ intelligitur gratia ipse Deus gratis dans, eo ꝙ ipse est principium omnis boni, non tantum in hominibus, sed etiam in alijs creaturis, & sic intelligendum est quod dicitur, Sine me nihil potestis facere. Et sic etiam potest intelligi quod Apostolus dicit, quod non sumus sufficientes cogitare &c. Vel intelligendum est de cogitatione illorum, quæ ad fidem pertinent, quæ capacitatem naturalis rationis excedunt, & ad hæc homo sufficiens non est sine gratia fidei. Vnde patet responsio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ Deus non tantũ iuuat nos ad bene agendum per habitum gratię, sed etiam interius operando in ipsa voluntate, sicut in qualibet re operatur, etiam exterius

I occasiones & auxilia præbendo ad bene agendum, & sine his omnibus, nullus bene facere potest: oportet enim ꝙ sicut motus difformes regulantur à motu vniformi, ita voluntates nostræ, quæ in bonum & malum flecti possunt, dirigantur ab illa voluntate, quæ non nisi recta esse potest. Vel dicendum, quòd intelligit de bono meritorio.

¶ Ad quartum dicendum, quòd aliquis potest dici iustus dupliciter: vel iustitia ciuili, vel iustitia infusa. Iustitia autẽ ciuili potest aliquis iustus effici sine aliqua gr̃a naturalibus superaddita, non autem iustitia infusa, neutra tamen iustitia consistit in hoc, quod est iusta operari: non enim quicunque iusta operatur iustus est, sed qui hæc operatur sicut iustus, vt in 2. Eth. dicitur Vnde non sequitur quòd si etiam iustitia ciuilis sine gratia haberi non posset, quòd homo per lib. arbit. non posset iusta operari. Cap. 4.

K ¶ Ad quintum dicendum, quòd bonum opus dicitur dupliciter. vel opus quod est à virtute procedens ea informatum, & hoc opus bonum naturalem perfectionem rationis excedit, siue sit virtus acquisita, siue infusa: vnde talis actus non elicitur à potentia nisi sit per habitum virtutis perfecta: est autem aliud bonum opus, etiam virtutem antecedẽs, quod virtutem acquisitam causat, & ad infusam disponit, vt patet in eo qui iusta operatur, non sicut iustus, quia indelectabiliter, & talis operatio naturalem perfectionem rõnis nõ excedit, quia tota rectitudo huius operis est s̃m regulam rõnis, in qua sunt principia iuris, quibus opus boni regulatur, nisi forte s̃m ꝙ quęlibet operatio excedit potentiam, sicut complementum eius.

ARTICVLVS II.

b Vtrum homo sine gratia possit vitare peccatum.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd homo sine gratia non possit peccatum vitare. Primo per hoc quod supra 1. 2. q 109. art

donum Dei ipsa charitas, quę vt scientia non inflet ędificat. Destruunt etiam orationes quas facit ecclesia, siue pro infidelibus, & doctrinę Dei resistentibus, vt conuertantur ad Deum, siue pro fidelibus, vt augeatur eis fides, & perseuerent in ea, hec quippe nō ab ipso accipere: sed à scipsis homines habere contendunt gratiam Dei, qua liberamur ab impietate, dicentes secundum merita nostra dari, paruulos etiam sine vllo peccati originalis vinculo asserunt nasci.

Hic ponit ea quibus suum confirmant errorem verbis August. contra ipsum venientes.

QVod vero dicunt, sine gratia hominem per liberum arbitrium, omnia iussa C implere, huiusmodi inductionibus muniunt. Si inquiunt non potest ea facere homo quę iubētur, non est ei imputandum ad mortem. Sicut tu ipse Augustine in libro de libero arbitrio asseris. Quis inquis peccat in eo, quod nullo modo caueri potest? Peccatur autē, caueri igitur potest. B Hoc testimonio Augu. Pelagius vsus est disputans aduersus eum: immo aduersus gratiam, sicut August. in libro Retractationū, † Li. 1. c. 9. & illud & alia huiusmodi retractans commemorat inquiens. In his atq; huiusmodi verbis meis, quia gratia Dei commemorata non est, de qua tunc non agebatur, putāt Pelagiani suam nos tenuisse sententiā: sed frustra hoc putant. Voluntas quippe est qua peccatur & recte viuitur, quod his verbis egimus: sed ipsa nisi C gratia Dei liberetur, & vt vitia superet adiuuetur, recte à mortali-

Et cont. 3. cap. 160. Et Veri. q. 24. art. 12. supra Magister dixit, quòd homo ante reparationem gratiæ, per liberum arbitrium, non potest non peccare etiam mortaliter. ergo sine gratia homo vitare non potest peccatum.

¶ 2 Præterea. Per peccatum in aliquo libertas arbitrij immutata est: sed homo in primo statu hoc habuit, quòd bonum facere poterat, sed non meritorium. in statu naturalium: ergo saltem in hoc per peccatum etiam immutatū est liberum arbitrium, quod homo vitare peccatum nō possit.

Cap. 13. ¶ 3 Præter. August. dicit in libro de vera relig. quod natura superba necesse habet alij inuidere, eadem autem ratione, qui est in vno peccato necesse habet in aliud peccatū cadere: sed quantum ad præsentem statum, quilibet homo vel est in peccato, vel in statu gratiæ. ergo videtur, quod si non est in gratia, quòd peccatū vitare non possit.

¶ 4 Præterea. Habēs pedem claudum, nō potest ambulare nisi claudicādo: sed peccatum est sicut quædam curuitas voluntatis. ergo homo in statu peccati existens, non potest non peccare.

¶ 5 Præterea. Mors ex peccato consecuta est, vt Rom. 5. dicitur. ergo vbi est necessitas moriendi, ibi est necessitas peccandi: sed in statu isto inest nobis necessitas moriendi. ergo & necessitas peccandi.

¶ 6 Quicunque tentationi resistit, tentantem vincit: sed vincenti præmium æternum promittitur Apoc. 2. & 3. Cum ergo ad præmium æternum, nullus sine gratia venire possit, videtur quòd nec sine ea aliquis possit tentationi resistere, peccatum vitando.

Mor. lib. 4. cap. 17. Sed contra Greg. dicit, quòd debilis est hostis, qui non potest vincere nisi volentem: sed quod est per voluntatem non D est per necessitatem. ergo homo non necessario à peccato superatur: sed illud vincere potest.

¶ Præterea. Vbicunque est necessitas agendi, ibi est virtus actiua determinata ad vnum: sed hoc est contra rationem liberi arbitrij. ergo homo in peccato existens, non habet necessitatem peccandi: sed peccatum vitare potest.

Respondeo. Dicendum, quod vt supra dictum est, quidam hæretici posuerunt in nobis naturam quandam esse malam, quę hominem necessario ad peccandum impellit. Hic autē error, vt dictum est, omnino liberum arbitrium excludit, & naturā rationis & voluntatis, vnde nec fidei nec philosophiæ consonat. Alij vero naturam liberi arbitrij seruare volentes, dicunt quidem, quod homo secundum naturalem suam virtutem, hoc modo conditus est, vt peccatum vitare possit: sed per peccatum virtus illa adeo immutata est, vt homo in peccato existens, vitare peccatum non possit, sed in aliud peccatum præcipitetur, nisi per gratiam liberetur: ne autem omnino peccatum necessarium ponere videantur, dicunt quod homo in peccato mortali existens, potest quidem hoc vel illud peccatum vitare: non tamen omnia, sicut etiam de venialibus dicitur. Dicunt etiam, quod potest homo in peccato mortali existens ad tempus stare, ne in peccatum * cadat: sed non diu. Ista autē positio multipliciter apparet falsa. Primo, quia cum peccatum bona naturalia non tollat sed diminuat, illud quod ad naturā potentiæ naturalis pertinet, homo per peccatum amittere nō potest, & si in illo infirmetur. Cum igitur libera electio, vel fuga boni seu mali ad naturam liberi arbitrij pertineat: non potest esse, vt per peccatum subtrahatur homini facultas fugiēdi peccatum, sed solum quod minuatur, ita. s. quod illud peccatum quod homo ante vitare de facili poterat, postmodum difficulter vitet. Similiter etiam quod inducunt de peccato veniali A non est simile: quod enim non possumus * omnia venialia * D. 638. 999. peccata vitare: sed singula, præcipue propter primos motus dicitur, ad quos non requiritur deliberatio cōsensus: sed sunt quidam subiti motus: vnde dum homo vni obstare nititur ex alia parte alius motus insurgit: sed peccatum mortale requirit consensum determinatum: vnde si potest vitare hoc * & * D. 1093. illud, potest eadē ratione vitare oīa. nec iterum potest dici, quod ad tempus vitet, & non diu, quia liberū arbitriū resistens malo, non efficitur infirmum ad malum vitandum: sed multo fortius: vnde multo magis postea, potest vitare peccatū quā, ante. Et ideo cū alijs dicendum est, quod vitare peccatum intelligi pōt dupliciter, aut peccatū iā commissum, aut peccatū committēdum. Si intelligatur de peccato iam commisso, sic hō in peccato mortali existens, non potest peccatum vitare sine gratia: quia non potest se à peccato præterito absoluere, & à reatu culpæ, nisi per gratiam liberetur, & in hoc errabat Pelagius æstimans hominem proprijs virtutibus. sine gratia posse se à peccatis præteritis absoluere satisfaciēdo, peccatum autem committendum potest homo vitare, etiam sine gratia, quantumcunque in peccato mortali existat. Si tamen gratia intelligatur aliquis habitus infusus, & non ipsa diuina voluntas, per quam omnia bona causantur, & mala repelluntur.

¶ Ad primum. ergo dicendum, quòd sicut videre dicitur dupliciter scilicet habere visum, & vti viso, ita & peccare: vnde cum dicitur, quòd homo non potest non peccare, ante reparationem, intelligitur non habere peccatum: sed non potest intelligi, quòd non possit non vti peccato.

D ¶ Ad secundum dicendum, quod libertas arbitrij, immutata est per peccatum: sed nō ablata. Quod autem dicitur, vt liberum arbitrium omnino nō possit quod prius poterat, hoc ablationem facultatis designat, & non solum diminutionem: sed hoc ad diminutionem pertinet, vt quod prius facile poterat, postmodum non sine difficultate & pugna possit, quantum ad vitationem mortalium: sed venialia omnia non potest vitare, propter rebellionem carnis ad spiritum.

¶ Ad tertium dicendum, quod verbum August. non est intelligendum de necessitate absoluta, sed conditionata, quæ est necessitas finis, vir enim superbus si fini suo inhærere vult, vt scilicet propriam excellētiam quærat, necesse habet vt inuideat excellentiæ aliorum, quæ propriæ excellētiæ derogat: sed qui semel per superbiam peccauit mortaliter, non propter hoc necesse habet, vt semper in actum superbiæ exeat. potest enim de vno peccato in contrarium peccatum transire, vel in bonū E ex genere: & ideo non est necessarium, quòd inuideat.

¶ Ad quartum dicendum, quod ratio illa tenet in illis, quæ agūt propter necessitatem naturæ, in quibus de necessitate operatio sequitur, secundum exigentiam perfectionis, & defectum operantis: non autem tenet in voluntarijs, quia homo habens virtutem potest non vti virtute, sed in contrarium vsum exire, & similiter habens habitum vitiosum, potest non vti habitu illo.

¶ Ad quintum dicendum, quod mors non respondet pro pœna cuilibet peccato, sed peccato primæ transgressionis, ex quo tota natura infecta est: vnde sicut à necessitate moriendi homo non liberatur nisi per gratiam, ita & à necessitate subiacendi illi peccato per originem a parentibus in posteros transfuso: non tamen oportet, quòd homo necessario in peccatum mortale actuale labatur.

¶ Ad sextum dicendum, quòd aliud est resistere peccato, & aliud

aliud victoriam de peccato habere. Quicumque enim vitat peccatum, peccato resistit: vnde hoc potest fieri etiam sine gratia, nec oportet, quòd tunc homo resistendo peccato mereatur præmium æternum: sed ille proprie vincit peccatum, qui potest pertingere ad hoc, contra quod est pugna peccati, hoc autem non potest esse nisi in eo, q opus meritoriū operatur: vnde talis victoria vitam æternā meretur, & sine gratia non fit.

bus viui non potest. Ecce aperte determinat, ex quo sensit illa dixerit, inimicos gratiæ refellens.

Aliud testimonium Augustin. quo Pelagius pro se vtebatur.

Similiter & innitebatur Pelagius verbis Aug. contra gratiam, quę in libro de duabus Animabus dicit. Peccati, inquit, reum tenere quenquam, quia nō fecit qd' facere non potuit, summę iniquitatis, & insanię est. His auditis, exilijt Pelagius, dicens. Cur ergo paruuli, & illi, qua non habent gratiam, sine qua non possunt facere mandata diuina, rei tenentur? hoc autem qua occasione dixerit, in libro retractationum, Pelagio respondens aperit. Id enim cōtra manicheos dixit, qui in homine duas naturas esse contendunt, vnam bonam ex Deo, alteram malam ex gente tenebrarum, quę nunquam bona fuit, nec bonum velle potest. Quod si esset, nō videretur ei imputandum esse, si non bonum faceret.

Aliud quod videtur contradicere gratiæ Dei addit.

Alibi etiam August. dicit, quod huic gratię contradicere videtur qua iustificamur. Ait enim in lib. contra Adamantium Manichęi discipulum. Nisi quisq; voluntatem suā mutauerit, bonum operari non potest, quod in nostra potestate

ARTIC. III.

†Lib. retracta. c. 15. *c Vtrum homo possit implere præcepta Dei sine gratia.*

1. 2. q. 109. art. 4. AD Tertium sic proceditur. Videtur q homo sine gratia, Dei præcepta implere non possit. Qui enim mandata Dei seruat, vitā ęternam meretur, vt dicitur Matth. 19. Hoc fac, & viues: sed hoc non potest homo sine gratia. ergo nec mandata legis implere.

¶ 2 Præterea. Charitas non potest sine gratia haberi: sed dilectio charitatis est in præcepto. Matth. 22. ergo præcepta nō possunt sine gratia impleri.

¶ 3 Præter. Vt supra August. probauit. Virtutes in nobis solus Deus operatur: sed actus virtutum sunt in præcepto. ergo præcepta ex nobis ipsis implere non possumus.

¶ 4 Præterea. Expresse hoc videtur per illud Actuum. 15. Hoc est onus, quod neque nos, neque patres nostri &c. sed onus illud sunt præcepta legis. ergo præcepta legis homo per se implere non potest.

¶ 5 Præter. Nullus damnatur nisi pro peccato omissionis vel transgressionis: sed nullus damnatur, qui præcepta legis implet. si ergo homo potest sine gratia præcepta legis implere, cum etiam possit sine gratia, vt dictum est, peccatum mortale vitare, videtur quòd homo possit sine gratia damnationem penitus vitare: sed quicunque non damnatur, est in gloria. ergo homo sine gratia poterit ad gloriam peruenire, quod est omnino hæreticum.

In expône Symbo. ad Damã to. 4. Sed contra. Hier. dicit. Qui Deum dicit præcipere impossibilia, anathema sit: sed impossibile est homini illud, quod implere non potest. ergo mandata Dei homo per se implere pōt.

¶ Præterea. Deus non est magis crudelis quàm homo: sed homini imputatur incredulitatem, si obliget aliquem per præceptum ad id, quod implere non posset, ergo hoc de Deo, nullo modo est æstimandum: & ita sine gratia homo per se, legis præcepta implere potest.

Respondeo, Dicendum, quòd de præceptis legis dupliciter contingit loqui, aut quātum ad id, quod directe cadit in pręcepto, aut quantum ad intentionem legislatoris. Directe autem cadit in præcepto actus virtutis, quantum ad substātiam operis, & non quantum ad modum agendi, quem circa ipsum virtus ponit. hoc enim directe alicui præcipitur, quod statim in ipso est, vt faciat illud. non autem est in homine vt faciat actum virtutis, eo modo, quo virtuosus facit prius quam virtutem habeat, vel acquisitam vel infusam: sed intentio legis-latoris est, vt in 2. Ethic. dicitur. ciues facere bonos, & p assuetudines operum, quæ præcipiuntur inducere ad virtutem, & huic consonat verbum Apostoli 1. Tim. 1. Finis pręcepti charitas est, ad hoc enim data sunt præcepta legis, vt homines in dilectionem Dei, & proximi instituantur. est ergo intentio legislatoris, non tantū vt hæc opera fiant, sed vt ex charitate fiant. Dicendum est ergo, q præcepta legis, quantum ad id quod directe sub præcepto cadit, potest aliquis implere per liberum arbitrium, sine gratia gratis data vel gratum faciente: si tamen gratia accipiatur, pro aliquo habitu infuso: sed quātum ad intentionem legislatoris sine gratia impleri nō possunt, quia donum charitatis, non inest nobis ex nobis: sed a Deo infusum: sed si gratia pro diuina voluntate gratis in nobis omnia bona causante accipiatur, tunc dicendum, quòd neutro homo modo, sine gratia præcepta implere potest: & ideo Pelagius errauit, qui simpliciter impleri præcepta legis posse, sine gratia posuit.

¶ Ad primum ergo dicendum, q præcepta legis, non qualitercūque obseruata in vita æternam inducūt: sed solum secūdum quòd opera, quæ præcipiunt charitate informata sūt, secundum quòd cadunt sub intentione legislatoris, & hoc modo planum est, q sine grã seruari non possunt.

† Retracta. lib. 1. c. 22. ¶ Ad secundum dicēdum, q sicut aliarum virtutum actus, dupliciter considerari possunt, vel secundum q sunt à virtute, vel secundum q sunt à virtute, vel secundum quòd antecedunt virtutem, ita etiam est de charitate: potest. n. aliquis etiam charitatem non habens, diligere proximum & Deum, etiam super omnia, vt quidam dicunt, & hoc diligere intelligitur actus charitatis sub præcepto directe cadere, & non solum secundum quòd à charitate procedit.

¶ Ad tertium dicendum, q actus virtutum non sunt in præcepto, secundum quòd à virtute procedunt: sed quantum ad substantiam operis, vt dictum est, secundum quod contingit aliquem facere iusta, etiam si non faciat, vt iustus facit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd hoc dictum est propter multitudinem præceptorum veteris legis, præcipue quantum ad cerimonialia, quę nunquam multitudo populi obseruauerat, & non nisi cum magna difficultate obseruari poterat.

¶ Ad quintum dicendum, quòd homo, & si nunquam transgrederetur vel omitteret, nihilominus tamen peccato originali subiectus esset, à quo non nisi per gratiam liberari potest, pro quo merito subiret damnationem, & etiam ad legitimam ætatem deueniens in hoc ipso peccaret, q se ad gratiam non pręparet: vnde etiam pro tali negligentia puniretur. Si autem præpararet se, faciendo quod in se est, proculdubio gratiam consequeretur, per quam vitam æternam mereri posset.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum homo possit se præparare ad gratiam sine aliqua gratia.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd homo non possit se præparare ad gratiam sine aliqua gratia. Primo per id, quod dicitur Hiere. 10. Non est in homine via eius. nec viri est, vt dirigat gressus suos: sed nullus præparatur ad gratiam, nisi gressus eius dirigantur, & viam salutis quærat. ergo non est in potestate hominis, vt se ad gratiam præparet. 1. 2. q. 109. artic. 6. Et Quodl. 1. 7. Et 4. d. 17. q. 2. Et ver. q. 24. ar. 15.

¶ 2 Præterea. Illud quod est in potestate hominis, non est necessarium, vt homo ab alio petat, sed quòd homo præparetur ad gratiam, petendum est à Deo, vt patet in Psal. Deduc mę 118. domine &cæt. ergo præparatio ad gratiam non est in potestate hominis.

¶ 3 Præterea. Illud quod visibiliter factum est in quibusdam, qui gratiam consecuti sunt, probabile est etiam in alijs, saltem inuisibiliter fieri, cum eadem ratio sit de vno & de omnibus: sed quidam cum etiam gratiæ resisterent, per speciale munus gratiæ ad gratiā præparati sunt, vt patet in conuersione Pauli. ergo etiam alij sine gratia, saltem gratis data, ad gratiam præparari non possunt.

¶ 4 Præter. Heb. 11. Oportet accedentem ad Deum credere quia est. sed fides non potest haberi nisi per gratiam. Dei enim donum est, vt ad Ephe. 2. dicitur. ergo cum nullus se, ad gratiam præparet, nisi accedendo ad Deum, videtur quòd sine munere

munere gratiæ homo se ad gratiam præparare non possit.

Tract.9.super epist. Ioan. to.9. ¶ 5 Præterea. August. dicit, quòd timor seruilis inducit charitatem, sicut seta linum: sed timor seruilis est donum spiritussancti. ergo per gratiam gratis datam, homo præparatur ad gratiam gratum facientem.

esse positum dominus docet, vbi ait. Aut facite arborem bonam &c. Quod August. in retractationibus non esse contra gratiam Dei, q̃ prędicamus ostendit.*. in potestate quippe hoīs est mutare in melius voluntatem: sed ea potestas nulla est, nisi à Deo detur, de quo dictum est. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. B Cum enim hoc sit in potestate nostra, quod cum volumus facimus: nihil tam in potestate, quàm ipsa voluntas est, sed præparatur à domino voluntas. eo ergo modo dat potestatem.

Aliud testimonium eiusdem quod videtur aduersum.

SIc etiam intelligendum est, quod in eodem ait, scilicet in nostra potestate esse, vt vel inseri bonitate Dei, vel excidi eius seueritate mereamur. Quia in potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem. Quę cum pręparatur à domino, facile fit opus pietatis, etiā qđ impossibile, & difficile fuit. In expositione quoque quarundam propositionum epistolę ad romanos, quędam Augustin. interserit, quę videtur huic doctrinę gratię aduersari: ait. n. Quod credimus nostrum est, quod autem bonum operamur illius est, B qui credentibus dat spiritumsanctum. Et paulopost. Nostrum est credere & velle. illius autem dare credentibus, & volentibus facultatem bene operandi per spiritumsanctū. Quę qualiter intelligi debeant August. in libro retractationum aperit dicens. Verum est quidem à Deo esse, quod operamur bonum: sed eadem regula vtriusq; est, & volendi, scilicet & faciendi, & vtrūque ipsius est, quia ipse pręparat voluntatem, C vtrunq; nostrum, quia nō fit nisi volentibus nobis. Illa itaq; profecto non dixissem, si nō scirem etiam ipsam fidē inter spiritussancti munera reperiri. Illud ēt diligenter est inspiciēdum quod

Sed contra. Zach. 1. dicitur conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: sed conuersio quā nobis

ca.16.to.6 indicit, non videtur esse aliud quàm pręparatio ad receptionem gratię. ergo, hoc primo à nobis exigitur, vt ad gratiā præparemur, quàm q̄ deus ad nos gratiam infundendo, conuertatur.

¶ Præter. Ansel. dicit, q̄ aliquis nō habeat gratiam, non est ex hoc, q̄ Deus non velit eā dare, sed quia homo non vult accipere. ergo si homo vult accipere, Deus eam dabit: sed illud quod in volūtate hominis constitutū est, in potestate liberi arbitrij est. ergo in potestate liberi arbitrij est, vt homo ad gratiam se præparet.

Respondeo. Dicendum, q̄ gratia dupliciter pōt accipi, vel quodcunque excitatiuum voluntatis exhibitum homini ab ipsa diuina prouidentia, qua omnibus rebus gratis impendit, ea sua bonitate ea, quæ ipsis conueniunt. vel aliquod donum habituale in anima receptum, quod gratis à Deo confertur. Si ergo primo modo accipitur gratia, nulli dubium est q̄ ho-

*D 399. mo sine gratia * Dei non potest se præparare ad habendum

Tex.10. gratiam gratum facientem: vt enim in 8. Physic. ostenditur, mutatio voluntatis effici non potest sine aliquo mouente per modum excitantis. omne enim motum, necesse est ab alio mo D ueri, nec differt quicquid sit illud, quod huiusmodi variationis occasionem præbeat, quasi voluntatem excitando, siue sit admonitio hominis, vel ægritudo corporis, vel aliquid huiusmodi, quæ omnia constat diuinæ prouidentiæ subiecta esse, & in bonum electorum ordinata. Vnde quicquid illud fuerit, quod hominem excitauerit ad conuertendum se, vt gratiam gratum facientem accipiat, gratia gratis data dici potest, & sic sine gratia gratis data homo, se ad gratiam non præparat, & etiā si gratia gratis data dicatur ipse actus liberi arbitrij, quē Deus in nobis facit, quo ad gratiam gratum facientem præparamur. Si autem accipitur gratia, pro aliquo munere habituali animæ infuso, sic duplex est opinio. Quidam. n. dicunt, q̄ nullus potest se ad gratiam gratum facientem præparare: nisi per aliquod lumen menti infusum, quod est donum gratiæ gratis datæ. Istud autem non videtur cōueniens, quia pręparatio, quę est ad gratiam, non est per actus, qui sint ipsi gra- E tiæ æquandi, æqualitate proportionis: sicut meritum æquatur præmio: & ideo non oportet vt actus, quibus homo se ad gratiam habendam præparat, sint naturam humanam excedentes. sicut enim natura humana se habet in potentia materiali ad gratiam: ita actus virtutum naturalium se habent, vt

D. 1120. dispositiones materiales ad ipsam: vnde non * exigitur ad

889 hoc, vt homo ad gratiam se pręparet aliquod aliud lumē gra-

888 tiæ præcedēs. Et prætérea secundum hoc, esset abire in infi-

402 nitum, quia illud etiam lumen gratiæ gratis datæ non datur

686 alicui, nisi qui ad illud recipiendum se præparauit, alias omni-

689. bus daretur, quod non potest intelligi, nisi forte gratia gratis data, dicatur naturale lumen rationis, quod pertinet ad bona naturalia, & non ad gratuita, nisi large accepta. Si autem præparatione indiget talis gratia gratis data, tunc redibit quæstio de illa præparatione, vtrum in eam possit homo ex se, vel nō:

A & sic vel arbitretur in infinitum, vel erit deuenire ad aliquam gratiam ad quam homo, per se præparare potest se, & non est ratio efficax quare hoc magis in vna gratia sit, quàm in alia. Et ideo alijs consentiendo dicimus, quòd ad gratiam gratum facientem habendam ex solo libero arbitrio, se homo potest præparare, faciendo enim quod in se est, gratiam à Deo consequitur. hoc autem solū in nobis est qđ in potestate liberi arbitrij cōstitutum est. † Propositione 60.

¶ Ad primum ergo dicēdum, q̄ directio gressus spiritualis nō pōt esse nisi à Deo, sine cuius prouidentia nullum bonū contingit: nec tamen oportet, q̄ hoc per aliquem habitū infusum fiat, si directio gressuum ad præparationem ad gratiā, gratū faciētem præcedentem referatur. †Li.1.c.23.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd homo non potest se ad gratiam præparare, nec aliquod bonum facere sine Dei auxilio & ideo rogandus est, vt nos ad se conuertat & etiam alios: nec tamen oportet, q̄ illud auxilium semper sit per aliquem habitū infusum: sed potest esse per multa, quæ exterius sunt salutis occasio, & per ipsum actum interiorem, quem Deus in nobis causat.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ claritas illa quæ circumfulsit Paulum, fuit claritas corporalis, quæ fuit quædam occasio, quæ ipsum induxit, vt se ad gratiam habendam prępararet, deijciendo ipsum & conterendo, & cum se ad gratiam præparauit, gratiam consecutus est: non tamen oportet, q̄ antequàm gratiā gratum facientem acceperit, sibi aliquod lumen gratiæ gratis D datæ infusum fuerit: vnde non dicitur, q̄ intus in ipso fulserit claritas: sed quia eum circumfulsit, quasi exterius: ita etiā alijs, qui ad Deū cōuertunt occasiones salutis Deus præparat.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ etiam ad fidem habendam aliquis se præparare potest, per id quod in naturali ratione est: vnde dicitur, q̄ si aliquis in barbaris natus nationibus, quod in se est faciat, Deus sibi reuelabit illud, quod est necessarium ad salutem, vel inspirando, vel doctorem mittendo. vnde non oportet, q̄ habitus fidei præcedat præparationem ad gratiam gratum facientem: sed simul homo se præparare potest ad fidem habendam, & ad alias virtutes, & gratiam habendam.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quàmuis per timorem seruilem charitas inducatur: tamen non est necessarium, vt timor seruilis charitatem præcedat: timor enim seruilis semper cū peccato mortali habetur. multi autem charitatem consecuti sunt, qui nunquàm mortaliter peccauerunt. vnde obiectio ni- E hil probat ad propositum.

ARTICVLVS V.

Vtrum homo possit scire aliquid verum sine gratia.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quòd sine gratia homo nihil verum scire possit. Primo per id quod dicitur 1. Corin. 12. Nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. vbi dicit Ambr. q̄ omne verum, à quocunque dicatur, à spiritu sancto est: sed spiritussanctus non habitat in nobis, nisi per gratiam. ergo nullum verum dici aut sciri, sine gratia potest.

¶ 2 Præterea. Reuelatio diuina, non fit nisi per infusionem alicuius luminis gratis dati: sed Rom. 1. dicitur, q̄ Deus illis, scilicet Philosophis reuelauit ea, quæ etiam naturali ratione

cognoue-

cognoue unt. ergo nulla cognitio veritatis potest esse sine ali- F
quo lumine gratiæ infuso.

¶ 3 Prçter. Facilior via est cognoscendi aliquid per doctrinam quàm per inuentionem: sed sicut Augus. 10 lib. de Magistro
Cap. 18. dicit. nullus potest discere exterius, nisi interius Deus doceat. vnde patet, q per doctrinã cognitionẽ veritatis, homo habere non potest, nisi per gratiæ auxilium interius operantis. ergo multo minus per inuentionem: & ita nullo modo, quia omne quod quis nouit, discens vel inueniẽs nouit, vt Philosophus dicit.

¶ 4 Præt. Sicut se habet lux corporalis ad visum: ita se habet lux spiritualis ad intellectum: sed nihil potest videri corporaliter, nisi per influxum lucis corporalis, & præcipue maxime lucẽtis quod est sol. ergo nihil potest intelligi, nisi per influxum luminis spiritualis à Deo, & hoc est gratia. ergo nullum verum sine gratia sciri potest.

Augustin. in libro sententiarum. Prosperi ait, scilicet, q posse habere fidẽ, sicut posse habere charitatem, naturæ est hominum. habere autem fidem sicut habere charitatem gratię est fideliũ, quod non ita dictum est tanquã ex libero arbitrio, valeat haberi fides vel charitas: sed quia aptitudinem naturalem, habet mens hominis ad credendum, vel diligendum, quę Dei gratia prçuenta credit, & diligit, quod sine gratia non valet.

¶ 5 Præterea. Quæcunque sunt in genere aliquo, reducuntur sicut in causam, in vnum primum, quod est maximum in genere illo: sed primum in genere intellectiuorũ est ipse Deus. ergo est maxime intelligens, & causa intelligendi omnibus intelligentibus: sed non causat aliquid in nobis, nisi aliquid influendo. ergo non possumus aliquod verum intelligere sine H
infusione alicuius gratiæ.

De orthod. fide. lib. 2. cap. 23. Sed contra. Dam. dicit, quòd nulla res destituitur propria operatione: sed intelligere verum est propria operatio intellectus. ergo sine oi gratia superaddita, veri cognitionẽ hẽre põt.

¶ Præterea. Non est impotentior intellectus in intelligendo, quàm sensus in sentiendo: sed sensus sine gratia potest sentire sensibilia. ergo & intellectus sine gratia potest intelligere intelligibilia.

Respondeo. Dicendum, quòd verorum, quædam sunt naturali rationi proportionata, quædam naturalem rationem excedunt. Illa naturalem rationem excedunt, quæ non possunt concludi ex primis principijs per se notis. cum enim propria
Cõ. 5. & 12. 20. 36. principia sint, sicut instrumenta intellectus agentis, vt Cõm. dicit in 3. de anima. oportet ea esse proportionata virtuti eius, sicut organa corporalia sunt proportionata virtuti motiuæ: vn- I
de quæ ex primis principijs concludi non possunt, naturale lumen intellectus excedunt. huiusmodi autem sunt ea quæ fidei sunt, & futura contingentia & huiusmodi: & ideo horum verorum cognitio sine lumine gratiæ gratis datæ haberi non potest, sicut est lumen fidei, & etiam prophetiæ & aliquid huiusmodi. Si aũt loquamur de illis veris, quæ naturali ratione proportionata sunt: sciendum est, q circa hoc est duplex opinio. Quidam. n. dicunt, vt supra dictum est, q intellectus agens est vnus omnium, intellectum agentem Deum esse dicentes, & cum intellectus agens sic habeat hoc modo ad intelligibilia, sicut lucidum ad visibilia, volunt q sicut non potest videri aliquid visibile, nisi per emissionẽ radij corporalis: ita non possit intelligi aliquod intelligibile, sine noua emissione radij spiri- K
tualis, qui est gratia gratis data. Sed hæc positio conueniens non est, vt supra dictum est. non enim intellectus agens est aliqua substantia separata, vel Deus, vt quidam Theologi dicũt,
dis. 17. q. 2. art. 2. vel intellectiua vt plures Philosophorum, vt supra dictũ est: sed naturalis virtus ipsius rationalis animæ: nec tamen oporteret hac positione supposita, vt semper noua infusio gratiæ fieret, in cuiuslibet veri cognitione, eo q infusio & emanatio spiritualium donorum, non est successiua per modum motus: sed est fixa & permanens, vnde secundum vnam irradiationem spiritualem, intellectus possibilis ad omnia sibi proportionata cognoscenda perficeretur. Aliorum vero opinio est, q intellectus agens sit, quædam potentia animæ rationalis, & hæc sustinendo non potest rationabiliter poni, q oporteat ad cognitionem veri, talis de quo loquimur aliquid aliud lumen super infundi. Quia ad hoc verum intelligendum sufficit recipiens speciem intelligibilem, & faciens speciem esse intelligibilem in actu, & vtrunque est per virtutem naturalẽ ipsius animæ rationalis, nisi forte dicatur, q intellectus agens in-

F sufficiens est ad hoc: & ita natura humana alijs imperfectior esset, q non sibi sufficienter in naturalibus operationibus. Et ideo dicendũ est, q hęc vera, sine oi lumine gratiæ superaddito, per lumen naturale intellectus agentis cognosci possunt.

¶ Ad primum ergo dicendum, q sicut Deus operatur in natura, & continet virtutem naturalem: ita etiã operatur in intellectu & continet virtutẽ intellectiuã: vnde sicuti nullum opus naturale est, nisi in Deo sicut in continente, nec ambulatio, nec aliquid huiusmodi: ita etiã nec cognitio veritatis est nisi in spiritusancto, qui in intellectu operatur, & ipsum conseruat.

Testimonio Hieronymi astruit, quid tenendum sit de gratia & libero arbitrio, vbi triplex hæresis inducitur, scilicet Iouiniani, Manichei, & Pelagij.

ID ergo de gratia & libero arbitrio indubitanter teneamus quod Hierony. in expla- G
natione fidei catholicę ad Damasum Papam Iouiniani & Manichęi, ac Pelagij errores collidens docet. Liberum, inquit, sic confitemur arb. vt dicamus nos sem-

¶ Ad secundum dicendum, q sicut ibidem in glo. exponitur, pro tanto dicitur eis Deus reuelasse, quia naturalem rationem eis dedit, & creaturas condidit, in quibus maiestas creatoris cognosci poterat, & nõ per aliquod lumen gratiæ naturali lumini superadditum.

¶ Ad tertium dicendum, q sicut dicit Aug. in 1. de doctrina In prologo
Christiana, ille qui docet, similis est ei, qui mouet digitum ad aliquid ostendendũ. vnde sicut homo potest exterius mouere digitum, vt aliquid ostendat: non autem potest conferre virtutem visiuam, per quam ille qui docetur, doctrinam visibilem aduertat, ita etiam potest homo exterius verba proferre, quæ sunt signa veritatis: nõ tamen veri intelligendi virtutem præbere, quæ a solo Deo est, pro tãto ergo dicitur ipse solus Deus docere, quia vim intelligendi in nobis continet & causat: non ex hoc, quòd in qualibet cognitione veritatis nouum lumen gratiæ superinfundat. qualiter autem diuersimode Deus, angeli, & homo docere dicuntur, dictum est supra dist. 9.

¶ Ad quartum dicendum, q ipsum lumen intellectus agẽtis, est quædam irradiatio primę lucis, secundum quod Dion. 4. c. de diui. nom. dicit, quòd omnes bonitates in creaturis participatæ, sunt quidam radij diuinæ bonitatis: & ideo nõ oportet, quòd huic irradiationi aliud lumen superaddatur in his, quæ naturali rationi sunt subdita.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ipse Deus est causa cuiuslibet nostræ cognitionis: non tamen oportet, quòd hoc fiat per influxum alicuius gratiæ: sed per influxum naturalis luminis, quod quidem lumen ab ipso est.

EXPOSITIO TEXTVS.

VT sine hac credant hominem posse facere omnia Dei mandata &cæt. § Intelligebant, vt simpliciter impleri possint, secundum q sunt efficacia, ad vitam æternam promerendam. § Ad hoc tamen iuuante nos per suam legem &c. § Ex hoc patet, q Pelagius ponebat eorum, quæ in lege sunt, aut quę ad fidem pertinent cognitionem à nobis habere non posse, per naturalem virtutem rationis, & in hoc recte sentiebat. § Recte à mortalibus viui non potest &c. § Vt intelli- K
gatur rectitudo, quæ est necessaria ad opus meritorium: nec tamen sequitur si hoc non potest homo sine gratia, quod non possit cauere transgressionem futuram: sicut Pelagius videbatur arguere, ex vno aliud volens concludere. § Id enim contra Manichæos dicit &c. § Videtur q hæc responsio nihil valeat, quia dictum Aug. & si obuiet positioni illorum, nihilominus potest confirmare positionem, q Pelagius astruere videbatur. & videtur q obuiet per rationem eãdem. Sed dicendum, q non sequitur, quia opinio Manichęi erat, q volũtas erat determinata ad vnum faciendũ, quod si esset, ab ea ratio culpæ, & laudis, & vituperij auferetur, sicut ab illis, quę agunt p necessitatẽ naturæ: sed q fides catholica ponit hominem non posse se à peccato liberare, quod incurrit vel per actum proprium, vel per originem vitiatum, non est ex determinatione voluntatis ad vnum: sed ex eius insufficientia ad per se acquirendũ illud, sine quo à peccato liberari non potest: nec diuina mandata implere perfecte sine gratia. Vnde non eodem modo authoritas August. vtrique obuiat. § In potestate quippe hominis &c. § Sciendum q immutatio voluntatis in melius dupliciter

ter potest intelligi, vel secundum bonitatem ciuilem, & sic homo per potestatem naturalem quam à Deo accepit, potest voluntatem mutare in melius: sicut in prædicamentis dicitur: prauus ad meliores exercitationes deductus, & doctrinas perficiet vt melior sit: vel secundum bonitatem gratuitā, vt.s. acquirat gratiā quam prius non habuit, & hoc non potest ex potestate naturali: sed ex potestate gratiæ, per quā meretur gratię augmentum & consummationem.

In Præd. Qual.

per indigere Dei auxilio.*. Et tā illos errare, qui cum Manichęo dicunt hominem peccatū vitare non posse: quàm illos, qui cū Iouiniano asserunt hominē non posse peccare. Vterque tollit arbitrij libertatem. Nos vero dicimus hominem semper, & peccare & non peccare posse, vt sem per nos liberi confiteamur esse arbitrij, hęc est fides quam in catholica ecclesia didicimus, & quam semper tenuimus.

DIST. XXIX.

DIVISIO TEXTVS.

POstquā determinauit de gratia absolute. Hic determinat de ea per comparationem ad statum primi hominis in primo statu. Et diuiditur in partes duas. In prima inquirit, an homo in primo statu gratiam habuerit. Secundo, determinat quam pœnam pro peccato incurrerit. ibi ꝟIn illius quoque peccati pœna &c.ꝟ Circa primum duo facit. Primo inquirit, an homo in primo statu gratia eguerit. Secundo, an virtutes gratuitas habuerit. ibi ꝟPrimum quæri solet &c.ꝟ ꝟIn illius quoque &c.ꝟ Hic determinat pœnam, quam homo incurrit pro peccato, quo gratiam & virtutem amisit. Et diuiditur in duo. Primo determinat pœnam. Secundo, ostendit veritatem cuiusdā quæstionis ex prædictis occasionatæ. ibi ꝟPotest etiam quæri &c.ꝟ Circa primum duo facit. Primo ostendit, ꝙ Adam pro peccatū, & locum deliciarum, & cibum saluberrimum amisit. Secundo quomodo impeditus est ab eius recuperatione. ibi ꝟNe vero posset ad illud accedere &c.ꝟ Circa primum duo facit. Primo ostendit pœnam ex verbis scripturæ. Secundo, mouet quasdam dubitationes ex verbis illis, quā primo mouet. ibi ꝟHis verbis insinuare &c.ꝟ Secundo soluit ibi ꝟSed quia p peccatum &c.ꝟ Potest autem quæri &c.ꝟ Hic mouet quādam dubitationem, ex prædictis occasionatam. s. an homo ante peccatū de ligno vitæ comederit. Et primo determinat ꝙ sic. Secundo mouet iterum dubitationem contra hæc ortam, & determinat eam. ibi ꝟQuare ergo perpetua soliditate &c.

QVAESTIO PRIMA

A

Hic quinque quæruntur.

Primo. An homo in statu innocentiæ gratia indiguerit.
Secundo. An gratiam habuit.
Tertio. Si habuit: vtrum gratia humani generis si in innocentia perstitisset, fuissent maior quàm modo sit.
Quarto. Vtrū actus humani fuisset efficaciores ad merendū.
Quinto. De pœna quæ in litera ponitur, hominem propria transgressione consecuta.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum natura in statu innocentiæ eguerit gratia.

AD primum sic proceditur. Videtur ꝙ homo in statu innocentiæ gratia non eguerit. Ad hoc.n.gratia datur hominibus, vt Deo sint accepti: sed cū humana natura integra erat, sine aliqua corruptione peccati homo ex bonitate naturali Deo acceptus erat. omne enim bonum, & præcipue malo impermistum, Deo acceptum est. ergo gratia superaddita non indigebat.

¶ 2 Præter. Gratia diuiditur in operantem & cooperantem: sed non indigebat in statu illo gratia operante, quia impius non erat: cum tamen effectus gratiæ operantis, sit de impio facere pium: nec iterum cooperante, quia nullam difficultatem ad bonum agendum patiebatur. gratia vero cooperans ad hoc datur, vt homo bonum facile facere possit. ergo nulla gratia indigebat.

¶ 3 Præter. Vt dicitur Deuter. 32. Dei perfecta sunt opera, nō autem esset in diuinis operibus perfectio, si aliquis gradus no

A bilitatis possibilis esset in creaturis, qui institutus à Deo non esset. ergo omnis gradus bonitatis possibilis, in creaturis in rerum natura inuenitur: sed poterat Deus talem naturam condere, quæ per propria naturalia, vitam æternam mereretur: aliàs non esset omnipotēs. cum igitur nulla alia creatura hoc magis habere videatur quàm homo vel angelus, videtur ꝙ hoc eis cōueniat: & ita si natura humana pura esset, sicut in primo statu erat, homo gratia non indigeret ad vitam æternam promerēdam.

¶ 4 Pręter. Pœna nūquam præcedit culpā, cum sit effectus eius: sed carentia visionis diuinæ est pœna originalis culpæ. ergo si in natura humana non fuisset culpa, nec etiam ibi fuisset carentia diuinæ visionis: sed poterat homo in statu innocentiæ omni culpa carere absque gratia. ergo & gratia non indigebat ad hoc, vt ad Dei visionem perueniret.

DISTINCTIO XXIX.

A

Vtrum homo ante peccatum eguerit gratia operante & cooperante, & quòd operante & cooperante gratia eguerit: sed operante non eguit secundum omnem modum, quo ipsa operatur.

B POst hęc considerandum est, vtrum homo ante peccatū eguerit gratia operante & cooperante.*. Ad quod breuiter

¶ 5 Præt. Ad hoc gratia datur homini, vt per eam Deo configuretur & assimiletur: sed ex conditione naturæ suæ homo ad imaginem & similitudinem Dei factus est. ergo si natura in eo integra maneret, alia gratia non indigeret.

Sed contra. Rom. 6. dicitur. Gratia autem Dei vita æterna, sed necesse erat homini, vt ad vitam æternam perueniret. ergo indigebat gratia, per quam ad eam peruenitur.

C ¶ Præterea. Peccatum naturam humanam non mutauit: sed eadem manet ante & post: sed meritum vitæ æternæ excedit virtutem naturæ post peccatum. ergo etiam excedebat vires eius ante peccatum. ergo indigebat gratia, per quam vitam æternam mereretur.

Respondeo. Dicendum, ꝙ duplex est necessitas. Vna absoluta, quæ est ex prioribus causis, vt ex materiali & formali, ex quibus componuntur res, vt ꝙ omne compositum ex contrarijs necesse est corrumpi, & huiusmodi. Alia vero est conditionata ex suppositione finis, vt si serra debeat facere serreæ op9, scilicet sectionem, necesse est eam dentes ferreos habere. Hæc autē necessitas est duplex: quædam. s. sine qua non potest haberi finis intentus. sicut sine cibo non potest haberi conseruatio vitæ. quædam vero sine qua nō potest aliquis ad finem de
D facili pertingere, sicut dicitur equus necessarius homini ad peragendum iter, & nomē vtilitatis commune est vtriq; modorum necessitatis vltimo positorum: sed nomen indigentię magis se habet ad primum modum eorum. illo.n. proprie dicimur indigere: sine quo finem consequi non possumus, secundum hoc dico, ꝙ homo ante peccatum gratia indigebat: quia sine gratia finem vitæ æternæ nullo modo consequi potuisset: ad finem.n. non peruenitur nisi per opera proportionata fini: vita autem æterna est finis omnino naturæ humanæ facultatem excedens, vnde etiam intellectum & desiderium superat 1. Corin. 2. Oculus non vidit, & auris non audiuit &c. ideo oportet, ꝙ opera per quæ ad vitam ęternam peruenitur, vires naturæ humanæ excedant: vnde in ea homo non potest, sine aliquo dono naturalibus addito: & ideo quantumcunq; natura humana sit integra: nihilominus homo * gratia indiget ad vitam æternam consequendam.

E ¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ vnumquodq; bonum Deus acceptat secundum mensuram suæ bonitatis: sed illud simpliciter a Deo acceptari dicitur: cui ab ipso præparatur illa gloria, qua ipse gloriosus est scilicet visio eius per essentiam. * D. 74.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ homo ante peccatum ēt operāte gratia egebat: gratiæ.n. operanti aliquid per se conuenit, & aliquid per accidens. per se.n. sibi conuenit, vt hominem iustū formaliter faciat & Deo gratum: sed hoc accidit sibi, vt iustū ex iniusto faciat ex parte subiecti, in quo iniustitia inuenitur, hoc etiam per se est sibi conueniens, vt ex non iusto iustum faciat, vel ex non grato gratum: sicut albedinis est ex non albo facere album: sed hoc albedini accidit, vt ex nigro album faciat. Similiter etiam gratiæ cooperantis nō est, vt totam facultatem faciat in operando. hoc.n. hæresis Pelagiana ponebat: sed vt efficaciam & virtutem quandam nouam, operibus hominum præbeat, scilicet merendi vitam æternam.

¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ non potest esse aliqua creatura, quæ ex proprijs naturalibus, vitam æternam promereri possit. sicut non potest esse aliqua creatura, quæ naturæ diuinę ęquetur: nec hoc omnipotentiæ Dei derogat. Et hoc patet ex his, quæ supra dicta sunt. F

¶ Ad quartum dicẽdum, ꝙ carentia diuinæ visionis, potest intelligi dupliciter, vel negatiue, & sic nõ est pœna: sed defectus naturam creatam consequẽs: nulla enim natura creata ex se sufficiens est ad Dei visionẽ, & sic fuisset, carentia diuinæ visionis in bruto, ante peccatũ, si gratiam non habuisset. Alio modo potest sumi priuatiue, vt intelligatur aliqua obnoxietas ad carendũ De visione, & sic est pœna peccati, & in primo statu non fuissent.

¶ Ad quintum dicẽdũ, quòd similitudo Dei, quæ conuenit homini, sẽm sua naturalia est alia ab illa, qua homo assimilatur Deo per gratiam: nec est inconueniens, vt homo in pluribus Deo assimiletur, eo ꝙ sẽm quemlibet gradum bonitatis superadditum, noua similitudo in creaturis ad Deum consurgit. H

dicimus, ꝙ non cooperante tantum: sed ẽt operante gratia indigebat, non quidem secundũ omnem operandi modum operantis gratię. Operatur enim liberãdo, & preparando voluntatẽ hominis ad bonum. Egebat itaque homo ea, non vt liberaret voluntatem suã, quę peccati serua non fuerat: sed vt prępararet ad volẽdum efficaciter bonum, quod per se nõ poterat. non.n.poterat bonũ mereri sine gratia, vt Aug. in Ench. euidenter tradit. Illam inquit immortalitatem, in qua poterat non mori, natura humana perdidit p liberum arbitriũ. Hanc vero in qua non poterat mori acceptura est per gratiam, quam fuerat si non peccasset, acceptura per meritum, quàmuis sine gratia: nec tunc vllum meritum esse potuisset, quia & si peccatum in solo erat arbitrio constitutum: non tamen iustitię habendę vel retinendę sufficiebat liberum arbitrium, nisi diuinum prępberetur adiutorium. Ecce his verbis satis ostenditur, ꝙ ante peccatum homo indigebat gratia, operante & cooperante. Non enim habebat, quo pedem mouere posset. sine gratię operantis, & cooperantis auxilio, habuit tamen quo poterat stare. G

Quòd homo ante lapsum virtutes habuerit.

PRæterea quęri solet, vtrum homo ante lapsum virtutẽ habuerit. Quibusdam videtur quòd non habuit, id ita pro-

ARTICVLVS II.

b Vtrum homo ante peccatum habuerit gratiam.

1. par. q. 95. art. 1. AD Secundum sic proceditur. Videtur ꝙ homo ante peccatum gratiam non habuerit. Quicunq; n. habet gratiam, põt proficere ad meritum vitę, eo ꝙ per gratiam meretur quis, augmentũ gratię, & eius consummationẽ: sed vt supra Magister dixit. 24. dist. Hõ in primo statu non habuit, vnde ad meritum vitæ proficere posset, ergo gratiam nõ habuit.

¶ 2 Præterea. Maior est potestas gratiæ quàm naturæ: sed quanto peccans est maioris potestatis, tanto grauius est peccatum eius. si ergo homo à statu gratiæ cecidisset, cum angelus ante lapsum gratiam non habuerit, vt multi dicunt, videtur ꝙ peccatum hominis, grauius, quàm peccatum dæmonis fuisset, quod supra negatum est. I

¶ 3 Pręt. Gratia magis conuenit cũ gloria q̃ cum natura: sed gratia tẽpore in homine gloriam præcedit. ergo multo fortius natura gratiam, & sic in primo statu gratiam non habuit.

¶ 4 Præt. Gratia quantum in se est, hominem in Deum promouet. cum igitur in homine ante statum peccati, nihil esset trahens ipsum inferius, videtur ꝙ si gratiam habuisset, ꝙ nũquàm peccauisset: peccauit autem. igitur gratiam nõ habuit.

¶ 5 Pręter. Ea quæ homo per primum peccatum amisit, sibi restituta non sunt, sicut impassibilitas & huiusmodi. si ergo gratiam in statu innocentiæ habuisset, eã per peccatum amissam per pœnitẽtiam non recuperasset. hoc autem falsum est, quia sic totum humanum genus periret. ergo gratiam in primo statu non habuit. K

Sed contra. Nullus spoliatur illis quæ non habet: sed homo per peccatum fuit vulneratus in naturalibus, & spoliatus gratuitis, vt dicitur in Gl. Luc. 10. ergo gratiam habuit.

¶ Præterea. Charitas nunquàm est informis: in litera autem probatur, quòd Adam in primo statu charitatem habuit. ergo & gratiam sine qua non est charitas.

Respondeo. Dicendum, ꝙ circa hoc est triplex opinio. Quidam.n. dicunt, ꝙ homo in primo statu gratiam nõ habuit, nec virtutes gratuitas. omnes aũt authoritates sanctorũ, quas Magister in litera inducit ad probãdũ homini virtutes infuisse, exponunt de virtutibus naturalibus: quæ in ipso propter integritatem humanæ naturę excellentissimę erant. Sed hoc nõ videtur authoritatibus conuenire, in quibus ponitur quòd Adam charitatem habuit, quæ sine gratia non habetur, & plura alia dicuntur, quæ non nisi extorte ad virtutes naturales referri possunt. Alij vero distinguunt statum innocẽtiæ in duos status. dicunt enim ꝙ homo in principio creationis suæ, sine gratia creatus est in naturalibus tãtum. postmodum vero ante peccatum gratiam consecutus est, & secundum hanc distinctionem, varia dicta sanctorum, & doctorum concordare nitũtur. Sed illud non videtur conuenire dictis sanctorum & doctorum, qui de statu innocentiæ quasi de vno statu non distincto loquũtur, & ideo hæc positio non magnæ authoritatis est. Ideo alij dicunt, ꝙ hõ in principio creationis suæ in gratia creatus est, & hęc quidem positio satis cõgruere videtur opinioni Aug. qui ponit res simul tẽpore pfectas fuisse creatas, in materia & in forma. Prima vero opinio magis cõgruere videt opinioni aliorum sanctorum, qui dicunt per successionem tẽporis res creatas perfectas fuisse. Quæ tamen harum opinionum verior sit, multum efficaci ratione probari non potest, sicut nec aliquid eorum, quę ex voluntate Dei sola dependent. hoc tamen probabilius est, vt cũ homo creatus fuerit in naturalibus integris, quæ otiosa esse non poterant, quòd in primo instanti creationis ad Deum conuersus, gratiam consecutus sit: & ideo hanc opinionem sustinendo dicendum est.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ sicut secundum Aug. distinctio primorum dierum, attenditur secundum ordinem naturæ, & non secundum successionem temporis: ita etiam secundum ordinem naturæ, status in naturalibus puris, ad statum eius in gratia comparatur, & non secundum ordinem tẽporis, & sic intelligendum est, ꝙ homo in statu naturalium, intellectum nõ habuit, vnde proficere posset, quia dum gratiam habet, non habet hoc ex naturalibus, sed ex gratuitis. Vel dicendum, ꝙ hoc intelligendum est, quòd homo non potuit proficere per se, etiam habita gratia vt beatitudinem consequeretur, & hoc supra Magister dixit proficere ad meritum vitę. 1. sup Gen. ad lit. ca. 1. & 2.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ secundum tertiam opinionem, tam homines quàm angeli in gratuitis creati sunt: & ideo cõtra eam non est huiusmodi obiectio: sed contra secundam, quam sustinentes dicimus, ꝙ potentia naturalis hoc modo se habet ad gratiam, ꝙ ipsa subministrat substantiam actus, & gratia prębet efficaciam merendi informando actum, & sicut maioris perfectionis est forma actus, qua ipsa substantia eius: ita econtrario maior defectus est deficere in ipsa substantia actus, quam deficere in forma ipsius quàmuis autem ponatur homo gratiam habuisse, & in hoc angelo superiorem fuisse: tamen debilior fuit in potentia naturali: & ideo defectus potentiæ naturalis magis excusat peccatum hominis, quam defectus gratię peccatum angeli: vnde simpliciter peccatum hominis, minus quàm peccatum angeli inuenitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd per gratiam aliquis meretur gloriam: & ideo conuenienter gratia tempore gloriam pręcedit, sed per naturam non meretur gratiam: vnde nihil impedit, vt simul cum natura gratia infundatur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in illis, quæ agunt per necessitatem naturæ, oportet quòd agens de necessitate agat, secundum exigentiam formæ, quę in ipso est, vt per calidum calefaciat. hoc autem in voluntarijs non tenet: vnde etiam, si homo gratiam habuerit: nihilominus potest in contrarium actum transire.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ actus personales non attingunt naturam, sed personam: & ideo Adam per pœnitentiam, q̃ de peccato egit, potuit recuperare illa bona, quæ sibi ad actus personales data erant: sicut gratiam & virtutes. non autem illa, quæ toti naturæ collata erant, vt immortalitas corporis, & obedientia interiorum virium ad rationem, & huiusmodi.

ARTI-

ARTICVLVS III.

Vtrum homo in statu primo habuisset tantum de gratia, quantum habuit post peccatum.

AD Tertiũ sic proceditur. Videtur, quòd in primo statu homo non tantum de gratia habuisset, quãtum post peccatum. Vt.n. Philosophus dicit in 10. Ethic. Ridiculum est temperantiam, & fortitudinem in dijs ponere, cum in eis passiones innatæ & illatæ, nõ sint circa quas fortitudo, & temperantia medium communicant. sed in primo statu Adam huiusmodi passionibus caruisset. ergo & per consequens his virtutibus, quas tamen homo post peccatum habuisset, sicut post habuit.

Cap. 10.

bare conantibus. Iustitiam inquiunt non habuit, quia præceptum Dei contempsit, nec prudẽtiam, quia sibi nõ prouidit, neq; temperantiam, quia aliena appetijt, ergo fortitudiné, quia prauæ suggestioni cessit. Quibus respõdentes dicimus eum quidem nõ tunc habuisse has virtutes, quando peccauit, sed ante, & tunc amisisse. Quòd multis testimonijs sanctorum cõprobatur. ait enim Aug. in quadam Hom. Adá perdita charitate malus inuẽtus

¶ 2 Præt. Perseuerantia quædam virtus est, quam multi post peccatũ statim habent. hæc autem Adæ defuit, vt eius casus ostendit. non igitur tot virtutes habuit, quot homines in peccato nati habent, & sic idem quod prius.

¶ 3 Præt. Plus indigenti, Deus plus tribuit, quia misericordia miseriam intuetur, vt dicit Bernar. sed homo plus indiget gratiæ auxilio post peccatum quàm ante, cum magis in naturalibus infirmetur. ergo plus de gratia post peccatum homini C confertur, quàm ante contulisset.

Lib. de Continent. c. 6. ¶ 4 Præt. Deus cum sit summe bonus, vt Aug. dicit. mala esse non permitteret, nisi esset adeo potens, vt ex malis bonum eliceret: sed non ostenderetur perfecte diuina bonitas, nisi bonum quod ex malo Deus elicit, excederet illud bonum quod per malum priuatur. ergo bonum hominis, quod ex peccato eius Deus elicit, excedit illud bonum quod ante peccatum erat, & est postmodum per peccatum priuatum, & sic maior est gratia post peccatum, quàm ante.

¶ 5 Præt. Tota plenitudo gratiæ humani generis ex virtute incarnationis, & passionis Christi ꝓcedit: vnde dicitur Ioã. 1. De plenitudine eius omnes accepimus: sed si Adam non peccasset, Christus non fuisset incarnatus, vt quidam dicunt, vel saltẽ non fuisset passus, vt omnes dicunt. ergo non tanta plenitudo gratiæ fuisset in humano genere ante peccatũ, sicut post. D

Sed contra Matth. 25. Dedit vnicuiq; secundum propriam virtutem, & exponitur in Glo. de collatione gratiarum. virtus autem hominum naturalis, maior erat ante peccatum quàm post. ergo & plus de gratia consecuti fuissent ante peccatum, quam post.

¶ Præterea. Nullus ex peccato reportat commodum: sed si homo post peccatum maiorem gratiam haberet quam ante, commodum ex malo reportaret. ergo &c.

Respondeo. Dicendum, ꝙ donorum gratuitorum, quędam ordinantur absolute in perfectionem eius, cui conferuntur. quædam autem ad vtilitatem aliorum, vt dicitur primæ Cor. 12. Vnicuiq; datur manifestatio. s. ad vtilitatem. vtilitas autẽ quędam est, vt defectibus proximorum subueniatur, sicut per operationem signorum infidelitati succurritur, quia signa data sunt, non fidelibus sed, infidelibus. Et similiter est etiam de generibus linguarum, & de alijs huiusmodi donis. Et quia huiusmodi defectus, in primo statu non fuissent: ideo etiam nec talia dona homini collata forent, quæ contra hos defectus ordinantur. Dona vero absolute in perfectionem recipientis, ordinata sunt ea, quibus homo in actibus proprijs perficitur, & secundum animam & sẽ corpus, sicut est gratia gratum faciens, virtutes, donum scientiæ & sapientiæ, & huiusmodi, & impassibilitas corporis: & in his homo in primo statu simpliciter loquendo, magis abundasset quam in secundo statu post peccatum: sed iste excessus potest cõsiderari dupliciter, vel intensiue vel extensiue. Extensiue quidem, quia plura de huiusmodi homo in primo statu quam in secundo habuisset. habuit. n. impossibilitatem corporis, & perfectam obedientiam inferiorum virium ad rationem, & huiusmodi, quæ in hominibus post peccatum non inueniuntur. Sed verum est, quod

A etiam quædam dona post peccatum sunt quæ imperfectioné annexam habent, quæ aut in primo statu non fuissent omnino, aut si fuissent, secũdum alium modum & alios actus fuissent: vt tamen hoc intelligatur de imperfectione, non quæ naturam consequitur: sed quę ex peccato consecuta est Fides enim perfectioné habet consequenté naturam, cuius est diuina quasi in speculo intueri, & hoc etiam homini in primo statu congruisset, licet vidisset * clarius diuina, vt supra dictum est. Et ideo fides in primo statu fuisset etiam secũdum eiusdem generis actum, quamuis perfectior quàm modo sit. Continentia vero, q̃ importat imperfectionem in repugnantia passionum ex peccato causata, secundum ꝙ Philosophus continentiam accipit in 7. Ethic in primo statu non fuisset, & similiter pœnitentia, si specialis virtus ponatur, ad minus secundum eosdem actus, quos nũc habet, & similis ratio est de alijs similibus. Si autem excessus intensiue consideretur, & præcipue quantum ad dona gratum facientia, sic considerando statum ad statum, vniuersaliter homo ante peccatum ampliori gratia præditus fuisset quàm post: sed tamen non est inconueniens, ꝙ aliquis post statum peccati, multo maiorem gratiã habeat, quàm aliqui habuissent etiam in primo statu, eo ꝙ gratiæ non tantum dantur, secundum mensuram naturalis virtutis seu capacitatis: sed secundum conatum, qué contingit esse maiorem in eo, qui minoris virtutis est, sicut etiam dicitur de comparatione hominum noui & veteris testamenti.

* D. 68 73

Cap. 3.

est. Item Princeps vitiorum dum vidit Adam de limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia armatum, temperantia compositum: † charitate splendidum, primos parentes illis donis ac tantis bonis expoliauit, pariterq; peremit. De hoc eodem Ambro. ad B Sabinum ait. Quando Adam solus erat, non est pũaricatus, quia eius mens Deo adhærebat. Super psalmum quoq; dicit, ꝙ homo ante peccatum beatissimus, auram carpebat ęthercam: sed quo

† Epist. 41.

† 118. Ser. 4.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ quamuis angeli quos Philosophus Deos vocat, sicut & Dion. huiusmodi virtutes cardinales non habeant, secundum eosdem actus, quibus in nobis sunt: habent tamen eas secundum quosdam eminentiores actus, & præcipue secundum ꝙ cõstituuntur eorum actus circa finem. & hoc modo in homine etiam ante statum peccati fortitudo, & temperantia esse potuisset: tamen sciendũ est, ꝙ alia ratio est de homine ante peccatum, & de angelo & de homine glorificato homo. n. in primo statu quãuis huiusmodi passionibus actu non subiaceret: tamẽ naturam habebat, quę quantum in se est, his passionibus subiicibilis erat, & possibile erat eis subijci si peccaret. nondum homine confirmato, sed homo glorificatus, & si naturam habeat, cui secundum se consideratæ, natæ sunt huiusmodi passiones inesse: tamen per habitum gloriæ omnino additus his passionibus tollitur. angelus vero nec naturam, nec passibilitaté respectu harum passionum habet. vnde patet, ꝙ huiusmodi virtutes quãtum ad actus, qui sunt viæ, nunc in nobis magis remotæ sunt ab angelis quam ab hominibus glorificatis, & ab hominibus glorificatis magis quàm ab eis in primo statu existentibus.

10. Ethico. c. 10. de diui. no. c. 13.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perseuerantia dupliciter dicitur. Vno enim modo specialis virtus, cuius actus est habere propositum, semper in bono permanendi, & talem virtutem Adam habuit, & multi qui post corruerunt. Alio modo est quædam circunstantia consequens virtutes alias, & sic non ponit specialem virtutem: sed continuationem quandam virtutis vsque ad mortem, & sic Adam in primo statu perseuerantiam non habuit. E

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ plus indigenti Deus plus tribuit, dummodo sit magis ad recipiendum dispositus: aliàs non est verum: tñ sciendum est, ꝙ cum indigentia dicatur respectu finis, vt dictum est: non est dicendum, ꝙ homo post peccatum magis eguerit gratia quàm ante. Illud. n. ad quod per se gratia est ordinata. s. gloria, supra vires hominis est, siue ante peccatum siue post peccatum. Vnde quantum ad hoc, non magis indiget post, quam ante: sed quãtum ad hoc ad quod per accidens gratia ordinatur, q̃d est remotio mali, magis homo post peccatum indiget, & per respectum ad gloriam, attendit̃ mensura gratiæ, quia per gratiam maiorem, maioré quis gloriam meretur, non autem per respectum ad remotione peccati vel infirmitatis, quia minima gratia sufficit, ad delendum omnia peccata: vnde nõ maiori gratia indiget homo post peccatum

quàm ante: sed verum est ꝙ ad plura gratia indiget, quæ tamen plura, quantalibet gratia facere potest.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ Deus ex malo, semper maius bonum elicit: non tamen illi de necessitate, in quo malum esse permittit: sed in comparatione ad vniuersum, cuius pulchritudo cõsistit ex hoc, quòd mala esse sinuntur. bonum autem vniuersi ꝑpõderat bono particularis rei, sicut bonum gẽtis est diuinius quàm bonũ hominis, vt in 1. Ethicor. Philoso. dicit. (Li.2.c.42.)

¶Ad quintum dicendum, ꝙ Christus ad hoc fuit passus, vt hominis naturam repararet. Vnde per passionem Christi non apparet, ꝙ maiorem gratiam homo consecutus sit post peccatum, quam ante fuisset sine ea, loquendo de gratia in ordine ad præmium essentiale, quia aliquod præmium accidentale homo per passionẽ Christi consequitur, quod ante peccatum non habuisset scilicet gaudium de victoria Christi.

modo sine virtute beatissimus erat ¶ Aug. quoq; super Gen. dicit. Adã ante peccatum spirituali mente ꝑditum fuisse. Non est ergo dubitandum hoĩem ante peccatum virtutibus fulsisse, sed illis per peccatum spoliatum fuisse.

e De eiectione hominis de paradiso.

G IN illius quoq; peccati pœnam eiectus est de paradiso, in istũ miseriarum locum, sicut in Geñ. legitur. Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & comedat & viuat in æternum, emisit eũ Deus de paradiso voluptatis. His verbis insinuari videtur, ꝙ nunq̃ moreretur si postea de illo sumpsisset ligno.

Quomodo intelligendum sit illud, ne sumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum.

SEd quia per peccatum iam mortuum corpus habebat, illa verba, ex tali intellectu accipi possunt. Deus modo irati, loquens de homine superbo ait.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum opera hominis sint magis efficacia ad merendam gratiam post peccatum, quàm ante peccatum.

AD Quartum sic proceditur. Videtur ꝙ post peccatum opera hominis fuissent magis efficacia ad merendum, quam ante peccatum. In primo.n.statu, homo, sicut nec ad malum impellens aliquid habebat, ita nec à bono retrahens: sed supra. 24. dist. Magister dicit, ꝙ primus homo resistendo tentationi nõ meruisset: quia nihil erat, quod ad malum impelleret. ergo similiter faciendo bonum, vel nihil vel minus meruisset, quia nihil erat quod à bono impediret.

¶ 2 Præt. Dicit Apostolus. 2. Timoth. 2. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit: sed homo in primo statu non ita impugnabatur, sicut post peccatum. ergo nec ita coronam efficaciter merebatur.

Cap. 8. ¶ 3 Præt. Vt Philosophus dicit in 2. Ethic. virtus est circa difficilia: sed difficilius est homini post peccatum bonum operari quàm ante. cum ergo ex virtute procedat efficacia meriti: videtur quòd ante peccatum actus hominis fuerint minus efficaces ad merendum quàm post.

¶ 4 Præterea. Homo in primo statu fuit quasi medius inter statum angelorum & statum nostrum, vt ex his quæ. 23. dist. dicta sunt, patet: sed operationes angeli non sunt ita efficaces ad merendum sicut operationes hominis. quod patet ex hoc, ꝙ inferior angelus mereri gradum superioris non potest: sed homo potest mereri, vt ascendat ad supremum ordinem angelorum, vt ex dictis Greg. patet in Hom. de centum ouibus. ergo & homo in primo statu habuit opera minus efficacia ad merendum, quàm post peccatum. (Hom. 34.)

¶ 5 Præt. Vt in 1. dist. 2. Magister dixit: homo factus est ad reparationem ruinæ angelicæ: sed de quolibet ordine angelorũ aliqui ceciderunt, vt supra. 6. dist. dictum est. ergo oportet. ꝙ qualitercunque vadat humana natura, siue in statu innocentiæ, siue in statu peccati, ad singulos ordines angelorum aliqui homines transferantur. cum ergo hoc non fiat, nisi ex virtute meriti, vĩ ꝙ saltem non maioris efficaciæ ad merendum fuerint opera hominis in statu innocentiæ, quam post peccatum.

Sed contra. Quanto aliquid est magis purum in genere aliquo, tanto magis habet virtutem illius generis, sicut ignis purus quam ignis commistus: sed merita nostra sunt admista alicui demerito. quod patet ex hoc quod dicitur Esa. 64. Quasi pannus menstruatæ omnes iustitiæ nostræ. Cum igitur in primo statu absque omni permistione demeriti fuissent: videtur, quòd tunc fuissent efficaciora ad merendum.

¶ Præterea. Quanto voluntas promptior est ad operandum, tanto homo magis meretur. 2. Corin. 8. Si voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet: sed in primo statu, voluntas promptior erat ad bene agendum, quia minus impediebatur. ergo opera hominis magis erant efficacia ad merendum. F

Respondeo. Dicendum, ꝙ cum meritum non consistat in habitu: sed in actu, nec in actu quolibet: sed in eo, qui per habitum gratiæ informatur. actus autẽ omnis meritorius ex voluntate procedat, oportet ꝙ meritum aliquid habeat à gratia, & aliquid à voluntate, & aliquid etiam ab obiecto actus. vnde species actus trahitur: & ideo ex his tribus efficacia merẽdi, mensurari potest, ex gratia, voluntate, & obiecto. Quãto.n. maiori charitate & gratia actus informatur, tanto magis est meritorius. similiter etiam quanto magis est voluntarium plus habet de ratione meriti & laudabilis. Similiter etiam, quãto magis obiectum est arduum, tãto magis est actus meritorius, semper intelligatur cõparatio de vno cæteris paribus. Quod autem aliquod arduum augmentet rationem meriti: non habet ex difficultate laboris, sed ex bonitate, quia quãto aliquid melius est, tanto supra vires hominis operantis est magis eleuatum, quia homo in primo statu, vt dictum est, maiorẽ gratiam communiter habuisset quam post peccatum, & promptior fuisset voluntas ad operandum, quæ resistentiã non habebat, sequitur ꝙ opera hominis in primo statu, simpliciter magis erant efficacia ad merendum quàm post, dummodo circa idẽ obiectum operatio consideretur vtrobique, quãmuis maiori difficultate circa illud operetur homo post peccatum, quàm ante. Non enim arduum opus auget rationem meriti, sub ratione bonitatis, & non ratione difficultatis, nisi per accidens, inquantum videlicet, in id quod difficile est, maiori attentione aliquis consurgit, & cum maiori conatu voluntatis. H

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ non consentire tentationi in primo statu, si homo in naturalibus tantum consideretur, vt Magister hic loquitur, non fuisset homini meritorium: sed hoc contingit ex hoc, ꝙ gratiam non habebat, sicut ex causa per se, & non ex hoc, ꝙ nihil ad malum impellebat nisi per accidens, inquantum videlicet ex hoc, ꝙ homo non habebat impellens ad malum, magis poterat conseruari à casu in peccatum sine gratia, quàm post. Vel dicendum, ꝙ non cõsentire tentationi dicitur dupliciter, vel ita ꝙ importet negatio tantum: & ita cum non relinquatur aliquis actus, nõ remanebit ratio meriti, & hoc potuisset cõtingere in primo statu ꝓpter hoc, ꝙ homo non cogebatur tentationem exteriorem discutere, cum interiori tentatione non vrgeretur. vel ita ꝙ importat actum voluntatis tentationi repugnantem, & sic resistere peccato semper est meritorium in eo, qui gratiam habet. I

¶Ad secundum dicendum, ꝙ quàmuis homo in primo statu non habuerit certamen interius, habuit tamen certamen exterius, vnde & victoriam habere potuit, qua coronã meretur: nec tñ est de necessitate meriti certamen contra aliquem impugnantem, quia sic in angelis meritum non inueniremus: sed de necessitate meriti est certamen, quo quis contendit apprehendere aliquid quod supra se est, tñ ꝙ aliquis quasi viribus suis luctatur: nec oportet, vt vbi est maius certamen, ibi sit maius meritum: sed vbi est magis legitimum. contingit autẽ in minori impugnatione, magis legitimum certamen esse. K

¶Ad tertium dicendum, ꝙ aliquid potest dici difficile dupliciter, vel ex arduitate operis, & sic virtus intelligitur circa difficile esse, quod scilicet in se difficile est & arduum, vel ex imperfectione operantis, & sic virtus circa difficile non est; sed talem difficultatem virtus tollit. quanto enim aliquis virtuosior est, tanto facilius opera virtutis exercet. nec tamen dicendum est, quòd quanto virtuosior sit, minus mereatur, & per hunc modum est difficultas maior in operibus hominis post peccatum ex imperfectione operantis.

¶Ad quartum dicendum, quòd hoc, quòd opera alicuius angeli sint minus * meritoria, quàm alicuius hominis non contingit ex imperfectione angelorum: sed ex conditione gratiæ, quæ quàmuis in angelis sit maior secundum statum, quia propinquior sui, cum sit minor via angelo data quàm homini, vt supra dictum est, tamen gratia hominis potest esse * D.156.

maior

maior in virtute merendi. Angelis enim data est gratia ad de- A terminatum gradum, secundum determinatum ordinem pro merendum: & ideo vlterius præmium per gratiam illam me reri non possunt. homo autem cum ex conditione naturæ ad nullum ordinem determinetur: sed indifferenter ad omnes se habeat, accipit gratiam etiã indifferenter ordinatã ad promerendum gradum cuiuslibet ordinis secundum genus suũ: & ideo non oportet, ꝙ ratione ista homo i primo statu minus mereri potuisset, quã post peccatum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quamuis homo nunc ad eundem terminum perueniat ad quem peruenisset ante peccatum: non oportet tamen vt æqualem efficaciam in merendo habeant actus eius, quia qđ tunc ex paucis actibus mereri potuit, nunc oportet ꝙ ex multis actibus mereatur: ita quòd per exercitium actuum in quandam perfectionem crescat, secundum quam sibi competat meritum tantũ præmij, quam prius habuisset.

Videte ne forte mittat manum suam &c. idest cauete vos angeli, ne comedat de ligno vitæ, quo indignus est. De quo si perstitisset comedere, & viueret in æternum. Sed modo propter inobediẽtiam indignus est comedere. Et sicut verbo dixit, ita opere exhibuit. Emisit.n. eum Deus de pa- B radiso voluptatis in locũ sibi congruum: sicut plerunq; malus, cũ inter bonos viuere cœperit: si in melius mutari noluerit, de bonorum congregatione pellitur, pondere prauæ cõsuetudinis pressus.

De flammeo gladio ante paradisum posito.

NE vero posset ad illud accedere, collocauit Deus ante paradisum Cherubim, & flammeum gladium atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitę, quod iuxta literam potest hoc modo accipi. Quia per C ministerium angelorũ ignea custodia illi constituta fuit. Hoc.n. per cœlestes potestates in paradiso visibili factum esse credẽdum est, vt per angelicum ministeriũ ibi esset quędam ignea custodia: non tamen frustra, sed quia aliquid significat de paradiso spirituali. Cherubim.n. interpretatur plenitudo scientię. hęc est charitas, quia plenitudo legis est dilectio. Gladius autẽ flammeus pœnę temporales sunt, quę versatiles sunt, quoniam tempora volubilia sunt. Illa ergo ad custodiam ligni vitę, ideo posita sunt ante paradisum, quia ad vitã non reditur, nisi per Cherubim. s. plenitudinem scientię, i. charitatem, & per gladium versatilem, i. tolerãtiam passionum temporalium.

An homo ante peccatum comederit de ligno vitæ.

POtest autẽ quęri, vtrum de ligno vitę ante peccatum comederit homo. De hoc Aug. in lib. de baptis. paruulorum, sic ait. Recte profecto intelliguntur primi homines ante malignam diaboli persuasionem abstinuis-

ARTICVLVS V.

Vtrum expulsio de paradiso, & priuatio iustitiæ originalis, sit conueniens pœna primæ transgressionis.

AD Quartum sic proceditur. Videtur ꝙ pœna hominis inconuenienter in litera determinetur pro peccato primæ transgressionis. Illud.n. quod propter hominem factum est, in aliquo homini seruire debet: sed paradisus terrestris D pp hominem factus est, sicut aliæ creaturæ. cum igitur homini inde eiecto in nullo seruiat, vř ꝙ inde expelli nõ debuerit.

¶ 2 Præt. Propter peccatum hominis, tota natura deteriorata est, quæ propter hominem facta est, vt dicit Glos. Rom. 8. multo ergo magis locus ille in quo peccatum cõmissum est, scilicet paradisus terrestris infici debuit: sed homini infecto debetur locus infectus. ergo post peccatum, de paradiso terrestri expelli non debuit.

¶ 3 Præt. Vt supra Magister dixit dist. 17. Paradisus terrestris de se, locus inaccessibilis est. ergo frustra apponuntur custodiæ, ne homo ad illum accidere possit, ad quem etiam sine illis peruenire non valeret.

¶ 4 Præt. Homo post peccatum statim necessitati mortis addictus fuit: sed ex quo necessitatem moriendi habuit, non poterat non mori. ergo frustra dominus dixit. Videre ne forte sumat de ligno vitę &c.

¶ 5 Præt. Lignum vitæ, non habuisset maiorem effectum in hominem post peccatum quam ante: sed homo ante peccatum de ligno vitæ edidit, vt in litera dicit. nec tamen in æternum vixit. ergo etiam licet post peccatum de eo comedisset, non in æternum vixisset. Si dicatur, ꝙ lignum vitæ hunc effectum non habebat, nisi frequenter sumptum.

¶ 6 Contra. Causa multiplicata, non variat effectum secundum speciem. si ergo semel sumptum immortalitatis causa non erat, videtur ꝙ nec etiam, si frequenter sumeretur.

Sed contra. Id quod innocentiæ debebatur, non debuit remanere, innocentia amissa: sed locus ille, & cibus innocentiæ debebatur. ergo post peccatum homo vtroq; priuari debuit.

¶ Præter. Magis proprius locus angeli cœlum empyreum, in quo creatus est, quam hominis paradisus terrestris, in quo A positus est homo extra ipsum creatus: sed angelus post peccatum de cœlo empyreo deiectus est. ergo & homo post peccatum de paradiso terrestri expelli debuit.

Respondeo. Dicendum, ꝙ ad felicitatem seu ad beatitudinem aliquid pertinet, quod est de substantia eius, sicut visio Dei, gaudium & huiusmodi. aliquid autem correspondet sibi per modum congruentiæ, sicut beatitudini sanctorum respondet locus excellentissimus, qui est cœlum empyreum. ita etiam ad statum innocentiæ, in qua quodãmodo homo beatus erat, vt dicit Aug. 12. de ciui. Dei, quædam pertinebãt quasi essentialiter, sicut immortalitas, & obediẽtia virium inferiorum ad rõnem, & huiusmodi: sed q̃dam alia pertinebat per modum cuiusdã congruentiæ. Immortali.n. vitæ & ab omni inquietudine segregatæ debebat locus tẽperatissimus, & delitijs plenus, qualis est paradisus terrestris vnde sicut post peccatũ deiectus est a statu illo innocentię, in quem eleuatus erat supra conditionem naturæ suæ absolute consideratæ: ita etiam & locum amisit, qui illi excellentiæ debebatur, & in locum vbi formatus fuerat deiectus erat. ¶ lib.2.c.31.

¶ Ad primum. ergo dicendum, ꝙ paradisus terrestris, quamuis non seruiat homini quasi in vsum eius veniens, seruit tamen sibi ad instructionem eius proficiens, sicut homo ex hoc ipso, quòd in scriptura cognoscit se tali loco per peccatum priuatum, ad peccatum vitandum incitatur, & ad miseriam suam cognoscendam.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sicut peccati infectio non venit ad creaturas alias: nisi per creaturam rationalem peccatum: ita etiam illa infectio siue corruptio, non in irrationalis creaturæ pœnam ordinatur, vnde non oportet, ꝙ locus ille per peccatum inficiatur, in quo homo & angelus peccauit. s. paradisus terrestris & cœlum empyreum: sed illa loca, quæ peccantibus deputata sunt post peccatum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ illa impedimenta ratione quorum inaccessibilis dicitur paradisus terrestris, forte hic gladius flãmeus vocatur, quia præcipue locus ille inaccessibilis videtur, propter intemperatum calorem in locis intermedijs: & ideo non sequitur, ꝙ huiusmodi impedimenta superflua sunt.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ quamuis homo post peccatum, lignum vitæ sumpsisset, mortem euadere non potuisset: potuisset tamen mortem differre: ita vt vita eius auxilio ligni vitæ prolongaretur, sicut de Enoch & Elya creditur, & hoc E homini non expediebat, vt tandiu in hac misera vita permaneret. Et verba illa domini sunt magis accipieda, per modum compassionis quam insultationis. Vel potest dici, sicut dicit Magister in litera. D. 1006. D. 1007.

¶ Ad quintum dicendum, quòd & si homo ante peccatum de ligno vitæ sumpsisset: non tamen immortalitatem consecutus fuisset quam lignum vitæ conferre non potuit: nisi frequenter sumptum. Et ideo.

¶ Ad sextum dicendum, quòd lignum vitæ non erat causa per se immortalitatis, vt ex prædictis patet. sed potius erat vt dispositio quædam. dispositio autem non perducit ad effectum, nisi multiplicata: sicut patet in qualitatibus actiuis & passiuis, quæ sunt dispositiones ad formam elementi: non enim inducitur forma elementi, nisi quandó perducitur materia ad intentionem qualitatum illarum.

EXPOSITIO TEXTVS.

OPeratur liberando, & præparando &c.} Vt liberatio referatur ad expulsionem peccati, & præparatio ad informationem animæ. {Non tamen iustitiæ habendæ vel restituendæ.} Côtra, supra dictum est, quòd quàmuis homo non haberet, vnde proficere posset, habuit tamen vnde posset stare. ergo liberum arbitrium sufficiebat ad iustitiam retinendam. Et dicendum, quòd ab eadé causa est esse rei, & conseruatio eius: vnde sicut esse iustitiæ gratuitæ, non est nisi à Deo: ita etiā & conseruatio eius. Sed verum est, quòd homo habens gratiam nō indiget alia gratia ad eius cōseruationem. Et propter hoc dicitur, quòd homo potest per se stare. {Quibus respōdentes, dicimus &c.} Videtur hoc falsum, quia si quando peccauit non habuit, tunc prius amisit quàm peccaret, quod videtur falsum. Sed dicendum, quòd ante intentionem peccati habuit virtutes: sed simul ista duo fuerunt, commissio peccati & amissio virtutis, sicut vnum est instans, in quo expellitur nigredo, & in quo inducitur albedo. {Homo ante peccatum beatissimus &c.} Non est intelligendum de patriæ beatitudine: sed secundum quòd beatitudo includit talem perfectionem, qualis illi statui congruebat, & capiebat auram æthercam, inquantum fixus in diuinorum contemplatione manebat. {Atque vnde fuisse concessis.} Ex hoc non sufficiēter probatur, quàmuis homo in statu illo de ligno vitæ comedebat. præceptum enim affirmatiuum non obligat ad semper: vnde & si præceptum sibi fuerit, quòd lignis omnibus concessis vteretur, potuit tamen esum alicuius eorum differre vsque ad terminum sibi à Deo præfinitum: & ideo à quibusdam non conceditur quod Magister hic determinat: sed quid verius sit, determinari non potest, cum scriptura non determinet, nec ratione probari possit.

se à cibo vetito, atque vsi fuisse concessis. His verbis ostenditur, quòd de ligno vitę ante peccatum sumpserint, quibus pręceptum erat, vt de omni ligno paradisi comederent, nisi de ligno scientię boni & mali.

Quare non sunt facti immortales, si comederunt de ligno vitæ.

QVare ergo perpetua soliditate, & beata immortalitate vestiti non sunt, vt infirmitate vel etate in deterius mutarentur? hanc enim virtutem naturaliter illud lignum habuisse dicitur. Sed forte hoc non conferebat, nisi sępe de illo sumeretur. Potuit ergo fieri, vt de illo sumeret semel, & non sępius, qui per aliquam moram in paradiso fuisse intelligitur, cum scriptura dicat eum ibi soporatum fuisse, quando costa de latere eius assumpta est, & inde formata mulier, & animalia ante eum ducta, quibus nomina imposuit.

DISTINCTIO XXX.

A

G *Quòd per Adam, peccatum, & pœna transiuit in posteros.*

IN superioribus insinuatū est, licet ex parte. non enim perfecte sufficimus, exponere qualiter primus homo deliquerit, & quam pro peccato pœnā subierit, quibus adiiciendum est peccatum simul ac pœnam per eum trāsisse in posteros, sicut Apostolus ostendit, inquiens. Sicut per

DISTINCTIO XXX.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam determinauit lapsum humanæ naturæ, quantum ad peccatum primorum parentum. In parte ista incipit determinare, quomodo natura humana vitiata est in posteris. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de peccato quod à primis parentibus in posteros eorum transiuit per carnis originem. s. de peccato originali. In secunda determinat de peccato quod transiuit in posteros per imitationem operis. s. de peccato actuali. 34. dist. {Post prædicta de peccato actuali &c.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat de peccato originali, ostendendo, an sit, & quid sit. In secunda determinat quasdam conditiones eius. 31. dist. {Sicut superest inuestigare &c.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat de peccato originali secundum veritatem. In secunda excludit quasdam obiectiones, quibus peccati originalis traductio impugnatur. ibi {Quòd ergo ait, per inobedientiam &c.} Prima diuiditur in duas. In prima ostendit aliquod peccatum à primis parentibus in posteros transire. In secunda inquirit, quid sit illud. ibi {Hic primo videndum est &c.} Et diuiditur in partes. In prima inquirit, an sit peccatum actuale vel non, quod dicit Apostolus per vnum hominem in mundū intrauisse: ostendens quòd est peccatum originale & non actuale. In secunda iterato inquirit, quid sit illud originale peccatum. {Quòd diligenter inuestigandum est &c.} Circa primū tria facit. Primo mouet quæstionem. Secundo excludit falsam opinionem quorundam, hoc exponentium de peccato actuali

F tantum. ibi {Quibusdam placuit &c.} Tertio ostendit, hoc intelligi de originali peccato. ibi {Et est illud peccatum originale &c.} {Quòd diligenter inuestigandum est &c.} Hic inquirit, quod sit peccatum originale. Et diuiditur in partes duas. In prima inquirit, quid sit secundum genus moris. In secunda quid sit secundū genus naturæ. ibi {Nūc superest videre &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit quorundam opinionem, qui peccatum originale reatum tātum esse dicebant, & non culpam. Secundo ostēdit peccatum originale culpā esse. {Sed quòd originale peccatū &c.} {Quòd ergo ait, per inobedientiam &c.} Hic excludit obiectiones peccatum originale impugnantes. Et diuiditur in duas. In prima excludit obiectiones, quæ impugnant directe peccatum originale. In secunda excludit obiectionem, quæ impugnat peccatum originale quantum ad causam eius, quæ est carnis traductio. ibi. Ad hoc autem quod diximus &c.} Circa primum
H duo facit. Primo excludit obiectionem Pelagii ex authoritate procedentem. Secundo excludit obiectiones duas Iuliani, qui ratiocinando originale peccatum impugnabat. Quarum prima incipit ibi {Vnde Aug. Iuliano &c.} Secunda ibi {Item inquit Iulianus &c.} {Ad hoc autem quod diximus &c.} Hic excludit obiectiones eorum, qui peccatum originale impugnant ex parte causæ eius, quæ est carnis traductio ex vno, in quo omnes materialiter fuerunt. Et circa hoc tria facit. Primo mouet obiectionem. Secundo ponit responsionem. ibi {Quibus respōderi potest &c.} Tertio ponit responsionis confirmationem ibi {Quòd vero nihil extrinsecum &c.}

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio.

Prima. De peccato originali.
Secunda. De tractatione carnis.

I Circa primum quæruntur tria.

Primo. An pro peccato primorum parētum, in nos isti defectus deuenerunt, quos sentimus: sicut necessitas moriendi, & huiusmodi per modum, quo pœna consequitur culpam.
Secundo. Vtrum defectus aliquis ex primis parentibus in nos deuenire potuerit, qui rōnem culpæ habeat.
Tertio. Supposito, quòd sic quęritur, quid sit originalis culpa, quæ a parentibus contrahitur.

ARTICVLVS PRIMVS.

K *a Vtrum defectus quos sentimus sint nobis, quasi pœna pro peccato primi hominis.*

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd defectus, quos sentimus non sint nobis, quasi pœna pro peccato primi hominis inflicta. Sicut enim dicit Sen. mors est hominis natura non pœna. inter omnes autem defectus mors maior est. vnde & finis terribilium à Philosopho in 3. Ethico. dicitur. ergo nec etiam alij defectus pœnæ deberent dici, qui naturam humanam consequuntur. Ad Luci. cap. 9.

¶ 2 Præt. Quæcunque inueniuntur in aliquibus ex eisdē principiis creata: secundum rationem vnam in illis inueniuntur,

cum ex vnitate principiorum pendeat vnitas rei: sed mors, fames, sitis, & huiusmodi, inueniuntur ex eisdem principijs in homine, ex quibus in alijs animalibus, s. ex pugna contrariorum, ex quibus corpus componitur: cum igitur in alijs animalibus non sint sub ratione pœnæ, nec in homine tanquam pœnæ erunt.

¶ 3 Præt. Non magis peccauit homo quā angelus: immo minus, vt supra dictum est. 22. dist. sed angelus per peccatum, nihil amisit de bonis naturalibus sibi collatis, vt Diony. 4. ca. de diuin. nomi. dicit, ergo nec homo. si igitur de natura hominis esset, vt corpus suum esset incorruptibile & impassibile, hoc per peccatum non amisisset. cum igitur amiserit, videtur quòd non fuerit naturæ sed gratiæ. ergo & priuatio horum, non sicut pœna naturam consequuntur, sed sicut naturalis defectus.

vnum hominem in hunc mundum peccatum intrauit, ita & in omnes homines mors pertrāsijt.

Vtrum illud peccatum fuerit originale, an actuale.

Hic primo videndum est, quod fuerit illud peccatū, originale scilicet an actuale, & si de originali intelligatur, consequenter quid sit originale peccatum, & quare dicatur originale & quomodo pertransierit vel pertranseat in omnes, diligenter inuestigandum est. Quibusdā placuit de peccato actuali Adę illud accipere, asserentibus hoc Apostolum sensisse, cum inferius ait. Sicut per inobedientiā vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita &c. Euidenter, inquiunt etiam ipso nomine exprimit Apostolus peccatum, quod per vnum hominem intrauit in mundum, scilicet inobediētiam.

¶ 4 Præt. Omnis virtus naturaliter tendit in suum obiectum; sed virtutis concupiscibilis obiectum, est delectabile secundum sensum. ergo ꝙ concupiscibilis moueatur in illud hoc non est pœna: sed hominis natura, & similiter de irascibili, & de alijs viribus: sed ex hoc causatur pugna virium inferiorum ad superiores, quòd vnaquæque virtus in suum obiectum mouetur. videtur ergo quòd huiusmodi pugna sit naturalis homini, & non pœna eius sicut dicitur.

¶ 5 Præt. Nulli dicitur esse pœna, si nō attingat ad illud quod vires naturæ suæ excedit: sicut ꝙ homo non potest volare, non est sibi pœna: sed pertingere ad videndum Deum, homo ex naturalibus, in illud venire non potest: ergo nec carentia visionis diuinæ pœna hominis dici debet: & ita nihil eorum, quæ pœna esse dicuntur primi peccati, rationem pœnæ habere videntur.

Sed contra. Omnis passio inuoluntaria pœna est: sed mors est passio maxime inuoluntaria: idem ꝙ nec senectus voluntatem non moriendi Petro abstulerit, vt Ioan. vlt. in Glo. dicitur. ergo mors & alia huiusmodi sunt pœnæ.

Tex. 26. ¶ Præterea. Vt Philosophus dicit in 2. Physi. & 2. de Anima. actus proprius fit in propria materia. vnde oportet perfectionem perfectibili proportionatam esse: sed anima rationalis, quæ est perfectio corporis humani, secundum suam naturam incorruptibilis est. ergo & corpus humanum naturaliter incorruptibile est, si ergo corrumpitur, hoc erit per defectum naturæ, & ita erit pœna.

Tex. 19. ¶ Præt. Potentius non vincitur à minus potenti, quia agens est nobilius potentia, vt Philosophus in 3. de Anima dicit: sed corpus humanum est nobilius alijs inanimatis corporibus. si ergo ab eis patiatur: hoc erit per infirmitatem naturæ eius. infirmitas autem & defectus eius, quod secundum naturam in homine est, pœna est. ergo passibilitas a talibus corporibus est in homine quasi pœna.

Respondeo. Dicendum, ꝙ ea quæ sunt ad finem, disponuntur secundum necessitatem finis, vt ex 2. Physic. patet: finis autem ad quem homo ordinatus est, est vltra facultatem naturæ creatæ, s. beatitudo, quæ in visione Dei cōsistit, soli enim Deo hoc connaturale est, vt ex dictis in 23. distin. patet: vnde oportuit naturam humanam taliter institui, vt non solum haberet illud, quod sibi ex principijs naturalibus debebatur: sed etiam aliquid vltra, per qđ facile in finem perueniret, & quia vltimo fini amore inhærere non poterat, nec ad ipsum tendendum peruenire: nisi per supremam partem suam, quæ est mens, & intellectus, seu ratio, in qua imago Dei insignita est: ideo vt illa pars in Deum tenderet, subiectæ sunt sibi vires inferiores, vt nihil in eis accidere posset, quod mentem retineret & impediret abstinere in Deū, & pari ratione corpus hoc modo dispositum est, vt nulla passio in eo accidere posset, per quam mentis contemplatio impediretur, & quia hæc omnia ex ordine ad finem, vt dictum est, homini inerant: ideo facta deordinatione a fine per peccatum, hæc omnia in natura humana esse desiere, & relictus est homo in illis tantum bonis, quæ eum ex naturalibus principijs consequuntur. Et hoc expresse Dion. dicit. 3. c. cœl. hier. sic inquiens. Proprium autem principium habens homo in generationibus corruptibilibus,

ast. 3.

A meritò ad principij consequentem ductus est finem, i. hoc ex peccato meruit, vt cum ex principijs suis, ex quibus compositus est, sibi corruptio deberetur, ꝙ reduceretur per peccatum ad talem finem, qui suis principijs cōgrueret, & hoc accipitur ex hoc, quod dictum est Gen. 3. Terra es, & in terram ibis. Secundum hoc ergo dico, quòd isti defectus possunt ad naturam humanā dupliciter cōparari, vel ad ea, secundum ꝙ in principijs naturalib9 suis tantum cōsideratur, & sic procul dubio non sunt pœnæ eius, sed naturales defectus: sicut etiam esse ex nihilo vel indigere conseruatione est defectus quidam naturalis omnem creaturā consequens, & nulli est pœna, vel ad eam prout instituta est, & sic proculdubio pœna sunt sibi: quia etiam ex priuatione eius quod gratis alicui conceditur, postquam concessum est, puniri dicitur aliquis.

B ¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ Sen. & alij philosophi considerauerunt naturam humanam sm ea, quæ ex principijs suis naturalibus ipsam consequuntur: statum n. illum primæ conditionis scire nō potuerunt, quam nō nisi fides tenet: & ideo de morte non nisi sicut de naturali defectu locuti sunt, quamuis etiam naturalis defectus aliquo modo pœna dici possit.

C ¶ Ad secundum dicendum, quòd alia animalia, non sunt ordinata in finem, qui facultatem naturalem ipsorum excedat: & ideo in illis tantum bonis creata sunt, quæ eis ex principijs naturalibus debentur, vnde non est similis ratio de homine, & de alijs animalibus.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ bona naturalia dicuntur dupliciter: vel prout sunt in se considerata, secundum ꝙ naturæ debentur ex proprijs principijs, & sic nec homo nec angelus per peccatum aliquid naturalium amisit, vel in aliquo diminutus est, quia Dion. etiam integra data naturalia in angelis peccantibus permanere dicit: vel secundum quod ordinantur in finem vltimum. & hoc modo in vtroque bona naturalia diminuta sunt, non quidem pœnitus amissa, inquantum vterque factus est minus habilis, & magis distans à finis consecutione, & propter hoc etiam homo gratuitis spoliatus dicitur. & in naturalibus vulneratus. Luc. 10. in Glo.

D ¶ Ad quartum dicendum, ꝙ quandocunque multa conueniunt ad constitutionem alicuius, alicui eorum potest aliquid sm se conuenire naturaliter, secundum naturam propriam, & aliquid conuenit sibi secundum naturam totius: sicut patet de elementis in mistionem corporis venientibus. secundum hoc ergo dico, ꝙ vis concupiscibilis naturale habet hoc, vt in delectabile secundum sensum tendat: sed secundum ꝙ est vis concupiscibilis humana, habet vlterius vt tendat in suum obiectum secundum regimen rationis: & ideo quòd in suum obiectum tendat irrefrenate, hoc non est naturale sibi inquantum est humana: sed magis contra naturam eius inquantum huiusmodi: & secūdum hoc, rationem pœnæ habere potest, maxime considerata natura humana, secundum ꝙ tota est sub regimine rationis, vt in prima conditione fuit.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ quamuis natura humana, per se

E non possit in visionem Dei pertingere, potest tamen ad eam peruenire cum adiutorio gratiæ, & ex se habet habilitatem, vt in illam perueniat, & similiter etiam ex his, quæ sibi gratis in prima conditione collata fuere, maiorem habilitatem habebat, cuius habilitatis diminutio, pœna est hominis, si ad institutionem eius referatur, & sic carentia diuinæ visionis pœna dicitur, secundum ꝙ non nominat negationem tantum: sed etiam priuationem quandam, cum quadam obnoxietate, vt supra dictum est. Sed quia aliæ rationes videntur concludere, ꝙ etiam humanæ naturæ in suis principijs consideratæ, isti defectus sint pœna: ideo ad eas etiam respondendum est.

¶ Dicendum ergo ad sextum, ꝙ inuolūtariorum, illa tantum rationem pœnæ habent, quæ sunt voluntati subiicibilia: voluntas. n. non tantum est possibilium: sed etiam impossibilium: & ideo si alicui sit inuoluntarium illud, qđ potestati voluntatis non subiacet, nō propter hoc rationem pœnę habet, sicut ꝙ aliquis est breuis nimis in statura, vel aliquid huiusmo-

di, & hoc modo mors, & alia huiusmodi inuoluntaria sunt. F
¶ Ad septimum dicendum, ꝙ inter animam & corpus oportet esse proportionem, sicut potentiæ ad actum: non autem sicut conuenientium in eadem natura seu proprietate: non enim oportet quòd si anima est sine quantitate, & etiam corpus sit huiusmodi: similiter non oportet, quòd si anima est incorruptibilis naturaliter, ꝙ corpus etiam huiusmodi sit.
¶ Ad octauum dicendum, ꝙ quamuis corpus hominis simpliciter nobilius sit corpore ignis vrentis, vel ferri secantis inquantum est nobiliori forma perfectum: nihil tñ prohibet illa corpora nobiliora esse secundum quid, inquãtum. s. hoc habent in actu, qđ corpus humanum habet in potentiã, vt caliditatẽ vel aliqd huiusmodi,

Inobedientia vero peccatum actuale est. Hoc autem dicunt intrasse in mundum, non traductione originis: sed similitudine præuaricationis. Omnesque in illo vno peccato peccasse dicuntur, quia omnibus ille vnus peccandi exemplum extitit. Hoc male senserunt quidam hæretici, qui dicti sunt Pelagiani, de quibus Augustin. in primo libro de Baptismo paruulorum commemorat dicens. Sciendum est hæreticos quosdam, qui nominati sunt Pelagiani, dixisse peccatum primę trãsgressionis in alios homines non propagatione sed imitatione transisse: vnde etiam in paruulis nolunt credere per baptismum solui originale peccatum, quod in nascentibus nullum esse omnino contendunt. Sed eis dicitur, quia si Apostolus peccatum imitationis, non propagationis intelligi voluisset, eius principem non Adam: sed diabolum diceret, de quo in libro Sapientię dicitur. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum, & quia non vult intelligi hoc esse factum propagatione, sed imitatione, continuo subiunxit scriptura, imitãtur autem eũ, qui sunt ex parte ipsius. Imitãtur quidẽ Adã quotquot per inobedientiã transgrediantur man.

G

ARTICVLVS II.

b Vtrum aliquis defectus veniens in nos per originem, habeat rationem culpæ. H

1. 2. q. 81. arti. 1. Et Mal. q. 4. arti. 1. Et Cont. 4. cap. 50. 51. & 52.

AD Secundum sic proceditur. Videtur ꝙ nullus defectus in nos per originem veniens, rationẽ culpæ habere possit. Ex hoc. n. aliquid culpabile vitupecabile est, si malum sit quod est in potestate eius, qui de hoc culpatur, non. n. vituperamur nisi ex his quæ in nobis sunt, vt Philosophus in 3. Ethi. dicit: sed illud qđ per originem trahitur, nõ potest esse in potestate eius, qui illud originaliter trahit. ergo impossibile est, ꝙ aliquid per originem tractum rationem culpæ habeat.
¶ 2 Præt. Secundum Aug. omne peccatum est voluntarium, adeo quòd si non est voluntarium, non est peccatum: sed illud quod per originem trahitur non potest esse voluntarium, quia actus voluntatis originem volentis non præcedit. ergo impossibile est aliquid per originem tractum esse peccatum vel culpam.
¶ 3 Præt. Nullum accidens potest traduci, nisi subiectum suũ traducatur. sed subiectum culpæ est anima rationalis, quæ cũ non sit ex traduce, vt supra probatum vĩ ꝙ nec aliquid per originem tractum rationem culpæ habere possit. Si dicatur, ꝙ traducitur peccatum per traductionem seminis. I
¶ 4 Contra. Nihil dat alteri, vel efficit in altero quod ipsum non habet: sed semen non potest esse subiectum infectionis culpæ ergo, nec ex eo culpa in animam deuenire potest.
¶ 5 Præt. Nobilius non patitur à minus nobili. sed anima est nobilior corpore. ergo corpus non potest agere in animam inficiendo ipsam.
¶ 6 Præt. Iniustum est, vt culpa patris in filium redundet, & quòd filius pro patre puniatur: sed si ex hoc quòd Adam peccauit, in omnes culpa redundaret originaliter, sequeretur filium, pro transgressione patris puniri. ergo hoc diuinæ iustitiæ non competit. K
Sed contra. 2. ad Ephe. dicit Apostolus. Eramus natura filij iræ: sed nullus est filius iræ, nisi per hoc, ꝙ culpam habet. ergo homo ex ipsa natiuitate culpam contrahit.

De concep. virg. & peccato origin. cap. 1.

¶ Præt. Sicut dicit Ansel. homo si perstitisset, iustitiam originalem in qua creatus est in filios profudisset; sed sicut se habet iustus ad iustos, ita & peccator ad peccatores. ergo etiam quia peccauit, culpam suam in alios generando transfudit.
Respondeo. Dicendum, quòd circa hanc materiam duplex error tangitur in litera. Vnus est eorum, qui simpliciter peccatum originale negabant, sicut error Iuliani & Pelagij, & hic error veritati fidei non consonat, quia sacramentorum necessitatem & redemptionis tollit, quæ contra seruitutem peccati, in qua nascimur ordinata sunt. Alius est error eorum, qui peccatum originale nomine concedentes, secundum rem negabant, dicẽtes in puero nato, nullam culpam esse: sed solum obligationem ad pœnam. Et hoc manifeste iustitiæ diuinæ repugnat, vt scilicet aliquis obligetur ad pœnam, qui culpam non habet, cum pœna iustè, non nisi culpæ debeatur. Et ideo his euitatis, simpliciter concedendum est, etiam culpam, per originem trahi ex parentibus vitiatis in pueris natis, qđ qualiter sit, inuestigandum est. Sciendum est igitur, quòd hæc tria defectus, malum, & culpa ex superadditione se habent. defectus enim simplicem negationem alicuius boni importat: sed malum nomẽ priuationis est, vnde carentia alicuius etiam si non sit natum habere, defectus potest dici, sed non potest dici malum, nisi sit defectus eius boni, quod natum est haberi, vnde carentia vitæ, in lapide potest dici defectus, sed non malum, hoi vero mors est, & defectus & malum. culpa autem super hoc addit rationem voluntarij, ex hoc enim aliquis culpatur, ꝙ deficit in eo, quod per suã voluntatem habere potuit: vnde oportet ꝙ secundum hoc, ꝙ aliquid rationem culpæ habet, secundum hoc ratio voluntarij in ipso reperiatur, sicut autem est quoddam bonum quod respicit naturam, & quoddam quod respicit personam: ita etiam est quędam culpa naturæ, & quędam personæ. vnde ad culpam personæ requiritur voluntas personæ: sicut patet in culpa actuali, quæ per actum personæ committitur. ad culpã vero naturæ non requiritur, nisi voluntas in natura illa. Sic ergo dicendum est, ꝙ defectus illius originalis iustitiæ, quæ homini in sua creatione collata est, ex volũtate hominis accidit, & sicut illud naturæ donum fuit, & fuisset in totam naturam propagatum, homine in iustitia persistente: ita etiam & priuatio illius boni in totam * naturam perducitur, quasi priuatio & vitium naturæ: ad idem enim genus priuatio & habitus referuntur, & in quolibet homine rationem culpæ habet, ex hoc, ꝙ per * voluntatem principij naturæ, idest primi hominis, inductus est talis defectus. * D. 1006. * D. 1007.
¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ peccatum originale, cum nõ sit vitium personæ, vt persona est: sed quasi per accidens, inquantum persona habet talem naturam: ideo non oportet, ꝙ sit in potestate huiusmodi personæ, hunc defectum habere vel non habere, sed sufficit, ꝙ sit in potestate alicuius, qui est in natura illa, quia ex hoc, ꝙ habens aliquam naturam peccauit, natura infecta est: & per consequens inficitur in omnibus illis, qui ab illo naturam trahunt. Et ideo potest dici culpa naturæ, cum aliquis in natura illa subsistens, per voluntatem, defectum istum in totam naturam creauerit.
¶ Et per hoc etiam patet responsio ad secundum.
¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum originale non traducitur per traductionem sui subiecti, quod est anima rationalis: sed per traductionem seminis, quia ex quo anima patris per peccatum infecta fuit, sequitur etiam inordinatio in corpore, subtracto illo ordine, quẽ natura instituta prius acceperat: & ita etiam ex semine illo generatur corpus tali ordine destitutum. vnde & anima quæ tali corpori infunditur, deordinationem culpæ contrahit ex hoc ipso, ꝙ huiusmodi corporis forma efficitur, cum oporteat perfectionem perfectibili proportionatam esse: sicut propter aliquam corruptionem seminis contingit, non tantum defectus in corpore prolis ex illo semine generatæ, vt lepra, podogra, vel aliqua huiusmodi infirmitas: sed etiam defectus in anima, vt patet in his, qui à natiuitate naturaliter, sunt stolidi.
¶ Ad quartum dicendum, ꝙ licet semen non habet in se infectionem culpæ in actu, habet tamen in virtute: sicut etiam patet, quòd ex semine leprosi generatur filius leprosus, quamuis in ipso semine, nõ sit lepra in actu. est enim in semine virtus aliqua deficiens, per cuius defectum contingit defectus lepræ in prole, similiter etiam ex hoc ipso, quòd in semine est talis dispositio, quæ priuat illa impassibilitate, & nedmabilitate ad animam, quã in primo statu corpus humanum habebat,

sequitur

sequitur, quòd in prole, quæ est susceptiua originalis peccati, A efficiatur originale peccatum in actu.

¶ Ad quintum dicēdum, ꝙ anima non inficitur per infectionē corporis, quasi corpore agente in animam: sed per quandam colliminationem vnius ad alterum, quia forma recipitur in materia secundū conditionem ipsius materiæ, cum omne qđ est in altero, sit in eo per modum recipientis: & ideo ex hoc ipso ꝙ corpus illa virtute priuatur, qua pfecte erat subiicibile animæ, sequitur etiā ꝙ anima illa virtute careat, qua perfecte corpus subditum regat, & talis defectus originalis iustitiæ, culpa est naturæ, prout consideratur consequens ex voluntate alicuius habentis naturam. ex quo natura traducta est.

¶ Ad textum dicendum, ꝙ iniustum esset, ꝙ filius pro peccato patris pœnam sentiret: nisi etiā peccatum patris in filiū trāsiret, vt iam filius non pro peccato patris: sed pro peccato proprio, quod originaliter trahit, puniatur.

datum Dei: sed aliud est quod exemplum est voluntate peccantibus, aliud quod origo est cum peccato nascentibus: non est igitur accipiendum peccatum Adæ transisse in omnes imitationis tantum exemplo: sed propagationis & originis vitio.

B

Hic aperit illud esse peccatum originale, quod transit in posteros.

ET est illud peccatum originale, vt aperte Aug. testat, quod per Adam trāsiuit in omnes, per eius carnem vitiatā, concupiscentialiter generatos.

Quid sit originale peccatum hic inquiritur.

QVod diligenter inuestigādum est, quid sit. De hoc C enim sācti doctores sub obscuritate locuti sunt, atq; scholastici lectores varia senserunt. Quidam.n. putant, originale peccatum esse reatum pœnę, pro peccato primi hominis, i. debitum vel obnoxietatē, qua obnoxij & addicti sumus pęne temporali, & æternę pro primi hominis actuali peccato, quia pro illo, vt aiunt, omnibus debetur pœna ęterna, nisi per gratiam liberentur. Iuxta B horum sententiam oportet dici originale peccatum nec pœnam nec culpam esse. Culpam nō esse ipsi fatentur pœna quoq; secundum eos esse non potest, quia si debitum pęne originale peccatū est, cum debitum pœne non sit pœna, nec originale peccatū est pœna. Quod etiā quidam eorum admittunt, dicentes in scriptura originale peccatum sæpe nominari reatum, & reatum illi intelligunt, vt dictum est obnoxietatem pœnę. Et ea ratione asserunt peccatum originale dici esse in C paruulis, quia paruuli pro ipso primo peccato rei sunt pœnæ, sicut pro peccato iniqui parentis aliquādo exulant filij secundum iustitiam fori.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum originale peccatum sit concupiscentia.

Vbi supra.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ originale peccatū non sit concupiscentia, vt in litera dicitur: Nihil n. est causa sui ipsius: sed peccatum originale est causa concupiscētiæ, vt patet ex verbis Apostoli Rom. 7. Peccatum occasione accepta per mandatum, operatum est in me omnem concupiscentiam. ergo peccatum originale non est concupiscentia. D

¶ 2 Præt. Nihil naturalium potest dici peccatum vel malum: sed cōcupiscibilis vis in homine est virtus naturalis. ergo ipsa non potest dici peccatum originale: sed ipsa est per quam homo habilis est ad concupiscendum. ergo concupiscentia qua sumus habiles ad concupiscendum, non est peccatum originale, vt in litera dicitur.

¶ 3 Præt. Sicut per motum concupiscibilis perturbatur iudicium rationis, ita & per motum irascibilis: sed peccatum originale consistit in deordinatione ipsius animę, sēm ꝙ inferiora superioribus non obediunt. ergo non solum concupiscentia, sed simili ratione iracundia peccatum dici debet originale.

¶ 4 Præt. Defectus, qui ex origine trahitur, rationem culpæ non habet, vt dictum est: nisi secundum ꝙ ex voluntate habentis naturam consequitur: sed multi defectus corporales ex voluntate illa consequuntur, vt necessitas moriendi & huiusmodi. ergo non solum concupiscentia, sed quodlibet illorum debet dici peccatum originale. E

¶ 5 Præt. Inter alia quæ homo per peccatum amisit, etiam scientia illa priuatus est, qua in primo statu pollebat: sed defectus scientiæ ignorantia dicitur. ergo ignorantia originale peccatum dici debet, & non solum concupiscentia.

Sed contra est quod dicitur in Glos. Rom. 6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, idest fomes peccati. fomes autem peccati concupiscentia est. ergo peccatum videtur ipsa concupiscentia esse.

¶ Præterea. Sicut se habet concupiscentia actualis, ad actuale peccatum, ita se habet concupiscentia originalis ad originale peccatum: sed concupiscentia actualis est ipsum actuale peccatum. ergo & concupiscentia, quæ per originem trahitur, est originale peccatum.

A Respondeo. Dicendum, ꝙ in quolibet peccato est inuenire aliquid quasi formale, & aliquid materiale. Si enim consideremus peccatum actuale, ipsa substantia actus deordinati materialiter in peccato se habet: sed deordinatio a fine, formale in peccato est, quia ex hoc rationem mali præcipue habet: vnde dicitur, ꝙ conuersio ad bonum cōmutabile, est ibi sicut materiale, & auersio a bono incommutabili, est sicut formale, & hoc cōtingit ex hoc, ꝙ etiam in actu perfectio virtutis ex ordine ad finē est forma actus, sicut autē peccatum actuale cōsistit in deordinatione actu, ita etiā peccatum originale consistit in deordinatione naturę, vnde oportet, ꝙ ipsæ vires deordinatæ, vel deordinatio virium sint, sicut materiale in peccato originali, & ipsa deordinatio à fine sit ibi sicut formale. Illa autem pars, q̇ per se nata est cōiungi fini, est ipsa volūtas, quę habet ordinē finis omnibus alijs partibus imponere, & tunc destitutio ipsius voluntatis ab illa rectitudine ad finem, quam habuit in institutione naturæ, in pecato originali formale est, & hoc est priuatio originalis iustitiæ. vires autem appetitus sensibilis, sunt natæ recipere ordinem ad finem ab ipsa voluntate, secūdum quod sibi subiectæ sunt: & ideo subtractio illius vinculi, quo quodammodo sub potestate voluntatis rectæ detinebatur, materiale in peccato est. Ex hac autem subtractione sequitur, ꝙ vnaquæque vis in suum sublistutum inordinate tendat, concupiscendo illud: & ideo concupiscentia qua habiles sumus ad male concupiscendum, peccatum originale dicitur, quasi D materiale in peccato originali existens: est enim considerare materiale & formale in actibus moralibus, sicut in rebus artificialibus, in quibus materia de toto prædicatur, vt possit dici, cultellus est ferrum. Et similiter de peccato prædicari potest illud quod est materiale in ipso, & per hunc modum peccatum originale concupiscentia dicitur.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ concupiscentia dicitur dupliciter scilicet ipse actus concupiscendi, & ipsa habilitas ad concupiscendum, & actus ex habilitate causatur: vnde non est inconueniens si peccatum originale quod concupiscentiā actualem causat, habitualis concupiscentia esse dicatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd differt dicere potentem & habilem: quòd enim aliquis sit potens concupiscere, est ex potentia concupiscibili, sed quòd sit habilis ad concupiscendum, est ex aliquo habitu, vel ex eo quod per modum habitus se habet. Contingit enim vt etiam priuatio aliqua habilitatem quandam relinquat, inquantum priuatur aliquid quod E impedimentum præstare posset: & ita dicitur concupiscentia habitualis esse peccatum originale: non quidem vis concupiscibilis, neque iterum aliquis habitus, qui aliquid positiue dicat: sed ipsa habilitas quæ relinquitur in inferioribus viribus, ad inordinate concupiscendum, ex hoc quod ab appetitu subtrahitur retinaculum rationis, quo detinebatur ne effrenate possit in sua obiecta tendere.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ concupiscentia non dicitur esse materiale in peccato, secundum quòd denominatur à vi concupiscibili, quæ contra irascibilem diuiditur, sed secundum ꝙ sumitur ab appetitu sensualitatis, qui in vtranque vim diuiditur, scilicet irascibilem & concupiscibilem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd vt in 2. Phy. dicitur, peccatum contingit in his, quæ ad finem ordinata sunt, secundum ꝙ à Tex. 82.

suo fine deficiunt: & ideo in partibus animæ in illis præcipue est peccatum hominis, secundum quas homo ordinatur in finem, & qui appetitus est tendens in finem: ideo in appetitus præcipue peccatum consistit, ad finem autem hominis ordinatur appetitus rationis, qui est voluntas immediate, appetitus autem sensibilis mediate, inquantum, scilicet ordinem finis ex volūtate rationis recipiunt, ꝓpter qđ dicuntur aliqualiter rationi obaudibiles, vt Philosophus dicit in fine 1. Ethi. & ideo defectus ordinis i appetitu voluntatis est formale, & completiuum originalis peccati, quod est priuatio rectitudinis volūtatis, quæ inerat secundum originalem iustitiā. defectus autem ordinis in appetitu inferiori, est naturaliter in peccato se habens, & hoc est concupiscentia, vt dictum est: & ideo nullus alius defectus naturæ ex parte rationis, nec ex parte sensibilis partis, originale peccatum dicitur, nisi concupiscentia sicut materiale, & priuatio originalis iustitiæ sicut formale.

Cap. 18.

¶ Ex quo patet responsio ad quintum, quia ignorantia non per se respicit voluntatem: vnde etiam defect⁹ ille sicut & alij retinent rationé pœnæ, sed non culpæ, & si inueniatur ignorantia originale peccatum dici, intelligendum est, de ignorantia priuante illam scientiam, quæ includitur in originali iustitia: nullus.n. est iustus vel temperatus, qui non sit prudens, vt in 6. Ethic. dicitur, & ad hoc attendens Socrates dixit omnem virtutem esse scientiam, & omne vitium esse ignorantiam, vt ibidem narrat.

Cap. 18.

Quòd originale peccatum culpa sit authoritatibus probat.

SEd quòd originale peccatū culpa sit, pluribus sanctorum testimonijs edocetur, super Exodum vbi dicitur, primogenitum asini mutabis ove. Greg. ait. Omnes qui in peccato nati sumus, & ex carnis delectatione concepti, culpam originalem nobis contraximus, vnde & voluntate nostra peccatis implicamur. Ecce culpam originalé dici nos trahere: vnde constat originale peccatum culpam esse. Aug. quoque in lib. de natura & gratia de hoc eodem sic ait. Omnes vt ait Apostolus peccauerunt, vtiq; vel in seipsis vel in Adam, quia sine peccato non sunt, vel quod originaliter attraxerunt, vel quod malis moribus addiderunt. Peccatum enim primi hominis non solum ipsum: sed omne necauit genus humanum, quia ex eo damnationem simul & culpam suscepimus. Idem super Psalm. 50. Quòd de corpore mortuo seminatur, cum vinculo peccati originalis nascitur & mortis: ideo igitur se iniquitatibus conceptum dicit Dauid, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam & vinculum mortis. nemo enim nascitur nisi trahens pœnam & meritum pœnę. Meritum auté pœnę peccatū est. omnis ergo, qui nascitur per carnis concupiscentiā peccatum trahit, peccatum itaq; originale culpa est, quam omnes concupiscentialiter concepti trahunt. Vnde in ecclesiasticis dogmatibus scriptum est. Firmissime tene & nullatenus dubites,

G omnes hominem qui per concubitum viri & mulieris cócipitur, cum originali peccato nasci, impietati subditum, mortiq; subiectum, & ob hoc natura iræ nasci filium, à qua nullus liberatur, nisi per fidem mediatoris Dei & hominum. His alijsque authoritatibus euidenter ostenditur peccatum originale culpam esse, & in omnibus concupiscentialiter genitis trahi parentibus.

H *b Quid sit quod dicitur originale peccatum, scilicet fomes peccati, idest concupiscentia.*

NVnc superest videre, quid sit ipsum originale peccatum, quod cum non sit actuale, non est actus siue motus animæ vel corporis. Si.n. actus est animæ, vel corporis, actuale vtiq; peccatum est. Sed actuale non est, non est igitur actus vel mo-

I

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de traductione carnis à parentibus, per quam originale peccatum trahitur.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum alimentum in veritatem humanæ naturæ conuertatur.

Secundo. Vtrum ex alimento semen decidatur.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum alimentum transeat in veritatem humanæ naturæ.

1. p. q. 119. arti. 1. Et Quol. q. 85.

AD Primum sic proceditur. Videtur ꝙ alimentum in veritatem humanæ naturæ no transeat. Quicquid enim sumptum emittitur ad veritatem humanæ naturæ non pertinet, quæ semper eadem manet: sed omne quod per os sumitur in ventrem vadit, & in secessum emittitur, vt dicitur Matthæ. 15. Ergo nutrimentum quod per os sumitur in veritatem humanæ naturæ non transit.

F ¶ 2 Præterea, Veritas vniuscuiusq; rei est in eo, quod secundum speciem est. illud autem quod per medium nutrimenti aduenit, per modum materiæ se habet, vt in 2. de Generatione dicitur: sed caro secundum materiam non fit caro secundum speciem, vt ex primo de Generatione patet. ergo nutrimentum in veritaté humanę naturæ non transit. Tex. 50. Tex. 83.

¶ 3 Præt. Illud ad veritatem humanæ naturę pertinet, in quo calor conueniens radicatur: sed tale humidum, vt medici dicunt, cósumptum nó restauratur, vt patet in his, qui tertia specie Ethicæ laborant, quæ incurabilis est ex eo, quòd tale humidum nó restauratur. Cum igitur omne illud, in quod alimentum cōuertitur, post consumptionem restaurari possit, videtur quòd nutrimentum in id quod proprie ad veritatem humanæ naturæ pertinet, non mutetur.

¶ 4 Præt. Omne id in quod cibus cōuertitur, etiam per calorem continuo agentem dissoluitur, vt fluens & refluens idē iudicetur: sed nō potest esse, quòd totum quod est in corpore sit fluēs & refluens, vt probabitur. ergo oportet aliqd in corpore esse manens, in quod alimentū non conuertatur. hoc autem præcipue ad veritatem humanæ naturæ pertinet. ergo alimētum in id quod per se est, de veritate humanę naturæ non mutatur. Probatio mediæ. si non esset aliquis permanens fixum in corpore humano, tunc contingeret, quod quælibet pars eius posset euanescere, aliquo alio in eius locum substituto, & per eandem rationem sic contingeret in toto, sicut in qualibet eius parte. contingeret ergo ꝙ de illa materia, quæ primo fuit in corpore alicuius hominis, nihil in fine remaneret: sed varietas indiuidui est, ex varietate materiæ. ergo non esset vnus numero homo in fine vitæ, & in principio, quod est absurdum.

¶ 5 Præt. Nulla virtus naturalis debilitatur multiplicata materia sibi conuenienti: sed solum per admixtionem alicuius extranei: sed virtus conuersiua in homine debilitatur in fine vitæ: alias homo in infinitum posset augeri & viuere. ergo

K hoc contingit per admixtionem extranei: sed nihil admiscetur ad materiam illam, in qua virtus conuersiua prius fundabatur: nisi quod est ex alimento generatum. ergo hoc quod est ex nutrimento generatum, est extraneum ei, in quo veritas naturæ fundatur, & sic idem quod prius.

¶ 6 Præt. Natura facit vnumquodq; faciliori modo, quo fieri potest. Deus auté multo ordinatius, quam natura operatur, cum igitur facilior modus augmentandi aliquid sit per multiplicationem materię, quam per conuersioné alterius, in id qđ augetur, videt ꝙ iste modus diuinæ prouidentiæ cópetat, vt.s. corpus humanū augeatur nullo exteriori in illud transeunte: sed sola eius materia multiplicata, & sic idem quod prius.

¶ 7 Præt. Ea quæ sunt vnius speciei per eandem rationé suum complementum consequentur: sed quidam paruuli defuncti, in resurrectione perducentur in completam quantitaté, non per additionem nutrimenti: sed per multiplicationem materiæ. ergo etiam hoc modo alij homines in quantitatem completam perducentur, & sic idem quod prius.

Sed

c.Physicor. tex.39. Sed contra.est, quia secundum Philosophum primo de generatione. nihil nutrit carnem: nisi quod est potentia caro: sed omne quod est in potentia ad aliquid, mutatur in id per actionem eius quod est in actu: ergo nutrimentum in illã carnem, quæ ad veritatem naturæ pertinet, transmutatur.

...tus. quid igitur? originale peccatum dicitur fomes peccati. s. concupiscentia vel concupiscibilis, quæ dicitur lex membrorum, siue languor naturę, siue tyrannus qui est in membris nostris, siue lux carnis. Vnde Aug. in libro de verbis domini. Est in nobis concupiscentia, quæ non est permittenda regnare. Sunt & eius desideria, quæ sunt actuales concupiscentiæ, quæ sunt arma diaboli, quæ veniunt ex languore naturæ. languor autem iste tyrannus est, qui mouet mala desideria. si ergo vis esse victor tyranni, atque inermem inimicum inuenire, non obedias concupiscentię malæ. His verbis satis ostenditur fomitem peccati esse concupiscentiam.

¶Præterea. Nutrimentum in principio est dissimile: sed in fine est simile, cum nihil nisi suo simili nutriatur & foueatur: sed illa sunt similia, quæ eandem formam communicant, cum igitur veritas naturæ à forma sit, videtur ꝙ illud quod nutrit in finem ad veritatem naturæ ipsius nutriti perducatur.

T. Serm. 12.

Respondeo. Dicendum, quòd circa hoc sunt multæ opiniones. Quidam posuerunt, vt in litera Magister sentire videtur, ꝙ illud quod ea parentibus decisum est, est illud solum, in quo veritas huiusmodi nati consistit. hoc autem in maiorem quantitatem ea crescit omnino saluatum: ita ꝙ nihil sibi additur, vt maiorem quantitatem recipiat: sed tota quantitas hominis completi, per multiplicationem illius materiæ efficitur, & hoc tantum esse dicunt, quod in resurrectione resurget. Reliquum autem quasi superfluum deponetur. Ponunt etiam alimenti sumptionem necessariam esse, non quidem ad augmentum, vt nutritiua augmentatiuę deseruiat, neque iterum ad restaurationem deperditi: sed solum in fomentum caloris naturalis: sicut quando liquefit aurum, admiscetur sibi plumbum ne aurum consumatur: sed solum plumbum. Hæc autem positio irrationalis videtur ex duobus, s. ex parte eius quod augetur, & ex parte alimẽti quod aduenit: non enim potest fieri * augmentum, nisi secundum hoc, ꝙ materia quæ primo est terminata sub paruis dimensionibus, postmodum ad maiores dimensiones perducit. hoc autem non potest fieri nisi dupliciter. vel ita ꝙ de materia sit tantum sub magnis dimensionibus, quantum sub paruis, & talis mutatio de paruo in magnum, necessario fit per rarefactionem. Densum enim & rarum in hoc differunt, ꝙ in raro est paruum de materia sub magnis dimẽsionibus, & in denso multum sub paruis, vt ex 4. Physi. patet, vel ita ꝙ plus de materia sit sub magnis quàm sub paruis. hoc autem non potest contingere, nisi vel quia est materia de nouo creata, vel per hoc, ꝙ illud quod erat materia alterius corporis, efficitur materia huius, in hoc illo corpore transmutato: vnde etiam Aug. super Gen. ad literam lib. 10. dicit, ꝙ nihil est absurdius quàm putare vllum esse corpus, quod manente naturæ suæ quantitate, vndique crescat nisi rarescat, cum nullum fiat augmentum corporis, nisi per additionem vel rarefactionem. augmentum autem corporis humani constat, ꝙ per rarefactionẽ non fit: nec iterum per additionem materię, de nouo creatę, quia materiam omnium simul creauit Deus, vt sancti dicunt. Restat ergo, vt fiat augmentum humani corporis per hoc, quòd additur materia, quæ suberat formæ alterius corporis, illo corpore in corpus humanum secundum veritatem conuerso, & hoc est nutrimentum, nec potest ea poni dictum August. vt quidam dicunt, ꝙ August. loquatur secundum communem modum, quo res crescunt, quia secundum hoc, probatio sua contra Tertullianum nihil valeret, qui ponebat animam crescere: sed nullo modo diminui. Magis autem communis est modus augmenti quo corpus humanum crescit, quam quo anima cresceret, simul. n. etiam secundum Tertullianum, crescente corpore crescit anima. Nec iterum potest dici sicut dicunt, ꝙ facienda est vis in hoc quod dicit, manente sua quantitate, vt sit sensus, corpus manens in sua quantitate: ita ꝙ quantitas eius non sit augmentata, neq; per additionem, neque per multiplicationem non crescit, nisi per rarefactionem. Cum igitur augmentum propriè sit quantitatis, non potest

* D. 161.

Tex. 84.

Cap. 26. circa fin.

A intelligi, ꝙ corpus crescat, & maneat eius quantitas secũdum eandem dimensionem. sed oportet intelligi quod dicit, manente quantitate naturæ suæ, vt nulla quantitas adijciatur. vel quæ eiusdem naturæ sit, sicut aurum adiungitur auro, vel quæ eandem naturam in ipsa coniunctione accipiat, sicut cibus aduenit carni, vnde per hoc, ꝙ dicitur manente &c. non remouetur nisi additio similis in natura. Si. n. intenderet remouere multiplicationem, tunc probatio sua nihil valeret, quia multo probabilius posset dici si anima esset corpus, ꝙ per multiplicationem quam ponunt cresceret, quam dicatur de corpore hominis, quia spiritualior est. Ex parte autem eius quod additur, apparet etiam falsitas, quia sicut sumptio alimẽti non esset per se intẽta à natura: sed p accidẽs tantũ, vt. s. alicui nociuo occurreret scilicet calori naturali digerenti, & si transmutatio cibi non esset per se necessaria ad corpus humanum, tunc calor coquens esset superfluus, & sic in operibus naturæ à Deo institutę multa superflua inuenirentur. Sustinentes tamen hanc positionẽ tres modos adinueniunt in eius assertionem, quorum quemlibet facile est confutare. Quidam namque dicunt, quòd hæc talis multiplicatio fit miraculosè operatione diuina, sicut etiã panes euangelici multiplicati sunt. Ioã. 6. Sed illud expressam continet falsitatem, dum opus naturæ in miraculum conuertitur. Et prętereea etiam in illorum panum multiplicatione nõ est remotum, immo forte est necessarium factam fuisse additionem materię, per conuersionem aliorum corporum in panes, virtute diuina. Istam autem cõuersionem cibi in carnem veram, natura facere potest, quæ transmutat, id quod est in potẽtia, in actu, quamuis successiue compleat, quod Deus subito facit, quod autem naturæ possibile est, operationi naturę à Deo committitur, qui vnicuiq; dat perfectionem secundum quòd capax est: vnde non oportet ad miraculum confugere.

D Alij dicunt, ꝙ cum in corpore humano sit multum de quinta essentia, ꝙ multiplicatio corporis humani est, secundum ꝙ multiplicatur quinta essentia: vnde sicut lux solis multiplicatur in seipsa diffusa per aerem: ita etiam corpus humanum sine additione alicuius extrinseci. Sed hæc adinuentio continet duas falsitates. Prima est, quia corpus quintæ essentiæ nõ venit in compositione humani corporis: nisi secundum virtutem tantum: cum neq; sit commiscibile, neque diuisibile, neque extra locum propriũ possit esse. Secunda est, quia diffusio lucis non est per multiplicationem alicuius materię, cum lumen non sit corpus: sed est multiplicatio formalis tantum: sicut est etiam in qualibet alteratione & generatione, ꝙ agẽs multiplicat formam suam in materia. Alij vero alium modũ adinueniunt, dicunt enim ꝙ materia prima quãtum in se est,

E caret omni quantitate & forma. ergo ęqualiter se habet ad recipiendum omnes quantitates, sicut ad recipiendum omnes formas, vnde quantumcunq; paruum sit de materia prima, in quouis paruo corpore potest recipere quantamlibet quantitatem: adeo ꝙ ex grano milij totus mundus fieri potest: nec mirum, cum ex materia punctali totus mundus sit factus: cũ enim materia quantitate careat indiuisibilis est, & ad modum puncti se habens. Ille autem modus multipliciter deficit. Primo, quia imaginatur indiuisibilitatem materię ad modũ puncti: vt sic ex materia mundus sit factus per quandam quasi extensionem: sicut si res parua in magna extẽdatur. hoc autem nõ est verum. Materia. n. dicitur indiuisibilis per negationem totius generis quantitatis. Punctus autem est indiuisibilis, sicut quantitatis principium, situm determinatum habens: vnde ex materia res quanta efficitur, non per extensionem loquendo de materia prima, cum extensio nõ sit, nisi eius quod

alicuius

B

Quòd nomine concupiscentiæ intelligitur, quæ dicitur fomes peccati.

NOmine autẽ concupiscentię non actum cõcupiscendi, sed vitium primum significauit, cum eam dixit legem carnis. vnde idem in tractatu de verbis Apostoli, sic ait. Semper pugna est in corpore mortis huius, quia ipsa cõcupiscentia, cum qua nati sumus, finiri nõ potest, quandiu viuimus, quotidie minui potest, finiri nõ potest. Quæ autem est concupiscentia, cum qua nati sumus? vitium vtique est quod paruulum habilem concupiscere facit, adultum etiam concupiscentẽ reddit, sicut enim in oculo cæci in nocte vitium cæ...

C

aliculus quantitatis erat: sed per quantitatis susceptionem. Se- F cundo, & si prima materia, prout in se consideratur nullam quantitatem habeat: non tamen sequitur, q sit in potentia, respectu cuiuslibet quantitatis imaginabilis: cum enim quantitates determinatæ, & omnia alia accidentia secundum exigentiam formæ materiam recipiant, co q subiecta materia cum forma, est causa eorum quæ insunt:

Tex. 80. vt in 1. Physic. dicitur. oportet q materia prima ad nullam quantitatem, sit in potentia, nisi quæ cōpetat formę naturali, quæ in materia esse potest. materia vero; prima non est in potentia, ad alias formas nisi ad illas, quę sunt in rerum natura, vel per principia naturalia educi possunt. Si. n. esset aliqua potentia passiua in materia, cui non responderet aliqua potentia actiua in rerū natura, illa potentia passiua esset super-

Cōm. 81. flua, vt Commen. dicit: & ideo materia prima, non est receptibilis maioris quātitatis, quàm quantitatis mundi. propter

Tex. 69. quod in 3. Physic. dicitur q non est possibile magnitudinem augeri, in infinitum, loquendo naturaliter. Tertio, quia si materia eadem, quæ primo sub paruis dimensionibus erat, sub maioribus dimensionibus fiat, non potest hoc accidere nisi per rarefactionem, vt dictum est. & iste modus non competit in augmentatione corporis humani, vt per se patet. Quatto, quia quando loquimur de materia existente in hac re, iam dimittimus considerationē materiæ absolute: non. n. potest accipi illud materiæ quod est in hac re, nisi secondum q est diuisum ab illa parte materiæ, quæ est in I re alia. diuisio autem non accidit materiæ, nisi secundum q consideratur sub dimensionibus, saltem interminatis, quia re-

Tex. 18. mota quantitate, vt in primo. Physico. dicitur. substantia erit indiuisibile. vnde consideratio materiæ huius rei est consideratio non materiæ absolute: sed materiæ sub dimensione existentis. vnde non oportet, vt q conuenit materiæ, inquantum est absoluta & prima, q conueniat materiæ existenti in hac re, prout accipitur vt in hac re existens, quia ex hoc ipso receditur a consideratione materiæ primæ. vnde materia quæ est in hac re existens, non est in potentia ad totam quantitatem mundi: sed vsque ad determinatum quid, quantum per rarefactionem potest consequi, & hoc non excedit raritatem

Com. 84. ignis, quia nulla raritas potest esse maior, vt Commen. in 4. Phy. dicit, & sic patet, q hæc positio tam in se falsitatem continet, quàm etiam in modis adinuentis ad eius expositionem: & ideo aliorum positio est, concedētium quidem cum primis, q aliquid est in humano corpore, & similiter in alijs corporibus quæ nutriuntur, quod quidem semper manet fixum toto tempore vitæ, secundum determinatam partem materiæ, in K quo principaliter veritatem humanæ naturæ consistere dicūt. aliquid autem est aliud quod superfluit & refluit, id est aduenit & consumitur. hoc autem est quod ex cibo generatum est. Differunt tamen à primis in hoc, q dicunt sumptionem alimenti, non solum in fomentum caloris naturalis necessariam esse: sed etiam in augmentum quantitatis: non. n. posset illud quod primo à generantibus decisum est, quod quidem permanens esse dicunt, in tantam quantitatem catendi, quanta est quantitas humani corporis: nisi adderet aliqua materia, quæ simul cum materia præexistente, quantitatem totam reciperet, sine aliqua rarefactione. Et hoc quidem quod est permanens dicitur diffundi per totum, & similiter illud quod est ad-

F ueniens, & recedens, ad modum qui contingit in mistione vini & aquæ: vinum. n. non excrescit in maiorem quantitatem, nisi per additionem aquæ, quæ quidem in vinum conuertitur: ita tamen q virtus vini semper in illa parte materię manet magis, quæ prius sub forma vini fuerat, & secundum hoc ponunt isti, q illud quod est ex alimento generatum, non est omnino alienum à veritate humanæ naturæ, sicut primi dicebant: sed est secūdario ad ipsam ptinens, secundum q est necessariū ad debitæ quantitatis cōplementum: vnde nō totum hoc in resurrectione deponetur qđ ex alimento conuersum est. sed reseruabitur tantū quantum expedit ad perfectionem quantitatis. & huiusmodi positionis primus author, inuenitur Alexander Commentator, vt Auerrois in libro de generatione dicit. Sed illud nō vi- t. C detur veritatem habere: cum enim de natura caloris sit vt humoré consumat, caloris dico ignei, oportet quòd calor ignis, qui est instrumentū animæ vegetabilis, vt in secundo de Anima dicitur. indifferenter quantum Te in se est omne humidum consumat: vnde non potest efficax ratio inueniri, quare aliquod humidum signatum permaneat in tota vita. Et præterea secundum hoc sumptio alimenti non esset primu & per se necessaria ad restaurationem deperditi: sed solum ad augmentum, constat tamen q opus augmenti pręsupponit opus nutrimēti, & illud tantum nutritur, in quo deperditio facta est, quod per nutrimentum restauratur: vnde si non esset consumptio, nisi eius quod propter augmētum principaliter assumitur, nutrimentum non esset nisi per augmentum. Et præterea concedi potest, q illud quod in carnem cōuertitur per virtutem formatiuam, in principio generationis, ad maiorem perfectionem speciei perducitur, quam illud quod postmodum per actum nutritiuæ conuertitur, cū semper inueniatur generatio alicuius, quod per se generatur esse perfectior, quam illa qua aliquid accipit speciem alicuius per immixtionem ad illud, quia quod immiscetur aliquo modo alterat naturam eius cui admiscetur, vt patet in vinu quod in vite generatur, & quod ex admistione aquæ ad vinum accrescit. Et sic etiam videmus q ex humido nutrimentali adueniente, immutatur corpus nutritum, vt assequatur in aliquo conditiones ciborum ex quibus nutritur. Oportet tamen ad hoc q fiat nutritio vel augmentum, q hoc carnis quod ex cibis generatum est, cum carne præexistente misceatur. Quandocunque autem fit mistio aliquorum differentium, vel secundum contrariam qualitatem, vel secundum puritatem & impuritatem eiusdem, mistione completa, non retinet vnumquodque qualitatem propriam, alias admistio esset ex rebus saluatis, & esset compositio tantum: sed oportet vt totum simul vnam formam accipiat, quæ est medium, vt patet in mistione vini & aquæ, quia post mistionem non remanet ibi aliqua pars signata habens completam virtutem vini, & habens aliquid eam debiliter, sed totum est habens eam mediocriter, vnde nec est possibile, vt completo actu nutritiuæ & augmentatiuę remaneat aliquid signatum, complete participās naturam speciei, & aliquid incomplete, sed totū vniformiter. Assumit etiam in assertionem suæ opinionis distinctionem Philosophi de carne secundum speciem & secundum materiam, & r. de Gen. medicorum de humido nutrimētali & radicali. Sed q neutra tex. 83. earum pro eis faciat in responsione ad argumenta patebit.

¶ Tertia

citatis est: sed non apparet, nec discernitur inter videntem, & cęcū nisi luce veniēte, sic in puero vitium esse non apparet, donec ętatis prouectioris tempus occurrat. Ex his datur intelligi, quid sit originale peccatum scilicet vitium concupiscentię, quod in omnes concupiscentialiter na- G tos per Adam intrauit, eosque commacnlauit. Vnde Aug. in li. de baptismo paruulorum. Adā preter imitationis exemplū occulta etiam tabe carnalis concupiscētię suę tabificauit in se omnes de sua stirpe venturos. Vnde Apostolus recte ait. In quo omnes peccauerunt. Circūspecte & sine ambiguitate dicit hoc Apostolus. Siue. n. intelligatur, in quo homine, siue quo peccato, sanū est. In Adam. n. omnes peccauerunt vt in materia, non solū eius exemplo, vt dicūt Pelagiani. Om- H nes. n. ille vnus homo fuerant, id est in eo materialiter erant. Manifestum est itaque oēs in Adam peccasse, quasi in massa. Ipse. n. p

peccatum est corruptus, quos genuit, omnes nati sunt sub peccato. Ex eo igitur, sicut cuncti constitutu sunt peccatores: ita & in illo vno peccato quod intrauit in mundum, recte omnes dicūntur peccasse, quia sicut ab illo vno homine, sic ab eodem vno peccato immunes esse non pos- G sunt, nisi ab eius reatu per Christi baptismum absoluantur. alia ergo propria sunt peccata, in quibus tantum peccant quorū peccata sunt, aliud hoc vnū, in quo omnes peccauerūt, i. ex quo omnes peccatores constituti sunt.

Quod sit peccatum in quo omnes peccauerunt, scilicet originale quod ex inobedientia processit.

Hoc est originale peccatū quo peccatores nascuntur omnes cōcupiscentialiter H geniti, quod ex Adā siue ex eius inobedientia emanauit, & in posteros demigrauit. Vnde Apostolus consequenter per inobedien-

Com. 35. ¶ Tertia positio est quam ponit Auer. in 1. de generatione dicens, ꝙ nihil materiæ potest accipi in corpore signatum, quod sit fixum & permanens, sed totum quicquid est in corpore potest dupliciter considerari. vel ex parte materiæ, & sic non est permanens, vel ex parte formæ & speciei, & sic est permanés.

Tex. 59. Cõparat enim Arist. in 1. de generatione. transmutationem cibi in carnem adustioni lignorum. Videmus. n. ꝙ si ignis accendatur & cõtinue ligna addantur, secũdũ ꝙ alia cõsumuntur, ꝙ forma ignis semper manebit in lignis: sed tamen materia quælibet consumitur, alia materia sibi succeslente, in qua species ignis saluabitur, & secũdum

Com. 84. hoc, etiam illud qđ pertinet ad speciem & formã carnis semper manebit, quamuis illud quod recipit hanc formam continue consumatur & restauretur. Hęc autem positio differt à duabus primis in hoc, ꝙ non ponit aliquid materiæ posse signari quod semper maneat: sed quælibet pars signata ex hoc ꝙ est materia in ipsa, habet ꝙ fluat & refluat, ita tamen ꝙ illud quod est formæ semper maneat. primæ vero opiniones ponebant aliquid materiæ signatum semper esse permanens, in quo primo & principaliter veritas humanæ naturæ consistebat, & etiam in hoc differt, quia prima opinio ponebat alimentum nullo modo in veritatem naturæ conuerti. Secunda autem ponebat conuerti quidem in id quod est secundo de veritate humanæ naturæ: sed non primo. Hæc autem tertia ponit conuerti in illud quod simpliciter & primo est de veritate humanæ naturæ, ꝗuis. n. illud quod primo in carnem conuersum est, perfectius sit speciem carnis assecutum, quàm illud quod ex cibis aggeneratur, tamen adueniente cibo in fine digestionis fit admistio, vt totum vniformiter veritatem speciei suscipiat sine aliqua distinctione, & secundum hoc etiam patet ꝙ oportet in resurrectione tantum de eo quod ex alimento aggeneratum est resurgere, quantum pertinet ad complementum debitæ quantitatis, & huic positioni inter omnes magis consentio sine præiudicio aliarum.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ex illa authoritate non potest haberi, ꝙ de eo quod per os assumitur nihil remaneat, qđ in veritatem carnis transeat, quia hæc dictio omnis, non designat *D. 945. totum integrale: sed totum in quantitate. vnde non oportet ꝙ totum per secessum emittatur: sed quod de quolibet aliquid secedat, & hoc est necessarium, quia oportet puri ab impuro separationem fieri. nullus autem cibus assumitur in quo nõ oporteat aliquid impuritatis esse ex hoc ꝙ in principio est dissimilis. vnde si ad similitudinẽ reduci debeat, oportet ꝙ tollantur illæ partes secundum quas dissimilitudo erat. vet. gra. Si in cibo dominentur partes terrestres magis quàm in eo quod nutritur, oportet id quod terrestre est remoueri, & quod subtilius est assumi, & similiter etiam quæcunq; partes magis dominentur.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ secundum tertiam opinionem non est diuersa caro secundum materiam distincta, quæ dicitur caro secundum materiam, & caro secundum speciem, sed eadem secundum numerum caro, dicitur secundum speciem inquantum participat formam & proprietates consequentes speciem, secundum materiam dicitur inquantum ex materia consistit. Et ꝙ hic sit intellectus Arist. patet ex verbis Cõmen. exponentis hoc modo, & iterum ex verbis Philosophi in litera positis dicit enim, ꝙ hoc modo est distinguere, quod est secundum speciem, & secũdum materiam in carne & osse, sicut & in vnoquoq; alio, quod habet formam in materia. Constat autem ꝙ talis distinctio non potest fieri in lapide & aqua, vt dicatur pars secundum speciem quæ ex primis generantibus tracta est, & pars secundum materiam quæ ex nutrimẽto aduenit, & ita patet quòd nec in carne & osse hoc intelligendum est, sed modo prædicto, vnde obiectio procedit ex malo intellectu verborum Philosophi.

tiam vnius hominis, multos dicit esse constitutos peccatores, quę est actuale peccatum. Cum ante dixerit, per vnum hominem peccatum intrasse in mundum, & in eo omnes peccasse, quod de originali dictum est, oporteret accipi.

B *Ex quo sensu dictum est, Per inobedientiam vnius multos constitui peccatores.*

QVod ergo ait, Per inobedientiã vnius multi constituti sũt peccatores, eo sensu dictum esse intelligendum est, quia ex inobedientia Adę, s. ex peccato actuali Adę, processit originale peccatum, quo omnes peccatores nascuntur, vt & in illo esset, & in omnes transiret.

Quòd peccatum originale in Adã fuit & in nobis est.

VNde Aug. Iuliniano heretico nullum peccatum in paruulis esse contendenti respondens, aperte asserit, peccatum originale ex voluntate Adę processisse, ac per eius inobedientiam in mundum intrasse. Quę-

A ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ secundum medicos, humidum qđ ex primis generantibus trahitur non oportet vt dicatur radicale, quia semper remanet distinctum secundum materiam & proprietatem ab humido ex alimento aggenerato: sed quia calor naturalis in illo humido prius extitit, & illud quod permiscetur non participat speciem, nisi ex virtute illius humidi cui permiscetur, vnde est quasi radix totius illius quod postmodum ex alimẽto conuertitur. non autem ita ꝙ vtrumque humidum post finẽ digestionis vltimę distinctum remaneat: sed totum permistũ accipit vnã proprietatem, & vtraq; materia, s. quę pri⁹ suberat primo humido & secundo adueniẽti, equaliter se habet ad hoc ꝙ transeat, & ad hoc ꝙ virtutem speciei participet, nec dicitur consumi humidũ radicale propter discessum talis materiæ: sed propter hoc quòd non permanet proprietas, quam totum mistum habebat ex virtute primi humidi, tunc enim non potest fieri restauratio, quia virtus speciei non manet, sicut etiam si tota manus amputetur, non restauratur per nutrimentum, quia nõ manet virtus spe-

C ciei determinata huic organo, & propter hanc etiam causam dicuntur quædam membra ex humido radicali cõposita, non quòd nihil nutrimenti in substantiam illorum membrorum transeat, cum quodlibet membrum corporis proportionabiliter augeatur: sed quia in illis membris principaliter virtus speciei consistit, quæ est ex humido radicali: nec potest aliqua abscissio ab eis fieri, quin auferatur virtus speciei quantum ad aliquam partem determinatam, & propter hoc etiam talia membra decisa non sanantur.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ cum illud quod aduenit ex alimento aggeneratum, sit permistum ei quod prius erat, & similiter vnum effectum ex ambobus sit, semper fit deperditio in vtroque proportionaliter, vnde oportet ꝙ & de vtroque remaneat proportionaliter, & ideo nunquam contingit ꝙ totũ illud qđ prius erat abscedat, ita ꝙ nihil prioris materiæ rema-

D neat: sed semper manet aliquid, & illud quod aduenit est vnũ cum eo quod præerat effectum, & ideo est materia vna & indiuiduum vnum per totam vitam, sicut patet etiam in igne qui nutritur lignis, semper. n. manet vnus numero ignis, quàmuis aliquibus lignis appositis alia consumantur, quia illud quod aduenit semper efficitur vnum cum eo quod præerat, & magis esset simile si fieret commistio secundum totum, sicut est in nutrimento. Secus autem esset si ex materia adueniente generetur ignis vel caro seorsum, tunc enim propter omnimodam diuersitatem materiæ esset etiam diuersitas secundum numerum.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ illud quod ex nutrimento aggeneratur, non ita perfecte consequitur naturam speciei, sicut illud quod primo per virtutem formatiuam in carnem vel os conuersum est, tum quia prima generatio erat carnis secundum se. Secũda autem est carnis in alio, quasi per commistio-

E nem, tum etiam, quia quãto virtus animæ magis diffunditur, & spargitur, debilior redditur, vt patet in corde quod quanto maius est, tanto minus calidum est, vnde animalia habentia magnum cor sunt timida naturaliter, vt Philosophus in li. 13. de animalibus dicit. De par. animal. c. 4. & ideo aliquo modo est extraneum, & propter hoc permistum, ei quod prius erat est causa debilitatis virtutis, sicut aqua admista vino, vt ponit exemplum Philosophus in 1. de generatione. Tex. 42. & ideo ad vltimum oportet ꝙ sequatur diminutio & corruptio.

¶ Ad sextum dicendum, quod modus ille, scilicet per multiplicationem materię, non est possibilis ad minus naturæ, quæ quoniam non secundum se totam agit, seu secundum formam tantum, ideo multiplicat tantum formam & non materiam, & propter hoc vt opus naturæ seruaretur, oportuit modum illum in augmento esse, qui virtuti, naturæ competat.

¶Ad

*D. 19. ¶ Ad septimum dicendum, q omnia quæ sunt eiusdem * spe-
105. ciei operatione naturali vno modo suam perfectionem conse-
214. quuntur, si tamé vnus naturaliter id cõsequatur, & alius per
406. miraculum, non erit idem modus, sicut in cæco nato qui per
1038. miraculum illuminatur, qui aliu modo habet visum ab eo q videns nascitur, ita etiam illi qui pueri moriuntur, per miraculũ ad debitam q̃titatem peruenient, nec tamé oportet q illud miraculum fiat, p multiplicationem materię, sed per additioné exterioris materię, qui autem vsq; ad perfectam ætaté viuunt, naturali operatione ad pfectam quantitatem perueniunt. vnde nõ oportet quòd sit vtrobiq; idem modus, & si esset idem, non sequeretur quòd hoc esset per multiplicationé materiæ.

rit enim Iulianus per quid peccatum inuenitur in paruulo, ita inquiens. Non peccat iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat ille qui condidit. Per quas igitur rimas, inter tot præsidia innocentię, peccatum fingis ingressum? Et respõdet ei sancta pagina, per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, per vnius inobedientiam ait Apostolus, quid querit amplius? quid quærit apertius. Item inquit Iulianus. Si per hominem vnũ peccatum in mundum intrauit, peccatum vel ex voluntate vel ex natura est. Si ex voluntate est, mala est voluntas que peccatum facit. Si ex natura est, mala est natura. Cui respondeo ex voluntate peccatum est. Quærit forte, vtrum originale peccatum ex voluntate sit. Respondeo prorsus & originale peccatum ex voluntate esse, quia hoc ex voluntate primi hominis seminatum est, vt in illo esset, & in omnes transiret.

G *Obiectio quorundam cõtra id quod supra dictum est, Omnes homines in Adam fuisse.*

AD hoc autem quod diximus in Adam fuisse omnés homines, quidam verborum sectatores sic obijciunt

ARTICVLVS II.

b Vtrum semen decidatur ex eo quod generatur ex alimento.

1.p.q. 119. ar.2. Super Gen. ad lit. lib. 10. c.18. 19.20.

AD Secundum sic proceditur. Videtur q semen non sit ex eo decisum quod ex alimento aggeneratum est. August. enim dicit q secundum corpulentiam substantiam omnes fuimus in Adam, & etiam secundum seminalem rationem præter Christum, qui in eo tantum secundum corpulentiam substantiam fuit: sed corpulenta substantia nostra non venit à parentibus, nisi mediante semine, ergo oportet q semé quod ex proximo parente traducitur, non sit ex eo decisum, quod ex alimento conuersum est, sed ex eo quod ipse á suo parente acceperat, vt sic corpulenta substantia nostri corporis, a primo parente decisa inueniatur.

Li.1. de ortho.fid.c.8.

¶ 2 Præt. Secundum Dam. Generatio est opus naturæ ex substantia generantis, producens id quod generatur: sed illud qđ est superfluum alimenti non est de substantia generantis. ergo si ex hoc tantum generatio fieret in hominibus, non esset vera generatio.

¶ 3 Præt. Ex subtractione alicuius superflui non sequitur alicuius debilitatio: sed magis alleuiatio. ex seminis autẽ emissione debilitatur generans. ergo semen nõ est ex superfluo alimenti sed ex ipso humido radicali decisum.

7.de part. animal.c.6. & 4.de ge. ani.ca.3.

¶ 4 Præter. Filius pro tanto assimulatur patri magis quàm alij homini, quia generatur ex semine quod ab eo traducitur. Sed natus quandoque nõ solum patri: sed etiam auo assimilatur, vel proauo etiam vsq; ad multas generationes, vt philosophus in 15. de animalibus dicit. ergo oportet q semen exeat nõ solum à patre, sed etiam ab auo & proauo: sed humidum nutrimentale nunquam fuit nisi in patre. ergo non est ex humido semen decisum: sed magis ex illo radicali quod pater ab auo traxit, & auus à proauo.

¶ 5 Præt. Id quod est de substantia alicuius, magis est proximum sibi quàm hoc quod est ab eius substantia alienum: sed id quod est ex alimento conuersum, non fuit radicaliter de substantia ipsius generantis, fuit autem de substantia radicali alicuius animalis, cuius carnes comestę sunt, vt bouis & porci. ergo maior erit cognatio & similitudo ad bouem & porcum, quam ad patrem suum, hoc autem inconueniens. ergo semen non est ex humido nutrimentali decisum.

De ciui.li. 22.c.20.

¶ 6 Præter. Sit ita, q aliquis tantum ex carnibus humanis vescatur, & vt quæstio sit grauior, ponatur etiam quod ex ipsis embrijs etiam generet aliquem, qui etiam simili modo nutriatur, inde sic arguo. Humidum radicale vniuscuiusque hominis est illud quod ex parentibus traxit. si ergo semen ex quo conceptus est iste natus ex humido nutrimentali sit humidum radicale eius, oportet q sit de substantia aliorum quorum carnes comestę sunt. Si ergo secundum Aug. resurget caro comesta ab aliquo in eo, in quo primo fuit, tunc totum humidum

F radicale resurget in illis, quorum carnes à patre eius comestæ sunt. Et similiter humidum nutrimentale, quorum carnes ipse comedit. ergo nihil istius resurgeret. & sic nõ omnium esset resurrectio, quod est contra fidem nostram. ergo impossibile est q semen ex humido nutrimentali sit decisum, & ita non videtur esse superfluũ alimenti.

Sed contrariũ huius ostendit Philosophus in 15. de animalibus. duabus rationibus, & tribus signis.

¶ Prima ratio est per diuisionem sic, quicquid est in corpore animalis vel est naturaliter vel occasionaliter, siue per accidẽs. in eo: sed semen non est occasionaliter, sicut sunt putredines & sanies vulnerum, quia illud quod est per accidens non cõsequitur totam speciem, sicut semen in omnibus inuenitur, ergo est ibi naturaliter: sed omne quod est naturaliter in corpore, vel est pars sicut caro & neruus, vel est superfluum sicut lac & vrina & huiusmodi, sed semen non est pars, cum non sit nec pars organica, quia semen est simile in toto & in parte, q

H partibus organicis non conuenit, nec iterum est de partibus consimilibus, cum in constitutione membri non veniat, sicut partes consimiles in constitutionem membrorum organicorum. Restat ergo q sit superfluum alimenti. ¶ Secunda ratio est, quia si semé non est superfluum, oportet q sit dissolutum à membris. omne autem resolutum vel decisum ex animali, corrumpitur & amittit naturam suam. ergo semen amitteret naturam membrorum, ex quibus decideretur, & virtuté, & ita virtute seminis non posset generari aliquid simile illis membris, quia oportet q forma generãt: sit in generato, ad minus virtualiter. Item ponit tria signa ad hoc ibidem, quorum vnum est, quòd nullum dissolutum à corpore habet locum determinatum in corpore: sed vagatur per corpus, semen autem habet determinatum locum in corpore, sicut aliç superfluitates, s. vias seminales, & quasi in eadem parte corpo-

I ris, in qua sunt loca aliarum superfluitatum. ergo semen est superfluum, & non decisum de substantia mẽbrorum. Secundum signum est, quia natura alleuiatur p emissionem superflui, nunquam autem per dissolutionem eius qui est de substantia membri: sed quandoque alleuiatur natura p emissionem seminis. ergo semen non est quid dissolutum à membris: sed superfluum. Tertium signum est, q vbi inuenitur minus de superfluo alimenti, ibi inuenitur minus de semine, & propter hanc causam in pueris non est semé, quia per superfluum nutrimenti in augmentum conuertitur. propter hanc ergo causam etiam pingues homines sunt pauci seminis, & paucæ generationis, quia superfluum alimenti cõuertitur in pinguedinem, propter hoc etiam animalia maioris quantitatis, ha-

K bent minus de semine secundum proportionem corporis sui, & sunt paucæ generationis, quia indigent multo nutrimento, & ideo parum potest in eis esse superfluũ, vt patet in elephante. Si autem esset semen dissolutum, deberet esse econtrario, quia ex maiori corpore potest fieri maior dissolutio. ergo semen non est quid dissolutum: sed superfluum alimenti.

Respondeo, dicẽdum, q circa hoc sunt tres opiniones. Vna opinio est, q semen est quædam pars decisa ab eo quod est de substantia membri, ita q tota substantia seminis est ex humido radicali, ex quo primo & principaliter substantia membrorum componi dicunt, quod ex substantia generantis tractum est, & quia supra substantiam seminis nihil in generato additur, quod sit ad veritatem naturæ ipsius pertinens, ideo secundum eos tantum id quod est de veritate naturæ in filio, fuit in patre de veritate naturę eius existens, & sic ascendendo sequitur q quicqd est de veritate naturæ in hominibus omnibus, totum fuerit actualiter in Adam. Hæc aut positio á quibusdã Philosophis antiquitus posita est, & etiam a quibusdam theologis, vt de magistro in litera patet, alia tamen & alia ratione

ad hoc

1 phys. tex. 33.

ad hoc inclinari. Quidam enim antiquorũ Philosophorum, sicut præcipue Anaxagoras, ponebat generationem alicuius non fieri, nisi per cõgregationem similium partium, quę prius inerant in eo ex quo fit generatio, ita ꝙ nihil in naturam carnis transiret, quod prius caro non fuerit, vnde oportebat ad hoc ꝙ generetur caro & os in nato, ꝙ aliquid ex patris carne & ossibus resolueretur, & sic de alijs partibus & mẽbris. Quidam etiam qui totã virtutem agendi materiæ attribuere, q̃ solam naturam rerũ esse dicebant, vt in 2. Physi. patet. non poterant inuenire causam assimilationis filij ad patrem in singulis membris, nisi p hoc ꝙ materialiter aliquid de singulis, membris resolueretur, ex quibus corpus pueri constituitur: sed harum rationũ radices à Philosophis sequẽtibus sufficiẽter improbatæ sunt. s. ꝙ non solum ex extractione & congregatione fit generatio: sed etiam per hoc ꝙ materia transmutatur de forma in formam, vt sic quod prius naturam carnis non habebat, postmodum caro fiat, similiter etiam virtus actiua non est ex parte materiæ: sed magis ex parte formalis principij. vnde causa assimilationis filij ad patrem non est conuenientia in materia, vt oporteat membrum fieri de materia, quæ ex mẽbris patris resoluitur, cum etiam sit similitudo filij ad patrem in illis, ex quibus nullo modo semẽ deciditur, sicut in vnguibus & capillis: sed causa similitudinis est virtus formatiua quæ in semine relinquitur ex operatione virtutis formalis ipsius patris agentis in semen. Magister vero & alij theologi hoc ponentes, ad hanc positionem inducuntur propter traductionem originalis peccati, quasi in similem errorem cum prioribus declinantes, vt nõ possit esse traductio originalis peccati in filios à parẽtibus, nisi secundum hoc ꝙ materia ipsius corporis filiorum, fuit in ipsis parentibus primis quando peccauerunt, vt sic assimilatio in corruptione peccati sit secundum conuenientiam in materia, & non secundum rationem virtutis actiuæ, cuius contrarium expresse Aug. asserit dicens, ꝙ non propter hoc in nobis originale peccatum est, quia ex Adam secundum corpulẽtam substantiam propagati sumus, quia sic etiam in Christo originale peccatum fuisset, sed quia secundum seminalem rationẽ concupiscentialiter ex eis descendimus. vnde patet ꝙ rationes, quibus hæc opinio asseritur, falsum fundamentũ habent. Ipsa etiam positio in se falsa est. Quòd enim illa substantia humani corporis quæ in primis parentibus fuit in tot diffunderetur, hoc non potest esse nisi tribus modis. vel per multiplicationem materiæ, vt quidam dicunt, vel per diuisionem, quia continuum in infinitum diuisibile est, sicut alij ponũt. vel etiã per mistionem secundum alios, sicut augmentatur vinum per admistionem aquæ: sed multiplicatio materiæ, ita ꝙ nulla superadditio fiat, sicut ipsi volunt, non potest esse nisi per modum rarefactionis, vt in præcedenti articulo probatum est. vnde sequeretur ꝙ filius rarius corpus haberet quam pater. & ꝙ tandem generatio naturaliter finiretur, quia nõ potest esse rarefactio in infinitum, nisi metaphorice loquendo, vt in 4. Physi. Commen. dicit. idem etiam sequeretur si per diuisionẽ illa materia quæ in corpore Adæ fuit, in tot distributa esset. Corpus enim naturale non est diuisibile in infinitum, sed solũ corpus mathematicum, vt ex 3. Phy. ex verbis Cõmen. & Philosophi habetur. Vnde oporteret ꝙ necessario deficeret generatio. Et dicitur corpus mathematicum, corpus cõsideratum secundum dimensiones quantitatiuas tantum. & hoc est corpus in genere quantitatis. Hoc. n. in infinitum diuidi potest, quia in ratione quantitatis continuę non est aliquid, quod diuisioni repugnet. Corpus autem naturale dicitur quod consideratur secundum aliquam determinatam speciem & virtutem.

Tex. 7. (beside "Physi. patet. non poterant")

Super gen. ad lite. lib. 10. c. 20. (beside "rium expresse Aug. asserit dicens")

T. 77. & 79. (beside "Physi. Commen. dicit.")

Tex. 36. (beside "corpus mathematicum, vt ex 3. Phy.")

dicentes. Non omnis caro quæ ab Adam traducta est, in eo simul existere potuit, quia multo fortius quantitatis est, quàm fuerit corpus Adæ. In quo nec tot etiam athomi fuerunt, quot ab eo homines descenderunt. Quocirca verũ non esse asserunt, substantiam vniuscuiusque in primo fuisse parente,

Responsio vbi aperitur, qualiter fuerunt in Adam secundum rationem seminalem, & quomodo ex eo descenderint, scilicet propagationis lege.

Quibus responderi potest, ꝙ materialiter atq; causaliter, non formaliter dicitur fuisse in primo homine, omne quod in humanis corporibus naturaliter est. Descenditque à primo parente lege propagationis, & in se actum & multiplicatum est, nulla exteriori substantia in id transeunte, & ipsum in futuro resurget. Fomẽtum quidem habet a cibis, sed non conuertuntur cibi in humanam substantiam, quę secundum propagationẽ descendit ab Adã. Trãsmisit. n. Adam modicum quid de substãtia sua in corpora filiorum, quando eos procreauit, id est aliquid modicũ de massa substantię eius diuisum est & inde formatum est corpus filij, suique multiplicatione sine rei extrinsecę adiectione auctum est. Et de illo ita augmẽtato aliquid inde separatur. vnde formantur po

A tem. & hoc non potest diuidi in infinitum, quia quęlibet species determinatam quantitatem requirit, & in plus & in minus, sicut dicitur in 2. de Anima. Omnium natura constãtium positus est terminus & ratio magnitudinis & augmẽti, & ideo est inuenire minimam aquam & minimam carnem, vt dicitur in 1. Physic. quę si diuidatur, non erit vlterius aqua & caro. Cõstat autem quòd corpus humanũ naturale corpus est, vnde in infinita diuidi non potest, vt in infinitũ generatio duret. ¶ Præt. Dato ꝙ corpus naturale diuidatur in infinitum sicut mathematicum, hoc nõ posset esse secundum eandẽ quãtitatem: sed secundum eãdem proportionẽ: si enim à quocunque corpore finito remoueretur quã cũcunq; parua pars, illa aliquoties sumpta, mẽsurat totum & etiam excedit, vnde oportet semper tali parte sumpta per diuisionem, totum corpus tandem consumi. Si autem accipiatur aliquid à magnitudine semper seruata eadem proportione. ver. gra. vt primo à tota magnitudine abscindatur tertia pars, & deinde à residuo tertia pars non totius magnitudinis, sed illius residui, & sic deinceps, nunquàm cessabit diuisio in infinitum, sed tunc oportet ꝙ illud quod accipitur in secunda decisione sit secundum quantitatem minus, eo quod auferebatur in prima. Primum. n. subtractum erat tertia pars totius: secundum autem tertia pars partis, & sic deinceps. vnde si hoc modo fiat decisio humidi radicalis ex quo semen secundum eos deciditur, oportet ꝙ in semine ex quo generatur filius, sit minus de humido radicali, quod erat de veritate naturæ quàm in semine ex quo generabatur pater, & ita semen filij non poterit producere generatum in tanta quantitate, sicut potuit semen patris, quia omnis virtus naturalis diuiditur ad diuisionem subiecti, vt in minori magnitudine sit minor virtus, & ita sequeretur ꝙ filius semper esset minoris quãtitatis quam pater: vnde homines iam peruenissent ad minimam quantitatem, etiam si primi homines fuissent gigantes, sequeretur etiam ꝙ filij semper debiliores parentibus essent quia quanto aliquis minus habet de eo quod ad veritatẽ naturæ suæ pertinet, debilius est. Similiter etiam non est possibile ꝙ per mistionem talem, talis augmentatio fiat humanę naturæ, quia quando aliquid paruum alicui maximo admiscetur, non facit mistionem, vt in 1. de genera. dicitur. sed soluitur species parui quod magno additur, sicut si gutta vini mille mihi amphoris aquæ addatur, vnde iam in nobis nihil de veritate humanę naturę mansisset, sed totum euanuisset, quod de veritate humanæ naturæ erat per maximã extranei admistionem. ¶ Alia opinio est, quæ semen non tantum ex humido radicali esse asserit quod ex parentibus decisum est, sed ex hoc simul cum humido nutrimentali quod fuit superfluum alimenti in patre, & hoc totum erit humidum radicale in filio & ad veritatem naturæ humanæ in ipso pertinens primo modo, & sic aliquid de eo quod in nobis est de veritate humanæ naturæ: fuit etiam de veritate naturæ in patre & patre patris, & sic vsq; ad Adam, per quem modum omnes nos in Adam secundum corpulentam materiam fuisse nos asserunt. Sed quamuis hæc opinio euadat, quædam inconuenientium quæ ad primam consequuntur, non tamẽ omnia euadere potest. Primo, quia rationes & figura Philosophi inducta euidenter ostendũt, ꝙ semen nullo modo est aliquid ex membris resolutum, vnde eisdem rationibus improbatur opinio, ponens totum semen esse quid resolutum vel partem eius. Secundo, quia per modum istum, vt ipsi ponunt, esset augmentatio veritatis humanæ naturæ per admistionem, & sic sequerẽtur inconuenientia quæ ad duos modos supra positos sequuntur. esset. n. tunc minus de veritate humanę naturæ in filio quã in patre, quod

T. 41. (beside "nus, sicut dicitur in 2. de Anima")

T. 36. (beside "in 1. Physic.")

Tex. 86. (beside "species parui quod magno additur")

Margin letters beside the text: A, B, C, D, E.

patet

patet si alicui vino admisceatur aqua, & admisceatur iterum parti diuisæ ab illo vino commisto iterum aqua, vt perueniat ad eandem quantitatem, & sic deinceps. constat enim ꝙ semper minus de vino remanebit in secundo quam in primo, & sic tandem vinum annullaretur. vnde patet ꝙ etiã sequeretur ad hanc positionem, ꝙ generatio naturaliter deficeret, & ꝙ in nobis iam quasi veritas naturæ humanæ & infectio peccati euanuisset.

1. de gene. anima. c. 18 & 19. ¶ Tertia opinio est Philosophi, ꝙ semẽ sit tantum de superfluo alimenti. vult enim ꝙ semen non est aliquid resolutum à toto, sed illud quod est habens naturam, vt sit conueniens toti, quod sic potest contingere. Cum enim omne agẽs assimilet sibi patiens quãtum potest, oportet ꝙ cibus per virtutem animæ agentem in ipsum assimilet in naturam corporis, quod ab anima est perfectum & quantum amplius digeritur, tãto magis erit virtutem animæ participans: quando igitur venit ad vltimam digestionem antequam sit in membra conuersum, quasi perfectam similitudinem totius consecutum est virtute, & si non actu, & ideo in eo est virtus per quam potest formari totum corpus. Quando ergo nutritiua pars ex alimẽto hoc modo assimilato assumpserit in nutrimentum membrorum, illud quo ad nutrimentum indigetur, vel ad augmentum residuum, quod dicitur vltimæ digestionis superfluum administrat nutritiua virtuti generatiuæ, & hoc est substãtia seminis, vt sit semen, & sit superfluum inquantum residuum est ab opere nutritiuæ, & sit tamen necessarium inquantum indiget eo virtus generatiua, vnde dicit Philosophus in 15. de animalibus. ꝙ semen est superfluũ quo indigetur, ita hoc semen per virtutem generatiuam ministratum & præparatum habet naturam, vt ex eo generetur totum cum admistione eius, quod ex matre ministratur, quicquid sit illud. Et huic opinioni consentio, quæ rationabilior cæteris videtur. vbi supra.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ hunc esse in Adam secũdum corpulentam substantiam, potest intelligi dupliciter. Aut ita ꝙ corpus illius fuerit in Adam, sicut quædam corpulẽta substantia, & hoc modo est impossibile, nec sic Augus. intelligit, aut ita ꝙ corpulenta substantia huius fuerit in Adam aliquo modo. & hoc verum est, quia materia propria ex qua corpus humanum formatum est, fuit in Adam virtute, sicut in principio effectiuo originaliter. vnde secundum hoc patet qualiter differt esse in Adam secundum corpulentam substantiam tantum, & secundum rationem seminalem. Ad hoc. n. ꝙ corpus humanum constituatur, oportet duo aduenire, scilicet materiam ex qua formaretur corpus, quæ dicitur corpulenta substantia, & virtus formans, quæ dicitur ratio seminalis, & vtraque originata est ab Adam: & ideo illi qui ex coitu viri & mulieris generantur, dicuntur fuisse in Adam originaliter secundum seminalem rationem, & secundum corpulentam substãtiam. Christus autem cuius corpus virtus spiritussancti formauit, de materia virginis administrata, dicitur in Adam fuisse secundum corpulentam substantiam tantum.

K ¶ Ad secundum dicendum, ꝙ si dictum Dam. intelligatur vniuersaliter de omni generatione, non oportet ꝙ generatum sit de substantia generantis materialiter, sed formaliter tantum. non quidem secundum vnam formam in numero, sed secundum vnam formam in specie. Si autem intelligatur specialiter de generatione viuentium, sic generatum est ex substantia generantis, quia ex alicuius decisione, quod fuit conueniens in substantiam generantis trãsite. sanguis enim aliquo modo dicitur esse de substantia generantis, & multo amplius semen quod est ad vlteriorem digestionem perductum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ si per coitum emitteretur solum

F illud seminis, quod residuum est ab opere nutritiuę & augmẽtatiuæ, nunquam sequeretur debilitatio, sed ex immoderato coitu aliquando emittitur etiam id, quod necessarium erat ad membrorum nutrimentum, adeo ꝙ propter immoderantiam coitus, vt in 15. de animalibus dicitur, loco seminis aliquis sanguinem emittit, ideo oportet ꝙ debilitas naturæ sequatur. nec mirum, cum etiã ex superflua egestione vel vrina, debilitetur corpus, sicut ex moderata alleuiatur. 1. de Gene anal. c. 19.

¶ Ad quartum dicẽdum, quod assimilatio non est propter conuenientiã in materia, sed propter motum virtutis actiuæ quo mouet in suam similitudinem, & quia aliquando corrumpitur motus patris in semine, nascitur filius similis auo & proauo, cuius motus manet, vt 18. de animalibus Philosophus ostendit, & non propter hoc, quod materia corporis nati ex auo & proauo traducatur. 4. de Gene a. li. ca. 3.

H ¶ Et per hoc patet responsio ad quintum, quod similiter procedebat ex hoc, ꝙ cognationis causa esset magis ex parte materiæ quam ex virtute actiua, cuius contrarium Philosophus ostendit in 5. Meta. dicens, magis homo est de genere patris sui quam matris, cum a patre formam recipiat, & a matre materiam. Tex. 16.

¶ Ad textum dicendum, ꝙ in corpore hominis & in corpore embrionis sunt diuersæ humiditates magis & minus ad perfectam participationem speciei accedentes, sicut sanguis & humiditas, in quam vlterius sanguis digestus conuertitur. & vlterius caro & os.

¶ Sciendum est ergo, quod vnumquodque resurget in eo in quo magis fuit perfecte participans naturam speciei, & si in vtroque fuit perfecte naturam speciei participans, resurget in eo in quo primo fuit. secundum hoc ergo dicendum est, quod

I quicquid fuit in illis carnibus quas pater pueri comedit, quod iam vltima conuersione assimilatum erat membris, resurget in eo cuius carnes comestæ sunt. Sed quod fuit in illis carnibus de humiditatibus & humoribus a perfecta assimilatione distantibus, resurget * in puero qui ex illo semine generatur, & in vtroque illud supplebitur, quod deest ex virtute diuina, hoc tamen ad tractatum de resurrectione magis pertinẽt. *D. 406.

steriorum corpora, & ita progreditur procreationis ordo lege propagationis vsque ad finem humani generis. Itaque diligenter ac perspicue intelligentibus patet, omnes secundum corpora in Adam fuisse per seminalem rationem, & ex eo descendisse propagationis lege.

Authoritate & ratione probatur nihil extrinsecum conuerti in humanam substantiam, quæ ab Adam est.

G Quòd vero nihil extrinsecũ in humani corporis naturam transeat, veritas in euangelio significat dicens. Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Quod etiam ratione ostendi potest hoc modo. Puer qui statim post ortum moritur, in illa statura resurget quam habiturus erat, si viueret vsque ad ætatem. xxx. annorum, nullo vitio corporis impeditus. Vnde ergo illa substantia quę adeo parua fuit in ortu, in resurrectione tã magna erit, nisi sui multiplicatione in se? Vnde apparet, ꝙ etiam si viueret, nõ aliunde, sed in se augmentaretur illa substãtia. Sicut costa de qua facta est mulier, & sicut panes euangelici. Non inficiamur tamẽ, quin cibi & humores in carnem & sanguinem transeant, sed non in veritatem humanæ naturę, quę à primis descendit parentibus. Quę sola in resurrectione erit, reliqua vero caro in quam

EXPOSITIO TEXTVS.

HOc male senserunt quidam heretici &c. Pelagius ad hoc inducebatur, propter hoc, quòd potestatem lib. ar. ampliabat nimis, vt nullum peccatum esse in homine posset, nisi ex eius lib. ar. proueniret, & quod nulla gratia indigebat homo ad hoc, vt a peccato immunis existeret. Originale peccatum dicitur fomes peccati &c. Hic ponuntur octo nomina originalis peccati, quorum differentia sic accipi potest, potest enim hoc peccatum nominari, vel per comparationem ad modum quo causatur in nobis. vel per comparationem ad subiectum in quo est. vel per comparationem ad peccatum actuale in quod inclinat, & quia per originem vitiatam in nos peruenit, ideo ex modo quo creatur in nobis nominatum dicitur originale peccatum. In peccato autem actuali duo considerantur, scilicet defectus seu deformitas peccati. & secundum hoc nominatur fomes peccati, quasi fomentum præbẽs ad peccandum, sicut siccitate lignorum fouetur ignis, & iterũ delectatio quæ consistit in conuersione ad bonum commutabile, & sic dicitur concupiscentia quantum ad deordinationem, actu existentem in partibus animæ, subtracto retinaculo iustitiæ originalis. vel in ordine ad actum concupiscentię ad quem peccatum originale inclinat, & sic dicitur concupiscibilitas. Subiectum autem in quo originale peccatum consistit, est homo, qui ex duabus naturis cõstat, rationali & sensitiua.

potest

cibi transeunt, tanquam superflua in resurrectione deponetur. Quę tamen ciborum aliarumq; rerum fomentis coalescit.

DISTINCTIO XXXI.

A

Quomodo peccatum originale à patribus transeat ad filios, an secundum animam, an secundum carnem.

NVnc superest inuestigare, qualiter illud peccatum à patribus traducatur in filios, scilicet an secundum solam animam, an secundum carnem, siue secundum vtrumque. Putauerunt quidam secundum animam trahi originale peccatum, non solum secundum carnem, quia non solum carnem, sed & animam ex traduce esse arbitrati sunt. Sicut enim in generatione prolis de carne paterna substãtialiter trahitur caro, ita & de gignentis anima, animam geniti essentialiter deduci ab his existimabatur. Ideoque sicut de corrupta carne, caro corrupta seminatur, ita etiam de anima peccatrice, anima peccatrix corruptione originali infecta ab illis trahi dr̃.

B *Prædictam opinionem damnat, & quód per carnem traducatur peccatum dicit, & quomodo ostendit.*

HOc autem fides Catholica respuit, & tanquam veritati aduersum dãnat, quæ non animas, sed carnem solam, sicut superius diximus ex traduce esse admittit. Non igitur secũdum animam, sed secundum carnem solam peccatum originale trahitur à parentibus. Est.n. peccatũ originale, vt supra diximus, cõcupiscentia, non quidẽ actus, sed vitium. Vnde Aug. ad Vale- C rium. Ipsa concupiscentia est lex membrorum vel carnis, quę est morbidus quidam affectus vel lãguor, qui commouet illicitum desiderium, id est carnalem concupiscentiam, quę lex peccati di- De Nup.& Cõc.c.32.

potest ergo originale peccatum nominari. vel p comparationem ad rationalem, vel per comparationem ad sensitiuam. Si primo modo, sic ex parte eius qđ est formale in originali peccato, scilicet debitæ iustitiæ carentia, dicitur languor naturæ. ex parte vero eius quod est materiale, scilicet inordinatio inferiorum virium dicitur tyrannus, inquãtum per inordinationem inferiorum viriũ iniuste & quodãmodo tyrannice ratio in seruitutẽ peccati trahitur. ex parte autẽ sensitiuę quę est potentia organis affixa, dicitur lex carnis, ex eo q per traductionẽ carnis traducitur, & dicit̃ lex membrorum, inquãtum in membris cõpletis dominatur, & quodammodo secundum conditionẽ eorum inclinat in actũ, vt scilicet in delectabile membris homo inclinetur, quod est eis conueniens. { In eo materialiter erãt &c. } Nõ ita q illud qđ fuit materia corporis Adę, sit postmodum materia omniũ hominum: sed quia materia omnium hominum originaliter ab Adã traducta est, sicut à principio esse-
*D.486. ctiuo primo in humana natura. materia.n. humani corporis est menstruum, vel etiam * semen simul vt quibusdam placet. Quòd autem semen & menstruum causetur in nobis, hoc non est nisi per virtutem naturalem quæ in nos ex parẽtibus deuenit, & ita tota materia corporis humani originem habet ab Adam, non quasi ab eo decisa, sed quasi à virtute quę ab ipso descendit præparata. { Quod etiam ostendi potest &c. } Ista ratio non valet, quia procedit à maiori affirmando magis.n. D videtur q in resurrectione quæ tota miraculosa erit, aliquid diuina virtute fiat, vel per multiplicationem, vel etiam alio quocunque modo, quàm in naturali augmento, quod actione naturæ completur. { Non inficiamur tamen &c. } Istud videtur inconueniens, q Magister hic ponit, quia vel caro & sanguis ex cibis generata distincta erant ab illa quæ à parentibus descendit, & sic non tota quantitas humani corporis saluaretur in carne quæ ex parentibus descendit vel commista illi, & sic oportebat q ex eis vnum quid generaretur quod neutrum illorum esset, sed medium inter ea, & sic totum æqualiter ad veritatem naturæ pertineret, nisi forte poneretur esse mistio secundum minima saluata, vt quidam posuerunt, quod etiam in primum modum rediret.

DISTINCTIO XXXI.

DIVISIO TEXTVS.

OStenso q peccatum originale est, & quid sit. hic prosequitur quasdam cõditiones ipsius. Et diuiditur in partes tres. In prima determinat de peccato originali, q̃tum ad eius principium, ostendens quomodo traducatur. In secunda determinat de eo quantum ad eius terminum, ostendens quomodo per baptismum remittatur. 33. dist. { Quoniã supra dictum est &c. } In tertia determinat de eo quantum ad eius numerum inquirens, an sit vnum vel plura ibi { Prædictis adijciendum videtur &c. } Prima diuiditur in duas. In prima ostendit modum, quomodo peccatum originale traducitur. In secunda mouet contra hoc quãdam dubitationem. ibi { Sed ad hoc opponitur hoc modo &c. } Prima diuiditur in duas. In prima determinat modum quo peccatum originale in nos peruenit. In secunda ex ipso modo concludit rationem A nominis. ibi { Iam ostensum est quid sit originale peccatũ &c. } Prima diuiditur in tres. In prima mouet quæstionem, vtrum scilicet peccatum originale per traductionem animæ, vel per traductionem carnis in nos deueniat. In secunda excludit sententiam illorum, qui per traductionem animæ peccatum originale in nos deuenire dicebãt. ibi { Putauere quidam secũdum animã &c. } In tertia ostendit qualiter secundum traductionẽ carnis originale peccatum traducatur. ibi { Est.n. peccatum originale, vt supra dixim' &c. } Et diuiditur in partes tres. In prima ostendit q propter, feditatem quæ est in carne cum traductione carnis simul culpa vel pœna traducitur. In secunda inquirit de illa feditate quid sit, vtrum scilicet culpa vel pęna. ibi { Hic quæri solet &c. } In tertia ostendit quomodo illi qui ab hac feditate purgati sunt, peccatum originale transmittere possint. ibi { Ne autem miremur & intellectum turbemur &cæt. }

QVAESTIO PRIMA

A

Hic quæruntur duo.

Primo. De traductione originalis peccati.
Secundo. De subiecto eius.

D

Circa primum quæruntur duo.

Primo. Vtrum per traductionem carnis originale traducat̃.
Secundo. Vtrum in omnes homines necessarium sit originale peccatum transire.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum originale peccatum possit transire in posteros per originem carnis.

AD primum sic proceditur. Videtur q per originem carnis, originale à primo parente in posteros transire non possit. Actio enim personę non extendit se ad naturam, quia persona inferior & minus est potens quàm natura in qua subsistit, sed origo carnis debetur ipsi naturæ, cum generatio sit ordinata ad conseruationem speciei & non indiuidui. ergo peccatum primi parentis per originem carnis in posteros transire non potuit, quia hoc esse non potuit, nisi per actionem personæ natura inficeretur. i.a.q.81.ar. 1. Et Ma. q.4.ar.1.

E

¶ 2 Præt. Contrariorum oportet esse idem subiectum: sed infectio culpæ perfectioni virtutis opponitur. cum ergo semen subiectum virtutis esse non possit, nec infectioni culpæ subijci poterit. caro autem non traducitur nisi mediante semine. ergo per modum istum mediante semine non poterit per traductionem carnis originale peccatum traduci.

¶ Si dicatur q per libidinem coitus semen inficitur, & illa infectio est causa culpæ originalis.

¶ 3 Contra. Libido secundum Aug. dicitur improba voluntas: sed improba voluntas peccatum est. ergo si ratione libidinis culpa originalis causatur in nato, tunc natus traheret peccatum De ciui. lib. 14. ca. 16. & 19.

catum originale à proximo parente, & non à primis parentibus. & hoc est contra id quod infra Magister determinat.

¶ 4 Præt. Illa infectio seminis defectus quidam est. omnis autem defectus in nobis videtur vel culpa vel pœna esse, aut igitur est culpa aut pœna. Culpa non potest esse, quia semen subiectũ culpę esse non potest, nec etiam pęna, quia pœna culpam præcederet, & culpa ex pœna causaretur, quod est incõueniens. ergo nullo modo pôt ex infectionn seminis peccatum originale in generato causari.

¶ 5 Præt. Etiam post baptismum, quamuis originalis culpa deleatur, remanet tamen concupiscentia in corpore per modum pœnę. si ergo infectio concupiscentiæ in semine animã inficere posset culpa originalis, etiã postquam homo à peccato originali mundatus esset, per concupiscentiam in corpore remanentem, anima similiter inficeretur, & ita peccatum originale de necessitate rediret, qđ est inconueniens, quia oporteret etiam de necessitate & pœnam eius redire, quæ est carentia visionis diuinę. ergo non est possibile quòd infectio seminis infectionem culpæ in anima causet.

Sed contra est quod Apostolus dicit ad Roma. 5. Per vnum hominem peccatum in mundum intrauit: sed non potuit ea vno homine humanum genus infici, nisi eo modo quo totum genus humanum ex vno homine processit. hoc autem fuit p originem carnis. ergo hoc modo peccatum originale à primis parentibus in nos transit.

I ¶ Præt. Sicut se habet personale peccatum ad actum personę, ita se habet peccatum naturæ ad actum naturę, sed peccatum personale, i. actuale ex actu personę causatur. ergo & peccatũ naturæ, s. originale ex actu naturæ in nobis efficitur, sed actus naturę est actus generationis, per quem ipsa natura speciei saluat. ergo per actum gñationis peccatũ originale in nos transit.

Respondeo, Dicendum, ꝙ in progressu originalis talis ordo seruatur, & persona naturam infecit per actum peccati, & naturæ infectio in personam secundario transiuit, quæ à persona peccante propagatur: quod qualiter fit, videndum est. sicut n. prius dictum est, hoc Deus humanæ naturæ in sui principio supra conditionem suorum principiorum contulerat, vt esset in ratione rectitudo quædam originalis iustitiæ, quam sine aliqua resistẽtia inferioribus viribus imprimere posset, quia hoc gratis collatum fuerat, ideo iuste per ingratitudinem inobedientiæ subtractum est: vnde factum est, vt primo homine peccante, natura humana quæ in ipso erat, sibijpsi relinqueretur, vt consisteret secundum cõditionem suorum principiorum, & per modum illum ex actu personæ peccantis in ipsam K naturam defectus transiuit, & quia natura deficiens ab eo qđ gratis impensum erat, non potest causare hoc quod supra naturam collatum erat, cum nihil agat vltra suam speciẽ, ideo sequitur, quòd ille qui generatur ab habente naturam hoc modo deficientem, naturam simil' defectu suscipiat, quia actus personæ secundum conditionem suæ naturæ procedit, & vltra non se extẽdit, inde est ꝙ defectus in ipsam personam generatam redundat. sed ratio culpæ inde venit, quia illud quod collatum fuit gratis Adæ, scilicet originalis iustitia, non fuit sibi collatum personaliter, sed inquãtum talem naturam habebat, vt omnes scilicet in quibus talis ab eo accepta natura inueniretur, tali dono potirentur, & ideo cum propagatione carnis etiam illa originalis iustitia propagata fuisset. In po-

citur, quæ dicitur manere in carne, non quia in anima sit, sed quia per corruptionem carnis in anima sit.

Causam corruptionis carnis ostendit, ex qua in anima peccatum sit.

G CAro enim p peccatum corrupta fuit in Adam adeo, vt cum ante peccatum vir & mulier sine incentiuo libidinis & concupiscentiæ feruore, possent conuenire, essetque thorus immaculatus iam post peccatum non valeat fieri carnalis copula absque libidinosa concupiscentia, quę semper vitium est, & etiam culpa, nisi excusetur p bona coniugij. In concupiscentia igitur & libidine concipitur caro formanda in corpus prolis. H Vnde caro ipsa quæ concipitur in vitiosa concupiscentia polluitur & corrumpitur, ex cuius contractu anima cũ infunditur maculam trahit qua polluitur & ita fit ea, id est vitium concupiscentiæ, quod est originale peccatũ.

b *Quòd propter corruptionẽ carnis, quæ est causa peccati, dicitur peccatum esse in carne.*

IDeoque ipsum peccatum dicitur manere in carne, caro igitur quę in concupiscentia libidinis seminatur, nec culpam habet, nec actum culpę, sed causam. In eo igitur quod seminatur, corruptio est, in eo autem quod nascitur, concupiscentiæ vitium est. † Vnde Ambro. de verbis Apostoli sic ait. Quomodo habitat peccatum in carne, cum non sit substantia, sed priuatio boni? Ecce primi hominis corpus corruptum est p peccatum. Ipsaq; corruptio per conditionẽ offensionis manet in corpore, robur tenens diuinę sententię datę in Adam, cuius consortio anima maculatur peccato, per id ergo quòd facti causa manet, in

† Super ad Roma. c. 7. tom. 4.

F testate ergo naturæ erat, vt talis iustitia semper in ea conseruaretur: sed per voluntatem personæ existentis in natura factum est, vt hoc perderetur, & ideo hic defectus comparatus ad naturam, rationem culpę habet in omnibus, in quibus inuenitur causa natura accepta à persona peccante, & quia per originem carnis defectus ille naturali generatione traducitur simul cum natura, ideo etiam & culpa originalis per originem carnis traduci dicitur, & quia p voluntatem personæ ratio culpæ ad naturam transit, ideo dicitur personam naturã infecisse: quia vero in psonis alijs est originale peccatum à prima persona generantis, nõ est ratio culpæ ex ipsis, cum non propria voluntate peccatũ tale incurrant, sed inquantum talem naturam cũ ratione culpæ recipiunt, inde est, ꝙ secundo natura personam inficere dicitur. inde etiam est, ꝙ ista infectio ex ordinata volũtate primi parentis, in ipso quidem primo parente fuit dupliciter, s. per modũ peccati actualis, inquantum eam per propriam voluntatem contraxit, & etiam vlterius per modum peccati naturalis, inquantum natura in eo infecta est. In sequentibus autem non est nisi peccatum naturale.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quãmuis natura absolute considerata immobilis sit, tamen secundum esse suum considerata, oportet ꝙ ad variationem personæ varietur per accidens. constat enim, ꝙ deficiente hoc homine, deficit humana natura, quæ in ipso est, & ita etiam peccatum personale Adę in naturam humanam transiuit, secundum ꝙ in ipso esse habebat. Ipso enim peccante priuatus est his, quæ sibi ratione naturæ suæ gratis concessa erant, & eo priuato, etiam natura priuata fuit, vt in ipso erat, & per consequẽs in alijs qui ab ipso naturam accepturi erant.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ semen non est actu subiectũ culpæ, sed virtute tantum. hoc modo enim se habet semẽ ad peccatum originale, sicut ad naturam * humanam, vnde sicut in semine non est natura humana nisi in virtute, ita etiam nec originalis culpa, quia per virtutem quę est in semine, generatio ad naturam humanam terminatur infectam, originali peccato.

* D. 1006.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ libido tribus modis dicitur. Vno modo secundum ꝙ consistit in actu voluntatis, illicite & inordinate aliquid desiderãtis, & hoc modo libido est actuale peccatum. Alio modo dicitur libido quæ consistit magis in delectatione sensualitatis, & præcipue in actu generatiuæ, vbi superaccedit delectatio, & hęc est quiddam ex peccato derelictũ, non quia sine peccato non esset delectatio, sed quia inordinata non esset, quod nomen libidinis importat. Tertio modo potest sumi libido, quasi habitualiter, pro illa inordinatione virium nimia, ex qua est in nobis pronitas ad inordinate concupiscendum. A prima igitur libidine mens cuiuslibet iusti generantis liberatur, cum contingat actum * matrimonialem sine omni culpa & mortali & veniali exerceri. vnde constat, ꝙ non intelligitur illa libido trãsmittere originale peccatum in prolem, nec iterum illa quæ est inordinata delectatio sensualitatis, & si n. per miraculum à tali inordinatione delectationis coitus aliquorum purgaretur, nihilominus eorum nati, peccatum originale contraherent. vnde patet ꝙ libido tertio modo dicta, intelligitur esse peccati originalis causa. omne n. generans generat sibi simile in natura. vnde cum hæc sit conditio

* D. 858.

naturę

naturæ humanæ iustitia originali destitutæ, vt talis inordinatio virium animæ in ea existat, constat quod etiam talis conditio in prole remanebit, & si feruor coitus inueniatur dici causa originalis peccati, hoc non propter se dicitur, sed inquantum est signum eius quod est substantiæ causa, quia ex inordinatione virium inordinata delectatio i coitu procedit, quasi signum & effectus causam suam indicans.

¶ Ad quartum dicendum, quod illa infectio quæ est in semine, sic non habet rationem culpæ, proprie loquendo, ante infusionem animæ, ita nec pœnæ. oportet enim esse idem subiectum culpæ & pœnæ, & ideo sicut in rebus irrationalibus non proprie est pœna, quæ de se ordinem ad culpam habet, ita etiam nec in semine pœna potest esse, sed est defectus quidam inquantum similitudo naturæ generantis in semine virtualiter manet, per modum etiã, quo lepra in semine leprosi non est ęgritudo, si tamen pœna esset, posset esse causa culpæ non inquantũ huiusmodi, sed secundum quod ex culpa causatur. virtus.n. causæ manet in effectu. vnde quia per peccatum primi hominis illa infectio consecuta est in tota natura humana, ideo vbi inuenitur subiectum susceptiuum culpæ, habet rõnem culpę in actu, sicut in puero iam nato. vbi vero hoc non inuenit, manet in tali infectione virtus culpæ, vt sic causa culpæ esse possit.

† Li.4.contra Iul.c.4. & 6.

¶ Ad quintum dicendum, quod cum peccatum originale per se loquendo sit naturæ vitium, nõ potest causari per id quod est personæ per se, sed solum per id quod naturæ debetur. Conseruatio autem coniunctionis corporis ad animam, pertinet specialiter ad esse huiusmodi personæ in natura humana subsistentis, & ideo talis coniunctio infectionem originalis peccati nõ facit in anima, nisi adiungatur aliquid quod per se ad naturam pertineat, & hoc est actus generationis, qui per se naturæ conseruandæ debetur, & ideo ex concupiscentia quæ remanet post baptismum, non inficitur iterato anima illius qui baptizatus est, sed per generationem in filium suum traducitur, vt in originali nascatur.

habitare dicitur peccatũ in carne, hęc est lex carnis. Idem. Non habitat peccatum in anima, sed in carne, quia peccati causa ex carne est, non ex anima, quia caro est ex origine carnis peccati, & per traducem omnis caro fit peccati. anima vero non traducitur, & ideo in se causam peccati non habet. Aug. quoq; ex carne B peccatum aĩam trahere in sermone quodam de verbis Apostoli ostendit dicens. Vitium cõcupiscentiæ est qđ anima nõ ex se sed ex carne cõtraxit. Natura quippe humana non opere Dei cũ vitio primitus est instituta, sed ex voluntatis arbitrio priorum hominum, venienti vitio est sauciata, ita vt non sit in carne bonum, sed vitium quo inficitur anima.

De causa originalis peccati quæ est in carne, vtrum sit culpa, an pœna.

HIc quæri solet, vtrum causa peccati originalis quę dicta est esse in carne, culpa sit, vel pœna, siue aliquid aliud. Culpa esse non potest, quia culpa non est in re irrationali. Si enim culpa esset in carne ante infusionem animæ, actualis esset, vel originalis. Sed actualis ibi non est, nec originalis culpa est, quia ipsa causa est originalis peccati. Si autem pœna est, quę est in illa? passibilitas, vel mortalitas, vel alia corruptio? hoc enim defectus carni inesse constat.

b *Hic aperitur, quid sit fœditas tracta ex libidine coeuntiũ quæ vitium vel corruptio dici potest.*

AD quod dici potest, quòd multiplex defectus carnis, & pręcipue pollutio quędam, quam ex feruore coitus parentum & concupiscentia libidi- B nosa contrahit caro dum concipitur, causa est originalis peccati, quę recte vitiũ siue corruptio carnis appellari potest, quę fœditas maior esse videť in carne concupiscentialiter traducta, quam in ea vnde traducitur. Et quod vitiũ vel corruptio sit in carne ante cõiunctionem animę, effectu probať cũ anima infunditur, quę ex corruptione carnis maculatur. Sicut in vase dignoscitur vitium esse, cum vinum infusum acescit.

C *Inducta ostendit similium non absurde filios trahere peccatum à parentibus etiam mundis dici.*

NE autem miremur & intellectu turbemur, audientes peccatum originale filios traducere à parentibus, iam per baptismum ab illo peccato mundatis, diuersarum similitudinum inductione id posse fieri insinuat August. in lib. de baptismo paruulorum, ita inquiens. D Quomodo præputium per circuncisionem aufertur, manet tamen in eo quem genuerunt circũcisi.

A ¶ 2 Præt. Mors est pœna originali peccato debita, ergo vbi non erit mors, ibi non erit originale: sed Hiero. ponit quosdã in fine mundi non morituros. ergo videtur quòd illi in originali non nascantur. Su p. 1. Corint. c. 15.

¶ 3 Præt. Deus ex costa viri mulierem formauit, ita etiam potens est nunc ex digito hominis vel alio membro corpus humanum formare. cõstat autem quod ille qui sic formatus esset, nõ descẽderet ex Adam secundum rationem seminalem. cum igitur hæc fuerit causa, vt Aug. dicit, quare Christ[9] originale nõ contraxit, quia non fuit in Adam peccante secundum seminalem rationem, videtur quòd ille originale non habebit, & ita non est necessarium in omnes originale transire. De fide ad Pet. c. 26.

¶ 4 Præt. Si muliere peccante quę ante virum peccauit, vir in lib. arb. remansisset, poterat etiã non peccare: sed si Adã non peccasset, etiam muliere peccante, non fuissent ex eis homines in originali geniti. ergo cum hoc fuerit possibile, non est necessariũ, vt peccatum parẽtis primę, scilicet Euæ in omnes posteros eius transeat.

¶ 5 Præt. Vt Aug. dicit in litera. Concupiscẽtia libidinis quę est in actu coitus, originale peccatum causat: sed qualitercunque sumatur concupiscentia, potens est Deus ab ea hominem liberare per miraculum. ergo contingit aliquem sine peccato originali nasci. † Li.3.c.7.

Sed contra est quod Apostolus Rom. 5. dicit. Peccatum in omnes homines transiit.

¶ Præterea. Ille qui non est peccato obnoxius, redemptione non indiget. si ergo esset aliquis qui non in peccato originali nasceretur præter Christum, inueniretur aliquis qui redemptione facta per Christum non indigeret, & sic Christus non esset caput omnium hominum, quod non est conueniens. secundum fidem. ergo nec ponere quòd aliquis sine peccato originali nasci possit.

Respondeo, dicẽdum, quòd necessarium est omnes qui ex B Adam generantur per viam coitus, peccatum originale trahere. Cuius ratio ex dictis accipi potest. Ad esse enim originalis, duo concurrunt, scilicet defectus quidam, principia naturæ humanæ consequens. & iterum, quod fuerit in potestate naturæ, vt illo defectu careret. vel non, sine quo ratio culpę in hoc defectu non esset. vtrunque autem necessarium est inueniri in illis, qui ex Adam per modum dictum generantur. Si enim defectus ille non traduceretur, non posset contingere nisi per hoc, quod natura generantis perfecte reintegrata esset. non.n. potest contingere, vt virtute naturę deficientis aliquid in natura non deficiens generetur. natura vero humana in statu huius vitæ non reintegrať quantum ad id qđ naturæ est, & si per gratiam reintegratur quantum ad hoc, quod ad personam pertinet: sed in futuro perfecte reintegrabitur in beatis. vnde oportet quod secundum totum decursum huius vitæ, defectus ille ex parentibus in filios propagetur: similiter etiã & ratio voluntarij

ARTICVLVS II.

b *Vtrum sit necesse omnes homines nasci in peccato originali.*

1.2.q.81.art.3. Et Ma. q.4.ar.6.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd non sit necesse omnes homines in peccato originali nasci. Baptismus enim reddit regeneratis per ipsum hoc, quod per Adam perditum fuit, quia donum Christi excedit delictum Adæ, vt dicitur Ro. 5. sed si Adam non peccasset, homines, in peccato originali filios non generassent. ergo & homines baptizati in filios peccatum originale non transmittunt.

quæ culpam causabat in natura, in omnes homines qui ab Adam naturam accipiunt, transit. Erat.n. vt supra dictum est, tali conditione sibi iustitia originalis concessa, vt omnes qui ab eo naturam humanam acciperent, simul cum natura & iustitiam consequerentur. vnde quòd illi qui ab ipso nati sunt tali iustitia careant, ex voluntate ipsius Adæ cōsecutum est. vnde ratio volūtarij in omnes qui ab eo naturam humanam accipiunt simul cum defectu transit, & quia genitum naturam recipit a generante, & patiens ab agente, ideo omnes qui secundum seminalem rationem quæ est virtus actiua, ab Adam descendunt, oportet quòd in culpa * originali nascantur. (* D.370.)

¶ Ad primū ergo dicendum, ꝙ redemptio Christi totū nobis reddit, quod in Adam perdidimus: non tamē simul: sed vnumquodq; tempore suo. non enim per Christum in primū statum innocētiæ ꝑducimur, vt simus immortales in hac vita, sicut & Adam fuit: sed hoc per Christum in patria consequi speramus, & ideo per baptismum, & alia sacramenta, quæ ex passione Christi virtutem sortiuntur, expurgatur homo quantum ad id quod personæ est: & etiam quantum ad naturam in his, quæ personæ sunt comparata: vt ipse homo in actibus personalibus peccato non seruiat: sed non inquantum ad naturam in his, quæ per se naturæ debentur: & ideo oportet, vt per actum etiam naturæ infectio originalis in prolem transeat: quamuis etiam pater sit à culpa originali immunis, secundum ꝙ ad personam suam spectat. si enim peccatum originale quilibet trahit particulari generatione sua: & non per generationem patris sui: ita etiam oportet, quòd & mundationem suam consequatur per specialem regenerationem suam. & non per hoc, ꝙ pater suus regeneratus est. I

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ hoc non conceditur ab omnibus, ꝙ aliqui in fine mundi inueniantur: qui non moriantur: immo Aug. & Amb. contrarium dicunt: & dictum Hierony. Magister exponit in 43. dist. quarti libri hoc modo, ꝙ dicatur illi, qui inuenientur viui, non mori: ex eo, ꝙ statim resurgent: & mors eorum, breuissimo tempore erit; si tamen detur, ꝙ non morientur: non sequitur, ꝙ sine culpa originali nascantur. hoc.n. ex speciali dispensatione Dei agetur, vt hanc pœnā remittat ex sua liberalitate, quia voluntas, & potestas eius nō est subdita ordini culpæ ad pœnam, sicut nec ordini naturalis causæ ad effectum. pōt.n. facere, & facit quandoque Deus, vt ignis non comburat, vt in tribus pueris patet. Dan. 3. vnde nō est inconueniens si faciat, vt nati in originali non moriantur: & præcipue cum mors in actu non sit directe pœna originali respondens: sed necessitas moriendi. Illi autem homines necessitatem moriendi in natura sua habebunt: sed hac positione facta, ab hac necessitate naturæ per specialem gratiam liberabuntur, sicut necesse est, secundum causas inferiores ignē comburere: a qua tamen necessitate pueri in camino per gratiam liberati sunt. (Aug. Ench. c.55. Amb. 1.cor.c. 15.) K

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ si aliquis diuina virtute ex digito formaretur, originale non haberet: haberet nihilominus omnes defectus, quos habent, qui in originali nascuntur. tamen sine ratione culpæ, quod sic patet. poterat Deus à principio quando hominem condidit, etiam alium hominem ex limo terræ formare: quem in conditione naturæ suæ relinqueret. vt.s. mortalis, & passibilis esset, & pugnam concupiscentiæ ad rationem sentiens, in quo nihil humanæ naturæ derogaretur: quia hoc ex principijs naturæ consequitur: non tamen ille F defectus in eo rationem culpæ, & pœnæ habuisset, quia non per voluntatem iste defectus causatus esset: similiter dico, ꝙ in isto, qui ex digito generatur tales defectus essent si principijs suæ naturæ relinqueretur, nisi dominus gratis hoc sibi vellet conferre, quod primo homini contulit; nec illi defectus ex voluntate primi hominis procederent, quia defectus nō causantur ex voluntate primi parētis, nisi in eis, qui ab eo naturā accipiunt. nō autem aliquis accipit naturam à materia, sed ab agēte: vnde cum iste sit ab Adam solū materialiter: nō autem sicut à principio actiuo ab eo descendat: cōstat, ꝙ naturā humanā ab eo nō accipit, nec culpā originalem ꝑ eum incurrit, nec ꝑdictos defectus, & ideo rōnem culpæ, vel pœnæ non habebunt, cum non cōparent ad voluntatē, sicut ad causam. (Ca.2. med.)

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ si mulier peccasset, viro non peccāte, forte illa in peccato suo mortua fuisset, & Deus viro aliā vxorem prouidisset, si tamen ex ea filios genuisset, dicitur, quòd illi filij passibilitatem, & defectus corporales contraxissent, non autem originalem culpam, & defectus qui sunt ex parte animæ. Cuius ratio in euidenti est, quia secundum Philosophum in Sexto de animalibus. corpus non est nisi ex fœmina. Anima autem est ex mari, non ita, ꝙ anima rationalis traducatur, sed quia in semine est virtus formatiua, per quam in alijs animalibus inducitur anima sensibilis. in homine vero organizatur corpus, & præparatur ad receptionem animæ rationalis. Si autem econuerso Adam peccasset, muliere non peccante, filij ex vtroque concepti vtrunque haberent, & defectus animæ, & corporis, quia ex defectu animæ, etiam defectus corporis causantur. deficiente enim priore, necesse est & posterius deficere, sed non conuertitur. (Cap. 2.)

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ hoc non posset esse, vt concupiscentia habitualis, quæ in ordinatione virium animæ consistit tolleretur ex toto, nisi natura penitus reintegraretur. & hoc quidem nulli dubium est, quin Deus facere posset. & si hoc fieret, proculdubio geniti sine originali nascerentur.

Quomodo etiam palea quę opere humano tanto diligentia separatur, manet tamē in fructu qui de purgato nascitur tritico, ita peccatum quod in parētibus per baptismum mundatur, manet in eis quos genuerūt. Ex hoc enim gignunt quod adhuc vetustum trahunt, non ex hoc quòd lex in nouitate ꝓmouit eos inter filios Dei. Non.n. generant parentes filios secundum illam generationem, qua d. nuo sunt nati, sed potius secundum illam qua carnaliter & ipsi primum sunt generati. G

Quare dicatur originale, hic dicitur cum epilogo.

IAm ostensum est quid sit originale peccatum, & qualiter à parentibus in filios, & per carnem in animam transeat. Ex quibus etiam innotescit, quare dicatur originale peccatum, ideo H scilicet, quia ex vitiosa lege originis nostrę, in qua concipimur, scilicet carnis libidinosa concupiscentia traducitur, vt supra dictum est. Non enim quia ex carne traducta ab Adā concepti sumus: ideo peccatum traximus: quia & Christi corpus ex eadem carne formatum est, quę ab Adā descendit: sed eius conceptus est celebratus: non lege peccati, cōcupiscētia carnis: vnde caro eius peccatrix non fuit: immo operatione spiritus sancti. Noster vero conceptus non fit sine libidine: & ideo non est sine peccato. Qd euidenter Augustinus ostendit in lib. de fide ad Petrum sic dicens. Quia dum sibiinuicem vir, mulierq; miscētur, sine libidine non est parentum concubitus: ob hoc filiorum ex eorum carne nascentium, non potest sine peccato esse conceptus: vbi peccatū in paruulos non trāsmittit, pro-

QVAESTIO II.

B

Deinde quęritur de subiecto originalis peccati.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum originale sit in essentia animæ, sicut in subiecto, vel in aliqua potentia eius.

Secundo. Vtrum generatiua præ alijs viribus infecta sit.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum peccatum originale sit subiectiue in aliqua potentia.

AD Primum sic proceditur. Videtur, ꝙ originale sit in aliqua potentia, sicut in subiecto. Illud.n. quod est a corpore absolutum, & immateriale, non vnitur corpori, nisi mediante aliquo materiali, sed anima rationalis absoluta est a materia, & immaterialis, vt in 3. de anima Phylos. probat. ergo oportet, ꝙ vniatur corpori mediantibus potētijs sensitiuę, & nutritiuę partis, (1.2. qō. 81. ar.1. Et Ma lo.q.4.ar.5. tex.19.20.)

quæ

quæ sunt materiales, & organis affixæ: sed peccatum originale transit in animam: ex hoc ꝙ corpori coniuncta est: ergo per prius inuenitur in potentijs sensitiuæ, & nutritiuæ partis.

¶ 2 Præter. Originale per originem traducitur. origo autem humanæ naturæ est per actum generatiuæ potentiæ. ergo in ea primo, & principaliter est originale, sicut in subiecto: & nō in essentia animæ.

¶ 3 Præt. Concupiscentia siue habitualiter, siue actualiter sumatur, ad vires sensitiuas pertinet: sed in pcedenti distinctione Magister dixit, originale esse concupiscentiam. ergo est in potentijs illis, sicut in subiecto: & non in essentia animæ.

Psal. 50.

De duabus animabus. cap. 10.

¶ 4 Præt. Sicut Aug. dicit. omne peccatū in voluntate est: sed originale peccatum est. ergo in voluntate est. Voluntas autem potentia est animæ. ergo in potentia, sicut in subiecto.

¶ 5 Præte. Pœna respondet culpæ: sed pœna originalis. s. carentia diuinę visionis est in ratione. ergo & peccatum originale. ratio autem potentia quædam est. ergo originale, &c.

pagatio, sed libido, nec fœcunditas naturę humanę facit homines cum peccato nasci, sed fœditas libidinis: quam homines habent ex illius primi iustissima cōdemnatione peccati. Ideo beatus Dauid propter originale peccatum: quo naturaliter obstricti sunt filij irę, dicit. In iniqui- B tatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Ex hoc itaque apparet ex lege conceptionis traduci originale peccatum: quia nisi conceptio sic fieret in carne: anima ex carnis coniunctione concupiscentię vitium non traheret.

Obiectio quorundam intendentium probare peccatum non traduci ex lege coitus.

SEd ad hoc opponitur hoc modo. In ipso conceptu vbi C dicitur trāsmitti peccatum: propagatur caro: nec tamē tunc infunditur anima secūdum physicos: sed iam effigiato corpore, quod etiam Moyses in Exodo aperte significat: vbi ait de percussura mulieris pregnantis. Siquis, inquit, percusserit mulierē pregnantem, & abortum fecerit: si adhuc informe fuerit puerperium: mulctabitur pecunia. Si autem formatum fuerit reddat B animam pro anima. Formatum vero intelligitur propria anima animatum, & informe quod nōdum habet animam, in ipso ergo conceptu cum caro propagatur: nondum infunditur anima. Quomodo ergo ibi peccatum transmittitur cum peccatum nō possit esse: vbi anima non est? Ad quod dici potest, quia in illo conceptu dicitur peccatum transmitti, non quia peccatum originale sit: sed quia caro ibi contrahit id ex quo peccatum fit in anima cum infunditur, & C vtrumque vocatur conceptus, scilicet cum & caro propagatur formamque corporis humani recipit, & cum anima infunditur: quod aliquando etiam dicitur

Cap. 21.

Sed contra. Per originale omnes potentiæ animæ inficiuntur: sed potentiæ non vniuntur, nisi in essentia. ergo originale per prius essentiam respicit.

¶ Præt. Originale est culpa, & infectio naturæ: sed ad naturam per prius comparatur essentia, quàm potentia: quia essentia est pars essentialis naturæ. ergo in ea originale principaliter est.

Respondeo, dicendum, ꝙ peccatum originale est in essentia animæ, sicut in subiecto. quod sic patet. Philosophus in 8. Metaphy. ostendit, quòd vnio formæ, & materiæ non est per D aliquod vinculum medium: immo per se vnum alteri vnitur, alias non esset vnio essentialis: sed accidentalis. anima autem forma corporis est: vnde oportet, vt ipsa anima vniatur per essentiam suam immediate corpori, vt ex ea & corpore efficiatur vnum, sicut etiam ex cera & sigillo, vt in 2. de anima Tex. 7. dicitur. & quia originale causatur in anima ex coniunctione eius ad tale corpus prout forma est. sic enim ex veri(u)sque coniunctis talis natura resultat: oportet, quòd in essentia animæ sit primo & principaliter sicut in subiecto, originale: in potentijs autem per consequens, sicut & supra de gratia dictum est.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd anima rationalis potest comparari ad corpus, vt motor: secundum ꝙ est principium aliquorum operum, & vt forma. Si primo modo, cum actus quarundam potentiarum inueniantur sine instrumentis corporalibus exerceri, aliarum vero cum corporeis instrumentis corporalibus: oportet illas potentias, quæ in sua actione or- E gano corporali non indigent, scilicet intellectiuas, mediantibus sensitiuis corpus mouere, sicut plane in 3. de anima ostenditur, ꝙ ab appetitu intellectus non sequitur motus, nisi mediante appetitu sensus, & sic verum est, ꝙ anima rationalis Tex. 3. vnitur corpori mediantibus viribus sensitiuæ partis. Si vero consideretur, inquantum est forma, sic immediate corpori vnitur, quia esse quod est actus formæ coniuncti, est ex anima & corpore. originale autem non transit in animam, secundum quod coniungitur corpori vt motor: sed secundum ꝙ coniungitur sibi vt forma, quia sic humanam naturam constituit.

¶ Ad secundum, dicendum, quòd hoc modo per actum generatiuæ virtutis originale traducitur, sicut & natura humana: vnde sicut non oportet, quòd principalitas humanæ naturæ in potentia generatiuæ cōsistat, ita nec quòd ipsa sit primum A subiectum originalis: sed magis essentia animæ, quæ naturam humanam integrat, & constituit.

¶ Ad tertium, dicendum, quòd vt supra dictum est, concupiscentia nō est totum esse culpæ originalis: sed solum id quod materiale in originali est. quod vero in eo formale est, ex parte voluntatis attenditur: & ideo in viribus superioribus & inferioribus simul originale saluatur: & hoc non posset esse, nisi per hoc, quòd defectus & infectio primo in essentia animę inuenitur, quæ vtrarumq; potentiarum principium est, vt sic ex ea in omnes potentias corruptio originalis transeat.

¶ Ad quartum, dicendum, ꝙ peccatum omne in voluntate est, sicut in causa: nō tamen semper est in ea, sicut in subiecto, cum etiam concupiscibilis & irascibilis subiectū peccati esse possit: & hoc modo etiā originale in voluntate est, sicut in causa, quia voluntate primi parentis in omnes transiuit.

¶ Ad quintum, dicendum, quòd per visionem Dei non solum ipsa ratio glorificatur, sed etiam totus homo: vnde carentia diuinæ visionis non est pœna tantum rationis, sed totius hominis: neque oportet, quòd sicut diuina visio est primo in potentia rationis, ita & rationale in potentia primo existat: quia originale consequitur naturam: sed beatitudo animæ in operatione quadam consistit. operatio autem potentiæ debetur: sed natura essentiam respicit & præterea ad visionem beatam, anima peruenire nō potest sine * lumine gratiæ. cuius subiectum est essentia, vt supra 26. distin. dictum est. * D.486.

D

ARTICVLVS II.

Vtrum potentia generatiua sit magis infecta alijs potentijs.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd generatiua non sit præ alijs viribus infecta. Illud enim quod non est aliqualiter obediens rationi, non potest virtute perfici, vel culpa inquinari, sed potentia generatiua est huiusmodi. ergo in ea infectio peccati esse non potest. 1.2. qō. 83. ar.3. Et M. lo.q.4.ar.2.

¶ 2 Præt. Potentię infectę non contingit esse actum sine peccato sed actum generatiuæ virtutis, sine peccato esse contingit, vt patet in actu matrimoniali. ergo generatiua infectione peccati infecta non est.

E ¶ 3 Præt. Infectio originalis peccati est per fomitem. fomes autem est in sensualitate. ergo & infectio in ea principaliter est: & non in generatiua.

¶ 4 Præt. Infectio peccati est in eo, quod est subiectum peccati: sed subiectum originalis est essentia animæ, & non potentia, vt dictum est. ergo in ea est infectio, & non in generatiua.

¶ 5 Præt. Nutritiua augmentatiua, & generatiua ad eandem partem animæ pertinent, s. vegetabilem: sed nutritiua non ponitur infecta originali peccato. nec iterum in augmentatiua aliquod peccatum ponitur. ergo nec generatiua debet dici præ alijs viribus specialiter infecta.

Sed contra. Infectio originalis consistit in resistentia carnis ad animam. hæc autem resistentia præcipue in actu generatiuæ sentitur. ergo ipsa maxime infecta est.

¶ Præt. Illud quod est causa alicuius, maxime participat illud:

ſed generatiua eſt cauſa infectionia originalis, quia ꝑ actum eius traducitur. ergo ipſa maxime infecta eſt. F

Reſpondeo dicendum, ꝙ infectio originalis peccati tribus attribuitur: quia inter partes animæ attribuitur generatiuæ, & inter ſenſus, tactui, & inter vires appetitiuas attribuitur cõcupiſcibili. Cuius eſt ratio, quia originale peccatum eſt naturæ, vt dictum eſt, vnde infectio eius ad illas potentias principaliter pertinet, quæ aliquem ordinem habent ad actũ, quo natura traducitẽ. actus autem ille duo habet, ſcilicet ſubſtantiam actus, & delectationẽ. delectatio autẽ ad ſenſum tactus pertinet. ſubſtãtia vero actus virtuti generatiuæ attribuitur ſicut exequẽti: ſed virtuti concupiſcibili, ſicut imperanti, quia eius eſt tendere in id quod eſt conueniẽs, & delectabile ſecundum ſenſum, & ideo diuerſis rationibꝰ his tribus viribꝰ talia infectio præcipue aſcribitur.

Matth. 1.

†De nup. & conc. c. 23. & 25. to. 7.

¶ Ad primũ ergo dicẽdum, ꝙ peccatum actuale, quod cõſiſtit in actu eius, qui peccat, & voluntate, non poteſt eſſe in illa parte quæ rationi non obedit: nihil tamen prohibet quin in illa parte, quæ principiũ naturalis operationis eſt infectio naturæ ſaluetur. Sciendum tamen eſt, quòd etiam actuale peccatum in generatiua eſſe dicitur, non quidem ſicut in ſubiecto, ſed materialiter: inquantum, ſcilicet concupiſcibilis actum generatiuæ imperat. I

¶ Ad ſecundum dicendum: quòd infectio generatiuæ eſt infectio naturæ. vnde non oportet, quòd ex ea relinquatur infectio peccati per actum eius in perſona* generante: ſed ſolum in perſona generata.

*D. 858.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in ſenſualitate etiam eſt infectio inquantum ordinat, & diſponit actus generatiua, ſed in generatiua eſt immediate, ſm ipſa eſt immediatũ principium traductionis naturæ, ſed verũ eſt, ꝙ infectio fomitis in ſenſualitate principalius oſtenditur, ſecundum ꝙ infectio naturæ redundat in infectione perſonæ per actuales concupiſcentias.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ infectio eſt in eſſentia animæ, ſicut in primo ſubiecto, ſed in generatiua, ſicut in cuius actu pꝛcipue manifeſtatur. eſſentia.n. non eſt principium actus, niſi mediante aliqua potentia: vnde ſic ex infectione actus nõ dicitur eſſentia eſſe infecta, ſicut hic de infectione loquimur. K

¶ Ad quintum dicendum, quòd generatiuæ aſcribitur, & originalis, & actualis peccati infectio. Originalis quidem, inquantum eſt principium actus naturalis, quo natura traducitur: ſed actualis, ſecundum quòd habet aliquos actus exteriores ad generationem ordinatos, qui ad virtutem motiuam ſenſitiuam pertinent: & quia nutritiua ſimiliter quoſdam tales actus habet, vt apponere cibum ori: maſticare, & delectationem ſentire, & huiuſmodi: & ideo ſibi etiam actualis infectio attribuitur quaſi materialiter: non autem originalis, quia ipſa nõ eſt principium illius actus, quo natura traducitur niſi remote, inquantum generatiuæ deſeruit. augmentatiuæ vero nulla infectio attribuitur, quia nec ad actum naturalis propagationis ordinatur, nec iterum habet actus exteriores, qui per motum ſenſitiuæ partis explicantur.

tur natiuitas. Vnde dicitur quod natum eſt in te. Proprie autem natiuitas dicitur in lucẽ editio.

DISTINCTIO XXXII.

A

Quomodo originale peccatum dimittatur in baptiſmo: cum poſtea ſit illa concupiſcentia, quæ dicitur originale peccatum. G

QVoniam ſupra dictũ eſt, originale peccatum eſſe vitium concupiſcentiæ: aſsignatumq; eſt quomodo à parentibus trahatur: & originale dicatur: ſupereſt inueſtigare, quomodo in * baptiſmo dimittatur: cum etiam poſt baptiſmum remaneat cõcupiſcentia, quę ante fuerat. vnde videtur: vel peccatum originale non eſſe concupiſcentiam, vel non remitti in baptiſmo. Manet quippe, vt ait Auguſt. in corpore mortis huius carnalis concupiſcentia, cuius vitioſis deſiderijs non obedire præcipimur: quæ tamen concupiſcentia quotidie minuitur in proficientibus, & continentibus. Sed licet remaneat cõcupiſcẽtia poſt baptiſmum: non tamen dominatur & regnat ſicut ante: immo per gratiam baptiſmi mitigatur, H & minuitur, vt poſt dominari non valeat, niſi quis reddat vires hoſti eundo poſt concupiſcentias, nec poſt baptiſmum remanet ad reatum: quia non imputatur in peccatum: ſed tantum pœna peccati eſt: ante baptiſmum vero pœna eſt & culpa.

Quòd originale peccatum duobus modis dimittitur, ſcilicet extenuatione ſui, & ſoluitur reatus.

DVplici ergo ratione peccatum originale dicitur dimitti in baptiſmo, quia per gratiam baptiſmi vitium cõcupiſcentiæ debilitatur, atque extenuatur: ita vt iam non regnet, niſi conſenſu reddantur ei vires, quia & reatus ipſius ſoluitur. Vnde Auguſt. in lib. de baptiſmo paruulorum. Gratia per baptiſmum id agitur, vt vetus homo crucifigatur & corpus peccati deſtruatur: non ita vt in ipſa viuente carne concupiſcentia reſperſa, & innata repente abſumatur: & non ſit: ſed ne obſit mortuo, quę inerat nato. Nam ſi poſt baptiſmum vixerit in carne, habet concupiſcentiam cum qua pugnet: eamq; adiuuante Deo ſuperet: ſi tamen nõ in vacuum

EXPOSITIO TEXTVS.

AD quod dici poteſt, &c. § Sciendum, quòd Magiſter hoc ſoluit negando vtranq; partem ſcilicet ꝙ illa infectio non eſt culpa nec pœna: ſed defectus quidam, & dicitur de feruore coitus parẽtum cauſari: non ſicut ex ꝑ ſe cauſa: ſed ſicut ex ſigno cauſæ. § Et quę fœditas maior eſſe videtur, &c. § Videtur hoc eſſe falſum, quia ſic originale magis abundaret in filio, quàm in patre. Sed dicendum, quòd hoc intelligitur quãtum ad illum actum tantum, qui quidẽ propter concupiſcẽtiam in generante, non eſt niſi infectio pœnalis: ſed in genito eſt infectio culpæ. non autem maior, quam fuerit in patre, ſecundum quòd ex alio genitus fuit. § In iniquitatibus cõceptus ſum, &c. § Hoc non deſcendũ eſt ad iniquitatem concipientis, qui ſine omni peccato actuali concipere poteſt: ſed ad iniquitatem originalem concepti: quæ vtrum ſit vna, vel plures, & quare pluraliter dicatur, infra dicetur. 33. diſt.

DISTINCTIO XXXII.

DIVISIO TEXTVS.

POſtquam oſtẽdit qualiter originale peccatum trahatur a parentibus: hic oſtendit qualiter per baptiſmum dimittatur, & diuiditur in partes duas. In prima oſtendit, ſecundum quid originale in baptiſmo tollatur; & ſecundum quid maneat. In ſecunda inquirit, quæ ſit cauſa illius concupiſcentiæ, quæ per baptiſmum non tollitur: ſed poſt baptiſmum manet. ibi. § Præterea ſolet quæri, vtrum concupiſcentia, &c. § Prima diuiditur in duas. In prima oſtendit, quomodo per baptiſmum originale remittatur quantum ad animam. In ſecunda inquirit, vtrum etiam purgetur homo à fœditate carnis, ibi. § Solet quæri: vtrum ipſa caro, &c. § Prima diuiditur in tres. In Prima, mouet dubitationem. In ſecunda, ponit ſolutionem, oſtendens quòd duobus modis originale dicitur. ibi. § Sed licet remaneat concupiſcentia, &c. In tertia, modos magis explicat, & authoritatibus confirmat, ibi. § Multiplici vero ratione, &c. § Et primo oſtendit, quòd originale peccatum per baptiſmum ſolui dicitur, inquantum reatus eius tollitur. Secundo, quod ſolui dicitur, inquantum concupiſcentia ipſa mitigatur, ibi. § Deinde idem ipſe oſtendit, &c § § Præterea ſolet quæri, &c. § Hic inquirit: vtrum concupiſcentiæ remanentis poſt baptiſmum Deus ſit cauſa, & concupiſcentia illa ſimul cum reatu, & infectione maculæ trahatur. Ideo circa hoc tria facit. Primo inquirit: vtrum illius concupiſcentiæ Deus ſit author. Secundo inquirit, vtrum diuinæ iuſtitiæ hoc conueniens ſit, vt pro peccato parẽtis, natus reatum pœnæ incurrat, ibi. § Solet etiam quæri. § Tertio, inquirit quomodo diuinam ſapientiam deceat, vt eius opus, ſ. anima ſtatim in ſua creatione inficiatur, ibi. § Si vero quæritur, &c. § Circa ſecundam, duo facit. Primo determinat principalem quæſtionem: § Cap. 39.

& quia

A & quia reatus sequitur voluntarium in peccato sine quo nullus ad pœnam obligatur: ideo, secundo ostendit quomodo originale peccatum necessarium & voluntariũ dici possit. ibi. §Illud etiam non immerito, &c. Circa tertium, tria facit. Primo, ostendit quomodo diuinam sapientiam deceat hoc, q anima statim macula originali inficiẽ ex corporis sui coniunctione. Secũdo, inquirit, vtrum anima aliquãdo in sui puritate permaneat qualẽ Deus creauit, an statim in primordio suæ creationis maculetur. ibi. § Hnc à quibusdam quæri solet, &c. § Tertio, inquirit, supposito q non: vtrum vna anima alteri ex ipsa sui creatione in bonitate naturali præferatur. § Illud ergo non incongrue quæri solet, &c. §.

gratiam eius suscepit. Non itaq; hoc præstatur in baptismo: nisi forte miraculo ineffabili creatoris, vt lex peccati quę est in membris: prorsus extinguatur & nõ sit: sed vt quicquid mali ab homine factum, dictum, cogitatumque est: totum aboleatur, ac velut factum non fuerit habea- B tur. Ipsa vero concupiscentia soluto reatus vinculo: quo per illã diabolus animam retinebat: & à suo creatore separabat: maneat in certamine. Ecce hic aperte ostendit, ea ratione dimitti in baptismo: non quia non remaneat post baptismum: sed quia reatus in baptismo aboletur. Deinde idem ipse ostendit, eo modo etiã dimitti, quia baptismi gratia cõcupiscẽtia ipsa mitigatur, & minuitur, in eodem lib. ita dicens. Lex carnis, quam Apostolus appellat peccatum, cum ait. Non regnet peccatũ in vestro mor. cor. non sic manet in membris eorũ: qui ex aqua & spiritu renati sũt: tanquam non sit eis facta remissio: vbi omnino plena fit remissio peccatorum, sed manet in vetustate carnis tanquam superatum, & peremptum, nisi illicito consensu quodammodo reuiuiscat & in regnum proprium dominationemque reuocetur. Hic aperte insinuatur, in baptismo concupiscentiam debilitari: ex quo & dicitur dimitti: non solũ ideo, quia reatus ibi absoluitur, quem remissionis modum alijs etiam pluribus testimonijs scriptura edocet. Ait.n.Aug. contra Iulianum. Lex quæ in tenebris est: vitium carnis est, qđ in pœna peccati, & ex traduce mortis prouenit. Sed lex ista quę est in membris remissa est in regeneratione spirituali: & manet in carne mortali: Remissa est, quia reatus solutus est sacramento: quo renascuntur fideles. Manet autem, quia operatur desideria, contra quę dimicant & fideles. Idem in sermone quodam de concupiscentia carnis. Per gratiam baptismatis, & lauacrum regenerationis solutus est & ipse concupiscentiæ reatus; cum quo eras natus, & quicquid antea con- C sensisti malę concupiscentię, siue cogitatione, siue locutione, siue actione. Idem in lib. de nuptijs & concupiscentia. Concupiscentia carnis, licet in regeneratis iam non deputetur in peccatum: quęcunq; tamẽ proles nascitur obligata est originali peccato. Item dimittitur cõcupiscentia carnis in baptismo, nõ vt non sit: sed vt nõ imputetur in peccatum. Hoc

QVAEST. I.

A

Hic est duplex quæstio.

Rom. 6. Primo. Quomodo per baptismũ originale diuinitus tollatur.

Secundo. De causa eius: vtrum etiam similiter diuinitus hoc fit, q homo originale incurrat.

Circa primũ quęruntur tria.

Primo. Vtrum culpa originalis per baptismũ soluatur.

Secundo. Vtrum pœna originalem culpam consequens post baptismum remaneat.

Tertio. Vtrum originalis cõcupiscentia in quibusdam maior, & in quibusdam minor inueniatur.

ARTICVLVS PRIMVS.

b *Vtrum peccatum originale tollatur per baptismum.*

3.p. q. 69. arti.1. Et 4. d.4.q.2.ar.1 Et Quodl. 12.15.

AD Primum sic proceditur. Videtur, q per bapismum originalis culpa non tollatur. Priuatio.n. non tollitur nisi habitus oppositus restituatur: sed originalis iustitia, cuius priuatio est originale peccatum, per baptismum non restituitur, cum non remaneat debitus ordo inferiorum vitiorum ad rationẽ. ergo nec originale peccatum per baptismum tollitur.

¶ 2 Præt. In baptismo est duplex res. vna quæ est res & signũ scilicet caracter. & alia quæ est res tantum. s. gratia. si ergo baptismus peccatum originale delet, aut hoc erit virtute caracteris quem imprimit, aut virtute gratiæ quam confert. si virtute caracteris: cum igitur caracterem consequantur etiam ficte accedentes: sequeretur q eis etiam originalis culpa dimitteretur: & sic aliquis in mortali existens peccato: à culpa aliqua purgaretur: quod est inconueniens. Si autem virtute gratiæ: gratia autem post baptismum frequenter per peccatum mortale amittitur. ergo oportet, q originale per quodlibet sequens mortale rediret: sed peccatum originale nõ nisi per baptismum potest purgari. ergo oporteret, q quãdocunq; aliquis de peccato mortali pœnitentiam agit, simul etiam contra peccatum originale baptizaretur.

¶ 3 Præt. Sicut se habet actus in peccato actuali, vt materialiter deformitati substans: ita etiam concupiscentia in originali: vt supra dictum est: sed non potest esse, quód deformitas peccati tollatur manente actu peccati: quia tales actus sunt qui fieri non possunt. ergo & manente tali concupiscentia, non potest originalis culpa deleri. Si dicatur, quód manet intensa, sed diminuitur.

¶ 4 Contra. Magis & minus non diuersificant speciem: sed pœna & culpa nominãt diuersas species mali. ergo non põt esse, vt intensa concupiscentia sit culpa, & remissa sit tantum pœna. Si dicatur, q non soluitur, nisi quantum ad reatum.

¶ 5 Contra. Reatus consequitur deformitatem culpæ, quia ad hoc pœna infligitur, vt culpæ deformitas ordinetur per pęnã, quæ in se deordinata est. si ergo originale peccatum quantum ad deformitatẽ maculæ non tollitur, videtur, q nec etiam quantum ad reatum solui possit. † Li.2.prin.

¶ 6 Præter. Quales sunt habitus, tales actus reddunt: vt in 2. Ethic. dicitur: sed concupiscere qđ procedit ex concupiscentia inordinata est peccatũ post baptismũ, sicut & ante. ergo & ipsa cõcupiscentia per baptismum rationẽ culpæ non amittit. † Et li.1.cõtra duas epistο.Pelag. Cap.13.

Sed contra. Rom. 6. Qui mortuus est peccato iustificatus est à delicto: sed baptizatus per baptismum cõmoritur, & cõsepelitur Christo: vt ibidem Apostolus dicit. ergo oportet, quód per baptismum D omne peccatum præteritæ vitæ deleatur, nisi effectus baptismi ex parte baptizati impediatur.

¶ 2 Præt. Non potest aliquis esse simul filius gratiæ, & filius iræ, sed per originale peccatum nascimur filij iræ, vt Eph. 2. Eramus natura filij iræ, &c. per baptismum autem regeneramur in filios gratiæ. ergo non potest esse, quód post baptismum originalis culpa remaneat.

Respondeo. Dicendum, q de remissione culpæ originalis oportet nos loqui proportionaliter ad remissionẽ culpę actualis: ex actu enim peccati duplex effectus in peccante relinquitur. s. priuatio gratiæ ex ratione auersionis a fine: & dispositio quædam ad similem actum: quam actus peccati inducit, ex ratione cõuersionis: & ex hoc ipso, q gratia priuatus est propria voluntate, reatum pœnæ incurrit: vnde gratia sibi restituta, simul & macula illa tollitur, quæ in defectu gratiæ consistebat: & obligatio ad pœnam quæ reatus dicitur: dispositio E vero ex actu peccati inducta, non ex toto statim tollitur, sed minuitur, inquantum gratia inclinat ad contrarium illius dispositionis: sed postmodum per consuetudinẽ bonorum operum etiam illa dispositio tollitur, & in contrarium mutatur. Similiter etiam ex actu naturæ, qui est carnis propagatio, relinquitur quædam dispositio inclinans ad malum in ipsa natura generati, quæ cõcupiscentia, vel fomes dicitur: & ex hoc ipso, q illa naturæ corruptio in se virtutem peccati, ex quo causata est continens, personam attingit: ipsam indignam Dei gratia efficit: vnde relinquitur macula & defectus gratię in anima, & per hoc etiam ad reatum pœnæ obligatur, vt scilicet præmio illo careat quod gratiæ debebatur: per baptismum autẽ gratia confertur: cuius virtute illa infectio ab homine tollitur, quæ ex natura in personã deuoluebatur, & tm hoc anima purgatur à macula culpæ, & per consequens soluẽ

reatus pœnæ. Illa autem dispositio ad malum, quæ fomes, & concupiscentia dicitur, non ex toto tollitur, quia illa dispositio sequitur conditionem naturæ, baptismus autem non purgat naturam, nisi quantum pertinet ad infectionem personæ: & ideo illa dispositio ex toto non tollitur vsq; ad statum beatitudinis, quo natura perfecte curabit: sed tamen dispositio illa per baptismum minuitur, inquantum gratia quam quis in baptismo cōsequitur in contrarium inclinat, ei ad qđ fomes disponebat: & ita virtus fomitis in nobis minuitur per auxiliū gratiæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ in originali iustitia erat aliquid quasi formale scilicet ipsa rectitudo voluntatis, & secundum hoc sibi opponitur culpæ deformitas, erat in ea etiā aliquid quasi materiale. s. ordo rectitudinis impressus in inferioribus viribus: & quantum ad hoc opponitur sibi concupiscentia, & fomes: quamuis ergo non restituatur originalis iustitia, inquantum ad id quod materiale in ipsa erant: restituitur tamen quantum ad rectitudinem voluntatis, ex cuius priuatione ratio culpæ inerat: & propter hoc id quod culpæ est, tollitur per baptismum: sed aliud pœnale remanet.

¶ Ad secundum, dicendum, ꝙ baptismus virtute gratiæ quam confert ex qua rectitudo voluntatis causatur, originalem culpam delet: non tamen sequitur, ꝙ subtracta gratia originalis culpa redeat. Cum.n. omnium peccatorum mortalium genera hoc cōmune habeant, ꝙ gratiam tollunt: non tñ omnium est vna macula, sed diuersæ, sm ꝙ defectus gratiæ ad diuersas causas refertur: vnde defectus gratiæ ex actu luxuriæ proueniens, est macula illius peccati, & sic de alijs. vnde non redit macula peccati alicuius, quantumcunque gratia subtrahatur nisi per reiterationem causæ: causa autem per quam macula originalis relinquebatur in anima, erat ipsa propagatio humanæ naturæ quam impossibile est reiterari circa eundem hominem, & ideo macula originalis redire non potest: sed defectus ille gratiæ, qui per peccatum mortale incidit: erit macula, vel luxuriæ, vel homicidij, & sic de alijs.

¶ Ad tertium, dicendum, ꝙ non eodem modo se habet concupiscentia, & fomes ad originalem maculam, sicut actus peccati ad maculam actualem: concupiscentia.n. & si quodammodo ad maculam originalem materialiter se habeat: non tñ est causa eius: sm ꝙ in eodem subiecto inueniuntur: sed actus peccati causat actualem maculam: & ideo non potest contingere, vt actus maneat: & macula, vel reatus transeat: sicut in originali, manente concupiscentia transit reatus, & macula.

¶ Ad quartum, dicendum, ꝙ intensio, & remissio nunquam speciei * diuersitatem causant: sed quandoq; ex speciei diuersitate consequuntur, quando.n. intensio, & remissio super vnā naturam fundantur, quæ decrescit, & proficit: tunc nec diuersitatem speciei causant: nec ab ea causantur, vt patet, quādo eadem albedo intenditur, & remittitur, quandoq; vero super diuersas naturas intensio, & remissio fundatur, & tunc intensio & remissio, ex diuersitate speciei proueniunt: sicut dicitur angelus homine intelligentior, & sicut dicitur color illustratus visibilior, quàm sine lumine, quia lumē est illud per quod efficitur visibile in actu: ita etiam intēsio, & remissio fomitis super diuersam naturam fundatur: dicitur.n. intensus, secundum ꝙ ad suum formale coniungitur, quod est defectus iustitiæ: & remissus, secundum ꝙ à tali defectu separatur.

* D.648.

¶ Ad quintum, dicendum, ꝙ sicut transit reatus: ita etiā macula transit. vnde hoc concedendum est, qđ obiectio concludit.

¶ Ad sextum, dicendum, ꝙ etiam in peccatis actualibus contingit dispositionem peccati remanere, gratia adueniente: & tunc si ex dispositione illa aliquis actus sequatur: peccati ra-

F tionem habebit, quàmuis dispositio illa, quæ actum causat culpa non esset: ita etiam quamuis concupiscere qđ est actus fomitis, post baptismum sit culpa: non tamen oportet, ꝙ fomes post baptismum sub ratione culpæ remaneat, nec oportet esse similitudinem inter actum & habitum, sicut culpæ ad culpam: sed ex parte cōuersionis, vt actus ad illud obiectū terminetur ad quod habitus inclinabat.

est.n. non habere peccatū, & non esse reum peccati. Quo modo ergo alia peccata prętereunt actu, & remanent reatu, vt homicidium & similia: ita econuerso fieri potest, vt cōcupiscentia prętereat reatu, & remaneat actu. Ex prędictis euidenter monstratur, quomodo peccatum originale in baptismo remittatur.

b De fœditate quàm caro ex libidine coitus contrahit, vtrum in baptismo diluatur.

SOlet autem hic queri, vtrum & ipsa caro in baptismo ab illa fœditate purgetur: quā in conceptione ex cōcupiscentia libidinosa contraxit. Quibusdam videtur, quod sicut anima a reatu purificatur: ita & caro ab illa pollutione purgatur, vt sicut duobus completur ministerium baptismi, scilicet qua & spiritu: ita hi duo purgētur anima. s. a reatu: & caro ab illa contagione: ꝙ quidē probabile est. Alij vero putant tā tum animam ibi mundari. carnē vero non ab illa fęditate purgari.
G si vero remanet illa fęditas vsque ad procreationem filiorum quę fit in cōcupiscentia carnis: videtur natura carnis magis ac magis corrūpi: & magis videt corrupta caro prolis quàm parentis, quia de carne pollutionem quam habuit a cōceptu retinenti trahitur polluta, & in cōcupiscentia concipitur. vnda & polluitur: & ita ex duplici causa cōtaminātur.' Vnde & maior videtur pollutio ca-

ARTIC. II.

b Vtrum pœna peccati originalis debeat manere post baptismum.

AD Secūdum sic proceditur. Videtur quòd pęna originalis peccati post baptismum remanere non debeat. Iniustum enim est vt sine culpa aliquis puniatur: sed per baptismum originalis culpa tollitur, vt dictum est. ergo iniustum esset, quòd pœna remaneret.

3. p. qō.69. arti.2. Ex 4. d.4.q. 2.ar. 1.q.3.

¶ Præterea. Iustitia gratuita potentior est, quàm originalis:
H sed originali iustitia manente in anima, nihil pœnale in ca erat, nec rebellio carnis ad spiritum, nec etiam corruptio, vel passibilitas: cum ergo per baptismum gratuita iustitia conferatur: videtur, quòd pœna remanere non debeat post baptismum.

¶ 3 Præt. Generatio spiritualis potentior est, quam carnalis, quia nō sicut delictum: ita & donum: immo multo amplius, vt Rom, 5. dicitur. Sed generatio carnalis inducit corruptionem culpæ & pœnæ. ergo generatio spiritualis, quę est per baptismum vtrunque tollere debet. Si dicatur, quod non est ex defectu baptismi, quòd pœna non tollatur, sed quia est vtile, & expediens, & promouens in salutem.

¶ 4 Contra. Vnumquodq; iudicandum est, secundum id qđ per se sibi conuenit magis, quam secundum id quod per accidens debetur: sed fomes per se ad malum inclinat. nō autem nisi per accidens in bonum promouet, inquantum aliquis resistendo coronatur, vel secundum quòd aliquis humilior redditur. ergo magis esset expediens homini fomitem non habere, quam quòd ipsum habeat.

I ¶ 5 Præt. Gratia quæ in baptismo confertur fomitem diminuit: sed augmentata causa crescit effectus. ergo si maior gratia infundatur, fomes plus minorabitur. ergo tantum poterit gratia augmentari, quòd fomes ex toto tollatur.

Sed contra. Gala. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, &c. & tamen illis loquitur, qui per baptismum renati erant. ergo per baptismum talis rebellio non tollitur: hoc etiam habetur per illud. Rom. 7. Non ergo operor illud: sed quod habitat in me peccatum, idest fomes peccati, vt glo. dicit.

¶ Præt. Ex concupiscentia parentis procedit originale in prolem, vt supra dictum est. si ergo baptizatus concupiscentiam fomitis non haberet post baptismum, nullus in peccato originali filium generaret; & hoc supra improbatum est a Magistro. ergo baptismus concupiscentiam non tollit ex toto.

Respondeo, dicēdum, ꝙ peccatum originale est primo & per
K se infectio naturæ, & per consequens inficit personam, secundum ꝙ dispositio naturæ in personam redundat: & secūdum hoc duplex pœna originali debetur, vna inquantum personā inficit, scilicet carentia diuinæ visionis: visio.n. diuina actum quendam designat. actus autē omnis personæ est: quia actus indiuiduorum sunt, vt Philosophus dicit. vnde & carentia visionis ad personam referenda est, cum opposita sint circa idē: alia pœna debetur sibi inquantum naturam inficit: sicut necessitas moriendi: passibilitas: rebellio carnis ad spiritum, & huiusmodi: quæ omnia ex principijs naturæ causantur, & speciem totam consequuntur, nisi miraculose aliter cōtingit. Dicendum est ergo, ꝙ baptismus infectionē originalis mundat, 1.Me. phe.

dat, secundum quòd infectio naturæ in personam redundat: & ideo per baptismum illa pœna tollitur, quæ personæ debetur, s. carentia diuinæ visionis. non autem baptismus remouet infectionem naturæ, secundum quod ad naturam per se refertur: sed hoc erit in patria: quando nostra natura perfectæ libertati restituetur: & ideo oportet, quòd remaneat illa pœna post baptismũ, quæ culpæ originali debetur, secundum quòd naturã inficit: & huiusmodi est fomes: necessitas moriendi, & huiusmodi.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod secundum hoc, quod culpa deletur, etiam pœna sibi respondens tollitur, vt ex dictis patet, & ideo nihil iniustum consequitur.

¶ Ad secundum, dicendum, quod in omni effectu quod per se iustitiæ est: potentior est gratuita iustitia, quam originalis, sed excludere huiusmodi pœnalitates nõ est effectus iustitiæ, inquantum iustitia est: sed fuit effectus originalis iustitiæ ratione cuiusdam accidentis sibi annexi, inquantum scilicet, fuit continuata, & non intercisa in natura humana. decuit enim, vt sicut anima sine interruptione in Deum dirigebatur per iustitiam: ita etiam corpus animæ sine interruptione totaliter obediret, & ideo non oportet, quod ille effectus gratuitæ iustitiæ conueniat, cum facta fuerit interruptio rectitudinis humanæ naturæ ad Deum.

¶ Ad tertium, dicendum, quod generatio spiritualis efficacior est in eo ad quod ordinatur, quam generatio corporalis. generatio autem corporalis terminatur per se ad naturam, quia forma est terminus generationis, sed generatio spiritualis terminatur ad perfectionem personæ, quæ est per gratiam, & ideo plus mundat generatio spiritualis personam, quam generatio D corporalis inficere possit. Generatio n. corporalis non potest inficere personam, nisi infectione originali: sed generatio spiritualis purgat personam à culpa originali, & actuali, sed huiusmodi defectus pœnales principia naturæ consequuntur, vt dictum est, vnde se habet magis generatio corporalis ad eos inducendum, quam generatio spiritualis ad eos curandum.

¶ Ad quartum, dicendum, quòd simpliciter loquendo melius esset homini fomite carere, quam ipsum habere; constat enim quod ex abundantia gratiæ fit in aliquibus, quod a fomite liberantur, sed quo ad aliquid, & quantum ad aliquem statum hominis, expedit fomitem habere ne in superbiam elatus cadat, & hoc etiam obiectio concludebat.

¶ Ad quintum, dicendum, quod quantumcunque de gratia baptismali in baptismo infundatur: nunquam tamẽ potest hoc E efficere, vt ex toto tollat fomitem: quia gratia illa non est ordinata nisi ad curandum infectionem personæ ex infectione naturæ procedentem: posset tamen Deus alterius generis gratiam infundere per quam totum tolleretur, vt sic simul & personæ, & naturæ infectio, gratiæ cederet.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum fomes inueniatur maior in vno quam in altero.

1.2. q. 82. arti.4. AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod fomes, & concupiscentia in quibusdam plus, & in quibusdam minus inueniatur. Multiplicata enim causa, multiplicatur effectus: sed ex fœditate coitus infectio fomitis causatur: cum ergo quanto magis homo à primo generante distat: tanto plures tales A actus inficientes inueniantur: videtur, quod semper in prole inueniatur maior infectio fomitis, quàm in parente.

¶ 2 Præt. Fomes nihil aliud dicit quam pronitatem quandam ad inordinate concupiscendum: sed ex naturali complexione vnus alio pronior nascitur ad luxuriam, vel ad iram, vel ad quodlibet aliud genus peccati. ergo vnus nascitur cum maiori infectione fomitis, quàm alius.

¶ 3 Præt. Ex consuetudine actuũ, & dissuetudine relinquitur in agente per voluntatem maior facilitas, vel difficultas ad aliquid agendum: sed contingit aliquos concupiscentiæ operibus operam dantes esse. alios aũt ab eis retrahi honestis exercitijs occupatos. ergo in quibusdam inuenitur fomes infectior quam in alijs.

¶ 4 Præt. Sicut corruptio fomitis ex peccato primi parentis procedit: ita etiam & aliæ pœnalitates, vt passibilitas, & mortalitas, & huiusmodi: sed aliæ pœnalitates semper in homine crescunt: quanto humana natura à primo parente longius recedit per successionem generationis, quia communiter dicitur, quod homines sunt nunc breuioris vitæ, & maioris virtutis, quàm antiquitus. ergo & simili ratione corruptio fomitis magis in filijs, quàm in parentibus inuenitur.

¶ 5 Præt. Constat, quod aliæ pœnalitates intenduntur, & remittuntur, secundum diuersas complexiones corporis: ex quo causatur, quòd quidam sint alijs passibiliores, & breuiores vitæ. si ergo per eandem causam inuenitur in nobis fomes, per quam & aliæ passibilitates: videtur, quòd secundum diuersas complexiones hominum intendatur, & remittatur.

Sed contra. Consequens naturam æqualiter inuenitur in omnibus habentibus naturam: sed fomes consequitur humanam naturam, sicut corruptio eius, sicut dictum est. ergo cum omnes homines æqualiter humanam naturam participent: vr, quod etiam æqualiter corruptionem fomitis incurrant.

¶ Præt. Aequalitas pœnæ debet respondere æqualitati culpæ: cum ergo non sit maior culpa originalis in vno, quàm in alio, quia vna pœna omnibus pro illa culpa debetur scilicet carentia visionis diuinæ: videtur, quod etiam infectio originalis non sit in vno, magis quam in alio.

Respondeo. Dicendum, quod cum corruptio fomitis sit per se infectio humanæ naturæ, oportet idem esse iudicium de intensione eius, & de intensione humanæ naturæ. natura autẽ ipsa potest considerari dupliciter. vel quantum ad rationẽ speciei & sic æqualiter in omnibus inuenitur. vel inquantum redundat perfectio naturæ in perfectionem indiuidui per modum quo ex principijs speciei sequuntur operationes indiuiduorum: & secundum hoc vnus homo alio est potentior in explendis operationibus speciem concernentibus. vnus n. alio promptior est ad intelligendum, vel ad ratiocinandum: & sic de alijs. similiter est etiam de corruptione fomitis, quia si consideretur secundum quod per se naturam respicit: sic proculdubio æqualiter in omnibus inuenitur, & hæc est absoluta consideratio eius: quod n. subtrahatur rectitudo illa, quæ omnes vires animæ in vnũ continebat, hoc omnibus æqualiter conuenit, quia priuatio quantum in se est, non suscipit magis & minus: sed si consideretur ex hoc, quod infectio originalis redundat in infectionem personæ, inquantum potentiæ sua rectitudine carentes in turpes operationes inclinant: sic in vno est maior corruptio fomitis, quàm in alio. s. inquantum vel per naturalem complexionem, vel per cõsuetudinem concupiscibi-

nis in prole quàm fuerit in parẽte. Ad quod illi dicunt, quia licet caro prolis ex carne fœda seminetur & in concupiscentia femini concipiatur non tamen fœditatẽ maiorem trahit, quàm caro, vnde seminatur, habuit. Quamuis etiam si fœdior, atque immundior sit caro prolis: & ideo magis corrupta quàm caro parentis: non tamen, vt aiunt, fit præiudicium veritati, quia nec absurdum esse dicunt: si carnis natura magis in posterioribus corrupta trahatur: neq; ex ipsa magis corrupta anima magis inficitur.

Ex quo authore sit illa concupiscentia, Deo, vel alio.

B

PRæterea quæri solet, vtrum concupiscentia quæ post baptismum remanet: & tantum pœnalitas est, ante baptismum vero pœna erat, & culpa: ex Deo authore sit, vel ex alio.

Ad quod breuiter respondentes dicimus, quia inquantum pœna est, Deum habet authorem: inquantum vero culpa est, diabolum, siue hoĩem habet authorẽ.

B *Qua iustitia animæ mundæ ex creatione illud peccatum imputetur: cum non possit vitare.*

SOlet etiam quæri, qua iustitia teneatur illo peccato anima innocens à Deo creata: cum non sit in potestate sua illud vitare. Non enim per liberum arbitrium illud committitur, quia non prius est anima; quàm illi peccato est obnoxia. Ad hoc quidam dicunt, ideo illam animam ream esse illius peccati: licet mũda à Deo sit creata, quia cum infunditur corpori condelecta- C tur carni, ex quo peccatum contrahit. Quod si esset: iam non originale, sed actuale diceretur. Potius ergo ideo recte potest

piscibilis, vel irascibilis in vno est efficacior, & feruentior ad F suum actum, quàm in alio; & per hunc etiam modum fomes dr post baptismum diminui inquantum gratia retardat impetum cõcupiscibilis, & irascibilis in contrarios actus inclinans.

¶Ad primum ergo dicendũ, q causa inducens originale peccatum, non est actualis delectatio, quæ est in coitu: sed concupiscentia habitualis, quæ est in generante: † Li.15.c.3. illa autem nõ potest maiorem concupiscẽtiam inducere in prole quam sit in parente, quia generans, generat sibi simile; & ideo non sequitur, q post multas generationes aliquis magis sit infectus originali peccato: sed eodem modo, sicut & omnes proprietates naturam consequẽtes, eodem modo in tota natura inueniuntur.

¶Ad secundum, dicẽdũ, quòd diuersitas complexionis est ex diuersa dispositione materiæ, quæ principium indiuiduationis est, quæ quanto magis est disposita: tanto H perfectius naturam speciei cõsequitur, secundum quòd est principium personalium operationum: & per hunc etiã modum potest esse fomes in quibusdam intensior in comparatione ad operationes, quæ indiuiduo debentur: non autem absolute prout naturam respicit, & per hoc patet solutio.

¶Ad tertium, quia etiam illa facultas, quæ ex consuetudine relinquitur ast secundum hoc, quòd potentiæ inclinantur ad actus indiuidui.

¶Ad quartum, dicendum, quòd aliæ passibilitates non sunt modo magis in homine, quam antiquitus fuerint à tempore diluuij. vnde enim Dauid de hominibus sui temporis loquitur, Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni: sed verum est, q ante diluuium homines diutius viuebant, virtute diuina hoc faciente ad generis humani multiplicationem.

¶Ad quintum, dicendum, q aliæ passibilitates, vt mortalitas, I & huiusmodi: non intenduntur, & remittuntur ex diuersitate complexionis, secundum q naturam respiciunt: vnde mortale prout est differentia naturam * speciei constituens, non * D.907. recipit magis & minus, sed solum secundum q ad consistentiam, & operationes indiuidui comparantur.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de causa originalis infectionis, & circa hoc quæruntur tria.

Primo. Vtrum à Deo sit.
Secundo. Vtrum diuinam sapientiam deceat, quòd hoc modo permittit animam maculari.
Tertio. Vtrum animæ ex sua creatione sint inæquales, vt Magister in litera dicit.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum infectio peccati originalis sit à Deo.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd infectio originalis à Deo sit. Anima enim dum creatur De ec. dog. infunditur, vt Aug. dicit: sed anima in infusione maculatur. ergo & in creatione, & sic à Deo maculam habet.

¶2 Præt. Magister supra dicit, q si angelus in primordio suæ creationis malus fuisset, sequeretur Deum mali esse actorem: sed anima in principio suæ creationis maculata est. ergo sequitur, quòd illius maculæ Deus sit causa.

dici: illi imputari animæ illud peccatum, quòd ex corruptione corporis ineuitabiliter trahit: quia vt ait Aug. de ciuit. Dei. Non fuit corporis corruptio quę aggrauat animam causa primi peccati: sed pœna. Nec caro corruptibilis animam peccatricem fecit: sed peccatrix anima carnem corruptibilem fecit. G

Vtrum illud peccatum sit voluntarium, vel necessarium.

ILlud etiã non immerito quęri potest vtrum peccatum originale debeat dici voluntariũ, vel necessarium. Et necessarium potest dici, quia vitari nõ potest. Vnde Propheta. De necessitatibus meis erue me. Et voluntarium non incongrue appellatur: quia ex voluntate primi hominis processit vt Aug. in 1. lib. retractationum ostendit dicens, Illud quod in paruulis dicitur originale peccatum cum adhuc nõ vtantur lib. arbi. voluntatis: non absurde vocatur voluntarium, quia ex prima hominis mala voluntate contractum: factum est quodammodo hæreditarium.

b Quare Deus animam corpori coniunxit, sciens eam inde maculari: & ideo damnari.

SI vero quæritur: cur Deus, qui fecit animam ipsam sine macula: & scit eam ex corporis coniunctione maculam peccati, contrahere: & aliquando

¶3 Præt. Vt Aug. dicit. Omnis pœna à Deo est: sed hæc infe- De ciui. lib.5 c.10. ctio præcipue secundum quòd post baptismum remanet, pœna quædam est. ergo à Deo est.

¶4 Præt. Quicquid consequitur principia naturæ, procedit ab authore naturæ: sed huiusmodi deordinatio ex principijs naturæ consequitur: vt supra dictum est, inquãtum quælibet vis naturaliter in suũ obiectum tendit: ergo à Deo, q est actor naturæ, procedit.

¶5 Præter. Nihil est ordinatum ad bonũ, quod à Deo non sit: sed fomes est promouens ad bonum: maxime secũdum quòd post baptismũ remanet ergo à Deo est.

Sed contra Dam. dicit, quòd Christus assumpsit quod in natura nostra plãtauit: sed corruptionem fomitis non assumpsit. ergo fomes in natura nostra ab ipso non est.

¶ Præt. Aug dicit, q illud quo homo fit deterior, non potest esse à Deo: sed per infectionem fomitis tota humana natura deteriorata est. ergo talis infectio à Deo non est.

Respondeo, dicendum q in infectione originalis peccati est considerare rationem culpæ, & pœnę. Culpæ siquidem rationem habet, inquantum ex voluntate inordinata primi parentis talis defectus consecutus est: vnde sicut actuale peccatum ipsius Adæ, per quod voluntas eius deordinata est, non habet Deum auctorem: ita etiam nec ab ipso est totus defectus cõsequens, secundum q rationem culpæ habet. si autem consideretur secundum quòd defecit ab aliqua perfectione: sic pœna est: & huiusmodi pœnę quidem Deus causa est. Sed sciendum est, quòd non eodem modo est causa omnis pœnæ. Quædam enim pœna est per inflictionem alicuius contrarij affligentis, vel corrumpentis, & talis quidem pœna est à Deo agente, à quo omnis actio, secundum q ordinata est: & passio per consequens, principium sumit. omnis autem pœna cum iusta sit, ordinata est. Quædam vero pœna est, quæ simpliciter in ablatione, vel defectu consistit: sicut est subtractio gratiæ, & aliquid huiusmodi, & hæ quidem pœnæ à Deo sunt: non quidẽ sicut ab agente aliquid: sed potius sicut à non influente talem perfectionem, quia in ipso est influere, & non influere: & vtriusque sua voluntas causa est. Si ergo consideretur fomes, secundum quòd est pœna, non dicit aliquam pœnam inflictam: quia super naturalia principia non supponit aliquid positiue in homine: sed pertinet ad illud genus pœnarũ quod in solo defectu consistit, ex hoc.n. concupiscentia, vel fomes inordinate inclinat, quia subtractum est vinculum originalis iustitiæ inferiores vires in obedientiam rationis conuertens, & secundum hoc dicitur huiusmodi pœnæ Deus causa esse, inquantum illam originalem iustitiam non confert homini nato: quam primo homini creato contulerat. K

¶Ad primum ergo dicendum, quòd creatio, & infusio licet simul sint respectu animæ: tamen differunt, quia creatio dicitur secundum respectum ad principium à quo est anima tantum: infusio vero dicitur secundum respectum ad duo. s. ad principium à quo procedit: & ad materiam quam perficit. cũ ergo dicitur: anima creatione maculatur: ablatiuus iste potest denotare habitudinem alicuius causæ, & sic falsa est: quia creatio animæ non est causa, q maculetur: nihil enim est ex creatione anima habet, quod à Deo non sit, vel potest denotare concomitantiam. & sic vera est: quia dum creatur maculatur: ex quo tamen non sequitur, q Deus maculæ auctor sit. Cum vero dicitur: anima infusione maculatur: si ablatiuus concomitantiam designat absolute, vera est. Si autem denotet habitudinem causæ, duplex est, quia vel intelligetur infusio esse causa maculæ ex parte principij à quo: & sic falsa est. vel ex parte termini ad quem, & sic vera est.

¶Ad secundum, dicendum, quod non est simile de anima, & de angelo: angelus.n.creatus est non vt forma alterius corporis: vnde nō poterat ex parte materiæ defectus incidere: sed oportebat, quod si in principio creationis, peccati maculā habuisset: quod ex parte creantis esset: anima vero creatur, vt actus cuiusdam corporis, ex cuius coniunctione potest aliquam maculā contrahere, nec sequitur, quòd maculæ illius Deus principium sit.

¶Ad tertium patet responsio per ea, quę dicta sunt.

¶Ad quartum, dicēdum, quod quamuis ferri in delectabili carnis sit de natura ipsius concupiscibilis, absolute cōsideratæ: non tamen est de natura eius secundum, quod est humana, id est pro rationis iudicium nata ordinari, & præcipue secūdum hoc, quod in natura humana potuit esse talis perfectio in ratione, qua cōcupiscibilem penitus ordinaret: & ideo quando præter ordinem rationis in suum obiectum fertur, ex defectu quodam contingit: & causa istius defectus, inquantum culpæ rationem habet: ex Deo non est, vt dictum est.

ante baptismum seiungi ab ipso corpore; & sic dānari: eam corpori coniungit. Respondemus ex altitudine iudiciorum Dei id prouenire, nec iniuste hoc à Deo fieri. Ipse enim non incongrue humanæ conditionis modū quē à principio instituit: licet peccata hominum intercesserint, B sine mutatione continue seruat: corpora de materia principio sine vitio facta fingens: animasq; de nihilo creans eorumque coniunctione hominem perficiens. Cum igitur vtraque hominis natura à Deo sine vitio sit instituta: licet à se peccato sit vitiata: non ideo immutabilis Deus humanę conditionis primariam legem mutare debuit, siue ab hominū multiplicatione desistere.

¶Ad quintum, dicendum, quòd fomes per se in malum inclinat: sed quòd in bonum promoueat, hoc est per accidens, vnde non sequitur quòd quolibet modo cōsideratus ex Deo sit, quia ex quolibet malo aliqua bona per accidens proueniunt.

ARTICVLVS II.

b Vtrum conueniat sapientiæ diuinæ infundere animam corpori à quo contrahat maculam.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod diuinam sapientiam non deceat, quod anima corpori infundatur ex quo maculam contrahit. Nullus sapiēs ponit thesaurum suum in D loco, in quo inquinatur, sed anima preciosissimus thesaurus Dei, est imagine Dei insignita. ergo non decet diuinam sapientiam, vt tali corpori infundatur ex quo maculam contrahant.

¶ 2 Præt. Si Deus aliquem in inferno poneret sine propria culpa, non esset decens iustitiæ eius, & sapientiæ: sed ex hoc, quod animæ ex infusione maculatur, reatū infernalis pœnæ incurrit. ergo non decet Deum, vt tali corpori eam infundat.

¶ 3 Præter. Infectio spiritualis est peior quam corporalis: sed consulitur infectis lepra corporali, vt à coitu abstineant, ne filios infectos generent. ergo & multo fortius & Deus instituere debuit, vt homines à carnali opere cessarent: ex quo per coitum genitos maculam originalis culpæ contrahere necesse est.

¶4 Præt. Nullus artifex faciens, facit tale opus ex quo sua intentio perfici nō potest: sed finis propter quem Deus fecit hominem E est, vt eius beatitudine perfruatur. cum ergo per hoc, quòd anima tali corpori infunditur reatum incurrat, vt visione careat Dei: videtur, quòd hoc sapientiam Dei non deceat.

De dup. p̄de. lib. 1. ¶ 5 Præt. Vt Fulgentius dicit Deus illius rei non est vltor, cuius non est auctor. ergo eadem ratione illius rei non est auctor ex qua de necessitate consequitur hoc cuius est vltor: sed ex vnione animæ ad tale corpus, de necessitate sequitur infectio originalis culpæ, cuius Deus est vltor. ergo tali corpori animā vnire Deum non decet.

Sed contra. Non est decens, vt Deus opera sua mutet: sed Deus sic instituit, vt homines per sexuum commixtionem generarentur: & quòd corpori per coitum seminato, anima infundatur. ergo non decuit vt Deus hoc mutaret.

¶ Præt. Non est sapientis inducere maiorem defectum, vt minor defectus vitetur: sed maior defectus esset si humanum ge-A nus non multiplicaretur: per cuius multiplicationem electorum numerus impletur, quàm quòd puer in culpa originali nascatur. ergo non decet Deum, vt multiplicationem naturalem humani generis cessare faciat ad originalis peccati infectionem vitandam.

An anima sit talis, qualis à Deo creatur.

HIc à quibusdam queri solet: vtrum anima talis sit ante baptismum, qualis à Deo creatur. Quod nō esse probare conantur hoc modo; anima in corpore creatur: in cuius B coniunctione peccato maculatur: quàm cito igitur est, peccatum habet: nec prius fuit quàm peccatum habuerit. Non est igitur talis, qualis à Deo creatur. creatur.n. à Deo innocēs, & sine vitio, & nunquam talis est, Ad quod dici potest, quia nō omnino talis est, qualem eam Deus fecit. Deus enim eam bonam fecit & bonitatem ei; sine corruptione indidit: & dicitur illa natu-

Respondeo, Dicēdum, quòd sicut bonum gentis diuinius est quàm bonū vnius hominis, vt in primo Ethicorum dicitur: ita etiam bonū vniuersi p̄pollet bono particularis rei, & specialis naturæ: vnde etiam defectus in vniuersum redūdans deterior est. Si autem humani generis naturalis multiplicatio tolleretur, in defectum totius vniuersi redundaret, quia vel subtraheretur natura aliqua de vniuerso, quæ ad perfectionem vniuersi cōferet, vel etiam alicui parti vniuersi sua naturalis perfectio tolleretur, secundum quod vnumquodque natum est sibi simile generare, & vtrunque in C defectum vniuersitatis redundaret: & ideo non debuit intermitti humanæ generationis processus naturalis: vt infectio originalis vitaretur. Et præterea iste est ordo naturalis in rebus, vt posteriori remoto, id quod prius est remaneat, nec ad eius remotionem tollatur, sicut quando remoues vitium remanet esse: vt in libro de causis dicitur. Bonitas autem naturalis præexistit omni superadditę bonitati, & acquisitę, & gratis collatæ, vnde subtracta illa bonitate quam Deus humanæ naturæ gratis contulerat. s. originalis iustitia: non congruit ordini quem diuina sapientia rebus instituit, vt aliquid eorum quæ ad naturalem bonitatem pertinent immutetur, & præcipue cum remaneat in natura facultas ad recuperandum illud quod deperditum est, vel aliquid eo excellentius. Cap. 2.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod sicut non esset sapiens qui thesaurum in loco mundo conseruabilem, in immundo rep D oneret: ita esset valde insipiens, qui thesaurum non aliter conseruabilem, non etiam in immundo loco collocaret, & præcipue si emendandi thesaurum possibilitas remaneret: dico ēe, quod anima habet talem naturam, vt tali corpori vniatur. vnde si tali corpori non vniretur, oporteret, quod vel omnino anima non crearetur: vel quòd alterius naturæ esset: & si alterius naturæ esset: & sic hęc natura non esset. vnde constat, quòd hanc naturam conseruari impossibile est nisi per hunc modum.

¶Ad secundum, dicendum, quod pœna inferni est duplex, quædā est, quæ pro peccato actuali debetur: & illa est corruptio alicuius boni, quod etiam ex naturalibus principijs naturam humanam consequitur: vnde iniustum esset vt aliquis talem pœnam subiret nisi per hoc, quòd propria culpa illam meruisset: quædam vero pœna est originali debita: quæ nihil subtrahit eorum, quæ naturæ ex principijs suis debentur: sed aliquid humanam facultatem excedens tollit: ad quod tamen E ordinata erat per aliquid naturæ gratis collatum: vnde nulla iniuria illi homini fit, si non sibi datur quod suæ naturæ non debetur secundum, quòd eam accepit.

¶ Ad tertium, dicendum, quod lepra est corruptio illius boni quod principia naturæ consequitur, & sanari non potest: sed originalis infectio est corruptio illius boni quod principia naturæ non sequitur, & curabilis est: & ideo non est similis ratio de vtroque.

¶ Ad quartum, dicendum, quod ad hoc Deus creaturam facit, vt vnaquęque de sua bonitate participet quantum possibile est, meliusque est, vt secūdum aliquem modum participet quam nullo modo. Dico ergo, quod quamuis illi, qui in peccato originali nascuntur. sint obnoxij, vt priuentur illa participatione diuinæ bonitatis, quæ beatos efficit in patria: tamen participant, & facultatem participandi habent secundum modū, qui possibilis naturæ est secundum suorum principiorum conditionem.

tionem. vnde patet, quòd non penitus deficit opus Dei à fine in quem ordinatum est, & præcipue cum veniendi in vlteriorem participationem facultas non tollatur.

¶ Ad quintum, dicēdum, ꝙ originali culpæ debetur pœna secundum hoc, quòd culpa est: & hoc non habet ex vnione animæ ad corpus. sed ex voluntate primi parentis, ꝙ culpa sit: vnde quamuis Deus animam corpori vniat, non sequitur, quòd sit causa illius cuius vltor est.

ralis bonitas quam in creatione à cōditore suscepit: quam bonitatem per peccatum penitus non amisit: sed vitiatam habuit, quā Deus tamen sine vitio fecit. Si.n. res bona nō esset anima, in ea malum esse nequiret, cum non possit malū esse nisi in bono: vt post dicetur. Non igitur oīno talis est aīa, qualis est à Deo creata. Sicut
G quis pollutas habēs man⁹, nō tale habuit pomū, quale ego dedi mūdis manibus: ego.n. dedi mūdū.

An animæ ex creatione sint æquales in donis naturalibus.

Illud quoque non incongrue quæri solet: vtrum omnes animæ ex creatione æquales sint: an aliæ alijs excellentiores. Pluribus non irrationabiliter videtur, quod ex ipsa creatione aliæ alijs excellant in naturalibus donis? vt in essentia: alia alijs sit subtilior: & ad intelligendum memorandumque habilior: vtpote, acutiori ingenio, & perspicaciori intellectu prædita. Quod non improbabiliter dicitur, cum in angelis ita fuisse constet, & licet naturalibus donis aliæ præ alijs polleant: tamen ante baptismum à corpore discedentes, parem pœnam, & post baptismum statim æqualem coronam sortiuntur: quia ingenij acumen vel tarditas, præmium vel pœnam in futuro non collocat.

ARTIC. III.

Vtrū animæ sint æquales in sui creatione.

Ad Tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ animæ ex sui creatione nō sint æquales. Differentia formalis diuersificat speciem: sed anima est forma corporis: cum omnes ergo homines vnius sint speciei, videtur, quòd ex parte animæ nulla sit differentia in hominibus.

¶ 2 Præt. Gregorius dicit, ꝙ omnes homines sunt natura pares: sed dignitas rei præcipue attenditur secundum formam
H suam. si ergo vnus homo habet animam ex creatione anima alterius nobiliorem, vnus homo etiam secundum naturam alij præponeretur. quod est contra auctoritatem inductam.

Tex.53. ¶ 3 Præt. vt in secundo de generatione dicitur. Idem semper est natum facere idem, vnde oportet, ꝙ ab agente vniformi sit effectus vniformis: sed anima immediate a Deo creatur: cum ergo in Deo nulla sit diuersitas, videtur, ꝙ animæ inæquales ex creatione non sint. Si dicatur, quòd quamuis non habeant diuersitatem ab agente, habent tamen ex materia.

¶ 4 Contra formæ quæ secundum diuersitatem materiæ diuersificantur de potentia materiæ educūtur, vt in formis corporalibus patet: sed anima rationalis non educitur de potentia materiæ: quia vt in 16. de animalibus dicitur: intellectus est ab extrinseco. ergo nec etiā ex diuersitate materiæ inæqua
I litas in animabus esse potest.

Tex.11. ¶ 5 Præt. in 3. Meta. Phylosophus dicit, ꝙ in indiuiduis vnius speciei non est prædicatio secundum prius, & posterius: sed in diuersis speciebus cōtingit esse huiusmodi prædicationem: vt scilicet genus de eis secundum prius & posterius prædicetur, tunc autem præcipue videtur, ꝙ species per prius generis prædicationem recipiat, quando nobilior forma, vel differentia naturam generis participat. ergo in indiuiduis hoc non contingit, vt vnus homo nobiliorem formam, quam alius possideat: ergo videtur, quòd nec vnus homo animam ex creatione nobiliorem habeat quàm alius.

Com.53. Sed contra. In 1. de anima Commentator dicit, ꝙ diuersitas materiæ ex diuersitate formæ procedit, sed videmus in ho
K minibus ex parte corporis magnam diuersitatem secundum quam vnus alio ad bonum & malum promptior est, vt patet in diuersis hominum complexionibus. ergo oportet, ꝙ eorū animæ ex sua creatione diuersitatem habeant.

¶ Præt. Videmus ad sensum, quosdam homines esse melioris intellectus, quàm alios: sed bonitas intellectus non potest causari ex parte corporis, qa intellectus à corpore absolutus est,
Tex.19.20. vt in 3. de anima probatur. ergo oportet, quòd hoc contingat ex diuersitate quam animæ à sua creatione habent.

Respondeo, dicēdum, ꝙ de anima & angelo est duplex opinio. Quidam enim dicunt animam & angelum ex materia & forma compositum, vel ex aliquibus duobus, quæ sunt partes essentiæ eius, & secundum hoc potest forte aliquis modus inueniri quo assignatur differentia animarum & angelorum, vt sint plures in specie vna, etiam ex seipsis, quia vnitas speciei
D.177. erit ex principio formali in ipsis. diuersitas autem * indiuiduorum est ex diuersitate materialis principij: & ex hac etiā posset in eis gradus quidam nobilitatis attendi, & hoc videntur verba Magistri sonare, q dicit eo modo in animabus esse
F differentiam, quo etiam in angelis est, sed quia supra dictum est secundum aliam opinionem, quia anima & angelus naturæ simplices sunt, & non est in eis compositio, nisi ex esse, & quod est, ideo oportet, ꝙ quæcunque differentia in eis est ex seipsis, ꝙ sit differentia formalis, & speciei diuersitatem inducens, & propter hoc etiam tactum est, ꝙ in angelis tot sūt species, quot indiuidua; & ideo non est possibile vt diuersitas animarum ponatur ad modū illum quo distinguūtur gradus in natura angelica, cū omnes animæ rationales vnius spēi sint. differunt autem numero solo. omnis autē talis diuersitas ex materia causatur, & ideo cum anima non habeat materiā partem sui: oportet, ꝙ diuersitas & distinctio gradus in animabus causetur ex diuersitate corporis, vt quanto corpus melius complexionatum fuerit, nobiliorem animam sortiatur: cum omne quod in aliquo recipitur per modum recipientis sit receptum: & hoc quidē duplici signo patet. Primo ex his,
H quæ diuersi generis sunt: quia vnumquodq; inuenitur tanto nobilius genus animæ participare, quanto corpus eius ad nobilius genus complexionis pertingit, vt in hominibus, brutis, & plantis. vnde etiam in his, quæ sunt vnius generis: ex hoc contingit diuersitas animarum, quod est in corporibus diuersitas: & hoc etiam patet ex signo boni intellectus: quod Philosophus in Secundo de anima dat intelligere, dicens: eos qui sunt boni tactus, & molles carne, aptos mente esse. bonitas autem tactus ex æqualitate cōplexionis contingit, quia oportet vt instrumentum tactus inter contraria tangibilia sit medium: & quanto magis peruenit ad medium, tāto melior erit tactus. vnde patet, quòd ex diuersitate corporis, animarum diuersitas resultat.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ diuersitas formalis est duplex. Quædam, quæ est formæ per se secundum id quod ad
I rationem formæ pertinet: & talis diuersitas formæ, diuersitatem speciei inducit. Est autem quædam diuersitas formæ non per se, sed per accidens ex diuersitate materiæ resultans, secundum quòd, in materia melius disposita dignius forma participatur: & talis diuersitas speciem non diuersificat: & hæc est diuersitas animarum.

¶ Ad secundum, dicendum, ꝙ Gregorius loquitur de paritate & imparitate, quæ attenditur secundum dominium & subiectionem: quia vnus homo ex natura sua non habet, quòd dominetur alij. vnde patet, quòd non est ad propositum.

¶ Ad tertium, dicendum, ꝙ quamuis Deus sit vnum agens, in quo nulla est diuersitas: tamē quia per voluntatem agit, potest multiformes effectus producere pro libito suæ voluntatis:
K sed hoc esse non potest, quod aliqua in specie conuenientia, in forma habeant diuersitatem: quia hæc contradictionem implicant, & ideo oportet, quod diuersitas, quæ est in animabus eiusdem speciei, in diuersitatem materiæ reducatur.

¶ Ad quartum, dicendū, quòd quamuis anima rationalis non educatur de potentia materiæ: tamen creatur in materia, vt actus ipsius: & ideo oportet, quòd in ea per modum materiæ recipiatur.

¶ Ad quintum dicendum, sicut ad primum.

¶ Ad sextum, dicendum, quòd diuersitas materiæ potest accipi dupliciter, vel diuersitas partium speciei, id est partium speciē differentium: siue formaliter, vt manus, pes, & huiusmodi. ꝙ talis diuersitas causatur ex parte formæ, quia ex hoc, quòd forma est talis: oportet, quòd corpus sit sibi sic dispositum. est autem quædam diuersitas materialis tantum, quæ ad speciem non pertinet, sed ad indiuiduum tantum, & ista redundat ex materia in formam: & non econuerso.

¶ Ad septimum, dicendum, quòd quàmuis intellectus sit absolutus a corpore, quantum ad propriam operationem, quæ

corporali

corporali organo non expletur: tamen coniunctionem habet ad corpus dupliciter, scilicet ex parte essentiæ animę, quæ forma corporis est: & ex parte inferiorum potentiarum, ex quibus intellectus recipit: & per istum modum diuersitas corporis in diuersitatem intellectus redundat.

EXPOSITIO DISTIN. XXXIII.

TEXTVS

VT post dominari non valeat &c. videtur ea hoc, quòd aliquis eundo post concupiscentias, dominium originalis peccati reuocet: & ita ex actuali peccato culpa originalis redit. Sed dicendum, quòd per peccatum actuale dupliciter dominium cõcupiscentiæ reuocatur, tum, quia gratia tollitur, quæ impetũ concupiscentiæ mitigabat: tum, quia per peccatum actuale, pronitas in peccatum augetur:

A

An peccata omnium pręcedentium, patrum paruuli originaliter trahant, vt peccatum Adæ.

PRædictis adijciendum videtur: an peccata pręcedentiũ patrũ ad paruulos transeãt, sicut illud primi hominis delictum in omnes carnaliter genitos diximus redundasse. Et si peccata parentum transeant in paruulos, vtrum omnium qui fuerunt ab Adam vsque ad ipsos an aliquorum, & non omnium. De hoc Aug. in Ench. ambigue disserit. Videtur enim approbare peccata parentum pręcedẽtium imputari paruulis, non omnium tamen qui fuerunt ab Adã, ne im-

neutro autẽ modo originale redit: vt ex prædictis patet quia & si gratia subtrahitur: non tamen per actum originis: vnde non originalis macula: sed actualis consequitur: similiter & nec ex hoc, ꝙ pronitas per consuetudinem augetur: quia hoc non pertingit ad id quod naturæ est, quam per se originale respicit: sed personam consequitur ex actibus personalibus relicta. §Prætereat reatu, & maneat actu &c.§ actus non sumitur hic pro operatione: quia sicut originale peccatum in actu nõ consistit: sed per modum quo actus contra potentiam diuiditur, vt id quod iam præsens est, actu esse dicatur: sicut cæcitas in actu esse dicitur, quãdo aliquis actu cæcus est. §Quibusdam videtur, ꝙ sicut anima, &c.§ vtraque opinio vera est secũdum aliquid intellecta: quia si accipitur pollutio carnis, quantum ad hoc ꝙ personam respicit, sic in baptismo mũdatur: vt iam per illam pollutionem anima illius hominis infici non possit. inquantum vero respicit naturam: sic non purgatur, quia infectio illa in prolem ex actu naturæ propagatur. §Non tamẽ, vt aiunt sit præiudicium veritatis &c.§ verum est, si intelligatur de veritate fidei, quia contrarium fidei non est: tamen est contra veritatem: quam ratio adinuenire potest, & experientia docet. §Quia cũ infunditur corpori delectatur carni &c.§ hoc non potest esse, quia illa delectatio aut diceret operationem aliquam, & sic esset peccatum actuale, vt Magister dicit: aut diceret naturalem inclinationem, qua anima corpori coniungitur, & in hoc non potest esse peccatum. quia quod naturale est, malum esse non potest.

DISTINCTIO XXXIII.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam determinauit de peccato originali quantum ad principium, & quantum ad terminum, ostendens quomodo a parentibus contrahatur: & quomodo per baptismum dimittatur. Hic determinat de eo, quantum ad numerum, inquirens: vtrum originale sit vnum, vel multa. Et diuiditur in duas. In prima inquirit si peccatũ originale sit vnum, quasi ex vno peccatu causatum & inductum: an multa: quasi ex peccatis omnium præcedentium parẽtum relictum. & ostendit, quòd ex peccato primi parentis inducitur tantum. In secunda inquirit, si ex peccato proximorum parentum aliqua pœna in filios redundet, ibi §Et licet peccatis parentum &c.§ prima diuiditur in duas. In prima ostendit, quòd ex solo peccato primi parentis tota posteritas originali inficitur. In secunda inquirit de illo peccato primo, cuiusmodi fuerit, ibi. §Hic quæri solet: vtrum peccatum &c.§ Prima diuiditur in tres. In prima mouet quæstionem. In secunda inducit probationem ad partem falsam, ad ostẽdendum peccata præ-

A cedentium parentum in paruulus transire, ibi. §De hoc Aug. in Enchiridion &c. In tertia inducit ad partẽ veram, ibi. §Deinde de parentum præcedentium peccatis,§ Quòd autem peccatum originale ex pluribus peccatis causetur: & non ex vno tantum primi parentis, tripliciter in secunda parte ostendit. primo ex auctoritate Exodi. 20. §Ego sum Deus &c. Secundo ex hoc, ꝙ in scriptura originale pluraliter significat, ibi. §Et ꝙ non illud solũ &c.§ Tertio ex multiplicitate peccati ipsius Adæ. ibi. §Quia vero in actuali &c.§ §Deinde de parẽtum &c. Hic inducit ea quæ sunt ad contrariam partem. Et primo ostẽdit, ꝙ etiam ea quæ prędicta sunt ab Augustino, ꝑ modũ dubitationis tradita sunt. Secundo ostendit, ꝙ etiã eius sententiæ cõtradiceret si ita poneretur. ibi§ Alioquin sibi cõtradiceret &c.§ Vbi etiam soluit ea, quæ

portabili, & nimia sarcina in pœna æterna grauarentur paruuli: sed tantum eorum parẽtum, qui eos à quarta generatione pręcesserunt. Quod confirmat illis verbis, quibus in Exodo Dominus ait. Ego sum Deus visitãs iniquitates patrum, vsque in tertiam B & quartam generationem, quasi peccata parentum * proximorũ tantum paruulis imputentur, & non alia, quod est per moderationem diuinę miserationis. Et quòd non illud solum primi hominis delictum paruulos teneat: sed etiam alia, illi quibus ita videtur ex eo confirmant, ꝙ etiam paruuli, non modo maiores dicũtur baptizari in remissionem peccarorum per pluralem numerum, non per singularem, in re-

C pro parte alia inducuntur. ibi §Quæri solet &c.§ Hic inquirit, quale fuerit illud Adæ peccatum, quod totam humanam naturam infecit. Et diuiditur in partes duas. In prima inquirit de grauitate eius, vtrum, s. cæteris peccatis grauius fuerit. In secunda inquirit de remissione ipsius, vtrum, s. cæteris parentibus remissum sit. ibi §Si vero quæritur: an id peccatum &c. Circa primum tria facit. Primo mouet quæstionem. Secundo inducit quandam opinionem, & probationem eius. ibi §Quod quibusdam ita esse videtur &c.§ In tertia inducit solutionem illius probationis. ibi §Ad quod dici potest &c.§ §Et licet peccatis parentum &c.§ Ostenso, ꝙ peccata proximiorum parentum in filios non redundant, quantum ad infectionem originalis maculæ. Hic inquirit: vtrum in eos redundent aliquo modo, quantum ad aliquam pœnam. Et diuiditur in partes duas. In prima mouet dubitationem. In secunda determinat eam. ibi §Sed vt ait Hiero. &c.§ Et diuiditur in duas. Quia pri- D mo determinat eam, exponendo authoritates ad literam. In secunda exponendo eas mystice. ibi §Quòd enim mystice intelligendum esse ostendit &c. Circa primum duo facit. Primo ponit authoritatem, & expositionem per quam ad cõcordiam reducuntur. Secundo excludit quandã obiectionẽ ibi§ Veruntamen de imitatoribus &c.§ Quod ẽt mystice &c.§ Hic determinat dubitationem secundum mysticam expositionem. Et primo ponit expositionem. Secũdo inducit probationem eius quod supposuerat. ibi§ Ad probandum vero vt ait Hiero. &c.§

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio.

Prima. De vnitate originalis peccati.
B Secunda. De pœna eiusdem.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Si peccata proximorum parentũ in filios trãseant, quantum ad infectionem maculæ originalis.
Secundo. Dato ꝙ non, si eos ad aliquam pœnam obligant.
Tertio. Si originale peccatum est vnum, vel multa.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrũ aliquis contrahat maculã ex parẽtibus proximis.

AD primũ sic proceditur. Videtur ꝙ ex proximis parentibus aliquis contrahat maculam originaliter. In successiua enim generatione hominum, quanto accipitur generans proximius, tanto efficacius similitudinem suam in genito inducit: vnde filij magis assimilantur f. 2. q.8t ar.2 & Mal. q.4.ar.9.

missionem peccati. Et Dauid de legitimo matrimonio procreatus dicit. In iniquitatibus conceptus sum,& in peccatis concepit me mater mea. Non dicit in iniquitate vel peccato. Vnde putant, non tantum illud vnũ peccatum originale: sed etiam plura quæ in peccato Adę reperiri possunt, & alia parentum peccata paruulis imputari. G

c Quod in illo vno primo peccato plura reperiuntur.

¶ Cap. 45. QVòd vero in actuali peccato Adę plura notari valeant peccata. August. in enchir. insinuat. Possunt, inquit, intelligi peccata plura in vna trãsgressione Adę, si in sua quasi membra diuidatur. Nam & superbia est illic, quia homo in sua H potius esse, quàm Dei potestate dilexit. Et sacrilegiũ, quia Deo non credidit. Et homicidium, quia se in mortem præcipitauit. Et fornicatio spiritualis, quia integritas mentis humanę, serpentina persuasione corrupta est. Et furtum, quia cibus prohibitus vsurpatus est. Et auaritia, quia plus quã sufficere illi debuit appetiuit. Et si quid aliud in hoc vno inueniri potest. Deinde de parentum pręcedentium peccatis, vtrum paruulis imputentur, magis opinando quàm asserendo disceptat, ita inquiens. Parentum peccatis paruulos obligari, non solum primorum hominũ; sed etiam ipsorũ de quibus ipsi nati sunt, non improbabiliter dicitur. Illa quippe diuina sententia. Reddam peccata patrum in filios, tenet eos ante regenerationem, vsqueadeo vt etiam de legitimo matrimonio pro reatu dicat. In iniquitatibus conceptus sum,& in peccatis concepit me mater mea. Non dixit in iniquitate vel in peccato, cum & hoc recte dici posset, sed iniquitates & peccata dicere maluit, quia & in illo vno quod in omnes homines pertrãsijt atq; tam

assimilantur patribus quàm auis & proauis, & sic deinceps: F sed traductio originalis fit, secundum assimilationẽ generantis ad genitum, quia in originali natus etiam in originali generat. ergo magis contrahit natus originale per peccatum proximi parentis quàm per peccatum Adæ.

¶ 2 Præterea. Ex libidine coitus, vt supra dixit Aug. relinquitur originale in prole: sed libido illa est proximi parentis, qualitercunq; sumatur. ergo ex peccatis proximorum parentum proles originaliter inficitur.

¶ 3 Præt. Omnium conuenientiũ in specie est eadem relatio ad naturam speciei. sed omnes homines in specie conueniũt. si ergo Adam p actũ proprium naturam humanam corrumpere potuit. videtur ꝙ etiam alij p actualia peccata humanã naturã in seipsis corrumpant: sed filius accipit naturam humanam à patre. ergo oportet ꝙ ex peccato actuali pximi parentis sequatur infectio originalis culpæ in prole. Si dicatur, ꝙ hoc non pòt esse, quia ex quo natura humana, corrupta est per primum parentem, vlterius per sequentia non corrumpitur.

¶ 4 Contra. Primum peccatum non ex toto naturam humanam corrumpit: sed quod non ex toto corruptum est, ad huc corruptibile remanet, & magis quàm primo fuit. ergo humanam naturam possibile est etiam per sequentia peccata corrumpi, & præcipue cum alia sint æque grauia vel grauiora quam primum fuit. Si dicatur, ꝙ ideo per actum Adæ natura corrumpi potuit, quia ipse principium naturæ suę fuit, quod alijs non conuenit.

¶ 5 Contra. Ponatur ꝙ aliquem alium hominem Deus ex limo terræ formaret, constat ꝙ istius Adam principium non esset: sed illud quod est naturæ principium habet habitudinẽ principij ad omnia participantia naturam illam. ergo videtur, ꝙ Adæ non per se conueniat, ꝙ sit principium humanæ naturæ: sed per accidens tantum. Illud autem quod est per accidens non causat variam habitudinem indiuidui ad naturam speciei, inquantum species est. ergo ex hac non sequitur, quòd Adam potuerit inficere naturam humanam, cum & alij possent.

Sed contra. Rom. 5. Per vnum hominem peccatum in hũc mundum intrauit, & loquitur de peccato originali, vt supra dixit Aug. ergo tantum ex primo parente traducitur peccatũ K originale, & non ex peccatis proximorum parentum.

¶ Præt. Originale ex actu originis causatur: sed actus originis est vniformis, & vnus in tota natura humana. ergo oportet, quòd infectio, quæ ex eo consequitur, non in diuersa principia, sed in vnum tantum reducatur.

Respondeo. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, nullus defectus traducitur de necessitate ex patẽte in prolem, maxime qui ex parte animæ se teneat, nisi qui naturam speciei respicit. defectum autem ad naturam pertinentem solum primum peccatum induxit. ipsum. n. discontinuauit adhæsionem hominis ad Deum. Ex hoc autem, ꝙ continue homo Deo adhęrebat, hęc virtus illi indita erat, vt sub obedientia rationis continue subderentur inferiores vires, & sub obedientia animæ corpus, propter hoc. s. ꝙ ratio suo superiori continue subdita fuerat. intercisa autem prima obedientia per hoc, ꝙ ratio primi hominis à Deo auersa est per peccatum, consecuta est disturbatio ordinis in inferioribus viribus ad rationem, & corporis ad animam. sequentia autẽ peccata, non sunt causa huius intercisionis. s. rationis humanæ ad Deũ, quia siue alij homines peccarent siue non, semper hoc remanebat in natura humana, ꝙ aliquando ratio hominis à Deo auersa fuerat: sed ex alijs peccatis relinquuntur defectus, & corruptiones personam respicientes, inquantum qui peccat efficitur pronior ad peccandum: & ideo peccata actualia pximorum parentum nullo modo in filios transeunt.

¶ Ad primum. ergo dicendum, ꝙ assimilatio generantis ad genitum per se loquendo, est in naturæ speciei, quia generans vniuocum generat sibi simile in specie. contingit autem quãdoque, ꝙ etiam in accidentibus indiuidui, fit assimilatio filij ad patrem, sed hoc nõ est nisi in accidentibus corporalibus, vt ꝙ podagricus generet podagricum, non autem in accidentibus animæ. non. n. musicus generat musicũ. sed rationalis rationalẽ. • D. 663. peccata autem proximorum parentum nihil in naturã corruptionis inducunt inquantum natura est, quia natura iam corrupta est, secundum ꝙ corrũpi potuit per peccatum primi hominis: & ideo natura, cum illa corruptione peruenit ad proximos parentes, & cum illa corruptione naturam traduxit: & ideo dicitur ꝙ omnis homo generat inquantum est Adam, & ita patet, ꝙ ex solo peccato primi parentis originale contrahitur.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ libido proximi parentis, per quã I peccatum originale in prolem inducitur, quocunque modo sumatur, non habet virtutem inficiendi prolem macula culpæ: nisi secundum quòd consecutum est ex voluntate inordinata primi parentis. & ideo tota causa infectionis, in peccatum primi parentis retorquetur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in Adam fuit natura integra dotata munere, quod Deus humanæ naturæ gratis contulerat: vnde per peccatum ipsius potuit natura humana corrumpi in ipso, & per consequens in omnibus, qui naturam humanã ab eo acciperent, quia genitum accipit naturam à generante qualem generans habet. In alijs autem hominibus inuenitur natura iam corrupta, vnde illius corruptionis vlterius illud peccatum causa esse non potest: sicut ꝙ semel mortuum est, iterum non occiditur. in quocunq; autem homine fuisset inuenta humana natura integra, per peccatum ipsius poterat corrumpi in eo, & in his, qui ab eo descenderent. Vnde patet, quòd seruatur eadem relatio omnium hominum ad naturam communem.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ per peccatum personæ non corrumpitur in natura illud, quod ex principijs naturæ relinquitur: nisi forte quantum ad personam illam pertinet: sed corrumpitur solum quantum ad id bonitatis, quod naturæ superadditum fuit. hoc autem totum per primum peccatũ subtractum est. Vnde illud naturæ quod integrum remanet, per alia peccata corruptibile non fuit, nisi quantum ad personam peccantis, prout in eo relinquitur minor habilitas ad consequendum gratiam, & talis corruptio ab vno in alterum non transfunditur.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ principium alicuius naturæ potest accipi dupliciter. Vel secundum ꝙ natura consideratur absolute secundum rationem speciei, & hoc modo Adam nõ fuit principium naturæ humanæ nisi per accidens. nec sic etiã totam naturam humanam infecit, quia si aliquis de limo ter-

ræ ite-

ex iterum formaretur, originalem maculam non haberet, aut prout habet esse natura communis in indiuiduis, & hoc modo quodlibet generans est quodammodo naturę principiū in genito, & ſm hunc modum, ille homo, ex quo omnes homines geniti sunt, naturæ humanæ principium dicitur esse.

ARTIC. II.

b Vtrū culpa proximorum parentum redundet in filios quantum ad pœnam.

AD Secūdum sic proceditur. Videtur ꝙ culpa proximorum parentum in filios redundet, q̄tum ad pœnam, Primo per id quod dicitur Exod. 2. cap. Ego sum Deus zelotes, visitans iniquitates patrum in filios, & loquitur ibi de visitatione correctionis, q̄ per pœnam fit. ergo pro peccatis parentū filij puniuntur. Si dicatur, ꝙ intelligitur tantum de imitantibus peccata patrum, vt in litera dicitur.

¶ 2 Cōtra. Ipsa imitatio qua quis peccatorem imitatur, peccatum quoddam est nec est peccatū imitati sed imitantis. si ergo pro hoc puniantur filij, ꝙ peccata patrū imitantur, non peccata patrū in eis visitat Deus, vt scriptura dicit: sed peccata propria.

¶ 3 Præter. Non magis peccat, qui imitatur patrem in aliquo genere peccati, quàm ipse pater peccauerit in eodem peccato: immo forte minus, secundum quòd habet magis inclinans ad peccandum. exemplum patris. sed qui plus non peccat plus non debet puniri. si ergo pater pro illo peccato temporaliter punitus nō fuit, iniustum est vt pro eius imitatione filius puniatur. Si ergo punitur, videtur quòd pro vtroque peccato filius puniatur. scilicet proprio & patris.

¶ 4 Præter. Iustitia humana exemplata est à diuina: sed secundum humanam iustitiam filij pro peccato parentum exhæredantur. ergo & secundum diuinam iustitiam filij pro peccatis patrum puniuntur.

¶ 5 Præter. Magis est coniunctus filius patri quàm populus regi: sed pro peccato regis populus punitur, vt legitur secundi Regum vltimo, quādo Dauid populum numerauit. ergo multo fortius pro peccato parentum filij puniuntur.

*Sed contra. Exech. 18 Filius non portabit iniquitatem patris: portaret autem si pro eius peccato pœnam subiret. ergo filij pro peccatis parentum non puniuntur.

¶ Præter. Pœna respondet culpæ: sed culpa patris actualis nō transfunditur in filium. ergo iniustum est, quòd pro culpa patris filius puniatur.

Respondeo. Dicendum ꝙ filius potest dupliciter considerari: vel inquantum est persona quædam, vel prout est quædā res parentis, quia ad fœlicitatem ciuilem inter alia bona fortunæ, quæ conferunt organice etiam proles conferre dicitur Cap. 12. Ethic. 1. à Philosopho. Est autem filius res quædam parentis, quantum ad corpus quod à patre habet, & quantum ad res mundi de quibus filius patrem iuuare tenetur: sed quantum ad animam, quæ immediate à Deo creatur, non est res parenA tis: sed ipsius Dei. & hoc significatur Ezech. 18. Sicut anima patris mea est: ita & anima filij. Sciendum est ergo, ꝙ peccatum consequitur duplex pœna, vt per se, quæ ad animam pertinet & in præsenti, vt amissio gratiæ, & turbatio conscientiæ & huiusmodi, & in futuro vt pœna inferni: & huiusmodi pœna, nunquam filius ꝓ peccato patris punitur, quia ista pœna nō attingit ipsum secundum ꝙ est res patris: alia pœna cōsequitur peccatum, quasi per accidens, sicut infirmitates corporales, & aliæ pœnæ tēporales: vnde nec etiā semper peccantibus tales pœnę insligunt: sed secundum moderationem †Cap. 9. prouidentiæ diuinæ cuncta gubernantis, & tali pœna quādoque punitur filius ꝓ peccato patris, nisi fiat impedimentum ex parte filij, vt contrari⁹ peccato patris existat per bonam vitam. hęc. n. pœna cōtingit ipsum secūdū quòd est res patris: sicut etiam pro peccato hominis, quandoq; occiduntur animalia, & effodiuntur domus in quib⁹ nulla est culpa.

¶ Ad Primum. ergo dicendum, quòd authoritas illa intelligitur de pœna temporali, & in illis q imitando peccatum parentum, non præstant impedimētum vindictæ.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ imitatio nō ponitur causa prima, pro qua pœna temporalis insligatur: sed quasi causa media per quam influentia causæ primæ ad effectum coniungitur. virtus. n. peccati parentis non peruenit in istum, si peccato repugnet: sed per imitationē quodammodo continuatur. vnde ex hoc non tollitur, quin pro peccato patris aliquo modo puniatur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in filio imitante peccatum patris, est duplex ratio quare temporaliter puniatur, tum quia ipsemet peccat imitando patrem, tum quia res patris est, & decet, vt pro peccato patris puniatur, inquantum est res eius. In parte autem erat vna ratio tantum: & ideo magis punitur filius quàm pater, & præcipue quia contingit, vt filij qui peccaE ta patrum imitantur, liberius peccant quasi in his nutriti, & in plura peccata se præcipitant cum minori conscientiæ remorsu propter consuetudinem, & authoritatem maiorum suorum.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ iustitia humana non punit filium pro peccato patris, in eo etiam quod ex patre iam accepit: sed in eo quod ex patre accepturus esset, vel quantum ad corpus vel etiam quantum ad possessiones, non. n. quia pater peccat, filius iam, natus truncatur, neque filius emancipatus exhæredatur: sed per, accidens pœna patris redundat in filiū, quando patri aufertur id quod in filium ex parte transire debebat, vt hæreditas vel etiam membrum, quia ex truncatis truncatus nascitur.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ populus est res regis, & punitur populus vt in pœna, eius rex puniatur, & hoc præcipue contingit, vt Grego. dicit, quando peccata populi merentur, vt super eos rex peccator constituatur, vel in peccatum labi permittatur,

magnum est, vt eo mutaretur in necessitatem mortis humana natura, reperiuntur (sicut supra disserui) plura peccata, & alia parentum, quæ non ita possunt mutare naturam, reatu obligant filios, nisi gratia dei subueniat. Sed de peccatis aliorum parētū quibus ab ipso Adam, vsque ad patrem suum pro generationibus suis quisque succedit, non immerito disceptari potest, vtrum omnium malis actibus, & multiplicatis delictis originalibus, qui nascitur implicetur, vt tanto peius quanto posterius quisque nascatur. An propterea Deus, in tertiā & quartam generationē de peccatis parentum posteris eorum comminetur, quia iram suam q̄tum ad progeneratorum culpas, non extēdit vlterius moderatione miserationis suæ, ne illi quibus regenerationis gratia nō confertur, nimia sarcina in ipsa ęterna damnatione præmerentur, si cogerentur ab ipso initio generis humani, omnium præcedētium parentum suorum originaliter, peccata contrahere: * & pœnas pro eis debitas pēdere, an aliquid aliud de re tāta scripturis sanctis diligentius perscrutatis ac tractatis, valeat vel non valeat reperiri, temere affirmare non audeo. Ecce perspicuum fit lectori. Augu. superiora dixisse non asserendo: sed diuersorum opiniones referendo.

b Ostendit Aug. sibi fore contrarium si id sentiret.

ALioquin sibijpsi contra dicere ostenderetur, qui in eodem libro omnium mi B tissimam dicit esse pœnā paruulorum, qui originali tantum tenentur peccato his verbis. *. Mitissima sane pœna eorū erit, qui pręter peccatum quod originale contraxerunt, nullum insuper addiderunt, & in cæteris qui addiderunt, tanto quisque ibi tolerabiliorem habebit damnationē, quanto hic minorem habuit iniquitatem. Ecce hic aperte dicit paruulorum pęnam omniū aliarum pœnarum esse leuissimam. C Quod si est, nō igitur peccatis patrum pręcedentiū obligātur nisi Adæ. Si enim pro peccatis actualibus parentum ęternaliter punirentur, & pro suo originali, non iam minus: sed forte magis quā ipsorū parentes punirentur. Non igitur pro peccatis parentū actualibus, nec etiam pro actualibus primi parentis, sed pro originali, quod a parentibus trahitur, paruuli damnabuntur, pro eo nullā aliam ignis materialis vel conscientię vermis * pœnam sēluri, nisi D quòd Dei visione carebūt in per

mittatur, vt Iob.34. Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi. Et sic patet, quòd populus etiam pro peccato proprio punitur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum peccatum originale sit vnũ tantum.

1.2.q.82. artic.2. †Cap.44. AD Tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ peccatũ originale non sit vnum tantum. Quod enim pluraliter significatur, vnum esse non potest: sed sancti de originali loquentes, † Num.21. pluraliter ipsũ significant, vt Rabanus De pœnit. dist.4. dicit, ꝙ homini in peccatum redeunti, † Matth.21. non solum peccata, quæ post baptismũ egit imputabũtur ad pœnam: sed originalia quæ in baptismo ei dimissa sunt, vt 4.lib. sententiarũ. 22.dist. ergo originale peccatum non est vnum tantum.

¶ 2 Præter. Impossibile est, ꝙ vnus habitus inclinet ad omnes actus peccati, p̃cipue cum quidã eorum adinuicem contrarientur: sed secũdum Ansel. De pec.origin.cap.7. originale est pronitas ad omne malum. ergo impossibile est, quòd sit vnum tantum.

¶ 3 Præter. Vni culpæ debetur vna pœna: sed peccato originali multiplex pœna debetur, vt carentia visionis diuinæ, necessitas moriendi, & huiusmodi. ergo non est tantum vna culpa.

¶ 4 Præt. Impossibile est idem accidens in anima & corpore esse sicut in subiecto: sed fœditas originalis ex carne resultat in animam, & tamen postquàm animam infecerit, in carne esse non desinit. ergo non est vna tantum infectio sed plures.

¶ 5 Præt. Diuersarum potentiarum, diuersæ sunt priuationes & habitus: sed per originale omnes potentię animæ sunt corruptæ. ergo originale impossibile est vnum esse.

Sed contra. Rom.5. in Glo. Vnus homo vnum peccatum misit in mundum, & loquitur de originali. ergo originale est vnum.

¶ Præterea. Subiectum originalis est essentia animæ, vt supra dictum est: sed essentia animæ est tantum vna. ergo originale est tantum vnum.

Respondeo. Dicendum, quòd in aliquo habente plures partes, potest esse corruptio in partibus duplex. vel ex eo, ꝙ soluitur illa æqualitas, ex qua omnium partium bona habitudo erat, vel ex eo, ꝙ soluitur aliquid eorum quod determinatam partem seruabat, vt patet in corpore. contingit.n. debilitatem fieri in partibus corporis ex eo, ꝙ soluitur æqualitas complexionis, ex qua erat vigor in omnibus partibus corporis, sicut in febre accidit: & ideo vna febris est, qua partes omnes corporis debilitantur, & non singulæ in singulis partibus: contingit etiam partes corporis debilitari per hoc, ꝙ defectus est alicuius in quo virtus membri consistebat, & tunc oportet, ꝙ diuersis partibus diuersę corruptiones respondeãt, sicut quòd oculus est lippus, & pes est claudus, & sic de alijs. similiter con- F tingit esse corruptionem in partibus animę dupliciter. Aut ex eo, ꝙ vniuscuiusque partis animæ fit corruptio, quantum ad id quod proprium est sibi, sicut est in peccato actuali, quia per proprium actum potentiæ inducitur praua dispositio, & habitus in ipsa, & secundum hoc oportet, vt plurium potentiarum sint plures corruptiones. nõ. q. eodem habitu peccati corrumpuntur concupiscibilis & irascibilis, & sic de alijs: sed sicut diuersis habitibus virtutum perficiuntur, ita etiam diuersis habitibus vitiorũ corrumpuntur: aut ex eo ꝙ tollitur illud, quod omnes partes animæ in recto ordine conseruabat, & talis corruptio est per originale peccatum, prima est per actuale peccatũ, quod est priuatio originalis iustitiæ: & ideo peccatũ originale, quo omnes partes animę corrumpuntur, est vnum tantum in homine vno, in pluribus autem numero differunt. † Cap.48. † Lib.14.c. 11.15.

¶ Ad primum. ergo dicendum, quòd peccatum originale quodammodo est actualium peccatorũ principium, inquantum fomes ad actualia peccata inclinat. omnis autem effectus secũdum virtutem est in sua causa peccatum ergo originale p essentiam est vnũ, sed virtute * multiplex: & sic pluraliter significari potest, vel propter multos defectus coincidentes. * D.1007.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sicut mouens est duplex: vnum per se, & aliud per accidens, quod est remouens prohibens, ita etiam inclinans ad peccatum inuenitur in anima duplex. vnũ per se. s. habitus & dispositio ex peccato relicta, quia secũdum similitudinem dispositionis est actus, ad quem dispositio inclinat: aliud per accidens, quasi remouens prohibens, & sic peccatum originale ad omnia actualia inclinat, inquantum remouet originalem iustitiam, per quam vires à lapsu in peccatum continebantur. Et ideo non oportet, ꝙ secũdum diuersitatem peccatorum actualium diuersificetur originale. contingit.n. ꝙ idem remouens prohibens est causa per accidens contrariorum motuum, sicut patet in corruptione corporum mistorũ, quia abeunte virtute, quæ miscibilia in vnum continebat, quodlibet elementorum in suum locum tendit.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ pœna quæ per se originali culpæ K respondet, est carentia visionis diuinæ, aliæ autem pœnæ consequuntur ipsum quasi per accidens, quia ex quo subtracta est originalis iustitia, qua corpus animę subiacebat, oportet, ꝙ vita hominis permaneat secundum exigentiam corporis, inde sequitur necessitas moriendi, quia corpus ex contrarijs compositum est. Et similiter est de alijs.

¶ Ad quartum dicendum, quòd subiectum originalis culpæ, non est caro sed anima: oportet enim quod in eodem subiecto sint priuatio & habitus: vnde sicut illa originalis iustitia, quæ in anima erat, continebat corpus à morte virtute animæ iustitiam habentis: ita etiam ex priuatione, quæ est in anima resultat defectus omnis, qui est in corpore, nec defectus ille erat in carne ante infusionem animæ in actu: sed

petuum. Vno igitur & non pluribus peccatis paruuli obligati sũt. Vnde etiã ea quibus illa opinio muniri videtur scilicet quod peccata & iniquitates in paruulis aliquando scriptura esse significat, vtẽs plurali numero, ita determinat Augus. in eodem libro, quia in scriptura per singularẽ numerum, pluralis numerus sępe significari solet vt ibi. Ora ergo ad G Deum, vt auferat a nobis serpentem, non ait serpẽtes, quos patiebatur populus. Et econuerso per pluralem significatur singularis numerus, vt in euangelio. Mortui sunt enim, qui quęrebant animã pueri. non ait. mortuus est, cũ loqueretur de Herode. Et in Exo. Fecerunt deos aureos, cum vnum fecerint vitulum de quo dixerũt. Isti & illud originale vnum plurali numero significatur, cũ dicimus paruulos in peccatorum remissionem baptizari, & in peccatis vel iniquitatibus concipi.

An actuale peccatum Adæ sit grauius cæteris.

HIc quęri solet, vtrum peccatum transgressionis Adę, ex quo processit originale, & in quo plura superius notata sunt peccata, grauius fuerit cęteris peccatis. Quibusdam ita esse I videtur, quia illud peccatũ totã humanã naturam mutauit, sicut Aug. in Ench. dicit. Illud vnum peccatum in loco, & habitu tantæ fœlicitatis amissum, tam magnum est, vt in vno homine originaliter, & vt ita dixerim radicaliter totum genus humanum damnaretur. Idem de ciuitate Dei. Tanto maiori iniustitia violatum est illud mandatum, quãto faciliori poterat obseruantia custodiri. Nondum.n. ipsi voluntati cupiditas resistebat, quod de pœna transgressionis postea secutum est. His, alijsq; vtuntur authoritatibus, qui illud peccatum cæteris aliorum hominum peccatis grauius esse dicũt. Quod etiam ratione ostendere laborãt hoc modo. Magis nocuit illud peccatum, q̃ aliquod aliorum, quia totum humanum genus vitiauit, ac morti vtriq; subdidit, quod nullo alio peccato factum H est. Maiorem ergo effectum mali habuit illud peccatum, quàm aliquod aliud.

Responsio contra illos, vbi alia peccata ostenduntur illo maiora.

AD quod dici potest, quia licet illud peccatũ humanam naturam mutauerit in necessitatem mortis, & in totũ genus humanum reatum diffuderit, non est tamen putandum grauius fuisse peccato in spiritũsanctum quod neque, hic neque

fed virtute tantum, vt fupra dictum eft.
¶ Ad quintum patet refponfio, per id quod fupra dictum eft

QVAESTIO II.

B

Lib. 15. mor. c. 20.

Deinde quæritur de pœna originalis peccati.

Et circa hoc duo quæruntur.

Primo. Vtrum peccato originali, poft mortē debeatur, pœna fenfibilis in illis, qui in originali tantum peccato decedunt.

Secundo. Vtrum aliquem interiorem dolorem fentiant in anima fpiritualem, qui pro peccato originali tantum puniuntur.

in futuro, vt veritas ait, dimittitur. Quòd vero totam humanā naturā corrupit: non ió eft, quia grauius fuerit cunctis alijs peccatis, fed quia ab homine commiffum eft, quando in vno homine tota humana natura confiftebat: & ideo tota in eo corrupta eft. Maioremque effectum mali intulit, quantum ad multiplices defectus, qui ex eo manauerunt: fed non quantum ad pœnā æternam, quam grauiorem non meruit, quàm plures poftea meruerunt p alia peccata: immo alios grauiorem promeruiffe credimus iram, quá Adam meruerit.

An illud peccatum fit primis parentibus dimiffum.

SI vero quæritur: an illud peccatum primis dimiffum fuerit parentibus, dicimus eos per pœnitentiam veniam confecutos. Vnde Auguft. in lib. de baptifmo paruulorum. Sicut illi primi parentes poftea iufte viuēdo, credūtur per domini fanguinem ab extremo liberari fupplicio: non tamen in illa vita meruerūt ad paradifum reuocari, fic & caro peccati etiam remiffis peccatis, fi homo in ea iufte vixerit, nō continuo meretur eam mortem non perpeti, quam traxit à propagine peccati.

Quòd peccata parentum vifitentur in filios, & quòd non funt aduerfa, quæ Deus dicit in Exodo, & in Ezechiele.

ET licet peccatis parentum, nifi Adæ, paruuli non obligentur, non eft tamen diffi
B dendum peccata parentum in filios redundare, ficut dominus in Exodo ad Moyfem ait. Ego Deꝰ fortis zelotes, vifitans iniquitates patrum in filios, vfque in tertiam & quartam generationē, his qui oderūt me. His verbis aperte infinuatur, quòd Deus reddit peccata patrum fuper filios, tertios, & quartos, huic autem videtur aduerfari quod dominus in Ezechiele ait. Quid eft, quòd inter vos parabolam vertitis in prouerbium iftud, dicentes. Patres co-
C mederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obftupefcunt. Viuo ego dicit dominus. Si erit vobis vltra parabola hæc in prouerbiū in Ifrael? Ecce omnes animæ meæ funt, vt anima patris: ita & anima filij mea eft. Et anima q peccauerit, ipfa morietur, filius nō portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatē filij. Iuftitia iufti fuper eum erit, & impietas impij fuper eū erit. His verbis videtur Deus corrige-
D re per Prophetam, quod male di xerit in lege. Si enim peccata pa-

ARTIC. I.

a *Vtrum pœna fenfibilis debeatur peccato originali fecundum fe.*

†Li. 2. cap. 44.

De Mal. q. 4. art. 2. Cap. 27.

AD Primū fic proceditur. Videtur ꝙ peccato originali fecundum fe debeatur pœna fenfibilis. Dicit enim Aug. de fide ad Petrum. Firmiffime tene & nullatenus dubites, paruulos q fine facramēto baptifmatis de hoc fæculo tranfierunt, æterno fupplicio puniendos: fed fupplicium pœnam fenfibilem nominat. ergo paruuli qui pro folo originali puniuntur, fenfibilem pœnam fuftinebunt.

¶ 2 Præterea. Maiori culpæ debetur maior pœna: fed originale eft maius peccatum quàm veniale, quia plus habet de auerfione, eo ꝙ gratiam fubtrahit. veniale autem gratiam fecum compatitur, & iterum æterna pœna punitur originale: fed veniale temporali. cum ergo veniali peccato debeatur pœna fenfibilis, multo amplius originali.

¶ 3 Præter. Grauius puniuntur peccata poft hanc vitam quā in vita ifta, vbi eft mifericordiæ locus; fed in hac vita refpondet originali pœna fenfibilis. pueri. n. qui folum originalē habent, multas pœnas fenfibiles fuftinēt nec iniufte. ergo & poft hanc vitam pœna fenfibilis fibi debetur.

¶ 4 Præterea. Sicut in peccato actuali eft auerfio & conuerfio: ita & in peccato originali aliquid auerfioni refpondet fcilicet priuatio originalis iuftitiæ, & aliquid conuerfioni. f. concupifcentia: fed peccato actuali ratione conuerfionis debetur pœna fenfibilis. ergo & originali ratione concupifcentiæ.

¶ 5 Præt. Corpora puerorum poft refurrectionem aut erunt paffibilia aut impaffibilia, fi impaffibilia, & nullum corpus humanum poteft effe impaffibile, nifi vel per dotem impaffibilitatis, ficut eft in beatis, vel ratione originalis iuftitiæ, ficut in ftatu innocentiæ. ergo corpora puerorum vel habebunt dotem impaffibilitatis, & fic glorioſa erunt, & non erit differentia inter pueros baptizatos & non baptizatos, quod eft hæreticum. vel originalem iuftitiam habebunt, & fic originali peccato carebunt, nec pro peccato originali punientur, quod eft fimiliter hæreticum. fi autem fint paffibilia, omne autē paffi-
A bile de neceffitate patitur, actiuo prǫfente. ergo præfentibus corporibus fenfibilibus actiuis fenfibilem pœnam patientur.

Sed contra. Aug. dicit pœnam paruulorum, qui originali tantum tenentur, omnium effe mitiffimam, fed hoc non effet, fi fenfibili pœna torquerentur, quia pœna ignis inferni eft grauiffima. ergo pœnam fenfibilem non fuftinebunt. Enchirid. c. 93.

¶ Præterea. Acerbitas pœnæ fenfibilis delectationi culpǫ refpōdet Apocal. 18. Quātum glorificauit fe, & in delitijs fuit &c. Sed in peccato originali nō eft aliqua delectatio ficut oēs operatio. delectatio. n. operationem confequit, vt ex 10. ethic. patet. ergo peccato originali nō debetur pœna fenfibilis. †Cap. 20. Cap. 4.

Refpondeo. Dicēdum, ꝙ pœna debet effe ꝓportionata culpǫ, vt dicitur Efa. 27. In menfura contra menfuram, cum abiecta fuerit in eam. defectus autem qui per originem traducitur rationem culpæ habens, nō eft per fubtractionem, vel corruptionem alicuius boni, quod naturam humanam confequitur ex principijs fuis; fed per fubtractionē vel corruptionem alicuius quod naturæ fuperadditum erat, nec ifta culpa ad hūc hominem pertinet, nifi fecundum ꝙ talem naturam habet, quæ hoc bono quod in eo natum erat effe, & poffibile conferuari, deftituta eft, & ideo nulla alia pœna fibi debetur, nifi priuatio illius finis ad quem donum fubtractum ordinabat, ad quod per fe natura humana attingere non poteft. hoc autem eft diuina vifio, & ideo carētia huius vifionis eft propria, & fola pœna originalis peccati poft mortē. fi. n. alia pœna fenfibilis pro peccato originali poft mortem infligeretur, puniretur ille non fecundum hoc, ꝙ culpam habuit, quia pœna fenfibilis pertinet ad id quod perfonæ propriū eft, quia p paffionem huius particularis, talis pœna eft. Vnde ficut culpa non fuit per operationem eius, ita nec pœna per paffionem ipfius effe debet, fed folum per defectum illius ad quod natura de fe infufficiens erat. in alijs autem perfectionibus & bonitatibus, quǫ naturam humanam confequuntur ex fuis principijs nul-
E lum detrimentum fuftinebūt, pro peccato originali damnati. †Cap. 28.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ fupplicium non nominat in authoritate illa, pœnam fenfibilem, fed folum pœnam dāni, quæ eft carentia diuinæ vifionis, ficut etiam nomine ignis frequenter in fcriptura, quælibet pœna figurari confueuit.

¶ Ad fecundum dicendum, ꝙ inter omnia peccata minimum eft originale, eo ꝙ minimum habet de voluntario. non. n. eft voluntarium voluntate illius perfonæ, fed voluntate principij naturæ tantum. peccatum autem actuale & etiam veniale eft voluntarium, voluntate eius in quo eft, & ideo minor pœna debetur originali quam veniali. nec obftat, ꝙ originale nō compatitur fecum gratiam. priuatio. n. gratiæ non habet rationem culpæ, fed pœnæ, nifi inquantum ex voluntate eft. Vnde, vbi minus eft de voluntario minus eft de culpa. fimiliter ētiam non obftat, ꝙ peccato actuali veniali, temporalis pœna debetur, quia hoc eft per accidens, inquantum decedens in veniali,

tantam

tantam gratiam habet, virtute cuius pœna purgata est. si autem vero de peccatum sine gratia in aliquo esset, perpetuam pœnam haberet.

¶ Ad tertium dicendum, quod non est eadem ratio de pœna sensibili ante mortem & post mortem, quia ante mortem pœna sensibilis consequitur virtutem naturæ agentis, siue sit pœna sensibilis interior, vt febris vel aliquid huiusmodi, siue etiam sensibilis pœna exterior, vt vstio & siue aliquid huiusmodi: sed post mortem nihil aget virtute naturæ: sed secundum iustitiæ diuinæ ordinē tantum, siue in animam separatam in quam constat, quod ignis naturaliter agere nō potest, siue etiam in corpus post resurrectionem, quia tunc omnis actio naturalis cessabit, cessante motu primi mobilis qui est causa omnis motus & alterationis corporalis.

† In Ezech. cap. 8.

¶ Ad quartum dicendum, quòd dolor sensibilis respondet delectationi sensibili, quæ est in conuersione, actualis peccati. concupiscentia autē habitualis, quæ est in originali peccato, delectationem non habet: ideo dolor sensibilis non respondet sibi pro pœna.

¶ Ad quintum dicendum, quod corpora puerorum nō erunt impassibilia ex defectu potentiæ ad patiendum in ipsis: sed ex defectu exterius agentis in ipsa, quia post resurrectionem nullum corpus erit agens in alterum, præcipue ad corruptionem inducendam per actionem naturæ, sed erit actio tantum ad puniendum ex ordine diuinæ iustitiæ, vnde illa corpora pœnā non patientur, quibus pœna sensibilis ex diuina iustitia non debetur. corpora autem sanctorum erunt impassibilia, quia deficiet in eis potentia ad patiendum, & ideo impassibilitas erit in eis dos, non autem in pueris.

ARTICVLVS II.

b Vtrum pueri non baptizati sentiant in anima afflictionem spiritualem.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd pueri non baptizati afflictionem spiritualē in anima sentiant, quia sicut dicit Chrysost. in damnatis grauior erit pœna, quod Dei visione carebunt, quàm quod igne inferni cremabuntur: sed pueri visione diuina carebunt. ergo afflictionem spiritualem ex hoc sentient.

In Math. hom. 33.

¶ 2 Præt. Carere illo quod quis vult habere, nisi afflictione esse non potest: sed pueri vellent visionem diuinam habere: alias voluntas eorum actualiter peruersa esset. ergo cum ea careant, videtur, quod ex hoc afflictionem sentiant. Si dicatur, quòd non affliguntur, quia sciunt se non culpa propria ea esse priuatos.

¶ 3 Contra. Immunitas à culpa dolorem pœnæ non minuit, sed auget. non enim si aliquis non propria culpa exhæredatur vel mutilatur, propter hoc minus dolet. ergo etiam, quamuis pueri non propria culpa tanto bono priuentur, ex hoc eorum dolor tollitur.

F ¶ 4 Præter. Sicut pueri baptizati se habent ad meritum Christi: ita non baptizati ad meritum Adæ. sed pueri baptizati ex merito Christi consequuntur præmium vitæ æternæ. ergo & non baptizati dolorem sustinēt, ex hoc quòd per demeritum Adæ æterna vita priuantur.

¶ 5 Præter. Absentia rei amatæ nō potest esse sine dolore: sed pueri naturalem cognitionem de Deo habebunt, & eadem rōne naturaliter eū diligēt. ergo cum ab eo sint in perpetuum separati, videtur quod hoc sine dolore pati non possint.

Sed contra. Si pueri non baptizati post mortem dolorē interiorem habeant, aut dolebūt de culpa aut de pœna. si de culpa, cum à culpa illa vlterius emundari non possint, dolor ille erit in desperationē inducēs: sed talis dolor in damnatis est vermis conscientiæ. ergo pueri vermem cōscientiæ habebūt, & sic nō esset eorum pœna mitissima, vt in litera dicitur. Si autem de pœna dolerent. ergo cum pœna eorū iuste à Deo sit, voluntas eorum diuinæ iustitiæ obuiaret, & sic actualiter deformis esset, quod non conceditur. ergo nullum dolorem interiorem sentient.

¶ Præter. Ratio recta non patitur, vt

I aliquis perturbetur de eo quod in ipso non fuit vt vitaretur, propter quod Seneca probat, quod perturbatio in sapientē non cadit: sed in pueris est ratio recta nullo actuali peccato obliquata. ergo non turbabuntur de hoc, quòd talem pœnam sustinent, quam vitare nullo modo potuerunt.

Exēpla ad 87. Lucillū.

Respondeo. Dicendum, quod circa hoc est triplex opinio. Quidam enim dicunt, quod pueri nullum dolorem sustinebunt, quia in eis adeo ratio obtenebrata erit, vt non cognoscant se amisisse quod amiserunt, quod probabile non videtur, vt anima ab onere corporis absoluta ea non cognoscat, quæ saltem ratione inuestigari possunt, & etiam multo plura. Et ideo alij dicunt, quod in eis est perfecta cognitio eorum, quæ naturali cognitioni subiacent, & cognoscunt Deum, & se eius visione priuatos esse, & ex hoc aliquem dolorem sentient: tamen mitigabitur eorum dolor, inquantum non propria voluntate culpam

K incurrerunt pro qua damnati sunt: hoc etiam probabile non videtur, quòd talis dolor paruus esse non potest de tanti boni amissione, & præcipue sine spe recuperationis. Vnde pœna eorum non esset mitissima. Præterea, & omnino eadem ratione qua dolore sensibili & exterius affligente non punientur, etiam dolorem interiorem non sentient, quia dolor pœnæ delectationi culpæ respondet. Vnde delectatione remota a culpa originali, omnis dolor ab eius pœna excluditur. Et ideo alij dicunt, quod cognitionem perfectam habebunt eorum, quæ naturali cognitioni subiacent, & vita æterna se priuatos esse cognoscent, & causam, quare ab ea exclusi sunt. nec tamen ex hoc aliquo modo affligentur, quod qualiter esse posset, vidēdum est. Sciendum ergo, quod ex hoc, quod caret aliquis eo quod suam proportionem excedit, non affligitur, si sit rectæ rationis: sed tantum ex hoc, quod caret eo ad quod aliquo modo proportionatus fuit, sicut nullus sapiens homo affligitur de hoc, quod non potest volare sicut auis, vel quia non est Rex vel Imperator,

trum reddit in tertiam, & quartam generationem, in iustitia videtur esse Dei, vt alius peccet, & alius puniatur. Quomodo enim iustum est alium peccare, & aliū peccata luere?

Determinatio præmissarum authoritatum conuenientiam ostendens.

SEd vt ait Hier. ne lex & Prophetæ, i. Exodus & Ezechiel: immo ipse Deus, qui & hic, & ibi locutus est, in sententijs discrepare videantur, attendamus finem illius authoritatis Exodi. Dicto. n. reddam iniquitates patrum in filios: addit his qui oderunt me, per quod euidenter ostendit: non ideo puniri filios, quia peccauerunt patres: sed quia eis

H similes quodam hæreditario malo Deum oderunt. Illud ergo quod in Exodo dominus dicit, sicut Hyeronym. tradit, non id sonat quod multi existimant, nec est simile huic prouerbio. Patres comederunt vuam acerbam &c. Illud enim Exod. Hierony. super Ezechielem, & Augustin. super Psal. 108. Deus laudem meam ne tacueris, de filijs peccata patrum imitantibus accipiendū censent, super quos dicitur Deus reddere peccata patrum, quia punit eos, eo quod imitantur peccata patrum, non quia patres peccauerunt. Non itaque corrigit dominus in Propheta quod ante dixerat in lege; sed quomodo intelligendum sit aperit. Vnde & illos qui praue intelligebant, ar-

G guit, qui dicebant. Patres comederunt &c.

Quare dixerit in tertiam, & quartam generationem, & quare patres tantum commemorat.

VEruntamen si de imitatoribus malorum illud accipitur, quare tertiā & quartam generationem tantum commemorauit, cum in qualibet generatione rei teneantur, qui peccata patrum imitantur? Et quare patres commemorauit, cum & alij omnes mali sint, qui quorumlibet malorum peccata imitantur? Sed ideo patres specialiter nominauit, quia maxime patres filij imitari solent, quos præcipue diligunt. Et tertiam, & quartam generationem ideo cōmemorauit, quia solent parentes interdum tandiu viuere, donec filios tertios & quartos habeant, qui patrum iniquitates videntes, eorum impietatis hæredes per

imitationem efficiuntur. Secundum hunc modum recte intelligitur ad literam, quod in Exodo dicitur.

Quomodo illud Exodi intelligi debeat secundum mysterium.

QVod etiam mystice intelligendum esse ostéditur, B ex eo quòd parabola dicitur. Si enim parabola est, vt ait Hierony. aliud verbis sonat, aliud sensu continet. Vnde aliqui ita edisserunt, Patrem in nobis esse dicunt leuem punctum sensuum scilicet primum motum suggestionis, vel cogitationis. Filium vero, si cogitatio conceperit peccatum, in quo notatur cósensus, & delectatio mulieris. Nepotem, si quod cogitaueris atq; conceperis, opere compleueris, vel complere decreueris, in quo notatur consensus viri, siue patratio peccati. Pronepotem autem si non solum feceris, sed si in eo glorieris, & hęc est quarta generatio. Non quia tres pręcellerint: sed quarta dicitur, quia quarto loco à primo motu, qui est quasi pater, enumerat. Deus igitur primos & secundos motus, idest stimulos cogitationú, quos Gręci propatheis vocant, sine quibus nullus hominum esse potest, non puniet ęternaliter: sed si cogitata quis facere decreuerit, & quę fecerit corrigere noluerit, quę sunt mortalia peccata, & tertia & quarta generatio.

Per quid probetur, quòd primus motus non puniatur æternaliter,

AD probandum vero, vt ait Hieronym. quòd primus pulsus cogitationis nó puniatur ęternaliter à Deo illud de Genesi afferendum est. Cham enim peccauit irridens nuditatem patris, & sententiam non ipse, sed filius eius chanaam ac- C cepit. Maledictus chanaam, seruus erit fratrum suorum. Quę enim iustitia est, vt pater peccauerit, & filius punitus sit? Sed in mysterio illud dictum est.

tor, cum sibi non sit debitum. affligeretur autem si priuare- A tur eo ad quod habédum aliquo modo aptitudinem habuit. dico ergo, q omnis homo vsum liberi arbitrij habens proportionatus est ad vitam æternam consequendam, quia potest se ad gratiam præparare, per quam vitam æternam merebitur: & ideo si ab hoc deficiant, maximus erit dolor eis, quia amittunt illud qđ suum esse possibile fuit. pueri autem nunquá fuerunt proportionati ad hoc, q vitam æternam haberent, quia nec eis debebatur ex principijs naturæ, cum omnem facultatem naturæ excedat, nec actus proprios habere potuerunt, quibus tantum bonum consequerentur: & ideo nihil omnino dolebunt de carentia visionis diuinæ: immo magis gaudebunt de hoc, quòd participabunt multum de diuina bonitate, & perfectionibus naturalibus. nec potest dici, q fuerút proportionati ad vitam æternam consequendam, quamuis non per actioné suá: tamen per actionem aliorú circa eos, quia potuerút ab alijs baptizari: sicut & multi pueri eiusdem conditionis baptizati, vitam æternam consecuti sunt. hoc.n. est superexcedétis gratiæ, vt aliquis sine actu proprio pręmietur: vnde defectus talis gratię non magis tristitiam causat in pueris decedentibus non baptizatis quam in sapientibus, hoc q eis multæ gratiæ non fiunt, quæ in alijs similibus factæ sunt.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in damnatis pro culpa actuali, qui vsum liberi arbitrij habuerunt, fuit aptitudo ad vitam æternam consequendam. non autem in pueris, vt di- D ctum est: & ideo non est similis ratio de vtrisque.

¶ Ad secundum dicendum, q quámuis voluntas sit possibilium & impossibilium, vt in 3. Ethic. dicitur. tamen voluntas ordinata & completa, non est nisi eorum, ad quæ quis aliquo modo ordinatus est, & si in voluntate deficiant homines dolent. non autem si deficiant ab illa voluntate, quæ impossibilium est, quæ potius velleitas quá voluntas debet dici. non.n. aliquis illud vult simpliciter: sed vellet, si possibile foret.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad habendum proprium patrimonium vel membra corporis sui, quilibet est ordinatus: & ideo non est mirum si dolet aliquis de earum amissione, siue pro culpa sua siue aliena eis priuetur. Vnde patet, quòd ratio non procedit ex simili.

¶ Ad quartum dicendum, quòd donum Christi excedit peccatum Adæ, vt ad Rom. 5. dicitur. vnde non oportet, quod pueri non baptizati tantum habeant de malo, quantum ba- E ptizati habent de bono.

¶ Ad quintum dicendum, q quámuis pueri non baptizati sint separati a Deo quantum ad illam coniunctionem, quæ est per gloriam: non tamen ab eo penitus sunt separati: immo sibi coniunguntur per participationem naturalium bonorum: & ita etiam de ipso gaudere poterunt naturali cognitione & dilectione.

EXPOSITIO TEXTVS.

QVod vero in actuali peccato &c. § Sciendum est, q in aliquo peccato possunt notari deformitates plurium peccatorum dupliciter. Aut proprie, & sic in peccato Adæ apparet deformitas superbiæ, gulæ, & inobedientiæ, & A huiusmodi. Aut quasi metaphorice, & sic in eo ostenditur deformitas homicidij, quia seipsum spiritualiter occidit: & fornicationis, quia spiritualiter fornicatus est à Deo recedens: & tamen est vnum solum peccatum, has deformitates ex diuersis circunstantijs habens, speciem peccati ex vltimo fine retinens: & ideo etiam nó oportet, q peccatum originale ex eo causatum sit multa. § Non est putandum grauius fuisse &c. § Contra: homo primus habuit minus impellens ad peccatum quàm sequétes. quanto auté aliquis minori tentatione cadit, grauius peccat. ergo primus homo grauius peccauit cæteris sequentibus.

¶ Præt. Magis malú est quod magis nocet. illud autem peccatú plus cæteris nocuit. ergo peius fuit. Sit dicendum, q contingit aliquod peccatum esse simpliciter leuius altero, quod quátum ad aliquam circunstantiam grauius est, vt supra dictum est, cum de peccato Adæ ageretur, Distinct. 22. eo q peccatum simpliciter grauius esse dicitur, quod ex specie sua grauitaté maiorem habet, vel ex pluribus circunstantijs magis aggrauatur, vel ex vna circunstantia magis actum deformatet. vnde multa alia peccata simpliciter grauiora sunt primo peccato Adæ, tum quia ex maiori cótemptu, tum quia ex sua specie maiorem turpitudiné habent: sed quo ad hanc circunstantiam, q sola exteriori tentatione pulsatus cecidit, grauius est illis peccatis, ad quæ etiam exterior tentatio impellit. Vnde patet responsio ad primum.

D ¶ Ad secundum dicendum, q hoc est per accidens, q tale nocumentum naturæ humanæ intulit, quia.s. fuit primum peccatum qđ naturam humanam vitiauit, & ordinem animę ad Deum interrupit in illo, ex quo omnes homines per coitum generati, naturam humanam traxerunt. quodcunq; aút aliud peccatum fuisset: hoc modo primum etiam similé effectum habuisset, siue fuisset peccatum operis, siue voluntatis, quamuis quidam aliter dicant dicentes: si Adam alio modo peccasset, non incurrisse eum necessitatem moriendi, quia hæc pœna illi tantum culpæ videtur ordinata esse à Deo, cú dixit. Quacunque die comederis &c. Sed in hoc ostenditur etiam si alia peccata cómisisset, q similem pœnam sustinuisset, quasi à minori. grauius est enim præceptú præterire naturalis legis, quo prohibetur illud quod in se est malum, quam præterire præceptum disciplinæ, quo prohibetur quód non est malum, nisi quia prohibitum. § Si vero quæritur: an illud peccatum E primi parentis &c. § Videtur q primi parentes pro peccato non satisfecerint, quia cum bonum sit potentius quam malú, vt probat Dion. 4. cap. de diui. no. si peccato proprio totum genus humanum primi parentes infecerunt, multo fortius satisfactione propria maculam, quam induxerant abstersissent, si satisfecissent. Sed dicendum est, quód primum peccatum interrumpere potuit rectum ordiné humanę rationis in Deum: ratione cuius inducta est necessitas, vt interrumperetur ordo corporis ad animam per mortem, & sic vitium personæ in naturam potuit redundare: sed eius pœnitentia non potuit facere, vt ordo ille non fuisset interruptus, quia quod factum est, pro infecto haberi non potest. non potuit instituere quod peccatum abstulerit quantum ad naturam: sed solum quantum ad personam, quæ a reatu actuali purgabatur per pœnitentiam. non enim potest natura in statum altiorem redu-

cari nisi per id, quod naturam totam excedit: & ideo oportuit ad curationem naturæ, vt esset Deus & homo, qui naturam perfecte curaret. Sed hoc ad tertium librum magis pertinet. Si homo in ea iuste vixerit &c.§ Hoc ideo contingit, quia quàmuis per iustitiã hominis purgetur infectio originalis culpæ, secundum hoc ꝙ ex natura in personã redundat: non tamẽ purgatur quãtum ad ipsam naturam absolute: & ideo pœnæ quæ ipsi naturæ debentur, non remittuntur: quandiu in tali natura infectio maneat, etiam si centies moreretur homo, & in pristinum statum resurgeret. semper enim manente infectione naturæ, manet obligatio ad pœnam.

DISTINCTI XXXIIII.

A

Quæ de peccato animaduertenda sint.

POst prædicta de peccato actuali diligenti indagine, quędã consideranda sunt, s. quę fuerit origo, & causa primi peccati, vtrum res bona, an res mala: postea in qua re sit peccatum.*. Deinde quid sit peccatum, & quot modis fiat, & de differentia ipsorum peccatorum.

c Quæ fuerit origo & causa peccati prima.

CAusa & origo prima peccati res bona extitit, quia ante primum peccatũ non erat aliquid mali vnde oriretur. Cum enim originem & causam habuit, aut ex hoc bono, aut ex malo habuit. Sed malum ante nõ erat. Ex bono igitur ortum est. Prius enim in angelo ortum est peccatum, & postea in homine. Et quid erat angelus nisi bona natura Dei? Non ex Deo ortum est malum quod fuit in angelo, non ex alio quàm ex angelo, ex bono igitur ortum fuit. Vnde Augult. in responsionibus contra Iulianum hęreticũ, qui dixerat. Si ex natura peccatum est tunc mala est natura, ait. Quæsiui vt si potest respondeat, manifestum est ex voluntate mala tanquàm ex arbore mala, fieri omnia opera mala, tanquàm fructus malos: sed ipsam malam voluntatem: vnde dicit exortam, nisi ex bono? Si enim ex angelo, quid est angelus nisi bonum opus Dei? Si ex homine, quid erat ipse homo nisi bonũ opus Dei? Immo quid erant hęc duo antequã oriretur

DISTINCT. XXXIIII.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam determinauit de peccato originali, quod à primis parentibus in posteros transit per carnis originem: hic incipit determinare de actuali, quod à parentibus in posteros transit per imitationem operis. Et diuiditur in partes duas. In prima, determinat de peccato actuali quantum ad rationem mali. In secunda, determinat de eo ex parte actus, in quo deformitas fundatur, per quàm malum dicitur esse actuale peccatum. ibi §Post hoc videndum est quid sit peccatum &c.§ Prima diuiditur in duas. In prima determinat de malo veritatem ostendẽs. In secunda excludit quãdam obiectionem. §Vt in hoc autem quod dictum est &c.§ Circa primum tria facit. Primo dicit de quo intendit. Secundo prosequitur suũ propositum. ibi §Causa & origo primi peccati &c.§ In tertia epilogat, quæ dicta sunt. ibi §Ex his aperitur, ꝙ primos & secundos &c.§ Prima diuiditur in duas. In prima inquirit causam mali. In secunda subiectum eius. ibi §Ostensa origine mali &c§ Circa primum duo facit. Primo ostendit primam causam propriam mali culpæ, quæ extra genus mali est. Secundo, ostendit causam proximam, quæ est quasi vniuoca in eodem genere. ibi §Mala autẽ voluntas &c§ §Ostensa origine mali &c§ Hic inquirit subiectum mali. Et primo ostendit, ꝙ subiectum mali est bonum. Secundo ex hoc inducit quandam conclusionem. ibi §Ex quo colligitur nihil aliud &c.§ Tertio ostendit in hoc regulam artis dialecticæ fallere. §Ideoque in his contrarijs.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quinque quæruntur.

Primo. An malum sit.
Secundo. Quid est malum.
Tertio. Si bonum est causa mali.
Quarto. Si malum est in bono, sicut in subiecto.
Quinto. Si per malum totum bonum corrumpitur.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum malum sit.

1. par. q. 48. art. 1. Et Mal. q. 1. art. 1. Et cont. 3. c. 7. 8. & 9.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd malum non sit: omne enim quod est, vel est existens, vel est in existentibus, quia vel est substantia vel est accidens, sed malum neque est existens neq; in existentibus, vt probat Diony. 4. cap. de diuin. nomin. ergo malum non est.

¶ 2 Præt. Omne quod esse dicitur, vel est ens rationis vel est ens naturæ. omne autem quod est ens rationis, vel est existens vel non existens. ergo quod non est existens, neq; non existens nullo modo potest dici esse: sed malum distat ab existente, & adhuc plus distat a non existente, vt Dion 4. c. de diu. no. dicit. ergo nullo modo potest dici malum esse.

¶ 3 Præt. Deus præhabet in se omnem affirmationem & negationem, vt in lib. de mystica theologia dicit Diony. oportet enim omnium positiones in eo ponere, & adhuc omnium negationes in eo negare: sed malum nullo modo præexistit in Deo. ergo malũ neq; est affirmatio neque negatio: sed inter affirmationem & negationem nihil est medium. vt in 4. Meta. probatur. ergo malũ nullo modo est.

Cap. 1. † De nup. & com. c. 28. Tex. 16.

¶ 4 Præt. Quæcunq; posito seipsam destruit, impossibile est eam poni, sicut qui negat veritatem ponit veritatem esse, vt dicit Aug. & Ansel. & qui negant demõstrationem ponunt demonstrationem esse, vt in 4. Meta. dicitur. sed malum destruit seipsum, vt in 4. Ethicorum dicitur. ergo malum non est.

Augu. soliloq. lib. 2. Anselm. de ver. c. 2. Tex. 27.

¶ 5. Præt. Vnusquisq; artifex prouidus à suo opere propellit malum quantũ potest: sed diuina prouidentia omnia reguntur, vt in primo lib. habitũ est. ergo cum Deus sit omnipotens, ab vniuerso malum omnino expellitur. ergo malum * nõ est.

Cap. 10. * D. c 143.

Sed contra. Sicut appetitus non est nisi boni: ita fuga non est nisi mali: sed multa sunt quæ secundum rectam rationem fugiuntur. ergo malum est.

¶ Præt. Nihil discrete prohibetur neq; punitur iuste nisi malum: sed constat prohibitiones discretas multas esse & punitiones iustas. ergo constat malum * esse.

* D. 835.

Respondeo. Dicendum ꝙ Philosophus in 5. Meta. ostendit, ꝙ ens multipliciter dicitur. vno. n. modo dicitur ens quod per decem genera diuiditur, & sic ens significat aliquid in natura existens, siue sit substantia vt homo, siue accidens vt color. Alio modo dicitur ens, quod significat veritatem propositionis, prout dicitur, quòd affirmatio est vera quando significat esse de eo quod est, & negatio quando significat non esse de eo quod non est, & hoc ens compositionem significat, quam intellectus componens & diuidens * adinuenit. quæcunq; ergo dicuntur esse entia quantum ad primum modum, sunt entia quantum ad secundum modum, quia omne quod habet naturale esse in rebus, potest significari per propositionẽ affirmatiuam esse, vt cum dicitur: color est, vel homo est. non autem omnia, quæ sunt entia quantum ad secundum modũ, sunt entia quantum ad primum, quia de priuatione vt de cæcitate, formatur vna affirmatiua propositio, cum dicitur: cæcitas est, nec tamen cæcitas aliquid est in rerum natura: sed est magis alicuius entis remotio: & ideo etiam priuationes & negationes dicuntur esse entia, quantum ad secundum modum: sed non quantum ad primum. ens autem secundum vtrunq; illorum modorum diuersimode prædicatur, quia secundum primum modum acceptum, est prædicatum substantiale, & pertinet ad quæstionem quid est: sed quantum ad secundum modum, est prædicatum accidẽtale, vt Com. ibidem dicit. & pertinet ad quęstionem, an est. sic ergo accipiendo ens secundo modo dictum, prout quæstio quærebat, simpliciter dicimus mala esse in vniuerso. hoc enim & experientia docet, & ratio ostendit, quia vt Dio. probat 4. cap. de diui. no. malum nihil aliud est, nisi bonum imperfectum. Si autem nullum bonum esset in aliquo diminutum, omnia bona æqualia essent, & sic pulchritudo vniuersi deperiret, quæ ex gradibus bo-

Tex. 14. * D. 546.

nitatis

nitatis colligitur: periret etiam ordo essentialis causarum in partibus vniuersi, secundum quod nobiliora in minus nobilia influunt. In idem etiam rediret inconueniens, si poneretur, quod nulla res perfectione sibi debita carere posset, quia tunc esset æqualis stabilitas bonitatis in omnibus entibus, nec essent omnes gradus bonitatis impleri si non essent quædam bona, quæ suis perfectionibus priuari nō possent, & quædam suis perfectionibus priuabiles propter distantiam à summo bono.

in eis mala voluntas, nisi bonum opus Dei, & bona & laudanda natura? ergo ex bono oritur malum, nec fuit vnde oriri posset nisi ex bono. Dico ergo quia voluntatem malā nullum malum præcessit: sed ex bono originem habuit. Hic aperte docetur primā causam & originem mali, bonā fuisse naturam, & nihilominus ostenditur cuius peccati fuerit causa, scilicet malæ voluntatis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod Dion. accipit existens secūdum primum acceptionem entis. & per hunc modum, malum non est existens, neque in existentibus, quia neq; ipsum est natura quædam in vniuerso: neque est aliquid in existente, sicut pars perfectionis eius, sic enim procedunt suæ probationes, quibus sigillatim ostendit in nullis existentibus, sicut priuationes in subiecto, vt cæcitas in oculo.

¶ Ad secundum dicendum, quod Dion accipit non existens illud, quod nullo modo est, & ab hoc quidem magis distat malum, quam etiam ab existente, quia in existente malum est tanquam in subiecto, quamuis ipsum malum, in se non sit existens: sed a non existente magis absistit, quia simpliciter non existens, non potest priuationis subiectum esse: nec etiā ipsa priuatio est absolute non existens: sed est nō existens in hoc, quia priuatio est negatio in subiecto, vt in 4. Metaph. dicitur. Tex. 5. Cæcitas autem nihil aliud est, quàm negatio visionis in eo quod natum est videre.

¶ Ad tertium dicendum quòd quàmuis negationes omnium creatorum in Deo verissime sint propter eius excessum: tamen nulla priuatio in eo est, quia nihil est natum habere quod non habeat. malum autem dicitur esse secundo modo dicendi ens sicut negatio. non quidem absoluta: sed quæ est priuatio, aliter omnia mala essent, quia nihil est à quo aliquid negari non posset.

¶ Ad quartum dicendum, quod Philosophus non dicit simpliciter, quod malum se ipsum destruat: sed quod malum si integrum & perfectum sit, seipsum destruit: D.837. quia non potest esse malum integrum nisi corrumpatur omne bonum, corrumpitur illud ens quod mali subiectum esse potest. subiecto autem corrupto etiam priuatio, quæ in subiecto erat esse desinit. vnde ex hoc efficaciter concluditur, quod summum malum esse non possit, non autem absolute, quod non sit malum.

¶ Ad quintum dicendum, quod prouidus artifex non expellit ab opere suo malum, nisi saluata conditione sui operis. cum autē quædam sint res à Deo creatæ, de quarum conditione est, vt defectum malitiæ incurrere possint, vel in alia inducere, si simpliciter malum ab eis prohiberetur, destrueretur operis eius conditio: & ideo decet vt mala facere permittat, quorum tamen auctor non est. de hoc in primo libro dictum est.

ARTICVLVS II.

b Vtrum malum sit quoddam ens positiuum.

.p.q.48. art.2. AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd malum sit ens, sicut natura quędam primo modo accipiendi ens, vt ea quæ positiue aliquod prædicant. Omne enim genus est natura quædam, quoniam non entis non sunt, neq; species neq; differentiæ, vt Philosophus dicit, cum tamen omne genus in species per differentias diuidatur: sed bonum & malum, sunt genera aliorum, vt in prædicamentis dicitur. ergo malum est aliquid positiue prædicans.

¶ 2 Præt. Omne contrarium est natura quædam, quia contraria in eodem genere sunt, & nihil est in genere, vt species nisi sit natura quædam: sed bonum & malum sunt contraria, vt in litera dicitur. ergo malum est natura quædam.

¶ 3 Præt. Omnis differentia quæ constituit speciem, est aliquid positiue prædicans: sed bonum & malum sunt differentia in prima specie qualitatis, constituentes diuersas species habitus. ergo malum aliquod positiue prædicat.

A ¶ 4 Præt. Nihil pugnat aut corrumpit nisi agendo: nihil autem agit nisi habeat naturam aliquam. cum ergo malum corrumpat bonum, & pugnet contra illud, videtur quòd malum sit naturam quandam habens.

¶ 5 Præt. Omne quod corrumpit, generat aliquid, quia corruptio vnius est generatio alterius, vt in primo de generatione dicitur. sed mali est corrumpere, vt Dion dicit 4. de cap. de diui. nomin. ergo eius est etiam generare: sed nihil generat nisi habens naturām aliquam, quam † Cap.23. generatio tradat. ergo malum est naturam aliquam habēs.

Quòd mala voluntas secundaria causa fuit malorum.

MAla autem voluntas illa angeli, & hominis, causa est etiam malorum subsequentium, scilicet malorū operum, & malarum voluntatum. Vnde Aug. in Ench. Nequaquàm B dubitare debemus, rerum bonarum, quæ ad nos pertinent, causam non esse nisi bonitatem Dei.

Sed contra. Omne quod est à primo bono, bonum est, cum ex hoc omnia bona sint, quòd ab eo sunt, vt in libro de hebdomadibus Boetius dicit: Cap. 10. sed omnis natura à Deo est, qui est summum bonum. ergo malum non est natura aliquà, vel ens aliquod positiue dictum.

¶ Præt. Nihil appetit suum contrarium: sed omnis natura appetit bonum, quia vnumquodque appetit suspius perfectionem. ergo cum malo sit bonum oppositum, malum non erit ens, naturam aliquam habens.

Respondeo. Dicendum, quod Auic. in sua Metaph. ponit Trac. 9.c.6. perutilem diuisionem quandam mali, quæ ex verbis eius colligi potest. dicit enim, quod malum dicitur aliquid dupliciter: vel per C se, vel per accidens: per se malum dicitur ipsa priuatio perfectionis, qua aliquid malum est, quod etiam a quibusdam malum abstracte sumptum dicitur. hoc autē est duplex, quia illa priuatio vel est priuatio perfectionis, quæ est necessaria inesse primo rei, & ista priuatio in omnibus est malum, vt priuatio pedis & manus & huiusmodi vel est priuatio alicuius perfectionis secundæ, sicut priuatio geometriæ & huiusmodi: & talis priuatio, non semper cuilibet est malum: sed ei tantum qui ad eam habendam operam dedit, vel eam habere debet. malum autem per accidens est duplex, vel id quod est subiectum talis priuationis, vel id quod talem priuationem in altero causat, & vtrunq; istorum est malum concretiue sumptum. Illud autem quod est subiectum priuationis potest accipi quadrupliciter, quia vel est actio, vel habitus, vel passio vel substātia. Actio quidem, si priuationem debiti finis, & debitæ circunstan D tiæ habeat, rationem mali culpæ habebit, & quia ex similibus actibus, similes habitus generantur: inde contingit, quod habitus ipsi, qui ex talibus actionibus relinquuntur, mali sunt, sicut habitus vitiorum. passio autem priuationem habet, per quam aliquid in patiente corrumpitur, & talis passio malum pœnæ dicitur, vel defectus naturæ in illis, in quibus nō potest esse culpa, nec etiam pœna esse: & quia nullum accidens, potest esse subiectum alicuius quod priuatiue vel positiue dicatur, nisi gratia substantiæ, quæ ei subiicitur: ideo oportet, quod vlterius intelligatur subiectum huius priuationis, quæ per se malum est, substantia esse secundum quod dicitur homo malus, & anima mala. Si autem dicatur malum per accidens, quia causat talem priuationem, hoc potest esse dupliciter, quia causa priuationis debitæ perfectionis, vel est ex parte materiæ, quæ est indisposita ad perfecte recipiendam virtutem agētis, sicut est defectus in monstris, & in alijs quæ ex defectu mate E riæ contingunt. aut est ex parte agentis, & hoc contingit dupliciter, quia vel agens est coniunctum agenti, in contrarium perfectionis debitæ, sicut ignis adurens, & gladius secans. Et ex hoc sequitur malum, quod dicitur pœna sensus in sentientibus, in quibus culpa & pœna esse possunt, quia tale agens quod priuat perfectionem debitam, eo quod coniunctum est, sentitur, aut est agens non coniunctum, impediens influentiam causæ perficientis, sicut dicuntur nubes malæ, inquantum impediunt lumen solis, ne ad nos perueniat, & quia talis causa nō sentitur ex ipsa perfectionis subtractione, cum non tollat perfectionē agendo in id quod priuatur, sed magis impediendo agentem, ex hoc quòd perfectionem subtrahit, cum remota sit. sed forte sentit: alio modo per accidens, sicut quia nubes videntur. Ideo malum quod ex hoc sequitur, non dicitur pœna sensus, sed pœna damni: in illis tamen, quæ pœnæ susceptiua sunt in malis. ergo hoc modo dictis, est talis ordo, quod id quod est

per se malum primo dicitur, & omnia alia per relationem ad id, & secundum gradum, tenet malum per accidens, quod est subiectum mali, quod dicitur malum ex hoc, quòd priuationem, quæ per se malum est, in se habet. & in tertio gradu est, id quod dicitur malum per accidens, sicut causa inducens malum. hoc enim non habet in se, de necessitate priuationem: sed facit aliquid esse priuationem habẽs. vnde primũ dicitur absolute malum, & secundum in ordine ad primum, & tertiũ io ordine ad secondum. Dicendum. ergo, ꝙ malum nominat non ens. vnde illud quod per se malum est, nõ ponit aliquid: sed dicitur esse vt priuatio. malum vero quod est subiectum priuationis, est aliquid positiue: sed non ex eo quod malum, sicut oculus est aliquid: sed non ex eo quod cæcus est, quia cæcitas non est in eo, nisi vt negatio visionis. Quòd autem dicitur malum, vt causa mali, in se quidem consideratum est aliquid: sed in ordine ad effectum, ratione cuius malum dicitur, etiam priuatiue dicitur. Dicitur enim malum ex hoc, quòd priuationem inducit, & sic etiam ratio non entis, in ipsum redundat causaliter, sicut & ratio mali. G H

Malarũ vero ab immutabili bono, deficientem boni mutabilis voluntatem, prius angeli, postea hominis, hoc primum est creaturæ rationalis malum, idest prima priuatio boni. Ecce habes primam voluntatem boni mutabilis, idest angeli vel hominis, deficientem ab immutabili bono, idest à Deo, causam esse malarũ rerum ad nos pertinẽtium, quia causa est tam peccatorum quàm pœnarum, quibus præmitur humana natura. Prima igitur origo, & causa peccati bonum fuit, & secunda malum, quod ortum est ex bono.

¶ Ad primum. ergo dicendum, quòd genus dupliciter potest accipi. Vno modo proprie, prout * prædicatur de pluribus in eo quòd quid est, & sic neque bonum, neque malum sunt genera, quia sunt de transcendentibus, quia bonum & ens conuertuntur. Alio modo communiter, vt genus dicatur, omne id quod sua communitate multa ambit & continet, & sic bonum, & malum dicuntur genera omnium contrariorum, quia vt in primo Physicorum dicitur. omnia contraria, hoc modo se habent, quòd alterum est nobilius & alterius vilius, ita quòd vilius priuationem in se includit, sicut nigrum in respectu ad album, & frigidum in respectu ad calidum, propter quod in primo de Gener. dicitur, quòd frigus est priuatio caloris: & per hunc modum semper alterum contrariorum pertinet ad bonum, & reliquum ad malum: vnde I etiam Pythagoras ponebat duos ordines rerum, vnum boni sub quo colligebat omnia perfecta, vt dextrum, triangulum, æquilaterum & similia, & alterum mali sub quo ponebat omnia, quæ imperfectionem implicant, vt sinistrum, fœminam, & huiusmodi.

* D.67 [?] · Tex. 81. · Tex. 18.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si consideretur malum, per se siue in abstracto: sic malum opponitur bono vt priuatio, si autem consideratur malum per accidens, sicut est in actione vel in habitu, sic opponitur bono vt contrarium, vt prodigalitas liberalitati, & timiditas fortitudini.

¶ Ad tertium dicendum, quòd malum per se, vel abstracte sumptum non est differentia specifica. sed malum per accidens, vel concrete acceptum. omnia enim moralia ex fine K speciem consequuntur: ex ordine autem ad finem debitum, specificatur bona actio, & bonus habitus: ratione cuius bonum differentia specifica ponitur habitus, & actionis moralis. Mala vero actio specificatur ex ordine ad finem indebitum, cui admiscetur priuatio huis debiti, ex quo ratio mali incidit. vnde patet, quòd non sola priuatio specificat malum habitum & actionem. sed positio ordinis ad finem quendam, cum priuatione debiti finis: & sic patet, quòd malum, secundum quòd differentia, non est malum per se: sed per accidens vel concretiue sumptum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd malum potest intelligi corrumpere dupliciter, vel formaliter, vel effectiue. sicut enim formaliter albedo facit album: ita etiam formaliter priuatio priuat, & corruptio corrumpit: malum vero per se sumptum, est ipsa priuatio vel corruptio. vnde non sequitur, quod sit ens positiue dictum, quia non priuat, & corrumpit agendo. Si autem sumatur effectiue sic non potest intelligi, de malo per se vel abstracte sumpto, quia priuatio nihil efficit: sed oportet, F vt sumatur de malo per accidens, quod est subiectum & causa mali, & hoc quidem efficit aliquid non quidem, inquantum priuatum est: sed inquantum est quoddam ens quod agere potest: & ideo dicit Dionysius. quòd malum nihil agit, nisi virtute boni, & ipsum bonum non posset impugnare, nisi ex boni virtute: nihil enim prohibet vnum bonum alterius contrarium esse, vt calor frigoris.

De dini. nomi. cap. 4.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ corruptio & generatio, quamuis semper coniungantur: non tamen sunt idem per se, sed per accidens quod patet ex earum terminis, ex quibus motus & mutationes specificantur, terminus enim generationis est forma, quia est mutatio ad esse: terminus vero corruptionis est priuatio, quia est mutatio ad non esse. forma autem vnius, est priuatio alterius, vt forma ignis & priuatio aeris, sunt quidem idem subiecto: sed differunt ratione: & ideo etiam illud quod corrumpit & generat, non ex eodem habet, ꝙ generat & corrumpit, sed ex eo quòd formam suam inducit generat, & sic inquantum ens generat, ex eo autem, H ꝙ forma sua necessario coniungitur priuationi alterius formæ, corrumpit. vnde patet, quòd in eo, quòd priuationem habet, vel nõ ens est, aliquid corrumpit. & propter hoc Dion. dicit, quòd boni est per se loquendo generare & saluare, & mali & corrumpere. vnde non sequitur, quòd malum in eo, quòd malum est, aliquid sit.

d In qua re sit peccatum, an in bona, an in mala, & dicitur quia in bona tantum.

Ostensa origine mali, superest videre in qua re sit malum, scilicet an in re bona, an in re mala. Qui recte acuteque sapit, non nisi in bono malum esse intelligit, idest in natura bona. Malum enim est corruptio, vel priuatio boni. vbi autem bonum non est, non potest non esse priuatio, vel corruptio boni. Peccatum igitur non potest esse, nisi in re bona. Sicut enim morbis ac vulneribus corrumpun-

ARTICVLVS III.

c Vtrum bonum sit causa mali.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd mali causa bonum esse non possit. Boni enim vt dicit Diony. est saluare & producere: sed malum est corruptio quædam. ergo mali causa bonum non est.

1. par. q. 49. artic. 1. Et cont. 3. c. 10 Et Mal. q. 1. artic. 3. Tex. 8.

I ¶ 2 Præt Vnum oppositorum, non est causa alterius nisi per accidens, sicut frigidum quodammodo calefacit, vt in 8. Phys. dicitur. sed malum non tantum habet causam per accidens: sed per se, quia quod est per accidens, est vt in paucioribus, malum autem videtur esse, vt in pluribus. ergo oportet, quòd prima causa mali sit malum.

¶ 3 Præt. Omnis effectus causæ secundæ reducitur in causam primam; sed omne bonum est effectus causæ primę. si ergo aliquod malum ab aliquo bono causatur: tunc causa prima quæ Deus est, mali causa erit, & sic aliquo modo malus esset Deus, quod est absurdum.

¶ 4 Præt. Oportet vt effectus sequatur, conditionem suæ causæ. sed omne malum defectiuum est. ergo oportet, ꝙ in causa eius aliquo modo defectus sit. aut ergo est in ea defectus in actu, aut in potẽtia. si defectus in actu, omne autem quod deficit in actu, malum est. ergo causa mali non erit bonum sed malum, nec hoc erit primum malum, cuius causam quærimus. Si autem defectus est causa in potentia tantum, id autem quod est in potentia tantum non sufficit, vt educat aliquid in actu, quia in 2. Phys. dicitur, ædificatio in actu est causa ædificati in actu, & ædificatio in potentia est causa ædificari in potentia. ergo ex tali causa malum actu oriri non poterit. Tex. 38.

¶ 5 Præter. Diony. dicit in 4. cap. de diui. nomin. quòd malum non habet causam: sed quod a bono causatur habet causam, ergo malum non est ex bono.

Sed contra. Quicunque facit aliquid, ad quod alterum de necessitate consequitur, etiam illius causa est: sed res bona est causa alicuius boni, ad quod malum consequitur, ex eo quòd ex illius aduentu alterum bonum priuatur: sicut patet in igne adurente, qui formam suam inducens formã rei adustæ tollit, & tamen vtraque forma bonum quoddam est. ergo bonum est causa mali.

¶ Præt.

¶Præterea. Omne quod est per accidens, reducitur ad per se: sed malum non causat nisi per eccidens, quia non agit nisi virtute boni, vt Dionysius dicit. ergo oportet, vt causalitas mali in bonum reducetur: sicut in primam causam. A

Respondeo. Dicendum, quòd nihil agit, nisi secundum quod est in ectu nihil euté est in ectu: nisi secundum quòd formam † Cap. 15. vel perfectionem aliquam hebet. vnde oportet, quòd omne quod agit, agat inquantum perfectum est, & ita inquantum est bonum, cum omne perfectum, inquantum huiusmodi bonum sit intentio autem cuiuslibet agentis, est similitudinem suam in eltero efficere: & ideo id quod est, per se intentum ab agente est, quo aliquod bonum efficiatur. vnde bonum per se causem habet: sed defectus incidit, præter intétionem agentis, hoc autem contingit tripliciter. eut ex parte eius, quod intentum est eb egente, quod eum non compatiatur secum, quendam aliam perfectionem, excludit eam, vt paret in generatione neturali. Ignis enim intendit formem suam, in materiem inducere: sed quia formæ ignis. non compatitur formam ecris, inde sequitur præter intétionem agentis priuetio formæ aeris: eut ex parte materiæ recipientis ectionem, quæ indisposita est, ed consequendem perfectionem, quam agens intendit inducere, vt petet in netualibus in partibus monstruosis, & in artificialibus in ligno nodoso, quod non dirigitur ad actionem ertificis vnde remanet artificiatum aliquem delectum hebens. aut ex parte instrumenti, vt petet in claudicatione, quia à virtute gressiua sequitur gressus distortus propter curuitatem cruris. Malum autem culpæ ex duobus * D.242. horum modorum contingere potest, scilicet vel ex perte * eius quod intentum est. vel ex parte instrumenti. ex defectu enim materiæ, culpæ malum non accidit, quia operationes morales non sunt fectiones, vt per eas aliquid in materia con Cap. 2. stituetur, vt in 6. Ethic. dicitur, sed sunt actiones in ipsis agentibus permenentes, & eos perficientes eut corrumpentes, in omnibus enim peccatis, quæ per deliberationem retionis procedunt, malum incidit ex parte eius quod intentum est: sicut enim in naturalibus, non possunt esse duæ formæ substantiales vltimæ ectu, perficientes eendem partem materiæ: ite D non possunt esse duo vltimi fines volunteis. vnde sicut agens naturale, ex hoc quod inducit vnem formam causat defectum alterius formæ: ita etiam voluntas, ex hoc, quod alicui tanquàm vltimo fini inhæret, quòd debitus sibi finis non est, auertitur fine vltimo sibi debito, in quo completur ratio mali culpæ. præter intentionem voluntatis. peccata vero, quæ præter deliberationem rationis procedunt, vt primi motus, incidunt ex defectu instrumenti, i. inferiorum virium, quæ sunt sicut instrumenta voluntatis aut retionis: sicut patet in primis motibus. sic ergo patet, quod eo modo quo malum eeusam hebere potest, bonum efficiens causa mali est, scilicet per eccidens. non eutem id quod est perfectum & summum bonum: quod petet per similitudinem in agentibus naturalibus, in quibus inuenitur aliquod egens vniuersale, & aliquod agens particulare. Agens particulare, quod habet ectionem determinatam ad vnam formam, sicut est cause formæ illius, ita est causa priuationis formæ alterius, vt patet in igne vel aqua: sol autem eum sit causa agens vniuersaliter ed omnem formam inferiorem corporalem, non est causa priuationis formæ, nisi per suã elongationem, vt dicitur in secundo de Generatione. Simili- Tex. 56. 57. 58. ter etiã illud, quod est bonum perticulare, causando aliquod bonum deorminatum, excludit bonum alterum, quod non se eum illo compatitur. bonum eutem completum, quod vniuersaliter omnis boni causa est, non est ceusa defectus alicuius boni, neque etiam per suam ebsentiam, quie ipsum, quantum in se est, semper præsens est, vicissitudinem non patiens absentiæ & præsentiæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod boni effectus, per se est saluare & producere: sed etiam corruptio, vel priuatio potest esse per eccidens effectus boni, vt dictum est.

tur corpora, quæ vt ait August. in Enchirid. Sunt priuationes eius boni quod dicitur sanitas. Ita & animorum, quæcunq; sunt vitia, naturalium sunt priuationes bonorum. Quid est enim aliud quod malum dicitur, nisi priuatio boni? Bonum enim minui malum est, quàmuis quan B tumcunq; minuatur necesse est, vt aliquid remaneat si adhuc natura est. Non enim consumi potest bonum, quod est natura, nisi & ipsa consumatur. Cum vero corrumpitur, ideo malum est eius corruptio, quia eam qualicunq; priuat bono. Nam si nullo priuat bono, non nocet. Nocet autem, adimit ergo bonum: Quàmdiu itaq; natura corrumpitur, idest ei bonum quo priuetur. Ac per hoc nullum est, quod B dicitur malum si nullum sit bonum: sed bonum omnino carẽs malo, integrum bonum est. Cũ vero inest malum vitiatum, vel vitiosum bonum est, nec malũ vnquã potest esse vllum, vbi est bo-

¶Ad secundum dicendum, quòd bonum in toto vniuerso contingit vt in pluribus. malum autem vt in paucioribus, plures enim sunt partes vniuersi, in quibus malum naturæ eccidere non potest, scilicet superiora corpora, quàm illæ in quibus malum naturæ accidit, scilicet inferiora corpora, in quibus etiam malum naturæ, vt in paucioribus est, quia causæ naturales non deficiunt à suis ordinatis effectibus, nisi in minori perte. Similiter etiã est in voluntarijs, si eccipietur completa causa, quæ est voluntas per habitum perfecta, quia hæc eb ectu virtutis, vt in minori parte deficit. voluntes autem, nondum, per habitum perfecta, est incomplete causa, quia se ed vtrumlibet hebet, & sicut mele pluribus modis contingant quam bone, ite in pluribus flectitur in mala quàm in perfecte bona. In nullo enim voluntas hoc modo deficit, vt saltem in aliqua bona non conuertatur, quia malum si perfectum sit seipsum destruit, vt in 4. Ethico. dicitur. Cap. 10.

¶ Ad tertium dicendum, quod ceuse secunda hebet per se effectum, secuodum quod est sub causæ prima: & ideo talis effectus, qui per se est eius, in causam primam reducitur: sed si sit aliquis defectus eius per eccidens, inquãtum exit ab ordine causæ primæ, non oportet quod effectus ille in causam primam redu C cetur, sicut patet in crure claudicante, quicquid enim de retione gressus est in claudicetione, totum efficitur mediante crure a virtute gressiua: sed crus inquantum est improportionatum virtuti gressiuæ inducit deformitatem, quæ est in claudicetione: vnde non oportet, quod talis deformitas sit effectus virtutis gressiuæ: ite etiam bona particularia non sunt causæ per accidens eliquorum defectuum: nisi secundũ quod deficiunt à pfectione summi boni. vnde non oportet, quod defectus illi, qui consequunt, in summum bonum, sicut in causam reducitur.

¶ Ad quartum dicendum, quod in voluntate creata inuenitur duplex defectus. Vnus qui est potentialis causa mali. s. ex nihilo: ex hoc. n. quod ex nihilo est, po est deficere peccando, secundum vertibilitatem electionis: non tamen iste defectus est actualis causæ mali, quia sequeretur quod voluntes semper deficeret: sicut etus claudum semper claudicat. Alius autem est defectus D actualis, secundum quòd actu deficit, & quicquid procedit ab ipsa, prout sub defectu stet, totum est malum. illius eutem defectus, qui est in actu voluntatia, non oportet quod sit causa aliquis alius defectus, in voluntate præexistens ectu, quia sic in infinitum iretur: sed ipsamet voluntas secundum se considerata illius defectus ceusa est. Ille. n. defectus in voluntate est, secundum quod voluntas ad aliquid aliquo indebito modo conuertitur. Huius eutem quod est conuerti ed bonum creatum indebito modo, voluntas dominiũ hebet, quia ad vtrumlibet libera est, non enim est simile de voluntate & egente naturali. agens. n. naturale est determinatum ad vnum ex sue netura. vnde non potest esse causa ectionis inordinatæ: nisi per hoc quod aliquis defectus in ipso agente est. voluntas eutem non est determinata ad vnum: sed seipsam determinet, secundum quod huic vel illi edhæret, & in tali edhæsione primum malum voluntatis consistit: vnde primi meli culpæ, quod est in ectu E voluntetis, res bona. s. voluntas causæ est: sed per eccidens, vt dictum est, secundi autem mali quod est in actu exteriori ipsa voluntas iam male per interiorem actum causa est.

¶ Ad quintum dicendum, quòd melum non hebet causam per se: sed per accidens, vt dictum est. & hoc Dion. intendit, & sic per accidens bonum mali ceusæ esse potest.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum malum sit subiectiue in bono.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd malum non sit in bono sicut in subiectu. Sicut enim dicit Dion. 3. cap. de diui. nomi. malum, neque est existens, neque in existente: sed proprijssime dicitur esse in altero, quod est in eo sicut in subiecto. 1. per. q. 48. articul. 3. Et Mal. q. 1. ar. 2. Et cont. 3. cap. 11.

subiecto. ergo existens non est subiectum mali: sed omne bonum est existens. ergo malum nō est in bono sicut in subiecto.

¶ 2 Præt. Malum se habet ad bonum, sicut non ens ad ens: sed ens non est subiectum non entis, quia simul esse non possunt. ergo nec bonum est subiectum mali.

¶ 3 Præter. Nullum contrarium est subiectum sui cōtrarij: sed bonum & malū sunt contraria. ergo bonum non est subiectum mali. prima patet ex hoc quod 1. Tex. 66. 67. Physic. dicitur, quòd subiectum neutrum contrariorum est. Si dicatur, quòd regula ista fallit in his contrarijs, quæ sunt bonum & malum. vt in litera dicitur.

num nullum. Vnde res mira conficitur, vt quia omnis natura inquantum natura est, bonum est, nihil aliud dici videatur, cum vitiosa natura, mala natura esse dicitur, nisi malum esse, quod bonum est, nec malum esse, nisi qđ bonum est. Hac contextione, vel ostensione euidenter insinuatur, malum non posse esse, nisi in re bona. Vbi etiam licet absurdum videatur manifeste dicitur esse malum quod bonum est.

¶ 4 Contra. In posteriori semper prius includitur: sed prima oppositio est affirmationis & negationis. ergo affirmatio & negatio includitur in omnibus contrarijs: sed affirmatio & negatio non possunt esse simul vera. ergo nec aliqua contraria: subiectum autem simul est, cum eo cuius est subiectum. ergo bonum mali subiectum esse non potest.

¶ 5 Præt. Illud quod est per se subiectum alicuius, est etiam Tract. 1. c. 1 per se causa eius, quia sicut dicit Auic. subiectum est in se cōpletum præbens alteri occasionem essendi: sed malum non causatur per se ex principicijs boni. ergo bonum, non est vniuersale, & per se subiectum mali.

Sed contra. Omne quod est subiectum est ens: sed omne ens inquantum huiusmodi bonum est, quia ens & bonū conuertuntur. ergo oportet, ꝙ subiectum mali sit bonum.

Tex. 19. ¶ Præt. Philosophus dicit in 9. Metaphy. ꝙ non est præter res malum, esset autem præter res si in rebus non esset. ergo malum est in rebus sicut in subiecto: sed omnis res inquantum huiusmodi bona est, quia per se malum nulla res est, sed priuatio vt dictum est. ergo bonum est subiectum mali.

Trac. 9. c 6. Respondeo. Dicendum, ꝙ per se malum, vt dictum est ex Tex. 2. dictis Auic. est priuatio: priuatio autem, vt in 4. Meta. dicitur. est negatio in substantia, i. in substantia habet subiectum: negatio autem quę subiectum non determinat, priuatio dici nō potest, sed simplex negatio. vnde oportet, ꝙ malum aliquod ens subiectum habeat. omne autem ens inquantum huiusmodi bonum est. vnde oportet, ꝙ subiectum mali sit bonum. Sed sciendum, ꝙ non omne bonum subiectum mali esse potest: * D. 291. est enim quoddā * bonum, cui nihil bonitatis deest, quia perfectum est, nec deesse potest, quia omnes bonitates in eo vnū sunt, vt vna ab altera separari non possit, quia simplex est, & in tali bono, malū necesse nec cogitari potest, & hoc est summum bonum quod Deus est. Est autem quoddam bonum, quod quamuis non omnem bonitatem perfecte colligat: sed in aliquo summo bono deficiat: tamen non potest sibi deesse aliqua bonitatum, quæ debita est sibi, vt patet in angelis, & in corporibus cœlestibus, quæ bonitatem naturalem nullo modo amittere possunt, & tale bonum subiectum mali esse non potest. non. n. omnis carentia bonitatis malum est: sed illius tantum est, quā nata est res habere, & debita est ei: carere. n. visu non est malum in lapide sed in oculo: hoc. n. est commune priuationi omni, ꝙ aptitudinem ad actum in subiecto requirat. Est autem quoddam bonum, quod nec omnem perfectionem cōsequitur, & propter distantiam a summo bono, illa etiam quę debita est sibi carere potest, & quam natum est habere, & tale bonū est subiectum mali, quicquid sit illud. Vnde Diony. dicit 4. cap. de diui. nomi. quòd bonum particulare, est subiectum mali. hoc autem bonum, quid sit quod malo subiicitur, considerandum est ea perfectione, quæ per malum priuatur, eo ꝙ priuatio & habitus, sunt circa idem. est autē quędam perfectio. s. secunda, cuius subiectum est ens actu completum in esse primo, & hoc idem ens illi malo subiicitur, per qđ illa perfectio priuatur: sicut anima culpæ per quam gratia tollitur, est autem quædam perfectio prima, vt forma substantialis, subiectum cuius est in potentia tantum. s. materia prima, quæ sicut est ens incompletum & in potentia, & ipsa etiā subiicitur priuationi substantialis formæ, vt dicit Philosophus Tex. 79. in 1. Physico. quod materia non est malum per se: sed per accident, scilicet ratione priuationis cui subiicitur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Dionysius intelligit esse in existente, sicut aliqua pars perfectionem existentis constituens, & hoc modo in nullo existente malum est: sed sicut priuatio in subiecto.

Quòd ex præmissis sequitur, scilicet, quòd cum dicitur malus homo, dicitur malum bonum.

Ex quo colligit nihil aliud significari, cum dicitur homo malus, nisi bonum malum. Vnde Aug. in Ench. subdit. Quid est malus homo, nisi mala natura? Quia homo natura est. Porro si homo aliquid bonum est, quia natura est, quid aliud est malus homo, nisi malū bonum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ malum non esse habet ad bonum, sicut non ens absolute sumptū ad ens, nō ens enim absolute sumptum est negatio pura, quæ sibi subiectum nō determinat. malum autem est nō ens quoddam, quod est priuatio: & ideo oportet, quòd habeat determinatū subiectum, quod nō potest esse, nisi ens bonum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ non quodlibet malum contrariatur cuilibet bono directe: sed nun cuilibet virtuti quodlibet vitium: sed illi tm̄ bono, cuius perfectio per malum priuatur. malum autem non est sicut in subiecto, in illo bono, qđ per malum tollitur, sicut vita naturalis hominis, non tollitur per malum culpæ. vnde malum culpæ non opponitur huic bono, quod est viuum vita naturali: & ideo non est inconueniens, si hoc malum in hoc bono sit, sicut in subiecto.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ oppositio mali ad bonum potest considerari dupliciter. vel secūdum determinatam rationem huius boni & illius mali, & sic non fallit in istis oppositis, bonum & malum, dialecticorum regula, quę prohibet contraria simul esse non posse, quia vt dictum est, sic accipiendo oppositionem boni & mali, malum non opponitur illi bono. in quo est sicut in subiecto. Potest etiam considerari oppositio mali ad bonum secundum communem rationem, vtriusque: & sic malum simpliciter opponitur bono simpliciter: sicut huic bono hoc malum, & per hunc modum fallit dialecticorum regula in istis contrarijs, quia malū est in bono, & ratio quare fallit est ista, quia bonum non imponitur ab aliqua determinata perfectione: sed à perfectione in communi. vnde quicquid perfectionis res habeat, communem rationem boni cōsequitur. Similiter etiam quacunq; perfectione priuatur, communem rationem mali incurrit. contingit autē vt aliquid habeat primum perfectionem & priuetur secunda: & ita simul habebit rationem boni & mali: sed secundum diuersa, & ex hoc non sequitur, ꝙ contradictoria sint simul vera.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ malum nō habet subiectum, sicut per se accidens: sed sicut priuatio perfectionis: & ideo non oportet, ꝙ ꝑ se ex principijs sui subiecti causetur: sed sufficit ꝙ tantum in substituto aptitudinem, & debitum requirat.

ARTICVLVS V.

Vtrum malum possit corrumpere totum bonum.

AD Quintum sic proceditur. Videtur ꝙ malum bonum totum corrumpere possit, quia vt in 1. Phys. dicit omne 1. par. q. 48. finitum consumitur ablato quodam, sed bonum creatum, qđ artic. 4. Et solum subiectum mali esse potest, finitum est. ergo per multi- cont. 3. c. 12. plicationem mali potest ex toto consumi. Si dicatur, ꝙ quāuis Tex. 58. sit finitum in actu: est tamen infinitum in virtute & potētia.

¶ 2 Contra. Quantitas virtutis vel potentiæ mensuratur ex obiecto: sed obiectum potest habere infinitatem, vel secundum rationem quantitatis continuæ, vel secundum quantitatis discretæ: sed neutro modo per peccatum diminuitur potentia, vel virtus boni naturalis, q a sicut ante peccatum erat anima capax infiniti boni, quod Deus est: ita etiam & post. Similiter etiam sicut ante peccatum poterat in infinito actus: ita etiam post. nec alicuius actus potentia ab ea aufertur ad minus remota. ergo diminutio boni per malum non attenditur secundum quantitatem virtutis. ergo nec infinitas virtutis consumptionem boni, vel mali excludere potest. Si dicatur, ꝙ diminutio boni per malum, non est semper secundum eandem quantitatem: sed secundum eandem proportionem, sicut in diminutione continui: & ideo semper in infinitum diminuitur, nec ex toto aufertur.

¶ 3 Contra.

A ¶ 3 Contra. Quandocunque est diminutio, secundum eandem proportionem, semper illud quod secundo aufertur: est minus eo quod primo auferebatur, quia si primu ablatum fuit tertium totius, secūdo ablatum erit tertium residui, & sic deinceps, sed secundum malum nō tollit minus de bono quam primū malum auferebat, quia non potest esse malum tam magnum, nec bonū est fortius ad resistendum: sed debilius. ergo nō est diminutio boni per malum semper, secundum eandem proportionem.

¶ 4 Præt. Ea hoc malum dicitur, quod bonū corrumpit. ergo quādiu malum durat cōtinue corrumpit, sed quod continue corrumpit tandē ad non esse perducit, quia sicut nullius rei generatio est infinita, ita nec corruptio, cum tempus corruptionis cuiuslibet rei tempori generationis eius æquale sit, vt in 2. de

Tex. 58. Generatione dicit. ergo necessarium est, bonum ex toto per malum tollatur.

¶ 5 Præt. Si malum diminuit bonū, aut illud bonum quod est ei subiectum, aut illud bonum quod est ei oppositum: sed non illud quod est sibi subiectum, cum nullum accidens suum subiectum diminuat. ergo intelligitur diminuere illud bonum, quod sibi opponitur ergo cum illud bonum ex toto priuet, quia opposita non possunt esse simul. videtur, quòd bonum quod per malum diminuitur ex toto tollatur.

Sed contra. Inter alia mala, peius est malum culpæ, sed malum culpæ non ex toto tollit bonum. dicit enim Diony. in 4. cap. de diui. nomi. quod bona naturalia in angelis peccantibus integra permanserunt, cum tamen peccatum eorum sit grauissimum. ergo malum non ex toto tollit bonum.

Cap. 10. ¶ Præt. Philosophus dicit 4. Ethic. quod malum si sit integrum seipsum destrueret: sed malum quod ex toto tollit bonū, erit integrum malum. ergo etiam seipsum destrueret: sed quicquid seipsum destruit impossibile est esse. ergo impossibile est esse aliquid malum, quod ex toto corrumpat bonum.

Respondeo. Dicendum, quòd sicut ex dictis patet, malum per se acceptum priuatio quædam est. ad rationem autem cuiuslibet priuationis tria requiruntur scilicet habitus oppositus, & subiectum tam habitus quam priuationis, & habilitas in subiecto ad receptionem habitus: & ideo triplex bonum potest considerari, scilicet bonum quod est perfectio opposita ipsi malo, & subiectum illius perfectionis, & priuationis oppositæ, & etiam ipsa habilitas ad perfectionem illam, quæ cum sit quædam quasi inchoatio eius, etiam bonum quoddam est, verbi gratia, malum culpæ habet pro subiecto ipsam naturā animæ, quæ bonum quoddam est, & pro opposito ipsam gratiam, & iterum animæ inest habilitas quædam ad gratiam habendam. Sciendum est ergo, quod malum culpæ bonum gratiæ sibi oppositum ex toto tollit, de ipsa vero natura animæ, quæ est sibi subiectum nihil aufertur, ipsam vero habilitatem diminuit, & hoc est bonum naturæ quod ex culpa diminuitur. Diminutio autem huius habilitatis non est, per subtractionē alicuius partis eius, sicuti enim qualitates & formæ nō augentur per additionem, vt in primo dictum est dist. 17. sed per intensionem: ita etiam non diminuuntur per subtractionem: sed per remissionem. remissio autem huiusmodi habilitatis est, secundum quod elongatior est ab actu, scilicet ab ipsa gratia, quātu enim potentia est magis propinqua actui tanto completior est, contingit autem istam habilitatem, in infinitum elongatiorem ab actu fieri: ita quod semper remanebit habilitas, eo quod quilibet actus peccati facit aliquam elongationem à gratia. vnde semper remanet minor, & minor habilitas & magis a gratia distans. & post primum peccatum non tollitur potentia ad secundum peccatum: immo est maior pronitas: & ideo potest fieri maior elongatio. nunquam tamen habilitas ad gratiam ex toto tolletur, quia habilitas ista causatur ex principijs naturæ, quæ principia, vt dictum est, culpa nec tollit, nec minuit. & simile esset in naturalibus, si esset aliquis calor, qui in infinitum posset calefacere, & plus, semper tamen remaneret materia, quæ ex natura sua haberet habilitatem ad frigus, & eam nullo modo amitteret: sed tamen illa habilitas semper fieret magis, & magis longinqua ab actu.

¶ Ad primum. ergo dicendum, quod illa diminutio non fit per subtractionem: sed per elongationē ab actu, vt dictum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil subtrahitur de quantitate virtutis vel potentiæ: ita vt non sit post peccatum in potentia ad tantum bonum, sicut ante: vel ad tot bona sicut prius: sed tamen per quodlibet peccatum elongatur potentia ab actu, & in hoc infinitatem habet, secundum quòd in infinitum hoc fieri contingit, vt dictum est.

¶ Tertium conceditur, quia illa solutio nihil valet.

¶ Ad quartum dicendum, quòd malum, idest ipsa priuatio, quæ est in subiecto aliquo, non corrumpit aliquid effectiue in subiecto illo, vt fiat consumptio continua, sicut humidum per calidum consumitur: sed corrumpit formaliter loquendo, idest, est ipsa corruptio qua corruptum est: & ideo ratio non procedit.

D ¶ Ad quintum dicendum, quod illud bonum naturæ quod per peccatum diminuitur, est medium inter animam, quæ est subiectum culpæ, & gratiam quæ est oppositum culpæ. s. ipsa habilitas, quæ quidem radicatur in anima, & perficitur per gratiam: & ideo ex parte illa qua accedit ad gratiam opponitur culpæ, ratione cuius per culpam diminuitur, vt semper elongatior à gratia fiat: sed ex parte illa qua in substantia animæ radicatur, non opponitur culpæ: sed est subiectum eius: & ideo semper manet in anima, quamdiu manet natura.

Tamē cum duo ista discernimus inuenimus: nec ideo malū quia homo est, nec ideo bonum quia iniquus est. Sed bonum quia homo, malu quia iniquus. Omnis itaque natura etiam si vitiosa sit, inquantum natura est, bona est, inquantum vitiosa est, mala est.

B *Quòd regula dialecticorum de contrarijs fallit in his scilicet bono & malo.*

IDeoque in his contrarijs, quæ mala & bona vocantur, illa dialecticorum regula deficit, qua dicunt nulli rei, duo simul inesse contraria. Nullus enim potus aut cibus simul dulcis est & amarus. Nullum simul corpus vbi album ibi & nigrum, & hoc in multis ac pene, in omnibus reperitur in contrarijs, vt in vna re simul esse non possint. Cum autē bona & mala, nullus ambigat esse contraria, non solum simul esse possunt: sed mala omnino sine bonis, & nisi in bonis esse non possunt. & hęc duo contraria ita simul sunt, vt si bonum non esset, in quo esset malum, prorsus nec malum esse potuisset, quia non modo vbi consisteret, sed vnde oriretur corruptio non haberet: nisi esset quod corrumperetur, quoniam nihil est aliud corruptio quam boni exterminatio. Ex bonis igitur mala orta sunt, & nisi in bonis non sunt, nec fuit prorsus, vnde oriretur vlla mali natura, nisi ex angeli & hominis natura bona, vnde primitus orta est voluntas mala.

Epilogum facit, ad alia transiturus.

EX his aperitur, quod primo & secundo supra diximus inuestigando, scilicet quę fuerit origo mali, & in qua re sit.

C Ex bona enim re ortum, & in bona re consistere pręmissis testimonijs comprobatur.

EXPOSITIO TEXTVS.

MAnifestum est ex voluntate mala &c. } Hoc dicit ad excludendum quandam obiectionem, ex verbis domini exortam Matth. 7. Non potest arbor bona,

E &c. ex quo videtur sequi, quod res bona causa mali esse non possit. Sed dicendum, quòd arbor est causa proxima fructus, causa vero prima in genere illo est, vel sol vel terra, & causa prima est communis, & bonis & malis arboribus, & bonis & malis fructibus: & ideo ipsa natura voluntatis sicut causa prima, est principium bonarum & malarum voluntatum, & bonorum & malorum exteriorum actuum, vna & eadem: sed voluntas mala, quæ comparatur arbori, est causa mali actus exterioris proxima, qui comparatur fructui. } Ecce habens primam voluntatem boni mutabilis &c } Hoc non dicit si angelus primus & homo non peccasset, quin alij sequentes peccare potuissent: sed quia ex illis primis peccatis sequentia concomitata sunt. } Vbi autem bonum non est &c. } Hoc non est intelligendum de bono, quod per malum priuatur, quia sic ratio sua non valeret: hoc. n. bonum ante aduentum mali est: sed post

aduentum mali, non remanet: ſed intelligitur de bono quod F eſt ad ſubiectum mali, quod quidem corrumpitur inquantum debita perfectione priuatur, quod ſi eſſe deſiſteret, priuati non poſſet: & ita nec corrumpi. § Naturalium ſunt priuationes bonorum &c § hoc intelligendum eſt, de bono naturali, vel ad quod natura eſt ordinata ſicut gratia vel virtus, vel de ipſis habilitatibus ad hæc bona. Si enim intelligeretur de bonis naturalibus, quæ ſunt de eſſe naturæ, vel natu tam conſequẽtes, ſic falſum eſſet, quia talia bona poſt peccatum integra manẽt, vt Diony. dicit 4. cap. de diui. nomin. § Illa dialecticorũ regula deficit &c. § quomodo deficiat, & quomodo non, dictũ eſt: ſed ſecundum intellectum quo proponitur vt regula, nunquàm deficit, quàmuis aliquo modo deficiat in bono & malo, qđ non deficit in alijs contrarijs, q̃ ſpirituales formas deſignant, vt dictum eſt. § De ipſis rebus quibus homines &cæt. § ideſt de peccatis, quę etiam inquãtum res ſunt, bonitatẽ quandam habent: ſed inquantum deficiunt mala ſunt.

Cap. 13. & 19.

Sententiæ illi, qua dictum eſt bonum, eſſe malum, opponitur de prophetia quæ ait, veh his qui dicunt bonum malum.

AD hoc autẽ quod dictum eſt malum eſſe qđ bonum eſt, quidam ſic opponunt. Si bonum malum eſſe dicimus, & malum bonum, incidimus in illam ſententiã propheticam, vbi G legitur, Veh his qui dicunt bonum malum, & malum bonum. igitur ſi hanc maledictionem vitare volumus, nullatenus dicere debemus, bonum eſſe malum, & econuerſo. hoc autem Auguſt. in eodem lib. determinat dicens. Id quod dictum eſt in prophetia, intelligendum eſt de ipſis rebus quibus homines mali ſunt, nõ de hominibus: vnde qui adulterium dicit eſſe bonũ, in eum cadit illa prophetica deſtinatio, & in eum, H qui dicit malum eſſe bonum, vel bonum eſſe iniquum. Qui.n. dicit hominem inquantum homo eſt, malum eſſe, & bonitatem eſſe iniquitatem, opus Dei culpat qđ eſt homo, & vitium hominis laudat quod eſt iniquitas.

DISTINCTIO XXXV.

DIVISIO TEXTVS.

QVia in peccato actuali duo conſiderantur, ſ. defectus quo rationem mali habet, & ſubſtantia actus, ſecundum quam actuale peccatum dicitur, determinato de peccato actuali, ſecundum quod habet rationem mali. hic incipit determinare de eo, quantum ad ſubſtantiam actus, in qua defectus fundatur, ſecundum quem malum dicitur. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de peccato quantum ad actum. In ſecunda de potentia, quæ eſt ad actum peccati. 44. diſt. § Poſt prædicta conſideratione dignum &c. § Prima diuiditur in duas. In prima determinat de peccato in generali. In ſecunda deſcendit ad peccatorum differentias. 43. diſtin. § Cum autem voluntatem malam &c § Prima diuiditur in duas. In prima determinat de actu peccati generali: ſed quia actus peccati, vel eſt interior voluntatis, vel eſt exterior, ideo in ſecunda parte deſcendit, ad vtroſque actus. 38. diſt § Poſt prædicta de voluntate eiuſque fine &c § Prima diuiditur in duas. In prima proſequitur opinionem quorundam dicentium, actus peccatorum a Deo eſſe. In ſecunda ponit opinionem contrariam. 37. diſt. § Sunt autem alij plurimi aliter longe &c. § Prima diuiditur in duas. In prima proſequitur opinionem eorum, qui dicunt omnes actus ex Deo eſſe. K In ſecunda ex incidenti, quia hæc diſputatio mota exigebat, interponitur de operatione peccati ad pœnam, vtrum peccatum pœna eſſe poſſit, 36. diſt. Sciendum eſt tamen, quædam ſic eſſe peccata &c. § Prima diuiditur in tres. In prima ponit diffinitionem peccati. In ſecunda inducit diuerſas opiniones, ex datis deſcriptionibus occaſionatas. ibi § Quocirca diuerſitatis huiuſmodi, verborum occaſione &c. § In tertia proſequitur illam opinionem, quòd omnes actus à Deo ſunt. ibi § Quidam diligenter attendentes &c. § Circa ſecundum duo facit. Primo narrat diuerſas opiniones. Secundo breuiter dixit, quid de eis tenendum ſit ibi § Sane dici poteſt &c. § Tertia F pars diuiditur in partes tres. In prima ponitur opinio. In ſecunda ponitur opinionis confirmatio per rationes. ibi § Quòd autem omnis voluntas, & actio &c. § In tertia ponitur reſponſio ad ea, quæ in contrarium obiici poſſunt. § Quibus opponitur ſi omnia quæ ſunt &c. § Circa ſecundum duas rationes ponit. Prima accipitur ex ratione entis. Secunda ex habitudine mali ad bonũ, in quo neceſſario in ſubiecto malum conſiſtit. ibi § Item & aliter probant &c. § Prima rõ talis eſt. Omne ens inquantũ ens bonum eſt, & à Deo eſt: ſed omnis actio eſt ens, ergo &c. Primo probat maiorẽ. Secundo ꝓponit minorẽ, & inducit concluſionẽ. ibi § Ex prædictis colligitur atq; infertur &c. § § Quibus opponitur. ſi omnia &c. § hic excludit obiectiones, quæ contra hanc opinionem poſſunt eſſe. Et diuiditur in tres, ſecũdum tres obiectiones. Prima ſumitur ex his actibus, qui mox nominati ſunt malum ſonant, vt homicidium &c. Secunda ex omiſſionib⁹, quæ actum habere nõ videntur. ibi § Item aliter eis opponit &c. § Tertia ex comparatione pœnæ ad culpam ibi § Etiam quæri poteſt &c. § Et diuiditur in partes duas. In prima ponit obiectionem, & ſoluit eam, oſtendens, quòd aliter eſt corruptio boni culpa quàm pœna. In ſecunda mouet quaſdam quæſtiones ex ſolutione occaſionatas. ibi § Sed cum nihil ſit &c § Et circa hoc duo facit. Primo inquirit, quomodo culpa poſſit eſſe corruptio actiue. Secundo quomodo pœna ſit corruptio paſſiue. ibi § Quæri autem ſolet &c. § Circa primum tria facit. Primo oſtendit bonum per quod malum culpæ actiue corruptio dicitur. Secundo oſtendit, cuius boni ſit corruptio. ibi I § Peccatum vero, ideſt culpa &c. § Tertio exponit quoddam, quod dixerat ſcilicet qualiter aliquis a Deo elongetur. ibi § Ab eo ſe elongant per peccatum &c. §

DISTINCTIO XXXV.

A

Quid ſit peccatum.

POſt hoc videndum eſt, quid ſit peccatum. ✝. Peccatũ eſt, vt ait Aug. omne dictum vel factum vel concupitum, quod ſit contra legem Dei. Idem in libro de duabus animabus. Peccatum G eſt voluntas retinendi vel conſequendi, quod iuſtitia vetat, In vtraque aſsignatione de actuali peccato agitur, & mortali, non veniali. Ex prima deſcriptione oſtenditur peccatum eſſe voluntas mala, ſiue locutio & operatio praua, ideſt actus malus, tam interior quàm exterior. Ex altera vero oſtenditur eſſe actus interior. Voluntas enim vt in ſuperioribus dictum eſt, motus animi eſt, actus ergo interior eſt. Ambro. quoque in primo lib. de H paradiſo ait. Quid eſt peccatum niſi præuaricatio legis diuinæ, & cœleſtium inobedientia præceptorum? ergo in præuaricante peccatum eſt: ſed in mandante culpa non eſt. Non enim cõſiſteret peccatum præuaricationis,

✝ Contra Fauſtum cap. 27. Cap. 11.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur quinque.

Primo. De diuiſione mali in culpam & pœnam.
Secundo. De diſtinctione culpæ.
Tertio. Si omnis culpa in actu conſiſtit.
Quarto. Si in actu interiori tantum vel in exteriori.
Quinto. Si culpa eſt corruptio potentiarum animæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum malum diuidatur ſufficienter per malum culpæ & pœnæ.*

AD Primum ſic proceditur. Videtur q̃ non ſufficienter malum per culpam, & pœnam diuidatur. Malum nihil aliud eſt, q̃ defectus boni, ſed omne qđ inuenitur alio minus bonum, non eſt ſine defectu alicuius boni. ergo omne qđ eſt minus bonum, eſt etiã malum: ſed omnia creata ſunt minus bona. cum ergo multæ creaturę ſint in quibus non eſt pœna neq; culpa, videtur q̃ in aliud non ſufficienter, per pœnam & culpam diuidatur.

1. par. q. 48. articul. 5. Et Mal. q. 1. artic. 4.

¶ 2 Præt.

¶ 2 Præter. In illis quæ non habent dominium sui actus malum culpæ esse non potest. In quibus autem culpa nõ est, nec pœna est, quia pœna culpæ debetur. cum ergo multa sint, quę voluntatem non habent: & ita nec dominium sui actus, in quibus tamen est aliquod malum, vt in rebus insensibilibus patet, videtur quòd malum non sufficiẽter per pœnam, & culpam diuidatur.

De motib. Manic. c. 1. ¶ 3 Præterea. Augu. dicit, ꝙ malum ideo dicitur, quia nocet: sed omne quod nocet pœna est. ergo oẽ malum aliqua pœna est. ergo non conuenienter aliquod malum contra pœnam diuiditur. Si dicatur, ꝙ pœna nocet passiue: sed culpa nocet actiue.

¶ 4 Cõtra. Passio est effect⁹ illatioq; actionis. si ergo pœna est nocumentum passiuum, & culpa nocumentum actiuũ, omnis pœna erit illatio quædam culpæ; & ita omnis qui pœnã infert culpam perpetrabit, quod hæreticum est, quia sic ordo iustitiæ deperiret.

¶ 5 Præt. Aliqua pœna est, quæ tantũ in negatione cõsistit, vt carentia visionis diuinæ: sed passio nõ est tantum negatio: imo est aliqd ens positiue dictum, cũ sit vnum de decem generibus. ergo nõ omnis pęna est nocumẽtum passiue dictum. †Quæst. 6.

¶ 6 Præt. Quædam culpæ sunt, in quibus nullus actus consistit, vt patet præcipue in culpa originali: sed nihil nocet actiue, nisi per actionem aliquam. ergo non omnis culpa est nocumentum actiuum.

Sed contra est quod August. dicit omne malum nostrũ est, vel quod agimus, vel quod patimur: sed malum quod agimus culpa est, malum quod patimur pœna est. ergo malum per culpam & pœnam diuiditur.

Respondeo. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, malũ per se loquẽdo priuatio quædam est alicuius boni. bonum autem in perfectione, & actu consistit: vnde oportet secundum distinctionem perfectionum, distinctionem malorum esse. Est autẽ duplex actus vel perfectio. s. actus primus & secudus. actus primus est ipsa priora forma, actus secundus est operatio: & ideo ex priuatione vtriusque perfectionis diuersæ mali differentiæ consurgunt. Si. n. priuetur aliqua forma vel perfectio alicuius rei naturalis, dicetur esse malum naturæ. si autem priuetur perfectio operationis, dicetur esse peccatum, quia vt in 2. Phy. dicitur, peccatum est in his, quæ nata sunt finem consequi, cũ non cõsequuntur. Tex. 28. quælibet autem res per suam operationem finem suum nata est consequi, vnde oportet, ꝙ peccatum in operatione consistat, secundum ꝙ non est directa, vt finis exigit, secundum ꝙ grammaticus non recte scribit: nec parat recte medicus potionem, sed vt in 5. Meta. dicitur. Tex. 1. bonum & malum quodam speciali modo est in his, quæ per electionẽ agũt, quæ rationem finis cognoscũt, & finem sibi determinare possunt: & ideo peccatum in talibus quandam specialem mali rationem accipit, vt. s. peccatum in eis etiam culpa dicatur, vnde peccatum in pluribus quam culpa est, quia vt in 2. Phy. habetur, Vt supra. peccatum est & in his quæ secundum naturam sunt, & in his quæ sunt secundum artem: sed culpa non potest esse in his, nisi quæ per volũtatem sunt: nihil. n. culpæ rationem ob-

si interdictio non fuisset. Non cõsistente autem peccato, non solum malitia: sed etiam virtus forsasse non esset. Quæ nisi aliqua malitiæ fuissent semina, vel subsistere vel eminere nõ posset. Ecce, præuaricationem legis, & inobedientiam distinit Ambrosius esse peccatum.

Diuersorum sententias de peccato ponit.

QVocirca diuersitatis huius verborum occasione, de peccato plurimi diuersa senserunt. Alij enim dixerunt voluntatem malam tantum esse peccatum, & non actus exteriores. Alij voluntatem & actus. Alij neutrum, dicentes omnes actus esse bonos, & à Deo, & ex Deo authore esse. Malũ autem nihil esse, vt ait Aug. super Ioannem. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, id est peccatum, quod nihil est, & nihil fiunt homines cum peccant. Supra etiam dixit August. ꝙ malum est priuatio boni vel corruptio boni, quod etiam in lib. 83. quæstionum ait. Summum malum nullum modum habet, caret enim omni bono. At modus aliquid boni est, non igitur est, quia nulla specie continetur, totumque hoc nomen mali, de speciei priuatione repertum est. Sic in dogmatibus ecclesiasticis dicitur, malum vel malitiam non esse à Deo, creatam sed à diabolo inuentam, & qui ipse bonus creatus est. Idem etiã in lib. contra Manicheos, quid sit peccare B ostendit dicens. Peccare quid aliud est, nisi in veritatis præceptis, vel in ipsa veritate errare? Quòd si non voluntate faciunt peccatores, iniuste iudicantur. Quid igitur in hac tanta varietate tenendum? Quid dicendum?

c Vera sententia de peccato hic proponitur.

SAne dici potest, & libere tradi debet, peccatum esse actũ malum interiorem & * exteriorem, C s. malam cogitationẽ, locutionem, & operationem. Pręcipue tamen in voluntate cõsistit peccatum, ex qua tanquàm ex arbore mala, procedunt opera mala tanquàm fructus mali. Quidam autem diligenter verba Augustin. attendentes quibus supra & in alijs scripturæ locis vtitur, non indocte tradunt voluntatem malam actus malos inquantum sunt, vel inquantum

A tinet, nisi quod vituperabile est, neque vituperium alicui debetur propter inordinatum actum, nisi ille actus suo dominio subiaceat. habere autẽ dominium super suos actus, vt scilicet possit facere & non facere, voluntatis proprium est, vnde culpa super peccatum addit, vt sit voluntatis actus. similiter etiã malũ naturæ in electionem habẽtibus, specialem quandam rationem mali accipit, s. rationẽ pœnæ, inquãtum voluntas defectui dissentit: vnde omnis pœna malum naturæ est, dicitur. n. pœna malum, †Cap. 57. vt Aug. dicit quia naturæ bonæ nocet, inquantũ subtrahit sibi id per quod natura perficitur, vel in suo esse naturali, vt cæcitas, vel in naturę superadditis, vt subtractio gratiæ vel huiusmodi. †Cap. 8. De morib. Manicheo. cap. 1. Quidam tamen dicũt, ꝙ etiam in brutis defectus rationalis rationẽ pœnæ sortitur: sed melius videtur, vt pœna non sit, nisi vbi culpa esse potest: & ita patet, ꝙ malum rationalis creaturæ, sufficienter & conuenienter per pęnam & culpam diuiditur.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ nomen defect⁹ potest sumi, vel negatiue vel priuatiue. Si sumatur negatiue, sic nõ omne quod habet defectum, alicuius boni cõtinuo malum est, quia malum priuatio est: D vnde non est nisi defectus eius quod quis natus est, & debet habere. Si autẽ priuatiue, sic patet, ꝙ non omne quod caret aliquo bono defectum habet. non enim est defectus in lapide quod non videt: vnde patet, quòd ratio procedit ex æquiuocatione huius nominis defectus.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ culpa & pœna non sunt differentiæ mali absolute sumpti: sed mali secundum quòd est in habentibus electionem, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ nocere dicitur dupliciter. s. effectiue & formaliter. formaliter autem nocere dicitur ipsum nocumentum, siue ipsa ademptio boni vel priuatio, sicut albedo facit album, & sic omne quod nocet, pœna est in his quæ nata sunt pœnam subire. Si autem sumatur effectiue, sic dicitur nocere id quod causat priuationem alicuius perfectionis in re, & hoc modo culpa nocet, quia per actum deordinatum aufertur aliqua perfectio. s. gratia, & tamen ipsa priuatio gratiæ pœna est, E & hoc est quod Magister dicit, ꝙ culpa est corruptio boni actiue, quia. s. malum culpæ consistit in defectu actus, secundum ꝙ deficit à debito fine, & debitis circunstantijs: & ille actus deficiens agit, vel efficit in anima priuationem gratiæ, & ipsa priuatio gratiæ passiue accepta, pœna est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omnis pœna quædam corruptio est ab aliquo agente inducta, & quamuis culpa sit quid actiuum corruptionis: non tamen omne actiuum corruptionis culpa est: & ideo non oportet quod omnis qui pœnam infert, culpam incurrat.

¶ Ad quintum dicendum, quòd passio potest sumi dupliciter, vel quantum ad naturam rei, prout logicus naturalis passionem considerat, & hoc modo non oportet omnem pœnam passionem esse, sed quandam scilicet pœnam sensus, vel quantum ad modum significandi, prout grammaticus considerat, & sic illud passiue dicitur, quod à verbo passiuo deriuatur, vnde pri-

de priuatio qua aliquis priuatur aliquo, dicitur priuatio passiua, & priuatio qua aliquis priuat, dicit priuatio actiua, & hoc modo sumendo passionem, omnis pœna est corruptio vel priuatio passiua.

¶ Ad sextum dicendum, q non dicitur culpa corruptio actiua, quia in actu consistat: sed magis, qa corruptionem agit: & ideo obiectio non procedit. contingit enim p id quod non est actus effici, vel induci priuationẽ passiue dictam. verum tamen in omni culpa operatio requirat, postea dicetur.

actus sunt, bona esse, inquantum vero mala sunt peccata esse, qui voluntatem & actum quemcunque bonam Dei naturam esse dicunt, inquantum actus est vel volũtas, & ex Deo authore esse. Inquantum vero inordinate & cõtra legem Dei fit, & sine debito caret, peccatum est: & ita inquantum peccatum est nihil est, nulla enim substantia est, nullaque natura est.

G

Authoritatibus probant voluntates & actus omnes esse bona inquantum sunt.

QVód autem voluntas omnis & actio bonum sit inquantum est, ex eo probant. quod ait August. in lib. de lxxxiij quæstionibus. Deus tantummodo boni causa est. Quócirca, mali author non est: quia omniũ quę sunt auctor est, quæ inquantum sunt, intãtum bona sunt. Idem probans nihil casu fieri in mundo, ait in codẽ. Quicquid casu fit temere fit, quicquid temere fit, non fit Dei prouidentia. Si ergo casu fiunt aliqua in mundo, non prouidentia vniuersus mundus administratur, Si nõ prouidentia vniuersus mundus administratur, aliqua natura vel substantia est, quę ad opus prouidentiæ Dei non pertinet. Omne autem quod est, inquantum est, bonum est. Summum enim bonum est illud bonum, cuius participatione sunt cætera bona, & omne quod mutabile est, nõ per se, sed boni illius participatione, inquantum est, bonum est, quod diuinam etiam prouidẽtiam vocamus. Nihil igitur casu fit in mundo. His testimonijs innituntur, ad ostendẽdum omne quod est, inquantum est, bonum esse. Vnde August. in lib. primo de doctrina Christiana ait. Ille summe ac primitus bonus est, qui omnino incommutabilis est, & cętera quæ sunt, nisi ab illo esse non possunt, & intantum bona sunt, inquantum acceperunt vt sint. Ex prędictis colligitur atq; infertur quia si mala voluntas, & mala actio, inquantum est, bona est: sed quis est qui diffiteatur malam voluntatem esse, & malam actionem? Mala igitur voluntas siue actio inquãtum est, bonum est, & inquantum voluntas est, vel actio, bonum similiter est: sed ex vitio mala est, quod vitiũ à Deo non est, neque aliquid est, Quod August. notasse videtur in lib. de 83. quęstionibus dicens, vitium est voluntas, quo est homo dete

H

ARTIC. II.

b Vtrum diffinitiones peccati hic posita sint conuenienter.

AD Secundũ sic proceditur. Videtur quód peccatũ inconuenienter in proposito diffiniatur. †Quæst. 21. Illud enim quod diffinitur oportet aliqd esse, quia quæstio an est, præcedit quęstionem quid est, & iterum oẽ quod diffinitur, essentiam habet, Distin. 35. lib. 2. cum diffinitio essentiã rei significet: sed secundum Aug peccatum nihil est, Super Ioan. cap. 1. & nihil fiunt homines cũ peccant. ergo diffiniri non potest.

¶ 2 Præter. Diffinitio debet cõuerti cũ diffinito: sed diffinitiones hic datæ de peccato, non conueniunt omni peccato, vt in litera dicitur. ergo inconuenienter assignatæ sunt. I

¶ 3 Præter. In diffinitione superioris, non debet poni inferius: sed concupitum vel dictum vel factum est inferius quam peccatum, quia omne factum contra legem Dei est peccatum: sed non conuertitur. ergo inconuenienter assignatur descriptio ex posterioribus secundum naturam.

¶ 4 Præter. Speciali virtuti speciale peccatum opponitur: sed iustitia est quædam virtus specialis. ergo peccatum non debet diffiniri vniuersaliter sumptum per oppositionem ad iustitiã.

¶ 5 Præterea. Obedientia est quędam specialis virtus: sed obedientiæ opponitur inobedientia. ergo & inobedientia erit speciale peccatum. cum ergo species in diffinitione generis poni non debeat, videtur quód inconuenienter peccatum vniuersaliter sumptum, per inobedientiam diffiniatur.

Respondeo. quód sicut dictum est, peccatum dicit malum, quod in operatione consistit: vnde ad rationem peccati duo concurrunt, scilicet actus & in se defectus, ex quo ratio mali K incidit. defectus autem iste, qui causat rationem mali in peccato, vt dictum est, est defectus rectitudinis in actu, per quam dirigebatur in finem. finis autem rationalis naturæ vltimus, quem præcipue theologus considerat, est ipsa beatitudo æterna, ad quem finem lex diuina nos dirigit sicut instrumentum, & iustitia sicut illum inclinans: & ideo peccatum tripliciter hic describitur. In prima enim descriptione tangitur substantia actus in ordine ad instrumenta, quibus actus exercetur, cũ dicitur, dictum, vel factum, vel concupitum, & tangitur priuatio illius dirigentis quod instruendo dirigit, scilicet legis, cum dicitur quod sit contra domini legem. In secunda autem descriptione tangitur substantia actus ex parte obiecti, in hoc quod dicitur, voluntas retinendi vel consequendi, & priuatio F illius dirigentis quod in finem inclinat per modum habitus, in hoc quod dicit, q iustitia vetat. In tertia autem descriptione tangitur illud quod est formale in peccato, ex quo rationẽ mali habet, s. priuatio dirigentis in finem, in hoc quod dicitur præuaricatio legis diuinæ, & deordinatio ab ipso fine, in hoc quod dicitur celestiũ inobedientia &c.

¶ Ad primum. ergo dicendum, quód secũdum quód aliqua habent esse, possunt diffiniri, vt in 7. Met. dicitur vnde, qa ens per prius de substantia dicitur, quæ perfecte rationem entis habet: ideo nil perfecte diffinit nisi substantia. accidentia autem, sicut incomplete rationẽ entis participant: ita & diffinitionem absoluta non †Cap. 34. habent, quia in diffinitionibus eorũ ponitur aliquid quod est extra genus eorum, s. subiectum ipsorum. Similiter etiã cum ens quodãmodo dicatur de priuationibus & negationibus, vt in 4. Met. dicitur, eorum ẽt potest esse aliquis modus diffinitionis incompletissimus, qui est quasi exponens nominis significationem, non essentiam indicans, quam nullam habet. non autẽ ita q peccatum omnino sit priuatio & negatio: sed quantũ †Quæst. 3. ad id solum ex quo formaliter rationem mali habet: & ideo ex parte illa diffinitur per priuationem, vt patet ex omnibus descriptionibus in litera positis.

¶ Ad secundum dicendum, q peccatum non dicitur vniuoce de omnibus generibus peccatorum: sed per prius de peccato actuali mortali, à quo peccatum veniale deficit ex hoc, quod non omnino a fine deordinat: sed aliquo modo à fine retardat, ordine ad finem saluato: vnde deficit ex parte illa ex qua peccatum formaliter rationem mali habet. Originale autem deficit ab eo ex parte ipsius substantiæ actus, actuale. n. mortale est voluntarium, voluntate propria illius in quo est: sed originale est voluntarium voluntate alterius. vnde deficit ex parte illa, ex qua peccatum habet rationem culpę: & ideo nõ oportet, q diffinitio peccati in genere conueniat, nisi illi peccatu, in quo perfecte ratio generis inuenitur, potest autem & diffinitio peccati in genere, eis secundum quid conuenire, sicut & ratio generis in eis per posterius inuenitur.

¶ Ad tertium dicendum, quód sicut aliquando vtimur non veris differẽtijs loco verarum, propter earum occultationem, vt in 1. Poster. dicitur. ita etiam loco veri generis potest poni aliquid per quod genus magis innotescat, & sic August. intendens magis plane quám artificialiter loqui, genus peccati, quod est operatio, per illam circumlocutionem dictum vel factum &c. significat.

¶ Ad quartum dicendum, quód iustitia non sumitur hic, pro ut est specialis virtus: sed pro iustitia generali, quæ est idem subiecto, quod omnis virtus, vt in quinto Ethic Philosophus dicit, differens à virtute solum ratione, quia virtus dicitur, secundum quód ad actum dirigit, iustitia vero, secundum quód rectitudini legis concordat, & secũdum quód in bonum commune cedit.

¶ Ad quintum dicendum, quód obedientia etiam quandoque sumitur vt specialis virtus, quando scilicet specialis ratio ad

facienda

faciendum aliquid est authoritas præcipientis, & huic opponitur inobedientia, quæ est speciale peccatum, quando scilicet aliquis prætermittit hoc, quod est præceptum specialiter in contemptum præcipientis. aliquando autem obedientia sumitur quasi omnem virtutem consequens, actus enim omnis virtutis in præcepto legis est, vnde quicúque aliquem actū virtutis facit, obedit, & huic obediétię opponitur inobedientia, quæ omne peccatum mortale consequitur, & hoc modo inobedientia, hic in diffinitione peccati ponitur.

ARTIC. III.

c *Vtrum in omni peccato sit aliquis actus.*

1.2.q.21. art.1.

AD Tertium sic proceditur. Videtur ꝙ omne peccatum in actu consistat, etiam peccatum omissionis†. Peccatū enim est dictum vel factum, vel concupitum cōtra legē Dei, vt dictum est: sed in hoc quod dicitur dictum vel factum, vel concupitum, tangitur aliquis actus. ergo etiam peccatum omissionis in aliquo actu consistit.

†Cap.13.

¶ 2 Pręterea. Omne peccatum vel est originale vel actuale: sed omissio nō est originale peccatum, quia originale æqualiter in omnes transit, qui per cōcupiscentiam generantur. non autem in omnibus est peccatum omissionis. ergo oportet, quòd sit actuale: sed actuale ab actu dicitur. ergo omissionis peccatum aliquem actum significat.

¶ 3 Præterea. Quicunque se habet similiter nunc, & prius, non magis nunc, quàm prius peccat: sed aliquis, qui nihil agit similiter se habet, nunc & prius. Si ergo aliquando talis peccat continue, dum actum illum non agit videtur peccare. hoc autem inconueniens est, quia sic peccatum omissionis quodlibet grauissimum esset. ergo peccatum omissionis non est si aliquis omnino nihil agat: sed oportet, quòd sit in eo aliquis actus.

¶ 4 Præterea. Demeritum opponitur merito: sed meritum non potest esse nisi per actum. cum ergo opposita ad idem genus reducantur, videtur quòd omne peccatum, & demeritum in actu aliquo consistat.

De vera relig.c.1. ¶ 5 Præterea. August. dicit quòd omne peccatum est voluntarium. si ergo omissio est peccatum, videtur quòd saltem actū voluntatis in ea esse oporteat.

¶ 6 Præter. Sicut supra dictum est. Malum esse non posset nisi esset bonū, in quo malum consisteret: sed vbi nullus est actus non inuenitur aliquod bonum, in quo deformitas peccati fundetur. ergo videtur, quòd non possit esse aliquod peccatum in quo non sit aliquis actus.

De parad. cap.8. Sed cõtra. Ambrosius dicit in litera. Peccatum est pręuaricatio legis diuinæ, & cœlest. inobe.

¶ Præt. Præceptorum, quædam sunt affirmatiua, quædam negatiua. cum ergo aliquis nihil agendo inobediens diuinis pręceptis affirmatiuis existat, videtur, quod peccatum omissionis possit esse vbi non est aliquis actus.

¶ Pręter. Nihil iuste punitur nisi peccatum: sed ei qui non facit quod præceptum est sibi, etiam si nullum actum faciat, iu-

rior, quod vitium longe abest à voluntate Dei, vt ratio docet. Ex hoc loco probant, voluntatem inquantum vitiosa est non esse à Deo, & inquantū vitiosa est peccatum esse. Et peccatum est, vt aiunt, inquantum non habet ordinem nec finem debitum: ita & actio inquātum ex malo procedit, & ordinem non habet, & in malum tendit.

Alia probatio, quòd omnis actus inquantum est, bonus est.

ITem & aliter probāt, omnem actum interiorem vel exteriorem, inquantum est, esse bonum, quia non esset actus malus: nisi esset res bona, quia non est aliqua res mala, nisi eadem res bona sit. Vnde August. in Enchi. Omnis natura bonum est, nec res aliqua mala esset, si res ipsa quæ mala est, natura non esset. Non igitur potest esse malum, nisi esset aliquod bonum. Quod cum dici videatur absurde, connexio tamen ratiocinationis nos compellit hoc dicere. Ex prædictis testimonijs asserunt omnes actus inquātum sunt, esse res bonas, nec aliquid esse malum, id est peccatum, nisi idem quoque secundum aliquid bonum sit, & omnium quæ sunt inquantum sunt, Deum authorē pr̨edicant, & eius volūtate omnia esse quæcunque sunt, quæ inquantum sunt naturę sunt.

Obiectio contra illos, qui dicunt omnes actus inquantum sunt, esse bonos.

B

QVibus opponitur, si omnia quæ sunt, inquātum sunt, bona sunt, & naturę sunt. ergo adulterium & homicidium, & similia inquantum sunt, bona sunt, & naturę sunt, & Deo volēte fiunt. Quod si est, tunc illi qui faciunt illa, bona agunt. Quod pœnitus absurdum est. His vero sic illi respondent. Dicunt equidem, adulterium, homicidium & huiusmodi, non

C simpliciter actus denotare: sed actuum vitia. Actusq; ipsos adulterij, & homicidij inquantum sunt, vel inquantum actus sunt, à Deo esse & bonas naturas esse, sed non inquātum adulterium, & homicidium sunt. Et ideo nō sequi dicunt, si actus qui homicidia & adulteria sunt à Deo sūt, ꝙ homicidia & adulteria à Deo sint. Item aliter eis opponitur. Si aliquid non est malum, quod nō sit natura vel res bona, quomo-

A ste pœna infligitur. ergo & si nullum actum agat aliquis, nihilominus omittendo peccat.

Respondeo. Dicendum, ꝙ omne peccatum oportet aliquo modo in actu consistere: non tamen eodem modo: peccatum enim originale sicut rationem culpæ habet ex hoc, ꝙ voluntarium est, non quidem voluntate propria, sed voluntate alterius: ita etiam rationē peccati habet ex hoc ꝙ per actum alterius inductū est: sed peccata actualia, etiam in actu ꝓprio illius in quo sunt, cōsistūt, & hoc quidem planum est in his, q per cōmissionē peccant, vtrum autem in peccato omissionis sit aliquis actus à potentia elicitus, sup hoc duplex opinio, est. Quidam autem dicunt, ꝙ in peccato omissionis sp oportet aliquem actū esse, per quem aliquis retardatur ab expletione mandati, vel præcepti, siue interiorem voluntatis, vt cum aliquis vult pręcepto non obedire, siue exteriorem, vt cum aliquis facit aliquem actum p quē ab expletione pręcepti impeditur, & ponitur exemplum de illo, qui nimis vigilat, & non potest surgere hora debita. Sed ista opinio nōn vr̄ necessitatem habere: cum enim voluntas libera sit: nec

D ad aliquid faciendum, vel non faciendum determinetur, potest hoc modo prætermittere aliquid, ꝙ eius contrarium non velit: nec de eius contrario cogitet, nec etiam de aliquo alio, quod sit per se impedimentum eius quod facere tenetur: & si enim aliquid velit, quod quantum in se non est impedimētum expletionis præcepti, sicut oppositum, constat ꝙ ex hoc, ꝙ vult illud non peccat, quia illud potest esse secundum se licitum, sed peccat in eo, quod prætermittit id quod facere debet. ergo constat, ꝙ ille actus, vel exterior, vel interior per accidens ad peccatum omissionis pertinet: & ita in eo deformitas omissionis non fundatur: nec iterum in actu cōtrario præcepti, quia positum est, ꝙ talis actus non sit: cum voluntas possit in neutrum oppositorum ferri, sicut etiam Deus, nec vult mala fieri, nec vult mala non fieri: nec alicui dubium est, ꝙ aliquo sic se habente per omissionem peccat, quia iuste

E punitur ex hoc, ꝙ præceptum non implet: vnde patet, quòd peccatum omissionis in sola negatione actus debiti consistit. Et hæc est alia opinio. Sed quia opposita in idem genus reducuntur: ideo omissio actus peccati rationem consequitur, ex eo, ꝙ voluntaria est: sicut & actus voluntarius rationem peccati & culpæ habet, & huic etiam consonant verba Philosophi in 3. Ethi. vbi ostēdit negligentiam sciendi, vel faciendi aliquid, iuste à legibus puniri: ex hoc quòd sicut in potestate hominis est facere aliquid, ita & non facere: vnde sicut pro eo quod indebite facit, iuste punitur: ita pro eo quod indebite dimittit. Cap.1.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ sicut dictum est, opposita reducuntur in idem genus, in quo vel vtrunque est per se, vt patet in contrarijs, & relatiuis. vel vnum est per se, & alterum per * reductionem, vt patet in priuatione & habitu, & affirmatione, & negatione: vnde habitum est in 28. dist. primi libri ab August. ꝙ in eodem genere est genitus, & non genitus: & ideo

* D.673.

de Tri.ca.6.

& ideo in dicto excluditur etiã omissio dicti: & in facto omissio facti. & sic de alijs. non enim hoc habet dictum inquãtum est affirmatione dictum vt sit peccatum, sed inquantum est in voluntatis potestase à rectitudine finis exiens, in hoc autem conuenit cum dicto affirmatiuo etiam non dicere, quod similiter est in potestate voluntatis, & à recto ordine exiens finis.

¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ peccatum omissionis nõ est peccatum originale, sed actuale, nec dicitur actuale, quasi in aliquo actu existat: sed quia ad genus actus reducitur, cuius negatio est: sicut Aug. ingenitum in genere relationis ponit: vt habitum est in primo libro di.28. & iterũ sicut actus est in potestate volũtatis, ita & negatio eius.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ omissio non est peccatum nisi secundum ꝙ pręcepto affirmatiuo opponitur, præceptum autẽ affirmatiuũ obligat, semper, sed non ad semper, sed ad aliqd tempus determinatum: & ideo in illo tempore tantum ad quod pręceptũ affirmatiuum obligat, aliquis reus omissionis tenetur.

¶ Ad quartum, dicendum, ꝙ malum pluribus modis contingere potest, quàm bonum, vt patet per Dion. ex 4. c. de diui. nomi. & Phylosophum in 2. Ethi. non enim bonum consisteret nisi omnia quæ ad perfectionem rei exiguntur, conueniãt, quodcunque autem eorum subtrahatur, ratio mali incidit: & ideo meritum quod est quasi quoddam iter in finem beatitudinis, esse non potest, nisi sit operatio, & operationis rectitudo, sed siue desit rectitudo in ipsa operatione, siue desit ipsa operatio, erit demeritum, quod est recessus à fine: quod etiã patet in corporalibus: quia locum corporalem nihil acquirit nisi per motum ordinatum in locum illum. potest autem locum illum amittere quod est extra proprium locum dupliciter, siue non moueatur sed quiescat, siue moueatur motu indebito. Cap. 1.

¶ Ad quintum dicendum, quòd omissio est voluntaria non quasi actu voluntatis in ipsam transeunte: sed quia in voluntatis potestate est actum non facere, sicut & facere: & ideo sicut actus dicitur voluntarius, quia est in potestate voluntatis: ita & omissio actus.

¶ Ad sextum dicendum, quòd oportet, ꝙ malum semper in bono subsistat: non tamen oportet, quòd illud bonum in quo malum subsistit, sit actus: & ideo dico, quòd malum omissionis non fundatur in aliquo actu, sed in potentia, quæ actum producere potest.

do igitur peccata sunt, non credere in Deum, non ire ad ecclesiam, & huiusmodi, cum ista nõ sint naturæ, immo omnino non sint? Non est enim aliquid vel res aliqua, non ire ad ecclesiam, vel nõ credere & huiusmodi. Ad quod dicũt. His atque huiusmodi dilectionibus, quæ videntur priuationes simpliciter notare & nihil ponere: quia per negationem dicuntur vere aliqua poni, actusque per eas significari. Non credere enim in Christum incredulitatem dicunt: & nomine incredulitatis, malum mentis actũ significari. Ita etiam cum dicitur. Non ire ad ecclesiam, malum est: non euntis cõtemptus significatur, id est voluntas mala, vel propositum: hoc est enim declinare à bono: & ideo malum est, sicut econuerso, declinare à malo bonum est. Sicut igitur declinatio à malo quãdoque aliquid ponit, scilicet volũtatem, & propositum vitandi malum. (Non enim potest esse bonũ quod omnino nihil est) ita declinatio à bono, aliquid quod est significat, scilicet voluntatem & propositum mali, & secundum hoc vera est, & generalis illa peccati mortalis descriptio, quam supra posuit Augustinus.

Vtrum malus actus, inquantum peccatum est, sit priuatio, vel corruptio boni.

G Potest etiam queri ab eisdẽ, cum peccatum sit, vt supra dictum est, priuatio vel corruptio boni: & omnis actus malus sit peccatum: vtrum sit priuatio vel corruptio boni, inquantũ peccatum est, vel nõ. Si enim inquãtum peccatum est, corruptio boni est cum corruptio vel priuatio boni pœna sit homini: inquãtum igitur peccatum est, pœna est. Quod si est, tunc inquantum peccatum est, bonum esse videtur, & à Deo esse. si autem non inquantum peccatum est, corruptio boni est; quęritur secũdum quid corruptio sit. si enim corruptio est: & non inquantum peccatum est, cum non sit nisi bonũ H pręter quam in eo quod peccatum est. ergo inquãtum bonum est, corruptio vel priuatio boni est. Ad quod etiam ipsi dicunt actum malum, non inquantum est, nec inquantum bonum est, esse priuationem vel corruptionem boni: sed inquantum peccatum est: non tamen inquantũ peccatum est, pœna est, vel aliquid quod ex Deo sit. Vt enim ex verbis August. pręmissis colli-

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum in actu exteriori sit peccatum.

c. 2. qõ. 20. art. 1. Cap. 1.

AD Quartum sic proceditur. Videtur ꝙ peccatum non consistat in actu exteriori, quia vt in libro de som. & vigil. dicitur. cuius est potentia, eius est actus, & eadem ratione cuius est habitus, eius est actus: sed habitus virtutis, vel vitij non est in corpore, sed in anima. ergo nec actus peccati F erit actus corporis, sed animæ.

¶ 2 Præt. Ei qui vitare peccatum non potest: peccatum non est imputandum: sed sicut gladius non potest vitare quin occidat, motus ab homine: ita etiam manus, vel aliquod membrum non potest vitare quin actum exequatur quem voluntas imperat. ergo peccatum in actu exteriori membrorũ non consistit.

¶ 3 Præt. Actus voluntatis medius est inter actum intellectus, i. cogitatione, & actum exteriorũ mẽbrorũ, & magis vnitur voluntas intellectui, quàm etiam ipsis membris, sed cogitatio pure speculatiua de aliquo quantumcunq; malo, nõ est peccatum. ergo multo minus in exteriori actu peccatum erit.

¶ 4 Præt. Illud quo posito, vel remoto, nihilominus est peccatum, non videtur in se deformitatem peccati cõtinere: sed siue sit act⁹ exterior, siue non: dummodo adsit voluntas completa aliquod malũ perpetrandi, peccatũ perficitur, & imputatur ad mortẽ. ergo actus exterior deformitatẽ non cõtinet.

¶ 5 Præt. illud quod est tantum ad manifestationem bonitatis, vel malitiæ, non videtur per se actus malitiæ, vel virtutis esse: sed in 10. Ethic. I vt Phylosophus innuere videtur, exteriores actus sunt tãtum ad manifestationem virtutis, & eadem ratione sunt ad manifestationem vitij. ergo in actibus exterioribus non consistit peccatum. Cap. 6.

Sed contra. Seruire peccato est peccare: sed membra exteriora peccato seruire dicuntur. Ad Ro. 6. Sicut exhibuistis membra vestra, &c. ergo in actu exteriori membrorum peccatum consistit.

¶ Præter. Nihil prohibetur lege diuina nisi peccatum: sed lex diuina non tantum prohibet actus interiores, sed etiam exteriores: adeo vt de his etiam diuersa præcepta dentur, vt patet Exo. 20. Non mœchaberis, & non concupisces vxorem, &c. ergo non solum in actu interiori; sed etiam exteriori peccatum consistit.

K Respondeo dicendum, ꝙ in omnibus agentibus ordinatis hoc commune est, ꝙ id quod est motum ab alio: sicut instrumentum à proprio agente, in actu suo consequitur conditionem primi agentis quantum põt. cum ergo in omnibus actibus hominis principalitatem obtineat voluntas; eo quòd ipsa tanquam liberrima omnes potentias in actus suos inclinet: oportet, ꝙ in actibus humanis conditio voluntatis saluetur: in his, videlicet, qui ad imperium voluntatis fiunt, & inde est, ꝙ cum volũtatis sit proprium, vt dominium sui actus habeat hoc etiam in exteris quę à voluntate sunt mota inueniatur secundum ꝙ eius conditionem consequi possunt. potest enim intellectus considerare, & non considerare prout à voluntate est motus. & similiter est de concupiscibili, & irascibili: & hoc vsque ad actus exteriores motiuę virtutis extenditur, vt possit homo ambulare vel non ambulare, loqui vel non loqui: & sic deinceps. sed quia in hoc consistit ratio meriti & demeriti, laudis & vituperij, ꝙ id bonum vel malum quod agitur in potestate agentis est, inde est, ꝙ actus voluntatis primo rationem

peccati

A peccati & culpæ habet, & consequenter alij actus à voluntate imperati: & hoc modo etiam in actibus exterioribus deformitas culpæ consistit: sed quia actus semper attribuitur primo agenti, potius quàm instrumento, sicut secare artifici potius quàm serræ: ideo quidam considerantes, quòd actus à voluntate imperati nō habent rationem culpæ nisi à voluntate, dixerūt peccatum tantum in actu voluntatis interiori esse. Alij vero considerātes tam illud in quo primo est ratio culpę, quam illud in quo secundo est, dixerunt tā actus interiores quam exteriores peccata esse, & vtrique considerabant peccatum non solum quantum ad illud quod est formale in ipso: vnde rationem mali habet. scilicet auersionem, sed etiam quantum ad conuersionē, quę est materiale in peccato; sed quidam cōsiderātes solum illud quod formale est in peccato. i. defectum, vnde rationem mali habet; dixerunt neque actus interiores neq; exteriores peccata esse. Inter quas verior est opinio, quæ dicit, quòd in vtroq; sit peccatum, quia plenam considerationē peccati habuit ista, opinio considerans, peccatum quantum ad id quod est formale in eo, & quantum ad id quod est materiale, non solum quod primo deformitatem peccati continet: sed etiam quod secundo.

1Cap.2. Cap.2.

D ¶Ad primum ergo dicendum, quòd ex habitu virtutis, & vitij informatur substantia actus: vnde oportet habitum virtutis & vitij esse in ratione, ex qua ratio culpæ & meriti procedit: & non in corpore quod substantiam actus exequendo ministrat. Vel dicendum, quòd actus exterior non immediate procedit ab habitu, sed mediante actu interiori. & ideo sequitur, quòd in actu exteriori non sit primo ratio peccati, sed non sequitur, quòd nullo modo.

¶ Ad secundum, dicendum, quòd percutere non est actus manus, sed est actus hominis per manum. actus enim individuorum sunt: & ideo culpa manui non imputatur, sed homini, propter actum quem per manum exercuit, qui ab eo vitari potuit.

¶Ad tertium, dicendum quòd virtus prioris est in posteriori, sed non conuertitur. cognitio autem speculatiua præcedit, actum voluntatis, qui est de actu exteriori: sed actus exterior sequitur actum interiorem voluntatis: & ideo ratio culpæ, quæ primo in actu voluntatis est, transit ex voluntate in E actum exteriorem, qui sequitur: non autem in actum cognitionis, qui præcedit.

¶Ad quartum, dicendum, quòd primum non dependet ex posteriori: sed à primo causatur posterius, & ideo quia actus voluntatis primo rationem culpæ habet: ideo etiam exteriori actu cessante, ratio culpæ in actu voluntatis manet. Non autē sequitur ex hoc, quòd rationem culpæ non possit in exteriorem actum producere.

¶Ad quintum, dicendum, quòd per actus exteriores manifestantur interiores, sicut causæ per effectus: vnde sicut effectus participant similitudinem suarum causarum quantum possunt: ita etiam actus exteriores rationem culpæ cōsequuntur, quæ primo in actibus interioribus inuenitur.

gitur, peccatū dicitur corruptio vel priuatio actiue non passiue. Nam ideo malum vel peccatum dicitur corruptio boni, quia naturam bonam qualicunque priuat bono. Nam si non priuat aliquo bono non nocet, vt supra Augustinus ait. Nocet autē, adimit igitur bonum. Non autem nocet nisi inquantum peccatum est. ergo inquantum peccatum est priuat bono. Itaque inquantū peccatum est, priuatio est, vel corruptio boni

Quomodo inquantum peccatum est, possit corrumpere bonum cum nihil sit.

SEd cum nihil sit inquantum peccatum est, quo modo potest bonum corrumpere vel adimere? August. de hoc docet in libro de natura boni dicēs. Abstinere à cibo non est aliqua substantia: tamen substantia corporis si omnino abstineatur à cibo, languescit, & frangitur. Sic non est substantia peccatum: eo tamen natura animæ corrumpitur.

Quód peccatum proprie corruptio animæ est: & quomodo.

PEccatum vero, id est culpa, proprie animæ corruptio est. Si autē quęritur in quo possit corrumpi anima: in parabola illius, qui incidit in latrones, qui B eum spoliauerunt & vulnerauerunt, clarescit. Incidit enim homo in latrones, quando per peccatum in potestatem diaboli trahitur: & tunc per peccatum spoliatur gratuitis donis, id est virtutibus, & in naturalibus bonis vulneratur, quę sunt, ratio, intellectus, memoria & ingenitum, & huiusmodi quę per peccatū obtenebrantur, & vitiantur: per peccatum etiam priuatur illo bono, cuius participatione cętera bona sunt. Quo tanto magis priuatur, C quanto magis se ab eo elongat.

Qualiter homo se elonget à Deo, scilicet per dissimilitudinem, quam facit peccatum.

AB eo autem se elongat per peccatum: non loci distantia, quia vbiq; totus & pręsens est omnibus: & omnia in ip-

ARTICVLVS V.

Vtrum potentiæ animę aliqualiter corrumpantur per peccatum.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quòd per peccatum nulla corruptio in potentijs animæ fiat: primo per illud quod dicit Diony. 4. cap. de diui. nomin. quòd data naturalia in angelis peccantibus integra manent: sed quod corrumpitur nō est integrum. cum ergo peccatum hominis nō sit maius peccato angeli: videtur quòd etiam in nobis nulla corruptio potentiarum naturaliū per peccatum fiat. De Mal. q. 2. ar. 11.

¶ 2 Præt. Illud quod corrumpitur nō manet idem specie: sed homo post peccatū est idem specie, qui & ante peccatū fuit. ergo per peccatum in nullo corrumpitur.

¶ 3 Præt. Nihil corrūpitur nisi per suum contrarium, sed vt in 1. Phy. dicitur. subiectum neutri oppositorum contrarium est. cum ergo potentia animæ sit subiectum culpę & virtutis: videtur, quòd per culpam non corrumpatur. Tex. 67.

¶ 3 Præter. Nihil agit ad sui corruptionem: sed causa peccati est ipsa anima per potentiam naturalem. ergo peccatum non corrumpit potentiam naturalem animæ.

D ¶ 4 Præt. nulla potentia corrumpitur per hoc quod in actum reducitur: sed potentia naturalis peccando reducitur in aliquem actum in quem erat in potentia. ergo per peccatum nō corrumpitur, sed perficitur.

¶ 5 Præt. Si per peccatum anima corrumpitur, aut ergo quātum ad esse primum, aut quantum ad esse secundum, non quantum ad esse primum, quia sic statim homo peccando esse desineret. si quantum ad esse secundum, hoc totum tollitur per primum peccatum, quod gratiam subtrahit. ergo sequens peccatum nihil in anima corrumpit: & sic non erit commune omni peccato corrumpere naturales potentias animæ.

Sed contra. Nihil efficitur aliud, nisi per hoc quod corruptum est: sed in 9. Ethic. dicit Phyloso. quòd homo per actum vitij efficitur non solum alter, sed alius. ergo peccatum naturam animæ corrumpit. Cap. 4.

E ¶ Præter. Perfectioni opponitur corruptio: sed Phylosophus dicit in 2. Ethicor. quòd homo acquirens virtutem non dicitur alterari, sed perfici, ergo cum peccatum virtuti opponatur: videtur, quòd homo peccando non alteretur, sed magis corrumpatur. Cap. 5.

Respondeo, dicendum, quòd quando aliquid est in potētia ad diuersa, hoc contingit dupliciter. Vno modo sic, quòd vtrunque eorum ad quod est in potentia, æqualiter sit debitum ei: & perfectiuū naturę ipsius. sicut patet in corpore cœlesti, in quo renouantur diuersi situs: quorum vnus non est sibi magis debitus quam alius: & ideo quando acquirit aliquem situm de illis pluribus, non simpliciter dicitur perfici, nec quādo amittit corrumpi: quia amittendo vnum acquirit alium æquiualentem: & ideo in tali amissione non est malum, quia supra orbem lunæ malum consistens, in defectu naturali esse nō potest, & quasi simile est in corpore quod est potentia album & nigrum:

nigrum: & ideo in acquisitione & amissione talium, proprie est transmutatio. non autem simpliciter perfectio vel corruptio. Alio modo sic, quod alterum eorum simpliciter est debitum ei quod est in potentia vtrunque. Et alterum est indebitum ei: & tunc acquisitio illius quod est debitum sibi, dicitur perfectio eius, & amissio

†Quæst.20. dicitur corruptio, verbi gratia, potentia animæ est in potentia ad habitum virtutis & vitij: sed habitus virtutis est debitus sibi, quia per eum ordinatur in finem proprium. habitus autem vitiosus est indebitus sibi, quia per eum discedit à rectitudine finis proprij, & ideo quando

† Quæst.23 aliquis acquirit virtutem: non dicitur simpliciter esse alteratus: sed magis perfectus, vt in 7. Physi.

A text.16. vsq; ad.20. dicitur. & econtra quando habitus vitij in eo acquiritur, dicitur corrumpi, quando mutatur ab eo quod est sibi conueniens secundum naturam, in id, quod est sibi non conueniens, vt quo-

Matth.1. dammodo in aliam naturā transeat: quia in conditionem, & proprietatem alterius naturæ mutatur, sicut qui iracundus efficitur, transit in pro-

De consol. li.4. pros.5. prietatem canis: & ideo Boetius dicit, quod homines dum peccant, naturam hominis quodammodo amittunt, & sic quædā bruta animalia fiunt. Homo enim est illud quod est, per rationem. Vltima vero perfectio in brutis est secūdum partem sensibilem: vnde quando homo ab eo quod est conueniens secundum rationem transit in id quod parti sensitiuæ conuenit: mutatur à conditione humana in conditionem brutalē. & per hunc modum peccatum vel culpa quod in actu consistit: dicitur corrumpere animam vel potentias: secundum scilicet quod peruertit eam ab ordine rationis per quem in debitum finem dirigebatur.

I

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd perfectiones naturales possunt considerari dupliciter, vel quantum ad esse primum, & sic per peccatum non corrumpuntur. manet enim & intellectus, & voluntas, & omnia huiusmodi. vel quantum ad ordinem quo in finem ordinantur, & sic per peccatum corrumpuntur, vt dictum est.

¶ Ad secundum, dicendum, quòd sicut est duplex perfectio. s. prima & secunda: ita etiam est duplex corruptio. Vna per quā tollitur perfectio prima, per quam res esse primum habebat: & talis corruptio speciei mutationem facit: sed sic culpa naturam hominis non corrumpit. Alia corruptio est per quam tollitur perfectio secunda, per quam res in esse secundo com-

K

pleto perficitur. & hoc speciem non variat. sed tantum speciei complementum tollit. & hoc modo culpa naturam humanam corrumpit.

¶ Ad tertium dicendum, quod subiectum ad contraria dupliciter potest se habere vt dictum est, vel ita quod vtrumque æqualiter sit debitum sibi: & tunc non magis per vnum quàm per alterum corrumpitur. vel ita, quod vnum sit debitum sibi & alterum indebitum: & tunc per vnum simpliciter perficitur: & per alterum simpliciter corrumpitur. quamuis enim alterū contrariorum per quod corrumpitur non sit sibi contrariū quantum ad esse primum: quia vtrique contrariorum subijcitur: tamen sibi est contrarium quantum ad esse secūdum, in quod subiecti natura ordinatur.

¶ Ad quartum dicendum, quod nihil agit suam corruptionem

* D.1061. intendens * illam: sed non est inconueniens, vt per actionem alicuius sequatur corruptio eius præter intentionem agentis,

F & sic per accidens aliquid suæ corruptionis causa est, sicut patet in infirmo, qui comedit nociua, ex quibus mortem incurrit, intendit enim delectationem in cibo: sed præter delectationem sequitur mors. Et similiter est in eo qui peccat. intendit enim delectari in opere peccati, sed corruptio animæ præter intentionem eius sequitur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd potentia non corrumpitur, si reducatur in actum illum ad quē est de se ordinata, & qui est debitus sibi: sed talis actus non est peccatum: & ideo ratio non procedit.

¶ Ad sextum dicendum, quòd peccatū corrumpit animam non quantum ad esse primum, sed quātum ad esse secundū, sed esse secūdum potest dupliciter considerari. vel secundum quòd est in actu, & sic tollitur per peccatum primū & non per secundū. sed hoc est per accidēs, quia secūdum peccatum non inuenit ipsum. vel secundum quòd est in habitate, & sic vt ex prius dictis patet, per quodlibet peccatum diminuitur.

so sunt, vt ait Aug. in li. de lxxxiij quæstionibus, & ipse locus non est. Locus tamen Dei, abusiue dicitur templum Dei: non quod eo contineatur: sed quod ei præsens sit & inhabitans. Id autem anima munda intelligitur: per peccatum igitur non secūdum locum aliquis longe sit à Deo: & in eo

G

longe sit quod ab eius similitudine recedit: & tanto longius, quanto sit dissimilior. Illa autem vt ait Aug. in lib. de lxxxiij. quæstionibus. Quę participatione simillia sunt Deo: recipiunt dissimilitudinem. At ipsa similitudo nullo modo ex aliqua parte potest esse dissimilis. Vnde fit, vt cum similitudo patris filius sit: ex nulla parte patri possit esse dissimilis: cuius participatione similia sunt quęcunque Deo similia sunt: & illa possunt recipere dissimilitudinē.

H

Nihil est autem quod hominem à Deo dissimilem facit: quemadmodum peccatum. Cum autem peccatum sit corruptio vel priuatio boni, quę est in anima: est et priuatio & corruptio boni corporis, sicut corpus hominis priuauit beneficio illius immortalitatis, & impassibilitatis quam habuit ante peccatum.

An pœna sit priuatio boni.

QVeri autem solet: vtrum & pœna sit priuatio vel corruptio boni. Ad quod facile responderi potest: si prędicta ad memoriam reuocentur. Diximus enim supra, priuationē vel corruptionē boni accipi actiue vel passiue, id est secundū efficientiam vel effectum. Ideoque priuatio vel corruptio boni dicitur & peccatū & pœna. Sed peccatum secundum efficientiam, quia priuat vel corrumpit bonum. Pœna autem secundum effectum, id est secundum passionem, quę est effectus peccati. Aliud est enim pœna. Aliud culpa. Alterum est Dei, id est pœna. Alterum diaboli vel hominis est, id est culpa.

EXPOSITIO TEXTVS.

ET tamen nunquam totaliter tollitur voluntas retinendi, vel consequendi, &c.} Videtur hoc non esse in quolibet peccato commune. aliquod. n. peccatum est quod est ad corrumpendum, & non ad aliquid acquirendum, vt patet in homicidio, & inuidia, & huiusmodi. Sed dicendum, quod intentio, siue voluntatis, siue naturæ nunquam per se termi-

I

natur ad non esse, vel ad * corruptionem, sed semper ad ali- * D.1200.

quod bonum ipsi intendenti, quamuis præter intentionem sequatur malum vel corruptio sine qua bonum intentum esse non potest, vt patet in igne, qui intendit formam suam in materia inducere, ad quam sequitur corruptio aeris; similiter ēe voluntas intendit aliquod bonum ipsi volenti, quod sine corruptione alterius non est, sicut vult quietem suam, quam suspicatur esse non posse sine morte aduersarij, vel aliquid huiusmodi. Voluntas enim, vt superius, &c.} Hic sumitur voluntas pro actu voluntatis, & non pro potentia ipsa. {Non consisteret peccatum, sed interdictio, &c.} Verum est vel legis scriptæ, vel naturaliter inditæ. {Non consistente autem peccato, &c.} Videtur hoc esse falsum, quia virtus à malitia non depēdet, sicut nec bonum a malo. Sed dicendū, quod in sacra scriptura aliquid dicitur fieri & esse, quando innotescit. Et similiter per

K

oppositum non esse, quando ignotum est: & quia virtus non manifestatur nisi per malitiam oppositam, ideo dicit, quód si non esset peccatum, non esset virtus: & ideo subiungit, Subsistere vel eminere non posset. Sciendum etiam, quod hic {quid est peccatum nisi præuaricatio, &c.} debet poni illa notula, quæ in superiori distinctione in aliquibus libris posita est, quæ sic incipit. Ioannes ait. Qui facit peccatum, &c. {Quocirca diuersitatis, &c.} Ex prima. n. diffinitione occasionata est opinio, quæ dicit tam in actu interiori, quam exteriori peccatum consistere. Ex secūdo vero eiusdem occasionatur alia opinio, quæ dicit peccatum esse tantum in actu voluntatis. Ex tertia vero Ambrosij occasionatur alia opinio, quæ dicit solum in priuatione peccatum consistere, & non in actu. {Quidam autem diligenter, &c.} Hæc opinio in hoc differt ab illa quam prius posuit, quia hic loquitur de malo, cuius ratio tantum in priuatione consistit. Alia vero quam supra posuit, loquebatur peccato quod complectitur simul priuationem, & actum. {Itē probans

probans nihil casu fieri in muodo &c.} Videtur hoc esse falsum, qoia omne quod fit vt in minori parte, fit casu. si igitur nihil fiat casu, nihil erit prooeniens, vt io minori parte: sed si othil fit huiusmodi, omnia ex necessitate contiogunt: quia ea quæ fiunt frequenter, oon deficiunt à necessarijs, nisi tecuodū q possunt io minori parte deficere: vt in sexto Meta. habetur. Sed dicendum, quòd effectus prouenientes, vt in minori parte, potest considerari dupliciter. Vel in ordine ad causam proximā præter cuius intentionem acc dit, & sic casuale vel fortuitum est. vel in ordine ad causam primam, cuius præsentiam nihil præterfugit: & ita casu non fit } Ad qd dicunt his atque huiusmodi dictionibus, &c.} Ista solotio procedit secūdum illam opioionem, quæ ponit in peccato omissionis actum esse, sed secundum aliam opinionem soluetur ista obiectio, quia priuationi qua malū omissionis dicitur malū, subltat res bona scilicet potentia in actū non exiens Potest et quæri ab eisdem &c. Hęc obiectio sic procedit: io peccato duo sunt. s. actus substantiæ, & malitia. quòd ergo peccatum dicitur corruptio boni, aut habet hoc inquā tum est malum, vel inquātum est actus, ex quo bonitatē habet. si primo modo: cum omnis corruptio boni pœna sit: peccatū io eo q peccatum vel malū, erit pœna, & à Deo: quod est inconueniens. Si autē ex parte actus habeat, q sit corruptio boni: cum actus omnis inquantum est actus, sit bonum: tunc inquantum est bonum non habebit, quòd corrumpat bonum: quod videtur inconoeniens. ergo oportet vt illud qđ est io peccato præter deformitatem & corruptionem, vnde ratio mali causatur, non sit res bona: sed soluitur per æquiuocationem corruptionis, vt in litera patet.

Hom. 15.
Gen. 15.
Psal. 68.
Osee 4.
Roma. 1.

DISTIN. XXXVI.

A

Quod quadam simul sunt peccata & pœna peccati: quædam peccata, & causa peccati. alia vero peccata & cā & pœna peccati.

SCiendum est tamen quędam sic esse peccata, vt sint etiam pœnę peccatorū: vnde Aug. super illum locum Psal. 57. Super cecidit ignis, & non viderunt solem: ait. Ignis superbię & concupiscentię & irę intelligitur. Istas pœnas pauci vident: ideo eos maxime commemorat Apostolus in epistola ad Romanos: & enumerat multa, quę peccata sunt, & pœnę peccati. Item. Inter primum enim peccatum apostasiæ, & vltimam pœnam ignis ęterni, media quę sunt, & peccata sunt & pœnę peccati. Grego. quoque super Ezech. ait. Contēnenti, qui non vult pœnitere ponit Deus offendiculum: vt scilicet grauius impingat. peccatum enim quod per pœnitentiam citius non deletur, aut peccatum est & * causa peccati: aut peccatum & pœna peccati, aut peccatum simul & causa & pœna peccati. Vnde Moyses. Nondum sunt completa peccata amorreorum. Et Dauid, inquit. Appone iniquitatem super iniquitatem eorū. Et alius Propheta. Sanguis sanguinem tetigit, id est peccatum peccato additum est. Paulus quoq; ait. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominię &c. Et item, vt impleāt peccata sua semp. Ioanni quoque per angelum dicitur, qui in sordibus est, sordescat adhuc. Ex his testimonijs colligitur, peccatum aliquod & peccatum esse, & pœna peccati.

B *Ex prædictis quæstio oritur, scilicet, an inquantum peccatum est, sit pœna peccati.*

ET ideo merito quęritur: vtrum inquātum peccatum est sit pœna peccati: q non videtur cum omnis pœna peccati iusta sit. Vnde Aug. li. retractationum. Omnis pœna peccati iusta est, & supplicium nominatur. Si ergo peccatum quod est peccatum & pœna peccati, inquantum peccatum est, pœna peccati est: cum omnis pœna iusta qui
C iustitia Dei veniat: videtur inquātum peccatum est, iustum esse & à Deo prouenire. Ad quod illi respondent, peccatum hic dici pœnam peccati, quia per peccatum in quod merito pręcedentis peccati homo labitur deserēte Deo: corrumpitur bona natura. Sicut ęternus ignis dicitur pœna malorum, quia eo cruciantur, nec tamen ipse cruciatus malorum, ignis est: sed per ignem fit in homine. Item p peccatum corrumpitur natura, & minuitur bonum
D naturę, & est ipsa minutio & corruptio boni passio & pęna: & nō est essentialiter illud peccatum p quod fit: sed ideo peccatum dicitur, vt pręmissum est, quia per

DISTINCTIO XXXVI.

DIVISIO TEXTVS.

PErtractata illa opinione, quæ ponit actus peccatorum, inquantum sunt actus, bonos esse à Deo occasione vltimæ obiectionis contra hanc opinionem inductę, quę sumebatur ex differentia culpæ & pœnæ: hic inquirit: verum possit esse idem culpa, & pœna & diuiditur in partes tres. In prima determinat quæstionem. In secūda remouet quandam dubitationem incidētem, ex his, quæ in determinatione quæstionis dicta sunt, ibi. {Illud autem diligenter est annotādum &c.} In tertia ponit dictorum replicationem, ibi {Satis diligenter eorum posuimus sententias &c.} Prima diuiditur in duas. In prima ostendit quædam peccata etiam pœnas peccatorum esse. In secunda, inquirit quomodo hoc possit esse, ibi. {Et ideo merito quæritur &c.} Et diuidit hæc pars in par-
A tes duas. In prima parte ostendit modum quo peccata dicuntur esse pœnæ non per se, sed ratione nocui. In secunda ostēdit, q etiam ipsa peccata pœnæ esse possunt. {In nullo tamen præiudicium fieri veritati, &c.} Prima in tres diuiditur. In prima ponit modum quo omne peccatum pœna potest dici ratione effectus scilicet inquantum corruptionis naturę causa est, quę pœna quædam est. In secunda ostendit modū quomodo quædam peccata, & si nō omnia, pœnæ peccatorū dici possunt rōne causę, quę est subtractio gratiæ, ibi. {Et licet ex hoc sensu &c. In tertia excludit quandam obiectionē. ibi {Sed cū ait differentia &c.} {In nullo tamen præiudicium.} Hic ostendit ipsa vere peccata pœnas peccatorum esse. Et circa hoc tria facit. Primo proponit quod intendit. Secundo probat vniuersaliter in omni genere peccatorū. ibi. {Quod autem quædam peccata &c.} Tertio probat specialiter in quibusdā generibus peccatorum, in quibus magis manifestū est, ibi. {Præterea nullatenus ambigendum, &c.} {Illud diligenter annotādum &c.} Hic remouet quandam dubitationē ex dictis Aug supra inductis exortam. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit contrarietatem inter dicta Aug. & Hierony. Secundo ponit solutionem, ibi. {Ad qđ dici potest, q Augu.

† lib. 1 c. 9. & lib. 3. de libero arbi. cap. 18.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quinque quæruntur.

Primo. Vtrum vnum peccatum possit esse causa alterius peccati.
Secundo. Si passio possit dici peccatum.
Tertio. Si peccatum potest esse pœna peccati.
E Quarto. Si omnis pœna pro aliqua culpa in homine sit.
Quinto. De distinctione bonorum quæ in fine distinctionis ponuntur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum peccatum vnum possit esse causa alterius peccati.

AD primum sic proceditur. Videtur, q peccatum non possit esse causa peccati. Quod enim nihil est non videtur habere rationem causę, sed peccatum nihil est: & nihil fiunt homines cū peccant, vt supra in præcedente dist. ex verbis August. habitum est. ergo peccatum non potest esse causa peccati. 1. 2. qō 75 artic. 4. Et Mal. q. 8. 1

¶ 2 Præt. Causa est ad quam de necessitate sequitur aliud: sed quod est necessarium non est voluntarium: vt Augu. dicit, &

quod

quod non est voluntarium, nō est peccatum. ergo aliud quod sequitur ad alterum, sicut ad causam, non est peccatum: & ita peccatum causa peccati esse non potest. F

¶ 3 Præter. Vnum contrariorum non est causa alterius: sed peccatorum vnum contrariatur alteri, sicut auaritia prodigalitati. ergo peccatū non potest esse causa peccati, ad minus cuiuslibet.

¶ 4 Præt. Peccatum non potest esse causa peccati, nisi secundū ꝙ ex peccato præcedenti aliquis inclinatur ad sequens: sed non fit hoc, nisi secūdū ꝙ ex peccato præcedenti relinquitur dispositio vel habitus. cum ergo dispositio & habitus non inclinēt, nisi ad actus similes in specie illis actib⁹, ex quibus generantur. videtur, ꝙ nullum peccatū possit esse causa peccati, nisi forte illius, quod est sibi simile in spe. †Cap. in. †Roma. 1.

¶ 5 Præter. Phylosophus in 5. Phy. probat, quòd motus nō potest esse ad motū, quia sic in infinitum abiretur. ergo & eadem ratione si peccati causa esset peccatū, in infinitum iret, quod est impossibile.

peccatū ilico vbi peccat homo, fit in homine illa corruptio: quę tamen fit Deo authore. Illa enim pœna, siue passio, quę est boni corruptio à Deo est. Illius autē, vt sic dicam, materia & causa est peccatum, quod à Deo non est. Quod videtur August. notasse: & iuxta hunc sensum intellexisse cū ait, in lib. de prędestinatione sanctorum. Prędestinatione Deus ea pręsciuit, quę fuerat ipse facturus: sed pręsciuit Deus etiam quę non est ipse facturus, i. omnia mala. Quia etsi sunt quędam quę ita peccata sunt, vt etiā pœna sint peccati: secundum illud Apostoli. Tradidit illos Deus in passiones &c. non tamen peccatum Dei est: sed iudicium, scilicet & pœna. in scriptura. n. sæpe nomine iudicij pęna intelligitur. Hic diligenter intendentibus insinuari videtur, ea quę peccata sunt & pœnę peccati: non inquātū peccata sunt Dei esse: sed inquantū pœnę Dei esse dicuntur. Nam cum dixisset Deum nō esse G facturum mala aliqua, i. peccata, quia posset ei obijci: quędā peccata esse etiam pœnas peccati, & pœna peccati omnis iusta est: & ideo à Deo est, quasi determinādo, secundum quid faciat ea, vel secundum quid non faciat: addidit reliqua, iuxta vero prędictam intelligentiā peccata sane dicuntur pœnę. Vnde Apostolus appellat ea passiones ignominię, quia, vt ait authoritas: licet quędā peccata sint, quę delectent, sunt tñ passiones naturę non nominandę, quia p ea corrupitur natura.

Quòd cum omne peccatum possit dici pœna: non tamen omne est pœna peccati.

ET licet ex hoc sensu omne peccatum mortale possit dici pœna: non tamen omne H peccatum potest dici pœna peccati. Pœna enim peccati, vt prędictum est: est illud cuius causa est aliud precedens peccatum. Nam peccatum sic dicitur pœna

Sed contra. Rom. 1. dicitur. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominię, scilicet propter superbiam: sed superbia peccatum est. & similiter igominiosa passio qui qua loquitur. ergo peccatum est causa peccati.

¶ Præt. Comparatio matris ad filiam, est comparatio causæ ad causatum: sed vnum peccatum, dicitur esse filia alterius, vt Grego. dicit, ergo vnum peccatum est causa alterius. 13. Moral.

Respondeo. Dicendum, ꝙ vnum peccatum potest esse causa alterius peccati, secundum triplex genus causę, s. secundum I modum causæ efficientis, finalis, & materialis: per modū causæ efficientis dupliciter. vel per se vel per accidens. per accidēs quidem ex parte auersionis. vnde habet rationem mali. malū enim non habet causam, nisi per accidens. & dico per accidēs: sicut remouens prohibens dicitur mouens per accidens. prohibens autem peccatum est ipsa gratia, quæ conseruat animā in sua rectitudine. gratiam autem peccatum tollit: vnde per accidens est causa peccatorum, quæ accidunt subtracta gratia. & per hunc modum quodlibet peccatum mortale causa cuiuslibet esse potest. potest etiam hic modus causandi reduci aliquo modo ad genus causæ formalis. sicut. n. gratia est principium formale actus gratia informati: ita & priuatio gratiæ ex qua peccatum procedit, est quasi forma eius, cuius causa esse potest. sed per se causa quasi efficiens vnum peccatum alterius est, ex parte conuersionis: inquantum ex actu peccati relinquitur quædam dispositio, vel habitus in anima, inclinans iterum ad peccatum: sed hoc modo peccatū non est causa cuiuslibet peccati sed tantum eius quod est simile in specie: sicut luxuria luxuriæ, & sic deinceps. per modum autem K causæ finalis vnum peccatum est causa alterius, inquantum vnum peccatum aduocat aliud in suum finem: sicut quando aliquis occidit hominem, vt vindictam ex eo sumat: hoc ad finem iræ, qui est vindicta aduocatur homicidium. & hoc modo quodlibet peccatum potest ex alio causari, quia etiam potest aliquis actum prodigalitatis exercere ad tempus, vt auaritiæ finem consequatur, sed tamen vt in pluribus per hunc modum quædam magis sunt nata ex quibusdam generari: sicut homicidium, ex ira, & mendacium, ex auaritia. vnde dicuntur huiusmodi peccata, quæ ex alijs sæpius solent hoc modo prouenire: eorum filiæ esse. per modum vero causæ materialis vnum peccatum est causa alterius, quando vnum pec- F catum ministrat materiā alteri: & sic gula est causa luxuriæ, quia venter mero æstuans, facile in luxuriam spumat, vt dicit Hierony. Sicut etiam auaritia est causa dissensionis in quātum multiplicat temporalia, quæ litis materia sunt.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ peccatum, ex parte auersionis nihil est: & ideo ex hac parte nō potest esse causa alicuius, nisi per accidens, vt dictum est. sed ex parte conuersionis aliquid est, & sic potest esse causa alterius peccati secū dū triplex genus causæ, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ex causa sequitur effectus, secundum conditionē causæ, & effectus, q a in quibusdam necessario, & in quibusdā non sed vt in pluribus, sicut est in rebus naturalibus, q a causa naturalis impediri potest. similiter etiam multo minus oportet, quod ex causa de necessitate effectus sequatur, quia his nihil est causa cōpleta nisi adiunctio voluntatis actu: & subtracto omni impedimento, & quod dicitur quòd ad causam de necessitate sequitur effectus intelligitur de causa completa non impedita.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnum contrariorum non est causa alterius per se: sed per accidens esse nihil prohibet, sicut frigidum calefacit, vt in 8. Physi. dicitur. Tex. 8.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illo modo quem obiectio tangit peccatum non est causa peccati, nisi similis in specie: sed sunt & alij modi, quibus vnum peccatum est causa alterius: & ideo ex insufficienti procedit.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ si peccato per se inesset, ꝙ haberet pro causa aliud peccatum, in infinitum iretur, quia sic oporteret, ꝙ omni peccato conueniret: sed hoc peccato accidit, vt ex alio peccato causetur: & ideo non oportet in infinitum abire, sicut etiam motui accidit, vt vnus motus sit causa alterius: est tamen ponere primum motum, qui non est causatus ab alio motu.

ARTICVLVS II.

b Vtrum passio possit esse peccatum.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ passio possit esse peccatum. Motus enim sensualitatis passio quędam est; sed motus sensualitatis inordinatus peccatum est, vt supra dictum est. ergo passio potest esse peccatum.

¶ 2 Præt. Ira passio quædam est: sed ira est vnum de septem capitalibus peccatis: & potest esse mortale peccatum: & similiter inuidia. ergo passio potest esse peccatum.

¶ 3 Præt. Omne quod contrariatur, & pugnat contra rationem est peccatum, quia vt dicit Aug. Nonnullum peccatum est, cum caro concupiscit aduersus spiritum: sed passiones ad rationem pugnant, vt dicit Dionys. in 4. ca. de diuin. nomi. ergo passiones sunt peccata. Sup Gene. ad lite. li. 10.

¶ 4 Præt. Propter quod vnumquodque tale: & illud magis, vt dicit Phylosophus: sed propter superabundātiam passionum, quæ ad medium non reducuntur à medio virtutis aliquis recedit: & peccatum incurrit. ergo passiones peccatum sunt.

¶ 5 Præte. Meritum & demeritum cum sint opposita in idem genus reducuntur: sed passionibus contingit mereri, sicut patet in martyribus. ergo & passionibus contingit demereri: & ita passiones peccatum esse possunt.

Sed

Sed contra, non contingit esse peccatum, nisi illud, cuius principium est in nobis: sed passionum principium non est in nobis. ergo passiones non sunt peccata.

Cap. 5. ¶ Præt. Secundum peccata aliquis vituperatur: sed secundum passiones neque laudamur, neque vituperamur, vt in 3. Ethico. dicitur. Non enim vituperatur, qui simpliciter irascitur: sed qui aliter quàm debet. ergo passio nó potest esse peccatum.

¶Li. 25. c. 12 Respondeo Dicendum, q cú homo nó inquinetur per peccatum, nisi per illud qđ ab homine est, vt Math. 15. dicitur. Que p cedũt de homine hęc sunt, quæ coinquinant hominem. &c. Nó potest esse, q passio, inquantum passio, peccatum sit, quia passio nóo est a patiente inquãtum huiusmodi, sed in patiẽte ab alio inducitur: sed tantum per accidens contingit passionem esse peccatum, secundum q (Contra Iul. lib. 5. cap. 3.) operatio voluntatis p quam principium nostrorum actuum sumus, aliquo modo ad passionem se habet: sed ad diuersas passiones diuersimode se habet. Sunt enim quædam passiones, quæ sunt passiones tantum, sicut præcipue patet in passionibus corporalibus quæ ab exteriori infliguntur, vt sectio, adustio: vel ab aliquo etiam principio interius agente etiam naturali, vt febris, vel aliquid huiusmodi. & ad has passiones se habet voluntas, sicut causans eas, sicut est in passionibus sponte assũptis, vel sustinens, eas libenter, propter aliquem finem, & sic contingit in his passionibus meritum si sint decentes, & demeritum si sint indecentes. Quædam autem passiones sunt, quę non sunt pure passiones: sed sunt simul & passiones & operationes quædam, sicut patet in * passionibus, q̃ dicuntur opera- D (* D. 104. Tex. 118) tiones animæ. sentire enim, vt vult Phylosophus in 2. de anima: pati quoddam est: sed hoc verum est inquantum sentire perficitur: per hoc, q visus a sensibili mouetur, recipiendo speciem eius qua informatur, & operationem propriam exercet: & ista est in omnibus potẽtijs passiuis, quales sunt omnes potentię sensitiuæ partis, & etiam intellectiuæ, præter intellectum agentem, & præter virtutes motiuas organis affixas: vnde & intelligere quoddam pati est: & velle & appetere, propter quod ira & huiusmodi passiones animæ dicuntur, quamuis in his magis, vel minus proprie nomen passionis sumatur, secundum quòd plus & minus acceditur ad trãsmutationem corporalem. quę quidem consequens est in ira & inuidia & huiusmodi. est etiam, secundum materiales qualitates, vt calidum & frigidum & huiusmodi. in sensu autem est secundum species in organo materiali spiritualiter, & non materialiter receptas: sed in intellectu secundum receptionem pure E spiritualem: & ideo illæ passiones, quæ plus de ratione passionis habent minus sunt in potestate nostra. & propter hoc specialius passiones dicuntur: in omnibus tamen his, non est peccatum, nisi secundum, quòd voluntas aliquo modo circa eas se habet imperando inquantum sunt operationes quædam, vel etiam acceptando secundum quod sunt passiones.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd motus sensualitatis non est peccatum, nisi secundum q in potestate voluntatis est, ut vt supra dictum est: & non inquantum est passio quædam

¶ Ad secundum dicendum, q nomen iræ secundum propriam impositionem passionem quandam significat: sed postea transumptum est ad significandam vitium quoddam: cum enim virtutes quædam, quamuis sint medietates, magis opponantur quibusdam extremis, quam alijs, sicut mansuetudo ma- A gis opponitur irę, quam defectui eius: contingit, quòd vitia opposita talibus virtutibus nominantur nomine passionum ad quas refrenandum præcipue uirtutes ordinantur. & hoc modo ira, secundum quòd vitium nominat, non est nomen passionis: sed actus, vel habitus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd passio non pugnat cõtra rationem quasi per se oppositũ virtuti, qua ratio perficitur: sed quia per se opponitur medio quod uirtus & ratio in passionibus statuit, sicut etiam nigredo pallori, & rubedini opponitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd propter abundantiam passionum dicitur vitium esse sicut propter causam materialem: sed per se uitium est in actu aliquo deformi circa passiones illas: & ideo non oportet, quòd passiones, secundum se vitia sunt.

¶ Ad quintum dicendum, quòd passionibus sancti non meruerunt, nisi secundum quòd eas voluntarie sustinuerunt: & propter Deum, & ita etiam possunt esse demeritoriæ inquantum voluntas aliquo modo ad eas se habet. (Hilarius de Trini. lib. 4.)

peccati respectu præcedẽtis, sicut dicitur causa peccati respectu sequentis. Quo fit, idem peccatum & causa sit & pœna peccati: sed alterius peccati pœna: & alterius causa: vt enim Grego in moralibus ait. Peccatum quod pœnitentia non diluitur, suo pondere mox ad aliud trahit. vnde fit B vt non solum peccatum sit: sed etiam causa peccati. Ex illo quippe culpa subsequẽs oritur. Peccatũ vero quod ex peccato oritur, non solum peccatum: sed & pœna peccati est, quia iusto iudicio Deus cor peccantis obnubilat vt pręcedentis peccati merito etiã in alia cadat. Quẽ enim liberare noluit deserendo percussit. Proinde: vt Aug. ait pręcedentis est hęc pœna peccati: & tamẽ etiam ipsa peccatum est. Iudicio enim iustissimo Dei traditi sunt, vt ait Apostolus de quibusdam, siue de- C serendo, siue alio modo explicabili, vel inexplicabili, in passiones ignominię: vt crimina criminibus vindicarentur, & supplicia peccantium non tantum sint tormenta: sed & vitiorum incrementa. Illa ergo peccata, quę enumerat Apostolus, quia de superbia sunt, nó solum peccata: sed supplicia sunt. Ecce autẽ ex eis iam fit perspicuum quędã peccata etiam pœnas, & causas peccati esse, & illud peccatum esse pœnam peccati, quod causam pręcedentem habet peccatum, atque illud peccatum esse causã peccati, quod est meritum sequẽtis culpę.

Ex prędictis videtur significari ipsa eadem quę peccata sunt, esse pœnas peccati.

Sed cum ait, crimina criminibus vindicari, videtur insinuare ea ipsa quę peccata sunt essentialiter esse pœnas peccati: idest punitiones peccati. Ad hoc autẽ inquiunt illi, hęc & similia dicta esse secundum rationẽ prędictam: & ideo intelligenda fore secundum pręmissam expo-

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum unum possit esse pœna alterius peccati.

AD tertium. sic proceditur. Videtur quòd peccatum non possit esse pęna peccati. Omnis enim pœna ordinata est D & a Deo est: sed nulla culpa ordinem habet, nec a Deo est. ergo culpa pœna esse non potest. (1. 2. q. 87. art. 2.)

¶ 2 Præt. Causa & effectus non incidunt in idem: sed culpa est causa pœnę. ergo non potest esse idem culpa & pœna.

¶ 3 Præt. Pœna ordinatur contra culpam, vt medicina eius. pœnæ enim medicinæ quædam sunt, vt in 2. Eth. dicitur. sed peccatum peccati medicina non est, quia præcedens peccatũ per sequens non curatur, sed magis sequens peccatum in peccatum inclinat. ergo peccatum non potest esse pœna peccati. (Cap. 3.)

¶ 4 Præt. Si peccatum punitur peccato, aut conuenit omni peccato, aut quibusdam peccatis tantum. si conuenit omni peccato. ergo erit abire in infinitum in peccatis, ita q post quodlibet erit aliud peccatum. si autem non sit commune in omnibus peccatis: sed vltimũ peccatorũ non punitur peccato, sed tantum pœna ęterna, cum primum peccatum punia- E tur peccato in pœna æterna, vltimum peccatum minus puniatur quam primum, quod duabus pœnis punitur. contingit autem, quòd vltimum peccatum est grauius, quàm primũ. ergo grauius peccatum, minus punitur, quod videtur iniustu.

¶ 5 Præt. Nullus punitur in eo quod libenter facit, sed quicunque peccat, peccatum voluntarie & libenter facit. ergo nullus punitur in hoc, quòd peccat, & ita peccatum non est pœna peccati.

Sed contra. August. in lib. confes. dicit. Iussisti domine & sic est, ut ipse sibi pœna sit omnis inordinatus animus: sed inordinatus animus, est malum. ergo est pœna. (Cap. 12.)

¶ Præt. Quod aliquis priuetur maximo bono, non potest esse sine pœna, sed peccatum est auersio ab incommutabili bono, ergo peccatum est pœna. Ad hoc etiam sunt multæ auctoritates in litera inductæ.

Respondeo, dicẽdum, ꝙ contingit idem esse culpam & pœnam: non tamen secundum eandem rationem, quia omnis pœna inquantum pœna est, voluntati contraria inuenitur. omnis autem culpa voluntarij rationem habet. contingit autem, ꝙ illud quod est culpa dicatur pœna, tripliciter. Vno modo ratione effectus: quia. s. naturam corrumpit, & gratiam subtrahit, quæ pœnę quędã sunt: sed hoc contingit dupliciter. Vno. n. modo culpa causat pœnã ex parte auersionis, inquantum. s. per culpã quis priuat gratia & Deũ amittit, & naturæ bonum in eo corrumpitur. Alio modo ex parte cõuersionis. & hoc dupliciter. Vno modo, secundum ꝙ quædam peccata passionẽ quandam annexam habent, vt ira & inuidia, & aliquid huiusmodi, quia ex inordinato vindictæ desiderio, corpus imaginationi obediens & affectui quadam passione concitatur, quę ita dicitur materialiter loquendo: & hoc affectionem habet. Alio modo, ex eo, ꝙ actus peccati sine labore non exercetur, propter quod Sap. 5. dicitur. Ambulauimus vias difficiles &c. Alio modo peccatũ pœna dicitur inquãtum effectus cuiusdã pœnæ est. ex hoc enim ꝙ aliquis mortaliter peccat, vt dictum est, gratia priuatur, & quia per gratiam continebatur ne in peccatum rueret: fit ei ipsa subtractio gratiæ quędam causa sequentis peccati in quod cadit, auxilio gratiæ destitutus. & similiter modo dici potest de omni alio auxilio quod Deus hominibus impendit in peccatum cadant, sicut sunt impedimenta peccandi exteriora: sicut dicitur Oseæ. 2. Sæpiam viam tuam spinis. & hæc quidem auxilia, quæ sunt impedimenta peccandi, quandoq; subtrahuntur merito præcedentis peccati, vt sic homo in peccatum liberius ruat. Tertio modo potest dici id quod est culpa esse pœna non ratione alicuius præcedẽtis vel sequentis: sed ratione ipsius actus deformis: nulli enim dubiũ est, quin ex coniunctione incõuenientium quædam pœna fit homini, vt patet etiam in exterioribus. siquis maxime authoritatis indecenti habitu indueretur, hoc sibi pœna esset, vnde nec sine pœna potest esse, ꝙ actio deformis, & rectitudine rationis priuata, in ipsa natura rationali inueniatur: & ideo talem actionem facere pœnale quoddam est: sed tamen nõ ab eodem habet, ꝙ sit pœna & culpa, inquantum enim a voluntate progreditur, culpę rationem habet, sed inquantum præter intentionem voluntatis ipsam animam deturpat, sicut res indecens sibi, pœnæ rationem accipit: hic tamen modus ad primum reduci potest. ipsa enim deturpatio est quidam peccati effectus.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ omnis pœna à Deo est, sed non eodem modo. est. n. quædam pœna à Deo, sicut ab agente, sicut sunt pœnæ sed sensus, quæ per quandam actionẽ causantur. oportet enim omnis actionis reductionem in primum agens fieri, sicut in causam. Quædam vero pœnæ sunt à Deo non sicut ab agente, sed potius sicut à nõ agente, vt subtractio gratiæ. ex eo enim ꝙ Deus gratiam nõ influit, causatur in isto gratiæ priuatio. vtroq; autem modo inuenitur pœna annexa culpæ, quia illa pœna, quæ efficitur per peccatum, ex parte suæ conuersionis, est pœna sensibiliter hominem affligens: vt iræ perturbatio & labor inordinatus in peccato. & hoc qui-

Cap. 9.

sitionem. Intelligentia enim dictorum ex causis est assumenda dicendi.

Quòd non obuiat veritati, siquis dicat ipsa peccata esse pœnas peccati essentialiter.

G IN nullo tamen præiudicium fieri veritati putatur, siquis dicat ipsa eadem, quę peccata sunt essentialiter (vt ita dicam) esse pœnas: idest punitiones peccatorum pręcedentium, quę iuste sunt, & à Deo sunt: nec tamen inquantum peccata à Deo sunt, nec inquãtum peccata sunt, pœnę peccati sunt: & tamen inquantum peccata sunt, priuationes boni sunt. Sed vt supra dictum est, causaliter & actiue dicuntur priuationes.

H *Aperte ostendit peccata quædam esse pœnam peccati, & pœnam ipsam iustam esse, & à Deo.*

QVod autem quędam peccata pęna sint, & ipsa pęna iusta sit & à Deo sit: euidenter tradit Aug. in lib. retractationum ita dicẽs, quędam necessitate fieri ab homine, quę mala sunt & eadem iusta pœna peccati sunt. Sunt, inquit, quędã necessitate facta improbãda: vbi vult homo recte facere, & non potest. Vnde est illud Apostoli. Nõ quod volo facio bonum: sed quod odi malum hoc ago: & illud. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. hęc enim inuicem sibi aduersantur: vt nõ ea quę vultis faciatis. Sed hęc omnia ex illa mortis damnatione sunt. Nam si non est ista pœna hominis: sed natura: nulla ista peccata sunt. Si enim non receditur ab eo modo, quo naturaliter factus est homo: cum hæc facit, ea vtiq; facit quę debet. Si autem homo, quia ita est non est de se bonus, nec habet in potestate, vt sit bonus, siue non videndo qualis esse debeat: siue videndo, & non valendo esse qualem se esse debere videt, pœnam istam esse quis dubitet? Omnis autẽ pęna si peccati pęna est: iusta est, & supplicium nominatur. Si autẽ iniusta est pœna, quĩ pœnam esse nemo ambigit iniusto aliquo dominãte homini, imposita est. Porro quia de omnipotẽtia Dei,

F dem à Deo est, & iuste ordinatur, vt qui dilectationem contra Dei ordinationem appetit, præter suam intentionem afflictionem incurrat: in hoc etiam vbi propriæ libidini obsequitur. Illi autem pœnæ, quæ est subtractio gratiæ, quæ est effectus vnius peccati, & causa alterius, est causa Deus, sicut non agendo: & similiter aliarum pœnarum similium, & hoc constat iuste ordinatum esse, vt qui contraria gratiæ appetit, gratiam amittat, & Dei auxilium, qui cõtra Deũ agit. & per hunc etiã modum est causa pęnę illius, qui est ipse actus deformis peccati: non quia ipsum causet: sed quia ipsum pmittit eũ non impediendo. & hoc etiam similem iustitiæ ordinẽ cum prædictis habet. huiusmodi autem ordinis causa De⁹ est. ex quo patet, ꝙ id quod culpa & pœna dicitur, secundum ꝙ ad peccata refertur, vt ab eo voluntarie cadẽs, & in quo ratio culpę consistit, inordinationem habet: sed secundum ꝙ habet rationem pęnæ, vt à Deo, ordinatum est debito ordine iustitiæ.

¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ causa & effectus respectu eiusdẽ non incidunt in idẽ, secundum eundem modum causæ, quia secundum diuersa genera causarum etiam hoc non est inconueniens, vt idem sit eiusdem causa & causatum, sicut finis est
I causa efficientis, & efficiẽs est causa finis. sed respectu diuersorum non est inconueniens, vt etiam ſm idem genus causę aliquid sit causa vnius, & causatum ab altero: & ita etiam nihil prohibet aliquid quod est culpa, esse pœnam alterius peccati.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ pœna ordinatur, vt medicina ad culpam, sed nõ semper, vt medicina illius, qui peccauit. quod enim latro suspẽdatur non est ad correctionem eius. similiter, quòd homo in inferno damnetur; sed quandoque ordinatur ad culpam, vt medicina alterius, sicut fur suspenditur in bonũ totius communitatis ne passim furta committãtur, & aliquis in inferno damnatur ad decorem vniuersi, ne aliquid inordinatum remaneat si culpa per pœnam non ordinatur.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ hoc est per accidens, ꝙ vltimum peccatum per aliud peccatum non punitur, quia scilicet vel vita peccantis finitur, vel etiam animus eius per pœnitentiam
K in melius immutatur: sicut etiã & primum peccatum tollit gratiam, quam secundum non tollit, quia eam non inuenit, sed tolleret si inueniret. & similiter est in proposito.

¶Ad quintum dicendum, ꝙ in actu peccati est aliquid quod peccator vult, vt delectationem. aliquid vero est, quod non vult, immo præter intentionem eius accidit. vt corruptio naturæ consequens, vel etiam ipsa indecentia actionis: & ideo in hoc quod libenter facit punitur, dum ex hoc quod libenter facit aliquid accidit pręter intentionem eius quod voluntati eius aduersatur.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum omnis pœna infligatur pro peccato.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quòd non omnis pęna infligatur pro peccato, quia vt August. super Can. Deut. dicit, quinq; modis flagella cõtingunt, vel vt iustis merita

rita per patientiam augeantur, vt Iob. vel ad custodiam virtutum ne superbia tentet, vt Paulo: vel ad corrigendum peccata, vt Mariæ lepra, vel ad initium pœnæ, vt Herodi, quatenus hic videatur quid in inferno sequatur. vel ad gloriã Dei manifestandam, vt de cæco nato: sed tres istorum modorum non ostendunt pœnam pro peccato aliquo inflictam. ergo nõ omnis pœna pro peccato infligitur.

¶ 2 Præt. de Christo dicitur. 1. Pet. 2. Qui peccatum non fecit: tamen multas pęnas sustinuit. ergo nõ pœna pro culpa infligit.

¶ 3 Præt. Dicitur, ꝙ omne peccatum est pœna, secundum primũ modum: nec tamẽ omne peccatum est pœna peccati, vt ibidem dicitur. ergo nõ omnis pœna peccati.

¶ 4 Præt. Culpa virtuti opponitur, & sicut virtuti debetur præmium, ita & culpæ pœna, sed virtus non habet præmium in his temporalibus bonis, sed in æternis. ergo nec culpa per amissionem temporalium bonorum punitur à Deo. cũ ergo

†Quæst. 77. sint quædam pœnæ in amissione bonorum bonorum: vr̃, ꝙ quædam pœnæ non sint pro culpis inflictæ.

¶ 5 Præt. Frequenter vita impiorum prosperatur: vt Hiere. 12. dicitur, & Iob. 21. & econtrario, iusti in afflictione sunt. hoc autem non esset si pœna culpæ tantum redderetur. ergo non omnis pœna culpæ alicui redditur.

In Collec. Fer. 6. Cin. Sed contra. Est quod Greg. in oratione dicit. Nulla nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas, sed omnis pœna nocumentum quoddam est. ergo pœna esse non potest, nisi vbi dominetur iniquitas.

¶ Præt. Hierony. dicit. Quicquid patimur peccata nostra meruerunt: sed omnis pœna passiua est corruptio boni, vt supra D dictum est. ergo omnis pœna pro merito peccati redditur.

Lib. 3. c. 5. Respondeo, dicendum, ꝙ nullus punitur, nisi in eo, ꝙ aliquo priuatur quod sibi bonum est. Sciendum est autem, ꝙ aliquid est bonum homini dupliciter. Vel secundum naturam propriam: inquantum. s. homo est, vel secundum naturã communem inquantum est animal, vel viuum, vel aliquid huiusmodi: & quia homo est id quod est inquantum rationalis & intellectum habens: ideo bona ei inquantum homo est principalia sunt ea, quæ sunt secundum rationẽ bona, vt virtutes in quibus natura intellectiua perficitur, & ex priuatione horum bonorum nullus pœnam habet, nisi propria culpa. Sunt autem secundario modo bona rationis, quæ ad opus virtutis organice, & instrumẽtaliter deseruiunt, vt sanitas corporis & res exteriores. huiusmodi autem non sunt simpliciter bona rationis: sed secundum aliquam mensuram, prout. s. ad opus E

Et 7. Ethic. cap. 13. virtutis adiuuant. vnde Phylosophus dicit in 10. Ethic. ꝙ superabundantia diuitiarum, quæ ad opus virtutis impedit: bona fortuna dicenda non est, sed mala. vnde si aliquis priuatur his bonis quantum ad id quod non proficit ad opus virtutis: sed magis deficit, talium bonorum seruatio non est pœna hominis inquantum est homo: sed quando priuat eis quibus indiget ad opus virtutis. vnde dicitur Eccl. 23. Diuitias & paupertatem ne dederis mihi. vnde nullus, nisi pro culpa punitur in subtractione horum bonorum: inquantum virtuti necessaria sunt. vnde Psalm. 36. Iunior fui etenim senui: & non vidi iustum derelictum &c. Si autem consideretur homo secũdum naturam communem: sic omnia bona corporis, & etiam exteriora, sunt bona sibi: vnde qualibet priuatio horum bonorum quædam pœna est sibi. non autem omnis talis pœna inducitur pro peccato proprio ipsius, sed tamen semper aliquod A peccatum sequitur, ad minus peccatum naturæ, quia nisi humana natura per peccatum originale infecta esset, nullã molestiam, vel defectum homo in his pateretur.

¶ Ad primum ergo dicendũ, ꝙ hoc, ꝙ homo hic ad augmentum meriti flagellatur, non est sibi pœna inquãtum est homo, sed bonum eius, tamen est pœna sibi inquãtum naturam animalem habet, & ideo talis pœna non sequitur culpam propriã illi, qui peccat, sed culpã naturæ infectæ, quæ si facta nõ esset, homines sine huiusmodi molestijs ad profectum meriti peruenirent.

¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ Christus nullo modo pœnam habuit aliquam, q̃ esset pœna hominis inquãtum est homo, quia in bonis rationis superabũdauit, nec aliquẽ defectum in eis passus est, habuit tamen pœnam aliquã quantum ad naturam communem, & ideo nõ oportuit, ꝙ esset aliqua culpa in eo, sed ꝙ aliqua culpa præcessisset in natura humana. vnde dicitur Isa. 53. Propter peccata populi mei percussi eum. † Ad Dam.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ hoc qđ dicitur, ꝙ non omne peccatum est pœna peccati, intelligendum est peccati alterius primum. n. peccatum effectiue, & causaliter pœna dici potest, inquantum corruptio naturæ, quæ per illud fit, quædam pœna est. non autem pœna alterius præcedentis peccati, sed ipsiusmet peccati, quod tamen corruptionem inducit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut virtus non habet per se præmium in his temporalibus bonis, sed per accidens, secundum, ꝙ talibus indigetur ad virtutis actum, ita etiam nec culpa in his punitur quasi essentiali pœna, sed quadam accidentali, secundum ꝙ subtractio horum bonorum temporalium, in detrimentum etiam spiritualium redundat, quatenus pœna hic incipiat & in futuro terminetur.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ hoc, ꝙ inopij prosperitatem habent, frequenter in eorum malum est, vt ex dicto Philosophi inducto patet. vnde in hoc ipso puniuntur. similiter etiam & ꝙ iusti in aduersitatibus sunt, in eorum bonum cedit, quia per hoc ad virtutem proficiunt. vnde non est eis pœna præcipue inquantũ homines sunt, sed quasi pro præmio redditum.

& iustitia dubitare dementis est: iusta est hæc pœna, & pro peccato aliquo impenditur. Non enim quisquam iniuste dominans, aut surripere hominem potuit velut ignoranti Deo, aut extorquere inuito, tanquam inualidiori: vt hominem iniusta pœna cruciaret. relinquitur ergo, vt hæc pœna iusta de damnatione homi- B nis veniat. His atque alijs pluribus testimonijs docetur, quædã esse peccata, & pœnas peccati essentialiter.

b De quibusdam quæ sine dubio peccata sunt, & pœnæ, vt ira, & inuidia.

PRæterea nullatenus ambigendum est, quædam peccata absq; vllo scrupulo pœnas esse, vt inuidia, quę est dolor alieni boni, & ira, quę etiam non C inquantum pœnę sunt peccata sunt. Ita etiam de cupiditate & timore & alijs huiusmodi sentiẽdum est. Vnde August. in lib. 83. quęst. ait. Omnis perturbatio passio. Omnis cupiditas perturbatio. omnis igitur cupiditas passio. omnis vero passio cum est in nobis: ipsa passione patimur. Omnis igitur cupiditas cum in nobis est: ipsa cupiditate patimur, & inquantum cupiditas est B patimur ea. Omnis autem passio inquantum ipsa patimur, non est peccatum: ita & de timore. Non cõsequens est, vt si patimur timorem: ideo non sit peccatum, quia multa sunt peccata quibus patimur, sed non inquantum patimur eis.

Quòd verbis Augustini præmissis, quædam sententia Hieronymi obuiare videtur.

ILlud autẽ diligenter est annotandum ꝙ supra positis verbis Augustini dicentis, quędã C necessitate facta esse improbanda & mala: videtur obuiare quod Hiero. ait in explanatione fidei: ꝙ licet supra sit positum: tamen vt perfectius sciatur iterare non

ARTICVLVS V.

e Vtrum distinctio bonorum sit conueniens,

E AD Quintum sic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter ponitur distinctio bonorum, vt quædam dicuntur bona ex genere, & quædam ex fine & ex causa. qđ enim alicui conuenit, secundum genus suum non poterit remoueri ab eo per aliquam differentiam additam. quæcunque enim differentia animali addatur, semper in eo sensibile remanebit, sed reficere esurientem & similes actus quos dicit bonos ex genere, male fieri possunt, vt si propter inanem gloriam fiant. ergo inconuenienter boni ex genere dicuntur. 1. p. q. 5. art. 6.

¶ 2 Præterea. Sicut se habet malum ad genus mali, ita & bonum ad genus boni, sed actus qui sunt ex genere mali nullo modo boni esse possunt, vt occidere innocentem, vel aliquid huiusmodi ergo nec illi actus qui mali esse possunt ex genere, boni dicendi sunt.

¶ 3 Præt. Cuiuslibet generi respondẽt sua species. si ergo est ali-

quis actus bonus ex genere, debet assignari aliquis actus bonus ex specie: quod cum prætermittatur videtur distinctio insufficiens. F

Tea.3. Tea. 70.
¶ 4 Præter. Bonum est fine: vt in 3.Meta.Phylosophus dicit. sed materia & finis incidunt in idem, vt in 2. Phy. dicitur. videtur ergo, q inconuenienter dicantur actus super debitam materiam cadentes, ex genere boni.

¶ 5 Præter. Materia actus est obiectum eius. obiectum autem habet rationé finis. ergo si dicitur actus bonus ex genere ex materia debita super quam cadit: videtur, quòd inconuenienter distinguitur bonum ea genere, & bonum ea fine.

2.par.logi. cap.1. † Retracta. lib.1.cap.9.
Sed contra. Genus sumitur ex materiali principio, vt Auic. dicit. si ergo aliquis actus ex materia super quam cadit, bonitatem habeat: conuenienter ex genere bonus dicitur.

¶ 6 Præt. Quod omnibus existentibus in aliquo genere conuenit, eis ea natura generis sui competit: sed actibus cadentibus super debitā materiam secundum totam ordinationé sui generis, quædam bonitas conuenit. ergo cōuenienter boni ex genere dici possunt.

Respondeo, dicendum, q sicut Diony. dicit 4.cap.cœl. hier. in substantijs omnibus inuenitur essentia, virtus, & operatio. horum autem talis est ordo, q virtus ab essentia, & operatio à virtute procedit, & quia quod a bono procedit non potest esse nisi bonum: ideo sicut essentia & virtus bona sunt, ita & operatio, secundum q à virtute agētis procedit: sed quia virtus in voluntarie agentibus ad multa se habet: ideo actio ea virtute agentis determinationem non habet: sed propria determinatio actus est ex obiecto. vnde si obiectum sit proportionatum, actus ex ipso obiecto quandam vlteriorem bonitatem recipiet: & quia propria determinatio qua aliquid determinatur est determinatio per formam generis: ideo huiusmodi actus ex determinatione obiecti bonitatem habentes, dicuntur boni ex genere: sed quia actum aliquem circa idem obiectum contingit diuersimode se habere: ideo adhuc actus ex obiecto determinatus, est vlterius determinabilis per alias circunstantias, quæ si cōuenientes fuerint, ex eis quandam vlteriorem bonitatem recipiet: & dicetur bonus ex circunstantijs, quousque perueniatur ad perfectam bonitatem actus, quæ est per informationem habitus. & tunc dicetur bonum virtutis. sic ergo patet ratio distinctionis bonitatis actuum, quæ in litera ponitur: & quomodo hæ bonitates adinuicem se habeant. prima.n. bonitas, quæ est ex essentia actus, communis est omnibus actibus: vnde ipsa substernitur omnibus alijs bonitatibus, inter quas primo superuenit sibi bonitas, quæ est ex debita materia, super quam iterum inducitur alia bonitas, quæ est ex fine & alijs circunstantijs, & ex forma habitus. & secunda bonitate subtracta, non potest esse tertia: sed tamen posita secunda, non necessario tertia ponitur: & ideo contingit actum habere bonitatem ea materia: & tamen eum male fieri propter indebitas circunstantias. I K

¶ Ad primum ergo dicendum, q illa bonitas, quę est ex genere, manet in actu, quantumcunq; per alias circunstantias indebitas deordinetur: sicut etiam quantumcunque ab anima tollatur gratia, remanet in ea bonitas naturæ: vnde non dicitur actus, qui est bonus ex genere male fieri, quia priuatur ab eo bonitas sui generis: sed priuatur bonitate circunstantiarū.

¶ Ad secundum dicendum, q vnus defectus sufficit ad hoc, q malum aliquid esse dicatur: sed non vna perfectio sufficit ad hoc q simpliciter sit bonum, quia bonū contingit ex vna & perfecta causa: sed malum ex particularibus defectibus, vt Dion. dicit & ideo illud quod est bonum ex genere, non est necessarium, quòd simpliciter sit bonum: sed potest male fieri. quod autem est malum ex genere, simpliciter est malū, nec bonum fieri potest. De diui.no. cap.4.

¶ Ad tertium dicendum, q sicut genus determinatur p speciem: ita etiam bonū in genere determinatur per bonitatem, quæ est ea fine, & ex alijs circunstantijs: & ideo illud bonum qđ est ex fine & circunstantijs, respōdet bono quod est ea genere, sicut species generi, vnde & eius prædicationem recipit: pascere enim esurientem propter Deum, est pascere esurientem: sed non cōuertitur.

¶ Ad quartum dicendum, q est duplex materia: ea qua vel in qua, & materia circa quam, & primo modo materia dicta, non incidit in idem cum fine. sed secundo modo est idem cum fine, quia obiectum finis actus est. D.620. 853.

¶ Ad quintum dicendum, quòd actus aliquis habet duplicem finem scilicet proximum finem, qui est obiectum eius, & remotum quem agens intendit, & ideo cum bonum ex fine distinguitur contra bonum ex genere, intelligitur de fine remoto, quem agens intendit.

piget. Execramur, inquit, eorum blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo esse preceptum, & mandata Dei non à singulis: sed ab oibus in cōmune posse seruari. Et paulo post. Et tam illos errare dicimus, qui cum Manicheo dicūt hominem peccatum vitare nō posse: quam illos, qui cum Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Ecce Hieron. dicit. errorem esse, si quis dicat hominem peccatum vitare non posse. Qui autem dicit quędam necessitate fieri, quędā dicit non posse vitari. Cum ergo id Aug. dicat, videtur aut erroris esse quod tradit, aut non esse verum quod Hieronymus. G

Determinatio contrarietatem si b. mouens de medio sanctorum.

AD quod dici potest, quia Augustinus, secundum statum huius miserię ad quā pertinet ignorantia, & difficultas, vt idem ait in lib. de libero arbitrio, quę ex iusta damnatione descenderunt: illud tradidit. vbi & venalia peccata includit. Hierony. vero de mortalibus tantum loquitur peccatis, quę vnusquisque gratia illuminatus vitare valet. Vel de homine secundum statum liber. arbitr. ante peccatum illud ait Hieron. H

e Epilogum facit ad alia transiturus.

SAtis diligenter eorum posuimus sententiam, qui dicunt omnes actus naturas bonas esse: & inquantum sunt bonos esse: in quo tractatu quędam interseruimus, quę non ex eorum tantum persona accipienda sunt: quia ab omnibus catholice sapiētibus, absque hesitatione tenentur, atque authoritatum testimonijs, & rationibus eorundem traditionem muniuimus, qui dicunt omnes actus essentia sui, i. inquantum sunt, esse bonos, quosdam vero inquantum inordinate fiunt, peccata esse. Addunt quoque quosdam non tantum essentia: sed etiam genere bonos esse: vt reficere esurientem, qui actus est de genere operum misericordię. quosdam vero actus absolute, ac perfecte bonos dicunt, quos non solum essentia, vel genus: sed etiam causa, & finis commendat, vt sunt illi, qui ex bona voluntate proueniunt: & bonum finem metiuntur.

EXPOSITIO TEXTVS.

IStas pœnas pauci, &c.} Rationem huius reddit Philosophus in 9. Ethicor. quia natura intellectualis, quæ suis bonis per huiusmodi destituitur, occulta est, sed natura exterior magis apparet. vnde magis est credendum sensibilibus hominibus se esse hoc quod sunt, propter naturam sensibilem, quam per naturam intellectualem, & hoc ideo, quia quod nocet eis secundum intellectualem naturam, non reputant pœnam, sed solum quæ nocent secundum naturam exteriorem eis notam, quamuis contrario sit, secundum rei veritatem. } Media quæ sunt, & peccata sunt &c.} intelligendum est de his, quæ sunt in genere culpæ, alias falsum esset, quia quædam sunt tantummodo pœnæ, & nullo modo culpæ. } Ponit Deus offendiculum, &c } Dum, scilicet impedimenta peccati non subtrahit. } Non tamen potest dici pœna peccati, &c.} scilicet, alterius, quia illa pœna quæ sequitur, eiusdem peccati pœna est, quod eam effecit. } Nec tamen inquantum peccata sunt, &c.} Quia peccata sunt aliquid, inquantum à voluntate procedunt, sed pœna peccata sunt, secundum illud quod inuenitur in eis aliquid voluntati repugnans, vt dictum est. } Vel de homine, secundum statum liber. arbitr.} Ista solutio non videtur conueniens, quia præcepta legis, homini post peccatum data sunt, de quibus Hierony. locutus est. Cap. 19.

DISTIN.

DISTINCTIO XXXVII.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam tractauit illam opinionem, quę ponebat actus peccatorum, inquantum sunt, bonos esse, & à Deo: in hac distinctione prosequit aliam opinionem oppositam, quæ ponit eos nullo modo à Deo esse. Et diniditur in partes duas. In prima prosequitur illam opinionem quantum ad hoc, in quo à præcedenti differt. In secunda determinat quoddam, in quo ambæ opiniones côueniût: ꝙ scilicet Deus, quâuis nô sit author malorum, quæ sunt culpæ; est tamê author pœnarum, ibi. § Cum igitur omnes in hoc consentiant, &c. § Circa primum tria facit. Primo narrat eorum opinionem. Secundo ponit responsiones eorum ad rationes, quibus alia opinio innitebatur, ibi. § Illa quoque Aug. verba &c. § Tertio ponit rationes ad impugnandum prædictam opinionem, ibi § Ex quo colligitur res aliquas &c. § Et circa hoc tria facit. Primo ponit rationes contra primam opinionem. Secundo ex dictis concludit quoddam, quo ista opinio innititur contra obiectiones, quæ possent fieri, ibi. § Ideoque cum dicitur Deus esse, &c. § Tertio, vtriusque opinionis iudicium lectori relinquit, ibi. § Intendant diligenter, &c. § Prima diuiditur in duas, secundum duas rationes. Secunda incipit, ibi. § In hæc autem verba superiorum finem, &c. §

DISTINCT. XXXVII.

A

Aliorum ponit sententiam, qui dicunt, malos actus nullo modo esse à Deo: necesse bonos, siue in eo, quod sunt: siue alio modo.

SVnt autem & alij plurimi longe aliter de peccato: & de actu sentiêtes. Asserunt enim voluntatem malam & actum malum peccata esse, & nulla ratione bonam: nec secundum aliquam rationem ex Deo authore esse, quia sine Deo fiunt: sine eo namque, vt ait Euangelista. Factum est nihil, idest peccatum, quod dicitur esse nihil: non quia non sit actio praua, vel mala voluntas, quę aliquid est: sed quia à vero esse separat homines, & ad malum trahit: & sic ad non esse deducit. Qui enim à summi boni participatione recedunt: quod solum vere, ac proprie est: merito non esse dicuntur. Ideoque Aug. dicit super Ioan. peccatum nihil esse: nihilque fieri homines cum peccant. hac igitur ratione B astruunt nihil esse, quia à vero esse hominem elongat: voluntatemque malam, atque actionem, siue locutionem malam peccatum esse dicunt: quia pręuaricatio, & inobedientia hęc sunt: & contra legem Dei fiunt, quę tamen sunt: sed ab homine, vel à diabolo: non à Deo. Nullatenus enim à Deo hęc esse dicunt, siue inquantum sunt, siue alio modo.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est triplex quæstio.

Prima. De existentia peccati.
Secunda. De causa eius.
Tertia. De causa pœnæ.

Circa primum duo quæruntur.

Primo. Vtrum peccatum sit substantia, vel natura, aut res quædam.
Secundo. Vtrum omne qđ est, quocunq; modo sit, à Deo sit.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum peccatum sit substantia, vel natura quædam.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quód peccatum non sit substantia, vel natura: Nihil enim existens in altero, sicut in subiecto: substantia est, vt per diffinitionem substantiæ patet: sed peccatum quocunque modo sumatur in peccante est, sicut in subiecto. ergo non est substantia, vel natura.

¶ 2 Præt. Peccatum malum quoddam est: sed Diony. 4. cap. de din. no. probat, ꝙ malum nô est neq; in vniuersali natura, neque in particulari. ergo peccatum non est natura quædam.

¶ 3 Præt. Quod corrumpit naturam, non videtur esse natura: sed peccatum naturam corrumpit, vt supra habitum est. ergo peccatum non est natura.

¶ 4 Præt. A formali principio res in speciem trahitur. cum igitur ens dicatur esse res, vel natura, secundum ꝙ ad aliquam speciem determinatum est, vt Auic. dicit in principio suæ metaphysicæ, videtur, ꝙ id quod caret principio formali, res, vel natura dici nô possit. sed dicitur peccatum per priuationem
a formę, est enim priuatio modi speciei & ordinis, vt Aug. dicit. ergo peccatum res, vel natura dici non potest.

A ¶ 5 Præter. Omnis res vel natura ordinem aliquem habet in vniuerso: sed ex hoc aliquid dicitur peccatum, quia inordinatum est. ergo peccatum non est res vel natura.

Sed contra. Quicquid est in aliquo. 10. Prædicamentorum, est res, vel natura: sed peccata in aliquo genere collocantur, quia habitus peccatorum in genere qualitatis sunt, & actus peccatorum in genere actionis ergo peccata res, vel naturæ quædam sunt.

¶ Præt. Contraria in idem genus reducuntur: sed peccatû virtuti côtrariatur. cum igitur virtus sit in genere rei, & naturæ: videtur, ꝙ peccatum res quædam, vel natura sit.

Respondeo, dicendum, ꝙ substâtia dupliciter dicitur, vt ex 5. Meta. patet. Vno enim modo dicitur substâtia, secundum ꝙ significat rationê primi prædicamenti & hoc est vel forma, vel materia, vel compositum, quod per se in genere est. Alio modo dicitur substâtia illud, quod significat quid in omnibus C rebus, sicut dicimus, ꝙ diffinitio significat rei substantiam: & hoc modo quicquid positiue dicitur in quocunq; genere sit, substantia est, vel substantiam habet: sic enim substantia pro essentia sumitur. Primo ergo modo accipiendo substantiam, nullo modo dubium est peccata substantias non esse, quia nec etiam virtutes substâtiæ hoc modo sunt: cum in genere substantiæ non sint, neq; sicut principia, neq; principiata: sed secundo modo accipiendo substantiam potest esse dubium: vtrû peccatum substantia sit: eo ꝙ in actu peccati duo est considerare. s. ipsum actum qui essentia quædam est in eo ꝙ actus est: & sic proculdubio substantia est, vel etiam ipsam priuationem ordinis per quam malus est. & quia priuationes essentiâ non habent: ideo ea parte illa peccatum substantia non est, & quia peccatum dicitur peccatum, secundum ꝙ priuatû est debito ordine: ideo peccatum absolute loquêdo, dicitur sub- D stantia non esse: sed tamen inquâtum actus est, substantia est. Similiter etiam nomen naturę multipliciter dicitur, vt Boe. in lib. de duab. naturis, & vna persona Christi dicit. Primo enim modo dicitur natura, secundum ꝙ cômuniter ad omnia entia se habet prout natura diffinitur omne id, quod intellectu quoquomodo capi potest. Secundo modo prout tantû substantijs conuenit: & sic natura dicitur esse quod agere, vel pati potest. Tertio modo dicitur natura quod est principium motus, vel quietis in eis, in quibus per se est: & non ſm accidens. Quarto modo vnumquodq; informans specifica differentia dr natura. Secundo igitur & tertio modo peccata natura dici nô possunt, quia in genere substantiæ non sunt, vt dictum est. neque iterum principium motus sunt, sed potius motus, vel actiones quædam. Et ꝙ plus est, etiam tertio modo accipiendo naturâ, nec secundum naturam dici possunt, quia peccatum in nulla re accidit, nisi ſm recessum ab eo, qđ naturaliter sibi inest. vn- E de & peccatum hominis est ꝑ recessum a rectitudine rationis quæ naturaliter homini conuenit: sed primo modo & quarto quodammodo potest dici natura peccatum, & quodâmodo non. quia ſm ꝙ est actus quidam, est ens quoddam, qđ intellectu capi potest. & aliqua differentia ad speciem determinatũ: sed inquantum rationem peccati habet ea priuatione rectitudinis, neq; ens est, neq; differentiam habet, sed per priuationê debitę formę dicitur. Similiter autem & nomen rei dupliciter sumitur. simpliciter. n. dicitur res qđ habet esse ratum, & firmum in natura: & dicitur res hoc modo accepto nomine rei, ſm ꝙ habet quidditatem, vel essentiam quandam. ens vero secundum ꝙ habet esse, vt dicit Auic distinguens entis & rei significationem. Sed quia res per essentiam suam cognoscibilis est: transumptum est nomen rei ad omne id qđ in cognitione, vel intellectu cadere potest, secundum ꝙ res a reor reris dicitur: & per hunc modum dicitur res rationis, quæ in na-

Tex. 15.

Meta. tract. pri. c. 6.

tura ratum esse non habent, secundum quem modum, etiam negationes, & priuationes res dici possunt: sicut & entia rationis dicuntur, vt Cōmen in 4. Metaph. dicit. Primo ergo modo sumendo nomen rei: peccatum, inquantum est actus, est res quædam: sed inquantum peccatum est ex priuatione ordinis debiti, nō est res quædam, sed priuatio. priuatio autem res naturæ non est; sed rationis tantum. vnde secundo modo accipiendo rem quātum ad vtrunque: peccatum res est, s. & inquantum est actus, & inquantum priuationi subiicitur.

Com. 2.

¶ Ad primum ergo dicendū, q̄ illa obiectio procedit de substantia secundum, q̄ significat rem primi prædicamenti: & hoc modo sumendo substantiam, peccatum nullo modo substantia est.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ esse in natura aliquid dicitur dupliciter. vel sicut pars naturæ, siue aliquid aliud ad perfectionem naturæ pertinens: & hoc modo malum non est in natura, neque vniuersali, neq; particulari. Vel potest intelligi aliquid esse in natura, sicut in subiecto: & hoc modo oportet, q̄ subiectum huiusmodi priuationis, quæ malū est, natura quædam sit, vt hoc modo malum in natura esse dicatur: & ideo oportet actum illum in quo deformitas fundatur, sicut in subiecto, naturam quandam esse.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ illud quod naturā vnam corrumpit, potest esse natura alterius, sicut natura ignis corrumpit naturam aquæ. vnde non est inconueniens, vt actus quo natura hominis corrumpitur, natura alterius animalis perficiatur: aliquid enim est vituperabile in homine, quod est laudabile in leone, vel cane: & ideo non est inconueniens, vt actus ille natura aliqua ponatur, vel etiam secundum naturam: non quidem hominis, sed alterius.

¶ Ad quartum ergo dicendum, q̄ quāmuis priuatione qua peccatum malum dicitur, priuetur forma per quam actus in genere moris bonitatem habet: non tamen priuatur forma illa, per quam in genere actus remanet: & ideo secundum illam formam res dici potest, inquātum actus est res quædam. Iterum etiam illa priuatio accipitur, vt forma eius, secundum q̄ in considerationem rationis venit: & ideo ex parte priuationis potest dici res, secundum q̄ res, à reor reris dicitur.

¶ Ad quintum dicendum, quód impossibile est aliquam rem esse, quæ omni ordine destituatur. Vnde & in ipso actu peccati, vt res quædam est, remanet ordo aliquis, & ad agentem, & ad finem aliquem intentum ab agente, quod est æstimatum bonum, quamuis priuetur ordo a fine debito, quam etiā inordinationem Deus inordinatam non relinquit: sed per pœnam ordinat.

a *Qualiter determinent verba Augustini præmissa, quibus ait: Omne quod est, inquantum est, bonum esse.*

ILla quoq; Aug. verba quibus dicit, Omne quod est, inquantum est, bonum esse: & Deum habere authorem de naturis, siue de substantijs tantum accipienda fore tradunt. Substantiæ vero nomine, atq; naturæ dicunt significari substantias ipsas, & ea quę naturaliter habent, s. quę cōcreta sunt eis, sicut anima naturaliter habet intellectum & ingenium, & voluntatem, & huiusmodi: qđ ex verbis Aug. pręmissis colligitur, vbi bonum hominem appellat bonam naturā, & malum hominem malam naturam. secundum hanc igitur assertionem, vel acceptionem, mali actus non sunt naturę, vel substātię, nec etiam boni actus. Quod vtique August. videtur innuere in libro Retractationum, distinguens inter substantias, siue naturas: & bonas actiones, siue ma-G las. Aperiens enim quomodo intelligendum sit: quidam in libro de vera religione ab eo traditum, ait, hoc de substantijs, atque naturis dictum est. Inde enim disputabatur non de bonis actionibus, atque peccatis. aperte hic videtur diuidere inter naturas, siue substantias, & actiones, siue peccata; ideoque asserunt præfati doctores, actiones interiores, vel

ARTICVLVS II.

b *Vtrum omnes sit à Deo.*

Cont. 2. cap. 15. Et Quodli. 2. arti. 3. Cor.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quód non omne ens a Deo sit: verum enim & ens conuertuntur: sed aliquem peccare est verum, quod non est a Deo. ergo non omne quod est, a Deo est.

¶ 2 Præt. Quicquid est à Deo, per verbum factum est: sed forma hominis in idolo non est facta per verbum, vt Aug. dicit; & tamen forma hominis in idolo ens quoddam est. ergo non omne ens a Deo est.

Contra Pelag. lib. 3. ad tertium.

¶ 3 Præt. De quocunq; vere potest dici, q̄ est: ipsum est ens: sed verum est dicere deformitatem peccati esse. ergo deformitas peccati est ens: sed deformitas peccati non est à Deo. ergo non omne ens est a Deo.

¶ 4 Præt. Omne quod est à Deo, in aliquo similitudinem eius

F retinet, quia vt Diony. dicit 2. cap. de diui. nom. Causata habent causarum suarum contingentes imagines: sed quædam sunt, quæ hominem dissimilem Deo reddunt. ergo non omne quod est, à Deo est.

¶ 5 Præt. Cuiuscunq; agentis operatio reducitur in aliquid aliud agens sicut in causam: illud nō est agens p̄ seipsum: sed quædam sunt quæ p̄ seipsa agunt, quę scilicet dominium suorum actuum habēt, vt agentia à proposito. ergo operationes eorum nō reducunt in agens aliud prius eis, sicut in causam: sed operationes illæ entia quæda sunt. ergo non omnia entia sunt à Deo causata.

Lib. 1.

Sed contra. Boe. dicit in libro de hebd. q̄ res aliæ dicuntur bonæ inquantum à primo, & summo bono sunt: quod Deus est: quod ergo a Deo non est, bonum non est. Si ergo aliquod ens sit, quod à Deo non est: illud omnino bonum non erit: sed quod est omnino carens bonitate est summum malum. H ergo erit ponere summum malum: & ita erunt principia prima.

¶ 2 Præt. Omne ens quod non habet causam, ipsum est primum simpliciter, & est causa tm̄: sed hoc est impossibile esse, nisi vnum. ergo omne aliud ens causam habet: sed quicquid est causatum, per operationem causæ suæ in esse productum est. aut ergo illa causa est causa prima, aut causa secunda. Si est causa prima, nō habens aliam causam: talis causa solus Deus est. ergo hoc ens, de quo loquitur, erit a Deo. Si autem est causa secunda. ergo causa prima vehementius agit in causatum eius, quā ipsamet agat in illud. ergo omne ens a causa prima procederet, quæ Deus est.

Respondeo dicendum, q̄ ens inuenitur in pluribus, secundum prius & posterius. Illud tamen verissime & primo dicitur ens, cuius esse est ipsum quod est, quia esse eius non est re-I ceptum, sed per se subsistens. In omnibus autem quæ secundum prius & posterius dicuntur: primum eorum quæ sunt potest esse causa: & per se dictum, est causa eius quod per participationem dicitur: & ideo oportet, q̄ illud ens quod non per participationem alicuius esse quod sit aliud quam ipsum dicitur ens, quod primum inter entia est: sit causa omnium aliorum entium. alia autem entia dicuntur per posterius, inquantum aliquod esse participant: quod non est idem quod ipsa sunt: & hæc procedunt vsque ad vltima entium: ita q̄ quamcunq; rationem essendi aliquid habeat, non sit sibi nisi à Deo: sed defectus essend. sit ei a seipso.

¶ Ad primum ergo dicendum, quód verum dupliciter potest considerari. Vel secundum quod fundatur in re: & hoc mo-K do, hoc q̄d dicitur illum peccare, non habet veritatem: immo potius per recessum à veritate peccatum incidit, si sumatur veritas, quæ in re est, per quam quis implet id quod à Deo ordinatum est. Vel secundum quod completur operatione animæ compositionem formantis, in qua est veritas prout significat, vel intelligit rem eo modo quo est, & sic hoc quod est illum peccare, est quoddam ens rationis, aut verum dicitur, & hic a Deo est, non enim nisi a Deo esse potest talis rectitudo, vt intellectus rem accipiat eo modo quo est, & eodem modo verbis eam exprimat.

¶ Ad secundum dicendum, quod forma hominis in idolo potest dupliciter considerari, vel secundum quod est figura quædam, & sic proculdubio a Deo est, a quo omnis forma est. vel secundum quód est ordinata ad id, quod decens eam ordinari non est, vel conueniens sibi scilicet ad hoc vt adoretur, & secundum hoc a Deo non est, quia secundum hoc nihil est, cum secundum negationem debiti vsus hoc dicatur.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ vt supra dictum est: ens dicitur dupliciter. Vno modo, q̄ significat essentiam rei extra animam

exiſten-

A existentis: & hoc modo non potest dici ens deformitas peccati, quæ priuatio quædam est: priuationes enim essentiam non habent in rerum natura. Alio modo, secundum quod significat veritatem propositionis, & sic deformitas dicitur esse nõ propter hoc, quod in re esse habeat: sed quia intellectus componit priuationẽ cum subiecto, sicut formã quãdam. Vnde sicut ex compositione formæ ad subiectũ, vel ad materiam, relinquitur quoddã esse substantiale, vel accidentale: ita etiam intellectus compositionem priuationis cũ subiecto, per quoddã esse significat: sed hoc esse non est, nisi esse rationis: cum in re potius sit non esse: & secundum hoc, quod in ratione esse habet: constat, quod à Deo est.

D. 546.

c. 30. li. 1.

c. 23. eius. li.

exteriores non esse naturas, vel substantias, quę si malę sunt peccata sunt, neq; à Deo sunt. Quòd vero mali actus non sint naturæ. Aug. videtur notare in prima responsione contra Pelaginos, ita dicens. Opera diaboli, quę vitia dicuntur: actus sunt: non res. Idem in quarta. Omne malum B natura non est; sed actus accidens alicui ex defectu boni, quãobrem quod natura nõ est, Deus fecit, quia natura est omne quod fecit. Item. Omne quod natura bonum est, Deus ex nihilo fecit, non diabolus.

¶ Ad quartum dicendum, quod in creatis cõtingit esse similitudinem Dei, secundum quamcunque perfectionem participatam, & quanto perfectio est nobilior tanto secundum eam attenditur similitudo expressior. contingit autem, vt aliquid similitudinem Dei amittat quantum ad vlteriorem perfectionem: quod quantum ad primam perfectionem similitudinem retinet: vnde in illis, secundum verba Dionysij dicitur esse participatio diuinæ bonitatis, secundum obscuram resonantiam: sicut patet in peccato, quia in actu peccati est aliquid similitudinem diuinam retinens: puta corporalis delectatio, vel aliquid huiusmodi à summo bono exemplatum: quamuis non sit ibi similitudo summi boni, quæ est per gratiam: & ideo secundum hoc, quod similitudinem Dei retinent, talia entia à Deo sunt. secundum vero, quod à Dei similitudine recedunt: nec etiam entia sunt, nec etiam à Deo sunt: cum omne ens inquantum est ens, primo enti simiIetur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd operatio illius agẽtis, qui per se agit: oportet, vt in primum agens, sicut in causam reducatur: quàmuis enim huiusmodi entia per se agant, quia per propriam naturam, & proprium iudicium actus suos determinant: non tamen à se habent, quod agant: sed à primo agente, quod eis & esse, & posse & agere confert.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de causa peccati.

Et circa hoc duo quæruntur.

Primo. Vtrum ipsius peccati Deus causa sit, absolute loquendo.

Secundo. Vtrum sit causa actionis in qua deformitas culpæ consistit, secundum quòd actio est.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Deus sit simpliciter causa peccati.

1. 2. qõ. 79. ar. 1. Et Malo. q. 3. ar. 1. Et cont. 3. cap. 162.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod simpliciter peccati Deus causa sit, quia vt in glo. ad Ro. 9. dicitur. Deus operatur in cordibus hominũ: & inclinat volũtates eorũ in quodcũq; voluerit, siue in bonum, siue in malum: sed ex hoc dĩ actor bonorum operum, quia voluntatem hominis in bonum inclinat, ergo & eadem ratione potest dici actor peccatorũ, quę sunt mala operã.

¶ 2 Præt. Quicquid est causa causæ, est causa causati: sed peccati causa est voluntas peccantis. cum igitur voluntatis causa sit Deus: videtur quòd & peccati.

¶ 3 Præt. In eadem causa reducitur salus, & periculum alicuius idem enim nauta est causa salutis, & periclitationis nauis, vt in 2. Phys. dicitur: sed Deus est causa salutis humanæ, quæ est per bona opera. ergo & cum periclitatio animæ fit per peccatum: videtur, quod etiam Deus sit peccati causa.

Tex. 3.

A ¶ 4 Præt. Quæcunque operatio conuenit rei secundum hoc, quòd sibi à Deo datum est, à Deo est: sed operationes, quæ sunt peccata conueniunt homini, secundum inclinationem virium sensibilium, quæ homini à Deo sunt datæ. ergo & peccatum hominis in Deum, sicut in causam reducitur.

b secundum hos res aliquæ sunt, quæ à Deo non sunt, quibus homines mali sunt.

EX quo colligitur res aliquas esse, quę à Deo non sunt: eisque homines mali sunt: quod nihilominus & ipsi conceB dunt innitentes verbis Augustini superius positis, qui in Enchirid. determinans illa verba Prophetę. Vę his, qui dicunt malum bonũ. dicit de ipsis rebus quibus homines mali sunt: non de hominibus hoc esse intelligẽdum. Sunt ergo aliquæ res quibus homines ma-

¶ 5 Præt. Peccatum est tenebra spiritualis: sed tenebrarum Deus author est. Isa. 45. Formans lucem, & creans tenebras. ergo peccatum Deus causa est.

Sed contra. Fulgentius dicit. Illius rei Deus est vltor: cuius non est actor: sed peccati est vltor. ergo eius non est actor.

Cap. 19. Lib. 1. circa medium.

¶ Præt. Quicquid fit Deo volente: fit Deo actore, & econuerso: sed mala non fiunt Deo volẽte. ergo nec eo actore.

Respondeo dicendum, quòd peccati actor Deus nullo modo dicẽdus est: qui enim agit propter finem non deficit à fine, nisi propter defectum alicuius, vel suipsius, vel alterius, & ille in quo inuenitur defectus: erit causa obliquationis à fine, siue sit ipsum principale agens, vel materia, vel instrumentum agentis, vel quicquid aliud: & ideo illud in quo nullo modo defectus caC dere potest: non potest esse causa recessus a fine, in his quæ ad finem ordinata sunt: cum igitur peccatum dicatur propter inordinationem à fine ad quem natura rationalis ordinata est, non potest esse causa peccati Deus in quo nullus defectus cadere potest: sed oportet, quòd peccatum causetur defectu illius agentis, quod est possibile ad defectum, sicut est voluntas rationalis creaturæ.

D. 435.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod Deus non eodem modo inclinat voluntatem in bonum & in malum. Inclinat siquidem voluntatem in bonum administrando virtutem agendi, & directe mouendo ad bonum: sed ad malum dicitur inclinare inquantum gratiam non præbet: per quam quis à malo retraheretur, & non quod directe voluntatem in malum ordinet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum refertur in voluntatem, sicut in causam, & quamuis voluntas sit creata ab eo inquantum est quoddam ens: non tamen quantum ad hoc D quòd defectus ex ipsa incidere potest: est enim possibilis ad defectum ex hoc, quòd ex nihilo est, quàmuis autem Deus sit causa voluntatis faciens eam ex nihilo: hoc tamen quod est ex nihilo esse, non habet ab alio, sed à se. vnde secundum hoc non habet causam aliam: & ideo defectus, qui sequitur ex ea secundum quòd ex nihilo est: non oportet, quòd in vlteriorem causam reducatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd neutra est causa periculi nauis per suam absentiam; Deus autem quantum in se est, nulli absens est, sed peccator absentat se à Deo, & ideo ipse sui peccati causa est in quo periclitatur, & non Deus.

¶ Ad quartum dicendum, quod cõcupiscibilis, & irascibilis à Deo homini datæ sunt: ita vt rationi subdantur. Vnde si quis eis vtatur, secundum illum ordinem prout à Deo datæ sunt: talis operationis Deus actor erit: sed in hoc peccatum esse non E poterit. Si quis autem eis vtatur pręter rationis ordinem, talis abusionis Deus actor non erit, quia in hac peccatum est.

¶ Ad quintum dicendum, quod peccatum dicitur spiritualis tenebra effectiue, quia scilicet mentem obtenebrat eam lumine gratiæ priuans. nomen autem tenebræ pœnam potius designat: vnde etiam tenebræ Deus author est: sicut & aliarum pœnarum, vt infra ostendetur.

ARTICVLVS II.

b Vtrum actio peccati, inquantum actio sit à Deo.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd actio peccati, inquantum est actio à Deo non sit. Omne enim quod est à Deo bonum est: & omne bonum alicui bonum est. quędam autem peccata sunt quorum actus nulli boni sunt, quia

1. 2. qõ. 79. articul. 2. Et Malo. q. 3. artic. 2.

& facienti nocent, & ei in quem fiunt, ergo tales actus nullo modo à Deo sunt.

¶ 2 Præt. Quicquid est causa actionis in qua deformitas fundatur: secundum quam actio mala dicitur: est mouens & cooperans ad malum: nihil enim operatur ad malum, nisi secundum ꝙ talem actionem producit: sed Deus nullo modo ad malum cooperari debet dici. ergo illius actionis in qua malum consistit inseparabiliter, causa dicendus non est. † Quæst. 3.

¶ 3 Præt. Bonarum actionum Deus non est actor, nisi secundum quòd Deus potentiæ agendi efficaciam cõfert, quia determinatio operis ex libe. arb. est, vt supra habitum est. si igitur Deus ipsarum actionum malarũ, inquantum actiones sunt à potentia egredientes causa esset: eodẽ modo dicendus esset actor malarum actionum, sicut est actor bonarum.

¶ 4 Præt. Quod conuenit alicui secundũ genus & differẽtiam suam constituentem: conuenit sibi per suã essentiam: quia essentia rei his significatur: sed quidam actus sunt, qui ex genere suo mali sunt, vt supra habitum est, & quidam, qui ex differentia per quam in speciem contrahuntur. ergo per essentiam suam mali sunt: & ita nec etiam inquantum sunt à Deo sunt.

¶ 5 Præt. Rei non assignatur causa efficiens, secundum ꝙ est in intellectu: sed secundum ꝙ est in re, sed quidam actus sunt in quibus non potest separari illud quod est de natura actus à deformitate, nisi secundum intellectum, quia bene fieri non possunt. ergo non causantur, nisi secundum ꝙ stant sub illa deformitate: sed vt sunt sub deformitate non sunt à Deo. ergo nullo modo à Deo sunt.

Sed contra. Omne bonum à Deo est: sed quædam peccata sunt, quæ habent malitiam ex aliqua circumstantia superueniente, & tamen actus sunt boni ex genere, vt dare eleemosynam propter inanem gloriam. ergo horum, inquantum sunt actus quidam Deus causa est.

¶ Præt. Quicquid non est causa operationis per quam aliqua substantia in esse producitur: non est causa illius substantiæ: sed per aliquam actionem peccati, substantiæ quædam in esse producuntur, sicut per adulteria, & fornicationes homines generantur. si ergo harum actionum Deus causa non est, inquantum actiones sunt: tunc nec hominum, qui per has actiones generantur est causa, quod est absurdum.

Respondeo. Dicendum, ꝙ circa hanc quæstionem tanguntur à Magistro duæ opiniones. Vna quarum dicebat omnes actus, inquantum actus sunt: ex Deo esse: sed ꝙ inquantum deformitatem habent, à Deo non sunt: sed ab homine, vel diabolo: & horum rationes supra 31. dist. prosecutus est. Alia opinio dicebat actus peccatorum nullo modo, nec etiam inquantum actus sunt à Deo esse, & hæc opinio tangitur in præsenti dist. quam ad præsens nulli, vel pauci tenent, quia propinquissima est errori duplici. Primo, quia ex ea videtur sequi, ꝙ sint plura prima principia: hoc enim est de ratione primi principij, vt agere possit sine auxilio prioris agentis, & influentia eius, vnde si voluntas humana actionem aliquam posset producere: cuius actor Deus non esset, voluntas humana rationem primi principij haberet, quamuis soluere hoc nitantur dicentes, ꝙ voluntas etsi per se possit actionem producere sine influentia prioris agentis: non tamen habet a se esse, sed ab alio, quod etiam exigeretur ad rationem primi principij, sed hoc videtur inconueniens, vt quod à se esse non habet, à se agere possit: cum etiã per se durare non possit: quod à se non est. Omnis etiam virtus ab essentia procedit: & operatio à virtute. vnde cuius essentia ab alio est, oportet ꝙ virtus & operatio ab alio sit. Et præterea quàmuis per hanc responsionem euitaretur, ꝙ non esset primum simpliciter: nõ tamen posset vitari quin esset primum agens: si eius actio in aliquid prius agens non reduceretur, sicut in causam. Secundo quia cum actio est peccati sit ens quoddam, non solum secundum quòd priuationes, & negationes entia dicuntur: sed etiã secundum ꝙ res in genere existentes entia sunt, eo ꝙ & ipsæ actiones in genere ordinantur, sequeretur si actiones peccati à Deo non sunt: ꝙ aliquod esse essentiam habens à Deo nõ esset: & ita Deus non esset vniuersalis causa oĩum entium, quod est contra perfectionem primi entis. Primum enim in quolibet genere est causa eorum, quæ sunt post, vt in 2. Metaph. dicitur. Tex. Et ideo cum prima opinione dicendum est, ꝙ actus inquantum actus à Deo est, & vt sic non habet aliquid, ꝙ deformitatem habeat: quod qualiter sit ita considerari potest. In omnibus enim in quibus incidit defectus ex causa secunda, & non ex causa prima; oportet ꝙ quicquid est in effectu deficiente essentiæ, & bonitatis, totum à prima procedat. ꝙ autem defectus reducatur in causam secundam deficientem, patet in claudicatione, quæ est à virtute gressiua, mediante tibia. per cuius scilicet tibiæ curuitatem, obliquitas in gressu claudicantis relinquitur. vnde quicquid est ibi de gressu totum est à virtute gressiua, sed defectus, vel obliquitas gressus non est à virtute gressiua, sed à tibia tantum. Similiter etiam est ordo Dei ad voluntatem causatam, sicut causæ primæ ad causam secundam. Ideo ex parte Dei nullus defectus incidere potest. Voluntas autem causata ad defectum possibilis est: & ideo quicquid est in actu deficiente scilicet peccato de ratione actus, & entis & boni, totum hoc a primo agente scilicet Deo procedit mediante voluntate: sed ipse defectus, qui est in actu hoc modo est à voluntate, quòd a Deo non procedit; & ideo quodcunque nomen deformitatem simul cum actu significat, siue in generali siue in speciali, non potest dici, quòd hoc a Deo sit simpliciter: vnde non potest dici absolute, quod peccatum sit a Deo, vt homicidium, aut aliquid huiusmodi, nisi cum hac additione inquantum est actus & inquantum est ens.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ cum dicitur actus peccati nullo bonus esse, hoc cõuenit sibi, secundum quòd sub deformitate consideratur: & hoc modo non reducitur in Deum, sicut in causam; nullus tamen actus est, quòd secundum se consideratus, secundum hoc, ꝙ bonus est, alicui etiam bonus non sit, sicut actus fornicationis, inquantum est delectabilis, est bonum concupiscibile.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud dicitur ad malum cooperari, quod inclinat ad actionem secundum quòd actio deformitati subiacet. vnde mala est, hoc autem Deo non conuenit: & ideo non oportet, vt ad malum cooperari dicatur, quàmuis actionis illius causa sit, in qua malum consistit, secundum quòd influit agenti esse, posse, & agere, & quicquid perfectionis in agente est.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ Deus dicitur causa bonarum operationum, non solum quantum ad essentiam actus, sed etiam quan-

sunt. Id autem quo homo fit deterior, à Deo non est, quia vt ait Aug. in lib. 83. quæstionum. De authore non fit homo deterior: non est igitur author Deus rerum quibus homo fit deterior, aut sunt aliquæ res, vt dictum est, quibus homines mali fiunt. Sunt etiam ergo aliquæ res, quæ à Deo non sunt, quia peccata ipsa sunt. G Ideoq; scriptura in pluribus contestatur locis: Deum non esse authorẽ malorum, idest eorum, quæ peccata sunt.

b Ex parte eorum præmissæ opponitur sententiæ in illo verbo Deus author malorum non est.

IN hoc autem verbo superiorum sententiæ recte opponitur, qui dicunt Deum non esse authorem eorum, quæ mala sunt, inquantum mala sunt; sed H inquantum sunt, & inquantum mala sunt: dicunt ea nihil esse. Quid igitur mirum; si Deus dicitur non esse authorem eorum, inquantum nihil sunt: cum nihil nullus author existere queat? Ideoq; cum dicitur Deus author esse omnium, quæ sunt, bonorũ isti subintelligi volunt. Bona autem illa dicunt esse, quæ naturaliter sunt: ea vero naturaliter dicunt esse, non solum quæ substantiæ sunt, vel concreta substantijs, qualiter supra acceperunt, sed & G omnia quæ naturam nõ priuant bono: & ita secundum eosdem multiplex in scripturis fit intelligentia: vbi de natura, siue de substantijs, vel de his, quæ naturaliter sunt, sermo occurrit. sed super illum locum Psal. Non est substantia, ita Aug. de substantia disseruit, vt præmissæ sententiæ videatur consentire, dicens. Substãtia intelligitur illud quod sumus; quicquid sumus homo, pecus, terra, sol, omnia ista sub- H stantiæ sunt eo ipso quo sunt naturæ ipsæ, substantiæ dicuntur. Nã quod nulla est substantia nihil omnino est. substantia ergo est aliquid esse: Deus fecit hominẽ

quantum ad perfectionem, secundum quam bonæ dicuntur; vtrunque.n.agenti influit, & vt agat, & vt bene agat; sed in malis actionibus quàmuis sit causa earum quantum ad essentiam, non tamen est causa quantum ad defectum, & ideo absolute dicendus, est causa bonorum operum, non autem peccatorum. A

¶ Ad quartum dicendum, q sicut supra dictum est.34.dist.ipsa priuatio qua aliquid malum dicitur, non potest esse differentia, neque genus, sed vnusquisq; actus specificatur, & in genere ponitur per aliquid positiue dictū, sed positionem vtraque per quam.s.ponitur actus in genere, vel in specie pōt consequi priuatio aliqua: & ideo quidam actus dicuntur mali ex genere, vel ex eo, q in speciem trahit.

¶ Ad quintum dicēdum, q sicut actio, quæ peccati deformitatem habet, dicitur bona, inquātum est actio bonitate naturæ: non propter hoc, q aliquando inueniatur separata à deformitate: sed quia bonitas illa naturæ deformitati substat: ita etiam Deus dicitur esse causa illius actionis, inquantum est actio, & non inquātum est deformis: hoc modo, q actionem non faciat à deformitate separatam: sed quia in actione deformitati coniuncta, hoc quod est actionis facit, & quod deformitatis non facit: & si enim in aliquo effectu plura inseparabiliter coniuncta sunt: non oportet, vt quicquid est causa eius quantum ad vnum, sit causa eius quâtum ad alterum, sicut natura est causa oculi quâtum ad substantiam eius, & non quantum ad defectum cæcitatis, quæ ex naturæ defectu incidit.

substātiam; sed per iniquitatem lapsus est homo à substantia in qua factus est. Iniquitas quippe ipsa substantia nō est. Non enim iniquitas est natura quā formauit Deus: sed iniquitas est peruersio quam fecit homo.° naturę omnes per ipsum factę sunt. Iniquitas per ipsum facta non est, quia iniquitas nō est substantia. B in illo autem hymno trium puerorum vniuersa creatura laudās Deum commemoratur. Laudāt enim omnia Deum: sed quę fecit Deus. laudat ibi serpens Deū: sed non auaritia: omnia reptilia ibi nominata sunt, sed nō aliqua vitia. Vitia enim ex nobis & ex nostra voluntate habemus: & vitia non sunt substantię. Intendāt ex his verbis diligenter pręmissarum assertores sententiarum, & percipere poterunt rationem & causam dictorum: vbi scriptura de natura, vel substantia mentionem facit. Illarum vero sententiarum iudicium prudētis lectoris: cui vtriusq; sententię notitiā plenarie dedimus: arbitrio relinquimus, ad ea q̄ adhuc nobis B supersint tractanda festinantes.

c Quod de peccato non de pœna intelligitur: cum dicitur Deus non est author mali.

CVm igitur in hoc omnes consentiant catholici tractatores, scilicet qđ Deus non est author malorum cauendum est tamen, malorum nomine pœnas, sicut peccata generali-

QVAESTIO III.

C

Deinde quęritur de causa pœnę.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum Deus sit causa pœnæ.
Secundo. De quo per prius dicatur malum scilicet de culpa, vel de pœna.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum pœna sit à Deo.

1. p.q6.39. art.2. AD primum sic proceditur. Videtur, q pęna à Deo non sit. Omne enim malum contrariatur alicui bono: sed pœna est quoddam malum cum noceat. ergo alicui bono contrariatur: sed qđ contrariatur bono, non potest esse à summo bono, quia sic summum bonum non potest esse actor pacis: sed pugnę & dissensionis. si ab eo contraria procederent. ergo pœna nō est à Deo.

¶ 2 Præt. Omne quod est præter intentionem agentis, incidit ex aliquo defectu: sed omne malum est præter intentionem agentis, vt Diony. dicit, quia nihil ad malum respiciens operatur. ergo, omne malum, ex defectu aliquo incidit: sed quicquid incidit ex defectu, non reducitur in Deum, sicut in causam, vt supra ostentum est. ergo nullius mali Deus est causa, sed pœna est malum. ergo non est a Deo.

¶ 3 Præter. Quicquid non est causa actionis: non est causa illius, quod p actionem causatur, vt dictum est: sed multæ pœnę sunt, quę aliquibus per aliorum peccata infliguntur: multi.n. afflictionibus puniuntur per eos, qui iniuste opprimunt: cum igitur culpæ Deus non sit causa, videtur q nec ois pœnę.

A ¶ 4 Præt. Quicquid est à Deo, in bonum tendit: sed quædam pœnæ sunt, quæ ad malum inclinant, vt fomes, & huiusmodi. ergo non omnis pœna à Deo est.

¶ 5 Præter. Cuius generatio bona est, corruptio eius mala est: sed generatio gratiæ bona est, q a à Deo est. ergo & corruptio gratiæ mala est: sed corruptio gratiæ est quędam pœna. ergo non omnis pœna est à Deo: cum Deus tāţummodo bonorum sit causa.

Sed contra. omne quod iustum est, bonum est, & oē quod bonū est, à Deo est: sed omnis pœna iusta est, vt Augustinus probauit in pręcedēti distinctione. ergo ois pœna à Deo est.

¶ Præt. Ad eundem pertinet remuneratio, & condemnatio, scilicet ad eum qui iudicium de actibus habet bonis vel malis, sed præmia reddere bonis operibus Dei est. ergo & pœnas etiam infligere C ipsius est. ergo omnis pœna à Deo est.

Respondeo dicendum, q pœna duo habet in se, scilicet rationem mali secundum quod est alicuius boni priuatio, & rationem boni, secundum q iusta est, & ordinata est. Quidam igitur antiqui considerantes pœnam tantum ex parte illa in qua defectus est & malum: dixerunt pœnas à Deo non esse: in quem errorem etiam Tullius incidisse videtur, vt patet in libro de officijs. Huiusmodi.n. homines prouidentiam Dei negauerunt de humanis actibus: vnde ordinem, qui est pœna respectu culpæ, non dicebant per prouidentiam diuinam esse: sed per iustitiam hominis pœnam infligētis. defectum autem, qui est in pœna, non à Deo ordinatum esse: sed ea necessitate causarum secundarum incidere. ponebant.n. Deum res in esse produxisse, sicut producit agens ea necessitate naturæ, vt.s. ex vno primo, in quo nullus defectus est · vnum primum procederet ab eius perfectione distans: & secundum q longior sit D distantia ab vno primo per ordinem causæ & causati, magis dicebant defectum incidere. Hæc autem positio, erronea est, sicut in primo libro distinctione 39. patuit, vbi dictū est, prouidentiam diuinam ad omnia se extendere. Et ideo dicendum est, pœnas à Deo esse; nullo autem modo culpam à Deo esse: quàmuis vtrunque malum dicatur. cuius ratio est: quia vnicuique rei assignatur: causa agens, secundum q ab agente res illa progreditur, culpa autem rationem mali & defectus habet, secundum q ab agente suo progreditur, quod actioné suam in debitum finem non ordinat: & ideo culpæ causa assignari non potest, ne sit talis in quem defectus cadere possit. Pœna autem non habet rationem mali, vel defectus, secundum quòd ab agente procedit, quia per ordinatam actionem agentis pœna infligitur, sed habet rationem defectus, & mali in ipso recipiente actionem tantum, quod per iustam actio- E nem aliquo bono priuatur, & ideo pœnæ Deus est author, diuersimode vero diuersarum, quædam enim est pœna damni, vt subtractio gratiæ, & huiusmodi: & harum pœnarum Deus causa est, non quidem agendo aliquid, sed potius non agendo, ex eo enim, quòd Deus gratiam non influit, consequitur in illo gratiæ priuatio. quædam vero pœna sensus est, quę per aliquam actionem infligitur. & huius etiam agendo, Deus author est.

¶ Ad primum ergo dicendum, q vnum bonum particulare, contrariatur alij bono particulari, sicut calidum frigido, & vtrunque a Deo est, nec tamen sequitur, quòd Deus pacis author non sit, quia ipsa etiam contrariorum pugna ad aliquam vnionem ordinatur, qua scilicet ad formam mixti conueniūt, & etiam secundum quòd in vniuerso per modum cuiusdam consonantiæ ordinantur, ita etiam non est inconueniens, vt quamuis bonum naturæ à Deo sit, quòd etiam pœna, quæ sibi contrariatur inquantum bona est, à Deo sit.

¶ Ad

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ nullum malum, nec aliquis defectus a Deo vel agente alio intentum est, sed omne malum, & defectus incidunt ex defectu aliquo, vel ex defectu causæ agentis, vel ex defectu materiæ recipientis: malum enim culpæ incidit ex defectu causæ agentis, & ideo in causam agentem, quę deficere nō potest, reduci nō potest. malum autem pœnæ incidit ex defectu materiæ, quòd sic patet. Ordinē iustitiæ iustus iudex in suis subditis ponere intendit. ille ordo nō potest in peccante recipi, nisi secundum ꝙ per defectum aliquē punitur, & ideo quāmuis defectus ille, ratione cuius pœna malum dicitur, à iudice intentus non sit, sed ordo iustitiæ, tamen iustus iudex pœnæ author dicitur, secundum quòd pœna ordinatū quid dicit: & ita pœnarū Deus auctor est.

† q. 21. † Cap. 26.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quāmuis actionis turpis, Deus non sit causa, secundum quòd deformitati subiac: est tamen causa eius, secundum quòd actu quędam est: & ideo etiam potest dici causa eius, quod per illam actionem effectum est.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ pœna non inclinat ad malum culpæ directe per modum habitus, & dispositionis, sed indirecte, inquantum per pœnam priuatur aliquid quo quis à culpa retrahebatur: & hoc non est inconueniens: vt dicatur Deus subtrahere illud quo quis à culpa conseruabatur immunis, scilicet gratia.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ quāmuis corruptio gratiæ in se malum sit: tamen, ꝙ iste, qui gratia indignus est, gratia priuetur: bonum & iustum est, & hoc modo à Deo est ordinate.

ter includas.*. Pœnarum enim Deus author est, sicut ipse per Prophetam ait. Non est malum in ciuitate quod dominus non fecerit. Idem alibi ex persona sua ait. Ego sum Deus creans malum, & faciens bonum. Ecce hic dicitur creasse, & fecisse malum: sed mali nomine pœna intelligitur: non peccatum. sicut econuerso cum dicitur. Deus nō est author malorum: nomine mali peccata intelliguntur. Ideoque August. qui dixerat in li. 83. quæstio ꝙ Deus author mali nō sit: in primo libro retractationū quomodo id intelligendum sit G aperit dicens. Videndum est ne male intelligatur qđ dixi: Deus author mali non est, qui & omnium quę sunt author est, quia inquantum sunt intantum bona sunt: & ne hinc putetur: non ab illo esse pœnam malorum, quæ vtique malum est his, qui puniūtur. Sed hoc ita dixi, sicut dictum est. Deus mortem non fecit, cum alibi scriptum sit, mors & vita à domino est: malorum igitur, pœna, quæ à Deo est: malum est quidem malis: sed in bonis Dei operibus est: quoniam iustū est, vt mali puniantur: & vtique bonum est omne quod iustum est. Sic ergo dicitur Deus nō fecisse mortem, quia nō fecit illud pro quo mors infligitur, id est peccatum. Audisti lector causam dictorum, ex qua intelligentia sana firmatur: cum dicitur. Deus nō est author mali, & Deus mortem non fecit.

ARTICVLVS II.

Vtrum malum prius dicatur de pœna, quâm de culpa.

1. p. qō. 48. artic. 6. Et Mal. qō. 1. artic. 5. Cap. 6.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quòd malum per prius dicatur de pœna, quàm de culpa. Bonum enim cum sit in omnibus generibus, per prius est in substantia, quā in alijs, vt ex primo Ethicorum patet, sed malum pœnę priuat bonum, quod est in substantia, sicut mors, quæ quædam pœna est: perfectionem substantialem priuat: sed malum culpæ est malum in actione. ergo per prius malum dicitur de pœna, quam de culpa.

¶ 2 Præt. Perfectio secunda quæ est operatio, descendit à perfectione prima, quæ est forma: sed supra dictum est, quòd pœna opponitur perfectioni primæ: culpa autem perfectioni secundæ, quæ est operatio, ergo malum per prius inuenitur in pœna, quam in culpa.

¶ 3 Præt. Sicut se habet præmium ad meritum: ita se habet pœna ad culpam: sed pręmium est magis bonum, & per prius quam meritum. ergo & pœna est magis malum, quam culpa: sed id quod est prius in his quæ secundum prius & posterius dicuntur: etiam maxime dicitur, sicut ignis maxime calidus. vnde quod primum est, est illud quod magis dicitur, vt ex secundo Metaphy. patet. ergo per prius dicitur malum de pœna, quam de culpa.

Tex. 4.

¶ 4 Ad idem. Sicut bonum in eo, ꝙ bonum desideratur: ita malum in eo, quòd malum vitatur: sed illud propter quod desideratur aliquid, est magis bonum. ergo illud propter quod vitatur aliquid, est magis malum: sed culpa vitatur propter pœnam. ergo pœna est magis malum, quam culpa, & sic idem quod prius.

De mor. manich. libro 20.

¶ 5 Præt. vt supra dicit August. Malum dicitur aliquid, quia nocet. ergo cui verius conuenit ratio nocumenti verius conuenit ratio mali: sed verius conuenit pœnæ, quam culpæ, quia

F verius est, quod per essentiam dicitur, quàm quod per participationem denominatur, sicut albedo verius dicit naturam albedinis, quam album. pœna autem ipsum nocumentum: sed culpa nocens denominatione dicitur. ergo & ratio mali per prius inuenitur in pœna, quàm in culpa.

Sed contra. Causa præcedit causatum: sed malum culpę est causa mali pœnę. ergo prius est malum culpæ, quam pœnæ.

¶ Præt. Diony. dicit 4. cap. de diui. nomi. quod puniri non est malū: sed fieri pœna dignum. non autem aliquis efficitur pœna dignus, nisi per culpam. ergo magis proprie culpa malū dicitur, quam pœna.

Respondeo dicendum, ꝙ malum per prius de culpa dicitur, quam de pœna, & magis culpæ, quā pœnæ ratio mali cōuenit: cuius rō assignatur à quibusdā, ex parte boni, quod per malū priuatur.

H dicunt. n. ꝙ per culpam separatur aliquis a fine vltimo, quod est summum bonum, in quo primo ratio boni inuenitur. vnde & in malo quod ab ipso separat, primo inuenitur ratio mali. in pœna autem consequenter: quæ bonum naturæ causatæ priuat, quod est a summo bono deductum. Sed ista ratio videtur insufficiens, quia culpa & pœna non differunt, secundum illud bonum quod per vtrunque priuatur, quia illud idem bonum quod actiue *: culpa priuatur, est illud, cuius passiua priuatio pœna quædam est: vnde & subtractio gratiæ per quā anima Deo coniungit, & carentia visionis diuinæ, pœnæ quædam sunt: sed ratio assignata non tangit, nisi pœnas corporales: vnde non est vniuersalis, & ideo huiusmodi rationē oportet aliter inuenire, ex propria ratione culpæ, & ex propria ratione pœnæ. Sciendum est igitur, ꝙ ratio boni á fine sumitur, vt ex 2. Meta. patet, finis autem est perfectio agentis inquantum est agens, eo ꝙ finis mouet agentem ad operandum, vnde finis & etiam obliquatio a fine, per prius comparatur ad agens, quàm ad patiens, & ideo illud malum quod rationem mali habet, secundum ꝙ ab operante est, propinquius se habet ad finem, quàm illud malum, quod per actum operantis in aliquo patiente inducitur. vnde prior est recessus à fine in culpa, quæ rationem mali habet, secundum ꝙ ab operante exit, quam in pœna, quæ rationem mali habet, secundum ꝙ in patiente efficitur defectus quidam per aliquam actionem, vel eiusdem, vel alterius, eiusdem, vt pœnæ, quæ consequuntur statim ex actu peccati, sicut per actum culpæ sequitur subtractio gratiæ in peccante, & per prius est inordinatio actus, qui est à peccante, inquantum est agens rationem mali habens, quam ipsa subtractio gratiæ, quæ est malum pœnę. per actionem autem alterius, sicut pœna, quæ infligitur peccatori per actum iudicis.

* D. 840.

Tex. 8.

I

K

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ intensio, vel remissio alicuius potest esse dupliciter. vel per se, vel per accidens. Per se quando est intensio secundum id quod ad naturam rei pertinet. Per accidens autem, quando dicitur magis & minus, non secundum magnitudinem, quæ propria est rei, quę dicitur maior vel minor, sed secundum magnitudinem alterius, sicut albedo dicitur maior, vel propter intensionem principiorum albedinis, vel propter magnitudinem superficiei, ita etiam magnitudo potest attendi in malo, vel secundum rationem propriam mali, vel secundum rationem boni quod priuatur per malum, & illa est essentialior malo. quæ per se est, quam per accidens, & secundum hoc dico, ꝙ per se loquendo non dicitur prius vel posterius malum, secundum quòd per ipsum prius & posterius bonum priuatur, sed secundum quòd per prius rationem mali participat, quæ est in recedendo a fine. Vnde non oportet, quòd malum pœnæ per quod bonum substantiale priuatur, sit magis malum simpliciter, vel

per

per prius, quàm malum culpæ quod est in actione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perfectio prima se habet in dupliei ordine ad operationem, quia operatio terminatur ad perfectionem primam: & ideo operatio à perfectione prima elicitur. Et similiter etiam est de priuatione perfectionis primæ pœna autem nominat priuationem, perfectionis primæ, secundum φ ad eam operatio terminatur quia pęna dic' effectum culpæ: & ideo non oportet, φ culpa per posterius malum dicatur.

¶ Ad tertium dicendum, φ sicut præmium est ordinatiuũ meriti: ita & pœna est ordinatiua culpę. vnde vtrunque scilicet præmium & pœna quandam bonitatem habent, ex hoc φ ordinatum est. vnde nō oportet, quòd si præmium est magis bonum φ pœna sit magis malũ: sed minus inquantũ habet aliquam perfectionem boni.

¶ Ad quartum dicendum, quòd culpa est propter se vitanda, etiam si nulla pœna sequeretur. vnde Aristoteles plus culpam quàm pœnam fugit, ad quem oportet mensurare actus aliorum hominum, vt Philosophus in 3. Ethi. dicit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quicquid inuenitur in causa & causato: per prius est in causa, quàm in causato. Vnde cum hoc nocumentum quod est pœna sit per culpam inductum, ratio nocentatis prius inuenitur in culpa, quàm in pœna: quia pœna sit ipsum nocumentum, quia hoc ipsum, quòd pœnā nocumentum est, a nocumento culpæ procedit.

EXPOSITIO TEXTVS.

D NOn quia non sit actio, vel voluntas, &c. Illud inconueniente dicitur, constat enim, φ actio inquantum est actio, non separata a vero esse, sed inquantum est inordinata. Vnde φ peccatū dicatur nihil, non est ratione actionis: sed ratione inordinationis. Hic de substantijs, atque naturis, &c. Ex hoc non plus habetur, nisi φ substantia & natura vno modo accepta, differunt ab actione bona & mala: & hoc verum est. Opera diaboli, quæ vitia dicuntur &c. dicuntur non esse res, ex ea parte qua habent, φ vitia sint. s. ex parte priuationis. Sūt ergo aliquæ res, quibus homines &c. Verum est: sed non eis homines mali sunt inquantum sunt res: sed inquantum alicui priuationi subsistunt. Quid ergo mirum si Deus dicitur &c. Ista obiectio nulla est, quia eius quod nihil est, potest aliquid esse causa: non quidem directe agendo, sed remouendo prohibens, sicut claudens fenestram facit tenebras, quæ nihil sunt dum remouet lucem, φ tenebras prohibeat: ita etiam & priuationem aliquam, quæ pœna est Deus efficere potest, quamuis illa priuatio nihil sit, non præbendo illud quod priuationem prohibeat: sicut nec præbendo gratiam causat priuationem gratiæ: sed illum defectū, prout in eo ratio culpæ consistit: non causare potest Deus, vt dictum est. Honorum illi subintelligi volunt, &c. Ista responsio nulla est, quia non minus est verum, φ omne ens est à primo ente: quàm φ omne bonum est à primo bono: vnde in quocunque inuenitur natura entis: inuenitur natura boni: & ideo oportet omne ens absolute à Deo esse. Iniquitas quippe ipsa non est substantia, &c. Hic accipit Augustinus substantiam non prout significat rem primi prædicamenti: sed prout significat essentiam rei in quocunque genere existentis. Iniquitas. n. ex parte defectus: vnde iniquitatis rationem habet: essentia caret. Si autem accipere substantiam, secundum φ significat prædicamentum primū, æqualiter verum esset, φ iustitia non est substantia, sicut φ iniquitas non est substantia.

DISTINCT. XXXVIII.

A

De voluntate & eius fine, ex quo & ipsa iudicatur.

POst prædicta, de voluntate & eius fine disserendum est. Sciendum igitur est, φ ex fine suo, vt ait Augu. voluntas cognoscitur: vtrum recta an praua sit. finis autem bonæ voluntatis beatitudo est: vita æterna Deus ipse. Malæ vero finis est aliud scilicet mala delectatio vel aliquid aliud, in quo non debet voluntas quiescere. Finem bonū insinuat Propheta dicens. Vidi finem omnis consummationis &c. Charitas ergo, cuius latum mandatum est: finis quidem omnis consummationis est, id est, omnis bonę voluntatis, & actionis: ad quam omne præceptum referendū est. Vnde August. in Enchi. Omnia præcepta diuina referunt ad charitatem: de qua dicit Apostolus, Præcepti finis est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Omnis itaque præcepti finis charitas est, id est ad B charitatem refertur omne præceptum: quod vero ita fit, vel timore pœnę, vel aliqua intentione carnali, vt non referatur ad charitatem quę est dilectio Dei, & proximi, nondum fit: quemadmodum fieri oportet: quàmuis fieri videatur. Tunc enim recte fiunt, quę mandat Deus, & quę consilio mouet: cum referuntur ad dilectionem Dei, & proximi. His verbis apertissime insinuatur, quis sit rectus voluntatis finis, siue actionis bonę sci- C

DISTINCTIO XXXVIII.
DIVISIO TEXTVS.

POstquam determinauit de actibus, in quibus peccatū consistit in generali, inquirit vtrum in quantum sunt actus sint boni & à Deo. Hic determinat, de ipsis actibus in speciali. Et quia peccatum consistit in actu interiori, & etiā exteriori: ideo diuiditur hęc pars in duas. In prima, determinat de actu interiori voluntatis. In secunda, de actu exteriori. 11. distinct. Post hoc de actibus adijciendum, &c. Prima in duas. In prima determinat de actu voluntatis, ostendens vnde in eo sit rectitudo & peccatum, quia ex fine. In secunda inquirit, quomodo in voluntate possit esse vitium. 39. distinct. Hic oritur quæstio satis necessaria. Prima in duas. In prima ostendit, φ rectitudo voluntatis est ex intentione finis. In secunda determinat de voluntate per comparationem ad intentionem & finē, ibi. Solet quæri quid differt, &c. Prima in duas. In prima ostendit, φ bonarum voluntatum est vnus finis, ea quo rectitudinem habent. In secunda inquirit vtrum ille vnus finis sit tantum rectarum voluntatum finis, an etiam possint esse alij fines, ibi. Sed quæritur, vtrum omnes bonæ voluntates &c. Circa primum, duo facit. Primo ponit, φ charitas est finis bonarum voluntatum. Secundo ostendit, φ cum hoc sine Deus est finis, ibi. Qui vero charitatem sibi ponit finem, &c. Sed quæritur: vtrum omnes bonæ voluntates &c. Hic inquirit vtrum possint esse plures fines rectarum voluntatum. Et diuiditur in tres. In prima determinat veritatem. In secunda ponit obiectionem in contrarium, ibi. Veruntamen huic sententiæ, qua dictum est, &c. In tertia, determinat eam, ibi. Hoc autem nō sibi repugnate, &c. Solet etiam quæri, &c. Hic determinat de voluntate, per comparationem ad intentionem, & finem. Circa hoc duo facit. Primo, ponit dictam comparationem. Secundo, inquirit etiam vtrum intētio possit dici voluntas: & an intentio sit idem actus cum ea voluntate, quę communiter voluntas dicitur, ibi. Sed quæritur vtrum intentio talis, &c.

QVAESTIO PRIMA

A

Hic quinque quæruntur.

Primo. Vtrum omnium rectarum voluntatū, sit tm vnus finis.
Secundo. Quis sit ille.
E Tertio. Quid est intentio.
Quarto. Si sit eadem voluntas, quę est de fine quę dicitur intentio, & quę de his, quæ sunt ad finem, quæ communiter voluntas dicitur.
Quinto. Si ex fine, voluntas habet bonitatem.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum sit tantum vnus finis rectarum voluntatum.

AD primum sic proceditur. Videtur, φ rectarum voluntatum non sit tantum vnus finis. Charitas. n. qua Deum diligimus, Deus non est, vt in primo libro ostensum est: sed rectarum voluntatum finis est Deus: & etiam charitas, vt in litera insinuatur. duæ ergo rectæ voluntates non in vnum finem tendunt. ¶ 2 Præt.

1. s. quest. 1. art. 5. Dist. 17. q. 1. art. 1.

¶ 2 Præter. Vbi inuenitur gradus in referendo res ad finem, F
ibi nō est vnus finis: sed in tribus personis inuenitur gradus,
De trinitate.li.4. & 8. dum consideratur relatio rerum ad finem. vnde Hylar.dicit,
Caput omnium filius est. caput autem filij Deus est, & ad vnū
Deum, omnia hoc gradu referuntur. cum igitur vnaquæque
trium personarū † rectarum voluntatum sit finis, vt in litera dicitur. videtur ꝙ rectæ volūtates in plures fines tendant.

†Dist.1.

¶ 3 Præter. Sicut res naturales habēt speciem à forma: ita res morales habent speciem à fine. vnde & secundum finem rectę vel prauę sunt, vt in litera dicitur: sed rerum naturaliū non est vna forma. ergo nec actuum moraliū erit vnus finis, ad quem dirigi debeāt.

†Cap.9.

¶ 4 Præter. Illud est finis actionis, ꝓpter quod actio fit: sed vnusquisq; agens cogitat in agēdo de eo, propter quod agit. cum igitur multi rectas actiones agentes actu de Deo non cogitent, videtur quòd non omnium rectarum actionum finis sit Deus: & ita diuersarum erunt diuersi fines, secundum ꝙ agētium sunt diuersæ cogitationes de fine.

¶ 5 Præt. Illud sine quo non fieret aliquid, est propter quod fit illud: sed multi sunt, qui opera spiritualia non facerēt. nisi quædam temporalia consequerentur. ergo illa tēporalia, quæ consequi quærunt, sunt finis operum eorum & voluntatum: & tamen non dicuntur in hoc peccare, quia vt Apostolus dicit 1. Corin 9. Debet in spe, qui arat arare, loquens ad literam in casu isto. ergo præter Deum & charitatem, rectarum volūtatum, potest esse alius finis: & ita non omnes rectæ voluntates in vnum tendunt. I

Sed contra. Omnis voluntas, quæ in diuersa tendit diuisa est in plura: sed rectum cor diuisum non est: sed vnitum. vnde Oseę 10. Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. ergo recti cordis, est vnus finis vltimus.

¶ Præterea. Ratio boni est ex fine. ergo vbi est summum bonum, ibi est finis vltimus: sed summum bonum est vnum, tātum: vt supra distinct. 1. probatum est. ergo rectarum voluntatum est, vnus finis vltimus.

Respondeo. Dicendum, ꝙ eodem ordine res referuntur in finem, quo procedunt à principio, eo ꝙ agens vnusquisque ordinat effectum suum in finem aliquem: & ideo secundum ordinem agentium, est ordo finium. In progressu autem rerum à principio, inuenitur vnum rerum principium primum, quod commune est omnium, sub quo inueniuntur alia principia propria, quæ in diuersis sunt diuersa: ita etiam in referēdo res ad finem, inuenitur vltimus finis omnibus communis, K
qui est vltimus finis: sed inueniuntur diuersi fines proprij, se-
*D.707. cundum diuersitatem entium. bonum.n. inuenitur * in re-
Tex. cō.52. bus secundum duplicem ordinem, vt in 12. Meta. dicitur, s. secundum ordinem vnius rei ad rem aliam, qui ordo similis est ordini, quem partes exercitus adinuicem habent, & alius est ordo rerum ad finem vltimum, qui. s. est similis, ordini exercitus ad bonum ducis, & quia res referuntur in finem vltimum communem, mediante fine proprio: ideo secundum diuersitatem finis proprij, efficitur diuersa relatio rerum ad finem vltimum. Sic ergo dicendum est, ꝙ sicut rerum omniū, vnus est finis vltimus. s. Deus, ita & voluntatum omnium, est vnus vltimus finis, s. Deus, nihilominus tamen sunt alij fines proximi, & si secundum illos fines seruatur debita relatio voluntatis in finem vltimum: erit recta voluntas. si autem non, erit peruersa. Debita autem relatio voluntatis ad finem vltimum F saluatur, secundum illum finem, quo voluntas nata est vltimū finem participare, in quo distinguitur à rebus alijs, quæ alio modo vltimum finem participant, & hic est charitas vel beatitudo: & ideo non solum Deus: sed etiam charitas finis est omnium rectarum voluntatum.

licet charitas quę & Deus est, vt supra ostendimus.

Quòd Deus est finis omnis bonæ actionis, quia charitas est, nec tantum spiritus sanctus, sed & Christus & pater: nec hi sunt tres fines, sed vnus.

G

QVi ergo charitatē sibi ponit finem: Deum sibi ponit finem. Vnde & Christum finem legis ad iustitiam dicit Apostolus esse omni credēti: & rectè dicitur Christus finis legis ad iustitiam, quia vt ait Aug. in lib. sententiarum Prosperi: in Christ. lex iustitiæ non consumitur, sed impletur. Omnis enim perfectio ex ipso est, vltra quem non est quo spes se extendat. Finis fidelium Christus est: ad quē cum peruenerit currentis intentio, nō habet quo possit amplius inuenire, sed habet in quo debeat permanere. Finis ergo rectus, atque supremus Deus est: pater, scilicet & filius & spirit⁹ sanctus: neque hi tres sunt tres fines: sed vnus finis, quia non tres Dij: sed vnus Deus.

a *Quòd omnes bonæ voluntates, vnum habent finem, & tamen quædam bonæ diuersos fines, sortiuntur.*

SEd queritur vtrū omnes bonæ voluntates, vnum tantum habeant finem: de hoc Aug. in lib. 12. de tri. ita ait. Alię atque alię voluntates suos proprios fines habent, qui tamen referuntur ad finem illius volūtatis, qua beate viuere volumus, & ad eam peruenire vitam, quę non referatur ad aliud: sed amanti per seipsam sufficiat, quēadmodum voluntas videndi, finem habet visionem, & voluntas videndi fenestram, finem habet fenestrę visionem. altera vero est voluntas per fenestram videndi transeuntes, cuius certe finis est transeuntium H

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ charitas non est finis vltimus, cum non sit finis communis, quē omnia desiderāt: sed est finis proprius voluntatis, per quem pertingit ad finem vltimum: & ideo non sequitur esse plures fines vltimos.

¶ Ad secundum dicēdum, ꝙ pater & fili⁹ & spiritussanctus, sūt vnus finis vltimus, vt in litera dicitur, eo ꝙ vnicuique eorum, conuenit ratio finis, secūdum ꝙ quilibet est summum bonū, & hi tres nō tria: sed vnum summum bonum sunt. Vnde hoc qđ Hylar. dicit. Omnia hæc gradu &c. Intelligendū est gradū esse in reductione creaturarū ad filium. non autem inter filium & patrem inter quos, vt Hiero. dicit nullus est gradus. Si tamen nomen gradus large pro ordine accipiatur, sic inter patrem & filium est gradus, i. ordo principij ad aliū, qui est de principio. non autem finis, & eius quod est ad finem.

†Cap.6.

Super Esa. cap.5.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ actus morales non specificantur a fine vltimo: sed à finibus proximis, hi autem plures diuersorum sunt, sicut & fines naturales sunt plures.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ad hoc, ꝙ alicuius actionis finis sit Deus vel charitas, non oportet, ꝙ agendo illam actionem aliquis de Deo vel charitate cogitet. nec iterum sufficit, ꝙ aliquis in habitu tantum, Deum & charitatem habeat, quia sic etiā actum venialis peccati aliquis in Deum ordinaret, quod falsum est: sed oportet ꝙ prius fuerit cogitatio de fine, qui est charitas vel Deus, & ꝙ ratio actiones sequentes in hūc finem ordinauerit: ita ꝙ rectitudo illius ordinationis, in actionibus sequentibus saluetur, vt patet in exemplo, quod Auicen. ponit de artifice, qui, si dum opus suum exerceret, semper de regula artis cogitaret, multum in opere impediretur: sed sicut prius excogitauit per regulas artis: ita post modum operatur, & sic in opere eius rectitudo artis saluatur.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ non oportet illud sine quo non fieret aliquid, esse hoc propter quod fit. omne enim illud qđ ad actionem exigitur, est illud sine quo actio non fieret, sicut instrumenta: nec tamen propter instrumenta fit actio, ita etiā & qui in operibus spiritualibus temporalia quærunt, nō quærunt ea tāquàm finem actionis proximum vel remotum, quia minus bonum non potest esse finis maioris: sed quærunt ea ad sustentamentum naturæ & conditionis suæ, vt sic debite opera spiritualia exercere possint.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum beatitudo vel charitas sit finis communis, & vnus rectarum voluntatum.*

AD Secundum sic proceditur. Videtur ꝙ finis communis rectarum voluntatum, & vnus non possit esse charitas vel beatitudo: nihil enim quod est citra finem vltimum, est vnus finis communis omnibus: sed charitas est citra finem vltimum, scilicet Deum, & similiter etiam beatitudo, & bona delectatio & huiusmodi. ergo huiusmodi non possunt esse finis communis rectarum voluntatum.

¶ 2 Præt.

¶ 2 Prætesea. Nihil potest esse finis quod non est desideratum: nec potest aliquid desideratum esse, quod occultum est. Cum igitur beatitudo occulta sit, quia Esa.64. dicitur. Oculus non vidit Deus absque te &c. Videtur quòd beatitudo non possit esse finis rectarum voluntatum.

¶ 3 Præterea. Corporale bonum non est finis spiritualis boni, cum finis semper sit melior eo quod est ad finem: sed vita æterna, videtur quoddam corporale nominare, scilicet æternã coniunctionem nostræ animæ ad corpus. ergo vita æterna non est finis spiritualium operum.

¶ 4 Præter. Nullus finis habetur ante id quod est ad finem, cum per ea quæ sunt ad finem in finẽ deueniatur: sed charitas ante actus meritorios habetur. ergo charitas non est finis rectorum operum.

¶ 5 Præt. Opus dicitur rectum, secundũ quod est aliqua virtute informatum: sed sicut actus informatur charitate: ita & alijs virtutibus. ergo sicut charitas ponit finis: ita & aliæ virtutes fines dici debent.

¶6 Præt. Bonum simpliciter non ordinatur vt ad finem, ad id quod est bonum huic: quia quod simpliciter bonum est, melius est: sed operatio est bonum per se. delectatio autem est huic bonum, scilicet operanti, & sic recta operatio est melior delectatione. ergo recta operatio non ordinatur ad delectationem sicut ad finem.

Sed contra. Finis sine quo non potest esse coniunctio ad finem vltimum, oportet esse intẽtum sicut finis communis: sed sine charitate & beatitudine & huiusmodi, non potest esse cõiunctio voluntatis hominis ad finem vltimum, qui Deus est. ergo ista omnia rationem finis communis habent.

Respondeo. Dicendum, quod sicut dictum est, quamuis omnium rerum sit vnus finis vltimus: sicut vnũ principium primum. tamen vnicuiq; rei debetur finis proprius, sicut & principium proprium: ita vt sicut ea, quæ sunt vnius generis communicant in vno principio proprio illius generis: ita communicent in vno fine. qui quidem est communis omnibus, quæ sunt in illo genere: non tamen omnibus rebus, nec potest esse debita relatio, alicuius rei ad finem vltimum, nisi mediante E fine, qui suo generi debetur. finis autem proprius vniuscuiusque rei, per quem in finem vltimum ordinatur, est sua propria operatio. Vnde & finis rationalis naturæ, per quem ordinatur in finem proprium, est perfecta operatio, quæ est propria naturæ illi: sed perfectio operationis in tribus consistit. s. in obiecto, habitu & delectatione, quanto. n. obiectum est altius, tanto operatio in illud tendẽs est pulchrior & perfectior. vnde ex obiecto operatio perfectionem habet, & ex nobilissimo obiecto altissimam perfectionem. Similiter etiam operatio, perfecta non est nisi ex habitu, vnde quanto habitus est perfectior, & operatio perfectior erit, & operatio perfectissima ab habitu nobilissimo erit. Similiter, vt dicit Philosophus in
Cap.4. 10. Ethic. delectatio perficit operationem, sicut pulchritudo iuuentutem: est. n. sicut quidam decor operationis ipsa delectatio: & ideo oportet, quod aliquod istorum sit finis, communis rectarum voluntatum assignata. Ipsa autem operatio perfe-
A cta beatitudo est. obiectum autem altissimum Deus est. Habitus autem perfectissimus charitas est. delectatio autẽ purissima, & spiritualis delectatio, vt in 10. Ethic. probatur: & ideo in litera dicitur, quod Deus rectarum voluntatum finis est, chari Cap.7.
tas, & bona delectatio & beatitudo: ita tamen quod Deus vltimus finis sit, & beatitudo charitatem & delectationem complectẽs, sit, sicut finis sub fine, coniungens vltimo fini: cũ operatio in obiectũ tendat, nec est recta relatio, voluntatis in Deum nisi mediantibus his tribus.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quod finis qui est citra finem vltimum, non est finis communis omnibus rebus: sed potest esse communis in aliquo genere: & ita est de beatitudine. non enim creaturæ irrationales ad beatitudinẽ peruenire possunt. Vnde earum finis beatitudo nõ est sed est finis, rationalis creaturæ, quæ ad eam peruenire potest.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod quãuis beatitudo sit occulta quantum ad substantiam: tamen ratio beatitudinis nota est. omnes enim per beatitudinem intelligunt, quẽdam perfectissimum statum: sed in quo consistat ille status, perfectus, vtrum in vita vel post vitam,
D vel in bonis corporalibus vel spiritualibus, & in quibus spiritualibus occultum est.

¶ Ad tertium dicendum, quod vita dicitur dupliciter. Vno enim modo, vita idem est quod esse viuentis, vt in 2. de anima dici- Tex.37.
tur. quod viuere viuentibus est esse, & hoc modo vita hominis relinquitur, ex coniunctione animæ ad corpus, & vita æterna ex æterna coniunctione vtriusque, & hoc modo vita æterna, non est finis rectarum voluntatum. Alio modo, dicitur vita operatio rei viuentis, & hoc modo, vita æterna dicitur operatio perfecta, qua homines beati in æternum Deum videbunt, secundum quòd dicitur Ioan. 17. Hæc est vita æterna &c. Et hoc modo vita æterna est finis rectarum voluntatum, & est idem quod beatitudo.

¶ Ad quartum dicendum, quod charitas dupliciter potest considerari, vel in habitu, vel secundum quod bonum eius resultat in
E actu. sicut bonitas cuiuslibet habitus resultat in actu ex habitu procedẽte. si ergo accipiatur primo modo charitas, sic operationes rectæ, ante infusionem charitatis factæ, ordinantur ad charitatem vt ad finem, inquantum disponunt animã charitatis infusæ receptiuam; sed sic non intelligitur hic: sed intelligitur, secundum quòd bonum charitatis resultat in actu, sicut etiam Philosophus dicit in 4. Ethic. quòd fortis operatur propter bonum fortitudinis, inquantum opera sua, ad finem fortitudinis refert, quod est fortiter operari: similiter etiam charitatem habens, refert opera sua in bonum charitatis, quod est ipsa operatio ex charitate procedens scilicet dilectio Dei & proximi.

¶ Ad quintum dicendum, quod ad bonum alicuius virtutis non ordinatur, nisi vel actus propriæ virtutis, vel actus alterius virtutis, qui est imperatus ab illa virtute, sicut actus proprius fortitudinis, ordinatur in bonum fortitudinis, vel etiã actus magnanimitatis, qui est tendere in magna facienda & ardua, secundum

visio, ad quod etiam prædictæ referuntur voluntates. Item rectæ sunt voluntates, & omnes sibimet religatæ, si bona est illa ad quam cunctæ referũtur. si autem praua est, prauæ sunt omnes: & ideo rectarum voluntatum connexio, iter quoddam est ascen-
B dentium ad beatitudinem, quod certis velut passibus agitur. Prauarum autem & distortarum voluntatum implicatio, vinculum est quo alligabitur, qui hoc agit, vt proiiciatur in tenebras exteriores: his authoritatũ testimonijs euidenter monstratur, plures in fidelibus esse voluntates rectas, proprios ac diuersos fines habentes, & tamen vnum eundemque, quia omnes referuntur ad vnum, qui est finis finium, de quo paulo ante diximus: ita econuerso forte est, & in malis.

Quædam huic sententiæ, videntur aduersari.

VEruntamen huic sentẽtiæ, qua dictum est, fidelium quasdam rectas voluntates fines diuersos sortiri, & tamẽ ad vnum referri, videtur obuiare quod alibi Aug. monet, ne scilicet nobis duos fines cõstituamus, ita inquiens in libro de sermone domini in monte. Non debemus ideo euangelizare vt manducemus: sed ideo manducare vt euãgelizemus, vt cibus non sit bonũ quod appetitur, sed necessarium quod adiicitur, vt illud impleatur. Quærite primum regnum Dei, & hæc oĩa adiicientur vobis. nõ dixit primum quærite regnũ Dei, & deinde quærite ista, quãuis sint necessaria: sed ait, hæc omnia adiicientur vobis, id est, hæc consequentur, si illa quæratis, ne cum ista quæritis, illinc auertamini, aut ne duos fines constituatis, vt & regnum propter se appetatis, & ista necessaria propter illud. ergo propter regnum Dei, tantũ debemus omnia operari, non solam vel cum regno Dei mercedẽ temporalem meditari. Ecce hic aperte dicit, ne duos fines nobis
C constituamus: sed vnum tãtum id est regnum Dei, cum supra dixerit bonas voluntates alios, & alios proprios habere fines.

Hic ostenditur, quomodo, licet videatur, non repugnent prædicta.

HAec autem sibi non repugnare animaduertit, qui verbis præmissis simplici oculo diligenter intendit, qui. n. dixit ne duos fines nobis consti-

fundum quod est à fortitudine imperatus. nulla autẽ virtus imperat vniuersaliter omnibus virtutibus, nisi charitas, quæ est mater omnium virtutum, & habet habitum ex obiecto proprio, quod est summum bonum, in quod immediate fertur: tum etiam ex subiecto. s. ex voluntate, quæ alijs viribus imperat: & ideo inter virtutes, sola charitas dicitur communis finis omnium rectarum volũtatum.

¶ Ad sextum dicendum, quod operatio simpliciter est melior quàm delectatio: & ideo vt medici dicunt, natura in opere generationis delectationem posuit, ne animalia sua salute contenta, salutẽ speciei negligerent, quę per actum generationis, fit: vnde delectatio propter operationẽ est: non autem delectatio quālibet operationem sequitur, sed operationem perfectam: & ideo sicut operationes imperfectę ordinãtur ad operationem perfectã: ita etiam ordinãtur ad delectationẽ, quæ perfectam operationem exornat. Vel dicendum, quod finis potest alicui rei attribui dupliciter, vel secundum quod in se consideratur, & sic operatio non est ad delectationẽ, sed econuerso: vel ex parte eius quod in finem tendit, & sic operatio delectatione perficitur, & propter eam est sicut propter suam perfectionem. delectationes. n. propriæ sicut in 10. Ethic. dicitur, augmentãt proprias operationes, quia secundum quòd operans talibus operationibus reficitur, per delectationem earum diligentius eas exercet. Cap. 2.

tuamus: sed omnia propter regnum Dei faciamus, ipse pręmisit, quod debemus mãducare vt euãgelizemus. Cum autem hoc ita facimus, actionis illius finẽ euangelium cõstituimus: sed & hunc finem ad regnum Dei referimus. Manducamus. n. propter euangelium, & manducamus & euangelizamus propter regnum Dei. Duos ergo fines in manducando nobis constituimus, sed ita facientes: nunquid peccamus? absit. Nam & ipse sic facere suadet, si diligẽter eius verba inspiciamus. Cum ergo ait, ne duos fines nobis constituamus, fines in diuersa tendentes intelligi voluit, scilicet quorum alter ad alterum non referatur. Ita & cum dicit, propter regnum Dei omnia tantum agenda: nec cum ipso mercedem temporalem meditãdam: ita intelligendum est, vt non appetendo meditemur, cum regno mercedem temporalem, ita quod nó propter regnum: sed propter se, vt scilicet regnum propter se appetatur, & ista propter illud sicut ipse docet. Si. n. petimus vitã ęternam, petimusq; etiam temporalia à Deo, si ea petimus propter vitam ęternam, non offendimus, neque sinistra tũc scit, quid faciat dextra, quia mercedẽ temporalem non propter se meditamur, sed propter regnum Dei, vt sit leua sub capite, & dextra in amplexu. Alioquin si hęc temporalia propter se quęrimus, sicut ęterna, miscetur dexterę sinistra. Ideoque cum dominus dixerit. Attendite ne iustitiam vestram G faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alibi ait. Sic luceant opera vestra bona corã hominibus, vt glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. propter Deum ergo omnia faciẽda sunt, vt omnia quę facimus omniumque fines ad eum referamus.

De differentia voluntatis, intentionis, & finis.

SOlet etiam quęri, quid distet inter volũtatem, & intentionem ac finem. Ad quod dici H potest, inter volũtatem & finem certo, atq; euidenti modo distingui, quia voluntas est, qua volumus aliquid. Finis vero voluntatis est, vel illud quod volumus, per quod impletur ipsa voluntas, vel potius aliud, propter quod illud volumus. Intẽtio vero interdum pro volũtate, interdum pro fine voluntatis accipitur, quę diligens ac pius lector in scriptura, vbi hæc occurrerint discernere studeat:

ARTICVLVS III.

Vtrum intentio sit actus voluntatis.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quod intentio non sit aliquid voluntatis, quia vt in 2. Ethic. dicitur. Omne quod est in anima, vel est passio, vel habitus, vel potentia: sed intentio non nominat ipsam potentiam voluntatis: quia sic omnis actus voluntatis intentio dici deberet. Similiter etiam nó animæ, quia habitus animæ sunt virtutes vel scientiæ, nec iterum est passio in voluntate existens, quia passiones sunt in sensitiua parte, & non in intellectiua, vt in 7. Physic. probatur. ergo intentio non videtur aliquid ad voluntatem pertinens.

1.3.q.12.artic.1. Cap. 5. Tex. 29.

¶ 2 Præterea. Vt in 2. Physic. probatur. natura in sua operatione intendit finem: sed agens per naturam, non agit per voluntatem, quia in eodem libro distinguitur a agens proposito contra agens a natura. ergo intentio non pertinet ad voluntatem. Tex. 49.

¶ 3 Præterea. Luc. Si oculus tuus nequam fuerit &c. Gloss. Oculus, id est intentio: sed ratio oculi non competit voluntati, sed magis rationi: similiter etiam dirigere quod intentioni attribuitur, rationis est, & non voluntatis. ergo intentio non pertinet ad voluntatem, sed ad rationem.

¶ 4 Præterea. Voluntas est principium rerum operabilium, quæ ad practicum intellectum pertinent. sed intentio nó tantum est in practicis: sed etiam in speculatiuis, in quibus etiã F finis inuenitur. ergo intentio non pertinet ad voluntatem.

¶ 5 Præterea. Potentiæ non potest attribui, nisi duplex actus, vel qui conuenit sibi per se, vel qui conuenit sibi in ordine ad aliam potentiam: sed intentio non potest esse actus voluntatis per se considerata, quia non denominatur à voluntate. actus autem qui est alicuius potentiæ, per se denominatur ab ipsa, sicut intelligere ab intellectu: similiter etiam non est, actus eius, secũdum ordinem ad rationẽ, quia sic actus eius est eligere, vt supra dictum est. ergo intentio nullo modo, est actus voluntatis.

Sed contra. Meritum & demeritũ in sola voluntate constitutum est: sed secũdum intentionem præcipue attenditur meritum & demeritum. ergo intẽtio ad volũtatem pertinet.

¶ Præterea. Vt in litera dicitur. intentio est de fine. Finis autẽ habet rationem boni. cum igitur bonũ ad voluntatem pertineat: quia est obiectum eius, videtur quòd intentio voluntatis sit.

Respondeo. Dicẽdum, quòd ex ipso nomine intentionis, potest accipi, ad quã potentiam pertineat. Intendere enim dicitur, quasi in aliud tẽdere. Intendere autẽ in aliquid, est illius potentiæ, ad quam I pertinet prosequi, & fugere aliquid. hoc autem est appetitus, vel voluntas. non autem intellectus: sed verum est, quod intellectus practicus, dicit aliquid de fugiendo vel prosequendo, vt in 3. de anima dicitur. vnde iudicium fugæ, & prosecutionis, ad intellectum practicum pertinet. non autem ipsa prosecutio & fuga. Intellectus autem speculatiuus, neq; fugit aut prosequitur: neq; etiam aliquid de fugiendo & prosequendo dicit, & ideo intentio nõ est actus cognoscitiuæ sed appetitiuæ. Per hoc autem quòd dicitur in aliquid tendere, importatur quædam distantia illius in quod aliquid tendit, & ideo quando appetitus fertur immediate in aliquid, non dicitur esse intentio illius, siue hoc sit finis vltimus: siue sit aliquid ad finem vltimum, sed quando per vnum, quod vult in aliud peruenire nititur, illius in quod peruenire nititur, dicitur esse intentio. hoc autem est finis, propter quod intentio dicitur esse de fine, non secundum quod voluntas in finem absolute fertur, sed secundum quod ex eo, quod est ad finem, in finem tendit. Vnde intentio in ratione sua ordinem quẽdam vnius ad alterum importat. Ordo autem vnius ad alterum, non est nisi per intelle- K ctum, cuius est ordinare, sed in quibusdam intellectus ordinans appetitum in finem est coniunctus ipsi appetitui, sicut in habentibus intellectum, vt in homine & in angelo. In quibusdam autem intellectus ordinans est separatus sicut in naturalibus, quæ diriguntur in finem ab intellectu naturam instituente, & finem sibi præsignante. appetitus autem intellectui coniunctus, voluntas dicitur, sed appetitus ab intellectu separatus, est appetitus sensibilis & naturalis. quamuis autem cuiuslibet horum appetituum intentio communis sit, per prius tamen in voluntate inuenitur, quæ ab intellectu cum cunctio in finem dirigitur, & ideo intentio * primo, & per se actum voluntatis nominat, secundum quòd in ea est vis intellectus ordinantis. Tex. 29. & 33. * D. 225.

¶ Ad

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ in passione intelligitur etiã operatio, quia operationes animæ passiones etiam quædam sunt, quia intelligere est quoddam pati & sentire. vel etiam intelligitur in habitu operatio, qui principium operationis est vel quia operatio non significatur, vt in anima existens: sed vt ab anima egrediens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd naturalia quàmuis nõ habeant voluntatẽ: tamen intendunt aliquid per appetitum naturalem, secũdum ꝙ diriguntur in finẽ suũ ab intellectu diuino naturæ, attribuente inclinationẽ in hoem, quæ inclinatio appetitus naturalis dicitur: & ideo nõ est ita propria intentio in eis sicut in agentibus à proposito.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ dirigere vel esse oculum, attribuitur intentioni, non secũdum ꝙ est actus volũtatis simpliciter, sed secundum quòd vis rationis ordinantis in voluntate manent.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ cum voluntas mouet omnes potentias in actus suos: non solum est respectu eorum, quæ ad practicum intellectũ pertinent: sed etiam eorum, quæ ad speculatiuum: sicut enim homo vult ambulare, vel aliquid huiusmodi facere: ita etiam vult considerare, & veritatem quæstionis alicuius inuenire.

finis autem voluntatis est, delectatio bona vel mala, ad quã nititur quisque peruenire. Vnde August. super illum locum Psalmi. Scrutans corda & renes Deus, sic ait. Deus solus scrutatur corda, i. quid quisque cogitat, & renes, i. quod quemq; delectet. Quia finis curę & cogitationis, est dele-
B ctatio, ad quam cura, & cogitatione nititur quisque peruenire. & paulo post. Opera nostra, quę sunt in dictis & factis, possunt homines videre, sed quo animo fiãt & quo venire cupiant, solus Deus videt, qui cum videt cor esse in cœlo, & non delectari nos in carne: sed in domino, id est cum bonę sunt cogitationes, * & earum fines dirigit iustum. Idem super alterius Psalmi locum, illum scilicet. In laqueo isto quem abscon-
C derunt cõpręhensus est pes eius, dicit. Pes animę amor est, qui si prauus est, dicitur cupiditas vel libido, si rectus, dicitur charitas, eo mouetur anima, quasi ad locum quo tendit, id est ad delectationem bonam vel malam, quo se peruenisse per amorem lętatur. Finis ergo voluntatis vt pręmissũ est, dicitur & illud qđ volumus, & illud propter quod volumus, & intentio ad illud respicit, propter quod volumus, & voluntas ad illud quod volumus. Vt verbi gratia. Si velim esurientem reficere, vt habeam vitam ęternam. Voluntas est qua volo reficere esuriẽtem, cuius finis est refectio esurientis. Intentio vero est qua sic ad vitam peruenire, volo. Finis autem supremus est ipsa vita, ad quem & alius finis refertur.

An alia intentio sit voluntas.

SEd quęritur vtrum, & intentio talis sit voluntas, & si voluntas est, an in hoc opere sit vna, atque eadem voluntas qua volo habere vitam ęternam, & qua volo reficere esurientem. Videtur nempe talis intẽtio esse voluntas, vt enim voluntas est, qua volo reficere pauperem: ita & voluntas est, qua per istud volo habere vitam, & alia quidem videtur esse voluntas, qua volo habere vitam, & alia qua pauperi sub-

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ intentio non est actus voluntatis absolute: sed in ordine ad rationem actũ voluntatis ordinantem: sed ratio potest ordinare actum volũtatis dupliciter, vel secundum quòd voluntas est de fine, & sic actus voluntatis in ordine ad rationem est intentio. vel secũdum quòd est de his, quæ sunt ad finem, & sic actus voluntatis in ordine ad rationem, est electio.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum voluntas vno & eodem actu velit finem, & ea quæ sunt ad finem.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd non sit vnus actus voluntatis, qui est de fine, & de eo quod est ad finem. Actus enim omnes distinguuntur secundum obiecta, vt
Tex. cõ. 22. 2. de anima dicitur. Finis vero & quod est ad finem, sunt diuersa obiecta. ergo & motus voluntatis sunt diuersi, qui in ea feruntur.

¶ 2 Præter. Non est idem in specie motus, qui est ad vltimum
Cap. 7. terminum, & qui est ad medium, vt in 10. Ethic. dicitur. Sicut qui est ad nigredinem, & qui est ad pallorem ab albedine: sed illud quod est ad finem, est sicut medium per quod itur in finem quasi in vltimum terminum. ergo non est idem motus voluntatis, qui est finis, & eius quod est ad finem.

¶ 3 Præter. Actus voluntatis sequitur actum intellectus: sed non eadem est cogitatio de fine, & de eo quod est ad finem. ergo nec idem voluntatis motus.

¶ 4 Præter. Contraria non possunt eidem simul inesse: sed in eo, qui vult dare elemosynam propter vanam gloriam, voluntas quæ est finis, est mala, & quæ est eius, quod est ad finem, est bona. ergo non est idem actus voluntatis vtrobique.

Ethic. 10. cap. 2. Sed contra. Philosophus dicit, vbi vnum propter alterum, ibi vnum tantum: sed illud quod est ad finem desideratur,

A propter finem. ergo vnum desiderium est finis, & eius quod est ad finem.

¶ Præt. Non cõtingit potentiam esse in duobus actibus simul: sed simul aliquis vult finem; & illud quod est ad finem. ergo non est alius motus voluntatis, qui est in vtrunque.

Respondeo. Dicendum, ꝙ quando aliquid dr, secundum relationem ad alterũ, potest dupliciter considerari. vel secundum ꝙ est res quædam in se absolute, & sic non est eadem consideratio eius, & illius ad quod dicitur: sed diuisim vtriũque consideratur, vel secundum ꝙ ad alterum dicitur, & hoc modo eadem est consideratio vtriusque, quia qui nouit vnum relatiuorũ nouit, & reliquũ, sicut in prędicamẽtis dicitur: sicut si aliquis considerat imaginẽ, prout imago est alicuius rei, eadem consideratio erit imaginis, & eius cuius est imago. Si autem consideret imago, inquantum est res quędam, vt figura depicta in lapide. alia consideratio erit imaginis, & eius cuius est imago. ita etiam dico de eo, quod est ad finẽ, quia quædam sunt, quę quæruntur propter finem, quę nihilominus habent in se, vnde desiderentur, & in talia potest voluntas ferri dupliciter. vel secundum ꝙ ea propter finem quærit, & sic idem est actus voluntatis, qui est in finem, & in illud quod est ad finem, vel secundum ꝙ ipsa sunt quædam res per se desiderabiles, & sic,
D est alia voluntas de vtroque, sed quædam sunt, quæ non desiderantur, nisi in relatione ad finem, vt sectio & vstio, quæ in se mala sunt: & in talibus nunquam differt motus voluntatis, secundum quòd voluntas fertur in illa, & in finem eorum: quia in ea voluntas non fertur, nisi prout considerantur sub relatione ad finem. — Cap. de ad aliquid.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd finis, & id quod est ad finem, inquantum huiusmodi consideratum, non sunt diuersa obiecta, sed vnum obiectum, in quo finis, sicut formale est, quasi ratio, quædam volendi. sed id quod est ad finem est sicut materiale: sicut etiam lumen, & color * sunt vnum obiectum — * D. 359.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ quando voluntas fertur in eo quod est ad finem, prout est ad finem, id quod est ad finem, non est terminus eius. & ideo nõ oportet, quòd sint ibi duo motus: sicut est etiam vnus motus continuus, qui de extre-
E mo in extremum per media transit, nisi medio vt termino in medio quiescendo vtatur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ etiam cogitatio de eo quod est ad finem prout consideratur in ordine ad finem, est eadem cum cogitatione finis. non autem cogitatio de eo quod est ad finẽ, vt est res quædam, & similiter nec voluntas.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum aliquis vult dare elemosynam propter inanem gloriam, hic est vnus actus voluntatis, & hic actus totus malus est, licet nunquam ad omne id quod in eo est malitiam habeat. vnus enim particularis defectus sufficit ad hoc, quòd aliquid simpliciter malum dicatur. sed verum est, quòd si vellet hoc, quod est dare elemosynam, vt rem quandam non in ordine ad talem finem, actus ille voluntatis esset bonus, & esset alius actus voluntatis ab eo, quòd vult vanam gloriam.

ARTICVLVS V.

Vtrum voluntas iudicanda sit recta ex fine.

1.2.q.18. artic.4. AD Quintum sic proceditur. Videtur quòd voluntas, non sit iudicanda recta ex fine. Contingit enim aliquod malum propter bonum velle, sicut qui vult furari, vt elemosynas det: sed talis voluntas mala est: & tamen finis voluntatis est bonus. ergo ex fine non iudicatur rectitudo voluntatis.

¶ 2 Præt. Contingit quod aliquis faciat aliquid paruum, intendens magnum facere, sicut aliquis dans obolum, si intendat habere tantam mercedem: sicut si daret centum marchas, non autem sequitur, quod tantum bonum faciat, quantum est finis quem intendit. ergo ex fine non mensuratur rectitudo voluntatis.

Cap.1. ¶ 2 Præterea. Omnia bonum appetunt, vt dicitur in 1. Ethic. si igitur voluntas dicenda est recta ex voluntate finis, omnis voluntas erit bona.

¶ 3 Præterea. Ad hoc quòd aliquid bonum dicatur, oportet quòd omnia perficientia rem in bonitate concurrant, quia H bonum est ex vna & tota causa, vt Dionys. dicit. sed bonitas actus causatur ex habitu, ex circunstantijs, & ex fine. ergo non potest sufficienter ex fine iudicari voluntatis rectitudo. Cap.4. de diui. no.

¶ 4 Præterea. Ex eodem iudicatur rectitudo alicuius actus, ex quo mensuratur bonitas eius: sed bonitas actus præcipue, quæ est in virtute merendi, mensuratur ex radice, quæ est habitus actum eliciens. ergo rectitudo voluntatis, potius iudicatur ex habitu, qui est principium actus, quàm ex fine.

Sed contra. Omnis motus recipit speciem ex termino: sed terminus actus voluntatis est finis. ergo ex bonitate finis iudicandus est bonus actus voluntatis.

¶ Præterea. Actus recipit speciem a forma agentis. Vnde secundum diuersas formas, diuersificantur actiones in specie, sicut calefacere & infrigidare: sed forma voluntatis est finis, quod est appetibile sicut intelligibile est forma intellectus. ergo secundum bonitatem & malitiam finis, dicitur actus voluntatis bonus & malus.

Respondeo. Dicendum, quòd actus voluntatis potest ferri in finem dupliciter. vel immediate in ipsum finem, & sic actus voluntatis manifeste bonitatem, & malitiam ex fine habet, quia velle bonum finem est bonum, & velle malum finem est malum, bonitas enim finis, non dependet vlterius ex aliquo alio, sicut bonitas eius, quod est ad finem dependet ex fine, & talis actus proprie dicitur voluntas finis, vt velle beatitudinem. Alio modo fertur actus, in finem mediante eo quod est ad finem. & hoc proprie dicitur intendere finem, & tunc distinguendum est, quia in malis absolute. dicendum est, quòd actus habet malitiam ex fine, quia si finis intentus

D.132. est * malus, voluntas mala est, quantumcunque sit bonum illud, quod ad talem finem ordinatur, eo quòd vnus particularis defectus, sufficit ad malitiam. in bonis autem distinguendum est, quia aut loquimur de fine volentis, aut de fine actus voluntatis. Et dicitur finis volentis quem volens sibi præstituit, & tunc non sequitur si finis est bonus, quod voluntas sit

D.882. 784 818 1500. bona, quia potest esse id quod est * volitum malum, & vnum tantum sufficit ad malitiam voluntatis, siue finis siue volitum sit malum, & quamuis vno modo sit idem actus voluntatis, qui fertur in finem, & in id quod est ad finem: tamen intentio nominat illum actum, secundum ordinem actus ad finem: sed voluntas nominat actum eundem, secundum ordinem ad obiectum proximum, quod in finem ordinatur: & ideo in tali

D.897. casu voluntas * est mala: sed intentio bona. finis autem dicitur ad quem actus proportionatus est. & ita etiam si finis est bonus, & actus bonus, quia actus malus non est proportio-

F natus ad finem bonum. Vnde dicit Philosophus in 2. Ethic. de his, qui per malos actus bonos fines consequi intendunt, quòd quærunt sortiri finem inconuenienti medio. sicut enim non quælibet materia est disposita, ad quamlibet formam, nec quodlibet instrumentum ad quemlibet effectum, nec quodlibet medium, ad quamlibet conclusionem: ita nec quilibet actus, ad quemlibet finem. Cap.4.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod quando aliquis vult malum propter bonum, illud bonum non est finis actus voluntatis secundum se considerati: sed est finis a volente inordinate præstitutus, & hoc etiam modo dicendum est ad secundum, quia in malis simpliciter tenet, quòd quantum malum quis intendit tantum peccat: in bonis autem non tenet, si intelligatur de fine volentis: sed solum si intelligatur de fine actus.

¶ Ad tertium dicendum, quod quàmuis omnis voluntas bonum appetat: non tamen appetit semper, quod est vere sibi bonum: sed id quod est apparens bonum. & quàmuis omnis homo beatitudinem appetat: non tamen quærit eam in eo, vbi est vera beatitudo, sed vbi non est: & ideo nititur ad eam peruenire, non per rectam viam, & propter hoc non oportet, quòd omnis voluntas sit bona.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ex circunstantijs dicitur actus bonus, secundum quòd circunstantiæ faciunt actum, proportionatum ad finem debitum: & ideo principaliter bonitas actus ex fine pendet.

¶ Ad quintum dicendum, quod in habitu includitur rectitudo finis, quia ad virtutem, vt Philosophus in 2. Ethic. dicit, exiguntur tria. Primo quidem si sit sciens: deinde si volens propter bonum, in quo includitur ordo ad finem, tertium si firme, & immutabiliter operatur: & ideo si bonitas actus procedat ex habitu, non remouetur, quin iudicetur ex fine.

De Trini. lib.11.c.6. uenire volo: sed ista ad illam refertur. Nam & si hoc ita placet vt in eo, cum aliqua delectatione voluntas acquiescat: nondum tamen est illud quo tenditur: sed hoc ad illud refertur, vt illud putetur tanquàm patriæ ciuis. Istud vero tanquàm refectio, vel mansio viatoris, & sunt istæ voluntates effectus, siue motus mentis, quibus quasi gressibus, vel passibus tenditur ad patria. Sicut G ergo altera est voluntas videndi fenestras, vt supra docente Augustin. didicimus, altera quæ ex ista nectitur voluntas. s. per fenestras videndi transeuntes: ita nonnullis alia videtur esse voluntas elemosynas dandi pauperi, alia voluntas habendi vitam. alij autem putant, quòd vna sit voluntas, & hic & ibi: sed propter subiectorum multiplicitatem, diuersitas memoratur, voluntatum. Ceterum quodlibet horum, verum sit illud nulli in ambiguum venit, quin voluntas ex suo fine pensetur, vtrum sit recta, an praua, peccatum an gratia, & quin nomine intentionis aliquando finis, aliquando, voluntas intelligatur.

I EXPOSITIO TEXTVS.

ITem rectæ sunt voluntates &c. } Hic intelligendum est, si referatur ad rectam voluntatem, quasi ex se ordinate ad illam: ita quod recta voluntas sit finis actus voluntatis, & non tantum agentis, vt dictum est. } Non debemus ideo euangelizare vt manducemus. } Illud simpliciter verum est, quia manducare non potest esse finis euangelizandi, nec proximus, nec vltimus: sed est quæsitum ab euangelizante ad facultatem euangelizandi conseruandam: & ideo Magister infra in solutione hoc verbum non exponit. } Finis vero voluntatis est, vel illud &c. } Quia omne bonum rationem finis habet, bonum autem obiectum est voluntatis: ideo quodlibet volitum, quod est obiectum voluntatis, finis potest dici: sed magis dicitur finis proprie illud, in quod vltimo voluntas tendit, quia hoc K est ab ea primo volitum: & ideo in 3. Ethic. dicitur, quòd voluntas est finis. electio vero eorum, quæ sunt ad finem. } Intentio proprie loquendo actum voluntatis significat, vt dictum est, sed finem non significat, nisi materialiter nomen sumatur, vt scilicet sumatur intentio pro re intenta, sicut & fides sumitur pro re credita. } Finis vero voluntatis &c. } Delectatio dicitur bona, quæ consequitur operationem bonam, & mala quæ consequitur malam, vt ex 10. Ethic. patet. } Intentio ad illud respicit, per quod volumus &c. } Intentio enim includit actum rationis: & ideo respicit ad id, ad quod aliquid ordinatum est: sed voluntas nominat actum voluntatis absolute, cuius non est ordinare vel conferre: & ideo voluntas respicit id, in quod immediate fertur. } Et alia quidem videtur voluntas &c. } Quomodo sit eadem, & quomodo alia, dictum est. vnde vtraque opinio secundum aliquid veritatem habet.

DISTINCTIO XXXIX.
DIVISIO TEXTVS.

OStenso quòd rectitudo voluntatis, & peruersitas est ex fine Hic inquirit, vtrum in voluntate possit esse peruersitas & peccatum. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit, quo modo in voluntate peccatum esse potest, & quia peccatum non est, nisi secundum deuiationem ab eo ad quod aliquid naturaliter ordinatur. In secunda parte inquirit, quo modo voluntas, naturaliter in bonum tendat. ibi § Præterea queri solet, quo modo intelligendum sit &c. § Prima diuiditur in duas. In prima mouet quæstionem. In secūda ponit responsionem ibi § Ad hoc autē facile &c. § Et diuiditur in duo. In prima ponit responsionem, secundum primam opinionem supra memoratam, quæ ponit omnia inquantum sunt bona, esse a Deo. In secunda respondet, secundum aliam opinionem, quæ ponit actus peccatorum, nullo modo bonos esse, nec a Deo ibi § Qui vero dicunt voluntates malas &c § Circa primum facit tria. Primo respondet ad quęstionem. Secundo obijcit contra responsionem & soluit. ibi § Vbi potest ab eis rationabiliter quæri &c. § Tertio iterū contra obiectionis solutionis, obiectionem mouet, & soluit. ibi. § Sed adhuc quæritur quare &c §

DISTIN. XXXIX.
A

Cum voluntas sit de his, quæ naturaliter homo habet. quare peccatum fore dicatur, cum nullum aliud naturale peccatum sit?

HIc autem oritur quęstio satis necessaria, ex superioribus causam trahēs. dictum est enim supra, voluntatem inesse naturaliter homini, sicut intellectus & memoria. quę autem homini natura insunt quātumcunque vitientur, bona tamē esse non desinunt. Quoniam non valet vitium bonitatē, in qua Deus eam fecit, penitus consumere. vt verbi gratia. Intellectus vel ratio, & ingenium ac memoria, & si vitijs & peccatis obnubilentur, & corrumpantur, bona tamē sunt, nec peccata nominantur. Sicut Augu. de ratione, quę est imago Dei, in qua facti sumus euidenter ostendit in xv. lib. de tri. Hæc est, inquit, imago in qua homines B sunt creati, qua cęteris animalibus pręsunt, quę creatura in rebus creatis excellētissima, cum à Deo iustificatur, à deformi forma in formosam mutatur formam. Erat. n. etiam inter vitia natura bona. hęc autē imago ratio est vel intellectus. Cum ergo voluntas de naturalibus sit, quare ipsa non semper bonū est, & si aliquando vitijs subiaceat? Ad hoc facile respondent, qui dicunt omnia quæ sunt, inquantum sunt, bona esse, quia & ipsam voluntatem inquantum est, vel inquan-

QVAESTIO PRIMA.
A

Hic est duplex quæstio.

Prima quęstio. Vtrum peccatum sit in voluntate.
Secunda. Quomodo homo naturaliter bonum velit.
Tertia. De hoc quod dicit, ꝙ superior scintilla rationis extingui non potest.

Circa primum quæruntur duo.

Primo. Vtrum in voluntate, possit esse peruersitas peccati.
Secundo. Vtrum in actibus aliarum potentiarum, possit esse peccatum.

ARTICVLVS PRIMVS

a Vtrum voluntas possit peruerti per peccatum.

Mal. q. 4. artic. 2. ad 7. CIrca Primum sic proceditur. Videtur quòd voluntas per peccatum peruerti non possit. Voluntas enim ad imaginem pertinet: nec tantum secundum ꝙ est potentia: sed etiam vt videtur ratione actus, quia respectu quorundam obiectorum saluatur ratio perfecta imaginis in tribus potentijs, vt in 1. lib. 3. dist. dictum est. potentia autem non habet comparationem ad obiectum, nisi mediate actu. Cum igitur imaginis bonitas per peccatum non tollatur, quia in imagine pertransit homo, vt in Psal. dicitur. videtur quòd in voluntate non possit esse peccatum. Quæst. 4. artic. 2. Psal. 38.

¶ 2 Præterea. Illud quod immediate recipit influentiam a primo fonte immutabiliter, tenet hoc quod influxum est in ipsum, sicut substantiæ spirituales, quæ immediate esse à Deo recipiunt, esse incorruptibile habent. reliqua vero propter longe distare à primo, non possunt semper in esse conseruari, vt in 2. de Generatione dicitur: sed fons bonitatis finis est, à quo ratio boni sumitur. cum igitur voluntas immediate feratur in finem, sicut in obiectum, hunc etiam in finem vltimum: vide- Tex. c. 56.

A tur quòd bonitatem inamissibilem habeat: & ita per peccatum vitari non possit.

¶ 3 Præterea. Ioan 8. dicitur. Qui facit peccatum seruus est peccati: sed seruitus voluntati non competit, quæ liberrima est, & libertatis fons, vt supra dictum est. ergo in ea peccatum esse non potest. Dist. 24.

¶ 4 Præter. Defectus peccati, non debet illi imputari, in quo non potest esse defectus, nisi defectu prius in alio existente: sed in voluntate non potest esse defectus, nisi prius existat defectus in ratione. ergo peccatum non debet voluntati imputari. probatio mediæ, Voluntas non est nisi boni vel apparentis boni: sed voluntas non habet defectum, secundum ꝙ in bonum verum tēdit. ergo non deficit, nisi secundum quòd tendit in bonum apparens & nō existēs: sed hoc fit secundum ꝙ iudicium rationis fallitur. ergo non est defectus in voluntate, nisi prius sit in ratione. Cap. 8.

¶ 5 Præterea Sicut se habet error ad cognitiuam: ita se habet C culpa, & peccatum ad appetiuam. sed vt in 4. Metaph. dicitur. falsitas est propria phantasiæ, quæ est cognitio sensitiua. ergo & peccatum est proprium appetitui sensitiuo, & non intellectiuo, quod est voluntas. Tex. c. 24.

Sed contra. Aug. dicit, quòd voluntas est qua peccatur, & recte viuitur: sed quocunque peccatur in eo est deformitas peccati. ergo in voluntate peccati deformitas potest esse. De ciui. Dei lib. 14. c. 1.

¶ Præterea. Omne quod est ex nihilo, vt Damasc. dicit, vertibile est in nihil, vel quantum ad esse, vel quantum ad electionem: sed voluntas creata est ex nihilo. ergo cum non sit vertibilis in nihil quantum ad esse, quia est pars imaginis, oportet ꝙ sit verbilis in nihil, quantum ad electionem, & hoc non fit nisi per peccatum. ergo peccatum in voluntate esse potest.

Respondeo. Dicendum, quod nihil imputatur alicui in pecD catum & culpam: nisi illud cuius causa ipse est, quia non laudamur neque vituperamur, nisi ex actibus nostris. ea vero quorum causa non sumus per actum nostrum nō sunt. vnde cum voluntas dupliciter dicatur, scilicet voluntas potentiæ, & voluntas actus. voluntas potentiæ, cum a nobis non sit: sed a Deo: in nobis non potest esse peccatum: sed actus eius, qui a nobis est. Sed sciendum, ꝙ aliquis actus est ab aliquo dupliciter. Vno modo, quantum ad substantiam actus, quam secundum determinationem agentis ad actum, & hoc proprie in potestate agentis esse dicitur, vt est in voluntate. Ipsa. n. potentia voluntatis, quantum in se est, indifferens est, ad plura: sed ꝙ determinate exeat in hunc actum, vel in illum, non est ab alio determinate: sed ab ipsa voluntate: sed in naturalibus, actus progreditur ab agente: sed tamen determinatio ad hunc actū non est ab agente: sed ab eo qui agenti talem naturam dedit, per quam ad hunc actum determinatū est: & ideo proprijssime actus voluntatis à voluntate esse dicitur: vnde si aliquis defectus sit in actu eius, ipsi voluntati in culpam & peccatum imputatur. omnem autem voluntatem creatam, possibile est E in suo actu deficere, quantum ex natura sua est, eo ꝙ ex nihilo est in defectum peruertibilis, & ita relinquitur, ꝙ in voluntate potest esse peccatum, quantum ad actum eius.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd voluntatis actus non est pars imaginis, quæ est imago similitudinis, in distinctione potentiarum considerata, quia nullius voluntatis actus semper manet: cum tamen imago semper permaneat. Sed quòd imago in potentijs, secundum quædam obiecta præcipue assignatur, non est ex eo, quod actu in illa feratur: nisi forte sua quadam consuetudine, vt in primo dictum est, ꝙ anima semper intelligit se non discernendo vel cogitando aliquid de se: sed inquantum præsens est sibi, sed ex eo, ꝙ in ista obiecta ferri pot. Sed verum est, ꝙ imago recreationis, quę non semper manet,

potest quantum ad actus & habitus considerari.

¶ Ad secundum dicendum, quòd influentia primi principij ad substantias, quibus immediate influit, est per operationem ipsius principij primi, & quia illa operatio defectum habere nō potest, indeficienter esse ab eo recipiunt: sed ordo voluntatis ad finem vltimū, non est per operationem finis vltimi in voluntate: sed per operationem voluntatis in finem tendentis, & quia volūtas defectibilis est: ideo ab illo ordine deficere, potest, p defectum suæ operationis, & nō per defectum finis.

¶ Ad tertium dicendum, q quia voluntas liberrima est: ideo hoc cōsequitur eam, vt in seruitutem cogi non possit: non tamē ab ea excluditur, quin seipsam seruituti subijcere possit, quod fit quando voluntas in actum peccati libere consentit.

tum voluntas est, vt supra posuimus, bonum esse asserunt: sed in quantum inordinata est, mala est & peccatum. vbi potest ab eis rationabiliter queri, si voluntas inquantum inordinata est, peccatū est, quare ergo intellectus, ratio, & ingenium, & huiusmodi, cum inordinata sunt, peccata non sunt? Inordinata vero sunt sicut voluntas, cum ad rectum finem non tendunt, eorumque actus prȩuaricationes existunt. Ad quod illi dicunt voluntatis nomine, aliquando vim, scilicet naturalem potentiam volendi, aliquando actum ipsius vis significari. Vis autem ipsa insita animȩ naturaliter, nunquàm peccatum est: sicut nec vis memorandi vel intelligendi, sed actus hu-
G ius vis, qui & voluntas dicitur, tunc peccatum est, quando inordinatus est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ille error, qui est in ratione, secundum quòd æstimat bonum quod non est bonum, est se-
Cap.2. cundum ignorantiam electionis, vt in 3. Ethic. dicitur. Et hæc ignorantia non causat inuoluntarium, quia voluntas huiusmodi ignorantiæ, quodam modo causa est, dum passiones nō cohibet, quæ rationem in æstimando absorbent, quarum cohibitio in potestate voluntatis est: & ideo peccatum recte voluntati imputatur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd error vel falsitas dicitur propria phantasiȩ, non quia in intellectu esse non possit: sed quia ex errore phantasiȩ, & imaginationis interdum causatur, similiter etiam inordinatio appetitus sensibilis peccati, quod est in voluntate, quodam modo causa est. non quidem cogēs sed inducens: vnde Philosophi partem inferiorē, in qua sunt ani-
Lib. 9. ca. 4. mæ passiones, partem vitiosam nominauerunt, vt dicit Augu. in libro de ciuitate Dei.

ARTICVLVS II.

b Vtrum in actu intellectus, & aliarum potentiarum à voluntate, possit esse peccatum.

1. 2. q. 74. articu. 2. & Malo. q. 2. artic. 2. Infra dist. 41. q. 2. ar. 2.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd in actibus aliarum potentiarum possit esse peccatum, & prȩcipue in actu intellectus. Cogitatio enim, actus intellectus est: sed cōtingit cogitando peccare. ergo in actu intellectus peccatum contingit esse.

¶ 2 Præterea. Peccatum est operatio quædam, contraria operationi illi, quæ homini, secundum q homo est, debetur, quia talis operatio est recta operatio, cui peccatum contrariatur: sed operatio intellectus est hominis, secundum quòd est homo, ex hoc enim homo dicitur homo, q est intellectum habens & rationem. ergo in operatione intellectus contingit esse peccatum.

¶ 3 Præterea. Contraria nata sunt fieri circa idem: sed peccatum virtuti opponitur. cum ergo quædam virtus sit in in-
Cap.3. tellectu scilicet intellectualis, vt patet ex 6. Ethic. videtur q peccatum in intellectu esse possit.

¶ 4 Præterea. Infidelitas peccatum quoddam est: sed infidelitas est in intellectu, secundum quod doctrinæ fidei dissentit. ergo in intellectu potest esse peccatum.

¶ 5 Præt. Nihil prohibetur nisi peccatum: sed quædam scientiæ sunt prohibitæ, vt nicromantia & huiusmodi: cum igitur scientia sit in intellectu, vr q in intellectu possit esse peccatū.

Sed contra. Illud quod excusat peccatum, non est peccatum: sed defectus qui est in intellectu, vt ignorantia, peccatū excusat. ergo in intellectu non contingit esse peccatum.

¶ Præter. Illud quod non est in potestate nostra, non est peccatum: sed intelligere quodlibet, non est in potestate nostra. ergo, si intelligendo deficimus, non peccamus.

Respondeo. Dicendum, q cum in peccato sit ratio mali, & præter hoc ratio culpæ, vtrunque diuersimode inuenitur in actu intellectus, & in actu voluntatis, quia in actu voluntatis
* D. 897. 784. est malum * ex obiecto. non autem in actu intellectus: velle enim mala malum est: sed intelligere mala non est malum.

F cuius ratio sumi potest ex obiecto vtriusque. obiectum. n. voluntatis est bonum: sed obiectum intellectus * est verum. *D. 752.
bonum autem & malum vt in 6. Metaphy. dicitur, sunt in rebus: sed verum & falsum sunt in anima: & ideo voluntas per actum suum tendit in obiectum suum, secundum q se habet in re: & ideo ex bonitate & malitia rei volitæ actus voluntatis est bonus & malus: sed intellectus p actum suum tendit, in rem, secundum q est in aīa. Ratio autē & malorum, & bonorum in anima bonū est: & ideo cognoscere malum & bonum, in se bonum est. Vnde Boetius dicit. q notitia mali bono deesse non potest: sed malum accidit in actu intellectus ex indebita proportione intellectus ad rem, ex eo, s. q apprȩhendit rem aliter esse quàm sit. Intelligere enim rem falso est malum in actu intellectus,
sicut verum est bonum eius, vt dicitur in 6. Ethic. actus igitur Cap.3.
intellectus, sic malus nō habet etiam eodem modo rationem culpæ: sicut actus voluntatis, qui inuenitur suo modo malus, quia ratio culpæ primo in actu voluntatis inuenitur. In actibus autem intellectus, & aliarum potentiarum non nisi, secūdum q sunt imperati à voluntate. Ratio enim culpæ in actu deformi est, ex hoc quod procedit ab eo, qui habet dominium sui actus. hoc autem est in homine secundum illam
H potentiam, quæ ad plura se habet, nec ad aliquid eorum determinatur nisi ex seipsa, quod tantum voluntati conuenit. potentiæ enim organis affixæ coguntur ad aliquem actum p immutationem organorum, hinc quibus in actu exire nō possunt, Intellectus autem quamuis sit potentia, non affixa organo: tamen cogitur ad aliquid ex ratione vel argumento, siue deficit ab aliquo, in quod non potest ex defectu demonstrationis, & intellectualis luminis. Voluntas autem potest de se in quodlibet quod apprȩhensum fuerit: nec ab eo per aliquam rationem violenter prohiberi potest, quia enim intellectus feratur in rem, secundum q res est in anima prout habet rationem veri, indiget intellectus ad intelligendum rem aliquo medio luminе vel demōstratione, per quod rem deducat in hoc, quòd ad intelligendum sibi sit proportionata: vnde etiam per rationem potest necessario auelli, ne alicui rei consentiat sed
I voluntas, vt dictum est: fertur in suum obiectum, secundum q est in re: & ideo oportet, vt aliquam operationem habeat in rem ad hoc, q fiat sibi proportionata, vel expoliando eam à materia, vel aliquid huiusmodi, sicut intellectus facit: sed directe in rem apprȩhensam, secundum quòd est, fertur: & ideo non potest deficere, quin feratur in quodcunque voluerit, neque aliquo prohibente, neque per aliquem eius defectum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum in cogitationibus, potest esse dupliciter. vel inquantum cogitationes sunt, & sic non est in eis, nisi peccatum vanitatis, secundum q intellectus deberet occupari vtilioribus cogitationibus, & occupatur inutilibus. nec hoc in culpam imputatur, nisi secundum q actus intellectus natus est à voluntate imperari, vel inquā-
K tum cogitationes propter delectationem rei cogitatæ quæruntur, & sic potius est peccatum in delectatione rei cognitæ secū dum memoriam & speciem, quàm in ipsa cogitatione. Illa autem delectatio non est in intellectu: sed in concupiscibili, & irascibili, cuius est actus cogitatus: vnde tale peccatum reducitur ad idem genus, vt fornicationis, & homicidij, in quo est ipse actus peccati exterius perpetratus.

¶ Ad secundum dicēdum, q illa perfecta operatio intellectus, quæ est hominis, secundum quod est homo, non habet rationem meriti, nisi secundum quòd est à voluntate imperata, sicut cum quis in contemplatione diuinorum meretur. Et similiter econtrario, non est culpa in actu intellectus errantis, & varia cogitantis, nisi secundum quòd actus eius est à voluntate imperata.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum de quo nunc loquimur, quod rationem demeriti habet, non opponitur virtuti quolibet modo acceptæ virtuti, secundum q est principium actus meritorij & remunerabilis. quamuis aut perfectio intellectus, vt scientia & sapientia possit habere rationem virtutis, ex

hoc

hoc solo, quòd perfectio intellectus est opus eius bonú reddens, secundum quòd facit recte intelligere: non tamen habet, quòd actus eius sit remunerabilis, & meritorius, nisi secúdum quòd est imperatus à voluntate.

In Iohanné cap. 6. tract. 26. ¶ Ad quartum dicendum, quòd infidelitas non est peccatum. in intellectu existens, nisi secundum quòd actus intellectus, est imperatus à voluntate, sic.n. & fides in eo est, quia secundú Augustinum, credere nó potest homo nisi volens: similiter etiam nisi homo volútarie, omittat, quod facere deberet, in infidelitaté nó incideret, quia si qd in se est faceret: Deus reuelaret sibi qd credere deberet.

b Quare actus voluntatis sit peccatum, si actus aliarum potentiarum non sunt peccata.

ADhuc queritur, quare huius naturalis potétię actus peccatum sit, si aliarum potentiarum actus peccata non sunt, scilicet potentię memorandi, cuius actus est memorare, & potentię intelligendi, cuius actus est intelligere. Ad quod ipsi di- B

cunt, quia alterius generis est actus ille voluntatis quàm actus memorię, vel intellectus. Hic enim actus est ad aliquid adipiscendum, vel non amittendum, qui nó potest esse de malis, quin sit malus. Velle enim mala, malum est: sed intelligere vel memorare mala, malum non est, quàmuis eorum quidam etiam hos actus esse malos interdú asserant, non improbe, memorantur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd artes illæ non sunt prohibitæ, secundum quòd tantum in cogitatione stant. sed per accidens, inquantum fiunt occasio peccandi, secundum quòd notitia artis disponit, & inclinat ad vsum artis, qui sine peccato esse non potest, & si etiam ipsa speculatio artis peccatum dicatur, hoc non erit nisi ex parte speculantis, qui alijs intendere tenetur: si tamen per huiusmodi considerationem ab illis retrahatur.

QVAESTIO II.

B

Deinde queritur, quomodo homo naturaliter bonum velit.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum homo velit bonum naturaliter.
Secundo. Vtrum idem motus sit, quo homo vult bonum naturaliter, & quo vult malum.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum homo naturaliter velit bonum.

3. Contra. cap. 24. AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd homo naturaliter bonum non velit. Illud enim quod naturale est, idem est apud omnes: sed non omnes homines bonum volunt. ergo bonum velle non est eis naturale. D

Cap. 1. ¶ 2 Præt. Illud quod est naturale nó assuescimus, vt in 2. Ethi. dicitur. sed homo per assuetudinem efficitur habilior ad bona volendum. ergo bonum velle non est homini naturale.

¶ 3 Præt. Illud quod est secundum naturam semper est in suo actu, & si deficit non deficit, nisi in minori parte, propter aliquod accidentale impedimentum: sed homo frequenter deficit à bona volendo. ergo non est sibi naturale.

¶ 4 Præterea. Secundum naturalia, neque meremur neque demeremur: sed ex hoc, quòd aliquis bona vult, meretur. ergo bona velle non est naturale.

¶ 5 Præter. Illud quod est naturale, nó tollitur per peccatum, quia data naturalia etiam in dæmonibus integra manent, vt
Cap. 4. Diony. dicit. Sed per peccatum alienatur homo à voluntate bonorum. ergo velle bonum non est naturale.

Cap. 12. Sed contra. Matth. 4. dicitur in Glo. quòd virtutes sunt hominis naturales. Et hoc dicit Philosophus in 6. Ethic. quòd secundum virtutes aliquis inclinatur ad bonum volendum. ergo bonum velle, est homini naturale. E

¶ Præter. Sicut pars intellectiua perficitur in veri cognitione, ita pars affectiua perficitur in voluntate boni: sed cognoscere verum est naturaliter desideratum ab omnibus, quia omnes homines natura scire desiderant, vt Philosophus dicit. ergo velle bonum est homini naturale.
In proem. Mat.

D. 295. 296. Respondeo. Dicendum, quòd illud dicitur esse naturale alicui rei, quod conuenit sibi secundum conditionem suę formæ, per quam in tali natura constituitur: sicut ignis naturaliter tendit sursum. forma autem per quam homo est homo, est ipsa ratio & intellectus. vnde in illud quod est conueniens sibi secundum rationem & intellectum, naturaliter tendit. bo-

A num autem cuiuslibet virtutis est conueniens homini secundum rationem, quia talis bonitas est ex quadam commensuratione actus ad circunstantias & finem, quem ratio facit. vnde quædam inclinationes virtutum siue aptitudines præexistunt naturaliter in ipsa natura rationali; quæ virtutes naturales dicuntur, & ex per exercitiú & deliberationem complétur, vt in 6. Ethic. dicitur. ideo homo naturaliter in bonú tendit. Sed motus naturalis à forma progreditur, secundum conditionem formæ. voluntas autem talis códitionis est & ratio, vt non sint determinata ad vnú, quin in aliud flecti possint: & ideo quàmuis velle bonú homini sit naturale: nihilominus tamen potest malum velle, non inquantum est malum, sed inquantum extimatur bonú. Cap. 2.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illa naturalis inclinatio in bonum, inuenitur in hominibus omnibus: sed quia vt dictum est, voluntas non est necessario determinata ad vnum, non oportet, quòd omnes actu bonum velint.

¶ Ad secundum dicédum, quòd inclinatio voluntatis ad bonum, quæ est in natura humana, non est per assuetudinem: sed habitus quo perficitur illa habilitas est, vel per consuetudinem, vel per infusionem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in illis quæ sunt determinata ad vnú semper sequitur actus naturalis nisi impediatur. & impe-
C dimentum contingit in minori parte: sed voluntas nó est natura quædam determinata ad vnum, & preterea habet impedimentum semper sibi coniunctum .i. carnem repugnantem, vnde Apostolus Rom. 7. Inuenio aliam legé in membris meis &c. Et ideo, homo à voluntate boni simpliciter abducitur, in id quod est apparens bonum.

¶ Ad quartum dicédum, quòd actu naturalis in his, quę sunt determinata ad vnum, non potest esse meritorius, quia tales actus voluntati non subiacent, vt patet in actibus nutritiuæ partis: sed actus illi, qui imperio voluntatis subiacent, meritorij sunt, etiam si homo naturaliter ipsos velit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd inclinatio illa naturalis, nunquam per peccatum tollitur: quàmuis habilitas, vt dictum est, semper per peccatum minuatur.

ARTICVLVS II.

b Vtrum voluntas, qua homo naturaliter vult bonum & qua vult malum sit eadem.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd eadem voluntas sit, qua homo naturaliter vult bonum, & quà vult malum. Potentia enim rationalis se habet ad opposita: sed voluntas quædam est rationalis potentia. ergo se habet ad opposita. ergo eadem est boni & mali. 3. dist. 17. artic. 1. q. 2.

¶ 2 Præterea. Eadem est voluntas, vt natura considerata, & voluntas deliberata: sed voluntate vt natura considerata, homo vult naturaliter bona. voluntate autem deliberata homo vult malum. ergo eadem voluntate homo vult naturaliter bonum & malum.

¶ 3 Præter. Liberum arbitrium est quo eligitur bonum & ma- Dist. 24.
E lum, vt supra dictum est: sed liberum arbitrium, est voluntas vt ex prius determinatis patet. ergo eadem voluntas est, quæ in bonum naturaliter tendit, & quæ malum vult.

¶ 4 Præter. Sicut se habent verum & falsum ad cognitionem: ita bonum & malum ad affectionem: sed eadem potentia, videlicet, ratio quę est veri est etiam falsi. ergo eadem voluntas, quæ est boni naturaliter, etiam est mali.

¶ 5 Præt. Potentia determinata ad vnum, non potest esse principium actus meritorij: sed si voluntas alia est, quæ fertur in bonum, & quæ in malum, vna earum erit determinata ad bonum & alia ad malum, vel saltem altera determinata erit. ergo neutra earum poterit esse principium meriti vel demeriti.

Sed contra. Idem non pugnat contra seipsum: sed voluntas qua homo naturaliter bonum vult, impugnatur per illam qua homo malum vult. ergo non est vna voluntas vtraque.

¶ Præterea Idem naturaliter non tendit in duo contraria: sed bonum & malum sunt contraria. ergo non est eadem voluntas, quæ in bonum & malum tendit. F

Respondeo. Dicendum, quod illud quo aliquis bonum & malum vult, potest tripliciter dici. Vno modo illud principium, quod est inclinans ad bonum vel malum, & hoc modo non est idē, quo aliquis vult bonum & malũ, quia ipsa voluntas sensualitatis inclinat naturaliter in delectabile carnis, quod est sibi conueniens, & hominis est malum, inquantum est homo. Voluntas autem rationalis, prout est natura hominis, siue prout consequitur naturalem appræhensionem, vniuersalium principiorum iuris est, quæ in bonum inclinat. Secundo potest dici, quo aliquis vult bonum vel malum, illud quo quis eligit bonum vel malum, sequendo hanc vel illam inclinationem, & sic est eadem voluntas. Tertio modo potest dici ipse actus voluntatis, quo voluntas vult bonum, & quo vult malum in actu, & sic non est dubium alium esse actum voluntatis, quo quis vult bonum, & quo vult malum. G

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quàmuis potentia rationalis sit ad opposita: non tamen ad vtrunque oppositorum ęqualiter ordinatur: sed ad vnum naturaliter, & ad alterum, secundum quòd à perfectione propriæ naturæ deficit: & ideo alia est voluntas, quæ naturaliter tendit in bonum. s. voluntas rationis, & alia quæ naturaliter tendit in malum hominis, secundum quòd est homo scilicet voluntas sensualitatis, & pręcipue secundum quòd est per fomitem corrupta. H

¶ Ad secundum dicendum, quòd voluntas vt deliberata, & vt natura, non differunt secundum essentiam potentiæ, quia naturale & deliberatorium, non sunt differentiæ voluntatis secundum se, sed secundum quod sequitur iudicium rationis, quia in ratione est aliquid naturaliter cognitum quasi principium indemonstrabile in operabilibus, quod se habet per modum finis, quia in operabilibus, finis habet locum principij, vt in 6. Ethic. dicitur. vnde illud quod finis est hominis est naturaliter in ratione cognitum esse bonum & appetendum, & voluntas consequens illam cognitionem, dicitur voluntas vt natura, aliquid vero est cognitum in ratione per inquisitionem: ita in operatiuis sicut in speculatiuis, & vtroq; scilicet tam in speculatiuis quàm operatiuis, contingit inquirentem rationem errare: vnde voluntas quæ talem cognitionem rationis sequitur, deliberata dicitur, & in bonum & malum tendere potest: sed non ab eodem inclinante, vt dictum est. I

Cap. 5.

¶ Ad tertium dicendum, quòd liberum arbitrium nominat potentiam eligentem bonum & malum, & non illud quod ad vtrunque inclinat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quàmuis eadem ratio possit esse veri & falsi, non tamen ex eodem habet, quod sit vtriusque: sed ex virtute primorum principiorum, quæ sunt naturaliter cognita habet, vt veritatem cognoscat. ex phantasia vero habet, vt falsum iudicet. Similiter in electione voluntatis est rectitudo, ex naturali inclinatione, cum auxilio gratiæ: sed est in ea peccatum ex corruptione inferiorum virium, quæ in peccatum inclinant.

¶ Ad quintum dicendum, quod voluntas est secundum hoc determinata in vnum naturaliter tendens: ita quod in alterum naturaliter non tendit: non tamen in illud, in quod naturaliter tendit de necessitate: sed voluntarie tendit. vnde & potest illud non eligere: similiter potest etiam non eligere illud peccatum, in quod sensualitas corrupta inclinat, quia inclinatio naturalis, vt dictum est, est secundum exigentiam naturę inclinantis. K

interdum quis malum vt faciat, & quęrit intelligere, vtrũ vt sciat impugnare. Ecce qualiter soluitur pręmissa quęstio ab his, qui tradunt omnia esse bona inquantum sunt. Qui vero dicunt, voluntatesque malas peccata esse, & nullo modo bona, breuius respõdent, dicentes actum voluntatis non esse de naturalibus: sed vim ipsam & potentiam volendi, quę semper bonũ est, & in omnibus, cum etiam sit in paruulis, in quibus nondum est actus eius.

QVAESTIO III.

C

Deinde quęritur de superiori scintilla rationis.

Et circa hoc quæruntur tria.

Primo. Verum superior scintilla rationis possit extingui.
Secundo. Supposito quòd non extinguatur, vtrum conscientia possit errare.
Tertio. Vtrum conscientia errans liget.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum superior scintilla rationis possit extingui.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd superior scintilla rationis possit extingui. Error rationis extinctio eius dicitur, quia tenebræ comparatur; sed hanc scintillam rationis contingit errare, vt patet in Gloss. Hieron. Ezech. 1. Vbi præter verba, quæ in litera inducunt, paulo post subdit. Hanc autem conscientiam sæpe præcipitari videmus. ergo superior scintilla rationis potest extingui. Veri. q. 16. artic. 1. c. & q. 17. art. 2. ad 3.

¶ 2 Præterea. Superior scintilla rationis, videtur esse superior rationis pars: sed ratio superior potest peccare etiam mortaliter, vt supra dictum est. ergo scintilla ista potest extingui.

¶ 3 Præterea. Proprietas huiusmodi scintillæ est quamdiu manet, vt malo remurmuret: sed in hæreticis nihil est quod remurmuret in his peccatis, quæ secundum sectam suã faciunt, quia etiam in occisione iustorum arbitrantur se obsequium pręstare Deo, vt dicitur Io. 16. Ergo scintilla rationis est in eis extincta.

¶ 4 Præter. Philosophus dicit in 7. Ethicor. quod mali scilicet qui habitum vitij iam acquisiuerunt, ignorantiam finis habent, sed non potest fieri murmur quantum ad actum, nisi secundum quod cognoscitur deuiatio à fine. ergo videtur, quòd in illis quorũ potentiæ per huiusmodi habitus, corruptæ sunt, huiusmodi murmur cesset, & ita scintilla rationis in eis extinguatur. Cap. 8.

¶ 5 Præterea. Idem est quod remurmurat malo, & quod inclinat ad bonum: sed in damnatis non est aliquid incitans eos ad bonum. ergo nec in eis est aliquid remurmurans malo: & ideo scintilla rationis in eis extinguitur.

Sed contra. Scintilla rationis extingui non potest, lumine intellectus remanente: sed lumen intellectus, nunquam per peccatum tollitur, quia lumen illud ad imaginem pertinet, vt patet ex eo quod dicitur in ps. Signatum est super nos lumen vultus &c. vbi Glo. exponit de consignatione imaginis. ergo scintilla rationis per peccatum non extinguitur. Psal. 4.

¶ Præterea. Illud quod est naturale per peccatum non tollitur: sed inclinatio ad bonum est homini naturalis, vt dictum est, quæ est secundum rationis scintillam. ergo scintilla rationis per peccatum non extinguitur.

Respondeo. Dicendum, quòd secundum Dion. in 7. cap. de diui. no. Diuina sapientia coniungit principia secundorum vltimis primorum, quia vt in lib. de causis ostenditur, in ordine creatorum, oportet, quòd consequens præcedenti simuletur. nec hoc potest esse, nisi secundum, quòd aliquid participat de perfectione eius. quod quidem inferiori modo est in secundo ordine creaturarum quàm in primo: vnde hoc quod inferior creatura de similitudine superioris participat, est supremum in inferiori, & vltimum in superiori, quia est deficientius receptum, quàm in superiori sit. inter creaturas autem talis est ordo, vt primo sit angelus, & secundo sit rationalis anima, & quia rationalis anima corpori coniuncta est; ideo cognitio debita sibi secundum suum proprium ordinem, est cognitio, quæ à sensibilibus in intelligibilia procedit, & non peruenit in cognitionem veritatis, nisi inquisitione præcedente: & ideo cognitio sua rationalis dicitur, quia vero angelus simpliciter incorporeus est, nec corpori vnitur, cognitio naturæ suæ debita est, vt simpliciter sine inquisitione veritatem appræhendat: propter quod intellectualis natura nominatur, oportet ergo, quod in anima rationali, quæ angelo in ordine creaturarum contiguatur sit aliqua participatio intellectualis virtutis, secundum quam aliquam veritatem, sine inquisitione appræhendat, sicut appræhenduntur prima principia naturaliter cognita tam in speculatiuis quàm etiam in operatiuis: vnde & talis virtus intellectus vocatur, secundum quòd est in speculatiuis, quæ etiam secundum quòd in operatiuis est, synderesis dicitur; & hæc virtus scintilla conuenienter dicitur, quod sicut, scintilla est modicum quid ex igne euolans, ita hæc virtus est quædam modica participatio intellectualitatis respectu eius, quod de intellectualitate in angelo est, & propter hoc etiam superior pars rationis scintilla dicitur, quia in natura rationali suprema est. vnde & Hieron. dicit, quòd per aquilam significatur, quæ cetera animalia in volandu tran-

do transcendit, ita & hæc virtus transcēdit rationabilem, quæ per hominem significatur, & concupiscibilem quæ per vitulū, & irascibilem quæ per leonem. Sicut autem non contingit in speculatiuis intellectum errare circa cognitionem primorum principiorum, quin semper repugnet omni ei, quod contra principia dicitur, ita etiam non contingit errare in practicis in principijs primis, & propter hoc dicitur, ꝙ hæc superior rationis scintilla, quæ synderesis est, extingui non potest: sed semper repugnat omni, ei, quod contra principia naturaliter sibi indita est.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quòd sicut non contingit intellectum errare, circa principia secundum se considerata, contingit tamen errare circa ea, secundum ꝙ sunt virtute in conclusionibus, per malam ratiocinationem: ita etiam lumen synderesis in se nunquàm extinguitur, sed secundum ꝙ deliberādo deducitur in conclusionem operabilis, potest esse defectus, secundum quòd per impetum delectationis, & passionis cuiuscunque aut etiam falsæ inductionis errorum, conclusio nō recte ex principijs primis deducitur: & ideo non dicit, quòd synderesis præcipitatur, sed quòd conscientia præcipitatur, quæ est conclusio, vt supra dictum est, & est in ea virtus synderesis, sicut virtus principiorum in conclusione.

Quomodo intelligendum sit illud, homo etiam qui seruus est peccati naturaliter vult bonum.

PReterea queri solet, quomodo intelligendum sit quod ait Ambr. exponēs illud verbum Apostoli. non enim quod volo illud ago: sed quod nolo illud facio. Dicit.n. quod homo subiectus peccato, facitur quod nō vult, quia naturaliter vult bonū: sed voluntas hęc semp caret effectu, nisi gratia Dei adiuuet & liberet. Si homo subiectus est peccato, vult quidem malum & operatur: quia seruus est peccati, & eius voluntatem, sicut supra dixit Aug. libēter facit. Quo modo ergo naturaliter bonū vult? An est eadē voluntas, i. idem motus qua B libenter peccato seruit, & qua naturaliter vult bonum? Si non est eadem voluntas. quæ ergo ista

C ¶ Ad secundum dicendum, ꝙ synderesis est aliud à superiori parte rationis, quia est supra totam rationem, vt Hierony. dicit in Glosa inducta. vnde non sequitur, quòd si in ratione sit peccatum, quòd in sinderesi sit peccatum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sicut lumen intellectus naturale, non sufficit in cognoscendo ea, quæ fidei sunt: ita etiam non sufficit in remurmurando his, quæ contra fidem sunt, nisi lumine fidei adiuncto: & ideo synderesis etiam in infidelibus manet integra quantum ad lumen naturale: sed quia priuato lumine fidei excæcati sunt, non remurmurat eorum synderesis his, quæ contra fidem sunt. Vel dicendum, ꝙ synderesis semper remurmurat malo in vniuersali: sed ꝙ in hæretico non remurmurat huic malo particulari hoc cōtingit propter errorem rationis in applicatione vniuersalis principij ad particulare opus, vt patebit in sequenti articulo.

D ¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ignorantia malorum qua finem ignorant, non est ignorantia opposita scientię vniuersali, quia si à malo quæreretur: vtrum bonum esset fornicari, diceret ꝙ non. sed habet ignorantiam finis oppositam scientiæ de fine, secundum ꝙ immiscet se ad electionem huius particularis operis: sicut principium ad conclusionem immiscetur, & ita propter inclinationem habitus contrarij deficit malus de finis iudicio. Iudicat enim hoc esse tanquàm per se bonum, vt cum muliere delectetur: & ideo propter inclinationem habi-

* D.1129. tus, & impetum passionis non percipitur mente * synderesis murmur, quia anima est quasi inebriata passione. vnde & si exterius contrarium proferat: non tamen mens sua interius ita tenet: sicut ebrij dicunt verba sapientium exterius, quæ tamen interius non intelligunt, & est exemplum Philosophi

Cap. 5. in 7. Ethic. in hac materia loquentis.

E ¶ Ad quintum dicendum, ꝙ etiam in damnatis manet naturalis inclinatio qua homo naturaliter vult bonū, sed hæc inclinatio non dicit actum aliquem: sed solum ordinem naturę ad actum, hic autem ordo & habilitas, nunquam in actū exit, vt bonum actualiter velit, propter perpetuum impedimētum obstinationis, voluntatem ligantis: sed tamen naturalis cognitio manet: & ideo semper manet murmur rationis contra voluntatem: voluntas tamen nunquam rationi obedit.

ARTICVLVS II.

Vtrum conscientia aliquando erret.

Ver. q. 17. art. 3. AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd conscientia nunquam erret. Ad hoc enim quòd aliquod iudicium sit certum, oportet in dictis testium certam veritatem esse: sed in diuino iudicio, quod certissimum est, nunquam a iustitia

A declinans conscientia tenet locum testis, vt patet Rom. 2. Testimonium reddente conscientia eorum. ergo conscientia infallibilem veritatem habet. & ita non errat.

¶ 2 Præterea. Illud quod est naturale: est idem apud omnes & semper: sed secundum Basilium, conscientia est naturale iudicatorium. ergo cōscientia semꝑ manet in sua rectitudine: & ita non errat. Basilius in principio prouerbiorum.

¶ 3 Præt. Illud quod est primū in aliquo ordine, oportet esse fixum & stans: omnis enim motus procedit ab immobili, vt dicit August. 8. super Gen. Sed lex est dirigens in omnibus actibus humanis. ergo lex immobiliter rectitudinē continet: sed conscientia est lex intellectus nostri, vt dicit Dam. ergo conscientia semper recta est, & nunquàm errat. Dam. de fide orthod. cap. 22.

¶ 4 Præt. Conscientia scientia quędam est: sed scientia semper verorum est, vt patet primo Posterio. ergo nec conscientia errare potest.

¶ 5 Præt. Vt dicitur 8. Ethic. secundum hoc scientia incontinente obtenebratur, quòd à passionibus vincitur: sed conscientiam passiones non vincunt: quia quando secundū passiones homo operatur, conscientia remurmurat. ergo conscientia à propria rectitudine non obliquatur: & ita non errat. Cap. 2.

C Sed contra. Ezech. 1. in gloss. Hiero. dicit. Conscientiam interdum præcipitari videmus: sed præcipitium eius est ipsius error. ergo conscientia quandoque errat.

¶ Præterea. Ad conscientiam pertinere videtur arbitrium de rebus agendis vel non agendis: sed in hoc arbitrio plerumq; homines decipiuntur, vt patet Ioann. 17. Venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo.

Respondeo. Dicendum, quòd sicut ex prædictis patet, prima principia, quibus ratio dirigitur in agendis, sunt per se nota, & circa ea non contingit errare, sicut nec contingit errare ipsum demonstrantem circa principia prima. Hęc autem principia agendorū naturaliter cognita, ad synderesim pertinent, sicut Deo esse obediendum, & similia. Sicut autem in scientijs demonstratiuis ex principijs communibus, non deducuntur conclusiones, nisi mediantibus principijs proprijs, & determinatis ad genus illud, virtutem primorum principiorū continentibus, D ita in operabilibus, in quibus ratio deliberans syllogismo quodam vtitur ad inueniendum, quid bonum sit, vt patet ex 3. de Anima, ex principijs communibus in conclusionem huius operis determinati venit, mediātibus quibusdam principijs proprijs & determinatis. Hæc autem propria principia, non sunt per se nota naturaliter, sicut principia communia: sed innotescunt vel per inquisitionem rationis, vel per assensum fidei, & quia non omnium est fides, vt dicitur 1. Corin. 8. Iterum quia ratio conferens quandoq; decipitur: ideo circa ista principia contingit errare, sicut hæreticus errat in hoc, ꝙ credit omne iuramētum esse illicitum, & hæc principia determinata, pertinent ad rationem superiorem vel inferiorem. veritas autem conclusionis dependet ex vtrisq; principijs: & ideo cum conscientia sit quædam conclusio sententians, quid bonū sit fieri vel dimitti, vt patet ex his, quæ dicta sunt supra E dist. 24. contingit in conscientia errorem esse propter hoc, ꝙ ratio decipitur in principijs appropriatis: sicut cōscientia hæretici decipitur dum credit se, non debere iurare etiam pro causa legitima, quando ab eo expetitur, non quia decipiatur in hoc communi principio; quod est, nullum illicitum esse faciendum: sed quia decipitur in hoc, ꝙ credit omne iuramentum esse illicitum, quod quasi pro principio accipit. Tex. cō. 57. Q. 3. ar. 3.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd conscientia dicitur esse testis, inquantum id retinet, contra quod voluntas fecit, quasi voluntatem accusans de eo quod sibi non obedinit; & in hoc non errat, quia facere contra conscientiam peccatum est, vt infra dicetur, sed propter hoc non remouetur, quin errare possit in hoc, quod de faciendo, vel non faciendo sententiat.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ conscientia dicitur naturale iudicatorium non per se, sed inquantum virtus synderesis in ipsa manet, sicut virtus principiorum saluatur in conclusionibus; & ex parte illa non errat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd conscientia non est prima lex, & primum dirigens in humanis actibus: sed quasi quædam applicatio primæ legis scilicet principiorum communium ad actus particulares, propter quod à Damasc. lex intellectus dicitur, vnde non oportet, quòd semper sit recta.

¶ Ad quartum dicendum, q conscientia non dicitur scientia, simpliciter, sed secundum quid scilicet secundum æstimationē illius, cuius est conscientia. dicitur enim conscientia, secūdum quòd aliquis sibi conscius est: quamuis autem scientia semper sit verorum, non tamē quicquid aliquis æstimat se scire, verum est: & ita non oportet, q semper sit conscientia vera.

†Dist. 35. †Dist. 27.

rum est, quam cum homo iustificatur à seruitute peccati liberatur, Vt etiam superius disseruimus gratia Dei voluntatem hominis liberat & adiuuat, quę voluntatem hominis pręparat adiuuandam, & adiuuat pręparatā: sed quæ est illa voluntas? an illa quę naturaliter vult bonum, an quę libenter seruit peccato? Si tamen duę sunt voluntates proposita est quęstio profunda, quę varia à diuersis expositione determinatur. Alij. n. dicunt duos esse

G motus. vnum quo vult bonū naturaliter: & quare naturaliter, & quare naturalis dr̄? quia talis fuit motus naturæ humanę in prima conditione, in qua creati sine vitio sumus quę proprie natura dicitur. Fuit enim homo creatus in voluntate rectus. Vnde in lib. de fide ad Petrum, scriptum est. Firmisime tene primos hoīes bonos, & rectos esse creatos, cū libe. arb. quo possent, si vellēt propria voluntate peccare: eosque non necesitate, sed propria volunta-

¶ Ad quintum dicendum, q in conclusione particularis agendi dupliciter, contingit esse defectum. Vno modo ex falsitate principiorum, ex quibus syllogizatur, & hic modo in conclusione tenetur id quod veritati contrarium est, & hic est error conscientiæ. Alio modo ex impetu passionum absorbentium, & quasi ligantium rationis iudicium in particulari, vt actu nō consideret nec hoc, nec eius oppositum: sed voluntas sequatur delectabile quod sensus proponit, & hic est error electionis, & non conscientiæ.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum conscientia errans obliget,

1. 2. q. 19. arti. 5. De ver. q. 17. art. 4. Quodli. 3. articu. 27. Quodl. 8. art. 1.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd conscientia errans non obliget. Quicunq; enim non facit hoc, ad quod obligatur, peccat: sed peccatum vt supra dictum est, est dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei, cum igitur conscientia, & ratio errans non sit secundum legem Dei, videtur quòd non obliget.

¶ 2 Præterea. Omne peccatum reducitur ad aliquod genus peccati, quia nihil est in genere quod non sit in specie, vt in secundo Topic. dicitur, seu si aliquis habeat conscientiam furandi vt pascat patrem, hoc furari non reducitur ad aliquod genus peccati, vt patet in discurrendo per singula. ergo talis non peccat. ergo talis conscientia erronea, cum non obligat.

Q. 1. art. 2. & tertio. c.

¶ 3 Præterea. Præceptum inferioris, non potest obligare contra præceptum superioris, vt infra 44. distinctio. dicetur, q præceptum Proconsulis, non obligat ad faciendum aliquid contra præceptum Imperatoris: sed Deus superior est conscientia nostra. ergo conscientia nostra, non potest nos obligare ad faciendum aliquid contra præceptum Dei, & sic idem quod prius.

¶ 4 Præterea. Deus est potentioris, & maioris authoritatis quam conscientia nostra: sed Deus non potest nos obligare ad peccatum faciendum suo præcepto. ergo multo minus conscientia.

¶ 5 Præterea. Nullus faciens hoc ad quod obligatur, peccat: alias esset perplexus, quod est impossibile, quia sic necessario peccaret: sed si habeat aliquis erroneam conscientiam, quòd debeat fornicari & fornicetur, non excusatur à peccato: alias tyranni, qui sanctos occiderunt, non peccassent, quia arbitrabantur se obsequium Deo præstare. ergo conscientia erronea non obligabat.

K

¶ 6. Præterea. Dictamen conscientiæ non facit, vt id quod est veniale sit mortale, quia alicui dictat conscientia, quòd non est bonum loqui verba ociosa: nec tamen dicens, mortaliter peccat, sed plus distat malum à bono, quàm veniale à mortali. ergo conscientia errans non obligat ad ea, quæ sunt secundum se mala.

Sed contra. super illud Ecclesiastes 7. Scit enim tua consciētia &c. Dicit Glo. quasi scilicet conscientia iudice nocens non absoluitur: sed præceptum iudicis obligat ad aliquid faciendum, ergo conscientia obligat.

¶ Præter. Ro. 13. dicitur. Omne quod non est ex fide, pec-

F catum est, i. contra cōscientiam. Gl. Etiam si bonum est quod fit: sed conscientia prohibens bonum, est errans. ergo conscientia errans obligat.

¶ Præter. Iste habet conscientiam si non fornicetur, q peccat mortaliter. Omne aūt peccatum mortale est ex contemptu Dei: sed quicunque facit aliquid intentione contemnēdi Deū, mortaliter peccat: ergo iste mortaliter peccat: & ita conscientia errās eum obligabat.

Respondeo. Dicendum quòd circa hoc sunt duæ opiniones. † Cap. 25. tom. 3. Quidam enim distinguūt tria genera operum. Quædam enim sunt opera per se bona, & cōscientia, quæ ea facienda dictat, nō est errans, sed recta, vnde talis conscientia simpliciter ligat, nec vnquàm deponenda est. Quædam vero sunt de se indifferentia, vt leuare festucam, vel aliquid huiusmodi, & si conscientia talia opera dictat esse facienda, obligat ad faciendum, non simpliciter, sed manente tali conscientia: vnde tenetur vel conscientiam istam deponere, quia erronea est, vel facere quod conscientia dictat. aliter. n. peccat. Quędam vero opera sunt de se mala, sicut fornicari, mentiri, & huiusmodi, & ad hæc nullo modo conscientia obligare potest: sed verum est, q si aliquis credat se non fornicando legē Dei contemnere, non propter hoc, q conscientia eum ad fornicandum ligat, peccat: sed quia in contemptum Dei, hoc quod dimittendum est dimittit. Sed si diligēter videatur, quomodo conscientia ligat, inuenitur in omnibus ligare, vt alia opinio dicit. Conscientia. n. quoddam dictamen rationis est. voluntas autem non mouetur in aliquid appetēdum, nisi presupposita aliqua appræhensione. obiectum. n. voluntatis est bonum vel malum, secundum q est imaginatum vel intellectum. Intentionem autem boni vel mali ratio ipsa demōstrat. vnde cum actus voluntatis ex obiecto specificetur, oportet q secundum rationis iudicium, & conscientiæ, voluntatis actus procedat, & per modum illum conscientia ligare dicitur, quia scilicet si aliquis fugiat, per voluntatem quod ratio bonum dictat, est ibi fuga boni, quæ fuga malum est, quia voluntas fugit illud ac si esset bonum secundum rationem, propter tristitiam aliquam secundum sensum: & similiter si ratio diceret aliquod bonum esse malum, voluntas non potest in illud tendere, quin mala sit, tendit enim in illud, vt ostensum est a ratione: & ita vt in malum simpliciter, propter apparens bonum secundum sensum: & ideo siue ratio siue conscientia recte iudicet siue non, voluntas obligatur hoc modo, quod si iudicium vel dictamen rationis, quod est conscientia: non sequitur actus voluntatis: inordinatus est, & hoc est obligare, scilicet astringere voluntatem, vt non possit sine deformitatis nocumēto in aliud tendere: sicut ligatus non potest ire. Sciendum tamen, quòd aliter ligat conscientia errans, aliter conscientia recta. Conscientia enim recta, obligat simpliciter & per se: hoc enim quod est per ipsam dictatum, est in se bonum, & ex iudicio rationis bonum apparet. vnde si nō fiat, malum est, & si fiat, bonum est: sed conscientia erronea non obligat, nisi per accidens, & secundum quid. si enim dictet aliquid esse faciendum, illud fieri in se consideratum, non est bonum necessarium ad salutem: sed appræhenditur vt bonum: & ideo cum non liget, nisi secundum quòd est bonum, non obligatur voluntas per se ad hoc: sed per accidens scilicet ratione appræhensionis, qua iudicatur, bonum: & ideo si fiat aliquid, quod est secundum se malum, quod errans ratio iudicat bonum, peccatum non euitat. Si autem non fiat, peccatum incurritur, quia vnus defectus bonitatis sufficit ad hoc, quòd aliquid dicatur malum, siue desit bonitas, quæ est per accidens, secundum q res apprehenditur in ratione boni, siue bonitas quæ est rei per se. Sed si sit altera tātum, s. quæ est per accidens, non propter hoc erit actus bonus, & ista solutio accipitur ex verbis Philosophi in 7. Ethic. vbi quęritur, vtrum dicatur aliquis incontinens, ex hoc q per passionem discedit à qualicunq; ratione, siue recta siue non recta. vel dicatur incōtinēs propter hoc, q discedat a ratione recta, & soluit q dicitur Cap. 1.

te peccasse. Recte ergo dicitur, homo naturaliter velle bonum, quia in bona, & recta voluntate códitus est. Superior enim scintilla rationis, quæ etiam: vt ait Hierony. in Chaym non potuit extingui, bonum semper vult, & malum semper odit. Alium autem dicunt esse * motum mentis, quo mens relicta superiorum lege, subijcit se peccatis, eisque oblectatur. Iste motus, vt aiunt, antequam alicui assit gratia, dominatur in homine & regnat: alterumq; deprimit motum, vterque tamen ex lib. arb. est. Veniente autem gratia illæ motus malus eliditur, & alter naturaliter bonus liberatur & adiuuatnr, vt efficaciter bonum velit: ante gratiam vero, licet naturaliter velit homo bonum: non tamen absolute concedi oportet bonam habere voluntatem, sed potius malam. Alij aũt dicunt, vnam esse voluntatem, i. vnum motum, quo naturaliter vult homo bonum, & ex vitio vult malum eoque delectatur, & inquantum vult bonum, naturaliter bonus est, &
B inquantum malũ vult, malus est.

DISTINCTIO. XL.

A

An ex fine omnes actus pensari debean, vt simpliciter boni vel mali dicantur.

POst hęc adiiciendum videtur de actibus, vtrum & ipsi ex fine sicut voluntas, pensari debeant boni vel mali. Licet

---

A citur incontinens per se, & simpliciter propter hoc, ꝙ discedit à ratione recta: sed dicitur per accidens incontinens ex hoc, quòd discedit etiam à qualicunque ratione, siue recta siue non recta.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quàmuis illud quod ratio dictat per se, non sit secundum legem Dei, sicut nec per se bonum: tamen per accidens est secundũ legem Dei, sicut & bonum, inquantum ratio appræhendit ipsum, vt secundum legem Dei & bonum: & ideo sequitur, ꝙ conscientia errans, p accidens obliget, & non per se. †Super Ezechielé.c.1.

¶ Ad secundũ dicendum, ꝙ conscientia errans, quæ dictat aliquid esse faciendum, dictat illud esse faciẽdum sub aliqua ratione specialis boni, vel quia pium videtur, vel iustum vel aliqd huiusmodi. vnde qui contra hanc conscientiam facit, peccat: & peccatum illud opponitur virtuti, sub cuius ratione ratio oppositum dictabat.

C ¶ Ad tertium dicendum, quòd conscientia obligat non virtute propria: sed virtute præcepti diuini: non enim conscientia dictat aliqnid esse faciendũ hac ratione, quia sibi videtur: sed hac ratione, quia à Deo præceptum est. vnde per accidens ex virtute diuini præcepti obligat, inquantum dictat hoc, vt pręceptum à Deo: & ideo dictamen conscientiæ plus obligat, quã præceptum prælati, sicut & præceptum diuinum, in cuius virtute ligat, sicut patet, si præceptum regis non perueniret ad populum, nisi mediante aliquo principe, si princeps diceret hoc est præceptum a rege, quàmuis non esset verum, dictum suum obligaret, vt præceptum regis: ita quòd contemptores mererentur pœnam.

¶ Ad qnartum dicendum, quòd ideo Deus non potest nos obligare ad peccatum faciendum, quia non potest errare. vt iudicet hoc esse faciendum, quod non est faciendum. conscien- D tia autem errare potest: & ideo non est simile.

¶ Ad quintum dicendum, quòd simpliciter nullus perplexus est, absolute loquendo: sed quodam posito non est inconueniens, illo stante aliquem perplexum fore: sicut intentione mala stante, siue fiat actus debitus qui est in præcepto, siue nõ fiat, peccatum incurritur. similiter etiam stante erronea conscientia, quicquid fiat, peccatum non vitatur: sed potest homo conscientiam erroneam, sicut & intẽtionem prauam deponere: & ideo simpliciter non est perplexus.

¶ Ad sextum dicendum, quòd conscientia, vt dictum est, obligat virtute præcepti diuini, sub cuius ratione appræhendit illud quod ratio dictat: & ideo si illud appræhendatur, vt directe cadens sub præcepto, peccat mortaliter, omittẽdo quod conscientia dictat, & etiam si sit veniale & indifferẽs. Si autem appræhendatur, vt non directe cadens sub præcepto vel prohibitione, tunc non fit directe contra conscientiam: sed præ- E ter eam, & ita non peccatur mortaliter sed venialiter, vel etiã nullo modo: sicut quando conscientia dictat alicui, ꝙ bonum est facere aliquod opus consilij: si non facit non peccat, quia non appræhendit illud, vt bonum debitum, & necessarium ad salutem, & præcepto subiacens.

EXPOSITIO TEXTVS.

ET si vitijs & peccatis obnubileĩ &c. } Hæc obnubilatio & corruptio intellectus, non intelligitur quantum ad actum proprium ipsius intellectus secundum se considerati, cum in multis peccatoribus acutissima ingenia inueniantur: sed intelligitur secundum habilitatem ad gratiam & virtutem, & ad opus bonum, prout etiam dicitur, ꝙ omnis malus ignorans est: sunt tamen quædam peccata, quæ etiam

A intellectus contemplationem obnubilant, inquantum per ea homo passionibus perturbatur & distrahitur, & à contemplationis actu impeditur, vt præcipue in peccatis carnalibus patet. vnde etiam Commen. in 7. Phy. dicit, ꝙ virtutes morales perficiunt ad scientias, & præcipue virtus castitatis. Cõ.10.& c.vlti. §Breuius respondeant dicentes actu voluntatis &c. } hæc responsio vtriq; opinioni communis, esse potest, præcipue quantum ad actũ malum, in quem voluntas naturaliter nõ ordinatur. §Sed voluntas hæc semper caret effectu &c. } Hoc potest intelligi de effectu vltimo volũtatis, quo. s. in vltimum finem ordinatur. s. de actu meritorio, & sic per gratiam, intelligitur gratia gratum faciens, sine qua meritum esse non potest si autem intelligitur vniuersaliter effectus bonæ voluntatis quã tum ad quodcunque bonum, sic per gratiam oporter intelligere gratuitum Dei auxilium, qno omnibus non tantum gra- C tuita: sed etiam naturalia confert, sine quo nihil boni in nobis esse pôt. §Alij autem dicunt, vnam esse voluntatem &c. } Illa opinio videbatur ponere, ꝙ quia volũtas naturaliter vult bonum, ꝙ iste motus voluntatis semper maneat, & ẽm additionem actus voluntatis, deliberatiue dicitur bonus vel malus simpliciter: sed si per motum intelligebant actum quendam voluntatis, qui est operatio, sic falsum dicebant, quia voluntas non est determinata naturaliter ad vnum, vt semper agat. si autem per motum intelligebant inclinationem voluntatis in bonum: sic verum dicebant, quia illa inclinatio semper manet eadem, siue quis ex deliberatione bonũ, siue malum velit.

DISTINCTIO XL.
DIVISIO TEXTVS.

D IN parte præcedenti determinauit de peccato, secundum quòd in actu voluntatis consistit. In parte ista determinat de eo, secundum quòd consistit in actu exteriori. Et diuiditur in partes duas. In prima parte ostendit. vnde actus exteriores, dicantur boni vel mali. In secunda mouet quasdam quæstiones circa prædeterminata 41. dist. §Cumque intentio, vt supra dictum est &c. } Prima diuiditur in duas. In prima ostendit actus exteriores ex voluntate bonos vel malos esse. In secũda inquirit, vtrum sit verum vniuersaliter in omnibus: ibi §Sed quæritur vtrum, opera omnia &c. } Et diuiditur in duas. In prima ad determinationem quæstionis inducit duas opiniones. In secunda inducit tertiam, quæ vtrique quantum ad aliquid contradicit. ibi §Sed Aug. euidentissime docet &c. } Et diuiditur in duas. In prima confirmat hanc tertiam opinionem per dicta August. In secunda ostendit, quomodo illi, E qui alias opiniones sustinent, authoritates inductas soluunt. ibi §Quæ tamen quidam &c.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quinque quæruntur.

Primo. Vtrum bonum & malum sint differentiæ specificæ actionis.
Secundo. Si bonitas & malitia exterioris actus ex voluntate dependent.
Tertio. Si actus exterior addat in bonitate & malitia, supra interiorem actum voluntatis.
Quarto. Si eadem actio potest esse bona & mala.
Quinto. Si aliqua actio potest esse hoc modo indifferens, vt neque sit bona neque mala.

ARTICVLVS PRIMVS

a Vtrum bonum & malum sint differentiæ essentiales actionis.

enim secũdum quosdam omnes boni sint inquantum naturaliter sunt, non tamen absolute omnes dicendi sunt boni, nec omnes remunerabiles: sed quidam simpliciter mali dicuntur, sicut & alij boni. nam simpliciter ac vere boni sunt illi actus, qui bonã habent causam & intentionem, id est, qui bonam voluntatem comitantur, & ad bonum finem tẽdunt. ∴ Mali vero simpliciter dici debent, qui peruersam habẽt causam & intentionem. Vnde Amb. ait. Affectus tuus operi tuo nomen imponit, & August. super Psal. 31. Nemo computet bona opera sua ante fidem. Ita enim mihi videtur esse, vt magnę vires, & cursus celerrimus præter viã, quia vbi fides non erat, bonum opus nõ erat, bonum enim opus intentio facit, & intentionem fides dirigit: non valde attendas

1.2.q.18, artic.1. Circa Primum sic proceditur. Videtur q bonũ & malum nõ sint essentiales differentiæ actionis. Nulla enim essentialis differentia, conuenit secũdum quid alicui, sed per se; bonum autem & malũ non cõueniunt actioni, secundum quòd actio: sed secundum obiectum & finem. ergo bonum & malum non sunt essentiales differentiæ actionis.

Tex.4. ¶ 2 Præterea. Omnis differentia, vt in 4. Meta. dicitur. entis & vnius prædicationem recipit: sed malum cum sit priuatio est non ens. ergo non potest esse essentialis differentia actionis.

¶ 3 Præterea. Essentialis differentia est de essentia eius, cuius est differentia constitutiua: sicut rationale de essentia hominis. si ergo bonum & malum sunt differentię essentiales actionis, aliqua actio erit de cuius essentia est malum: sed nullum malum est à Deo. ergo erit aliqua actio cuius essentia, non est à Deo, quod supra improbatum est.

¶ 4 Præter. Ea quæ differunt per differentias essentiales, non conueniunt in specie: sed in quibusdam actiones bonę & malæ, sunt eædem specie: sicut concubitus matrimonialis & fornicarius. cum idem effectus in specie, pro vtraque actione sequatur scilicet hominis generatio. ergo bonum & malum non sunt differentiæ essentiales actionis.

¶ 5 Præterea. Sicut bonum & malum inuenitur in actionibus hominis & habitibus: ita etiam inuenitur in alijs rebus: sed in alijs bonum & malum non sunt essentiales differentiæ. ergo nec in hominum actionibus.

In libro de moribus ecclesię catholicæ cap. 6. Sed contra. Illud quod ponitur in diffinitione alicuius, est essentiale sibi: sed bonum ponitur in diffinitione virtutis ab Aug. dicente, quòd virtus est bona qualitas mentis, vt supra 27. dist. dictum est. ergo malum & bonum, sunt differentiæ essentiales habituum; sed secundum differentiam habituum est differentia actionum ex habitibus procedentium, cum similes habitus similes actus reddant, vt in 2. Ethi. dicitur. ergo bonum & malum sunt essentiales differentiæ actionum.

¶ Præterea. Omnis differentia faciens secundum speciem differre, est differentia essentialis: sed bonum & malum distinguunt species habituum. ergo sunt differentiæ essentiales habituum, & sic idem quod prius.

Respondeo. Dicendum, q actiones differunt specie secundum diuersitatem formarum, quæ sunt principia actionum, quamuis etiam agentia specie non differant: sicut calefacere, & infrigidare differunt specie: sicut calor & frigus. formam autem voluntatis est finis, & bonum quod est eius obiectum & volitum: & ideo oportet, q in actibus voluntatis inueniatur differentia specifica secundum rationem finis. & quia actus sunt in genere moris, ex hoc q sunt voluntarij: ideo in genere moris est diuersitas speciei, secundum diuersitatem finis, & quia malum & bonum sumuntur secundum ordinem ad finẽ: ideo oportet, q sint essentiales differentiæ in genere moris. Sciendum est autem: q ad aliquod genus contingit aliqua reduci dupliciter, vel per se, vt ea quæ per essentiam suam in illo genere sunt, sicut albedo & nigredo reducuntur ad genus coloris. vel per accidens, ratione alicuius quod in eis est, sicut res alba, & res nigra ad genus coloris. Ea ergo quæ per se sunt in genere simpliciter, differunt specie per differentias essentiales generis, quæ vero reducuntur ad genus per accidens, non differunt per differentias generis simpliciter: sed secundum quid tantum. s. secundum q ad genus illud pertinent, vt patet præcipue in artificialibus. formæ n. artificiales accidentales formæ sunt. vnde cultellus & clauis etiam differunt specie, prout ad genus artificiale pertinent: sed quantum ad substantiam eadem sunt specie, quia substantia vtriusq; est ex materia naturali, & non ex forma artificiali, vt in 2. de anima commentator dicit, & quia vt dictum est, hoc modo aliquid ad genus moris pertinet, quo voluntarium est: ideo ipsi actus voluntatis, qui per se & immediate ad voluntatem pertinent, per se in genere moris sunt. vnde simpliciter specie diuiduntur interiores actus voluntatis, per bonum & malum, sicut per differentias essentiales, actus aũt imperati à voluntate, eliciti per alias potentias, pertinent ad genus moris per accidens, secundum. s. q sunt à voluntate imperati: & ideo actus illi secundum substãtiam non distinguuntur secundum speciẽ, per bonum & malũ: sed per accidens, secundum q ad genus moris pertinent. †Lib. 1. de offic. 30.

¶ Ad primum ergo dicendum, q quãmuis bonum & malum non sint differentiæ actionis, inquantum est actio, sunt tamen differentię eius, secundum q est voluntaria: sicut etiam rationale & irrationale nõ sunt differentiæ substantiæ vt substantia est: sed secundum quod consideratur vt animata: & ideo nihil prohibet in aliquo genere actionum easdem actiones specie, per bonum & malum differre.

¶ Ad secundum dicendum, q sicut supra dictum est, malum proprie dicit priuationem tantum, non potest dici essentialis differentia: sed secundum quòd fundatur in aliquo fine indebito, qui tamen finis non omnino bonitate caret. vnde sic malum est contrarium bono, & non priuatio.

¶ Et per hoc patet responsio ad tertium, quia malum pertinet ad essentiam actionis quantum ad hoc, quòd est ibi aliquid de entitate, & non ratione priuationis adiunctæ, quia priuatio non * est de essentia alicuius entis in genere collocati, cũ nihil entis sit non ens. * D. 673. 1060.

¶ Ad quartum dicendum, q concubitus est quidam actus imperatus à voluntate, mediante alia potentia: & ideo per accidens conuenit sibi esse in genere moris. vnde potest dupliciter considerari, vel secundum genus naturæ, & sic concubitus matrimonialis, & fornicarius specie non differunt. vnde & effectum naturalem eundem specie habent, vel secundum quod pertinent ad genus moris, & sic effectus specie differentes habent, vt mereri vel demereri vel aliquid huiusmodi, & sic in specie differunt.

¶ Ad quintum patet responsio per id quod dictum est, quòd finis est forma voluntatis, secundum quam operatio humana dicitur: & ideo bonum & malum differentiæ essentiales, & specificæ in genere humanorum actuum sunt, sicut & aliæ actiones differunt secundum diuersas formas agentium: & ideo non est similis ratio de istis actionibus, & de alijs, & propter hoc dicit Philosophus in 5. Meta. quòd finis in agentibus Tex. 19 ex proposito, est bonum & malum speciali modo.

ARTICVLVS II.

b Vtrum actio sit simpliciter iudicanda bona vel mala ex voluntate.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd simpliciter 1.2.q.20. artic.1. ex voluntate, actio adiudicanda sit bona vel mala. Mat. 7. dicitur. Non potest arbor mala, fructus bonos facere: nec arbor bona, fructus malos facere &c. Sed voluntas bona bonæ arbori comparatur. mala autem malæ. Cum igitur fructus voluntatis sint exteriores actus, videtur quod ex bonitate & malitia voluntatis, simpliciter exteriores actus dicendi sint boni vel mali.

¶ 2 Præter. Vt dictum est. Actus exteriores non reducuntur ad genus moris, nisi secundum quòd sunt imperati à voluntate: sed non participant bonitatem vel malitiam moralem, nisi secundum quòd ad genus moris pertinent. ergo videtur, quod secundum bonitatem vel malitiam voluntatis sint dicendi boni vel mali. Quòd etiam Ambro. significare videtur Libro off. c. 30. tom. 1. dicens. Affectus tuus nomen operi tuo imponit.

Tex. cõ. 5. ¶ 3 Præterea. Vt in 3. Meta. Philosophus dicit. Ratio boni à fine sumitur. sed actus voluntatis habet ordinem ad finẽ mediante voluntate, cuius obiectum est finis. ergo secundum bonitatem

tatem vel malitiam voluntatis, dicendus est actus exterior malus uel bonus.

¶ 4 Præterea malum non est potemius quam bonum: sed si sit mala volunt is, necessario sequitur, ꝙ actus exterior sit malus, ergo & si sit b na voluntas, sequitur ꝙ actus exterior sit bonus.

De ciu. Dei lib. 14. c. 13. ¶ 5 Præt. Aug. supra dixit, quòd voluntas secundũ ꝙ ea p ceatur est m la, & secundum quòd ea recte viuitur est bona. ergo peccatum, & etiam bona operatio, quæ est recte viuere, iudicari debent secundũ bonitatem uel malitiam voluntatis.

Cap. 6 Sed contra Philosophus in 5. Ethi. dicit, ꝙ quædam sunt, quæ bene fieri nõ possunt, quia cum sint extrema in eis, nõ est medium accipere: cõtingit autem in talia opera ingredi propter voluntatem alicuius finis boni. ergo non est iudicandus bonus propter voluntatis bonitatem.

¶ Preterea. Supra dictom est, ꝙ si fiat contra conscientiam errantem, quæ iudicat esse faciendum quod malum est, peccatur, & similiter si secundum eam fiat: sed ille qui uult aliquid facere propter hoc, quòd conscientia sua sibi dictat, bonam voluntatem habere videtur. ergo bona voluntas nõ sufficit ad hoc, quòd actus exterior bonus dicatur.

Respondeo. Dicendum quòd voluntas dupliciter potest considerari, vel secundum quòd est intendens, prout in vltimum finem fertur. Vel secundum quòd est eligens, prout fertur in obiectum proximum, quod in finem vltimum ordinatur. Si consideretur primo modo, sic malitia uoluntatis sufficit ad hoc, quòd actus malus esse dicatur, quia quod malo fine agitur, malum est. non autem bonitas uoluntatis intendẽtis sufficit ad bonitatem actus, quia actus potest esse de se malus, qui nullo modo bene fieri potest. Si autem consideretur voluntas, secundum quòd est eligens, sic vniuersaliter verum

Cap. 7 est, quòd a bonitate voluntatis dicitur actus bonus & a malitia malus. Ad bonitatem enim consilij quod electionem præ

*D. 8 c. cedit. vt in 6. Ethic. dicitur. tria exiguntur. Vnum. s. quòd consilians præstituat sibi debitum finem, quia si aliquis ad *malũ finem consequendum multas efficaces vias inueniat, nõ dicetur bonus considerator. Secundo quòd ad finem bonum consequendum adinueniat bonum, per quod finem consequatur. vnde siquis bonum finem consequi intendat per malam actionem, non est bonus consiliator, quia vt ipse dicit sortitur finem, incontinenti medio, eo quòd illud quod ad finem, ordinat, non est proportionatum fini, illi, sicut si aliquis veram conclusionem per medium impertinens concluderet. Tertio requiritur ut adinueniat utrunque in tempore conuenienti, ne sit præceps in festinando, uel etiam inutilis in tardando: sed hoc ultimum pertinet ad bonitatem consilij, secundum

Cap. 5 quòd consilium in ratione inquirente, & inueniente est: alia vero ex parte rei & consiliatoris. cum igitur electio sit quasi consilij conclusio, vt in 3. Ethic. dicitur. oportet, quòd ad bonitatem uoluntatis eligentis, concurrat bonitas finis, & bonitas eius quod ad finem ordinatur, & si hoc sit, proculdubio actus exterior bonus erit. si autem alterum desit, erit uoluntas mala & actus malus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd arbor est ex qua immediate procedit fructus: vnde arbori comparatur voluntas. secundum quòd eligens, quia ex electione immediate sequitur opus.

¶ Ad secundum dicendum, quod secundum voluntatem dicitur actus exterior bonus uel malus sed non secundum voluntatem intendentem solum, sed secundum voluntatem eligentem.

¶ Ad tertium, dicendum, quòd ad bonitatem rei, nõ solum exigitur bonitas finis vltimi, quam respicit uoluntas intendens: sed etiam bonitas finis proximi, quem respicit uoluntas eligens: & ideo non sequitur, ꝙ bonitas voluntatis intendentis, ad bonitatem actus sufficiat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quia bonum perfectius & potentius est quàm malum: ideo ad bonum plura exiguntur quàm ad malum, quia bonum consistit ex vna tota & perfecta causa: sed malum ex particularibus defectibus, vt Dio. dicit: & ideo defectus uoluntatis circa vltimum finem sufficit ad malitiã actionis, non autem bonitas finis ultimi sufficit ad bonitatem. De ipũ & litera ca. 14. Et lib. sen pros. c. 172. Cap. 4. de diui. nomi.

¶ Ad quintum dicendum, sicut ad secundum.

quid homo faciat, sed quid cum facit attendat, quod lacertos optimę gubernationis dirigat. His testimonijs insinuari videtur ex affectu, & fine opera esse bona vel mala, quibus consonat quod dominus in euangelio ait. Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere, nomine arboris nõ humanę mentis natura: sed volũtas intelligitur, que si mala fuerit: non bona sed mala facit opera. Si uero bona fuerit, bona non mala facit opera.

Vtrum omnia opera hominis ex affectu & fine sint bona vel mala.

B

SEd quęritur, vtrum omnia opera huius hominis ex affectu & fine sint bona uel mala, Quibusdam ita videur esse qui dicunt omnes actus esse indifferentes, vt nec non, nec mali per se sint: sed ex intentione bona bonus, & ex mala malus sit omnis actus, secundum quos quilibet actus potest esse bonus, si bona intentione geratur. Alijs vero uidetur, quod quidam actus in se mali sunt, ita ut non possint esse nisi peccata, etiam si bonam habeant causam: Et quidam in se

B boni: ita ut & si malam habeant causam, non tamen boni esse desinant, quòd testimonio Augustini confirmant, qui dicit bonum aliquando non bene fieri: quod enim quis inuitus. uel necessitate facit, non bene facit, quia non bona intentione facit. vt ait Augustin. super Ioannem. Seruilis inquit, timor, non est in charitate, In quo quàmuis credatur Deo non tamen in Deum, & si fiat bonum, non bene tamẽ:

C nemo enim inuitus bene faciat, Ecce habes, quod facit. Ecce habes, quòd aliquis non bene facit illud quod bonum est. facit

ARTICVLVS III.

c Vtrum exterior addat aliquid bonitatis, uel malitiæ super bonitatem uel malitiam uoluntatis.

AD Tertium sic proceditur, Videtur quòd actus exterior, nihil de bonitate & malitia, addat supra bonitatem uel malitiam uoluntatis. Primo per id quod dicitur super Mat- 1. 2. q. 20. artic. 4.

D th. 1 c. in Gl. Quantum intendis, tantum facis. Si igitur duo sint, quorum vterq; idem bonum intendat, & vnus exequatur, & alius non: videtur nihil de bonitate per peccatum exteriorem addatur.

¶ 2 Præterea. Bernard. dicit, quòd bona voluntas sufficit ad meritum: sed bona actio requiritur ad exemplum; & consonat ei, quod Philosophus in 10. Ethicor. dicit, quòd exteriores Cap. 4.
actus sunt ad manifestationem virtutis: sed absoluta & perfecta ratio bonitatis in actibus humanis secundum quòd sunt meritorij. ergo tota bonitas in actu interiori consistit: & ita per actum exteriorem, nihil de bonitate vel malitia additur.

¶ 3 Præter. Homo per bonas operationes, in beatitudinem & fælicitatem peruenit: sed beatitudo & fęlicitas humana fortunæ non subiacet, vt in 1. Ethic. probatur. ergo nec fortuna Cap. 6.
de bonitate uel malitia operis aliquid auferre potest: sed actus exterior uirtutis moralis potest impediri per fortu-

E nam, vt in 10. Ethic. dicitur, vt patet in paupere, qui non habet vnde actum liberalitatis exerceat, & in infirmo, qui actum Cap. 9.
fortitudinis exercere non potest. ergo actus exterior nihil addit, vel diminuit de bonitate actionis humanæ.

¶ 4 Præt. Quanto actio melior est, tanto maius sibi præmium debetur: sed tota quantitas præmij mensuratur secundum quantitatem radicis. s. habitus actum informantis, cum igitur actus primas eliciat operationes intrinsecas, videtur ꝙ in actibus interioribus, tota efficacia meriti consistat: & ita per exteriores actus, nihil de bonitate accrescat.

¶ 5 Præterea Si actus exterior addit aliquid bonitatis supra bonitatem actus interioris. ergo quanto actus exterior maior fuerit, tanto homo magis meretur: sed hoc falsum est, quod patet ex domini sententia, quam de vidua mittente duo erat in gazophilatium dedit. Luc. 21. Ergo actus exterior non addit bonitatem supra actum interiorem.

Sed

Sed contra. Si aliquid potest fieri per vnum, sicut per duo, superfluum est duo ad illud inducere. si igitur æqualis bonitas consistit in actu exteriori, & interiori simul, & in actu interiori tantum, videtur quod actus exterior superflueret: & ita non oporteret nos aliquid agere, sed solum velle. F

ergo quod bonū est, intentione non bona. Ideo illi asserunt quędam opera esse talia, quæ sic bona sunt, quòd mala esse non possint, quocunque modo fiant, sicut econuerso quędam sic sunt mala, vt non possint esse bona, quacunque ex causa fiant. Alia autem esse opera, quę ex fine G vel ex causa bona uel mala sunt, & ad illa referunt sanctorum testimonia, quibus uel affectu, vel intentione iudicium operum pensari dicunt, tripartitam edunt isti differentiam actuum.

Aliter Augustinus sentire videtur, qui dicit opera hominis esse bona vel mala ex intentione & causa, præter quædam, quæ per se peccata sunt.

SEd Aug. euidentissime docet H in libro contra mendacium, omnes actus secundum intentionem, & causam iudicandos bonos uel malos, præter quosdā, qui ita sunt mali, vt nunquàm possint esse boni, etiam si bonam videantur causam habere. Interest autem plurimum qua causa quo fine, qua intentione quid fiat. Sed ea quæ constat esse peccata, nullo bonę causę obtentu nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione faciēda sūt: sed ea quippe opera hominum, si causas habeant bonas uel malas, nunc sunt bona, nunc mala, quę non sunt per se ipsa peccata, sicut uictum prębere pauperibus bonum est, si fit causa misericordię cum recta fide, & cōcubitus coniugalis, quando fit causa generandi, si ea fide fiat, vt gignantur regenerandi. Hęc rursus mala sunt, si malas habent causas, velut si iactantię causa pascitur pauper, aut lasciuię causa cum vxore concumbitur, aut filij generantur, non vt Deo, sed ut diabolo nutriantur. Cum uero opera ipsa, per se peccata sunt ut furta, stupra, blasphemię, quis dicat causis bonis esse facienda, vel peccata non esse, uel quod ab-

¶ Præterea. Duplex bonū melius est: sed actus interior & exterior vterque bonitatem habet. ergo vterque melior est, quàm alter tantum.

Respondeo. Dicendum, quòd actus exterior & actus interior voluntatis, hoc modo comparantur adinuicē, quòd vterque, quodammodo est alteri bonitatis causa, & vterq; quantum in se est, quandam bonitatem habet ex circunstantiarum commensuratione, secundum quam proportionatus est ad finem hominis consequendum, & quia actus exterior comparatur ad voluntatem sicut obiectum, inde est, quòd hanc bonitatem voluntatis actus interior ab exteriori habet, non quidem ex eo, secundum quòd est exercitus, sed secundum quòd est intentus & volitus, quia secundum quòd est exercitus sequitur actum voluntatis; sed quædam ratio bonitatis consistit in actu interioris voluntatis secundum se, secundum quòd voluntas est domina suorum actuum, secundum quam bonitatem, actus habet rationem meriti uel laudabilis, & hęc bonitas ex actu interiori, in exteriorem procedit. loquendo igitur de illa bonitate, quam voluntas actui exteriori præbet actus exterior, nihil bonitatis addit: dummodo voluntas ęqualiter intensa sit. hoc pro tanto dico, quia quidam actus sunt delectabiles, in quibus uoluntas non potest esse ita intensa ante actum, sicut in actu, vt patet in actu fornicationis. vnde nō æqualiter demerentur, qui vult fornicari, & qui actu fornicatur, quia uoluntas non potest esse adeo perfecta ante actum: sicut est in actu. Quidam vero actus sunt difficiles, in quibus voluntas remittitur in actu, & in istis voluntas potest esse magis perfecta ante actum, quam in actu. si autem loquamur de bonitate actus quam actus exterior secundum se habet, sic actus exterior complet interiorem, in bonitate uel malitia, sicut terminus motus complet motum: comparetur enim, vt dictū est, ad uoluntatem vt obiectum, & quia ad præmium essentiale ordinatur actus per bonitatem primam, quam habet a voluntate prout liberaliter redditur & ex amore, ideo actus exterior nihil adiungit ad præmium essentiale, tantum. n. meretur, qui habet perfectam voluntatem aliquod bonum faciendi, quantum si faceret multos, uoluntate ęqualiter perfecta manente. Ad præmium autem accidentale ordinatur per bonitatem, quæ est ipsius actus exterioris secūdum se: & ideo actus exterior adiungit aliquid ad præmium accidentale. verba gratia, martyr inquantum exterius patitur, victoriam de aduersarijs fidei habet, & ex hoc sibi aureola debetur. similiter etiam aliquis ex hoc, quòd in actum exteriorem frequenter exit, magis habilitatur ad bonum, & hoc sequitur, quod in charitate crescat. Similiter per actum exteriorem punitur magis quàm per voluntatem tantum: & ideo actus exterior adiungitur in satisfactionem, quòd similiter in omnibus alijs quæ consequuntur bonitatem actus, secundum quòd exercitus est.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cùm dicitur. quantum in te est tantum facis. ly quantum, potest esse aduerbium vel nomen, & si sit nomen, tenet in malis, quia quantum aliquis credit, uel intendit peccare, tantum peccat. In bonis autē nō, quia potest aliquis tepida voluntate, intendere multum Deo placere: nec tamen tantum placet. Et ratio huius differentiæ ex supradictis patet, quia plura exiguntur ad bonum, quàm ad malum. Si autem ly quantum, sit aduerbium, sic uerum est & in bonis & in malis, secundum illam bonitatem & malitiam, habet actus ex voluntate eligente: sed per actum exteriorem aliquid iniungitur quantum ad bonitatē, quæ est ipsius actus exterioris secūdum se.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd dictum Ber. intelligitur quando facultas operandi deest, voluntate perfecta existente, & loquitur tantum quantum ad accidentale.

Cap. 9. ¶ Ad tertium dicendum, quòd bona fortunę, vt in 1. Ethic. dicitur, organice deseruiunt fęlicitati. Et ideo non est inconueniens, si accidentaliter ad fęlicitatem cōferant, & eorum defectus fęlicitatem impediant, quantum ad aliquid fęlicitati accidentale.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illud intelligitur de præmio essentiali, quod secundum quantitatem radicis mensuratur, cui non additur per actum exteriorem, si sit perfecta voluntas: sed additur aliquid quantum ad præmium accidentale.

¶ Ad quintum dicendū, quod vidua illa plus alijs misisse dicitur quia efficaciori voluntate illud dedit. vnde magis merebatur apud Deum de præmio essentiali, quam illi qui maiora munera minori deuotione dabant: sed quantum ad præmiū I accidentale, illi poterant plus mereri, secundum quòd per maiora munera plus satisfaciebant, uel etiam ministros templi plus ad orandum, pro se prouocabant, uel quicquid huius modi est, quod actum exteriorem secundum se sequitur.

¶ Ad sextū dicendum, quòd voluntas tendit in actum exteriorem, sicut in obiectum: vnde si adsit facultas operandi, nō posset esse uoluntas perfecta nisi operaretur: & ideo non est superfluum facere, quia sine actione, nec ipsa uoluntas bona esset.

¶ Præterea. Actus exterior in præcepto cadit, & iterum ad præmium accidentale confert.

¶ Ad septimum dicendum, quòd bonitatem illam, secundum quam actus exterior vitæ æternæ meritorius est, totum ex voluntate gratia informata habet, secundum quòd uoluntarius est: & ideo non oportet, quòd supra bonitatem voluntatis K perfectę, aliquid adiungat ad meritum essentiale vitę eternę pertinens.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum eadem actio possit esse bona & mala.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd possit esse eadem actio bona & mala, quia vt in 4 Physi. dicitur. 1.2.q.20. art.6. Tex.22.
idem motus, qui est in agente est actio, & in patiente passio secundum substantiam ratione differens, sicut eadem est uia ab athenis ad thebas, & de thebis ad athenas: sed contingit actionem esse malam & passionem bonā. vnde dicitur. Actio displicuit, scilicet Iudæorum passio grata fuit, scilicet Christi. ergo contingit eundem actum esse bonum & malum.

¶ 2 Præterea. Vt in quinto Physicor. dicitur. quòd vnus

motus

Tex.39 (margin, beside "terior & actus interior voluntatis")
Ca. 7.10.4. (margin, beside "inde est, quòd hanc")

motus est continuus, & eadem ratione vna actio est, quæ est continua: sed contingit in eadem continua actione vel motu, vt in eundo ad ecclesiam primo haberi bonam intentionem postea malam, & econuersu. Cum ergo ex intentione iudicetur actio bona vel mala, eadem actio potest esse mala & bona.

¶ 3 Præterea. Primus motus est peccatum, vt supra dictum est. sed qui resistit primo motui non peccat: immo meretur. contingit autem, quòd adhuc primo motu durante, cum prius aliquis, non restiterit postmodum resistat. ergo contingit circa eundem motum esse bonitatem & malitiam.

¶ 4 Præterea. Sit ita, quòd aliquis dominus præcipiat famulo elemosynam dare, quòd dominus bona intentione, & ex charitate præcipiat. famulus autem inuoluntarius & coactus det. constat quòd datio elemosynæ illius est actio domini, & serui actio: sed dominus in illa datione meretur. famulus autem peccat. ergo contingit in eadem actione esse meritum & peccatum.

surdius est, iusta peccata esse? Quis dicat, furemur diuitibus, vt habemus, quod demus pauperibus? Aut falsa testimonia proferamus, non vt inde innocentes lędantur.

sed potius saluentur? Duo enim bona hęc sunt vt inops alatur, & innocens non puniatur. Aut quis dicat adulterium esse faciendum, vt per illam cum qua fit; homo de morte liberetur? Testamenta etiam uera, cur non supprimimus & falsa supponimus, ne hereditates habeant, qui nihil boni agunt: sed hi potius, qui indigentes adiuuant? Cur non fiant illa mala, propter hęc bona, si propter hęc bona, nec illa sunt mala? Cur non abimmundis meretricibus, quas ditant stupratores, rapiat diuitias uir bonus, vt indigentibus eas largiatur, cum nullum malum, fit malum, si pro bono fiat? Quis hoc dicat, nisi qui res humanas moresque conatur, & leges subuertere? Quod enim fa-

B

C

cimus non dicatur recte posse fieri, nec impune tantum, verum etiam gloriose, vt in eo non timeatur supplicium: sed speretur & premium, si semel consenserimus in malis actibus, non quid fiat: sed quare fiat esse quęrendum, vt quęcunque pro bonis fiant causis, nec ipsa mala esse iudicentur? At iustitia merito punit eum, qui dicit se subtraxisse superflua diuiti, vt prębeat pauperi, & falsarium qui alienum corrumpit testamentú. vt his esset heres, qui largas faceret eleemosynas, non ille qui nullas. Et eum qui se fecisse adulterium ostendit, vt per illam cum qua fecit hominem de morte liberaret. Sed dicet aliquis: ergo ęquandus est fur quilibet furi, qui voluntate misericordię furatur. Quis hoc dixerit. sed horum duorum, nō ideo quisque est bonus, quia peior est vnus. peior est. enim qui concupiscendo, quàm qui miserando furatur. Sed si furtum omne peccatum est, ab om

¶ 5 Præterea. Ponatur quòd aliquis in peccato mortali existens, aliqua suffragia faciat pro defuncto, in purgatorio existēte, constat, quòd iste suffragia faciens sibi non meretur cū charitatem nun habeat: sed illi qui in purgatorio existit meretur diminutionem pęnæ. vel plenam absolutionem. ergo eadem actio potest esse meritoria, & non meritoria, & eadem ratione bona & mala.

Sed contra. Matth. 6. Nemo potest duobus dominis seruire: sed p bonā actionem Deo seruitur, per malam vero diabolo. cum igitur una sit actio: quę est vnius agentis, videtur, quòd non possit esse vna actio & bona & mala.

¶ Præterea. Contraria non possunt esse simul in eodem: sed bonum & malum contraria sunt. ergo non possunt esse in eadem actione.

Respondeo. Dicendum, quòd cum vnum & ens conuertantur, secundum hoc, quòd res se habet ad esse: ita se habet ad vnitatem. Est autem in re, duplex esse considerare, scilicet esse quod est ipsius secundū se, quod est esse primum & substantiale, & esse superueniens quod est secundū & accidentale: & ideo contingit, quòd aliquid secundum se consideratū est vnum. quod tamen secundum aliquid, quod est sibi accidētale pluralitatem habet, verbi gratia, lignum continuū, cuius vna pars est alba & alia nigra, ipsum quidem in se, inquantum est lignum est vnum: sed secūdum illud esse, quo est coloratū est multa: & non continuum. cum igitur actus exteriores participent bonitatem, & malitiam moralem, sicut quoddā superueniens & accidentale sibi, inquantū tales actus sunt imperati a voluntate, cōtingit aliquem actū huiusmodi esse vnū, secundū se consideratum: & tamen esse multa, secundum q̄ ad genus moris refertur, secūdum quòd moraliter bonus uel malus dicitur: & ideo bonitas & malitia, nunquam possunt esse in vna actione, secundum quòd est una: sed secundū quòd est multa, & sic contingit actionem illam esse unam & multa.

* D. 35. D. 34. 59. 6t. ¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cum actio sit * in agente, & passio in patiente, non potest esse idem numero accidens, quod est actio, & quod est passio, cum vnum accidēs nō possit esse in diuersis subiectis: vnde etiam Auicen. dicit, quòd non est eadem numero ęqualitas, in duobus æqualibus, sed specie tantum: sed quia eorum differentia non est, nisi penes terminos, scilicet agens & patiens, & motus abstrahit ab A vtroque termino: ideo motus significatur ut sine ista differentia, & propter hoc dicitur, quod motus est unus, & propterea vt supra habitum est, meritum non est in passione secundum quòd est passio: sed in operatione patientis, qua passionem voluntarie sustinet propter Deum, quam operationem constat, non esse eādem. cū operatione agentis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa actio quāuis sit vna in genere naturę considerata: tamen secundum quòd ad genus moris refertur, est alia, & alia secundum quòd diuersa intentione & voluntate exercetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd primus motus, non habet rationem culpæ: nisi secundum quòd aliquo modo est in potestate uoluntatis. vnde quàmdiu volūtas tam repugnare incipit, tunc homo meretur, non quia ille motus primus sensualitatis sit meritorius cui resistitur, qui tamen postquàm sibi resistitur rationē peccati amittit: sed in ipso actu uoluntatis resistentis meritum est, qui nō est idem cum primo motu sensualitatis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd famulus dans elemosynam, per imperium domini se habet, sicut instrumentum illius domini. vnde Philosophus dicit in 8. Ethicor. q̄ seruus est sicut organum animatum, instrumētum autem mouet motum, & Cap. 8. constat, quòd alia est actio mouentis ipsum, & alia actio qua ipsum mouet aliud: non enim secundum eundem motum, potest esse: idem mouens & motum. unde alia numero est actio D domini & serui: & ideo nihil prohibet vnam esse bonam, & aliam malam.

¶ Ad quintum dicendum, quòd de hoc duplex est opinio quidam enim dicunt, quòd suffragia * quę facit in mortali peccato existens, si opus operans consideretur, non sunt meritoria, * D. 734. nec agenti, nec ei pro quo fiunt. Si autem consideretur opus 959. 5441. operatū, vt ipsum sacrificium, uel aliquid huiusmodi sunt, meritoria ei pro quo fiunt, & non operanti: & ideo non sequitur, quòd eadem operatio sit meritoria, & nō meritoria, quia operatio ipsa nullo modo meritoria est: sed quia efficacia suffragiorum mensuratur secundum charitatem eius pro quo fiūt, quia tantum valet unicuique, quantum meruit ut sibi valeret, vt Aug. dicit. Ideo ab alijs veritus dicitur, quòd etiam ip In Enchir. sa operatio sine charitate facta valet ei, pro quo sit virtute cap. 108. charitatis eius, & non operantis: nec tamen sequitur, quòd illa operatio bona sit simpliciter, sed quòd est bona huic pro E quo sit, simpliciter enim bonum est, quod facienti bonum est. vt in primo libro dictum est, distin. 49. nec est inconueniens, quòd aliquid simpliciter malum sit quod tamen alicui bonū est: vt ibi dicitur.

ARTICVLVS V.

Vtrum Aliqua actio humana sit indifferens.

AD Quintum sic proceditur, Videtur quòd aliqua actio indifferens inueniatur in actibus humanis. nihil. enim potest esse medium inter bonum, & malum nisi indifferens: quod neque bonum neque malum est: sed bonum & malum sunt contraria mediata, ut in prædicamentis dicitur. ergo aliqua actio est indifferens. t. 2. q. 18. articu. 8. & 9. Et Mal. q. 2. artic. 4. & 5.

¶ 2 Præter. Sine charitate non potest esse aliquod meritum:

sed

sed non est dicendum, quòd qui non habet charitatem quolibet suo actu peccet vel demereatur, quia consulitur eis, ut aliquos actus ex genere bonorum faciant. ergo videtur quòd aliquis actus sit, qui neque est meritorius, neque demeritorius, & sic idem quod prius.

m furto abstinendum est. Quis enim dicet esse peccatum, etiam si aliud sit grauius, aliud leuius peccatum? Nunc autem quærimus quis actus peccatum sit, vel non, non quid grauius vel leuius: Intende lector propositis verbis, tota mentis consideratione, quæ non inutilem habent exercitationem, & dinosces quis actus sit peccatum, qui scilicet malã hẽt causam. nec ille tantum, quia G sunt nonnulli actus, qui & si bonam habeant causam: tamen peccata sunt: vt supra positum est. est. Ex quo consequi uidetur, quod non semper ex fine iudicatur voluntas: siue actio mala: sicut in illis quę per se peccata sunt illa

¶ 3 Præter. Nullus actus vel uoluntas bonitatem habet, nisi referatur in finem dilectionis, vt supra dictum est. sed contingit frequenter agere, etiam quædam quæ secundum se mala non sunt, quæ in finem dilectionis non referuntur. ergo huiusmodi nec bona, nec mala erunt, & ita erunt indifferẽtia.

¶ 4 Præter. Accedere ad mulierem quædã est actio, nec de se bonitatem, uel malitiã moralem dicit: cum nulla circũstantia ille actus sit vestitus, secundum quam aliquis ordo rationis in eo appareat. ergo contingit aliquem actum indifferentem esse.

¶ 5 Præter huiusmodi actus, qui secundum suum genus indifferentes sunt, vt leuare festucam, & aliquid huiusmodi, nõ H possunt habere bonitatem & malitiam: nisi ex intentione, qua in finem referuntur: sed contingit, quòd ille etiam finis, in quem referuntur indifferens est. ergo ille actus omnino indifferens remanebit.

¶ Præter. Opera nostra non possunt esse meritoria: nisi propter Deum facta. aut ergo ad bonitatem actus sufficit habitualis relatio in finem, aut exigitur actualis. Si sufficit habitualis. ergo si aliquis semel in anno refert omnia opera, quæ facturus est in illo anno, in Deum; omnia essent meritoria: & ita facillima esset uia salutis. quod est contra illud Matth. 7. Arcta est via &c. Si autẽ exigitur actualis relatio operis in Deũ, tũc nunquam posset esse opus bonum: nisi aliquis actu de Deo cogitaret. si ergo nullus actus est indifferens: tunc omnis actus, I quem quis exercet de Deo non cogitans, erit malum & peccatum, quod est valde durum. ergo necesse est aliquos actus indifferentes esse.

Sed contra. 1. Cor. 12. Omnia in gloriam Dei facite. aut ergo aliquis refert opus suum in gloriam Dei: aut non, si refert, conuenit quod actus ille bonitatem ex fine sortiatur, si tamen in finem illum sit referẽdus, quod conuenit omni actui, qui de malus non est. si non referatur præterit præceptum Apostoli: & ita peccat ergo de necessitate omnis actus, vel est meritorius uel demeritorius.

¶ Præter. Plus est facere quam dicere: sed qui sine causa loquitur ociosa verba, peccat. Matth. 12. Omne verbum ociosum quod locuti fuerint homines &c. ergo multo fortius, si aliquid facit homo quod in debitum finem non referat, peccat: sed si in debitum finem refert, actus bonus est. ergo de necessitate omnis actus uel bonus uel malus est, & nullus indiffe- K rens.

Respondeo. Dicendum, quòd circa hoc sunt tres opiniones. Quidam enim dicunt, quòd in dictis non potest esse aliquid indifferens, in factis autem potest: verbum enim ordinatum est ad aliquid, quia est signum rei: factum autem cum nõ sit signum non est ordinatum ad aliquid: & ideo in verbo incidit deformitas, si ociose proferatur. non in facto, si sine causa legitima fiat Sed hæc ratio nulla est, quia quamuis non sit ordinatum ad aliquid: sicut signum ad signatum: est tamen ordinatum ad aliquid sicut ad finem, quia omne quod a principio est, ad finem aliquem tendit. ocium autem opponitur illi ordini, qui est eius quod est ad finem ipsum & non ordini, qui est signi ad signatum: & ideo alij dicunt, quod tam in dictis, quam in factis contingit aliqua indifferentia, quæ nec bona nec mala sunt. sicut illa quæ non ordinantur ad impletionem præceptorum Dei, vt sic propter Deum fiant: nec etiam diuinis contrarientur præceptis, sicut sunt ut dictis, sicut

F in factis. vt si aliquis alicui loquatur, ex quapiam ciuili amicitia, uel etiam aliquod opus amicabile ad ipsum exerceat. Sed hęc non uidetur esse instantia, quia actus virtutis politicę nõ est indifferens: sed de se bonus est, & si sit gratia informatus erit meritorius. non est autem accipere aliquid in quod ordinat humanus actus,

enim cum quis gesserit pro aliqua bona causa: bonum videntur habere finem: nec ex fine voluntas est mala, nec ex voluntate actio sit mala; sed actione voluntas sit praua. In quibus aliqui ponunt actum Iudęorum, qui cruci figendo Christum, arbitrantur se obsequium pręstare Deo, quia bonum finem dicunt eos sibi posuisse, scilicet Dei obsequium: & tamen uoluntatem eorum, & actionem peruersam fore asserunt. De bonis autem nulla fit exceptio in pręmissis uerbis Aug. quin omnis uoluntas bona, ex fine sit bona, & ex fine, & voluntate omnis bona actio, bona est: sed non omnis bona uoluntas ex

quod vel secundum virtutem politicam rectam non sit, rectitudini aduersum, quia non potest esse aliquis actus, procedens ab aliquo deliberante, sine intentione finis: vt in 2. Metaphy. dicitur, finis autem ille est bonum conueniens homini, vel secundũ animã, vel secundum corpus, uel secundum etiam res exteriores, quæ ad vtrunque ordinatur, & hoc quidem bonũ, nisi sit contrarium illi bono, quod est hominis bonum, secundum rationem & rectitudinem virtutis ciuilis habet, quia uirtus ciuilis dirigit in omnibus, quæ sunt corporis, & etiam quæ propter corpus quæruntur. vnde si his aliquis mediocriter vtatur, erit usus rectus. si autem se- Tex.c 8.
H cundum abundantiam vel defectum erit vsus vitiosus virtuti oppositus: & ideo aliter secundum alios dicendum est, quod nullus actus a voluntate deliberata progrediens, potest esse, qui non sit bonus uel malus, non tantum secundum Theologum, sed etiam secundum moralem philosophum: & vlterius non potest esse aliquis actus a deliberata virtute procedens in habente gratiam, qui non sit meritorius sed tamen in non habente gratiam, potest esse aliquis actus deliberatus, qui nec meritorius nec demeritorius est: tamen est bonus, vel malus. Cuius ratio est quia malum inquantum malum, non opponitur bono, nisi sicut priuatio habitus, sed oppositio contrarietatis est, ex hoc, quòd illud ens supra quod fundatur talis priuatio, non compatitur secum aliquod bonum, quod est simpliciter bonum, sicut immoderata delectatio in cibis; non
I compatitur secum bonum sobrietatis, quod est simpliciter bonum. & ideo illi immoderata delectatio adiungitur cum priuatione boni, & sic mala dicitur. si ergo in actionibus inuenitur medium, inter bonum & malum sunt contraria, uel inquantum malum est priuatio boni. non autem inquantum sunt contraria, potest in eis esse medium quod sit neque bonum, neque malum. Dicuntur enim contraria, secundũ quod in utroque aliquid positiue consideratur: ex quo nõ potest, sine ratio mali. vnde propter hoc, quod medium distat ab extremis: inquantum aliquid positiue ponit, non efficitur distans a ratione boni & mali, ut possit dici neque bonum, neque malum non enim ex eodem est in eis oppositio contrarietatis & distinctio boni & mali: sed primum est ex parte positionis in vtroque. secundum autem ex parte priuationis in malo, & positionis in bono. Si ergo sit medium inter bonum & malum
K in actionibus: hoc non erit, nisi sub quod malum bono priuatiue opponitur, sed in priuatiue oppositis non inuenitur medium, nisi per hoc, quòd subiectum non est susceptiuum habitus, ut lapis, quia visionis susceptiuus non est: neque videns, neque cecus dicitur. & per hunc modum oportet accipere medium inter bonum & malum, vt si aliquid est quod alicuius bonitatis non est susceptiuum, non opposita malitia sibi erit. vnde relinquitur indifferens. hoc autem contingit dupliciter, aut per modũ abstractionis, secundum quod vniuersale aliquid significatur, vt abstractum differentijs contrarijs diuidentibus ipsum. vnde in sua communitate significatum significatur, vt indifferenter se habens ad vtramlibet differentiarũ, sicut animal, neque significatur ut rationale, neque vt irrationale: sic. & similiter est hic. si enim significetur actus in eo, quod est agere, habet quidem bonitatem naturalem, inquantum est ens. sed indifferenter se habet ad bonitatem, & malitiam moralem: & similiter bonum ex genere, indifferenter se habet ad bonum & malum ex circumstantia & hac quantus non mutatur

niatur aliquid bonum in genere particula, quòd non sit ali- A qua circunstantia vestitum. & ad aliquem finem ordinatum. vnde oportet, quòd bonitatem, vel maliciam contrahat. Et secundum hanc considerationem, quidam dixerunt, omnes actus indifferentes esse in eo quòd sunt actus. & quidam dixerunt, quòd omnes. sed aliqui accipientes magis in speciali nomina actuũ, quæ non exprimunt aliquid vnde actus ad maliciam uel bonitatem determinetur, vt materiam & finem, vt circunstantiam, sicut comedere, coire, vel aliquid huiusmodi. Alio modo contingit hoc, secundum quòd aliquod particulare signatum deficit a susceptibilitate alicuius perfectionis: sicut lapis a susceptibilitate visus: & hoc modo aliqui actus, qui deficiunt a susceptibilitate bonitatis moralis, dicuntur indifferentes. Actus autem susceptibilis est bonitatis moralis, secundum quòd humanus est: humanus autem est secundum quòd aliquatenus ratione deducitur: quod contingit in illis actibus tantum, qui imperantur a voluntate, quæ consequitur deliberationem rationis. Actus autem, qui sequuntur apprehensionẽ subitę imaginationis, sicut cõfricatio barbæ. & aliquid huiusmodi dicentur hoc modo indifferentes. nullus autem eorum, q voluntatẽ deliberatã sequitur, indifferens erit: sed de necessitate vel bonus, vel malus bonitate vel malitia ciuili: sed tamẽ actus bonitate ciuili pfectus, nõ est susceptibilis efficacię merendi, nisi in eo, qui gratiam habet & ideo in eo, qui caret gratia, indifferens est ad meritum, & demeritum: sed in illo q gratiam habet, oportet, vel meritorium, vel demeritoriũ esse, qa D sicut malus erit demeritorius: sic etiã bonus erit meritorius, quia cum charitas imperet omnibus virtutibus: sicut uolũtas omnibus potentijs, oportet, q quicquid ordinatur in finẽ alicuius virtutis, ordinatur in finem charitatis, & cũ omnis actus bonus ordinetur in fine alicuius virtutis: in finem charitatis ordinatus remanebit. & ita meritorius erit, Et sic comedere, & bibere seruato modo temperantiæ, & ludere ad recreationẽ, seruato modo eutrapeliæ, quę mediũ tenet in ludis, vt dicitur. 11 Ethi. meritorium erit in eo, qui charitatem habet, qua Deum vltimum finem vitæ suæ constituit.

¶ Ad primum ergo dicendum, sicut ait Com in 10. Met. quòd dicitur homo neque bonus, neque malus, qui non est susceptibilis bonitatis uel maliciæ ciuilis: sicut agrestis, qui extra ciuilem vitam est, & per consequens actiones eius neque bonæ, neque malæ sunt ciuiliter, inquantum non sunt ordinatæ ad ciuile bonũ. Vel melius dicendum, quòd Phylosophus E appellat malum non omnem actum inordinatum, sed solum illũ, qui nociuus est respectu alterius dicit in 4. Ethico. quòd prodigus, quia causa instantiæ sua inordinate expendit, non est malus, sed vanus, & similiter de multis alijs vitijs dicit: & sic patet quòd ipse strictiꝰ accipit malum quam nos dicentes omnem actum inordinatum malum.

Eccle. 34. qđ nõ fiat. bono fine notatur ex Augu. locis vt lupra.

¶ Ad secundum dicendum, quod quamuis extra charitatem *non sit bonũ meritorium: tamen est ibi bonum aliquod, vel ex circunstantia, vel ex uirtute ciuili. vnde non sequitur, quòd actus eorum, qui charitate carent sint demeritorij, uel indifferentes.

* D.382.

¶ Ad tertium, dicendum, quòd non solum actus charitatis est meritorius: sed etiam actus aliarum uirtutum, secundũ q gratia informantur; licet meritorij esse non possint: nisi secundum q reducuntur in finem charitatis. non autem oportet, A quod semper actus in finem illum reducantur: sed sufficit ad efficaciam merendi, quòd in fines aliarum virtutum actu reducantur: qui enim intendit castitatem seruare, etiam si nihil de charitate cogitet, constat, quòd meretur si gratiam habet, omnis autẽ actus in aliquod bonum tendens, nisi inordinate in illud tendat: habet pro fine bonum alicuius uirtutis, eo quod uirtutes sufficienter proficiunt circa omnia, quæ possunt esse bona hominis: & ita patet quòd ratio non procedit. Prouer. 21.

fine, mala est, nec omnis mala actio ex fine & voluntate: mala est: omnis quę habet malam causam mala est, sed nõ omnis quę bonã habet causam, bona est. Ideoque cũ ex affectu dicitur imponi nomen operi: in bonis operibus generaliter, vera est hęc regula: sed in malis excipiuntur, illa, quę per se mala sunt. Omnia igitur hominis opera secundum intentionem, & causam indicantur bona vel mala, exceptis his, quę per se mala, sunt, id-est, quę sine pręuaricatione fieri nequeunt. B

Quidam dicunt hęc prędicta non posse fieri bono fine.

QVę tamen quidam contendunt nunquam habere bonam causam, qui C enim aliena furatur vt pauperibus tribuat: non pro bono, vt aiunt furatur; non enim bonum est pauperibus aliena dare, qui de rapina sacrificium Deo offert, vt ait authoritas. Idem facit ac si filium in conspectu patris victimet, uel offerat Deo sacrificium canis: abhominabilis nempe Deo est impiorum oblatio: ita etiam & hominem per adulteriũ a morte liberare malum esse di- B **cunt: & si enim bonum sit hominem a morte liberare: tamen sic hominem liberare, malum esse asserunt. Ideoque Augustinum in supeririobus dicunt temperasse sermonẽ, cauteque locutum: vbi ait, ea quę constat esse peccata: nullo quasi bono fine: nulla velut bona intentione faciẽda. Nõ enim simpliciter dixit bono fine, & bona intentione: se addit quasi, & velut: quia talia non fiũt bono fine: & bona intentione: sed intentione quę uidetur bona, & fine qui putatur bonus,** C **sed non eo: nec ideo accepit Aug. ista ut aiunt: quin causas habeant malas: sed quia causas habent, quę videntur bonę: sunt tamen malę.**

¶ Ad quartum dicendum, quod nihil est in genere: quod non sit in aliqua eius specie: vt in 2.a. Topi. dicitur. & ita nunquã contingit ad mulierẽ accidere. quin accedatur ad talem & tali tempore: & similiter secũdum alias circunstãtias: & ita quãuis sic indifferens dictus actus consideratus secundum quòd genus: non tamen secundum quòd exercetur in actu indifferens est. Cap. 10.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cum nihil appetatur, nisi inquantum est bonum impossibile est, quòd finis ad quem ordinatur actio ex deliberatione, sit indifferens quia uel ratio decipitur & iudicat esse bonum sibi quod non est bonum. hoc non est nisi quando finis est malus, discordans a rationis rectitudine: quamuis hoc quod desideratur, forte sit bonum desideranti, secundum aliquid sui, vt secundum gustum uel secundum tactum delectabile. vel est bonum simpliciter: & sic etiam actus ex fine erit bonus.

¶ Ad sextum dicendum, quòd non sufficit omnino habitualis ordinatio actus in Deũ. quia ex hoc, q est in habitu, nullus me- D retur: sed ex hoc, q actu operatur: nec tamen oportet, q intẽtio actualis ordinans in finem vltimum, sit semper coniuncta cuilibet actioni, quæ dirigitur in aliquem finem proximũ: sed sufficit q aliquando actualiter omnes illi fines in finẽ ultimũ referantur, sicut fit quando aliquis cogitat se totũ ad Dei dilectionem dirigere. tunc enim quicquid ad seipsum ordinat, in Deum ordinatum erit. Et si quæratur quando oporteat actũ referre in finem vltimum: hoc nihil aliud est quàm quærere, qñ oportet habitum charitatis exire in actum, quia quandocunque habitus charitatis in actum exit: fit ordinatio totius hominis in finem vltimum: & per consequens omnium eorum quæ in ipsum ordinantur, vt bona sibi: sed quia aliquos actus indifferentes ponimus, ideo oportet ad alia respondere.

¶ Ad septimum dicendum, quòd hoc quod dicitur; Omnia in E gloria Dei facite: potest intelligi dupliciter. Vel affirmatiue, uel negatiue, si negatiue sic est sensus: nihil contra Deum faciatis: & hoc modo præceptum est: & sic præceptum hoc præteritur, uel per peccatum mortale, quod contra Deum fit, uel per peccatum veniale, quòd pręter pręceptum, & præter Deũ fit. si autem intelligatur affirmatiue, hoc potest esse dupliciter aut ita q actualis relatio in Deum sit coniuncta actioni nostræ cuilibet. non quidem in actu sed in virtute: secundum q virtus primæ ordinationis manet in omnibus actionibus sequentibus: sicut & virtus finis ultimi manet in omnibus finibus ad ipsum ordinatis, & sic adhuc præceptum est: contingit omissionem eius esse venialem, uel mortalem: sicut dictum est. Vel ita, quòd ordinatio actualis in Deum, sit actu coniuncta cuilibet actioni nostrę: & sic potest intelligi dupliciter. vel distributiue, vel collectiue. Si distributiue, sic est sensus quamcunque actionem facitis, melius est si eam actu in Deũ ordinetis: & sic est consilium. Si autem sumatur collectiue, sic

est

æst sensus: omnia opera vestra ita faciatis, ꝙ nullum eorum sit, quin actu in Deũ ordinetis: & hoc nec præceptum, nec cõsilium est: sed finis præcepti ad quod per impletionem præceptorum peruenitur. Sic enim sancti in patria actus suos in Deum referunt. Sciendum tamen, quod qualitercunque affirmatiue exponatur: non intelligitur, nisi de operibus deliberatæ voluntatis, quia illa tantũ opera proprie nostra dici possunt: vt dictum est.

¶ Ad octauum dicendum, quòd verbum est immediatus effectus rationis: & ideo minus potest verbũ præter deliberationẽ esse, quàm factum. Et propter hoc, verbum ociosum magis est peccatum veniale, quàm factum ociosum. Sciendum tamen, quòd secundũ

3. Past. ad mo. 25.i.h. Gregorium, ociosum est quod caret intentione piæ voluntatis, ad rationẽ iustæ necessitatis: vnde non

†Roma.14. omne verbum iocosum

†Lib. Sen. prof.c. 105. est ociosum si ad recreationem referatur; quia etiam in locis contingit esse virtutem eutrapeliã: de qua Phylosophus in 4. Ethic. determinat. Cap.8.

F faciebat. § Quæ tamen quidam contemnunt, &cæt. § Hoc dicunt illi de prima opinione, vel etiam de secunda, & accipiunt causam, & non finem ultimum: sed finem proximum, qui malus est. sunt enim malo fini coniuncta, vt bene fieri non possunt.

DISTINCTIO XLI.

A

An omnis intentio, & actio eorum, qui fide carent sit mala.

CVmque intentio, vt supra dictum est bonũ opus faciat, & fides intentionem dirigat: non immerito quæri potest: vtrum omnis intentio, omneque opus illorũ malum sit, qui fidem non habent. *Si enim fides intentionem dirigit, & intẽtio bonum opus facit: vbi non est fides, nec intentio bona, nec opus bonum esse videtur. Quod a quibusdam non irrationabiliter astruitur, qui dicunt omnes actiones & voluntates hominis sine fide malas esse, quę fide habita bona existũt. Vnde Apostolus ait, †Omne quod nõ est ex fide peccatum est. Quod Augustinus exponens, ait. Omnis infidelium vita peccatum est: nihil bonum est sine summo bono, vbi deest agnitio veritatis æternæ: falsa virtus est: etiam in optimis moribus: & Iacobus in epistola canonica ait. Qui offenderit in vno, scilicet in charitate, factus est omnium reus. Qui ergo fidem, & charitatem non habet, omnis eius actio peccatum est, quia ad charitatẽ non refertur. Quod enim ad charitatem non refertur: vt supra meminit August. non fit quem

G admodum fieri oportet. Ideoque malum est: non igitur mandata custodit: qui charitate caret, quia sine charitate nullum mandatorum custoditur. Vnde Augustinus super epistolam ad Galatas ait. Custoditionem legis? dicit Apostolus: non occidere, non mechari, & alia huiusmodi ad bonos mores pertinentia, quę sine charitate, fide & spe impleri non possunt, nullum ergo implet mandatum: nullumque opus bonum facit, qui fidem & charitatem non habet. Im-

H possibile enim est, ut ait Apostolus, †sine fide aliquid placere Deõ: ‡ quę ergo sine fide fiunt, bona non sunt. quia omne bonum Deo placet.

DIST. XLI.

EXPOSITIO TEXTVS.

OStenso, quod ex finis intentione, uel uoluntate actus exterior habet malitiam, & bonitatem. Hic determinat quasdã quęstiones circa prædeterminata. Et diuiditur in partes duas. In prima inquirit de actu peccati per comparationem ad intentionem. In secunda de actu peccati inquirit per comparationem ad uoluntatem. ibi. § Post hæc, inuestigari oportet. § In prima in duas diuiditur. In prima mouet quęstionem. In secunda determinat eam. ibi. § Et quod a quibusdam non irrationabiliter astruitur, &c. § Et hæc diuiditur in duas, secundum duas opiniones. Secunda incipit ibi.

EXPOSITIO TEXTVS.

AFfectus tuus nomen operi tuo &c. §. Si vniuersaliter intelligitur, oportet exponi de affectu eligente: & non solum intendere, ut dictum est. Vbi si Deus non erat, bonum opus non erat, idest meritorium: de hoc tamen in sequenti distinctione quæretur. Qui dicunt omnes actus esse indifferentes, &c. Illi considerabant actus secundũ rationem generis tantum, quia inquantũ actus est indifferens: est generaliter sumptus ad bonitatẽ, vel mali-

I tiã moralem, quamuis habeat bonitatẽ naturalem. Si tamen intelligebant de actu particulariter accepto, sic simpliciter falsa erat illa opinio: sed hoc non videntur intellexisse, quia actionem particulariter acceptam dicebant esse coniunctam cuidã fini, ex quo bonitatem, vel malitiam habet: sicut furari, vel aliquid huiusmodi. § Alijs autem uidetur &c. § Isti accipiebant actus, secũdum quod ad aliquã speciem determinantur: non tamen secundum quòd sunt indiuiduati: & quia aliqui actus ex specie sua habent bonitatem, & aliqui malitiam: & aliqui neutrum, vt leuare festucam: ideo distinguebant actus per tria genera: & quia illud quod inest alicui ex specie sua nunquam recedit ab eo: ideo dicebant, quod actus, qui non sunt indifferentes: si sunt boni quacunque intentione fiant, boni remanent: & similiter de malis, intelligentes de bonitate ex ge-

K nere vel ex specie actus, non quod actus, qui erat bonus ex genere, uel circũstantia: si fieret mala intentione esset bonus simpliciter: sed quia bonus remanebat ex genere. Sed Aug. euidẽtissime docet, &c. § Hic ponitur tertia opinio. & hæc accipit actum bonum, uel malum simpliciter: & quia intentio mala sufficit ad hoc, quòd actus sit malus simpliciter: non tamen intentio bona sufficit ad hoc, quòd actus sit bonus simpliciter: ideo ex intentione secundum hanc opinionem iudicantur actus mali non autem boni. sic patet, quòd quælibet harum trium opinionum, secundum aliquid vera est. § Qui crucifigendo Christum, &c. § Hoc intelligitur de minoribus deceptis fraude maiorum, qui cum ex malitia persequebantur cognoscentes cum a Deo venisse per signa, quæ

§ Alij vero, qui trifariam, &c. § Circa primum tria facit. Primo ponit solutionem propositę quęstionis secundum vnam opinionem. Secundo obijcit in contrariũ. ibi § His autem obijcit &c. § Tertio ponit responsionem. ibi. § Quibus alij respondent, &c. § § Post hæc inuestigari oportet, &c. § Hic determinat de actu peccati in comparatione ad uoluntatem. Et diuiditur in partes duas. In prima inquirit de peccato in genere per comparationem ad voluntatem. In secunda de illo specialiter peccato, quod in interiori voluntatis actu consistit. ibi. § Si autem omne peccatum mortale, &c. Prima diuiditur in tres, secundum quod tres authoritates Aug. ponit in materia ista quæ dubitationem habent. secunda ibi. § illius & intelligentia perquirenda est. &c. § Tertia ibi, § In eodem quoque libro, &c.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio.

Prima. De comparatione actus ad intentionem.
Secunda. De comparatione peccati ad voluntatem.

Circa primum quæruntur duo.

Primo. Vtrum fides intentionem dirigat.
Secundo. Vtrum aliquis actus in infidelibus possit esse bonus? quorum intentio non est per fidem directa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum fides habeat uniuersaliter dirigere intentionem.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd fidei nõ sit intentionem uniuersaliter dirigere. Diuersorum enim specie, diuersę sunt regulę, & mensurę: ut ex 10. Meta. patet. quia mensura est homogenea mensurato: sed virtutes diuersę secundum speciẽ. ergo fides nõ põt dirigere i operationib⁹ omnium virtutũ. 3.d.25.q.2. art.1. qõ. 1. 2.Cor. Et. ver.q.22.arti.13.ad.12 Tex.24.

¶ 2. Præ;

¶ 2 Præt. Cuius est ordinare, eius est etiã dirigere: q̃a directio est per ordinationem. in finem: sed ordinario est rationis. ergo & dirigere: & ita non indigetur fide ad dirigendum. A

Super. Can. sermo. 49. ¶ 3. Præt. Secundum Bern Prudentia est auriga virtutum: sed aurigæ officiũ est currum dirigere. ergo videtur q̃ dirigere pertineat ad prudentiã, & non ad fidem.

¶ 4 Præt. Opus dicitur esse rectum secundum q̃ conformatur legi: sed assentire legi pertinet ad iustitiam: vnde & legalis dicitur à Phylosopho in 5. Ethic. ergo videtur, q̃ lex iustitiam dirigat. Lib. 1. Cõfes. cap. 12. Cap. 1.

¶ 5 Præte. Christus non habuit fidem, si igitur fides dirigit intentionem, Christus non habuit intentionem rectã, quod absurdum est.

¶ 6 Præt. Secundum Tulliũ, virtus est habitus quidam in modum naturæ rationi cõsentaneus: sed quęlibet natura per seipsam tendit in finẽ suum, sicut ignis per suam leuitatem sursum dirigitur: & terra deorsum. ergo quęlibet uirtus dirigit suum actum in finẽ.

Sed contra. Illius est dirigere: cuius est ostendere quo eundẽ est: sed hoc facit fides quia fides est substantia sperandarum rerum. Heb. 11. ergo fidei est dirigere intentionem.

¶ Præt. A primo est rectitudo in omnibus alijs: sed fides est prima uirtutum, ergo fidei est intentionem omnium virtutum dirigere.

Respondeo, dicendum, quod rectum dicitur esse: cuius medium non exit ab extremis. actus autẽ consideratur inter duo quæ quasi sunt eius extrema. s. principium agens, & finẽ intentum: vnde in opere, uel intentione rectitudo esse dicitur, ſm q̃ opus ab agente egrediens non prætergreditur ordinẽ debiti finis: & ideo illius est dirigere, cuius est in finem ordinare: sed ordinare in finem contingit dupliciter. vel ostendendo finem, vel inclinando in finem. Ostendere autem finem rationis est: sed inclinare in finem est voluntatis, quia amor in quo actus voluntatis exprimitur, est quasi quoddam pondus animę ſm Aug. sed perfecte finem ostendere non competit rationi, nisi secundum q̃ est per habitum perfecta: similiter non competit perfecte inclinare in finem voluntati, nisi secũdum q̃ est per habitum perfecta: Finis autem humanorum actuũ potest accipi dupliciter. vel finis proprius & proximus. vel communis & vltimus. & hic est duplex, quia uel excedit facultatẽ naturæ: sicut fœlicitas futura in patria: & in hunc finem ostendendo dirigit fides: & inclinando dirigit charitas: sicut aliqua forma naturalis inclinat in suum finem, quia ad hunc finem nõ sufficit dirigere naturalis potentia neque p̃ se, neque perfecta per habitum naturalem, vel acquisitum. & quia ad hunc finẽ cũ sit ultimus, sunt omnes alij fines ordinati: ideo fides & charitas dicũtur dirigere intentionem vniuersaliter in omnibus. in finem autem communem proportionatũ humanæ facultati dirigit ratio, ostendendo, perfecta per habitum sapientię acquisitę, cuius actus fœlicitas contemplatiua. vt in 10. Ethic. dicitur perfecta per habitum prudentiæ, cuius actus est fœlicitas ciuilis. inclinando autem virtus appetitiua, secundum quòd est perfecta habitibus virtutum moralium. D De ciui. lib. 11. ca. 24. E Cap. 7. & 8.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod diuersorum specie, non potest esse idem regulans proprium: sed potest eidem esse cõmune, & sic fideles dirigit, inquantum ordinat in finem vltimum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio non potest sufficienter dirigere ad hoc, quòd humanam cognitionem naturalem excedat: in quod tamen, sicut in finem vltimum, oportet omnes actus nostros ordinari: ideo oportet, quòd fides dirigat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prudẽtia sufficienter dirigit ad finem illum, qui est bonum humanum. non autem ad finem qui est bonum diuinum, quale est quod in patria promittit.

¶ Ad quartum dicendum, quod lex dirigit, sicut ostendens, qualis debeat esse actus proportionatus fini vltimo. non enim quilibet actus cuilibet fini proportionatus est, vt supra dictum est: & ideo directio fidei quæ ostendit finem præcedit directionem legis, quæ docet actum, & ita etiam præcedit directionem iustitiæ, quæ per modum inclinationis rectitudinem actus facit quam lex ostendit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd in fide sũt duo scilicet cognitio & enigma, uel obscuritas, siue imperfectio, Fides autem habet dirigere, non ratione obscuritatis, sed ratione cognitionis, & ideo cum Christus habuit perfectam cognitionem in eo fuit perfecte rectitudo intentionis.

¶ Ad sextum dicendum, quod inclinatio naturalis in finem præsupponit quendam intellectum præstituentem finem naturæ, & dantem sibi inclinationem in finem ultimum, & ita etiam inclinationem moralis uirtutis in finem præcedit prudentia quasi ostendens, & dirigens in finem, & sic singulæ virtutes inclinando dirigunt in fines proximos. non autem in finem vltimum.

Quę premissę obiiciuntur sententię ex verbis Augustini.

HIs autem obijcitur quod supra dicit Augu. scilicet quòd in seruili timore, & si bonum fiat: non tamen bene; nemo enim inuitus bene facit, etiã si bonũ est quod facit. Hic enim B bonum dicit fieri: sed non bene ab illo, qui charitatem non habet. Qui enim seruiliter timet, charitate vacuus est: de quo tamen hic dicit, quia bonum facit, sed non bene. Quia etiam super illum locum Psal. 83. Turtur inuenit sibi nidum, vbi po. p. scilicet dicit quòd Iudei, & Heretici, & Pagani opera sua bona faciunt, quia vestiunt nudos, pascũt pauperes, & huiusmodi: sed in nido ecclesię. i. in fide, & ideo cõculcantur pulli eorum. Quibus illi respondent, dicentes opera bona appellari huiusmodi, quę sine charitate fiũt, nõ quia bona sint quando sic fiunt, quod supra euidenter docuit Aug. sed quia bona essent: si aliter fierent, quę etiã in suo genere sunt bona, sed ex affectu fiunt mala.

Aliorum sententia de præmissa quęstione qua quærebatur, si omnis eorum actio mala est qui fidem non habent.

B ALij vero qui trifariam distinctione faciunt actuũ: opera cuncta quę ad naturę subsidium fiunt: semper bona esse astruunt. Sed quod Augustinus dicit mala esse, si malas habeant causas: non idem accipiendum est quasi ipsa mala sint, sed quia peccant, & mali sunt qui ea malo fine agunt. Item & illud aliud, scilicet bonum opus intentio facit: & intentionem fides dirigit; determinat dicentes ibi bonum vocatum, quod remu- C nerabile est ad uitam: non quòd illud solum sit bonum opus: immo & alia plura; licet non ea ratione qua illud fit, sint bona. bonum enim multipliciter accipitur, scilicet pro vtili, pro remunerabili, pro signo boni, pro specie

ARTICVLVS II.

b Vtrum aliquis actus hominis infidelis possit esse bonus.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd nullus actus infidelis hominis bonus esse possit, quia vt dici. in glo. Rom. 14. Omnis uita infidelium peccatum est: sed non potest esse simul peccatum & bonus actus. ergo nullus actus infidelis bonus est. 2. 2q. 10. ar- tic. 4.

E ¶ 2 Præt. Omnis actus bonus, est rectus, sed omnis actus rectus procedit ab intentione recta. cum igitur fides intentionem dirigat. videtur quòd ubi non est fides, actus bonus esse non possit.

¶ 3 Præt. Omne bonum Deo placet, & est sibi acceptum, sed vita infidelium non est Deo accepta, qui gratia carẽt. ergo in eis actus bonus est.

¶ 4 Præt. Illud proprie dicitur malum, quod caret aliqua perfectione, quã natum est, & debet habere, sed omnis actus humanus natus est in ultimum finem beatitudinis referri, nisi sit per se malus, & debet in ipsum referri, vt ex dictis patet. cum ergo actus infidelium in ultimum finem non referatur in quem fides dirigit, vt dictum est, uidetur, quod omnis actus infidelium sit malus

¶ 5 Præt. Infidelitas fidei opponitur, sed fideles per fidem diriguntur in finem aliquem. ergo infideles per infidelitatem in oppositum finem diriguntur, sed omnes actus fidelium sunt boni,

bonι: per hoc ꝙ ordinati sunt in finem in quem dirigit fides. ergo eadem ratione omnis actus infidelium est malus.
Sed contra. Non est consilium, nisi de bono: sed infidelibus consulitur, vt aliqua de genere bonorum faciant. ergo illorum actus non omnes sunt mali.

¶ Præt. Nihil laudabile est, uel laudatur, nisi bonum, sed sancti, vt Hieronymus, & Augustinus sæpe laudant aliquos Gentiles de aliquibus operibus ergo aliqua opera ipsorum fuerunt bona.

Hier. cōtra Ioui. lib. 1. circa finē. Aug. de do. christ. lib. 2. circa finem

Respondeo dicendum, quòd sicut in rebus naturalib⁹ vna perfectio alteri superadditur, sic vt quędā res habent vnam illarū, & quędā, duas, & sic deinceps. ita ēt in moralibus contingit actu considerare aliquam perfectionē alij superadditam: ex quarum vnaquæque dicitur actus bonus, & si aliqua illarum ꝑfectionū desit, decrit bonitas, quæ est secūdum perfectionem illam. verbi gratia: omnis actus, inquantum est actus habet quandam essentialem bonitatē, secundum ꝙ omne ens bonū est: sed in aliquibus actibus superadditū quædam bonitas ea proportione actus ad debitum obiectum, & secundum hoc dicitur actus bonus ex genere: & ulterius ex debita commensuratione circunstantiarum, dicetur bonus ex circunstantia, & sic deinceps. quousque perueniatur ad vltimam, cuius humanus actus est susceptiuus, quæ est ex ordine in finem ultimum per habitum gratiæ, & charitatis. & ideo actus illorum, qui gratiam & charitatem non habent, hoc modo bonus esse non potest. & hæc est bonitas, secundū quā actus meritorius dicitur sed subtracto posteriori, nihilominus remanet prius in libro de causis dicitur: unde quàmuis ab infidelium actibus subtrahatur illa bonitas, secundum quam actus meritorius dicitur: remanet tamen bonitas alia vel uirtutis politicę, uel ex circunstantia, vel ex genere: & ideo non oportet, quòd omnis eorum actus sit malus: sed solum, quòd sit deficientis bonitatis, sicut quàuis equus deficiat a rationalitate quam homo habet, non tamen ideo malus est: sed habet bonitatem deficientem a bonitate hominis.

†Cap. 14. †Li. 1. c. 13. Propos. 1.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cum dicitur omnia uita infidelium peccatum est: non est intelligendum hoc modo, ꝙ omnis actus eorum peccatum sit, sed quia semper cum peccato viuunt, quia infidelitas est tale peccatū, quo retento, nullum aliorum dimittetur. Vel dicendum, ꝙ intelligitur de illis actibus ad quos ex sua infidelitate impelluntur, vt est adorare idola, & abstinere a cibis prohibitis in lege, quasi non sit eis licitum vesci: & hoc videtur intendere Apostolus.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ fideles dirigit intentionē in finē vltimum, sed ratio naturalis uel prudentia, potest dirigere in aliquem finem proximum, & quia ille finis pruainius est ordinabilis in finem vltimum, etiam si actu non ordinetur, ideo in fidelibus quorum actus per vim rationis in talē finem dirigūtur possunt aliqui actus esse boni, sed deficientes a perfecta bonitate, secundum quam actus est meritorius.

F ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sicut aliquid participat bonitatem; ita etiam Deo est acceptum; & ideo actus illi enuntiantur Deo accepti simpliciter qui meritorij sunt completam bonitatem habentes, sed tamen etiam actus alij secundum quid sunt boni ex genere, uel ex circunstantia, Deo placent, non tamen sicut remunerabiles æterno præmio.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ non obligamur ad hoc, ꝙ quilibet actus, actu dirigatur in finem i'lum in quem non potest nisi fides dirigere, quia pręcepta affirmatiua non obligant ad semper, quamuis semper obligent, & ideo non oportet, vt actus infidelium, qui in finem illum non est ordinatus, semper sit peccatum: sed solum pro tempore illo in quo tenetur actum suum in finem ultimum referre.

¶ Ad quintum dicendum, quòd infideles non semper ex infidelitatis errore finem sibi præstituunt sed aliquando ex vero, & recto iudicio rationis. & ideo non oportet, quòd in quolibet actu peccent: sed tunc solum, quando ex errore finem sibi præstituunt.

boni, pro licito, & alijs forte modis. Solaque illa intentio remunerabilis est ad vitam, quam fides dirigit: sed non sola illa bona est, vt aiunt. Nam si quis Iudeus, uel malus Christianus necessitatem proximi releuauerit, naturali pietate ductus, bonum fecit: & bona fuit uoluntas qua illud fecit.

G

Hic ponuntur quędam Augustini capitula, quę retractauit, non quasi praue dicto sed quo sensu dixerit insinuans

POst hęc inuestigari oportet, qualiter intelligendum sit, quod ait Augustin. in libro de uera religione. Vsque adeo, inquit, peccatum voluntarium malum est vt nullo modo sit peccatum si nō sit voluntarium: huius dicti Augustinus rationem aperiens in li. retract. dicit. Potest videri falsa hęc diffinitio: sed si diligenter discutiatur: inuenietur verissima esse peccatum quippe illud cogitandum est: quod tantummodo peccatum est: non quod etiam pœna est peccati. s. peccatum primū hominis, quod fuit peccatum & causa, sed non pœna, quamuis & illa quę non voluntaria peccata non immerito dicuntur, quia uel a nescientibus vel a coactis perpetrantur: non omnimodo possunt sine uoluntate committi: quoniam & ille qui peccat ignorans voluntate vtique facit: quod cum faciendum non sit, putat esse faciendū. Ille vero qui concupiscente aduersus spiritum carne: non ea quę vult facit: concupiscit quidē nolens, & in eo non facit quod vult, sed si vincitur, concupiscentię consentit uolens: & in eo non facit nisi quod uult, & illud quod in paruulis est originalę peccatum cum adhuc non vtantur voluntatis libero arbitrio: nō absurde vocatur voluntarium, quia ex primi hominis mala volontate contractum est. Non itaque falsum est quod diximus. vsque adeo peccatum voluntarium est &c. Ecce qualiter illud accipiēdum sit scilicet de primo peccato hominis, vel de omnibus generaliter peccatis mortiferis: quorum licet quędam dicantur non voluntaria, quę scilicet, per ignorantiam vel per infirmitatē fiunt eadem tamen ratione ea possunt voluntaria dici: quia sine voluntate non committuntur.

H

b Aliud capitulum.

ILlius etiam intelligentia perquirenda est qđ in lib. de duabus animabus edidit, inquiens Nusquam, nisi voluntate pctm est, qđ etiam in lib. Retra. plane determinat: dicens. Potest putari

I

QVAEST. II.

B

Deinde quęritur de comparatione peccati ad voluntatem.

†Li. 1. c. 15.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum omne peccatum sit voluntarium.
Secundo. Vtrum omne peccatum sit in uoluntate.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum peccatum sit uoluntarium.

K

AD primū sic proceditur. Videtur quod peccatū non sit uoluntarium. Malum enim, vt Diony. dicit est pręter voluntatem. obiectum enim voluntatis est bonum, sed omne peccatum est malum: ergo peccatum non est voluntarium.

1. 2. qō. 74. ar. 1. Et Ma. q. 2. ar. 3. Et supra d. 39. art. 1. Cap. 5.

¶ 2 Præt. Phylosophus dicit in tertio Ethic. quòd postquam aliquis est effectus malus per habitum, nō est in ipso malum, vel non malum esse. cum igitur homo sit malus per peccatū, & quod non est in homine, non potest dici voluntarium; videtur, ꝙ non omne peccatum sit voluntarium.

¶ 3 Præt. Quod est ignoratum non potest esse uoluntarium, quia uoluntas cognitionem præsupponit, sed quidam per ignorantiam peccant. ergo non omne peccatum est voluntarium.

¶ 4. Præt. Aliquid dicitur esse uolūtarium, propter hoc, quòd actus uoluntatis transit in hoc, ꝙ voluntarium dicitur, sed in peccato omissionis non est necessarium, quòd sit aliquis actus voluntatis, vt supra dictum est. ergo non omne peccatum est voluntarium.

¶ 5 Præt.

¶ 5 Prætę. Nihil quod est contra voluntatem est volūtarium: sed primus motus est contra voluntatem. quod patet, ex hoc quod dicitur Ro. 7. Quod enim nolo malū hoc ago: quod de primis motibus exponitur. Igitur cum primus motus sit peccatum: videtur quòd non omne peccatum sit voluntarium.

¶ 6 Præt. Quod est per necessitatem originis traductum non est voluntarium: sed aliquod peccatū† est huiusmodi. s. originale. ergo non oē peccatū est volūtarium.

†Cap. 10.

Sed contra. Nihil prohibetur, nisi qđ est in potestate eius cui fit prohibitio: sed peccatum omne prohibetur. ergo omne peccatum est in potestate peccantis: sed nihil est in potestate hominis, nisi quod est volūtarium: ergo omne peccatū est voluntarium.

¶ Prætę. Inuoluntarium, ut dicit Phylosophus in 3. Ethico. non meretur pœnā, sed ignoscentiam: sed omne peccatum meretur pœnam. ergo nullum peccatum est inuoluntarium.

Cap. 1.

Respondeo, dicendum, quòd peccatū secundum quòd habet rationem culpæ non potest esse nisi in eo quod in potestate alicuius consistit: quia ex illo defectu, qui in potestate eius consistit homo culpatur, & vituperatur. non autem ex eo, quòd in potestate eius non fuit: ut si cæcus nascatur: talis enim defectus magis ad misericordiam prouocat quàm ad vindictam: & quia potētia secundū quam nostrorum actuum domini sumus, est voluntas: inde est, q omne id quod in potestate nostra constitutum est, voluntarium dicitur. & ideo oportet omne peccatū voluntarium esse, secundum q peccatum & culpa idem sūt, quia si peccatum largius accipiatur: sic inuenitur in omnibus, quæ propter finem agunt, siue agant per uoluntatem: siue per necessitatem naturæ, cum eorū actus a fine debito obliquatur: ut in 2. Phys. dicitur.

Tex. 82.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd malum non est volitū per se: nullus enim ad malū intendens aliquid operatur, ut Dion. dicit: sed per accidens potest esse voluntarium, dum scilicet, aliquis æstimat bonum, quod malum est, vel cum appetit aliquod bonum secundum quid cui est adiuncta ratio mali simpliciter.

De diui. no. cap. 4.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut habitus uirtutis politicę non acquiritur subito: quia vna dies non facit ver. ut in 1. Ethi. dicitur. ita etiam nec subito habitus ille destruitur: ideo dicit Phylosuphus, q ex quo aliquis habitum vitiosum acquisiuit, non est in potestate eius ut statim habitum deponat: sed tamen est in eius potestate, ut statim non secūdum illum habitū operetur: quia habitus voluntarij non inclinant necessario ad actus: & sic etiam per exercitium operum poterit ex toto habitus ille malus consumi: & ita constat, q peccatum illius qui vitiosum habitum habet: voluntarij ratione non perdidit.

Cap. 7.
3. Ethi. c. 5.

¶ Ad tertium dicendum, q quando per ignorantiā peccatur, illud quod est peccatum, nō est omnino ignoratū sed est ignoratum secundū qđ, quia nescitur de illo actu, q malus sit. & secundum hoc q est malū, nō erat ratio volēdi. & ideo talis ignorantia voluntarium non tollit. Et præterea, ipsa ignorantia quodammodo voluntaria est. quia ignorat ea quæ scire tenetur, & potest. Si autem scire non posset tunc voluntarie quidē faceret actum, sed non voluntarie peccaret, & talis ignorātia inuincibilis est, quàm si vitare non posset, peccatum excusaret ut iam peccatum non esset.

¶ Ad quartum dicēdum, q secūdum eos qui dicunt, q in peccato omissionis non exigitur actus voluntatis: peccatum illud dicitur voluntarium: non propter actū voluntatis in omissione transeunte: sed inquantum omissio in potestate omittentis est, quia potest omittere, & non omittere.

¶ Ad quintum dicendum, q inter peccata actualia minimū de ratione peccati habet primus* motus: & ita etiam minimū habet de ratione voluntatis: hoc tantum scilicet quòd voluntas praueniendo eū impedire potest in particulari: quamuis nō posset omnes vniuersaliter impedire: ita quòd nullus surgat, & sic aliquo modo est in potestate voluntatis. Dicitur autē esse cōtra voluntatē, quia in contrarium eius est naturalis inclinatio volūtatis, de qua supra dictū est.

* D. 375. 445.

¶ Ad sextum dicendum, quòd peccatū originale per se loquēdo est peccatum naturæ, & non personæ nisi mediante natura, & ideo est voluntarium voluntate naturæ; non tamen volūtate ploœ cuius libet in qua inuenitur, sed Adæ tantum, qui naturam infecit.

falsa esse ista sententia qua diximus, nusquā, nisi in voluntate esse peccatum: cum Apostolus dicat: quod nolo, hoc facio. &c. Sed peccatum, qđ nusquā est nisi in voluntate: illud pręcipue intelligēdum est quod ista damnatio consecuta est, idest, primū hominis peccatum. In eodē quoque lib. de duabus animabus aliud tradidit consideratione dignum. Ait enim. Non nisi voluntate peccatur. Ipsamque voluntatem diffiniuit, dicens. Voluntas est animi motus cogente nullo ad aliquid, vel non admittendum, vel adipiscēdum. Huius dicti causam aperiens & intelligentiā pandens in lib. Retrac. ait. Hoc propterea dictum est: ut hac diffinitione volēs a nolente discerneretur, & sic ad illos referretur intentio qui in paradiso fecerunt originē mali, peccando nullo cogente, idest libera voluntate: quia & scientes cōtra pręceptū fecerūt, & ille tētator qui suasit ut hoc fieret: nō coegit. Nam qui nesciens peccauit, non incongruenter peccasse nolens dici potest. Quàmuis, & ipse quod nesciens fecit: volens tamen fecit. Ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntas facti ibi fuit, non voluntas peccati: quod tamen factū fuit peccatū, hoc enī factū est, quod fieri non debuit. B Quisquis autem sciens peccat, si potest cogenti ad peccatum siue peccato resistere, nec tamē facit: utique volens peccat, quia qui potest resistere non cogitur cedere. Quapropter peccatum sine voluntate esse non posse, verissimū est. Ex his liquet, qualiter superiora accipienda sint.

Quòd mala voluntas, est, voluntarium peccatum.

C SI autem omne peccatū mortale voluntarium est: cum voluntas mala peccatum sit mortale; constat ipsam esse voluntarium peccatum. Quid. n. ut ait Aug. tam in voluntate, quàm

ARTICVLVS II.

b Vtrum peccatum sit in voluntate.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd non omne peccatum sit in voluntate. Peccatū enim & virtus sunt in eodē subiecto, sed virtus est in ratione. ut in 1. Eth. dicitur, cum igitur voluntas sit alia potentia a ratione; videtur, quòd peccatum non sit in voluntate.

1. 2. qō. 74. ar. 2. Et Malo. qō. 2. ar. 2. Et supra d. 35. 4. & d. 39. 2.

D ¶ 2 Præt. Quod est susceptiuum dignioris potest esse susceptiuum indignioris; sed concupiscibilis est susceptiua virtutis, quia temperantia est in concupiscibili. ergo & concupiscibilis non impeditur propter suam imperfectionem, quin in ea peccatum esse possit.

Cap. 13.

¶ 3 Præt. In illa potentia est peccatum in cuius actu deformitas peccati consistit, sed hic non solum est in actu voluntatis, sed etiam in actibus aliarum potentiarum, ut supra dictum est ergo non in sola voluntate peccatum est.

¶ 4 Præt. Obiectum voluntatis est bonū simpliciter sed obiectum concupiscibilis est bonum secundū sensum, sed magis peccatur per conuersionem ad delectabilia sensus, quam per conuersionem ad bonum simpliciter. ergo peccatum magis est in concupiscibili, quam in voluntate.

¶ 5 Præt. Sapien. 11. Per quę quis peccat per hæc & torquet, E sed homo totus punitur. ergo non solum in voluntate peccatum eius consistit.

Sed contra est qđ in litera dicitur. Nusquam nisi in voluntate peccatum est.

¶ Præt. Sicut se habet falsa opinio ad intellectum, ita praua actio ad voluntatem, sed falsa opinio nōn est nisi in intellectu. ergo peccatum non est nisi volontate.

Respondeo dicendum, quod aliquid esse in voluntate, potest intelligi dupliciter. Vel ita, q sit in ea sicut in causa, & sic ex præmissa quęstione patet omne peccatum in voluntate esse, inquantum omne peccatum & voluntarium est. Vel ita, q sit in ea sicut in subiecto, & tunc distinguendū est, quia subiectum peccati potest accipi uel proximum, vel primum, proximum subiectum peccati est illa potentia, quę actum peccati elicit, & sic in diuersis potentijs contingit esse peccatum, Retrac. c. 9.
& non solum in volūtate. Primum autem subiectum peccati est, ex quo inest homini peccati susceptibilitas, & quia homo

non est susceptibilis culpę, nisi secundum quòd est dominus suorum actuum: & hoc sibi competit secundum quòd est voluntatem habens: ideo primum subiectum peccati voluntas est.

¶ Ad primum ergo dicendum quòd ratio accipitur ibi a Philosopho pro parte intellectiua, quæ voluntatem & rationem cōplectitur, quia cuilibet apprehēsioni suus appetitus respondet. quod patet ex hoc, quòd rationabile per participationem vocat irascibile & concupiscibile, quæ sunt potentiæ appetitiuæ. Est autem peccatum in ratione, sicut in dirigente, & in voluntate, sicut in eligente: & ideo cum peccatum in electione compleatur, potius voluntas quam ratio subiectū eius primū dici dēt.

¶ Ad secundum dicendum, quod virtus non est in concupiscibili, nisi secundum quòd aliqualiter participat rationem, inquantum est rationi obediens: & ideo non oportet, quod sit primum subiectum peccati: sed proximum potest esse.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut supra dictum est: actus aliarum potentiarū non habent rationē culpę, nisi secundum

ipsa voluntas sita est? Voluntas itaque mala recte dicitur voluntariū peccatum: qđ in voluntate consistit. Voluntas quippe, vt ait Augst. in eodem, est prima causa peccandi: aut nullum peccatum est prima causa peccandi: nec est cui recte imputetur peccatum, nisi peccanti. non est ergo cui recte imputetur, nisi voluntati. hoc autem de peccato actuali & mortali intelligendum est. Neq; his verbis aliud voluit. August. Ostendere, vt ipse ait in Retractationibus, nisi quia voluntas est qua peccatur, & qua recte viuitur.

DISTINTIO XLII. A

An voluntas & actio mala in eodē homine, & circa eandē rem, sint plura unum pecca[tu]ū, uel plura. H

CVM autem voluntas mala & operatio peccatum sint: quęri solet, vtru in eodem homine, & circa candē rem. hęc duo vnum sint peccatum, vel diuersa vt si quis furatur volunatem habuit malam, quæ pecca-

quòd subiacent imperio voluntatis. vnde patet, quòd peccati primum subiectum voluntas est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd delectabile secundum sensum, quamuis non sit obiectum voluntatis, inquantum huiusmodi: potest tamen esse obiectum eius, inquantum apprehenditur vt bonum simpliciter. & hoc modo est peccatum circa delectabile sensus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd etiam quamuis homo possit puniri secundum partes: non tamen est susceptiuus pœnæ · h pœna proprie sumatur, nisi inquantum est voluntatem habens, quia ex hoc aliquid pœnale est, quòd voluntati aduersatur: & ideo voluntas est primum subiectum pœnæ, sicut & culpæ.

EXPOSITIO TEXTVS.

SI enim fides intentionem dirigat &c. § Ista ratio soluta est in 8. art. primæ quęstionis, § Quod a quibusdam irrationabiliter astruitur &c. Si intelligatur, quòd quælibet actio mala sit & peccatum: opinio irrationabilis est. si autem intelligatur, quod quicquid agant, in peccatu semper permanet, dum sine fide sunt, opinio rationabilis est. § Nihil est bonum sine summo bono, &c. Infideles igitur sunt sine summo bono, quantum ad illam societatem, quæ est per participationem gratiæ: & ideo gratuitum bonum in eis non est: tamen sunt sine summo bono, quantum adhoc quòd eius bonitatem per bona naturalia participant. Falsa virtus est etiam in optimis moribus &c. Quia scilicet, non ducit ad ęternam fęlicitatem, ad quam virtus perfecta & vera, per actus meritorius ducetur potest. Sine charitate nullum mandatorum &c. § Verum est quantum ad intentionem præcipientis: sed non quantum ad substantiam præcepti · & hoc habitum est dist. 28 § Bonum enim multipliciter accipitur &c. § Bonu secundum Phylosophum diuiditur in vtile, delectabile, & honestum. ergo cum hę illę differentiæ non ponantur:

F videtur insufficienter distinguere. Sed dicendum, quòd Phylosophus assignat partes boni, quæ sunt ipsius secundum se. hic autem assignantur partes boni in ordine ad aliud. potest autem aliquid accipi esse bonum in ordine ad tria. Primo modo, vt in ordine ad finem: sic respectu cuiusque finis, dicitur vtile. respectu autem finis vltimi, qui est vita æterna: dicitur bonum remunerabile, quod est bonum honestum meritorium. Secūdo modo, vt in ordine ād aliquod bonum simile: ad quod ordinatur, vel sicut signum: & sic signum boni dicitur bonum, vt patet in sacramentis legalibus, vel sicut pręcedens eius similitudinem: & sic bonum apparēs dicitur bonum; & hoc præcipue est bonum delectabile. Tertio modo in ordine ad pręceptum, & sic dicitur bonum simpliciter qđ lege præcipitur: & hoc est etiam remunerabile & honestum. Et secūdario dicitur licitum bonum, quod nullo præcepto prohibetur Vnde modi Aris. quodammodo includuntur in illis. § Peccatū quippe illud cogitandum &c. § Illa solutio procedit, si accipiatur voluntarium simpliciter & perfecte: quod non in omni

tum, est, & actum malum, qui peccatū est. Hęc autē duo diuersa sunt, scilicet voluntas & actio. *Sed nunquid diuersa sunt peccata, an unum? Quidam dicunt vnum esse peccatum. alij vero diuersa esse peccata dicunt, quia cū constet hęc duo diuersa esse peccata aut diuersa duo pctā dnr,

G aut duo diuersa non peccata. Quibus alij respondent, hoc duo diuersa esse non peccata. Non enim peccata sunt, sed peccatum vnum, quia vna pręuaricatio vel inobedientia in vtroq; admittitur, siue quando vult, siue quando agit, & vnus est ibi contemptus: sed minor cum in voluntate solum peccatum continetur. maior vero cum voluntari etiam operatio additur: & ideo maius fit peccatum & non plura, cum voluntas operi mancipatur.

Alia contra eosdem oppositio.

SEd adhuc eisdem obijcitur: si vnum tantum peccatum illa duo peccata sunt: cum quis voluntate mali prius concepta: deinde opus patrauerit. non pro aliquo reus est, nisi pro

peccato inuenitur. Sed si accipiatur voluntarium quocunque modo, sic inuenitur in quolibet peccato, vt ipse in processu ‡ solutionis ostendit. § Quod tamen in voluntate &c. § Voluntas dicitur esse in voluntate, dum actus voluntatis proximus, in potestate ipsius potentiæ existit. Vtrumque enim dicitur voluntas, scilicet potentia & actus.

DISTINCTIO XLII

DIVISIO PRIMAE PARTIS TEXTVS.

POstquam determinauit de peccato in generali: hic determinat de peccatu in comparatione ad partes eius. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat diuersas peccatorum partes & modos. In secunda specialiter determinat de quodam peccato, quod omnia alia transcendit.

K 43. dist. § Est præterea quoddam genus peccati. &c. § Prima in duas. In prima inquirit ea quæ possunt ad constitutionem vnius peccati conuenire, quasi integrantia peccatum & constituentia. In secunda prosequitur diuersas peccatorum diuisiones. ibi § Modi autem peccatorum &c. Prima diuiditur in duas. In prima inquirit, an actio exterior & voluntas conueniant ad constitutionem vnius peccati. In secunda inquirit, vtrum adhuc sit aliquid aliud in peccato præter actum interiorem & exteriorem, ibi. § Pręterea solet quęri cū aliquo, &c. § Circa primum duo facit. Primo mouet quæstionem. Secundo determinat eam, secundum diuersorum opiniones. ibi. § Quidā dicunt vnum esse peccatum, &c § Et hæc diuiditur in tres, secundum tres obiectiones, quibus vna opinio contra aliā inuenitur. Secunda incipit, ibi § Sed adhuc eisdem obijcitur, &c. § Tertia, ibi. § Item & adhuc quæritur, &c. § § Præterea solet quæri, &c. § Hic inquirit vtrum præter actum interiorem & exteriorem, sit aliquid aliud in peccato quod remaneat, actu transeunte. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit,

ꝙ transeunte actu interiori,& exteriori,remanet reatus. Secū do,ostendit,quot modis reatus dicitur.ibi. § Reatus in scriptura multipliciter accipitur,&c. Tertio secundum reatus diuersitatem assignat diuersa genera peccatorum. ibi. § Duo enim sunt peccatorum genera,&c.

QVAEST. I.

A

Hic quinq; quæruntur.

Primo. Si voluntas & actus exterior sūt vnum peccatum.

Secundo. Si transeunte actu,remanet reatus.

quo ante opus reus erat:cum adhuc in sola voluntate peccatū cōsistebat : nullus enim reus ęternę mortis nisi pro peccato : sed peccatum aliud non est admissum actione , quàm prius admissum voluntate erat. Non igitur pro aliquo alio iste sit damnabilis actu peccando quàm ante fuerat, cum sola voluntate delinquebat. Ad hęc etiam illi respondentes dicunt, quòd propter peccatum quidem tantum illum furem rerum constitui : quàmuis eius voluntas & actio vnum sint peccatum,pro alio tamen reus factus est actu peccando , quàm prius erat sola uolūtate delinquē-

B do,quia pro actu,qui est aliud,q̃ voluntas licet nonaliud peccatū.

Tertio. De diuisione peccatorum per veniale & mortale, quę penes reatum sumitur,

Quarto. De differentia venialis & mortalis:& præcipue quantum ad genus operis.

Quinto. Vtrum peccatum mortale pœnam æternam mereatur:& in hoc a veniali differat.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum voluntas peccati & actus sint duo peccata.

3.d.40. ar.1 ad.1. Et Ma la.q.2.ar.2. ad 8.& 11. AD Primum sic proceditur Videtur , quòd voluntas & actus sint duo peccata , quia Aug.dicit , ꝙ ex hoc est aliquid peccatum,quia diuinis legibus contrariatur: sed duo præcepta sunt diuersa,quibus prohibetur voluntas interior ꝙ actus exterior , vt patet Exod.20. Non furaberis.Item & non concupisces rem proximi tui, ergo actus exterior & interior, & voluntas praua,sunt diuersa peccata.

¶ 2 Præt.Non potest aliquis magis malus effici & magis peccator,nisi per hoc, quod peccatum peccato accumulatur: sed magis peccat.qui voluntate & actu peccat, quàm qui voluntate uel actu tantum , vt patet. Matth. 5. Vbi grauior pœna redditur opprobria dicenti, quàm solum contra fratrem irato.ergo opportet,ꝙ actus additus exterior, sit aliud peccatū.

¶ 3 Præt.Diuersorum habituum sunt diuersi actus:sed nō est idem habitus perficiēs id quod est rationale per essentiam,& rationale per participationem. cum igitur peccatum voluntatis sit in actu eius,quod est rationale per essentiam,quia volūtas in ratione est:vt Damas. & Phylosophus dicun.actus autē exterior in eo quod est rationale per participationem quo mediante ab intellectu motus exterior egreditur : videtur quòd non sit vnum peccatum voluntatis & actus exterioris.

Dam.l. 3.c. 18. Phylosophus 3.de anima tex. 52.

¶ 4 Præt.Multiplicato superiori multiplicatur inferius.vnus. enim homo non est plura animalia : sed actus est superior ad peccatum:quia peccatum nihil est aliud quàm quidam actus inordinatus:cum igitur actus uoluntatis,& actus exterior sint diuersi actus,quia a diuersis procedunt potentijs;videtur ꝙ nō sunt vnum peccatum voluntas interior, & actus exterior.

¶ 5 Præt.Vnum accidens non potest in diuersis subiectis esse: sed actus interior est sicut in subiecto in voluntate : cuius est actus . actus autem exterior in potentia mouente organum. ergo non potest esse vnum peccatum:cum peccatum sit quoddam accidens.

Sed contra. pluribus peccatis debentur diuersæ pœnę: sed non iungitur alia pœna in satisfactione pro voluntate interiori & actu exteriori , sed vna tantum est . ergo vnum peccatum.

2.Top.c.2. ¶ Præt.Vbi vnum propter alterum,ibi tantum vnum,vt Phylosophus dicit:sed actus exterior nō est peccatum,nisi propter voluntatem.ergo voluntas & actus exterior non sunt duo peccata,sed vnum,

Solutio dicendum quòd cum vnum & ens conuertantur: oportet vt secundū idem a quo res hēt esse, iudicium de eius vnitate & multiplicatione accipiatur,sicut patet naturalibus, vbi res habet esse per formam:habet etiā vnitatē per formā. vnde oportet , quod diuersarum rerū sint diuersæ formę:quis

*D.731. fortassis principium multiplicationis formæ sit materiæ diuisio , vt in his , quæ numero tantum differunt: nihilominus tamen,non posset esse pluralitas hominum nisi essent plures

A formę humanæ, & sic de alijs:sicut autem superius ostensum est, actus non ponitur in genere moris, nisi propter voluntatem scilicet secundum quod est a voluntate elicitus, vel imperatus : & ideo secundum vnitatem voluntatis est sumendum iudicium de vnitate eius, quod in genere moris dicitur : vnde contingit aliquid qđ est vnum in genere naturæ consideratū, vt vnum motum continuum esse plures secundum quòd ad genus moris retorquetur,si volūtas in actu varietur , vt quando bona intentione quis incipit & mala terminat, vt supra ostensū est:& econtrario contingit esse actus plures,secundum quòd ad genus naturæ referuntur , qui tamen sunt vnum secondum quòd in genere moris considerantur, vt patet in eo qui furatur : quia omnes actus eius, qui ad finē furti ordinantur, peccatum sunt : cum mala intentione fiant qui possunt valde multi esse: & tamen omnes computantur vt vnum peccatum , quia non habent rationem peccati , nisi secundum quòd per vnam voluntatem in vnum peruersum finem ordinatur.sic ergo distinguere oportet in proposito, quia cum quæritur vtrum voluntas & actus exterior sint diuersa peccata aut intelligitur de voluntate coniuncta actui exteriori,aut de voluntate præcedente.Si de coniuncta , sic oportet quòd peccatum vnum sit voluntas interior & actus exte-

C rior,quia voluntatis non multiplicatur actus.Si autem de voluntate separata , sic est aliud peccatum , quia actus voluntatis multiplicatur. Quando enim actum explet exteriorem, etiam actum voluntatis iterat : & ideo oportet,quòd sint duo peccata : non propter diuersitatem duorum actuum interiorum uoluntatis.

¶ Ad primum ergo dicendum,quòd in hoc præcepto, non cōcupisces rem proximi tui , non prohibetur illa voluntas furandi , quæ est coniuncta actui, sed quæ est ab actu separata, quæ etiam sine actu quandam turpem iocunditatē habet:quę autem coniuncta est actui prohibetur illo præcepto , quo furtum prohibetur. nihil enim cadit sub præcepto , vel prohibitione,nisi secundum quòd est in voluntate.

¶ Ad secundum dicendum , quòd intensio , & remissio in his quæ secundum magis & minus dicuntur:non est per additionem sicut in his,quæ secundum quantitatem augmentantur,

D in quibus quantitas quantitati additur , vt maior quantitas fiat.non enim calor calori additur,vt magis calidum fiat , nec curuitas curuitati,vt fiat magis curuum,vt in 4.Physi.dicitur, Tex.84.
sed causatur intensio ex hoc,quòd illud quod intenditur magis perfectum inuenitur & supposito impermixtius. vnde non oportet ad hoc, quòd aliquis magis peccet , quòd peccatum addatur , quia sic quælibet circunstantia aggrauans , peccatum esset:sed oportet , vt deformitas peccati perfectior sit. & hoc contingit quando aliquis per actum exteriorem peccat, quia maior est deformitas , quæ in actu interiori & exteriori est,quàm illa,quæ tantum in voluntate est,nisi forte sit voluntas completa,quæ pro actu reputatur.

¶ Ad tertium dicendū,quòd a diuersis habitibus diuersi actus eliciuntur:non tamen oportet, quòd semper illi actus diuersi, sint diuersa peccata,vel etiam diuersa merita,sed possunt esse vnum , vt patet, præcipue quando vnum peccatum imperat

E actum alterius peccati , vt cum quis furatur propter gulā. est enim tunc vnum peccatum diuersas habens deformitates, quamuis sint ibi plures actus.

¶ Ad quartum dicendum , quòd actus simpliciter acceptus, non est genus peccati, nisi secundum quòd sub uoluntate cadit,& ideo ubi non multiplicatur actus uoluntatis,non multiplicatur peccatum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd peccatum sicut in primo subiecto est in uoluntate,sicut supra dictum est: & ideo non est inconueniens , vt peccatum in diuersis actibus consistat , quia inquantum sunt actus habent subiecta diuersa:potentias.scilicet actuum. inquantum vero ad genus moris pertinent , habent vnum subiectum voluntatem.

ARTICVLVS II.

b Vtrum reatus peccati maneat post peccatum.

Alia aduersus eosdem oppositio.

ITem adhuc quęstioni instant dicentes: ideo hęc duo diuersa esse peccata, quia diuersorum legis mandatorum pręuaricationes sunt. Alio enim mandato legis prohibetur actio furti, scilicet non furaberis. Alio voluntas furandi, scilicet non concupi- G sces rem proximi tui. Cum hæc duo diuersa mandata sint: quibus illa duo prohibentur: patet illa duo diuersa esse esse pręuaricationes. diuersa igitur peccata. Ad quod etiam illi dicunt diuersa quidem esse mandata, quibus illa duo distinctim prohibentur: vt Aug. docet super Exodum. Verumtamen illis non

1.2. qõ. 87. arti 6. Et 3. q.86. art.4. AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd post actum peccati, reatus non remaneat. Cessante.n.causa, cessat effectus, sed aliquis nõ est reus pœnæ, nisi propter actum. ergo post actum non remanet reatus. Si dicatur, ꝙ aliquis est reus pœnæ, nõ solum quia hoc facit, sed indifferenter quia hoc facit, vel quia hoc fecit.

¶ 1 Contra, manẽte causa, manet effectus: sed ex quo aliquis actum peccati fecit, non potest illud non fecisse: quia vt quod præteritum est non fuerit, etiam nec Deus facere potest, vt in primo libro dictum est dist. 42. ergo nunquam aliquis a reatu culpæ absolui posset. Si dicatur, ꝙ reatus manet post actum propter effectum quem actus in subiecto relinquit, qui remoueri potest.

¶ 3 Contra. effectus relictus ex actu est dispositio habitus: sed propter neutrum illorum homo reus pœnæ tenetur, quia homo a reatu pœnæ absoluitur adhuc dispositione ad peccatum per consuetudinem inducta in eo manente: & similiter quandoque dispositio & habitus tollitur: & tamen reatus remanet, vt quando aliquis per auaritiam peccãs, habitum auaritię acquirit, qui postmodum habitus corrumpitur in eodẽ per prodigalitatis actus: ex quibus habitus cõtrarius generatur etiam H sine hoc, ꝙ gratia interueniat quæ reatum soluit. ergo non potest dici, ꝙ propter effectum relictum ex actu reatus post actũ remaneat. Si dicatur, ꝙ non manet reatus post actus propter effectum prædictum: sed propter maculam.

¶ 4 Contra macula illa si non sit dispositio, vel habitus, nihil aliud potest esse quàm gratiæ priuatio: sed priuatio gratiæ cõmunis est omnibus peccatis mortalibus. ergo ex omnibus mortalibus manet vna macula: & ita vnus reatus, quod falsum est.

¶ 5 Præt. Infusa gratia, cessa gratię priuatio: sed adhuc tamẽ aliquis reatus manet quo homo ad pœnam saltem temporalem obligatur. ergo non videtur, ꝙ post priuationem gratiæ reatus post actum remaneat.

Sed contra. Nullus punitur iuste, nisi ad pœnã obligatus: I sed peccatores iuste puniuntur postquam actu non peccant. ergo sunt obligati ad pœnam. ergo est in eis reatus, qui nihil aliud est quàm obligatio ad pœnam.

¶ Præt. Sicut se habet actus virtutis ad præmium: ita se habet peccati actus ad pœnam: sed transeunte actu virtutis, adhuc manet meritum præmij. ergo transeunte actu peccati, adhuc manet reatus pœnæ.

Respondeo Dicendum, ꝙ reatus dicitur secundum, quòd aliquis est reus pœnæ: & ideo proprie reatus nihil est aliud quã obligatio ad pœnam, & quia hæc obligatio quodammodo est media inter culpam & pęnam ex eo, ꝙ propter culpam aliquis ad pœnã obligatur: & ideo nomẽ medij transumitur ad extrema, vt interdum ipsa culpa, vel etiã pœna reatus dicatur, vt in litera dicitur. Cum autem pœna sit medicina quædã, vt Phy-

Cap.3. losophus in 5. Ethic. dicit. & medicina non detur nisi contra de- K fectum ad quem: oportet, ꝙ ad pœnam aliquis pro aliquo defectu obligetur. nõ ꝙ ille defectus semper sanetur per pęna in eo, in quo est. vt patet in damnatis, & in fure, qui suspenditur: sed pœna recompensat defectum in statu vniuersi, uel etiã rei publicæ propter ordinem iustitiæ, qui in pœna apparet. nõ autem defectus quilibet ad pœnam obligat, Sunt enim defectus quidam inuoluntarij magis misericordiam, quam iram prouocantes: sed illi solum defectus, qui ex actibus uoluntatis, relinquuntur pœnam merentur in eo, qui voluntarie in defectum inducitur: vnde cum transeunte actu remaneat defectus. oportet quòd etiam reatus remaneat post actum.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ causa proxima, reatus est ipse defectus per actum peccati inductus. actus vero est sicut causa remota: vnde non oportet, quòd transeunte actu, reatus transeat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nõ solum quia uerum est dicere aliquem actum peccati quandoque egisse ad pœna obli- F gatur, quia sic quandocunque verum esset dicere eũ hoc fecisse esset pęnę obnoxius: sed quia defectus manet in ipso adhuc propter actum quem prius fecit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd reatus non fundatur per se loquendo super dispositionem, uel habitum: sed per accidens, secundum quòd talis dispositio vel habitus defectui coniungitur.

¶ Ad quartum dicendum, quod priuatio gratiæ non habet rationem maculæ, nisi secundum quod ex actu precedenti inducitur: & ideo secundũ diuersitatẽ actuũ: sunt etiam diuersæ maculæ: quàmuis.n. quolibet actu peccati mortalis, quælibet virtus priuetur; non tamen eodem modo: sed actu luxurię castitas per se priuatur: & aliæ virtutes ex consequenti, secundum quòd sunt castitati annexæ: per furtum autem actus iustitiæ per se & aliarum virtutum ex consequenti. & sic de alijs; ideo non oportet, quòd omnium peccatorum sit vna macula, vel vnus reatus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd in peccãte sunt duo defectus: vnus qui est in ipso actu peccati, secundum quòd aliquis limites legis diuinæ, & rationis rectæ transgreditur. Alius est ipso peccante priuatio uirtutis ex priori defectu actus inducta. quamuis autem eum aliquis gratiam recuperat secundus defectus tollatur: non tamen ex toto primus sublatus est, quia oportet, vt quantum voluntati suæ obediuit præter legem H Dei, tantum etiam in contrarium recompenset, vt sic iustitiæ seruetur æqualitas, & ideo post gratiam recuperatam iniungitur satisfactio, & adhuc homo reus temporalis pœnæ.

ARTICVLVS III.

c Vtrum peccatum conuenienter diuidatur in mortale & ueniale.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd peccatum incõuenienter per mortale & veniale diuidatur. Ea.n. quæ in infinitũ differunt, in vno genere non conueniunt, sicut creator & creatura, & ens & non ens, sed veniale & mortale sũt huiusmodi, cum uni debeatur pœna temporalis, alteri æterna, vt I patet in litera. ergo peccatum per hęc duo diuidi non debet. 1.2. qõ. 88. ar.1. Et supra d.21.q. 2.arti.3. Et coot.3. cap. 143.

¶ 2 Pręt. Determinatio diminuẽs de ratione eius, cui additur infert oppositũ eius, bene enim sequitur est homo mortuus. ergo nõ est homo, sed veniale est determinatio & diminuẽs de ratione peccati, ex hoc enim, quòd peccatum est, est dignum pœna, & non venia. ergo veniale peccatum non debet condiuidere peccatum contra mortale, sicut nec animal mortuum condiuidit animal contra viuum.

¶ 3 Præt. Diuisio omnis debet fieri per opposita, sed veniale & mortale non sunt opposita, cum se simul compatiantur. ergo inconuenienter peccatum per mortale, & ueniale diuiditur.

¶ 4 Præt. culpa opponitur gratię, sed veniale non opponitur gratiæ, quia stat simul cum ea. ergo veniale non est peccatũ, & sic non debet diuidere genus peccati contra mortale.

¶ 5 Præt. In omni peccato est auersio ab incommutabili bono K tanquam formale, sed veniale non habet auersionem a bono incommutabili, quia peccans uenialiter non auertitur a fine ultimo, sed vtæ inordinatę inhęret. ergo veniale peccatum non proprie est peccatum, & sic idem quod prius.

Sed contra. Ioan. 1. diximus, quòd peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, &c. Constat autem, quod non loquitur de mortali peccato, quia sine illo sunt Sancti. ergo oportet ponere peccatum veniale.

¶ Præt. dispositio & habitus ad eãdem speciem qualitatis pertinent. vnde inuenitur sciẽtia, dispositio, & habitus. ergo oportet a simili, quòd in peccato inueniatur aliquid quod se habet per modum dispositionis, & aliquid quod habet perfectam rationem peccati. dispositio autem ad peccatum oportet supponere veniale.

Respondeo, dicendum, quòd est duplex modus diuidendi commune in ea, quæ sub ipso sunt, sicut est duplex communitatis modus. Est enim quædam diuisio vniuoci in species per differentias quibus æqualiter natura generis in speciebus participatur

ticipatur, sicut animal diuiditur in hominem. & equum, & huiusmodi: alia vero diuisio est eius quod est commune per analogiam, quod quidem secundum perfectam rationem prædicatur de vno diuidentium, & de altero imperfecte, & secundum quid sicut * ens diuiditur in substantiam & accidens, & in ens actu, & in ens potentia: & hæc diuisio est quasi media inter æquiuocum, & vniuocum, & talis diuisio est peccati in mortale & veniale, quia ratio peccati perfecte in mortali inuenitur: in veniali vero non nisi imperfecte, & secundum quid vnde minimũ quod potest esse de ratione peccati in aliquo actu est in veniali, sicut minimum quod potest esse de natura entis est in ente in potentia, & in ente per accidens, & hoc ipsa nomina ostendunt, quia venia non debetur peccato, nisi secundum quòd aliquam perfectionem peccati habet: mors autem debetur peccato inquantum peccatum est: & ideo mortale peccatum perfectum quid in genere peccati dicit: veniale autem imperfectum.

*D. 349.

obseruatis, vna preuaricatio tantum incurritur: vnumque peccatum contrahitur: licet duo diuersa illis prohibeantur. Sicut econuerso duo sunt mandata charitatis, quibus duo precipiuntur diligi: vna tamen in eis nobis cõmendatur charitas.

¶ Ad Primum ergo dicendum, quòd mortale & veniale non conueniunt in peccato, sicut in genere vniuoce de eis prædicato, sed sicut in eo quod eis per analogiam commune est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd veniale debetur alicui dupliciter. vel sicut ei quod indulgetur, vel sicut ei quod est indulgentiæ ratio: sicut ei quod indulgetur, non debetur alicui, nisi peccato, quia nihil indulgetur, nisi quod pœnam meretur: sicut ei quod est indulgentiæ ratio nunquam venia peccato debetur: sed vel infirmitati, vel alicui quòd facit imperfectionem in genere peccati. peccatum autem veniale non dicitur veniale, sicut remissionis ratio. sed sicut id quod facile remittitur propter imperfectionem peccati. vnde per hoc, quòd dicitur veniale. non tollitur tota ratio peccati; sicut per hoc quòd dicitur mortuum tollitur tota ratio hominis. vnde non sequitur, quòd veniale peccatum non sit peccatum: sed imperfectum quid in genere peccati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd oppositio venialis, & mortalis est secundum perfectum & imperfectum. vnde nõ omnino excludunt se: sed vnum est dispositio ad aliud. Vel dicendum, quòd opposita in esse eidem non secundum idem, non est inconueniens: & ideo cum peccatum veniale, & mortale non sint in homine secundum eundem actum, sed secundum diuersos, qui etiam simul non sunt, non oportet, quod tollatur oppositio venialis, & mortalis.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd peccatum quod completam rationem culpę habet, directe gratiæ opponitur: peccatum vero veniale quod imperfectam rationem culpæ habet: non opponitur gratiæ nisi indirecte, vt. s. est dispositio quædam mortale. quę autem sic sunt opposita, non est inconueniens esse sicut siccitas, quæ dispositio est ad calorem est simul cum frigore. vnde non est inconueniens, quòd veniale sit culpa, & simul cum gratia.

¶ Ad quintum dicendum, quòd auerti a fine in cõmutabili est dupliciter, vel in habitu, uel in actu tantum: secundum habitũ auertitur, qui sibi alium finem contrarium ponit: & hoc est in peccato mortali. vnde qui peccat mortaliter est sicut recedens a via: in actu uero tantum aliquis auertitur, quando aliquis actum aliquem facit quo in Deum non tendit ex eo, quod inordinate ei quod est ad finem inhæret: non tamen ita, ut illud ꝙ est ad finem quasi finẽ constituat: & hoc est in peccato ueniali. vnde peccans uenialiter similatur ei, qui nimis moratur in via: & hoc non est auerti, nisi secundum quid, sicut etiam qđ retardat motum corporis grauis non aufert grauitatem suã & inclinationem in finem. auferret autem si contrarium sibi motum daret. vt quando ex graui leue generatur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum veniale distinguatur a mortali.

1.2. qõ. 88. ar.2. Et Malo. q.2. ar.8.

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ ueniale peccatum a mortali non distinguatur. Quicquid enim tollit virtutem est mortale peccatum: sed omne peccatũ tollit virtutem quia oẽ peccatũ recessus ab ęqualitate est. virtus aũt ęqualitas quædam est. ergo peccatum veniale a mortali non distinguitur.

¶ 2 Præt. Ea quæ per se distinguuntur, non transmutãtur inuicem, sed veniale mortale inuicem transmutantur, quia nihil adeo est veniale, quđ non fiat mortale dũ placet. similiter omnis culpa mortalis ꝑ confessionem fit venialis, vt Ambros. dicit. ergo veniale, & mortale non distinguuntur, nisi per accidens. Si dicatur, ꝙ peccatum mortale distinguitur a veniali, quia mortale est contra præceptum, veniale præter præceptum.

Apolog. Dauid circa fi.

b Si peccatum ab aliquo admissum in eo sit quousque peniteas.

PRęterea quęri solet: cum ab aliquo peccato voluntate perpetrato: voluntas id agendi, & actio transierit: nondum tamen vera pœnitentia habita: vtrũ

¶ 3 Contra in hoc differunt præcepta disciplinæ à pręceptis legis naturalis, quòd præcepta legis disciplinæ prohibent ea quæ non sunt mala, nisi quia prohibita: præcepta vero legis naturalis, prohibent, ea, quę sunt prohibita, quia mala, ergo in his, quę lege naturali prohibẽtur, distinctio mali non sumitur, ex prohibitione legis, sed potius ex ipsa natura actus.

¶ 4 Præt. Pręter affirmationẽ nihil est, nisi negatio, & pręter negationem, nihil est, nisi affirmatio, cum inter affirmationem & negationem, nihil sit medium: sed qui non facit quòd pręcepto affirmatiuo præcipitur contra præceptũ committit: similiter qui facit quòd præcepto negatiuo prohibetur, contra præceptum facit, ergo quicunque peccat præter præceptum, peccat contra præceptum: & ita distinctio, nulla est. Si dicatur, quòd differunt mortale & veniale, ex hoc, quòd veniale est exitus a medio virtutis, tamẽ prope medium, mortale autem exitus longinquus a medio sicut dicit Phylosophus in 2. Ethic. quòd qui parum secedit a medio, non vituperatur. Cap. 9.

¶ 5 Contra. quia sicut ibidem dicitur, non est determinatum apud nos, quando multum, & quando parum a medio recedatur. Si ergo non differat veniale a mortali, nisi secundum paruum & magnum recessum, non posset apud nos determinari quod esset peccatum mortale, quod ueniale, quod esset valde periculosum.

Sed contra. Diuersitas pœnarum respondet diuersitati culpæ: sed pœna temporalis differt ab æterna. ergo & peccatum veniale differt a mortali. cum vni debeatur pœna temporalis, alteri æterna.

¶ Præt. In quolibet genere perfectum & imperfectum habẽt determinatam distinctionem: sed veniale & mortale, differunt vt perfectum & imperfectũ in genere peccati, vt ex prędictis patet: ergo oportet, quòd habeant determinatam distinctionẽ adinuicem.

Respondeo dicendum, quòd ut ex dictis patet, veniale peccatum dicitur, cuius reatus facile soluitur: & ideo veniale tripliciter dicitur. Vno modo dicitur veniale ex causa quod quidem facile remissibile est, quia causa peccati quandam rationem venię habet, sicut ea, quæ per ignorantiam & infirmitatem peccantur. Secundo dicitur veniale ab euentu. quia scilicet per aliquid peccato superueniens, efficitur pœna eius cito solubilis, sicut confessio adueniens peccato mortali, facit pœnam eius proportionatam viribus pœnitentis uirtute clauium. Tertio, dicitur veniale quando ipse actus per se facile remissibilis est, eo quòd non perfecte pertingit ad plenam rationem peccati, & illud proprie dicitur veniale, de quo nunc agitur, quod a mortali * distinguitur. Primo. n. & secundo modo dictum veniale, non distinguitur a mortali. quia mortale, potest per ignorantiam fieri, & illud quod est mortale fit veniale per confessionẽ. Imperfectio aũt peccati potest esse dupliciter. vel ex genere actus, vel ex parte peccantis, genus autẽ ipsius actus, sumitur ex materia, & obiecto. vnde sicut dicitur bonũ ex genere propter debitam materiam, ita malũ ex genere propter indebitam, & est veniale ex genere propter materiam, in qua peccatur. In illa autem materia peccatum perfecte inuenitur, in qua si peccatur, virtus charitatis ad Deum, & ad proximum dissoluitur, per quam vita est animę, & ideo qñ aliquis peccat in his, sine quibus recte seruatis, no remanet subiectio hominis ad Deum, & fœdus humanæ societatis, tũc est peccatũ mortale ex genere, & talia peccata Phylosophus malitias appellat, vnde vult, ꝙ omnis uitiosus sit malus, sicut patet, quòd non potest homo debite Deo esse subiectus, si Deo D.1008.

non credat, si ei non obediat, & huiusmodi. Similiter etiam societas humanæ vitæ seruari, non posset nisi vnicuique seruaretur quod suum est: & ideo furtú, & aliæ species iniustitiæ sunt peccata mortalia ex genere: & similiter est in omnibus alijs. Ea vero, sine quibus societas humana seruari pót; nó faciunt peccatum esse mortale ex genere; quamuis etiam defus mis actus sit sicut superfluus ludus, & aliquid huiusmodi. & talia dicuntur venialia ex genere; sed sicut quod est bonum ex genere, potest fieri male: & non econuerso: ita quod est veniale ex generaliter tali modo potest fieri, quod erit mortale, vt si credatur esse mortale, quod veniale est. & si tantum quis in re temporali delectatur, vt finem sibi in ea constituat. quia sic non seruatur debita reuerentia ad Deum qui est ultimus finis: & citra quē omnia sunt diligenda. ex parte vero peccantis est imperfectio peccati propter imperfectionem potentiæ elicientis actú, sicut primi motus sensualitatis. qui deliberationem præcedút peccata venialia sunt: quamuis in materia sint mortalis peccati, sed hæc sunt venialia per accidens: & ideo adueniente consensu rationis deliberatę, efficiuntur mortalia

illud pctm vsquequo peniteat sit in eo: qđ nó esse vr, quia volútas illa, quę prius fuit nó est nec actio, quia nó illud vult vel agit quod ante voluit, & egit. Sed non est ignorandú peccatú duobus modis in aliquo dici esse & transire, scilicet actu & reatu. Actu est in aliquo dú ipsú quod peccatú est, vt actio, vel volútas in peccáte est. Reatu uero cú pro eo, siue tráfierit: siue assit: mens hoīs polluta est, & corrupta: totusq; homo supplicijs obligatur ppetuis nec vnquam est in aliquo peccatum actu præter originale quin sit etiam reatu. Sed est reatu intelligēdum postquam transit actu.

¶ Ad primum ergo dicendum, quód veniale non corrumpit virtutem quantum ad habitum: hoc enim mortalis est proprium: sed exit ab ęqualitare quá ratio ponit in actu virtutis.

¶ Ad secundum patet solutio per ea, quæ dicta sunt, quia procedit de veniali ex euentu & iterum quód veniale fiat mortale non est inconueniens, sicut etiam quod est bonum ex genere, potest malefieri.

¶ Ad tertium dicendum, quód præcepta legis intendunt hominē ordinare ad dilectionem proximi, & Dei, quia finis præcepti est charitas. 1. Timot. 1. Et ideo illa sola mortalia sunt ex genere, de quibus dictú est. hęc enim directe fiunt contra præcepta legis non solum legis scriptę; sed etiam naturalis: quāuis autem aliquid non sit malum. quia est prohibitum lege exteriori, tamen ideo est malum, quia prohibetur lege interiori: lex enim interior est ipsum lumen rationis quo agenda discernimus, & quicquid in humanis actibus huic lumini est consonum, totum est rectum. quod autem contra hic lumen est homini est innaturale, & malum, & pro tanto malum dicitur, quia prohibetur interiori lege.

¶ Ad quartum dicendum, quod affirmatio opposita præcepto negatiuo est, & pręter præceptum: & cótra præceptum. similiter & negatio opposita affirmatiuo: sed quędá negationes, & affirmationes sunt nó oppositæ directe ipsis præceptis affirmatiuis, & negatiuis; sed indirecte, quia disponunt ad ea, quę directe opponuntur: & ideo huiusmodi sunt præter præceptu hęc enim etiam hoc modo nó discordant a lumine rationis, ut ab vltimo fine abducentia: sed vt quędam impedimenta finis.

¶ Ad quintum dicendum, quód hoc modo esse proximú medium, vel remotum, vt dictum est, facit peccatum mortale, & veniale, & non sicut obiectio tangit, vt sit differētia secundú hoc, quod est abduci a fine virtutis, & non abduci, & non solú secundum intensionem & remissionem circumstantiarum, vt obiectio procedit.

ARTICVLVS V.

Vtrum peccatum mortale, & veniale differant per pęnam ęternam, & temporalem.

1.2.qō. 72. art.5. Et qō. 87. art. 5. Et 3.q.86. art. 4. Et Malc. qō.7. art.1. co. Et opusc. 3 c.185. Et Ro.2 lect.2

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quód peccatum mortale & veniale non differant per æternam pęnam, & temporalem. Quęcunque finita, possunt habere aliquam proportionem adinuicem. sed conuersio, quę est in peccato veniali finita est: & similiter quæ est in peccato mortali. ergó proportionabiles sunt; sed secundum mensurá delectationis, quę ex parte conuersionis se tenet, est quantitas pœnę Apoc. 18. Quantum glorificauit se in delitijs, &c. ergo & pœna venialis debet proportionari pœnę mortalis: & ita non differunt secundum ęternum, & temporale.

¶ 2 Præt. Secundum quantitatem culpæ, est quantitas pœnæ: sed ille qui peccat mortaliter, non peccat nullo tempore: quamuis in infinitum bonum peccet. ergo etiam non debet puniri ęterna pœna, sed damno infiniti boni tempus. Si dicatur, quod punitur æternaliter, quia peccauit in suo ęterno.

¶ 3 Contra, quia multi sunt qui nó toto tempore vitę suę in peccati actu perdurant; sed cum peccant, cogitant se quandoque a peccati actu recessuros. ergo talis secundum hoc in suo æterno non peccauit: & ita non debet puniri æterna.

¶ 4 Pręt. Nullus iudex, nisi sit crudelis, infligit pœnam quasi delectatus in pœna: sed propter emendationé. Si igitur Deus est pijssimus iudex, non infligit pęnam pro peccato mortali, nisi propter emendationé eorú, quæ punit & ita videtur, quod nó internú puniat.

5 Sed contra, Videtur, quód etiam veniali debeatur pœna æterna, quia contingit, quód aliquis tom tempore vitæ suę in peccato veniali perduret. Si igitur aliquis punitur ęternaliter, vt dicit Gregorius, quia in suo ęterno peccauit. videtur, quod talis ęternaliter puniri debeat.

¶ 6 Pręt. Ponatur quód aliquis moriatur in peccato mortali, & veniali: constat, quod ille statim vt moritur ad infernum descendit, cum ergo veniale non remaneat impunitum, ibi punitur, non tantum pro mortali: sed etiam pro veniali, sed pœna inferni est æterna, quia in inferno nulla est redemptio. ergo peccatum veniale ęterna pœna punitur. Dial. 4. c. 44.

¶ 7 Præt. Sit ita, quód aliquis ad perfectam ætatem veniés im baptizatus: in qua iam peccati pœna reus teneri potest: & in primo instanti illius temporis venialiter peccet, & moriatur: constat, quod ille pro peccato veniali punitur. nó autē in limbo puerorum, quia pœna sensibilis, quę veniali debetur nó est ibi, nec etiam in purgatorio, quia gratiam non habet sine qua nulla purgatio peccati esse potest ergo punietur in inferno pro veniali, & ita veniale ad mortem æternam obligat, sicut & mortale.

Respondeo, dicendum, quód ratio quare mortale peccatum ad ęternam pœnam obligat, potest sumi ex tribus. Primo ex parte eius in quē peccatur, qui est infinite magnus, scilicet Deus, vnde & offensa illius infinita pœna digna est, quia quanto est dignior, in quem peccatur, tanto peccatum magis punitur. Secundo ex voluntate peccátis. constat enim, quod peccans mortaliter finem delectationis suæ in eo, in quo mortaliter peccat, ponit, vt etiam Deum pro illo contemnat. constat autem, quód quicunque summe diligit aliquid sicut finē suæ voluntatis, ex hoc ipso vellet semper sibi adhærere: & ideo peccás mortaliter illo actu volútatis quo pctm mortale eligit, eligit peccato semper adhærere, nisi per accidés retrahatur, vel timore pœna, vel aliquo huiusmodi, sed si infinite adhærere posset, séper adhæreret, & ideo in suo ęterno peccat & propter hoc ęterna pœna est dignus. Tertio ex ipso statu peccatis mortaliter, qui per peccatum gratia priuatur. vnde cú sine gratia non possit fieri remissio culpæ si in peccato mortali moriatur, semper in culpa remanebit, cú vlterius non sit gratiæ susceptibilis. manéte autem culpa semper est obnoxius pœnę, alias remaneret aliquid inordinatú in vniuerso, & ideo talis in ęternum punietur, peccatum vero veniale, neq; cótra Deum est, neque in eo finis constituitur, neque gratiam priuat, & ideo non debetur sibi pœna æterna, sed tantum temporalis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod conuersio mortalis, & venialis peccati non sunt proportionales, quia per vná adhæretur rei temporali vt fini, per aliam, ut ei quod est ad finem, & hęc duo non sunt proportionabilia, quia non sunt eiusdem generis. proportio enim est commensuratio quantitatum eiusdé generis, vt dicitur in 5. Euclidis.

¶ Ad secúdum dicendú, quod ex hoc, quod cótra infinitú peccat, debet sibi pęna infinita. non autem potest esse infinita acerbitate, quia in creatura finita nó potest esse qualitas infinita, sed recompēsatur per durationem infinitam, quia creatura rationis durationis in infinitú capax est, & quia actualiter peccauit, debetur sibi non solum pœna damni, sed etiam pœna sensus. Differen. 3.

¶ Ad tertium, quód non dicitur in suo æterno peccasse, quia semper in actu peccati permanserit, sed quia in vno actu volútatis adhæsit peccato tali modo, vt ei in ęternum adhęreret si impune posset. Vel dicendum, quod dicitur in suo ęterno peccasse quia mortaliter peccauit, quia priuauit se gratia per peccatú mortale

A mortale, sioe qua homo oon potest a peccato liberari. & ideo impotentem se reddidit ad resurgendum· vnde quantũ io ipso fuit se obligauit, vt in peccato in æternom permaneret.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd Deus oon inuestigat pęnã ęternam quasi in pœna propter pęnam delectatus: sed quia delectatur io ordine iustitiæ suę cuius pulchritudo apparet io perpetua pœna perpetuæ culpæ.

¶ Ad quintum dicendum, quòd peccans venialiter, non peccat in suo æterno, quia neqoe adhæret peccato veniali, vt fini, quia iam esset mortale, neque etiam B impoteotem se reddit ad resurgendũ: & ideo non debetur sibi pœoa æterna: quàmuis fortasse toto tempore vitæ suæ io veniali permaneat.

¶ Ad sextum dicendum, quòd ille qui decedit cum mortali & veniali simul, punitur in ioferno pro veniali, & punitur in ęternum: longe tamen minus acerba pœna quàm illa quæ est pro mortali: hoc autem accidit veniali, ioquantum mortali coniunctum est, quod gratia priuat, sine qua oulla pœna potest esse purgatiua, & expiatiua.

¶ Ad septimum dicendum, ꝙ positio illa est impossibilis, quod sic patet. Si enim aliquid est sufficiens ad excusandũ peccatũ maius: multo amplius sufficit ad excusandum mious: sed imperfectio ætatis, excusat peccatum mortale, vt puer noodum vsum lib. ar. habens peccati mortalis reus non habeatur, etiam si actum faciat qui ex genere peccatum mortale sit. vnde multo amplius excusat. infantia peccatum veniale C impuretur: & ideo non potest esse, ꝙ quod homo venialiter peccet, ante illud tempus quo vsum rationis habet: vt iam mortaliter peccare possit, statim autem, vt ad tẽpus illud peruenit vel gratiam habet, vel in peccato mortali est, quia si facit, peccat mortaliter, quia tunc est tempus, vt de salute sua cogitet, & ei operam det: & ideo positio est impossibilis. Si tamen ponatur per impossibile tunc talis punietur sensibili io inferno: & pœna illa erit æterna: sed hoc accidit veniali inquantum est sioe gratia.

EXPOSITIO PRIMAE PARTIS TEXTVS.

QVidam dicunt vnum esse peccatum: alij vero, &c. § Vtraque opinio est vera aliquo modo iotellecta, quia si accipiatur voluntas coniuncta actui: sic sunt vnum D peccatum: si autem sumatur voluntas separata ab actu: sic sunt duo peccata numero, sed vnum specie. § Ad quod illi etiã dicunt, &c. Prætet illam responsionem, quæ hic ponitur, potest esse alia, quæ in primo articulo posita est. Præterea quæri, &c. § cum in peccato non solum sit actus, & reatus: sed etiã macula, videtur insufficienter procedere, cum de macula mentionem oon faciat. Sed dicendum, quòd macula est medium inter actum peccati, & reatum quasi effectus actus, & fundamentum reatus: & ideo per extrema medium intelligitur. §. Nec vnquam est in aliquo peccatum, &c. Ratio huius est quia actus peccati inordinatus causat maculam: & reatum. posita autem causa non potest effectos non esse: & ideo impossibile est, vt simul dum actus peccati manet, reatus transeat: sed quomodo hoc originale esse possit, supra dictum est. § Duo enim sunt peccatorum genera, &c. § Hoc dicitur ad ostẽ E dendum, quòd diuisio peccati in mortale, & veniale, oon est vniuoci diuisio, quia sic mortale, & veniale dicerentur duæ species peccatorum, sed est diuisio analogi, & propter hoc dicuntur mortale, & veniale esse genera peccatorum. quasi non communicantia vnum genus.

DIVISIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS.

MOdi autem peccatorum varias, &c. § In parte præcedenti determinauit Magister quædam, quæ requiruntur ad peccatum, quasi partes integrantes ipsum. hic determinat diuersas peccatorum diuisiooes. Et diuiditur io partes duas. Io prima prosequitur diuisiooes, quæ re A spicioot peccatum in communi. In secunda, prosequitur diuisionem peccatorum capitalium. ibi. § Præterea sciendum est se primũ, esse, &c. § Prima diuiditor in duas. In prima ponit quasdam distinctiones peccatorum, quæ sumuotur ex parte rei. Io secunda, ponit quandam, quæ sumitur ex parte hominis. ibi.

Quibus modis dicitur in scriptura reatus.

REatus aũt in scriptura multipliciter accipitur, scilicet pro culpa, pro pęna, ꝓ obligatione pœnę temporalis, vel æternę. * Si enim mortale est: obligat nos pœnę ęternę. Si veniale: obligat nos pęnę temporali. duo.n. sunt genera peccatorum, mortalium. s. & venialiũ. Mortale est, per quod homo meretur pœnam ęternam. Crimen enim, vt

§ Variam quoque appellationem, &c. § Circa primum tria facit. Primo distinguit modos peccatorum penes motiua, siue radices. Secundo penes actus, io quibus peccatum consistit. ibi. § Alibi vero dicitor B peccatum fieri &c. Tertio penes obiecta. ibi. § Dicitur quoque homo peccare in Deum, &c. § § Primo sciendum est, &c. § Hic ponit distinctionem capitalium vitiorum. Et diuiditur in duas. In prima enumerat capitalia vitia. In secuoda reducit ea in vnum principium. ibi. § Ex superbia tamen, &c. §. Et circa hoc tria facit, primo. ostendit superbiam esse originem capitalium vitiorum. Secundo, obijcit in contrariũ. ibi. § Huic autem videtur obuiare &c. § Tertio soluit. ibi. § Sed Vtrunque recte dictum est &c. § Circa primum duo facit. Primo, ostendit superbiam esse principium omnium peccatorum. Secundo assignat superbiæ species. ibi § Huius quatuor sunt species. §

QVAESTIO II.

B

Hic quinque quæruntur.

C Primo. De distinctione peccatorum, quæ sumitur penes radices.

Secundo. De diuisione peccatorum, quæ sumitur penes actum.

Tertio. De diuisione vitiorum capitalium.

Quarto. De distinctione specierum superbiæ, quæ in litera assignantur.

Quinto. Vtrum peccatorum sic distinctorum, possit esse æqualitas in grauitate culpæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum peccata distinguantur penes radices.

AD primum proceditor. Videtur ꝙ inconuenienter penes radices distinguantur peccata. Radix enim est similis fundamento: sed peccatum nõ habet fundamentum, vt dicitur in glo. Mat. 7. ergo non habet radicem: ergo penes radices oon debẽt distingui peccata. 1.2.q6.72. ar.1.

¶ 2 Præt. radix arboris, non est arbor. ergo radix peccati, non debet esse peccatum, sed cupiditas male intendens, & timor male humilians peccata quędam sunt. ergo inconuenienter radices peccatorum assignantur.

¶ 3 Præt. Timor ex amore nascitur, sed illud ex quo nascitur aliquid, pôt dici radix eius. ergo amor est radix timoris: & ita omnium quę ex timore generantur, & sic timor côtra cupiditatẽ, quę est amor distingui nõ debet tãquam radix opposita.

¶ 4 Præt. Quęcunque conueniunt in aliquo vno, non distinguuntur secuodum illud, sed omnia peccata in vna radice cõueniũt. Radix enim omnium malorum est cupiditas 1. Timo. E vlt. ergo penes radicem peccata distingui non debent. Li.14.c.28.

¶ 5 Præt. Aug. dicit de ciui. Dei Quod sicut amor Dei facit ciuitatem dei: ita nimius amor sui facit ciuitatem Babylonis: sed quicquid est de genere peccatorum ad ciuitatem Babylonis pertinet. ergo omnium peccatorum radix est vna scilicet amor sui: & non est ea, quæ hic assignatur.

¶ 6 Præt. 1. Ioan. 2. dicitur. Omne quod est in mundo concupiscentia oculorum est, côcupiscentia carnis, & superbia vitæ: & ex his oriuntor omnia alia mala. ergo cũ ista pętermittantur hic, non sufficienter radices peccatorum tanguntur.

¶ 7 Præt. Eccle. 10. Initium omnis peccati superbia. Item Ambro. dicit, ꝙ omne peccatũ est ex contemptu. & Aug. dicit, ꝙ omne peccatũ est ex errore. ergo peccata nõ videntur distingui fm radicẽ: sed conuenire in radice vna, & iterũ videtur ex prædictis, ꝙ radices peccatorũ insufficiẽter in litera tangũtur. Enchiri. ad Laur.

D.302. 303 Respondeo dicendum, quòd radix * proprie in arboribus F inuenitur. in peccatis aũt transumptiue. vnde oportet, q ad similitudiné radicis in arboribus inueniatur radix in peccatis, Radix aũt arboris est qua arbor nutrimentũ sumit, p qđ conualescit & fructificat. ex eo aũt pctm̃ conualescit, ex quo homo ad peccatum inclinatur, hoc auté est bonum inceptum ad quod peccans inordinate conuertitur, qa finis efficientem mouet. vnde oportet, q ex parte conuersionis radix peccati assignetur, & dicatur radix illud, ex quo peccatum oritur: potest autem actus peccati oriri ex tribus, vel ex alio actu peccati secundum quòd supra 36. distinc. assignatũ est vnum peccatum esse causam alterius, vel ex habitu corrupto eliciente actum peccati, vel ex passione, seu pronitate ad patiẽdum ex corruptione naturæ consequente. Actus autem peccati non proprie nomen radicis habet: quin potius ipse ea radice est, vnde origo peccati ex peccato similatur magis origini rami ex ramo similiter etiam habitus proprie acceptus, non potest esse a prima radice peccati, quia cùm habitus peccati neq; sit naturalis, neque infusus, oportet quòd per actum peccati sit acquisitus. restat ergo, vt radix peccati dicatur ut nobis, H vel passio, aliqua, uel pronitas ad passionem quæ ex corruptione originalis peccati consequitur: cum autem in bonis commutabilibus: ad quæ homo inordinate conuertitur per peccatum: sit quidam ordo, secundum quod vnus est finis alterius, semper autem ea, quæ sunt ad finem sunt plura, quàm ipse finis, oportet vt quanto radix peccati sumitur propinquior fini vltimo: tanto inueniãtur pauciores radices: finis autem vltimus in amore commutabilium bonorum, est ipse homo propter quem omnia alia quærit: & ideo si radix peccati accipiatur ex parte ipsius peccantis: erit vna. si autem sumatur ex parte eorum, quæ propter seipsum peccans quærit, erunt plures. Similiter etiam appetitus circa bonum commutabile dupliciter se habet. vel sicut prosequens id quod æstimat sibi conueniens, uel sicut fugiens malum, siue nociuum. Malum autem sicut non habet esse, nisi vt priuatio boni. ita etiam non fugitur, nisi inquantum diligitur bo I num: & ideo fuga mali reducitur ad desiderium boni, sicut in causam primam. Secundum hoc ergo sciendum, q radices diuersimode a sanctis assignantur, quia passio, quæ est radix peccati, vel est secundum inclinationem appetitus in id quod est vltimus finis bonorum commutabilium: & sic amor sui ponitur ab Augustino radix peccati. vel secundum inclinationem appetitus in ea, quæ propter hunc finem quęruntur: & hoc dupliciter. vel secundum inclinationem appetitus in bonum tantum: propter quod malum fugitur, uel secundum comparationem appetitus ad vtrunque, si secundo modo scilicet secundum inclinationem appetitus in bonum commutabile, & malum oppositum, sic sunt radices peccatorum, quę in litera assignantur. s. cupiditas male inflammans, & timor male humilians. Si autem primo modo hoc dupliciter. uel secundum inclinationem appetitus in bonum exterius vniuersaliter. & sic erit vna radix. s. cupiditas, uel particulariter in diuersa bona, quæ sunt triplicia: & sic erunt tres radices scilicet concupiscentia carnis circa bonum delectabile sensus: concupiscentia oculorum circa bona exteriora in vsum ordinata: superbia vitæ circa bona secundum opinionem, vt honor, dignitas, & huiusmodi.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum non habet fun-
* D.658. damentum * ex parte illa qua auersio est, quia sic nihil est: sed ex parte conuersionis qua aliquid est, radicem habere potest.

¶Ad secundũ dicendũ, q timor, & cupiditas, secundum quòd
* D. 56. 306. nominat actum peccati non sunt * radices. sed secundum qđ nominant passionem, vel pronitatem ad passionem, vt sumatur radix magis remota.

¶Ad tertium, & quartum, & quintum, & sextum, patet responsio per ea, quæ dicta sunt.

¶Ad septimum dicendum, q omnia illa sumuntur ex parte F auersionis: & ideo proprie loquendo non habent rationem radicis, quia nullus ad malum intendens, operatur. vt Dio dicit. habent tamen rationem initij. propter quod dicitur, q initiũ omnis peccati est superbia, quia actus deficientis, inquantũ deficiens est, aliquis defectus præexistens initium esse potest defectus autem ille pręcedens peccatum, potest esse vel in ratione dirigente, & sic dicitur omne peccatum esse ex errore, vt error sit idem q ignorantia electionis, secũdũ quam omnis malus est ignorans, vt in 3. Ethi. dicitur. vel est in volũtate imperante actum, secundum quòd non intente, & solicite inhæret his, quæ Dei sunt & sic est contemptus, & superbia, sm̃ quam aliqs nõ curat subesse præcepto, vel præcipienti, & sicut vnũ peccatum est secundum rem auersio & conuersio, differens secundum comparationem ad diuersos terminos: ita etiam superbia hoc modo accepta, secundum quod est initium: & cupiditas, secundum quòd est radix, sunt idem secundum rem, & differunt ratione modo prædicto: & propter hoc dicit Augustinus 10. super Genesim: Superbiam & cupiditatem non quasi duo mala, sed vnum malum esse. De diuin. no c.4.

ait Aug. est qđ est dignũ accusatione, & damnatione. Veniale autem quod hominem vsque in reatum perpetuę mortis non grauat. Veruntamen pœnam meretur: facilę indulgetur.

b De modis peccatorum, qui multipliciter assignatur.

G Modi autem peccatorum varias in scriptura habent distinctiones: in qua dicitũ duobus modis peccatum committi. s. cupiditate & timore: vt Aug. tradit super illũ locum Psal. 70. Incensa igni & suffossa: * his eñ duobus modis dicit oĩa peccata mortalia includit: & incẽsa igni dicit ea, quæ ex cupiditate male incendente oriuntur, suffossa vero, quę ex timore male humiliante proueniunt: qđ est, quãdo quis cupit nõ cupienda, vel timet non timẽda. Alibi uero dicitur peccatum fieri tribus modis scilicet. cogitatu, verbo, & opere. Vnde Hieron. super Ezechielem: Tria genera-

ARTICVLVS II.

b Vtrum peccatum conuenienter diuidatur in peccatum cogitationis oris, & operis.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod secunda diuisio, quæ in litera assignatur incompetens sit, quia eiusdem generis eædem sunt primę differentię diuidentes: sed peccatum est vnum genus, saltem analogicum. ergo inconuenienter tot varijs diuisionibus distinguitur. 1 2. qõ. 72. ar. 7 Et qõ. 100. arti. 5. & 6. art. 2. 2. princip.

¶1 Præt. affectio plus habet de ratione peccati quàm cogitatio, quia ad cognitionem pertinet: sed ipse de affectione mentionem non facit. igitur insufficienter diuidit.

¶3 Præt. Actus exteriores per membra exteriora exercentur, I sed lingua est vnum de exterioribus membris. ergo verbũ qđ per linguam profertur non debet diuidi cõtra peccatum operis, quod est peccatum exterioris actus.

¶4 Præt. Circunstantia actus, non debet diuidi contra actum, sed consuetudo est quædam circunstantia peccati. ergo nõ debet diuidi peccatum consuetudinis contra peccatum operis.

¶5 Præt. Peccatum omissionis quædam species peccati est. quæ sub nullo illorum membrorum continetur. ergo diuisio est insufficiens.

¶Vlterius quæritur de alia diuisione, quæ est per obiecta. videtur enim, q sit insufficiens, quia in illum peccans, peccare dicitur: quem ex suo peccato lædit. sed Deum, peccando lædere non possumus, vt dicitur Iob. 35. Si peccaueris, quid ei nocebis? & si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ quid facies contra illum? ergo dicitur inconuenienter aliquis in K Deum peccare. II. 1.2.qõ. 72. artic. 4. Et psalm. 25.

¶2 Præt. Illud quod est ratio diligendi, non potest odio haberi: sed homini est ratio diligendi respectu suipsius; quia nihil homo diligit, nisi inquantum est bonũ sibi. ergo nullus seipsum habere odio potest; sed in illum peccamus, quam odio habemus. ergo nullus in seipsum peccat.

¶3 Præt. peccatum charitati opponitur: sed in præceptis charitatis nõ datur distinctum præceptum homini de dilectione sui, sed includitur in dilectione Dei & proximi ergo non deberet poni vnus determinatus modus peccati, ex hoc quòd peccatur in seipsum.

¶4 Præt. Quicunque peccata in proximum, peccat in seipsum, & in Deum. ergo peccatum in proximum, non debet diuidi contra peccatum, quod est in seipsum, & in Deum:

¶Vlterius quæritur de alia diuisione, quæ sumitur se secundum nomina, quia sapientis non est de nominibus curare, sed Theologus maxime sapiens est. ergo de diuisione peccatorum II.

rum per nomina non se debet intromittere, sed eis vti, vt plu- A
res vtuntur.

¶ 2 Præt. Sicut delictum dicitur per hoc, quòd aliquid derelinquitur: ita peccatum dicitur per hoc, quòd ab aliquo aberratur, cum auersio sit formale in peccato à quo denominatur: ergo videtur differentia prima quam assignat, nulla esse.

¶ 3 Præt. Per ignorantiam non solum conuenit peccare peccato omissionis, sed etiam transgressionis. cum ergo delictū propriè sonet omissionē, quia dicitur quasi derelictum, videtur incompetens esse illa. s. secūda expositio, qua delictum exponitur, quod per ignorantiam fit.

Respondeo. Dicendum, quod ista diuisio assignatur secūdum gradus, quibus sit progressus ad complementum peccati, gradus autem iiii attenduntur secundum quòd vnus actus alteri actui additur ad perfectionem peccati. vnde oportet, quod secundum gradus includat in se peccatum; & ita est quasi diuisio totius * potestatiui. additio autem actus ad actum potest esse multipliciter, & secundum hoc sunt diuersi gradus in peccato. vnde primus gradus peccati est in primo actu peccati, super quem alia adduntur. hic autem est actus interior. i. voluntatis: & hoc est primum membrum diuisionis. s. peccatum cogitationis. huic autē actui superadditur alius actus exprimens, & designans hunc actum scilicet actus locutionis: & ideo hoc est secundum membrum diuisionis: iterum super actū locutionis additur actus exterior, quo membra corporis mouentur ad consequendum finem voluntatis: & hoc erit tertius gradus, & tertium membrum quod est peccatum operis: quarto additur actus exterius actui exteriori, & hic est vltimus gradus, & quartum membrum scilicet peccatum consuetudinis, quia cum post actum exteriorem non sit aliquis actus alterius generis: oportet, quod vltimus gradus peccati, sit secundum multiplicationem huiusmodi actuum.

* D.995.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod diuisio alicuius potest esse D
multipliciter: vel sicut generis in species, vel sicut subiecti in accidentia. vel etiam alijs modis, quos Boetius numerat. diuisio ergo generis in species, vel differentias primas, non est nisi vna, sed diuisio subiecti in accidentia potest esse multipliciter, secundum quod vni multa accidunt. Dicendum ergo, quod diuisio peccati in species suas essentiales, est per oppositum virtutis, quia oportet, quod sit secundum obiectum, ex quo specificatur peccatum & virtus, & talis distinctio peccatorum hic non ponitur: sed ponuntur quædam distinctiones, secundum aliqua peccati accidentia: & ideo non est incōueniens, si sunt plures.

De diuis. circa prin.

¶ Ad secundum dicendum, quod in peccato cogitationis intelligitur omne peccatum, quod in solo interiori actu consistit: & ideo includitur etiam affectio, sine qua nullum peccatum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quāmuis lingua sit exterius E
membrorum: tamen inter alia est magis propinquum interiori actui, secundum quod congruit in locutione, quia locutio est signum interioris actus: & ideo quendā gradum habet in progressu peccati locutio, inter peccatum cogitationis, & operis.

¶ Ad quartum dicendum, quod consuetudo est quædam circumstantia aggrauans peccatum ex multiplicatione ipsorum actuū: & ideo in consuetudine est vltimus progressus peccati, & ideo non ponitur consuetudo quasi condiuisa contra actum simpliciter: sed condiuisa contra actum non consuetum, sicut est in diuisione totius potestatiui.

¶ Ad quintum dicendum, quòd secundum opinionem illorū, qui dicunt, quod in peccato omissionis requiritur aliquis actus interior, vel exterior, peccatum omissionis includitur in peccato cogitationis, locutionis, & operis: & similiter secundum alios, qui dicunt, quòd non requiritur ibi actus exterior quia sic facere includit non facere, & sic de alijs, vt supra dictū est.

lia delicta sunt, quibus humanū genus subiacet. Aut enim cogitatione, aut sermone, aut opere peccamus. his aliquando etiam quartus adijcitur modus, scilicet consuetudinis: quod in quatriduano Lazaro significatum est: dicitur quoque homo peccare in Deum, in se, & in proximum. B
In Deum, cum de Deo male sentit, vt hereticus, vel quę Dei sunt vsurpare præsumit indigne participando sacramentis, vel quando nomen Dei peierando contemptibile facit. In proximum peccat, cum proximum iniuste lędit. In se vero cum sibi: & non alij nocet.

A ¶ Ad id quod vlterius quæritur, dicendum est, quòd sicut omnis virtus est iustitia quodammodo, vt dicit Phylosophus 5. Ethic. ita omne peccatum est iniustitia. Iniustitia autem est ex hoc, quod detrahitur alicui quod sibi debetur: & ideo iniustitia habet quasi obiecta. s. illud quod detrahitur: & hoc est propriè materia actus: & vnde peccatū specificatur: & ille cui detrahitur, sicut homo cui per iniustitiā aufertur res sua: & pœnes hoc obiectum sumitur hæc peccati diuisio, quia homo aliquid debet Deo, sibi, & proximo: Deo debet amorem, & reuerentiam, & huiusmodi. vnde quādo ab his deficit, dicit peccare in Deum: Sibi debet munditiam, & ordinationē sui sub regimine rationis, & huiusmodi: & quando in his deficit, dicitur in seipsum peccare. Proximo autem, quæ debebat planum est, & quando in his deficit, dicitur in proximum peccare: & idem est si contraria horum facere. Cap. 1.

Quo differant delictum & peccatum.

B Variam quoque appellationem habet. dicitur enim peccatum & delictum: & delictum fortasse, vt August. ait in quæstionibus Leuitici: declinare à bono: peccatum est facere malum. Aliud est enim declinare à bono: aliud est facere malum. Peccatum ergo est perpetratio mali: delictum desertio boni, quod & ipsum nomen ostē dit. Quid enim aliud sonat delictum: nisi derelictum? & qui delinquit, quid derelinquit nisi bonum? Vel delictū est quod igno

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non dicitur homo in C
Deum peccare: quia Deum in aliquo lædat: sed quia Deo subtrahit quod ei debet: & inquantum in ipso est: eius gloriam minuit: quamuis hoc facere non possit.

¶ Ad secundum dicendum, quod quilibet naturaliter seipsum amat: & ideo vnusquisque amat hoc quod se esse æstimat. quidam autem æstimant & vere se esse id quod secundum intellectum sunt, quia ex hoc homo est homo: & ideo appetunt sibi ea, quæ sunt bona secundum intellectum, & rationem vel directe, vel indirecte: quidam vero ęstimant se esse quod non sunt, & falso propter naturam sensibilem, quæ exterius apparet: & ideo diligunt in se naturam sensibilem, appetentes ea quæ sunt secundum sensum delectabilia, & quia huiusmodi sunt mala eis & nociua secundum id quod vere sunt: ideo sibiipsis nocent & se odiunt actu, non affectu.

¶ Ad tertium dicēdum, quod hominem diligere se, nihil aliud est quam se Deo velle vniri, quia homo se propter Deum debet D
diligere: & ideo in dilectione Dei includitur dilectio suipsius: non autem peccatum quod est in Deum, est ratio peccati quo homo in seipsum peccat, & ideo non est similis ratio vtrobiq;.

¶ Ad quartum dicendum, quòd distinctio ista sumitur secundum illud in quod directe peccatur, sed quando aliquis peccat in proximum, peccat quidem in seipsum, & in Deum, sed ex consequenti. Et similiter quando peccat in se, peccat in Deum, & econuerso, & ideo obiectio non procedit.

¶ Ad illud quod vlterius quæritur dicendum, quòd illa diuisio peccatorum, quę est secundum nomina, attenditur pœnes ea, ex quibus actus regulatur, scilicet præcepta legis, & hoc dupliciter. quia vel secundum distinctionem præceptorum in se, & sic delictum respicit præceptā affirmatiua, & peccatum præcepta negatiua, vel secundum quòd diuersimode peccans a præceptis deficit, quia vel deficit a præceptis secundum ra- E
tionem per ignorantiam, & sic est delictum, vel secundum voluntatem per contemptum, & sic est peccatum, & sic patet ratio duplicis expositionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sapiens bene curat nomina, secundum quod exprimunt proprietatem rerum, & non propter se, & quia ex diuersis rationibus peccatorum essentiales eorum differentiæ inueniuntur, ideo non fuit inconueniens hanc diuisionem ponere.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quāmuis peccatum nominet auersionem, tamen propriè loquendo, non nominat omissionem, sed magis actum auersioni coniunctum, differt enim omissio ab auersione, omissio enim dicitur propter defectum actus debiti, sed auersio propter recessum a fine.

¶ Ad tertium dicendum, quod qui ignoranter aliquid facit, inuoluntarius facit, & ideo magis peccat in hoc, quod cognitionem eorum dimittit, quę tenet cognoscere, quam in hoc, quod talia agit, & propter hoc peccatum per ignorantiam delictum pot dici.

ARTIC.

ranter fit: peccatum quod scienter committitur. Indifferenter tamen & peccatum nomine delicti, & delictum nomine peccati appellatur.

De septem vitijs principalibus.

PRæterea sciendum septem, esse vitia principalia, vel capitalia, vt Greg. super Exodum ait scilicet inanem gloriã, G iram, inuidiam, accidiam, vel tristitiam, auaritiam, castrimargiã, luxuriam, quę, vt ait Ioan, Chris. significata sunt in septem populis, qui terrã promissionis Israeli promissam tenebãt: de his quasi septem fontibus cunctæ animarum mortiferę corruptelę emanant: & dicuntur hęc capitalia, quia ex eis oriuntur omnia mala: nullum malũ:n.est, quod non ab aliquo horum originẽ trahat.

ARTICVLVS III.

Vtrum diuisio capitalium vitiorum sit competens.

1.2. qõ.84. ar.4. Et Malo.q.8.ar.1. AD Tertium sic proceditur. Videtur incompetens esse diuisio vitiorũ capitalium, quę in litera ponitur, quia illud ex quo oriuntur alia, & quod alijs peccatis principatur, videtur esse peccatorum caput: sed superbia, vt dicit Grego. ex qua (Super Iob. cap. 31.) omnia peccata oriuntur, & est quasi regina omnium peccatorum. ergo ipsa sola debet dici vitium capitale, vel saltem ipsa & auaritias, ex qua alia oriuntur, vt in litera dicitur.

¶ 2 Præt. Capitale principale dicitur: sed quod imperfectam rationem peccati habet, principale peccatum non est. cum ergo veniale imperfectam rationem peccati habeat, videtur, ꝙ peccatum veniale non possit esse peccatum capitale, sed multa de istis vitijs, quæ inter capitalia computantur, & fere omnia, quandoque sunt venialia. ergo inconuenienter dicuntur capitalia.

¶ 3 Præte. Capiti respondet membrum, sed vitia quæ ex istis vitijs hic numeratis oriuntur, dicuntur à Gregorio filiæ, & non mẽbra. ergo ista vitia non debent dici capita, sed matres.

¶ 4 Præter. Prouerbiorum sexto dicitur. Sex sunt quæ odit H Deus, &c. Dicit gloss. quòd numerantur ibi septem vitia capitalia, sed nullum eorum quæ ibi dicuntur est aliquod eorum quæ hic numerantur. ergo videtur quòd sint ad minus quatuordecim.

¶ 5 Præt. Non est aliquod vitium quod interdum ex alio oriri non possit. si ergo capitale vitium est ex quo alia oriuntur, videtur, quòd omnia peccata sint capitalia.

¶ 6 Præt. Plura sunt vitia quam virtutes, quia vni virtuti plura vitia opponũtur: sed virtutes principales sunt septem: tres theologicæ, & quatuor cardinales. ergo peccata capitalia debent esse plura quàm septem.

¶ 7 Præt. fides est fundamẽtum virtutum, vt dicitur Rom. 11. Sed infidelitas fidei opponitur. ergo infidelitas debet computari inter vitia capitalia, præcipue propter id quod dicitur. Sapien. 14. Quòd infandorum idolorum cultura, omnis mali I principium est, & origo.

† D.302. Respondeo Dicendum, ꝙ vitium capitale dicitur * vitium ex quo alia vitia oriuntur. vnde in hoc differt capitale peccatum à radice peccati, quia capitale peccatum est peccatum quoddam. radix autem peccati non est peccatum, si proprie sumatur, vt ex prædictis patet. peccatum autẽ ex peccato oritur quatuor modis, vt supra 36. dist. dictum est. Vnus modus est ex parte auersionis, secundum ꝙ gratiam priuat, qua priuata, homo in peccatum fuit, sed illa origo, non est nisi per accidens, quia primum peccatum causat secundum, sicut remouens prohibens: caput autem nominat per se originem: & ideo per modum istum non potest dici proprie vitium capitale. Alio modo ex parte conuersionis, secundum ꝙ ex actu peccati relinquitur habitus, & ex habitu iterũ procedit actus: K & secundum hanc originem non potest dici vitium capitale: quia hic non est origo peccati ex peccato directe. sed mediante habitu. Alio modo peccatum oritur ex peccato, inquantũ vnum peccatum alteri materiam administrat, sicut luxuriæ gula, & quia res non habet esse secundum materiam, sed secundum formam: ideo non complete oritur peccatum ex illo peccato, quod materiam pręstat, & propter hoc nec adhuc inuenitur perfecta ratio capitalis vitij. Quarto modo oritur peccatum ex peccato, quod ordinatur in finem illius: sicut cum quis ad habendum pecuniam furatur, furtum ex auaritia nascitur: & quia in moralibus species est à fine, ideo hæc est formalis & completa origo peccati ex peccato, & secundum hanc originem proprie dicitur vitium capitale; & saluatur ibi metaphora capitis, secundum ꝙ principem alicuius exercitus caput in exercitu dicimus: quia princeps est exercitus: ad cuius (Tex. 52.) bonum totus exercitus ordinatur. vt ex. 12. Metaph. patet. & per hunc modum illud vitium: ad cuius finem illa ordinantur, caput eorum dicitur. Et ideo Grego. ponit vitia capitalia (Sup Iob. 39) quasi duces exercitus. & alia vitia, quæ ex eis oriuntur ponit exercitus eorum: exponens illud Iob. 39. Audit clamorem ducum, & vlulatum exercitus: & quia finis semper est magis appetibile eo quod est ad finem, & ideo oportet, vt illa peccata præcipue capitalia dicantur, in quorum fines appetitus corruptus magis natus est tendere. huiusmodi autem sunt peccata illa, quæ circa principalia obiecta sensibilium potentiarum sunt, quia ex corruptione sensualitatis, peccata in nobis oriũtur, appetitus autem sensibilis in duas vires diuiditur. s. irascibilem, & concupiscibilem: concupiscibilis autem obiectum est delectabile, & conueniens secundum sensum: & ideo peccatum capitale quod in concupiscibili est, vel est ex hoc, ꝙ inordinate desiderat delectabile, secundum sensum, vel ex eo, ꝙ inordinate fugit impedimentum huiusmodi delectationis. Si primo modo, hoc est dupliciter: vel ex eo, ꝙ appetitus tendit in id quod est ordinatum ad delectabile sensus: cuiusmodi sunt bona exteriora, & sic est auaritia: vel ex eo ꝙ appetitus inordinate tendit in ipsum delectabile sensus. perfecta delectatio secundum sensum, est secũdum tactum, & gustum, prout est tactus quidam, quia est secundum applicationem ipsius rei ad sensum, & ideo circa delectabile tactus absolute est vnum vitium capitale, scilicet luxuria: & circa delectabile gustus, prout est tactus quidam, est aliud. s. gula, sed ex eo ꝙ fugiunt inordinate impedimentum delectationis sensibilis, est accidia, quæ est tœdium spiritualis boni secundum ꝙ impedit delectationem aliquam dissolutam, obiectum autem irascibilis proprie est arduum, vel magnum aliquod in quod homo nititur. ergo capitale peccatum in irascibili potest esse dupliciter. vel ex eo, ꝙ irascibilis inordinate fertur in arduum, & sic proprie est superbia, vel inanis gloria. vel ex eo quòd contra tendit ad id quod est ardui impeditiuum. sed hoc potest esse dupliciter, quia illud impeditiuum contra quod tendit, vel impedit directe in contrarium agendo, sicut impugnans aliquem impedit promotionem eius: & sic est ira, quæ est appetitus in vindictam, vel indirecte: & sic est inuidia, quæ est dolor alieni boni, secundum ꝙ illud bonum ęstimatur impeditiuum propriæ excellentiæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ auaritia, siue cupiditas tripliciter dicitur. Vno enim modo, nominat passionem, vel pronitatem ad passionem ex originali relictam, & sic non est peccatum, sed * radix peccati. Alio modo, secundum quòd dicitur inordinatus appetitus cuiuslibet boni commutabilis, siue scientis, siue honoris, siue pecuniæ, siue cuiuscunque; & sic (* D.306.) auaritia, vel cupiditas est genus omnium peccatorum. vnde super illud ad Rom. 7. Concupiscentiam nesciebam, &c. Glo. Bona est lex, quæ dum concupiscentiam prohibet, omnia mala prohibet. Tertio dicitur auaritia, vel cupiditas secundum ꝙ est inordinatus appetitus rerum exteriorum, quæ ad vsum vitæ pertinent, & sic est quoddam speciale peccatum. Similiter etiam superbia tribus modis dicitur. Vno modo, ipse habitualis contemptus præcepti, & præcipientis ex corruptione naturæ proueniens, vel ex quocunque defectu creaturæ, & sic non est peccatum: sed initium peccati. Alio modo, dicitur appetitus excellentia in quibuscunque, quia quicunque appetit aliquid ordinate, vult quodammodo excellere in illo, ideo hoc modo superbia, vt fertur ad omnia peccata commune est, secundum ꝙ est desiderium cuiuscunque excellentiæ. Tertio modo dicitur, secundum ꝙ est inordinatus appetitus illius excellentiæ determinatæ, cui debetur honor, & reuerentia, & sic est speciale peccatum. Dicendum est ergo, ꝙ sumendo primo modo superbiam & cupiditatem, ex eis oriuntur omnia vitia, sicut radice, vel initio, & non sicut ex peccato capitali, loquendo de vtroque. Secundo modo oriũtur ex eis omnia peccata, sicut species ex genere. Loquendo autem de eisdem tertio modo, sic oriuntur ex eis quędam specialia vitia, sed interdum ex eis omnia vitia possunt oriri, & frequentius ex aliquo eorum oriuntur omnia, quàm ex quouis alio vitio, cuius ratio est communitas obiectorum ipsorum, quia obiectum aua-

ritiæ

ritiæ scilicet pecunia promittit sufficientiam in omnibus quæ sunt homini necessaria: & ideo facillime affectus inclinatur in hoc, similiter etiam excellentia, quæ est obiectum superbiæ, videtur esse magis propinquum bonum ipsi homini, & ideo appetens facile inclinatur in illam, & etiam magis quàm in auaritiam, quia pecuniā nullus diligit, nisi propter aliud qđ ex ea consequi intēdit. vt in 1. Ethic. dicitur. sed excellentia est quoddam propter se desideratum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis veniale peccatum nō habeat principalitatem in ratione peccati, potest tamen habere principalitatem in finem ad quē alia ordinantur, & ideo nihil prohibet veniale peccatum esse capitale vitium.

d De superbia, quæ est radix omnis mali.

DE superbia tamen omnia mala oriuntur, & hęc & alia, quia vt ait Grego. radix cuncti mali est superbia, de qua dicitur. Initium omnis peccati vel mali, est superbia, quę est amor proprię excellentię. Cuius B quatuor sunt species, vt Grego. ait. Prima est cum bonum quod habet quis sibi attribuit. Secunda cum credit à Deo esse datū: sed tamen pro suis meritis. Tertia cū se iactat habere quod nō habet. Quarta cum cęteris despectis singulariter vult videri. Merito ergo radix omnis mali dicitur superbia. huic autem videtur obuiare quod ait Apostolus. Radix omnium malorum est cupiditas: sed si radix omnium malorum cupiditas est, ergo superbię. Quomodo ergo superbia radix est, & initiū omnis peccati?

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnum vitium dicitur caput alterius, secundum quòd aliud vitium ex eo oritur, & ideo quia in nomine filiationis magis exprimitur origo quàm in nomine membri, ideo potius vitia ex his generata dicuntur filiæ, quam membra, & vitium ex quo generatur dicitur potius caput per modum originis, vt dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd vitium capitale ibi sumitur vitium graue, quod pœna capitis plectēdum est: & ideo ęquiuocatio est de capitale.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quàmuis quodlibet vitiū ex quolibet possit oriri, tamen quædam vitia sunt in quæ homo facilius inclinatur, etiam per se, & illa ponuntur capitalia vitia, & quædam vitia sunt in quæ non facile inclinatur aliquis, nisi propter finem alterius vitij: & huiusmodi dicuntur esse filiæ capitalium vitiorum, & secūdum quòd directius potest reduci in finem vnius vitij, quàm alterius, secundum hoc vnum vitium assignatur potius filia vnius capitalis quam alterius, quàmuis ex diuersis interdum oriatur.

¶ Ad sextum dicendum, quòd plura sunt vitia quàm virtutes: nō tamen oportet, quòd plura sint vitia capitalia quàm virtutes principales, quia circa vnam materiam in qua est virtus, possunt esse diuersa vitia: sed tamen non omnia habent principale obiectum in quod facile animus inclinetur.

¶ Ad septimum dicendum, quòd fides est fundamentum, inquantum habet in se rationem cognitionis, quia ex cognitione affectio quodam modo generatur, sed infidelitas est priuatio cuiusdam cognitionis, & ideo per se non potest causare affectionem: sed per accidens, sicut remouens cognitionem qua prohibeat peccatum per modum, quo ignorantia est causa peccati, & hoc modo dicitur idolorum cultura omnium malorū origo esse, sed iste non est modus, quo alia vitia ex capitalibus oriuntur, vt dictum est.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum species superbiæ conuenienter assignentur.

2. 2. q. 162. ar. 4. Et Malo. q. 8. ar. 4. AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter species superbiæ assignentur. Credere enim aliquid quod est contrarium articulo fidei, est peccatum infidelitatis: sed omnia bona esse à Deo continetur in articulis fidei: vt patet in symbolo, vbi dicitur factor visibilium & inuisibilium. ergo videtur, quòd cum aliquis sibi tribuit bonum quod habet: & non a Deo recognoscit, quòd sit infidelitatis peccatum, & non superbiæ.

¶ 2 Præt. Nullus peccat credendo quod verum est: sed verum est multa bona homini pro meritis dari. ergo videtur, quòd non sit peccatum superbiæ credere aliquid sibi pro meritis à Deo datum esse.

¶ 3 Præt. Vnum non potest esse contrarium duobus: sed Phylosophus ponit iactantiam contrariam virtuti, quę dicitur veritas in 4. Ethic. ergo non contrariatur humilitati: & ita non est species superbiæ, sicut in litera dicitur. Cap. 7.

¶ 4 Præt. Ille cui omnia videntur parua, omnia despicit: sed magnanimo, omnia parua videntur, vt Phylosophus in 4. Ethic. dicit. ergo magnanimi est alia despicere: sed illud quod est vir- Cap. 3.

A tutis, non est superbiæ, quòd homo cæteris despectis singulariter velit videri.

¶ 5 Præt. Ingratitudo & inobedientia, & multa alia vitia species superbiæ assignantur. ergo cum de his non fiat in litera mentio: videtur, quòd insufficienter assignentur species superbię.

Respondeo, dicendum, quòd secundū Phylosophum rectum est iudex suiipsius & obliqui. vt dicitur primo de anima. & ideo ex virtute in cognitionem vitij oppositi procedendum est: quia vero oportet, vt vitiū illi virtuti opponatur: cum qua in obiecto communicat, sicut luxuria castitati. obiectum autem superbiæ est altum vel arduum ideo oportet, quòd magnanimitati opponatur cuius est in magna tendere. Sciendum autem, quòd magnanimus mediocriter tendit in magna: sed hæc mediocritas non attenditur secundum quantitatem eius in quod tēdit, quia hoc in quod tendit magnanimus, est maximum quantumcunque potest esse: sed attenditur mediocritas in duobus s. in electione magni, & in proportione sui ad magnum. In electione magni dico: quia tendit in id quod est magnum simpliciter: quod est s. actus virtutis perfectus. non autem tendit principaliter in id quod est magnum secundum quid: sicut sunt exteriora bona, inter quę præcipue ma- Tex. 85.

C gnum est honor. non. n. magnanimus honorem quærit tanquam finem voluntatis suæ, quia hoc nimis sibi paruum reputat: cum sit vanum & transitorium bonum. vnde nō multum curat honorari, sed fieri honore dignum, secundum quòd honor est testimonium virtutis. Item mediocritas attenditur in hoc, quòd non tendit in quodcunque magnum quod sibi improportionatum sit, sed in magnum quod potest esse sibi proportionatum, & ideo nullus potest esse magnanimus, nisi virtuosus, qui est habilis ad magna. Et propter hoc etiam Phylosophus dicit, quòd magnanimitas est ornamentum virtutum omnium, quia magnanimitas inclinat ad faciēdum magna in omnibus virtutibus, vt quòd facit maximos actus fortitudinis temperantiæ, & huiusmodi, & secundum hæc duo, inanis gloria & superbia sunt oppositæ magnanimitati, quia inanis gloria non tendit in id quod est magnum simpliciter, & quod magnanimitas per se quærit, sed in magnum exterius, vt in laudem vel honorem, vel aliquid huiusmodi, superbia vero tendit in magnum simpliciter, sed non secundum proportionem suam, & ideo quia actus fortitudinis est maxime arduus & difficilis, propter hoc superbus pręcipue anhelat ad superabundantiā fortitudinis. & ideo dicit Philosophus in 3. Ethic. quòd superbus vult videri audax. Quod autem tendit in aliquid magnum nō sibi proportionatum, potest contingere dupliciter. Aut quia illud simpliciter, secundum se, & absolute deficit sibi, & secundum hoc est tertia species, quæ iactantia dicitur. Aut quia quamuis habeat, non tamen habet eo modo excellenti sicut nititur. Iste autem modus excellens est duplex, secundum duplicem modum quo aliquid est in causa excellentius, quam in causato. Causa enim abundantius, & perfectius habet aliquid, quam causatum, sicut ignis calorem quam elementa, 4. Ethi. c. 3 Cap. 7.

E & secundum hūc modum excellentię est quarta species, quia vult singulariter videri. Item quod est causa nō habet ab alio sed a se inquātum est causa huius, quod in effectu ab alio est, & secundum hoc sunt duę primæ species superbię, quia secundum primam speciem superbię attribuit sibi hoc quod habet tanquam non ab alio sibi sit datum, secundum autem secundum attribuit sibi, sicut causæ meritoriæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum superbiæ non est in sola cogitatione, sed in affectione, non enim superbus hoc credit, quod aliquid bonum sit quod non est a Deo, sed hoc modo se de bono quod habet magnificat, ac si ab alio non haberet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd merita nostra insufficiētia sunt ad ea, quæ pro meritis redduntur. Et præterea ipsorum meritorum non solum causa sumus nos, sed principalis causa est gratia, quæ a Deo tantum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd iactantia secundum quòd dicit quandam

dam exteriorem ostensionem per verba vel gestus eius quod intus non habetur, est oppositum veritati: sed secundum ꝙ iactantia dicit quandam excellentiam, qua animus hominis seipsum extollit interius de eo quod non habet, opponitur humilitati, & est species superbiæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd magnanimo omnia parua videntur, non quia bona aliorum despiciat: sed quia nihil est in humanis actibus, quod tanquam insolitum, admiretur, cum cogitatio sua sit ad faciendū maxima quęque: propter quod dicit Philosophus, quòd magnanimus, non est admiratiuus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd in obediētia & ingratitudo nō sunt species superbię, quasi essentialiter superbiam diuidentes, sed dicuntur superbiæ species inquantum participant aliquid superbiæ, secundum quòd à superbia imperantur.

Quo sensu vtrunque dicatur radix omnium malorum, scilicet superbia, & cupiditas.

SEd vtrunq; rectè dictum esse intelligitur si genera omniū peccatorum singulorum: nō singula generum vtraque locutione intelligantur includi. Nullum ergo quippe genus peccati, G est quod ex superbia interdum non proueniat: nullum etiam est quod ex cupiditate aliquādo non descendat. Sunt enim nonnulli hominum, qui ex cupiditate fiunt superbi: & aliqui ex superbia fiunt cupidi: est enim vt August. homo qui non esset amator pecunię, nisi per hoc putaret se excellentiorem esse: ideoque vt excellat, diuitias cupit: tali ex superbia aboritur cupiditas: & est aliquis qui non amarat excellere, nisi putaret per hoc maiores diuitias habere. Ideoque excellere laborat, quia diuitias habere amat: hic innascitur superbia, id est amor excellentię ex cupiditate. Patet ergo, quia ex superbia aliquando cudiditas, & ex cupiditate aliquando oritur superbia: & ideo de vtraque rectè dicitur, quòd sit radix omnis mali.

ARTICVLVS V.

Vtrum omnia peccata sint paria.

2. 2. qō. 73. ar. 2. Et Malo. q. 2. ar. 8. Et Cont. 3. cap. 139. AD Quintum sic proceditur. Videtur, quòd omnia peccata sint paria. Virtus enim est æqualitas quædam, eo ꝙ est immediate consistens, sed æqualitas non est, nisi vno modo quasi indiuisibili existens. ergo illud quod priuat virtutem, eo tam eam priuat: sed priuatio non recipit magis & minus, nisi forte secundum hoc, ꝙ habitus vel totus, vel in parte priuatur. ergo & peccatum quod dicitur per priuationem virtutis, non recipit magis & minus.

3. Topi. c. 4. ¶ 2 Præt. Albius est quod est nigro impermistius, vt Phylosō. dicit: sed quodlibet vitium est omnino impermistum virtuti, quia nihil virtutis est in vitio. ergo vnum vitium non est grauius alio.

¶ 3 Præt. Si esset præceptum alicui quòd catenam non transgrederetur, quicunque eam transiret puniretur, nec esset differentia vtrum eam per vnum passum, vel per ducere transiret, quia æqualiter pro vtroque puniretur, sed præceptum legis diuinæ, & legis naturalis est, vt homo rectitudinem virtutis non transeat. ergo qualitercunque aliquis extra rectitudinem virtutis fiat, non differt, & ita omnia peccata sunt paria. I

¶ 4 Præt. Eadem imperitia imponitur nautæ siue nauis in pelago, siue in littore submergatur, sed sicut nauta p artem suā regit nauem ne pereat, ita homo per virtutem suam regitur, ne in actu peccet. ergo idem pręiudicium est virtutis qualitercunque homo in peccatum ruat.

De ciui. Dei li. 12. c. 3. ¶ 5 Præt Ex hoc aliquid est malum, quia nocet, vt Augustinus dicit: sed omne peccatum mortale æqualiter nocet, eo ꝙ quodlibet peccatum mortale priuat omnes virtutes. omnia ergo peccata, mortalia saltem, sunt æqualia.

¶ 6 Præter. Aequalitas est in omnibus virtutibus propter charitatem quæ est mater earum, sicut dicitur Apoc. penul. quòd latera ciuitatis sunt æqualia, sed similiter omnium peccatorū mater est cupiditas, vt in litera dicitur. ergo omnia peccata sunt paria.

Sed contra. Peccatum nihil aliud est quàm quædam obliquatio à rectitudine virtutis: sed contingit lineam vnam ma- K gis esse curuam quàm aliam, vt ex 4. Physicorum potest accipi. ergo contingit vnum peccatum esse maius alio.

T. 107. 108. ¶ Præt. Sicut falsitas est recessus ab æqualitate veritatis: ita & peccatum est recessus ab æqualitate virtutis: sed cōtingit esse falsitatem magis & minus: sicut dicit Phylosophus in 4. Met. quòd error æstimantis tria esse quinque non est tantus, sicut error æstimantis tria esse mille. ergo & peccatum contingit esse grauius alio peccato.

Respondeo Dicendum, ꝙ Stoicorum opinio fuit: quos Tullius imitatur, vt in libro de paradoxis patet: omnia peccata F paria esse, cuius positionis ratio fuit, quia æstimauerunt bonitatem virtutis esse in quodam indiuisibili, ex eo ꝙ virtus nō est nisi ex debita proportione omnium circunstantiarum ad actum, quod non contingit nisi vno modo, & ideo virtus comparatur his quorum ratio in indiuisibili est, id est quæ tantum vno modo contingit, sicut comparatā æqualitati rectitudini, & centro circuli. vnde putauerunt, ꝙ nihil de bonitate, remaneat quantulumcunque ab hoc indiuisibili discedatur, & quia per quodlibet peccatum ab hoc indiuisibili disceditur, ideo putauerunt sequi, ꝙ omnia peccata essent paria. Sed hæc positio ex 4. falsis videtur sequi. Primo, quia secundum opinionem Socratis, quæ tangitur 6. Ethic. ponebāt virtutem, & sciētiam idem esse. & ideo cū eadem sit scientia rectificandi se in omnibus humanis actibus ex omnibus virtutibus vnam conflabant: quam sapientiam dicebant: & ideo non erat disparitas vitiorum ex oppositione ad diuersas virtutes: hoc autem falsum est, vt ibidem Phylosophus ostendit, quia virtus præter scientiam est habitus inclinans ad id quod est rationi conueniens. Secundo, quia ratio H virtutis non est omnino in indiuisibili, quia vt in 2. Ethic. dicitur: non oportet semper medium attingere ad hoc, ꝙ sit opus virtutis: sed sufficit circa medium esse: sed verum est, quòd perfectio virtutis in indiuisibili consistit. Tertio, quia & si ratio virtutis omnino consisteret in indiuisibili: non tamen ratio bonitatis in indiuisibili consistit, sicut nec ratio perfecti: eo ꝙ contingit perfectionem perfectioni superaddi. quarum vnaquęque rationem bonitatis causat: & ideo minor est bonitas si duæ perfectiones subtrahantur, quàm si vna tantum, & secundum hoc si non esset virtus, nisi quando actus esset perfectus, secundum omnes circunstantias omnino ad mediu concurrentes: tamen vnaquęque circunstantia suam bonitatem haberet: & ideo peior actus esset in quo corrumperētur duæ circunstantiæ, quàm in quo corrumperetur tantū vna. Quarto, quia & si ratio bonitatis in indiuisibili sit: & negatio secundum magis & minus non dicatur in se: tamen quantum ad causam suam intenditur & remittitur, sicut dr̄ magis cæcus cui ex toto erutus est oculus, quàm qui ex aliquo humore ad pupillam concurrente, visum amittit: quamuis vterq; cæcus I sit: & per hunc modum etiam inæqualitas dicitur secundum magis, & minus, quia distātia ab æqualitate, quæ æqualitatem tollit potest esse maior, vel minor, & per hunc etiam modum, secundum maiorem vel minorem distantiam à bonitate, posset actus dici magis vel minus malus. & ideo simpliciter concedendum est, vnum peccatum alio grauius esse. hoc autem contingit duobus modis. vno modo ex parte ipsius peccati in se: alio modo ex parte peccantis. Ex parte peccati in se, accidit maior vel minor grauitas peccati ex illa causa, ex qua quis actus malus secundum se dicitur. hoc autem est secundum ꝙ actus discordat à rectitudine rationis. vnicuique enim naturę indita est naturalis quædam inclinatio in suum finem: & ideo in ratione est quædam naturalis rectitudo, per quam in finem inclinatur: & ideo illud quod abducit à fine illo est discordās à ratione, & quia lex naturalis est, secundum quam ratio recta est. Ideo Augustinus dicit, quòd peccatum dicitur, inquā- K tum discordat a lege æterna, cuius expressio est ipsa lex naturalis: quanto ergo aliquis actus magis abducit à fine humanę vitæ, tanto in se grauius peccatum est, siue hoc contingat ex materia circa quam peccatur, siue ex corruptione plurium vel paucarum circunstantiarum. Ex parte autem peccantis, etiam peccatum est grauius quantum ad duo, vel propter maiorem contemptum, vel etiam propter maiorem libidinem: quorum primum respicit auersionem: & secundum conuersionem peccati, sed ista grauitas accidētalis est peccato, s̄m ꝙ in genere suo consideratur, quia illud quod ex genere suo est leuius, pōt esse grauius cū ex maiori libidine, vel contēptu sit,

¶ Ad

¶Ad primum ergo dicendum, quòd quàmuis virtus sit æqualitas, non tamen oportet ad esse virtutis, quòd ad omnimodã æqualitatem perueniatur: hoc enim est de perfectione virtutis: & ideo virtus intenditur, & remittitur, vel ea parte ipsius actus, qui tanto virtuosior est, quanto ad æqualitatem magis accedit, vel ex parte operantis, qui quanto perfectiori habitu operatur, tãto actus eius virtuosior est, & si sit actus eiusdẽ generis: & similiter est de peccato. Et preterea, si etiam virtus esset vno modo tantum, ratio non procederet, sicut ex prędictis patet. A

¶Ad secundum dicẽdum, quòd in quolibet peccato est aliquid virtutis: virtus enim constituitur ex æqualitate omnium circũstantiarum. non est autem possibile, vt Phylosóphus, in 4. Ethic. dicit, vt omniũ circũstantiarum corruptio fiat: & ideo aliquid virtutis in actu peccati remanet: & ideo habet peccatum aliquam permistionẽ ad virtutem: & ideo ratio non procedit.

¶Ad tertium dicendum, quòd aliquid est in se malum, & aliquid malum est tantum, quia prohibitũ. in illis ergo quæ sunt mala, quia prohibita tantum, non differt, vtrum parum vel multum à præcepto elongetur ex parte ipsius actus: quàmuis differat ex parte agentis, secundum q maiori vel minori contemptu potest facere. huius ratio est, quia in his tota ratio malitiæ est ex hoc, quod non seruat præceptum: & ita ratio bonitatis est in eo, quod institutum est per pręceptum, & ideo si hoc tollitur, nil bonitatis manet, sed nõ omnia peccata sunt huiusmodi: & ideo ratio non procedit. C

¶Ad quartum dicendum, quòd in submersione nauis, vbicunque submergatur est æquale damnum, quia eadem res vtrobique perditur, sed non in quolibet peccato est æquale damnum, immo in vno peccato perditur vna debita circunstantia, in alio duæ, & sic de alijs, & ideo non est simile.

¶Ad quintum dicẽdum, quòd quamuis quodlibet peccatum mortale tollat omnes virtutes, vnum tamen tollit plus de habilitate ad virtutem, quàm aliud. Et præterea, vnum peccatum tollit per se illam virtutem cui opponitur: sed quasi per accidens aliam virtutem. D

¶Ad sextum dicendum, q charitas non facit oẽs virtutes esse æquales secundum quantitatem, quia vna virtus nobilior est alia, sed solum secundũ proportionem, quia quãtum augetur vna virtus: tantum augetur alia proportionaliter. & est simile de augmento digitorum manus, & ita etiam non oportet omnia peccata æqualia esse. Et præterea, charitas est dilectio vnius rei, scilicet Dei: cupiditas autem ad plura se habẽt: & ideo non habet rõnem puniendi, & adæquandi sicut charitas.

EXPOSITIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS.

PRæterea sciendum est 7. &c.} Videtur inconuenienter numerare vitia capitalia, q superbia est aliud ab inani gloria. ergo inanis gloria male ponit loco superbiæ. Sed dicendum, q quia vt ostensum est superbia habet maiorem aptitudinem, * vt ex ea omnia vitia alia oriantur, quàm aliquod aliorum. Ideo Greg. non posuit superbiam quasi speciale caput vitiorum, sed quasi caput vniuersale omnium, & nominauit eam reginam omnium vitiorum, & loco eius inter vitia capitalia posuit inanem gloriam, quę est propinquissima filia sua. Isidorus autem considerans, quòd ex superbia omnia alia generantur: sed quædam frequentius, quæ magis cum ipsa conueniunt, ponit ibi superbiam speciale caput horum vitiorum, quę vt frequenter ab ea oriũtur: & ideo computauit eam inter septem vitia capitalia, vt patet Deutero 7. in glos.

* D. 304. Super Iob cap. 39.

DISTINCTIO. XLIII.

A

De peccato in spiritumsanctum, quod dicitur etiam peccatum ad mortem.

EST preterea quoddam genus peccati ceteris grauius & abominabilius, * quod dicitur peccatum in spiritumsanctum, de quo in euangelio veritas ait. Qui peccauerit in spiritumsanctum, non remittetur ei, nec hic, nec in futuro, & Ioannes in epistola canonica. Est peccatum ad mortem, non pro eo dico, vt quis oret. Qui enim peccat in patrem, remittetur ei. Et qui peccat in filium, remittetur ei. Qui autem blasphemauerit in spiritumsanctum, non remittetur ei, nec hic, nec in futuro. B

b Quid sit illud peccatum,

SEd querit, quid sit illud peccatum in spiritumsanctum, vel ad mortem. Quidam dicunt illud esse peccatum desperationis vel obstinationis. Obstinatio est in malitia mentis induratę pertinacia, per quam fit homo impęnitens. Desperatio est, qua quis pœnitus diffidit de Dei bonitate, ęstimans suam maliciriam diuinę bonitatis magnitudinem excedere. Sicut Chaym, qui dixit, maior est mea iniquitas, quá vt veniam merear. *. Vtrunque vero dicitur peccatum in spiritũ-

DISTINCTIO XLIII.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam diuersa genera peccatorum assignauit. In parte ista determinat, de quodam genere peccati, quod cæteris alijs grauius inuenitur, scilicet de peccato in spiritumsanctũ. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit grauitatem, huius peccati. In secunda inquirit, quid sit istud peccatũ. ibi {Sed quæritur quid sit &c.} Et diuiditur in partes tres, secundum tres assignationes huius peccati, quas fecit. Secunda ibi {Est & alia huius peccati &c.} Tertia ibi {De hoc quoque peccato &c.} Prima diuiditur in duas. In prima ponit assignationem quandã peccati in spiritusanctũ magistralem. In secũda mouet quandam quęstionem & soluit. ibi {Sed quęritur, vtrum omnis obstinatio mentis &c.} {Est & alia huiusmodi &c.} Hic ponit secundam assignationem, ex verbis Aug. sumptam, & primo ponit eam. Secundo ex verbis eiusdem ostendit, quomodo sit accipienda. ibi {Illam tamen diffinitionem secundum Ambr.} Et primo ponit eam. Secundo remouet quoddam dubium, quod posset esse. ibi {Non itaque distinctio illa verborum.}

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic sex quæruntur.

Primo. An sit peccatum in spiritumsanctum, & quid sit.
Secundo. Vtrum sit distinctum ab alijs peccatis.
Tertio. De speciebus eius.
Quarto. De irremissibilitate ipsius.
Quinto. Vtrum peccatum in spiritumsanctum pręexigit alia peccata.
D Sexto. Quibus conueniat in spiritumsanctum peccare.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum sit aliquod peccatum in spiritumsanctum.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd nullum sit peccatum in spiritumsanctum, quia secũdum quòd in litera dicitur. Illi dicuntur in spiritumsanctum peccare, quibus placet malitia propter se, sicut pijs bonitas: sed malitia nulli propter se placet, quia malum est præter voluntatem, & nullus ad malum intendens, operatur, vt Dionysius dicit. ergo secundum hoc nullus in spiritumsanctum peccat.

1. 2. q. 14. artic. 1. 3. & 4. cor. Et Mal. q. 3. art. 1 4. Et Matth. cap. 12. De diui. nomi. in sol. quæst.

¶ 2 Præterea. Omne peccatum hominis ex corruptione naturæ nascitur: sed peccatum quod est ex corruptione naturę, est ex infirmitate, cum autem peccatur per infirmitatem, non peccatur in spiritumsanctum, vt in litera dicitur. ergo nullum peccatum est in spiritumsanctum. E

¶ 3 Præterea. Aug. dicit, quòd omne peccatum ex errore est: sed error ignorantiam includit. quod autem per ignorantiam est, condiuiditur contra peccatum in spiritumsanctum. ergo nullum peccatum est in spiritumsanctum. In Enchir.

¶ 4 Præterea. Si aliquis peccat in spiritumsanctum, aut est in statu viæ, aut post viam: sed post viam esse non potest, quia tunc non erit tempus merendi, & demerendi, vt plures dicũt: sed recipiendi pro his, quæ gessit siue bonum siue malum. Similiter nec in statu viæ, quia de nemine desperandum est, secundum Aug. dum ait, Peccatum autem in spiritumsanctum, est peccatum desperantium, quia pro eo oratio interdicitur 1. Ioan.

De Ser domini in mo. ser. 11.

1. Ioan. vltimo. ergo nullus in spiritumsanctum peccat.

¶ 5 Præterea. Quorum vna est maiestas & gloria, vna est offensa: sed patris & filij & spiritussancti vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas ergo & eorum est vna offensa: & ita cum peccatum in spiritumsanctum diuiditur contra peccatum in patrem, & filium, videtur quòd nullum peccatum sit in spiritumsanctum

Sed contra. Est, quod dicitur Matth. 12. Qui blasphemauerit in spiritumsanctũ, non remittetur ei in æternum.

¶ Præter. Sicut potentia attribuitur patri, sapientia filio: ita bonitas spirituisancto: sed peccatum, quod fit ex impotentia dicitur peccatum in patrem, quod fit ex ignorantia in filium, ergo quod fit ex malitia in spiritumsanctum. cum ergo aliquod tale peccatum sit, erit aliquod peccatum in spiritumsanctum.

Respondeo. Dicendum, quod peccare in spiritumsanctum dicitur dupliciter. Aut H quia peccatur contra personam spiritussancti, aut quia peccatur contra attributum personæ, peccatur contra personam spiritussancti, scilicet, quando de ea male sentitur, sicut qui dixerunt, spiritumsanctum creaturam esse, & ministrum patris & filij, & sic etiam peccare in filium, est male sentire de persona filij. sic autem non loquimur hic de peccato in spiritũsanctum, quia sic est peccatum infidelitatis, peccare autem in attributum spirituisancto, est ex certa malitia peccare: sicut peccare in patrem, est peccare ex infirmitate, & peccare in filium est peccare ex ignorantia vt dicatur peccatum in patrẽ, quando deficit illud quod patri attribuitur, scilicet potẽtia, & peccatum in filium, quando deest sapientia, quæ filio attribuitur, & peccatum in spiritumsanctum, quando ponitur oppositum bonitatis, quæ spirituisancto attribuitur. Differentia autem horum potest accipi ex his, quæ Philosophus in 5. Ethic. dicit, vbi ostendit, quod peccatum tribus modis committitur, vel ex ignorãtia, vel ex passione, vel ex electione. Ex ignorantia peccatum committitur, quando ignoratur aliquod eorum, quorum scientia à peccato impediuisset, vnde ignorantia est ibi causa peccati, & hoc dicitur peccatum in filium. Ex passione autem siue innata, siue illata peccatur, quando propter impetum passionis, rationis iudicium obruitur, & hoc proprie est ex infirmitate peccare, quod est peccatum in patrem. Ex electione autem peccatur, quando homo deliberans, peccato adhæret, non quasi aliqua tentatione victus: sed quia propter hoc, quod habet corruptum appetitum, placet sibi illud peccatum secundum se, & hoc est ex malitia peccare, quod est peccare in spiritumsanctum.

Cap. 8.

I

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd malitiam sub ratione malitiæ, nullus vnquam voluit: sed secundum quòd peccatum æstimatur bonum ipsi peccãti, quasi quietans corruptum appetitum, propter hoc secundum se desideratur. K

¶ Ad secundum dicendum, quòd res non habet speciem, neque denominatur à causis primis: sed a causis proximis. corruptio ergo naturæ, quæ est infectio fomitis, non est * proxima causa cuiuslibet peccati, cum aliquando homo sine aliquo incentiuo cõcupiscentiæ peccatum eligat. sed ex causa prima, quia ex corruptione naturæ inest homini quædam debilitas, vt facilius in peccatum ruat: & ideo non oportet, quod omne peccatum propter hoc ex infirmitate esse dicatur.

* D. 1000.

¶ Ad tertium dicendum, quod error ille ex quo omne peccatum procedit, est error electionis, secundum quem Philosophus omnem malum ignorantem esse dicit. hæc autem ignorantia non causat inuoluntarium, immo est ex voluntate causata, quia ex ipsa inclinatione corruptæ voluntatis in peccatum, quæ est per habitum vel passionem consequitur, vt hoc quasi bonum aliquis eligat quod voluntati placet, vnde ex tali igno-

sanctum, quia spiritussanctus, amor est patris, & filij, & benignitas qua sciniu ccm, & nos diligunt, quæ tanta est, cuius finis nõ est. Recte ergo in spiritumsanctũ delinquere dicuntur, qui sua malitia Dei bonitatem putant superare. Et ideo pœnitentiam non assumunt, & qui iniquitati tam G pertinaci mente inhærent, vt eam nunquàm derelinquere proponant, & ad bonitatem spiritussancti nunquàm redire velint, patientia Dei abutentes, & de misericordia Dei nimis præsumentes, quibus placet malitia propter se, sicut pijs bonitas. Isti nimia pertinacia, & præsumptione peccãt, autumantes Deum non esse iustum. Illi desperatione Deum nõ bonum æstimant, tollẽtes in hoc turbulentissimo iniquitatum mari, portum diuinæ indulgentiæ, quo se recipiant fluctuantes, atque ipsa desperatione addunt peccata peccantis, dicentes misericordia nulla est, & super peccatores necessaria damnatio debetur.

G *An omnis obstinatio vel desperatio peccatum sit in spiritumsanctum.*

SEd quæritur, vtrum omnis obstinatio mentis in malitia obduratæ, omnisque desperatio sit peccatum in spiritumsanctum. Quidam dicũt omnem obstinationem, & desperationẽ peccatum esse in spiritumsanctũ. quod si est, aliquãdo illud remittitur, quia multi etiam obstina-

F rantia non dicimus peccatum in filium. peccatum enim in filium est, quando principalis causa peccati est ignorantia.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd peccatum in spiritumsanctum non est desperatum ex parte medici curantis, scilicet Dei, qui immensitate suæ misericordiæ, quemlibet in statu viæ saluare potest: sed est desperatum ex parte ipsius morbi, qui quantum in se est, omnem viã curationis excludit, vt infra patebit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quamuis sit vna maiestas, triũ personarum: tamen personæ distinguũtur proprietatibus personalibus, & etiã quædam appropriantur vni, quæ non appropriãtur alij personæ, & secundum hoc cõtingit, quòd aliquod peccatum dicitur esse specialiter in filiũ, vel in spiritumsanctũ dupliciter. Vel quia male sentitur de his, quæ sunt propria filij vel spiritussancti, & sic non accipitur hic peccatum in spiritumsanctum, vel quia peccatur contra appropriatum filij vel spiritussancti, & sic hic sumitur peccatum in spiritumsanctum.

ARTICVLVS II.

b Vtrum peccatum in spiritumsanctum sit determinatum genus peccati.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd peccatum in spiritumsanctum non sit determinatum genus peccati. Sicut enim peccatum, quod ex industria geritur est peccatum in spiritumsanctum, ita peccatum, quod est ex infirmitate, est in patrem, & quod est ex ignorantia est in filium; sed peccatum ex infirmitate non nominat determinate aliquod genus peccati, sed peccati circunstantia. ergo nec peccatum in spiritumsanctum est determinatum genus peccati. 1. 2. q. 14. 1. 3 & 4. Et Mal. q. 3. artic. 14.

¶ 2 Præterea. Peccare ex industria vel certa malitia, est peccare ex electione vt dictum est: sed vnusquisque habens habitum vitiosum ex electione peccat, vt ex 7. Ethico patet. vbi distinguit intemperatum contra incontinentem, quorum primus habens habitum per electionem peccat, secundus per passionem ergo peccare ex habitu est peccare ex certa malitia, quod est peccatum in spiritumsanctum, sed peccatum ex habitu procedens, non nominat determinatum genus peccati. ergo nec peccatum in spiritumsanctum. Cap 8.

¶ 3 Præterea. In litera assignantur diuersæ species peccati in spiritumsanctum vt desperatio, obstinatio, & multa huiusmodi: sed ista se habent ad omne genus peccati, quia nullum genus peccati est quod interdũ ex desperatione oriri non possit, & sic de alijs. ergo peccatum in spiritumsanctum, non est determinatum genus peccati.

¶ 4 Præterea. Peccatum in spiritumsanctum, dicitur quod est cõtra appropriatum spirituisancto: sed omne peccatum mortale contrariatur gratiæ, quæ appropriatur spirituisancto. ergo omne peccatum mortale, debet dici in spiritusancto.

¶ 5 Præterea. Mors animæ est, vt August. dicit separatio animæ à Deo: sed quodlibet peccatum mortale separat animam à Deo, ergo quodlibet mortale est ducens ad mortem: sed peccatum ad mortem est peccatum in spiritumsanctum, vt Magister dicit. ergo quodlibet mortale est peccatum in spiritumsanctum. In Ioan. ca. 10. trac. 47.

Sed contra. Quodlibet genus peccati, distinguitur ab alijs generibus: sed peccatum in spiritumsanctum est quoddam genus peccati grauius cæteris, vt Magister dicit. ergo est determinatum & distinctum ab alijs.

¶ Præterea. Peccatum in spiritumsanctum, cum sit irremissibile distinguitur ab alijs, quæ remissibilia sunt, secundum remissibile

missibile & irremissibile: sed istæ differentiæ sunt maxime distantes. ergo multo magis distincta genera peccatorum facient, quam aliquæ aliæ peccatorum differentiæ.

In corp. ar. præc. Respondeo. Dicendum, quòd vt supra dictum est, peccatum in spiritumsanctum, dicitur quod est ex certa malitia, vel industria siue electione

quod idem est. Quod autem aliquis ex certa deliberatione actū peccati eligat, nō impulsus aliqua passione, potest contingere dupliciter. Aut ꝑ positionem alicuius in eligēte, per quod inclinatur in talē actū: sicut in sibi similem: sic enim ōis habena habitum, vel peccati, vel virtutis, inclinatur in actus similes, suis habitibus, quia naturalis appetit⁹ rei est, in id quod sibi simile est. & hoc modo, quicunque habet habitum intemperātiæ, eligit actum intemperantię, & sic de alijs peccatis. Alio autē modo ex certa de-

Psal 67. 10. 5. post me. † ps. 67. tissimi & desperatissimi conuertuntur, vt August. ait super illum locum Psalmi. Cōuertam in profundum maris, id est eos, qui erāt desperatissimi. Et ibi. Mittit crystallum suam, sicut frusta panis, id est obstinatos facit aliorū doctores. Talium conuersio ibi etiā euidenter ostenditur, vbi ait. Qui educit vinctos in fortitudine similiter, & eos, qui exasperant, qui habitant in sepulchris. Secūdum istos, peccatum illud dicitur irremissibile, non quin aliquando remittatur: sed quia vix & raro ac difficulter remittitur, non enim soluitur crystallus, nisi vehementi spiritus impetu. Alij vero tradunt non quamlibet obstinationem vel desperationem appellari peccatum in spiritumsanctum:

liberatione peccatum eligitur, quando voluntas reijcit illud, per quod homo à peccato retrahi posset. verbi gratia, aliquis propter expectationem futuri præmij, abstinet à peccato, si ergo aliquis spem futuri præmij abijciat volūtarie, vel aliquid huiusmodi quod à peccato retrahebat, eliget hoc quod sibi erit delectabile secundum carnem quasi per se bonum: & ita ex certa malitia peccabit. Sumendo ergo primo modo peccatum ex electione, non nominatur aliquod genus peccati determinatum: sed quædam peccati circunstantia, vt. s. actus ex habitu procedat, quod in omnibus generibus peccatorum contingit: sed in modo speciale peccatum dicitur, quod ea electione contingit, quia speciale peccatum, dicitur ex speciali obiecto. hoc autem est speciale obiectum voluntatis, in quo peccatur, s. hoc quod à peccato, natum erat retrahere, cui voluntas dissentit ab eo sponte recedens, peccatum autem in spiritumsanctum, non proprie dicitur illud, quod ea electione procedit primo modo: sed quod secundo modo ex electione procedit, quia peccata, & specificantur, & nominantur ab obiectis, obiectum autem in hoc peccato est hoc, quòd à peccato retrahebat, & istud est bonitas quædam, vel aliquis effectus spiritui sancto appropriabilis: & ideo peccatum in spiritumsanctum determinatum genus peccati nominat.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cum aliquis hoc secundo modo ea electione peccat, quod proprie peccatum in spiritū-sanctum dicitur, considerantur ibi duo actus, quorum vterunque peccatum est, & primus est causa secundi. Verbi gratia. aliquis vno actu voluntatis, præmia æterna contemnit, eorum spem à se abiiciens, & in hoc ipso peccat, & quia desperas de pręmio, incidit in actū fornicationis, & hic actus in eo ex certa electione prouenit propter præcedentem actum: vnde patet, quòd cum dicitur peccatum ea industria, ipsa industria quæ notatur esse causa peccati est quoddam peccatum, & est determinatum peccati genus, & hoc proprie est peccatum in spiritumsanctum: sed infirmitas vel ignorantia, non nominat peccatum aliquod, sed pœnam tantum: & ideo ex ea non designatur speciale peccatum.

¶ Ad secundum patet responsio, per ea quæ dicta sunt.

In corp. ar. ¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum in spiritumsanctum, non dicitur ille actus secundus, qui ex primo (vt dictum est) causatur, nisi forte secundum quòd virtus primi actus manet in eo: sed ipse primus actus est proprie peccatum in spiritumsanctum: & ideo non est inconueniens, vt ex vno determinato peccato, omnia peccata possint oriri, vt supra dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd contrariari gratiæ contingit dupliciter. Primo directe per se, & hoc fit dum aliquis gratiā actualiter despicit, vel aliquid ad gratiam pertinens, & sic opponitur gratiæ peccatum in spiritumsanctum. Secundo indirecte, & quasi ea consequenti, & sic omne peccatum mortale

A gratiæ opponitur, quia per peccatum mortale quæritur, aliquid quod simul cum gratia esse non potest.

¶ Ad quintum dicendum, quòd peccatum mortale, quantum ad aliquid est simile morti, & quantum ad aliquid ægritudini inquantum enim separata Deo, qui vita est, mortis similitudinē habet, & hęc

sed illam tantum quam comitatur impœnitentia, qui etiam impœnitentiam dicūt peccatum in spiritumsanctum, quia August. dicit, impœnitētia est peccatum in spiritumsanctum: sed cum sic est aliquis obstinatus, vt non pœniteat discuti oportet, an aliud obstinatio, aliud impœnitētia sit

B in eo peccatum, an idem, sed diuersis modis commissum. Secundum istos peccatū illud, dicitur irremissibile eo, quòd nunquàm dimittatur. Vnde August. etiam dicit, quòd hoc solum peccatum veniam mereri nō potest, & Hierony. super Matth. ait, quòd taliter peccans, nō potest digne pœnitere: & ideo recte Ioannes dicit, vt non pro eo oret quis, quia qui sic peccat, orationibus eccle-

est mors prima. inquantum autē adhuc manet possibilitas redeūdi ad vitam, habet similitudinem ægritudinis, ducētis ad mortem cōdemnationis, quæ est mors secunda, quæ omnino similitudinem mortis, retinet, dum per eam homo à Deo separatur, & ad vitam gratiæ possibilis reditus nō est. sicut autem in ęgritudinibus corporalibus, quędam sunt curabiles, quædā autem non, quātum est de natura morbi, & hæ dicuntur infirmitates ad mortem: ita etiam in peccatis, illa tantum peccatorum, mortalium, ad mor-

tem dicuntur, quæ quantum in se est irremissibilia sunt. dicitur ergo peccatum esse mortale à morte prima: sed ad mor-

C tem, propter mortem secundam.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum species peccati in spiritumsanctum conuenienter assignentur in litera.*

AD Tertium sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter assignentur, in litera species peccati in spiritumsanctum. Nullus enim desperare potest, credens remissionem peccatorum in ecclesia fieri: sed negare remissionem peccatorum est infidelitatis, ergo desperatio est species infidelitatis, & non peccati in spiritumsanctum. 2. 2. q. 118. art. 5. ad 3. Et 3 q 88. a. 4. Cor. fi.

¶ 2 Præterea. Illud quod est infinitum, nullus potest nimis ex-

D tendere: sed misericordia Dei infinita est. ergo nullus peccat ex hoc, quòd Dei misericordiam nimis extēdat, & ita videtur, quòd nimis pręsumere de Dei misericordia, non sit peccatum in spiritumsanctum, vel species eius.

¶ 3 Præterea. Accidentia non constituunt speciem: sed impenitentia est quoddam accidens peccati, sicut duratio cuiuslibet rei est accidens eius, quod solum impœnitentia dicere, videtur, vt in peccatum vsq; ad mortem duret. ergo impœnitentia non est aliqua species peccati.

¶ 4 Præterea. Præteritum & futurum, non diuersificant speciem: sed impœnitentia & obstinatio non differunt, nisi secundum præteritum & futurum, quia impœnitentia est ex hoc, quòd de præteritis commissis homo non pœnitet. obstinatio autem est in hoc, quòd futuris committendis firmiter proposito inhæret. ergo impœnitentia & obstinatio, non sunt duæ species peccati in spiritumsanctum.

¶ 5 Præter Veritas appropriatur filio, qui dicit Ioan. 13. Ego via veritas & vita, sed peccatum in filium est, quod est contra appropriatum filij. ergo impugnatio veritatis, non est pecca-

E tum in spiritumsanctum, sed in filium.

¶ 6 Præterea. Inuidia est vnum capitale vitiorum, vt supra dictum est, & nō est grauius inter ea: sed alia peccata capitalia, non ponuntur species peccati in spiritumsanctum. ergo nec inuidentia fraternæ gratiæ, debet peccatum in spiritumsanctum dici. Distin. 42. art. 3.

¶ 7 Præterea. Oppositorum generum diuersæ sunt species: sed peccatum in spiritumsanctum, quod est ea certa malitia ea opposito diuiditur contra peccatum in patrem vel filium, quod est ea infirmitate, vel ex ignorantia. cum igitur quodlibet peccatum prædictorum, vt desperatio, præsumptio, & huiusmodi possit ex infirmitate, vel ea ignorātia accidere, videtur quòd non conueniēter assignetur species peccati in spiritūsanctū.

¶ 8 Præt.

¶ 8 Præter. Aliquis non peccat ex electione, prout peccatum F
in spiritumsanctum, ex electione dicitur, nisi remoueātur om-
nia, quę à peccato retrahere possunt, quilibet.n. retrahere ma
nente, peccatum non eligitur: sed omnia retrahentia peccato
non tolluntur: nisi per omnia sex enumerata. ergo nullum
illorum sex, per se
sumptum, est species
peccati in spiritūsan-
ctum: sed simul ac-
cepta, p modum par
tium integralium fa-
ciūt vnum peccatum
in spiritumsanctum.
In contrarium est,
quod in litera deter-
minatur per autho-
ritates sanctorum.
Respondeo. Dicen
dum, quòd sicut di-
ctum est, peccatū in
† Lib. 1. spiritumsanctū, pro-
prie loquendo, secun
dum quod est deter-
minatum genus pec-
cati, consistit in actu
voluntatis abijcien-
tis, id per quod aliqs
à peccato retrahitur.
contingit autem hoc
dupliciter. retrahitur
enim aliquis a pecca-
to, & operatur bonum propter se, & aliquis propter aliud. p-
pter aliud autem dupliciter. Vel ad vitanda supplicia, vel ad
consequēda præmia, & neutrum virtuosi est, qui bonum pro- H
pter se operatur, & malum propter se fugit, & hæc duo tollun
tur per præsumptionem, quæ priuat timorem suppliciorum,
& per desperationem, quæ tollit spem præmiorum, propter se
enim aliquis operatur bonum, vel fugit malum, quando mo-
uetur principaliter ex aliquo, quod in ipso actu virtutis vel
peccati est, hoc autem est dupliciter. aliquid enim potest con-
siderari in actu virtutis vel vitij, vt est quoddam humanum
bonum, & aliquid vt est quoddam diuinum. Si ergo conside-
retur actus peccati ex parte eius quod est humanum in actu,
sic duo possunt ibi esse, scilicet delectatio indebita, & deformi-
tas actus, & ex vtroque aliquis à peccato retrahitur, & secun-
dum hoc sunt duæ species peccati in spiritumsanctum, scilicet
obstinatio, & impœnitentia, quia per obstinationem aliquis
firmiter adhæret delectationi, ac si non esset incompetens. per
impœnitentiam autem non vitat deformitatem, quæ est in
actu, quæ erat ratio pœnitendi. Diuinum autem in actu virtu-
tis, quod etiam a peccato retrahit est duplex, vnum scilicet,
veritas fidei quasi dirigens, & aliud sicut inclinans, scilicet ipsa
gratia, per spiritumsanctum in ecclesiam diffusa. contra pri- I
mum est impugnatio veritatis agnitæ. contra secundum inui-
dentia fraternæ gratiæ. Quidam autem sic accipiunt distin-
ctionem harum specierum. dicunt enim, quòd peccatum in
spiritumsanctum opponitur specialiter gratiæ pœnitentiali, p
quam fit remissio peccatorum. ad remissionem autem pecca-
ti, quædam exiguntur ex parte remittentis, quædam ex parte
eius cui remittuntur, & quædam ex parte eius, per quod fit
remissio. Ex parte remittentis concurrunt duo, s. misericor-
dia. & contra hoc est desperatio, & iustitia, & contra hoc est
præsumptio. Ex parte eius etiam, cui remittuntur duo, s. pro-
positum non peccandi, contra quod est obstinatio, & dolor de
commissis. contra quod est impœnitentia. Ex parte eius, per
quod fit remissio duo, scilicet fides ecclesiæ, contra quam est
impugnatio veritatis agnitæ, & gratia quæ datur in sacramen
tis, contra quam est inuidentia fraternæ gratiæ.
¶ Ad primum ergo dicendum, quod desperatio, secundum K
quòd est species peccati in spiritumsanctum non prouenit ex
hoc, quòd aliquis neget remissionem peccatorum: sed quia
remissionem peccatorum, quam fieri credit, vt liberius vacet
peccatis: sponte à se abijcit, dum non vult tendere in hoc, q
remissionem peccatorum consequatur.
¶ Ad secundum dicendum, quod præsumptuosus non peccat
ex hoc, quòd Dei misericordiam nimis magnam arbitretur:
sed quia iustitiam eius contemnit, & in hoc etiam misericor-
diæ derogat, abutens ea, ac si non esset iusta.
¶ Ad tertium dicendum, quod sicut perseuerantia dicitur du-

sæ, hic vel in futuro iuuari non
potest, habens cor induratū tan-
quàm lapis, sicut de diabolo le-
gitur, & post hanc vitam, qui val-
de mali sunt, meritis ecclesiæ iu-
uari non possunt.

Quòd aliter accipitur peccatum in spiritumsanctum.

G EST etiam alia huius peccati
assignatio. hoc enim pecca-
tum, Aug. diffiniēs in libro
de sermone domini in mōte ait,
Peccatum ad mortem est, cum
post agnitionem Dei p gratiam
Christi, oppugnat aliquis frater-
nitatem, & aduersus ipsam gra-
tiam, qua Deo reconciliatus est,
inuidētiæ facibus agitatur, quod
fortasse est in spiritumsanctum
peccare, * quod peccatū dicitur
non remitti, nō quia non sit igno
scendum peccanti si pœniteat:
sed quia tanta labes est illius pec-
cati, vt deprecandi humilitatem
subire non posit, etiam si pecca-
tum suū, mala conscientia agno-
scere, & enuntiare cogatur. Vt
iudas cum dixit: peccaui, despe-
G rans facilius cucurrit ad laqueū,
quàm humilitate veniā peteret,
quod propter magnitudinē pec-
cati, iam ex damnatione peccati,
tales habere credēdum est. Ecce
quędam assignatio peccati in spi
ritumsanctum, vel ad mortē hic
posita est, qua illud peccatū esse
traditur, Ecce oppugnatio frater-
nitatis post agnitionem, & inui-
dentia gratiæ post reconciliati-o-
nem, quòd species quędam obsti

F pliciter. Vno modo est virtus specialis, prout dicit propositum
perseuerandi in bonu incepto, vsque ad finem. Et alio modo
est circunstantia aliarum virtutum, prout dicit actualem du-
rationem in actibus virtutum vsque ad mortem: ita etiam &
impœnitentia, secundum quód dicit propositum non pœnitē-
di, est species peccati
in spiritumsanctum.
secundum aute quòd
dicit permanentiam
in peccato, vsque ad
mortē, negandu pec-
cati pœnitentiam, sit
est accidens, vel cir-
cunstantia aliorum,
peccatorum.
¶ Ad quartum dicen
dum, quòd obstina-
tio, & impœnitentia
non differunt secun-
dum præter tum, &
futurum. potest.n. ali
quis dici impœnitēs,
qui proponit etia de
peccatis quæ faciet,
non pœnitere: sed
differunt secundū di-
uersa, quæ in pecca-
to attendunt, quæ re
spondēt eis quasi ob-
iecta, vt in prima assi
gnatione dictum est.
¶ Ad quintum dicendum est, quòd veritas, sapientia, & hu-
iusmodi, possunt dupliciter considerari, vel secundum propriā
H rationem, & sic appropriantur filio, vel secundum quòd ha-
bent rationem doni, & secundum hoc appropriantur spiritui-
sancto, qui est primum donum, in quo omnia dona donantur,
vt in libro primo, distinctio. 18. dictum est, & ita aliquis im- Art. 3.
pugnans veritatem agnitam, ex certa malitia, in spiritum-
sanctum peccat.
¶ Ad sextum dicendum, quòd inuidia potest esse duplex, quę-
dam quæ est de prosperitate, vel exaltatione hominis, & quæ-
dam quæ est de exaltatione gratiæ, sicut quòd multi ad Dei
gratiam conuertuntur vel aliquid huiusmodi, & talis inuidia
solum est peccatum in spiritumsanctum, non quidem inuidia
fratris, sed inuidia fraternæ gratiæ.
¶ Ad septimum dicendum, quod quodlibet istorum, quæ di-
cta sunt, potest dupliciter accidere. Vno modo ex hoc, quòd
per se voluntas tendit in vnumquodque ipsorum, vt quia ali
quis non vult habere spem de futuris præmijs, aut non vult
veritati notæ assentire, & sic de alijs. & hæ tantummodo sunt
species peccati in spiritumsanctum, quia sic per se loquendo,
est desperatio vel præsumptio, & sic de alijs, quando voluntas
I per se in actum desperationis labitur. Secundo potest accidere
ex aliquo exteriori, vt propter defectum rationis regentis, vel
propter aliquem impetum alicuius impellentis: sicut quan-
do per infirmitatem, vel ignorantiam aguntur, & sic non sunt
species peccati in spiritumsanctum, quia sic non est dicendus
aliquis desperatus per se: sed per accidens.
¶ Ad octauum dicendum, quod quamuis multa sint, quæ à
peccato retrahere possunt, secundum quæ distinctæ sunt spe-
cies peccati in spiritumsanctum. tamen aliquis propter vnum
illorum tātum, à peccante retrahitur, & alius propter alium:
& ideo non oportet, vt omnia semper concurrant ad hoc, q
sit peccatum in spiritumsanctum.

ARTICVLVS IIII.

K *d Vtrum peccatum in spiritumsanctum sit irremissibile.*

AD Quartum sic proceditur. Videtur quòd peccatum in Mal. q. 3. ar
spiritumsanctum non sit irremissibile. Remissio enim tic 15 Et
peccati fit per gratiam: sed vbi abundauit delictum, super Quodl. 2.
abundauit & gratia. Roman. 5. Cum ergo peccatum in spiri- art. 2. 15.
tumsanctum sit grauissimum, videtur quòd maxime sit re-
missibile.
¶ 2 Præterea. Charitas est perfectior spe, & fides prior ea:
sed peccatum oppositum fidei, scilicet infidelitas, & oppositū
charitati,

charitati, scilicet odium sunt remissibilia. ergo, & desperatio, A quæ opponitur spei est remissibilis, & eadem ratione aliæ species peccati in spiritumsanctum.

¶ 3 Præter. Quatuor dicuntur in nobis: sicut pœnalitates ex peccato primi hominis prouenisse, scilicet ignorantia, infirmitas, concupiscentia, & malitia: sed infirmitas, & ignorãtia excusando peccatum, remissibile ipsum reddunt. ergo, & eadem ratione, malitia, & ita peccatum in spiritumsanctum, quod est ex certa malitia, remissibile erit.

¶ 4 Præterea. In hoc dicitur homo ab angelo differre, quòd homo habet vertibilitatẽ electionis mutabilem. angelus vero immutabilem, quia ab eo, quòd semel eligit, nunquàm remouetur: sed peccatum in spiritumsanctum, est peccatum hominis. ergo si homo per electionem in ipsum cõsentiat, iterum potest hanc electionem mutare, & ab eo disceditur. ergo peccatum in spiritumsanctum est remissibile. † 1. Cap. 5.

¶ 5 Præterea. Irremissibile tollit potentiam remissionis. cum ergo dicitur peccatum in spiritumsanctum irremissibile, aut negatur potentia remissionis, ex parte remittentis, aut ex parte eius cui fit remissio. Non primo modo, quia potentia ipsius Dei, qui solus peccata dimittit, est infinita ad omnium peccatorum remissionem se extendens. Similiter nec secundo modo, quia potentia ad remissionem ex parte eius, cui fit remissio est liberum arbitrium, in statu viæ existens. quod etiam post peccatum in spiritumsanctum manet. ergo peccatum in spiritumsanctum, nullo modo est irremissibile.

In contrarium sunt authoritates, quæ in litera inducũtur.

¶ Præterea. Peccatum virtuti opponitur: sed de virtute perfectissima, scilicet charitate dicitur primo Corint. 13. quòd nunquàm excidit, quamuis multi eam amittant. ergo & D peccatum in spiritumsanctum, quod est grauissimum peccatorum, debet dici irremissibile, & si quandoque * remittatur. * D. 1005. 1019.

Respondeo. Dicendum, quòd de peccato in spiritumsanctum duplex est opinio, vt ex litera colligi potest. quidam.n. accipientes impœnitentiam, prout est circunstantia peccati, vt dictum est. assignant quinque species peccati in spiritumsanctum, quæ scilicet supra impœnitẽtiæ connumeratæ sunt, & dicunt quòd nulla illarum specierum habet complete rationem peccati in spiritumsanctum, nisi secundum quòd adiungitur ei hæc circunstantia, vt scilicet vsque ad mortem in desperatione, vel obstinatione perdurent. & secundum hoc dicitur peccatum in spiritumsanctum irremissibile, quia nunquàm remittitur vel remitti potest, quia post mortem homo confirmatur in gratia, vel in peccato, secundum quòd fuit in E statu mortis suæ, vt dicitur Ecclesiast. 11. Lignum in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Sed illud non videtur esse conueniens, quia secundum hoc, omne peccatum, quod vsque ad mortem perdurat, irremissibile est, siue sit in patrem siue in filium, & ita peccatum in spiritumsanctum non esset alio modo irremissibile, quàm peccatum in patrem vel filium, quod est contra textum euangelij. Nisi forte diceretur, quòd omne peccatum in patrem, vel in filium, est peccatum veniale, quia Grego. dicit in 4. dialog. peccata venialia etiam post hanc vitã remitti. Sed hoc est expresse falsum, quia ignorantia non sic semper excusat peccatum, vt non sit damnabile: sed vt Cap. 8.

A sit minus damnabile. Et ideo alij dicunt, quòd impœnitentia, quæ dicit continuam durationem peccati, vsque ad mortem, non est necessaria ad hoc, quòd sit peccatum in spiritumsanctum, quia etiam vno solo motu voluntatis potest homo in spiritumsanctum peccare: sicut & in cæteris peccatis contingit, & secundum hos assignantur species peccati in spiritumsanctum sex, sicut dictũ est. secundum hos autem oportet dicere, quòd peccatũ in spiritumsanctum nõ dicit irremissibile, quia nunquam, remittatur: sed quia non habet de se aptitudinẽ ad hoc, quod remissibile sit, & hoc præcipue propter tres, causas. Vna est ex causa mouẽte ad peccandum. quandoque enim infirmitas, vel ignorantia ad peccãdum, peccatum causant, quæ nata sunt peccatum excusare, in parte, vel in toto, propter hoc, quòd inuoluntarium causant, vel simpliciter, vel secundum quid, & tunc peccatum remissibile dicitur, quod habet in se vnde facile remittatur, propter hoc, quòd ex causa excusante procedit. Peccatum autem quod ex industria fit, nullam rationem excusationis habet: & ideo dicitur irremissibile, quia non habet in se vnde excusetur, & propter hoc ad remittendum fit facile. Secunda est ratio sumpta ex modo inclinationis voluntatis in peccatum, quia vt Philosophus dicit in 7. Ethicor. Finis in operabilibus est, sicut Cap. 8. principium indemonstrabile in speculatiuis. error autem in speculatiuis, qui est circa principia indemonstrabilia, difficile remoueri potest, eo quòd non possunt accipi aliqua magis nota, per quæ error improbetur: ita etiam in practicis, quando aliquis alicui peccato, vt fini adhæret, quasi in eo suam beatitudinem constituens, non potest tali peccato de facili remedium adhiberi, quia nihil est aliud magis a peccante dilectum, propter cuius consecutionem, hoc in quo vltimum finem ponit, dimittat. Quicunque autem ex electione peccat, vel ex industria, adhæret peccato quod eligit quasi per se bono, & sic fini: & ideo tale peccatum non de facili medicinam recipit, vnde Philosophus in 7. Ethicor. per hoc Cap. 8. ostendit, quòd incontinens, quia ex passione peccat siue infirmitate, facilius curatur quàm intemperatus, qui peccat ex electione siue ex industria, & hæ duæ prædictæ causæ ostendunt causam irremissibilitatis, non solũ in peccato quod proprie dicitur in spiritumsanctum, sed etiam in quolibet peccato, quod est ex electione. Tertia autem causa, quæ proprie peccatum in spiritumsanctum respicit, sumitur ex eius obiecto, quia peccatum in spiritumsanctum est ex hoc, quòd voluntas à se repellit id, per quod remissio peccatorum fit. Vnde sicut ægritudo diceretur incurabilis, quæ fastidium medicinæ faceret: ita & peccatum irremissibile dicitur, per cuius actum spiritualis medicina directe repellitur: & tamẽ sicut ille morbus corporalis virtute diuina miraculose curari potest: ita & huiusmodi peccatum, per misericordiam diuinam, quasi miraculose remitti potest.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum in spiritumsanctum, præcludit viam gratiæ, & ideo peccato in spiritum sanctum, manente, ex parte ipsius peccantis, non remanet facultas ad gratiam: sed remoto illo peccato, per immensitatem diuinæ misericordiæ potest, postmodum esse gratiæ abundantia, si homo maxime humilietur propter grauitatem præcedentis peccati.

nationis intelligi potest. Illam tamen diffinitionem August. lib. 1. ca. 19. Retractatio. memorans aliquid adiiciendum ibi fore, nec asserendo se dixisse, aperit ita dicens. Quod quidem non confirmaui, quoniã hoc putare me dixi: sed tamen addendum fuit, si in hac scelerata mentis peruersitate, finierit hanc vitam, quoniam de quocunque pessimo, in hac vita constituto, nec est desperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur. His verbis insinuatur peccatum, præmissa diffinitione descriptum, tunc solum debere dici ad mortem vel in spiritumsanctũ, cum non habet comitem pœnitentiam, nec de aliquo peccatore in hac vita desperandum esse: & ideo, pro omni esse orandum. Vnde illud Ioan. Non pro eo dico, vt quis oret, sic accipiendum videtur, vt pro aliquo peccãte ad mortem vel in spiritumsanctum, postquàm finierit hãc vitam, non oremus. Dum autem in hac vita est, nec peccatum illius iudicare, nec de illo desperare, sed pro illo orare debemus. Vnde Augustin. de verbis domini, & de impœnitentia, quæ est blasphemia in spiritumsanctum, sic ait. Ista impœnitentia vel cor impœnitens, quàmdiu quisque in carne hac viuit homo, non po- B test iudicari. de nullo enim desperandum est, quàmdiu patientia Dei, ipsum ad pœnitentiam adducit. Paganus est hodie, iudæus, infidelis est hodie, hæreticus est hodie, schismaticus est hodie. Quid si cras amplectatur, catholicam fidem, & sequatur catholicam veritatem? Quid si isti, quos, in quocunque genere erroris notas, & tanquàm desperatissimos damnas antequàm finiant istam, vitam agant pœnitentiam, & C inueniant veram requiem, & vitam in futuro? Nolite ergo ante tempus iudicare quemquàm. Ex his ostenditur pro singulis, peccatoribus, in hac vita esse † Serm. 11. post med.

¶ Ad secundum dicendum, quòd spes directè est eorum, in quæ sicut in vltimum finem tendimus: & ideo remotio spei tollit finem & ideo desperatio est irremissibile peccatum, sicut & error principiorum est insanabilis. charitas autem non tantum est finis: sed & eorum quæ sunt ad finem scilicet proximorum: & ideo si peccatur cõtra charitatem proximi: non tamen propter hoc directè peccatur contra charitatem Dei: vnde ex parte illa manet via ad curationem. Si autem directe, contra charitatem Dei peccatur, pront est director finis: sic irremissibile peccatum erit in spiritumsanctum, & hoc est quando quis inuidet gratiæ, qua etiam reconciliatus est. Similiter etiam dicendum de fide, quia infidelitas potest procedere vel ea ignorantia, & sic habet palliũ excusationis, & facile remittitur, vel est ex certa malitia, & sic est peccatum in spiritumsanctum, quod est impugnatio veritatis agnitæ.

vita esse orandum, nec de aliquo esse diffidendum, quia conuerti pōt dũ in hac vita est, quia non potest sciri de aliquo, vtrum peccauerit ad mortem vel in spiritumsanctum: nisi ab hac vita discesserit: nisi forte alicui, per spiritumsanctum mirabiliter reuelatum fuerit. Ex prędictis aliquatenus capi potest, quomodo accipiatur peccatum in spiritumsanctum, scilicet inuidentia gratię fraternitatem inpęnitenter oppugnãs, quę vtique obstinatio esse videtur, & omnis impęnitentis obstinatio atque desperatio. Notandum vero est, quòd non omnis, qui non pęnitet, impęnitens dici potest: quia impęnitentia proprie obstinati est, & vt quidam volunt etiam desperati,

G

H ¶ Ad tertium dicendum, quòd malitia non causat inuoluntarium. sicut infirmitas & ignorantia: & ideo non oportet, quòd peccatum excuset vel alleuiet, sicut illa faciunt. Vel dicendũ, quòd malitia ex qua peccatum, quòd in spiritumsanctum dicitur procedit: nominat quędam actum peccati, vt actum desperationis vel obstinationis & huiusmodi, & non sumitur secundum quòd est pęna, prout dicit defectum quendam rationalis animæ, secundum quem in malum facile inclinabilis est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd peccatum aliquod, potest esse irremissibile dupliciter vel ex genere peccati, & sic peccatũ in spiritumsanctum irremissibile dicitur, vel ex statu peccantis, & sic omne peccatũ in spiritumsanctum. in quo via finitur, est irremissibile, siue sit hominis siue angeli, & secundum hoc ex-

I cipitur differentia hominis & angeli, quia status viæ in angelis finitur statim, post primam electionem. non autem sic est in hominibus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cum dicitur peccatum irremissibile, non priuatur potentia absolute ad remissionem: sed magis aptitudo vel facilitas quædam.

ARTICVLVS V.

e *Vtrum aliquis possit peccare in spiritumsanctum in primo actu peccati.*

AD Quintum sic proceditur. Videtur quòd aliquis in primo actu peccati, non possit peccare in spiritumsanctum: sed quòd hoc peccatum præexigat alia peccata. Dicit enim Bernar. in 4. sermone super Cantica. Nemo repente sit summus: sed paulatim proficere, volo ergo ecõtrario nullus repente sit pessimus. sed peccatum in spiritumsanctum est grauissimum. ergo nõ statim aliquis hoc peccato potest peccare.

¶ 2 Præterea Gregor. in moralibus exponens illud Iob. 39. Clamorem ducum &c. dicit, quòd vitia quę primo mentem inuadunt, cum quadam ratione hominem, quasi persuadendo ad modum ducis vincunt: sed postmodum mens per diuersa vitia irrationabiliter dissipatur: sed peccatum in spiritumsanctum est maxime a persuasione rationis recedens. ergo non potest esse primum: sed oportet quòd sequatur alia peccata. Elicitiue habetur. c. 31. lib. 31.

¶ 3 Præterea. Philosophus dicit in 5. Ethic. quòd non est in potestate hominis, vt statim iniusta operetur, sicut iniustus facit: sed iniustus operatur iniusta delectabiliter, & ex electione: ergo non est in potestate hominis, vt statim & ex electione peccatum faciat. quicunque autem peccat in spiritumsanctum ex electione peccat. ergo &c. Lib. 1. ca. 3. fin. tom. 2.

F ¶ 4 Præterea. Sicut spei opponitur desperatio: ita meritis opponuntur demerita: sed spes præsupponit merita. Est enim spes certa expectatio futuræ beatitudinis ex meritis, & gratia proueniens. ergo & desperatio præsupponit demerita, & sic saltem hæc spes peccati in spiritumsanctũ, oportet quòd ad alia peccata sequatur.

Alia assignatio peccati in spiritumsanctum.

DE hoc quoque peccato in spiritumsanctum, Ambr. de spiritusancto assignationem diffinitam differens tradit, dicens. Cur dominus dixerit, qui blasphemauerit in filium hominis remittetur ei, qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum, nec hic nec in futuro remittetur, ei diligenter aduerte. Nunquid alia est offensio filij, alia spiritussancti? Sicut vna dignitas, sic vna iniuria. Sed si quis corporis specie deceptus humani, remissius aliquid sentit de Christi carne, quàm dignum est, habet culpam: non est tamen exclusus a venia, si quis vero

¶ 5 Præterea Pœnitentia & inpœnitentia, cum sint opposita sunt circa idem: sed pęnitentia est dolor de commissis ergo & impœnitentia aliqua peccata commissa præsupponit. † Cap. 1.

Sed contra. Peccatorum quæ habēt actus distinctos, vnum ad sui esse alterum non præsupponit: sed peccatum in spiritumsanctum, habet actũ ab alijs peccatis distinctum, qui est abijcere id, per quod quis a peccato retrahitur, vt dictũ est. ergo non de necessitate alia peccata præsupponit.

¶ Præterea. Peccatum in spiritumsanctum consistit in hoc, quòd voluntas reiicit id, per quod a pec- In corp. art.

H cato retrahi deberet, sed voluntas se habet ad vtrunque oppositorum. ergo potest homo statim in spiritumsanctum peccare vel non peccare.

Respondeo. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, in peccatis quorum vnum dicitur ex altero nasci, non considera- Dist. 42. ar. tur quid semper fiat: sed quid in pluribus contingat, propter 3. in cor. quandam aptitudinem quam babet vnum peccatum quod ex alio frequenter oriatur, sicut fraus assignatur filia auaritię: quę tamen potest ex luxuria, vel alio vitio oriri, quamuis ex auaritia sępius oriatur illud autem peccatum habet aptitudinem, vt ex eo aliud oriatur, cuius obiectum est vehementius appetibile, vt supra dictum est, hoc autē est, quod habet maiorem apparentiam boni: vnde illud peccatum, cuius obiectum Vbi supra. maxime recedit a ratione boni, illud minime potest esse pri-

I mum: sed quasi semper vel frequentius ex alio oritur, & tale est peccatũ in spiritumsanctum, prout speciale peccatum ponitur: & ideo vt sæpius, & quasi semper sequatur ad alia peccata: non tamen ita quòd sit possibile, vt etiam homo in primo actu peccati in spiritũsanctum peccet, & præcipue in duabus vltimis speciebus, scilicet impugnatio veritatis agnitæ, & inuidetia gratiæ, qua reconciliati sumus; quia istæ species maiorē videntur habere distinctionem ab alijs peccatis. Sed tamen hoc etiam contingit in alijs speciebus, si diligenter considerentur post enim aliquis statim inspectis, diuersorum bonorum statibus abijcere spem futuræ gloriæ, propter difficultatem perueniendi ad ipsam, & ꝑ ꝑ delectationes eorũ, quæ de ea nõ curant, & similiter in hoc animum suum firmare, vt sua voluntatem in omnibus sequatur, quod est obstinationis, & sic de alijs.

K ¶ Ad Primum. ergo dicendum, quòd non est simile de profectu uirtutis, & de casu in peccatum. quia plura requiruntur ad actum uirtutis, quam ad actum peccati, & ad actum virtutis erigitur homo per gratiam; sed in actu peccati per seipsum quis cadere potest.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ Gregor. ibi assignans origines vitiorum considerat, id quod sæpius accidit, non quin aliter possit accidere. hoc enim ad moralem pertinet, & etiam ad naturalem, quia causæ naturales, & multo plus morales deficiunt in minori parte. quia non sunt necessariæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum in spiritumsanctum, vt supra dictum est. non est hoc modo ex electione sicut habens habitum ex electione peccat immo per actus peccati in spiritumsanctum præcedentes habitum, aliquis habitus acquiritur: & ideo obiectio non procedit, quia iniustus ex electione habens habitum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd spes non semper prexigit merita in actu: sed solum in proposito sperantis. similiter

etiam

etiam & desperatio, non oportet quòd præsupponat aliqua demerita & præcedentia in actum.

¶ Ad quintum, dicendum, quòd pœnitentia secundum quòd dicit actum, non est nisi de malis pręteritis: secundum quòd dicit habitum, quo quis dicitur pęnitiuus, non exigitur quòd aliqua peccata commiserit: sed quòd habeat hoc propositũ, vt si contigerit ipsum peccare, quòd statim pęniteret: ita etiam ad rationem impœnitētiæ sufficit: et aliquis numquam pœniteat de peccatis, si æqua committet.

ARTIC. VI.

Vtrum Adam peccauerit in spiritumsanctum.

AD Sextũ sic proceditur. Videtur quòd Adam in spiritumsanctum peccauit nõ in patrē, quia non peccauit ex infirmitate, neque etiã in filium, quia nõ ex ignorantia. cum infirmitas & ignorantia ante peccatum non fuerit. ergo relinquitur quod peccauit in spiritumsanctum.

sanctispiritus dignitatē, & maiestatem, & potestatem abneget sempiternam, & putet nõ in spiritu Dei eiici dęmonia: sed in belzebub. non potest ibi exortatio esse venię vbi sacrilegij plenitudo est. Satis aperte hic explicatur quod sit peccatum in spiritum sanctum quod illi Augu. descriptioni congruere videtur, quia illud peccatum dicitur esse inuidentia grę oppugnãs fraternitatē. Qui enim & post cognitionē. veritatis, spiritussancti veritatem negat eiusque opera dicit esse belzebub, potestati bonitati, & gratię Dei inuidere non dubitatur. Non itaque distinctio illa verborum sic accipienda est, quasi trium personarum diuisę sint offensę: sed ibi genera peccatorum distincta sunt. Peccatum enim in patrem, id intelligitur, quod fit per infirmitatem, quia patri scriptura frequenter attribuit potentiam, peccatum in filium quod fit per ignorantiam, quia sapientia filio attribuitur.

B

C

¶ 2 Præterea. Nimia pręsumptio de Dei misericordia est peccatum in spiritumsanctum: sed Adam peccans de Dei misericordia cogitauit, Aug. dicit, vt supra dist. 22. habitum est. ergo videtur in spiritumsanctum peccasse.

In litera.

¶ 3 Contra. Peccauit appetendo scientiam: sed scientia appropriatur filio. ergo magis peccauit in filium, quàm in spiritumsanctum.

¶ 4 Præterea. Augustini dicit, quòd quàmuis Adam non fuerit seductus in hoc, in quo mulier, tamen in hoc seductus est, quòd credidit veniale quod mortale erat: sed peccatum quod est ex seductione est peccatum in filium. ergo peccauit in filium.

De ciui. Dei lib. 14. c. 11. tom. 3.

D

¶ 5 Item. Videtur, quòd primus angelus in spiritumsanctum peccauerit: irremissibilitas enim est proprietas peccati in spiritumsanctum: sed peccatum primi angeli fuit irremissibile. ergo fuit in spiritumsanctum.

¶ 6 Præterea. Eodem genere peccati, quo tunc peccauit diabolus, etiam nunc peccat: sed nũc peccat in spiritumsanctum, quia inuidet gratiæ, quæ in sanctis operatur. ergo & tunc in spiritum sanctum peccauit.

¶ 7 Sed contra. Peccatum primi angeli fuit ex hoc, quòd potentiam inordinate appetijt: sed potentia appropriatur patri. ergo peccauit in patrem.

¶ 8 Præterea. pœna non præcedit culpam: sed malitia computatur inter pœnas peccati. ergo ex malitia non potuit esse primi angeli primũ peccatũ, quod nullum pctm̃ præcesserat.

E

Respondeo Dicendum, quòd quidam dicunt, quòd peccatum primi hominis, & peccatum dæmonis non fuit neque in patrem, neque in filium, neque in spiritumsanctum hæ enim non sunt differentiæ peccati absolute accepti: sed peccati quod contingit in natura corrupta. infirmitas enim & ignorantia est ex malitia, ex peccato naturam corruptam consequuntur. Sed sciendum, quòd quàmuis infirmitas nullo modo in natura integra inueniri possit: & ita nec peccatum in patrem: tamen ignorantia aliquo modo in natura integra inueniri potuit, non secundum quòd ignorantia dicitur priuatiue: sed secundum quòd dicitur negatiue. sic enim est defectus, consequens intellectum creatum, inquantum creatus est. ex hoc enim deficit a perfecto lumine intellectus increati, vt non omnia sciat, vel saltem non omnia actu con-

A

sideret, & ex tali nescientia peccatum proueniens, peccat in filium dici potest. & similiter etiam malitia ex qua peccatum in spiritumsanctum procedit, non oportet quòd sit pœna: sed est aliquis actus peccati, vt supra dictum est, vnde & in natura integra, potuit esse peccatum in filium & in spiritumsanctum. Sciendum tamen, quòd primus actus peccati primi hominis & angeli, non fuit in spiritumsanctum, prout peccatum in spiritũsanctum, est speciale peccatum, quod patet ex ipso obiecto peccati. vterque enim peccauit altitudinē propriam appetendo & ideo quantum ad gen⁹ peccati, fuit peccatũ superbiæ: sed quãtũ ad circũstantiam peccati vtruoque fuit peccatum in filium, quia vterque peccauit ex hoc, quòd non considerauit ea, quæ consideranda erant ad euitationem peccati. non autem fuit peccatum primum eorum ex hoc, quòd propria voluntate repugnarent spei vel alicui huiusmodi: sicut fit in peccato in spiritumsanctum.

¶ Ad primum. ergo patet responsio, per ea quæ dicta sunt.

Tertium expositum est. Qui ergo peccat per infirmitatem, vel per ignorantiam, facile veniam adipiscitur. Sed non ille, qui peccat in spiritumsanctum. Cum autem vna sit potētia, sapientia, bonitas trium, quare patri potentia, filio sapientia, spiritui sancto bonitas sępius assignetur, dictũ est superius.

B

DISTINCTIO XLIII.

A

De potentia peccandi, an sit homini vel diabolo a Deo.

POst pręedicta, consideratione dignum occurrit; vtrum peccandi potentia, sit nobis a Deo vel nobis. Putant quidam, potentiam recte agendi, nobis esse a Deo. potentiam vero peccandi non a Deo: sed a nobis vel a diabolo esse, sicut mala voluntas a Deo nobis est: sed a nobis & a diabolo. bona autem nobis a Deo tantum est. Bonę

C

¶ Ad secundum dicendum, quòd quàmuis Adam peccans cogitaret de Dei misericordia: non tamen peccauit peccato præsumptionis, quia non cogitauit se misericordiã consequi sine pęnitentia: sed simul de misericordia & de pœnitentia cogitauit, vt August. ibidem dicit. Alia duo concedimus, quamuis primum eorum non recte concludat, vt post dicetur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd peccatum angeli non habuit irremissibilitatē ex genere peccati: sed magis ex statu peccantis, vt supradictum est: & ideo ratio non procedit.

D

¶ Ad sextum dicendum; quòd ad primum * actum peccati in angelo, qui fuit actus superbię, consecutæ sunt multæ aliæ * deformitates peccatorum, vt inuidia, odium, & huiusmodi, & inter illa potuit esse peccatum in spiritumsanctum. * D. 150. * D. 1142.

¶ Ad septimum dicendum, quòd peccatum in patrem, non dicitur ex obiecto: sed potius ex causa: & ideo quàmuis potentiã appetierit, non sequitur quòd in Patrem peccauerit, quia non ex infirmitate peccauit. vnde & ratio illi similis, per quam ostendebatur, quòd homo primus in filium peccauerit, non concludebat.

¶ Ad Octauum dicendum, quòd malitia, ex qua peccatum in spiritumsanctum esse dicitur, non oportet, vt sit pęna peccati. vt dictum est: & ideo ratio non procedit, quamuis conclusio sit vera.

E

EXPOSITIO TEXTVS.

NEque hic, neque in futuro &c. § Hoc ideo dicitur, quia quædam peccata in futuro etiam dimittuntur, sicut venialia quædam, vt Greg. dicit, non solum quantum ad pœnam: sed etiam quantum ad culpam. Non pro eo dico. vt quis oret. § si peccatum ad mortem intelligatur peccatum in spiritum sanctum, prout peccatum in spiritumsanctum, requirit finalem impęnitentiam, secundum vnam opinionem, sic intelligēdum est, vt nullus pro talibus oret, quia qui usque ad mortē in peccato mortali perdurat, postmodum orationibus non iuuatur. Si autem sumatur pro peccato in spiritumsanctum secundum aliam opinionem, prout non requirit finalem impœnitentiam, sic intelligendum est, vt non oret * pro eo quis, idest quicun- Dialog. 4. cap. 9. * D. 444.

que, quia talium conuersio quasi miraculosa est. vnde sicut F pro faciendis miraculis non quilibet orat: sed magni & sancti viri. ita nec pro talium conuersione: tamen secundum formam verborum non prohibetur oratio pro eo fieri: sed ostenditur, quòd præceptum de orando, pro proximis fidelibus, non se extendit ad tales peccatores, quia propter sui peccati enormitatē hoc merentur, vt a fidelibus relinquantur, sicut Ethnici & Publicani. § Qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum &c. § Glo. ibidem dicit, scilicet Matth. 12. Quòd blasphemia remittitur. spiritus autem blasphemiæ non remittitur. blasphemia enim G nominat ipsum peccati genus absolute, quod contingit quandoque ex infirmitate: sicut cum quis ex iræ passione blasphemat. quandoque etiam ex ignorantia sicut in his, qui errant male de Deo sentientes: sed spiritus blasphemiæ est voluntas blasphemandi, quādo scilicet ex certa malitia blasphematur, & sic est peccatum in spiritumsanctum, § Discuti oportet an alium &c. § Huius quæstionis apparet solutio, secundum distinctionem impœnitentiæ prius positam. si enim impœnitentia sumatur pro actuali duratione in obstinatione, vsque ad mortem, non est aliud peccatū ab obstinatione: sed circunstantia eius. Si autem impœnitentia * sumatur, prout dicit propositum non pœnitendi, sic est aliud peccatum. *D. in 19.

autem voluntatis, & cognitionis initium, nō homini ex se ipso nasci: sed diuinitus parari, & tribui in eo Deus euidenter ostendit, quia nec diabolus, nec aliquis angelorum eius, ex quo in hanc caliginem sunt detrusi,

DISTINCTIO XLIIII.

DIVISIO TEXTVS.

Determinatio De peccato, quantum ad actum peccati, hic determinat de potentia peccādi. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de potentia peccandi, In secunda continuat se ad sequentem librum. ibi § Iam nunc his intelligendus &c. § Prima diuiditur in duas. In prima inquirit, verū potentia peccandi sit a Deo. In secunda determinat de obedientia, quæ debetur eis, qui potentiam prælationis a Deo habent. ibi § Hic oritur quæstio non transilienda. § Circa primū tria facit. Primo mouet quæstionem. Secundo narrat opinionem quorundam. ibi § Putant quidam potentiam &c. § Tertio determinat veritatem. § Sed pluribus sanctorum test. &c. § § Hic oritur quæstio &c. § Hic inquirit de obedientia debita his, qui a Deo potestatem habent. Et primo mouet quæstionem. Secundu soluit ibi. § Sed sciendum &c. § § Iam nunc his &c. § Hic continuat se ad sequentia. Et primo ponit continuationem. Secundo assignat ordinem. ibi § Hic est rationis ordo &c.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio.

Prima. De potentia peccandi.
Secunda. De obedientia.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Vtrum potentia peccandi sit bona & a Deo.
Secundo. Cum secundum prælationis officium, adsit potestas multa peccata perpetrandi, quæ nisi quis in statu prælationis esset facere non posset, verum etiam omnis prælatio a Deo sit,
Tertio. Vtrum prælatio siue dominium, sit a Deo in ordinatione naturæ institutæ, vel in punitione naturæ corruptæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum potentia peccandi sit a Deo.*

1. d. 45. q. 2. art. 1. Et 3. d. 15. q. 2. articu. 5. ad 6. Et Ro. 13. Lec. 1.

Ad primam sic proceditur. Videtur quòd potentia peccandi, non sit a Deo. Posse enim peccare, vt Aug. dicit. neque est libertas, neque pars libertatis: sed omnis potentia naturalis, que est in nobis ad agendum actus humanos, ad liberum arbitrium pertinet. ergo potentia peccandi, non est in nobis aliqua potentia naturalis, constat etiam, quòd non est gratiæ potētia, quia per gratiam nullus ordinatur ad peccatum. enim ergo omnis potentia, quæ est in nobis a Deo. sit gratia vel natura, videtur quòd potentia peccandi, non sit in nobis a Deo.

¶ 2 Præterea. Deuteron. 32. Dei perfecta sunt opera. ergo quāto aliquid magis est perfectum, magis debet computari inter diuina opera: sed actus est perfectior quàm potentia. cum igitur actus peccati non sit a Deo: nec potentia peccandi a Deo erit.

bonam potuit, vel poterit resumere voluntatem, quia si possibile foret, vt humana natura postquā a Deo auersa, bonitatē perdidit voluntatis, ex seipsa rursus eam habere potuisset, multo possibilius hoc natura haberet

G ¶ 3 Præterea. Ad opus humanum concurrunt potentia, scientia, & voluntas: sed voluntas peccandi non est a Deo. ergo eadem ratione, nec potentia peccandi ab ipso est.

¶ 4 Præterea. A causa per se producitur effectus, secundum similitudinem suæ causæ: vnde a Deo, qui est per se causa omnium, omnia producuntur retinentia similitudinem eius, quātum possunt, quia a primo ente sunt entia, & a primo viuente viuentia: sed in potentia peccandi non assimilatur creatura Deo. ergo potentia peccandi, non est in nobis a Deo. De diff. topic. lib. 1.

¶ 5 Præterea. Cuius vsus malus est, vt Boetius dicit, ipsum malum est: sed potentiæ peccandi, vsus est ipsum peccatum, quod malum est. ergo & potentia peccandi mala est: sed nullum malum est à Deo. ergo potentia peccandi non est a Deo.

Sed contra. Philosophus dicit, quòd potentiæ rationales sunt ad opposita. ergo eadem est potentia peccandi, & potentia bene operandi: sed potentia bene operandi est a Deo, 9. Metha. tex. 3. & to D. 595.
H ergo & potentia peccandi.

¶ Præterea. Omne ens à Deo est: sed potentia peccandi est quoddam ens. ergo & potentia peccandi a Deo est.

Respondeo. Dicendum, quòd potentia cognoscitur per actum: vnde ex consideratione actus peccati, iudicium sumendum est de potentia peccandi. In actu autem peccati sunt duo scilicet substātia actus & deformitas, vel defectus debitarum circunstantiarum. vnde oportet, quòd etiam in ipsa potētia peccandi duo attēdantur, scilicet ipsa potētia, quæ est principium actus, & hæc est eadem, quæ est principium actus ordinati & inordinati. & hæc a Deo est. consideratur etiam in ea defectus quidam secundum quem, actum deficientē producere possit. potentiæ enim perfectissimæ, nunquam deficiunt ab eo ad quod ordinatæ sunt, vt patet in necessarijs. vnde quòd
I potētia impediatur, vel retrahatur ab eo, ad quod naturaliter ordinata est, oportet quòd sit ex defectu eius, inquantum scilicet alteri agenti, quòd impedit, succumbit: vnde cum potētia voluntatis humanæ sit per se * ordinata ad bonum, defectus a bono in actu eius, oportet quòd causetur, ex aliquo defectu in ipsa per quem ab aliquo vinci potest, vel delectatione vel suggestione, vel quocūque alio, vt ab eo quod est naturale sibi, ad id quod est innaturale trahatur. Hic autem defectus est, secundum quòd ex nihilo est. huiusmodi autem defectus, scilicet quòd creatura ex nihilo sit, Deus directe causa nō est, vt Auic. probat, quia quod conuenit rei, secundum se, non causatur in eo ex alio. Res autem creata si sibi relinquatur, nihil est. vnde hoc est, quòd ex nihilo esse, non est creaturæ a Deo, quàmuis esse creaturæ a Deo sit, posset tamen dici, quòd iste defectus indirecte a Deo est. non quidem sicut ab agente ali- *D. 295.
K quid: sed sicut a non agente, inquantum, scilicet ipsi creaturæ hoc non præbet, vt ex nihilo sit, sicut dicitur causa priuationis gratiæ, quæ pœna est, nisi creatura huiusmodi perfectionis inueniretur capax non esse, vt scilicet non ex nihilo sit: & ideo hic defectus nullo modo a Deo est, nec directe nec indirecte. sic ergo potentia peccandi, quantū ad id quod potētia est, a Deo est: sed quantum ad defectum qui implicatur, non est a Deo.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd posse peccare dicitur non esse pars libertatis, quia non requiritur ad libertatem voluntatis vt in peccatum possit: sed sufficit ad rationem libertatis, vt in vtrumque contradictoriorū possit, quamuis in his, qui peccare possunt, per liberum voluntatis arbitrium peccetur, quia voluntas est, qua peccatur & recte viuitur, Ar Augustinus dicit. Lib: de duabus aiabus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd semper actus, perfectior est potentia, perfectione proprij generis: vnde actus bonus, perfectior est in bonitate quàm potētia bona. Et similiter actus ma
lus

lus perfectior est in malitia, quàm potentia mala, quia in actu malo est malitia simpliciter: sed in potentia ad malum, est malum secundum quid. & ideo actus malus simpliciter, non dicitur a Deo esse: sed secundum quid. potentia autem ad malū dicitur simpliciter a Deo esse, & secundum quid a Deo non esse. perfectio enim malitia, non est perfectio proprie & simpliciter dicta: sed quasi transumptiue, sicut dicimus perfectum latronem, & perfectionem cecitatis, vt in quinto Metaphysicæ dicitur.

angelica, quę quanto minus grauatur terreni corporis pondere, tanto magis hac esset prędita facultate. Non igitur homo uel angelus, a se bonam voluntatem habere potest, sed malam. Similiter & de potentia, inquiunt, per similitudinem voluntatis de potentia boni, vel mali differentes, q̄ illa sit a Deo, non ista.

Tex.21. ¶ Ad tertium dicendum quòd voluntas potest dupliciter sumi. vel pro ipsa potentia voluntatis, vel pro actu eius. Et primo modo voluntas qua peccatur a Deo est. Secundo autem modo a Deo non est. potentia autem nunquam nominat actum: sed vsus potentiæ est ipsum actum. & ideo obiectio ex æquiuocatione voluntatis procedit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd est quoddam bonum perfectum, & quoddam imperfectum. si ergo aliquod nomen bonitatem in nobis, quæ a Deo, est secundum quam sumus ei similes sine imperfectione nominet, inueniretur Deo, & nobis cōuenire, vt sapientia, bonitas, & huiusmodi. sed potentia peccandi nominat bonum, cum imperfectione: & ideo Deo, in quo nulla imperfectio est conuenire non potest.

¶ Ad quintum dicendum, quod vsus rei dicitur, ad quem res principaliter ordinatur potentia autem qua in peccatum possumus, nō ordinatur ad malum, sed ad bonum, & ita peccare non est vsus eius: vnde non sequitur, quòd si peccatum est malum, quòd potentia sit mala: sed magis, quòd sit bona, quia deficere ab eo quod bonum est, malum est.

ARTICVLVS II.

b Vtrum omnis pręlatio sit a Deo.

1.par.q. 96. art. 3. ad 3. Et infra q. 2.ar.2. cor. AD secundum sic proceditur. Videtur quòd non omnis prælatio a Deo sit. Primo per id quòd dicitur Oseę 8. Ipsi regnauerunt sed non ex me.

¶ 2 Præterea. Illud quod per se sit, a Deo non est: sed quædam prælationes peruersæ acquiruntur, vt patet in symoniacis, & in aliquibus huiusmodi. ergo nō omnis prælatio a Deo est.

Prosa 4. eliciis. ¶ 3 Præterea. Pręlatio concessa a summo rege, non potest dici vsurpata: sed Boet. dicit in 4. de consolatione philosophiæ. quòd mali habent potestatem vsurpatam. ergo eorum prælatio non est a Deo.

¶ 4 Præterea. Quod Deus dedit, homo non debet auferre, sicut quod Deus coniunxit homo non separat. Matth. 19. Sed quibusdam iuste aufertur prælationis potestas. ergo eorum prælationes non sunt a Deo

¶ 4 Præt. Omne quod a Deo est, ordinatum est. Roma. 13. Sed in quibusdam prælationibus videtur magna inordinatio esse, vt q̄ stultus sapienti, puer seni, peccator iusto, præponatur, vt plerunque contingit. ergo non omnis prælatio est a Deo.

Sed contra magis videtur, q̄ prælatio bonorum sit a Deo quàm malorum, sed prælationes malorum a Deo sunt. Iob, 34. Qui regnare facit hominem hypo. propter peccata populi, &c. ergo & omnes prælationes sunt a Deo.

¶ Præt. Omne quod est ordinatum, est a Deo quia ex hoc ipso bonum est: sed in omni prælatione inuenitur ordo quidam superioris ad inferiorem. ergo omnis prælatio a Deo est.

Respondeo, dicendum, quòd cum Deus dicatur esse actor omnium bonorum: & non sit actor mali: oportet, vt si in prælationibus aliquid boni, & aliquid mali inueniatur, quòd prælatio illa a Deo sit, quantum ad id bonum quod est in ea, quantum vero ad id mali, quod sibi adiungitur, a Deo non sit. Est autem in prælatione considerare, tria, scilicet pręlationis principium, modum, & vsum. In quibusdam igitur quodlibet horum bonum est. qui scilicet debite ad prælationem perueniunt, q̄ debite prælationis actum exercent. In quibusdam vero principium est malum: sed vsus bonus, sicut qui non digne ad prælationem perueniunt, vel propter eorum insufficientiā, vel propter modum perueniendi ad ipsam, & tamen actū prælationis quam indebite consecuti sunt, debito modo exercent. In quibusdam vero est ecōuerso. In quibusdam autem vtrunque est malum. Modus autem, seu formæ prælationis in omnibus bonus est. cōsistit enim in quodā ordine alterius tanquā regentis & alterius tanquam subiacentis, & quia iudicium de re simpliciter dicendum est ex consideratione eius, quod est formale in ipsa. Ideo simpliciter dicēdum est, omnem prælationem a Deo esse: sed secundum quid, aliquas prælationes nō esse a Deo quia scilicet abusus earum nō est a Deo, vel quia etiam iniusta actio per quam ad prælationem peruenitur, a Deo non est.

a Auctoritatibus astruit, potestatem peccandi esse a Deo.

SEd pluribus sanctorum testimonijs indubitanter, monstratur, quòd potestas mali a Deo est, a quo est omnis potestas. Ait enim Apostolus. * Non est potestas, nisi a Deo: quod non de potestate boni tantum

¶ Ad primum ergo dicendum, quod dicuntur non ex Deo regnasse Iudæorum reges, inquantum dissuadente Samuele, regem sibi eligere voluerunt: sed tamen ipsa prælationis forma a Deo est instituta.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est inconueniens effectū esse a Deo, cuius causa secundum aliquid a Deo non est, sicut pœna, vel passio aliqua a Deo est: cū tamen iniusta actio cuius effectus est, a Deo non sit, & hoc quomodo contingat. supra dictum est. Similiter etiam non est inconueniens, vt prælatio quantum ad suam formam sit a Deo: quàmuis iniusta actio per quam ad prælationem peruenitur, a Deo non sit, nisi forte permissiue.

¶ Ad tertium dicendum, quòd mali dicuntur habere potestatem vsurpatam, inquantum ad eam indebite perueniūt quantum ex eis est, quia indigni sunt vt talibus præferantur quamuis forte illi, qui per eos affliguntur, digni sint ab eis affligi: & secundum hoc eorum prælatio a Deo est in pœnam subditorum, qui talem prælatum merentur.

¶ Ad quartū dicēdum, quòd aliquis propter abusum priuatur beneficio accepto: vnde & si aliqui prælationē a Deo consecuti sint: tamen propter hoc quòd ea abutuntur, dignum est vt eis prælationis potestas auferatur, & vtrūque a Deo est, scilicet, & quod pręlationem habuerunt, & quòd eam iuste amittunt: sicut omnes vitam a Deo habent: tamen aliquis iuste vita priuatur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd non est omnino inordinatum, quod indigni ad prælationes assumuntur. ordinatur enim in pœnam subditorum, qui hoc merentur, vt significatur Iob. 34. Qui facit regna ho. hypoc. &c. & Oseę 13. Dabo eis regē in furore. vnde cum pœna omnis a Deo sit, etiam tales prælationes a Deo sunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum in statu innocentiæ fuisset dominium.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quòd in statu naturę integræ prælatio, seu dominium non fuisset. Dicit. n. Gregorius. Natura omnes homines æquales fecit, sed pro meritis alios alijs occulta, sed iusta Dei dispensatio subiecit sed si homines non peccassent, statum naturæ retinuissent, ergo omnes fuissent æquales, & nulla in eis fuisset prælatio. 1. q. 96. arti. 1. & 2. Et opus. 20. lib. 3. c. 9. 16. Mortal. cap. 21.

¶ 2 Pręt. Augustinus dicit in 19. de ciuitate Dei. Hominem ad imaginem Dei factum solum irrationabilibus esse præpositum, sed homo non æquiparatur irrationalibus, nisi propter peccatum, vt dicitur in Psalm. Homo cum in honore esset, &c. ergo si peccatum non fuisset, vnus homo alij suppositus non fuisset. Cap. 15.

¶ 3 Præt. Dominium sine seruitute esse non potest, sed Augustinus, & alij sancti communiter dicūt, quòd seruitus pro peccato est introducta. ergo & dominium, seu prælatio ante peccatum non fuisset.

¶ 4 Præt. Apostolus dicit. 1. Timoth. 1. Iusto non est lex posita. Sed Phylosophus dicit in fine Ethicorum, quòd hæc fuit necessitas constituendi reges & alios principes ad leges condendas habētes vim coactiuam ad virtutis actus, quia sermo persuasiuus sapientem non habet. ergo si omnes iustitiam in qua conditi sunt seruassent, & prælatio non fuisset.

¶ 5 Pręt. Ea quæ consequuntur naturam integram etiam remanent

manent in patria, sed in futuro omnis cessabit prælatio, vt dicitur in gloss. 1. Corinth. 15. ergo & in natura integra prelatio non fuisset. F

Sed contra. Illud quod est dignitatis in natura integra multo nobilius fuisset. sed dominium, & prælatio ad dignitatem pertinent, ergo multo amplius in statu, naturæ integræ fuissent.

¶ Præter. Status naturæ integræ nõ fuit altior, quàm est modo status angelorũ: sed in angelis est vnus ordo, qui dominationum vocatur: & etiã alij ad prælationem, pertinentes, vt principatus, potestates, & archangeli. ergo & in statu naturæ humanæ ante peccatum fuisset prælatio.

sed & mali intelligi oportet: cũ Pilato etiam veritas dicat: Non haberes in me potestatem, nisi datum esset tibi desuper. Malitia nempe hominum, vt ait August. cupiditatem nocendi per se habet. potestatem autem si ille non dat, non habet, Ideoque diabolus ante quã aliquid tolleret Iob, dicebat domino. Mitte manum tuam, id est, da potestatem, quia etiam nocentium potestas, non G est nisi à Deo, sicut sapientia, ait. Per me regnauit, reges, & tyranni per me tenẽt terram. Vnde ait Iob de domino. Qui facit regnare hypocritam propter peccata populi. & de populo, Israel dicit Deus. Dedi eis regem in ira mea. Nocendi enim voluntas, potest esse ab hominis animo. Potestas autem non nisi à Deo & hoc abdita aptaque iustitia, Nam per potestatem dia-

QVAESTIO II.

B

Deinde queritur de obedientia ad prelatos, Et circa hoc tria quæruntur.

Primo. Vtrum obediẽtia sit virtus, & si est, virtus, vtrum sit virtus specialis. † Cap. 34.

Secundo. Vtrũ Christiani potestatibus sæcularibus. & precipue tyrãnis obedire teneantur.

Tertio. Vtrum profitentes obedientiã, in omnibus prælatis suis teneantur, obedire.

Respondeo dicendum, quòd duplex est rationis modus, Vnus quidem ad regimen ordinatus. Alius autem ad dominandum. domini autem ad seruum, vt in 8. Ethico. Phylosophus dicit est prælatio, sicut tyranni ad subditum. Differt autẽ tyrannus à Rege, vt ibidem Phylosophus dicit, quia rex ordinat prælationem suam ad bonum gentis, cui præest, propter earum vtilitatem, statuta, & legem faciens. tyrannus autem prælationem suam ordinat ad vtilitatem propriam. Et ideo duplex modus prælationis supradictus in hoc differt, quia in primo intenditur bonum subditorum, in secundo proprium bonum præsidentis: & ideo secundus modus prælationis naturæ integræ esse non potuisset, nisi respectu eorum quæ ad hominem tanquam ad finem ordinantur. hæc autẽ sunt creaturæ irrationabiles, quibus omnibus ad suum commodũ præfuisset multo amplius quã nunc. sed creatura rationalis quantum est de se, non ordinatur vt ad finem ad aliam, vt homo ad hominem: sed si hoc fiat, non erit nisi inquantum homo propter peccatum irrationabilibus creaturis comparatur vnde etiam Philosophus ibidem seruum comparat organo, dicens, q seruus est organum animatum, & organum est seruus inanimatus: & ideo talis prælatio hominis ad hominem ante peccatum non fuisset: sed primus prælatio, quæ ordinatur ad vtilitatem subditorum, fuisset ibi quantum ad aliquẽ vsum: non quantum ad omnes. Est enim prælatio ad dirigendũ subditos in his, quæ agẽda sunt ad supplendum defectus, vt quod populi à regibus defendantur: & iterum ad corrigendum mores, dum mali puniuntur: & coactè ad actus virtutis inducuntur: sed quia ante peccatum nil fuisset, quod homini nocere posset: nec etiam voluntas alterius bono contradiceret: ideo quantum ad duos vltimos vsus, prælatio in statu innocentiæ non fuisset: sed quantum ad primum vsum solum, qui scilicet est dirigere in agendis vel in sciendis, secundum quòd vnus alio maiori munere sapientiæ, & maiori lumine intellectus præditus fuisset. (Cap. 10.) (H) (I)

¶ Ad primum ergo dicendũ, q natura omnes homines æquales in libertate fecit. nõ autem in perfectionibus naturalibus, liberum enim secundum Philosophum in principio Metaph. est quod sui causa est. vnus enim homo ex natura sua, non ordinatur ad alterum sicut ad finem: & ideo secundus modus prælationis non fuisset, qui libertatem subditis tollit: sed primus modus esse posset, qui nullum præiudicium libertati affert, dum subditi ad bonum præpositi non ordinantur: sed econuerso, regimen præpositi ad bonum subditorum: vnde non incongrue se eorum seruos appellant.

¶ Ad secundum dicendum, quòd authoritas illa loquitur, quantum ad secundum modum prælationis. Et similiter ad tertium.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd quantum ad illum vsum prælatio non fuisset: sed quantum ad alios, vt dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, quòd supra vndecima distinctione dictum est, quomodo intelligendum sit omnem prælationem in futuro euacuari: si tamen simpliciter intelligeretur in futuro tolli, non oportet quòd in statu innocentiæ prælatio non fuisset, quia status ille adhuc erat status viæ, & in via est necessaria prælatio per quam vnus ab alio dirigatur, quod non adeo necessarium conceditur in termino viæ.

ARTICVLVS PRIMVS

a Vtrum obedientia sit virtus.

AD Primum sic proceditur. Videtur quòd obedientia nõ sit virtus: omnis enim virtus est medium, vitiorum, vt Philosophus dicit in secundo Ethi. sed obedientia non est huiusmodi, quia p abundantiam non corrumpitur, sed perficitur si aliquis obediat in illis, in quibus non tenetur. ergo obedientia non est virtus. 22. q. 104. art. 2. Cap. 6.

¶ 2 Præterea Obedientia respicit præceptum: sed preceptum se extẽdit ad omnes actus virtutum, quia omnes sunt in præcepto legis. ergo obedientia non est virtus determinata: sed cõsequens omnem virtutem, quod etiam potest videri ex diffinitione Ambro. supra. 35. distinctio. inducta. Dicit enim, q peccatum est transgressio legis Dei, & cœlestium inobedientia mandatorum. De para. ca. 8.

¶ 3 Præterea. Si est virtus determinata, aut est vna de cardinalibus, aut vna de adiunctis: sed nulla de cardinalibus est, quia illæ sunt tantum quatuor, inter quas non numeratur obedientia, similiter inter adiunctas non inuenitur. vt patet, si considerentur virtutes adiunctæ, quas Philosophus 4. Ethic. enumerat. ergo obedientia non est virtus determinata. Si dicatur, quòd reducitur ad iustitiam. Per totum.

¶ 4 Contra, Nulla virtus perficitur, per diminutionem rationis obiecti proprij, vt patet in magnanimitate, quæ magnum respicit, & quanto maius fuerit, quod operandum est, magis ad magnanimitatẽ pertinet sed iustitia debitum respicit quasi obiectum, quia iustitiæ actus est reddere alteri quod suum est, cum igitur obedientia perficiatur, per hoc quòd debitum minuitur, quod quanto aliquis minus consideras, vt Berna. dicit, perfectior est obedientia, videtur quòd obedientia ad iustitiam non reducantur. Serm. de 8. And.

¶ 5 Præterea, Iustitia legalis dicitur, secundum quam præceptis homo adæquatur: sed obedientia præcepta respicit. ergo obedientia est idem quod iustitia legalis; sed iustitia legalis, vt dicit Philosophus quinto Ethicor. est omnis virtus, ergo obedientia non est aliqua virtus determinata sed generalis. Ca. 1. circa fin.

¶ 6 Præterea. Gregorius dicit, quòd obedientia non tam est virtus quàm mater omnium virtutum; sed esse matrem virtutum conuenit charitati. ergo obedientia videtur esse idem quod charitas: & ita non videtur distincta ab alijs virtutibus. (K) Moral. lib. 35. c. 12.

Sed contra. Hugo de sancto Victore dicit. Obediẽtia est virtus, quæ omnia amplectitur, iniuncta, necessario implenda, nisi obstiterit imperantis authoritas, & ita est specialis virtus, cum assignetur sibi actus spiritualis, & virtus spiritualis. Ibidem.

¶ Præterea. Quod assignatur maximum in aliquo genere: est aliquid determinatum in genere illo: sed Gregor. dicit quòd obedientia est maxima virtutum. ergo obediẽtia est quædam virtus determinata.

Respondeo. Dicendum, quòd obedientia est virtus, & est specialis virtus. Cum enim habitus potentiæ, & actus distinguantur per obiecta oportet quòd virtus quæ habet speciale obiectum, sit specialis virtus. Dicitur autem speciale obiectũ à speciali ratione, quamuis illa specialis ratio circa multas res vel omnes poni possit, contingit enim eandem rem ad diuersas potentias pertinere, sicut colorem ad visum, imaginario-

nem &

oem & iotellectum: sed sub diuersa ratione: vnde coutingit, A
vt vna virtus specialis se extēdat ad actus omnium virtutum,
4.Ethic. secundum quandam specialem ratiouem, sicut dicit Philosophus de magnanimitate, ꝙ operatur magnum in actibus omnium virtuium: vode & ceterarum virtutum oroatus quidā est, & tales virtutes dicuntur, quodammodo generales, quia habent mateciam generalē, quàmuis obiectum specialem habeant, propter specialem rationem obiecti, quæ in multis materijs iuuenitur, & ꝑ hunc modum dico, ꝙ obedieotia est specialis virtus, quia attendit specialem ratiooem, scilicet præceptum eum debito consentiendi, & quia reddere alteri qood suum est, & sibi debetor, est iustitiæ: ideo obediētia pars quædam iustitiæ est, & specialiter diuinæ, quia hoc suum quod superioribus redditur, scilicet impletio mandatorum, est quædam pars huiusmodi communis quod debitum dicitur, vel quod suum est, & quod etiam exigi posset coram iudice. uam circa hoiusmodi est proprie specialis iustitia. Sed tameo sciendum, qoòd iustitia specialis dupliciter sumitur. Sumitur enim proprie, & communiter. propriissime sumpta spitiualis iostitia.
Cap.2. vt dicit Philosophus in 5. Ethic. est tantum inter eos, qui habent æqoalitatem quandam ad hoc, quòd stent coram prin C cipe, coram quo vnus ab altero possit repetere quod suum
* D.403. est, secundum quem modum oec domini * ad seruum, oec patris aò filium iustitia dicitur esse, quia ea quæ sunt serui, sunt domini, & ea quæ sunt filij, sunt patris. Commuoiter autem iustitia specialis attenditur etiam io hoc, ꝙ dominus reddit seruo quod suum est, vel econuerso, & sic de alijs, quia secuodom hūc modum prædicta æqualitas non requirit, & hoc modo accipiendo iostitiam specialem, obedientia ad iustitiam pertinet, quia per obedientiam inferior superiori reddit quod debet.

¶ Ad primum ergo dicendom, quòd obedientia sicut & aliæ virtutes potest esse medium duorum vitiorum. Sciendum tamen, quòd non in omnibus virtutibus, potest accipi superabundantia, secundum quamlibet circunstantiam, alijs circuostantijs rite ordinatis, vt patet io hac virtute, quæ dicitur ve- D ritas, cuius medium attenditur, secundum hoc, quòd homo talem se esse ostendit qualis est. superabundantia autem eius noo attenditur, secundum superabundantiam huius circunstantiæ, qoam alijs circunstantijs rite ordinatis, vt scilicet homo possit nimis haoc veritatem seruare: sed superabundantia eius est ex hoc, ꝙ aliquis de se maiora ostendit quàm fiot, quod est secundum hanc circunstantiam, quæ est quid: similiter etiam dico, quòd superabundantia obedieotiæ accipitur secunduoi hoc, quòd obedit in illis, io quibus debet noo obedire, noo autem secundum hoc, quòd obediat plus quàm debet alijs circunstantijs ordinate suppositis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obedieotia, & si ad omnes actus virtutum se extendat: oon tamen consideratur in illis, hoc quod est proprium vnicuique virtuti, non enim elicit, actuio fortitudinis, inquantum est medium inter timorem, &
* D.53. audaciam: sed considerat in omoibus actibus, * virtutum E vnam rationem specialem, scilicet debitum fieri, propter præceptum superioris.

¶ Ad tertium dicendum, quòd obedientia ad iustitiam reducitur specialem. Sed sciendum, quòd vna virtus reducitur ad aliam dupliciter, vel sicut pars eius, vel sicot adiuncta ei: sicut pars reducitur virtus ad virtutem, quando reducta habet pro obiecto partem obiecti illius virtutis ad quam reducitur, verbi gratia obiectum temperantiæ, est delectabile secuodum tactum, cuius pars quædam est delectabile veoereum, & alia est delectabile quod est io cibis: & ideo castitas reducitur ad tem
* D.1130. perantiam sicut pars eius, similiter * & sobrietas, cuius obiectum est delectabile in cibis, & per hunc modum obedientia reducitur ad iustitiam specialem, vt patet ex dictis: sed sicut adiuncta reducitur, quando virtus ad quam redocitur, habet pro obiecto, id quod est potissimum in aliqua materia, & illa quæ reducitur, quæ adiuncta dicitur, habet pro obiecto id quod est minus principale, per quem modum mansuetudo ad fortitudinem reducitur, quia obiectum fortitudinis est in maximis molestijs, quæ sunt circa mortem: sicut sunt bellicæ, sed mansuetudo habet pro obiecto reliquas molestias, quæ sunt iram excitantes, in qua mediū tenet mansuetudo, & per hunc modum modestia, quæ mediū seruat io delectationibus aliorum sensoom, & eutrapelia quæ mediū seruat io delectationibus ludorum, ceducuntur ad temperantiam.

bolo datam, iustos Deus facit suos, De hoc etiam Gregor. in moralibus ait. Tumoris elatio, non potestatis ordo in crimine est, potentiam Deus tribuit. elationem vero potentiæ malitia nostræ mentis inuenit. Tollamus ergo quod de nostro est, quia non potentia iusta, sed actio praua damnatur. his authoritatibus alijsque plurimis euidenter ostenditur, quòd non est potestas boni vel mali, cuicūq; à Deo æquo, & si te lateat æquitas,

b An aliquando resistendum sit potestati.

B Hic oritur questio non transilienda silentio. Dictum est enim supra, quòd potestas peccandi, nocendique,

¶ Ad quartum dicendum, quòd perfectio alicuius virtutis potest attēdi dupliciter, vel quantum ad id, quod est propriū sibi, vel quātum ad id quod est proprium superioris virtutis, quæ imperat actum eius. dico igitur, quòd perfectio obedientiæ ex diminutione debiti, non est quantum ad propriam rationem obedientiæ: sed quantum ad propriam rationem charitatis, quæ imperat actum eius, sicut, & actus aliarum virtutum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd obediētia non est idem quod iustitia legalis. Iustitia enim legalis respicit præceptum legis, & actus virtutum, qui lege ordinantur, secundum quòd sunt ad alterum, sicut Philosophus io quinto Ethicorum dicit, id est secundum, quòd ad bonum ciuitatis quæ legibus regitur, Cap.1. actus virtutum lege præceptarum ordinantur: sed obedientia respicit præceptum solummodo, secundum quòd habet rationem debiti ex ordine sui ad superiorem: vnde noo oportet, qoòd sit generalis virtus.

¶ Ad sextum dicendum, quòd vna virtus potest ex alia dupliciter oriri. vel per modum causæ finalis, & hoc modo virtus ex alia dicitur oriri, quando actus eius ad finem alterius virtutis ordinatur, & per hūc modum charitas, cuius obiectum est finis vltimus, omnium virtutum mater dicitur. alio modo, secundum quòd ex actibus vnius virtutis, vel causatur alia virtus, vel causaretur, & obedientia hoc modo virtutum mater dicitur, quia ad hoc præcepta superiorum ordinantur, vt ad virtutes indocant, præcipiendo ipsos actus virtutum, qui virtutes politicas causaot consuetudinem inducentes: sed ad virtutes infusas dispoount: nec dico actum virtutis tantum, qui est à virtute, sed eum etiam, qui est ad virtutem, vel sicut D disponens, vel sicut causans, sicut aliquis in peccato mortali existens, actum obedientiæ habere potest, quàmuis obedientia, & alijs virtutibus careat.

ARTICVLVS II.

b Vtrum Christiani teneantur obedire potestatibus sæcularibus, & maxime tyrannis.

AD Secundum sic proceditur. Videtur quòd Christiani 2. 2. q. 104 art. 6.
non teneantur sæcularibus potestatibus obedire, & præcipue tyraooìs. Matth. 17. dicitur. Ergo liberi sunt filij. Si enim in quolibet regno, filij illius regis, qui regno illi præfertur liberi sunt, tunc filij regis, cui omnia regna subduntur in quolibet regno liberi esse debent: sed Christiani effecti sunt filij Dei. Roman. 8. Ipse enim spiritus testimonium reddit &c. E ergo vbique sunt liberi: & ita sæcularibus potestatibus obedire non tenentur.

¶ 2 Præter. Seruitus pro peccato inducta est, vt supra dictum Dis. 44. q. 1. art. 1.
est: sed per baptismum homines à peccato mundantur. ergo à seruitute liberantur, & sic idem quod prius.

¶ 3 Præterea. Maius vinculum absoluit à minori, sicut lex noua ab obseruantia legis veteris: sed in baptismo homo obligatur Deo, quæ obligatio est maius vinculum, quam id quo homo obligatur homini per seruitutem. ergo per baptismum à seruitute absoluitur.

¶ 4 Præterea. Quilibet potest licite resumere, eum facultas adest, quod sibi iniuste ablatum est: sed multi sæculares principes, tyrannice terrarum dominia inuaserunt. ergo cum facultas rebellandi illis conceditur, non tenentur illis obedire.

¶ 5 Præterea. Nullus tenetur ei obedire quem licite: immo laudabiliter potest interficere: sed Tullius in libro de officijs, saluat eos, qui Iulium Cæsarem interfecerunt, quàmuis amicum

cum & familiarem, qui quasi tyrannus inta imperij vsurpauerat. ergo talibus nullus tenetur obedire.

Sed contra. Primę Petri. 2. Serui subditi estote dominis vestris &c.

¶ Præterea Roman. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi &c. sed nō est licitum Dei ordinationi resistere. ergo nec seculari potestati resistere licet.

Respondeo. Dicendum, quòd sicut dictum est, obedientia respicit in præcepto, quod seruat debitum obseruandi, hoc autē debitum creatur, ex ordinatione prælationis, quæ virtutē coactiuā habet, non tantum temporaliter: sed etiam spiritualiter propter conscientiam, vt Apostolus dicit Roman. 13. secundum quod ordo prælationis à Deo descendit. vt Apostolus ibidem innuit. Et ideo secundum hoc, quòd à Deo est, obedire talibus Christianus tenetur. non autem secundum quod à Deo prælatio non est. Dictum est autem, quòd prælatio potest à Deo non esse dupliciter. vel quantum ad modum acquirendi prælationē. vel quantum ad vsum prælationis. Quantum ad primum contingit dupliciter. aut propter defectum personæ, quia indignus est. aut propter defectum in ipso modo acquirendi, quia scilicet per violentiam, vel per symoniam, vel aliquo illicito modo acquirit. ex primo defectu, non impeditur, quom ius prælationis H ei acquiratur, & quoniam prælatio, secūdum suam formam, semper à Deo est, quòd debitum obedientiæ creat: & ideo talibus prælatis, quamuis indignis obedire tenentur subditi. sed secundus defectus, impedit ius prælationis: qui enim per violentiam dominium surripit, non efficitur vere prælatus vel dominus: & ideo cum facultas adest, potest aliquis tale dominium repellere: nisi forte postmodum dominus verus effectus sit, vel per consensum subditorum, vel per authoritatem superioris. Abusus autem prælationis, potest esse dupliciter, vel ex eo, quòd est præceptum à prælato, contrarium eius ad quod prælatio ordinata est, vt si præcipiat actum peccati contrarium virtuti, ad quam inducendam, & conseruandā prælatio ordinatur, & tunc aliquis prælato, non solum non tenetur obedire: sed etiam tenetur non obedire, sicut & sancti martyres mortem passi sunt, ne impijs iussis tyrannorum obedirent, vel quia cogunt ad hoc, quòd ordo prælationis non se I extendit, vt si dominus exigat tributa, quę seruus non tenetur dare. vel aliquid huiusmodi, & tunc subditus non tenetur obedire, nec etiam tenetur non obedire.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illa prælatio quæ ad vtilitatem subditorum ordinatur, libertatem subditorum non tollit: & ideo est inconueniens, quòd tali prælationi subiaceant, qui per spiritum sanctum filij Dei effecti sunt. Vel dicendum, quòd Christus loquitur de se, & suis discipulis, qui nec seruilis conditionis erant, nec res temporales habebant, quibus suis dominis obligarentur ad tributa soluenda: & ideo nō sequitur, quòd omnis Christianus, huiusmodi libertatis sit particeps: sed solum illi, qui sequuntur apostolicam vitam, nihil in hoc mundo possidentes, & à conditione seruili immunes.

¶ Ad secundum dicendum, quòd baptismus non delet statim K omnes pœnalitates ex peccato primi parentis consequentes, sicut necessitatem moriendi, & cæcitatem, vel aliquid huiusmodi: sed regenerat in spem viuam illius vitæ, in qua omnia ista tollentur, & sic non oportet, vt aliquis statim baptizatus à seruili conditione liberetur, quamuis illa sit pœna peccati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd maius vinculum non absoluit a minori: nisi quando non compatitur secum illo: sicut vmbra & veritas simul esse non possunt, propter quod veniente veritate euangelij, vmbra veteris legis cessauit: sed vinculum quo in baptismo quis ligatur, compatitur vinculum seruitutis & ideo non absoluit ab illo.

¶ Ad quartum dicendum, quòd qui per violentiam prælationem accipiunt, non sunt veri prælati: vnde nec eis obedire tenentur subditi: nisi sicut dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, quod Tullius loquitur in casu illo,

F quando aliquis dominium sibi per violentiam surripit nolentibus subditis, vel etiam ad consensum coactis, & quando non est recursus ad superiorem, per quem iudicium de inuasore possit fieri: tunc enim qui ad liberationem patriæ, tyrannum occidit, laudatur, & præmium accipit.

non est homini, vel diabolo nisi à Deo. Apostolus autem dicit, quòd qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Cum ergo diabolo sit potestas mali Dei ordinatione eius, potestati non esse resistendum videtur. Sed sciendum est, Apostolum, ibi loqui de seculari potestate, scilicet rege, G & principe & huiusmodi, quibus non est resistendum in ijs, quę iubet eis Deus exhiberi, scilicet in tributis, & huiusmodi. Si vero princeps aliquis vel diabolus iusserit aliquid, vel suaserit contra Deum, tunc resistendum est. Vnde Augustinus determinans, quando resistendum sit potestati in libro de natura boni, G ait. Si illud iubeat potestas, quod non debes facere. hic sane contemne potestatem, timendo po-

ARTIC. III.

Vtrum religiosi professi teneantur obedire prælatis, suis in omnibus.

AD Tertium sic proceditur. Videtur quod obedientiam professi simpliciter teneantur obedire prælatis suis. Coloss. 3. Filij obedite parentibus per omnia: sed magis tenetur obedire, quis patri spirituali quàm carnali. ergo spirituales filij præcipue obedientiam professi, patribus spiritualibus in omnibus obedire tenentur.

¶ 2 Præterea. Beatus Benedictus, dicit in regula, quod si prælatus etiam impossibile præcipiat, tentandum impossibile tamen est: sed multo magis tenetur quis ad obediendum in possibilibus quàm in impossibilibus. ergo in omnibus possibilibus simpliciter obedientiam, professus obedire tenetur prælato.

¶ 3 Præterea. Religio quælibet principaliter tria vota substantialia habet, scilicet castitatis, paupertatis, & obedientiæ: sed castitatē tenetur omnibus modis seruare, & similiter paupertatem, vt nihil proprium habeat. ergo & obedientiam sic tenetur seruare, vt in omnibus simpliciter obediat.

¶ 4 Præterea. Inferiori non relinquitur iudicium de superiori: sed si subditus haberet discernere in quo obediret, & in quo non, relinqueretur sibi iudicium de præcepto superioris. ergo subditus tenetur in omnibus simpliciter obedire.

¶ 5 Præterea. Quilibet Christianus tenetur prælatis spiritualibus obedire. si ergo profitentes obediētiam non tenerentur, simpliciter in omnibus obedire, in nullo differrent profitentes obedientiam à non profitentibus, & sic talis professio superuacua esset. ergo cum non sit superuacua, tenentur in omnibus obedire.

Sed contra. Bernard. dicit in libro de dispensatione, & præcepto nihil me prohibeat hotum quæ promisi, nihil plus exi- Circa prin.
I gat quam promisi: sed non promittuntur, nisi illa quæ sunt in regula. ergo non tenetur subditus in alijs obedire, nisi quæ ad regulam pertinent.

¶ Præterea. Nullus tenetur ad aliquid, ad quod cæteri non tenentur: nisi secundum quòd ad illud ex voto se obligat speciali: sed profitentes non vouent obedire in omnibus: sed solum obedire secundum regulam talem vel talem. ergo non tenetur in omnibus obedire, & hæc etiam ratio accipitur ex verbis Bernard. in eodem libro, dicentis de hoc. Non parum prælati præscribitur voluntati, quòd his qui profitentur spondet obedientiam: non tamen obedientiam omnimodam: sed determinate secundum regulam, nec aliam quàm sancti Benedicti. Et post subdit. Præfixam prælatus sibi ex regula sciat mensuram, & sic sua demum imperia moderari, circa id solum quod rectum esse constiterit, nec quodlibet rectum: sed K hoc tantum quod prædictus pater constituit.

Respondeo. Dicendum, quòd est triplex obedientia scilicet indiscreta, imperfecta discreta tamen, & perfecta. Indiscreta obedientia, quę nec obedientia dici debet, est quando aliquis obedit in illis, quæ diuinæ legis regulæ contrariantur, quam debet inuiolabiliter obseruare, vel etiam in illis, quæ contrariantur regulæ, quam professus est in his duntaxat, quæ dispēsationi prælati non subduntur, & ad hanc obedientiam nullus tenetur, immo quilibet tenetur eam non habere. Imperfecta autem obedientia: sed sufficiens ad salutem obediētiam profitētibus est illa, qua aliquis obedit in his, quæ seruare promisit, & non alijs. vnde B. Benedictus dicit. Cæterum sub- In Reg.
ditus huiusmodi obedientiam, quæ voti finibus cohibetur nouerit imperfectam, & ad hanc obedientiam profitens obediētiam ex necessitate coguntur. Obedientia vero perfecta est, secundum quam subditus simpliciter obedit in omnibus, quę non sunt contraria legi diuinæ vel regulæ, quàm professus est. vnde

testatem maiorem. Ipsos humanarum rerum gradus aduerte, si quid iusserit procurator, nunquid faciendum est si contra proconsulem iubeat? Rursus si quid ipse proconsul iubeat: & aliud iubeat imperator: nunquid dubitatur illo contempto illi esse seruiendum? Ergo si aliud imperator: aliud Deus iubeat, contempto illo obtemperandum est Deo. Potestati ergo hominis, vel diaboli tunc resistamus, cum aliquod contra Deum, suggesserit, in quo Dei ordinationi, non resistimus, sed obtemperamus. * Sic enim pręcepit Deus, vt in malis nulli potestati obediamus.

B Iam nunc his intelligendis, at-

est. vnde ibidem B. Benedictus dicit. Perfecta obedientia legem nescit, terminis non arctatur, non continetur professionis angustijs, largiori voluntate fertur in latitudine charitatis, & ad omne quod iniungitur spontaneo vigore liberalis alacrisque animi modum non considerans in infinitum extenditur, & ad hanc obedientiã nullus tenetur debito necessitatis: sed solum ex honestate quadã, sicut tenetur semper æmulari charismata meliora. Quidam tamen aliter dicunt, scilicet. quòd obedientiam professi, ex necessitate tenentur obedire prælatis suis, non solum in his, quæ ad regulam pertinent, sed in omnibus, quæ regulæ non contrariantur, siue sint indifferentia siue de numero bonorum, dummodo non sint altiora, quàm professio proprij ordinis requirit, sed ad æqualia vel faciliora prælatus cogere potest, etiam si secundum pręcepta regulæ non fiot. Sed prima opinio est longe melior, quia cum debitum obedientiæ ex ordine prælationis causetur, ad illa tantummodo ex obedientiæ voto subditus obligatur, ad quæ prælatio est ordinata. Ad hoc autem prælationes in religionibus ordinantur, vt status religionis secundum instituta regulæ conseruetur: & ideo in his solum, quæ ad regula pertinent, debitum obedientiæ causatur. Sciendum autem, quòd ad regulam pertinet aliquid dupliciter, vel directe, vel indirecte. Directe sicut ea, quæ in statutis regulæ continentur, vt non comedere carnes, tenere silentium, & huiusmodi. Indirecte, sicut ea quæ pertinent ad mutua obsequia, sine quibus status religionis seruari non posset, vel etiam quæ pertinent ad pœnam transgressionum: & si de eis nulla specialis mentio in regula fiat.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd præceptum Apostoli intelligitur non de omnibus absolute; sed de omnibus, quæ ad prælationem patris ad filium pertinent, quia in quibusdam. vt Phylosophus dicit in Nono Ethico. Magis est obediendum patri, in quibusdam magis duci exercitus, quàm patri, & in quibusdam magis medico: & sic in alijs. Cap. 2.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Beatus Benedictus loquitur de obedientia perfecta, quam omnes obedientiam profites ex honestate æmulari debent: non tamen obligantur ex necessitare.

¶ Ad tertium dicendum, quòd castitas est virtus habens determinatam materiam, & determinatum actum. Similiter, & paupertas. obedientia vero habet generalem materiam, vt dictum est, & ideo si aliquis obedientiam absolute voueret in omnibus, esset confusio religionum, quia idem teneretur seruare vnus quod alter: & ideo votum obedientiæ determinatur secundum certam regulam. non est autem simile de alijs duobus votis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quàmuis subditus nõ habeat iudicare de præcepto prælati: habet tamen iudicare de actu proprio in his duntaxat, in quibus prælato ex ordine prælationis subditus non est: & ideo non oportet, quòd in omnibus obediat: immo necesse est, quod in quibusdam, non obediat.

¶ Ad quintum dicendum, quòd illi qui obedientiam nõ profitentur, non tenentur in omnibus obedire spiritualibus prælatis, nisi in illis, quæ pertinent ad regulam quam in baptismo professi sunt, vt scilicet abrenuntiantes Sathanæ, & in omnibus pompis eius, & christianam vitam agere profitentes, induant nouum hominem, qui secundum Deum creatus est.

EXPOSITIO TEXTVS.

POst prædicta de consideratione, &c.} Ratio ordinis est, quia potentia per actum cognoscitur, vnde prius de actu peccati determinandum fuit: quàm de potentia peccandi: quàmuis potentia actu naturaliter sit prior. {Verum potentia peccandi, &c.} Videtur debuisse dicere potentiæ peccandi pluraliter, quia actibus plurium potentiarum peccare contingit. Sed dicendum, quòd nulla potentia habet, quòd eliciat actum peccati, nisi inquantum est voluntas, vel à voluntate mota: & ideo vna potentia est secundum quam primo peccatum inest, s. voluntas, vel liberum arbitrium. {Mala voluntas non à Deo, &c.} Hoc verum est si sumatur voluntas pro actu voluntatis. non autem si sumatur pro potentia, quæ est principium actus: & ideo similitudo nulla est per quam à simili de potentia concludere volunt. {Sed pluribus sanctorum test. &c.} Videtur, quod probatio Magistri nihil valeat: quia auctoritates sequentes, non loquuntur de potentia peccandi: sed de potestate prælationis. Sed dicendum quod in potestate prælationis quæ habitualis potentia est: includitur etiam habitualis potestas peccandi, quia propter potestatem, prælationis multa peccata prælati facere possunt, quæ non possent si prælati non essent. {Per me reges, &c.} Quæ sit differentia inter regem, & tyrannum ex dictis in tertio articulo primæ quæstionis apparet. {Sed sciendum est Apost. ibi loqui, &c.} Videtur quod solutio Magistri sit insufficiens, quia superius ostendit etiam potestatem nocendi quàm diabolus habet à Deo esse: & ita videtur, quòd si potestati est obediendũ, quia potestas à Deo, quòd etiam diabolo sit obediendum. Sed dicendum, quòd proculdubio auctoritas Apostoli tantum de potestate prælationis intelligitur: cuiusmodi potestatem supra homines diabolus non habet, nisi inquantum cum eo quasi fœdus ineunt, consentientes ei per peccatum sunt serui eius effecti: sed hoc pactum illicitum est: & ideo ex hoc non acquiritur debitum obediendi: sed pactum frangendum est. Esa. C 28. Pactum vestrum cum inferno non stabit. vnde non oportet, vt omni potestati, quæ à Deo sit obediatur: sed ei tantum, quæ à Deo est ad hoc instituta, vt sibi debita obedientia impendatur: cuiusmodi est sola prælationis potestas. (Cõtemne potestatem timendum, &c.) Ex hoc videtur, quòd sic magis obediendum maiori potestati, quàm minori: sed hoc videtur esse falsum, quia in quibusdam magis obeditur vni, quàm alteri: & in quibusdam minus: sicut in quibusdã plus patri, quam duci exercitus, & in quibusdam plus duci exercitus, quàm in patri, vt in Nono Ethicorum dicitur. ergo sequetur, quòd idem eodem sit maior, & minor. Cap. 2.

¶ Præt. Archiepiscopi potestas est maior, quàm potestas episcopi: sed in quibusdam plus tenentur obedire subditi suis episcopis quam Archiepiscopis. ergo non semper maiori potestati est obediendum magis. D

¶ Præterea. Abbates monasteriorum subduntur Episcopis, nisi sint exempti. ergo potestas Episcopi est maior, quàm potestas Abbatis: sed monachus tenetur plus obedire Abbati, quam Episcopo. ergo non semper maiori potestati obediendum est magis.

¶ Præter. Potestas spiritualis est altior, quàm secularis. si ergo maiori potestati magis est obediendum: prælatus spiritualis semper absoluere poterit à præcepto potestatis secularis: quod est falsum.

¶ Respondeo dicendum, quòd potestas superior, & inferior dupliciter possunt se habere, aut ita, quòd inferior potestas ex toto oriatur à superiori: & tunc tota virtus inferioris fundatur supra virtutem superioris: & tunc simpliciter, & in omnibus est magis obediendum potestati superiori, quàm inferiori: sicut etiam in naturalibus causa prima plus influit supra causatum causæ secundæ, quàm etiam ipsa causa secunda, vt in libro de causis dicitur. & sicut se habet potestas Dei ad omnem potestatem creatam; sic etiam se habet potestas imperatoris ad potestatem procõsulis, sic et se habet potestas Papæ E ad omnem spiritualem potestatem in Ecclesia, quia ab ipso Papa gradus dignitatum diuersi in Ecclesia, & disponuntur, & ordinantur. vnde eius potestas est quoddam Ecclesiæ fundamentum, vt patet Matth. 16. Et ideo in omnibus magis tenemur obedire Papæ, quã Episcopis, vel Archiepiscopis, vel Monachus Abbati absque vlla distinctione: potest iterum potestas superior, & inferior; ita se habere, quòd ambæ oriantur ex vna quadam suprema potestate, quæ vnam alteri subdit secundum quod vult: & tunc vna non est superior altera, nisi in his quibus vna supponitur alij à suprema potestate, & in illis tantum est magis obediendum superiori, quam inferiori: & hoc modo se habent potestates, & Episcopi Archiepiscopi

chiepiscopi

chiepiſcopi deſcendentes à Papæ poteſtate.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod non eſt inconueniens patrem eſſe ſuperiorem in rebus familiaribus, & ducem in rebus bellicis, ſed ei qui in omnibus ſuperior eſt, ſ. Deo ſimpliciter eſt magis obediendum, & ei qui vices Dei gerit plenariè.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd in illis, in quibus magis obediendum eſt Epiſcopo, quam Archiepiſcopo: Archiepiſcopus non eſt ſuperior Epiſcopo: ſed tantum in caſibus determinatis à iure, in quibus ab Epiſcopo recurritur ad Archiepiſcopum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Monachus magis tenetur obedire Abbati, quam Epiſcopo in illis, quę ad ſtatuta regulæ pertinent. In his autem quæ ad diſciplinam Eccleſiaſticam pertinent, magis tenetur Epiſcopo, quia in his Abbas eſt Epiſcopo ſuppoſitus.

que pertractandis, quę ad verbi incarnati myſterium pertinent: integra mentis conſideratione, intendamus, vt de ineffabilibus, vel modicum aliquid fari Deo reuelante valeamus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd poteſtas ſpiritualis, & ſæcularis vtraque deducitur a poteſtate diuina: & ideo intantum ſæcularis poteſtas eſt ſub ſpirituali, inquantum eſt ei a Deo ſuppoſita, ſcilicet in his, quæ ad ſalutem animę pertinent, & ideo in his magis eſt obediendum poteſtati ſpirituali, quam ſæculari, in his autẽ quæ ad bonũ ciuile pertinent, eſt magis obediẽdum poteſtati ſæculari, quàm ſpirituali, ſecundum illud Matth. 22. Reddite, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, &c. Niſi forte poteſtati ſpirituali etiam ſæcularis poteſtas coniungatur: ſicut in Papa, qui vtriuſque poteſtatis apicem tenet, ſcilicet ſpiritualis, & ſæcularis, & hoc illo diſponente, qui eſt ſacerdos, & rex in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Rex regum, & dominus dominantium, cuius poteſtas non auferetur, & regnum non corrumpetur in ſæcula ſæculorum. Amen.

Scripti diui Thomæ Aquinatis in Secundum librum Sententiarum Finis.

SERIES CARTARVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T.

Omnes ſunt Quaterniones, Præter T qui eſt Ternio.

VENETIIS,

Apud Hæredem Hieronymi Scoti.

M D L X X X V.